1 קי. 12

8
2-b
15 H

7
9 L
31

8—2—b—15

ALEXANDRI DE ALEXANDRO DIES GENIALES.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Nequis opus excudat denuo infra Septẽ
nium, Sub diris imprecationi
bus, apoſtolica authorita
te, interdictum eſt.

AD ILLVSTREM ANDREAM AQVAEVIAM, DVCEM ADRIAE, VIRVM ELOQVENTISS. ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, IN GENIALIBVS DIEBVS PRAEFATIO.

g ENIALES MEOS. Et a Seueris ſtudiis lucubratiũculas ſucciſiuis tẽporibus excogitatas, an dicarẽ tibi Dux inclyte, diu ancipiti cogitatione & dubia mẽte in utranq; partẽ diſtractus ſum. Cum enim ætate noſtra te ingenio & facũdia prope ſingulari uideamus, quid dignũ eruditiõe tua, aut ſatis exploratũ probatũq;, Homo ego tumultuarius in litibus & foro uerſatus, apd' te afferre poſſem, heſitabã. Nunquid ex agro ieiuno & exili, poma Alcinoo ut aiũt, aut Floræ ſerta dare tentarẽ, ut quod phormioni Hãnibal id tu mihi aliquã obiectares. Ruſus cõmentatiũculas meas qualeſcũq; forẽt, cuius patrocinio tuto cõmictere potius q̃ tuo, habebã neminẽ. Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenii preſtantẽ uim, & dicẽdi facundiã no ſcitabamus. Cuiuſq; pter familiæ genus inclytũ, preterq; auitam gloriam, fortunæq; & animi dotes, etiã acre iudiciũ, examuſſim de ſtudiis bonaꝝ artiũ & omni antiqtate, ſæpe numero factũ audieramus. Accipias ergo opuſculũ & iocos meos, qbus qñ a foro & negociis ociũ & qes erat, qñq;, ab incurſu calamitatũ, & ſeuientis fortunæ procellis reſpirare potuimus, cũ amicis interdũ ludere ſolebamus. Quibuſq; mores & exẽpla oĩs uetuſtatis, ueterũq; illa inſtitutio auorũ, tam circa honores & magiſtratus, Senatuſq; cõſulta, remq; bellicã & militarẽ, q̃ circa ſacra, cerimonias, cultuſq; deoꝝ, quantũq; a noſtra religiõe, qua recte imbuti ſumus, quæq; nobis ſanctiſſima & prouidẽtiſſima cõſtituta eſt, illa diſcrepẽt, liquido tibi inoteſcere poſſit (Opus ſane operoſum.) Nõ quo iudiciũ cenſurãq; tuã quæ pẽriculata nimis & acris eſt, quã nos ſubire formidamus, experiar, Sed quo patrociniũ mihi aduerſus cauillãtes, ſiqui fortaſſe ſunt, paratũ inueniã. Siquidẽ hæc aliquibus non probari, & fortaſſe non nimis docta aut exculta uiſum iri haud dubito. Id tñ qualecũq; ſit, tu boni æquiq; cõſules. Nã & ſi tuo graui & firmo iudicio dignũ opus non ſit, Rudibus ſaltẽ ad capiendũ maioris operis incremẽtũ & quandã uetuſtatis imaginẽ, uitandũq; inquirendi laborẽ, cũ oĩa ex pluribus ſtudiis collecta cõplecti memoria nõ ſit, fortaſſe proderit, Legẽtes tãtũ quæſo meminerint. Homini in foro uerſato, & tumultuariis iudiciis fere perſudato, q nec curis nec negocio uacat. Aio etiã tã uariis actionibus occupato & impedito, quæ maxie a quiete doctrinaꝝ auocant, ut quid dignũ auribus, diligẽterq; exploratũ, aut ſatis grauiter penſitatũ, in mediũ afferre poſſit, nõ facile dari. Adde qd' antiquitatis oĩs ratio cognitioq;, & ſiqd' eſt uetuſtatis exẽplar, apd' authores multimagos Grecos & latinos, quos undiq; cõquiſitos quo ad facere potui, euoluimus, ſparſim et intercile detruſa, nec i prõptu expoſita ſunt. Adde cauſarũ et negocioꝝ, priuataꝝ publicarũq; reꝝ ſollicitã curã, quæ ſapiẽtis quoq; aĩum i diuerſum trahit. Sed q̃lecũq; hoc munuſculũ, futuꝝ ſit id a te peto, ut meũ erga te ſincerum

animum, fidemq; & ſedulũ in omni fortuna obſequiũ, ſaltẽ teſtari uideatur, quod ita acceptum iri a te, etiam atq; etiam poſtulo. Vale.

Capita primi libri.

Locus ex tranquillo de teſtamento Ceſaris in natali Iouiani pontani inuicẽ diſcuſſus. Caput i.
Qui reges uel principes apud uarias gẽtes cognomenta ex ſuo nomine po ſteris reliquerint. Caput ii.
Quæ poteſtas quãtumq; ius aduerſus reliquos magiſtratus Tribunis ple bis Romæ fuerit. Caput iii.
quid uerbum ſine cum negandi aduerbio apud Iureconſultos deſignauit, & quam uim habeat in edictis. Caput iiii.
Ex quot militibus Decuria, Centuria, Manipulus, Vexillum, Turma, Co hors, & legio, a Romanis ſcribi conſueuerint. Caput v.
Ex quibus cauſis Dictator apud Ro. olim, & quare fieri cõſueuit. Ca vi.
Locus ex Terentii Phormione elucidatus, & uetus Senatus Cenſultum a Grecis ad Romanos deductum: Caput vii.
Spero te amaturum fore uel amandũ fore, ueterum authoritatibus latine di ci licere, contra opinionem quorũdam Grãmaticorũ Caput viii.
Pleraq; ueterum Romanorum cognomenta, quibus de cauſis indita & de nominata fuerint. Caput ix.
quare partus ancillæ cuius fructus legatus fuit in fructu non ſit, cum reliquo rum animalium contra fuerit. Caput x.
Miracula de ſomniis apud nõnullos cognita & comperta, & quæ ipſe exper tus fuit. Caput xi.
Quæ forma caſtrorum qualiſq; diſciplina olim fuit, & quot portæ in Ro manis caſtris eſſe conſueuere. Caput xii.
Quot cognominibus fortuna dea apud Romanos cognominata & qui bus templis donata fuerit. Caput xiii.
quoties Opima ſpolia cẽſis hoſtiũ ducibus Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clauſum ſit. Caput xiiii.
Verbum liberorum & parentum in edictis pretorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput xv.
quæ & quot curiæ Romæ fuerunt, & uerbum curia ſine adiectione nomĩs quam curiam deſignauit Caput xvi.
Quæ fuerint Romanoꝝ Tribuum nomina & unde dictæ denominatæq; ſint & quæ apud exteros celebrentur. Caput xvii.
Hiſtoria de Scipione Aſiatico & morte æmiliani Scipionis que incerto au thore fuit. Caput xviii
Quanta & q̃ uaria Iuris conſultorum opinio fuerit de ſupellectili, & quæ

ſupellectilis nomine comprehendantur. Caput xix.
In qua etate milites a Romanis Legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina mi-litaris quod ue ius iurandum. Caput xx.
Diſſentio inter duos ludi profeſſores ſuper uerbo inuenio & reperio contra obſeruationes grammatici cuiuſpiam. Caput xxi.
Ex qbus uictoriis oli cõſules deide ſequti duces triũphare cõſueuerit Ca.xxii.
Diſceptatio franciſci philelphi cum Grammatico an Cicero aliquando ludum aperuerit. Caput. xxiii.
In quo gradu cognationis apud pleraſq; gentes matrimonia licuerint, & q̃ diuerſi mores in contrahendis nuptiis fuerint. Caput xxiiii.
quod ſit Attemon apud iureconſultos, & quod dicatur plumbum in ripa po ſitum de quo ambigitur apud multos. Caput. xxv.
quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum, qui ue ſalii ſacer dotes: & quot ſocietatum genera fuerunt. Caput xxvi.
quot lictores apparitoreſq; habebat Dictator, quot Coſſ. aut pretores queſto res ue, qui ue ſecures habebent & qui non. Caput xxvii.
Quod Regium Diadema tam apud Romanos q̃ apud exteras nationes genteſq; fuerit, & quæ inſignia. Caput. xxviii.
Quæ fuerint auſpicia quæ e pullis emiſſis e cauea captarentur, & quæ ſecun dos euentus quæ ue in fortuniaafferunt. Caput xxix.
Pithagoras Parmenides & zeno Philoſophi, tum Ennius & Neuius Poete unde originem duxere. Caput xxx.

Capita ſecundi libri.

Locus ex propertio ab Accio Sincero Neapolitano in conuiuio familiari cõ-mode emendatus. Caput i.
Qui queſtores Romæ quotq; fuerint, qualiſq; poteſtas & munus erat aut iuridictio. Caput ii.
Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti in quo fundus ſeu edes filiæ legate fuerant. Caput iii.
Quæ deorum ædes extra urbis pomerium ſitæ fuerint, & ex his quæ in ur-bem poſteá receptæ. Caput iiii.
Quæ ſolemnes cerimoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe conſueueræ. Caput v.
In mane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis, & filii Euchra-tidis idem facinus admictentis. Caput vi.
Tria errata interpretis Epiſtolarum familiarum Ciceronis commode expla nantur. Caput vii.
Quot Romæ Pontificés quod ue officiũ, & quæ fuerint inſignia, quibuſq; legibus maximis pontifex aſtrictua erat & q̃d apud exteros. Cap. viii.
Mira exempla a compluribus experta, de umbrarum figuris & falſis imagi-

nibus, & quæ ipſe didicit atq; expertus fuit. Caput ix.
Q uæ ſint pedamenta apud iure conſultos, cuius ue generis, & quid Bupreſtis, et pithyocampa. Caput x.
Q ui Romani Duces ex oppidis & puinciis ui ſubactis cognomēta deſumpſere, & de Scipionū familia, & quid apud exteros. Caput xi.
Q uid ſit triplex forum de quo in Martiale ſit mentio, quæ ue fora olim Romæ fuerint, que ue apud exteros præcipua. Caput xii.
Q uæ mulctæ militares maiores & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri ſolebant. Caput xiii.
Q uæ ſolemnia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabantur, & quæ apud exteros, quæ ue are Herculis Romæ fuerint. Caput xiiii.
Q uo tempore primum pretores creari cepere, & quod ius, quæ ue illorum poteſtas fuerit. Caput xv.
Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſumata, ac ſi perfecta fuiſſent puniri debeant. Caput xvi.
Q uod Theophraſtus ſenſit, quibuſdam uiperarum morſibus Tybicines mederi, probatum experimentum. Caput xvii.
Q uæ uiæ uel Cliui precipui Romæ fuerint, & unde nomina originis ſumpſerint. Caput xviii.
In quibus membris in homine inſit religio quedam, propter quam illa dandæ coli debeant & ſeruari. Caput xix.
Q uibus finibus quaq; menſura, iter actus aut uia conſtent. Et quid pes, Cubitus, palmus, Iugum diplerrum ſtadium ue ſit. Caput xx.
Miraculū de homine, qui plus in mari q̃ in terris degebat, maximaq; æquora uelociſſime tranabat. Caput xxi.
In quibus deorum ſacrificiis, uictimas aut hoſtias, antiquo more cedere nō licebat. Caput xxii.
Nunquid quod lege falcidia cautum eſt, de quarta bonoꝝ heredi debita poſſit uoluntate teſtatoris cōminui uel tolli. Caput xxiii.
Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nōnullorum opinionem explanantur. Caput xxiiii.
Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput xxv.
An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pedum, & quæ illorum predictio fuerit. Caput xxvi
Q uæ poteſtas proconſulis foret, qui ue erant proconſules, & an idem iuris quod conſules haberent. Caput xxvii.
Licere uti accuſatiuo caſu nōnunq̃ in uerbis localibus, contra regulas grammaticorum. Caput xxviii.

Equeſter ordo quando primum ceptus fuit, quæq; ipſius ordinis poteſtas & officium atq; inſignia fuerint. Caput xxix.
Quid ſit charta opiſthographa apud iureconſultos de qua Vlpianus men-tionem fecit, & quot chartarum genera fuerint. Caput xxx.
Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerūq; ſignis premonſtrari. Caput xxxi.
Par exemplum Tarquinii ſuperbi, & Traſybuli Mileſiorum Tyranni: ac Sexti tarquinii & Zopiri aſſyrii. Caput xxxii.

Capita Tertii libri

Quid dicatur idem apud philoſophos, & quid idem a Iureconſultis diſcuſ-ſum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput. i.
Gentium diuerſarum mores, in condendis humandiſq; corporibus defuncto-rum, & qui Romanorum uſus fuerit. Caput ii.
Conſularia comicia per quos fiebant, quæ uæ poteſtas Conſulis, quantūq; ius & quæ dignitas foret. Caput iii.
Quæ ſint Sigillaria uerbum ſæpius repetitum apud Sceuolam iureconſul-tum tertio de legatis Caput iiii.
Quæ delictorum penæ maiorum criminum apud diuerſas gentes, more & legibus fuerint conſtitutæ, & quæ minorum. Caput v.
Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ Regiæ quæq; atria Romæ fuerint. Caput vi.
Quo apparatu, quibuſq; cerimoniis apud ueteres defuncta corpa igni tra-debantur, qualiſq; pompa exequiarum foret. Caput vii.
Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ uariis in locis tempeſtate noſtra compertæ fuere. Caput viii.
Qui xiſtici, qui ue Themelici apud iure conſultos dicti ſint, quod ue officiū & quid nomina deſignarint. Caput ix.
Locus ex Iuuenale de Trulla, quid deſignet, ex authoritate iuris conſultorū & aliorum teſtimonio explanatur. Caput x.
Exempla frugalitatis priſcorum, & q̄ parco uictu contenti fuerint, & quādo luxus primum urbem inuaſerit. Caput xi.
Quæ ſint puræ & lectæ hoſtiæ in deorum ſacrificiis & quæ uictimæ quibus diis dicatæ fuerint. Caput xii.
Quæ origo cenſorum, quæ ue poteſtas, & ex q̄ paruis iniciis, in quantum magnitudinis deuenerit. Caput xiii.
Quid ſit apud Iureconſultos cenaculariā exercere, quid Cathadromus qd Spheriterium, & quid hipocauſta Caput xiiii.

Solere futuras calamitates multo ante ſignis premonſtrari & miraculum
quo uaſtitas regni Neapolitani predicta fuit. Caput xv.
Qui Duumuiri, Triumuiri, quinq; uiri: ſeptemuiri, Decemuiri, quindecem
uiri & centum uiri fuerint. Caput xvi.
Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus pluribus legi-
bus a Romanis obuiam itum ſit Caput xvii.
Idus cuiuſq; menſis, apud ueteres Romanorum maxime feſtas & feriatas
fuiſſe, & quid apud exteros. Caput xviii.
Defenſio Vlpiani definientes inſtratum quid eſſet, & quid differt pulſare a
uerberare, contra grãmaticum illum falſo accuſantem. Caput xix.
Quibus legibus Romano ciui data ĩmunitas fuerit ne uapularet, & quæ iu
ra competant domis in ſeruos, & patronis in libertos. Caput xx.
Qui ludi apud Romanos frequẽtes fuerint, qui apud exteros, quæ ue ſint
nuces ocellatæ apud Tranquillum. Caput xxi.
Quæ uota olim ſolemnia fuere apud Romanos, & quæ exteris, qui ue uota
concipere & quomodo ſoliti ſint. Caput xxii.
Conſueuiſſe Romanos illorum bona quos maximis criminibus dannarãt
publicare, & quæ porticus Romæ inſignes fuerint. Caput xxiii.
Quam multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Roma-
nis, quod ue principium anni ſit. Caput xxiiii.
qui Topiarii apud iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo an ue-
niant Topiarii & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem. Caput xxv.
Trium ſummorum uirorum ſomnia pares exitus habuiſſe, qui ue ſomnia
qualia uiderant, uera fuiſſe experti ſunt. Caput. xxvi.
qui Rex Sacrificulus olim apud Romanos foret, quod ue illi nomen, & q̃
ſacra obiret. Caput xxvii.
Tuſci unde duxerint originem, quæ ue duodecim urbes fuerint quarum con
cilio bella gerebantur. Caput xxviii.

Capita libri quarti.

Locus ex martiale cum Ioanne ueneto diſcuſſus dum caloris incõmoda ſub
umbra fraxini propulſarent. Caput i.
quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud ceteros, quo ue pa-
cto educi conſueuerint, & quid Teſſera quid uexillum ſit. Caput ii.
quæ fuerint Romanis comicia centuriata, quæ curiata, quæ tributa & quæ
calata. Caput iii.
quando primum edilitas ceperit & quot fuerint ædiles, & qui curules & qui
plebei. Caput iiii.

Iudiciũm ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam iudicantis hauſtũ aquæ perfundum alienum non deberi. Caput v.

Q uanta ſeueritate a Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit. Caput vi.

Q ui ordo in diſponẽdis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud exteros. Caput vii.

An ſapienti uxor ducenda ſit, & quæ ad propagandã ſobolem indulcta cõmoda a Romanis fuerint. Caput viii.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia, tam ex uitibus q̃ fluctu maris proueniunt. Caput ix.

Locus ex Iuuenale declarat̃, & quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amictebatur uel dabatur. Caput x.

Q ui fuerit modus conſulendi Senatus, & ubi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent, & quid apud exteros. Caput xi.

Q uæ origo ſacrorum lupercalium ſit, & quomodo celebrari, quandoq; coli ſolerent, & q̃ uariæ deorum effigies fuerint. Caput xii.

Q uæ uicia ex loci natura aut celi Climate, quibuſdam gentibus ita innata ſint, ut illa habeant propria & perpetua. Caput xiii.

An ſit idem deprecari quod recuſare, contra quorumdam grammaticorum opinionem. Caput xiiii.

Triplex queſitum ſuper nõnullis uerbis iuris conſultorum ſuboſcuris quis ſit illorum ſignificatus, quæ ue pecuniæ olim fuerint. Caput xv.

Q uæ portæ urbis Romæ precipuæ fuerint, & unde nomina ſumpſerint, & ex quibus cauſis cognomenta. Caput xvi.

Q uo ritu quibuſq; cerimoniis Hoſtia apud priſcos diis imolabatur & quomodo fiebant ſacra, & quid apud exteros. Caput xvii.

Q ue militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab Imperatoribus olim dari ſolita fuerint. Caput xviii.

Deluſiones demonũ malorũ, a multis expertas fuiſſe qui diuerſis imaginibus homines deluſere. Caput xix.

Q uando dies tam apud Romanos q̃ exteras gentes incipiat, & qui dies atri qui ue fauſti ſint. Caput xx.

Locus Martialis in diſticis elucidatus, in quo pleriq; interpretes grammatici lapſi ſunt. Caput xxi.

Exempla legis Iuliæ & papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant lege papia fuere prohibita. Caput xxii.

quod ius quæ ue poteſtas Dictatoris Romæ & exteris fuerit, & a quibus dici & quanto tempore debuerit. Caput xxiii.

q uid Mina, quid Drachma, quid aſſis, Denarius, Sextertium & Talentum

apud gentes diuerſas ualuerit. Caput xxiiii.
Q uæ Theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorūq; extent ueſtigia & quæ penitus conciderint. Caput xxv.
Q ui fuerit medius unguis & infamis digitus, quibuſq; digitis, quæ fuerint qualitates & nomina. Caput xxvi.

Capita libri Q uinti.

Locus ex martiale, apud Gabrielem Altilium, in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus. Caput i.
Q uot plebis Tribuni a primordio urbis fuerint, que ue poteſtas & qui cō ſulari poteſtate & qui tribuni erarii. Caput ii.
Q uo nam modo per feciales inirentur fœdera aut bella indicerentur & quid ab exteris ſeruatum ſit. Caput iii.
Pleraq; ueterum prenomina unde deducta fuerint, & denominata, & de nonis caprotinis quæ tradantur. Caput iiii.
Q uid ſit apud Iureconſultos Heliocaminus quid Zeta & unde deductum nomen & denominatum. Caput v.
Q uando primum interregnū ceptum fuerit, & quibus de cauſis inter Reges Romæ creari conſueuerint. Caput vi.
Sacrificium latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ qui ue populi ad ſacrum conuenirent. Caput vii.
qui ludi Olympici qui phitii qui iſtmii & qui Nemei olim apud Grecos & q Circenſes Romæ fuerint. Caput viii.
Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie uiſuntur unde originem & cauſas duxerint. Caput ix.
quā uariū & multiplex iuſiurandum apud diuerſas gentes fuerit & per quos deos iurare conſueuerunt. Caput x.
quid ſit exedra, quid Menianum de quibus apud iureconſultos mentio frequens & quid embāma. Caput xi.
quot uirgines Veſtales, que ue illarum diſciplina & inſtitutio fuerint, qua ue afficiatur pena inceſti dannata. Caput xii.
Ex quibus ueteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum que proſpera que ue piacularia ſint. Caput xiii.
quid ſenſerit Hieronimus porcarius de iniquo iudice, quibuſq; modis litigantes fruſtretur & deludat. Caput xiiii.
quæ i ſmonibus quotidianis uulgata prouerbia apud Romanos in uſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia. Caput xv.
qui primus legem Theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus poſtea diſtinxerint. Caput xvi.

Q uid aqud Sceuolam Iureconſultum ſit Hieroſiarcha, & quid ſit calix dia tretus. Caput xvii.

In quo diſcretus ordo plebeius a patricio fuerit, & in quo patricius a ſenatorio quod ue diſcrimen in ueſtibus apud diuerſas gentes. Caput xviii.

Q ui numerus augurum quæ ue poteſtas aut ius quondam fuerit, & quo modo auguria captarentur. Cap. xix.

qui eſſent equi funales in tranquillo contra non nullorum interpretationem probabilis opinio. Caput xx.

Q ui fuerit apud ueteres cenandi uſus, quæ ue hora prandii & cenæ, quotq; ſingulis lectis cenitabant & quid apud exteros. Caput xxi.

quæ ipſe dictu admirabilia de umbrarum figuris, noctibus fere ſingulis Romæ expertus fui. Caput xxiii.

Q ui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus & arma in atriis & ueſtibulis haberēt, & qd de exteris. Cap. xxiiii.

In extis inſpiciendis quæ proſpera quæ ue dira ſint, & quæ boni quæ ue mali prenuncia. Caput. xxv.

Conſualia equiria & ludi Apollinares quādo a Romanis fierēt, quo ue modo diti ſacra fiant & quo tempore. Caput xxvi.

Q uæ ſacra expiationis cauſa a Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierent, quæ ue apud exteros. Caput xxvii.

Q uæ affinitas cum Sex, Tarquinio ſuperbi filio, & quæ collatino cum bruto, & lucreciæ cum utroq; fuerit. Caput. xxviii.

Capita Sexti libri.

Locus ex tertio Ciceronis de officiis, quid uenditor emptori preſtare teneať, cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus. Caput i.

Q uæ maxima fuerint oracula, quæ ue templa celebria apud pleraſq; gentes in magna religione & cultu. Caput ii.

Q ui fuerint legati Conſulum uel pretorum, quæ ue iuridictio aut illorum poteſtas ſit. Caput iii.

Q ui magni dii qui comunes aut indigetes dicti, quæ ue deorum cognomēta, & Iunonis Romæ templa fuerint. Caput iiii.

Ex quibus oppidis quibuſq; regionibus aut terrarū oris, ingenio clari et præcipua doctrina uiri plures euaſere. Caput v.

Q uo apparatu & qua pompa, quantoq; omnium ſtudio, olim Romani triumphos agerent, quis ordo ſeruari, & quæ in triumpho ferri conſuerant. Caput vi.

Reſponſum Raphaeli uolaterrano, quare legum & cauſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis oblectaremur. Caput vii.

Q uæ ſit bona dea & quæ a ueteribus illi ſacra fierent. Q uid de rubigalia floralia & Vinalia forent. Caput viii.

Tantum & quantum comperatiuo nōnunq̃ coniungi, eademq; pro domo ſæpe apud authores inueniri. Caput ix.
Quæ lege .xii. tabularum utiliter & cōmode, quæ ue parum conſulte & nimis ſeuere ſcripta uidebantur. Caput x.
Sacrum ſeptimontium in quibus locis urbis fieret, qui ue ſeptem colles urbis ſint, quæ ue in illis precipuæ dignationis loca forent. Caput xi.
Qui flamines primi Romæ fuerint, quod ue flaminis officium, quibuſq; eſſent cerimoniis addicti. Caput xii.
In quot cohortes, manipulos, Centurias, Decuriaſq; phalanx diuidatur, & que illius deſcriptio fuerit. Caput xiii.
Res ſacræ religioſæ & ſanctæ quæ cenſerentur apud ueteres, quibuſq; ſacrū aut ſanctum facere licuit. Caput xiiii.
Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ furia & falcidia explanantur. Caput xv.
Quid Reſponderim Hieronimo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper, cum ad honores admitterentur alii. Caput. xvi.
Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio differt a triūpho. Caput xvii.
Qui erant Tribuni militum in Romanis caſtris, quæ ut poteſtas & officium foret, aut iuriſdictio. Caput xviii.
Qui ludi Scenici, qui Megalenſes, qui Taurii, Compitalicii, Iuuenales & Honorarii fuerint. Caput xix.
Qui eſſet Vrbis prefectus, quod ue officium, quarumq; rerū cognitionem animaduerſionemq; haberet. Caput xx.
Miraculum de Homine qui extruſus a carcere, rurſuſq; in eo intruſus, infecta ſe loca adiuiſſe enarrauit. Caput xxi.
Quot militū ordines, cuius ue generis milites in Romana militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros. Caput xxii.
Quid lex, quid plebiſcitum, Senatus ue conſultum, quid ſint pretorum edicta, uel reſponſa prudentum. Caput xxiii.
Qui primi de plebe ad dictaturam conſulatum & præturam alioſq; magiſtratus euecti fuerint, & de Ephoris quæ tradantur. Caput xxiiii.
Quas acies, quos ue exercitus, qui duces paruo diſpēdio profligarint, que ue flumina xerxis exercitus potarit. Caput xxv.
Quid uariæ gentes de diis ſenſerint, & q̃ impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint. Caput. xxvii

FINIS.

ALEXANDRI. DE. ALEXANDRO IVRIS. PERITI. NEAPOLITANI GENIALIVM. DIERVM. LIBER. PRIMVS

Locus ex Tranquillo, de teſtamento Cæſaris, in Natali Iouiani Pontani in uicem diſcuſſus. Caput. I.

ACCERSEBAT plerunq; nos in hortos amœniſſimos ubi ædiculas habebat Iouianus Pontanus in noſtra Parthenope, uir memoria quidem noſtra omnibus bonis artibus: atq; omni doctrina præditus. Cui præter ingenii manſuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia uerboꝝ & compoſitus ille ſermo, ad omnem ingenuitatem plurimum acceſſionis faciebant. Illocq; conueniebamus compluſculi: quibus bonarum artium ſtudia, ædemq; diſciplinæ, atq; non abſimilis diſcendi facultas erat. Detinebat, demulcebatq; nos uir ille fandi dulciſſimus egregia quadam & illuſtri oratione: ſermoneq; per q̃ lepido & uenuſto, totos plæruncq; dies, tanta in eo cõmitas, tantuſq; lepos erat. Forte autem, cum Natalis ſui Diem Annuum, Decembrio menſe ut ſolebat, cum amicis celebrare uult: euenit: ut & nos una cum reliquis mihi coniunctiſſimis: primis ab eo tenebris acciti, apud eum cõueniremus. Quo cũ uenimus: benigne quidem & comiter accepti ad focum cõſedimus, feſtiuiſſimiſq; colloquiis noctis particulam cum mira ſuauitate traduximus. Cum interim Iouianum Florenti quadam facundia, & ſermone q̃ caſtiſſimo de litterarum diſciplinis differentem animo ſerio & aure attenta exciperemus. Quo ſermone deſito: cum iã mẽſas & cœnam inſtrui iuberet, cæteriſq; nimis tempeſtiuum cœnandi tempus eſſe uideret. Quin ergo (inquit) optimi iuuenes, dum cena apparatur, dumq; obſonia eſui matura fiunt, aliquid per hoc ocium legamus. Iuſſitq; mox afferri ſibi Suetonii Tranquilli Cæſarum uitas: Aderat inibi adoleſcẽs tunc quiſpiam lætæ indolis: atq; a litterarum cultu non abhorrentis. Huic demandat ut Diui Iulii uitam, donec maturum cenandi tempus foret: nec turbide, nec ambigue legat. Accipit ille cupidus & libẽs, atq; diſerte admodum legere incipit: cum nos interea ea lectione demulcti, legentis uerba & compoſitam illam dicendi breuitatem: ſumma cum attentione captaremus. Cũq; ad calcem lectionis uentum foret: ancipiti ſententia: & operta uerborum ſignificatione, de teſtamento Cæſaris, in hæc uerba ipſum locutum offendimus: Sed nouiſſimo teſtamẽto tres iſtituit heredes ſororum nepotes. C. Octauium ex dodrãte. L. Pinarium: &. Q. Pedium ex quadrante, reliquos in ima

cera.C.Octauium etiam in familiam nomenq; adoptauit, Pleroſq; percuſſorũ
in tutoribus filii ſiqs ſibi naſceretur nominauit. D.Brutum etiam in ſecũdis
heredibus.Populo hortos circa Tyberim publice & uiritim treecenos ſexter-
tios legauit. Quibus perlectis.puerum ſubſiſtere Iouianus iubet.Et ad Dẽ
tatum conuerſus, Iuuenem, qui ut mihi uidebatur in cognoſcendis rebus le
ctiõe multa exercitus erat. Quid tu inquit Dẽtate ſentis de hec Quadrãte
& Dodrante in quibus hos heredes ſcriptos author hic memorat.Cũq; ille
hereditatis quotã eſſe partem aſſeueraret in qua illos inſtitutos a Cæſare ar
bitraretur:Proba inquit hæc Iouianus & uera ſnĩa eſt, Sed inops admodũ
& ieiuna.plus ego deſidero.Et me intuitus rogat, nũquid noſtro iure ciuili,
in quo multũ operæ per id tpis impendere uidebamur, aliquid de iſtiuſmo-
di partibus tradatur:Tum ego memini inq̃ traditum memoratumq; apud
nõnullos ueteris diſciplinæ authores precipue apud noſtros iurecõſultos fu-
iſſe.oẽm hereditatem quantacũq; eſſet, ſi morientis supremo iudicio nõ eſſet
diuiſa, tum ab ipſo iure in duodecim partes omne illud patrimonium partiri.
Quas qdem partes oẽs in unũ collatas, aſſem pleraq; antiquitas dixit, ſin
gulas uero diſiunctim diuiſas uncias appellauit.Itaq; ſi te heredem in uncia
inſtituero.In duodecim ptes diuiſo prius toto aſſe, hoc eſt oĩ patrimonio &
fortunis meis.unica tm̃ pars, tibi iſtitutionis iure debebitur.Cum uero te he
redem in aſſem effecero, ſolidam hereditatem & integrum patrimoniũ nul-
lis diminutis partibus transferri uolo.Hæ aũt duodecim unciæ quæ aſſis ap
pellatione continentur, propria noĩa a ueteribus iurecõſultis, ſingulæ nactæ
ſunt.Nam p̃ter unciã & aſſem.ea pars quæ ſextans appellatur duas totius
aſſis partes, hoc eſt, duas uncias habet, quadrans uero tres. Cum ergo hic
in quadrante heredes inſtitutos.L.Pinariũ &.Q.Pediũ uideamus.Quin
ex duodecim unciis ĩtegro Cæſaris patrimonio diuiſo, tres tantũ unciæ, hoc
eſt quarta totius hereditatis pars, his duobus debeatur in dubiũ nõ uenit.
Deinceps eſt triens: ideſt tertia pars totius aſſis. quatuor.n.hæc cõtinet un-
cias. Quincuns uero qnq;.Semis aũt dimidiũ illius habet:qđ aſſe cõtinet.
quæ quidem pars, ſex uncias ex toto aſſe uendicauit, Quippe cũ totus, as,
in duodecim uncias diuidatur.qđ dimidium illius eſt. Sex uncias, ideſt ſe-
miſſem efficiet.Sexcuns aũt ſeptem conſequitur uncias. Bes octo. Dodrans
uero nouẽ:Cum igit̃ in Dodrante:ut Tranquillus hic refert. C.Octauium
Cæſar teſtamẽto heredẽ fecerit, ex duodecim unciis in qbus Cæſaris heredi
tas diuiſa fuit, hic in Dodrante iſtitutus nouẽ cõſequetur.Reliqui uero duo
L.ſcilicet Pinarius &.Q.Pedius:quadrantẽ ideſt tres uncias ex ĩtegro aſſe,
& quartã totius hereditatis uendicabunt:Inter hos ergo & illũ, duodecim
unciæ, & tota Cæſaris hereditas diuiſa fuit:Dextans aũt decem ſignat uncias:
Deuns uero undecim: Quod a Iuuenale nõ inſcite ut arbitror dictum eſt:

Vnciolam procul eius habet.ſed gyllo deuncem. Totum.n.aſſem diuiſit,cũ
ex duodecim unciis alteri unicam.alteri undecim uncias patrimonii tribuit:
Eſt qdem inqt Iouianus ita ut dicis,Satiſq; de quadrãte & dodrante,deq;
uncia & aſſe,ut a iuris ſtudioſo explicatum accepimus.Sed unum illud etiã
me angit,in quo ancipitem cogitationem iam diu duxi, Sæpiuſq; in hoc q̃
rendo fui.Nam cum tres heredes inſtitutos author hic dicat, plures poſtea
nominauit.C.ſcilicet Octauium.Q.Pedium,&.L.Pinarium,Demum adii
cit reliquos in ima cera,hoc eſt,ultima teſtamẽti parte ſcriptos fuiſſe:Et.n.
ſi totus,as,inter eos quos modo nominaſti abſumptus eſt. Quid reliqui
ſit.quod iſtis debeatur,non equidem uideo:Totus enim,as,ut modo dixti,
totam abſumit hereditatem,& dodrans cum nouem ſignet uncias,quadrãs
uero tres,duodecim uncias & totum efficiũt aſſem.Neq; eſt præterea qđ ex
defuncti bonis amplius aſſe.heredi ſcripto debeatur, Ergo aut fruſtrabunt
peculio Cæſaris iſti reliqui in ima cera adiecti.aut alia quædam hereditas ob
ueniendа eſt ut iſtis etiam ſatisfiat,quoꝝ alterum ſi aſſeueras,profecto per-
peram & abſurde dixeris. Neq; ego Tranquillum uel ſinceriſſimum ſcripto
rem tam inconſiderate loquutum arbitror,ut plusq̃ oporteat aliquid in ſcri
bendo addiderit.Siquidem tam circũciſus in explicandis adnotãdiſq; rebus
fuit,ut arguta breuitate pleraq; potius ſupſtrinxiſſe q̃ aliquid plus iuſto ad-
didiſſe uideatur.Tum ego,eſt inq̃ quod dubitetur. Neq; abnuerim quin lo-
cus hic,peroſcurus forſan uideatur pleriſq;.Qui tñ probabili ratione reddi
ta,clarus & expoſitus fiet.Tres.n.Cæſar teſtamento ſuo heredes fecit,ex to
to uidelicet aſſe.Siquidem dodrãs & quadrãs,duodecim uncias & totum
efficiunt aſſem.Et qđ aſſe diſtributo reliquos in ima cera inſtituit,equidem
denotat,nõ in noua quadam hereditate,hos admittẽdos fore. Sed poſtq̃ in
uniuerſum,bona ſua inter heredes partitus fuit.In ima cera,illos qui in ſin-
gulas partes iure legati admittendi fuerant,nominaſſe,quæ quidem legata,
q̃uis toto aſſe diſtributo non extra hereditatem ſunt, Sed a ſcriptis heredi-
bus atq; ipſo aſſe debentur.Et.n.ſcriptus heres qui aſſem aſſequitur,ꝑ quã
titate bonoꝝ in quibus inſtitutus eſt, legata quoq; diſtribuet. Vetus.n.eſt
teſtantium mos.quod ipſum apud iureconſultos lege ſancitur, ut primo te
ſtamenti capite,heredis fiat inſtitutio,ſiue unus ſiue plures ſint,qui in uniuer
ſum bona ex defuncti uoluntate capiant, Sequenti capite & in ima cera.ſecũ
di heredes,legata & reliqua teſtatoris uoluntas & diſpoſitio ponantur:Siue
aliquos onere grauat,aut ſi quibus dari,fieriq; oportere,teſtator pro ſua uo-
luntate arbitratus eſt:qui non heredes ſed legatarii dicti.Siquidem nõ bona
in uniuerſum,ſed legata & res ſingulares capiũt.Idq; ex integro aſſe atq; ex
toto patrimonio deducitur.Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nã
cum primo capite teſtamẽti Cæſar tres feciſſet heredes ex aſſe.In ima cera &

ultimo capite reliqua poſuiſſe, quæ aſcriptis heredibus debentur. C.q; Octa
uium in familiã nomenq; adoptaſſe. Secundos heredes & tutores nominaſ
ſe: Populo hortos publice & uiritim trecenos ſextertios legaſſe. Quibus uer
bis ultro citroq; ad multam noctem habitis. Animaduerſum eſt, obſonia iã
prematura & precocta eſſe. Mox in aliud tempus dilatis ſermonibus ad na-
talẽ Iouiani diẽ celebrãdũ, cuius cã ueneramus ab ipſo admoniti diuertimus.

Qui Reges uel Principes apud uarias gentes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint. Caput. II.

Non apud Romanos ſolum, ſed apud exteros quoq; obſer
uatum accepimus, ut ab eo qui de ſua republica benemeri
tus fuit, poſteri Duces cognomenta accipere operæpræciũ
ducerent. Nam de Romanis Principibus nemo ambigit,
quin a Diuo Iulio & Octauio reliqui Imperatores Cæſa-
res & Auguſti dicti cognominatiq; ſint. Credo equidem
qd' deſiderio illorũ poſt funera tenerentur, & tanq̃ in poſteris eadem idoles
futuræ uirtutis cerneret, ita eodem ſibi nomine adoptato, ipſi quoq; ad præ
clara facinora obeunda inuitarẽtur. Manſitq; ſequutis Imperatoribus cogno
men Cæſaris & Auguſti. Quod nõ ipſis modo, ſed uxoribus, ſororibus, &
filiabus cõe fuit. Siqdem Liuia poſtq̃ nupſit Octauio Auguſtæ nomen tu
lit, & Agrippina poſtq̃ Claudio coniugata fuit, Senatus quoq; frequenti cu
ria uxori ſororiq; Traiani cognomẽ Auguſtarum dedit, & Vitellius Matri,
quibus hoc etiam honoris tributum eſt. Vt illas quandoq; ſacer ignis preue
ret, quem mox ſequuti Cæſares pro maieſtate Imperii more Perſarum Re-
gum & Indorum ſibi uendicarunt, Iam & ſi Vitellius oblatum ſibi Cæſa-
ris cognomen recuſarit. Auguſti uero diſtulerit, Quod poſtea deploratis re
bus cum hoſtilibus armis præmeretur dimiſſum reuocauit & Cæſarem ſe di
ci uoluit, Donec poſt ſeriem annorũ, haud longo interuallo Romani Prin-
cipes Antonini cognomenta ſumpſere. Nanq; a Pio Antonino, Antoninus
Philoſophus uir oi laude dignus. Deinde, Cõmodus, Caracalla, Geta, He-
liogabalus, & alii ex Cæſaribus fama Illuſtres Antonini nomen ſibi adopta
runt, Voluitq; Seuerus Impator ut Ro. Impatores ſicut Cæſaris. Sic in po
ſterũ Antonini nomẽ ferrent. Hoc ſuæ poſteritati lõge clariſſimũ fore arbi-
tratus. Mox ſuccedenti æuo collapſa re militari. Athaulphus Gothorũ Rex,
Roma debellata eo ueſaniæ proceſſit, ut quẽadmodum Cæſares. ſic in poſte
rum Romanos Principes Athaulphos cognominari deſtinarit, a quo inſti
tuto ſicut a pluribus aliis, poſtea deſitum eſt: Nomen uero Imperatoris præ
toribus olim, magnarũ laudum titulus fuit. Quippe hoc honore uelut inſi-

gni munere.milites ſūmos duces honeſtabant. Iſq; præcipuus honos habe
batur ſemper:Poſtea niſi illos quorum ductu & auſpicio conflatum fuiſſet
bellum & ſub quibus decem hominum millia uno prælio cecidiſſent, aut ſal
tem duo millia quæ poſtea conſuetudo increbuit, uel deniq; mille occubuiſ-
ſent, aut præcipua uictoria potiti eſſent, nullos Imperatoris nomine dignos
putarūt. Propterea. M. Craſſo qd' urbem Zenodotium trans Euphratem,
imbelli certamine & incruento Marte uicit, & ob id Imperatoris ſibi nomē
arrogauit, magnæ inuidiæ fuit, qd' non multo negocio tantum nomen uē-
dicaſſet: Pompeius qd' in Africa Domicium ſupaſſet, quodq; ex uiginti mil
libus hoſtium uix tria millia effugiſſent, toto conſpirante exercitu. Impatoris
nomine fuit honeſtatus, qui licet ſe Imperatorem ſalutari permiſerit, nunq̄ ta
men Epiſtolis aut Chirographis hoc nomē uſurpauit. Iulius Cæſar. C. Cæ
ſaris pater qd' ſyllanis temporibus, multa Sannitum & Lucanorum millia
ad Eſerniā interfeciſſet, ab exercitu Imperator fuit appellatus. Mox Diuus
Cæſar poſt pericula depulſa, prenomen Imperatoris ſibi arrogauit. Deinde
Auguſtus, Tyberium & Claudium Druſum priuignos hoc nomine nobi-
litauit: Bello quoq; Germanico fuſis fugatiſq; hoſtibus Tyberio Cæſari, &
Tito expugnatis Hieroſolymis, miles uictor Impatoris nomen dedit, & Tro
pheum poſuit. Cicero quoq; qd' parthos ad Amanum profligaſſet, & Me-
tellus qd' Sertorium uiciſſet Imperatoris nomina tulere. Fertur tamen Cu-
rio ad Vticam qd' eius opera conductis cōmeatibus, omnium rerum copia
abundaret exercitus. Imperatoris ſibi nomen aſciuiſſe. Et Scipio bello ciuili
inter Pompeium & Cæſarem, ut pecuniam a prouincialibus cogeret ſe Im-
peratorem dixiſſe. Demum Cæſares ne in crimen inuidiamq; inciderent. Im
peratoris nomen tanq̄ titulum mitem & honeſtiorem, abrogato Regis uo
cabulo iteꝝ & ſæpe deſumpſere. Quare Auguſtus ſemel & uicies fuit Im-
perator dictus, & ſequuti Principes hoc cognomento perſæpe nobilitati ſūt.
Quod etiā apud Græcos fuit uſurpatum. Quippe Phocion uigeſimū Im
perator dictus eſt, Aratus decimum & Septimum Imperatorem geſſit, Pe
lopida ter & decies, Philipomenes octauum, quem apud Acheos intra an-
num bis gerere non licebat, Sicut apud Sparthanos bis eundem claſſis præ
fectum fieri lege uetabatur, Sola mulier Zenobia Palmirēſium Regina cū
orientis regnum tueretur armata in uirili ueſte exercitui præfuiſſe & Impera
toris nomē tuliſſe dicitur, cuius auſpiciis pleraq; egregiæ geſta in hoſtes fue-
re: Sed non ſolum Romanos, uerum eos qui albe regnarūt, qui ante Ro-
mulum per annos trecētos fuere idem obſeruaſſe, proditum eſt. Conſtat. n.
a Syluio Aſcanii filio qui ſecundus ab Aſcanio ſuſcepit albe regnū, reliquos
Albanoꝝ Reges per ordinem ſucceſſionis Syluios cognominatos fuiſſe. Si
quidem Aeneas Albanoꝝ Rex & Latinus & Capys, & Capetus, & Ty-

berinus ac reliqui Deinceps q̃diu regnum albæ ſtetit, Sylujj cognométa ab illo meruere, Sicut Latinis Regibus a Murrano qui in latio regnauit, Murrani cognomen inditum ferunt, Quæ quidem res ancipitem mihi animū ſæpe agit, cogitatioq; ſubit, cur non exemplo Albanorū & Latinorum. Idem quod in Imperatoribus etiam in Regibus ueteres Romani factitarunt, ut a conditore urbis Romulo, reliqui poſt illum Reges, felix fauſtumq; nomē acciperent, Cum præſertim ipſe urbis conditor, bonis artibus partum firmatumq; regnum, inter omnia inimica infeſtaq; longe illud maius auctiuſq; reliquerit. Sed hanc queſtiunculam relinquamus quibus huiuſcemodi indagare, ingenium habunde & negocium eſt: Parthos quoq; idem obſeruaſſe ut Regum cognomenta ferrent, multi prodidere. Etenim Arſaces Scytha uir fortis & ſtrenuus, cum premente inopia latrociniis obnoxiam iuuētam ageret, coacta exulum manu quos parthos nuncupant, deuicto ſeleuco & mandragora in Regem Parthorum aſſumptus. Illud ita inſtituit formauitq; ut diem uictoriæ tanq̃ natalem libertatis, multis poſt tempeſtatibus ſolemnē celebrarint, qui poſtq̃ fato functus eſt, tanto honori ipſius memoria fuit, ut celebre ad poſteros Reges cognomen arſacis ex ſuo nomine reliquerit. Nā & Parapatius & Mithridates & Pharnaces, & qui poſt illum regnarūt Parthorum Reges: cognomen Arſacis, ſibi poſteriſq; illuſtri titulo propagatū adoptauerūt. quorum poſteros parum legitime regnare dixerunt, niſi ex matris inceſto: & filii concubitu æditi forent, Quin etiam apud Indos hūc aliquando morem inoleuiſſe accepimus. Nāq; Indorum Reges. Alios Palibrotos: Alios Sandracoctos: Nonnullos Taxiles ſequente noīe in quēcūq; Imperium tranſiret: ob eximiam in bello uirtutem denominatos ferunt: Bithinos quoq; ob prioris Nicomedis claritatem qui militiæ & domi clarus fuit: Nicomedis cognomen Regibus indidiſſe putant: Sicut a Cecrope qui Athenis regnauit primus: Reges Athenienſium Cecropidas nuncupari. Hic enim oēm multitudinem. In oppida duodecim digeſtam partitus fuit, quam Theſeus obuiam eundo periculis ne hoſtium preda forent, uelut unius corporis alumnos in unam urbē poſtea ſociauit & coegit, Et Paphlagonum Philomenes. Theſſalorum Hellenes ab Hellena. Et Aſſyriorum Reges Tigranes dicti cognominatiq; ſunt. Cum. n. Seleucidarum Imperium ab Alexandro ad ſeptuaginta ſupra ducentos annos, prouectum fuerit, Tigranis cognomen a primo illo, qui Aſſyriis præfuit, ſummæ iuſtitiæ temperamento, poſteri deſumpſere. Ita ut per ea tempora quatuor ſupra decem Tigranes reges denominati ferant. Quin etiā a Neoptolemo Achillis filio qui Pyrrhus dictus eſt. Reges Moloſſorum Pyrrhide cum ea loca tenuiſſet, & pōti Mithridates noīa ſumpſere. Is. n. cum quo populus Romanus multiplex bellū geſſit a primo Mithridate ſextus adnumeratur quē Eupatorem uocitarūt,

Fuitq; literis proditum. Reges Perſarum qui ſpadones in regnum aſciti fuere Bagoios nuncupari. Et in Meroe qđ Candaces præcipua mulier regnū tenuiſſet. Reginas in poſteꝝ Candaces cognominari, eaq; obſeruatio conſtans & perdiu manſit. Nec me preterit Aegyptios quoq; Reges eandem cōſuetudinem uſurpaſſe, ut in pleraq; hiſtoria eſt. Siquidem cum antea Pharaones dicerentur, Ptolemeus lagus gregarii militis filius qui ægyptum armis ſibi uendicarat, poſt res cum Antigono compoſitas, cum quo multiplici bello & imedica ſimultate conflictatus eſt. Aegypti regnū q̄diu uixit, moribus & diſciplinis mirifice inſtruxit ornauitq;. Is igit iam grandis natu morbo abſumptus eſt, magno de ſe, ut de tam benemerito Principe deſiderio relicto, cuius memoriā Alexandrini, tanta charitate proſequuti fuere, ut Philadelpho qui poſt eū regnauit, & reliquis ægypti regibus ab illius nōie, Ptolemei cognomenta indiderint, Nam & Euergetes qui Philadelpho ſucceſſit, & Philopater qui Triphon, & Epiphanes & Philometor, & Alter Euergetes Phitō appellatus, & laturus & Aulethes ægyptioꝝ Reges ab illo Ptolemei dicti cognominatiq; ſūt: Hic.n. Philadelphus Stratonis diſcipulus fuit oī doctrinæ genere clarus, qui cum uiribus attenuatis infirma ualitudine laboraret, miro diſcendi ſtudio affectus, nobilem illā ciuium ſermonibus celebratā bibliothecā cōquiſitis undiq; exemplaribus, oīumq; linguaꝝ uoluminibus cōſtruxit, pulcherrimū ſane Regiæ opulentiæ monimētum, quæ ad primū Alexandrinū durauit bellū: Quē Philadelphū Philomatorē & Philopatorē ob neces parentibus & germanis fratribus illatas, p antiphraſim & irriſionē uocitarūt. Sicut euergetem qđ Deoꝝ ſimulacra a cambiſe diſiecta reſtituerat, quaſi bñficum, & Aulethē defamatiſſimū, qđ ſup cætera flagitia & dedecora choraulā & tybias exercēret, Hunc.n. Aulethem ob ſimultatē ægyptii regno exegere, q̄ Romā exul cū ueniſſet, a Senatu Populoq; Romano benigne exceptus. In ægypti regnū ab Aul. Gabinio reductus & reſtitutus fuit. Poſt quē Alexandrini Cleopatrā & Ptolemeū pueꝝ regno p̄fecere, ſed mota ſeditione a factione alterius ptis, Cleopatra in Syria exulauit atq; ex illo ægypti regnū penes pueꝝ ſtetit. Hic eſt.n. Ptolemeus ille puer q Pōpeium magnū ex pharſalo fugiētem, miniſtro Achilla & Photino miſerāda nece affecit: Exindeq; Alexandrinoꝝ res urgente fato in peius magis ac magis ruere uiſæ ſunt. Donec Auguſtus terra mariq; uictor Acciaco p̄lio ſuperatis Alexandrinis, Antonioq; & Cleopātra quā m̄rimonio ſibi deuinxerat uictis necatiſq; ægyptum omnem ſtipendio ſup impoſito p̄uinciam effecit, quā primus Romanoꝝ Cornelius gallus preſes adminiſtrauit. Tūc primū ſub p̄ſidibus haberi cœpta eſt, atq; ex illo finis regum ægyptiorum fuit.

Quæ poteſtas, quantūq; ius aduerſus reliquos magiſtratus, Tribunis plebis Romæ fuerit. Caput. III.

TRibunos plebis quos plebe a patribus deſciſcēte, & ad ſacrū mōtē ſecedēte, ſacroſanctos ſibi plebs creauit, nec iuridicūdo, nec querelis ciuiū noſcēdis ſicut alios magiſtratus, ſed ut auxilii latio aduerſus Coſs. eſſet & illos q inſolenter in plebem inſultarēt, utq; præſides libertatis cuſtodeſq; forent, creatos accepimus: Ideo nec in ſella curuli ſedere, nec purpuratos incedere, nec Lictorem ut Coſs. prætoreſq;: ſed uiatorē habere illos ſatis conſtat, cā aūt hæc eſt, Q d Tribunus plebis populi Romani magiſtratus nō eſt, ꝓpea cū Cōſulū p̄toꝝ & ædiliū, reliquorūq; magr̄atuū creato dictatore iuriſdictio ceſſet & cōniueat, ſolos Tribunos plebis in poteſtate eſſe, liquet: Ex reliq̄s p̄terea magr̄atibus, cū multi uocatiōem & cognitiōē hēant, apud Tribunos tm̄ prehenſionē eſſe abſq; uocatione, memoriæ datū eſt. Prehēdere .n. Tribuno plebis licet, & in carcerē mittere, iure ſacroſanctæ ptātis, ēt. Coſ. p̄torē Cēſoreq;. M. Druſi exēplo. q Tribunus plebis Philippū Coſ, q̄a cōcionantem īterpellarat, p̄cipitem egit in carcerē, ita ut nō modica uis ſanguinis e naribus efflueret. Etiā ab iniuria quæ corā fieret, īhibere multāq; indicere. Coſ. Dictatoriq; & reliq̄s magiſtratibus Tribunus ꝓ Imperio poterat: Interceſſiones quoq; aduerſus reliquoꝝ potētiā magiſtratuū, apud tribunos plebis tm̄modo ſūt, Cōtra uero dictatoris impiū, a quo nō ē ꝓuocatio, Tribunis īterceedēdi facultas nō eſt. Q uāuis pleriq; cōtra dictatoris iuſſum, Tribuni interceſſionē ualuiſſe cōtendat. Q. Fabii exēplo, q cum magr̄ eq̄tū eēt, & in cūq; cōtra uetitū pugnaſſet. L. Papirius dictator aīaduertere uellet. M. Fabius pr̄, q ter Coſ. dictatorq; fuerat: Tribunos plebis & pplm appellauit, q īterceſſiōe ſua & ſi p̄cariā p̄ſtitiſſent opē, reū tm̄ ſupplicio eximere. Ego aūt cū id aliter cōptū nō habeā. Tribuniciā ptātē ſemp dictatoris impio ceſſiſſe auſim aſſeuerare: Ab uno quoq; tribunoꝝ ad reliquos tribunos ꝓuocare licere. Ipſoſq; itercedere poſſe, nō ē cōtrouerſia: Neq; .n. leuis eſt, unius tribuni in ꝓhibēdo ptās. Siqdem uno aliqd fieri negāte, nihil cæteri ēt ſi plures numero ſint decernere ualēt. Id tm̄ lege cautum erat, ne ultra mille paſſus ab urbe ad tribunos ꝓuocatio foret. Ideo ſiqd ſublata iterceſſione tribunoꝝ p pplm agi uellent, extra urbem ultra mille paſſus comiciis īdictis & Senatu euocato decernebāt. Tūnc .n. ſine impio tribunus cēſebatur. Capitis ēt diē dicere dictatori uel cōſulibus, poſtq̄ abiere magiſtratu, & reliquis magiſtratibus dum in honorē ſunt, Tribunoꝝ ptātis eſt: Illud certe ſatis cōſtat, neq; tribunū plebis diē integrū ab urbe abeſſe licere, ne auxilii latio, cū opus fuerit ciuibus deſit, Sicut heduis in more fuit, ut qui ſūmum gerit impium finibus excedere nō poſſet. Neq; eū qui parētem ſupſtitē hēat tribunū plebis eē oportere. Propterea Seruilius qui tribunatum geſſerat, falſo tribunus eſſe creditus eſt, quod patrem quem obiiſſe mortem opinio inualuerat,

luerat: uiuere conſtabat. Quin & illud animaduertimus Tribunis quoties oportere uiſum fuit, habendi & diſſoluendi ſenatus, nõnunq̃ ne cõſularia comicia fiant, intercedendi, ius poteſtatemq; fuiſſe: Ipſis tñ cum frequens habetur ſenatus, intra limites curiæ adeſſe nõ licebat, ſed poſitis ante curiæ fores ſubſelliis quæ ad populum pertinerẽt. Senatus conſulta excipere, quæ ſi probarent. T. Litera ſubſcribere ſolebant, Si aũt minime rata eſſe uellent, poterat Senatuſconſultum: per interceſſiones tribunicias impediri. Tam & ſi æuo poſteriore. Tribunum frequẽti curia, de his quæ ad populum ptinerẽt ſenatũ ſæpe conſuluiſſe ibiq; ſubſellia habuiſſe: iter exempla inueniamus. Donec Atinio plebiſcito tribuni plebis Senatores effici meruere. Poſſe etiã plebem cõſulere, & rogationes ad populum ferre, ac ſup his leges promulgare quæ plebiſcita dicta ſunt. Tribunitiæ poteſtatis eẽ nemo dubitauit. Quod qdem concilium in æde Vulcani frequentes habuere, ibiq; ſiqua turbulẽta confuſio eſſet, in qua conſulto opus foret: plebeios aduocare, & conciones frequentiſſimo concilio habere aſſuerãt: In quo templo canes pro ædituis eẽ & ſacrilegis tantum adlatrare: fama ferebat. Sicut apud Aetnam in Vulcani templo, canes lucũ & templum aſſeruare dicunt, Et in daunia: Achaiæ Minerua delubro, atq; in Creta Dyctææ matris æde canes enutriri traduntur: qui Græcis ſublandiunt: barbaros uero inſectantur. In ſinu quoq; Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites: Barbaris uero infeſtæ ſunt. Hoc ẽt notatũ eſt Tribuni plebis domum cui uis patere: foreſq; illius per diem perq; noctem recluſas eſſe oportere: Cuius rei cãm querentibus nobis: Illud probabile uiſum. qđ congreſſus faciles ad ſe pƀere: & neminem aditu arcere debet. Nã ſoli Tribuno, noctu pariter & die cui uis opẽ imploranti præſto eſſe: & ius auxilii ſui expedire: atq; a cuiuſq; magiſtratus nimia potẽtia plebẽ tueri: fas eſt.

Quid uerbum ſino cum negandi aduerbio apud Iureconſultos deſignauit & quam uim habeat in edictis. Caput. IIII.

ARguebat quiſpiam negligentiæ colonum ſuum: quem partiarium habebat: quod cum fundũ ſuburbanum in agro Neapolitano ut uetus illius regionis mos eſt colendum locauiſſet. In lege locationis ita ſcriptum fuit. ut colonus fundum bene coleret: bene irrigaret: bene ſtercoraret: ne ue quẽpiam in iuſſu domini in fundum ingredi ſineret. Cum poſtea Dominus poma: & fructus arborum clam ſublatos: & ex his nihil ad iuſtam magnitudinem creſcere: quin furto ſubtractum foret: reppeniſſet: coloni negligentiam: incuriamq; acerbe: atq; acriter, apud iudices criminatus eſt. Quantiq; ſua intereſſet: tanti litem extimari poſcebat. Cumq;

colonus ſm locationis legẽ, ſe neminem admiſiſſe, aut in fundum ingredi ſci-
uiſſe contenderet. Contra ſtabat fundi dominus, uehementiq; obiurgatione
colonum inceſſebat, cum nõ modo, nõ admittere quempiam. Sed etiam cui
gilare atq; attendere, ne quis ingrederetur debuiſſet. Quibus iurgiis ad mul
tam diem ꝑtractis, tandem ſm domini poſtulata iudices litem dedere, quã
tiq; Dñi intereſſet, tanti litem contra colonũ extimarũt. Sed cum poſt imo
dicas altercationes ſedatæ res, & compoſitæ uiderentur. amboq; & colonus
& dñs diſceſſiſſent. Percontatus ego ſum iudices. quibus rationibus addu-
cti contra colonum litem extimaſſent. Nam pacto ſtetiſſe uidebatur ſi nemi
nem permiſſu ſuo in fundum ingredi ſiuiſſet, atq; ideo ſm pacti legem po
tius abſoluẽdus q̃ cõdemnandus fuit, Tum ex his unus litteris homo mul
tis præditus, comprobata queſtione. Verbum inquit ſino in cõuentione po-
ſitum ſi cum negandi aduerbio ponatur, nõ ſolum hanc habet uim, ut quis
contrafacientem prohibere debeat. Sed ut impenſe operam det ne ob ſecor-
diam negligentiamq; ſecus fiat, quod niſi factum fuerit, culpa cõmiſſa eſt:
Debuit ergo colonus iuxta conuentionem deductam in chirographo, nõ
ſolum ingredi uolẽtem prohibere. Sed enixe dare operam & fundum ita cu
ſtodire, ne quid ob ſecordiã furti dãniue dominus pateretur, qḋ quia molli
ter fecit atq; neglexit, iure mulctandus fuit. Et ne inquit me hoc tantũ aſſe-
uerare putes, poterit apud te multũ fidei feciſſe. Alphenus iuris publici pri-
uatiq; peritus, qui de hac queſtione de qua tu modo quæris conſultus, ita re
ſpondit. Tum ſibi libellum mirandæ uetuſtatis, e ſinu, depromit. corroſis iã
& ſenio labentibus literis. In eo ita ſcriptum fuit. Redemptor ſyluam ne ce-
dito, ne ue ſindito, ne ue deurito, ne ue quem ſindere, cedere, urere ſinito. Re-
ſpondit Alphenus, locatorem potius id uideri uoluiſſe, ut redẽptor nõ ſolũ
ſi quem caſu uidiſſet ſyluam cedere prohiberet, Sed ut curaret dare operam:
ne quis cederet. Quod cum legiſſemus. tum plane animaduertimus grauiꝰ
ter ſimul & uere litem eſtimatam & iudicatam fuiſſe.

Ex quot militibus Decuria, Centuria, Ordo, Manipulus, Vexillũ, Turma,
Cohors, & Legio, a Romanis ſcribi conſueuerint. Caput. V.

IN antiquis annalibus illorum, qui in re militari docti Ro
mani moris & iuris fuere, intercalé ſcriptum inuenimus: mi
litum ordines in acie inſtruenda, alios minores, nonnullos
maiores, deſcriptos fuiſſe. quo facilius cuius ordinis quiſq;
miles cuiuſq; manipuli eẽt, & ſub quo duce militaret, d gno
ſci afaduertiq; poſſet, Ideo Impatores, ſingulas centurias ex
centenis peditibus. Decurias uero ex denis eqtibus ſcribere ſolitauere, ut hac

militum

militum deſcriptione diſtinctior acies, & inſtructior fieret, Ordo aūt minor
centuria maiorq; decuria ex ſexagenis militibus conſtat cui præerat Vexilla-
rius, plerunq; Centurio aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex uicenis mili
tibus & turba ſcutato℞ fit, Perſis ex uigintiquatuor. Militeſq; Manipulares
appellati, Huic ēt Cēturio præerat quē Manipularē uocitarūt, Manipulos
uero q̄ndecim ſuis interuallis diſtinctos in prima acie uelut fortiſſimū robur
plerunq; Imperatores locarunt: Leuiſq; Manipulus dictus quod haſtis mi
les Geſiſq;, non armis grauioribus muniretur: Turma quaſi Terma, Terde
nos equites, hoc eſt tres decurias & decuriones tres uetuſto more recipit, q̄
honore præſtant & ordine: Ex tribus.n. Centuriis Rānenſi, Titienſi, & Lu
ceri, quas a prima origine ad belli paciſq; munia, Romulus īſtituerat. terde
nos equites ſingulis conficiendis turmis ſcribere ſolitus fuit, exq; ea Lectiōe
Turmæ conſtitutæ. Sed Turma ex equitibus, Cēturia fit ex peditibus. Has
quoq; tribus, ueteres nuncuparūt, & qui his præſunt tribuni uocati: Primi
pilus ex tribus Vexillis cōſtat, qui Centurionem habet cui Primipili nomē:
qui ordine primus erat, Siq̄dem Centurio primus, & Primipilus ac primi
ordinis ductor idem fuit, Poſt quem Ductor populatium. In Romanis ca
ſtris ſæpe meruit & ordines duxit, Vexillum ex centū octuaginta tribus ho
minibus fit, Ho℞ primum Triarios habet ueteranos & ſūmæ uirtutis mi-
lites. Secundum Rorarios, fiduciæ paulo minoris. Tertium uero accēſos. q̄
minimi roboris, uel in fronte locati primos congreſſus excipiebāt. uel in po
ſtremā aciem reiiciebantur: Cohors alia milliaria. ea mille & quingentos pe
dites, Equites uero cētum triginta duos habet, Cuius generis cohortes q̄d
ex lecto milite conſtabant ad ſubdita belli, quo lapſam aciem repararēt ſer-
uare ſoliti ſunt. Aliæ quingentariæ. quas ex quingentis quinquaginta pedi-
tibus, equitibus uero ſexaginta ſex, plerūq; deſcripſere: Ex q̄bus nōnullæ cō
ſulares, aliæ p̄toriæ: aliæ urbanæ. multæ legionariæ. pleræq; auxiliares dictæ.
Cuius generis cohortes, numero decem, iuſtam efficiūt legionē, Tam & ſi
cohortes quadrigenarias apud Latinos, Sānites, & Hernicos, Et apud Ca
mertes ſexcēto℞ militū q̄nq; deſcriptas legamus. Quas in Centurias, Cētu
rias uero in cōtubernia, nonnunq̄ duces diuiſere, ut decem militibus uno ta
bernaculo degētibus p̄eſſet unus q̄ cōtubernii caput foret. Ipaq; cohabitatio
contubernium dicta, Cyrus tñ cōtubernia pro numero centurionū diuiſiſſe
fert. Singuliſq; tabernaculis centū milites cohabitare iuſſiſſe, q̄ uno cōuictu
uiuerēt, & ſub eodē cēturiōe militarēt, Lycurgus uero ad maxios conatus,
Turmā quadratā ex q̄nquaginta eq̄tibus fecit, quā ulanū uocitauit. Qui ēt
eq̄tes ac pedites in ſex tribus diuiſit, qua℞ q̄libet tribunū militū & q̄tuor p̄fe-
ctos mãipulares habuit, q̄nquagenarios cēto, Duces turma℞ ſexdecī, Ex q̄
bus tribubus aliq̄ñ tres, nōnūq̄ ſex turmæ p̄ neceſſitate cōſtituebant. Inter

cæteras fuit Sparthe cohors pitaneta præcipui roboris quæ ultimo diſcri-
mini & ad extremos caſus ſeruabatur. Et tam et ſi Centuriæ: Decuriæ: Tur-
mæ: Cohortes: Equitatus, pro uoluntate preꝗ arbitrio ſæpe auctæ & imi-
nutæ: nonnunꝗ duplicatæ fuerint. Idem tñ nominis ꝗuis mutato militum
numero ſortite fuere. Legio autem nõ uno ſemper codemꝗ ex numero fit,
Sed pro robore: proꝗ militari multitudine modo maior ampliorꝗ modo
exilior eſſe conſueuit. Sæpiuſꝗ numero & genere uariauit: Romulo primũ
regnante Legio expeditum tribus millibus, equitibus uero trecentis fieri ce-
pta eſt: quam qđ ex lectis militibus confecerat, Legionem appellari maluit:
Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum & creſcente Imperio. Senũ milliũ
peditum: equitum ſexcenꝰ Legiones fieri cæptum Plutarchus author eſt.
Cuiùs teſtimonio ampliſſimo mouerer. niſi qđ a. C. Mario primum, Cum
aduerſus Cymbros molitur arma, Senum millium & ducenorum peditũ:
equitum uero trecenorum deſcriptas fuiſſe. T. Liuius memorat: Scipio dein-
de, cui Aphricano fuit cognomen: cum in Aphricam traiceret. Duas cõſ̃cſis
exercitus Legiones ita ſuppleuit. Vt ſingulæ ſena millia & ducenos pedites:
trecenos haberent equites, Sæpiuſꝗ in deſcribendis Legionibus uariatum
fuit: ut modo quaternorum millium peditum: equitum uero trecenꝰ Le-
giones fierent, modo quina millia peditum equites trecenꝰ in ſingulas eſſent
Legiones: Q uibus Romani Duces ob uarios euentus nomina ididere. Si-
quidem. C. Cæſar Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, Decimam
maximo in honore habuit: reliquas uero a numero dixit. Nero ad Caſpias
portas ducturus ſenum millium militum Legionem fecit: quam phalangẽ
magni Alexandri appellauit: Otho præcipuæ legioni auxiliatricis nomen de
dit. Vitellius rapacis. Varro uni Vernaculæ. Pompeius Gemellæ qđ ex dua
bus unam effecerat: Hadrianus Mineruiam. Alii primigeniam. Nõnulli claſ
ſicam. Pleriꝗ Italicã: Septimam: Galbianam: Geminam: Vindemiſſam. Alii
Claudianam uocitarunt: Valerianus felicem: Samnites Lintheatam: Græcis
uero Hipparchia ala fertur præcipua quæ ex quingentis duodecim cõſtabat
equitibus: & alia Agema: Macedonibus etherica. Apud Romanos Scribo-
niana & ſingularium. Anthiochus Gemeam mille equitum alam uocitauit.
Inter quas ala campanorum ex quingentis fere equitibus multum anteiſſe
fertur. Illud plane conſtat, ueteres Romanoꝝ perraro & niſi contra maxi-
mos conatus plus quatuor Legionum exercitus ſcripſiſſe. Atꝗ iniuſta legio
ne centurias ſexaginta: manipulos triginta: cohortes decem ponere conſue-
uiſſe. Q uodꝗ iure militari præter deſcriptos ſingulis legionibus milites q
Romani uel Latini nominis erant. ſemper auxiliares ex ſociis Ciuitatibus fi
nitimis: aut externis, peregrinæ iuuentutis ſub diſciplina & cultu Romano,
& auctum uoluntarius agmen iungi conſueuere. In quo id ſeruatum eſt: ne
unꝗ amplior

unq̃ amplior numerus auxiliariorum, ex peregrinis copiis, q̃ ciuium foret, Tam & ſi a prima origine Romani ſemper ſuo milite nullo externo adiuti militarint. Quodq; ſingulis quatuor legionibus Tribuni militũ ſeni ac deni. Præfecti, Centuriones, Decuriones, & legati præeſſe conſueuere. Eſt quoq; illud animaduertere lege militari ſancitũ, ut miles ſubſit Centurioni, Centurio Tribuno, Tribunus præfecto caſtrorum. Præfectus legato, Legatus Conſulis pareat imperio. Cos. autem & magiſter equitum, ſicut reliqui magiſtratus, Dictatoris iuſſui & poteſtati ſubeſt. Claudius uero Cæſar militiam ita ordinauit, ut poſt cohortẽ, Alam, poſt Alam Tribunatum legionis, daret. Quam militarem inſtitutionem a Lacedæmoniis fluxiſſe crediderim a quibus reliqua Græcia armorum duces, uelut rei militaris expertiſſimos petebat, quibus in more fuit, per gradus maiores duces minoribus præeſſe, & ne turbatis imperiis cõfunderentur, munia diſtincta mandare multis. Nã cum Rex apud eos ſummum gerat imperium, poſt Regem fuere Duces, proxima dignitate Tribuni. Poſt Tribunos, Centuriones. Deinceps Decani. Ita ut cum gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet. In exercitu hix quiſpiam mediocri prudentia uir ſine honore aut Imperio foret.

Ex quibus cauſis Dictator apud Romanos olim, & quare fieri conſueuit. Caput. VI.

Dictatorem a quo prouocare non licebat, quemq; ſummũ Romæ Imperium tenuiſſe certũm eſt, non modo laborãte republica & trepidis in rebus, cũ aut de cõi libertate agitur, metuſq; de ſumma rerum eſſet, quod ultimũ erat conſilium: Sed ex uariis euentis, diuerſiſq; reꝝ cauſis creari ſolitum accepimus: Nam & claui figendi, & Senatus legendi, aut magiſtratus coercendi cauſa, nonnunquam quæſtionibus exercendis, plerunq; comiciis habendis, ſicut res, tempuſq; poſtulabant, etiam florente Republica, & procul a belli tumultu, creatum fuiſſe liquet. Conſtat. n. ciuitate morbo laborante, cum uis peſtilentiæ & inſanabilis pernicies, tabeſq; ciuitatis ita per omnium capita peruagata eſſet, ut nec ope diuina, non humanis conſiliis leuari poſſet, quotidieq; uariis morbis corpora affecta caderent, ex Seniorum memoria repetitum, peſtilentiam quondam fixo a dictatore clauo deceſſiſſe. Ideo. C. Genutio, & L. Aemilio Mamerco Coss. & ſæpe a ſs, cũ graui morbo ciuitas affecta eſſet. Senatus. L. Manliũ Imperioſum Dictatorẽ claui figẽdi cauſa dici iuſſit, qui dictator dictus clauũ panxit. Iſq; clauus dextro lateri ædis Iouis Opt. Max. in Capitolio fixus fuit.

Poſt quem tum Romæ de ueneficiis quærerent, & aliquot matronæ dam-
natæ forent, eaq; res prodigii haberetur loco. ut mentes alienatæ ſui com-
potes fierent, ſimili memoria ex annalibus repetita. Claui figendi cauſa di-
ctator creatus Gn. Quintilius fuit, qui fixo item clauo, cum eo piaculo ci-
uium mentes ſui compotes feciſſet, diſcordeſq; animos conciliaſſet, dictatu-
ra ſe abdicauit. Eos autem clauos fuiſſe æneos, notaſq; numeri annorum q-
bus tunc tempora deſignabant habuiſſe, idq; a Vulſiniis emanaſſe ferunt,
quibus in uſu erat, clauos indices numeri annorum habere fixos, in templo
Nurciæ etruſcæ deæ. Comiciorum uero cauſa, ſi quando neuter Cos. bello
abeſſe poterat, uel morbo, aut alia neceſſitate comitiis præeſſe nequirent. Se
natum abſentes Conſules dictatorem qui comitiis præeſſet dicere cenſuiſſe
ſæpe compertum eſt. Dicebat enim Cos. dictatorem comiciorum cauſa in
caſtris uel ubi terrarum erat, cum ipſe a bello auocari commodo reipublic-
æ non poſſet. Queſtionibus quoq; exercendis creari dictatorem, argumē-
to eſt. Quod Sp. Melio Imperium populi Ro. affectante, cum nullius im-
perio magiſtratus, cogi poſſet, Senatus ut nefarios ipſius conatus reprime-
ret, utq; clandeſtinas inſidias a capite & ceruicibus dimoueret, Dictatorem
creari exacta ætate. Q. Cincinnatum uoluit, qui re explorata, ſumpto de
reo ſupplicio, dictatura ſe abdicauit. Et cum occultas Principum coniuratio
nes, conciliaq; clandeſtina Capuæ fieri percrebuiſſet. Senatum quæſtiones
ueri inquirendi cauſa decreuiſſe, Dictatoremq; queſtionibus exercendis di-
ci cenſuiſſe, multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoq; Senatus, cū
patres in demortuorum loco ſuffici, ordinemq; ſenatorium ſuppleri opus
foret. Vt eſſet qui nouos legeret Senatores, quiq; Senatum ſufficeret, ple-
runq; dictatorem fuiſſe. Quo tempore illud euenit, ut duo ſimul dictato-
res, quod nunquam antea factum crearentur. M. ſcilicet Iunius, qui caſtris
dictator tunc præerat. Et. M. Fabius Butheo, qui ordinem Senatorum, eo
quod multi bello ceciderant, ſufficeret, legeretq;. Quanquam & feriarum
cauſa cum tetra prodigia nunciarentur, proptereaq; feriæ indicendæ forent,
ut eſſet, qui ferias indiceret, quiq; ludis Romanis, aut quadrigis mittendis
præeſſet, nonnunq̄ ut illorum contumaciam cohiberet, qui functis hono-
ribus magiſtratu abire, uel Senatus dicto parere nollent, interdum qui fla
minem proderet, Dictatorem fuiſſe legamus. Qui quidem magiſtratus
non Romæ tantum, ſed Albæ & Lauini, & in toto fere latio ſummus erat.
Id quoq; non prætereūdum. q; ſiue belli gerendi, ſiue cuiuſuis muneris exe-
quendi cauſa dictator dictus foret, niſi uirum conſularem, quiq; conſulatum
antea geſſiſſet, & nocte ſilente, atq; in agro Romano. (Is autem Italia ter-
terminabatur) dici licuiſſe, nec ultra ſex menſes ante Syllam Dictaturæ
munus quempiam exercuiſſe, præter Furium Camillum cui iam exacto

ſemeſtri, cum conſternata republica, laborarent ancipiti metu ne tumultus urbani fierent, ne ue urbe relicta Romani Veios migrarent, Senatus in annum dictaturam inuito prorogauit, atq; hic Camillus fuit, qui uindex maieſtatis Romanæ, dictatura quinquies, triumpho quater potitus eſt. Conſulatum uero nunq̄ attigit, tam & ſi lege ueteri de dictatore creando primū lata id ſancitum fuerit, ut niſi conſulares uiri, quiq; conſulatum antea geſſiſſent, nulli dictatores haberentur, aut fierent.

Locus ex Terentii Phormione elucidatus, & uetus Senatuſcōſultum a Græcis ad Romanos deductum. Caput. VII.

LEgebamus aliquando dum pueri eſſemus Terentii Phormionem, ubi adoleſcēs filius, uirginis amore perditus, mētitus ſe proximum genere, puellam abſente patre uxorem duxerat lege coactus. Demum reuerſus pater, ſeruū cuius ſuaſu nuptias confecerat, ꝙ indotatam duxiſſet atq; ignobilem, iurgiis afficiebat, cum leui mercede inhoneſtas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuiſſet. Hoc erat, ſi dotē uirgini dediſſet, ut dote contenta alium puella uirum quæreret, filium uero dimitteret, aut ſi pecunia deeſſet, mutuam ſumeret, uel fœnore. Cui ſeruus in hæc uerba reſpondit. Hui dixti pulchre, ſi quidem quiſquā crederet te uiuo. Quid ſibi uellet, qđ uiuo patre: neminem filio crediturum pecuniam: ſeruus reſpondebat, non ſatis tunc acceperamus, Sed cum poſt aliquot dies, in eandem lectionem, ut fit, incideremus, animaduertimus uetus olim ſenatuſconſultum fuiſſe, quod primum a Solone, ueteri lege ſancitum, inde ad noſtros deductum fuiſſe, arbitror, quo cautum fuit, Patre uiuente, filio qui ſub patris iure eſt, credi pecuniam non licere, & qui credidiſſet, petitionem non habere. ne filiusfamilias ære nexus alieno, ut creditum redderet, uel necem patri machinaretur, aut aliunde eam inhoneſtius quæreret. Sed cum ipſius ſenatuſconſulti uerba non haberemus, incidimus forte ad id temporis cum hæc dictaui, in pluſcula legum cōmentaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quiſpiam Romam aduexerat, ea cum emendi ſtudio inſpiceremus, illud ipſum Senatuſconſultum, quod diu impenſa opera quæſieramus, caſu inuenimus, Verba uero ex eo ſenatuſconſulto hæc ſunt, Placere necui qui filio familias mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parentis, cuius in poteſtate fuiſſet, actio, petitioq; daretur. Vt ſcirent, qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filii familias bonum nomen, inde expectata patris ſui morte, fieri, & infra. Cum enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnerarent. Cautum fuit, primo duodecim tabulis de modo

credendi, nẽ quis plus unciario fœnere fœneraret. Mox tribunicia rogatione ad ſemiuncias fœnus redactum, Deinde ad ſemiſſem, poſtea ad Trientem. Demum. L. Genutius Tribunus plebis tulit ad populum, ne ullo modo fœnerari liceret. Poſt aliquod uero tempus Sulpicius Tr. plebis ut credēdi modum p̃finiret, legem tulit, ne quis ordinis ſenatorii, ultra duo millia drachmarum æs alienum conflaret, qui poſtea decedens contra legem a ſe latam, trecentas miriadas æris alieni conflaſſe inuentus eſt. Diuus deinde Cæſar etiã certum modum credendi præfiniuit. Tyberius uero ut fœnus tolleretur omnino, diſpoſito per menſas millies ſextertio cauit ut ſingulis facultas creditum accipiendi fieret, in triennium ſine uſuris, ſi debitor in duplum populo cauiſſet. Poſtremo pluribus plebiſcitis, non modo fœnus, ſed uetita uerſura fuit, Cautumq; perpetuo ſenatuſconſulto, ne filiofamilias credere liceret. Cauſam ferũt fuiſſe, q̃d Cœlius Plotius fœnerator. T. Veturium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non redditi ſtuprare uoluit & uerbere affecit. Sicut de Papirio traditur, qui Publium nexum ad libidinẽ perlicere coactus fuit, quæ cauſa traditur fuiſſe ut nexi ſoluerentur, ne ue in poſterum quiſq̃ necteretur. In qua quidem re, adnotare ſuccurrit, apud iureconſultos, reliquatores dici, qui integrum æs alienum cum fœnore non exoluiſſent, ſed partem æris alieni & fœnoris deberent, fuitq; Athenis magiſtratus cui Zeteta nomen, apud quem ſi quis integrum æs debitum non ſoluiſſet, conueniri lege poterat. Indis uero & Germanis fœnus ignotum fuit, & pleræq; gẽtes odio illud inexpiabili proſequutæ, adeo ut cum furem dupli fœneratore, quadrupli damnarent, feruntq; Aegyptios, & Athenienſes, cum hæc contagio mali latius ſerperet, pluribus decretis cauiſſe, ne ob fœnus corpora ad udicari uel addici poſſent, ne ue ſup corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem ſeuire, quæ lex Siſachthea & chreocopia dictæ. Adeo ut Lycurgus e tota ſpartha fœnus & uſuras exterminaſſe dicatur. Cumq; omnis Aegyptus eſſet obruta fœnore, fuit lege ſancitum ut ita demum mutuam pecuniam accipere liceret, ſi cadauer patris fœneratori daretur pignori. penes quem eſſet poteſtas paterni ſepulchri debitoris oppignorati. Inter cæteros fertur Agis Athenienſium dux adeo fœnus oſum habuiſſe, ut omnium fœneratorum tabulas igne ſuppoſito in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen uidiſſe Ageſilaus dixit. laudaturq; Antoninus Pius, & Alexander Seuerus, q Romæ fœnus trientarium conſtituerint. Cum nonnullos fœnoris cauſa agro paterno auitoq; exutos comperiſſent, Semiſſem uerò induxerint, & abrogarint. Lucullus quoq; adeo fœneratorum licentiam cohibuit, ut omnem Aſiam fœnore demerſam liberarit. Sicut Cato qui in fœnore coercendo aſperior, & durior ex tota Sicilia fœneratores exegit. Illamq; ære alieno obrutam in priſtinum decus reſtituit. Hoc q̃dem ſenatuſcõſultũ

iam longo abuſu obliteratum. Diuus Claudius fœneratoꝝ licentiã coercens ne filiisfamilias pecuniam fœnori darent, ſeuero edicto ſeruari mandauit. Diuus deinde Veſpaſianus cum cenſuram ageret, ſaluti parentum & liberorum conſulens, illud denuo ex longo interuallo reuocauit. Non ergo inſcite ſeruus ille reſpondebat, neminem fore, qui uiuo patre filio pecuniam crederet, cuius petitionem, actionemq; lege & ſenatuſconſulto non haberet.

Spero te amaturum fore, uel amãdum fore, ueterum authoritatibus latine dici licere, contra opinionem quorundam grãmaticoꝝ. Caput. VIII.

COmmentatiunculas ſuas nõ inuetuſtas adoleſcens quiſpiã ingenio & lingua præſtabili, dum poſteritati & gloriæ ſeruit, apud nõnullos eiuſdem diſciplinæ uiros lectitabat, non eqdem ut uidebat, laudis indipiſcẽdæ grã. ſed ut graui illoꝝ iudicio ſubnixus, liberius, cõſultiuſq;, ſi qđ in eis delictũ. Si qđue mendum eſſet, caſtigaret, eorũq; explorata ſentẽtia, nonnulla in uulgus emittebat, multa uel tollebat, e medio, uel corrigebat. Aderat inibi familiaris meus quiſpiam, honeſti ordinis, Latinæ eloquentiæ & ueterum literarum non ignarus, qui cætera quidem minime uiſus aſpernari uno uerbo ſe offenſum dicebat, qđ In poſterum nihil in eum ſcriptuꝝ fore: ille dixerat. Minus latine (inquit) dictum eſt, ſcriptuꝝ fore. Sed aptius conuenientiuſq; dicendum fuit, ſcripturum eſſe. Siquidem uerbum fore, cuꝫ tempus quod futurum eſt deſignet, cum participio in rus, uel in dus, quod pariter futurum tempus deſignat, minime conuenire. perindeq; haberi ac ſi dicas, ſcripturum futurum eẽ, quæ oratio, ut probe noſti, nihil habet gratiæ uel dignitatis. Quoq; minus dubites, inquit ille, hoc ſenſerũt multi eruditi: quorum ſententiam, iudiciumq; minime aſpernaberis. Statimq; ad nos attulit obſeruationes grãmatici hominis nõ incurioſi, in quibus ad hanc ſententiam ſcriptuꝫ, definitumq; inuenimus. Fore cum uim participii habeat, cũ nomine, non cum participio iungi oportere, ne duo ſimul participia confundantur. Itaq; dicendum ſpero te amatorem fore, uel amaturum eſſe, non aũt amaturum fore, uel amandum fore, uenturum eſſe, non uenturum fore. Et ita dici, ſcribiq; oportere maxime contendebat. Quod cum legiſſemus, tenuit nos admiratio iſtius doctoris, eqdem diſerti & tñ incõſiderati, qui pcipiti ductus ſnia, tam aſſeuerate contendere auderet, id qđ longe ſecus a doctiſſimis ſæpe uſurpatũ memineramus. Siquidem. T. Liuius facundiſſimus author, ſecũdi punici belli octauo, & actuꝝ ſe inquit p pplm aperte fore ſi ſenatus aduerſaretur. Et alibi, libenter facturos fore ut ludi maximi fierent. Et rurſus, eo quoq; mittendos fore legatos, dixit. Et ſeptimo de Macedonico

ſub pellibus habendos milites fore. Q. Curtius, Seneſcẽdum fore tantum
terrarum uel ſine Imperio obeunti. Quibus aſtipulatur Plinius naturalis hi
ſtoriæ ſecundo, Quid fore putandum eſt inquiens. & pluribus exemplis q
bus omnis hiſtoria referta eſt. Quæ trita & peruulgata in quæſtione mini
me dubia referre non neceſſe habeo. Præterq; ueterum authoritates rationes
adduci poſſent, quibus ita dici conuenire facile contenderim, ex arbitratu eru
ditiſſimi uiri. Cũ.n. ſubſtãtiuum olim uerbũ fuerit fuo, atqꝫ eius iſinitiuũ fo-
re: fuiſſe: futuꝝ eẽ: & e. eiuſdẽqꝫ uerbi nõnulla tpa retinuerimus. adeo ut forem
antiquum, & eſſem recentius dicamus. quis prohibet etiam fore atqꝫ eſſe, ſi-
mul cuſtodiri, perindeqꝫ amaturum fore dici, quod amaturum eſſe: Sed cuꝫ
nos authoritatibus ueterum inniti debeamus, quibus hæc comperta fuere,
quæ pro ratione ſunt, fruſtra in re confeſſa & explorata rationem & admini
cula non neceſſaria inquirimus. Si qui tamen ſunt ita latinæ linguæ curioſi,
aut aio tam agreſti & duro, quibus ueteꝝ authoritas non ſatis ſit. poterunt
ab his qui iſtiuſmodi res conquiſitius indagantur quibuſqꝫ iſta conlectari cu
ræ fuit, hæc atqꝫ his ſimilia perſcrutari.

Pleraqꝫ ueterum Romanorum cognomenta quibus de cauſis indita & de nominata fuerint. Caput. LX.

VErum profecto eſt, id quod a multis traditur. Veteres illos
non infimæ plebis hoies, quoꝝ bona fortiqꝫ opera popu-
lus Romanus uſus fuit, ex re ruſtica, in qua multũ diuqꝫ
uerſati fuerant, clari nois cognomẽta ſumpſiſſe, Ex qua re
coniectari licet, fortes illos atqꝫ acri ingenio uiros, quicquid
a reipublicæ muneribus ocii & laxamenti habebant, id ple
runqꝫ in exercendis agris & colendis frugibus põnere cõſueuiſſe. Neqꝫ ſemẽ
tes terræ iacere, neqꝫ uites amputare, aut agros ſtercorare, uel irrigare faſti-
dio unꝗ duxiſſe, quæ nunc ꝓbro ducimus, dedecoriqꝫ & turpitudini damus.
Eiuſmodi fuiſſe Piſones quod in pinſendo frumento longo uſu fuerant exer
citi. Vel a piſo legumine. Hi.n. calphurniorum proſapia a Numa originẽ du-
xiſſe feruntur: Cicerones & Lentuli alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximie
cultas, generoſum familiæ nomen inuenere, Fabios quoqꝫ a ſatione fabaꝝ
ſunt qui autument denominatos, tam & ſi ab Hercule pregnatos & ab fo-
uea dictos nõnulli ferant, Sicut Antonioꝝ familia quæ Romæ imperitauit
Antonem Herculis prognatum authorem ſtirpis nuncupat: Lactucini qđ
lactucas colerent, & Hortẽſii quod hortoꝝ ſtudio tenerent, Stoloni quoqꝫ
a pampinatione & cura arboꝝ, qđ curarent, ne frutices quos ſtolones uocãt
ad caudices arboꝝ naſcerentur, nobilia cognomenta inuenere: Ex qua fami

lia, licinius ille ſtolo, primus de plebe Cos. quia filium emancipando fraudē
legi fecerat, qua uetabatur ultra quingenta agri iugera poſſidere, ſua lege dā
natus eſt. Pilumnos qđ pilum cōterendo frumento idoneum comētu ſūt
dictos accepimus. Et Serranos qđ agros ſererent. Vel qđ ſerenti fuerat de-
latus honos. Cuius familiæ propriuꝫ erat, fœminas nullo tpe linea ueſte uti:
Sicut Cethegis diſtincto amictu & exerto brachio incedere. Et Flaminiis niſi
ſacrorꝫ cauſa e ſua domo ignem efferri: Suilli uero, Bubulci, Eupecii, Capra
rii: & Portii, Ouinii quoq;, Caprilii, Equicii, & Tauri, a pecudibus & armē-
tis cognomēta familiæ tulere: Ex quibus claros illuſtreſq; uiros militiæ do-
miq; multos fuiſſe, fama uulgauit: Rurſus ex corpis uicio, aut mēbri iactu-
ra, magis q̃ honeſtamēto plures dicti cognominatiq; ſunt, quos recenſere &
breui perſtringere de quibus meminiſſe potuimus, non pigebit, Strabones
Peti & Cecii ex oculorꝫ uicio cognomenta inuenere, Tam & ſi petos habere
oculos laudi plerunq; datum ſit, ſunt. n. ad laſciuiam proniores. Sicut Licinii
& Limi, alteri qđ paruis ocellis naſcerentur, alteri qđ limis oculis intuerētur.
Horatio illi qui tuſcoruꝫ copias detinuit ſolus, qđ alterꝫ in bello amiſit ocu
lum, Coclitis nomē fuit, Q. uāuis qđ eſſet unoculus Cyclopem, mox lapſa
cōſuetudine pro Cyclope Coclitem appellatum, ferāt: A ſimis uero naribus
uel repandis, Silos & Simos, a ſuperciliis Silones, a labiorꝫ magnitudine
Chilones, & Labeones, a naſo Naſones ab auribus mobilibus Flaccos, a
capite Capitones, a frōte Frōtones, dictos accepimus. ſicut a colore, Burros,
Nigros, Ruffos, Aquilios & Rutilios, Dixere aūt Silos naribus ſurſuꝫ uer
ſus repandis, Silones uero qui præminēnti ſupercilio forent, Galbas quoq;
a colore galbulæ auis credunt denominari. Eſt. n. paſſeris genus luteis pēnis.
tam & ſi a Galbeo indumento aliqui dictos aſſeuerēt: Et Lappas ab inculto
capite, & Suras a ſurarꝫ neruoſitate, & Halas a fœdo oris halitu. Coſſoſq;
quod rugoſi corporis forent, ſunt. n. uermes ſeu teredines. quos in uetuſtis
lignis cum cariem cōtraxere genitos inſpicimus. Sicut Aenobarbos ab æris
ſimillimo capillo, multos dictos uolunt. C. Mutius uir clarus genere factiſq;
cum Porſenā gladio impeteret, qđ ſcribam ꝓ rege obtruncarat, a clade dex-
træ manus, quam ſibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde co
gnomentum Sceuæ multis Romæ factum eſt. Sceuum. n. græce leuū deſi
gnauit. Plancos etiā & Plotos, qđ ſupra modū pedibus planis eſſent, Plau-
tus uero & parſis a uola pedum pariter id nōis fuit, cuius familiæ numerat,
Numatius Plancus uir prætorius & conſularis, qui ſub diſciplina Ciceronis
euaſit orator ſūmus, Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatini & Scauri, qđ uarias ha
berent ſuras, aut crura pedum intorta, uel qđ talis præminētioribus forēt.
In ſcauris. n. adnumerātur præcipuæ nobilitatis uiri, quorꝫ familiaꝫ in Scau
ro Mamerco, qui maieſtatis reus cauſam dixit, extinctam fuiſſe uolunt. Ex

Metellis uni qđ Frontem uicta ligatus ambularet, Victato: Alteri qđ fune
bres ludos & uiſcerationem ſine mora exoluendos curauit Celeri nomen da
tum. Tertius, ꝙ a Furio tribuno patris reditum exorauit, Pius cognomina
tus eſt. Falconum gens, ꝙ pollices pedum introrſus curuatos, falconis in-
ſtar haberent. Et Sedigiti quod ſenis plerunqꝫ digitis. Et Tuditani, ꝙ mal-
leo ſimili capite naſcerentur cognomen gentiliciæ ſtirpis inuenere. Tudites. n.
mallei a tundendo dicti ſunt. Sic Matici & Brenci, Alteri qđ magnis malis
& buccis tumidioribus eſſent, alteri qđ ore ſine labiis naſcerentur. Capellas
quoqꝫ a capilloꝝ inſucie dictos uolũt. Et Feneſtellas, a caluicie. Columellas,
a proceritate, Aruinas, a pinguedine, Naſicas ab adunco naſo. Et Mãmulas
quaſi papilloſos ab ipſa re denoíatos ferunt. Leceæ quoqꝫ inexhauſta libido,
& obſcenus amor gentilicium nomen dedit. Quin etiam ex uariis fortu-
næ caſibus multos clara noía ſumpſiſſe inuenimus. Valerio tribuno militũ
cum ad ſingulare certamen, a gallo prouocatus deſcendiſſet, qđ pugnãti in
galea coruus inſediſſet, Coruini nomen factum. Et. T. Manlius qđ præuali
dum hoſtem cominus trucidaſſet, induuiaſqꝫ hoſti torquẽ detraxiſſet, Tor-
quati nomen aſſumpſit, Druſo quoqꝫ a duce Drauſo pugna ſingulari uicto
clarum familiæ nomen datũ. Rurſus Butheones dicti ꝙ authori familiæ
cum claſſi prefectus a portu ſolueret, Butheo auis fœlici omine inſedit, quo
augurio inſignem de hoſte uictoriam tulit. Ea. n. Triorches, quod tris habe
at teſtes nuncupatur, Et Lenatos qđ eo ueſtis genere utebanť, quæ χλάιναι
dictæ. Quorum. M. Popilius Lenas princeps familiæ fuit, qui Cos, & fla-
men cum lenam indutus ſacrum faceret, orto patrum & plebis tumultu,
ut erat amictus in forum proceſſit, magnificaqꝫ oratiõe ſeditionem compreſ
ſit, & rixam ſedauit, Liuio Salinatori qđ in cenſura ex ſalaria annona nouũ
uectigal ſtatuiſſet, Sal cognomẽtum dedit: Ex Sabinis uero Claudios ab au-
thore Appio Clauſo gentis principe, qui cum multitudine clientum Romã
cõmigrauit, deductos ferunt, ex qua familia multi inſignes nobilitate & ho
noribus, contra furores tribunicios, pro patribus perpetui defenſores extite
re, Huius generis Appius Claudius cognomento fuit, qđ primus claſſem
extra Itáliam duxerat & nauali ꝓlio pugnare docuerat. Dixere aũt caudicem
lignoꝝ aceruum cõpactum & conglutinatum, unde & codices. Ea autem
Appioꝝ familia ab Appii corona quam. L. Appius in Achaia ludis nemeis
meruit, originem duxiſſe fertur, cui poſtea Neronis dixere nomen, quod ſa-
bina lingua fortem deſignauit, & ſtrenuum, ex qua nõnulli patricii, alii ple-
bei, plebea Marcelloꝝ, patricia uero Pulchrorum fuit, Aurelios quoqꝫ ex ſa
binis qđ publice his Romæ locus datus foret, ubi ſoli ſacra facerẽt, a Sole
nuncupatos ferũt, proqꝫ Auſelis Aurelii dicti, Sicut Váleſii, Fuſii, & Papiſii,
quondã nũc Valerii, Furii, & Papirii. R. primũ lra inuenta. Is. n. Claudius

Centinianus,

Centinianus, ſeu Centimanus fuit, qui librum in iure ciuili cõſcripſit, & primus. R. literam Latinis dedit, Papirius a pedum pernicitate, qua uictor omnium ſuæ ætatis æqualium fuit, curſoris nomen accepit. Alteri ob loquẽdi, tacendiq; in ætate prætextata prudentiam, prætextati nomen datum, Præter hos Cati qui & Corculi, ꝙ uſu & ſapientia præſtarent. Nam catum Sabini acutum dixere. Et Curiones a curis, quibus macilentiores erãt, denominati ſunt. Ex qua gente tres pcipui oratores, lumen totius ſenatus atq; Imperii, fuere. Dentatos quoq; ꝙ ſolido oſſe uice dentium armarẽtur, dictos putãt. Quo modo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fert̃. Quanq̃ pleriq; aliter ſentiant. Authorem ſcilicet gentis cum primum in lucem æditus fuit dente nato prodiiſſe. Sicut de. M. Curio, &. M. Carbone traditur. Rurſus Clodii & Cluentii a Cloante, & Mẽmii a Mneſteo, a Sergeſto aũt Sergii. Sicut a Naute Naucii, & Geganii a Gia, Troianis ducibus, q Aeneæ comites, poſt euerſum Ilium huc applicuere illis progenitoribus gloriantur, fuitq; propriũ nauciorũ familiæ ut ſacerdotes Pallad's fierent, & ſacra tractarent. ꝙ princeps familiæ palladium Romam attuliſſe ferebatur. Sic Manilios a Manilia Thelegoni filia, quam Tuſculi genuit, Et Cæcilios a Cæculo Præneſte cõditore. Et Lamios a Lamo, q Formiis imperitauit, & Calphurnios a Calpho Numæ regis filio, oriundos ferunt, Quatuor. n. Numa filios genuit, qui oẽs honeſtarum familiarũ nomina dedere, Calphum, ex quo Calphurnios, Pomponem, unde Pomponios, a Pino aũt Pinarios, & ex Mamerco Mamercos fluxiſſe putant. Calphurniorũ familiam illuſtraſſe dicitur. L. Calphurnius Piſo frugi, qui Tribunus plebis, repetũdarum legem tulit primus & ꝓmulgauit. Aemilia gens Mamercum pythagoreum authorem ſuæ ſtirpis nuncupat, cui propter eximiam humanitatem, quodq; aĩo effet æquiſſimo, cognomen emiles inditũ ferunt, Sicut a Lepore, Lepidi, & Cicurii mãſueti appellati, Scipio Naſica, a maioribus naribus, & ob morum temperantiam Corculum. Contra uero, Trebonius quod eſſet ingenio impotẽs & moribus difficillimis, Aſper dictus ẽ. Sic Cotæ ab ira & oris toruitate, qꝫ acres forent & uehementes. Et inſani qꝫ natura intrectabiles. Atq; Maſſæ quaſi fures. Et Lamiæ quaſi uoraces, cognomẽta iuenere. Fabius uero Maximus ex morum clemẽtia, & ꝙ nihil illo eſſet placidius Ouiculæ. Idem qꝫ Hãnibalem mora fregit, Cunctatoris, & a uerruca in labiis Verricoſi nomen accepit. Eſt. n. uerruca præminens caro, ſeu tuberculum, Alter qm̃ ſordidæ intemperãtiæ foret, & profuſa largitione patrimonium prodegerat, Gurgitis. Sicut Nepotes, qui attritis facultatibus, uino, alea, & ſcortis patrimonium exhauſere, appellati. Tertius ꝙ ſalutis ædem pinxit, Pictoris. Alius Ambuſtus, cuius filia Licinio ſtoloni nupſerat, ex qua familia, quod nulli contigit, uno uelut tenore tres principes ſenatus fuere, Fabius ſcilicet Ambuſtus: Rutilianus, &

Gurges, ꝓcellenti ingenio uiri. Is aūt Ambuſtus, ꝙ adoleſcēs ictus fulmine deflagrauit. idemq; Pullus, poſtea Rullus nominatur. Fuit quoq; Fabius cognomento Venox. qui Cenſor cum Appio Claudio ob inquiſitas aquæ uenas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primum ob uirtutē Maximi cognomen datum, qui magiſter equitum a Papirio dictatore, pene ſecuri percuſſus eſt. Duos. n. Maximos populus Ro. præcipue cognominauit. Valerium qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianū. Poſt quē Pompeius aſtipulante Sylla, Magni nomen accepit. Nec me preterit. Cęſones quod cęſo matris utero in lucem prodiiſſent. Sicut Cæſares quod eſt Iuliorum familiæ cognomentum: uel quod cum cæſarie naſcerentur: ſeu quod auus. C. Cæſaris elephantem occiderat: qui punica lingua Cæſar dicitur: nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe: ut ſacra Apollinis curæ habeant: eiuſq; miniſtri fiant. Iulos uero a prima barbæ lanugine pleriq; dictos autumant: ἴουλον enim græci primam in mento dixere lanuginem: & Agrippas ꝙ contra naſcentium legem, pedibus prius ex utero emerſis nati eſſent: quaſi ægre partos nuncupari: Quod omen infælicitatis fuit: Sicut ꝗ ex utero haud magno negocio & prontiori partu effuſus foret: fœlix augurium affert. Et Vopiſcos: cum ex gemellis uno defuncto: alter ſuperuiueret: Et proculos qui foris agēte patre: ac Poſthumos: qui poſt patris obitum nati eēnt: & Cordum qui ſero & poſtremus: atq; Opiter qui patre mortuo: auo uiuo editi forent: dictos exiſtimarūt: Cornelius qui Scipionum nomen propagauit: qđ patrem lumine orbum: pro baculo regeret: uelut haſtili nixum Scipio fuit appellatus: Et Cincinnatus qđ eſſet capillo incompto: & Roſcius qđ exactæ uirtutis & conſumatiſſimus foret: Cum. n. Roſcius Gallus hiſtrio nulli ſecundus: ſupra oēm memoriam abſolutiſſimæ mimmum ageret ſicut Pollus apud Græcos. ſi quem uirtute præcipuum & artibus præcellentem uidebant, Roſcium hoc eſſe: miræ & perfectæ probitatis nuncupabant: Sic Piſo qđ in oī re cōmodus foret: utilis & fructuoſus: Frugi eſt: cognominatus Sccrofæ uero & Aſinæ unde ſint cognomenta uulgo proditum eſt. Siqdem alter cum uades daret: aſinam onuſtam auro in forum duxit. Alter ſuppoſita uxore puerpera quam depeculatus fuerat, ſcrofam ſe non habere mentitus fuit: Seu quod Varro tradit: qui primus gēti nomen propagauit, cum queſtor in macedonia relictus foret in caſtris: hoſteſq; impreſſionem facerent: palam uociferatus eſt: celeriter ſe illos ut ſcrofa porcos diiecturum: quod & fecit: unde nomen aſſequi meruit. Proditum q; memoriæ eſt: Cornelium Ruffum qđ ex præſcripto librorum Sybillinorum ludos fecerat: Sybillam primo: mox annis intercedentibus Syllam appellatum poſteris nomen propagaſſe. Et militem qđ fronde coronatus: militaria geſſit facinora: Frontoni nomē dediſſe. Sed iam longius euecti ſumus, ꝙ ſtatueramus. Itaq; ne longius legentes

fatigemus

fatigemus, ne tæ pluribus moremur ſtudioſos. De his hactenus dixiſſe ſatis ſit. Hoc quoq; non fuerit ab re meminiſſe. Pleraq; cognomenta Romanis ex piſcibus fuiſſe indita. Nam Murenas, & Oratas, uel q piſcium eius generis uiuaria q̃ ampliſſima haberent magno fœnore, uel q eo edulio præcipuo ueſcerentur, pleriq; dictos uolunt. Iam & ſit Murenam a neruolo corpore, ſicut Neruam a fortitudine multi denominari dicant, Fœminaſq; Romanas duo tantum noia ferre, mares uero tria, ſæpius quatuor. prænomen, cognomen, agnomen, & nomen. Idq; nobilitatẽ generis monſtrare. Quodq; rarenter, mulieres prænominibus utebant, mares uero frequentiſſime. Naq; cognomen, & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis cum frequenti lectione id obſeruaremus, ita eſſe, propemodum uiſum fuit.

Quare partus ancillæ, cuius uſufructus legatus fuit, in fructu non ſit, cum reliquorum animalium, contra fuerit. Caput. X.

INter cõtentiones forenſes quondam ſumma diſſentio fuit. An partus ancillæ, in qua uſus fructus legatus ẽ, in fructu ſit habendus, ita ut in eo ſicut in ancilla uſusfructus maneat. Vetus queſtio fuit, inter conſultiſſimos uiros. P. Scæuolam, & .M. Manilium, a quibus Brutus, ſũmæ authoritatis uir, qui inter iuris peritos, multum, lõgeq; præſtitit, & .M. Cicero iure meritoq; diſſentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, ſi recenſere eã quis uellet, aſcripſi. An partus ancillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur, inter principes ciuitatis. P. Scæuolam, & .M. Maniliũ. ab hiſq;. M. Brutus diſſentiet, q & acutum genus eſt, & ad uſus ciuium non inutile. Noſq; ea eorumq; ſcripta, reliquaq; eiuſdem generis & legimus libẽter, & legemus, hæc quæ uitam continent omnem negligentur. Hactenus Cicero, Manilius, & Scæuola, in fructu ancillæ partum eſſe dixere, ea de cauſa, qđ ſicut in cæteris animantibus quæ in manu, mancipioq; ſunt, illorum fœtus in fructu eſt. Siquidem pecudum legato uſufructu ſoboles ex pecudibus poſtea natis ſuffecta, perinde accedit legato, & in fructu habet, ac ſi una cum pecore legata fuiſſet. Ita ancillæ legato uſufructu, pari exemplo partum ancillæ in fructu eſſe uoluere, pluresq; iureconſulti in hanc ſententiam conceſſere, a quibus tamen Brutus grauis author in primis, certioribus argumẽtis diſſentire haud immerito uiſus fuit. cuius ſententia poſtea obtinuit. Non. n. ſicut in ſobole pecudis pecus enatum, nexu obligatur & in fructu eſt, ita ancillæ partum in fructu eſſe, aut in ius, dictionemq; uenire, cenſuit. Quippe pecore legato, ipſum pecus & ſobolem tanq̃ pari nexu obligatam accedere, & in fructu eſſe conſentiunt oẽs. Sed in fructu hominis, homo inquit eẽ nõ

poteſt, Permagniq; intereſſe an pecus ex pecore, uel homo ex ſerua naſcant. Cum.n.ex ſerua natus ſui potens nō ſit, nec alieni iuris aut dictionis fiat. Sed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus, ut ſine domini iuſſu permiſſu ue in ius alterius uenire, aut mancipio, nexu ue obligari non poſſit. Ideo ancillæ partus, in ius miniſteriumq; uſufructuarii non uenit: Sed uelut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum, cum in manu & fructu ſit, una cum pecore legato tanq̃ adiectū perinde manet, ac ſi una legatum eēt: Aptiſſime cōmodiſſimeq; Brutus magno ut fuit ingenio ab hoīe pecus ſeiunxit. Sed ſicut hoc peracri iudicio, non inepte ab altero diſcreuit, & diuerſum arbitratus fuit. Ita cām ego tam uariæ deciſionis, a ueteribus iureconſultis libenter quæſierim, Cur, Areæ uſufructu legato, ſi in ea, Inſula erecta foret, ea poſtea demolita, in eadē met Area mihi uſumfructum manere Paulus & Vlpianus cenſuerunt, non aūt econtra, nāq; ædium uſufructu legato, illis demolitis, licet alteræ ſuffectæ ſint, in eis tū mihi nullum manere uſumfructum conſtans omnium opinio fuit. Et taʒ & ſi rationis huius diiudicandæ non prompta animaduerſio foret, cōſtitit tū grande diſcrimen ſubeſſe. Quod demolitis ædibus ſolum & area quæ prius fuit, manet, in q̄ua mihi uſusfructus incolumis & certus eſt. Aedibus uero demolitis, q̄uis alteris inibi ſuffectis, non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cū aliæ non ædem dicantur, uſumfructum propterea non deberi, iure meritoq; putarunt.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta. Et quæ ipſe expertus fuit. Caput. XI.

IVnianus Maius conterraneus meus uir bene litteratus, in exquirendis, adnotandiſq; uerboꝝ & ſententiaꝝ uiribus multi ſtudii fuit. & præterq̃ ꝙ in erudiendis iuuenculorum animis, imbuendiſq; doctrina pueris caſtigatiſſimæ diſciplinæ. Somnioꝝ quoq; oīs generis ita uerus cōiector fuit, ut ipſius reſponſa diuina fere monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc eſſem, & ad capiēdum ingenii cultuʒ frequēs apud eum uentitarem, quotidie ſomniantium turbam, homineſq; celebri fama & multi noīs, de ſomniis cōſultum ueniſſe. Declarabat definiebatq; ille, nō breuiter ꝙ ſuboſcure, ut pleriq;. Sed expoſite atq; aperte enigmata ſomniorum, ſiue boni, ſiue mali prenuncia, ita apte, ut iudicium factum a ueridico diceres. Multi quoq; illius monitu, uitæ interitum nonnunq̃ animi egritudines uitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano aſſequebantur, animaduerti quoſdam haud quaq̃ ſummæ nobilitatis, ſed hoīes tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſq; ullo interprete

ullo interprete aſſequtos,& ſomnio tantum præmonitos īminentem cladē,
aut futurum exitium,& pleraq; incōmoda uitaſſe. Veriſſimaq; qualia futu-
ra uiderant ſomnia extitiſſe,qđ genus græci. ὅραμα. hoc eſt uiſionem dicūt.
Nuper in Veſuuino mco familiaris meus quiſpiam fuit, homo aloqui exi-
guæ ſortis,obſcurus & egens,ſed tamen ſpectatæ fidei,& exempli recti, q
ouium greges cuſtodire ſolitus,cum eſſet grauior annis:& ualetudine nō bo
na,eam curam unico,quem habebat filio,delegarat.Accidit,dum procul a
ſtabulo ipſe,& filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam a
lupo circūuentam ſibi in ſomniis obuerſari,illiuſq; dentibus opprimi, & la-
cerari uiſam,quo ſomnio expergefactus ſenior,filium qui una decubabat, ex
citauit,utq; ad gregem propere accederet:acclamauit:nanq; ouem:cuius etiā
nomen referebat:a lupo circūuentam dilaniari dixit. Qui cū illuc excitatus
pergeret,candem:quam pater prædixerat:ouem a lupo lacerari, atq; oppri-
mi inuenit,ueriſſimumq;,& quale pater prædixerat,inſomnium expertus fu
it.Matrona īſignis multi & celebrati noīs dū Neapoli degerē referre mihi ſo
lita eſt:q̄cunq; in ſomnis imaginē uidiſſet,candē ſibi poſtera luce rep̄ſentari:
Eaq; magnæ admiratiōi apud reliquas matronas fuit, q̄ ſæpius quæ ſibi die
euētura erant,ſomnio monita futura prædiceret.Sed præ oībus quæ notaue
rim,res eſt memoria & admiratione digna quā ego nuper expertus ſum,& re
p̄baui.Iacebat in lectulo Marius alumnus,& cliēs meus,cuius ego ingeniū
& aī indolem ſæpe demiratus ſum.Is cum p quietem matrem defunctā efferi-
ri,& funus apparari uidiſſet,grauiſſimos gemitus,& lugubres quærelas:q̄-
uis ſomnio cōfuſus edebat,quem cū excitari iuſſiſſem:& cām tam luctuoſi ge
mitus requiſiſſem,rettulit matrem uita functam ſibi p quietem uiſam efferri:
& funerari. Obſeruaui ego diem,& tp̄s quo ſpecies hæc obuerſata fuerat,no
taui.Haud multo poſt,nūcius defunctæ matris ad me uenit, a quo cū diem
requiſiſſem,conuenit ipſo die quo mater per quietem efferri uiſa fuit,illam e
uita exceſſiſſe.Quibus exemplis admonemur:ut eſſe præſcita quieſcētis ani
mi,& diuinationes:humanæq; mentis præſagium,quaſi uaticinium futuro
rum diuinitus mortalibus datum per ſomnia,credamus.

Quæ forma Caſtrorum:qualiſq; diſciplina olim fuit,& quot portæ in Ro
manis caſtris eſſe conſueuere. Caput. XII.

QVibus caſtrametandi ſcīa,& idonea caſtris loca eligēdi nota
& p̄ſpecta cognitio fuit,cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ p̄ci-
pua fuiſſe tradit̄,quiq; militaris diſciplinæ p̄cepta diligenter
executi ſūt:hoc ānotaſſe lr̄is accepimus:ut p loci q̄litate:ubi
caſtra metāda forēt:p̄q; anguſtia,& laxitudine:aut militari
multitudine,ita ſe Duces caſtris capiēdis īſinuent. Sed neq;

poteſt, Permagniq; intereſſe an pecus ex pecore, uel homo ex ſerua naſcant. Cum.n.ex ſerua natus ſui potens nō ſit, nec alieni iuris aut dictionis fiat. Sed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus, ut ſine domini iuſſu permiſſu ue in ius alterius uenire, aut mancipio, nexu ue obligari non poſſit. Ideo ancillæ partus, in ius miniſteriumq; uſufructuarii non uenit: Sed uelut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum, cum in manu & fructu ſit, una cum pecore legato tanq̄ adiectū perinde manet, ac ſi una legatum eēt: Aptiſſime cōmodiſſimeq; Brutus magno ut fuit ingenio ab hoīe pecus ſeiunxit. Sed ſicut hoc peracri iudicio, non inepte ab altero diſcreuit, & diuerſum arbitratus fuit. Ita eām ego tam uariæ deciſionis, a ueteribus iureconſultis libenter quæſierim, Cur, Areæ uſufructu legato, ſi in ea, Inſula erecta foret, ea poſtea demolita, in eadē met Area mihi uſumfructum manere Paulus & Vlpianus cenſuerunt, non aūt econtra, nāq; ædium uſufructu legato, illis demolitis, licet alteræ ſuffectæ ſint, in eis tū mihi nullum manere uſumfructum conſtans omnium opinio fuit. Et taз & ſi rationis huius diiudicandæ non prompta animaduerſio foret, cōſtitit tū grande diſcrimen ſubeſſe. Quod demolitis ædibus ſolum & area quæ prius fuit, manet, in quia mihi uſusfructus incolumis & certus eſt. Aedibus uero demolitis, q̄uis alteris inibi ſuffectis, non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cū aliæ non ædem dicantur, uſumfructum propterea non deberi, iure meritoq; putarunt.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta. Et quæ ipſe expertus fuit. Caput. XIa

IVnianus Maius conterraneus meus uir bene litteratus, in exquirendis, adnotandiſq; uerbo℞ & ſententia℞ uiribus multi ſtudii fuit. & præterq̄ ꝙ in erudiendis iuuenculorum animis, imbuendiſq; doctrina pueris caſtigatiſſimæ diſciplinæ. Somnio℞ quoq; oīs generis ita uerus cōiector fuit, ut ipſius reſponſa diuina fere monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc eſſem, & ad capiēdum ingenii cultuз frequēs apud eum uentitarem, quotidie ſomniantium turbam, hominesq; celebri fama & multi noīs, de ſomniis cōſultum ueniſſe. Declarabat definiebatq; ille, nō breuiter ꝙ ſuboſcure, ut pleriq;. Sed expoſite atq; aperte enigmata ſomniorum, ſiue boni, ſiue mali prenuncia, ita apte, ut iudicium factum a uendico diceres. Multi quoq; illius monitu, uitæ interitum nonnunq̄ animi egritudines uitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano aſſequebantur, animaduerti quoſdam haud quaq̄ ſummæ nobilitatis, ſed hoīes tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſq;

ullo interprete aſſequutos,& ſomnio tantum præmonitos īminentem cladē, aut futurum exitium,& pleraq; incōmoda uitaſſe. Veriſſimaq; qualia futura uiderant ſomnia extitiſſe,qđ genus græci. ὅραμα. hoc eſt uiſionem dicūt. Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit, homo alioqui exiguæ ſortis,obſcurus & egens,ſed tamen ſpectatæ fidei,& exempli recti, q ouium greges cuſtodire ſolitus,cum eſſet grauior annis:& ualetudine nō bona,eam curam unico,quem habebat filio,delegarat.Accidit,dum procul a ſtabulo ipſe,& filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam a lupo circūuentam ſibi in ſomniis obuerſari,illiuſq; dentibus opprimi, & lacerari uiſam,quo ſomnio expergefactus ſenior,filium qui una decubabat, excitauit,utq; ad gregem propere accederet:acclamauit:nanq; ouem:cuius etiā nomen referebat: a lupo circūuentam dilaniari dixit. Qui cū illuc excitatus pergeret,eandem:quam pater prædixerat:ouem a lupo lacerari, atq; opprimi inuenit,ueriſſimumq;,& quale pater prædixerat,inſomnium expertus fuit.Matrona īſignis multi & celebrati nōis dū Neapoli degerē referre mihi ſolita eſt:q̄cunq; in ſomnis imaginē uidiſſet,candē ſibi poſtera luce rep̄ſentari: Eaq; magnæ admiratiōi apud reliquas matronas fuit, ꝙ ſæpius quæ ſibi die euētura erant,ſomnio monita futura prædiceret.Sed præ oībus quæ notauerim,res eſt memoria & admiratione digna quā ego nuper expertus ſum,& re ꝑbaui.Iacebat in lectulo Marius alumnus,& cliēs meus,cuius ego ingeniū & aī indolem ſæpe demiratus ſum.Is cum ꝑ quietem matrem defunctā efferri,& funus apparari uidiſſet,grauiſſimos gemitus,& lugubres quærelas: q̄uis ſomnio cōfuſus edebat,quem cū excitari iuſſiſſem:& cām tam luctuoſi gemitus requiſiſſem,retulit matrem uita functam ſibi ꝑ quietem uiſam efferri & funerari. Obſeruaui ego diem,& tp̄s quo ſpecies hæc obuerſata fuerat,notaui.Haud multo poſt,nūcius defunctæ matris ad me uenit, a quo cū diem requiſiſſem,conuenit ipſo die quo mater per quietem efferri uiſa fuit,illam e uita exceſſiſſe.Quibus exemplis admonemur:ut eſſe præſcita quieſcētis animi,& diuinationes:humanæq; mentis præſagium,quaſi uaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per ſomnia,credamus.

Quæ forma Caſtrorum:qualiſq; diſciplina olim fuit,& quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere. Caput. XII.

QVibus caſtrametandi ſcia,& idonea caſtris loca eligēdi nota & pſpecta cognitio fuit,cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ p̄cipua fuiſſe tradit̄,quiq; militaris diſciplinæ p̄cepta diligenter executi ſūt:hoc ānotaſſe lr̄is accepimus:ut ꝑ loci q̄litate:ubi caſtra metāda forēt:pq; anguſtia,& laxitudine:aut militari multitudine,ita ſe Duces caſtris capiēdis īſinuent. Sed neq;

eadem figura & habitu. Neq; eiſdem in locis ſemper caſtra metari oportere,
recte arbitrati ſunt. Siquidem modo quadrata, modo trigona, plerunq; ro-
tunda, ex diſciplina Lycurgi qui ita caſtrametari docuit, nonnunq̃ lunata,
& hemicycla caſtra habere. Interdum planis, & patentibus campis, nunc ar-
duis, & accliuis in locis, plerunq; demiſſa ualle: nunc in colle edito, & ſum-
mo iugo caſtra communire. Nonnunq̃ terræ ſitu difficili, & impedito ſaxis
præruptiſſimis loco munito, ut ſi qua maior uis ingruat milites in tuto ſint:
& ſicut loci natura, tempuſq; patitur, caſtra & munitiões extendere, ut opor
tuna aquatio, ne ſiti, & laſſitudine conficiãtur, ut lignorum, ut pabuli copia
ſit, ne commeatu, ne ue re frumentaria prohibeantur, haud paruum muni-
mentum eſſe putauere. Præcipue cauendum, ne collis, aut iugum immine-
at, unde proſpectus caſtrorum, & ſubita incurſio fiat, ne ue ſylua denſa,
aut latens foſſa, uel ſinus occulti iaceant, unde latebræ hoſtium, & inſidiæ
parari, aut tacito ſpeculatu pericula oriri poſſint. Portæ quoq; caſtrorum,
ut pro amplitudine, pauciores potius, q̃plures conſtruantur, eſſe cum facili-
us: tum etiam utilius. Idq; percommodum fuiſſe & ſalutare. Tam & ſi in
Romanis caſtris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis annota-
rint. Quod ideo ſeruatum eſt, ne quid eruptionem ſubitam in hoſtes de-
moretur, utq; omnibus portis effuſus equitatus uno impetu in hoſtes di-
uerſi irrumpant. Sed tamen ubi ampliſſima erunt caſtra, & q̃uis late fuſa,
ibi quattuor ad ſummum portas conſtitui conuenire. Minora uero, & an-
guſta duabus contenta eſſe debere, omnes ferme conſentiunt. Quarum ſi-
cut nomina diſtincta, ita diſſimilia fuere munia. Prima enim pretoria quæ
& quæſtoria dicta eſt. Siquidem in Romanis caſtris, & prætorium Ducis,
& quæſtorium fuit, prout prætor, aut quæſtor caſtris, & legionibus præ-
erat, quæ uel orientem ſolem ſpectare, uel e conſpectu hoſtium dirigi con-
ſueuit. Quod eo fit, ut ſi quando ad arma conclamatum foret, ſine tumul-
tu extra caſtra cõtrahi multitudo, & explicari ordines, ſignaq; educi poſſint.
Etenim ubi acie decernendum erat illinc cohortes educi, & copiæ admoue-
ri ſolebant. Vbi etiam militum ſtatio compoſita, inſtructaq; ad ſubitos co-
natus eſſe debebat, cui etiam Principali nomen datum. Altera a tergo caſtro
rum Decumana, eo quod ampla & patens, ex qua deſertores, & facinoroſi
in quos iure militari animaduertendum erat, educuntur, & pœnis coercent.
Tertia Principalis ex qua principes, & ſũmi duces uelut ex poſtico ſi q̃ñ uſui fo
ret, opem ſuis laborantibus ferre, ordines tendere, & milites educere conſue
rant. Via quoq; quæ ad portam ferebat Principalis dicta eſt. Quarta poſt
p̃torium: Quintana dicit. Quippe per eam cõmeatus in caſtra cõuehi, & re
rũ utenſilũ copia uenalis exponi. Inde ẽt merces ad uſum militaris multitudi-
nis, quæq; bello uſui forent ĩportari & exportari ſolitæ. Hoc quoq; ĩter exẽpla

relatum eſt. Quod & Fabius Maximus, & plerīq; imperatores præcipie-
bant, exercitum itineribus, & locorum mutatione crebro fatigari potiusq̃
uno in loco i caſtris ſedere, eſſe cum tutius, tum ad diſciplinam militarem
nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitaſſe. Quã-
uis nonnulli caſtrorum crebram mutationem præſeferre turpem fugam, &
exercitus alienationem duxere, fuitq; præcepto militari obſeruatum: ut uigi-
liarum uices tubæ in caſtris per interualla ſignificent. Et ſi quando hoſtes in
conſpectu ſint, pro portis caſteorum ſingulæ ſtationes, & expeditæ cohor-
tes diſpoſitis excubiis: inſtratis equis, frenatiſq; pro uallo excubent, ut om-
nia militari cuſtodia, uigiliiſq; tuta, firmaq; ſint, ne paratis inſidiis, & omni
aditu pſepto: nudata cuſtod is: ſtationibuſq; caſtra hoſtes adoriantur: & nec
opinantes inuadant, cedibuſq; & rapinis pateant. Paulus ueeo Aemilius ut
attentius cuſtodiæ contra ſomnum repugnarent, nocturnas uigilias ſine ar-
mis fieri, & inermes milites uigilare iuſſit. Quod multi poſtea duces exe-
qui magno ſtudio curauerunt. Tam & ſi ueteri exemplo: ſtationes: uigiliæq;
diuena, nocturnaq; munia ab armatis in caſtris fierent. ita ut ferant militem
quia uallum non accinctus gladio, & alium quia pugione tãtum accinctus
foderet, capite luiſſe. Arma enim ueteres membea militum duxere.Ferturq;
Epaminundas cum cuſtodias, ſtationeſq; circuiret, ut diſciplinam exemplis
ſtabiliret, ſepitum militem gladio transfixiſſe: aſſerens quod qualem inue-
nerat talem reliquerat. Auguſtus quoq; manipulares milites ſtatione deſer-
ta, & Centuriones morte mulctauit. C. uero Cæſar ut ad ſubitos conatus di-
ſpoſita præſidia haberet: duas ſæpe legiones pro caſtris excubare iuſſit. Vtq;
in diſponendis caſtris tendentium ordines & deſcripta, ſuis quæq; partibus
loca ac iuſta itinerum interualla diſtincta ſint. Vtq; Tribuni militum in prin
cipiis iura dent, indeq; milites ſignum petant, ac in ſtationes, & uigilias eãt:
Etiam ut in prætorio imperatoris tabeenaculum quod auguſtale dicitur tẽ-
dant. Ibiq; pro tribunali ſedere, claſſicumq; apud eos cani, quotieſq; dimi-
candum foret pugnæ ſignum ab his tribuni petere debeant. Cyri uero ta-
bernaculum apud Xenophontem hyeme pariter: atq; eſtu orientem uerſus:
aut in caſtrorum medio: qđ locus munitiſſimus foret: ſtatui conſueuit. Ea enĩ
regio ſummis ducibus dabatur. Alexandri magni tabernaculũ ſtatuæ circũ
cingebant, in quo traditur mirum, cũ ad Oxum amnẽ ſtatueretur, fontẽ ma
nãtis olei ſcaturiſſe. Philippus aũt pro uallo caſtrorum: nõnunq̃ in conſpecto
maxime tumulo: tabeenaculũ fixit. Quæ quidem ex corio: & pellibus: modo
ex ſaccis: aut ciliciis pilis cõtextis cõſtruebant. Numidæ ex calamo & ſtramẽ-
to: Nomades centonũ inſtar tectoria intexebãt: multi ex tabulis & cratibus:
fuitq; more ncuicio ſeruatũ ut ĩ principiis caſtrorum: aut iuxta tabernaculũ ducis
templum uel ædiculam ſimili exemplo milites conſtruant: intra quam ſigna

& aquilam uenerarentur & ſeruarent, unde cum opus eſſet extra caſtra educi poſſent. Illud quoq; notatum per exploratores centurioneſq;: Romanos duces: prius explorato & præuiſo locum caſtris ante capere conſueſſe. quotieſq; motis caſtris loca mutanda forent militari more, uaſa prius cõclamari & colligi, utq; itineri ſarcinas aptent: admoneri: ne quid ignari imprudenteſq; præ propera feſtinatione prætermitant. Vallumq; caſtrorum ex ceſpite aggeſta humo, aut mole & aggere contra fluminum impetus: non nunq̃ ducta ingenti foſſa uel lapidum congeſtis molibus, plerunq; arboribus obiectis pro ut materia ſuppetebat a tyronibus præfecti caſtrorum iuſſu, communiri. Quæ quidem foſſa perſæpe fuit duodenum pedum, & ſi detur occaſio latitudine q̃ ampliſſima ne quis illam & munitiones tranſcenderet. Vallum uero tantæ craſſitudinis quod nullo telo: nulloq; tormento traici poſſit. Quæ quidem munimenta ſi quando hoſtis propinquus foret, firmis ſtationibus diſpoſitis, ut armati inermes & operi intentos tuerentur fieri ſolebant. Germani tamen & Gallorum pleraq; gens, pro uallo diſpoſitos habebant currus, mutuo nexu. Romani in magno diſcrimine, nouo munimenti genere clitellas & coniectas ſarcinas pro aggere oppoſuere. Cæſar ad Mundam, cum materia deficeret: cæſorum hoſtium factis aggeribus & humanorum corporum ſtrue caſtra uallauit. Nicias uero dum ad Syracuſas ſedet, cũ eſſet pro uallo pugnandum, incendio machinarum: quibus caſtra uallauerat, hoſtium uim propulſauit. Quodq; in caſtris romanis poſtq̃ uallo foſſaq; communita ſunt, quo incedentem militem niſi cum acie dimicandum foret, haud facile perſpectum eſſe. Neq; longius a tubæ auditu, niſi imperatoris aut Tribuni iuſſu militi extra munimenta abire licuiſſe. Qui contra fecerat in eum militaris animaduerſio erat. Idq; ideo cautum, ne uagi milites ſolutiore cura obambulantes in hoſtili ſolo temere progreſſi, cædibus eſſent & periculis obnoxii. Quodq; mulieres in caſtris intereſſe, aut cum militibus turpi conſuetudine uerſari non decebat. Mulieres enim caſtra ſequi apud maiores magnæ turpitudinis erat: & ſeueriſſimæ animaduerſionis. Quare Scipio Aemilianus maximus imperator, & qui imperatorias artes callebat, bello numantino collapſam militiæ diſciplinam & diſſolutum morem, in omne genus licentiæ, eiectis multis millibus ſcortorum reſtituiſſe fertur, ad opuſq; milites traduxiſſe, ſtanteſq; prandere coegiſſe & cocti nihil ueſci. Metellus in Africa laſciuientem exercitum & prauis moribus inſtitutum correpta caſtrorum diſciplina emendauit. Alexander quoq; Macedo depulſis piſtoribus: & cocis: ad prandia itinera nocturna: ad cœnam cibi: uiniq; parcitatem ſe habere dixit. Quibus diſciplinis imbuti milites in fide & officio manſere: Sæpiſſimeq; fuiſſe perſpectum, quod in quibus locis hoſtes caſtrametati fuerant, inibi Romani exercitus, eadem

caſtra opēribus ſepta habuere, tunc præcipue cum hoſtium ueſtigiis inherē
do, illos haud facile aſſequi poterant. Quod ne fieret, ſalubri conſilio proui
ſum fuit, ut abituri milites uetera tabernacula & munitiones incēdant, ne q̃n
illa hoſtium receptus forent. Erat quoq; uetus conſtitutum ut quoties duo
ſimul Coss. Prætoreſue, contra hoſtes, duos conſulares exercitus, multaſq;
legiones ducerent, quo facilius tantæ multitudini præeſſent, diuiſa caſtra, co
pias, & præſidia haberent, & munia belli partirentur, ne cōfuſa imperia & de
creta ambigua forent. Quod æuo ſuccedente, a Domiciano uetitum fuit. Is
enim geminari legionum caſtra ꝓhibuit, ſub unius imperio & unis caſtris,
ſatius regi milites arbitratus, Hoꝝ caſtroꝝ formam in locis cōpluribus etiā
nunc extare, ualliq; & foſſarum altitudines, & ægregias munitiones firmo
munimēto relictas, nos recentiſſima memoria uidiſſe, & ſingulas portas ad
notaſſe. quæ ſpecies, illius ueteris inſtituti, magnum nobis documentum fu
it, libenter meminimus.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & qui
bus templis donata fuerit. Caput. XIII.

INter numina pleraq; quæ ueteres habuere, olim a Roma
nis fortunam eximie cultam, ſcriptum in antiquitatibus &
traditum eſt. Idq; ex eo cōiectari licet, qđ plures illi ædes fu
iſſe, ac diuerſis noibus deam denoīari, uulgo ꝓditum eſt.
Primus enim Ancus Martius fortunæ uirili cognomēto
dedicauit. Vt uero plures, certioreſq; Seruius Tullius par
uæ fortunæ ædem conſecrauit primus. In qua æde ſignum ſua prætexta or
natum dedicaſſe, & longo tempore manſiſſe incorruptum, authores tradūt.
Cauſam fuiſſe crediderim, qđ tenuis ipſe & parui cultus, ut tum res erant,
quodq; ex captiua natus fortunæ beneficio regnum aſſequutus foret, pro
pterea templo illam ſacraſſet, proq; dea coluiſſet, tāquam gratiam meriti fer
ret. Quam quidem ita cumulatiſſime rettulit, ut non una æde illam recepiſ
ſe, aut cōſecraſſe ſatis fuerit. Siquidem regnum aſſequutus, Fortis fortunæ,
Primigeniæ, & Maſculæ, mox Proſperæ & Virilis fortunæ templa eundem
erexiſſe, fama uulgauit: Qđ quidem Fortis fortunæ templum extra pome
riū fuiſſe in hortis a Diuo Cæſare Pp̄lo legatis iuxta Tyberim, mox Tiberii
tpe dicatū. Primigeniæ uero ī colle Quirinali, authores memorāt, quā ædē
Domitius p̄tor urbanus poſtea dedicauit, licet alterā Primigenæ ædiculā. P.
Sēpronius Cos. ſecūdo punico bello uouiſſe, & uoti reus dedicaſſe ferat. Extat
q; ueteꝝ mōumētis: eūdē Seruiū Primigeniā & Obſequētē fortunā ī Capito
lio ſacraſſe, Illamq; p̄cipua religione coluiſſe. Proſp̄æ uero in foro boario fuit.

Virilis autez Fortunæ templum extra urbem ad Tyberis ripam, In qđ mu
lieres quæ dabantur nuptui frequentes uentitabant, & corpore inuelato ſin-
gula membra, ne quo morbo, uicioq; affectæ forent, aut labe aliqua tenerē
tur, deregebant. Aucto poſtea imperio. cum de Veientibus Carulius Cos. tri
umphaſſet, aeriſq; grauis treecenta nonaginta millia in ærarium detuliſſet. de
reliquo quod ex manubiis & oī preda exactū fuit, Fortis Fortunæ ædem ꝑ
pe illam quæ a Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locaſſe. T. Liuius au-
thor eſt. Cuius dies annua octauo Kľs Iulias colebatur, quo tpe Haſdrubal
periit, & Maſmiſſa Siphacem bello uicit. Muliebris uero fortunæ Fanū La
tina uia quarto ab urbe milliario, in quo loco, Coriolanus, matris præcibus
ſiue Imperio adactus, ab urbis excidio temperauit, Romæ conſecratum, de-
dicatumq;, haud ferme quiſq̃ eſt qui ignoret, cuius ſimulacrum non ſemel
humanam emiſiſſe uocem ferunt. Fuiſſe quoq; Viſcatæ fortunæ templum,
ꝙ eius illecebris multi capiantur denominatæ. quin etiam Equeſtris iux-
ta lapideum theatrum, ad qđ. Q. Fuluius Flaccus ex Laciniæ Iunonis tem
plo marmoreas tegulas detulit, quæ mox ob religionem eodem relatæ fueret
Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atropheæ, nec nō Cōuertenti, Beneſperāti.
Propriæ Virgini & Seyæ fortunæ templa, non uno tpe conſtructa. multi
aſſeuerant. Tam & ſi equeſtris fortunæ ædem Romæ nullam fuiſſe aliqui
contendant, niſi apud Ancium. Hanc ædem fortunæ Seyæ, a Seruio Tullio
antea erectam ex phengite lapide, mirifico opere Nero princeps inſtaurauit,
ita ut foribus opertis diurna ibi lux uideretur, in qua Seruii Tullii ſimulacrū
tecto uultu, toga ſuper iniecta diu manſiſſe dicitur, quaſi ut lateret fortunæ
dedecus qđ ſerua natus imperitaret. Conuertens aūt fortuna ꝙ hoīes ludifi
catur, quodq; per oīa humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mu
tationes, in eodemq; ueſtigio nunq̃ diu ſtat, dicta, denominataq; eſt, quæ a
græcis. τύχη ὥειπος quaſi æſtuās dicta. Legitur quoq; fortuna Calua, quā
ſub tecto noīare, religio nō ſinit, & fortuna Reſpiciēs, cuius ædes iuxta tem-
plum Iouis Victoris erat. Et Fors fortuna quæ ædem Trāſtyberim habuit,
& fortuna Propria cuius delubrum in Palacio eſt, Et ad portā Collinam fu
iſſe tres fortunas, de quarꝫ noībus ambigitur. Aedem quoq; fortunæ intra
portam Carmētalem, & Malæ fortunæ Exquiliis. ubi ſacellum larium fuit,
ſub idem tempus dedicatas inuenimus: Hanc, quæ intra portam Carmenta
lem ſita erat, qñq; incendio abſumptam, Triumuiri reficiendis ædibus a ſo-
lo collapſam refecere. Illam uero quæ in Exquiliis, nō ut opem ferret, ſed ne
obeſſet, ſicut Febris fanum & plæraq; numina Romani perſancte coluere.
Eius uero ſimulacrum manu altera cum cornu cōpiæ, altera gubernaculū
geminum uerſans effingebatur. Nōnulli habitu fœmineo furenti ſimilem ec
cam & exoculatam ſup uolubile ſaxum effinxere, quod nullo delectu opes

ad males & indignos conferat, quodq; uaga inconſtans & inſtabilis foret.
Quare Apelles fortunam ſedentem effinxiſſe dicitur, eo ꝙ nunq̃ ſtaret. ſed
quos fouiſſet indulgenter, mox de gradu deiiceret. Aliqui ſine pedibus illam
exculpſere, ſed manus & pēnas tantum adhibuere. Vt ſi manus porrigeret,
pēnas cōprehendere non ſineret. Bupalus uero fortunæ ſimulacrum feciſſe
dicitur primus, Polum habens in capite, & altera manu cornu Amaltheæ.
Alii uitreā, ꝙ pūcto tpis frangitur, ſtatuere fortunam. Cuius ſimulacrum ex
auro fabre factum uelut ſacratiſſimum in cubiculo Imperatoris poni, & poſt
obitum in ſucceſſoris tabernaculum trāsferri, Spartianus memorat. Fuitq;
obſeruatum, illos qui fortunam religioſe colerent, magnis ſæpe incrementis
auctos, qui uero minimo cultu, aut deſpectui habuiſſent, pluribus incōmo-
dis fuiſſe dehoneſtatos. Propterea Timotheus Conenis filius, qđ fortunæ
ſucceſſus ſibi aſcriberet, neq; illi, ut par erat, gratiam ferret, licet magnus Im-
perator, de gradu deiectus, & infœlici pugna uictus, atq; in exilium actus fu-
it. Galbæ quoq; qui fortunam Tuſculanā torque fraudarat. Illumq; Capito
linæ Veneri dedicarat, in ſomnis fortuna quæri uiſa ē, qđ ſe ꝓmiſſo fraudaſ
ſet, breui ſe quoq; erepturam quod dederat, īterminata eſt: qđ mox fuit ſua
morte ſubſequutum. Sed qđ de Mala Fortuna & Febri. Idē de Proſuerta
& Proſa, quaꝝ Romæ duæ aræ fuere. ac de Veioue, Timore & Pallore, atq;
Auerrūco & Rubigo Diis, dictum accepimus. Siqdem huiuſcemodi numi
na, nequid obeſſent, ne ue aliquid afferrent incōmodi Romani perſancte ha
buere, quos cane, & oue placabant. Fuit. n. Veiouis ædes inter Capitolium,
& Arcem inter duos lucos. Febris uero fanum triplex. Vnum in capite uici
longi, alterum in Palatio, tertium iuxta mariana monumenta, cuius adhuc
extare ueſtigia, pleriq; aſſerunt. Quæ numina a Græcis originem duxiſſe cre
diderim. Quippe Athenienſes Cōtumeliæ & Impudicitiæ aras ſacrarunt, ut
a contumeliis, & ꝓbris auerterent. Lacedæmonii, Morti, & Timori, atq; alius
affectibus templa dicarunt. Miſericordiæ quoq;, Pudori, Famæ, & Appeti-
tioni Athenis uiſuntur aræ. Romani Vitulinam deam, qđ leticiæ præeſſet,
magno cultu ſemper habuere. Etiam Paupertatis, & Senectæ apud Gades
ſacella oſtenduntur. Et Oethei Herculem Chonopionem, ne ꝓuinciam infe
ſtam culicibus redderet, uenerati ſunt. Nam Culices Oethei conopas uocāt,
Sicut de Apolline Calciario ꝓditum eſt, qui in actica colebatur. qđ infeſtos
culices ex agris propulſaret: Et Hyppothonus Iuppiter apud Herithreos:
Et Heretribius Apollo apđ Rhodios habent maximi. Heretibā. n. Rhodii
rubiginem dicunt. Bœocii quoq; Apollini Pornopioni ſacra facere dicūtur,
ne muribus ꝓuinciam redderet obnoxiam. Apud eos. n. mus Pornopios nū
cupatur. Et tam & ſi fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, nō minus
tn̄ apud alios culta, celebrataq; eſt. Nā Ferentano in oppido, & in Algido,

atq; Antii Equeſtris fortunæ templum, & alterum Præneſte, ſatis uetuſtū & multa religione inclytum uiſebatur, ubi ſub imagine duarum ſororum colebatur, ex quo conſulentibus certa edi oracula putabant, ubi ſortes primū a Numerio Suffio ſitas fuiſſe, fama fert. Sicut Lyciæ fons ſortes antiquiſſimis characteribus, qbus futura p̄noſcunt, emittere traditur. In Euboea quoq; Rhānis urbs fuit, in qua fortunæ templum habebatur maximū & multis cerimoniis ſacrum. Præ cæteris aūt Syri fortunam impenſius coluiſſe feruntur, cuius ſimulacrum ad orontem ſummo ingenio & arte, ut Pauſanias ait, a Sycionio Eutychide effictū erat. Sicut Athenis in Prytano ſimulacrū ἀγαθῆς τύχης, ſupra omnium ſæculorum memoriam inſigne colebatur.

Quoties Opima ſpolia cæſis hoſtium Ducibus Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clauſum ſit. Caput. XIIII.

OPima ſpolia, quæ Regibus, Ducibuſq; hoſtium cæſis, Ioui Feretrio in Capitolium ferebantur, ter ſolum a Romanis Ducibus, qui fortem, ſtrenuamq; operam reipublicæ nauarunt, delata fuiſſe comperimus. Prima Romulus urbis author & parens de Acrone Ceninenſium Duce, poſt raptas Sabinas detuliſſe fertur, quo tp̄e Iouis Feretrii templum dicauit. Fuere. n. Ceninenſes ex Sabinis, latio propinqui, qui una cū Cruſtuminis & Antēnatibus ob raptarum contumeliam, cōtra Romanos primi ſumpſere arma. Iouis uero Feretrii templum fuit in uertice Capitolini montis, exiguum ſane & anguſtum, ſed religione ſanctum, & propter uetuſtatem longe primum. Neq; magno poſt interuallo. Cor. Coſſus Dux ea tēpeſtate inclytus ſecunda detulit ſpolia de Larte Tolūnio Rege Veientū quē acie uicit & manu confecit. Veientes. n. gens Etruſca fuere, cum qbus, & Romanis multiplici bello, & prope aſſiduis cladibus de Imperio ſæpe dimicatū eſt. Tertia Claudius Marcellus manu ſtrenuus & bonus Imperator, de Viridomaro gallorū Duce, ſeu Britomarto apud Claſtidium uicto, Opima ſpolia reportauit. Cum Gallis. n. & Romanis ad internecionem, & ſæpe marte atrociſſimo diſſenſum eſt. Sed hi inſubres fuere accolæ alpium, qui poſt ſenones arma contra Romanos, tunc & ſæpe aľs moliti ſunt. Feretrius uero Iuppiter, uel a ferendo, ſeu feriendo dictus, quaſi ut ducem dux feriret, ſe propitio & iuuante effectum ſit. Ex cuius æde, ſi qn̄ fœdus ferire, aut pacem feciales inire uellent, ſicut ex Capitolina arce uerbenam, & gramē cum terra euulſum, ita lituum, & lapidem ſilicem, quo fœdus percuterent, ſumere mos erat. Opima uero uel ab opibus, ut ait Varro, uel ab inuicto opere, cū uictoribus tantum laudis acceſſerit, nomina ſumpſere. Seu q2 fidei proprius

eſt. Opima

eſt. Opima ampla dici, ſicut opimam prædam, & opimum bouem dicimus.
Hæc niſi duces, regeſq;, quoꝝ auſpicio res geruntur, ſuiſmet corporibus di-
micãtes, hoſtium ducibus detraxerint, necemq; & exitium intulerint, haud
quaq̃ opima dici uoluere. Fuere qui crederẽt: Ioui Feretrio ſpolia opima Pri
ma trecentis aſſibus: Secunda Marti, octuaginta: Tertia Q uirino aſſibus
centum: ex cõmentariis nũmæ præmio conſtituto: fuiſſe conſecrata. Sed ad-
monuit me huius rei mentio, uenitq; mihi in mentem, id quod ueteꝝ mo-
numentis extat, ter quoq; templum Iani, pacatis undiq; populis: ocioq;, &
pace compoſitis, q̃diu Romana res ſtetit clauſum fuiſſe. Ex qua re cõiectari
licet: Romanos a gerendis bellis, & ſtrepitu armoꝝ: parum ocii: & laxamẽ-
ti habuiſſe: atq; ideo militari uſu aſſiduo: manu promptos: forteſq; bellatores
euaſiſſe. Semel a Numa templum Iani clauſum fuit, per id tempus quo Ro
mæ regnauit: annis fere quattuor & quadraginta: quo tempore Ianum ad in
fimum Argilæti indicem belli: paciſq; conſecrauit: cum populus Romanus
pacem tranquillam ageret: & a belli tumultu homines ad deorum cultum,
curamq; reuocaret. Iterum poſt primum punicum bellum cum ad Egades
inſulas nauali prælio contra Carthaginenſes felici uictoria pugnatum eſt:
ab Vrbe condita anno fere quingenteſimo: icto cum Carthaginẽſibus fœde
re A Luctatio. M. Actilio: &. T. Mallio: Coss. Q uo tpe diutino bello fractis
animis: uectigalis: & ſtipendiaria Populo Romano Carthago facta eſt: ſed
breui tpe, tertio imperante Cæſare Auguſto poſt bellum acciacum: Anto-
nio: & Cleopatra uictis: profligatiſq; pace: terra: mariq; parta: cum tot diſſo-
nas gentes: nationeſq;: ſocietate: & fœdere iunxiſſet: & a ciuili diſſentione: aſſi
duiſq; cladibus populus reſpiraſſe: & quietis imaginem ſumpſiſſe uiſus foret:
Q ui tamen ter Ianum clauſiſſe dicitur. Poſt Acciacam uictoriã primo quo
tpe Auguſtus fuit conſalutatus. Secundo poſt Cantabricam. Tertio cum a
cunctis orbis partibus res pace compoſuiſſet. Poſt quos Nero princeps. Et
deinde Titus Cæſar: euerſa Hieroſolyma & bellis confectis Iani templum
clauſiſſe ferũtur. Q uod quidem templum ad infimum Argileti medium cir
ca forum: contra Capitolium fuit: forma quadrata: haud multæ amplitudi-
nis. Siquidem cum Iani ſimulachrum: & aram tecto clauſiſſet: non multum
ultra ſpacii occupauit. Et ſicut duplici facie: & bifrons effingebatur: ſic binis
utrinq; foribus munitum erat, ut alteris orientem ſolem: alteris occidentem:
proſpectaret. Ipſum deinde ad forum Trãſitorium tranſlatum memorant:
captiſq; Faleris: quattuor portarum fuiſſe extructum. Q d' Iani ſimulachrũ
cum frontibus quattuor: multo æuo uetuſtum ibi erutum fuiſſe dicerẽt. Ali
ud quoq; Iani templum ad forum Olitorium cõſpicuum fuit: quod. C. Duil
lus qui triumphum naualem egit primus extruxiſſe fertur. Ad hoc templũ:
bellum ſuſcepturus Conſul, frequenti Senatu: primoribus patrum: ac mili-

tibus comitatus, accedebat. Ipſeq; incinctus ritu gabino ſolẽni more fores tẽ
pli recludebat. Is uero amictus erat, toga ſuper tergum ſic reiecta, ut Lacinia
reuocata hominem cingeret. Qui habitus: ueſtituſq; ex eo ſumpſit ortũ: qđ
Gabini cum operarentur ſacris: repentino hoſtium incurſu ut erant incincti
zonis ab aris ad prælium profecti inſignem de hoſte tulere uictoriam. Qđ
compar fuit cum eo: qđ de Pauſania authores produnt, qui cum extra mili
tum ſtationem ſacrum faceret: Lydos repente incurriſſe & ſacrificii apparatũ
diſieciſſe: ipſumq; & comites ut erant inermes loris proſequtos Lydos fugaſ-
ſe: inde inſtitutum manſiſſe ut Lacedæmonii in ephebos flagris deſeuirent.
Inde e columella quæ pro Bellonæ tẽplo ſita erat: haſtam Cos. iaciebat: ſicq;
acerrima bella & maxima pro aris, fociſq;: proq; imperio indicebat. Eius ue-
ro ſimulachrum cum claui effingebatur & uirga. dextra trecentorꝫ: ſiniſtra
ſexagintaquinq; numeri figuram: quot diebus annus terminabatur: manu
ſignificans. Quippe ueteres geſtu manus modo dextræ nunc ſiniſtræ, &
digitorum depreſſione: aut circũflexione ſæpe annos dinumerarũt. Siqdem
digitus mimo proximus complicatus ſenarium oſtendit numerum: circula-
re digitos ſiniſtra modo decem: nunc triginta: palma porrecta quadraginta.
Superiore uero digito depreſſo ſexaginta ſignificari tradũt. Centeſimum ue-
ro numerum de ſiniſtra transferri in dextram: & iiſdem digitis quibus in læ-
ua: ſed non eundem numerum deſignari. Aliuſq; geſtus alios numeros figu
rauit. Nonnulli Ianum ita effinxere. Vt in dextra. T. notam haberet trecen-
torum. In ſiniſtra uero. Ξ. E, ſexagintaquinq; denotarent. Cui etiam duode-
cim aras: quot menſibus annus claudebatur: Romæ dicatas: Varro ſignificat:
Sicut in agro Lariſſeo iuxta Magneſiam portus achiuorũ duodecim habu
iſſe aras: & iuxta Ilium Lecti ara duodecim diis dicata ferebatur. Dionyſius
tyrãnus Iunior ut notam dierum totius anni traderet in Prytaneo Tarenti
no fixit candelabrum: in quo tot ſuccẽdebantur Lychni. quot anni dies erãt.
Perſici quoq; reges trecentos ſexagintaquinq; iuuenes puniceis uelatos ami
culis pro numero dierum totius anni qui lateri aſtarent: promptos: & expe
ditos habuere. Ipſe aũt cum ſolẽnia exhibentur: in præfatione ſacrorum ua-
riis nominatur noĩbus. Nã & Geminus pater: Iunonius: Conſuuius: Qui
rinus: Patutius: & Cluſius: pro multiplici poteſtate dicebatur. Cuius in foro
ſtatua triplex fertur fuiſſe: ad unam conuenire creditores: ad alteram qui fœ-
nus redderent: ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum quod pa-
catis undiq; populis claudebatur: fuit Romuli templum in Quirinali om-
ni tempore clauſum: quod patefieri non decebat: quaſi arcanum haberi uel-
lent: an humo tectus: an inter diuos relatus fuerit. Tam & ſi Varro poſt Ro
ſtra Romuli ſepulchrum fuiſſe dicat: quod inter antiquiſſima Vrbis monu-
menta adnumeratur. Ante cuius ædem: teſtante Plinio: duo myrti fuere: una

patritia:

patritia:altera plebeia:quæ pro augmẽto, uel dãno ſenatorii ordinis, uel plebei, modo fœcunde redundabant, nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis templum ſemel annis ſingulis aperitur, & q̃uis patens nulli ingredi fas erat. Corinthi quoq; Neceſſitatis, & Violentiæ fanum fuiſſe ferunt, a cuius limine arcentur omnes. Cõtra uero ædem Hortæ perpetuo aptam Romani uoluere, illiuſq; aditum patere omnibus. Cur aũt indicem belli, paciſq; Ianum potiſſimum ferant, uariata memoria eſt. Sed tam & ſi in diuerſum authores trahant, illa nobis ratio potior, & præſtabilior uiſa, quod cum ſub præſide Iano temporum ratio, uiceſq; habeantur, ideoq; & bifrontem fingi, & tam anni principium q̃ finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas, ſiue bellum, ſiue pax futura eſſet, ſub ipſius præſidio, & tutela foret. Apertus ut oĩa hoſtilia eſſe, & cuncta bello ardere, uelut contra hoſtes profecto deo: Clauſus uero tranquilla pace uigere, & ab armorum ſtrepitu procul eſſe, deſignaret.

Verbum liberorum, & parentum in edictis prætorum quos compræhendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput. XV.

IN edicto prætoris de in ius uocando ſcriptum eſt. Prætor ait, parentem, patronum, liberos, parenteſq;, patroni, patronæue, in ius, ſine permiſſu meo, nequis uocet. Quærebatur apud iuris ſtudioſos, qui tunc animo uacuo, & ſoluto in foro conuenerant, cum Prætor cohereeat hoc edicto illos qui ſe prius non adito parentem, aut patronum: parenteſue, aut liberos patroni, in forum uel iudicium traxerint. Num is qui auum paternum qui ſupra parentem eſt, uel qui nepotes patroni, aut pronepotes qui inferiores ſunt, ſine permiſſu prætoris, in iudicium uocarit, pariter, in edictum cõmittat, perindeq; mulctandus, & coercendus pœna ſit. Q d' eſt dicere, num parentis nomine, aut liberorum ſuperiores ſupra patrem, aut inferiores ultra filios compræhendantur edicto. Anceps quæſtio fuit inter ueteres iuris peritos, & diu in utranq; partem agitata, pleriſq; arbitrantibus in conſularibus edictis, & tribuniciis rogationibus tanq̃ diuerſa dici liberos, nepoteſq;. Multis contra opinantibus, maximeq; antiquoꝝ opinionem probantibus qui cenſuerunt, parentis nomen ad tritauum uſq; extendi: Liberos uero ad trinepotes. Vltra hos poſteriores nuncupari ex aſcendentibus uero maiores. Nos poſtea cum in legum cõtrouerſiis uerſaremur, admodum eleganter in Caſſii cõmentariis, in hanc ſententiam ſcriptum, definitumq; inuenimus. Q ui legem. xii. tabulaꝝ interp̃tatus, tam in Senatus conſultis: q̃ prætorum edictis nomen parentis ad ſuperiores, & liberoꝝ ad

inferiores ad utrūq; ſexum,& in infinitū extendit.Nec modo liberoꝝ:ſed natorum nomen ad idem ꝓduci.Liberoſq; habere nō eum dici ſolum qui plures. Sed q unicum habeat filium: in cuius ſententiam reliquoꝝ iuris peritoꝝ opiniones poſtea conceſſere. C.tamen Caligula cum nullum rapinis modū faceret, poſteros nō ultra filios extendi nequiter cauillatus eſt.Lampridius uero in Alexandri uita a uulgi ſermone non diuerſus:Parentis nomine non ſuperiores modo.Sed cognatos affineſq; compræhendi cēſuit. Ex quibus ſine controuerſia liquet:id de quo uerbis diſceptabatur: pari mulcta afficiēdum q auum paternum:qui ſupra parentem eſt:uel patroni nepotes qui inferiores ſūt in forum uel iudicium traxerit:q̄ qui parentem:aut patronum:uel patroni filios inconſulto prætore in iudicium uocauerit.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint,& uerbum curia:ſine adiectione nominis:quam curiam deſignauit. Caput. XVI.

Deambulabam aliquando Romæ cum Pomponio Læto: uiro literarum:& locoꝝ ueterum exequentiſſimo.Cūq; antiquitatis ſtudio ruinas Vrbis:& ueteꝝ monimēta quicqd uiſendum eſſet,& memorabile ſcrutaremur.In ruinis templi Pacis grandioribus literis extantibus effractum ibi marmor legimus hac inſcriptione. IN . CVRIA . HOSTILIA

Quærebat a me Pomponius: ubi nam curiam Hoſtiliam quondam fuiſſe crederem.Cūq; me arbitrari apud roſtra Hoſtiliam curiā fuiſſe: ibiq; Tullū Hoſtiliū regem curiam iuxta Roſtra conſtruxiſſe:authore Varrone: reſpondiſſem.Roſtra aūt in foro eſſe Romano.Siquidem ex roſtris nauium anciatum ſuggeſtum in foro extructum legimus:in quibus claroꝝ uiroꝝ imagines qui rempub.nauarunt operam pro imortali gloria ſæpe ſtatui: & coli ſolebant. Fuiſſeq; duaꝝ generum curias. Vnum in quo ſacerdotes res diuinas ſacra:& cerimonias:cultuſq; deorum,curarent. Alterum ubi Senatum de rebus publicis & ad populum pertinentibus conſulerent. Quid tu inquit Pōponius:cum ſimpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud authores legimus nominari:de qua intelligi oportere cenſes? Statuam.n.Porſenæ accepimus iuxta curiam fuiſſe:ſed de qua intelligi deceat non ſane definitum eſt. Nam & Calabram curiam legimns iuxta Capitolium:quæ caſæ Romuli fuit proxima:quam ſine calatione aperiri non licuiſſe:ſcribit Varro. Et ueteres curias ubi Pontifices de ſacris ſacerdotiiſq;:& religione deoꝝ:deq; cerimoniis conſulebant.Et Pompeii curiam:in qua Senatus frequens eſt haberi ſolitus:ibiq; Iulius Cæſar:Idibus martiis coniuratorum manibus oppreſſus interiit.Et aliam cognomento Pompilianam: nouicia denominatione.Et Diui

Iulii quæ

Iulii:quæ Iulia dicta eſt. Et Auguſti curiam, quam in comicio ipſum conſe-
craſſe memorant, in quibus templa per augures: ne profana eſſent loca, ne-
ue ædita ſenatuſconſulta irrita forẽt: inaugurata fuere. Et Geruſiam quæ Se
niorum dicta, & Octauiæ, ac ſaliorum. Siquidem Salii ꝓpriam habuere cu-
riam. Atq; omnes deniq; curias ſuis nominibus notatas, definitaſq; uidemus
Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiam apud authores le-
gimus: de qua intelligi conueniat equidem dubito. Tamen ſi me opinio non
fallit: inquit Pomponius: memini Aſconium Pedianum dicere: Roſtra ad co
mitium prope iuncta curiæ fuiſſe: nulla propria denominatione exprimẽs cu
riam: licet alio tranſlata: & noua poſtmodum facta ſit. Ex hoc arbitror inqt:
id qđ neceſſario redundat: cum in Roſtris olim cura Hoſtilia fuerit: ut Var-
ro & authores tradunt: cum ſimplici nomine curiam abſq; cognomento enũ
ciari uidemus: anteq̃ alio tranſlata foret: de Hoſtilia quã ibi legimus fuiſſe in
telligi oportere. Ad hanc curiam ad dextram ſupra Comicium Græcoſtaſis
erat, ſtatio legatoꝝ exterarum gentium, & nationum. Ad quam ſi iniuriam
quæſti uenirent: aut mandata haberent: accedentes præſtolabantur: & ſubſi-
ſtebant. Athenis multiplices fuere curiæ: inter quas Cholargea præcipuæ no
minationis: qđ inde Pericles oriundus foret: & Phylaidaꝝ ex qua Pyſiſtra-
tus: & alia magiſtratuum curia ubi iura dabant quod Pritanicn dictum eſt.
Megarenſes uero cum eorum curiam in qua Timalci tumulus fuit inter mi
ra: & memoranda ducerent: tanq̃ quid uiſendum: & mirificum propter ma-
ximas ſubſtructiones. M. Antonio oſtendiſſe dicuntur. Mox ſciſcitantes qd
de illa ſentiret: arbitrati miris illam laudibus eius teſtimonio celebrari futilem
& nullius penſi iudicauit. Cui haud abſimile eſt quod de Chiis proditur: qui
cum ex chio marmore uerſicoloribus maculis urbis muros: tanq̃ quid mi-
rum Ciceroni oſtentarent: magis mirum fuiſſe ſi ex Tiburtino marmore: il-
los conſtruxiſſent, allegauit.

Quæ fuerint Romanaꝝ Tribuum nomina, & unde dictæ denominatæq;
ſint: & quæ apud exteros celebrentur. Caput. XVII.

TRibus Romanas: quas quinq; & triginta fuiſſe conſtat: un
de dictæ: quæq; ſingulis nomina fuerit: quia ſuboſcura quæ
ſtio eſt: nec ſatis obuia: in Veſuuino meo: dum ruri agerẽ
indagare uiſum fuit. Romulum Vrbis conditorem in tres
Tribus populum diuiſiſſe. Tatienſem a Tatio, Ramnẽſem
a Romulo: & Lucerem a Lucumone: ſinguliſq; illaꝝ Tri-
bunos præfeciſſe: & quãq; tribum in decem curias partitum eſſe: illiſq; curio
nes ꝓpoſuiſſe: ita ut triginta cẽnt curiæ Dionyſius author eſt. Rurſus ſingulas

curias in decurias, præfectoſq; illarum decuriones dixiſſe, ut in ſua quiſq; curia
ſacra facerent, ſuamq; aram haberent: ubi Iuno Mēſalis quæ Q uiricia dicta
eſt colebatur, feriaſq; obſeruarent, ac ex raptarum nominibus decuriis nomi-
na fuiſſe: multi aſſeuerant. Tullus uero Hoſtilius in honoribus, & magiſtrati
bus dandis feciſſe dicitur turmas, ſicut erant Athenis curiæ, quæ uice tribuū
rogarentur. Aucta mox ciuitate, & latius propagato Imperio: tribus ſimul cō
ſtitutas & numero auctas ut poſtremo quinq; & triginta fuerint. Ac ex locis
quibus duxere originem, aut a cōditoribus, nomina tuliſſe, authores tradūt,
ita ut poſt pugnam cum Latinis ad Regillum lacum, tunc primum, unam
& triginta tribus Romæ factas inueniamus, Aſcitis deinde nouis ciuibus,
ad quinq; & triginta illas propagaſſe facile crediderim. Romilia ergo tribus
quæ & Q uirinalis dicta, qđ a Romulo inſtituta ex his quos in ciuitatem
aſciuerat, ex agro quem de Veientibus cæperat, & ex Sabinis, & Titienſis, ſi
ue Titia a. T. Tatio dictæ, nominatæq; ſunt. Procedente mox tempore cum
Tarquinius Priſcus tres adiicere tribus ueteribus uellet augurio detentus eſt,
quo minus faceret a Seruio Tullio poſt Claſſes, centuriaſq; cōſtitutas, Sub
urranam, Palatinā, Exquilinam, & Collinam, quas Vrbanas appellauit, &
a parte coeptæ urbis urbis nominauit additas fuiſſe memorāt. In quas manu
miſſos ſi reip. Romanæ participes eſſe uellent, ut una cum ciuibus cenſeren
tur, diſtribuit. In has quatuor Vrbanas. Q. Fabius Rullus, omnem foren
ſem factionem poſtea excretam cenſor coegit, quod adeo populo gratum di
cunt fuiſſe, ut ex hoc Maximi nomen aſſequi meruerit. Proditum tamen me
moriæ eſt, temporibus Syllæ libertinos ex factiōe Carbonis, & bello ſociali
latinos populos, in quinq; & triginta tribus diuiſos ius ſuffragii habuiſſe, la
pſis inde temporibus, cum Cn. Mallius Tr. plebis homo ſumma temerita-
te pernicioſiſſimas leges ferre uellet, ut libertinis in omnibus tribubus aſcribi
& ſuffragari liceret, ita a Cn. Domicio prætore truci oratione confractus fuit:
ut ſublata rogatione turpiſſime deſtiterit, Demum Clodius Tribunus plebis
dum infenſis animis patricios inſectatur: ut libertini qui in tribus ſolum tribu
bus ſuffragia ferebant, in Vrbanis quoq; quæ ingenuorum ſunt ſuffragari
poſſent, legem tulit, & promulgauit, quod aliquandiu manſit. Præterq;
has Vrbanas, reliquæ Ruſticæ dictæ, a quibus tranſire ad Vrbanas Roma
no ciui fuit probro datum. Eſt tamen literis proditum: Scipionem Naſi-
cam, licet moribus ſpectatiſſimum, a ruſticis Tribubus ædilitatis repul-
ſam tuliſſe, qđ candidatus dum obuias manus daret, & ſuffragia ambiret,
ruſtico ope duratas māus illis obiectaret. Ab Appio uero Claudio cū ex Sabi
nis magna clietū māu Romā cōmigraret: Claudiā tribū: & Lemoniā a pago
Lemōio q extra Capenā uia latina fuit, dictas mēorāt. Sic Pōtia Clauſtame-
na & Scaptia ab oppidis: quoꝝ ciues in urbē aſciti fuerāt: dictæ noīatæq; ſūt.

Ea enim urbs Scaptia in agro Campano fuit: Cruſtumena in Sabinis. Poſt
uero incenſam a Gallis Vrbem: cũ Camilli opera ciuitas reſtitnta foret, quat
tuor ex nouis ciuibus qui in ciuitatem aſciti erant tribus additæ ſunt, quas
ex locis nominatas facile crediderim. Hæ fuere Stellatina, Sabatina, Tromẽ
tina & Armenſis: quas etiam Vrbanas appellari audio. Sed hæc Scaptia,
& Sabatina quæ: & Fabiana dicta ẽ: peculares quõdam Diuo Auguſto fue
re: atq; ideo cum in campum deſcenderent: ne quid a quoq̃ deſiderarent: plu
ribus ab eo muneribus donatæ ſunt. Armenſis, ſeu Narniẽſis: ea tribus fuit
in qua cum Liuius Cenſor nomen ferret: Claudius Nero cum quo cenſurã
frequentem iurgiis egit: qđ non ſincera fide ſecum rediiſſet in gratiam: eundẽ
Liuium equm uendere iuſſit: reddens talionem. Quippe Liuius citato nomi
ne Claudii: in Pollia tribu ob ueterem ſimultatem prius equm uẽdere coege
rat: Sabatinam uero a lacu Sabate nuncupatam uolunt. Papiria quoq; Pu
pinia: & Pupilla ex ſuis progenitoribus uocantur. Quãuis Pupinã ab agro
Pupino dictam: eſt non imerito exiſtimatum: Meciam a Mecio Oppido cla
ro: & peruetuſto: cuius memoria intermortua eſt: quidam dici opinati ſunt.
Hanc Meciam. M. Liuius Salinator in cenſura cum cæteras tribus ærarias
feciſſet: quod ſe ut nocentem condemnaſſent: & poſtea Cos. Cenſoremq; fe
ciſſent: ſolam mulcta exemit: & ſine noxa reliquit: Phalerinam: & Ophentinã
L. Flacco: &. L. Plaucio Coss. additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab
Ophente fluuio dicta eſt. Sic Volcinia Terentina: & Faucia: quæ ſicut loca
originis ob uetuſtatẽ interciderũt: ita noĩa originum abolita memoria oblit
terata ſunt. Sed Fauciam pluribus cladibus inſignem: ſi qñ in comitiis prima
rogabatur: uelut triſti omine infamem: & deteſtabilem: omnes abhominan
dam putaſſe: authores memorant. Conſtat. n. hanc fauciam tpe captæ urbis:
quoad Alliam fœde pugnatum eſt: & caudinæ pacis: & ad cremeram infelicis
pugnæ: quo pericula & terrores reſp. perpeſſa eſt maximos: primã rogatã fuiſ
ſe. Ideo ſi qñ rogabatur prima: triſtitiam: & calamitates: exicialeq; omen effer
re credita eſt. Neq; ignoro Mentinã: Polliam: & Galeriam: haud longe poſt.
additas tribus cæteris adnumerari, quas ex locis nomina ſumpſiſſe: haud du
bie exiſtimarim. Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cum Flauiam rogationẽ
de pœna tuſculanis irroganda quorum conſilio defectiones a populo Roma
no fiebant aſſidue: omnes tribus antiquaſſent. Sola uerberandos, necãdoſq;
eorumq; bona iure belli publicanda cenſuit: qđ tam egre Papiria tribus tulit:
ut neminem ex Pollia candidatum: Papiria quæ Tuſculanis pronior erat: ad
honores euehi paſſa fuerit. Quo autem tempore lex de ambitu: a. C. Petilio
lata eſt: Pomptinam: & publiciam mox Antheſim: & Velinam adiectas tri
bus fuiſſe conſtat. Hæc. n. a Velia ædito Vrbis loco: ſeu a Velino lacu, cuius
incolæ in ciuitatem aſciti fuerant denominata fertur. Quamuis Velinam

cum exquilina in Vrbem uno tempore aſcitas Liuius tradat. Sed Antheſis
Iuniorum:plerunq; fuit:cuius in dandis nominibus ſors prerogatiuæ pluri-
mum ualuit. Præter quas fuere Anienſis:Aemilia:Sergia:& Cornelia:ex cla
ris Corneliorum:& Aemiliorum:familiis ductæ:quorum authores nomina
familiarum dando tribubus: ad poſteros famam nominis tranſmiſere. Sed
Anienſem. M. Fuluio Peto:& . T. Mallio Torquato Coſs. tribum ueteribus
additam inuenimus. In Aemilia autem:ut Formiani:& Fundani. In Corne
lia:ut Arpinates nomina ferrent:quandoq; rogatione promulgata cautũ fuit.
Præter quas erat prærogatiua iuniorum:& ſeniorum:quibus Veturiæ:& Ga
leriæ nomen. Nanq; ex ipſis Centuriis: facto iterum delectu ex iunioribus:
& ſenioribus præſtantiores ætate:& dignitate in ꝓprias Centurias ſeligebãt:
quarum in ferendis ſuffragiis erat ꝓrogatiua:& primus honor. Hoc tamen di
cere auſim:actores athellanarum hoc priuilegio datos:ne tribu in qua aſcripti
erant a cenſoribus amouerentur. Sicut Auguſtus hiſtriones ĩmunes uerbe-
rum fecit:& ne flagellis cederentur edicto inhibuit. Quodq; ex quinq; & tri
ginta tribubus in comiciis ſi qñ rogarentur:quæ plures in eandem ſententi
am irent cæteris præualuiſſe. Eamq; tribum cuius in ferendis ſuffragiis præ
rogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo ſuffragabatur, cum ipſius authori-
tatem oẽs tribus facile ſequantur, tantum roboris habuiſſe, ut pro quo can
didato ſuffragium tulerit, cum aut ipſis comitiis, aut in ꝓximum annum ad
honores prouexerit. Illud quoq; non eſt ab re dixiſſe:Athenis decem tribus
quarũ ſuffragiis, pacis, belliq; tꝑibus reſpub. ſtetit, a regibus qui imperitarũt
noĩa ſumpſiſſe. Singulaſq; tribus in decem genera diſtinctas fuiſſe. Ex quat-
tuor. n. tribubus:ĩ quas olim ciuitas diuiſa fuit:Cliſthenes decẽ effecit. Nãq;
a Cecrope qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, ſicut Egis altera, ter-
tia Erectis, Pandionis, Athamantis, Anthiochis, Leontis, ex qua Themiſto
cles fuit Oenis, Eantis, Hippocoontis, quibus ꝑ ſubſequẽtes reges duæ addi
tæ. Antigonis, & Demetrias ab Antigono, & Demetrio, q̃ ex ſuis noĩbus, de
cẽ ueteribus illas adiecere. Hãc Eãtidem ferũt, cũ fortiter cõtra Mardoniũ, &
Perſas pugnaſſet, illoſq; turpi fugaſſet fuga, ab Athenieñſibus hoc ꝓprium tu
liſſe:ut ſoli illius tribules Spargiticis nymphis ſacrũ uictoriæ faciãt quot ãnis:
ĩpenſa publica. Poſt quas fuere:Alopecia, Athenonea, Peanica, Deceleñſis,
Sphecia, Acharnas, Agraleuta, Alymuſos ex qua Tucydides, & Lacyas, unã
Melcyades, mox illis prioribus adiectæ, ex q̃bus iudices q̃ iura darent in foro
deligebant. Eratq; conſtitutum ut niſi Cyprioꝝ princeps, tribus Athenieñſiuꝫ
nemo forte educeret. Thurioꝝ quoq; urbs in decem pariter tribus diuiſa fuit,
quas ex gentibus quæ in ciuitatem aſcitæ fuerant denominarunt. Siqdem ex
Archadibus tres Archadicæ. Reliquæ uero Boeotia:Amphictionida:Dorida:
Lyda:Athenaida:Euboida & Neſyotis noĩa tulere. Ferturq; idem Cliſthenes

tribus dorienſium ne forent ædem Sicioniis quæ Argiis, diuerſis nominibus notauiſſe. Nam præter tribum ſuam, cui Archæ nomen erat, reliquas ludibrio habitas ex brutis appellauit. Quippe hiatas, ideſt ſuales, aliquibus oneatas, hoc eſt aſinales, reliquis choreatas hoc eſt, porcales nomina indidit: quibus mox aliud dixere nomen, hoc eſt Hyleas, Pamphilos, Diamãtes: & Egyleas. Helei uero cum duodecim tribus forẽt, poſtea bello Archadico ſparte agri amiſſa, in octo relaxi ſunt, rurſus reſtituto agro eo uenere, ut decem fierẽt. Traditum quoq; eſt, Corinthios poſtq̃ in unam ciuitatem aſciti fuere, in octo tribus diſtinctos fuiſſe, quarum nomina prodita non ſunt. Et Pyrenſes inita cum Attalo ſocietate, de noua tribu Attalida decem ueteribus adiiciẽda conueniſſe: qđ poſtea ſubſequtum eſt. Sparthæ uero Aegida & Pitana p̃cipuæ tribus fuere, ex qua Menelaus oriundus fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia: Perſæ aũt urbes in quattuor ſæpe curias diuiſere: unam pueri tenebant, & q erant ætate imbelli ad primam uſq; lanuginem. Alterã adoleſcentes primo flore ætatis quibus ad militare munus ſatis erat uirium & roboris. Tertiam ætate matura uiri. Quartam ſenio affecti: qui nullo impliciti negocio militiæ muneribus uacabant, uitáq; ocio exigebant. Hiberos quoq; apud Albanos in quattuor genera diuiſos comperimus. unum ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges. ſecundum ex ſacerdotibus. tertium ex agricolis, & militibus. quartum ex plebeis, & popularibus. De Megarenſibus uero traditum eſt, olim in quinq; tribus oẽm regionem diuiſiſſe, ut diſtinctio ordinis fieret, ex quibus alii Heraci: nonnulli Piraci: alii Megarenſes: pleriq; Traſpodicei: ultimi Cynoſurci dicti. Indi aũt non per ætates: & tempora: ſicut Perſæ: ſed per munera, & artes ſingulos populos in ſeptem tribus partiti fuere. In Philoſophos: Agricolas: Paſtores: Artifices: Milites: Ephoros: & Conſiliarios: qui licet eſſent pauci, & ſæueriſſimis moribus aſtricti: tamen ex amuſſim facta regum penſitabant: & certa lege examinabant.

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Aemiliani Scipionis: quæ incerto authore fuit. Caput. XVIII.

SCipio cognomẽto Aſiaticus ſuperioris Africani frater poſt ſupatum Anthiocum: & Aſiam bello uictam: peculatus crimine accuſatus a Tribunis plebis qñq; fuit: cũq; in carcerẽ duceretur Tiberius Gracchus Tribunus plebis: q antea qđ de rep. cũ Africão diſſentiret īfenſus Corneliorum gẽti fuerat īterceſſit: eũq; ne in carcerẽ mitteretur inhibuit: cuius rei beneficio: amicitia inter eos conciliata: & affinitas fuit. Siquidem ſolẽni die: cũ Ioui æpulum in Capitolio libaretur: Corneliam filiã maturam uiro: ei deſponſam

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

dedit, quam ille tam cupide dilexit, ut duobus anguibus deprahenſis in cu-
biculo: cum haruſpices reſpondiſſent: mare angue dimiſſa: fore ut Cornelia
mortem obiret: fœmina aũt ſe occaſurum: maluerit. T. Sempronius marem
potius extinguere: q̃ illa morte obita ſupereſſe. Ex hac Cornelia Semproni-
us duodecim filios ſubſtulit: qui oẽs mortem obiere ĩmaturam. Ipſaeq; haud
multo poſt duobus conſulatibus: & triumphis pariter clarus: ac cenſuræ ho-
nore inſignis: moritur: ſuperſtitibus Tyberio: &. C. Gracchis ſummis orato-
ribus præcellenti ingenio: & ſuoꝝ temporum eloquentiſſimis: ac Sempro-
nia filia: quos ex Cornelia genuerat. Sed Tyberius cum legem agrariã tur-
bulentiſſimam inuiſam patribus contra Senatus decreta tuliſſet: nouaſq; ali
as: haud minus pernicioſas ferre contenderet: duce Scipione Naſica cõcurſu
hominum interficitur. C. uero Gracchus Tri. plebis: dum improbis contio-
nibus rempub. uexarat: actaq; ſua tueri uult: neq; abrogari patitur, duce Opi-
mio Cos. ſerui manu ceſus occubuit. Sempronia aũt Scipionis Aemiliani: cu
ius ſumma dignitas: magnæq; res geſtæ fuere: qui ob Carthaginem: & Nu
mantiam funditus euerſas: minor Africanus: & Numantinus cognomina-
tus eſt: coniugium ſortita fuit: cum qua non modica ſimultate & pene diſſi
dio: quod eam ob morum prauitatem oſam haberet: aliquandiu uixit: uenit
q; in ſuſpitionem ipſius neci: quæ fuit authore incerto: nõ minimam cauſam
præbuiſſe. Quanq̃ de. C. Graccho: & Fuluio Flacco eius familiari pariter
ambigi: dubitariq; uideamus. Hic. n. Scipio: licet Maximus Imperator: tantæ
fuiſſe traditur abſtinentiæ: ut annis quattuor & quinquaginta quibus in hu
manis egit: nihil dicatur emiſſe: nihil uendidiſſe: nihil ædificaſſe: atq; in tanta
rerum affluentia: & opibus: quibus Cartaginem: & Numantiam deleuit fun
ditus: haud plus tribus & triginta argenti libris: auri uero duabus reliquiſſet
Qui Tribunus adhuc militum dum ſtipendia faceret: magnum Catonis
futuræ magnitudinis teſtimonium tulit. Siquidem interrogatus qualis inter
primores iuuenum uideretur Scipio: hunc ſolum ſapere: cæteros uero uelut
umbras ferri reſpondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyr-
ro: quem magnum futurum uirum ſi ſeneſceret. Et Scipionis de Mario quẽ
proximum poſt ſe Imperatorem: profeſſi fuerunt. Is quoq; cum ab Appio
Claudio competitore in cenſura conuitiis iactaretur, ꝙ ciuium nomina
ignoraret: curæ ſibi fuiſſe potius ne a quoq̃ ignoraretur: q̃ multos nouiſſe: re
ſpondit. Illud plane conſtitit: poſt Aemiliani necem homines de Sempronia
uxore: quoquo modo merita: nec minus de Cornelia ſocru tanq̃ eum ue-
neno interceperint propalam loqui ſolitauiſſe: idq; non incertis authoribus
probari. Hæc nos de Gracchis propter harum rerum ſtudioſos, quo facilius
innoteſcerent, non omittenda putauimus.

Quanta, & q̃ uaria iuriſconſultorum opinio fuerit de ſupellectili, & quæ ſupellectilis nomine compræhendantur. Caput. XIX.

QVid ſit ſupellex, quidue ſupellectilis nomine compræhen-
datur uarie inter iureconſultos diſſenſum eſt, pugnantiaq;
ſtudia inter eos, opinioneſq; fuere, aliis alias res ſupellectilis
appellatione deſignantibus, omnes aũt ita definiere:ut do
meſticum patriſfamilias inſtrumẽtum rerum ad quotidia-
num uſum paratarum, ſupellectilem eſſe dicant. Quæ au
tem res huiuſcemodi ſint quottidiani uſus, quas in ſupellectili adnumerari cõ
ueniat:ſententiæ uariarũ:magnaq; inter eruditos, & perpetua diſſenſio fuit.
Pomponius uir, ut in illa quiſquis ætate:conſultiſſimus. domeſticum patris
familias inſtrumentum, quod neq; auro, argentoue facto, aut ueſti annume
retur:ſupellectilem definiuit. Florentinus inter iuris peritos, authoritate non
minori, præter hæc: animalia excepit: itaq; equi, boues, gallinæ, anſeres &c.
hoc genus quæ pecorum numero habentur: q̃uis in quottidiano uſu forẽt,
in ſupellectili non haberi cenſuit. Paulus autem iuris æque peritiſſimus: uaſa
ænea uulgaria quæ proprio ſunt loco ſita, capſaſq; uel armaria, quibus ue-
ſtes: librique continentur, & ſi quottidiani uſus cauſa parata, in ſupellectili ad-
numerari negauit. Alphenus qui *Seruii Sulpicii* diſcipulus fuit: illa quæ ad
artificii aliquod genus ſeorſum pertinerent, & nomen ſui generis ſeparatum
haberent in ſupellectili non haberi dixit, itaq; pugillares, & codices, tum fa-
brilia arma, & militaria, iuxta Alpheni ſententiam, in ſupellectili non ſunt.
Tubero negauit ea quæ in penu forent. Præterea argentum, ueſtem, mun-
dum muliebrem, & alia ornamenta, inſtrumentum agri, uel domus ſupelle
ctilis appellatione contineri, reliqua uero quæ in quottidiano cẽnt uſu, in ſu-
pellectili adnumerauit. Papinianus autem, *Sceuolæ* diſcipulus, cui in aduoca
tione fiſci ſucceſſit, magnæ, apud *Seuerum* authoritatis, menſas argenteas,
uel eburneas, argenteoſq; lectos, & argentea candelabra, legata ſupellectile
deberi dixit, argentum tamen eſcale, uel potorium in ſupellectili eſſe. Mode
ſtinus negauit. fuitq; ſententia Labeonis, quæ deliciarum magis, q̃ uſus cau
ſa parantur, quæq; in eximio cultu forent, inter ſupellectilia non cenſeri.
Mirrea uero, quæ ueſcendi cauſa parata ſunt, licet in deliciis forent:in ſuppel-
lectili tamen adnumerari. *Sed* in hac quæſtiuncula, quia uulgaris fere, & p-
trita eſt, nimium ĩmorari nullum operæpræcium fuerit. Illud certe dixiſſe,
haud piget, in ſupellectili contineri, menſas, trapezephora, delphicas, ſubſel-
lia, ſcanna, lectos, etiam excultos gẽmis, & auro, culcitras, ſtragula, & tora-
lia, quibus lecti tori ue inſternuntur, non autem uehicula. nam illa inſtrumẽ
ti uiatorii eſſe Florianus ait. Præterea pelues, q̃uis argenteas, candelabra, &

craterem, etiam argenteum, myrrina, criſtallina, aut uitrea, eſcaria, uel poto-
ria, lucernam quoq; , & trullam. Adde uaſa ænea, uulgaria, quæ proprio
non eſſent loco affixa, & ſiquid paratum foret quottidiani uſus cauſa, præ-
ter illa quæ modo excepta fuere. Ex quibus datur ītelligi id de quo diſſenſio
erat: quid uerbo ſupellectilis dicī, compræhendiq; oporteat. Sed quia de eſca-
rio argento, & delphicis mentio eſt, non omittendum, litteris proditum eſſe:
delphica dici uaſa, quoq; nulla mutata forma uarius, & multiplex uſus foret.
Nāq; ita erant fabrefacta, ut duplici facie diuerſis uſibus inſeruirent. Siqdem
delphi uaſa elaboratæ artis habuere, ita ut poculorum uicem præſtarent, &
clypeorum loco uſui eſſent. Trapezephoras uero menſas fuiſſe ornatu ma-
gno quæ effictis imaginibus ſuſtinebatur, quales hodie in uetuſtis marmo
ribus ſæpe uiſuntur. Q uippe menſarum ſpecies apud ueteres multifarias le
gimus. Scilicet trapezas quas magidas græci uocant, & Tripodes, & Mico
trapezas, in quibus modica parabatur cena, & Epidorpias, Vrnarium, & Cl
libantum, & alia menſarum genera, ſi cui illa proſequi libeat. Inter eſcarium
uero argentum, etiam aquæ minaria, id eſt uaſa abluendis manibus accom
moda, quæ græci Guturnia uocant, Pomponius de auro: & argento legato
contineri putauit.

In qua ætate milites apud Romanos legi conſueuere, & quæ fuerit diſcipli-na militaris, quodue iuſiurandum. Caput. XX.

QVi de militari diſciplina libros poſteris reliquere. eos haud
fere quenq̄ minorem ſeptē & decem annis, aut ſex & qua-
traginta maiorem, militiæ, & tyrocinio aſcribi uoluiſſe cō-
ſtat. Idq; a Seruio Tullio uetere ceſione cautum fuiſſe pri-
mum, quod æuo ſubſequente a. C. Graccho lege ſacrata
ſancitum fuit, cauſa aūt hæc eſt, qđ citra eam ætatem, aut
ſupra uelut inmaturos, aut præduros, & effetos, militiæ rudimentis minime
idoneos putarūt. Ideo uetus conſtitutum erat, Iuuenes niſi poſt pubertatē,
& primo flore ætatis, dum per ætatem, laborem militarem ferre poſſent flo
rentes uiribus, & eos ex urbana ſæpius agreſti iuuētute ruſticis operibus du
ratos, militari ſacramento, & muneri adigere, ſinguloſq; militiæ per nume-
rum in iuniorum tabulis adſcribere qui Cathalogi dicti, illoſq; ex corporis
habitudine, ſi apti militiæ, ſi lato pectore, ſi ceruice erecta, ſi fortis, & ſtrenu-
us, quæ ſpecies: qualiſq; uigor, & quod robur uirium foret internoſcere, ut
illorum forti: fideliq; opera, reſpublica uti poſſit. Nam nimis pinguem defor
mem, aut mancum, deſidem, aut uecordem, tanq̄ minus utiles, militiæ non
adſcribebant. Q uippe Cato Cenſorius pinguem militem uelut reip. incom-

modum iure

modum iure inceſſuit. cuius inter guttur, & inguē cuncta ſub uentris demſo
forent. In qua ſemel adſcriptus, niſi pp demerita exauctoratus foret, ipſo no-
lente deleri nequibat, in quo id ſedulo cauebatur, ut primum militiæ uinculū
putarent ſacramenti religionem. Secundum ſinguloꝝ amorem uelut inexpli
cabilem nexum, cum his qui una mererent. Tertium deſerendi nefas. Qui-
bus ad militiam admiſſis primo anno cuſtos, ſub quo diſciplinam ediſcerēt,
& magiſter ſub cuius imperio tyrunculi acuerentur, publice dabatur, ne ex-
pertes operum militarium arma tractarēt. Diuus uero Iulius: equites Roma
nos: aut ſenatores: armorum peritos, ſub quibus militiæ neſcii erudirentur,
magiſtros dedit, quoꝝ præceptis imbuti, perſtando, & peruigilando milita-
re rudimentum deponerent, legeſq; pugnandi, & prælii normam, ac dictata
internoſcerent. Primuſq;. P. Rutilius Cos. Collega Cn. Mallii, e ludo Corne
lii Seauri doctoribus accerſitis, plagas uitandi, & inferēdi militibus præcepta
dedit, Inde ne temere, & ſine arte pugnarent, utq; tyrones ſub diſciplina eēnt
& militaribus imbuerent præceptis, Tribunis datum negocium fuit. Quos
optimis diſciplinis inſtitutos, tandem militiæ adſcribebant. Apud Perſas uero
magiſtri rei militaris grādiori ætate fuere, nec citra annum quinquageſimū,
ſub quibus parata, inſtructaq; acie, parce primum, & mediee, mox exactiſſi-
ma cura militiam ediſcebant, apud quos iuuentus a uigeſimo ad quinquage-
ſimum annum militare cogitur, ultra uero arma tractare uetitum. Siquidem
lex militaris etiam Romanis a quinquageſimo anno militem non tegebat.
Apud alios inoleuit mos: ut poſt annum quatrageſimum militiæ tyrocinio
neminem adſcriberent, poſt quinquageſimum uero militare deſinerent, hiſq;
uelut perfunctis militia miſſio daretur. Quod Scytharum legibus cauebat,
ne hominem ſexagenarium militiæ admitterent. Aegyptiis in more fuit, ut
Calaſiries qui præcipui habentur milites, a nullo doctore, ſed a patre ſolū mi
litiæ præceptis erudirentur. Phocion uero: ut Athenienſes nimis bellicoſos a
belli furore: delectu acerbo cohiberet, quod libentes, & cupidi appetebant, le
cta iuuentute etiam octogenarios emeritis ſtipendiis coegit dare noīa. Camil
lus contra Latinos: & Volſcos magna mole dimicaturus: ſeniores quibus ali
quid uirium ſuper eſſet: in ſua uerba iuratos centuriauit. Romani quoq; bello
Etruſco, & ſæpe alias: ſeniorum cohortes poſt emerita ſtipendia: quin etiam li
bertinoꝝ ad militiam exciuere. Et Marius magnæ partis milites: ſeniores qui
multa ſtipendia meruiſſent: & capite cenſos ſacramento aſciuit. Quod Ale-
xander Macedo feciſſe dicitur, ut ducturus contra Darium ueteranos peritos
belli: militiæ adſcriberet. Non ſic Conon qui ut exercitum ſuppleret. Atheniē
ſium pueros imaturos annis quibus uires non ſuppetebant: & ſenes legit. Mi
lites uero in caſtris: niſi Romanos ciues: uel latini noīs: leuium tamen armo-
rum auxiliarios externos: ſacramento Romani adigere ſolitauere. Cōtra uero

Cyri conſilium fuit:nõ modo ex ciuibus ſuppleri milites:ſed uelut optimos
equos e longinquo queri oportere: Idem apud Alexandrinos uetuſto more
ſeruatum eſt.ut nullos milites niſi peregrinos militiæ admittãt. Proditumq;
memoriæ eſt.in fœdere quod cum Romanis & Anthioco ictum eſt. caue-
ri:ne milites ſub ditione populi Romani conducere:aut uoluntarios habere
liceret. Inter auxilia tamen minor:in legionibus longe maior militum nume
rus aſcribi aſſueuit. Sȝ tñ legionarioꝝ: & arma grauiora:& diſciplina fuit ſeue
rior. auxiliariorum uero minor:nec tam exactæ diligentiæ: quibus in præliũ
euntibus:præter ſaga:tegaſq;:& rectam tunicam:album:aut rubrum:palu-
damentum quo ſocios ab hoſtibus internoſcerent:publice dabatur. Atris ue
ro: Caunis Numidis: Lacedæmoniis: & Maſſagetis: in bellum profecturis
ruſſatas:uel puniceas ferre ueſtes:moris erat:ut eo argumento uulnera:& ſan
guis effuſus non innoteſcerent:confidentiuſq;: & ſine pauore dimicarent: id
quod apud Perſas in uſu fuit. Nanq; Artaxerſes ducturus cõtra Cyrum mi-
lites rubro ſagulo ornauit: Cyrus albo. Ageſilaus quoq; ita copias inſtruxit.
armis:ut omnia ærea punicea uiderentur. Thraces pullas induti tunicas: in
acies prodeunt:Contra Mibæ:& Aethiopes:candido amictu: Samnites di-
ſcolori ueſte præliantur: nonnunq̃ candida. Boi:& inſubres auratis ſagulis:
Galli uirgatis:cum torquæ aureo:Britãni Glaſeo infecti:eſt enim fullonia her
ba quæ atro colore inficit:& hominem decolorem facit:Gelonii hoſtium cu-
tibus ornati:quo truculentiores uiſu:& aſpectu formidabili eſſent. Aethiopes
dimidiatum corpus Minio:dimidiatum Gypſo:ſolent illinire:fertur. C. Cæ-
ſar ut in conflictu bellorum cunctis innoteſceret ad prima ſigna nouo colore
amictus:& diuerſo armorum habitu inſignis prodiiſſe. Et Lucullus cũ Tho
race ſquamoſo:& amictu purpureo præliari. Gylippus uero maximus impe
rator ſordida ueſte,& ſemi lacera:ac cultu neglecto conſpicuus erat. Agis quo
q; Lacedæmonioꝝ dux a gregario milite: nihil differebat. Sicut Ageſilaus q
cultu corporis uili exultabat:exercitu autem ornato. Contra Alexandrũ Ma
cedonem:inſignem cum regio habitu:tum Siculo amiculo:& Lintheo tho-
race:duplici:ac ferrea caſſide auro:& gẽmis:arma honeſtabant. In quo illud
traditur mirum:dum in India præliatur:concuſſis:armis uiſum Barbaris lu-
men infundere:& monſtrum ante ſe agere: Quod compar fuit cum Epize
lo Athenienſi:qui:ut tradit Herodotus:in pugna Marathonia dum præliat:
uiſum monſtrum:quod ante ſe cõſpiciebat:occidere niſus:luminibus captus
perpetuo manſit. Etiam Tiberii equs in conflictu belli:ore flãmas interdũ
emittere uiſebatur. C. tamen Gracchus legem tulit ad populum de ueſtibus
publice:militibus dandis ſine ſtipendiorum diminutione. Inde inſtitutum:ut
ſingulis militibus ſagæ:togæq; in hibernis dentur. Præualuitq; mos ut in bel
lum profecturi Romani milites ſinguli in tabulis deſcribantur: ut illorum

qui prælio

qui prælio ceciderant:nomina reuerſis innoteſcerent. Vtq; in delectu conſcri-
bendo primus miles bono nomine tanq̄ inde fauſtum:felixq; auſpicium fu-
turum ſit,conſcribatur. Id.n.boni ominis eſſe,& proſperos euētus facere pu-
tabant. Apud Perſas inualuit mos ut profecturi in bellum: in ciſtam ante re-
gis tribunal ſinguli ſingulas ſagittas imitterent, mox reuerſi quiſq; repeteret
ſuam,ut ex remanentibus:illorum qui prælio cecidiſſent numerum interno-
ſcerent. Hi ergo in caſtris militiam edocti hyeme pariter atq; æſtu diebus ſin
gulis mane,& poſt meridiem, locum tenere, ſigna ſequi, ordinem ſeruare,
foſſam fodere,figere uallum, militari gradu incedere, & alia militaria facere
quottidiano uſu ediſcebant. Nam ducibus, Centurionibus,& Tribunis:præ
cipue curandum erat:in locis,ubi ſtatiua habebant, cogere Tyrones milites
cum primum merere cœpiſſent ſtipēdia,ne ſine conſilio:ſine imperio in ho
ſtes tenderent,per turmas hinc inde crebro cōcurrere,decurrere,clamare,lo-
cum tenere,imperium ſeruare,iuſſa exequi:ſeq; in orbem colligere,cuneum
facere,& phalangem:ut ſequi ſigna,& pati tedium:æſtus ac uigilias aſſueſce-
rent,ne pulſi loco cederēt,& in acie quiſq; agnoſceret ordines ſuos.ita ut uſu
quottidiano non minus ipſi ſibi præſcriberent quid facto opus foret, nec hoc
tante ullo:nec imperante:q̄ ab aliis ediſcerent. Quæ diſciplina præcipua Iphi
crati traditur:ut ſine ducis opera:milites ita inſtitueret conſiſtere in acie,ut pe
ritiſſime diſpoſiti uiderentur. Iactu quoq; diſci,curſu,ſaltu,iaculatione, & lu-
cta inuicem contendere,mos erat. Nandi quoq; poſt ſolitas exercitationes iu
uentutis Romanæ ſummum ſtudium in militari rudimento fuit, aliaq; ope
ra iuſta,militaria,q̄bus quaſi ſimulachris pugnæ animos,corporaq; tanq̄ ad
uerum bellum acuebant. Ad palum quoq; exerceri,aut iaculis,& ſagitiis feri-
re,nonnunq̄ fundis:& lapidibus:diſciplinæ militaris erat. Fuit.n.palus cubi-
torum trium:quem tyrones ſcuto,& claua uelut hoſtem petere:in cūq; ictus
& plagas inferre ſolebant. In quo id cauebatur īprimis:ne dum ad palū ictus
intendunt,ipſi hoſtium telis pateant:proinde oportebat aīo eos:& corpore,
intentos eſſe:nō magis ad inferendos:q̄ ad cauendos:declinandoſq; ictus:cui
ludo Palaria nomen. Arcu quoq; & ſagittis plerūq; cretenſibus:& cydoniis
exactiſſima cura:milites inſtruebantur. Sicut apud græcos paleſtra. Cyri ue-
ro diſciplina fuit:ut milites ſemper opus facerent:& nunq̄ exercita iuuentus:
niſi ſudore præuio cibum ſumerent. Qui etiam neq; prādebat:neq; cenabat
unq̄ niſi ſudaſſet prius:& militaria obiuiſſet mūera. Ageſilaus quoq; in gym-
naſio:ne ocio ſeneſcerent milites:exercitationis:& uirtutis cuiuſq; præmia p-
poſuit. Leuibuſq; prælīs experiundo aſſuefecit. Qui etiam Perſarum regum
mos traditur:ut curſus & pugnæ dona militibus proponant. Alexander uero
Macedo:ne ocio milites laſciuirēt:certātibus uirtutis p̄mia Chiliarcas dedit.
Præ cæteris Aurelianus Cæſar nullum reliquit uacuum diem:quin ſe pilo

ſagittis ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus ſenior: quis grandis natu: campeſtrium exercitationum ſupra modũ labores ſubiit. Antoninus quoq; Baſſianus Caracalla: præterq̃ q́ ſe cũ militibus exercebat: iter ſemper onuſtus armis: pedes fecit. Id quod de Seuero ſcriptum accepimus ut hyeme ſæua & gelida aperto capite per niues & pruinas: per montes: ſyluaſq; curſitaret: in patientia laboris: & uictus abſtinentia ſupra fidem aſſuetus. Quibus documentis redacto in diſciplinam milite: poſito rudimento: & continuo uſu firmato: legiones conſcribebant. Præterq; milites peregrinæ militiæ: inter auxilia Cretenſes ſæpe militaſſe accepimus. Hi. n. terreſtri: naualiq; prælio: ad inſidias: furta: & rapinas: populando aſſueti: excurſiones maximas facere promptiſſimi ſunt: in prælio uero ſegnes: Cydones uero fortiſſimi: ſicut Homerus inquit: illorumq; arcus: caprinis pellibus ornari: pleriq; literis adnotarũt. Idq; a Iuuenale uerſibus mundis ſignificari crediderim: dum inquit.

Tu ſcabie fruere mali quod in aggere rodit
Qui tegitur parma: & galea: metuenſq; flagelli
Diſcit ab hirſuta iaculum torquere capella.

Notat. n. illa ueteris diſciplinæ rudimenta quibus Tyro miles in emittendis iaculis apud ſuum Centurionem inſtrui ſolebat. Quin etiam Romanæ militiæ fuit: leuis armaturæ milites: atq; equites: loricas: & galeas urſinis pellibus tectas: quo truculentiores uiſu forent: in aciem deferre: ſicut Græcorũ ueteres pelles fluuiatilis canis ꝓ capitis tegmẽto uice galeæ detulere. Equinaſq; iubas: & caudas in galeis: aut pennas ſtruticameli: nonnunq̃ leonis pellem ꝓ conis apud Romanos fuiſſe: conſtat: more Aethiopum: qui pelles equorum capitum cum ipſis auribus: & iubis deferentes: nonnunq̃ pardorum pellibus leonumq; amicti acies ſubeunt: & præliantur. Thracibus in more fuit e pelle uulpina caſſides ferre: ſicut Albanis: & Hiberis cum ferinis galeis pugnare. Rhoxani non modo galeis: ſed thoracibus: & ſcutis ex crudis bouum coriis uti ſolebant. Apud græcos aũt: Homeri teſtimonio: equinæ iubæ pro criſtis fuere. Pyrrho: & Philippo hircina cornua. Hãmoniis arietis caput. Acheis pẽnæ uariis diſtinctæ coloribus. Alii rubras criſtas ſupra caſſidem deferebant. Cimbri: & Theutones horrentium hiatibus aĩalium contexere galeas. Abradatæ Perſarum duci conus hyacintinus erat. Cyrus caſſidibus æneis: & conis albis milites ornauit. Chares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexãdri caſſidem criſtata iuba: & pẽnæ candidiſſimæ circũcingebant. Nonnunq̃ inſigne fuit epiporma. Galli non modo ſcuta: ſed corallio ornabant galeas. Galatæ: partim cornua: partim quadrupedum: habuere effigies: Sãnites cum pinis muralibus digladiantur: in prælio uero criſtatis galeis. ſicut Luſitani: & Sacæ ſcythica gẽs q̃bus neruatis: criſtatiſq; galeis pugnare in uſu eſt. Theucri, Myſi, & Thraces, ſupra æneas galeas bouis aures: & cornua apponunt.

Inter cæteros

Inter cæteros Conidus Centurio bello contra Myſos fertur miraculo fuiſſet
qđ poculum ſupra caſſidem modo ſuſcitans flãmam: modo remittens defe
rebat. Eratq; Romanæ militiæ uetus conſtitutum, ne miles ſine cõmeatu ab
ſignis abeat, neue præſidio decedat, neue locum relinquat, aut e caſtris effugi
at, neu diſcedat longius, ſed explorato & ſub ſignis, atq; ſubſidiis poſitis: non
modo in acies ꝓdeat, ſed lignatum, & pabulatum uadat: omnia deniq; uelut
ſi coram hoſte cauta, ꝓuiſaq; ſint. Vtq; milites die ſimul ac noctu, iuxta para
ti, inſtructiq; ad nutum, imperiumq; præſto ſint: qui contrafecerat: aut igno
minia: notaq; afficiebatur, aut ſeuera correptione capite luebat, tam & ſi non
nulli delicta eiuſmodi lenius uindicarint. Nanq; Aemilianus Scipio licet gra
uiſſimus exactor diſciplinæ: quem militem extra ordinẽ deprehenderat fuſtua
rio plectebat, cũq; uulgato ad rem militarem exẽplo. Si Romanus. ciuis eẽt:
uitibus, ſi uero externus: fuſtibus cedebat. Eſt quoq; lege militari ſancitum:
ne lixæ permiſti cum equitibus uagentur. neue frumentum publice datũ mi
les uendat: aut prædas pecorum uel mancipiorum uino cõmutet: ne ue gre-
garius miles in acie uel caſtris ſeruum, aut iumentum habeat. Neu quis ubi
Tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet, nec qui ordines du-
xiſſet, miles poſtea fieret. Vtq; milites manipulares qui ſub diſciplina militãt
ſemp cincti, caligatiq; ſint, quæ quidem caligæ multiplicibus clauis munitæ
erant, diſcinctos enim uelut ignauos & militiæ minime aptos putarunt: præ
cinctos uero fortes & ſtrenuos. Quare Macedonũ lex erat militaris: ut qui
miles hoſtem non occidiſſet non militari cingulo, ſed capiſtro cingeretur. qđ
apud Carthaginenſes ſeruatum legimus, ut diſcinctos poſtremos homines
ducerent. Tam & ſi Afrorum peculiaris feratur mos: fluxa tunica, & diſcin-
ctos incedere. Quin etiam ut in expeditionem ituri milites arma & uallũ,
nec non utrem: follem: ſcutum: gladium: tum ſiquid ad uſum uelint: interdũ
plus dimidiati menſis cibaria, abſq; ſeruorum aut iumẽtorum miniſterio hu
meris ferant: antiqui moris & exempli fuiſſe. Illud quoq; animaduertimus: ne
mini in Romana militia extra ordinem: etiam in prouocantem, contra impe
rium pugnare licuiſſe, idem Macedonibus: quibus in iuſſu ducis: aut arma
capere: aut in ordines ire uetabatur. Quodq; niſi militari ſacramẽto miles ad
ſcriptus foret: hoſtem gladio petere: aut militare minime fas erat, perindeq; in
eum militaris animaduerſio fuit: qui hoſtem militiæ ſacramento non adſcri-
ptus occideret: aut qui claſſico reuocatus tardius pareret, q̃ qui ciuem aut ſo-
cium iniuria occidiſſet. Ideo laudaſſe Cyrus dicitur militem, qui cum hoſtem
interfecturus gladium eduxiſſet: claſſico receptui audito, ictus echibuit, & ho
ſtem dimiſit. Sed prius ſua ſponte decuriati equites, centuriati pedites ſacra-
mẽta mutuo præſtabant: Paulo deinde Aemilio: & Terentio Varrone Coſſ.
tunc primum quod nunq̃ antea factum: per Tribunos militum a uolũtario

ſacramento ad legitimum iuſiurandum milites adacti fuere. Quod quidem Imperator præſtare tenebatur primus: ſuo mox ordine ſubſequebant legati, deinde Tribuni, deinde Cẽturiones, poſtea decuriones, mox præfecti caſtrorum, demum milites: quod ſingulis annis Kłis Ianuariis, denuo præſtabãt. Iurabant enim per deos ſolẽne iuſiurãdum, poſtea in acta principum. Se iuſſu Conſulum conuenturos, neq; e caſtris, eorum iniuſſu, quibuſuis occaſionibus abituros, non fugæ formidiniſue cauſa extra ordinem receſſuros, niſi teli ſumendi, uel hoſtis feriendi: aut ciuis ſeruandi cauſa. Neq; in exercitu propeue decem paſſuum millia, pluris argentei nũmi furtum facturos, extraq; haſtam: ligna: pabulum: utrem: follem: ſiquid quod pluris eſſet nacti fuiſſent, id omne ad Coss. delaturos aut dominis reddituros. Nonnunq̃ alio ſacramẽto milites adactos comperimus: tunc cum ingens ſubeunda dimicatio foret: & in extremum diſcrimen res uenit. Vt niſi uictis debellatis, fuſiſq; hoſtibus uictores forent: ſe ad caſtra nunq̃ reddituros iurarent. Tum illud notatum eſt qđ ſi ab uniuerſo exercitu iuſiurandum Conſuli præſtandum eſſet: ſatis fuiſſe ſi Centurio uel Tribunus exercitus nomine: conceptis uerbis: ſublimi uoce iuraret: omniſq; multitudo & ſinguli milites: cõmuni conſpiratione & conſenſu in eadem uerba ſilentio: in ſe quiſq; iuret. Hocq; iuſiurandum: ac ſi concepta uerba ſinguli expreſſiſſent: perinde teneret: atq; ſanctum & illibatum haberi. Apud Lacedemonios uero milites: hoc etiam iuramentum præſtare ſoliti ſunt: eoſdem cum Imperatore amicos: inimicoſq; habituros: utq; bonorum: malorumq; firma conſenſio inter eos & fœderatio eſſet. Neq; omittendum qđ de Athenienſibus memoriæ proditum eſt: qui cum propter quotidianas contentiones: & uiolatum ius gentium: infenſi Megarenſibus: & animo hoſtili eſſent. Quoties milites ſolito militari ſacramento adigebant: hoc ẽt iuſiurandum illos ſubire coegiſſe: ſe intra militiæ tẽpus quotãnis quoquo modo poſſent. Megarenſium agros: fineſq; infeſto exercitu inuaſuros: & peruaſtatis agris nihil intactum relicturos, atq; in eos, omni clade belli graſſaturos.

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores ſuper uerbo inuenio & reperio cõtra obſeruationes grãmatici cuiuſpiam. Caput. XXI.

AMbulabamus in littore dum Neapoli eſſemus: æſtiuo anni tempore cum iam adueſperaſſet: ego & Iunius Antonius & pleriq; ſtudioſi paribus diſciplinis dediti: qui illuc ociandi cauſa aduenerant. Cumq; duos ludi litterarii profeſſores: ſuper uerbo reperio: & inuenio graui contentione inter ſe iurgantes: diſceptanteſq; uideremus. Libuit eorum diſceptationi intereſſe. Atq; ex his alter: cum inuenire: diceret eſſe impenſo labore: rem

diu quæſitam aſſequi, reperire uero, rem nõ quæſitam, ſed forte oblatam, nã ciſci, idq; Ouidii authoritate qui in ſuo maiori carmine dum Inachum natam Io quærentem facit, poſt longos & irritos labores, his uerbis illam affatur. Tu nõ inuenta reperta es, Quos ipſe uerſus ſic explicabat, ut diceret, te ego cum diu quæſierim, non inueni, ſed caſu oblatam comperi. Ouidium ergo de ſignificatu uerbi, contra illum diiudicare aſſerebat, qui uerbum reperio, caſus facit, non operæ. Quoq; minus dubites: inquit ille, habes latinæ linguæ doctorem non ignobilem, nec mora cõmentatiunculas quaſdam grãmatici hominis non incurioſi quas ſecum adduxerat, e ſinu togæ depromit, in quibus ita ſcriptum erat. Excogitare cõſilii eſt, reperire uero fortunæ, unde Ouidius, Tu nõ inuenta reperta es. Hæc cum ille, & pleraq; legiſſet, reclamabat alter, doctorem iſtum, nec uerba, nec mentem Ouidii intelligere quiſſe, labiq; errore manifeſto. Siquidem reperire eſt cum labore aliquid quæſitum aſſequi, deductum ex re & pario, parere. n. eſt cum labore quærere, unde pecunia parta cum labore quæſita dicitur. imo eundem Ouidium quem in medium ille adduxerat, eodem uerſu ſignificantius contra demonſtrare: Tu nõ inuenta, ſed reperta es inquit, quaſi ego te, non caſu & fortuna nactus ſum, ſed ſtudio, & labore quæſitam repperi. Quod & alio uerſu eundem exploratius ſignificare aiebat. Exanimeſq; artus primo, mox oſſa requirens, Repperit oſſa tamen, Prætereq; hanc Ouidii authoritatem, idem apud authores probatiſſimos uſu continuo obſeruari. Q. Curtius, quippe Eufrates inqt, altum limum uehit, quo penitus egeſto uix ſufficiendo operi firmo reperiũt ſolum. Et idẽ. Quia duces aſſeruati profugerant, miſit qui conquirerent: nec repertis. Suetonius in Cæſare. idq; eo ſtudioſius facerent, qđ aliquantum uaſculorum operis antiqui ſcrutantes reperiebant. Vides inquit ille reperire eſſe operæ & conſilii, non aũt fortunæ. Atq; alter cum contra tenderet, & uoce ĩmodica obſtreperet, eadem ſæpius & quædam nugalia repetendo, cupidus ego iſtius doctoris mentem plane perſpicere, accipio libellum a manibus magiſtri, atq; in eo lego pleraq; nimiũ audacis doctrinæ, & confidentis. Nanq; eo proceſſit ut ſingulos ferme ueterum probatiſſimos, quorum ueſtigiis nobis initi operæprecium eſt, a præſcripta a ſe lege & dicendi norma diſſidentes taxare non fuit ueritus. Præter quæ. In eo admiratus ſum, offendo & nanciſcor fere idem eſſe quod reperio, quod procul a uero eſſe aperte liquet. Etenim ſi reperire eſt, aliquid impenſo ſtudio inuenire: ut eſt modo oſtenſum. Nemo fere quiſq̃ id in uerbo nanciſcor, & offendo inueniet. Siquidem uerba hæc haud dubie ſub caſu & fortuna ſunt. Præterea qui rem exquiſitius penſitabit, inueniet nanciſci id frequentius notare. Rem ſcilicet forte oblatam data occaſione aſſequi, & habere. T. Liuius tertio ab Vrbe condita, Pacuuius inquit Calanus malis artibus nactus opes idem caſtris ponendis diſperſos nactus: Cæſar idoneam tempeſtatem nactus

dixit:ideſt aſſequutus. Id quod feſto Pompeio authore/ ſciētiſſime probatur:
qui uerbo nanciſcor:ſignificatum aſſequendi potius q̄ inueniendi in ſuis com
mentariis tribuit:& pleriſq; ueterum authoritatibus in quibus ſi nanciſci inue
nire dixeris/profecto abſurde & imperite loqueris. Hæc & plæraq; in eo cum
legiſſem cum me iam tederet:librum reſtituo:atq; illos inuicem: altercantes:
diſceptanteſq; relinquo.

Ex quibus uictoriis olim Conſules:& deinde ſequuti duces:triumphare conſueuerint. Caput. XXII.

VEteres Romanos olim:non ex quibuſcūq; uictoriis trium
phare conſueuiſſe. Sed cum bellorum: & uictoriarum cauſæ eo
munere dignæ uiderentur:triūphos egiſſe:accepimus. Cau
ſæ uero triumphorum/licet a prima origine exiles fuerint: at
q; tenues. Quippe quia exiguis uiribus:& parua manu rem
agebant:poſtea aucto:dilatoq; imperio maiores: certioreſq;
fuere:ut ad triumphi munus quiſq̄ aſpiraret. Cum Veientes olim Tarquinié
ſeſq; pro Tarquiniis contra Romanos mouiſſent arma: & uelut æquo mar
tę utrinq; pugnatum foret/quod uno plus Etruſcorum in acie cecidiſſet:nec
hoſtium quiſq̄ poſtera die in conſpectu erat:digna res triūpho uiſa fuit. Itaq;
Valerius Cos. quāuis collega morte ſublato/de Veientibus: Tarquinienſibuſ
q; triumphum egit. Et. P. Valerius:&. T. Lucretius Coss. cū infeſto exercitu
in agrū Sabinū ꝓfecti:primo uaſtatione mox prælio ita hoſtium opes afflixiſ
ſent:ut nihil inde rebellionis timeri poſſet:triumphantes Vrbē iniere. Quin
etiā ex deditis & nō captis Vrbibus: aut hoſtibus fuſis & auerſis ſtante Dicta
tore a Conſulibus ſæpe triūphatum eſt. De Priuerno & Pometia:deq; Sabi
nis:& Sānitibus:& ſi non ui captis:ſed in deditionem acceptis triūphare licuit:
ꝓpterq; auerſos & palatos hoſtes Claudius Petilius Cos. Dictatore. Q. Ser
uilio Hala de Tiburtibus:& Gallis triūphauit. Et Cornelius:& Bebius Coss.
qd Ligures Apuanos nō expectātes bellū in deditiōem acceperūt:& ad duo
decim millia in alias terras traduxerūt:de Liguribus uelut acie uictis triūpha
rūt. Procedēte mox tp̄e cum ꝓpagato imperio:cum hoſtibus ualidioribus:ma
gnis utrinq; uiribus bella agerent:cautum fuit/necui triūphum: niſi qnq; ho
ſtiū millia cecidiſſet:& iuſta acie magnas copias fudiſſet:decernere liceret. Cu
ius rei fidē apud Quæſtores:ut qd laboris exhauſtum:qdue cædis noſcerēt:
ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idq; nō ab re uiſum. Erat.n.trium
phus ingens honorum cumulus:quem multi duxerūt maximum uitæ bonum
quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello duces hone
ſtabant. Vtq; niſi pro aucto imperio, nō pro recuperatis his quæ bello amiſ

ſa erant, triumphus cuiq̃ decerneretur. Quin etiam niſi ſuo ductu, & auſpicio, ac in ſua & non aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manẽte bello, imperatores hoſtes profligaſſent, & uiciſſent: triumphare nemini licuit. Ideo Liuio: & Nerone Coſs. deuicto ad methaurum Haſdrubale Liuius qui in ſua prouincia rem geſſerat', de Haſdrubale, & pœnis iuſtiſſime triumphauit. Nero autem qui potior uictoriæ cauſa fuit. Quod in aliena prouincia ſuppetias collegæ dederat. Ouans in urbem uectus eſt. Exq; duobus Conſulibus eandem prouinciam ſortitis: contraq; eoſdem, militantibus uni triumphum decretum: qđ hoſtes fuſius egerat: ciuſq; ductu & auſpicio parta uictoria fuerat, alteri negatuȝ legĩmus. L. Valerio potito: & . M. Mallio Coſs. quod contra eques in Algido: proſpere rem egiſſent: Valerio Triumphus: qđ perſeuerantior in hoſte perſequendo: inſtando, urgendoq; fuerat: Mallio uero: ut ouans urbem iniret: a Senatu datum eſt. Fuitq; animaduerſum: qđ tam & ſi uictis fuſis: fugatiſq; hoſtibus res triumpho dignas imperatores geſſiſſent. Si tamen neq; Dictator: neq; Cos. aut Prætor: exercitui præfuiſſent: neq; legitimum haberent magiſtratum: cuius ductu & imperio uicti eſſent & profligati: triumphare nemini fas erat. Propterea. L. Cornelio Lentulo: magnis rebus geſtis: negatus triumphus fuit: quod proconſul Hiſpaniam prouinciam non Conſul obtinuiſſet. Tam & ſi Scipionem proconſulem: & cui ſæpe prorogatum imperium fuerat, de Hannibale & pœnis. Et Cn. Mallium de Gallegræcis. Paulumq; Aemilium de Ingaunis Liguribus & Pompeium magnum de Sertorio: Procõſules egiſſe triumphos legamus. Perraro enim alicui triumphare permiſſum fuit: qui ſine legitimo magiſtratu: & ſine iuſto Imperio rem geſſiſſet: præter Pompeium magnum: qui tam & ſi: in Senatum per ætatem admiſſus non fuiſſet, eques Romanus adhuc: id quod contigit nulli: deuicto in Africa Domicio triumphauit: cui hoc ferunt præcipuum contigiſſe: quod e tribus orbis partibus ſpecioſos egerit triumphos. Sed nec eum qui magnis perpeſſis cladibus: & nimium cruenta uictoria eſſet potitus: tanquam lugubri: & parui compendii: quod multis funeribus non multis commodis: rempublicam affeciſſet. Propterea Valerio Cos. uictori contra gallos: ob cladem exercitus negatus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibus amiſſis: q̃ uictoria hoſtibus fuſis præualuiſſet. Nec eum qui exercitus Romam non deportaſſet: niſi perdomitam, pacatamq; prouinciam ſucceſſori dediſſet, more maiorum. Eſt tamen memoriæ proditum: nonnunquam ſtantibus Coſs. prætorem qui in ſua prouincia res geſſerat: hoſteſq; fuderat: etiam ſine Conſulibus triumphaſſe. Duoſq; Conſules de eiſdem hoſtibus parta uictoria triumphantes Vrbem iniſſe. Neq; negauerim, non ſemel, ſed pluries: in eodem magiſtratu, & contra eoſdem hoſtes, propter res feliciter geſtas: magnis ſæpe ducibus

triumphare permiſſum. Quodq; a principio Vrbis, non curru triumphali,
nec equo uehi triumphantes, ſed pedibus incedere aſſuerãt. Poſtea equo ue
cti: demum curru quatriiugo triumpharũt. Tametſi Romulum de Acrone
Ceninenſium duce, curru quattuor equorum triumphaſſe: Dionyſius aſſeue
ret, ac ex duobus imperatoribus in magiſtratu poſitis, illi qui in ſupremo
gradu eſt, ſoli triumphare permiſſum. Ideo Cos. cum dictatore, aut prætore
non triumphat, ne minor poteſtas maiori æquata uideatur, neue auſpicia, q̃
maioris magiſtratus ſunt, cum minoribus confundantur. Licet Dictatorem
& magiſtrum equitum una triumphaſſe ſæpe legamus. Illud deniq; ex anna
libus conſtat: Romanum ciuem: q̃uis reip, perniciosum & infeſtum, ſi bello
uictus foret, in triumpho deferri non licuiſſe. Quodq; ſi contra pyratas ſer
uos, aut fugitiuos, uel aliud genus hominum Romano nomine indignum,
bellatum foret, tanq̃ belli cauſa erubeſcẽda: q̃uis parta uictoria, aut hoſtibus
fuſis, auerſiſq;, nemini triumphare licere. Contra uero ciues bello uictos, qa
lugubris uictoria eſt: ipſeq; dux minime imperator cẽſetur, licet bene gerẽdæ
rei occaſione data: neq; ouare, aut triumphare, uel ſupplicationes cuiq̃ decer
nere, dum res publica ſtetit, unq̃ permiſſum fuit: niſi poſt aliquot ætates: Cũ
Aurelianus Auguſtus de Tetrico uiro ſenatorio, quem in oriente uicerat, &
Zenobia muliere triumphauit. Apud Græcos uero ſeruatum diu eſt, ut qui
imperator hoſtem fugaſſet, tropheo donaretur. Qui occidiſſet, aut funditus
euertiſſet, triumpho, uel encomio, & peplo. Fuiſſe autem peplum uelum, in
quo qui facinora geſſerant fortia, ſingula egregie geſta, atq; acerrima prælia,
& maxima effingere, illudq; pro ĩmortali memoria exponere palam, & tẽplis
dicare aſſuerant, ſcriptores ꝓdunt: in quo deoꝝ imagines, ſæpe clariſſimoꝝ
uirorum geſta effingebant. Quare Athenienſes, Antigoni, & Demetrii ima
gines, cum Ioue, & Pallade effinxere in peplo. Nonnulli peplum eximii can
doris ueſtem ſine manicis aureis diſtinctam clauis fuiſſe autumant, quã quin
to quoq; anno apud Helyn, mulieres ſex & decem Iunoni contexebant. En
comium uero carmen in uictoris laudem æditum ad ĩmortalitatem, quo ip
ſius res geſtæ magnificæ illuſtri præconio canebantur, quod Epinicia uo
cant. Tropheum uero monimentum dixere, nunc marmoreum, modo æneũ
cum inſcriptione & titulis, æuo perpetuo duraturis. Nonnunq̃ ſi materia nõ
ſuppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, uel inſignem arborẽ
excíſis ramis, ibiq; hoſtium ſpolia ſtatuendo, in memoriam poſteritatis, bo
nis & fortibus uiris pro tropheis erigebant. Tam & ſi qui primi græcis æneũ
aut lapideum ſtatuere tropheum non magnopere probati fuerint, qđ regum
tantum nomina illis inſcriberent, nec militum operam aut fortitudinem, qui
bus uictoria parta fuerat, annotarent. Fuitq; moris in locis quibus cum ho
ſtibus decertaſſent & uiciſſent, aut aliqua inſigni clade affeciſſent, ibi uictores

duces pro monimento laudis cum ampla inſcriptione tropheum ponere,
& fortium factorum poſteris dare memoriam. Quare Perycles nouies pro
patria uictor trophæum poſuit, & aliud Ageſylaus inter Antracem, Narthe-
riumq; erexit. Lacones qđ Perſas parua manu uiciſſent porticum Perſicam
de manubiis trophæi loco extruſere. Idem contigit Fabio Aemiliano ꝗ ad
Rhodanum deuictis gallis, ex candido lapide uelut monimentum magnæ
laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus uictoria fixit ſtem-
ma in quo Martem Victoriam, & Venerem, & ſe uenuſtum inſcripſit. Ma
rius uero de Iugurta & cymbris duplici eſt trophæo donatus. Metellus aũt
deuicto Sertorio aureum ſibi poni iuſſit. Quod & Flaminius de torquibus
galloꝝ aureum ſtatuit: cum elogiis monumentoꝝ cladis illatæ. Claudius
quoq; deuictis boiis ex torquibus gallorum unum magni ponderis in Capi-
tolio donum poſuit, index uictoriæ & triumphi. Sicut Octauius qui ex au-
ro roſtratæ columnæ in foro trophæum fixit. Germanicus uero de uictis na
tionibus inter Rhenum & Albim congeriem marmorum ſtructis molibus
Tiberio ſacrauit. Proditumq; memoriæ eſt. Arthemiſiã deuicta Rhodo: tro
phei loco, duas ſtatuiſſe imagines æneas, unam Rhodiæ ciuitatis, alteram il
li ſtigmata inurẽtem pro æterna memoria dedecoris: ignominiæq; acceptæ.
Mirumq; prodi de Numenio Anthiochi duce, qui cum in Arabia, æſtuante
uadoſo, & reciproco mari, prælio nauali contra Perſas uictor fuiſſet. Mox
æſtu reuerſo, pedeſtri certamine ibidem uictor, gemina trophæa Ioui & Ne
ptũno poſuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce tradit᷑, circa Meotim
æſtate nauali pugna, hyeme uero equeſtri, glacie concreto mari hiſdem in lo
cis uictoriam tuliſſe. Conuenitq; inter peritos rei militaris, qđ tam & ſi du-
ces feliciter rem geſſiſſent, & inſigni uictoria potiti eſſent, ſi tñ precario ab
hoſte aliquid petiiſſent, nec tropheo donarentur, nec encomio. Viriatus autẽ
luſitanus hanc temeritatis laudem tulit, ut potitus uictoria cõtra Romanos
trabeas & conſulares faſces triumphi loco in montibus figeret. Sic Pompe-
ius deuictis Hiſpaniis & Alpinis gentibus Trophæa in Pyreneis iugis qua
in Hiſpaniam iter eſt excitauit. Et Domicius Enobarbus, ac Fabius Maxius
cõtra Allobroges, turres fixis hoſtilibus armis erexere. Inter cæteros memo-
riæ proditur Seſoſtris Aegypti Rex, ſi cum hoſtibus qui magno certami-
ne dimicaſſent, & præſenti animo reſtitiſſent, rem geſſiſſet. ibi Trophæum
cum coleis & uirili membro erigere. Si uero remiſſo & languido animo: per
ignauiam ſegniter uicti: aut nullo negocio pulſi eſſent, contra eos, muliebri
genitali conſtituto tanq̃ in deſides, & ignauos Trophæum ponere conſueuiſ
ſe. Apud Lacedæmonios uero cõtra. Nam qui dux fortiter dimicaſſet, & cru
ento marte, magnaq; hoſtium clade uiciſſet, Trophæi loco gallum diis im-
molabat. Qui uero deditione & pacto, nec nimium cruenta uictoria potitus

belli mala uitaſſet. Bouem, ut ſignarēt, magis decere imperatorem iuxta Periclis ſententiam: conſilio & aſtu q̃ gladio: aut multo ſanguine fuſo: uictoria potiri. Neq; prætereundum: qd' tam & ſi ponendi trophæa: rebus proſpere geſtis: apud græcos: frequens uſus foret. Regibus tamen Macedonum: fuiſſe uetitum ne illa erigerent. Quippe cum Caranus deuicto. Ciſſeo Rege trophæum poſuiſſet: noctu ueniens Leo: illud euertit & diſiecit: inde uelut fœdi oſtenti: maliq; ominis: uetitum eſt: ne in poſterū Reges Macedonum quæſitis uictoriis: trophæa ponerent.

Diſceptatio Franciſci Philelphi cum Grãmatico: an Cicero aliquando ludū aperuerit. Caput. XXIII.

FRanciſcus Philelphus ætatis ſuæ homo doctus & fortunatus inter ſui æui poetas famam carmine primum: auſpicatus eſt: a principibuſq; qui eo tempore floruerunt: magnis honoribus: & re familiari: auctus & honeſtatus fuit. Cuius uicia ineuntis adoloſcentiæ: poſtq̃ deferbuere cupiditates: cum iam ætate matura ſeneſceret: magnis poſtea uirtutibus emendauit. Is cum æuo ingraueſcente celebris famæ haberetur: & optimatum rogatu: accerſituq;. Romam aduentaſſet: experiri credo uolens q̃tum dicendo ualeret. Tuſculanas queſtiones Ciceronis publice in ſcholis legere aggreſſus eſt. Ad eum quottidie concurſus ſtudioſorum iuuenum: & clari nominis profeſſorum: frequens fiebat. Ipſeq; inter legendum firma etiam tunc uoce & latere: nouis & exquiſitis eloquentiæ generibus: præceptiſq; diſcipulos imbuebat: exploratoq; iudicio ſingula dicendi genera: & philoſophorum ſcita multo cum nitore & cultu penſitabat: & rimabatur. Eum ego adoloſcentulus ſenem: inter cæteros coæuos meos colui: & obſeruaui: cumq; ad eum nos quoq; uentitaremus: memini ipſum interlegendum dicere: Ciceronem cum eiuſmodi quæſtiones ſcriberet: conuentum ſuæ ætatis ſtudioſorum habuiſſe: ludumq; litterarium quaſi aperuiſſe: & pleraq; hoc genus laſtis ſcite: & eleganter: ut mos: ingeniumq; eius fuit: non ſine multo ornatu in ſcholis recenſere. Cumq; peroraſſet: & a lectione ut fit diſcipuli apud eum ſe colligerent & fabularentur. Ipſeq; illa eadem ſæpius repeteret. Animaduerti quempiam grammaticum florentis facundiæ cuius nomen libens prætereo: eius doctrinæ æmulum: qui ipſum perniciali odio proſequebatur: ſæpeq; apud ſtudioſos illum in inuidiam: crimenq; uocabat: ſingulaq; non modo dicta: factaq;: ſed uerba: & nutus obſeruabat: contradicere: quæq; ille dixerat uera eſſe pernegare: neq; apud authores inueniri: Ciceronem ludum aperuiſſe: aut ſcholas ſtudioſorū habuiſſe aſſeuerare. Cumq; Philelphus mitis ut erat: & placidus:

& placidus/non Rhetorum ſcholas:in quas hoı̃es paſſim uentitarent. Sed
tamen aliquos præſtantis ingenii uiros/ſtudioſos diſciplinaꝝ Ciceronem edo
cuiſſe:& quaſi ludum aperuiſſe diceret. Idq; teſtimonio probari:illius ad Petũ
epiſtolæ:qua ſe Dionyſium ſuperiorem imitari dicit:qui cum Syracuſis expul
ſus Athenas cõmigraſſet ludum inibi aperuit:ſe pariter habere diſcipulos aſſe
uerauit. Hæc & pleraq; cum ille diceret:contraq; cum alter inſectaretur:& iam
nõ cõtentione:ſed clamoribus:& prope dimicatione rem agerent:nec res ſiſti
uideretur poſſe:excandeſcens Philelphus tanta indignatione exarſit:ut illum
indoctiſſimum ominum indoctoꝝ uocitaret. Tãdem cõmuni diſcipulorum:
amicorumq; intercurſu/deſita ira & ardore illo animoꝝ compoſita cõtrouer
ſia:& lis dirempta eſt. Sed cum poſtea in ipſius Ciceronis multiplici lectione
uerſaremur:inuenimus id ab eo apertius ſignificari. Nãq; ad Volumniũ Caſ
ſium ſcribens:Caſſium & Dolobellam ſuis auribus frui aſſeuerat. Ad Petũ
quoq; ueniunt qui me audiunt:quaſi doctum hoı̃em:quia paulo ſum q̃ illis
doctior. Et ad Papirium Petum:Hircium ego habeo inquit & Dolobellam
dicendi diſcipulos:cenandi magiſtros:puto te audiſſe illos apud me declami
tare. Vatinius quoq; ad Ciceronem. De Catillo inquit defenditur a. Q. Vo
luſio tuo diſcipulo. Quod &. M. Fabius de Celio & Panſa teſtatus ẽ. Qui
oẽs a primo ætatis gradu. Ciceronem in diſciplinis bonarum artium ſectati
fuere. Sed qđ de Cicerone idem nimirum de Socrate:Platone: & Ariſtotele:
aliiſq; doctiſſimis uiris qui ſcientia percelluere accepimus: qui bonis diſcipli
nis iuuenum aı̃os imbuendo æternã ſibi gloriam peperere, ſuiſq; diſertationi
bus & documẽtis diuerſarum opinionum ſectas inuenere. Ante oẽs Pytha
goras Samius iuuenum emulantium ſtudia:ſcholaſq; ſophiſtaꝝ in Italia ha
buiſſe fert:pluresq; diſcipulos reliquiſſe:magnæ:& expertæ uirtutis: Sic The
banũ Epaminundam:Lyſias Pythagoreus: Ariſtotiles Theophraſtum: &
Syraculanum Dionyſium Plato erudiuit. Perrareq; eximius aliquis ingenio.
& doctrina inuentus eſt uir, cuius non aliqua monumenta ſtudiorum man
data litteris:aut aliqui diſcipuli:ſapientiæ præceptis aucti:& imbuti: uelut he
reditaria munera poſteritati relicti fuerint.

In quo gradu cognationis apud pleraſq; gentes matrimonia licuerint:& q̃ di
uerſi mores in contrahendis nuptiis fuerint. Caput. XXIIII.

INter omnes cõſtare uideo licuiſſe quondam paſſim & nul
lo delectu:aut modo: ueteres coniugiis affinium cognato
rumq; copulari:quod tamen non æque apud oẽs ſeruatum
eſt. Nam & ſi apud nõnullas Indorum gentes: Arabas:Per
ſas, Nauroſq; qui iuxta Battrianos ſunt:ac Magos:& Ba

bylonios, quorum hoc iſtitutum fuit, cum quibus Chriſippus ſentire uiſus eſt, filios matres ducere uxores, & cum parentibus ſtupro coire, atq; ex eis ſobolem gignere, paſſim licuerit. Idq; inter eos coniugium nullis fuerit legibus uetitum, tamen apud reliquas ubiq; gentes, tam imane ſcelus, lege & moribus ſub graui documento interdictum fuit. Nefas ſcilicet exiſtimantes, filios cum matribus turpi amore cōmiſceri, ferarum ritu, quod dictu, audituq; foedum & pudendum eſt. Aegyptii uero ſororum amoribus coniugiisq; implicari, & cum his paſſim matrimonia inire ſolitauere. Quippe Ptolemeus ut ſororis quam miro amore deperibat coniugium ſortiretur, & ſuam libidinē expleret, paſſim id licere permiſit. Itaq; ut dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ uelamento matrimonii obnubilaret, omnibus id permitti uoluit. Id quod perſis quoq; licuit. Nam Cambyſes duas ſorores cum deſiderium ferre non poſſet, & Darius Satyram iiſdem genitam parentibus connubio ſibi deuinxere. Idem Epyrotæ & Macedones. Siqdem & Ptolemeus Ceraunicus Arſinoem duxit. Et Olympias Pyrrhi filia fratris coniugio potita fuit. Contra uero omnis fere græcia, qui inter priuatas neceſſitudines cum ſororibus commiſceri interdictum habuere: nefandumq; putauere: eodem parente genitos inuicem inceſtis nuptiis detineri. Tam & ſi Athenienſibus germanas ducere uxores crimini datum non fuerit. Quippe Cymon Elpenicem duxit. & ex illo traditum, impune cum ſororibus coniugari. Perſis quoq; legitimū fuit, neq; pudendum uiſum eſt, non modo ſororibus, ſed & filiabus cōmiſceri. Nanq; Artaxerxes, Athoſim, atq; Meſtrim filias iuſtæ uxoris loco habuit: & alii impune id factitarunt, quod græci, & pleraq; gens improbum, nefandumq; extimarunt. Præ oibus uero Lesbii fœdiſſimæ ueneris fuiſſe tradunt: apud quos nihil ſinceri erat/aut incontaminati: adeo ut ne capiti quidem parcerent, & oī fœda libidine ſe inquinarent. Apud Romanos uero tam infortunia coniugia lege, & moribus iterdicta fuere, apud quos licet cum affinibus cum quibus ſumma erat neceſſitudo, coniugalem inire copulam eſſet lege uetitum, ea de cauſa, ut nouos affines agnationibus familiarium, multaſq; ꝓpinquitates & clientelas mutuis affinitatibus ſibi aſciſcerent cognationis iure. Tamen cum ſobrinis aut defunctæ uxoris ſorore, uel mortui fratris uxore copulari non uetabatur. Cæcilius.n. Metellus uxore defuncta illius ſororem deſponſam tulit. Et Brutus Portiam ſobrinam nulla prohibente lege, deſponſauit. L. quoq; Craſſus ex defuncti fratris uxore filios eduxit, & propagauit. Ex deſcendentibus uero ad neptes uſq; coniugia Romani uetuere, id quod etiam plebiſcito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere uxorem: licet antea lege uetaretur, ſubſequtis inde temporibus, paſſim id licere principes uoluere: poſtq̄ Claudius Cæſar rem deſuetam uſurpauit, ut Agrippinam cuius amore deperibat ſibi uxorem deſpōſaret. Idem apud græcos licuiſſe comperimus:

Nãq; Alexãdrides ſororis filiã ſpõſam duxit: ex qua Doryeũ: Leonidẽ: & Cle
ombrotum genuit: quod ſuccedenti æuo a Nerua fuit ſeuera cõſtitutione in-
hibitum. Proditus tamen memoriæ eſt: Antoninus Caracalla præter inſtitu
ta maiorum nouercam Iuliam uxorem duxiſſe: nuptialeq; inceſto primus pol
luiſſe: cauſatus principi: quodcunq; liberet impune licere. Et licet Socrus ge-
nero copulari nullis auſpiciis poſſet. Sobrini tamen filiam uxorem ducere,
nullæ leges uetuere. Scipio. n. Naſica Africani maiorem filiam nullo prohibẽ
te iure ſibi deſponſauit: qd' alii frequentes factitarunt. Procedente mox tem-
pore. Valentinianus Cæſar: ut ſoboles paſſim propagaretur: genteſq; affatim
redundarent: duas ſimul uxores ducere licere: duobuſq; impune coniugiis cõ
miſceri lege ſacrata ſanciuit: quam legem Iulius Cæſar decreuiſſe dicitur: ut
liberorũ quærendorum cauſa: quot uellet quiſq; uxores ducere facultas foret.
Id quod apud Siculos & Athenienſes in uſu fuiſſe: q̃nq; inuenimus. Siqdem
Dionyſius uno ſimul tempore cum Doride Locrenſi & Ariſtomacha Sira-
cuſana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius atq; Euripides poeta
duobus ſimul coniugiis nihil ueriti ſunt copulari: Socratem quoq; tradunt:
ſimul Xantippem & Mirtonem Ariſtidis neptem habuiſſe uxores. Ipſe uero
Demetrius tam inexhauſtæ libidinis fuiſſe fertur: ut poſtpoſitis armis & om-
ni apparatu belli contra Megarenſes. Limiæ proſtitutæ amore accenſus in-
ſeruiret. Vt haud immerito Lyſimaco oſtentãti uulnera: quæ cum Leone miræ
magnitudinis pugnans paſſus fuerat, ipſius legati reſpondiſſe ferantur: quaſi
alludentes. Demetrium quoq; meretricis lamiæ in collo notas: & uulnera dẽ
tibus inflicta exhibere potuiſſe. Proditum uero memoriæ eſt. Athenienſes ut
exhauſtam iuuentutem belli cladibus repararent: decreto cauiſſe: ut urbani
ciues ducerent: & ex altera liberos tollere non uetarentur. Apud Spartanos
duas ſimul duxiſſe: crimini fuiſſe datum: ſatis conſtat: licet aliqui contra uetitũ
peſſimo id exemplo factitarint: Lycurgi lege qui binas uxores imas ædes in-
coleret: atq; eadem domo habitare permiſit. Bragmanes Numidæ & Mauri,
pro modo facultatum uxores habẽt. Itaq; multis denas plæriſq; uigenas ha
bere permiſſum eſt. Reges quoq; Perſarũ & Aſſyriorũ: plures quibus ciuita-
tes pro redimiculis, & muliebri mundo largiuntur: habent uxores. Sed ſicut
apud diuerſas gentes: nationeſq; diſpares gradus affinitatis, cognationiſq; qui
bus cum iungerentur: definiti fuere. Ita mores obſcenos & ſordidos ritus, ac
fœda quædam ſolẽnia in contrahendis nuptiis: pleræq; gentes diſpari oblecta
runt modo. Quippe Thraces mulieres nupturæ nõ parentum arbitratu:
ſed præmiis nubunt. Virgines. n. quæ forma præcellebant a uiris prætio exhi
bito & certa ſubtaxata pecuniarum ſumma emebantur. Contra uero defor-
mes & minus decoræ prætiis mercabantur uiros quibus nuberent. Babylo
niis: & Aſſyriis peculiare fuit: nubiles uirgines ad forum in unum cogere: cir-

cunſtanteq; uirorum turba per præconem ſingulas auctionarit:ut quæ com-
placita foret precio exhibito, aut datis uadibus ſponſa duceretur. Apud Taxi
los, Bragmaneſq; ſiqua propter inopiam uirum nanciſci nõ poſſet, in forum
uirgo producebatur, & claſſico euocata turba: pudibundiſq; oſtenſis & reue-
latis, cui eo placita erat nuptui dabatur. Bœotiis & Locris nihil erat in ſpõ
ſalibus firmum, niſi ſponſus & ſponſa in ara Eucliæ uirgini dicata prius liba-
rent: haud aliter niſi more ſolẽni: antea libaſſent matrimonium eſſe rati. Qui
mos Romæ quoq; inualuit. Siquidem olim nuptura in ſinu futini dei ſedere
cogebatur. Et apud Indos niſi nubentes: unguento quod ex arboribus pha-
ſis fluminis diſtillat delibuti forent: neq; matrimonium, neq; cognationis iu
ra legittime contrahi putarunt. Sicut Athenienſibus nulla dabatur nuptui ni
prius Dianæ ſacra obiſſet. Nam ueſtem induebat: cui Crocoton dixere nomẽ
neq; initiari poterat decẽnio maior uel quinquẽnio minor: Samnitum inſtitu
tio talis erat, non cuiuis homini nuptui locare filias. Sed decem deligebantur
quotãnis uirgines ex omni turba: quæ totidem magnæ indolis iuuenibus da
rentur, compare uoluntate, ut ſi a ſuſcepta uitæ inſtitutione: aut a bono, ho-
neſtoq; decederent: per ignominiam illi uirgo adimeretur, alteriq; locaret. Pro
ditũ quoq; memoriæ eſt, Phenices uirgines in luſtris & lupanari uulgo quæ-
ſtum facere in fano Veneris in oppido Sica. exq; eo quæſtu meretricio dotē
parare, & ita uirum nanciſci, de reliquo uero donum Veneri exhibere. Quod
apud Cyprios uſurpatum fuit. Nam uirgines nupturæ ad littora deſcendere:
& cum hoſpitibus cõmiſceri, uulgatoq; corpore quæſtum facere ſolebãt, do
nec dotes quibus uirum nanciſcerentur ſibi compararent: Harmeniis lex eſt:
ut uirgines in fano uetuſtiſſimo, & ſanctiſſimo Anetidis deæ proſtituantur:
ubi ipſius ſtatua ex ſolido auro ſita erat, quã Antonius expilauit, quibus eme-
ritis, cuiuſuis præcipui hominis coniugium ſortiri fas erat: nemine abnuente:
aut tale coniugium detrectante. Indi uero maximum decus arbitrati ſunt, ſi
qua uirgo elephanti munere, aut inſigni dono priſcæ artis digna foret. Qui-
bus in more fuit: ut parentes nubiles filias: in cætu præſtantiſſimorum iuuenũ
producant: exq; illis uirum ſibi deligat, qui fortitudine, curſu, pugna, aut ſpe-
cie corporis cæteris anteſtaret, nullaq; dote exhibita quem ſibi illa uirum de
legerat ſponſum adducebat. Quippe cum non genere: aut nobilitate: ſed libẽ
tes cum uiris inſigni corporis forma iungantur ut ſpecies manaret ad poſte-
ros. Quod & Catheorum dicunt proprium fuiſſe ut ſponſa ſibi uirum deligat:
ſed ut eo fœdere iungatur: ut uiro defuncto eadem pyra oppetere cogatur. Se
goregiorum uetus erat mos: ut paratis, inſtructiſq; menſis inter æpulas uirgo
introducatur: & cui ex conuiuis aquam dederat: eum ſibi uirum delegiſſe uide-
batur. Sicut apud Talchees Lybicam gentem, ubi multi unam expetũt: apud
futurum ſocerum inſtructis æpulis coram ſponſa, ſcõmata iactitant fabellas

& iocoſ:

& iocos, cuiq; arridet mulier, illum ſibi delegiſſe cenſetur. Nonnunq̃ poſita uirgine in uictoris præmium decernebãt Indi luctatione & pugnis, uictorq; præmium ſponſam adducebat. Idem apud Sacas extimas Scythiæ gentes, nãq; hi ſolebãt pro ſponſa cum riuali pugnis decernere, uictuſq; uelut deformatus ignominia, pudibundus, & merens in latebra degere, & alterius aſpectum, lucemq; uitare. Circa Meotym gens eſt. Laxamatas uocãt, apđ quos uirgo niſi quæ hoſtem cõfeciſſet. nuptui dabatur nulli. Et ex Carmanis uxorẽ ducebat nemo niſi q hoſtis caput, ad regẽ detuliſſet. Apud Syginos Perſicã gentem mulier aurigandi perita quencũq; uult uirum ducere, ius habet. Troglodite uero, fœminas uiris deſponſas, primis noctibus cognati, affineſq; ꝑducũt: illaſq; ꝑmiſcuis adulteriis patere ſinũt, poſtea perpetuæ pudicitiæ aſcriptæ, ſeueriſſimis penis, uel minima cõiectatione ſi deliquiſſent coercebantur. Quem morẽ Gymneſiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuiſſe legimus. Tradũt quidam Andrimachidis in Africa populis uſum multa ſecula uiguiſſe, ut uirgines nupturas regi ĩprimis offerãt, ut illarum pudicitiã ante ſolẽnia nuptiarum delibaret. Qđ a Volſinieñſibus quoq; ſeruatũ legimus ut ſeruili ꝑſſi dominatu, ingenuas filias ſeruis delibãdas darẽt. Ebulibus uero ĩſulis rex imparẽ dr̃, q ſine ſpe coniugii in q̃cũq; cõmotus fuerit, uſuariã capit. Apud Aethiopes pleraq; gens ſolẽnes nuptias nõ nouit, quia paſſim, & in diſcreto concubitu miſcentur. Garamantes quoq; nuptias nõ nouere, ſed ferarum ritu paſſim in uenerẽ ruebat. Quod quidem a Barbaris frequẽs uſurpatum eſt, q turpi coitu ſe ĩmiſcẽtes expertes thori genialis fuere. Inter quos Lymirini populi traduntur, uulgato concubitu, cõnubia habere promiſcua, filioſq; æditos poſt quinquẽnium in unũ coactos ſuum quẽq; ſimilẽ agnoſcere, & ꝑ filio educere. Neq; ommiſerim qđ traditũ eſt apud Perſas, Medoſq;: Reges q̃ plures habere uxores, mulieres uero q̃ pluribus nubere, quæ aũt paucioribus quoq; uiris nupſiſſet, agreſtis habebatur & ſordida. Thraces quoq; honori ducũt multiplici coniugio & numero uxorum gloriari: Sicut Germani qui licet ſingulis uxoribus contenti ſint, nobiliores tamen plures habere uxores pro decore familiæ, & maieſtate putant. Apud Arabas, Nabatheos, & Britannos, in uſu fuit, ut conſanguinibus, cognatiſq; omnibus una uxor ſit, ad quam ꝑ uices quiſq; ſuo ordine admittitur. Ingreſſuruſq; ad eam baculũ pro foribus ponit: alterius uero congreſſum pro adulterio luit. Ac ne nimium multa cõplectar: neue ulterius barbaros ritus, moreſq; recẽſeam, de his hactenus dixiſſe abũde fuerit. Illud utiq; uerum eſt, qđ a græcis & Romanis pariter factitatũ nouimus, ut uxorem quam quis duxiſſet, etiã ſublatis liberis alii dare uſuariã ex qua liberi gignant, mox illã uẽdicare legibus & moribus ꝑmiſſum fuiſſe. Sic Cato Martiã uxorẽ amico dedit, & Socrates Xantippẽ. Atq; alii id ſæpe factitarũt, quẽ morẽ apud Lacedæmonios Lycurgi lege. Tapyraſq; & pleraſq;

gentes inualuiſſe documenta ſunt:qua cauetur:ut ad Senioris uxorem.Iuue
nis florenti ætate:tollendæ prolis cauſa admittatur:legibus uero Solonis ſan
citur:ut orbæ puellæ qui ſunt genere proximi nubant: utq; ſi maritus ad rē
ueneream minus potens foret,mariti propinquus illius uxorem nanciſcatur.
Quare Attalus Aſiæ rex:cum falſus rumor inuaſiſſet.Eumenem fratrem
morte ſublatum fuiſſe:protinus illius coniugem una cum regno ſibi mendi
cauit.Deinde Eumene ſuperſtite uxorem illi ſimul & regnum reſtituit.

Quod ſit Artemon apud Iureconſultos & quod dicatur plumbum in ripa
poſitum de quo ambigitur apud multos. Caput. XXV.

Malum nauis eſſe partem:licet pleræq; naues ſine malo ſint:
Artemonem uero non eſſe nauis partem. Iabolenus ex au
thoritate Labeonis in primis magni & docti uiri de uerbo
rum ſignificatione notauit.Quæſiui ego a iurecōſulto:ma
ximo temporum noſtrorum claro in iudiciis & foro:quid
eſſet Artemon qui quaſi additamentum non pars nauis a
iurecōſulto cenſeret.Cūq; ille ex opinione interp̄tis.Artemonē gubernaculū:
ſeu clauū nauis diceret eſſe.Rurſus quæſiui ab eo rōnē:tā uariæ deciſiōis.Cur
Malus.Nauis pars ſit.cū pleræq; naues ſine malo ſint:Gubernaculū uero p̄s
nauis cēſeri nō debeat:cū extorto gubernaculo:nauis haud dubie fluitaret,&
incōmoda fieret:arbitriūq; moderādi deperiret. Quippe ſicut gubernaculū,
ſic malus naui facile demi & ad libitū figiq; & refigi p̄t:pluſq; opæ & negocii guber
naculū naui q̄ malus p̄ſtet.Cūq; ille ſubdubitare aliq̄diu uiſus nō facile obie
cta dilueret.Tādem dixi:a nr̄is interp̄tibus:pleraq; minus cōmodæ & uere de
finiri:ob quæ:nō ſolū imperiti legum & rudes:ſed & docti in diſſonos ſenſus
dilabuntur:multiplicīq; affecti errore ueros ſignificatus non plane percipiūt.
Non.n.gubernaculum nauis Arthemon fuit:ut falſo illi opinati ſunt.Quip
pe gubernaculum nō eſſe nauis partem dicere:eſt īprobiſſimæ īſipientiæ.Sed
Artemon Trocleæ genus tractoriu3 eſt.qđ ἴπαρον græci uocāt:quo fune du
ctario p orbiculos traiecto:& acto in girū:ut noſtri mos eſt:facili ductu:im
portantur onera uel exportantur:uulgoq; q̄tū m coniectura aſſequimur Ar
ganum dicitur.Is aūt Artemon nauis pars non erat.Cum nō nauigationi:ſed
oneri inferendo machina cōmode conſtructa fuerit.Iterum idem Iabolenus
plumbum quod pro tegulis tecto appoſitum foret ædium partem eſſe:ex au
thoritate eiuſdem Labeonis aſſeuerat. Quod uero in ripa tegendi cauſa lo
caretur : contra eſſe dixit : quo fit : ut uendita domo:uel legata : plumbum
quod eſſet in ripa : uenditioni: aut legato non accedat. Quid eſſet plum
bum in ripa : ſæpe a iuris profeſſoribus quæſiui : Et tam & ſi nonnulli

inani opinione ferantur. Ipſeq; legum interpres alioqui facũdiſſimus ingenuæ
ſe id ignorare fateatur. Animaduerti tandem plumbum quod eſſet in ripa te-
gendi cauſa illud dici cõuenire, quod tecto deſtinatum, nec dum appoſitum,
aliquo in loco relictum, donec tecto apponeretur cõmendatumue fuiſſet, eſ-
ſeq; in ripa id cõmode dici: quod parieti inherens erectum ita ſubſidet: ne humi
iaceat penitus, unde uulgo arripare dicunt. Id autem plumbi quod ita heſit,
& ſubſidet in ripa eſſe dictum eſt. Fuit ergo opinio Labeonis, qđ tam & ſi te
gulæ plumbeæ quæ tecto ſitæ erant, edificii pars forent. Illas tamen quæ ſe
poſitæ muro adheſerant, ut paulopoſt, apponerentur, edificii partem non eſ
ſe, licet ad eum uſum deſtinatæ: ut pro tegulis tecto inſeruirent. Itaq; legata
domo aut uendita, plumbum quod in ripa ita ſitum erat, uenditioni, aut le
gato non accedere legittime putarunt.

Quod eſſet collegium fratrum arualium Romæ inſtitutum, qui ue Salii ſacerdotes, & quot ſocietatum genera fuerunt. Caput. XXVI.

PRimum Sacerdotium Romæ Collegium fratrum Arua
lium fuiſſe multi aſſerunt. Hoc enim ſacrum a principio
originum. Romulus inſtituit primus. Nam cum legibus
armiſq; Vrbem muniuiſſet, ne religio in bene inſtituta ci-
uitate deeſſet, undecim fratres Aruales conſtituit ſacerdo-
tes, ſeq; duodecimum. Fratreſq; ideo appellauit, quaſi mu
tua caritate & fœdere nexi forent. Refert tamen Maſſurius, Sabinus, Accaʒ
Larentiam Romuli nutricem, duodecim eduxiſſe filios, & cum unum fato
amiſiſſet, in defuncti locum Romulum aſciuiſſe. Ipſumq; & cæteros Arua
les appellaſſe fratres, quod ſocii eſſent & fere pares agreſti, & paſtoricia ſoda
litate cõiuncti. Horum inſigne fuit. Spicea corona alba infula illigata, quaʒ
dum operantur ſacris, ſingulos geſtare ſolẽni more decebat, quo inſigni ab
Acca Larẽtia, donati primum fuere, iſq; honor perẽnis illis perpetuo mãſit:
ita ut nullo ſucceſſu, uel caſu, tanta ſocietas niſi uita finiretur, tantæq; fuit
amplitudinis, ut etiam ab hoſtibus captos, & in extrema fortuna, aut exu-
les. quamuis nullo poſt liminio redemptos, honor hic commitaretur. Apđ
Aquitanos uero Soldurii dicti ſunt, quorum ſocietas erat, ut iiſdem uitæ cõ-
modis, opibuſq; promiſcuo uſu fruantur. Siquid autem aduerſi cõtingeret,
eoſdem caſus, eandemq; fortunam, ac etiam uitæ interitum, una ſubire co-
gerentur. Quod ab Aegyptiis uſurpatum legimus, quibus amicitiæ genus
& ſodaliciũ fuit, cui nomen συναποθνησκόντων quaſi cõmoriẽtium qua nulla
ſanctior, firmiorq; fuit, quo genere Antonius, & Cleopatra: cui plus nimio
ſe addixit: mutuo affectu deuincti fuere: hac lege copulati, ut ſi fatale quippiam

aut diri caſus altericontigiſſet, alter tanq̃ penæ ſocius eundem fortunæ exitũ eſſet laturus: ſociiq; & comites eſſent fortunarum: & calamitatum. Apud Hũnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur, ut uiginti uiri generoſi ſpiritus, eiſdem ſacris initiati: una comites eſſent conſiliorum & uoluntatum: eo uinculo ut in conuictu frequenti: & contubernio maneant: & ne punctum q dem temporis uacuum relinquant: proſperaq; / & incõmoda mutuis officiis ferant: ad ſupremum diem: morte autem obita ſuperſtites defunctum efferãt & comitentur. Hiberorum uero mos fuit: ut amici in familiaria iura aſſueti Principi ſe deuoueant: uitæ mortiſq; ultores: quiq; ita in cohorte amicorum deuoti erant: omnium conſiliorum: ſecretorumq; participes fiant, & ſi quid ti mendum accidiſſet, omnes caſus & fortunæ minas, atq; una mortem, oppe tere cogantur. Qui mos cantabris fuiſſe traditur, ut pro amicis, & fœderatis ſociali fide, ſe ĩmolare atq; interire non dubitarent, inſigni teſtimonio mutuæ caritatis, & perpetui amoris. Ex Socianis quoq; gallorum gente ſexcẽti ex primoribus Soldu͂ni uocati, una cum rege uiuunt & cõmoriuntur, nefas putantes ſuperſtitem principi ſuo eſſe. Apud alios uero intimi familiares, qui manus, mens, lingua, & oculus, atq; aures principis uocantur: in eodem cul tu & conuictu ſunt, rei nullius ignari, & amicorum principes, qui arcana cõſilia & abditos ſenſus ſoli cognouerunt. Ab Aethiopibus ſeruatum eſt, ut familiares in regis ſocietate, per omne obſequium inſinuati, una cum Rege ad ſupremos annos uiuant, conſociati et fœderati qui ſummum inter amicos lo cum tenent, & ſi qua corporis parte Rex mancus fieret, eodem membro ſe deforment, eoq; morte ſublato, ſponte intereant: Tauris apud Scythas cum regibus præcipue gratos, et qui magno in honore fuiſſent, ex amicis ſepelire in uſu fuit. Cui Rex tanq̃ pignus amoris aurem abſcindere ſolebat. Apđ græcos uſurpatum eſt, ut cum aliqui inexplicabili nexu copulantur, uno pallio inuicem ſe operiant, & morte obita eodem tumulẽtur, quo ſignificabant duo ſimul corpora concordibus animis, & una mente teneri. Priſcis autem Longobardis, maximum fuit amoris uinculum apud aliquem ponere barbam. Is enim intimo fœdere aſtrictus erat, apud quem lanuginem quiſpiam depoſuiſſet. Sicut apud Perſas donari anulo a Rege fœdus inexplicabile, & ſũmi amoris uinculum putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta eſt, menſe Aprili ſolemnes dies, et ſacra, ab Anco inſtituta Romani aſſidue celebrant, quæ Larentalia dicta ſunt, & decimo Klendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen plerunq; Pontifices in uelabro ubi Larentiæ ara & ſtatua erat, ſacrum anniuerſarium facere, ad eiuſq; ſepulchrum decembri menſe conuenire frequentes, & dare inferias ſolebant, quod populum Romanum decedens heredem fecerat. Cuius rei cauſa eius dies inter Faſtos relatus fuit. Stataq; die flamen Quirinalis illi

quotānis ſacrum facit. Huius poſtea exemplo inter Romulum, & Tatiū inita ſocietate retinendis Sabinorum ſacris, Sodales Titii a Tito Tatio, uel a Titiis auibus quas obſeruant augures denominati ſunt. Poſt quæ Sodalitates ſacris Ideis magnæ matris receptis Romæ ſub idem tempus inuentæ: ueluti publica munera habita ſunt, ſicut ſub Tyberio Auguſtales, qui numero qnq; & uiginti ex primoribus Vrbis, ſorte ducebantur, quos Tiberius Iuliæ gēti ſacrauit. Et Antonini temporibus Antoniani ſedales. Mox Eluiani, & Aureliani, & demum Fauſtinianæ puellæ ad imaginem antiqtatis nuncupatæ, qui in principis comitatu, inexplicabili fœdere uincti erāt, & poſt funera, illi flamines & ſacerdotes conſecrati. Sed cum a Romulo hoc ſacerdotium primum inſtitutum ferant. Quin reliqua ſacra Nūma ſummus religionū cultor, ebiuerit nulla cōtrouerſia eſt. Nam & Pontifices, Flamines, Salios, atq; Augures ab ipſo inuentos tradunt. Fuere.n. Salii Martis ſacerdotes numero duodecim ex patriciis liberi & ciues & qui neutro parente orbati eſſent a Nūma ſeu Tullo Hoſtilio bello contra fidenates: ut Liuius author eſt: uoti cauſa nuncupati, qui poſtea numerum Saliorum duplicaſſe fertur, ita ut quattuor & uiginti belli, paciſq; temporibus collegio, cooptarentur: Cuius ſacri cauſa hæc & origo fertur. Cum.n. regnante Nūma, morbo & afflatu noxio ciuitas affecta eſſet, eaq; lues nullis ſacrificiis aut piaculis, ſedari uideretur poſſe: Peltam æneam e cœlo in qua Romanoꝝ fata ſita erant, in manus Nūmæ decidiſſe ferunt. In qua cum Vrbis ſalutem ſitam crederent, ne inuentu facilis & ob id furto expoſita eſſet, alias undecim elaboratæ artis eadem facie: mēſuraq; a Mamurio fabro, ne dinoſci poſſet, conſtructas dicūt fuiſſe, illaſq; in Martis ſacrario aſſeruaſſe, illarumq; cuſtodes Salios uocaſſe, quoꝝ princeps Præſul, alter Vates, alius Magiſter, qui præſidebant dicti: illorumq; inſigne tunica erat punicea & æneū in pectore tegmen: qđ ſupra tunicā uerſicolorem induebāt: tū Balthei & æneæ galeæ qbus ornati martio mēſe, cū tripudiis ad Tibiā: ſolēniq; ſaltatu celeſtia Ancilia eiuſmodi ferentes: cultu: ornatiq; pbabāt: Ipſiq; gladiolis illa pcutiētes: cū greſſu: & gradu cōpoſito pulſu pedū ad ſonū uocis modulate: p capitolium & foꝝ: perq; Vrbem incedebant. Inq; eo tripudio Mamurium fabrū q tam exacte illa molitus eſſet: in nois memoriā ſempiternā: ac pēnatas: ipennataſq; agnas proſpicis & ariſtis: & Luceciū Iouem, Ianūq; deoꝝ deū: alioſq; deos: excepta Venere: quā in carminibus ſaliaribus nominare nefas erat: uerbis ſubobſcuris Marti conſecratis: quæ nec mutare licebat: ritu priſcæ religionis: in fine carminum referebant. Poſt aliquot uero ætates. Impꝛatoꝝ nomina ſuis carminibus Salios adnotare cōſtitutū fuit, ut illoꝝ quoq; memoriā ſempiternæ gl'iæ mādarent. Quare Germanici nomē: ſaliari carmine: & mox alioꝝ principum: intercurſu temporum celebrata fuere. quo tempore flaminica Dialis uxor: capillum pectere: anteq̄ ancilia conderentur,

tectabatur. quorum ſacra & feſtos dies cenis ſumptuoſis & cõmeſſationibus
cum cantu & Symphonia opipare, celebrare ſoliti ſunt, in quibus ſutiles co
ronas & alia conuiuiis oblectamenta adhibebant. Hicq; dies religioſi & ſacri
manſere in poſterũ. Q uod ſacerdotiũ q̃ti fuerit licet æſtimare, quod niſi ex patri
ciis ad hũc honorẽ admittebatur nemo. & niſi liber & ciuis patrimus & matri-
mus foret. Q uodq; Appius Claudius triũphalis. Scipio Africanus: & .L. Biba
culus iter ſalios eẽ, & hæc ſacra attrectare: gl'iæ duxere. Et. T. Veſpaſiãus quod
inũero ſaliorũ fuiſſet cooptatus grãs egit. Antoninus quoq; Philoſophus natus octo
annos ab Adriano Cæſare inter ſalios adnumerari, laudi duxit, uelut magni
ſplẽdoris munus ferret. Eratq; cõſtitutum ut qui Conſulatum aut p̃turam,
aliumue magiſtratum gereret, ancilia ferre, & inter Salios eſſe cogi nequiret.
Præter quæ, etiam apud Lannates Salios Martis ſacerdotes fuiſſe, & in ſa-
cris Herculis ad magnam aram Salios ſacrorũ miniſtros cum cantu pſallere
conſueſſe comperimus. Et tam & si Martio menſe Ancilia deprompta e Mar
tis ſacrario prodirent. Si quãdo tamen gentibus, nationibuſq;, iuſtum, piumq;
bellum per feciales indicebatur. Ancilia in eodem ſacrario, aut in curia Salio-
rum cõmouere, moris erat. Q uaſi eo motu martem e ſua ſede excitum, eoq;
propicio & uolente, arma expediri, legiones conſcribi, exercitus apparari, atq;
omnia hoſtilia eſſe deſignarent, qui dies religioſi & infames habiti ſunt, qui-
bus anteq̃ cõderentur. Sponſalia inire peregre proficiſci, aut pacis fœdera tra
ctare, uel aliquid publicæ priuatæue rei inceptare uelut mali auſpicii, triſtiſq;
maneret exitus, ominoſum fuit.

Q uot lictores, apparitoreſq; habebat dictator, quot Coss. aut Prætores, quæſtoreſue, qui ue ſecures habebant, & qui non. Caput. XXVII.

Q Vod Romulus parto regno cum ſella curuli, Trabeaq;
& reliquo ornatu ſe auguſtiorem feciſſet, tum maxime duo
decim lictoribus inſignem fecerit. qui faſces, ſecureſq; ue-
lut inſignia maieſtatis præferrent, a multis eſt memoriæ
mandatum. Nonnulli Tullum hoſtilium Romanum re-
gem primo purpuratum cum lictoribus & faſcibus in pu-
blicum prodiiſſe ferunt. Sed perpendimus non lictores modo cum faſcibus,
& ſecuribus, ſed apparitores quoq; regem præire conſueſſe. Fuere. n. appari-
tores miniſtri Regii qui aſtabant lateri & corporis ſtipatores erant, ut si quã
do opus eſſet, ad imperium: nutumq; Regis præſto forent. Præter quos fue-
re Viatores in Regio comitatu, qui quoties: Senatus cogendus eſſet, ex agris
Senatores aduocarent, contumaceſq; citarent, & arriperent. Q uippe cũ Pri
ſcis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris. Si quãdo conſilium pu-

blicum cogendum erat, auillis accerſebantur in ſenatum, ex quo qui eos euo
cabant Viatores dicti, quiq; ex Viatoribus ligandi, caedendiq; ius habebãt,
Lictores nominati ſunt, quibus iuſſu regis delinquentes uincire, nudatoſq;
iugis caedere, & ſi crimen expoſceret, ſecuri percutere negocium erat. Ideo lo-
ra in ſinu geſtantes regi apparebant, quibuſq; mandatum erat facinoroſis, &
delinquentibus crura & manus ligabant, ut poſt uerbera nouiſſimo exẽplo
afficerent. Praeter quos fuit Accenſus & Praeco, qui dicto Conſulis alteriuſue
magiſtratus ad imperium, nutumq; praeſto eſſent. Accenſus ut ad concionẽ
Praeco ut ad comicia quirites aduocaret. Quod munus ut eſſet expeditius,
libertis dari conſueuit, ſicut miniſtrorum, & Apparitorum Bruciatiis: coactis
ſeruilia exhibere, pro eo qđ bello punico ſecundo, poſt cladem Cannenſem
ad Hãnibalem defeciſſent primi. Sed cum poſt exactos Reges, Coss. creas-
tis: omnia inſignia quae apud Reges erant, populus Conſulibus cõceſſa uo
luerit. Brutus & Valerius publicola qui aſſertores & uindices Romanae ma
ieſtatis fuere cum ſtatuiſſent non formidoloſum & ferum. Sed mitem & ple
bi percarum efficere conſulatum: utq; offenſionem & inuidiam uitarẽt: in pu
blicum prodeuntes cum eiſdem quibus Reges inſigniis: ſecures a faſcibus di-
mouerunt: & cum ſolis faſcibus ad populum concionati ſunt. Inde manſit in
poſterum: ut cum duodecim faſcibus totidem lictores ſine ſecuribus Conſu
li praeirent. Haec. n. fuere inſignia ſummi honoris & imperii Conſularis. Illis
ergo magiſtratibus ſecures cum faſcibus in Vrbe praeferebantur: qui ſine p-
uocatione ſumam imperii tenebant: ut Dictatori & Decemuiris a quibus ad
maius tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore ſummi im-
perii: quod plus iuris & Maieſtatis haberet: quattuor & uiginti lictores cum
faſcibus & ſecuribus. Viatoreſq;: & Apparitores qui ſũmouerent turbas prae i
bant. Conſulibus in Vrbe duodecim lictores cum faſcibus tantum: demptis
ſecuribus: foris uero ut in decreta ſibi prouincia: aut cum caſtris & legionibus
praeeſſent: faſces cum ſecuribus: unaq; lictores: apparitoreſq; p̃cedebant. Idq;
ideo cautum: ut prouinciam pernicioſis hominibus purgare. Illorumq; auda
ciae & temeritati obuiam ire: flagitiaq; & dedecora: penis & dãno mulctare ua
lerent. In Vrbe. n. Conſuli cum ſecuribus eſſe ius non erat. Quippe ſup̃ma
poteſtas: & ius de nece ciuis Conſuli intra pomerium non datur. Obſeruatũq;
fuit: ut inter Conſulem & proximum lictorem: nemini officii cauſa niſi Cõ-
ſulis filio aditus eſſet. Praetori uero in Vrbe non duodecim ut Conſuli. Sed
ſex tantũmodo lictores apparere ſolẽt: extra uero Vrbem aliquando cum ſe-
curibus apparuiſſe inuenimus. Paulo tamen Aemilio in praetura priuilegio
honoris duodecim ſecures apparuiſſe ferunt, ut Conſularem maieſtatem in
prouincia praeſeferret. Tribuni autem plebis ſolum Viatorem: apparitoremq;
a prima origine ſine lictore habuere: qui etiam libertini erant. Quippe cum

Tiberius Gracchus, in Tribunatu libertis apparitoribus primus uſus fuiſſe di
catur. Poſtea uero ꝙ prouincias ſortiri cepere: & illis cum imperio preeſſet etiã
lictores habendi Tribuno facultas data eſt. Q uæſtores uero Aediles, Duũ
uiri & minores magiſtratus qui præhenſionem & uocationem nõ habebãt
in Vrbe nec lictore utebãtur: nec uiatore: tam & ſi Prætori duodecim ſecures
icum faſcibus: & Q uæſtorem lictorem & faſces quãdoq; habuiſſe legamus:
Q uod in prouinciis quas ſortiti prætores, Q uæſtoreſq; fuerant: non autẽ
ntra pomerium id licuiſſe apparet. Extra Vrbem. n. his uti faſcibus & lictori-
bus interdum cum ſecuribus licebat: ut ſceleris & perfidiæ penas a facinoroſis
expeterent. In Vrbe uero minime niſi Q uæſtores Parrici forent. Q uibus ꝑ
imperio: & maieſtate cum crimina uindicarent: in Vrbe: Lictores cum ſecuri-
bus ſæpe prælati ſunt. M. tamen Liuius Druſus dum quæſtor Aſiam obtine
ret nullo lictore: aut alio inſigni honoꝝ uti uoluit: nequid ſeipſo inſignius ꝓ-
uincia haberet. His ergo quorum erat maius imperium & maxima auſpicia:
quiq; cum adeunt magiſtratus ueſtæ & penatibus rem diuinam faciunt, ut
Dictatori Conſuli & Prætori. Paſſim lictores cum faſcibus in Vrbe habere li
cuit: Dictatori etiam cum ſecuribus. Cæteris uero qui minima auſpicia habe-
bant lictore uti non licuit: niſi Q uæſtori parrico ut percenſuimus. Fuitq; ue
tus conſtitutum ut præfecti prouinciarum & præſides Senatoribus ex claris
maioribus et inclytæ familiæ peregre agentibus: quo conſpectior dignitas: &
honoratior foret: plerũq; in prouincia lictores cum bacillis darent. Vtq; ſi re-
ges externi: aut foederati in prouincias populi Romani uenirent: magiſtratus
Romanus aut præſes illi cum lictoribus et faſcibus præiret. Mario. n. præto
re Aſiam obtinente et in eam profecto Mithridate: ſemper cum faſcibus Ma
rius præceſſit Mithridatem. Q ui quidem lictores non his modo magiſtra-
tibus: ſed et Veſtalibus et Sacerdotibus mox Cæſaribus et ſũmis imperato-
ribus cum uirgis laureatis: et Auguſtis mulieribus pro muliebri faſtigio præ-
ceſſere. Q uare Agrippinæ matri Neronis: perpetuo Senatuſconſulto: licto-
res duo tributi fuere: et Flaminium claudiale. Contra Tiberius: Druſillæ ma-
tri decerni lictorem: minime paſſus fuit: licet Auguſtus illam in familiam: no
menq; Auguſtæ teſtamento aſciuiſſet. Illud quoq; obſeruatum eſt: ut cum
lictores iuſſu Conſulum aliquem e domo euocarent: forem ædium uirga per
cuterent: quali eo ſigno: publicam adeſſe perſonam innoteſceret. Si cui tamẽ ob
claritatem: dignitatemq; deferebant: uirga fores percuti uetabant. Cum enim
Pompeius magnus: poſſidonii domum ſummi ſapientiæ profeſſoris eſſet in
greſſurus: fores uirga percuti uetuit: et faſces ſummiſit. Et ſi quando Dictatori
Conſuli aut prætori præirent pro imperii maieſtate: obuium quemq; ſemita
cedere: denudare caput, et obſequii: honoriſq; cauſa equo deſcendere iuberent:
obuiamq; turbam uirga ſubſiſterent: et ſummouerent. Apud Athenienſes et

omnem

omnem fere græciam:ut diſcrimen perſonarum notaretur: magiſtratus non
lictores:ſed lixas ſimul & uirgas habuerũt uice lictorum: quos Leiturgos nũ
cupant. Fertur uero Germanicus Athenienſes ſocios:& fœderatos:uno licto
re:uelut præcipuo munere donaſſe. Neqꝫ prætereundum in occurſu maioris
magiſtratus, minores ſummittere faſces conſueuiſſe: ut ſignarent honori de
ferre:& imperio parere. Q uare Valerius Publicola in ſuſpitiõem affectati re
gni adductus dum concionatur faſces populo:ſummiſit. Scilicet populi q̄ cõ
ſulis Maieſtatẽ, & iura potiora arbitratus. Lictoreſqꝫ cũ faſcibus ſæpe paluda
tos:Cos. ẽt paludato in ꝓuinciã ꝑfecturo preire ſolere:quæ ꝗdem paludamẽta
tunc ſumebant cum in expeditionem:aut decretam ſibi prouinciam Cos. itu
rus eſſet. Paulo tamen Aemilio prætori in Hiberiam profecturo:album pa
ludamentum:ac lictoces:miniſtroſqꝫ albatos cum modico comitatu tributos
comperimus. Sine autem lictoribus proficiſci in prouinciam:aut Coss. profe
ctis:lictores in Vrbe manſiſſe:religioni eſt:& prodigii loco habitũ. Fuit quo
qꝫ receptus mos:ut quoties inſigni uictoria Coss. potiti eſſent:ob res proſpe
re geſtas laureatis faſcibus prælatis incederent : litteraſqꝫ laureatas Romam
mitti:aut nuncios cum Iaculis laureatis aduenire:nauemqꝫ laureatam:aut ui-
ctatam felicis uictoriæ nuncium eſſe:ac leta & magna ſignificare tunc cum de
pulſis & diſſipatis copiis hoſtes uicti eſſent, & profligati animaduerſum eſt.
Victo.n. Mithridate:& fugato duplici prælio. Lauro ornatam nauem:& bel
lico apparatu inſtructam:ut in uictorra mos erat. Lucullus Romam miſiſſe
dicitur. Ipſis uero nunciis tabellariis græci Pterophoros dixere nomen:quoni
am erectas pinnulas geſtarent. Q uandoqꝫ Phaniones & Grãmatophoros:
Perſæ Angaros:& Aſtandas. Proditumqꝫ memoriæ eſt:Columbas Tabel-
lariorum uice apud maiores ſæpe fungi ſolitas. Q uippe Cecina Volaterra-
nus harundines uictoriæ nuncias habuit. Cyrus uero per interualla locorum
tabellarios ita diſpoſuit:ut fatigatis recentes:& nocturni diurnis ſuccederent:
adeo ut uolantes grues ſuperarent. Q uod & Xerxes feciſſe dicitur ut curſo
res inuicem ſuccedentes haberet diſpoſitos:quos neqꝫ imber:neqꝫ nox a curſu
dimoueret. Inter alios Marrhes Aegypti rex proditur:cornicem habuiſſe:cui
curſoris uice litteras perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminiſſe ex uiridi
lauro faſcium Luculli: Pompeii faſces languentibus foliis lictores exornare,
conceſſæ mox uictoriæ omen feciſſe. Sicut ſuperbus Tarquinius:ne ſuũ du-
cem latini agnoſcerent:neue:diſcreta inſignia haberent:ex latinis:Romaniſqꝫ
faſcibus:manipulos miſcuit:ſinguloſqꝫ ex binis fecit. Ipſe tamen Pompeius li-
cet ſe Imperatorem ſiuerit appellari : nunq̃ tamen in faſcibus inſignia laureæ
corone detuliſſe legitur. Q uo exemplo arguitur. Imperatorũ faſcibus:laureas
apponi cõſueſſe . quo iuſtum imperium & legittimus triumphus notaretur,
Apud græcos uero uetuſto more receptũ eſt:ut ſi quid fauſte & feliciter nũci

afferrent, coronati aduentarent. Ipſiq; ciues, felici accepto nuncio in cõmunis
ſignum leticiæ coronati incederent, ouantes, gratanteſq;, Carthaginenſes re-
bus feliciter geſtis, præcipuum leticiæ genus habent. Victimas cedere, ludos
celebrare, munera mittere. Quodq; faſcibus quos præferebant lictores Be-
tullas uirgas maxime cõmodas duxere. Itaq; ex illarum uirgis, tum propter
candorem, tum pp tenuitatem publicos faſces qui magiſtratibus preirent,
effecere. Atq; illud animaduerſum eſt, qđ tametſi ad reliquas prouincias præ
ſides, & magiſtratus cum lictore, & faſcibus irent. Tamen Alexandriam Cõ
ſulares faſces accedere, aut Vrbem inire, uetabatur. Quod diuinis carmini-
bus, & uaticinio predictum eſſet, tũc demum Aegyptum fore liberam cũ ad
eã Romani faſces aduentarẽt. Tametſi Romani magiſtratus libera, & fœde
rata oppida uelut ſociali fide copulata, plerũq; ſine lictore aut faſcibus adirẽt.

Quod Regium Diadema, tam apud Romanos, q̃ apud exteras nationes, genteſq; fuerit, & quæ inſignia. Caput. XXVIII.

APud Paulum Corteſium uirum doctum, & mihi perfami
liarem legebatur Luculli uita ex Plutarcho, in qua expedi
tionem, & prælia cõtra Mithridatem a Sylla primũ mox
a Lucullo ſuſcepta multa cum facundia uerborum refert,
cum quo multiplex uarium & inexpiabile bellum fuit, quo
q; modo fuſus & profligatus, cum de conſciſcenda morte
cogitaret, repentinæ incurſionis metu, ac ſubito malo perterritus. Eunuchum
e cubiculo ad ſororem, & duas uxores, Monymam, & Veronicam ut in tã
to diſcrimine ne contarentur ſibi uel honeſta morte consulere, anteq̃ uictor
hoſtis adueniret, miſiſſe dicit, & dum alii alio læto abſumerentur, illarum al
teram animo cõſternatam. Diademate detracto quod capite geſtabat, & col-
lo circundato ſuſpendio uitam finire uoluiſſe. Alteram ueneno: mortem ſibi
conſciuiſſe, & qualia in magnis diſcriminibus: & ſummæ fortunæ caſibus,
euenire ſolent: in eandem ſententiam multa cõmodiſſime aptiſſimeq; enarrat.
Atq; hæc cum legerentur: quidam uir curioſus & haud illiteratus qui una
aderat: quonam modo potuiſſet quiſpiam. Diademate quod capite geſtaret:
ſuſpendio uitam finire demirabatur. Quippe Diadema regium ex auro gẽ-
miſq; conſtare dicebat: neq; illo efficere potuiſſe quenq̃: ut laqueo deperiret.
Quæ cum dixiſſet, multiq; idem ſentirent. Dixi aliud fuiſſe ſententiæ: & opi
nionis meæ. Diademaq; Regium: tam Romanis: q̃ exteris gentibus: candi-
dam faſciam eſſe reſpondi, quod inſigne a libero patre: inuentum Plinius no
tauit. Ideo crimini datum Pompeio fuiſſe: qđ ulceris uelandi cauſa crus faſcia
circuncingeret: tanq̃ regium ſibi Diadema uẽdicaret, nihilq; referre qua in pte
geſtaretur

geſtaretur illi obiectum eſſe, tametſi ferantur ueteres, qđ caligis non uteren-
tur crura faſciis alligaſſe, femoraliaq; & tibialia habuiſſe. Et. L. Metellus, qđ
ulceris cauſa frontem faſcia circum dediſſet. Victati ſeu Diademati cognomē
tuliſſe. Tigranes quoq; Armenius candidam faſciam inſigne Regium ante
Pompeii pedes abiecisse dicitur, uelut dominationi cederet, & omni publico
munere ſe abdicaret. Quin etiam Alexander memoratur, cum deſiliēs equo:
caſu Lyſimacum uulneraſſet, medendi uulneris cauſa Diadema ſibi detraxiſſe
(nam candida faſcia erat) illoq; Lyſimachi uulnus alligaſſe. Quod omen, il
lum futurum Regem deſignauit, ſicut euentus docuit. Idq; apud Authores
aſſiduis exemplis patere. Medis uero Perſis, & Armenis Regibus, Cydaris
cum cerulea faſcia albo diſtincta, uel Tiara, amictuſq; purpureus quatrangu
lari figura. Interdum Candis, qđ Perſarum, Lydorumq; inſigne regiū erat:
pro Diademate fuit. Quos quidem Reges anteq̄ ſceptra inirent ſacris initia
ri oportebat. Qui modus erat, ut ueſtem quam geſtauit Cyrus primum
induerent, mox Therebinthum & Caricas guſtarent, poculumq; lactis ebi
berent. Sicut initiatos ſacris Iſidis, fores ædis aperire, arcanoſq; libros euolue
re, aqua ablui: ad ſacraria deduci, duodecimq; ſtolis primo, mox ipſius deæ
picta ueſte indui decebat. Quæ quidem Tiara pileus erat, ex qua redimicu-
la quibus maxillæ uelantur defluebant, qua phryges in ſolēnibus utebant
ſæpe. Quod quidem Diadema armeniorum Reges, niſi a Romanis, aſſu-
mere poterant. Nanq; experimento cognitum erat, Barbaros malle Roma
petere Reges: q̄ habere, Perſici Reges obſeruarunt ex Myrra & Labizo odo
rata capiti inſigne Regium ferre, pallamq; picturatam, & auro diſtinctam in
duere. Numidis Regibus Sceptrum in ſiniſtra & candida in fronte uicta in
ſigne eſt regale habitum. Macedonum Regum Chlamys, Chauſia & Crepi
dæ, ac Diadema. Aſſyriorum uero Tiara Diademate obuoluto, & tunica pur
purea, & partim alba, quam niſi rex īduere nemo poterat. Sardis quoq; cur
ru uehi, & rectam ferre Tiaram ſolis Regibus dabatur. Apud Siculos, pur
purea ueſtis, argenteus baculus, & purpura gēmis extructa cum Diademate:
Phenicibus, Syris, & Cylicibus Chlamis cum crepidibus & canditans dia-
dema. Aegyptiis aūt Regibus, nunc leonis, nunc tauri, aut draconis effficti
imaginem, aut ignem, arboremue effictam ſupra caput ferre, principatus &
regii dominatus, inſignia fuere: Tametſi regni cura & procuratio illis penes
regias uxores fuerit: quibus plusq̄ Regi honoris: obſequiiq; tributū eſt. Non
nunq̄ Diadema aſpidis imagine diſtinctum Aegyptiorum Regum ſpectatiſ
ſimum inſigne fuit: Parthis. Duplex diadema ampliſſimum decus Regium
dicunt eſſe. Quippe quoq; Reges magni & Regum Reges habebantur.
Sicut Phrygum Reges adeo proceſſere, ut regum maximi nomina ferrent.
Darii Diadema fuit purpureum: albo diſtinctum: qđ mox Alexander uſur-

pauit ferre, Syrii quoqꝫ ſtolam & ſceptrum pro regio Diademate habuerũt.
Apud prius uero ſæculum reges tenuiſſe haſtas quas ſceptra nuncupant, ꝓ
maieſtate, proqꝫ diademate fuiſſe ꝓditum eſt. Ferunt milites in exercitu phar
nacis tumultuaria coacta manu, latiorem illi ſcyrpum dum ipſum in regem
aſſumunt, pro diademate dediſſe. Sicut Amaſi dum concionatur pro Regali
ornamento galea data eſt. Batauí, & Germani Regem quem delegere attol
lere humeris, & ſcuto exceptum ſubcollare per uices pro regio faſtigio obſer
uarunt. Romanis aũt Regibus, Diadema, Trabea, & purpureus amictus
non quatrangularis, ſed ſemicircularis inſignia regii dominatus fuere. Sequu
toſqꝫ poſteà Cæſares diademate, minime uſos comperimus. imo omne de-
cus regium, ut inuidioſum deuitaſſe. Quippe nomen regium alibi magnũ:
Romæ uero intollerabile fuit. Frequens. n. apud eos Laurea capitis decorũ
& diſtincta radiis corona, ac purpurea Chlamys, inſignia imperii fuere. Tã
& ſi, poſt temporum interualla, ex Cæſaribus Aurelianum Cæſarem, præter
mores, inſtitutaqꝫ maiorum, diadema uſurpaſſe, eoqꝫ inſigni primum uſum
fuiſſe legamus. Demum eo ueſaniæ proceſſum fuit, ut ſequuti Cæſares ſacrũ
ignem, qui tantum Regibus Perſarum mos erat: uelut imaginem imperii ſi
bi præferri ſinerent, eoqꝫ præcipuo inſigni, & ſingulari ornatu uterentur. Fer
tur Clearchus Heracleinſium tyrãnus, cum effluxe fluerent opes eo proceſ-
ſiſſe, ut ſucceſſu continuæ felicitatis ſupra ſpem humanam inſolens, ſe Iouis
filium diceret. Superqꝫ cætera flagitia & dedecora, auream aquilam ſibi præ-
ferri ſineret, purpureamqꝫ ueſtem auream coronam & cothurnos, excellenti
cultu inſtar tragicorum regum, pro inſigni haberet, hanc regalem exiſtimãs
palmam, uelut eo ornatu, argumenta ſui generis, non ambigua fide demon
ſtraret. Et Antigonus, quo liberum patrem referret: inſolenti dominatu eo
uanitatis exceſſiſſe: ut hederam capiti pro diademate: pro ſceptro tyrſum ge-
ſtaret. Indi uero reges pro regio ornatu habent: ut cum foras prodeũt aurea
mithra pluribus gẽmis diſtincta, & Syndone amicti, Tympaniſqꝫ & Tin
tinabulis præcedentibus conſpicui fiant. Quod aũt de Cydari diximus/ nõ
abnuerim: illam ab Thiara haud multum abeſſe, ſed ſpecie fere pari: neqꝫ in-
uenuſta fuiſſe. Præter quæ fuere capitis inſignia, Athenienſibus quod Cro-
bylum uocant: Cypriis quod Cordilen: Perſis Nidarion: Aegyptiis faciolũ
non regium: ſed clarorum uiroꝝ & Principum. De Regali aũt Sceptro illud
memoriæ proditum eſt: externoꝝ Regum ſceptra in ſũmo Ciconiã. In imo
Hippopothamum habere effictum: quo argumento regem Iuſtitiæ obſequi
oportere: atqꝫ feritatem & indomitas libidines ne ira deſæuiãt emollire ſignifi
cabant: quod Ciconia ſũmæ pietatis Hippopothamus uiolẽtiſſimum animal
foret. Lydiæ uero Reges ſceptri loco ſecurim habuiſſe feruntur: ſicut Labra-
deus Iuppiter in Caria: pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat. Romanis uero

Regibus

Regibus lituus cuſpide incurua qui etiam uirga auguralis erat, ſceptri loco
eſt habitus, Tarquinio Priſco ſceptrum fuit eburneum in ſūmo aquilæ figu
rā habens, & corona aurea quā uſq; ad extremū tulit. Indis aūt, niſi ex hebe-
no ſceptra ſumere licebat. Quoꝝ Reges cum iura dabant, aut exteros lega
tos admittebant, tunc capillum pectere atq; ornari ſolebāt eximie. Babylonii
uero tanto ſtudio ſceptra proſecuti ſunt, ut extra domum ſine ſceptro ꝓdire,
aut cōſpici nefas ducerēt, in quibus diuerſas effictas ſpēs, figuraſq; habebāt.
Quippe mali, roſæ: uel lilii, aut aquilæ alteriuſue auis in ſūmo inſignia fere-
bant. Hoc Diadema apud exteros hodie uidemus in uſu frequēs, ut imaginē
ꝑſeferāt antiquitatis. Nā candida faſcia uelut regio inſigni caput obuoluti Re-
galē ꝑſeferūt maieſtatē. Nō ergo mirū, ubi in ſūma deſperatiōe & diffidentia:
Mithridatis uxor nihil ꝑlacādū rata: cū mortē oppeteret: ſi arrepto diademate
& inſigni regio (quæ faſcia erat) eodem collo alligato, uitam finire uoluiſſet.

Quæ fuerint auſpicia quæ e pullis emiſſis e cauca captarentur, & quæ ſecun
dos euentus quæ ue infortunia afferunt. Caput. XXIX.

INter auſpicia quæ ueteres maxīa cura, cultuq; obſeruarūt
annotauere annales nō paruæ æſtimationis fuiſſe pullos q
bus e cauca emiſſis puls dabatur. Et tā & ſi, antiquo augu
rū decreto oīs auis tripudiū facere poſſit. Tn̄ inter eas ꝑcipui
fuere pulli Melici, & Chalcidici, qbus tm̄ honoris tributū
eſt, tm̄q; fabuloſa uetuſtas religionis aſcripſitut niſi his præ
monētibus comicia nō haberent. Nullos ad honores ꝓueherent. Nulli ꝓuin
cias demādarēt. Nō Senatū cōſulerēt. Nō bella uel paces inirēt. Nihil deniq;
domi foriſq; agerent, qd' ab his nō ꝓdictum uelut deoꝝ monitu magna cu-
m penſitarēt. Hæ. n. quaſi internūciæ Iouis & interp̄tes, futura p̄monere, dice
bant, quibus pullarius p̄erat. Quotieſq; de ꝓmouendo negocio, aut re exe-
quēda pullos conſultum ibat, īpetrato de more ſilentio, pultem illis ante ca-
ueam aut offam obiiciebat, eratq; tp̄s conſulendi ſummo mane & primo di-
luculo. Quod ſi oblata eſca e cauca pulli nō exirent, aut ſero progreſſi eſcā
nō attingerent, retro ue cederent, uel occinerēt, aut nō ueſcerentur, ſeu plāctu
alarum alimēta refugerent, aut euolarent penitus, Omen magni terroris, &
ſollicitudinis triſtiſſimoſq; euentus adnotabāt. Tunc. n. pullarius quaſi mo-
nitu fatoꝝ, exitus aīo p̄ſumens, diem prælii, aut rei exequendæ tp̄s diffun-
debat. Quod niſi paritum fuiſſet extremū exitium & ꝑniciem plerūq; attule
re, Tyberio Graccho qua die in turba ceſus occubuit, pulli non addixere, ſed
emiſſi e cauca retro ceſſere, euentu triſtiſſimo qui mox cōſequtus eſt. Et Clau
dius pulcher moturus aduerſus hoſtes, non paſcentibus in auſpicādo pullis

per contemptum religionis inito nauali ꝑlio terribili ſtrage cum oī claſſe ꝓfli-
gatus pœnas dedit inſignes. Sunt tñ exempla deluſam religionem, & cōtem
pta auſpicia, felices euentus, & ſucceſſus plerūq; habuiſſe fortunatos. Papi-
rius.n.curſor, cum a pullario admoneretur, ne cum Samnitibus ꝑlio decerne
ret, pullis nō addicētibus feliciter dimicauit. Et Flaminius Cos. moturus ad-
uerſus hoſtes contemptis auſpiciis fortiter pugnauit, & uicit. Si aūt pulli e ca
uea egreſſi, obiectam pultē, aut offam uolēti aīo depaſti eſſent, ita ut illis ue-
ſcētibus fruſtū ab ore decideret, & terrā pauiret, qd' tripudiū faceret ſoliſtimū.
Rem haud dubie fortunari & auſpicia ſecūda eſſe, lætoſq; ſucceſſus, & ſpem
mirificam ꝑſignarūt. Sed quod de pullis apud Romanos ꝓditum eſt. Idem
in Lycia in Apollinis fonte, & in Medoꝝ lacu ad Neptūni aquas lymiræ pi-
ſces facere tradūt, ubi a cōſulentibus euocati ad augurium ueniunt, qui ſi ob-
iectas carnes diriperent & paſcerent, felicia portendere & pñs auſpicium face-
re: impiumq; breui futuꝝ interꝑtabant. Cōtra ſi caudis abegiſſent, aut aſper-
nati cibum refugiſſent, tunc luctus graues & dira ac peſtifera augurati fuere.
In Epyro quoq; in tēplo Apollinis Draco colebat, & in Aegypto Apis bos
in fano antiquiſſimo & ſanctiſſimo intra ſepta magnæ religionis, in qbus cō
iectura diuinæ mētis, & ꝓdictiōes futuroꝝ putabant. Sicut in mēphi Vacca
& in Helyopoli Mneus bos atq; in Arſinoe Cocodrelus. Hiſq; porrectā eſcā
accipiētibus aut auerſantibus, felicia auguria & exitus fortunati, nōnunq̄ ma
gna īfortunia & repentinū incōmodū ꝓdici & ꝓmōſtrari. Fuitq; obſeruatū in
oī auguꝝ cēſo, ut ſi pullarius: ſeu q uis augur q auſpicat, cuiq; monita deoꝝ
ꝓdicere, & de augurio rñdere ac portēta iterꝑtari curæ fuit, tacitū ferret, qd' di
uulgari uoluiſſent: haud aliter cōtraheret nefas: q̄ ſi occulēda diuulgaret: & ab
dita palā faceret. Si uero augurio fallaci mētiri auſus fuiſſet, ſiniſtrūq; ꝓ dex-
tro, uel quid prodigii foret, contra denunciaſſet, nō id illi qui de auſpicio con
ſulit. Sed in ipſius pullarii, uel auguris caput, qui tam improbe mentiri auſ-
ſus eſſet: quicquid fuiſſet infortunii reciſurum.

Pithagoras Parmenides & Zeno Philoſophi, Tum Ennius & Neuius poe-
tæ unde originem duxere. Caput. XXX.

QVod de Pithagora Samio ueteribus monimētis: memoriæ
& litteris proditum eſt, his etiam Genialibus adiicere nón
dubitaui. Siquidem hic Samo relicta ex patrio & natali ſo-
lo primo in Aegyptum, mox Babyloniam ad Perſaruꝫ ma
gos: cōtemplandoſq; ſiderum motus: originemq; mūdi ſpe
ctandā profectus eſt. Inde Cretam: lacedemonēq; ad cogno
ſcendas Minois & Lycurgi inclytas ea tēpeſtate leges cōtendit, qbus inſtru-
ctus tanq̄ ex mercatura bonaꝝ artium Methapontū & Crotonē uenit: ubi
ſuis monitis ꝑceptiſq; tm̄ proceſſit: ut populum in uicia lapſum, ad frugales

mores, modeſtiamq́ꝫ reuocarit. Ibiq́ꝫ Architam primo & Epycharmũ mox
Philolaũ & Alchmeonẽ. Deinde Zenonẽ: Parmenidẽ: ac Lyſiã ſuæ diſciplĩæ
ſectatores habuit, q eius monitis, doctrinaq́ꝫ ĩbuti, diuina mẽte & cõſilio uiri
euaſere, lumẽq́ꝫ & ornamẽtũ ſuæ reip. fuere. Sed Architas & Lyſias ex Tarẽ
tõ. Alchmeõ & Philolaus Crotoniatæ ubi quõdã magna græcia fuit. Parmẽi
des uero & Zeno ex Helea Lucaniæ urbe: q̃ poſt Silarum iuxta ſinũ poſſido-
niatẽ ſita ẽ oriũdi fuere. Eã pleriq́ꝫ Heleã dixere, alii Hileã: q̃ a Phocẽſibus co
lonia deducta fert̃. Hic. n. ille Zeno fuit Dialecticæ primus ĩuẽtor. Cuius plera
q́ꝫ extãt egregie dicta, factaq́ꝫ, q Pythagoræ p̃ceptis ĩbutus, cũ Phallaridi Ty
rãno hoĩ ſæuo & ſanguĩario, ob crudelẽ dominatũ necẽ machinaret̃. ut ciues
ab ĩpotẽti ſeruitio tolleret, & arcano cõſilio detecto captus ab eo, in oẽs crucia
tus laceraret̃: acerbis q̃ſtionibus: qđ cõſcios cõiuratiõis nõ detegeret, nullis ter
roribus adduci potuit, ut affines culpæ & conſcios facinoris palã faceret. Sed
uultu ĩterrito & quadã ſublimi cõſtãtia, ea p̃ſtãtia aĩ fuit: ut ſingulos Tyrãno in
timos familiares: q̃q̃ ĩſontes cõiuratiõis capita eſſe diceret, q̃bus ſublatis: mul-
titudinẽ ſæuientẽ, magnifica oĩone ita ĩpulit, ut facto ĩpetu lapidibus eũ obrue
rint. Sed qđ de Zenone idẽ de Theodoro q in Hieronymũ Hieronis filiũ iu
uenẽ oĩbus flagitiis coinquinatũ pp turpitudinẽ: ſordeſq́ꝫ uitæ cõiurauerat ſcri
ptũ accepimus. Is. n. cũ tormẽtis p oĩa exẽpla cruciaret̃, q̃ fortiſſimi cuiuſq́ꝫ pa
tientiã uincerẽt, ea fuit cõſtãtia aĩ, adeoq́ꝫ fortis & magnus, ut oẽs ſocios faci-
noris ſupprimeret, Tyrãni uero alũnos & familiares: uelut ſceleris miniſtros
& eodẽ crimĩe pollutos: p carnifices & tortores ad ſuppliciũ tradi fecerit: Leena
quoq́ꝫ q̃uis mulier, cũ p oẽs cruciatus uexaret̃: a Tyrãnis nũq̃ adduci potuit:
ut cõſilia Harmodii & Ariſtigitonis Tyrãnicidaꝝ detegeret. Ob qđ meritũ
ſimulacrũ illi Athenĩẽſes erexere. Leenã æneã cui ob taciturnitatẽ linguã addi
uetuerũt. Sicut Beroſo Aſtronomo, ob uera q̃ p̃dixerat uaticinia. In gymna-
ſio ſtatuã lingua aurata effinxere. Cui nõ abſimilis Epicharis libertina fertur,
quã in cõiuratĩoe Piſoniana iuſſu Nerõis p oĩa fœda exẽpla cruciatã, nõ uerbe
ra: nõ ignes: nõ torquẽtiũ ira: p uincere potuit: ut ſe cõſciã fateret̃. Fuit quoq́ꝫ al
ter Zeno phs ĩſignis: & alii noĩs eiuſdẽ fama illuſtres. Sed q̃a Tarẽti mẽtio &
Hileæ facta ẽ, admoneor ẽt Rhudiaꝝ in appulis ſitæ urbis, q̃ multi noĩs & fa
mæ nõ minoris habitæ ſũt. Ex his. n. Ennius poeta oriũdus fuit. Tã & ſi ex
Tarẽto ortũ nõnulli credãt. Ea. n. Vrbs a Tarẽto haud multum diſtãs: citra
brũduſiũ ĩ mediterranea ſita ẽ: ubi Lupie & Salapia oppida fuere: Salẽtini ãt
hi ſũt: q extimã orã Italiæ: & Cherſoneſſuz circa hiapigiã ĩcolũt: qui Meſappii
Calabri: Hiapiges: Peceucii & Appuli cõi noĩe appellant̃. Fuit iiſdẽ tp̃ibus Pa
cuuius Tragediaꝝ ſcriptor: Brũduſii in agro ſalẽtino Ennii ſorore genitus, &
Accius tragicus libertinis parẽtibus haud multũ ætate diſtantes ſũt & Neuius
poeta qui ex cãpania ut frequens opinio eſt, originem ſibi uendicauit.

ALEXANDRI.DE.ALEXANDRO IVRIS.PERITI.NEAPOLITANI GENIALIVM.DIERVM.LIBER.SECVNDVS

Locus ex Propertio ab Accio Sincero Neapolitano in conuiuio familiari cõmode emendatus. Caput. I.

s

ATVRNALIBVS. Cum ego & familiares mei compluſculi ſub idem tempus Neapoli conuenitemus: cunq; a forenſibus negociis feriarum cauſa, aliquando quies foret. Ad Accium Sincerum: uirum ingenii cultu & facundia ſingulari: cum quo mihi per uetus conſuetudo fuit a puero, nõnunq̃ uentitabamus: Cum eoq; uel honeſtis deambulatiunculis: uel ſermonibus lepidiſſimis: id quod erat temporis: ad multam ſæpe diem conferebamus: quottidianoq; eius congreſſu, & aſſiduo comitatu perfruebamur. Accipiebatq; nos homo ille: ſuauitate inſigni plerunq; nouo epigrãmate: aut elegia uerſibus mundis & graphice factis multo cum nitore & cultu. Nõnunq̃ feſtiuiſſimis æpulis: & letiore conuictu: cenaq; non uulgari nec protrita. Sed aut ueteris cucurbitæ ferculo cum lactucæ thyrſo: minutim ceſo: & acino uuæ paſſæ inſperſo, aut olẽtibus pomis, anni frigore ſeruatis: & ficu ſicca ſinueſſana cum roſaceo, ex petrino ſuo: quæ ipſe appellabat petrinia. Velut fuit illa die: cum mihi & pleriſq; doctis uiris cœna exhibita. Sanazario ex Aethiopia: bonæ frugi liberto: ſcitiſſimo adoloſcenti quem libertate, & gẽtili cognomento donauerat. Liberalibuſq; diſciplinis inſtruxerat: ita ut cui uis ingenuo non impar uideretur: demandauit: ut propertii elegias a ſe pluribus in locis caſtigatas ſummiſſim: leniterq; cantaret. Quod cum ille cupide faceret: uerſuſq; ad Tibiam modulis dulciſſimis ſcita: & canora uoce: canere: inceptaret: noſq; ex proferentis uerba & concentum: numeroſq; admodum ſuaues ſumma cum uoluptate captaremus: & iam millibus modulatis uerſibus uentum eſſet ubi Cynthiam Baiis demorantem diu abfuiſſe conqueritur: his uerbis.

Ecquid te mediis ceſſantem Cynthia baiis
Qua iacet herculeis ſemita litoribus
Et modo Theſproti mirantem ſubdita regno
Proxima miſenis equora nobilibus.

Accius carminibus pauſam fieri iuſſit, & ad me conuerſus. Quid tu inquit qui orbis ſitum tandiu legendo perſcrutaris Miſenum aut Baias cum Theſproti regno cõmune habere uidiſti. Nunquid in memoriam uenit Theſprocium agrum in Epyro iuxta Chaones, & Acarnanes, aut ſicut Herodotus ait: Ambraciis, & Leucadiis proximum longe a Cumano abeſſe. Quid.n. iſto in loco hic Poeta ſenſerit, qui regno Theſproti æquora Miſeno ꝓxima ſubdita eſſe dixit, cum tanto maris, terrarumq; receſſu diſcreta ſint, non equidem intelligo. Neq;.n. Theſprocios in Cumanum ueniſſe, aut in Italiam colonias deduxiſſe, uel armis nouas ſedes conquiſiſſe, unq̃ qđ meminerim legi niſi tu forte qui meliore memoria es, aliter ſentis. Cunq; me id arbitrari reſpõdiſſem, quod pleriq; ſtudioſi ſenſere. Vt poeta loci confinio, & quaſi comertio ductus, cum ex Chalcide, & Euboea profecti, multum in ora maris poſſent, lateq; fines propagaſſent, illoſq; Cumanum tenuiſſe, & illuc colonias deduxiſſe, authores tradant. Siquidem Hypocles Cumeus, & Megaſthenes Chalcidenſis, multo emenſo mari huc colonos deduxere, moniti oraculo, quippe cum nullam coloniam ſine cõſilio deorum, græci tranſmitterent. Vel ut multi ferunt, Duce Parthenope Eumeli filia quæ ſolum Neapolitanum delegit columbæ augurium ſequuta. In cuius rei monumentum Apollini ſtatuam Neapolitani erexere, columba humero inſidente, quam ipſa inſpicere, & adorare uidebatur. Theſprociumq; agrum ab Euboea haud multum diſtare certum ſit, quaſi ad hoc alludens poeta, ſubdita regno Theſproti æquora Miſeno proxima affirmarit. Scilicet quia ex Chacidæ Theſprotis proxima, & Cumeis profecti agrum Miſeno finitimum, hoc eſt ipſas Cumas tenuerunt, propterea ea loca ſubdita uideri. Solereq; non ignobiles poetas loca, & receſſus circumſcribere, illaq; non expoſite & aperte, ſed quaſi per tegmenta, & figuras obliquis orationibus denotare. Idq; ſenſiſſe doctos uiros, itaq; uerſus interpretatos fuiſſe dixi. Nunq̃ inquit Accius, quod ego ſcio, tam hiſpida, & agreſti aure propertius fuit. Vt cum Chalcidem aut Cumeos dicere contenderet: Theſprocium agrum quaſi finitimum illorum loco nuncuparit, cum præſertim nulla ſocietas, aut cõmunio cum Theſprociis agro cumano fuerit, cõſtetq; ſi omnes ſinus, promontoria, littora, inſulas, & urbes maritimas, ac maria uaſta, & terræ infuſa ex omni antiquitate perſenſere uelis, Theſprotios magno littorum flexu & multiplici ſinu: longe a Chalcide Euboeæ, & Cumeis abeſſe: nec ita finitimos ut forſan arbitraris. Neq; ego huius poetæ præſtantis ingenii uim, hos nitidiſſimos & mundiſſimos uerſus optime æditos tam abſtruſo, & recondito ſignificatu uerborum, conculcaſſe putarim. Etenim ſi Chalcidenſes, & Heretrienſes ex Euboea, claſſe huc aduectos Cumas cõdidiſſe, & pulcherrimam campaniæ orã: ac loca Miſeno proxima tenuiſſe fama fert/ſicut Iapygiã: Phaliſcos: Nolã: & Abellã tenuere

cur loca Miſeno finitima potius Theſprociis q̃ Chalcidenſibus q̃ Heretrienſibus ſubdita dixerit equidem ignoro, cum & hi ueri incolæ ſint, & longe aptius, conuenientiuſq; fuit, iſtos, q̃ illos, cum quibus nullum erat uitæ cõmertiũ nominaſſe, Verũ inquit Accius ſi uerſus iſtos, bene pẽſitare, & uerba, ac ſenſus, aure attenta rimari uolumus, nõ Theſproti ut cõmunis error habet. Sedte prochytæ, a poeta ſcriptum fuiſſe facile contenderim. Idq; ita eſſe in quod uis pignus uocarem non aliter ſcriptum carmen ab eo æditumue fuiſſe. Sed hic error ita aliquibus inſedit penitus, ut diuelli, haud facile queat. Quod tamen ita eſſe inclinat animus probabili argumento. Cum Prochytam & Pithecuſas a continente æſtu marino euulſas, q̃nq; circũfluum mare inſulas feciſſe, liquido cõſtet, ſicut Capreas, Leucoſiam Sirenes, & Oenotras. Seu q̃ multi tradunt Inarimẽ montem fuiſſe qui motu terræ diſcluſus a continẽte: Prochytam fecit inſulam, anguſto freto interfluente, quæ græcis ab effuſione dicta eſt. Ipſamq; & Pithecuſas diſcluſas montis partes. proximas Cumanorũ finibus tanq̃ moles obiectas ante agrum Cumanum & Miſenum exiſtere, antiqua monumenta annalium prodidere, quod & nunc uidere licet. Subdita ergo Prochytæ regno Miſeni proxima æquora poetam dixiſſe crediderim, cum ipſa littora facili traiectu apta & coerentia ſint. Quippe cũ ante ipſam paruo freto diſtincta iaceant, propterea ſubdita uideri, potiusq̃ Theſprotios cum quibus nullum comertium fuit, extimos & remotiſſimos intellexiſſe. Inſulas quoq; regna nuncupari Virgilii teſtimonio probatum eſt. Septimo Aeneidos dum inquit. Fertur Thelebo um Capreas dum regna teneret. Huiuſq; erroris, illud quoq; ſpecimen eſt, q̃d alio in loco cõmuni opinione, pudendo errore receptum erat, nauitam hunc poetam fuiſſe. Quod quidem ita fuit in confeſſo, ut in eius uitæ cõmentariis pleriq; id pro certo poſteris tradere non dubitarint, ut altero uerſiculo conſtare uidebatur, & q̃uis nauita diues eram, quo imperitius dici profecto nihil potuit. Cum neq; hoc usq̃ gentium tradatur, ut elegantiſſimus poeta, & honeſtiſſimus uitæ genus poetarum ſtudiis piaculare, & portentoſum nautæ munus concupiuerit. Et portenti, ac prodigii ſimile eſt, hæc cõmenta in tanti igenii uiro opinari. Sed quod a uero minime abeſt, mendum etiam in hoc uerſiculo facile inq̃ toſtẽdimus. Siquidem ubi legebatur perperam, q̃uis nauita diues eram, non ita diues eram dicendum fuit. Huius quoq; rei haud improbabile documentũ uideri, q̃d Iouianus Pontanus uir multæ eruditionis, antiquiſſimo firmabat teſtimonio. Propertii Elegias patrum noſtrorum ætate, & ſe adoloſcentulo primum in lucem prodiiſſe, cum antea inſcicia temporum incompertæ forent, & incognitæ. Opuſq; oblitteratum & lõgiſſimo æuo abſumptum, corroſis & labentibus litteris in cella uinaria ſub doliis inuentum apparuiſſe, & cum libelli uetuſtate uerbis & noibus abſumptis longo ſitu & ſenio, q̃d in

diuturna obſcuritate latuerat, ueram lectionem aſſequi nequirent, effectum
ut mendoſi inde codices prodirent. Paulatimq́ʒ diſcuſſi errores, & corrigi cœ
pti ſunt, nec tamen effici quiſſe: ut poſteris omnino integri inoffenſiq́ʒ daren
tur. Ad hunc modum Accius Sincerus noſter, Scite admodum apud com
pluſculos qui aderamus, ſermocinabatur, itaq́ʒ mendaces libellos deprehen
debat, erroreſq́ʒ diiudicabat, ac perpenſo iudicio uicia rimabatur.

Qui quæſtores Romæ, quotq́ʒ fuerint, qualiſq́ʒ poteſtas, & munus erat, aut iuridictio.

ORigo quæſtorum antiquiſſima eſt: ut Pomponius & Gra
tianus ſcribunt. Quippe a conditore Vrbis Romulo. De
inde Nūma Pompilio: ut nōnulli putāt, ut uero plures cer
tioreſq́ʒ a Tullo Hoſtilio quæſturam primo inuentam fuiſ
ſe autumant. Sed ſicut hoc incertis authoribus traditur: ita
exploratum eſt. Valerium publicolam qui cum Bruto Cos.
fuit: cum Saturni ædem & Aerarium condidiſſet, duos quæſtores qui publi
cæ pecuniæ præeſſent, ſuffragiis populi creari uoluiſſe. Fuere aūt hi. P. Vetu
rius: &. M. Minutius: qui primi ex patribus quæſturæ munus curiatis comi
tiis cæpere. Quæ res cum bene & proſperæ reipublicæ ceſſiſſet, & plebs cū
patribus tumultuata: quæſturæ ſe participem fore cōtenderet: eo deducta eſt:
ut ex duobus: quattuor quæſtores fierent: duo qui urbanis negociis & æra
rio præeſſent: duo qui Conſulibus ad belliminiſteria præſto forent: liberūq́ʒ
eſſet: ut hi poſſent: populi ſuffragio ex plebe uel patribus creari: quo tpe tanto
certamine in quæſturam plebs inualuit: ut ex quattuor uix uni patricio Fabio
ſcilicet Ambuſto locus relictus foret. Interiecto deinde tpe quo picentes aſ
ſiduis cladibus fatigati: in populi Romani ſocietatem aſciti ſunt: quæſtorum
numerus auctus fertur: ut ſeni crearentur. Coniectari licet: qđ auctis populi
Romani uectigalibus: & quæſtu uberrimo ex prouinciis proueniente: illorū
numerum quid munus exequerentur: quibuſq́ʒ curatio hæc demandaretur
augeri oportuiſſe: donec Syllana lege intercurſu temporum ultra uiginti ex
creuiſſe dicuntur. Quid aūt quæſtorio muneri conueniat: ſeparatim & inter
ciſe authores tradunt. Nam Coss. prætoreſq́ʒ: in prouincias profecturi ſingu
los quæſtores quoq́ʒ curæ captiua præda: & quicquid auri argentiq́ʒ inde ad
ueniret appenſum adnumeratumq́ʒ demandaretur apud ſe habebant. Quo
rum munus erat uectigalia populi Romani: in prouincia exigere. Stipendia
ꝓbere militibus. Singulaq́ʒ accepta: expēſaq́ʒ rationibus inferre: mulctas quo
q́ʒ pecuniarias tam Romæ: q̄ in prouinciis exigere: & in publicas tabulas no
tare: omniumq́ʒ rerum: pecuniarumq́ʒ notas: & illuſtres rationes dare: illaſq́ʒ

confectas, & conſolidatas, abſolutaſq; per ſuos ſcribas, in ærarium deponere. Quos quidem ſcribas maximæ probitatis, ne quid fraudi, doli ue admitteretur: huic muneri adſcribebant. Tam & ſi Scribæ officium: Romanis mercēnarium fuerit: nec magni teſtimonii: aut prætii: Macedonibus contra apud quos niſi uiri expertæ uirtutis, magniſq; rebus geſtis & pro cumulo magnæ gloriæ admittebantur. Siquidem Eumenes Cardianus ſcriba Philippi Regis fuit, & alii uiri illuſtres hoc munere, uelut amplo honore honeſtati fuere: Cato uero in quæſtura miniſtros & ſcribas rationibus obnoxios: grauiter increpitos: qđ parum integra fide æra perſoluiſſent, fœdum in modum uexaſſe, & magiſtratu deieciſſe dicitur: qui tam accurate quæſturam geſſit. Vt unus ex quæſtoribus quottidie ad ærarium ueniret primus: & rationibus cōfectis recederet poſtremus. Hos. n. quæſtores a principio Coſs. deligebant, nonnunq̃ ſorte illos accipere coacti ſunt. Donec eum quoq; honorem, populus: ſuffragiis tribuniciis: quibus libitum eſt demandauit. In qua re id obſeruari meminimus: ut anteq̃ Coſ. ꝓuincia decederet: quæſtori magiſtratu abeſſe non liceret. Alii uero quæſtores dicti, qui prouincias decreto Senatus ſortiebantur: qui etiā ius dicere, Lictores habere: & munera belli obire, ac magiſtratus inſignia in prouincia ferre poterant. Quibus & mandata imperia: & exercitus cōmiſſos. Illorumq; ductu & auſpicio ægregie bella geſta: ꝓuincias adminiſtratas: & perdomitas: hoſtes uictos: & profligatos: atq; exercitus fuſos: & multiplici clade affectos legimus. Præter quos urbani quæſtores fuere: qui & ſi nullo imperio fungerentur: Quippe qui nec uocationem: nec p̃henſionem haberent: nec ſella curruli ut pleriq; magiſtratus: neq; lictoribus aut uiatoribus inſignes forent: & apud prætorem poſſent a priuato in ius uocari: negocioſa tamen & plena ſollicitudinis adminiſtratio fuit. Nam & Aerarii, & uectigalium populi: Romæ curam geſſere, tum ſiquid pecuniarum publice uel priuatim erogari: uel in ærarium condi deberet: quæſtorum curæ mandabatur. Cunq; exercitus ſcribi: & in campum Legiones educi oporteret: ſigna militaria a quæſtoribus ex ærario promebantur: eaq; ad Coſs. in expeditionem ituros mittebantur. Quin etiam Regibus & legatis ex ultimis oris terrarum Romā profectis publicum hoſpitium & munera quæ lautia dicta ſunt: ſæpe cōmeatus large & hoſpitaliter: & ueſtimenta per quæſtorem urbanum publico nomine præſtabantur. Ipſiſq; ac comitibus nequid rerum deeſſet: urbani quæſtoris curæ mandabatur. Qui tamen non oīum gentiū legatis: hæc munera præbere ſolitauerunt. Nam ſi quæ incognitæ legationes aduentarent: anteq̃ admitterentur exploratores: minoreſq; magiſtratus profecti obuiam: qui & quæ petentes uenirēt in primis inq̄rebant. Inq; æde Apollinis extra Vrbem Senatu euocato: poſtulata noſcebant: quos ſi uidebat̄ admitti iubebāt. Et ſi ſocii eſſent fœderati: aut bene de republica meriti: quo ho

noratius

noratius exciperentur:his obuiam prodire. Illoſq; liberali & largo uiatico, ac
comi hoſpitio iuuare, benigne inuitare comitatuq; & copia rerum olum cu-
mulare, nonnunq̃ apparatus eccipere æpulis, per oppida, perq; municipia ſo
lebant. Sed cum lapſis poſt temporibus propagato lateimperio. Legati ſo-
cioꝝ ab exteris & ultimis gentibus, Vrbem quottidie adirẽt, cum uix tot cō
meatibus populus ſufficeret, cautum fuit: ut ſublato ſumptu & uiatico lega
ti Regum, municipioꝝ & coloniarum, undecũq; Romam profecti, ædem
Saturni petant ĩprimis, ibiq; apud præfectos ærarii nomina dare, & litteris
adſcribi debeant, ut cum cōmodum foret, noſcendis ſinguloꝝ poſtulatis: Se
natus detur. Et poſt mandata ſingulis in prouincias profecturis conſulatur.
Quin etiam abſentibus Coss. comicia quæſtorem urbanum habere poſſe,
non eſt controuerſia. Præter hos fuiſſe quæſtores parricos qui & parricidii di
cti ſunt apud multos comperimus: tantæ dignationis: ut capitis reos agere:
& Maieſtatis poſtulare: diemq; perduellionis ad populum dicere / capitales
res quærere: & de ſontibus quæſtiones habere poſſent. A quæſtoribus Ceſo
ne Fabio, &. L. Valerio dies dicta perduellionis Caſſio fuit. Et ab Aulo Cor
nelio & Seruilio quæſtoribus. M. Volſio, qđ falſus haud dubie teſtis in Ce
ſonem fuerat, diem dictam accepimus: qui poſtea ſeuera correctione dãnati:
ſuoꝝ facinorum pœnas dedere. Hos etiam lictorem & uiatorem habere, &
ius dicere liquet: qui & quæſitores dicti: quam iuridictionem triumuiri capita
les poſtea ſibi uendicarunt. Quos quidem parricos Syllæ temporibus ad ui
ginti numerum propagatos ut de ſontibus pœnas exigerẽt: authores memo
rant. Per quos ius quottidie dici: & Senatum ſuppleri uoluit. Eſt quoq; illđ
animaduertere. Qđ licet quæſtura ex minoribus magiſtratibus in Vrbe fo
ret: eius tñ dignationis erat, ut quiſq; ægregius & bonæ indolis adoleſcẽs: ex
illa gradum ad reliquos honores faceret. Nanq; hinc aditum: reliquis adeun
dis magiſtratibus auſpicabantur. Siquidem primis experimentis: quæſturæ
initiati: qui nullis ante honoribus uſi erãt: inculpatæ uitæ teſtimonio: ad ædi
litatem mox præturam & demum Conſulatum: euehebantur. Quin etiam
tanto honori quæſtura fuit olim: ut uiri conſulares: magniſq; honoribus fun
cti illam gerere: indecorum non putarent. Cum. M. Valerio Voleſi nepote.
T. Quintius Capitolinus qui ter. Cos. antea fuerat, quiq; ampliſſimis ma-
giſtratibus inſignis erat: quæſturam gerere non dubitauit. Cato quoq; trium
phalis ſenex quæſturam ita geſſit: ut Conſularis poteſtas quæſtorio muneri
adiũcta uideretur. Quod & lege Pompeia cautum fuit: ut deinceps quæſto-
res niſi uiri conſulares: ſuffragio populi crearentur. Fuitq; inde ſeruatum in
exercitu: cum pro re conſilium capiendum erat: uel acie duces congredi parãt:
ut quæſtores una cum legatis & ſenatorii ordinis militibus: Tribunis milita-
ribus: & primoꝝ ordinum centurionibus: concilio aduocentur. Cũq; antea

quæſtores deſignati gladiatoria munera exhiberent, qđ illis erat hoc munus
a principibus datum, poſtea Neronis tpe Senatuſconſulto cautum fuit: ne de
inceps quæſtores exhibendi gladiatores ad ferrum neceſſitate pollueren̄t. Nec
p̄terierim quæſtores principis candidatos ultra præſcriptos cæteris adnume-
rari, quoꝝ munus erat, acta Senatus & principis pſcribere. Orationes Impe
ratoꝝ & libellos ad Senatum miſſos cum poſtulatis recitare & mandare lit-
teris. Dictandiſq; epiſtolis & legendis aſſidue uacare. Quare orationes prin-
cipum, Senatuſq; edicta, ac militum conciones, per quæſtores ſæpe pſcripta
lecta & audita fuiſſe legimus. Tam & ſi Nero princeps miſſas ad Senatum
orationes præterito quæſtoris officio per Coss. recitaſſe pro concione. Et Ve
ſpaſianus: orationes in Senatu quæſtoris uice frequenti curia rettuliſſe dicat̄.
Sed cum quæſtura annuus magiſtratus foret. Quippe finito anno ex legis
præſcripto reditus quæſtori permittebatur. Quoſdam tamen prorogato im
perio, continuo triēnio ærarii curam & quæſturæ munus geſſiſſe cōperimus:
Donec lapſis tpibus deſito quæſtoris officio: cura ærarii a quæſtoribus urba
nis ad prætorios, prætoreſq; ac præfectos ærarii lege promulgata ab Augu-
ſto tranſlata fuit. Is. n. ex numero Senatoꝝ præfectos ærarii delegit primus:
deinde ſorte ducti fuere: ex numero prætoꝝ: quā Claudius Cæſar a præfectis
ad quæſtores rurſus deuolui iuſſit. Deinde Nero curam tabulaꝝ publicarum
a quæſtoribus ad præfectos trāſferri uoluit. Donec ad Veſpaſiani tempora
pᵃentum eſt, quibus rurſus a prætoribus cura ærarii gerebatur. Apud Athe
nienſes uero ampliſſimus magiſtratus quæſtura fuit, quā cum gereret Pericl̄
der grauiſſimam contraxit offenſam, qđ partius frumentum populo impar
tiret, proptereaq; acculatus: & a plebe pro concione lapidibus obrutus fuit.
Cur aūt in æde Saturni ærarium eſſe uoluerint, licet uaria opinio diſſentiat
illorum ſententiæ accedo magis, qui cenſuerunt id quod nōnulli tradunt, &
ad fidem pronius eſt. Valerium publicolam, qui Saturni ædem conſtruxit:
loci oportunitate ductum cum oī aditu perſepto, undiq; præruptus & ab ac-
ceſſu munitus locus foret: eandem Saturni ædem æris publici: legumq; &
Senatus conſultoꝝ, tabularumq; publicarum & ſignorum militarium ſacra
rium eſſe uoluiſſe. Præter quod Saturni ærarium. Nemis quoq; & Tiburẽ
ſacrarum pecuniaꝝ theſauros ad incertos belli euentus ſi externa uis ingrue-
ret, longo tpe ſeruari accepimus. Illud quoq; non ab re fuerit meminiſſe. In
eadem Saturni æde fuiſſe Sanctius ærarium intentioris curæ. In quo aurum
uiceſimarium: quod ex uiceſimis exigebatur: ad ultimos caſus & in extrema
fortuna populi Romani ſeruabatur, qđ inceſimarium, ab aliis Cimiliarchi
um dictum eſt. Ex quo. C. Cæſar primo ingreſſu ciuilis belli, laterum aureo
rum ſex & uiginti millia, percuſſæ uero monetæ, pondo trecenta millia, qđ
erat tot triumphis partum: cōgeſtumq; protuliſſe fertur. Poſt quæ legimus

ærarium

ærarium militare cum uectigalibus nouis ab Auguſto æditum, unde prom
pta pecunia ſtipendiis ſufficeret. Aedem uero Saturni in faucibus Capitolii
fuiſſe conſtat:qui mons Saturnius dictus:ubi Carmentis fanum:a quo Car
mẽtali portæ nomen datum:ibi quoq; Saturnia porta:quæ Pandana eo qđ
ſemp pateret dicta eſt.In qua æde Senaculũ fuiſſe authores memorãt.Apđ
græcos illud fuit notatũ.Myniã Chriſæ filium qui Myniis imperitauit: con
dendis pecuniis theſauri locum muniuiſſe primum.'Tum ſi qñ: conſpirante
græcia:cõmuni conſilio bellum gerendum foret.In Delo inſula:quam ſedem
bello delegerant.collatas pecunias ad belli opus tanq̃ ærarium deponere con
ſueſſe.Idq; q̃tum opinione auguror ideo uiſum:qđ difficilis aditu:& arcis in
modum munitiſſimus locus foret.Cætus quoq; & belli conſilia:in eiuſdem
inſulæ templo:nonnunq̃ apud Olympia habebant: deq; rebus maximis de
concilii ſententia decernebant.Athenienſes uero Delphis Theſauros oĩ æta
te intactos habuerunt, Lacedemonii pecunias publicas in theſauris non coe
gere:ueriti ne uiolentiores cuſtodes nacti illas expilarent.Macedones in oppi
do Quinda iuxta Tharſum oẽm gazam & pecuniam ad belli opus depo
nebant.Syracuſani in Labdalo caſtello munito.Aſſyrii aũt Suſis:Camby
ſis ærarium oppidum Gaza in paleſtina fuit.Nam Perſæ gazã ærariũ uocat.
Deiotari uero in Peyo phrygiæ: Lyſimachi theſaurus Pergami ſeruabatur:
aliquando in Cetruzi promontorio/Iugurthæ in Thala & Capſa Numidiæ
Perſaq; Reges Barbaras opulentias in montibus ponũt. Hebræi in Thrace:
& Thauro Hiericuntis:nam ſacrum theſaurum corbonam uocant Tigranis
in Bambinſa & Olena.Mithridatis in Petra armeniæ.Babyloniorum autẽ
Regum in Zeugma urbe iuxta Euphratem: uelut arce tutiſſima tributoq;
theſaurus & ærarium eſſe conſueuit.

Quid reſponderit ſuper cõtrouerſo iure teſtamenti in quo fundus ſeu ædes
filiæ legatæ fuerant. Caput. III.

APud tribunalia iudicum cum in foro & iudiciis uerſaremur:
ibiq; aſſideremus ut poſtulata cognoſcerem:teſtamentum
exhibitum eſt:in hæc uerba. T.Sempronium filium hone
ſtiſſimum ex aſſe mihi heredem uolo. Septiciæ uero filiæ
meæ impuberi:cum uiri potens erit fundum ſuburbanum
ſeu ædes meas quæ in uia lata ſunt:do lego:ut hac dote cõ
tenta Helio campano nubat.Cunq; filia potens uiri dotem ſibi a Sempro
nio apud iudices dari poſtularet/& lege ageret: tãq; ad fundum ſuburbanũ
q̃ ædes admitti peteret ex legato:ideoq; ad iudices conſciſſendæ litis gratia ue
niſſet. Sempronius contra renitens reclamabat, & Septiciæ alteq; tantum

deberi ex teſtamento, ut ſiue ad fundum, ſiue ad ædes admiſſa fuiſſet, amplius ex legato peti non poſſe aiebat. Cum teſtamenti uerba non utrũq; darit, ſed ad alterum admitti deſignarent, illamq; ſi alterum fuiſſet aſſequuta, ad aliud iure legati admitti non decere. Cunq; ad multam diem iurgiis, clamoribuſq; obſtreperent, & infinita contentio, atq; inexplicabilis difficultas patronoꝝ eſſet. Tandem poſt imodicas altercationes conſultus ego a iudicibus ſuper hoc iure controuerſo quid ſentirem. Teſtamentum & tabulas mihi exhiberi iuſſi, quo prolato, cum poſtulata cognouiſſem, diſcuſſo iure qđ in controuerſiam uenit, & teſtamenti uerbis mature penſitatis. Vtrũq; Septiciæ deberi & tam ad ſuburbanum fundum q̃ ædes iure legati admitti poſſe reſpõdi. Quippe cum parentis arbitrium tam ſuper fundo q̃ domo, Septiciæ cõſuluiſſe appareat, & hoc ex teſtamenti uerbis liquere. Dictio.n. ſeu ultimæ diſpoſitioni appoſita in qua oẽ momentum rei eſt, & teſtatoris uoluntas ſita apparuit, non diſiunctiua: ſed coaugmentatiua eſt: illamq; copulare uerius q̃ diſiungere: propterea utrũq; ſimul compræhendere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis diſpoſitione, quam Paulus iureconſultus libro iuris ciuilis tertio de legatis, aptiſſime proſequutus fuit, qui de hac controuerſia conſultus ita reſpondit, uerba Pauli ex eo libro hæc ſunt. Vxori meæ mundum ornamenta ſeu quæ eius cauſa paraui do lego, placuit omnia deberi, hoc enim uerbum ſeu ampliandi legati cauſa poſitum eſt. Quibus perlectis. iudices ſecundum ipſius poſtulata Septiciæ litem dedere.

Quæ Deorum ædes extra urbis pomerium ſitæ fuerint, & ex his quæ in Vrbem poſtea receptæ. Caput. IIII.

QVod ædes Vulcani a Romulo primum extra pomerium conſtructa in urbem diu admiſſa non fuit, cauſam hanc ferunt fuiſſe ut is deus procul incendia arceret: neue confinio & quaſi contagio urbi quæ incendiis expoſita erat diſcrimini aut noxæ foret. Quos.n. deos ui ſua ueteres obeſſe ſunt arbitrati: in Vrbem diutius non admiſere. Hac de cã ædem Bellonæ & Martis extra Capenam quarto ab Vrbe milliario conſtructam ferunt: ut a ciuium mentibus inteſtinas clades: ardoremq; cõſerendæ manus: a ciuili cruore ad hoſtiles pugnas auocaret: utq; domi iugi cõcordia quiete uiuerent: illos ueluti fomenta præliorum intra Vrbem eſſe noluere. In hac æde Bellonæ ſummis ducibus qui fortem: ſtrenuamq; operam reipublicæ nauarunt: poſt res geſtas magnifice: Senatus ſæpe dari: ibiq; de triumphis: deq; uictoria cõſuli mos erat. Martis uero ædem qui gradiuus dicitur. Appia uia quindecim ſtadiis ab Vrbe: & alterã. Quirini cognomento: quaſi ſedati & trãq̃lli

intra pomerium fuiſſe, multi meminerunt. Sic Veneris Herícinæ templum extra portam collinam magna mole conſtructum ferunt, cum porticu inſi-gni, qđ deuicta Sicilia Marcellus fundaſſe dicitur, ne libido ſualeſceret. Vtq; luxuria a Matribus familias abeſſet procul. Ideo ab Vrbe ſemotū extra po-merium locauere. Ad hanc ædem ſi quando circus maximus Tyberis allu-uione inundaret, ludos Apollinares ſæpe celebratos comperimus, in quā uir-gines ætate adoloſcēte Veneri pupas uelut puerilia rudimenta efferre tradūt. In ea quoq; intercurſu tempoꝝ Veneris uerticordæ ſimulacrum: qđ hoſes ab effuſa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quæ fuerint, ædes decꝝ extra Vr-bis mœnia præcipuæ traduntꝰ, Iouis & fauni atq; Eſculapii fanū in inſula Ty-beris: quā ab Epydauro aduectus ſædem ſibi delegerat, cum egra ualitudine Vrbs oppreſſa & late uis morbi peruagata foret, Seu qđ feruēte morbo fo-ris habitare ſalubrius ducerent. Neniæ quoq; Sacellū qđ cantu querulo fu-neribus ꝑeſſet, pari exēplo ab Vrbe ſemotū extra portā uiminalē ſtatuerūt; Sicut fanū quietis uia lauicana & rediculi extra portam Capenā, qđ ſecūdo punico bello cōſtructum fuiſſe conſtat. Cum.n. Hānibal Vrbē oppugnatu-rus inter anienē & mœnia Romana caſtrametatus foret, qđ nulla bene gerē-dæ rei occaſione data: & ſpe urbis potiūdæ abſciſſa: fatū urbis & ꝓpicii dii: illi-us mērem ab oppugnāda urbe auertiſſent, & inde paꝝ feliciter rediſſet. Redi-culo deo: fanū ibi cōſtructū ferūt, dictumq; eſt Rediculi: qđ uiſis qbuſdā & oſtentis: inde deterritus nullo ædito negocio redierit. Vltra qđ cāpum ridiculi extra appiam ad ſecundum lapidem fuiſſe dicunt. In quo Hannibal caſtra-metatus fuerat. Aedem quoq; Apollinis extra portam carmentalem ſicut ædem honoris cum ara quam. Q. Maximus dedicauit: & collapſam. M. Marcellus reſtituit: atq; Herculis templum diu manſiſſe extra collinam plæ-riq; aſſerunt. Sed hæc Apollinis ædes intra forum olitorium & circum fla-minium fuit. Nanq; in altera extra pomerium: legatis exterarum gentium an-teq̄ admitterentur Senatus dari cōſueuit. Tēplum quoq; muliebris fortunæ latina uia q̄rto ab urbe milliario ad foſſas Cluillas: qđ inde Coriolanū urbi ex-cidiū minicantē: maternæ ꝑces auocauere, qđq; mulier urbi laborāti ꝓſidio fu-it, & Virilis ac fortis fortunæ tēpla iuxta Tyberim pariter extra pomeriū fuiſſe liquet: in quo muliebris fortunæ tēplo ſolas mulieres litare: aut ſacrificio admit-ti ſeruatū eſt. Aedes ꝑterea ſpei extra portam carmentalem fuit: & altera in fo-ro olitorio. Hāc ædē extra carmētalem ſecūdo punico bello incēdio deflagraſ-ſe a triumuiris poſtea reſtitutā. Illā uero in foro olitorio ſub idem tp̄s fulmine ictam fuiſſe: quo tempore Hannibale Italiam peruaſtante reſpublica inteſti-no malo laborabat & cuncta bello ardebant multi prodidere. Quæ res ua-ſtitatem Italiæ & imminens excidium: quo terra, mariq; imperium ageba-tur, & fluctuabat, haud dubie deſignauit. Apud Athenas uero Cynoſarges

Herculis templum, Gymnaſium & Lucus, extra Vrbis mœnia uiſebantur. Apud alios Timorem, Pallorem, Paupertatem, & Senectam tanq̃ noxia numina, procul a ciuitate arcuere, niſi qđ Sparthe, Timoris templum: iuxta eorum tribunal ephori locarunt. Cum rempublicam nulla re magis q̃ metu corrigi putarent. Alii Eſculapii templa extra Vrbis mœnia ſtatuere: quod foris degere, ſalubrius ducerent. Ab Aegyptiis autem perpetua conſtitutione ſeruatum eſt: ut nunq̃ Saturni templa aut Serapis intra oppida admittāt. Sed uelut peruigiles & excubitores deos extra pomerium & in ſuburbiis, ſedes habere ſinant: tanq̃ illorum numine & fauore ualidis ſepti præſidiis forent: proq; aris, focisq; & deorum templis: ac ſolo in quo nati eſſent excubarent. Illorumq; miniſterio, & opera ab hoſtili incurſu & clandeſtinis inſidiis ſe tutos adnotarent.

Quæ ſolemnes cerimoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe conſueuere, & quæ apud exteros. Caput. V.

Nuptiaꝝ ſolẽnes cerimonias quæ ritu Romano in ſponſalibus adhiberi ſolẽt: quas noſtri maiores feſto cõiugii die ſeruare cõſueuiſſent: quaſq; uetuſto more ꝑtermittere non licebat: has ferme accepimus. Vbi.n. uirgo neceſſitudinis eã futuro uiro ſpondebatur. Ipſo ſponſalioꝝ die: ſignatoribus & auſpicibus duobus nuptias caſtas & legitimas auſpicabanť noctu: nõnunq̃ die: luce prima: in quo id cauebať in primis: ne motus cæli: aut terræ fieret: neue turbatiore cælo & die inq̃etoſ fœdus mirẽt. Hæc.n. ꝑcipue nuptiis aduerſari putabãt. Auſpicatiſſimũ uero ſignũ eſſe cornicẽ: maxiãq; fidei & īuiolati fœderis indiciũ facere. Ea.n. cornicũ ſocietas eſt: ut ex duabus ſociis altera extincta: uidua altera ꝑpetuo maneat: qđ de Lyncibus ꝓdiť ut poſt amiſſam cõiugem alii nõ iũganť. qui tñ ꝓ marito auſpicabať auſpex idẽq; Paranymphus: q ꝓ uxore ꝓnuba dicebať. Tũc q ſponſam ducturus erat, illã ſibi in cõiugem dari: ſolẽni ſtipulatiõe poſtulabat: qui uero daturus ſibi uxorẽ futuram ſpondebat. Quade eã: mulier ſponſa: authore Seruio Sulpitio: & ipſa cõuentio ſpõſalia dicta ſunt. In qua ſpõſione nec ꝓpria noĩa ſponſi ſponſæue exprimere fas erat. Sed uir Caius: uirgo uero Caia dicebať. Caſtũ Caiæ Ceciliæ cõiugiũ q̃ Tanaquil dicta. Tarquiniũ priſcũ cõiugem ſortita fuit: felici noĩe uſurpãtes. Idq; ſacrificio ꝑfecto & conſulto deoꝝ numine: primo diluculo & matutino. Siq̃dem prima & ſecũda hora ſpõſalibus olim & nuptiis dabať. Nõnunq̃ ꝑ coemptiõe3 nuptias cõtrahebãt. Ita ut mulier: an ei materfamilias eẽ uellet a uiro: īuicẽq; uir an ei pr̃familias eẽt futurus a muliere rogareť: quo gñre ſpõſalioꝝ uir & uxor īuicẽ in bonis & fortunis oĩbus ſuccedebãt. Mulierq; ĩ mariti familiã ut filia & ſui heredis loco admittebať. Quippe cũ tribus modis cõtraherenť nuptiæ: uſu coemptõe: & cõfarratiõe. Per coemptõe3 uxor ĩ uiri familiã

tranſit/quare mater familias dicta quæ in mariti manu & mancipio ſit. Vſu uero & confarratione minime, quæ quidem cõfarratio, ſolis pontificibus da batur. Tam & ſi, ſortitione nonnunq̃ uxores ductas & ſponſalia inita inue niamus. Stipulatione ergo facta & ſponſione ſequuta, ignem & aquam in limine appoſitam, uterq; tangere iubebatur, qua etiam noua nupta aſpergit: quaſi eo fœdere inexplicabili uinculo & mutuo nexu forent coppulati. Hæc enim elementa ſunt prima naturæ, quibus uita uictuſq; cõmunis conſtat, & quibus qui extorres ab hoĩum cætu futuri ſunt interdici legibus ſolet. Apud græcos uero & Macedones panem gladio diuiſum ſpõſum & ſponſam cũ ineunt ſponſalia guſtare ſolenne fuit. Apud Galathas ut ex eodem poculo, uir & uxor bibat. Quare Cãma Galatha cum uiri mortem illatam a Sino rige ulciſci uellet, diſſimulato dolore, ſponſalia cum eo inire finxit, uenenatũ q; poculum illi propinauit: quo hauſto Sinorix & ipſa leta qđ ulta uirum: eſſet mortem obiuere. Coiis autem in more fuit: ut ſponſi cum ineunt ſpon ſalia muliebri ueſte induãtur. Romulus quoq; in cõmunione panis & aquæ matrimonii fœdus iniſſe traditur. Ab aliis eſt uſurpatum ut uicta purpurea candido diſtincta: aut ueſte uerſicolori: ſicut apud latinos uſus erat, noua nu pta ſponſuſq; amiciãtur, aut iugum pariter ſubeant: quare Iuno iugalis dicta quaſi æquiſſimo iure & concordibus animis inuicem necterentur, ſocietaſq; & communicatio uitæ cohita foret. Vel caput obnubant, ut ueteribus mos erat, unde nuptiæ. Perſæ autem & Aſſyrii accepta, inuicemq; data dextra fœdus matrimonii ineunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Ethruſcos in coniunctione nuptiali uiri ſublimes porcam imolant, quaſi di is teſtibus illud bene eeſſurum & futurum inuiolabile. Quod quidem diri mere non licebat, niſi diuortio morte, captiuitate, uel ſeruitute. Dona uero & munuſcula uirum ab uxore uel contra accipere, legibus erat, & ſcripto iure uetitum, nefas exiſtimantes: quos legittimus amor coniunxiſſet: donis uide ri potius allici q̃ coniugali amore conciliari. Annulus tamen ſponſæ dono mittebatur a uiro, qui pronubus dictus, is enim erat ferreus & ſine gemma: priſca uidelicet ſæcula & antiqui uictus parſimoniam, ac frugales mores de ſignantes. Germanorum fertur mos non improbandus, ut ſponſus compla citæ mulieri/quam ducere animo deſtinauit: dotem det: qua exhibita, fre natum equum, & boues, Scutum, gladium, & arma: tanquam pignus amo ris uxori mittat. Cum uero ſponſa ad uirum ire parat in ipſo nuptiarum celebri officio ſeruatum eſt ut rectam tunicam/& puram togam ueſtiat, uer benaq; quæ Veneri dicata eſt/& floribus, herbiſq; a ſe lectis corollam texat: eamq; ſub amiculo deferat. Id quod Locrenſibus in uſu erat, ut matro næ ex lectis floribus nectant coronas. Nam empta geſtare ſerta uicio dabatur. In Bœotia uſurpatum eſt/ut ſponſam obtegentes aſparago

coronent: apud græcos autem Syſimbrio. Caputq; haſta gladiatoris quæ in corpore mortui ſtetiſſet, quæ celibaris dicta eſt, comat, ac frontem, & comam diſcriminet. Opinari licet quaſi fortes ea de cauſa uiros ſe genituram ominetur, aut quod ſponſi diſciplinæ ſe ſubditam fateatur. Debere enim uxores, ſub uiri diſciplina eſſe, & corrigi ſeueriſſimis exemplis ueteres uoluere. Flammeo etiam caput uelabat, pudoris cauſa, quod lutei coloris erat, quo matronæ ſpectatæ pudicitiæ tegebãtur. Quodq; eo flaminica utebatur cui diuertere a uiro non licet, ideo ſine diſſidio matrimonium fore opinati ſunt. Id tamen apud Sparthanos in more fuit, ut uirgines innuptæ, & quæ nullo coniugii fœdere iunctæ eſſent, facie inuelata, & aperta, nuptæ uero niſi uelata parte oris & oporto capite foras prodirent. Chelidoniis quoq; mulieres quæ ſe alienis uiris collocaſſent, dimidium faciei inuelare ius erat, ultra reuelare uetitum. Seq; cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod herculaneo nodo uinctum, nemini niſi in geniali thoro, & dum ſacrum nuptiale fit, ſoluere, permittitur. Ominis cauſa: ſcilicet ut in ſobole gignenda, educendiſq; liberis ſicut Hercules fœcundus foret, eo argumento quod eximiæ fœcunditatis (Quippe qui ſeptuaginta ex ſe liberos reliquit) fuiſſe dicunt. Zona quoq; nouam nuptam circumcingi, quæ nuptiarum die a uiro ſoluebatur, nonnulli ferunt. Mox nuptiali mundo compta in pelle lunata ſedere iubebatur, eiq; pellem ſub pedibus ſtrauere. Sane uetuſtum morem, quo pellibus ueteres uſi ſunt, ſignificantes. Luſitanis uero in roſeis tantum ornamẽtis ſponſas locare permittitur, quibus omnes utuntur pariter, alterius generis non licuit. Cumq; ad uirum profectura noua nupta egredi uult. Ipſum limẽ tranſcendere ſua ſponte, aut ueſtibulum tangere non ſinunt, Sed quaſi raptam, & inuitam e gremio, & ſinu matris tranſcendere limina uolunt; uidelicet niſi coacta ſuos relictura, aut proprios lares exitura non fuiſſet; uel quia ubi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi uideri uolunt. Ipſa uero domum egreſſa, præcedente tibicine, & eo qui canit Hymeneum, officio frequenti affinium ſtipata, colum comptam ſecum defert, & fuſum cum ſtaminæ, duo uero patrimi, & matrimi pueri eam tenentes deferunt, tertius uero ante it, qui facem accenſam præfert, ex ſpino alba, qua prælucente ad uirum nupta deducitur. Apud græcos uero ut Pauſanias ait, media locatur, in nuptiali curru, ſponſo & neceſſario affini iuxta comitante, quem Parochum uocant: cuius axem pro foribus incendebant: ut ſignarent illam ibi perpetuo manſuram, neq; ulla tempeſtate inde receſſuram. Quod ſi curru ſponſa non ſubuehitur, ſed pedibus mariti domum peteret. Chanepus dicebatur, Apud Rhodios noua nupta per præconem in mariti domum aduocatur, & eo proclamante in thalamum admittitur. Eam uero facem, ideo accenſam ferunt, quia niſi ſub noctem, & in tenebris

priſcis ſæculis inire coniugium non licebat. Alio deinceps far toſtum præfe-
rente. Scilicet quia nihil confarrationis fœdere in ſponſalibus religioſius fuit.
Ideo in dirimendis nuptiis, & ſi quando uir ab uxore diuertere contendit: dif
farrationem fieri accepimus. Eandem uero facem ſub lecto uiri poſuiſſe, aut
in ſepulchro comburendam curaſſe fœdum erat auſpicium & omen exitiale:
maximaq; facere infortunia creditum. Fuit quoq; græcorum mos ut cum
ſponſa ad uiri domum traducitur, puer ſpinis & glande querna obſitus, cani
ſtrum panibus onuſtum deferat. Sponſæq; præcedens paſſim clamitet,
ἔφυγον κακὸν εὗρον ἄμεινον, quod eſt dicere effugi malum / inueni bonum
quaſi poſt frugales mores re & honoribus auctior ſit. Dumq; ad uirum ua-
dit, intranti domum: nuces iuglandes flagitant / eaſq; pueris iaciunt & paſ-
ſim feliciter dicunt. Thalaſſumq; modulatis carminibus clamitāt. Sicut græ
ci ὦ μάκαρ ὦ μακάριε ὦ μάκαρ; qui felices coniugio fuere, quem morem inoleuiſ-
ſe opinati ſunt: quaſi felicem ut Thalaſſium cui Sabina uirgo honeſtæ for-
mæ in raptu contigit ſponſum futurum ominentur / dignamq; eſſe quæ Tha
laſſio uiro admodum fortunato nubat, his uocibus ſignificari. Varro tamen
perhibet ſignum lanificii eſſe Thalaſſionem / quem ueteres quaſillum ſeu ca-
larhum lanificiis aptum nuncuparunt. Nuces uero ſpargunt: uel quia iactu
tripudium excitant, uel quod gemino protectæ operimento fœtus ſuos mul
tiplicitér muniunt / ſimilia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. Athenis uero
inualuit uſus ut ſponſi caput, caricis & palmarum fructibus legumine & col
libis inſpergant. Quod & ſeruis nouiciis cum primum dominorum ædes
introiſſent fieri uſurpatum eſt. Sponſus uero illam domi operiens in qua
ſedes erat coniugii futura: paratu magno ianuam lana cingit & coronat;
multaq; lauro exornat, poſteſq; uictis laneis primum a noua nupta attin-
gi, & ornari, oleoq; & adipe ſuillo uel lupino inungi iubet, nequid pernicio-
ſæ peſtis in domum irrepat / quod magorum commentum fuiſſe dicunt, ut
felle nigri canis ſuffitas domos & genitale ſub limine defoſſum habeant,
contra mala medicamenta & amatoria maleficia, maximæ proficere arbitra
ti. In foribus uero uillarum lupi roſtrum, nequid deperiret, neue mala faſci-
natio in domum irreperet. Alij ſtellam marinam uulpino ſanguine illitam,
ne quid periculo foret, aut noxæ defixere. Ipſa autem cum uiro congreſſa
primum, tris ferebat aſſes, ex quibus unum uiro dabat, uelut imaginaria
emptione ſibi ſponſum præcio quæſiuerit. Alterum quem in pede haberet:
in foco larium ponebat, quem accenſum pluribus ornabant coronis. Ter-
tium quem in ſacciperio, in compito uicinali paulo poſt reſignabat. Dixere
autem ueteres Sacciperium maiorem crumenam, & nummorum receptacu
lū. Ac æpulis, inſtructis ut porcū mactarēt ſpōſalioꝝ die deducto ex Ethru
ria more. Vtq; ſponſo bulbi cū nucleis pineis: erucæ ſucco: & pipere in nuptiali

Dixere aũt Feſcenninos a Feſcennio Campaniæ uel Sabinoꝝ ubi carmina
nuptialia inuenta & poſteris memoriæ data ſunt primum, ea quidem fuerũt
procacia, & laſciua licentia coniugali, in nuptiis decantari ſolita, per ludũ, io-
cumq;, amores, gratias, & miſtos leporibus luſus continentia: quos Augu-
ſtus in Pollionem ſcripſiſſe, cumq; mordaciter taxaſſe fertur, quibus quod
non reſponderet, increpitus pollio, ſe non facile dixit in eum ſcribere: qui poſ
ſet proſcribere. Græcis uero Amæbeum carmen in nuptiis modulatis uoci-
bus canere, ſolẽne fuit: quod feſto nuptiaꝝ die Thetidis & Pelei deos decan-
taſſe ferunt. Plato in Gorgia cantilenam in conuiuiis decantari prodidit hoc
tenore. Formoſum eſſe & diuitem: ac bene ualere, ſummum extimari bonũ.
Athenis uero inconditum carmen canebatur: bonos ama: timidos repelle ſci
ens timidorum paruam eſſe gratiam. Illud autem non prætererim, nuptias
legitimas illas haberi: quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps po
pulusue: ciuitatem: aut connubia dediſſet: cõtrahuntur: quo iure nati liberi in
familia, & poteſtate ſunt. Cum impare uero aut ſi Romanus cum peregri-
na uel latini nominis muliere: aut ſerua uel barbaro iungeretur nullum fuiſ-
ſe ius nuptiarum: neceſſitudiniſq;. itaq; nati liberi ſub patris iure aut familia
non erant: ſed matrem ſequebantur. Quod quidem connubium ut mana-
ret ad poſteros ſociis & benemeritis: ac finitimis nonnunq̃ externis dare ſo-
litauerunt. Siquidem campanis ut Romanas ducere liceret uxores: natiq; li-
beri ut iuſti heredes forent: fuit olim pro magno munere datum. Sicut Ala-
trinati Verulano & Ferentinati. Neq; enim cum Romano & peregrino cõ
nubium eſſe cenſuere. Nanq; impares nuptiæ: aut ſine teſtibus ac patre non
iubente legitimæ non ſunt. Idq; Senatuſconſulto Romæ cautum fuit: ut ſi
Romanis latinas uxores ducere contigiſſet: aut latinis Romanas ſui eſſent
iuris & arbitrii: ſiue Romæ degere: uel in patriam redire uellent: atq; innu-
ptæ puellæ ut matrem ſequentur. Quodq; uirgines publicis feſtis non daban
tur nuptui: uiduas uero nubere fas erat. Ac menſe Maio quo Lemuria ob oc
ciſi remi umbra placaretur inſtituta ſunt. Et dum feralia: ſeu parentalia fi-
unt: ac diebus impuris: & quibus ancylia in templo Martis nondum condi-
ta ſunt: uel feſtis diebus & menſe Iunio niſi poſt idus: quenq̃ nuptiis copu-
lari religioſum erat. Quin etiam animaduerſum eſt: poſtera die a Nonis Idi
bus uel Kalendis: uxorem ſponſamue ducere: Romanis non licere. Sed eos di
es uelut triſti omine infames & deteſtabiles cenſeri: quoniam hi dies atri de-
creto pontificum habentur: quibus legiones educere: aut acies cum hoſte cõ
mittere: uel quicq̃ publicæ rei agere, religio non ſinit. Perſis uero nuptias cõ-
trahere: aut maritale coniugium inire: niſi initio uerni equinoctii tantummo-
do permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Inmane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis & filii Euchratidis idem facinus admittentis. Caput. VI.

DE Tullia Seruii Tullii filia nequiſſima fœmina, quæ Tarquinio ſuperbo nupta fuit. In humanæ crudelitatis memorãdum facinus & poſt hoĩes natos inauditum accepimus: Cum. n. furiis eius Tarquinius æque ferox agitatus: regni cupiditate ĩproba/Seruiũ Tullium ſocerų ut ipſe regno poTiretur: interficiendum curaſſet: præteruehens ipſa carpento: infeſtis furiis agitata, & muliebri ſpiritu inflata/ſupra patris defuncti corpus uulneribus & plagis affecti & cruentati: incedere non dubitauit. Ob cuius inhumanum ſcelus & rei fœditatem: loco tanꝗ nefario & conſcelerato. Scelerati nomen factum. Sane deteſtabile facinus nominis diritate execrãtes. Fuerat. n. Cyprio nomen uico: in quo hæc geſta ſunt: poſtea ſceleratus dictus, Cypriuſq; nuncupatus/qđ cum locum Sabini inſediſſent: boni ominis cauſa: Cyprium hoc eſt bonum appellarũt. Scelerata quoq; porta: quæ Carmẽtalis olim fuit: ſubinde dicta eſt. Cum. n. trecenti & ſex fabii uno agmine inde egreſſi contra Veientes ad Cremeram acriter dimicantes ad unũ ꝓcubuiſſent. Portæ unde egreſſi ſunt ſcelerate nomen indidere. Scilicet memoria deteſtandi facinoris: indignitatem rei poſteris relinquentes: Caſtra quoq; in q̃bus Claudii pr̃. Druſus graui morbo afflictus & triſti fato ſublatus fuit: qa intempeſtiua morte præuentus acerbo funere deceſſit: ſcelerata etiam dixere: ꝗ ta cum caritate milites proſequti fuerint: turpi cõuicio & infando noĩe ſignificantes. Fuit quoq; ſceleratus campus iuxta collinam portam: in quo ueſtales inceſti damnatæ. uiuæ defodi conſueuere. Sed qđ de Tullia eſt modo dictum haud abſimile facinus in Euchratidem qui Batthris imperitauit admiſſum accepimus. Siquidem cum Demetrii ingentes copias parua manu fudiſſet: Indiamq; exterminato hoſte magno conſilio ſubegiſſet: dum Batthras peteret: a filio impuro & flagitioſo quem ſocium regno aſciuerat: ut ſolus potiretur regno imprudens ex inſidiis occupatur, turpiq; nece in uia trucidatur: qui patris cæde non cõtentus, pari ſcelere & audacia, per corpus uulneribus affecti currum agere, & ſanguine inſperſus paterno, inſepultum abiicere nõ dubitauit, auſus facinus quod in nulla unquam *Scythia* Tyrannus admiſit. Tantis ſceleribus mortales ueſana regni cupido cœpit, ut effrenato furore cæci: ad cedem & cruorem agantur præcipites. Fuere autem Batthriani iuxta Sogdianos & Hyrcanos, horridis ingeniis haud procul ab *Scytharum* gente. Quippe Thanais ab *Scythis* illos diuidebat bellicoſiſſimi & rapto uiuere aſſueti.

Tria errata interpretis Epiſtolarum familiarium Ciceronis commode explanantur. Caput. VII.

TRibus erratis lapſum offendimus uirum ſane eruditũ epiſtolarũ familiarium Ciceronis interpretem non infacundũ: cuius ſcripta uulgo īnotuere. Primo illa ad. M. Cælium epiſtola in qua uerba ſunt Ciceronis. Oppugnaui quinq; & uiginti diebus: aggeribus uineis: turribus: oppidum pindeniſſum munitiſſimum tantis opibus ut mihi ad ſummam gloriam nihil deſit niſi nomen oppidi. Quid ſibi Cicero uellet his uerbis nõ ſatis aſſequi uidebatur: cum nomen oppidi nihil cenſeret aliud q̃ ipſum oppidum: ac ſi diceret: ad ſummam mihi gloriam nihil deeſt: niſi ut oppidum qđ oppugnare adortus ſum deniq; expugnem. Quod tamen longe abeſſe a uero intellectu apparet. Quid quæſo nomen oppidi cum ipſo oppido cõmune habuit: aut quid tam inſolens: aut a Ciceronis facundia tñ abeſſe potuit: q̃ uerba plane expoſita poetico ſenſu: & quaſi figuris circumſcribere: aut coloribus infucare. Quod tñ aliter intelligi oportere ex contextu uerbo℞ liquere arbitror. Cum. n. ex oppidis ui expugnatis Imperatores pleriq; noĩa ferrent. Quippe cum ex Coriolis Martius Coriolanus: & ex fidenis Sergius fidenas: atq; ex Creta uicta Metellus Creticus dicti ſint: quæ ſibi cognomenta in teſtimonium maximæ & expertæ uirtutis: rerumq; geſta℞ gloriæ adoptarunt. Sic Cicero cum ſpem haud dubiam potiundi haberet oppidi: nihil deeſſe ad ſummam gloriam niſi nomen oppidi: & cognomentum ex pindeniſſo aſſeuerat. Videlicet ſicut Africani Numantini: & Cretici illi noĩa tulere. Sic ex Pindeniſſo ipſe cognomentum ferat. Rurſus alia ad eũdem Cælium epiſtola: his utitur uerbis: mea uero officia ei non defuiſſe tu es teſtis qñ ut opinor Comicos accidit Phãnia. Quod ille in Terentiano Phãnia non poſſe accõmodari aiebat. Sed alium quendam fuiſſe Phãniam de quo ſentiret Cicero qui in noticiam nomenq; nõ uenit. Quæ uerba ſi penſitare quis uolet: atq; ingenii acie non obtuſa rimari / etiam ad Terentianum Phãniam ſaluo ſenſu accõmodabit. Cum. n. Phãnia ille Terentianus Cremetis frater fuerit. Et Crito Andrius inopino aduentu oportune introducatur aduenisse: quo ſignificante de Phãnia Cremetis fratre & filia Gliceno in noticiam uenit. Ipſamq; filiam ſibi eſſe compertum habuit. Pariter Cicero per opor tũne comicũ Phãniam aduenisſe dicit. Hoc eſt: aliquid ſecreti conſilii qđ nõdum emerſerat produſſe in lucem: quo ſicut in Phãnia Terentiano Glicetium Chremetis filia: & Phãniæ neptis apparuit. Sic ipſius opera oportune ſit intellectum. Ciceronis officia illi nõ defuiſſe: & ſe de Appio benemeritum ſignificari. Tertio ad eundem Cælium Ciceronis uerba ſunt. Vtor ætatis uitio

uelim ita ſit. Sed tñ togam prætextam texi apio, puto te audiſſe. Quid uer-
ba ſignarent haud perſpicue capere uiſus fuit. Dicebat.n. his uerbis id notari:
quaſi meam togam mœrore circũdedi cum apium amarum eſſe conſtet. qđ
aĩo afflicto & iacenti eſſet. Id tamen aliter intelligi cõuenire, qui ſenſum erue
re uelet haud dubie aĩaduertet. Cum.n. Apium funeralis herba fuerit. Exq;
apii corona defunctoꝝ tumulos ornari, atq; in ludis funebribus apio coro-
nari uictores: preditum ſit. Merito inquit cum tot calamitatibus reſpublica
opprimatur / ob ĩmodicas ſimultates & ingruẽtia bella / cum in atrociſſimos
fluctus reipublice inciderim, ipſiq; cadẽti nihil opis afferre ualeam: meã inqt
togam prætextam quæ magiſtratum decet, texi apio, hoc eſt funere. Quaſi
eo indignationis uenerit, ut cum ulterius labantem rempublicam ferre ne-
queat, deq; illius interitu crucietur & ſollicitus ſit, ſibi iam in extremo uitæ
curriculo mortem propoſuerit: quam pro republica libenter ſubiturus fuit /
quod eſt dicere, ſi reſpublica morietur / ſe nolle uiuere. Sicut Aſinius Pollio
ad Ciceronem. Nam nec reipublicæ deeſſe uolo / nec ſupereſſe inquit. Ideo to-
gam prætextam quæ prætoria & cõſularis eſt / apio hoc eſt funere texuerit /
quod etiam græco eſt prouerbio uſurpatum / ut in mala ualetudine & rebus
accisis, & deploratis / apio opus eſſe dicant. Quos intellectus qui rem affe-
qui uolet ex uerborum contextu / plane redundare perſpiciet.

Quot Romæ pontifices: quodue offm̃: & quæ fuerint inſignia qbuſq; legi-bus maximus põtifex aſtrictus erat: & qd apud exteros. Caput. VIII.

NOn ſordidum neq; obſcurum apud ueteres olim nomẽ põ-
tificum fuiſſe traditur. Nam cum inter ſacerdotia a Nũma
inſtituta: ipſe ſe pontificem in primis: ut uero alii. Martium
M. filium ex patribus legiſſet. Poſtea interiectis temporibus
collegium pontificum ad quattuor, mox a tribunis plebis-
rogatione promulgata adeo auctum fuit, manſitq; hic
numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium am-
pliauit. Inter quos maximus pontifex genere, & dignitate præcipuus erat, &
alioꝝ longe princeps. Hoꝝ igitur fuit, religiones & cerimonias publicas, pri-
uataſq;: ſacra & res diuinas ſanctiſſime tueri, & interprætari, illaq; oĩa exleri-
pta ſignataq; habere, ut quibus aris, quibus diis, quibuſq; hoſtiis, quibus
diebus & ad quæ templa ſacra fierent perſpectum haberent, ne qui Roma-
na ſacra negligerent, peregrinoſq; ritus aſciſcerent, aut deoꝝ cerimonias tur-
barent. Ad quos tam de cœleſtium deoꝝ ſacrificiis q̃ de funeribus, iuſtiſq;
exhibendis, placandiſq; manibus, ac ſupernis inferniſq; diis: de ſepulchris &
uotis rite exoluendis: de feriis, de religione, pietate, ſanctitate, cerimoniis deoꝝ

deq; fide

deq; fide, & iureiurãdo, ſacrificiiſq; ſolẽnibus, plebs quoties uidebatur, tanq̃
ad antiſtitem deoꝝ ĩmortalium cerimoniaꝝ & ſacroꝝ cõſultum ibat. Ipſeq;
maximus pontifex præcationes, ſupplicationeſq; deoꝝ, cum pontificali car-
mine præire, comicia habere, dieſq; feriatos indicere, quo q̃ſq; deus ritu, quo
ue die colatur, quibuſq; præcibus aduocetur, & quid quaq; die operis fieri,
uel non fieri publicis feriis conueniret, edocebat. Eundemq; pontificem ma-
ximum, ſinguloꝝ annoꝝ, res geſtas & memoratu dignas, diurnis actis mã
dare litteris. Illaſq; non ſolum monumentis tradere. Sed in albo proponere
& referre, ut populo exſcribendi poteſtas fieret ſolitum eſſe, traditũ eſt. Q ꝺ
album nõ apud pontifices modo. Sed penes Senatores, Iudices, Prætores,
Decuriones, ac Cytharedos, & Centurias fuiſſe conſtat. Deniq; apud Cæſa
res & oẽs magiſtratus qui coertionem habebant, album fuiſſe apparet. In
quo ſingula conſtituta decreta, & mandata publice ædita proponebantur:
Q uare Alexandrum Seuerum Imperatorem, illoꝝ quibus magiſtratus de
legebat noĩa in albo proponere accepimus, ut uitia uirtuteſq; innoteſcerent:
& quo quiſq; honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac nõ ſolum
reſpublicas: ſacra, cerimoniaſq; curare; ſed de rebus quæ ad religionem perti-
nent iudicia ferre. Contumaciæq; minoꝝ magiſtratuum uindexeſſe. Sacrifi
cantes obſeruare, Piaculaq; iræ deum conquirere, ne ſecus q̃ perſcriptũ eſſet,
ſacra fierent, neue incerta auſpicia, aut turbatæ religiones aduerſus mores, in
ſtitutaq; maioꝝ obſeruarentur. Vtq; ſuper impetranda uenia, uenerãdiſq; di
ís iuſta ſolẽnia exhibeantur, cauere debebat. Tum religionis arcana & diui-
nas traditiones cognoſcere, & ſiquid religioni minus uere adſcriptum eſſet:
religione liberare, aut numinibus obligare, de ueſtalium capite decernere, &
ferre ſententiam, quæ ſacra quæue profana eſſent diiudicare, neue quis pra-
ua religione populum alligaret, maximi pontificis, officium & munus erat.
In quo fuit obſeruatum ut nunq̃ infauſta die & ominoſa, collegium conſu-
lat, quod dirum foret, & auſpicii mali. Q uare Vitellio principi qꝺ Pontifica
tum maximum adeptus. xv. Kls Auguſti die cladibus inſigni, collegium cõ
fuluerat, magno exitio fuit. Tum ſi pons ſublicius collaberetur illum refice
re, unde illis nomen factum. Is. n. ligneus erat, & nullo ære aut ferro com-
pactus quem ſacrum illi eſtimarunt. Ita ut in aliqua parte labantem niſi ceſa
uictima & ſacrificio perfecto reficere non liceret. Diuq; Romæ lignei pontes
fuere, donec poſt interualla temporum ab Aemilio quæſtore lapideus con-
ſtructus fuit. Vota etiã ſolẽnia, quibus uerbis concipi: quibuſq; pecuniis exol
ui deberent, pontificum decretis cauebatur: illorumq; arbitratu uel exoluebã
tur: aut non rite emiſſa denuo concipiebantur. Q uod ſiquis ſui iuris arro-
gandus foret: quæ cauſa adoptionis: quæ ratio generis, quæ dignitas: quæ ue
eſſent ſacra, apud pontifices lege quærebatur: quæ lex curiata dicta eſt. Idq;

ideo cautum, ne qua calumnia/neu quis dolus compoſitus, in ãrregãdo ſui iuris homine adhiberetur. Ita ut adoptiones cõtra ius pontificum factæ, aut ſine collegii decreto nullæ & pro irritis forent. Et quis proprium ſacerdotis eſſet, nec imperia, nec magiſtratus gerere/nec equo uehi aut trinoctio ab Vrbe abeſſe: poterat tñ idem Cos. uel Cenſor eſſe & pontifex, pariterq; religioni & reipublicæ præeſſe, ab urbe trinoctio abeſſe: equo uehi uel pedibus ire. Craſſus Licinius, Pontificatum maximum & Conſulatũ/mox cenſuram, præturãq; ſimul geſſiſſe. Et Liuius pontifex pro prætore ordinibus præfuiſſe traditur. Ipſum tamen qui ſimul: Cos. foret & Pontifex ne reipublicæ aut ſacrorum deſeratur cura: neue longius ablegaretur, extra Italiam ſortiri prouinciam non decebat/ex Senatus decreto, poſtq̃ idem Craſſus/Prætor & pontifex cui belli ſũma cõmiſſa erat, qđ nunq̃ antea factum: ſortitus Aſiam ab Ariſtonico Attali fratre prælio uictus occubuit. Donec poſt interualla tempoꝝ extra Italiam ſortiri prouincias cepere. In tantumq; honoris culmen põtificatus & eo excellentiæ creuit. ut Cn. Cornelio prætori, qđ cum. M. Aemilio lepido Pontifice maximo conuicium feciſſet/mulcta dicta fuerit. Ipſumq; regiæ dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat: & Curuli regia ſella/ac lectica inſignis erat/quam ante ueſtibulum conſpicuam habere aſſuerat, ad cuius fores pro ſplendore dignitatis uiridis Laurus affixa uidebatur. Cũq; cæteri honoribus functi rationem adminiſtrati muneris reddere cogerentur/Pontifex tñ maximus pro maieſtate: geſti honoris rationem dare minime cogi poterat. Ipſiq; pro imperio & poteſtate: quoq; plus dignitatis ferret/cum galero eẽ & carpento ut reliquis ſacerdotibus ingredi licebat. Quippe pontifici proprium inſigne: erat galerus: ſicut lituus auguribus, paludamentum imperatoribus/Diadema regibus. Et cũ in Capitolium nulli fas foret carpento uehi: Solis Pontificibus, Sacerdotibuſq; Tarpeium aſcendere carpento licuit. Ad eũq; ſiqui noxii confugiſſent, ea die a pena imunes erant. Ideo non uulgares neq; obſcuros. Sed qui nobilitate generis & multo ſplendore illuſtres forent/qui q; authoritate & opibus anteirent cæteris, ad pontificatum admiſere. Diuq; Romæ Pontifex/qui antea curuli ſella nõ ſediſſet, nemo creatus fuit. Donec lapſis tpibus etiam qui nullos curules geſſerant magiſtratus ad Põtificatum admiſere. Primus. n. T. Coruncanus ex plebe homo pontificatum maximũ meruit/quo tempore. M. Actilius Regulus/ primo punico bello graui ſupplicio excruciatus penas dedit. Et deinde. M. Druſus quod antea contigit nulli, Tribunus plebis ſimul & Pontifex creari meruit. Poſtea ex plebe & patribus nullo delectu: aut diſcrimine admitti cæpere. Cũq; ad collegium pontificum pertineret in demortui locum alium cooptare. Cn. tñ Domicius Tr. pl. offenſus collegio qđ ſe in numero pontificum non cooptaſſent/ius ſubrogãdoꝝ pontificum ſacerdotumq;, a collegiis ad populum trãſtuliſſe fert. Ipſeq;

pontifex

Pōtifex maximus primus populi ſuffragio, aliiq; deinceps creari cœpere. Sūt
uero qui credāt Licinium Craſſum de cooptatione collegiorum ad populi bene
ficium transferēda legem tuliſſe primum. Inde comicia a populo pontificibus
creandis ſæpe indicta fuere. Id tñ in admittēdo pōtifice ſedulo cauebat, ne quē
eligerēt qui cuiq; ex collegio inimicus foret, hiq; p collegium admiſſi capi di
cebant. Atq; licet uetus fuerit conſtitutum in demortui pontificis locū alium
nominari. Si tamen exacto anno, pontifex mortem obiiſſet: in eius locum al
terius nominatio non erat. Licet aliter ſuffici cooptariq; oporteret. Tunc enī
pontificis nominationem fieri neceſſe putarunt, cum nondum exacto anno
mortem obiiſſe conſtaret, poſtea uero non licebat. In locum.n. T. Octacilii
Craſſi pontificis Maximi, quia exacto anno mortuus fuerat alterius noīatio
non fuit. Tam & ſi in locum uiuentis pontificis alium ſubſtitutum legamus
Claudius uero Cæſar tanti ſacerdotium fecit, ut in cooptandis ſacerdotibus
neminem, niſi iuratus nominaret. Eſt tñ memoriæ proditum, ut ſiquid ad re
ligionem pertinens inter pontifices diſcreparet, uariatis ſententiis ubi aliud alii
ſentirent, id ſatis fuiſſe crederent, ſtabiliq; ſententia eſſet ratum, qđ tres pon-
tifices cōmuni decreto ſtatuiſſent. Et licet a collationibus multi ferant ſacer-
dotes imunes. Sunt tamen exempla Pontifices & ſacerdotes, pecuniam per
bellum conferri ſolitam in ſtipendium contuliſſe, illamq; quæſtores ſæpe exe
giſſe, fruſtraq; pontifices tribunos appellaſſe, cum ſe ob ſacerdotium imunes
dicerent. Sed præter hos qui collegio cooptabātur fuere pontifices minores.
Nam ſcribæ pontificum qui faſtos & cōmentarios habebant, fidelem cuſto
diam rerum geſtarum, qui annales maximi dicebant, quiq; illis miniſtri ade-
rant, qđ oīs cui geſta mādabant litteris, minores pontifices dicti ſunt, a qui-
bus in curia calabra Iunoni ſingulis Kl's ſacra fiunt, nouāq; lunā obſeruare:
& quot dies a kl's ad nonas ſupeſſent referre ſolēt, ut populo eās feriarum a re
ge ſacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam interp̄tandi iu-
ris, & an poſſet lege agi, quæq; competeret actio in iudiciis declarandi iūs ſpe
ctauit & ptinuit. Quippe ius ciuile inter ſacra cerimoniaſq; multa ſecula ab-
ditum ſolis pontificibus patebat. Ex his quoq; minoribus diſtinctio gradus
fiebat. Nam qui primus collegio aſcitus erat maximus, qui uero ultimus mi
nimus dicebatur pontifex. Illud quoq; uerum eſt, ſolos pontifices nouo more,
coniugalem coppulā ſacro confarrationis iure inire ſolitos. Quippe cum ma
trimonia apud maiores tribus modis fierēt, uſu coemptiōe & cōfarratiōe. Cō
farratiōem ſolis pōtificibus dederūt, cū aliis modis p cæteros cōtrahant. Aiad
uerſum quoq; eſt, pōtificis uxorē ſingularis exēpli & magni documēti eē opor
tere, ut ſicut ab oī noxa & libidine ipſe mūdus erat: ita uxor caſta & inocens
māeat. Quodq; Pōtifici maxīo cadauer uideŕ nefas fuit: neq; qd triſte aut lugubre
oculis acciperet: multomagis ſi hoiem īſepultū reliqſſet. Si tñ in occurſum cada
ueris īprudēs īcidiſſet: īterpoſito uelamēto ne uiſum offenderet: ſaluis cerimōiis

prodire poterat, cui etiam per liberos iurare non licebat/per deos aũt permiſſum fuit. Quodq; ex octo pontificibus Pontifex maximus reliquis præeſt & prope dominatur: cui rex ſacrorum augures, & omnes flamines, ac ueſtales uirgines parent, quibus mulctam indicere & pœnam irrogare poterat, cuius arbitratu, publica & priuata ſacra gerebantur, ueſtaleſq; uirgines ad ſacri & æterni ignis cuſtodiam: qui in penetralibus ueſtæ colebatur: eligebantur. Ipſiuſq; curæ cuſtodiæq; mãdabãtur. Atq; ex decreto Pontificum enunciata ꝓdigia ſæpius procurata fuere. Licet augurũ ꝓprium munus foret. Nãq; Augures auſpiciis. Pontifices uero ſacris præfuere. Cum.n.C. Seruilius pontifex maximus. L. Cornelium Dolabellam, inaugurare uellet, nec ſe magiſtratu abdicaret, & propterea comiciis indictis, illum populi iuſſu cogeret, quia fœda tempeſtate comicia turbata fuere: eligio fuit ex illo, pontificibus inaugurandi. Indeq; inaugurare deſiere. Neq; ſolum ab omni ſanguine puras manus pontificem ſeruare decuit. Sed ne participem quidem aut conſcium alicuius necis fieri. Eũdemq; duplici ſacerdotio functum ſæpe aĩaduerſum eſſe. Siqdem. Q. Fabius maximus & põtificatum & Auguratũ una geſſit. Aliiq; utriq; ſimul ſacerdotio ꝑfuere. Ex Cæſaribus uero. C. Cæſar auguratũ ſimul & Pontificatũ. Galba aũt ſacerdotium triplex geſſiſſe dicitur. Id qđ a regibus Spartanorũ uſurpatum fuit. Nam cũ primum in eam aſſumpti ſunt dignitatẽ priuilegio honoris ꝓcipui, Iouis celeſtis & lacedemonii ſacerdotio fungunt quibus ex omni ſcropharum fœtu porcus debebatur, ut ſi diis ĩmolare uellẽt nunq̃ uictima deeſſet. Eſt quoq; litteris proditum. Apud græcos unum uirũ aut fœminã nõnunq̃ ſacris ꝓfuiſſe. Apud Opuntios duos, quorũ alter deorũ alter dæmonũ ſacrificia curat. Indis uero ſolis ſacerdotes numero diuerſi ſunt, & nũc plures, nũc pauciores cooptantur, Aegyptiis plures, qui eaſdẽ traditiones atq; auita & paterna ſacerdotia & impia filiis tradũt, q poſt Regem ſecũda ſunt. Apud alios autem pontifices diuerſo iure & nomine cenſentur. Nam græci pontificem ſummum Archiereſinem uocant ad quem ius & moderatio ſacrorũ pertinet. Babylonii Chaldeum. Iſidis ſacerdotem Grãmatheam, aliũ Mithram/Sicionii Charniũ, quorũ collegiũ paſtophorũ nũcupant. Delphis quinq; pontifices per omnem uitam ſacri erant/qui Oſii dicti, quorũ primus q hoſtiam imolabat Oſyter, qui uero edebat oraculu Aphetor nũcupati ſũt q una cũ ꝓphetis ſacra obibãt, diuinaſq; ꝓdictiones & cerimonias, & quo cultu, quibuſq; exemplis fierent ſacra prædicebant. Apud Athenienſes Daducus maximus erat ſacerdos: Herculis Stephanophorus Palladis Eteobutades a Bute propagati ex qua familia longo tempore ſacerdotio præfuere, Sicut Buzigia familia a Buzige Heroe Athenis diu ſacerdotiũ tenuit. Et poſteri ex Cira, & Mirra in Paphiæ Veneris tẽplo ſacris cerimoniis ꝓfuere. Quod de Veientana Iunone proditur quam niſi certi generis ſacerdos attrectare nemo

poterat. Clazomenĩis Palladis Sacerdos Iſichias. Bachi uero Thias nomen
habet. Polici Iouis ſacerdos Buphonus in Troezene Hippolitus nũcupatur.
Apud Cretenſes Matris magnæ ſacerdos meliſſa. Epheſiæ Diane Megalo-
bizus qui Eunuchus erat, Alexandrinorum atq; Athenienſium Phecalii qui
bus candida ſolum ferre calciamenta licet/ex qubus Antiſtes ſacrorꝫ purpu-
ram induit. Dodonei uero õraculi pontifices pedibus ſemper illotis erant, qui
tãq̃ ſacroſancti ſup nudam humum cubare coguntᷣ. Iſiaci linea ſtola amicti
ſunt/capite raſo calceis papyraceis/ſiſtrũ tenentes aut ramũ abſynthii marini
uel nuces pineas & Anubim ſupra caput deferẽtes. Sicut Indi uates tanq̃ reli
gioſum corallium ferebant. Et Cybelis ſacerdotes flagrum, Et Matrem deũ
colentes iuxta Sueuos formas aprum quo inſigni ab hoſtibus tuti ſunt, Pan
chei ſacerdotes oĩum duces fiunt/quibus cauſarum iudicia & publicarꝫ rerꝫ
arbitria tribuuntur. Apud Hebreos Pontifex feſtis diebus mithrã geſtat, cũ
nebride auro diſtincta/aut tunicã talarem & cothurnos cũ tintinnabulis: quẽ
Maieſtate decorꝫ, tanti Alexander fecit/ut uenerabundus uenienti occurreret,
& uelut ſanctiſſimum numen adoraret. Fuitq; aĩaduerſum Bellonæ/Cybelis
& Iſis ſacerdotes eadem ſacra obire, hiſdemꝑ cerimoniis teneri. Sed Cybelis
ſacerdos uariis coloribus fucatus/& faciẽ pigmẽto delitus oculoq; obunctus
cũ mithella & crocoto, linteo calciamento/ante ſimulacrũ deæ incedebat, cui
erat ꝓprium cũ tinnitu cymbalorꝫ & ſonitu tympanorꝫ ſacrũ facere. Arabũ
uero põtifices lineas ueſtes iduũt mithras geſtãt cũ ſandalio. Apud Pedaſios
Palladis ſacerdos ſacrã barbã nutrire cogitᷣ, neq; raſa incedere fas erat. Alba-
nis cerimoniarꝫ antiſtes ea fulgebat dignitate: ut poſt Regẽ haberetᷣ ſecũdus.
In Aricia Arthemiſiæ Dianæ ſacerdos rex uocatᷣ. Idem in Cappadocia bello-
næ fanũ obtinuit. Et in Comanis põticis tantæ dignatiõis erat/ut ãnis ſingu
lis bis diadema geſtaret. In Zela quoq; tãti impii fuit ut ſupma fulgeret digni
tate. Traditũq; eſt in Meroe Iouis ſacerdotes adeo ſupſtitiõe ipleſſe aĩos: ut nõ
nunq̃ miſſo nũcio necẽ Regi Aethiopiæ demandarẽt, nullo detrectanteᷣ aut
mãdatum iuſſionemue abnegante. Donec ad Erganem Regem ꝑuentũ eſt:
qui omnes occidit & ſacerdotium ſubſtulit. Apud Germanos nulli uerbare,
aut uincire uel animaduertere niſi ſacerdoti permiſſum, Naharualis iuxta Sue
uos præſidet pontifex qui muliebri ornatu ingreditur ſemper. Fuitq; me-
moriæ proditum Trallibus regiam Regibus deſtinatam/illi quoq; qui ſum
mum gerebat ſacerdotium Priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Hercu-
lis ſacerdos qui cum infula & purpura incedit, poſt Regem proxima digni-
tate fungitur. Apud Aegyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes capite raſi
ſunt, cum apud alios comati incedant, a quibus eſt uſurpatum ex philo-
ſophis Sacerdotes, & ex Sacerdotibus probatiſſimum in Regem elige-
re. Vnde Mercurius tris megiſtus id eſt ter maximus nomen tulit: quod

philoſophus maximus ſacerdos & Rex maximus eſſet. Apud Phenices ſolis ſacerdos ueſte auro & purpura uaria manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanq̃ ſplendoris ſignum & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmiſq; ferebat.

Mira exempla a compluribus experta de umbrarum figuris & falſis imaginibus & quæ ipſe didicit atq; expertus fuit. Caput. IX.

PRofecto rem mirificam, & dictu æſtimatuq; admirabilem de umbrarũ figuris & falſis imaginibus quæ homines uaria ſpecie & aſpectu uano plerunq; illudunt, familiaris meus quiſpiam modo mihi enarrauit, qđ equidem fabuloſum aut cõmenticium uideri poſſet, niſi grauioris eſſet ingenii & p̃ſtabilis homo doctrinæ. Ipſiuſq; uirtutis & nõ ambiguæ fidei pleriſq; in rebus multa & magna documenta forent. Refert. n. qđ Romæ quõdam ipſius amicus diutino & graui morbo egrotabat, cum quo cõiunctiſſime uixerat, & quia corpore inualido affectoq; eſſet, ualitudineq; minus p̃ſpera uteretur, uiſum eſt ad illa apparatiſſima balnea quæ Cumis ſũt: uegetandi corpis & ai leuandi cauſa proficiſci: cum fere conſtet hoĩes ex ancipiti morbo locoꝝ mutatione, & ſereniore coelo plerũq; leuari. Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas cum iter intenderent. Et aliquantulum uiæ emenſi forent. Aeger cum eſſet & uita & ſpe tenui, ui morbi coaleſcente & labore uiæ, in hoſpitium in quod forte diuerterãt, ſuum obiit diem. Is ergo amicus qui una acceſſerat q̃tum prouideri hoĩs diligentia potuit, pro loco funere ſatis amplo illum efferri, rem diuinam fieri, atq; in honorato urbis loco, ſepulchro condi curauit, ibiq; cum mœſtos aliquot habuiſſet dies, curatis rebus oĩbus ipſe & comites Romam, unde digreſſi fuerant reuerti cepere. Sed cũ aliquantum uiæ remenſi eſſent, & nocte appetente in unum qđ uiæ p̃ximũ fuit hoſpitiũ diuertiſſent, ibi ſe aĩo & corpore fatigatum quieti dediſſe. Cũq; ſolus degeret & adhuc uigilans foret, fert repente amici nuper defuncti imaginem ſummo pallore & macie ac eo ferme habitu oris, quali illum cum egrotaret dimiſerat ad ſe acceſſiſſe, quem cum fuiſſet intuitus, & præ timore nec animo nec mente ſatis conſtaret, quis nam eſſet interrogauit. Ille autem cum nihil reſpondiſſet, exutis ut uidebatur ueſtibus. In eodem quo ipſe iacebat lectulo ſe collocauit, ac prope acceſſit, quaſi cum amplexibus petiturus foret. Alter uero cum prope iam metu exanimis uideretur ad lectuli ſpondam ſeceſſit. Illumq; prope accedẽtem abegit, qui cum ſe abigi, expelliq; uidiſſet, fert ſe cum toruo & minus familiari uultu iſpexiſſe, reſumptiſq; mox ueſtibus illũ e lectulo ſurrexiſſe, cinctũq; & calciatũ inde abeuntem nuſq̃ apparuiſſe. Quo

timore familiaris ille percitus, ſubita ui morbi correptus: ac prope ad internecionem grauiſſima ualitudine oppreſſus fuit. Ferebat etiam dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem uſq; adeo gelidum ac rigentem attrectaſſe, ut nulla glacies illius frigori comperari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cui uis mirum uideri poſſet, niſi peruulgata res eſſet, Aedes quaſdam Romæ euidentiſſimis oſtentis ita infames, ut nemo illas incolere auſus fuerit, quin uariis umbrarum illuſionibus & tetris imaginibus, noctibus fere ſingulis inqetet. Gordianus amicus meus ſpectatæ fidei homo: mihi retulit cũ Aretium ipſe & familiaris ſuus iter una intẽderent, & a ſemita ut fit longe deuiaſſent, loco infami & deuio ubi ne ueſtigium quidem apparebat humanum, per ardua & prope inuia diuerſis tramitibus aberrare cepiſſe. Ibiq; cum nec oppida aut uicos: neq; aliquid culti uiderent. Sed nemora tantũ ſaltuſq; inuios & inacceſſos, omniaq; uaſta, muta, & deſerta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipſa ſolitudo terrebat animos. Vergente iam ad occaſum die, feſſos labore ac uia conſediſſe. Cunq; hominis uocem audire procul uiſi fuiſſent, ad illam propius acceſſiſſe, homines obuios quos de uia interrogarent dari ſibi arbitrati. Nec mora in proximo iugo trium hominum imagines ĩmanes & formidabiles ultra humanum modũ: nigris & demiſſis tunicis in ueſte lugubri funeſtaq; barba capilloq; ſũmiſſo horribili facie conſpexiſſe: q cum uoce geſtuq; ad ſeipſos aduocarẽt, ac iam ꝓpe eſſet ut illuc accederẽt, illos interim ingẽti mole corpis lõge humana maiores apparuiſſe. Atq; aliũ ſpecie nõ abſimili nudũ: & nullo amictũ ueſtitu: mirificos edentem ſaltus geſtuſq; idecoros cõſpexiſſe. Quo timore cõſternati: ꝓpere fugã cæpe: uiãq; arduã & p̄cipitem emẽſi, uix ruſtici cuiuſpiã uile hoſpiciũ ubi reciperent iuenere Sed qđ ego certũ habeo, & ſatis certa ꝓbatiõe tradiderim ꝑfecto haud minus eſt. Cũ Romæ egra ualitudine opp̄ſſus forẽ, iacerẽq; in lectulo, ſpẽm mulieris: elegãti forma mihi plane uigilanti obuerſatã fuiſſe: quã cũ inſpicerẽ: diu cogitabũdus & tacitus fui: reputãs nũqd ego falſa imagine captus: aliter atq; res eſſet: aſpicerẽ: Cũq; meos ſenſus uigere: & figurã illã nuſq̃ a me dilabi uiderẽt: quæ nã illa eſſet: interrogaui: quæ tũ ſubridens & ea q̃ acceparat uerba rñdens, quaſi me plane derideret, cum diu me fuiſſet intuita: diſceſſit.

Quæ ſint pedamenta apud Iureconſultos, cuiuſue generis, & quid Bupreſtis & Pithyocampa. Caput. X.

CVm in legum cõmentariis uerſaremur: & ruſticorum prædiorum ſeruitutes ſcrutaremur. Inuenimus Vlpianum ex Neracii ſententia cenſuiſſe, ruſticam ſeruitutem poſſe conſtitui, ut pedamenta ad Vineam fulciendam: ex uicini prædio mihi ſumere liceat. Quæſiui ego a Iureconſulto qui

omiſſa modeſtia/multa ſibi inepte arrogabat, quid pedamẽta eſſent/quibus
ſumendis ex alieno ſeruitus conſtitui poterat. Atq; ille in re uulgari, cum diu
cogitabundus heſitaſſet, haud multo poſt: neſcio quæ inuolucra uerbo℞/ &
fallarum opinionum ineptias/ambiguos magis q̃ ueros ſenſus denotantia p
fudit. quibus nihil ueri animaduerti cognoſciq; potuit. Et tam & ſi pedamen
munimen eſſe & palum quo uitis caduca fulcitur: neminem fallit/ unde peda
tio dicta. Tamen id triplicis generis fuiſſe animaduertimus. Nam & pedamẽ
& Ridicam & ſtatumen eiuſmodi fulcimenta nuncupari Cato aſſeuerat/græ
ce Charax: quare pedamento fulctæ uites Characatæ dictæ. Sed pedamen
quodlibet fulcimen eſſe cui uitis inheret. Ridicam ex querna arbore aut ex Iu
nipero olea uel cupreſſu plerũq; fieri. Tam & ſi nullo diſcrimine ex his quoq;
componi pedamen e pinio fuerit. Statumen e palis & pertica: quod uero ex
arundinibus pedamentum fit, arundinetum. Quod autem natiuum ex arbo
ribus in arbores traductis uitibus: nõnulli traduces: quidam Rumphos/ ple
riq; arbuſta dixere, quas in tranſpadana Italia ex cornu/populo/Tilia: acere: ce
no/carpino/& quercu frequenter arbuſtari tradunt: Quare multi in eadem
atq; in campano agro ha℞ plantaria inſtituũt: quæ ſi recto ordine digeſta fue
rint per æqua interualla quaq; uerſum in quincuncem metata dicuntur. Inter
terq; uites ſimplici iugo porrectum ordinem Canterium, Tranſuerſamq; ha
ſtam inter pedamenta qua uitis innititur Cato, & Varro Iugum. Quadru
plex uero iugum a cauis ædium compluuium: unde compluuiatas uites dixe
re. Palmitem uero pluribus annis duritum, & quaſi emeritum, Draconẽ, qui
in bifulco medius inter duo naſcitur focaneum. Qui uero per tabulata ſcã
dit ad ſuperiora emiſſarius dictus eſt. Superior pars malleoli ſagitta. Surcu
lum aũt qui nihil affert fructus appellant ſpadonem, quaſi ſterilem. Ea ue
ro iuga in agro bene culto, plano, & minus uentoſo altiora in arido & gra
cili ac uẽtis expoſito humiliora fieri oportere Plinius notauit, Tam & ſi Can
therium equum dici cui teſtes adempti ſunt, neminem præterit. Sicut uerres
caſtrati Maiales fiunt, & galli capi. Ex quo licet intelligere, ut ex tuo fundo
pedamenta ad uineam fulciendam mihi ſumere liceat, poſſe conſtitui ſeruitu
tem. Cenſuitq; Paulus iureconſultus, qđ tam & ſi, ex tuo fundo pedamenta
ſumere liceret: in fructu ſit, tamen hoc ius capiendi apud legum peritos ſerui
tutem, non uſumfructum putari. Rurſus alium celebri fama iura Romæ p
fitentem in auditorio profeſſo℞ interrogaui: quid eſſet qđ Vlpianus legem
Corneliam de Sicariis interpretatus ſcripſit. Pigmentarios ſicui temere dede
rint Pithyocampas aut Bupreſtim, legis corneliæ de ueneficiis ſanctione te
neri. Quid eſſent Pithyocampæ, & quid bupreſtis, ut me doceret quæſiui.
Cũq; ille portenta uerbo℞ longe a fide deuia effudiſſet, quæ cum pudendi
ſint erroris referre non neceſſe habeo. Paulo poſt dicti pertæſus ſe hoc igno

rāre ingenue aſſeuerauit. Nos aūt perſcrutari uerbi ſignificatum, animaduertimus Pithyocampas erucas eſſe, ſeu Teredines uirulentas uiru exitiali, quæ in pini ſæpe naſcunť arboribus, unde illis nomen factum. Nam πίτυς pinus eſt κάμπη eruca, quippe erucas græci κάμπας dicunt, ueneni præſentiſſimi. Bupreſtis uero animal inuentu rarum in Italia, ſimillimum ſcarabeo, qui inter herbas fallit ſæpe boues, quo deuorato ita concitantur rabiæ ut actæ in furorem terrorem afferant, pauloq́ poſt rumpātur, ex quo perniciale uirus confici dicunt, quod fœdiſſime uexat, contra cuius exitium præſentaneo remedio græci ſuccurri prodidere, & Plinius author eſt. Qui ergo tanti facinoris conſcius uel Bupreſtim, uel pithyocampas, aut monſtrifici quid ueneni ad necem properandam dederit, cum iudicio capitali & pena legis corneliæ teneri iura & leges uoluere.

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis ui ſubactis cognomēta deſumpſere, & de Scipionū familia, & quid apud exteros. Caput. XI.

COnſueuiſſe Romanos ex oppidis uel prouinciis captis aut ui ſubactis plerūq́ cognomenta ferre memoriæ datum eſt: Martium Coriolanum qđ fortem, ſtrenuamq́ operam rei publice nauaſſet, capto uolſcorum oppido Coriolis, Coriolani nomen ſumpſiſſe ferunt. Et Sergium fidenatis: ex bello quod ad fidenas geſſit. Ex tribus uero Metellis unus deuicto Iugurtha, & ui ſubacta Numidia Numidici. Alter. Q. Cæcilius. L. Metelli filius ex Macedonia Macedonici, tertius ex Creta Cretici cognomenta ſūpſere. Fuit quoq́ Metellus Balearicus ex deuictis Balearibus cognominatus. Sed Numidicus. L. Luculli auunculus fuit. Macedonici Metellum Balearicum, pleriq́ filium nonnulli fratrem dicunt. Creticum uero & alium Dalmaticum eiuſdem Macedonici filios fuiſſe, nulla controuerſia eſt. L. quoq́ Mūmius deleta Achaia & Corintho Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi ſuperati prima Laus Macedonici fuit. Is. n. omneʒ Achaiam ita bello afflixit ut rebus abſciſſis Mūmius ſuperueniēs, leui certamine expugnatam Corinthū, uictoriæ ſuæ aſcripſerit. Meſſana quoq́ in Sicilia & Iſauriæ in Cylicia bello domitæ. M. Valerio: &. P. Seruilio, Meſſalæ & Iſaurici cognomenta dedere. Is. n. Seruilius uir acer fuit & ſtrenuus qui in Cyliciam cum imperio pfectus illam collatis ſignis, ui atq́ armis domuit: Lyciæq́ urbes clariſſimas iuſto pͥlio uicit. Iſauros primum bello aggreſſus imperio adegit, Victor deniq́ triūphum ex hoſtibus & Iſaurici cognomen reportauit. Ex Allobrogibus quoq́ Fabius Allobrox, & ex Caucis germanica gente Gabinus ſecundus Caucius atq́ ex Callecis Brutus cognomento Callecus. Et ex Getulis Coſſus

Getulici nomina ſumpſere. Calleci.n. ulterioris Hiſpaniæ populi ſunt, duri & agreſtes qui extima & montana inculta, ac difficiles ſaltus & impeditos ad oceanum incolunt. Ideo bellaciſſimi & ſubactu difficillimi fuere, Fertur tamē Q. Turnius, qui Garamantes ultra Aethiopes horridos & incultos bello uicit, ob modeſtiam & uitandæ inuidiæ cauſa Garamantici cognomento abſtinuiſſe. Scipionem p̄terea Africanum qui dux fatalis contra Hānibalem fuit. Africa ſuperata & Carthaginēſibus bello uictis/ Africani cognomen tuliſſe, & Alterum ex deuicto Antiocho & Aſia ſubacta Aſiaticum cognominatū inuenimus. Sed hic Aſiaticus frater Africani fuit/ quoꝝ alter. P. Scipio nomine a ſe uictæ gentis Africanus. Alter. L. Scipio frater Aſiaticus dictus eſt: qui Cos. aduerſus Antiochum primus Romanoꝝ in Aſia ſigna intulit: cū eoq; Conſule Africanus frater legatum ſe gerens pariter profectus eſt. Illiuſq; ductu & auſpicio plæraq; egregiæ geſta in hoſtes fuere. Victo deinde Antiocho & pace Eumeni conceſſa ob Aſiam uictam Aſiatici cognomen reportauit. His.n. duobus fratribus. Africano ſcilicet, & Aſiatico, pater fuit. P. Scipio ex Cornelioꝝ gente, cum quo primum Hānibal pœnus ſigna in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, ſūmi ambo imperatores uiri ornatiſſimi, qui paucoꝝ dierum interuallo in Hiſpania ceſi occubuere. Sed ex Publio hi duo quos dixi Scipiones Africanus ſcilicet, & Aſiaticus filii extitere. Ex Cn. autem P. Cornelius Naſica ortus fuit: q unus uir optimus a Senatu Iudicatus Matrem Cybelem ex peſſinunte ſuſcepit/ Tyberiumq; Gracchum ſeditiones in Vrbe molientem interemit. Fuit quoq; & alius Scipio cognomento Aemilianus. Prioris Africani nepos adoptiuus, qui ob Africam & Numātiam bello domitas: minor Africanus & Numantinus appellatus eſt. Sed hic Aemilianus quem dico minime ex Cornelioꝝ gente propagatur. Sed adoptiuus in nomen & familiam uenit. Siquidem cum Scipio maior Africanus filium haberet natura admodum tenui & imbelli/ unde & ualitudinarius uocatus, qd non ea uis animi foret/ uigorq;: nulloſq; liberos ſubſtuliſſet: ne decederet ſine liberis hunc Aemilianum. L. Pauli filium/ ut multi credunt ex filia nepotem in familiam, nomenq; adoptauit. Fuerat.n. Scipioni Africano uxor filia. Pauli Aemilii qui Cos. ad cannas ne tantæ cladi ſupereſſet, in conflictu belli cæſus occubuit/ ex qua unicum filium tulit, filias uero duas quaꝝ altera Scipioni Naſicæ, altera Tyberio Graccho nuptæ fuere. Aemilio uero Paulo quattuor filii extitere. Duo in adoptionem alterius familiæ dati, Scipio uidelicet, & Fabius, duo in poteſtate retenti quos ex altera coniuge ſubſtulerat. Hoꝝ alter, quinq; diebus ante triumphum quem ſpecioſiſſimum de Rege Perſe, & ei Macedonia habuit. Alter tertia poſt triūphum die adhuc impuberes mortem obiere imaturam. Hic ergo Aemilianus ex reliquis Pauli Aemilii filiis iunior fuit/ gloria militari illuſtris/ q Africani nepos adoptiuus/ auitæ uirtutis

memor. Prouocatorem barbarum: Tribunus adhuc militum occidit. Cum
patre aduerſus Perſen acriter pugnans egregia facinera geſſit. In Africã de-
inde cum exercitu profectus, tertium punicum bellum confecit. Carthaginẽ
& Numantiam funditus euertit, parta deinde uictoria & rebus confectis co
gnomentum numantino & minori Africano inditum fuit. Hoꝝ poſtea exẽ
plo ſequti Cæſares ex prouinciis quas ui & armis ſubegere illuſtria cogno-
menta ob ĩmortalem gloriam tulerunt: ſæpe populi decreto, nõnunq̃ accla-
matione ſenatus. Siquidem Seuerus Impator & reliqui poſt eum Cæſares:
ex Arabia, Parthia Armenia & Germania aliiſq; bello domitis gentibus na-
tionibuſq; quas ſuo ductu & auſpicio conquiſiuere: Arabici: Adiabenici: Par-
thici, ſicut Germanici, Sarmatici: Africi & Armenici diuerſis titulis cognomẽ
ta excepere. Fertur tñ Valeriano Cæſari qđ promptus ad arma & bellicoſior
eſſet, milites militari ſtudio manu ad ferrum nomen indidiſſe: qui poſtea in
Imperio delatum Carpici cognomentum refutauit. Alexander uero Seuerus
Imperator, licet Imperatoris patris patriæ & magni cognomenta renuerit: aſ
ſerens magnis rebus geſtis ea ſibi noia parare oportere. Tñ ob deletos Azaue
nos Azauenci cognomen ſumere non dubitauit. Traianus aũt cõtra Parthos
uictor: Parthici appellationem non accepit. Cui cum multi deferrentur hono
res reliquis poſthabitis, ſola optimi agnominatiõe gauiſus fuit. Cõmodus ue
ro eo uecordiæ proceſſit, ut pro Cõmodo Hercules & Iouis filius dici malue-
rit: qđ ſibi poſtea in inuidiam: perniciemq; ceſſit. Apud græcos non ab oppi
dis & prouinciis: ſed a rebus geſtis magnifice Soter & Chalimeos dicti: a for
ma & ſpecie corporis Phyſtos & Cyrippus, ab excellentia crurũ Eucnemos
a uirtute Euergetes & Philadelphus: a fortunæ felicitate Eudemos: a multi-
plici uictoria Nicanor: ab Vrbium expugnatione Polyorcetes: a fortitudine
Acherſites aut Aquilæ uel fluminis nomina fuere: quare Pyrrho ab Epirotis
Aquilæ nomen inditum: a multiplici doctrina Polyhiſtor: ab optimo cõſilio
Ariſtobulos dicti. Quibuſdam Regibus liuor & uicium nonnunq̃ ignauia
& nequitia cognomentum dedit. Quippe Antiocho Regi Macedoniæ qđ
multa promitteret parum efficeret. Doſo. Ptolemeo Lamyro ob uitæ turpi-
tudinem nomen fuit. Antigonus quoq; a rapacitate Hierax, & a genuum ma
gnitudine Gonatus. Alii a uerborum obſcuritate Scotini, & ab amẽtia Choa
lemi, atq; ob fictos mores laconiſtæ notã nõ ſtulere. Sicut Xenarchus Rho
dius a bibacitate Metretes. Et Athenienſis Diotinus Chone: hoc eſt infundi
bulum qđ illo appoſito affatim hauriret. Demochares uero ob procacem lin
guam Paraſyades, & Demoſthenes ob moꝝ feritatem Arges ſerpentis noie
appellati ſunt. Inter quos Varro Sophiſtæ a forma naſi ciconiæ comparis Pe
largus nomen factum. Nõnullis uero ob claritudinem, Lychni dixere nomẽ
Sicut Artaxerſi Mnemoni: qđ memoria ualeret. Pericles ſummus orator ob

dicendi elegantiam & ſermonis magnitudinem Olympius. Dion Chryſoſto-
mos/Phocion ob frugalitatem Chreſtus ſeu bonus. Cleomenes & Ptoleme
us benefactor nuncupati. Ariſtides ob morum ſanctitatem iuſti. Callimacus
pp ſtudium miræ artis Calotechnos ſicut alter ob artis calumniã Cacotech-
nos ſumpſere nomen. Aleeus tamen Pittaeum Sarapodam: qđ latos habe-
ret pedes cognominauit. Antiochus uero Syriæ Rex elatus ſupra modum
hoīs cum uanum titulum uendicaret: cognomento deus dici uoluit: ſicut apđ
Romanos Domitianus &. C. Princeps, qui Optimum Maximum & latia-
lem Iouem ſe dici iuſſit, Proditus tñ eſt. Mariccus quidam e plebe boiorꝝ/cũ
dei nomen ſibi arrogaſſet: & non ſpernendam manum perditiſſimorꝝ aſciuiſ-
set quos ingentibus ꝑmiſſis corruperat/ita ut in Romanos ferret arma, po-
ſtea captus & occiſus falſi inditi noīs grauiſſimas penas dediſſe. Sicut Selu-
rus ignotus homo qui ſe Aetnæ filium mentitus erat: cum loca circa ætnam
cum perditiſſimis & facinoroſis prædaretur, a Romanis captus in ludo gla-
diatorio ictibus beſtiarꝝ occiſus fuit. Cui haud abſimile eſt quod de Eunno
Syro proditur: qui cum nuce iuglande in os incluſa ignem euomeret: ſimu
lans ſe deæ Syriæ numine afflatum apud ſeruos & infimam plebem diui-
nus habitus primo duo hominum millia in Sicilia ſpe rapinarꝝ aſciuit, mox
effractis carceribus ad ſexaginta millia coegit. Manliumqꝫ & Lentulum præ
tores iuſto prælio uicit & profligauit. Deniqꝫ a Romanis coercitus poſt mul
tiplices clades ſuæ temeritatis meritas pœnas dedit.

Quid ſit triplex forum de quo in Martiale ſit métio: quæue fora olim Ro
mæ fuerint, quæ ue apud exteros præcipua. Caput. XII.

DOmicium Calderinum uirum diſertum & ſtudioſum uidi-
mus aliqñ dum Romæ ageret/interpretabatur tũc Martia
lis epigrãmata in quibus hos uerſus meminimus legiſſe.
Cauſas inquis agam Cicerone diſertius ipſo.
Atqꝫ erit in triplici par mihi nemo foro.
Quos ille in ſcholis cum ſuis ſectatoribus ſic definiebat, ut
tria fora Romæ eſſe diceret, in quibus iudicia redderentur. Latinum ſcilicet.
Romanum & Vetus, quod in cõmentariis a ſe æditis referre nõ dubitauit.
Sed cum legiſſemus fora multiplicia Romæ in quibus forenſia negocia ne
gocia & iudicia actitarentur. Romanumqꝫ forum latinum quoqꝫ & uetus di
ci, tenuit nos admiratio qđ uir ille ingenio alioqui exculto ſtrictim & inex-
plorate rem non prætereundam, pertranſierit. Nam & Romanum forum in
comicio legimus inter capitolium & Palatium. Vbi Roſtra: Aedes Saturni
Caſtoris & Pollucis templa fuere/quod latium forum dictum eſt. In quo

Romani magiſtratus finito honoris tempore, imperii inſignia dimittere aſ-
ſuerant, ad qđ populus frequens conueniebat ſicut ad comitium Senatores.
Ibiq; Pauli Baſilica, mille & quingentis talentis taxata, quæ mox fuluiæ dica
ta fuit, Licet aliam opimam in qua ſenaculum erat, qđ in ea Seniores aſſi-
debant, & aliam Iuliam cuius conſtruendæ præfectus Vitruuius fuit, & ali
am Portiam quam Cato cenſorius magna mole conſtruxit, baſilicas fuiſſe le
gamus. Alterum uero Cæſaris forum dictum eſt, ubi Veneris templum ab
eo extructum ferunt. Et Auguſti forum qđ cum æde Martis Vltoris Au-
guſtus ſua impenſa inſtruxit, ornauitq;. Vetus quoq; foꝝ boarium legimus
in quo ædes Herculis rotunda. Matris Matutæ & Pudicitiæ patriciæ ſacella.
Ibi etiam bos ex ære eginetico fabrefactus. Q uintum fuit Olitorium iuxta
quod ædes ſpei & pietatis, quam. M. Acilius Glabrio duum uir dedicauit. Iu
nonis Matutæ & fauni templa fuere, ubi lactariam colũnam fuiſſe Pompe
ius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant. Forum quoq; Cu-
pedinis macellum appellari quod cupidinarium dicũt, cuius generis in Theſ
ſalia & omni græcia frequentia fuere. Præterq; Piſcarium & forum Neruæ
cui tranſitorio nomen, erat Piſtorium in Auentino, & Vlpium, & Palladiũ.
Sed Piſcarium iunctum Boario dicunt fuiſſe, ſecũdum Tyberim iuxta Iani
templum ad Ianiculum, qđ quidam Iunium uocãt ſicut foros publicos iux
ta Veneris Fanum. Et alios, ut Traiani ubi colũna integra mirabili ſtructu
ra hodie ſupereſt, iuxtaq; forum Neruæ & forum ſuarium, a ſequtis princi-
pibus, præcipuis operibus ornata, De foro aũt ueteri qđ in eo cauſæ actita-
rentur, q̃rum cõmemini nec reperitur quicq̃, nec traditur, niſi unum idemq;
Romanum uetus & latinum forum dicant fuiſſe. Sed q nos ſentimus qđq;
probabilius putamus de triplici foro profecto ſic eſt. Primum forum Ro-
manum iuxta Comicium fuiſſe, in quo de iure controuerſo reſponderi ſole-
bat, eũq; Cato cenſorius ne populus litibus aſſueſceret, acutis lapidibus ſter
nendum putauit. Q uem poſtea Marcellus Octauia Auguſti ſorore genitus
quo ſalubrius diſceptantes operam forenſi labori darent uelis inumbrauit.
Conſtatq; Iulium Cæſarem cum ius quottidie ſeueriſſime diceret, alteꝝ de
manubiis una cum æde Veneris genitricis magnifica impenſa & profuſis ſũ
ptibus conſtruxiſſe, cuius aream ſupra ſextertium millies & imenſo conſtitiſ
ſe authores tradunt. Ipſumq; ſuo noĩe impoſito Cæſaris appellaſſe, in quo
iudicia etiam reddebant. Tertium Diuus Auguſtus inter publica opera præ-
cipue forum cum æde Martis ultoris conſtruxiſſe fertur, cum porticu dupli
ci ubi Apollo eboreus uidebatur, foriq; extruendi cãm fuiſſe, hominum iudi
ciorumq; multitudinem quæ uidebatur ut Tranquilli uerbis utar non ſuffi-
cientibus duobus foris tertio indigere, quod Auguſti nũcupatur. Ex quibus
ſine controuerſia liquet, triplex de quo quærimus forum. De Romano, deq;

Cæſaris & Auguſti foro, in quibus lites actitari & iudicia reddi conſuerant:
non de aliis intelligi oportere. Succurrit tamen in hac re notare. Spartha fo
rum clarium uocari. Apud Iones Panium. Argys Gymnaſium quod Cillara
uium dixere. Athenis aliud quod Ptolemeum, & apud Samios & Alexãdri
nos duo fora larua nũcupari. Athenis quoq; Diphilum & ceramicũ atq; he
licum qđ erat omnium maximum, & Delphinium & Palladium ꝑ foris fuiſ
ſe, aliaq; ignobiliora ut Parabiſton maius quaſi abſconditum & Trigonum.
Fuit quoq; Parabiſton maius in quo undecim conſidebant iudices. Et aliud
forum ubi Olæ ara: quam præcipue Athenienſes colunt, & Batrachium, &
aliud punicecum a coloribus, & in Theſſalia liberum atq; in Pyreo Ippodo
mia & Capuæ Albanum. Celebratur iter cætera Argiuum forum ſepulchro
Donabi qui inſigni prudentia & aſtu, præcedentes reges anteiſſe fert. In quo
lupus æreus cum tauro pugnans fatum Pyrrho regi prædixere. Et Magnetũ
ſepulchro Themiſtoclis. Sicut forum Antiochiæ Germanici funere inſigne
fuit, & Megarenſium ſepulchro Corebi: in quo mirum ꝓditur. Vt Oleaſter
longo æuo ſuſpenſa diu arma intra corticem admiſerit, mox inciſa ocreas, &
galeas peperit. Et Celenæ ubi Marſiæ Pellis detracta ab Apolline appenſa
uiſebatur. Mirumq; prodi de Ariciæ foro ingenti caſmate in ꝓfundum hau
ſto magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Taletem in loco
Mileſii agri uili & contempto ſepeliri uoluiſſe: prædiuinans aio: in illo mileſio
rum forum celebre qñq; futurum. Apud Perſas uero fora duplicia fuere unũ
qđ liberum uocant: in quo honorati & præcipuæ nobilitatis uiri: principem
locum tenebant ubi Regia erat, Alteꝝ in quo mercennarii & negociatores:
aliaq; humilis turba diuertebant. Capuæ quoq; fora diſtincta fuere: alia ple
beioꝝ cum plebs a patribus diſſentiret, alia nobilium. In quibus. n. nobiles
erant: ne eſſent in contubernio ſordidiſſimorum: ad illa infimo ordini accede
re non licebat.

Quæ mulctæ militares maiores & quæ minores militibus & ob quæ deli
cta inferri ſolebant. Caput. XIII.

MVlctæ militares nonnullæ maiores quæ capitis ſupplicio
luebantur: pleræq; minores: prout grauiter aut leuiter de
lictum eſſet: facinoroſis & delinquentibus militibus: neceſ
ſario ad rem militarem exemplo: aducibus inferri ſolitæ ſũt:
quibus ſanciuerunt militaris imperii diſciplinam: ut igna
uus & contumax miles: prout ſegnis negligenſq; aut affi
nis culpæ fuiſſet: ita acri & ſeuero iudicio uel leniori pena notaretur. Nam de
ſertores ſeditioſos & fugitiuos aut ſi loco: ſtatiõe uel præſidio ceſſiſſent: terga

ue dediſſent:

aut e caſtris effugiſſent, tanq̃ peſſimo facinore aſtrictos capitali pena plecte re ſolebant. Nonnunq̃ ubi multitudo obnoxia foret, authores turbarum ad palum deligare, aut ſecuri percutere, reliquæ uero multitudinis decimũ quẽq; ſorte ductum ad ſupplicium petere, peruulgata poena fuit. Cæſar uero cũ cõniueret in cæteris. Seditioſorum, & deſertorum acerrimus inquiſitor & punitor dr̃ fuiſſe maximus. Traditur Alexander Macedo quendam caſtelli cuſtodiæ ꝓpoſitum ob deſertam ſtationem nece mulctaſſe, alterum deſciſſentem ſagitta confixiſſe. Appius tamen Claudius humanius agens ex his quos loco ceſſiſſe nouerat, decimũ quenq; in conſpectu exercitus fuſte ꝑcuti iuſſit. Iuba Rex aſperior & durior, deſertores qui loco amiſſo in caſtra aufugerant cruce affl xit. Inter cæteros Auidius Caſſius memoriæ proditur, nouo exemplo multis deſertoribus manus detruncaſſe, & pedes, aſſerens maiori diſciplinæ fore, miſerabiliter criminoſum uiuere q̃ occidere. Seuerus aũt Imꝑator exactor alioqui grauis, Vrbanas cohortes quæ neci pertinacis conſenſerant, ſatis habuit, militaribus inſignibus exutos nudos deſtituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat ut qui aciem reliquiſſent, aut infrequentes ad ſigna cõuenirent fuſtuario plecterentur. Præſidio uero deceſſiſſe ſemper capitale fuit. Si quæ uero cohortes ſigna foede amiſiſſent, niſi noxam cuius arguebãtur purgaſſent: in eas more maiorum quandoq; capitali ſupplicio plerunq; leuiori pena ſæuitũ eſt. Quare pro frumento ordeum dare uel extra uallum ſine tentoriis relinquere, nonnunq̃ milites in prima acie inducere / aut diſtrictis gladiis diſcinctos deſtituere, uariiſq; ignominiis afficere ſolebant, ut his contumeliis coherciti intentius mandata exequerentur, deincepſq; ad ſubeunda pericula paratiores forent. Eos uero qui pugnam detrectaſſent, aut ſeceſſionem feciſſent, quiq; erant fugæ & pauoris inſimulati, quiq; ſegnes & contabundi arma cœpiſſent, leuiſſima nota erat iure iurando adigere non aliter q̃ ſtantes quoad ſtipendia facerent cibum potumq; capturos, aut traditio pugillarium quos taciti ſtatim legerent, quæ leuior cenſebatur nota. Auguſtus tamen decimã legionem contumacius parentem cum ignominia totam dimiſit. Ob minora uero & leuioris noxæ crimina uel locũ & ordinem in acie mutare uel ſtipẽdiũ anni differre militibus, neq; his æra procedere, qui ære diruti dicebãtur, aut in policia uel in frequentia notare, uel citra cõmoda ſtipendiorum exauctorare, uel locum in quo tenderẽt in caſtris adimere. Illoſq; ſine pellibus tabernacula habere / ut humi & ſub diuo accubarent, uel ne in oppidis hibernarẽt inhibere ſolebant. In policia aũt & in frequentia notabantur hi qui rudibus & parum nitidis armis, uel ſtrigoſiori equo, & macie affecto utebantur, quiq; prædicto ad pugnam die occaſionibus quæſitis, contumacius parent. Quæ mora excuſabat, ſi funeris paterni uel ſacrificii gentilis, auſpiciiue, aut morbi ſontici, uel feriarum cauſa ad conſtitutam diem non adeſſent;

Qui uero arma alienaſſet, aut illa amiſiſſet pp inertiæ turpitudinem æque ac deſertor morte luebat. Apud græcos uero militari erat iure cautum, ut q̄ miles ſcutum in acie amiſiſſet capite lueret, qui uero gladium leuiori pena notaretur/ Quia maioris diſciplinæ ſe ab hoſte tueri & p̄ſtare incolumẽ, q̄ cũ ſua pernicie hoſtem perdere/ſemper ſummi duces putauere. Quod Scipionis Aemiliani uerbum fuit malle ſe ciuem ſeruare, q̄ multos hoſtes perdere. Quare Lacedemonii Archilocum poetam Vrbe exegere qđ carmẽ ſcripſerat in quo ſuadere uiſus fuit, ſatius eſſe arma q̄ uitam in acie amittere. Germanis quoq; qui ſcutum amiſiſſet in bello, a publico concilio & ſacris arcebatur. In transfugas uero uelut maiori crimine obnnxios, & patriæ ac ciuium p̄ditores capitali pena plerũq; ſæuitum eſt. Hi.n.ſemper uenia indigni fuere, ſicut proditionis inſimulati. Quãuis. Q. Fabius maximus illoꝝ qui contra religionem iuriſiurandi, ad hoſtes transfugerant dextras amputari manduit: hoc animaduerſionis metu ſub diſciplina & in officio fore arbitratus. A publio tamen Scipione in perfugas & fugitiuos fuit acerbe conſultum. Siquidem ex Romanis qui rupto imperio ad hoſtes transfugerant in crucem efferri. Nominis uero latini ſecuri percuti iuſſit. Poſterior Africanus trãsfugas beſtiis obiecit. Paulus Aemilius elephantis. Germani arboribus ſuſpendũt: Ignauos & imbelles palude mergũt. Qui uero captiui in hoſtium poteſtate ſua deſidia ueniſſent, his arma & ordo militandi mutatus fuit/ ut equites in peditum pedites in funditoꝝ alas trãſcriberent/utq; locum extra caſtra aſſignatum uallo & foſſa nõ cõmunirent. Quare Domicius Corbulo a Nerone in Armeniã miſſus, duas alas, & tris cohortes, qđ hoſti ceſſerant extra uallũ ſine munimento tendere iuſſit. Arthaxerxes, medum qui transfugerat/& ſuos rebellarat, pro inſigni ignominia iuſſit ſcortum capiti circunferre nudum. Qui etiam ſũmis ducibus ſiquid deliquiſſent, ignominiæ loco detractas ueſtes flagellari, & pro capite depilando thiaram depilari iuſſit. Titus Veſpaſianus tam ſeueræ diſciplinæ fuit, ut militem ab hoſtibus captum q̄ ſolutis uinclis ad caſtra refugerat, ultra militare non ſiuerit, nec illi arma crediderit, qđ uiuus ab hoſtibus capi p̄miſerit. Sertorius uero ut diſciplinã exemplis ſtabiliret, cohortem, pp obſcenitatem moꝝ & ĩmodicas rapinas ad unũ interfecit: Daci cũ male pugnaſſent, hac fuere ignominia notati ut cubãtes capita loco pedum ponere, & miniſteria uxoribus p̄bere cogerẽtur. Xerxes quoq; ut Babylonios quoꝝ ductu defectiones ad hoſtes fiebant aſſiduæ, reprimeret: cauit edicto uti arma ne ferrent. Sed cauponæ indulgerent, tybiis pſallerẽt, & ſcorta alerent. Sicut Leontini, ne res nouas molirentur a Phalaride, conuiuiis, & uinolentiæ relicti ſunt. Cyrus quoq; Lydis ſuperatis cum eſſent infidi, & dãnoſi, imperaſſe fertur ut dimiſſis armis iocis, & nequitiæ uacarẽt, talareſq; tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus mollis, & parum uirilis habitus, quod

& Ariſtodemo Tyranno proditur, qui optimatum filios ne quid contra ſe moliri poſſent. Calamiſtratos incedere, & tortis crinibus ornari, talares, pictaſq; tunicas induere iuſſit. Cato autem in Hiſpania contra continuas defectiones ſalubri remedio prouidit ne deſciſcerent, ut oppidorum mœnia ſub idem tempus dirui iuberet. Seuerius Romani, nam legionem licentia corruptam, qđ Rhegium in cuius præſidio erāt occupaſſent. Genutius Cos. millia hominum quattuor exauthorauit totam, & in foro percuſſit. Sæpius uero exilium, ut relegati & capite minuti procul a lare ſeneſcerent, & ita ignominiam finirent, ignauis & contumacibus datum comperimus. Marcellus autem, milites a quibus orta eſſet fuga quiq; pauore ſigna reliquiſſent, ſequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, ut quod ignominiæ acceperant aliis prœliis periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiæ non parua quali Calphurnius Piſo. Cos. & demum Octauius Auguſtus affecit milites, ut tunicatos diſcinctoſq; per totum diem, cum decem pedis plerūq; ceſpitem portantes ante prætorium ſtare, uel obſoleta toga, & tunica diſtincta nudis pedibus ante principia adeſſe iuberent. Vel ut foſſam fodere diſcincti cogerentur, ut eo habitu & ſpecie deformi in omnium conſpectu præſeferrēt inſignem memoriam flagitii ignominiæq; acceptæ. Eſt autem decempeda lignum quo latifundia metiuntur & in partes diuidunt, oblongum pedibus decem. Tam & ſi diuerſo quiſq; more agros metiri ſoleat. Q uippe in Aegypto æſtuaria & foſſas funibus metiuntur aut paſſibus. In Hiſpania iugis. In campania uerſibus. Circa Perſidem Schoenis. Alii Para ſangis, alibi Pertica cui nomen Acena, agricolæ iugeribus, nonnulli ſtadiis metiri ſolent agros campoſq;. L. uero Calphurnius Cos. haud abſimili exemplo præfectum eqtum qđ arma hoſti tradidiſſet. Laciniis abſciſſis, diſtincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adeſſe iuſſit. Fertur Peſcennius niger, ob ſubtractum gallinaceum cōmanipulones hac affeciſſe ignominia, ne focum facerent, neue cocti quid obſonii ſumerent, ſed pane & frigidis ueſcerentur. Tiberius uero nimis ſeuere, nam Prætorianū militem ob ſubtractū pauonem capite puniuit. Militem uero militiæ gradu deiicere, aut exauctorare uel equū illi adimere, ipſumq; uitibus, aut uirgis cedere, ſeu equo detrahere, uel haſtas dare iubere, quæ cenſio haſtaria dicta eſt, hæc & eiuſmodi, non ꝓ leui noxa, ſed ꝓ acri delicto, magnæ aīaduerſionis loco, a ducibus inferri ſolita ſunt. Haſtas dare iubebātur milites: quibus ꝑꝑ probra ignauiæ & luxuriæ haſta adimebatur. Etenim ſicut gloriæ cauſa fortes uiri donabantur haſta pura, hi qui primum uictores in prælio fuiſſent, ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat tanquam ſpes merendi ſtipendia illis adempta foret. Q uin etiam militi obeſo & prepingui quod cutem nimis bene curaſſet, & & nimia Sagina grauis eſſet, aliquando equum duces ademere. Id quod

Quæ ſolēnia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabātur, & quæ apd exteros, quæ ue aræ Herculis Romæ fuerint. Caput. XIIII.

POſt Vrbem cōditam Romulum Vrbis authorē ſacra græco Herculi/ara illi erecta quæ maxima dicta eſt: ut ab Euandro conſtituta erant: feciſſe, eaq; poſteris manſiſſe litteris proditum eſt. Quæ ara ante Romulū religioſiſſima fuiſſe traditur/eamq; ipſum Herculem Ioui inuētori ſi amiſſas boues repperiſſet dedicaſſe fama uulgauit. Hoc.n.ſacrum Euander inſtituit primus/poſt Marathonios qui primi diuinos honores Herculi dedere: poticiis & Pinariis qui ex clariſſimis familiis ea loca incolebant ad ſacrū adhibitis, traditumq; memoriæ eſt. Poticios ſacris preſto fuiſſe & propiciato deo extis ſolēnibus depaſtos. Pinarios uero extis adeſis ad reliquam dapē ueniſſe. Inde inſtitutum manſiſſe ne extis ſolēnibus ueſcerentur in poſterum. Ipſiq; poticii eorumq; poſteri ab Euandro edocti multis poſt tempeſtatibus antiſtites templi ſacris & cerimoniis præfuere: donec ſublata poticia gēte ſeruis publicis tradita ſunt. Appius.n.Claudius Cenſor: ſublato poticiorum genere cui ad aram maximam familiare id ſacerdotium fuit. ſeruis quos docuerat/ſacra delegauit. In quo id traditur mirum/ut triginta puberes qui reliqui poticiæ familiæ manſerant: cum omni ſtirpe intra annum extincti fuerint. Ipſeq; Appius huius author facinoris ob hoc admiſſum in extremum uitæ exitium pene lapſus ſit. & ſiue caſu: ſiue conſilio deorum immortalium luminibus orbatus calamitoſam uitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolii faucibus iuxta carmentalem portam/& torum boarium. In qua proprium erat ut iuuencus indomitus ſua Herculi uictima mactaretur: cui & fauno uiam profecturi ſacrum facerent. In qua propria quædam: huic aræ debita ſolemnia præter aliorum inſtituta manſere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut Pōtifex qui rem diuinam facit, ſola lauro nec alia coronatus ſ. ende. Cūq; mulieribus adeſſe ſacris & rem diuinam facere omnibus fere liceat. Herculis tamen ſacrificio adeſſe, uel exta tangere: aut ueſci: aræ ue admouere manus: aut ſolemnia uidere religio non ſinebat. Et cum in ſacrificiis deorum: qui rem diuinam facit capite operto numina adire: adorante ſq; ueſte ad caput obducta ſacris intereſſe debeat. Apud arā Herculis maximā/dum ſacra fiūt, dūq; litatur oēs capite aperto & inuelatos eſſe decet. In qua præter aliorum morem, nec lectiſternium fieri: nec puluinar ſuſcipi poterat: in quibus quoq; ſacris ſeruatum legitur: ut ſedentes epulis ueſcantur ſolemnibus, cum in cæteris ſtantes, & ſaltabundi ueſci ſoleāt. Cumq; in omni præcatione qui uota effundit ſacerdos ueſtam & ianum: alioſq; deos præſcriptis uerbis & cōpoſito carmine

aduocare ſoleat. Illos tñ qui ad aram maximam ſacrum faciunt, aliũ ꝗ Her culem deum aduocare nõ decebat. Quippe cum in Herculis templum deo rum nemo admittatur, neq; alterius dei aram effigiemue ſicut in cæteris fanis uidere fas eſt, ita more tradito ut mane ſimul & ueſpere ad aram maximã ſa crum fiat, cum in cæteris matutinum tantum modo tempus hoſtiis imolan dis dicatum ſit. Fuitq; obſeruatum ut ab eiuſmodi ſacris ne dũ ſerui, & liberti ſed & canis arceatur, ſicut ab arce Athenienſium ubi Mineruæ, & a Delo ubi Dianæ templum fuit arcebantur, qđ impurum & procax animal eſſet. Neq; fas uiſum: ſacra Herculis qui libertatem impartiuit, quiq; ex ſeruitute gentes exemit niſi liberos atrectare. Qđ platæenſibus in uſu erat ut dum manibus illoꝝ qui pro græciæ libertate ceciderant, parentant, & ſupremum exhibent officium, mancipia procul arceant. Cuius exemplo Coi, rem diuinam Iunoni exhibentes a ſoléni æpulo ſeruos abegere. Traditum uero eſt Rhodi: lyndi in colas nouo ritu Herculi imolare: nam maledictis, ludibriiſq; uerboꝝ Herculi litant, iunctis bobus. Si quid uero honeſti, probiq; in ſacrificio prolatum di ctum ue fuiſſet, tanq̃ ominoſum ſpretæ religionis crimen erat. Idem in ſacris Eleuſinis, quæ magna dicta ſunt factitatum cõperimus, in quibus mulieres mutuis probris, conuiciiſq; ſe inceſſere, & maledictis ſolent conuiciari. Et in feſto qđ Leneum Athenienſes uocant, fœda conuicia, per riſum & iocũ. In uicem poetæ iactitant, & contumeliis ſe laceſſunt. Apud Coos aũt Sacerdos muliebri ueſte amictus & mythra caput ornatus. Herculi ſacrum facit, & ui ctimam cedit. Sicut in Attide, uiri ornatu muliebri mulieres uirili. Veneri rẽ diuinam faciũt. Cui perſimile eſt qđ in Mutinini ſacello mulieres togis præ textatis uelatæ Romæ ſacrificant. Nõnulli Coturnice ut phenices: pleriq; hu mana uictima ut Carthaginenſes Herculi litant. In Pantheo quoq; ſtatis die bus in ſacris Herculis mactabatur homo, fœdo facinore & perniciali exẽplo. Fuitq; litteris proditum ab ignaris uota Herculi & præces effuſas non exau diri, qđ ſoli ſtrenuo & peruigili proſperos ſucceſſus faceret, & propitius foret. Sed præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro Boario qui trium phalis dictus eſt, cuius ſtatua ab Euandro ſacrata triumphi die, habitu triũ phali ornabatur. Alia ad circum maximum Cereris, & Herculis, qui cuſtos cognominatur: a Sylla ex ꝑdicto Sybillinoꝝ carminum ut multi autumant erecta, & conſtructa. Templum quoq; Herculi iuxta Tyberim mirabili ſtru ctura olim fuiſſe legimus in quo ex decimis ſacrum fit, ubi duæ aræ, ex q; ea rum altera mulieres deguſtare ex altera uiros tantum ueſci fas erat. Ad portã quoq; trigeminam Hercules Victoris cognomẽto fuit, atq; in eodem boario foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis ad quã nec canes, nec mu ſcas ingredi opinio eſt, ſicut Achillis ædem ante Boriſthenem nulla ales igre ditur. Fuit præterea Hercules cognomẽto Oliuarius, & Hercules cubans ſu

iſſeq; Herculi & muſis cõmunem aram in circo flaminio a Fuluio nobiliori ex cenſoria pecunia cõſtructam mox a Martio Philippo Auguſti tpe ſacratas fama uulgauit. Sed præter hæc templa quæ in ſũma religione & cultu maximo fuere. Fuit Hercules Cornopios apud Octheos. Ab Erithreis Hipothonos. a Celtis Ogmyos, ab aliis Alexicacos quaſi depulſor malorũ cognominatus. Feruntq; templum Iolao nepoti ab Hercule conſtructum tantæ maieſtatis incolis fuiſſe, ut ſi a ſolitis deficerent ſacris: muti euaderent, rurſus ſi ſacra ſe perfecturos uouerent, in priſtinam reſtitui ſanitatem. Præcipuæ uero admirationis apud Perſas colitur Hercules in monte cui nomen Sambules, qui p quietem ſacerdotes monere dicitur, ut equos uenatui ſiſtant ornatos, qui cum per nemora & ſaltus diu uagati fuerint nullo rectore, nocte redeunt ad ſtabula uacuis pharetris, mox oẽs ſaltus feris confoſſis conſtratos reperiunt, ita ut multo uenatu incolæ ditentur. Apud Athenas uero Cynoſarges templũ Herculis Gymnaſium & lucus maximi noĩs erant, quæ Philippus impotenti ira deuaſtauit & incendit. Hoc etiam licet animaduertere ab Ilienſibus Herculis ſacra celebrari tuetitum: qđ Ilium Hercules olim depopulatus eſſet, cum propterea odio proſequti pnicali. Sicut apud Thraces: mulieres tanto flagrarũt odio qđ Orpheum diſcerptum a mulieribus dicerẽt, ut uiri uxoribus ſtigmata inurerent, in Orphei ultionem. Et Lemnii cum Vulcanum colant qđ apud eos enutritus foret. Venerem qđ Marti ſe miſcuiſſet uelut adulteram, adeo contempſerunt, ut nemo illi ſacrum faceret: Tenedii quoq; Achillem qđ Tenedũ deuaſtaſſet ita infenſum habuere ut ſupplicio afficeretur, ſiquis reſtituto templo Achillem nominaſſet. Contra uero Syracuſanis Herculem promptum numen, & maximi cultus fuiſſe. Q đ ope Proſerpinæ Cerberum ex inferis eduxiſſe dicerent. Caucaſii etiam produntur. Herculem ſũmis percolere honoribus qđ Prometheum uinclis exoluiſſet. Ioui & Mineruæ infenſi, pleni perſuaſionis tanq̃ Prometheo ſatisfaciant qđ igniferis ſagittis aquilas & illorũ nidos incendant, fœtuſq; euaſtent & depopulẽtur. Ferunt Sibas circa Indũm, adeo Herculem uelut gentis authorem coluiſſe, ut pellibus amicerentur, ut Hercules clauas gererent, illaſq; bobus & equis inurerent. Sicut Tyrii & Gaditani Herculem, magni numinis inſtar habuere. Fuitq; memoriæ proditum Herculem non unum fuiſſe, ſed plures. Nam præter Tyrinthium etiam Argiuum, Thebanum, Lybicũ, Cretenſem & Aegyptium legimus. Deniq; Varro Hercules tres & quatraginta, ac Ioues trecentos enumerat. Cicero ſex fuiſſe dicit. Græci uero Orpheos quinq; fecere, & ueneres quattuor. Sicut. n. præſtantiſſimos & ſũma prudentia uiros Iouis filios ut Eacum & Minoa, & ſemideos qui a Ioue genus ducũt. Ferociſſimos Neptũni tanq̃ e mari genitos ut Cyclopes & Leſtrigones. Mõſtruoſos uero & ignobiles e terra æditos uetuſtas nuncupauit, ut Titium & Antheum. Ita oẽs qui uario & ſolerti inge-

Prætores creati lege Bebia fuere:quæ iubebat a ternis ad quaternos creari li
cere.Manſitq; hic numerus ad primum fere Macedonicum bellum,quibus
& belli ſumma cõmiſſa fuit:illorumq; auſpiciis: ægregie res geſtæ plerunq;
ſunt.Tunc quoq; additis prouinciis:& magno incremento rebus auctis, cũ
M.Cato Sardiniam obtineret:Siciliaq; & Hiſpania imperio accreuiſſent:ma
giſq; in dies Prætores ex uſu forent:illorum numerus auctus fertur: ut ſeni
crearentur.Poſt temporum uero curricula quibus Cor.Sylla rempu.in do
minationem uertit.Cum plures de Parricidiis:de Sicariis:de falſis leges tuliſ
ſetut eſſent qui eas tuerentur:quattuor qui de criminibus inquirerent uete-
ri numero adiecerat:ita ut decem crearentur.Mox Iulius Cæſar numeꝝ am-
pliauit.nam præter hos:annonæ & rei frumentariæ præfecit duos:ad inue-
hendos cõmeatus qui frumentarii ſeu Cereales dicti:quibus ut ne quid com
meatus:frumentiq; Vrbi deeſſet præuidere: præcauereq; negocium erat. Et
mox alios qui ærarii curam agerent adiecit.Diuus deinde Auguſtus ſexdeci
expleuit numeꝝ:tam & ſi præturæ candidatos duodecim ab Auguſto ædi-
tos,Authores ſint:quem numerum non exceſſurum Tiberius iure iurando
firmauit.Demum Diuus Claudius alios conſtituit qui deficientium uolun-
tates tuerentur: & de fideicõmiſſis ius dicerent quos fideicõmiſſarios uoca-
uit:quo tpe ad decem & octo prætores:quod nunq̃ antea factum: excreuit
numerus. Et cum pupillis tutores a Cos.antea poſcerentur . M. Antonius
Philoſophus: omni doctrina homo eruditus: cuius pleraq; extant ægregia
facinora militaria:ut diligenti diſquiſitione tutores pupillis darentur proprio
magiſtratu eam curam demandauit:qui tutelaris dictus eſt.Deniq; nullo p-
finito numero tot fuere quod expedire reipub.uiſi ſunt:quod lege prætoria ca
uebatur:cuius uerba ſubiect.Iuris diſceptator qui priuata iudicet:iudicati ue iu
beat prætor eſto:Iuris ciuilis cuſtos eſto.Huic poteſtati parento: quotcunq;
Senatus creuerit:populuſq; iuſſerit tot ſunto:& infra. Q uam lata aũt in iu-
re dicundo Prætoꝝ iuridictio fuerit:multis documentis oſtenditur. Nam &
bonoꝝ poſſeſſionem dare:& ad defuncti bona heredem admittere. Nouũq;
ius conſtituere:& uetus abrogare poterat. Seruos manumittere: iudices dele
gare. Tutores pupillis minime inuiſos cõſtituere. Dolo uel metu lapſis: aut ui
deiectis ſubuenire. De fide:deq; iureiurando. Tutelæ:mandati:pro ſocio:fidu-
ciæ. Deq; empto:uendito:locato: conducto ius dicere ſuæ cognitiõis erat: Læ
ſos quoq; imatura ætate uel ſexu:in integrum reſtituere. Edicta proponere:le
gem ad populum ferre. Neue probitas aut innocentia fraudi cuiq̃ eſſet cauere
debebat. Q uin etiam ferias concipere:ludis præeſſe. Q uadrigis emitteddis ſi
gnum dare:Aquæ ductuum curam gerere. Aedem dedicare. De geſtis cuiuſq;
magiſtratus diſquirere. Duum uiros & decem uiros creare: bonis interdicere:
quæq; ad diſciplinam publicam ptinerẽt:curare & proſpicere:tum criminoſos

reos facere, officii Prætoris erat. Rei autem criminis fiebant, ut accuſator criminoſum in ius ducat, & apud Prætorem reum agat, his uerbis aio te pumciam depeculatum fuiſſe, aut crimen aliqđ admiſiſſe. Tunc ſi reus tacuiſſet, tā q̄ in conuictum lis dabatur. Si uero eſſet inficiatus inquirendo crimini ꝓlixo die, a prætore accuſatio conſtituebatur, & tunc in reum ut noxam cuius arguebatur dilueret, lege agebatur. Deniq; illud receptuꝫ eſt, abſentibus Coſſ. & in prouinciam profectis, habendi Senatus prætori Romæ ius fuiſſe. Comiciiſq; præſidendi, de rebus quæ ad rempublicam pertinent, conſultandi, Vrbi præſſendi, atq; idem fere iuris qđ Conſules habere nulla cōtrouerſia eſt. Nec me præterit, memoriæ datum eſſe, non modo ſuper priuatorum cauſis, ſed inferiorum quoq; magiſtratuum, uidelicet Quæſtorum & Aedilium prætori, more priſco ius dicere licere. Itaq; tam plebeios & humiles, q̄ ædiles & quæſtores, reliquoſq; magiſtratus qui nec uocationem, nec præenſionem habent, apud Prætotem in ius uocare cui uis poteſtas eſt, quos in uincla duci iubere pro imperio & poteſtate, & legitimis penis afficere poterat. Fertur quoq; Octauius Auguſtus hoc munus Prætori urbano dediſſe, ut popularium litigatorum appellationes cognoſceret. Prouincialium uero cognitionē conſularibus uiris, ipſe delegaret. Si tamen ipſi Prætores praue quid deliquiſſent, ex Conſulto Senatus nonnunq̄ prætura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alii magnis criminibus circumuenti abdicato magiſtratu de gradu exturbati, male adminiſtrati muneris poenas dedere. Moris præterea fuit: ut ſicut Dictatores magiſtros equitum. Coſſ. ſub ſe legatos habebant: quorum uices gerere, & quoties oporteret, munia obire poſſent, ſic Prætores q̄ſtorum ope niterentur. Itaq; Prætores quæſtoribus parentis affectu, & coniunctiſſimorum loco eſſe ueteſti iuris fuit. Tam & ſi Prætores ſicut Coſſ. nō modo queſtorem, ſed legatum unum pluresue in prouincia habuiſſe, ipſiſq; quoties abeſſent legionum & exercitus curam demandaſſe, compertum ſit. Illud quoq; non ab re fuerit meminiſſe, Prætorem urbanum plus decem cōtinuis diebus Roma abeſſe non licere. Ipſiſq; non duodecim ſicut Conſuli. Sed ut inferior magiſtratus notaretur, ſex tantummodo lictores cū faſcibus Romæ. In prouincia uero ſibi decreta pro maieſtate imperii, etiam cum ſecuribus preire. Paulum tamen Aemilium cum Prætor in hiberos duceret, cum duodecim littoribus preturam geſſiſſe authores tradunt. Credo equidem ut dignitas conſularis adiuncta prætoriæ uideretur, utq; plus maieſtatis ineſſet. Ideo duodecim lictores præter præſcriptum. Aemilium in ꝓuincia habere Senatum uoluiſſe. Fuitq; animaduerſum Prætorio uiro, & qui fuiſſet prætura functus toga prætexta uti licere. Eundemq; Aemilium non in purpura modo prætexta, ſed trabea candida & miniſtris dealbatis atq; in equo albo præturam geſſiſſe. Neq; p̄terierim, nomen p̄toris & munus non ſemetātum.

Sed apud

Sed apud latinos populos & Siculos atq; in Sãnio & Campanos: exteraſq;
gentes precipuum fuiſſe. Nãq; Aegyptiis loco cenſoris erat, cui portoria exi-
gendi munus impendebat. Acheis bini ꝑtores longo tp̄e imperitarunt mox
unum accepere. Apud Macedones, Sagũtinos & Syracuſanos domi, foriſq;
iura dabant, in quo magiſtratu cum eſſet Dionyſius gradum ad tyrannidem
fecit. Apud Thebanos ſũmam imperii tenebant, ſicut fuit Epaminundas, &
niſi preſente eo magiſtratus eligi nequibant. Sardium Prætor de bellis conſul
tabat, & fœdera inibat. Etholis cum de bello, aut quouis negocio Senatum
cõſuluiſſet dicẽdæ ſñiæ ius nõ hẽbat. Epyrotis & Athenieñſibus Prætor The
motheta & belli dux, ſingulis annis ſortito creabantur. Is aũt ſi quando bella
mouenda, & armis decernendum foret, militum delectus habere, legioneſq;
& turmas conſcribere ſolebat, quam præturam Nicias cum Pericle aliquan
do geſſiſſe fertur. Nonnunq̃ Athenienſes decem Prætores militiæ præfecere,
qui per uices caſtris, & legionibus imperitarunt. In quo magiſtratu cum eſ-
ſet Ariſtides Milciadi ceſſit, ne in pugna Marathonia aduerſus Datym Da-
rii præfectum in diſſidium ueniret. Cum multitudine prætorum, Patriæ diſ-
crimen impenderet.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſumata,
ac ſi perfecta fuiſſent, puniri debeant. Caput. XVI.

CVm Ciceronis orationem quam pro Milone magna cu-
ra, & ſummo ingenio elaboratam in Senatu dixit / multo
cum uerboꝝ pondere ac nitore qñq; legeremus. In qua ad
exaggerãdam inuidiam, Clodii ſeruum in æde Caſtoris cũ
ſica. Vt Põpeium trucidaret depræhenſum dicit / in hæc uer
ba ipſum loquutum offendimus. Niſi quia res perfecta non
eſt ideo punienda non fuit, quaſi exitus rerum non hoium cõſilia legibus uin
dicentur: minus dolendum fuit re non perfecta. Sed tñ puniendum certe ni-
hilominus. Hactenus Cicero. An ſemper inq; omni negocio / praua homi-
num conſilia quæ exitum ſortita non ſunt, perinde legibus uindicanda ſint:
ac ſi cogitatũ facinus eſſet admiſſum in congreſſu æqualium tunc me preſente
querebatur. Vt ſiquis cum telo hoīs occidendi cauſa depræhenſus ipſum nõ
occiderit: uel qui uenenum parauit hominem non necauerit, an tanq̃ necẽ in-
tulerit, perinde mulctandus & coercendus pena ſit. Rurſus ſi extra cogitatio-
nis fines peccatum non exceſſit, ut quia mente cõſcelerata quis agitat facinus
Illudq; adhuc opere non inceptauit, neq; actu exequutus eſt. An nihilominus
pari ſupplicio afficiendus fuerit. Et quantum intelligi ex ueterum monumen
tis dabatur, diſtingui oportere putant, ut ſi homo magnum aliquod ſcelus,

aut extremum facinus patrare inceptat, ut quia deorum templa funeſtis faci-
bus incendere. Fana depeculari: ſacra profanare, Patriam, parentes, lares, fo-
coſq; hoſtibus prodere, necem parenti aut principi parat, aut eiuſmodi dana-
ta crimina in quibus magna calamitas, aut fœdum excidium futurum eſt,
proculdubio leges inceptum facinus, ac ſi conſummatum eſſet puniri uolue-
runt. nec ſolum authores ſceleris, ſed facinoris conſcios. Non. n. ſecus cēſuere
eum qui tam atrox dirum ue facinus moliri auſus fuit, quiq; ad tam exitiale
ſcelus animum induxit, perinde affici oportere, ac ſi illud opere cōſummaſſet.
Idq; exemplis patere, q̄d lex Iulia in mechos aiaduertit, ac fures, & ꝓditores
æque punit, qui adulterium furtumue patrarunt q̄ qui id inceptarũt, & ſi cri-
men non perfecerunt. Ideo grecis lege cauetur/ut Tyrānoꝝ filii uelut facino-
ris conſcii parentum crimina luant, & haud ſecus morte exilioq; mulctent̃.
fœdaq; in eos exempla iræ inuidiæq; exerceantur, tam & ſi Romana lege ca-
ueatur ſecus. Quod in leuioris noxæ criminibus & ubi non eſt tanta ſcele-
ris magnitudo aliter ſtatutum eſt, tunc. n. delinquentes peccato nondum ab-
ſoluto non uſq; adeo criminibus obnoxii fiunt, nec ſceleri ita ſe obligant, ac
ſi opere exequutum eſſet. Sed Prætoris arbitratu pena / modo maiore, modo
minore pro noxa, & quoad uſq; ad facinus progreſſum fuerit puniri opor-
tet, ut nec a pena immunes fiant / nec tam ſeuera legum diſciplina q̄ qui refe-
cere puniantur. Idq; Ciceronem ſentire nunc arbitrari, cum legibus homi-
num conſilia non euenta rerum uindicari dicit. Vt quia immaniſſimo reatu
obnoxius fuit, q cum ſica Pompeii trucidandi cauſa deprenſus fuerat. In quo
totius reipub. ſalus & maieſtas imperii periclitabatur, haud dubie pena dete-
ſtabili dignus erat, tam & ſi illud non conſumaſſet, tanq̄ eo caſu foret quo
hoīum conſilia incepta, ac ſi exitum ſortita fuiſſent pena coercentur. Non ſic
aũt ubi cogitationis fines crimen non exceſſit, tunc. n. cogitato nec dum ince-
pto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neq; ſatis apparet
nequitia quo ad uſq; deducta eſt, & ſi Deo obnoxius fiat, qui ſcelus, quan-
uis minimum animo preſumit: tamen, crimen inceptum aut cogitatum faci-
nus legibus penam non meretur. Quippe uoluntates ut Cato inquit: neq;
legibus, neq; penis fiunt obnoxiæ. Huc pertinet illud Iuuenalis. Nam ſcelus
intra ſe tacitus qui cogitat ullum. Facti crimen habet. Scilicet Deo obnoxiũ
inuiſumq; fieri, qui leſa conſcientia infandum facinus animo agitauit.

Quod Theophraſtus ſenſit quibuſdam uiperaꝝ morſibus Tybicines me-
deri, probatum experimentum. Caput. XVII.

THeophraſtus Philoſophus preſtabili uir ſapiētia Academiæ poſt
Ariſtotelem ſucceſſor, in rebus Phiſicis & Mathematicis magna
doctrina, &

doctrina & eſtimatione fuit, cum litteris mandaſſe accepimus, quibuſdam
uiperarum morſibus, cantus Tybiarum, aut fidicinũ, atq; alia organa artis
muſicæ modulate adhibita aptiſſime mederi, quod & Aſclepyades medicus
litteris prodidit, qui Phreneticos mente imminuta & ualitudine animi affe
ctos, nulla re magis q̃ ſymphonia, & uotum concentu, ac modulis reſipiſce
re, & ſanitati reſtitui cenſuit. Fert' quoq; Hiſmenias Thebanus plures Boeo
tiorum Hiſchiadicos, & Coxendicum dolore laborantes incentione Tibiæ
bonæ ualitudini reſtituiſſe. Tanta hominis naturæ cum armonia conſentio
eſt. Quod cum credi uix poſſet, nuper id nobis cum caſu ad id incidere-
mus pro explorato & comperto fuit. Siquidem tarantula, id eſt phalangio
percuſſos quos uulgo tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo con
ualeſcere uidimus, q̃ ſi tibicem uel cythariſta iuxta eos diuerſos modulos in-
cinat, ut pro ueneni qualitate ita armonia & audiendi illecebra capti, uene-
num illud, uel ex intimo corpore dilapſum effundant, aut ſenſim per uenas
diffuſum dilabatur. Tarantula enim aranei genus eſt, dirum animal tactu
peſtilens, eam ſi caſu ſpectes futilem, & ſine noxa putabis, & ſane reliquo
anni tempore minime pernitioſa, aut exitialis uix aliquid neruorum, aut ui-
rium ad nocendum habet. Cum uero eſtu anni flagrantiſſimo aſſiduo ſole
Apuliæ campos ubi peculiare hoc malum exiſtit torreri certum eſt, tum
maxime, ſeu afflatu noxio, ſeu eſtu accenſa, morſu uirulento peſtiferam
perniciem affert, cui tanta malo uis eſt, ut quencumq; morſu percuſſerit,
niſi celeri remedio ſuccurratur, aut ſtupor exitialis primo deinde certa nex
ſubſequatur neceſſe eſt, aut ſiqui forte uitæ damnum euaſerint ueluti abal-
ienati mente, & ſemi uiui, continuo ſtupore & hebiti ſenſu oculorum au-
riumq; affecti, uitam miſerabilem egerrime ducant. Huic peſti, & tam pre-
ſenti malo, quantum prouideri humana diligentia ualuit, unum hoc ſalu-
bri remedio eſſe compertum eſt, ſi protinus tibicen aut Cythariſta uarios
concinat modos, tunc enim morbo eiuſmodi percuſſus qui moribundus
& ſermonis, & oculorum ſenſus amiſerat, quiq; nec ingredi, nec fari, neq;
aliquo ſenſu frui ualuerat, mox ubi Tibiam, aut cytharam admotam pro-
prius audit, illo miti ſono & concentu captus & demulctus, uelut e graui
ſomno excitus, oculos attollit parumper, mox ſe in pedes erigit, ac ſeſe re-
cipiens, paulatim pro modulo, & pulſu ſonorum ſeruata pſallendi lege in-
greditur, tunc enim augeſcente ſono, quaſi permulſis animis, & confir-
matis: exultabundus, maximo niſu, atq; impetu, in ſaltus, geſtuſq;, nec inde
coros, neq; a pulſu cytharæ diſſonos erumpit. ita ut etiam rudes, & igna-
ui pſallendi modos docti in ludo uideantur. Memoria repeto dum per lo-
ca illa diutino ſitu ſqualida, & ardore ſolis feruentia cum aliquot comi-
tibus iter intenderem, undiq; oppida, & uicos, alia tympanis, nonnulla

fiſtulis pleraq; tibicine circũſonantia adiſſe, cuius rei cauſam quærentibus nobis relatum eſt, tarantulæ morbo affectos undiq; per oppida curari. Cumq; eius rei gratia in pagum quendam diuerteremus, inuenimus adoloſcentem morbo eiuſmodi affectum/qui uelut repentino furore ictus & mente abalienatus, corporis motu nõ indecoro & manuũ pedumq; geſtibus ad tympanum pſallebat, non incõcinniter, utq; uehementius modos acciperet, quaſi illo pulſu demulceri aĩus & leniri dolor uideretur, ſenſim & placide aures tympano admouere, mox caput/manus & pedes crebro motu concutere, & demũ in ſaltum ſe attollere uidebamus. Q uæ res cum ludo & riſu prorſus digna uiſa foret. Interim is q̃ tympanum pulſabat, ſonitu parumper itermiſſo pauſam fecit. Atq; illum morbo affectũ ubi precentio illa quieuit, uelut attonitũ, ſtupentiq; ſimilem, repẽte aĩo linqui/& oĩ ſenſu deſtitui cernimus. Rurſus reſumpto tympano ubi primũ modulos audiuit, priſtinas illũ uires reſumere, & acrius in choreas iſurgere ſpectabamus. Creditum eſt, qđ a uero nõ aborret. Vim illam ueneni uirulento morſu & ſanie conceptam, armonia & uocum concentu, per totum corpus diffundi, atq; inde fato neſcio quo, dilabi, & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiuſmodi laborarũt, ſiquid reliquiarum reſiduum fuit quod penitus curatum non ſit, ſi q̃n ſono extrinſecus uel concentu illoꝝ aures affici contigerit, ueluti mente conſternatos toto corpore & aĩo concuti ac manibus pedibuſq; geſtire, compertum eſt, donec uis illa tabifica penitus extincta fuerit. Nos etiam quædam aranearum genera & ſcorpionum, præcipue apud Albanos & Iberos gigni litteris mandatum legimus letiferi morſus, quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe ut quoſdam ridendo/nõnullos flendo, alios diuerſo animorum habitu/mortem oppetere compellant. Illud tamen preditum memoriæ eſt, in Arabia uiperas minus eſſe lætales nec morſus lætiferi, qđ odoratis depaſtæ uirulentæ nõ ſunt. In phenicia uero & omni Africæ tractu: truculentiores, & uel ſolo alitu afferre necem, & in Syria angues ne laceſſitos quidem Syros attingere, in peregrinos aũt ictu perniciali iras acuere. Contra uero/in Altenio Cariæ monte, ſcorpiones aduenis innocuos eſſe, incolis uero pernicioſos & infeſtos.

Q ui uici uiæ uel Cliui, præcipui Romæ fuerint, & unde nomina originis ſumpſerint. Caput. XVIII.

ADuerti ſæpe aĩum ſicut fora ita & uicos urbis p̃cipuos, ptimi a cõditoribus nõnunq̃ ex uariis euẽtis noĩa ſũpſiſſe: plerũq; q̃ loca urbis ĩcoluere, ad poſteros denoĩationes ex ſuis noĩbus trãſmiſere. Tuſcũ uicum ideo dem̃ ferunt. Q uod cum Porſena Rex, Vrbi caſtra admouiſſet hoſtiliter, & repentinas

incurſiones faceret, neq; ut admitteretur efficere quiſſet, re infecta inde diſce-
dens cõtra aricinos admouit copias, uneq; prælio ſub Ethruſci, laſſitudine &
uulneribus ſaucii Romã petiere ubi maiore cura habiti, & culti in calamita-
te, amore urbis, locum quem incolerent petiere, qbus in urbe datus eſt, quẽ
tuſcũ uicũ appellarũt. Sunt qui credãt, Celium iuueniũ Etruſcũ bello ægre-
giũ cum expedita manu Romulo cõtra latinos præſidio ueniſſe. Cũq; in mõ-
te cælio loca æditiora tenuiſſet, poſt Celii obitum nequid moliri poſſent, in
æqua deducti infima urbis coluiſſe, a qbus Tuſco uico, ut ait Varro, nomen
datũ, ea aũt fuere, inter Capitoliũ & Palatiũ loca iuxta Comiciũ ſtadiorum
ferme quattuor ꝓpe uelabrũ, q̃tum a foro ad circũ maximũ latitudinis ẽ. Ex
uico.n. Tuſco & Velabro ꝑ Boarium foꝝ in cliuum publicum flectebatur,
atq; in ædem Iunonis Reginæ, ibiq; ædem Vertũni fuiſſe authores tradũt,
qui deus inſtar magni numinis apud Tuſcos & multo in honore fuit. In ca-
pite.n. uici Tuſci, inter circum maximũ & Auentinũ. Argiletũ & ſepulchrũ
Argi uiſebatur. Patricii aũt uici nomẽ dcm̃ accepimus, qđ Regnãte Seruio
Tullio cũ timor inceſſiſſet patres, nequid Romana nobilitas moliretur, lo-
cus in Vrbe ſemotus quem incolerẽt datus fuit, quẽ Patriciũ qđ ea loca pa-
tricii tenerent uocatũ ferunt. Præter quem fuit Angiportus Patricius ad ædẽ
Dianæ: ad quam uiros ingredi religio nõ ſinit. Cyprium uero dcm̃ autumant
qđ cum Sabini locum inſediſſent, boni ominis cã Cyprium hoc eſt bonum
nũcuparunt, cui poſtea propter Tulliæ inhumanum ſcelus, qđ infando faci-
nore, carpentum ſupra defuncti patris corpus egerat. Scelerati dixere nomẽ.
Ex ſũmo.n. Cyprio uico eunti dextra in urbicum flectebatur: inde ad exqlias
iter erat. Sic uicus Afiicus, qđ in eo ex Africa diuertebant hoſpites quiq; ob-
ſides dati erant, denominari cœpit. Et fiegellæ quod ea loca fregeæ ciuitatis
hoſpites ĩcolerent. Iugarium uero dixere ab ara Iunonis iugæ quæ præcipuo
ibi honore colebatur. Iunonem enim iugam uocãt, qđ iungere matrimonia
& nuptiis præeſſe putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis ꝑ-
pe æquimelium & templum fortunæ fuiſſe, iuxta ædes matris magnæ indu-
bia argumenta ſunt, quibus in locis etiam Opis & Mineruæ edes erant. So-
brium autem uicum uel quod nulla ibi caupona foret aut uinaria officina: uel
quia lacte non uino Mercurio litabatur, nomen ĩdicaſſe Pompeius author
eſt. Vicus uero longus, ſicut uia lata a latitudine ſic a longitudine nomen fe-
cit. In eo.n. febris fanum & ara pudicitiæ plebeiæ, quam Virginia Auli filia
nupta plebeio, templo ſacrauit eſſe traduntur. Nãq; aliam patriciæ pudicitiæ
ad ædem Herculis rotũdam in foro Boario fuiſſe uulgatiſſimũ eſt. Cuius pu-
dicitiæ ſignum p̃terq̃ ab ea quæ uni nupſiſſet, caſtiſſima matrona attingi, aut
in æde litari nulli permiſſum fuit. In uia uero lata lacus Ganimedis. Soliſq; &
Speiac fortunæ templa in magno fuere cultu. Præter quos erat Cliuus Ca-

pitolinus ex quo ad æqua Vrbis ex capitolio deſcenſus patuit, iuxta quẽ Sa
turni & concordiæ templa, haud longe ab æde Iunonis monetæ, & alter pu
blicus ſeu Publicius a publicus ædilibus qui locũ ſtrauerũt/uel qđ publi.a
impenſa cõſtratus foret, ſicut uia publica lita apparent. Perq; hũc Cliuũ pu-
blicum ad uelabrũ & boarium, ac piſcarium foꝝ ex Capitolio, atq; arce de-
ſcenſum patuiſſe, & inde in exquilias iter eſſe tradũt. Nam Cliuũ Vrbicũ iux
ta quem Seruius Tullius habitauit, & Publium uicũ ad quem lacus fagutas-
lis/Fagutalq; Iouis ſacellum in quo fagus arbor ſacra uiſebatur pariter in ex
quiliis tuiſſe proditum eſt. Fuit quoq; Cliuus proximus non in celebris, ad
quem florales ludi celebrati pleruq; ſunt/& uicus Coſconius & Hiſtrius, qui
ut multi autumant a conditoribus nomen uendicarunt. In hoc uico Hiſtrio
ſecundo punico bello, aquaꝝ magnã uim erupiſſe. T. Liuius memorat. Legi
mus quoq; Sandaliarum uicum ab Apolline Sandaliario, cuius effigiem or
natam ſandalio quod eſt calciamenti genus, in quarta Vrbis regione autho-
res ponũt. Sicut in ſexta regione malum punicũ fuiſſe memorant, & ad Ca
pita bubula: ad Pirum, & Scalas anularias. Sed quod de Vicis, idem de Viis
dictum accepimus. Nã Carinas a Ceriene dictas Varro ſignificat, iuxta quas
templum telluris & Pompei domus. Hæ.n.& Suburra celebres & primæ
uiaꝝ habitæ. Hanc uero ab agro Succuſſano uel qđ ſub muro carinaꝝ fo-
ret denoiari tradũt. Poſt quas uia ſacra nõ minoris celebritatis & famæ adno
minat. Siqdem per eam frequens in Capitolium iter erat/per quã triũphalis
põpa captiua preda & hoſtium ſpolia, ſubactis gentibus & natiõibus domi
tis ſolẽni apparatu/triumphi die ꝓcedebant, eamq; ſacram nũcupari qđ inter
Romulũ & Tatiũ ictum in ea fœdus fuiſſe tradũt. Q uãuis in Comicio in
ter Romanos & Sabinos percuſſum fœdus atq; ideo a conuentu comiciũ
ueteres appellaſſe contendant. Nõnulli qđ per eam ſacra in arcem quotquot
menſibus deferri, indeq; augures captare augoria ſolerẽt, dici opinati ſũt. Cu
ius cognomẽti etiam Athenis uiam fuiſſe legimus qđ Eleuſina ſacra ĩ ea pera
gerent. Et alia Mylaſæ in Caria ciuſdem nõis proditur, ab Vrbe ad Iouis tẽ-
plũ ſtadiis ſexaginta p quam ſacroꝝ pompa ferebať. Inter uicos aũt Athenis
ꝓcipuæ dignationis Melita ubi Phocionis ædes erant, & Acheis Colonides
memoranť. Hæc qdem ſacra Romæ a Carinis oritur, & ab Streniæ Sacello
ubi ſtatua Clœliæ uirginis iſ dẽs equo, ibiq; ad ædes Ianũ, & demũ ad ſcauri
ædes ꝓcedebat, ubi tẽplum Cluacinæ Veneris ſitũ memorant fuiſſe, qđ inibi
Sabinæ mulieres infeſtas acies, & uſq; accẽſum ꝑlium iter Romanos Sabi
noſq; diremiſſent. Cluere.n.antiq pugnare dixerũt. In ea quoq; regia fuit, ubi
Ancus Martius prio/& poſt aliquot tẽpeſtates Iulius Cæſar hitaſſe ferť. Ibiq;
fabius fornix arcus marmoreus a fabio cẽſore extructus q quõdã de uictis al
lobrogibus triũphauit: & haud ꝓcul calphurnius fornix, ap qđ quẽ. C. gracchus

fragmento ſubſellii ictus occubuit. Præter quas fuit uia fornicata in campo
ubi flaminia & ſepta fuere. Exquilinam uero & Celimontanam qđ in Ce-
lium & exquilinum montem ferrent, denominari fere uulgatiſſimum eſt. Se
pta uero frequentia fuere in Martio campo loca quibus olim ouilia nomen:
tabulatis cincta. Aeuo mox ſuccedente ſumptu magnifico & excellenti cul-
tu marmorea facta, quæ excelſas porticus & ingentes ambulationes accepe:
in quibus populus ad Comicia frequens conuenire & de dandis honoribus
deq; republica decernere ſolebant, ibiq; res cenſu, & extimatione dignæ/& q̃
magno parantur uenales exponi. De noua aũt uia qđ ſupra ædẽ ueſtæ, iun
cta romano foro, & uelabro fuerit, qđq; ex uelabro ad eã iter eſſet, ibiq; an-
te aduentum gallorum, Gallos primum aduentare auditum ſit. Proptereaq;
Aii dei aram & alloqutionis templum illic a Furio Camillo extructum diu
manſiſſe a multis ſcriptum & memoratum eſt.

In quibus membris in homine inſit religio quædam, propter quam illa ſan
cte coli debeant & ſeruari. Caput. XIX.

QVibuſdam mẽbris in hoĩe religionem ineſſe: eaq; ſancte ob
ſeruari & coli decere multi arbitrati ſũt. Siquidem in capite
hoĩs tanq̃ in arce ubi mens & ſedes aĩæ creditur eſſe, quæ
pars longe ſanctiſſima hoĩ eſt, qđ inde originem ſumũt ſen
ſus & nerui Religio, & quodã numen ineſſe fertur. Ideo ſi
quem reuerebantur ueteres aut honore dignum putabant,
ad oẽm occurſum caput reuelare & aſſurgere, ac de uia decedere ſolebant. ſ. exi
ſtimantes nudo & aperto capite, in exhibendis honoribus eſſe oportere, ue-
luti oĩa noſtra patefaciamus, credo ẽt ualetudinis cauſa ut Varro ſignificat,
qđ ad fidem proxime accedit, detecta. n. capita contra uim algoris, caloriſue,
haud dubie firmiora eſſe, & ad ualetudinem mire ꝓficere multi cenſuere. Ideo
Aegyptii quod detecto ſunt capite, habentur firmiores. Perſæ uero qđ cum
mithra & pileo debiliores, adeo ut leui ictu offendantur capita. Hinc Hanni-
bal Diuus Iulius & alii ſũmi Duces, detecto ſemp capite, ſeu ſol, ſeu imber eſ
ſet, uelut contra frigora tempeſtateſq; obdurato inceſſere. Maxiniſſa quoq;
Numidiæ rex nullo frigore aut imbri adduci potuit, ut caput tegeret. Q. &
de Seuero Principe traditur tantæ firmitatis fuiſſe ut hyeme ſæua & gelida p
niues & frigora aperto capite inceſſerit ſemp. In quo quidem id longe preſtan
tiſſimum fuit, ſuis nominibus quenq; uereri & ſalutare, ſalutantibuſq; redde
re, ſalutem. Ideo nomenclatorem qui noĩa ſuggereret iuxta ueteres habuere.
Si aut nomen nõ ſuccurreret/illum honoris cauſa, dñum appellabãt. Græ-
ci uero non proprio, ſed officii nomine aut muneris quod gerebat, ſalutare,

eligioſi s putarũt. Defunctis uero corpus exanime, aut urnam tangere uenerationis ſignum erat. Si qui tamen præcipua dignitate & honoribus fulgerent, illos propriis ſalutare nominibus haud decorum uidebatur. Fertur tñ Alexander Macedo poſtq̃ profligato Dario magnus ẽ cognominatus, nulli niſi Antipatro & Phocioni, lrīs dediſſe ſalutẽ. Et Demetrius pter ſe, & Antigonũ p̄ſ se Regem nec nominaſſe quenq̃ nec ſalutaſſe. Nero quoq; Cæſar ne dum ſalute, ſed ne reſalutatione quidem, aliquem impartiuit. Craſſus contra, nam infimi ordinis ſingulos propriis noibus reſalutauit. Reges Numidarũ p maieſtate habent, nulli mortalium impartiri oſculum nec ſalutem. Pyrrhus uero in ſalutatione litterarũ adulterinas Lyſimachi lrās deprehendit. Nam cũ Ptolemæus Pyrrhũ epiſtolis filium ſalutaret. In adulterinis quas Ptolemæi noie Lyſimachus deſtinarat, Regem nũcupauit. Tygranes aũt qđ a Lucullo nõ Rex regum ſalutaretur, quaſi coarguens imperitiam ſuam ipſum pari modo retaxauit. Nanq; ad eum ut Imperatorem ſcribere contumaci epiſtola recuſauit. Cui haud abſimile eſt qđ Menechrates Iuppiter cognominatus, cũ litteras ab Ageſilao hoc tenore accepiſſet. Menechrati Rex Ageſylaus ſanitatẽ. quaſi conuicio affectus foret reſcripſit. Menechrates Rex, Ageſilao ſanitatẽ. Cario quoq; cum ſe Regem aſcripſiſſet, neq; idem nois Alexandro impartiſſet, Alexander reſcripſit, ut de cætero meminiſſet ſe non tantum regi, ſed & ſuo ſcribere. Caſſander uero cum omnibus libellis, & epiſtolis rex ſalutaret, tantæ moderationis fuit ut nunq̃ ſibi regium uſurparit nomen. Sicut Porus Indorum Rex ab Alexandro uictus in poſterũ nunq̃ ſe regem appellari ſubſtinuit. Cõtra Perſes Philippi filius cum rebus deploratis & euerſo regno ſupplex ad Cos. ſcriberet, tanq in altiore faſtigio poſitus, ſe regem aſcribere non dubitauit. Inter cæteros proditur Hãnibal eo inſolẽtiæ proceſſiſſe poſt uictoriam ad Cannas ut nulli ciuium ſuorũ niſi per interpretem reſponſum ac ſalutem dederit. Et Pallas Claudii libertus eius preterua fuiſſe, ut nec ulli eo nullis miniſtrorũ ſalutem impartiuerit, ſed ne uocem quidem cum familiaribus cõmunicarit. Fertur tñ Sapor Perſarum rex cum ad Conſtantium ſcriberet Imperatorẽ, Solis & Lunæ ſe fratrem dixiſſe, & Artaxerxes cum minacibus litteris Vrbium excidia, uaſtationes agrorũ cedes & incendia Lacedemoniis interminaretur, Sparthanos Laconico more unico uerbo reſpondiſſe. Scilicet ut faceret. Cui haud abſimile eſt, qđ cum Lyſander poſt multiplicia bella ad ephoros ſcripſiſſet, captæ ſunt Athenæ. Ephori ſuo more pauciſſimis reſpõderunt. Sat eſt capi. Philippo quoq; Macedonũ Regi iniqua poſtulanti Lacedemonii reſcripſerũt, his tñ uerbis, περὶ ὧν ἔγραψας οὔ. de eo quod ad nõs ſcripſiſti, non. Sicut iterũ cum Sparthanos fines ingreſſus quæſiuiſſet utrũ uellent amicũ an hoſtem ſe uenire idem reſcripſerunt, οὐδέτερον. id eſt neutrum. In qua quidem re Athenienſium moderatio ad notandum incurrit qui

cum Philippi hoſtis, litteras quas ad olympiadē ſcripſerat intercepiſſent, eas
inuiolatas reddiderunt, ne thori genialis & ſecreta coniugii panderēt. Veꝝ ali
ter cū diis in mortalibus honores dabant fieri ſeruatū eſt, tūc.n.capite oper
to & uelato ſacra facere & numina adire mos erat, ut deoꝝ honores longe
diſpares ab his qui dantur hominibus magnamqꝫ in eo uim diuinitatis oſtē
derent, cum ſemoto uiſu a reꝝ conſpectu, religioſe & uenerabundi diuina per
agerent. Ideo in ſacris uelare caput, & ueſte operiri antiqui moris fuit. Regū
quoqꝫ capita inſigni faſcia ornari ſicut imperatoꝝ aurea corona, uel lauro,
qm ea pars corporis ſanctior in hoīe eſt, propterea ibi inſigne honorum &
diadema eſſe uoluerunt. Perſaꝝ mos erat, ut ſi pares eſſent, oſculo impartie-
rent quos honorabant. Inferiores uero ſalutando, potentioꝝ genas manu tā
gere.i. Cognatos tū reliquoſqꝫ neceſſarios ubi diutius abfuiſſent, aut longi
us eſſent abfuturi ſe inuicem oſculari frequens uſus erat, qd' a Romanis uſur
patum inuenimus ut cognatis obuiam factis frontem ſuauiētur. Apud Per-
ſas: Medos: & Indos: Reges adorari & in ſalutando hoīes toto corpore pro
cidere, inuenimus. Quare Thebanus Hiſmenias iuſſus Artaxerſem adorare:
ne contra decus faceret prolapſum annulum ſubſtuliſſe & ita adorantis ſpe-
ciem præbuiſſe dicitur. Id quod Romanis longe eſt habitum nefas, niſi qd'
C. Caligula cum Cæſares ſalutarentur prius, adorari ſe iuſſit, capite uelato ut
deum. Mox Diocletianus ſecordia intolerabilis contra inſtituta maioꝝ idem
exequi auſus fuit. Apud exteros uero Cyro Perſaꝝ Regi adorandi cultū pri
mum delatum comperimus, cui proximum diis in mortalibus honorem de-
creuere. Quod mox Indi & poſteri Reges exequi magno ſtudio curauerūt.
Id qd' Octauius Auguſtus & Alexander Seuerus præcipue deteſtati ſunt.
Nam ſiquis inter ſalutādum flexiſſet caput, aut aſſentaretur blandius, foras
detrudi atqꝫ exigi iuſſere. Frontem uero ſacram genio nonnulli tradunt. Sicut
eni Iunoni brachia. Pectus Neptūno: Cingulum marti, renes Veneri, Pedes
Mercurio, digitos Mineruæ cōſecrauit antiquitas. ita frons Genio dicata fuit.
Quippe deum uenerantes frontem tangere, & indita ad frontem manu: nu
mina adire ſolebāt. Quare Pompeio magno frontis honorem & os ꝓbum
uelut maximum naturæ munus tribuerunt. Ipſa.n. ſeueritatis & clemētiæ in-
dex eſt. Ideo minorem frontem uenuſtum facere, & mitem remiſſum & quie
tum, multi cenſuerunt. Contra frons magna ſegnes. Parua mobiles, rotūda
iracundos, lata mente flexibiles deſignauit. Quod etiā carmine Homerus ꝓ
ſecutus fuit, ut ſingulos membris honeſtaret deos. Nāqꝫ Iunonem facit can
didas ulnas hēre. Aurorā roſeos lacertos. Mineruā oculos glaucos. Thetidē
argenteos pedes. Heben uero talos pulcherrimos. In oculis quoqꝫ religio fu
it, in quibus imago & natura hois ac tacitus ſermo mentis maxime exprimi
tur, ut.n. cauda leonibus, aures equis animorum indicia preſtant. Sic oculis

hominum mentis imago apparet. Nam cordis nuncii ſunt. Ex his enim uir
tutes, uiciaq; agnoſcimus, iratum uel propitium aīum letum, aut affectum
perpendimus. Dignitatemq; oris exhibere conſueuerunt, uitamq; a morte di
ſtinxerunt. Hos oſculari, & amplecti/ac præcipua caritate proſequi ſolemus.
Refert uero Ariſtoteles caprinos oculos & modice conniuentes aut paruos:
moꝝ præſtare indicium optimoꝝ, contra oblongos peſſimos notare. Can
didos & protentos impudentes. Carnoſos uerſipelles. Mobiles incōſtantes.
Naſum quoq; moꝝ facere indicium multi arbitrantur. Ideo Perſæ adūco na
ſo quos Gripos uocant precipue honorant, qđ talem, fuiſſe Cyrum crede
rent. Simos uero mites facere & gratioſos. In eo.n. irriſionis ſedes eſt/quare
naſuti & habere naſum irriſores dicti. In ſuperciliis aūt notatur faſtus qua par
te negamus uel annuimus. Ea quidem porrecta molles ſignificat, nimis de
flexa auſteros. Inflexa deriſores. Demiſſa maliuolos. Nā ſi quem faſtidimus
truci ſupercilio deſignamus. Ideo Romanæ mulieres ſupercilia lucinæ con
ſecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In Genis aūt eſt ſedes pudoris. Has
enim cum pudet, primum rubore ſuffundi uidemus, pudibundumq; aīum
ex illis penſitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici
probitatis ſignum eſt, in his.n. pudor integritas & uirtus oſtenditur. In quo
proditum memoriæ fuit. Populum Romanum tantum pudori tribuiſſe, ut
Philippo Regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito nihil æque ꝓfue
rit, q̃ Demetrii filii pudor, in Senatu obiecta minime diluere ualētis. Domi
ciano uero Cæſari crebra oris confuſio pro modeſtia putabatur, cum eſſet ſū
ma imanitas. Ideo qui pudorem abiecere perfricuiſſe faciem dicti. Contra in
auriculis rubor, nam leſæ cōſcientiæ & admiſſe turpitudinis ſignum eſt. Ma
gnas tñ auriculas ſtultum deſignare uoluerunt & loquacem, mediocres uero
mores optimos premonſtrare. In auribus mulieres binos, ternoſq; uniones,
aut elenchos ferre nobilitatis ſignum fuit. Sicut in oriente uiris geſtare aurū.
Sylla tñ tunc maxime truculentus fuiſſe dicitur, & aſpectu minaci cum eius
faciem rubor infeſtaret. Plato uero homines rubicundos dixit animoſos, ni
griores uiriles, Albos Deo deuotos, Mellei coloris & decoloris uultus nimiū
amatores. Tam & ſi cōmuni feratur adagio iracundiſſimos eſſe flauos rubē
teſq;, In pectore: aut ſedem eſſe conſilii, ea propter pretextatis bullam pendere
pro pectore/qđ ubi ſedes erat conſilii ibi cordis inſigne maneret, multi pro
didere. Hominis præterea genibus quandam eſſe religionem & pietatem no
uimus. Et.n. ſupplicantes, & qui pie exorare aliquid uolunt, deoꝝ hoīumq;
genua amplectuntur, manus apphendunt, ad genua ꝓcumbunt, illaq; tanq̃
ſacra ſuppliciter uenerantur & colunt. In his numen & ſedem miſerationis eē
arbitrati. Quāuis apud grecoꝝ antiquiſſimos in ſupplicādo mentum attin
gi, & altera manu genua apprehendere, aut oleæ ramum uelamēta ſupplicū

offerre:

efferre uſurpatū ſit. Et apud Moloſſos cum Regis prole ad Sacrarium con
fugiſſe, cumq́ ſedentem erexiſſe. Sparthanis cruda exta in manus obtuliſſe:
Perſis per Solis iubar obteſtari, uel manu ignem excipere, & ſi uoto caderet,
ſe in aquā iniecturum interminari. Apud Scythas & Latinos populos ſuppli
cem in lare ſedere tacitum: abiurationis & maximum ſupplicandi genus no-
tabatur. Sicut grecis humi inter cineres conſidere ad ignem. Eratq́ Macedo
num mos ſiquid ſuppliciter expoſcerent, ſeminudos, & interiori tantū ami-
ctos tunica obteſtari, qđ a Romanis quoq́ uſurpatum meminimus, ut nu
do pectore & deiecta toga ab humeris deprecentur genu nixi, nonnunq̄ hu
mi deiecti, que infima obteſtatio putabatur. Siculoꝝ uero & græcoꝝ inualu
it mos. Squalida ueſte, capillo & barba promiſſo / illuuie & ſqualore obſitos
ad miſerationem adducere. Pedibus quoq́ obuolui, & humum uerrere crini
bus, aut paſſis protenſiſq́ manibus obteſtari, præcipuum ſupplicandi genus
fuiſſe multi prodiderunt. Sicut manus in cęlum tendere, a diis opem expoſcis
uel puluerem crinibus ſpargere intimum doloris ſignum notabat. Eſt quo-
q́ in dextris religio, eam porrigimus ſiquid data fide futurum pollicemur. In
ipſa.n. fidem ſacratam Nūma Pompilius uoluit / ſacrumq́ fidei inſtituit, ad
qđ flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta ſolemni pompa uehi
iuſſit, magno argumento illam in dextris ſanctam ſacratamq́, & ppea mini
me uiolandam ratus. Apud Perſas quoq́ ſiquid firmum, illibatūq́ uolebāt
illud dextræ & fidei pignore ſanciebāt, itaq́ nihil apud eos fide antiquius fu
it. Ad dextram uero locari præcipue apud ægyptios magnus eſt honos ha-
bitus. In medio uero maximus. Quod æque apud Romanos ſeruatum eſt.
Idem apud Afros Numidas. Etiam in dextra magnam uiro ineſſe authorita
tem, maieſtatemq́ hoc argumento notari, cum tumultuantem multitudinē
dextra cōpeſcimus, aut indicere ſilentium, pacemq́ manu protenta afferre ſi-
gnificamus. Inde nos principum ſtatuas pedeſtres equeſtreſq́, ad hoc æui
dextra porrecta inſpicimus. Marius quoq́ cum in Romanos maxima cęde
ſeuiret, quos ſeruare uoluit dextra porrecta, aut ſalute data incolumes fecit.
Refert tñ Xenophon Cyrum ſingulari prudentia uiros adhibitos conuiuas
quo honoratius exciperentur: in ſiniſtra locare ſolitum, eamq́ partem uelut
cordi affinem, digniorem duxiſſe. legimus quoq́ uictrices dextras Impatoꝝ
ob fortia facinora milites deoſculari apud Romanos patrii moris fuiſſe, pe-
des uero nunq̄, niſi q̄ de Maximino proditur tantæ perfidiæ regnaſſe, ut in
ſalutationibus ſibi pedes oſculari iuſſerit. Tam & ſi Iulius Cæſar Pompeio pe
no agenti gratias, pedem cum ſocculo aurato oſculandum dediſſe legatur.
Fuitq́ apud Lingones ſeruatum ut dextræ effigies hoſpicii ſymbolum fer-
ret, & incolumitatis teſſeram. Siniſtram uero attigiſſe ominoſum erat, & in-
fortunii loco habitum. In ima uero auræ memoriæ ſedes locabatur. Ideo

ſiquem facti alicuius admonebant, aut anteſtari in iudicio uolebãt, imam au rem ueteres tangebant. Quare Aegyptii qui per notas & figuras ſenſus effingunt, ſiquem memorem ſignificabãt leporem aut uulpem auritis auribus: q̃d ſummi eſſent auditus & inſignis memoriæ, effingebant. Si uero malum cocodrillum. Si uelocem accipitrem. Si inuidum anguillam q̃d cum piſcibus eſſet iſociabilis. Si iuſtum oculum. Si liberalem dextram manum digitis paſſis. Si auarũ iidem compreſſis marmori inſculpebant. Etiam cum ueniã ſermonis a diis poſcimus, proximo a mimo digito ſecus aurem locum Nemeſeos tangere & os obſignare ſolemus. In eo uenam quandam tenuiſſimam uſq; ad ima cordis penetrantem peruagata opinione arbitrati. Ideo in ſponſalibus & ſolẽni die nuptiarũ, digitum mimo proximum anulo excolebant, & uelut pignus amoris præcipuum ducebãt, ut is in ſummo honore foret, quo duce mutuus amor uſq; ad cordis ima penetraret. Sed meminiſſe par ẽ, hũc anulum nuptialem, non ex auro ſed ferro ueteres coniugibus dono dare conſueſſe, quem quidem prior ætas in ſiniſtra ferebat, credunt ne uſu attereretur: q̃d erat proprium nuptialis anuli, reliquos uero, ſiue ex ferro, ſiue auro quacunq; manu deferre licuiſſe, eoq; ueteres non ornatus, ſed ſignãdi cã uſos fuiſſe. Populumq; Romanum ſine hoc inſigni longo tpe ſtetiſſe. Solitũq; primo legatis ad exteras gentes profecturis anulum aureum uelut inſigne munus dari. Hiq; foris aureo domi ferreo utebãtur. Poſtea iudicibus & equeſtri ordini, hiſq; quibus & auo paterno ſextertia quadringenta cenſus fuiſſet, ferreos primum anulos deinde aureos dari ceptum: quo inſigni equeſter ordo a ſenatorio diſcretus noſcebatur. Idemq; Lacedemoniis in uſu fuit, quibus ferrei anuli frequentes fuere. Moriſq; fuit aureos anulos in luctu & funeribus, fuueſtiſq; caſibus reipublicæ deponi, & ferreos ſumi. Scilicet arbitrati ſine auro in luctu eſſe oportere, in quibus imperatorũ & principum, aliorũq; quos colebant & præcipuo honore proſequebantur, aut maiorũ imagines effictas excuſſaſq; habebant. Primi.n. ſaxifragmẽtum ferro incluſum gẽmæ loco geſtaſſe feruntur. Superior Africanus Sardonicẽ q̃d ſola gẽmarũ ceram non auferret, Polycratis anulo celebratam, Lẽtulus aui figuram, Africani filius patris effigiem inſculpſit annulo, Auguſtus Octauius Sphingis mox imagine magni Alexandri. Nonnulli Arpocrate & Aegyptiis diis uſi ſunt. Notaq; eſt Pyrrhi gẽma in qua Apollo & muſæ cum ſuis inſigniis non effictæ, ſed natiua ſpecie uiſebantur. Et Annulus Syllæ in qua traditus Iugurta inſcalptus erat: Celebratur quoq; rana Mecenatis & enſifer Leo magni Pompeii in gẽma: & Seleuci anulus fatalis in quo ancora effic̃ta uiſebatur. Cuius imago in femore poſteris familiæ natiua apparuit. Sicut Thebis habere lãceam genitiuis notis Satorũ nomini & familiæ datum erat. Inter quos fertur in brachio Dacorum, notã originis quarto quoquo partu regenerari. Et Auguſtus corpore

maculoſo

maculoſo in modum & ordinem celeſtis urſæ notas habuiſſe. Pre cæteris au
tem magnis effertur laudibus Nonii Senatoris annulus gēma uiginti milli-
bus ſextertiis taxata, pp quam ab Antonio proſcriptus fuit. Proditūq; me-
moriæ eſt Macrianoꝝ familiam hoc habuiſſe proprium ut magni Alexādri
imagines tam uiri q̃ fœminæ in annulis deferāt, & reliqua ſupellectile effictas.
Ipſe cū deuicto Dario, quas deſtinabat in Aſiam litteras: Darii annulo impri-
mebat, quas uero in Europā ſuo. Quibuſdam uero Epicuri imagines non
annulis modo, ſed & poculis habere magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis ge
neri & nomini ſuo eſſe arbitrati. Claudii uero Cæſaris principatu compertū
eſt, nō gēma ſignare, ſed auro: qđ uiolare ſignis gēmas nefas ducerent. Quo
modo Cōmodus imperator ſigno Amazoniæ ſignaſſe dicitur. Donec ſequē-
tis temporibus paſſim id inſigne appeti cepit. Annulorūq; frequens uſus fuit
& promiſcuus, ita ut Romani milites ſine delectu, & demum libertinæ con-
ditionis homines. Quin etiā feminæ & extrema mancipia quod antea non
licuit, annuloꝝ aureoꝝ iure donarentur. Qui. n. libertus eo munere dona-
tus erat, uelut ingenuus cenſebatur uiuēs, ita ut haud ſecus q̃ qui uis liber,
magiſtratus & honores gerere, & reliqua īgenuoꝝ munia obire poſſet: mor-
te autem obita, hereditatis & bonoꝝ partem, ut quilibet libertus & ſeruitute
exemptus patrono dare cogebatur. Eratq; conſtitutum ut qui libertus annu
lo donaretur: exploſo ueteri noīe equeſtre aſſumeret. Apud Perſas uero dona
ri annulo a rege amicitiæ ſignum erat, eo argumento illos in intimam ſodali
tatem, & uinculum maximi fœderis admittere ſignificantes. Athenienſibus
aūt etiam ſeruis nequiſſimis ferreo annulo ſignare permittitur. Sicut Baby-
lonii, qui annulo ſignatorio utuntur oēs. Apud Cathos licet fortiſſimus q
q; annulum ferret, ignominiæ hoc ducebat loco, tanq̃ uinculo nexus foret,
niſi aliqua hoſtili cede, eo, ſe exoluiſſet. Carthaginenſes pro numero expedi-
tionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminiſſe:
Heliogabalum ſingulis diebus nouos uariaſſe annulos, eūdemq; nunq̃ bis
induiſſe. Atq; Apollonium Thianeum annulos ab Iarca dono datos inſtar
numinis habuiſſe, ita ut ſingulis diebus per uices uariatis, maximoꝝ ſecreto
rum particeps fieret. Sed quia de Arpocrate mentio facta eſt, non omittēdū
hunc deū inter numina Aegyptioꝝ reputari, qui ex Iſi & Oſyride natus quo
niam præmaturo partu æditus erat, tanq̃ mutus & e linguis præſul ſilentii &
taciturnitatis habitus eſt. Ideo digito obſignante ora effingebatur. Fuitq; ani
maduerſum hunc Arpochratem Serapidē & Iſim. Piſone & Gabinio Coss.
cum reliquos in Capitolium admiſiſſent deos, euerſis illoꝝ aris Romanos
exegiſſe. Illoſq; diuinis coli honoribus uetuiſſe. Sæpeq; actum in ſenatu fu-
iſſe, de Aegyptioꝝ & iudeoꝝ ſacris, cerimoniiſq; urbe pellēdis, qđ turpium
religionum & nouarum ſuperſtitionum cā & ſeminariū forent. Athenienſes

uero Serapidem a Ptolomeo acceptum, non ſolum in urbem introduxere, ſed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Memphi uetuſtiſſima ui ſuntur, ad quæ nec peregrino, nec ſacerdoti, priusq̃ Apim ſepeliſſent, ingredi fas erat.

Quibus finibus, quaq; menſura iter, Actus, aut Via conſtent, Et quid pes: Cubitus, Palmus, Iugum, Dipletrum, Stadiumue ſit. Caput. XX.

PRædiorum ruſticoꝝ ſeruitutes apud iureconſultos qui iu
ra: finium: Poſſeſſionum: Aquarum, itinerumq; notauerũt
has eſſe nouimus, Iter, Actum, Viam, & Aquæductum,
Iter eſſe conſtitit ius eundi per fundum alienum, hominis
tantum, Actum hominis & iumenti. Viam uero hominis
iumenti & uehiculi. Sed qua menſura: quaq; finitiõe: Iter
Actus, aut Via: conſtet: nec expoſite: nec ſatis aperte, illoꝝ documentis tra-
ditur. Cum uero in nonnullorum authoꝝ lectione uerſaremur/ qui hæc cõ-
pertius tradiderunt. Inuenimus, lege. xii. tabularum uiam in porrecto octo,
in anfractu pedum ſexdecim conſtitui: illiuſq; dimidium hoc eſt pedes quat
tuor actui tribui debere. Siquidem actus latitudinis pedum quattuor, lõgitu
dinis pedum uiginti ſupra centum definitus eſt. Iter uero dimidium quod ac-
tus: hoc eſt pedes duos tantum latitudinis habet. Et. n. cum palmus ex quat
tuor digitis conſtet: prout Sidonius & alii metiti fuere. iſq; quater multiplica
tus pedem efficiat, ex quattuor palmis hoc eſt digitis ſexdecim pedem cõſta-
re nemo dubitauit. Nõnulli licum quattuor digitoꝝ, Palmum uero q Spi-
thama dicitur duodecim effecerunt. Eſt aũt Spithama menſura manus ex-
panſæ a magno digito ad minimum quantum protenditur palma. Sed ſi pol
licem tantum explices & indicem licus nuncupatur. Maior uero Spithama ĩ
duodecim partes diuiſa/ duos efficit pedes & quadrantem. Paſſum uero nõ
nulli quinq;: alii ſex pedum: ſiue quattuor cubitoꝝ deſcripſere. Pes aũt cũ di-
midio cubitum facit. Illum nanq; ex ſex palmis hoc eſt quattuor & uiginti
digitis confici. Aegyptiumq; cubitum ſamio parem eſſe conſentiunt omnes.
Regius uero cubitus q̃ cõmunis tribus digitis habetur maior. Si aũt ambas
explices manus & in longum protrahas a pectore linea deducta Vlna dicit.
Rurſus qui menſuras & interualla ſcrutati ſunt: duos actus quadratos iuge-
rum efficere uolunt. Iugum. n. dixerunt qd' iugo bouum una die exarari poſ
ſet: qui iugeri modus in longitudinem quatraginta & ducentis pedibus. in
latitudine uero cẽtum uiginti definitur. Actus uero quadratus ita præfinitus
eſt: ut ex quoquo latere pedes centum uiginti efficiat. Hunc nõnulli pletrum
nã duo pletra ſingulis iugeribus tributa ſunt. Duo iugera dipletrũ. Dipletrũq;

ſtadiũ tertiam

ſtadii tertiam partem eſſe. Atq; ex ſex iugeribus ſtadium effici uoluerunt Quod quidem plethrum nonnulli longitudinis pedum centum definiere. Iugeriq; partem minimam ſcrupulum dici, qui decem pedum longitudinis ſimul & latitudinis habet. Communi tamen dimenſione, Stadium paſſibus centum uiginti quinq;. Diaulon uero mille & ducentis pedibus longitudinis metiri ſolent. Græci tamen curricula ſtadiorum ducentis paſſibus in terris greciæ communiter fecere. Sunt qui tradant Stadium quater multiplicatũ hyppicum. Occies uero mille paſſus efficere. Tam & ſi Hippicum menſuræ genus eſſe multi contendant. Quippe cum omnis fere Atthica ſiticuloſa ſit, & effoſſis utãtur puteis. Solon lege ſanxit, ut ex publico puteo, ne homines ſitirent ad Hyppicum haurire liceret. In ſpaciis uero ſicut quattuor Hyppicum. Sic duodecim ſtadia Dolicum efficere haud dubie liquet. Ex hoc igitur tanq̃ ex fonte ſiquis metiri uolet, & ulterius progredi cõtinua ſpacia addendo, in infinitum uſq; procedet. Siquidem ex ſcrupulo ad Sextulã, & Sextula ad Sicilicum, & inde ad ſemiunciam, & demum ad unciam, & ultra progredi poſſet. Etenim decem pedes cum undiq; quadrant ſcrupulum efficiunt. Ex tribus uero ſcrupulis hoc eſt pedibus triginta, ſextulam effici, eam uero ſextam partem opinantur unciæ, eſt enim æris minima pars Sex autem ſcrupulos Sicilicum conficere, qui unciæ quartam efficit partem. Drachmas ſcilicet duas, & ex duobus Sycilicis/id eſt duodecim ſcrupulis ſemiunciam, nec non ex quattuor & uiginti ſcrupulis unciam effici uolunt. Sed præter hæc fuerunt Paraſanga, & Stagmus. Hanc Paraſangam multi ex tricenis conficiunt ſtadiis. Stagmum uero, quattuor paraſangas pene conficere, haud dubium eſſe, ita ut ex centum uiginti ſtadiis ſtagmum effici dicerent/& hunc quindecim milliarium ſpacii efficere. Perſæ uero Schenos, & Paraſangas diuerſis efficiunt modis. Quippe Perſicum Paraſangam alii ſexaginta ſtadiorum, nonnulli ex trecentis quatraginta effecere, pro ut cuiq; commodum fuit, & pro uoluntate. Menſurarum uero, alius modus eſt. Nam quattuor Chenices modum faciunt. Chinica ſe modium. Medimnus autem ex ſex modiis conſtat. Athenienſis uero ex ſeptem qui duas Amphoras & nonaginta ſextarios parit. Modius duo & uiginti ſextertia. Modiolus quartam modii habet. Culeus uiginti amphorarũ, capax eſt. Vrnarium quatraginta. Octo autem congii Amphoram efficiũt. Sed tñ amphorarũ aliæ minoris mẽſuræ ut Italicæ/aliæ duplo maioris ut Anthiochicæ cenſentur. Italica enim urnarum duarum fuit. Atthica trium quæ Cadus & Metreta dicitur. Cadum tamen a græcis pro Amphora ſæpe accipi legimus.

ſtadiorum ſcribat, & ex dimidio paraſangam. Tamen ex ſtadiis quatraginta hoc eſt paſſibus quinq; millibus Schænum uerum confici, communi opinione, quæ longe præſtantior fuit, receptum eſt.

Miraculum de homine qui plus in mari q̃ ĩ terris degebat, maximaq; æquora uelociſſime tranabat. Caput. XXI.

QVi Syderum motus, ſtatuſq; & interualla ac certos conſtitutoſq; curſus & recurſus, illorumq; uires & qualitates: menſuraſq; ſolis ac terræ aïo metati ſunt. Inter quos apud Beroſus: Eudoxus: Grecos: Gnidius: Ariſtoteles: & Empedocles. Apud noſtros. Aratus, Iulius firmicus. M. Manilius, & alii clari ſapientiæ authores, quos fama uulgauit periti cælestium, qui diuinas prædictiones decreta ſtellarum, ac uim fati, poteſtatemq; ſubtili inquiſitione collegere. Hoc inter cætera adnotarunt. Illos qui ſub Delphini ſidere in lucem æditi fuiſſent, Pethaminarios eſſe, hoc eſt præcipua pedum pernicitate ualere. prorſus ut admirabile uideatur, q̃ pernici curſu & q̃ uolucri meatu magna ſpacia terrarum breui interuallo emẽſi fuerint. Quãuis pleriq; phyſici rerum non ignari, qđ his Splen deficiat, propterea curſu ualere contendant. Conſtat enim quanto minor in corporibus Splen foret, tanto perniciores homines eſſe. Hinc ladas ille curſor apud Authores tantopere celebratus, memoria dignus fuit, qui longum itineris ſpacium, curſu tam citatiſſimo emenſus eſt, ut nulla pedum ueſtigia extarent, ita ut ſæpe uiſum falleret. Quod uerum falſumue fuerit nonnullis ambiguum eſt. Philonides quoq; Alexandri magni curſor qui ἡμεροδρόμος dictus eſt, pernici curſu ualuiſſe fertur cui adnumeratus eſt Laſthenes Thebanus pernicitatis eximíæ, ita ut ab Choromo Thebas uſq; cum equo curſore contenderit/ & uictor fuerit. Inter quæ nimirum maiori miraculo uiſum eſt, quod Plinius notauit, annos noues genitum puerum, a meridie ad ueſperam quinq; & ſeptuaginta paſſuum millia præcipiti celeritate confeciſſe. Quod pene a fide deuium & dictu mirabile, quantum uix credi diciq; poſſit, pleriſq; uiſum eſt. Inter cæteros produntur Marſi populi, ſingulari ſidere ſeu fato geniti, ut præcipua pedum leuitate cæteris præſtent, ingentiaq; ſpacia uix credibili celeritate peragrent. Tradunt quoq; Trogleditas & extimos Aethiopes natiua quadam pernicitate tantum ualuiſſe, ut fugaciſſimas feras rapido curſu aſſequi non dubitarent. Eos quoq; qui ſub piſcis aſtro, certo curſu ſtationibuſq; ſideribus conſtitutis, æditi eſſent, nando plurimum ualuiſſe & præcipues natatu nonnulli tradunt. In his quoq; lyenis defectus multũ ꝓfuiſſe creditur. Nam quibus deeſſet lyen, natatu, plurimum ualere cõtendunt. Hoꝝ ꝓcipu

ſunt Hiẽtgiophagi Troglodytis proximi, ceu maris belluæ, immenſos tra⸗
ctus natatu peragrantes. Intrr quos Scyllias qdam Sycionius ꝓditur apud
græcos/omnium ea tempeſtate maximus urinator, qui ex Aphrtis Aithe⸗
miſum uſq; octuaginta fere ſtadia natatu breui ſpacio ꝑegit. Noſtra uero
ætate nonnulli extitere memorandi, & multi nominis qui nando ĩgẽs ma
ris interuallum & maxima æquora emẽſi fuere. Ex omnibus autem quos no
ſtra uidit ætas, recentiore memoria, nouimus quempiam haud ſane ingeni⸗
tæ nobilitatis. Sed extremæ ſortis hominem, qui nauticam operam exigua
ſtipe locare ſolitus: ſæpiſſime piſcatu uictum quæritabat, qui ab Enaria quæ
inter Pytthecuſas e conſpectu/Neapolis inſula ſita eſt. Prochitam uſq; qđ in
termedii pelagi eſt, ſtadiorũ ferme quinquaginta, naufrago nõnunq̃ & flu⸗
ctuanti pelago ac tempore anni difficillimo, eadem die nando meaſſe & nõ
nunq̃ remeaſſe inuentus eſt. Quod cum uix credibile uideretur, eũdem plu
ribus ad ſpectaculum effuſis, quo res teſtatior eſſet, promptiſſimum ſui peri
culum feciſſe, & cum in Enaria ſe ꝑcipitem in mare dediſſet, Lembum poſt
ſequentem longius ipſum nantem obſeruaſſe. Donec terræ appulſus, ad Pro
chitam incolumis elapſus eſt. Sed ſuper omnia quæ poſt hominum memo⸗
riam, unq̃ audita, quæq; ab authoribus prodita ſunt. Quod a Iouiano Pon
tano relatum audiuimus, dictu mirabile, & ſupra omne miraculum fuit. Si
quidem patrum noſtrorum memoria. Cathanæ homo fuiſſe traditur, cui
nomen Colan inditum ferunt, cognomento piſcis. Singulari fato ſeu fortu
na genitus/qui plus in aquis degere q̃ in terris uictitare ſolebat, cumq; die⸗
bus ſingulis mare & aquas petere neceſſum habuiſſe. Ibiq; naturæ ui & ne⸗
ceſſitate coactum diutius degere conſueſſe. Alioqui dicebat fore, ut ſi ab A⸗
quis abeſſet diu, quaſi reſpirare, & ducere uitam nequiret. Idq; ſui exitiũ mox
cauſam fore aſſeueraret. Quod illi quo fato/aut ſidere euenerit, in ambiguo
pleriq; omnes reliquere, cumq; tantum nando profeciſſe, ut haud ſecus q̃
marina bellua, maxima pelagi interualla, ſpaciaq; immenſa quingentorum
& ultra ſtadiorum, fœda tempeſtate & reluctantibus aquis excellenti ui &
uelocitate, natatu peragraret. Notumq; & illud eſt dictu mirabile, cum me⸗
dio curſu naues plenis uelis per æquora ferrentur, uiolentiſſimis interdum
tempeſtatibus, per uaſtum & apertum mare, interq; agitationes fluctuum
& turbines/huic natanti obuiam fuiſſe. Ipſumq; nantem ab undis, nautas
ſuis nominibus aduocare ſolitum. Et quia omnibus notus erat. Nautas ſu⸗
bitæ rei miraculo percitos, lætiſſimis animis illum in naui excipientes. Vn⸗
de ueniret, quoue iter intenderet, & quantum pelagi nando emenſus foret,
q̃taſq; tempeſtates tulerit, ſciſcitari conſueſſe. Ipſumq; Colan ſingulis oĩa ſi
gnificaſſe. Mox cũ ſociis in naui prãſum, aut potũ poſtq̃ acquieuiſſet: mãdata
ad ſuos: qđ illis dici, referriq; uellẽt. & qđ faciũdũ arbitrarẽt a ſingulis accepiſſe

Nudumq; ut erat, e naui medio iam curſum pelago tenente, ſe precipitem in mare dediſſe, Mox Caietam, modo in Salentina Brucia & Lucana littora, modo in Siculos fines, & natale ſolum, ad quod frequens uentitabat, incolumem nando perueniſſe, mandata quæ a nautis acceperat, ſingulis neceſſariis & affinibus ſignificaſſe. Idq; non ſemel facere conſueſſe. Donec feſto annuo ſolemniq; die in Siculo freto effuſa multitudine ad ſpectaculum, in portu Meſſanæ, ut aiũt, experiri credo uolens, quantum pre cæteris urinando ualeret. Dum pateram auream, munus natantibus, tũc a rege in mare deiectam ab imo eripere conatur, cum ſe in mare merſiſſet, dum illius ſtudio profunda exquirit uada, diu expectatus ab imo maris fundo, in quod ſe deiecerat, nunq̃ emerſit neq; poſtea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille ſinus refertus eſt incidiſſe. Ipſumq; in imas uoragines uorticibus rapidis ſemel delapſum, cum ſe recipere uellet, & ad ſuperiora niti reuerti nequiſſe. Cumq; diutius reluctatus reſpirare nequiret, inter occurſantes ſcopulos undiq; inundantibus aquis oppreſſum uitam interiſſe.

In quibus deorum ſacrificiis uictimas aut hoſtias antiquo more cedere nõ licebat. Caput. XXII.

IN deorum ſacrificiis ſeruatum eſt, ut non omnibus diis uictimas aut hoſtias cederent. Nam in quibuſdam ſacris cæde uictimarum abſtinetur. Siquidem in termini ſacro nihil animatum ſacrificari olim mos habuit, quia cum deum ueluti pacis cuſtodem a cæde, immunem eſſe uoluere. Primus enim Nũma Pompilius Terminum & fidem templo ſacrauit, incruentumq; ſacrum inſtituit, ac lege ſanxit, ut qui terminum exaraſſet, ipſe & boues deo ſacri fierent, libo ergo & farina ac frũge, & mola ſalſa, ut fere omnia Nummæ ſacra fuere. Termino apud Priſcos litabatur ſub diuo. Fuit enim Nummæ inſtitutum ut ſine farina quæ horna eſſet, id eſt huius anni, ſacrum nullum fieret. Apud prius uero, ſæculum herbas aut fructus manu excerptos pro holocauſto diis conſecrabant, illarũq; exalatione & fumo ſuperis litabant. Quo exemplo Pythagoras nihil animatum diis imolandum cẽſuit. Sed uſq; ad farinam & mel, terræq; fructus & flores offerendum. Quod etiam lycurgum feciſſe legimus, qui tenuiſſima & nullo paratu, lacedemoniis ſacrificia inſtituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu ſunt, ne quando difficultate parandi omitterentur ſacra. Nullaq; ficta apud eum uel picta imago fuit. Quippe hominum, aut animalium ſpecies diis tribui uetuit. Templum uero in quo colebatur

deſuper patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Terminum deum pa
cis & iuſticiæ cuſtodem/ſub tecto conſpici. Sic Ioui: Soli: Lunæ: & Dioſidio
In aperto mundo templa hipetra & ſub diuo ueteres extruxere. Q d' a Græ
cis ſæpe factitatum nouimus, ut his diis hipetra tēpla cōſtituant. Sicut ædes
Iouis Pulueris in Attica ſemper ſine tecto erigebatur. Græcis uero Mineruæ:
in ſūma parte ædium ſine uictima ſacrificant. Eſculapio in montibus. Apud
Perſas nulla dicabantur templa diis, quia cum ſolem præcipuum numen &
deorum maximum colant, mundum uniuerſum illi templum eſſe dixerunt
a Bithinis uſurpatum legimus, ut adoraturi montium cacumina conſcēdāt:
& ſine templis Iouem Pappā ſalutent/ſicut Scythæ papeū, quæ etiam Dio
genis opinio fuit, qui mundum fanū dei ſanctiſſimum exiſtimauit. Aegyptiis
uero licet templa marmore & auro eſſent elaborata, luxu ingenti, & mira ar
te, tñ deoꝝ imago erat deridicula. Nam Symia, Ibis, uel crocodillus aut aliæ
id genus peſtes magoꝝ & ægyptioꝝ portenta/pro diis colebantur. Fuere au
tem termini & fidei templa iuxta ædē Iouis optimi maximi, in Capitolio pri-
mum, a Nūma cōſtructa cui ſacrum feſtis terminalibus in agris ſexto ab Vr
be milliario ſub patenti cœlo fieri ſolebat/cui feſti nomen, in quibus ex lapi-
de Silice uel molari, nōnunq̄ ex truncis oleagineis ſacrificalibus terminus eri
gebatur, Aegyptioꝝ quoqꝫ erat iſte mos, nō pecudibus & ſanguine uictima
rū. Sed precibus & thure placare deos. Ideo Serapim non cede aīalium. Sed
uerbenis. Coroniſqꝫ & Panificiis placabant. Q uod Nūmam Pithagorea ꝑ
cepta ſequentem in ſuis ſacris inſtituiſſe nō ab re fuit. Q uāuis procedente tē
pore agnam aut ſuem, intermiſſo more priſco, in ſacris terminalibus cedi ſer-
uatum ſit. Palilibus quoqꝫ intentiori cura cuſtoditur ne qua mactet hoſtia,
qđ cum diem qui patriæ natalis erat, a cæde & ſanguine decer eē purū. Fuit
enī is dies. xii. Kl's maii, quo fauſto & felici omine Vrbis fundamenta iacta
ſunt primū, quo die mos erat ouilia purgare. Tranſilire flāmas. Sapa & mi-
lio ſacrum facere. Geniales dies agere, cenas apparare, a litibus abſtinere. quæ
proſperos ſucceſſus decernebant. Deum uero in cuius tutela urbs foret: nec
noīare, nec quærere licebat, cumqꝫ nominaſſe, aut quæſiuiſſe noxæ futurum
erat. Ideo Valerius Soranus mortis ſupplicio penas dedit/ qđ numinis no-
men in cuius præſidio urbs eſſet efferre in publicū auſus fuiſſet. Idqꝫ ideo cau
tum ne euocationes quæ ab hoſtibus ad placandos deos qui urbibus ꝑſunt
fieri ſolent, contra deos præſides urbis Romæ fierent. Feſta tñ palilia ēt ante
Vrbem cōditam, a paſtoribus qui proxima urbis incolebant celebrari ſolitas
inuenimus. Pales. n. dea pabuli & paſtoꝝ eſt, quam pleriqꝫ ueſtam, alii ma-
trem deum, nuncupant, cui pro partu & prouentu pecoꝝ, lacte & libo ſine ui
ctima litabatur, eiqꝫ palilia dicauere, qua die. Vrbem a Romulo conditam fu
iſſe tradunt. Nec ſolum Vrbis natalem, ſed ſinguloꝝ dies natalicios. Pulte

fritilla, mero, libis: floribus & ture, ſacros genio ſine aīali hoſtia/læti libenteſ
q; concelebrarunt, quibus diebus effudiſſe cruorem aut aīal mactaſſe, mali
portenti erat, & fœdi auſpicii. Nãq; erant hilaritatis & læticiæ pleni dies. Ter-
ræ quoq; ſacrum fieri non uictima, ſed frugibus floribus & lacte, pleriq; de-
cere putant. Etiam ſolēne fidei ſacrum ſine cæde & ſanguine uictimaꝝ idem
Nūma īſtituit, eiq; albo pãno uelatos ſacra facere, & ad id ſacrum flamines
curru arcuato, manu ad digitos inuoluta uehi iuſſit, ſolēni pompa magno ar-
gumento, quo fidem tutandam, & in dextris ſacratam ſanctamq; oſtende-
rent. Idq; propterea aſſerūt, qđ dextra iuncta decem numerum qui ſacratiſſi-
mus eſt, efficiat. Suffimenta quoq; ex faba milioq; aſperſa mulſo diis offerri
abſq; uictima, quo tempore uuæ calente prelo premuntur ſepe notatum eſt:
Et Carnæ Deæ, quæ uiſceribus humanis preeſſe & uitalia fouere credebat,
ſacrum a Bruto inſtitutum poſteri ſeruauerūt, ut pulte fabacea & lardo: abſq;
uictima ſacrificaretur. Hic.n. cum excors putaretur, latentem aīum nimirum diu
reconditum ſuo tpe detexit. Quas quidem fabas niſi poſt Iulias kl's adultæ
forent, ſacris adhibere non licebat, uires nãq; corporis his maxime augeri: cō-
firmariq; opinati. Quam deã in monte celio ſedem habere: illiq; Kl's iulii ſa-
crum fieri uoluere. Saturno quoq; & Maniæ humanis uictimis qđ licuit an-
tea, poſtea admonitu herculis aīali hoſtia ſacrificari deſitum eſt. Ideo ad aram
Saturni accenſis luminibus ſacrum fieri cepit, unde cereis miſſitandis in Sa-
turnalibus mos inoleuit, qui apud Cyrenēſes aliter ſeruabatur. Nam Satur-
no rem diuinam facturi, ficis ornantur. Placentaſq; miſſitant qđ melius reper-
torem eſſe ducerent. Maniæ uero quæ mater larium fuit in Compitalibus a
Bruto inſtitutis, ut oīs antiquitas fabulata eſt, nō humana uictima ut olim.
Nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabant. Sed alliorum & pa-
pauerum capitibus ſupplicari ceptum fuit. In quibus ſacris ſerui intereſſe, &
exequato oīum iure ſublato diſcrimine liber an ſeruus eſſet, ut in Saturnali-
bus, una cum liberis ſacrificia in compitis facere: & cōmeſſatis ac largiore potu
indulgere aſſuerant: ut hac comitate obſtricti in dominoꝝ obſequiis paratio-
res forent. Odiaq; inuicem offenſioneſq; dimitterent. Quippe feſtis Saturni
diebus, ſeruos ingenuorum miſteria occupare, pileos ſumere, & a liberis nul-
lo diſcrimine differre, ſtipeſq; inuicem dare: & munera miſſitare, ſeruatum ē.
Regna quoq; ſortiri inter æquales, & tanq̃ reges imperitare. Magiſtratus pur-
puram induere: reliquos in ueſte candida diem cōcelebrare. Qui etiam mos
cum græcis & exteris cōmunis fuit. Nanq; apud Babylonios, Sacea appella-
tur feſta quibus quinq; dies ſerui dominis imperitabãt: ex quibus unus ſtola
ſumpta dominabatur. Apud Theſſalos peloria. Cretenſes Hermea anniuer-
ſarios dies feſtos habent: qbus exequato iure ſerui: dominiq; ſocii & pene pa-
res: cōmuni libertate fruuntur. Sicut Troezenis panagyra in quibus ſerui cū

dominis pari exemplo uiuunt, Thebanis uero ludi muſici Saturno dicati, erant Saturnaliorum loco, Ideo in compitalibus manet conſtitutum ne humano ſanguine ſacra polluerent, utq; pilas & effigies uiriles & muliebres ex lana in compitis ſuſpenderent. Laribuſq; tot pilas quot eſſent ſeruoꝝ capita & tot effigies quot eſſent liberi, noctu pro uictimis darent, ut ſi quod periculum familiæ immineret: aut triſte fatum, hoc ſacrificii genere expiarēt. Sicut menſe maio cum prius de ponte ſublicio in tyberim hoies mitterent, qua de cauſa flaminicā triſtem eſſe, & aio afflicto conuenit, quæ nec eo menſe lauat nec aliquo cultu utitur, poſtea ab hercule admonitas, non homines, ſed hominum effigies ueſtales abiicere cæpiſſe, quæ triginta numero fuere. Caſta quoq; mola & ſale tuſo, & in ollam fictilem cum aqua immiſſo: ædem urgines ſine uictima ſacrum facere ſolebant, cæteri farre & uino: in quibus ſacris aſellum panibus coronatum adhibuere. Lari quoq; familiari. Kl. is idibus & Nonis: corona in foco indita: pro aris focilq; proq; familia nō ſanguine uictimarum ſupplicatur. Quæ quidem ſacra ex ordea aeta pulte: libo: farre: uino & Ture: cum ſale & Salino ſunt fieri ſolita: cui etiam particulas cenaꝝ & ſinguloꝝ fructuum primitias ſacrarunt. Ignem. n. familiarem fauilla & cineribus excitatum ſanctiſſimis cerimoniis taciti adorabant. Fuitq; antiqueꝝ mos: ut profecturi uiam: ſimulachrum dei: tanq̃ larem familiarem & fortunæ comitē ſecū ferāt: cui feſtis diebus. Ture & melle uota effunderēt & ſupplicarēt. Etiā in quinquatris Mineruæ. Prima dies ſine uictima: aut cæde fuit: qđ illa in lucem primum æditam fuiſſe putant. Quinquatrumq; ideo dixere: qđ diem quintum poſt idus feſtum haberent. Sicut Triatrum, Sexatrum, Septematrum: & decem matrum. Quidam qđ cum quinq; diebus operarentur ſacris: & reliquis oibus uictimas cederent, atq; exeitis enſibus pugnas cōmitterent & digladiarentur, prima die uelut pacata & feſta a uictimaꝝ cede abſtinerent. Vltima uero Tubiluſtrium dicta: qua in atrio Saturio: tubæ luſtrabantur, agna. Iano quoq; libo & placenta, ac mola ſalſa: nonnunq̃ ture & mæro. Cereri aūt: lacte: uino: & melle ſine uictima: ſæpe litatum eſt. Hoc quoq; adnotare non pigebit. Quod cum in reliquis ſacris qui rem diuinā facit: ueteri inſtituto: capite uelato imolet. Et adorantes ueſtem ad aures uſq; attollant: ut ſe humiliores exhibeant diis: uel nequid inter ſacrificādum triſte auribus aut oculis accipiant. Saturno tamen ſacra facientes uelut ueritatis cultori capite: aperto imolant & inuelato. Honori quoq; & Opi ex uetere inſtituto dum ſacrum fit ſemper aperto capite & ſine uelamento ſunt. Apud arā quoq; Herculis maximā: oēs aperto capite ſupplicare uetuſto more ſeruatū ē. Vel quia ipſius dei qui capite operto ē: habitū imitari nō liceat: uel qđ magis adducor ut credā: ut ante eneā qui ritum uelandi capitis inuenit primus: aram maximam fuiſſe, uetuſtiſſimaſq; illius cerimonias ſignarent.

Nunquid

Nunquid quod lege falcidia cautum eſt, de quarta bonorum heredi debita poſſit uoluntate teſtatoris cõminui uel tolli: Caput. XXIII.

VErba legis falcidiæ quibus modus legatoꝝ præfinitus eſt. Hæc fuere. Quicunqꝫ ciuis Romanus poſt hanc legẽ rogatam teſtamentum faciet. Is quãtam cuiqꝫ ciui Romano pecuniam iure publico dare legare uolet, ius poteſtaſqꝫ eſto. Dum ita detur legatum ne minus q̃ quartam partem hereditatis eo teſtamento heredes capiant, eis quibus ita datum legatum ue erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto. Iſqꝫ heres qui eã pecuniam dare iuſſus dãnatus erit, eam pecuniam debeto dare quam damnatus eſt, & infra. Cum ea legis uerba in conuentu iuris peritoꝝ legerentur preſente me, quærebatur, nunquid qđ hac lege ſancitum eſt ut non minus q̃rta hereditatis parte, teſtamento heres capiat, poſſit uoluntate teſtantis ita cõminui uel tolli, ut ſi oẽ patrimonium & totum aſſem legatis diſtribui iuſſerit: ita ut nihil aut minus quarta parte ſcriptus heres ex bonis capiat, an id contra legem factum ius ratumqꝫ foret. Cunqꝫ nõnulli e grege patronorum cẽſerent ex Sceuolæ ſententia, licere cui uis non inſano præter legum ſolẽnitatem ita ut uolet teſtari, ſi modo id uellet haberi legitime factum, palamqꝫ id antea teſtatus eſſet, plurimumqꝫ in eo momenti fore. Quippe cum ipſa decedentis uoluntas lex plane, cenſeatur, & hoc Pomponium iurecõſultum, hãc legem interpretatum cenſuiſſe contenderent. Decernentem teſtatoris uoluntatem qualiſcũqꝫ foret, ad omnem ſucceſſionis ſpeciem extendi oportere: multiqꝫ in eius ſententiam irent, & uelut cuntis obuium id palam faterent. Nos contra ſentire uiſi fuimus. Nam Papiniani reſponſa relegentes hoc ipſum improbaſſe animaduertimus atqꝫ reſpõdiſſe, in hæc uerba. Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaqꝫ trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur: neqꝫ per teſtatorem extimationem minui neqꝫ ius qđ debet auferri poſſe: ne uidelicet teſtator ſcriptos heredes aditiõe ludificatus foret. Quæ ſententia cum diu nobis inſediſſet, tamen refutari & dilui potuit. Quippe cũ in eandem lectionem ut ſit incideremus, animaduertimus minus probabili, nec uero iudicio: ſed falſa nos duci opinione, nouiſſimoqꝫ iure: multis poſt ſeculis edito, contra priſcorum decreta, ſecus cautum fuiſſe: atqꝫ abrogata Papiniani ſententia, ex placito principum lege ædita ſancitum eſſe: ut ſi teſtator trientem dari heredi inhibeat. totumqꝫ aſſem legatis abſumi uolet, ut ꝑ uoluntate de bonis diſponere: illaqꝫ ſicut libitum eſt, & quantam partem uolet cui uis legare ius poteſtaſqꝫ foret: liberumqꝫ eſſet heredi ſcripto. Si nimium tenuiter ſibi conſultum eſſet: minuſqꝫ commodi tot legatis diſtribuendis: hereditatem allaturam putaret: aditione abſtinere: & ius ſuccedendi abnuere. In

quam ſententiam quæ notior & probabilior fuit, nouiſſimæ iuriſconſultorum opiniones poſtea conceſſere.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti contra nonnulloꝛum opinionem explanantur. Caput. XXIIII.

DEfeſſus ego a forenſium cauſarum contentione & iudicioꝛum ſtrepitu aliquando uacuus cura & labore ad hæc mitiora ſtudia noſtra, ac ia uelut in aliquod oportunum diuerſoꝛium me recipiebã, & quoſcunq; aut ueteres aut noſtri æui libellos nactus eram, in his legendis, pſcrutandiſq;, aut uerborum & ſententiarum uiribus penſitandis exercebar. Cũq; ut fit in cuiuſpiam non equidem indocti nec ſpernendi authoris. cõmentarios ſuper Iuuenalis Satyris quos nuper ædiderat, & poſteritati tradendos curauerat, forte incidiſſem ſuper his uerſibus ſeptimæ. Rara tamen merces quæ cognitione tribuni. Non ſecus in hanc ſententiam ipm loqutum offendimus ut diceret, apud tribunos plebis agi neceſſe fore, & poſt impenſos labores erudiendis pueris ludi magiſtrum in iudicio experiri oportere, ut mercedem laboris, & impenſæ doctrinæ aſſequatur. Idq; Iuuenalem in fine Satyræ apertius ſentire, dum inquit. Et cum ſe uerterit annus. Accipe uictori populus quod poſtulat aurum. Tanq̃ poſt lites iudicio a tribuno plebis diffinitas, tandem populus aurũ quod petebatur, uictori magiſtro & mercedem tradi poſtularet, qui ſenſus & ſi a multis mira perſuaſione receptus, q̃ abſonus ſit, q̃q; pudẽdo errore coarguat imperitiam interpretis, nemo mediocris ſolertiæ uir ignorarit. Vbi.n. quæſo apud Authores compertum fuit. Tribunũ plebis iuris cognitionem, aut in ius uocationem apud ſuum tribunal Romæ habuiſſe, ita ut an ſtipendium magiſtro debeatur, ſuæ cognitionis & arbitrii fuerit. Nõ enim ut de controuerſo iure cognoſceret, aut ſuper eo diiudicaret. Sed ut a maioꝝ magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet, in re præſenti, tribuniciam poteſtatem, inuentam ueteres uoluere. Prehendere.n. licebat tribuno, & in carcerem mittere, non aũt ſuper controuerſo iure diiudicare/quod oẽs annales & oĩa monumenta uetuſtatis percalluere. Præterea quid imperitius dici potuit aut tam præpoſterum, q̃ ut in exactione uilis ſtipẽdii populus, tanq̃ ſi plebs aut plebiſcitum aliquod rogaretur, intereſſe debeat, ita ut rogatione promulgata an ſtipendium magiſtro debeatur decernat. Sed quod eſt uero propius: quodq; ab authoris ſenſu, non abſonum putamus, profecto ſic eſt, ut poeta non de Tribuno plebis qui iuris non habet cognitionem. Sed de Tribuno ærario apud quem leuiores expenduntur cauſæ, intellexiſſe credatur. Et enim liquere arbitror leues & nũmarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios, cauſarũq;

cognitionem

cognitionem habuiſſe in minimis. Quippe ab Aurelio Tribuno plebis roga tione promulgata. Iudicia in tres ordines diuiſa fuere, Senatores, Equeſtrem ordinem, & Tribunos ærarios, quorum cognitio in minoribus fuit cauſis. Ideo in ſubſelliis, non pro tribunali ius dicebant. Raram dicit ergo mercedē: quæ cognitione non egeat tribuni. Non plebis apud quem nulla erat uiris cognitio. Sed ærarii qui de minoribus cauſis ius reddebat, intellexiſſe proba bile eſt, quod & nos ſentire ſalua fide poſſumus. Rurſus quod dicitur in fi ne ſatyræ. Accipe uictori populus quod poſtulat aurum. Neq; de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſeuerant intelligi arbitramur. Sed uetu ſtum potius morem præſignari qui apud Romanos in ſacris certaminibus inoleuit frequens. Fuit enim antiqui moris ut qui in theatro præſtabant mu nera, multitudini effuſæ ad ſpectaculum, ſtipem ſpargerent. Victoreſq; certa minum & multarum palmarum gladiatores ære collato & ſtipe donarent. Quin etiam non Ludiones modo, ſed Elephantos, & eos qui in certamini bus fortiter quid, aut dignum laude geſſiſſent a populo collatione ſtipis, & aſſibus donari legimus. Conſtatq; populum Romanum Sp. Poſthumio, & Q. Martio Coſs. primum ſtipem in ludis ſpargere cepiſſe. Nam Drach ma grandinis in morem atq; odorati imbres inſtar pluuiæ & alia miſſilia ef fuſe ſpargebantur. Quod ſequti Cæſares opulentius, uberiuſq; ad leniendā multitudinem factitarunt. Siquidem. C. Cæſar, nūmos non mediocris ſum mæ effudit in populum. Nero Theſſaras frumentarias, Aurum, Argentum, Gēmas, Margaritas, Naues, Inſulas, Agros, Veſtes, tabulas pictas, manci pia, & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cum omne genus rerum in thea tro ſparſiſſet, & pars maior intra popularia decidiſſet. Ne idonati abirent Se natorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas theſſaras pro nunciauit. Heliogabalus uero aurea & argentea pocula, ac ueſtes magni cen ſus in plebem ſparſit munuſcula. Multi quoq; ex theatro miſſas, e ſinu colū bas fecere, quæ cum per caueam diu uolaſſent, reuertebantur ad dños. Fert tamen Scipio infamiæ notam ſubiiſſe, qđ pecuniam in populum ludis pu blicis iecíſſet, uelut iſtis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ q dem cum in diripientium manus mittebantur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu aſſequi poterant. Itaq; optimus quiſq; cum primū miſſilia induci uiderent, nequid diſcriminis in conflictu turbæ eliſi paterētur e ludis excedebant, quæq; apud authores monumentis teſtata clariſſimis, cō perta ſunt. Poſt euerſum ergo annum, & edocendis pueris, labores impen ſos. Accipe poeta inquit mercedem, qualem uictori in ludis populus poſtula re ſolet. Ac ſi dicat, uilem aſſem & nimis tenuem mercedem qualis eſt ſtipem

exigua, quæ a populo in ludis poſtulatur, cum ære collato uictor, a plebe donatur, conſequeris. Quod nos quantum ingenii captu aſſequi poſſumus lectioni magis conuenire, & uero ſenſui congruere putamus.

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput. XXV.

QVam uarie apud nationes exteras & gentes ultimas, pueri poſtq̃ in lucem æditi eſſent, educarentur, quæq; inſtitutio fuerit, a nonnullis litteris memoriæ proditum eſt. Siquidẽ apud Thraces Trauſoſq; ac Ceſas & Cauſianos, aſſuetũ erat, ut puero in lucem ædito, circundati cognati, affineſq; puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac receãlentes calamitates & uitæ incõmoda. Cui tantum reſtet malorum quæ mox ille paſſurus aduenit, pectora plangant. Iidem in funere exultantes iubilant. Scilicet cui defuncto omnibus incõmodis & infortuniis quæ uita fert, ex hac luce, & iminentibus malis, atq; oĩ ſeuicia fortunæ tandem excedere datum ſit. Quod ab Indis quoq; ſeruari meminimus. Nam Gymnoſophiſtæ & Bragmanes: caſte & pie uiuentibus, mortis diem natalem uitæ ducebant, Sparthanos lycurgi legibus inſtitutos, infantes primum æditos, ut labore firmẽtur: rigidiſſima aqua fouere, nudoſq; in patientia laboris enutrire, nihilq; ſomni cauſa ſternere, proditum eſt. Necnon cibi, potioniſq; modo præfinito, cum æqualibus in ſobrio cõuictu, inq; eodem ſodalicio & ſocietate ſtudioꝝ, humili cultu educare, duraq; & horrida diſciplina ſeueriſſimis moribus, aſſuefacere, ne qua uicia mentem adhuc rudem inficerent, neue moribus incompoſiti euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare prouerbio increbuit, ſolas lacenas uiros parere. Quod a Cretenſibus & Germanis uſurpatum fuit, ut pueri ab ineũte adoloſcentia calores & frigora pati aſſueſcerent, utq; uilibus tecti amiculis hieme pariter atq; eſtu, eodem cultu incederent, & poſtq̃ ſatis uirium aſſequi uidebantur ut militiæ per ætatem patientes forent, non in mundiciis, ne langueret aius. Sed in laborioſis exercitationibus, currendo, algendo, eſtuãdo, famem, ſitimq; tolerando, arduaſq; & perdifficiles uias peragrando exercerẽt: ac pugnæ ſimulachris in quibus uerbera & plagas dare & accipere cogebãt. Quin etiam fuit Lacedæmonioꝝ mos ſolẽnis, ut agreſtes quos Ilotas uocant q̃ maximo poſſent uino ingurgitẽt, ad potumq; & crapulam impellãt, illoſq; uino madidos & diſtentos in cetum adoloſcentium iuuenum introducant, ut iuxta Anacharſis, & Platonis conſilium temulentiæ turpitudinẽ intuentes:

intuentes, quaſi pertæſi ignauiam a uino & luxu promptius abſtinerent. Ac tam tetri aſpectus, tantiq; dedecoris non ſolum pigeret, ſed puderet. Tãtaq; diſciplina fuit, ut iuuenum corpora ne laſciuirẽt, ſtatis diebus apud Ephoros exhiberent, nudoſq; inſpicerent, ut ſiquid inſolitæ pinguedinis contraxiſſent, parſimonia & uictus abſtinentia emẽdarent. Ad aram uero ſic uerberare afficiebant, ut pleriſq; ſanguis manaret ad necem. Apud Gallos quoq; & Hiberos Zonæ mẽſuram habent magiſtratus, quã ſi capere nõ poſſet mulier ſue. iplena, aut puer obeſus, magno afficitur probro. Quibus amatores, imitatoresq; uirtutum & adoleſcentium bonæ indolis permiſſi fuere, ut laudati & deuoti, facilius ad res magnas & magno uiro dignas ſe accingerent, qui etiã Cretenſium fuit mos, quibus non fuiſſe amatos iuuenes eſt ignominiæ ductũ, ex quibus amãtem φιλήτορα dixere, amatum uero κλεινόν. Quorũ exemplo Lucani, liberos a prima infantia ſine ueſte aut miniſterio ſeruili, in duricie & parſimonia educabant in ſyluis, quibus preda uenatica erat cibus, potus uero fontium liquor. Colchis æthiopibus & trogloditis atq; ægyptiis, ſyris, & phœnicibus, pudenda editorũ infantium circũcidere in uſu erat, hoc nõ mediocriter pitæ cõmodis conducere arbitrati, quo cõmento labes corporũ, & eluuiones dilui putabant, ſeu quod multi putant ut diuerſitate noti fierent, uel ut eẽ arcanum & pudendum facinus inuelatum fieri oſtenderent. In Arabia gens eſt Creophagos uocãt, quibus nedum uiri, ſed mulieres Iudaice excindi ſolebãt Sicut de Andramite Lydorũ rege, qui primus Eunuchas fecit mulieres, ſermo proditus eſt, quo exemplo in ægypto aliquando mulieres excindebantur. Archades uero pueritum Lacedæmonii & Thraces, quanq̃ ferum genus a teneris inſueſcunt, inter prima rudimẽta in modulis & cantibus uerſari, muſicaſq; artes & uocum concentus ediſcere ad annum trigeſimum, uelut hoc amplisſimum iuuentuti munus darent, qui non didiciſſet, rudis & ignauus atq; infamiæ nota inuſtus putabatur. Græci uero adoleſcẽtes, muſicæ & poeticæ, liberalibuſq; potius uacabant diſciplinis, in quibus excellere pulchru putabant. In his.n. tribus artibus quas liberales uocant, litteris, paleſtra, & muſica, plus operæ & ſtudii conterebant. Nec minore ſtudio, primæ adoleſcentiæ iuuenes imbuebant, ut præter litteras & Gymnaſtichas diſciplinas iuxta Ariſtotelis præceptum quo ad reliqua munia firmiores eſſent, etiam natare diſcerent. Et tam & ſi canendi ad Tibiam ars libero homine indigna prius uiſa foret ad eamq; ſola mancipia admitterentur. Aeuo mox ſuccedente tãti fuit honoris, ut ad illam niſi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingendi ars primum Sycionæ mox per omnem græciam tanti fuit ſtudii, ut pueros ingenuos picturam, tanq̃ præcipuam liberalium artium in primis edocerent magiſtri, perpetuo interdicto, ne ad illam mancipia admitterentur. Indoctuſq;, & omnium poſtremus habebatur quiſquis huius artis neſcius,

aut expers foret. Platonis quoq; inſtitutum erat, ut iuuentus muſicæ diſcipli
nis inter primas artes inſtruatur, ut grauiora ſtudia honeſta uoluptate leni-
rent. Id quod Pythagoras cenſuit, qui repentinos motus animi & mentis p-
turbationes, nulla re magis, q̃ uocum concentu mulceri putauit. Cuius tan-
to ſtudio Græci affecti fuere ut etiam ad myrtum canerent, cantorq; canto-
rem myrto tradito inuitaret, quod poſtea prouerbio increbuit. In q̃ Timothe-
us Tybicen multum floruiſſe proditur, qui duplicem mercedem exigebat ab
his quos ab aliis magiſtris male inſtitutos acciperet, qđ hi prius dedocendi q̃
erudiendi erant, a rudibus uero & ignaris ſimplicem. Pænorum uero mos pa
trius erat, æditorum infantium uenas capitis, lana ſuccida inurere, defluen-
temq; pituitam hoc modo ſiſtere, quod ſalutare experti, aduerſus morbos,
hoc tanq̃ peculiari remedio ſe muniuere. Aethiopes quoq; ab ipſo natali die,
æditos infantes in fronte inurunt & ſtygmate notant, quo capitis & oculo
rum humor exiccetur. Quin etiam in hybernia quæ in penitiſſimo oceano
extra terras inſula ſita eſt, cultu indomito & fero, pueri ita alti, educatiq; ſunt,
ut inter arma & cædes uerſentur aſſidue, matreſq; natura ſmites ingenio bar
baro, primos cibos ædito infanti gladio admouere ferantur. Tenet fama apd
balcares matres infantes pueros ab ipſis uitæ incunabulis his diſciplinis aſſue
facere, ut niſi oblatum cibum baculo aut funda petierint prius, cibo ueſci p-
hibeāt. Quē uium uetuſtiſſimū apud Cadurchos, Acharnanes, atq; Ethio
pes inualuiſſe legimus, ut ſaxa igentia fundis intorquere, aut ſagittas & iacu-
la ingentis ponderis uibrare a teneris edocēāt, Idoneos authores habeo. Aegy
ptios impuberes filios, apud ſe alitos & educatos his diſciplinis exercere, ut niſi
centum octuaginta ſtadia prius confecerint curſu, ueſci cibo nullo modo ſine
rent, quos a pueritia & primis annis, nudis pedibus ingredi iubebant, ne de
licatior cultus corpora emolliret, eneruaretq;. Indi & Bragmanes ædito infan
ti curātorē & uitæ magiſtrum cuſtodemq; adhibent, ut ſub legibus & ma-
giſtratibus, bonis diſciplinis formatus, ſalutaribus exemplis erudiatur. Apd
quos infans in lucem æditus, poſt menſes duos, in medium pducitur, & cu-
ius indolis & formæ ſit, publico concilio decernitur, ut ex faciei & corporis
ſpecie, ſi pace uel bello bonus, & an uita ſit uel morte dignus iudicetur. Et ſi
cuius indoles probaretur, bonis ille formabatur doctrinis. Qui uero minus,
morte afficiebatur. Id quod apud Sparthanos erat Lycurgi lege ſancitum
ut ſpecioſus puer & forma liberali publice educari, mancus uero & defor-
mis, in loca uaſta, & prærupta exponi, uel in ultimas terrarum oras able-
gari deberet. Idem legibus Romuli a primo ortu urbis conſtitutum ferunt,
ut ſi mancum quid æditum, aut monſtrificum fuiſſet ſtatim a partu in flu-
men, aut mare exponatur. Produnt Aethiopes, æditos pueros cum pau-
lum proceſſere, ſuper aues quas diuerſi generis educant, ſublimes imponere

toſq; cuius ſpei futuri ſint, periculo internoſcere. Nam ſi uolãtes intrepidi manent, uelut generoſos & ſe dignos magna educant cura. Si uero conſternant aio & trepidi pauent, tanq̃ degeneres in loca deſerta exponunt & abiiciunt. Quod de Pſyllis quoq; proditum eſt, qui partus obiiciendo ſerpentibus, ſi illeſi manent, an ſuæ originis ſint experimento internoſcunt. Nonnullæ Indorum gentes pueris adoloſcentibus etiã ſi magnæ fortunæ & amplis opibus forent, ꝓ ſeruis utebantur, ut eam ſortem experti q̃tum decus libertatis forets agnoſcerent. Quod cum Cretenſibus & laconibus cõmune aſſeuerant fuiſſe, ut ingenuos filios, ſeruilia exhibere cogerẽt. Phrygibus uero familiare fuit, proprios uendere filios in eximio ætatis flore, & ſeruilem in modum educare. Nabatheis quoq; adoloſcentes ingenuos, ſeruilia preſtare officia conſanguineis aſſidua exempla ſunt. Perſæ antem editum infantem ante ſeptennium in conſpectu parentum non adducunt. Alii niſi poſt pubertatem filios a parentibus conſpici ſinunt, qui mos apud heduos, plurimaſq; Gallorum & Germanorum gentes frequens fuiſſe traditur. Quod ita inſtitutum non ab re fuit. Scilicet ut ſi quid grauius accidiſſet, aut ſi qua calamitas & auerſi caſus puero euenturi forent. Illos parentes qui ipſorum conſpectu tam diu caruerunt, facilius ferant. Eoſdemq; Perſæ apud ſe educatos tam ſanctis moribus imbuebant, ut illorum diſciplinæ nihil addi uideretur poſſe. Siquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere, Iuſtitiam colere, & æqum ab iniquo dinoſcere. Tum iaculari, equitare, arcu, & curſu contendere, & præcipue uera loqui. Cibus uero tam frugalis & modeſtus, aduerſus famem & ſitim tantummodo paratus, ut iuuentus naſturcio pane aqua & ſale uelut exquiſitis ualde obſoniis ueſceretur. Tantiq; pudoris fuere, ut pro lege ſeruarẽt ne in publico aut ſpuerent, aut naſum emungerent, neue, in conſpectu parẽtum niſi iuſſi conſiderent. Et cum natalem diem feſtum ſinguli & præcipuum habeant. Illis tamen etiam indulgentiſſimi parentes uino abſtinere uelut immani ſcelere præcipiebant. Vtq; nullis errorum maculis notarentur/ nudos conſpici uiros, nec fas, nec ius eſſe dicebant. Itaq; nudum conſpicere hominem, ac ſi immane ſcelus admiſſum foret, capite luebatur. Scythis uero a patribus traditur mos non improbandus, ut iuuenes Ephebos plurimos ſibi amicos comparare, uelut firmiſſima uitæ præſidia iuberent. Is enim habebatur affluens & beatus, qui pluribus familiaritatibus fulctus foret, pro certo arbitrati in rebus deploratis & afflictis, nulli unquam ſatis fuiſſe amicorum. Romanis uero præualuit uſus, ut quæ uterum ferunt, antequam ædatur partus. Proſtuerſæ & Proſæ quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus perverſi fierent, neue fœtus præpoſtere exiret, immolarent. Egeriæq; Nymphæ, & Fluoniæ Iunoni ſacra facerent, quia putabant, illam opem conceptum egerere, & fluorem ſanguinis cohibere. Cuius rei cauſa apud

Tybarenos inoleuit mos, ut mariti poſt uxoris puerperium, capite obuoluto
tanq̃ ipſi enixi fuiſſent, in lectulo decumbant, ea accubatione, uxoris labo-
res & uentris profluuia cohiberi arbitrati. Fuere autem Tybareni iuxta Cap
padoces, qui in riſu & iocis, atq; indulgentia fortunæ uerſari ſolebant. Idem
Thracibus & Scythis. Cantabris & Celtiberis proprium, ut puerperæ uiris
ipſaq; uice decumbentibus miniſtrent, & famulentur. Apud Athenienſes præ
cipuũ edulium puerperæ braſſica dabatur, uelut parturienti cõmodiſſimum,
mox ſtolis iniciatoq; infantem obuoluere, ad ualetudinẽ mire ꝓficere putãtes.
In Cyrno mulier puerpera æditæ prolis nullã curam gerit. Sed uir domi ab
ditus infantilis educationis curam atq; onus fert. In Liguria quoq; & Illiricos
mulieres tam patientes laboꝝ ſunt, ut poſt puerperium minime decumbãt
pregnanteſq; inter opus enixas pueros domum referre tradunt, quos non pe-
periſſe, ſed inueniſſe credas. Cunq; ĩfans æditus primum lucem hauſiſſet. Ro
manis erat in uſu ut ab obſtetrice exceptus humi ſterneretur, quaſi diuinatio
nem futuri exitus inde auſpicati, lectoq; Pylũno & Picũno in ædibus parato:
ita augurabantur ut his præſidibus dis, uitalis foret. Ne ue Syluanus in do-
mum irrepere ualeat, quem uexare pueros opinio erat, ad fores ædium tres ui
ros, qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum primus limen ſe
curi, alter pylo feriebat, tertius uero ſcopis euerrebat. Mox nomen & tempus
æditorum filiorum apud præfectos ærarii publicis actis teſtarentur & ſcribe
rent. Quæ quidem in Saturni æde tanq̃ publica monimenta ſeruari prodi-
tum eſt. Deinde cum cibo & potu, cum initiarent. Edulæ & Potinæ ſacra fa-
cerent. Eodemq; adoleſcentæ: Maiæ quæ fatua dicta eſt, ac ſtatano & fabuli-
no, more patrio imolarent. Fuitq; receptus mos, ut in teſtudineis alueis, aut
ex tergore marinarum teſtudinum factis calda pueros abluerent, mox oleo
& butyro perungerent. Sparthani quandoq; mero abluebant: quod uino ad
moto, reſolui egritudines putarent. Nonnulli ſale & aqua, Galli prægelido
amne, ut a teneris calores & frigora pati ediſcerent. Idem Thraces Scythæq;.
Fertur tamen Cato Cenſorius, tam accurate procurandis liberis ſtuduiſſe, ut
niſi ſe ſpectante nunq̃ infantem ablui, aut uelamẽtis obuolui ſiuerit. Neue pue
ri recens æditi, e cunis forte deciderent, & terræ corpuſcula afflictarentur, cul
citras iuxta cunas undiq; ſternerent, ut inde excepti innoxii fierent. Maribuſ-
q; nono die poſtq̃ æditi in lucem fuiſſent, feminis uero octauo nomina impo
nerent, nonnunq̃ ſeptimo, qui dies: luſtricus nomen habet. Quod teſte Ari
ſtotele ideo cautum, quod ante ſeptimum pluribus infans caſibus expoſitus
manet. Ab Athenienſibus uero & omni fere græcia decima a Natali die ĩfan-
ti nomen idere ſeruatũ eſt. Apud Trogloditas fuit patrii moris ut nõ hoĩum
ſed arietis, pecoris, aut ouis ĩponãt ĩfanti noĩa, qꝺ bruta quoq; ẽe uictitabãt
ſuos genitores ducerẽt. Athlãtes uero Africæ ppl̃i, nulla ĩfantibus indere noĩa,

conſueuere. Sed uelut bruta anonymi fuere. Diuus autem Antoninus philoſophus, natos liberos apud præfectos ærarii profiteri, & tertio die a partu nomina ferre iuſſit. Nono uero die noīa infantibus indere antiqui moris fuiſſe: illud exemplo eſt, qđ Nundina Dea apud Romanos magnæ religionis erat. Ipſumq; infantem æditum in gremio & ſinu matris, ac ipſius lacte educari potius q̃ apud coemptas nutrices ali pmitterent, cum ingenuitas a matre ſola non patre proficiſcatur, aut ſi permiſiſſent, magna cura, præcipuas illi nutrices Laconicas uelut educationis magiſtras admouerent. Cum propter lactis & educationis uicia ſæpe infantes degeneraſſe compertum ſit. Q đ æque Germanis eſt habitum nefas, apud quos mater filium ſuo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Græcoꝝ uero īualuit mos, ut quinto die a partu, mulieres comites puerperii, manus abluant, & puerum laribus circūferāt. Polypoſq; & Sepias munuſcula a cognatis ferant, deinde cum puer paululū proceſſiſſet. Prætexta illum donabant Romani & Bulla, ea.n.erat aurea, inſigne nobilitatis, figuram cordis habens, ut ſignarent eam ætatem, alterius cōſilio regendam, qua primum a Priſco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hoſtem dicunt occidiſſe. Hac Romani pueri honeſte geniti & liberaliter educati, patricii, aut illoꝝ qui equo meruiſſent filii poſtea uſi fuere. Lorum uero erat inſigne libertoꝝ plebeioꝝ & pauperū. Proprius uero eſt, qđ fœdere icto cum Sabinis & Tacio, cautum fuit, ut bulla, prætextaq; p eas tempeſtates Sabinoꝝ ornatu, raptaꝝ filii uterent. Fuitq; antiqui moris, ut parētes bonis exemplis artibuſq; honeſtiſſimis liberos educerent, plerūq; apud patruos, ne nimia parentum indulgentia laſciuirent. Maximaq; dabatur opera neqđ inſolens aut pernicioſum, neue quicq̃ qđ minus eſſet decoꝝ, coram infante, pater faceret, aut diceret, neue uir mali exempli q ſeruilibus uitiis imbueret aīos, in conuictu eſſet, magni.n.intereſt quos qſq; audiat domi, quibus cum loquatur puer. Q uare Cato cenſor, tanti exempli fuit, ut Manliū Senatu mouerit: qđ interdiu pñte filia, uxorem ſuauiaſſet: aſſerens nunq̃ niſi cum tonaret ſua ſua complexum. Et Hieron Epicarmū comicū mulctaſſe & pena affeciſſe dicitur, qđ coram filia laſciuos edidiſſet uerſus. Tū ut ſocii cōſiliꝝ, magiſtriq; & comites puero ꝓbatiſſimi darētur, qui acuerēt iuuentutem ad ſtudia & bonas artes. Nam prauis impulſoribus multos degeneraſſe comptum eſt. Q uod ēt a græcis ſūmo ſtudio ſeruatū meminimus, ut dū puerilis ætas prona eſſet ad uitia: magiſtros adhiberent probatiſſimos magnæ & expertæ uirtutis, quorum conuictu domeſticis diſciplinis exemplisq; formarentur. Sic Achilles Chirona & phenicem. Agamenon Neſtorē: Hector Polidamāta: Themelacus Menelaū: Alexāder Ariſtotelē, Antigonus Zenonē: atq; alii uitæ magiſtros habuere nō penitēdos. Sicut Auguſtus Apollodoꝝ pgamenū: Tiberius theodoꝝ gadareū: Hōerus ꝑgnopidē. Virg.

Silonem. Cicero Diodoꝝ, qui illos egregiis artibus inſtructos ad bonā fru-
gem prouexere, quorum doctrina, integritate & fide magni poſtea uiri euaſe
re. Primus. n. Carbilius proditur qui iuuētuti Romæ ludum aperuit eius car
bilii libertus qui uxorem repudiauit primus. Cato uero cenſorius tam ſancte
filium edocuit ut non alium quæſiuerit magiſtrum. Sed ſeipſum quia pater
erat, filiis exhibuerit præceptorem. Auguſtus quoq; Octauius. Caium & Lu-
cium quos ſibi filios aſciuerat, non alterius, ſed ſua ipſius doctrina imbuit, ita
q; litteras & natare, illos ſcientiſſime docuit. Vtq; in ludum litterarium, non
ſolum ingenui pueri. Sed & uirgines nondum adultæ, litteris & bonis diſci
plinis formandæ uentitarent. Eligebaturq; aliqua matrona inſignis ſpecta-
tæ uirtutis toto generi propinqua, aut uir grauiſſimæ diſciplinæ cuius ſancti-
tate & moribus, tota familia & infantilis cognatio, bonarum artium cupiēs
imbueretur. Apud eumq; in domo honeſtiſſima hetruſcas primum litteras
mox græcas, & haud multo poſt circūſcriptas ſententias, quas Chrias græ
ci uocant ediſcebant. Deinde ſtudia liberalia & animi cultum, a quibus ſiqd
eſſet offenſum, prætextati anguillaꝝ tergore, pueri ferula, a parentibus uero
leuioribus flagris uel plagis, aut puerili uerbere plectebantur, quibus excitidi
ſciplinis ad uirtutem uegetabāt aīos corporaq;. Quod apud Thurios & om
nem fere græciam lege cauebatur, ut pueris cum primum adoleſcerent, magi
ſtros ſtudioꝝ, doctos ætate & uſu, in primo tyrocinio publica impenſa præ
ficerent. Vtq; plures unius curæ & diſciplinæ mandarentur qui magiſter eſ-
ſet & comes, ſicut de Tuſcis & Maſſilienſibus traditur. Idem apud Hiberos
Sertorius fecit, ut magiſtris ſcientiſſimis qui artes docerent liberales, ingenu
oſq; educarent, ſtipendium de publico daret. Alexander Macedo, multis mil
libus pueroꝝ ex perſide magiſtros dedit, qui græca inſtituta, moreſq; mili-
taremq; diſciplinam præciperēt. Quod de Veſpaſiano proditum eſt, ut græ
cis, latiniſq; Rhetoribus annua centena daret. Traianus quoq; adoleſcentes
ad quinq; millia bonæ indolis, ex oī imperio ſelectos, publice ali, & parentis
affectu paribus diſciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi qui ingenuis
adoleſcentibus uirum preeſſe uoluit, peritum, ac uigilantem ex his qui ſūmi
eliguntur magiſtratus, quem Pedenomum nūcupauit. Perſaꝝ uero pueri nō
litteras quēadmodum conſuetudo fert. Sed iuſtum ab iniquo ſecernere, & q̄
pena improbus homo dignus, qui pace uel bello bonus/& quæ ſit turpis &
honeſti diſtinctio in ſcholis ediſcebant. Aegyptii Geometriam & Arithmeti-
cam, puerum uero regium magicas artes edocebāt in primis: tanq̄ ſtudia ſan
ctiora. Ea. n. erat diuinoꝝ ſcientia qua imbui regum filios uoluere, q̄m ad ma
gnæ fortunæ cultum ingenia excitaret. Qui mos Perſaꝝ regum frequēs fu
it ut magicis artibus imbuerentur. Sparthanæ uero uirgines nōdum adultæ
in diſcoꝝ iactu curſibus & paleſtra exercentur oēs nudæ quod ſtudium a la-

conibus qui ſũmi paleſtritæ fuerunt excolebatur in primis. Id qđ Plato non
improbauit, cenſuitq; ut non modo puellæ. Sed & anus luctarentur cum ui
ris ut patientes laboꝝ facile res arduas ſubirent quoꝝ ſtudio in poſteꝝ adeo
affecti ſunt, ut Gymnaſia & paleſtras quibus tota Græcia dedita erat, ita occu
paſſe aĩos tradant, ut pro fortibus militibus ſe bonos paleſtritas & Athletas
dici potius exoptarint. Apud Pithagoreos diſcipuli licet diſciplinis imbuantur
bonis. Illis tñ annis quinq; obſtinato ſilentio tacendum erat. Quippe primũ
rudimentum erat, tacere & meditari. Cretenſium pueros cogebant magiſtri
in primis leges, mox deorum hymnos, atq; ægregia ducum facta modulatis
uocibus mandare memoriæ. Apud Syginnos qui Perſice uiuunt, quatrigas
agitare, erat puellare ſtudium. Nõdum .n. adulta uirgo, quatrigas flectere &
circum agere magna facilitate callebat, quibus hoc erat priuilegio datum, ut
quem uellet ex iuuentute in uirum deligere liceret. Tanta porro Romanæ ue
recũdiæ obſeruatio & moꝝ exempla fuere, ut nec pater cum filio pubere, nec
Socer cum genero lauaret, nudoſq; conſpicere parentes ducerent nefas. Hoc
tamen ad memoriam inſigne eſt, qđ q̃uis pueri tam caſtigatæ diſciplinæ fo-
rent ut oĩs eſſet uita plena grauitatis. Calculum tñ ediſcere & computationi-
bus dare operam in uſu fuit Romæ nõ improbando, tanq̃ inde redundaret
ingenii ratio exactiſſima. In quo id fuit aĩaduerſum, ſolos Thraces ad quattu
or uſq; numerare didiciſſe. Græcos & Barbaros ad decem. Albani uero ultra
centum computare non nouerunt. Mirumq; prodi Meletidem adeo uecor-
dem fuiſſe ut uix toto ingenii captu ad quinq; numerare diſceret. Veteres ue
ro Romanoꝝ ultra centum millia numerare neſciuiſſe multi aſſeuerant. Tũ
pſaltationis genera & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediſcere, q̃nq;
in uſu fuiſſe. Siquidem Iones pſallendi normam & molles pſaltus primi in-
ueniſſe traduntur. Itaq; ingenuos pueros, etiam Senatoꝝ filios ſchola egreſ
ſos ad ludum pſaltatorium frequentes cõmeare: & cum crotalis, neruoꝝumq;
& Tibiaꝝ cantibus ad numerum certo motu pſallere antiquæ diſciplinæ fuit.
Quod apud Græcos, Perſas atq; Indos dignum laude & exquiſitæ artis fu
iſſe Homero teſte probatur, qui inter cætera ludrica liberalia pſaltationem po
nit. Quippe pſaltare habent perſæ & equitare p̃cipuum. Lacedemonii quoq;
pſaltationem tanq̃ ad bella utilem, ut greſſu compoſito incederent, inter quot
tidianas diſciplinas habuere. Et ut concinna fieret motio in congrediendis ho
ſtibus pueri nudi pſaltare didicerunt. Quare Epaminundas, & pſaltaſſe &
tentaſſe dicitur probe, quas etiam per genera & modos diſtinxere. Vt podiſ-
mus & Siphiſmus modus Comus & Tetracomus in hoſtium congreſſu fie
rent. Aſcaliaſmus uero Baccho dicatus erat, ubi in theatro ſuper utres obun
tos uno pede pſaltãt. Coliabriſmus: phaliſcus, Battriaſmus, Stophilus, Apo
cinus, & Apoſiſis aliaq; pſaltationũ genera diuerſo quæq; geſtu & modo erãt

in quotidiano magis uſu frequentia. Ea tñ pſaltatio nõ ubiq; & paſſim, ſed in tempeſtiuo cõuiuio delitiaꝝ cauſa ſi qñ præſtabatur laudi fuit. Quippe cantus & pſaltatio Homero teſte conuiuii appendices ſunt, modeſta tñ nõ impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Cliſthenem futurum ſoceꝝ, dum intempeſtiue pſaltat & geſticulatur illum deſaltaſſe matrimonium Cliſthenes dixit: Appius quoq; Claudius uir Triumphalis, & Gabinius. M. Cæcilius & Licinius Craſſus optime pſaltare, gloriæ duxerunt. Sicut fidibus ſonare. Diſcebant. n. fidibus antiqui apud magiſtros & artifices. Nam Decius Sylla optime cantaſſe dicitur, & Cato Cenſorius ſimpliciter cantare, nõ ſeruile duxit opus. In tantumq; honoris culmen, apud ueteres muſica ꝓceſſit, ut illam ſacris & publicis cerimoniis adhiberent. Cum in deoꝝ puluinaribus & æpulis magiſtratuũ fides præcinerent. Et apud Græcos iidem muſici uates & ſapiẽtes erant. Apud quos poſt cenam circũferebatur lyra, quam cum recuſaſſet Themiſtocles eſt indoctior habitus. Cymonq; & Epaminũdas qđ fidibus ſcirent antelati fuere. Canebant. n. ueteres ad Tybiam clareꝝ uireꝝ laudes & uirtutes. Tam & ſi principibus hoc fuerit probro datum. Quare uerbũ Philippi fertur in Alexadrum, debere ipſum pudere, qđ tam pulchre caneret. Et Pyrrhus an Caphias uel Python melior muſicus uideretur interrogatus. Poliperconta melictem ducem reſpondiſſe fertur. Scipio tñ Aemilianus Romanæ iuuentuti qđ in ludum hiſtrionum ingenui pueri uenirent & cũ Sambuco & pſalterio canerent & pſallerent & Cicero Gabinio Cõſulari ſtudium pſaltandi, ut probrum obiectauit. Domicianus quoq; in cenſura ciuem Romanum Senatu mouit qđ Choreis plus nimio indulgeret. Id qđ Aegyptiis ſeuera fuit lege inhibitum apud quos pueri nec paleſtræ uacant nec muſicæ. Quod de Alcybiade proditur qui muſicam tanq̃ ingenuo indignam odio proſequtus fuit. Contra Pythagorei nam tanti muſicam fecere ut excitarentur ad lyram, & quietem capturi ſono inuitarẽtur. Inter puerilia uero rudimẽta. Haſtilia iacere: ſudem torquere, equum agitare, arma tractare. Romanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citius feminis ſerius uero maſculis inderent nomina credo propterea uiſum, quia feminas cito pubertatem aſſequi compertum eſt. Ideo ueteri lege cauetur, ut mulieres duodecimo, mares uero quartodecimo anno ætatis, pubertatem aſſequi cenſerentur, eo enim tempore iura publica maſculis pubertatem definiere.

An inter Auguria Sternutamenta ſint & offenſiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit. Caput. XXVI.

ESſe inter Auguria ſternutamenta & offenſiones pedum, in naturali hiſtoria Plinius notauit/quæ Symbola dicta ſũt. Pleriq; cõtra

Nam

Nam ſternutamenta non facere auſpicium cenſent. Sed cum captatis auguriis ſuperueniunt, illa rata facere, ſiue boni prænuncia ſint, ſiue mali. Qualiaq́ prædicta, præuiſaq́ fuerant affirmare, & probare ſermonis ueritatem, putauerunt. Homeri exemplo qui Penolope malum procis futurum ab Vlyxe referente Telemachum facit ſternutaſſe. Et Xenophonte ad milites concionante, ſub idem tempus ſternutans quidam omen fecit feliciſſimum, ita ut totius dux militiæ crearetur. Themiſtocle uero ad aras ſacrificãte, a dextra ſternutans homo augurium fecit quo præcipui captiui imolarentur. Hippiæ quoq́ dum ſternutat excuſſus dens, magnum augurium fecit calamitatis futuræ. Inde apud ueteres incuſſa fuit religio in ſternutamentis bonum omen & ſalutem præcari, quod Tiberium Cæſarem mirifice exegiſſe dicunt, ut ſiquid infandi, diriq́ imineat ea precatione & ſalute auertatur. Ariſtoteles aũt, qđ e capite hoĩs tanq̃ ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & ſanctior homini eſt, propterea prodeuntem inde ſpiritum, tanq̃ ſignum augurale & diuinum numen, nos uenerari decere cenſuit. Ea quidem apud eos qui iſta peruestigare adorti ſunt, miræ obſeruatiõis fuere. Nam ſi eſſent matutina nefanda ominari & rei incceptandæ irritos conatus facere. Si uero meridiana ſit miſſioni auſpicii eſſe, præcipue a dextris arbitrati ſunt. Sæpe tñ ſymbolum ueritatis, & prognoſticum liberationis facere ab inſidiarum metu uoluere. Fuitq́ aíaduerſũ inter æpulas medio accubitu, ſternutamento reuocari ferculum. Si non poſtea guſtetur aliquid, iter dira & certiſſimo exitio haberi. Sed tam & ſi de ſternutamento uariata opinio ſit. Offenſiones tamen pedum infauſti ſemper ominis fuiſſe ac portẽti & prodigii mali, uulgò proditum eſt. C. Graechus qua die ciuili ſeditione oppreſſus fuit, domo egrediens ita pede limen offendit, ut non parua uis ſanguinis effluerer. Neroni quoq́ in expeditionem Alexandriam profecturo Lacinia ſurgenti adheſit. Craſſi etiam filius cõtra Parthos proditurus in aciem, ita pedem offendit, ut humi proſtratus concideret, quos omnes uehementi diſcrimine, & imani ſtrage oppreſſos, atq́ indigniſſimam fortunam expertos ſatis conſtat. Patentq́ abunde exempla, quæ ſingula exequi longũ eſſet. Illud tamen annotare ſuccurrit, adeo Romanos olim, in magnis/minimiſq́ rebus auſpiciorum euentus, atq́ omina obſeruare ſolitos, ut ab inceptãdis, proſequendiſq́ negociis leui ſuſpitione auguriorum uel ut triſtia portenderent & magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modo auſpicia, ſed ſacrificia, ludoſq́ ſolẽnes ita obſeruarunt, ut ob minimas ſæpe cauſas illos inſtaurarent & reficerent. Sacrorum uero cerimonias tam ſancte coluerunt/ut ex leui offenſione idem ſacrificium trigeties inſtauratum & denuo ac ſæpius procuratum fuerit.

Quæ poteſtas proconſulis foret: qui ue erant procõſules, & an idem iuris qđ Conſules haberent. Capur. XXVII.

QVoties inſtantibus curis mihi animus laxatus fuit, ſæpe nu
mero quæſiui quæ poteſtas proconſulis foret, illorum qui
bus finito conſulatu prorogatum eſſet imperium. Et dum
quæro ab authoribus traditum, memoratũq; inueni. Q d
ubi finito magiſtratu annuo non expediret Conſulem pro
uincia decedere. Illi ne ſine honore eſſet, imperium ſæpe p
rogari ut eam prouinciam proconſul non ut conſul adminiſtraret. Cõtinua
bat, prorogabatq; illi Senatus imperium nõnunq̃ populus ſine ſenatu ex au
thoritate Tribunorum plebis. Nam ſi in decernenda prouincia Senatus auer
ſaretur. Tribunus ad populum ferebat. Plebſq; ſciebat, & ex ſcitu plebis &
ſuffragatione populi proconſulatum decernebat. Idq; quod a populo ſcitum
erat, ratum, firmumq; manebat. His ergo a populo uel ſenatu prorogabatur
ſæpe imperium ad ſex mẽſes, modo ad annum, aut donec debellati hoſtes uel
reuocati a ſenatu forent, prout ex republica eſſe uidebatur. P. eni philo Cos.
narratur primus, cui prorogatum imperium fuiſſet, & ex eo proconſulare of
ficium, cœpit pro munere dari. Scipioni deinde Africano in Africam profecto
ne finito Conſulatu incõmodo reipublicæ, prouincia decederet. Imperium cõ
ſulare donec debellatum eſſet propagatum fuit. Nonnunq̃ ſtantibus Conſu
libus, ſiqui in prouincia tumultus aut motus orirentur pluribuſq; puinciæ opor
teret præeſſe: nouos proconſules Senatus nunc hiſdem, nunc alis decretis p
uinciis creauit, ipſiſq; plerunq; legiones & exercitus cõmiſit & mandauit, po
teratq; non modo conſuli, ſed prætori proconſulare munus dari. Sicut exem
plis pluribus extat. Sempronio. n. graccho, &. Q. Fabio Maximo Coss. cũ
Hãnibal Italiam omni clade belli peruaſtaſſet. Claudius Marcellus ex præto
re, procõſul deſignatus, uires Hãnibalis multis preliis ita fregit & cõminuit,
ut facile uinci poſſe documentum daret. Quin & illud aïaduerſum eſt, caſ
dem legiones atq; exercitus quibus antea Coss. præfuiſſent, ipſis proconſuli
bus prorogato imperio demandari, uel nouos comparari contra repentinos
motus, quibus hoſtibus obuiam ire, & magnis opibus rem gerere poſſent.
Habebatq; proconſul proconſulatus inſignia eadem quæ & conſulatus. Nã
& littores, faſces, ſecures, prætextam, curulemq; ſellam in prouincia ſibi decre
ta uelut Cos. retinebat, quibus inſigniis pro imperii maieſtate, proq; ſplendo
re dignitatis cõſpicuus erat. Niſi eam adiret prouinciam in qua Cos. præſens
foret, aut e prouincia decedens Romam aduentaret. Tunc. n. finito honore
ſine imperio aut inſigniis erat. Proconſuli. n. portam romæ ingreſſo minueba
tur honor, priuatuſq; & ſine imperio cenſebatur. Neq;. n. proconſulem habe
re imperium ubi una eſſet Conſul cõſentaneum erat, niſi par illi imperium de
legatum fuiſſet. Tunc. n. & conſularia ornamenta & poteſtas utriq; erat par.
Hoc tñ intererat, qđ proconſules aut pro prætores auſpicia non habebant.

Quippe

Quippe inauſpicati erant, cum Coſs. Prætoreſq; auſpicia haberent maxima
Si tamen Coſ. in prouinciam ueniret in qua proconſul degeret. Ipſe ſine lic-
toribus & faſcibus Conſuli obuiam ire & uelut priuatus equo deſcendere, &
obſequium prebere debebat. Quod uero equatum imperium procõſuli una
cum conſule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum T. Claudio Coſ.
qui Africam prouinciam ſortitus erat. P. Cornelii Scipionis qui illam procon
ſul adminiſtrabat, equatum imperium fuit. Et cum Vrbs ab Hannibale ad-
motis hoſtiliter legionibus premeretur, metuſq; de ſumma rerum eſſet. Q.
Fuluium proconſulem capua profectum, ne ei minueretur imperium quod
Vrbem iniſſet, exequato cum conſulibus imperio urbi prefuiſſe legimus. In
Vrbem tñ reuerſus proconſul poterat abſentibus conſulibus eorum uices ge
rere, urbi preeſſe. Senatum habere, comicia futuris cõſulibus indicere, & ſua
prouincia ſibi decreta, quid triumpho dignum geſſerat, etiam de uictis ho-
ſtibus triumphare. P. Philo proconſul & cui prorogatum imperium ſæpe fu
it. Græcis in campania debellatis qui rupto imperio deſciuerant de Palepoli-
tanis ſimul & græcis triumphum egit. Et Seruilius proconſul de Cylicibus
& Iſauris qđ indomita ingenia debellaſſet, triumphaſſe fertur. Tam & ſi pro
conſulem non gerere magiſtratum legitimum, & ideo triumphare minime
poſſe pleriq; aſſeuerent. Fuit tamen aĩaduerſum, Proconſulem ſine prouincia
nõnunq̃ ut milites in officio haberet & obſequentes imperio, a Senatu crea
tum exercitui præfuiſſe. Qui etiam legatum & quæſtorem quoq; conſilio
uti, quibuſq; adiutoribus & miniſtris, tam in adminiſtranda prouincia q̃ ge
rendo bello uti poſſet, ſicut Coſ. habebat. Illud etiam non preterierim. Pro-
conſuli ſex tantũmodo faſcium inſignia præire: apud nõnullos ſcriptis man
datum fuiſſe. Licet alii duodecim faſces, littoreſq; & eadem inſignia honoꝝ
proconſuli ſicut Conſuli apparere argumentis aſſeuerent. Quæ quidem inſi
gnia ſtatim atq; urbem egreſſus eſt, proconſul accipit: contentioſam uero iu
ridictionem niſi in decreta prouincia prouincia non exercet: uoluntariam aũt
ubiq;. Quippe manumitti apud eos tam liberi q̃ ſerui ubiq; poſſunt. Apud
legatum uero proconſulis non poſſunt. Hoc tñ intereſt qđ proconſul in de-
creta, ſtatutaq; ſibi prouincia ius tantum dicit. Coſ. uero etiam extra prouin
ciam & ubiq; dicit. Quodq; ante ſucceſſoris aduentum legatum dimittere
non decebat proconſulem. Id. n. lege Iulia repetundaꝝ uetabatur. Fuitq; me-
moriæ proditum: non conſulibus modo prorogato imperio ultra tempus fi-
niti honoris proconſularem iuriſdictionem fuiſſe. Sed & Conſulem deſigna-
tum, ante Conſulatum proconſulare imperium geſſiſſe. Siquidem Nero Cæ
ſar & alii deſignati Coſs. ante initum honorem ſæpe procõſulare imperium
geſſere. Et prætores pretura functi & quæſtores poſt queſturæ munus ex Se-
natus decreto prouinciæ prefuere ultra preſcriptum, qui non prætores, aut

quæſtores, ſed propretores proqueſtoreſq; dicti nominatiq; ſunt. Eundemq;
propretorem, & Conſulis legatum fuiſſe ſimul. Q ueſtoremq; Conſulis pro
prætore prouinciæ præfuiſſe, ibiq; inſignia prætoria, aut quæſtoria habuiſſe
multiplici exemplo probatum eſt. Illud quoq; admonitu nõ inutile duxerim:
quaſdam prouincias proconſulares fuiſſe ad quas ſoli mittebatur procõſules.
Q uaſdam conſulares, nonnullas præſidiales, pleraſq; prætorias, quibus cõ
ſules, præſides, prætoreſq; prefecti erant. Nam Carthago proconſularis erat
prouincia, Numidia, Lybia, & Aſia, citra Taurum & Cyrenæ, conſulares,
Tripolis & utraq; Mauritana atq; ægyptus ſub præſidibus fuere. Cyprus,
Hyberia, Sardinia, Sicilia, Illiricus, Achaia, Creta, & Bithinia, prtoriæ, Sar-
diniam & Corſicam, olim prætorias poſtea ſub præſidibus fuiſſe cõperimus.
Soli uero Maſſilienſes & Nemauſentes ab onere prouincialis præturæ ferun
tur. Imunes. Cũq; omnis hiſpania in ſex prouincias diuidatur, ex his Bethica
& Luſitania conſulares fuerunt, reliquæ ſub præſidibus. Ea uero in quattuor
conuentus diuiſa fuit, in quibus dabantur iura. Gaditanum: Cordubenſem,
Actyſitanum: & Hiſpalenſem. Luſitania uero in Emericenſem: Pacenſem: &
Scalobitanum. Norici & Pannoni in quattuor prouincias: Valeriam: Suaui
am: Dalmaticam & Meſiam: Cappadocia in decem præturas poſtea in Satra
pias diuiſa fuit. Harmeniæ magna pars in duodecim gubernationes. Chatra-
motitæ qui iuxta ſinum Arabicum incolunt in quattuor nomades. Paphla-
gonia in Thetrarchias. Myſia in adminiſtrationes: Aegyptus in præfecturas
& regiones: Syria in Thoparchias: Thracia in Stratageas: Troas in nouem
principatus. Indi in ſex quinterniones ſingulas præfecturas diuiſere. Nõnulli
in Satrapeas ſicut Laodiceam. Alii in Ethnarchias: multi in tribus, pleriq; in
claſſes aut Centurias partiti fuere. Gallia: Aquitania: & Britãnia prouinciæ de
cem & octo numerantur: ad quas præſides mittebantur: quas Cæſar in pro
uinciæ formam redegit primus. Macedonia ſeptem prouincias habuit: Toti-
dem Illiricus: Thracia ſex: Auguſtus Galliam & Aegyptum: Claudius Cap-
padociam: Cæſar Archelao uita functo maiorem Cappadociam Romanorũ
prouincias fecit. Proditur tamen Ciaxares primus Aſiæ populos in prouinci
as diſtribuiſſe: & in ſuum quemq; ordinem diſtinxiſſe. Haſtatos Sagittarios
& equites. Nero Cæſar pontum Polemoniacum & Alpes Cottias Polemo
ne rege uita functo prouincias fecit: & nationes alpium maritimas in ius latii
tranſtulit. Fertur uero de Cappadocia mirum qđ cum liberi eſſent: libertatẽ
a Romanis deprecati ſunt: aſſerentes illam ſe ferre non poſſe: & ſub regibus
eſſe maluere. Veſpaſianus: Achaiam: Lyciam: Thraciam: Cyliciam: Comage-
nem: Rhodum: Bizantium: & Samum libertate adempta prouincias fecit.
Traianus Daciam: Meſopothamiam: Aſſyriam: Arabiam: & Harmeniã. Fu-
itq; hæc dignitas apud Romanos in uſu frequẽs: maximiq; ſplẽdoris. Donec

temporis

temporis interuallo, poſt Hadrianum imperatorem & ordo & honor proconſularis deſiere. Siquidem. M. Antoninus imperator, prouincias ex preconſularibus. Conſulares aut prætorias pro belli neceſſitate fecit, ipſe uero Auguſtus pacatas imperii prouincias & ab hoſtili tumultu ocioſas. Populo Romano regendas dedit, ſibiq; tumultuãtes & operoſas, aut hoſtium incurſionibus inquietas deſumpſit: ad quas modo proconſules preſides aut præfectos cum imperio. Modo preſidia & exercitus non nunq̃ legiones & auxilia deſtinauit. Tiberius quoq; Achaiam & macedoniam onera deprecantes, proconſulari imperio exemit, ſibiq; illas regendas aſciuit.

Licere uti Accuſatiuo caſu non nunq̃ in uerbis localibus, contra regulas Grãmaticorum. Caput XXVIII

ADhibitus ſum in concilium, magiſq̃ in Concilio, & in cauſam deſcendi potiuſq̃ in cauſa dici tum frequentius, cum ornatius ſepenumero uidemus, fuitq; hic ſermo ueteribus, nõ frequens modo ſed concinnus & elegans. T. Liuius de Macedonico bello, Si ex quo traiecimus in græciam ad hibitus eſſem in concilium. Idem. Si ſemel inquit in cauſam deſcenderit nihil integrum futurum ſit: & alibi in euentum eius urbis poſitum, ſperni ab uniuerſa gente theſſalorum aut timeri. Et rurſus inquit cõcilium dedi. Et de macedonico octauo, in ædem Herculis ſignum ipſius dei poſitum & ſe iuges equi. Quẽ dicendi modum habuiſſe proprium & perpetuum auſim cõtendere. Quin etiam illud animaduertimus uerbis localibus per accuſandi caſum eundem frequenter uſum. Contraq; Grãmaticas regulas nouo exemplo multa uſurpaſſe ubi minime conuenire putaretur, quæ oratio ac regula latinitatis procul abeſſe uiſa eſt: ſed tamen recte & probabiliter dici, in eaq; magnum fuiſſe orationis ornatum cuiuis patere poteſt. Quippe de macedonico bello L. Cornelius Coſ. inquit relicto ad exercitum claudio legato Romam uenit. Idem quæ pro calcidenſibus ad euripi fretum dicta erãt. Cæſar commentario quinto. Allobroges inquit crebro ad Rhodanũ diſpoſitis præſidiis. Cicero ad Catonem cum ad Cibiſtra quinq; dies eſſem cõmoratus: & pleraq; quæ frequenti lectione obuia ſunt, ex quibus ſatis exẽplorum colligi poteſt. Cum in exercitu, in caſtris, in cibiſtris Gramatici oẽs dicẽdũ cõſentiũt. Quod tñ non inelegãter dici ſepenumero uidemus. Nã præter euphoniæ ſonũ qui aptior conuẽiẽtiorq; fuit. Cũ prepoſitionẽ: ad, accuſãdi caſui adiicimus, eius cã uim uirtutẽq; aĩaduertimus: ut prope locũ rẽ agi: certiſſima obſeruatiõe deſignet, ut pxĩs. mõ authoritatibus cõſtat eſt. Q d.n. Cæſar ad rhodanũ diſpoſita pſidia hũit: qui Cicero ad cibiſtra ſuit cõmoratus. uſ qd. T. liuius ad exercitũ dicit legatũ

reliquiſſe. Id ſignat, iuxta Rhodanum exercitum uel Cibiſtra, uel per Solœciſmi modum dici Grāmatici uolunt, & in primis Diomedes / ut e cœlo deſcendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac uim, & penitus atq; alte fuiſſe penetratum, in rem de qua agimus, exprimere cōtendimus, & tūc in præpoſitio, accuſatiuo appoſita expreſſius id ſignificauit, ut ſuperiore exordio & primis probatorum authoritatibus percenſuimus. Huius rei, admonuit me liber obſeruationum Grāmatici cuiuſpiam quæ in manus meas uenere, in quibus ita ſcriptum legimus. In marmore inciſæ ſunt litteræ, in gēma, in lapide, in ligno, non in marmor gēmam lapidem uel lignum. Contra uero in es inciſas lr̄as dicimus non in ære. Cum longe ſecus contra iſtius Grāmatici opinionem crebro apud authores uſurpatum inueniamus. Nam in lapide uel ligno, aut lapidem, uel lignum, & in ære uel in æs inciſas litteras paſſim dici licere, pluſculis exemplis apparet. Maioremq; uim per accuſandi caſum exprimi & penitus atq; alte fuiſſe penetratū demonſtrari. Plinius Iunior ad Traianum. Quæ uos inquit patres conſcripti, ne qua interciperet obliuio & in publica acta mittenda & incidenda in ære ceruiſtis, Plinius item naturalis hiſtoriæ, quarto, & trigeſimo, Vſus inquit æris ad perpetuitatē monimētorum iampridem tranſlatus eſt, tabulis æneis, in quibus publicæ conſtitutiones incidantur. Cicero quoq; actione ſexta in uerrem. Id non modo tunc ſcripſerunt inquit. Verum etiam in ære inciſum nobis reliquerūt. Ex quibus apparet per accuſandi, & auferendi caſum. In marmor & in es, ac in marmore & ære, inciſas eſſe litteras latine dici licere. Sed cum accuſandi caſum ponimus, uideri expreſſius atq; altius rem fixam deſignari. Cum uero ablatiuo utimur, leuiter & in ſuperficie & non penetrari funditus ſignificari.

Equeſter ordo quando primum ceptus fuit, quæq; ipſius ordinis poteſtas & officium atq; inſignia fuerint. Caput. XXIX

REcte & condigne quidam extimauerunt, cum duo ordines, plebeius ſcilicet & Senatorius Romæ a principio editi fuiſſent. Equeſtrem ordinem qui medium teneret locū. Poſtea adiici ceptum eſſe. Quibus purpuræ ut patriciis, & Senatoriis uti non licebat. Ius tamen annulorum aureorum quo inſigni a plebe ſecernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. Quod quidem ius, non equitibus modo tanq̄ bellicæ uirtutis īſigne. Sed & ſenatoribus & militiæ primoribus datū fuit. Is tñ ordo, & ſi Senatorio minor: magnæ tñ amplitudinis uigoriſq;

habitus eſt. Quippe erat auctus ampliſſimis honoribus, & Senatoriæ pene par. Nam cum a principio originum eiecto Tarquinio & depulſo metu regio in libertatem ſe urbs uendicaſſet. Brutus primus ex equeſtri ordine ſenatum ſuppleuit, trecentoſq; delegit Senatores, quorum conſilio & authoritate niterentur. Lapſis deinde temporibus. C. Gracchus Tiberii frater, & haud multo poſt Liuius Druſus Tribunus plebis, uberiori compendio eũ aliquando ordinem cum Senatorio confundere decreuerunt. Vtq; plus dignitatis ferret, ut in Senatum uenire & ſententiam dicere liceret, lege ſacrata deinde plebiſcito ſanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum eſt, ut tam & ſi a cenſoribus in Senatum allecti non eſſent. Pro eo tamen ꝙ magiſtratus & honores geſſerant, in Senatum uenire, & ſuffragari, ac ſententiæ ius habere poſſent, qui ſunt pedarii appellati. Quin etiam equites ſupra Senatores extulerunt, & uelut, longe principes plerunq; antelati ſunt. Neue iudicia quæ penes Senatores erant, illius tantum ordinis forent. Idem. M. Liuius, ut æqua parte penes Senatum & equeſtrem ordinem diuiderentur, legem promulgaſſe fertur, quæ diu ſancta & incorrupta manſit, quæ res magnarum ſæpe diſſentionum & dimicationis pernicioſæ cauſa, & ſeminarium fuit. Ipſeq; decuriæ iudicum, quæ ex ordine equeſtri deligebantur mox pluribus diſcretæ nominibus fuere. Quippe alii Tribuni æris, alii ſelecti, nõnulli appellati ſunt iudices, quibus poſtea nongenti additi ab omnibus ſecreti: quibus ſcita ſuffragiorum in comiciis cuſtodire: negocium erat, qui tam & ſi iudicum non equitum nomina ferrent, tamen equeſtris fuiſſe ordinis, & inter equites adnumerari, haud dubium eſt. Nanq; & annulo ut equites utebantur, & eadem habebant honoris inſignia hiſdemq; fungebãtur muneribus. Ad quas aliquem ex nouis ciuibus & cui haud multo tempore ciuitas data eſſet, admitti non decebat, quia nefas duxere ciuem nouicium inter equites adnumerari. Tam & ſi Hannibalis tempore, quo Italiam omni clade belli peruaſtabat, Ius annulorum aureorum fuiſſe promiſcui uſus Plinius aſſeueret. Hic etiam ordo quandoq; diuiſus in plures ſpecies fuit nominibus uariis, ex quibus qui ampliori prærogatiua illuſtres erant peteæ cognomentum tulere pleriq; Fabiani. Aliiq; alio nomine cenſi. Deniq; Nero Cæſar ordinem Auguſtanorum equitum inſtituit primus, reliquis pre cum ordinibus offenſis, & fere deſtitutis. Quoq; plus dignitatis fecerent ſeruatũ eſt, ut multæ prouinciæ per ſolos equites Romanos præſidũ loco regerent. Nã & Cappadociæ & Aegypto & aliis pluribus diu eqtes Romani ꝓfuere. Inter quas ægyptus hoc ꝓpriũ tulit & peculiare, ut ad eã nemo Senatorii, ſed equeſtris tm̃ ordinis præſes accederet, quorum decreta Diuus Auguſtus ꝑinde haberi iuſſit, ac ſi Romæ magiſtratus aut reges, Cõſules, ꝓtoreſue, illa cẽſuiſſent. Cũq; Imperatores ius pplo dicerẽt: fuit cõſtitutũ. ut eqtes cũ Senatoribus

Chalcidenſes uero tãta ratio peculii habita eſt, ut qui eſſent locupletes, equitum nomina ferrent. Cretenſes quoq; equitũ ordinẽ & uetuſtate & dignitate longe præcipuum & magno precio habuere. Acheis equeſter honor, uelut præcipuo ſemper munere præcelluit. Sicut Germanis qui Batali dicunt. Et Capuæ equitibus plerunq; eſt honos habitus, quibus ciuitas data eſt. quod bello latino a Romanis non deſciuiſſent. Maximæ uero celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuiſſe traditur. Siquidem uno cenſu quingenti Gaditani bello egregii, huius ordinis cenſi traduntur. Qui etiam numerus in equeſtri dignitate pataui fuiſſe proditus eſt. Illud tamen præcipiendum nõ negauerim, non cuicunq; militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe, quia niſi ex primoribus militum aut re magna & extimatione forẽt. Aut præfectus, Centurio, Decurio, aut tribunus, exercitui præeſſent, Vel a principe, aut prætore aureo annulo donati fuiſſent, illis impune uti nõ licebat. Ferreo enim militibus paſſim uti permittitur. Quem morem Perſæ uſurparunt, quibus neq; auri m Zonamue, aut monile, neq; annulum niſi Regis munere collatum deferre licet. Poſt temporum uero interualla non modo annuli aurei. Sed diuerſi generis munera uelut ampla præcia militibus dari cepere. Quippe Aurelianus Imperator Gregariis militibus ut per omne tempus militie, fibulas haberent aureas priuilegium dedit. Seuerus ultra aureos annulos etiam domeſticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos et molliuit, & eneruauit. Apud Macedones, Chlamys & Apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas Chlamydes militi dona impartiuit. Alexander Macedo uſum Perſicæ ſtolæ. Vetuſto tamen more in Romanis legionibus ſolis Tribunis aureas fibulas habere. Gregario uero aut manipulari, baltheos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Fertur q; Iulius Cæſar, milites tam cultos habuiſſe, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tam & ſi Biuius in Philippis Tribunis fibulas aureas, ut probrũ obiectauit. Non ſic Sparthacus, qui dum contra Romanos molitur arma omnem auri, argentiq; uſum militi interdixit. Præ cæteris Fabritius cenſor tantæ abſtinentiæ, & tam caſtigatæ diſciplinæ fuit, ut ſummos duces plusq̃ pateram & Salinum ex argento in caſtris habere edicto inhibuerit. Contra uero de Antiocho proditum eſt, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter frena & monilia. Phaleras, & armillas, atq; Ephippias, Galeas, & arma, etiam clauos aureos crepidis ſubiectos, & argentea uaſa ad ſpurciſſimos uſus, reliquamq; ſuppellectilem ex argento, auroq; intertextam, militibus ferre permiſerit.

Quid ſit charta Opiſthographa apud iureconſultos, de qua Vlpianus mẽtionem fecit, & quot chartaꝝ genera fuerint. Caput. XXX.

QVidam inter cauſidicos patronus diſertiſſimus & in litteris
non poſtremi nominis adiuit me, atq; alterum cum quo in
foro deambulabam iuris peritum non paruæ extimationis
uirum, natura triſti admodum & recondita, cuius nomen
libens prætereo, nequem uidear inceſſere, & petiit ab eo edo
ceri, quid ſibi uellet Vlpianus de bonoꝝ poſſeſſione ſm ta
bulas, ubi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartā referri & ad
deleticiam, proinde ſi in opiſthographo, quiſpiam teſtatus ſit, poſſe hinc peti
bonorum poſſeſſionem. Quid eſſet Opiſthographum ſignificari ſibi poſtu
labat. Cūq; ille reſpondere cunctaretur. & incertus aio fluctuaret, putare ſe ni
hilominus dixit, ex interpretis authoritate. Opiſthographam dici chartam: in
qua deſcriptæ impenſæ ad calculos referuntur una cum tributis & debitis: aſ
ferens quandam uerbi deriuationem derididculam, & alia nugalia quæ cū ſint
perſpicuæ falſitatis referre non neceſſe habeo. Nec multo poſt quæſtione de
poſita, cum ad alios ſermones diuertiſſet, quaſi tacita confeſſione uictus, non
ſine pudore digreſſus eſt. Quo digreſſo quid ego ſentirē de Opiſthographo
petiit a me ille ſerio explanari. Dixi ego ſatis liquere uerbi originem e græco de
ductam, & quantum aſſequi poteram Opiſthographam dici chartam quæ
utraq; facie & diuerſo latere ſcripturæ admouebatur, hoc eſt intus, & a terge;
quæ plerūq; nō ſpecie libelli erat, ſed uoluminis inſtar torquebatur, quo mo
re priſci ſcripta edidiſſe feruntur, deductum nomen ab ἀπὸ ὄπισθεν. quod poſt
& retro ſignificat ἀπὸ γραφὴ quod eſt ſcriptura. Qui igitur tam a facie q̄ a ter
go ſcripta exarabāt, in opiſthographo ſcripſiſſe ferebantur. Plinius Iunior: ele
ctoꝝ cōmentarios centum ſexaginta mihi reliquit opiſthographos, hoc eſt
etiam a tergo ſcriptos, unde morbum opiſtothonicum dici uolunt illorum
qui ceruicem retro flexam habuere. Sicut Opiſthocomæ, qui comas retro
ferre conſuetere, qualis Hectoris coma dicit̃ fuiſſe. Fuere. n. apud ueteres char
taꝝ diuerſa genera. Nam & ſingrapha & opiſthographa edebantur ſcripta.
Singrapha. n. uno, Opiſthographa utroq; exarātur latere. Quod uero teſta
toris manu ſcriptum erat, Holographum qđ priuatim Chirographū. Qđ
aūt quiſq; ſua manu ſcripſit Autographum. Præter quæ fuit Hieraticha ex bi
blo in ægypto frequens ſacris tantum uoluminibus dicata. Hæ fuere a princi
pio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ. Item fagi & ulmi: aut ſicut
Vlpianus cenſuit, ex tilia, philira, & papyro. Liber. n. interior pars eſt corticis
quæ ligno cohæret, in quo ante uſum chartaꝝ exarabantur ſcripta, uel in pal
marum foliis ut Plinius notat. Fuitq; antiquiſſimi moris, publica monumē
ta plumbeis uoluminibus. Priuata aūt lintheis deſcribi, in quibus nonnunq;
publica. In Papyro, aūt perraro publica frequentius priuata edebantur. Is. n.
in paluſtribus ægypti frequens erat, qui intextus, farina glutinabatur. Erant

quoq; tabellæ cera illitæ in quibus monimenta litteris nonnunq̃ mandari le
gimus aliquando duplices plerunq; triplices, aut quincuplices colore diuerſæ.
Nam & luteæ erant, uirides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epiſtolas. In qn
cuplici honores & magiſtratus. In duplicibus, ſiquid eſſet arcanum & ſubti
cendum, interioreſq; animi notas magis adnotabant. Philiram uero corticem
eſſe Tiliæ græci aſſeuerant, in qua notas uerborum & ſenſa, mandari litteris ſæ
pe proditum eſt. Poſt quas chartæ ædinæ quas pgamenas uocant fuere, Per
gami urbe troadis primum inuentæ, ubi cum Attalus, & Eumenes imperita
rent, nobilem illam omnium ſermone celebratam bibliothecam conquiſitis
undiq; exemplaribus edinis chartis conſtruxiſſe feruntur. Nãq; aliam Ptole
mæus Philadelphus plus ducentorum millium uoluminum in Alexandria di
ſpoſuit. Quam. M. Antonium Cleopatræ largitum fuiſſe. Nonnulli ad pri
mum duraſſe bellum cum Auguſto, aſſeuerant, quæ mox incendio abſum
pta fuit. Romæ aũt Aſinius Pollio uarum libris conſeruandis bibliothecã di
cauit primus. In qua. M. Varronis imaginem adhuc uiuẽtis, pro cumulo ma
gnæ gloriæ poſuiſſe fertur. Sicut Victorino ob doctrinæ magnitudinem ui
uenti, ſtatuam populus in foro poſuit. Apud Athenas Pyſiſtratus illius exem
plo bibliothecam fecit. Meminitq; Herodotus, priſca conſuetudine, hedinas
pelles, biblos nuncupaſſe ueteres, qd aliquando biblorum inopia eiuſmodi
pelles ſcripturæ admouerent. Bragmanes litteras non ceris, nec libris, ſed in
ſindonibus ſullatis coloribus effinxere. Babylonii uero coctilibus Laterculis
mores, leges, atq; inſtituta tradidere. Quare Cleantes quod a Zenone audie
rat, in tegula oſſe adnotauit. Phenices animaliũ figuras litterarum loco inſcalpe
bant lapidibus ab his. n. profectus Cadmus litteras greciæ intulit, quæ ædẽ
mãſere ſemp: & cum litteris ſermo: licet pelaſgica lingua ſæpe mutata & abſciſ
ſa fuerit. Sicut Aſſyriis Rhadamantus: Aegyptiis Mennon & Anubis: Phri
gibus Hercules. Latinis uero Carmenta & Pelaſgi: aut ab Corinthio Dema
ratho profecti. Vel ut putant alii Symonides & beroſus primos characteres
addidere. Quauis Aegyptios per animalium figuras primum ſenſus mentis
effinxiſſe, & antiquiſſima monimenta mandaſſe litteris, nonnulli ferant. Alii
Aſſyrios qui notas litterarum docuerint: arbitrantur primos. Nonnulli Ionum
Characteres a primis originibus æditos omnis uetuſtatis nuncios fuiſſe pu
tant. Sicut pherecidem Syrum proſam orationem inueniſſe. Proditũq; me
moriæ eſt Aegyptios litteras habuiſſe uſitatiſſimas quas ſinguli diſcũt: quas
uero dicunt ſacras interiores & reconditas, ſoli ſacerdotes norunt a parẽtibus
traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum geſtarum ſenſa effinxere. Atq; æthio
pes perplexo ſcripturæ genere uloſ: ut non ex lateribus digeſtis ordinibus ut
nos cõmunis habet. Sed a ſũmo ad imum litterarum ductus exararent qd Ta
pocon græci appellant qui cum ſeptem Characteres habeant. Illorum ſinguli

quattuor recipiunt ſignificatus. Atq; ægyptios a dextra in ſiniſtra contra græ
corum morem ductus diſponere. Atq; Indos abſq; uſu litteraꝝ ois æui res
geſtas & memoratu dignas, Pythagorico more, memoriæ tenuiſſe. Illaſq; a
parentibus traditas per manus poſteris dediſſe, qui tamen haud multo poſt
in ſyndonibus ſcribere inceptarunt, totaſq; paginas monimentis rerum ge
ſtarum impleuerunt. Fuitq; apud Carthaginenſes uetus conſtitutum, ne qs
græcas litteras aut Idioma edisceret, cum arcana illorum conſilia & abditos
ſenſus linguæ comertio & per occulta colloquia Dionyſio prodita intellige
rent. Romanis quoq; per ſigna, ac paruas, breuiſq; notas, multaꝝ litteraꝝ
ſenſa colligere per notarios uſus inualuit. Adeo ut quis citato ſermone æditas
in foro orationes per notas facile actuarii exciperent, ac ſenſa & uerba intelli
gerent. Quin etiam Romani principes lectores apud ſe habebāt, quos ἀναγ
νώστας dixere, cum ipſi occupati lectioni uacare nō ualerent, qui etiā uſum
latini ſermonis nonnullis coloniis pro munere impartiuerunt. Quippe Cu
manis a populo Ro. tributum fuit ut publice latine loqui liceret, utq; præ
conibus latine uendendi, auctionandiq; facultas foret. Rurſus quæſiuit ſibi
explanari qui eſſet Ciſiarius, de quo apud Vlpianū & legum peritos frequēs
mentio fit. Dixi ego Ciſiarium dici qui uehiculum duceret & quaſi aurigaret.
Ciſium. n. uehiculi genus eſſe aperte liquet. Cicero in Antonium ſecūda Phi
lippica. Inde ciſio celeriter ad urbem uenit, capite inuoluto. Et. n. uehiculorum
curruumq; diuerſa fuiſſe genera non una facie apud authores legimus. Nam
& Eſſedum, & Petorictum, Ciſium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arce
na, Plauſtrum, Rheda, & Sarracum, Epiredium quod barbarum eſt. Car
ri, Conuinus & Arcirina. Licet diuerſi generis, omnes tamen, uehiculoꝝ nu
mero fuere. Petorictum. n. gallicum fuit, rotarum quatuor. Pilentum ueneti
coloris, quo matronæ uectabantur caſtæ, quas poſtea baſternas dixere. Co
uinus Britannorum, eſſeda Belgarum, Thenſa Deoꝝ ex argento, Carrucæ
Germanorum & Gallorum. Arcera infirmorum, erat enim plauſtrum te
ctum undiq;. Eas quidem Carrucas etiam in Italia frequentes fuiſſe compe
rimus. Quippe Nero Cæſar, nunq̄ minus mille carrucis, iter feciſſe prodi
tur, longo ſemper agmine impedimentorum, incedente. Conſuitq; iureconſ
ſultus titulo locati: qđ ſi Ciſiarius dum præterire contendit euertit. Ciſium
euertit, & ſeruum quaſſauit uel occidit, culpa non liberari. Sed in eum ex lo
cato ius dari & agi licere.

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerūq;
ſignis præmonſtrari. Caput. XXXI.

VT omnis antiquitas fabuloſa eſt, his qui in magnis diſcriminibus po
ſiti admirabiles

ſici admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitoſaq; fortuna. Regium
faſtigium & imperia quæſiuere, quo res admirabilior uideretur cõmenta mi
raculi non ſemel affinxit, ut qui ex grauibus periculis poſtea erepti forent,
maieſtate & cura numinum non caſu aut fortuna ſeruati uiderentur. Romu
lum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos, cum exponi in profluẽ
tem Amulius iuſſiſſet, a lupa diſtentis uberibus alitos: pleriq; omnes tradide
runt. Q d cõmentum fabulæ ab exteris noſtri mutuati ſunt. Nã Cyro Per
ſarum Regi, cuius late imperium ualuit, cum ab Aſtiage expoſitus & pulſus
infans foret: canem ubera prebentem, illumq; a feris defendentem Paſtor gre
gis inueniſſe traditur / quæ res futuram ipſius magnitudinem haud dubiæ
portẽdere uiſa eſt. Nec uana prædictio fuit. Q uippe qui rerum geſtarum ma
gnitudine paruo imperii ſpacio, omnes reges anteceſſerit. Hieronem Syracu
ſanum qd ex ancilla æditus fuerat, in ſyluis expoſitum apes congeſto in os
melle aliquandiu aluere, qui mox omnes aſperitates ſuperuadens tantum in⸗
genio & uirtute ualuit, ut ob multa rei militaris facinora, regnum Syracu⸗
ſis, & omnia ornamenta uirtutum, paulopoſt aſſequtus ſit. Hic eſt. n. ille Hie
ro, qui præcipua & cõſtanti fide rem Romanam iuuit: unoq; tenore amicus
populi Romani & fidiſſimus cultor, perpetuo manſit. Pari exemplo tradi⸗
tur Semyramis circa Syriæ ſtagnum infans expoſita, ab auibus diu alita &
educata, magno pſagio futuræ felicitatis, quæ mox ſublata a paſtoribus poſt
uarios caſus. Regia coniunx fieri, & late imperitare meruit. Midæ quoq; Re
gi phrygiæ cum obdormiſceret. Formicæ quæ tritici grana in os congeſſere
diuitias & opes ĩmodicas illi futuras euidentiſſimis oſtentis adnotarũt. Habis
Tarteſſiorum Rex, magnis difficultatibus infans agitatus, tandem inter fe⸗
ras a cerua alitus, & haud multo poſt laqueo captus, poſt ſubactas gentes
& domitas / ſeuientes fortunæ minas experiri deſiit, qui deinde regnum aſſe⸗
quutus, documenta ægregii principis dedit. Summoq; iuſtitiæ temperamen⸗
to illis gentibus præfuit. Q uod cõmentum de Thelepho Herculis filio, qui
aui iuſſu in ſyluis expoſitus fuerat, ueteres prodidere. Sicut Peliam ab equa.
Paridem ab urſa, Egiſtum a capra: enutritos: fabulati ſunt. Adeo ex grauibus
periculis ereptis: futuræ ſigna felicitatis: quandoq; fuere pnuncia. Rurſus San
drocotto qui haud multo poſt Indorũ rex fuit, cum Alexandro inuiſus, infe⸗
ſtuſq; ſæuiciam fugiens, peruaſtas ſolitudines curis & inſonniis fatigatus lan
guente corpore iaceret afflictus, ſoluſq; obdormiſceret. Leo horribilis & perti
meſcendus ſudorem dormienti deterſit lingua: quod oſtẽtum ex omni ſeuicia
fortunæ: illum emerſurum, & mox imperii ppotentem deſignauit. Sicut Gor
dium dum conductis bobus agrum coleret: aues omnis generis circum uolã
tes, illum ex infima fortuna: ad ſummum honoris culmen proceſſurum oſtẽ
derunt. Mitto Lyſimachum & alios quos referre multum operæ eſſet: qui

ſæuientes fortunæ minas & miſerabiles caſus, ac uim fati, poteſtatemq; mira uirtute ſuperarunt. Sed ſicut poſt calamitates magnis præſagiis multi felices euentus ſortiti fuere, ita ancipitem fortunam & infandas ſtrages ac præſens excidium ueluti magna ſortis humanæ documenta, nonnullis præmonſtrare fata uoluerunt. Quo tempore Cræſus Lydorum rex, a Cyro ſubactus regno pulſus fuit, Semeſtris filius in crepundiis articulate loquutus fertur, magno oſtento & pernicioſo. Xerxe expeditionem in græciam parante: equa leporem enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella ſtragesq;, & memorandum illud excidium, quæ poſtea præcipitantibus fatis ſequta ſunt: præmonſtrarunt. Sagunti quoq; quo tpe Hānibalis excidium paſſa eſt, inter magna & aſſidua monſtra, ſatis cōſtat, infantem e matris utero pene æditum in ipſum matris aluum reuertiſſe. Quod prodigium, quaſi diuinatio futuri eſſet, teterrimum bellum & fatale excidium, ac iminens fatum quo ad internetionem funditus euerſa eſt, haud dubie oſtendit. Eſt quoq; in exemplis excilos panes Syllæ temporibus, manantis ſanguinis guttas fudiſſe, canesq; & alia id genus animalia rugitu miſerabili lugubres uoces dediſſe, bellum ciuile & inteſtinas clades, tantumq; cædis q̄tum poſtea effuſum eſt denotaſſe. Inter quæ ancilla quæ ſerpentem enixa eſt: marſicum portendiſſe bellum dicitur. Multaq; eiuſmodi in medium afferri poſſent, ut taceam Tarquinii alioſq; inumerabiles: ac mille portenta quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentis fortunæ caſus, euentusq; triſtiſſimi uariis prodigiis, prædictionibusq; præſcita fuere. Ita profecto eſt, ut quæ futura qnq; ſunt, multis ſignis quaſi multo ante præuia monitu: impulſuq; dei declarentur. Et qđ ſæuus debetur, ſiue anceps malum & aliqua temporis atrocitas, ſiue certa ſpes & indubia ſalus futura ſit, nobis portentis ſignisq; denuncietur: quibus fata iminentia & tempeſtates ſedulo uitari poſſunt & caueri. Sed quod de Gordio legimus cui aues circūuolantes auſpitium fecere. Id nimirum Vitellio Principi exitio fuit. Nā Viēnæ pro tribunali ſedenti, ſupra caput & humeros reſidēs gallinaceus tantumq; fœdarum auium ſupuolaſſe: ut tenebras pene afferrent, preſens periculum & futuras calamitates quibus ad internetionem diis hominibusq; inſenſus redditus eſt: non ceca exiſtimatione premonſtrauit.

Par exemplum Tarquinii ſuperbi & Traſybuli Mileſiorum Tyrāni ac Sexti Tarquinii & Zopiri Aſſyrii. Caput. XXXII.

QVod de Tarquinio Superbo ſcriptum legimus aliquando: q odio inexpiabili: diis hominibusq; īſenſus regno pulſus fuit: cum Gabios olim opprimere uellet dolis: quia nuncius filii dubiæ fidei uidebatur ne ſecreta ſui conſilii panderet. In hortos

quibus

quibus deambulabat illum adduxiſſe. Et cum nihil reſponderet. ſumma papa-
uerum capita, baculo decuſſiſſe, quo ænygmate, quid uellet pater filius intelle-
xit. Idem de Traſybulo mileſiorū Tyrāno, non mitioris perfidiæ ſcriptum ac-
cepimus, Cum enī a periandro corinthio, nūcio conſultus foret, quid ſibi agē-
dum putaret, ut omni ſuſpicione procul, & metu uacuus imperitaret, qualis-
cunq; foret, nichil aliud retuliſſe fertur preter q̄ quod nuncium periandri haud
exploratæ fidei uirum in ſegetem meſſi matura adduxit, ſūmaſq; frumenti ari-
ſtas. Baculo decuſſit, nullo uerbo reddito, eodem nūcio anxie proſequente &
quid uellet periandro referri expectante. Quo facto intellexit ſagacis uir inge-
nii, ut ſi ciuibus dominari & Tyrānide potiri cuperet, principes ciuitatis & ſū-
ma capita rerū, quibuſcūq; modis poſſet e medio tolleret, tacitiſq; ambagibus
ſublatis potentioribus illū regno potiturū depulſo metu affirmauit. Atq; hic
periander fuit q Tyrānos ſi diutius dominari cuperēt, amore potius ciuium
& caritate q̄ armis ſtiparentur monuit & ſuaſit. Non enim parua dixit muni-
menta, beneficentiā & ſtudia hominū ad perpetuitatē. Sed in hoc ſtrathage-
mate, quod de ſexto Tarquinio legitur, cuius fœda uicia & fœdiores libidines
fuere, quod odio & diſſidio patris ſimulato ob ſuorū morū difficultatē ſuper-
biāq; ac imodicū imperium, fugam feciſſet. Gabioſq; infeſtam Tarquinio gē-
tem petiiſſet ab illiſq; exercitui prefectus fuiſſet, uno atq; altero prelio proſpe-
re rem egiſſet. Tunc demū creditā ſibi uniuerſam rem gabinā, ſublatis de me-
dio primoribus patrū: haud difficulter nec magno certamine in manus tarqui-
nii tradidiſſet. Haud abſimile factum, ſed pari exemplo eiſdemq; confictis do-
lis, rem geſtam apud Perſas inuenimus. Namq; Aſſirii cum a Dario deſciuiſ-
ſent, Babyloniamq; urbem præualidam occupaſſent, difficiliſq; expugnatio
foret. In magna rerum difficultate Zopyrus quidam ex optimatibus, homo
callidus & ueterator, ex omni barbaria ad omne facinus promptiſſimus, ani-
mo inuerecundo & aſtu barbarico, truncis auribus & naſo/lacero corpore,
& facie deformata fœdum in modum, ſingulare genus fraudis cōmētus fuit.
Quippe ſimulans ſe a Dario tam fœde cæſum, cum illo oris dehoneſtamen-
to, conſpicuus foret. Aſſyrios & Babyloniam petit, aſſerens ſibi nullum niſi
apud Darii hoſtes receptum tutum putaſſe. Inde ab Aſſyriis benigne exceptū
turmis equitum præfectum dicunt fuiſſe, uno atq; altero prælio contra Da-
rium proſpere rem geſſiſſe, & cum ex compoſito uictor fuiſſet. Tunc poſtq̄
Dux totius militiæ cōſtitutus fuit, uniuerſum ſibi creditum exercitum. Ipſam-
q; Babyloniam ualido præſidio munitam. In Darii manus haud multo ne-
gocio dediſſe. Pyſiſtratus quoq; memoratur callido aſtu & uafro ingenio ut
Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, plūribus ſibi il-
latis uulneribus & plagis, in forum prodiiſſe, & clamore querulo, magniſq;
fletis incenſam multitudinē aduocaſſe, ea ſibi uulnera ab inimicis illata palā

QVoties inſtantibus curis mihi animus laxatus fuit, ſæpe nu
mero quæſiui quæ poteſtas proconſulis foret, illorum qui
bus finito conſulatu prorogatum eſſet imperium. Et dum
quæro ab authoribus traditum, memoratũq; inueni. Q d
ubi finito magiſtratu annuo non expediret Conſulem pro
uincia decedere. Illi ne ſine honore eſſet, imperium ſæpe p
rogari ut eam prouinciam proconſul non ut conſul adminiſtraret. Cõtinua
bat, prorogabatq; illi Senatus imperium nõnunq̃ populus ſine ſenatu ex au
thoritate Tribunorum plebis. Nam ſi in decernenda prouincia Senatus auer
ſaretur. Tribunus ad populum ferebat. Plebſq; ſciebat, & ex ſcitu plebis &
ſuffragatione populi proconſulatum decernebat. Idq; quod a populo ſcitum
erat, ratum, firmumq; manebat. His ergo a populo uel ſenatu prorogabatur
ſæpe imperium ad ſex mẽſes, modo ad annum, aut donec debellati hoſtes uel
reuocati a ſenatu forent, prout ex republica eſſe uidebatur. P. eni philo Cos.
narratur primus, cui prorogatum imperium fuiſſet, & ex eo proconſulare of
ficium, cœpit pro munere dari. Scipioni deinde Africano in Africam profecto
ne finito Conſulatu incõmodo reipublicæ, prouincia decederet. Imperium cõ
ſulare donec debellatum eſſet propagatum fuit. Nonnunq̃ ſtantibus Conſu
libus, ſiqui in prouincia tumultus aut motus orirentur pluribuſq; prouinciæ opor
teret præeſſe: nouos proconſules Senatus nunc hiſdem, nunc alis decretis p
uinciis creauit, ipſiſq; plerunq; legiones & exercitus cõmiſit & mandauit, po
teratq; non modo conſuli, ſed prætori proconſulare munus dari. Sicut exem
plis pluribus extat. Sempronio. n. graccho, & . Q . Fabio Maximo Coss. cũ
Hãnibal Italiam omni clade belli peruaſtaſſet. Claudius Marcellus ex præto
re, procõſul deſignatus, uires Hãnibalis multis prœliis ita fregit & cõminuit,
ut facile uinci poſſe documentum daret. Quin & illud aĩaduerſum eſt, eaſ
dem legiones atq; exercitus quibus antea Coss. præfuiſſent, ipſis proconſuli
bus prorogato imperio demandari, uel nouos comparari contra repentinos
motus, quibus hoſtibus obuiam ire, & magnis opibus rem gerere poſſent.
Habebatq; proconſul proconſulatus inſignia eadem quæ & conſulatus. Nã
& littores, faſces, ſecures, prætextam, curulemq; ſellam in prouincia ſibi decre
ta uelut Cos. retinebat, quibus inſigniis pro imperii maieſtate, proq; ſplendo
re dignitatis cõſpicuus erat. Niſi eam adiret prouinciam in qua Cos. præſens
foret, aut e prouincia decedens Romam aduentaret. Tunc. n. finito honore
ſine imperio aut inſigniis erat. Proconſuli. n. portam romæ ingreſſo minueba
tur honor, priuatuſq; & ſine imperio cenſebatur. Neq;. n. proconſulem habe
re imperium ubi una eſſet Conſul cõſentaneum erat, niſi par illi imperium de
legatum fuiſſet. Tunc. n. & conſularia ornamenta & poteſtas utriq; erat par.
Hoc tñ intererat, qđ proconſules aut pro prætores auſpicia non habebant.

Quippe

Quippe inauſpicati erant, cum Coſs. Prætoreſq; auſpicia haberent maxima Si tamen Coſ. in prouinciam ueniret in qua proconſul degeret. Ipſe ſine littoribus & faſcibus Conſuli obuiam ire & uelut priuatus equo deſcendere, & obſequium prebere debebat. Quod uero equatum imperium procõſuli una cum conſule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum. T. Claudio Coſ. qui Africam prouinciam ſortitus erat. P. Cornelii Scipionis qui illam proconſul adminiſtrabat, equatum imperium fuit. Et cum Vrbs ab Hannibale admotis hoſtiliter legionibus premeretur, metuſq; de ſumma rerum eſſet. Q. Fuluium proconſulem capua profectum, ne ei minueretur imperium quod Vrbem iniſſet, exequato cum conſulibus imperio urbi preſuiſſe legimus. In Vrbem tñ reuerſus proconſul poterat abſentibus conſulibus eorum uices gerere, urbi preeſſe. Senatum habere, comicia futuris cõſulibus indicere, & ſin prouincia ſibi decreta, quid triumpho dignum geſſerat, etiam de uictis hoſtibus triumphare. P. Philo proconſul & cui prorogatum imperium ſæpe fuit. Græcis in campania debellatis qui rupto imperio deſciuerant de Palepolitanis ſimul & græcis triumphum egit. Et Seruilius proconſul de Cylicibus & Iſauris qđ indomita ingenia debellaſſet, triumphaſſe fertur. Tam & ſi proconſulem non gerere magiſtratum legitimum, & ideo triumphare minime poſſe pleriq; aſſeuerent. Fuit tamen aíaduerſum, Proconſulem ſine prouincia nõnunq̃ ut milites in officio haberet & obſequentes imperio, a Senatu creatum exercitui præfuiſſe. Qui etiam legatum & quæſtorem quoq; conſilio niti, quibuſq; adiutoribus & miniſtris, tam in adminiſtranda prouincia q̃ gerendo bello uti poſſet, ſicut Coſ. habebat. Illud etiam non preterierim. Proconſuli ſex tantũmodo faſcium inſignia præire: apud nõnullos ſcriptis mandatum fuiſſe. Licet alii duodecim faſces, littoreſq; & eadem inſignia honoꝝ proconſuli ſicut Conſuli apparere argumentis aſſeuerent. Quæ quidem inſignia ſtatim atq; urbem egreſſus eſt, proconſul accipit: contentioſam uero iurisdictionem niſi in decreta prouincia prouincia non exercet: uoluntariam aũt ubiq;. Quippe manumitti apud eos tam liberi q̃ ſerui ubiq; poſſunt. Apud legatum uero proconſulis non poſſunt. Hoc tñ intereſt qđ proconſul in decreta, ſtatutaq; ſibi prouincia ius tantum dicit. Coſ. uero etiam extra prouinciam & ubiq; dicit. Quodq; ante ſucceſſoris aduentum legatum dimittere non decebat proconſulem. Id. n. lege Iulia repetundaꝝ uetabatur. Fuitq; memoriæ proditum: non conſulibus modo prorogato imperio ultra tempus finiti honoris proconſularem iuriſdictionem fuiſſe. Sed & Conſulem deſignatum, ante Conſulatum proconſulare imperium geſſiſſe. Siquidem Nero Cæſar & alii deſignati Coſs. ante initum honorem ſæpe procõſulare imperium geſſere. Et prætores p̃tura functi & quæſtores poſt queſturæ munus ex Senatus decreto prouinciæ prefuere ultra preſcriptum, qui non prætores, aut

quæſtores, ſed propretores proqueſtoreſq; dicti nominatiq; ſunt. Eundemq;
propretorem, & Conſulis legatum fuiſſe ſimul. Queſtoremq; Conſulis pro
prætore prouinciæ prefuiſſe, ibiq; inſignia prætoria, aut quæſtoria habuiſſe
multiplici exemplo probatum eſt. Illud quoq; admonitu nō inutile duxerimus
quaſdam prouincias proconſulares fuiſſe ad quas ſoli mittebatur procōſules.
Quaſdam conſulares, nonnullas præſidiales, pleraſq; prætorias, quibus cō
ſules, præſides, prætoreſq; prefecti erant. Nam Carthago proconſularis erat
prouincia, Numidia, Lybia, & Aſia, citra Taurum & Cyrenæ, conſulares,
Tripolis & utraq; Mauritana atq; ægyptus ſub præſidibus fuere. Cyprus,
Hyberia, Sardinia, Sicilia, Illiricus, Achaia, Creta, & Bithinia, p̄toriæ, Sar-
diniam & Corſicam, olim prætorias poſtea ſub præſidibus fuiſſe cōperimus.
Soli uero Maſſilienſes & Nemauſenſes ab onere prouincialis præturæ ferun
tur imunes. Cūq; omnis hiſpania in ſex prouincias diuidatur, ex his Bethica
& Luſitania conſulares fuerunt, reliquæ ſub præſidibus. Ea uero in quattuor
conuentus diuiſa fuit, in quibus dabantur iura. Gaditanum: Cordubenſem,
Aſtygitanum: & Hiſpalenſem. Luſitania uero in Emericenſem: Pacenſem: &
Scalobitanum. Norici & Pannoni in quattuor prouincias: Valeriam: Suaui
am: Dalmaticam & Meſiam: Cappadocia in decem præturas poſtea in Satra
pias diuiſa fuit. Harmeniæ magna pars in duodecim gubernationes. Chatra-
motitæ qui iuxta ſinum Arabicum incolunt in quattuor nomades. Paphla-
gonia in Thetrarchias. Myſia in adminiſtrationes: Aegyptus in præfecturas
& regiones: Syria in Thoparchias: Thracia in Stratageas: Troas in nouem
principatus. Indi in ſex quinterniones ſingulas præfecturas diuiſere. Nōnulli
in Satrapeas ſicut Laodiceam. Alii in Ethnarchias: multi in tribus, pleriq; in
claſſes aut Centurias partiti fuere. Gallia: Aquitania: & Britānia prouinciæ de
cem & octo numerantur: ad quas præſides mittebantur: quas Cæſar in pro
uinciæ formam redegit primus. Macedonia ſeptem prouincias habuit: Toti-
dem Illiricus: Thracia ſex: Auguſtus Galliam & Aegyptum: Claudius Cap-
padociam: Cæſar Archelao uita functo maiorem Cappadociam Romanorū
prouincias fecit. Proditur tamen Ciaxares primus Aſiæ populos in prouinci
as diſtribuiſſe: & in ſuum quemq; ordinem diſtinxiſſe. Haſtatos Sagittarios
& equites. Nero Cæſar pontum Polemoniacum & Alpes Coctias Polemo
ne rege uita functo prouincias fecit: & nationes alpium maritimas in ius latii
tranſtulit. Fertur uero de Cappadocia mirum qd cum liberi eſſent: libertatē
a Romanis deprecati ſunt: aſſerentes illam ſe ferre non poſſe: & ſub regibus
eſſe maluere. Veſpaſianus: Achaiam: Lyciam: Thraciam: Cyliciam: Comage-
nem: Rhodum: Bizantium: & Samum libertate adempta prouincias fecit.
Traianus Daciam: Meſopothamiam: Aſſyriam: Arabiam: & Harmeniā. Fu-
itq; hæc dignitas apud Romanos in uſu frequēs: maximiq; ſplēdoris. Donec

temporis interuallo, poſt Hadrianum imperatorem & ordo & honor proconſularis deſiere. Siquidem. M. Antoninus imperator, prouincias ex proconſularibus. Conſulares aut prætorias pro belli neceſſitate fecit, ipſe uero Auguſtus pacatas imperii prouincias & ab hoſtili tumultu ocioſas. Populo Romano regendas dedit, Ibiq; tumultuātes & operoſas, aut hoſtium incurſionibus inquietas deſumpſit: ad quas modo proconſules preſides aut præfectos cum imperio. Modo preſidia & exercitus non nunq̃ legiones & auxilia deſtinauit. Tiberius quoq; Achaiam & macedoniam onera deprecantes, proconſulati imperio exemit, ſibiq; illas regendas aſciuit.

Licere uti Accuſatiuo caſu non nunq̃ in uerbis localibus, contra regulas Grāmaticorum. Caput XXVIII

ADhibitus ſum in concilium, magiſq̃ in Concilio, & in cauſam deſcendi potiuſq̃ in cauſa dici cum frequentius, cum ornatius ſepenumero uidemus, fuitq; hic ſermo ueteribus, nō frequens modo ſed concinnus & elegans. T. Liuius de Macedonico bello, Si ex quo traiecimus in græciam ad hibitus eſſem in concilium. Idem. Si ſemel inquit in cauſam deſcenderit nihil integrum futurum ſit: & alibi in euentum eius urbis poſitum, ſperni ab uniuerſa gente theſſalorum aut timeri. Et rurſus inquit cōcilium dedi. Et de macedonico octauo, in ædem Herculis ſignum ipſius dei poſitum & ſe iuges equi. Quē dicendi modum habuiſſe proprium & perpetuum auſim cōtendere. Quin etiam illud animaduertimus uerbis localibus per accuſandi caſum eundem frequenter uſum. Contraq; Grāmaticas regulas nouo exemplo multa uſurpaſſe ubi minime conuenire putaretur, quæ ratio a regula latinitatis procul abeſſe uiſa eſt: ſed tamen recte & probabiliter dici, in eaq; magnum fuiſſe orationis ornatum cuiuis patere poteſt. Quippe de macedonico bello L. Cornelius Cos. inquit relicto ad exercitum claudio legato Romam uenit. Idem quæ pro calcidenſibus ad euripi fretum dicta erāt. Cæſar commentario quinto. Allobroges inquit crebro ad Rhodanū diſpoſitis præſidiis. Cicero ad Catonem cum ad Cibiſtra quinq; dies eſſem cōmoratus: & pleraq; quæ frequenti lectione obuia ſunt, ex quibus ſatis exēplorum colligi poteſt. Cum in exercitu, in caſtris, in cibiſtris Gramatici oēs dicēdū cōſentiūt. Quod tū non inelegāter dici ſepenumero uidemus. Nā præter euphonie ſonū qui aptior concinniorq; fuit. Cū prepoſitionē: ad, accuſādi caſui adiicimus, eius eā uim uirtutēq; aīaduertimus: ut prope locū rē geri certiſſima obſeruatiōe deſignet, ut pxīs mō au: horitatibus cōſuz eſt. Quod. n. Cæſar ad rhodanū diſpoſita pſidia hūit & qui Cicero ad cibiſtra fuit cōmoratus. uſ qd. T. liuius ad exercitū dicit legatū

reliquiſſe. Id ſignat, iuxta Rhodanum exercitum uel Cibiſtra, uel per Solœ-
ciſmi modum dici Grãmatici uolunt, & in primis Diomedes / ut e cœlo de-
ſcendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac uim, & penitus atq;
alte fuiſſe penetratum, in rem de qua agimus, exprimere cõtendimus, & tũc
in præpoſitio, accuſatiuo appoſita expreſſius id ſignificauit, ut ſuperiore exor-
dio & primis probatorum authoritatibus percenſuimus. Huius rei, admonu
it me liber obſeruationum Grãmatici cuiuſpiam quæ in manus meas uene
re, in quibus ita ſcriptum legimus. In marmore inciſæ ſunt litteræ, in gẽma,
in lapide, in ligno, non in marmor gẽmam lapidem uel lignum. Contra ue
ro in es inciſas lr̃as dicimus non in ære. Cum longe ſecus contra iſtius Grã
matici opinionem erebro apud authores uſurpatum inueniamus. Nam in la
pide uel ligno, aut lapidem, uel lignum, & in ære uel in æs inciſas litteras paſ
ſim dici licere, pluſculis exemplis apparet. Maioremq; uim per accuſandi ca-
ſum exprimi & penitus atq; alte fuiſſe penetratũ demonſtrari. Plinius Iunior
ad Traianum. Quæ uos inquit patres conſcripti, ne qua interciperet obliuio
& in publica acta mittenda & incidenda in ære cenſuiſtis, Plinius item natu-
ralis hiſtoriæ, quarto, & trigeſimo, Vſus inquit æris ad perpetuitatẽ monimẽ
torum iampridem tranſlatus eſt, tabulis æneis, in quibus publicæ conſtitu-
tiones incidantur. Cicero quoq; actione ſexta in uerrem. Id non modo tunc
ſcripſerunt inquit. Verum etiam in ære inciſum nobis reliquerũt. Ex quibus
apparet per accuſandi, & auferendi caſum. In marmor & in es, ac in marmo-
re & ære, inciſas eſſe litteras latine dici licere. Sed cum accuſandi caſum po-
nimus, uideri expreſſius atq; altius rem fixam deſignari. Cum uero ablatiuo
utimur, leuiter & in ſuperficie & non penetrari funditus ſignificari.

Equeſter ordo quando primum ceptus fuit, quæq; ipſius ordinis poteſtas & officium atq; inſignia fuerint. Caput. XXIX

REcte & condigne quidam extimauerunt, cum duo ordi-
nes, plebeius ſcilicet & Senatorius Romæ a principio edi-
ti fuiſſent. Equeſtrem ordinem qui medium teneret locũ.
Poſtea adiici ceptum eſſe. Quibus purpuras ut patriciis,
& Senatoriis uti non licebat. Ius tamen annulorum au-
reorum quo inſigni a plebe ſecernebantur, & medius or-
do notabatur, publice tribunum ferunt. Quod quidem ius, non equitibus
modo tanq̃ bellicæ uirtutis iſigne. Sed & ſenatoribus & militiæ primoribus
datũ fuit. Is tñ ordo, & ſi Senatorio minor: magnæ tñ amplitudinis uigoriſq;

habitus eſt. Quippe erat auctus ampliſſimis honoribus, & Senatorio pe-
ne par. Nam cum a principio originum eiecto Tarquinio & depulſo metu
regio in libertatem ſe urbs uendicaſſet. Brutus primus ex equeſtri ordine ſe-
natum ſuppleuit, trecentoſq; delegit Senatores, quorum conſilio & autho-
ritate niterentur. Lapſis deinde temporibus. C. Gracchus Tiberii frater, &
haud multo poſt Liuius Druſus Tribunus plebis, uberiori compendio cũ
aliquando ordinem cum Senatorio confundere decreuerunt. Vtq; plus di-
gnitatis ferret, ut in Senatum uenire & ſententiam dicere liceret, lege ſacratã
deinde plebiſcito ſanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum eſt, ut tam
& ſi a cenſoribus in Senatum allecti non eſſent. Pro eo tamen ꝙ magiſtra-
tus & honores geſſerant, in Senatum uenire, & ſuffragari, ac ſententiæ ius
habere poſſent, qui ſunt pedarii appellati. Quin etiam equites ſupra Sena-
tores extulerunt, & uelut, longe principes pleruncq; antelati ſunt. Neue iu-
dicia quæ penes Senatores erant, illius tantum ordinis forent. Idem. M. Li-
uius, ut æqua parte penes Senatum & equeſtrem ordinem diuiderentur, le-
gem promulgaſſe fertur, quæ diu ſancta & incorrupta manſit, quæ res ma-
gnarum ſæpe diſſentionum & dimicationis pernicioſæ cauſa, & ſeminari-
um fuit. Ipſeq; decuriæ iudicum, quæ ex ordine equeſtri deligebantur mox
pluribus diſcretæ nominibus fuere. Quippe alii Tribuni ætis, alii ſelecti, nõ-
nulli appellati ſunt iudices, quibus poſtea nongenti additi ab omnibus ſe-
creti: quibus ſcita ſuffragiorum in comiciis cuſtodire: negocium erat, qui
tam & ſi iudicum non equitum nomina ferrent, tamen equeſtris fuiſſe or-
dinis, & inter equites adnumerari, haud dubium eſt. Nanq; & annulo ut
equites utebantur, & eadem habebant honoris inſignia hiſdemq; fungebã-
tur muneribus. Ad quas aliquem ex nouis ciuibus & cui haud multo tem-
pore ciuitas data eſſet, admitti non decebat, quia nefas duxere ciuem nouici-
um inter equites adnumerari. Tam & ſi Hannibalis tempore, quo Italiam
omni clade belli puaſtabat, Ius annulorum aureorum fuiſſe promiſcuiuſus
Plinius aſſeueret. Hic etiam ordo quandcq; diuiſus in plures ſpecies fuit no-
minibus uariis, ex quibus qui ampliori prærogatiua illuſtres erant petræ co-
gnomentum tulere pleriq; Fabiani. Aliiq; alio nomine cenſi. Deniq; Nero
Cæſar ordinem Auguſtanorum equitum inſtituit primus, reliquis per eum
ordinibus offenſis, & fere deſtitutis. Quoq; plus dignitatis ferrent ſeruatũ
eſt, ut multæ prouinciæ per ſolos equites Romanos præſidũ loco regerent.
Nã & Cappadociæ & Aegypto & aliis pluribus diu eqtes Romani pſuere. In-
ter quas ægyptus hoc ꝓpriũ tulit & peculiare, ut ad eã nemo Senatorii, ſed
equeſtris tm̃ ordinis præſes accederet, quoꝝ decreta Diuus Auguſtus perinde
haberi iuſſit, ac ſi Romæ magiſtratus aut reges, Cõſules, ꝑtoreſue, illa cẽſuiſ-
ſent. Cũq; Impatores ius pplo dicerẽt: fuit cõſtitutũ. ut eqtes cũ Senatoribus

Chalcidenſes uero tãta ratio peculii habita eſt, ut qui eſſent locupletes, equitum nomina ferrent. Cretenſes quoq; equitũ ordinẽ & uetuſtate & dignitate longe præcipuum & magno precio habuere. Acheis equeſter honor, uelut præcipuo ſemper munere præcelluit. Sicut Germanis qui Batali dicunt. Et Capuæ equitibus plerunq; eſt honos habitus, quibus ciuitas data eſt, quod bello latino a Romanis non deſciuiſſent. Maximæ utro celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuiſſe traditur. Siquidem uno cenſu quingenti Gaditani bello egregii, huius ordinis cenſi traduntur. Qui etiam numerus in equeſtri dignitate pataui fuiſſe proditus eſt. Illud tamen præcipiendum nõ negauerim, non cuicunq; militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe, quia niſi ex primoribus militum aut re magna & extimatione forẽt. Aut præfectus, Centurio, Decurio, aut tribunus, exercitui præeſſent, Vel a principe, aut prætore aureo annulo donati fuiſſent, illis impune uti nõ licebat. Ferreo enim militibus paſſim uti permittitur. Quem morem Perſæ uſurparunt, quibus neq; auri m Zonam ue, aut monile, neq; annulum niſi Regis munere collatum deferre licet. Poſt temporum uero interualla non modo annuli aurei. Sed diuerſi generis munera uelut ampla præcia militibus dari cepere. Quippe Aurelianus Imperator Gregariis militibus ut per omne tempus militiæ, fibulas haberent aureas priuilegium dedit. Seuerus ultra aureos annulos etiam domeſticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos emolliuit, & eneruauit. Apud Macedones, Chlamys & Apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas Chlamydes militi dona impartiuit. Alexander Macedo uſum Perſicæ ſtolæ. Vetuſto tamen more in Romanis legionibus ſolis Tribunis aureas fibulas habere. Gregario uero aut manipulari, baltheos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Ferturq; Iulius Cæſar, milites tam cultos habuiſſe, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tam & ſi Brutus in Philippis Tribunis fibulas aureas, ut probrũ obiectauit. Non ſic Sparthacus, qui dum contra Romanos molitur arma omnem auri, argentiq; uſum militi interdixit. Præ cæteris Fabritius cenſor tantæ abſtinentiæ, & tam caſtigatæ diſciplinæ fuit, ut ſummos duces pluſq; pateram & Salinum ex argento in caſtris habere edicto inhibuerit. Contra uero de Antiocho proditum eſt, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter frena & monilia. Phaleras, & armillas, atq; Ephippias, Galeas, & arma, etiam clauos aureos crepidis ſubiectos, & argentea uaſa ad ſpurciſſimos uſus, reliquamq; ſuppellectilem ex argento, auroq; intertextam, militibus ferre permiſerit.

Quid ſit charta Opiſthographa apud iureconſultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarũ genera fuerint. Caput. XXX.

QVidam inter cauſidicos patronus diſertiſſimus & in litteris
non poſtremi nominis adiuit me, atq; alterum cum quo in
foro deambulabam iuris peritum non paruæ extimationis
uirum, natura triſti admodum & recondita, cuius nomen
libens prætereo, nequem uidear inceſſere, & petiit ab eo edo-
ceri, quid ſibi uellet Vlpianus de bonorum poſſeſſione ſm ta-
bulas, ubi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartā referri & ad
deleticiam, proinde ſi in opiſthographo, quiſpiam teſtatus ſit, poſſe hinc peti
bonorum poſſeſſionem. Quid eſſet Opiſthographum ſignificari ſibi poſtu-
labat. Cūq; ille reſpondere cunctaretur. & incertius aio fluctuaret, putare ſe ni-
hilominus dixit, ex interpretis authoritate. Opiſthographam dici chartam: in
qua deſcriptæ impenſæ ad calculos referuntur una cum tributis & debitis: af-
ferens quandam uerbi deriuationem derid iculam, & alia nugalia quæ cū ſint
perſpicuæ falſitatis referre non neceſſe habeo. Nec multo poſt quæſtione de-
poſita, cum ad alios ſermones diuertiſſet, quaſi tacita confeſſione uictus, non
ſine pudore digreſſus eſt. Quo digreſſo quid ego ſentirē de Opiſthographo
petiit a me ille ſerio explanari. Dixi ego ſatis liquere uerbi originem e græco de-
ductam, & quantum aſſequi poteram Opiſthographam dici chartam quæ
utraq; facie & diuerſo latere ſcripturæ admouebatur, hoc eſt intus, & a tergo;
quæ plerūq; nō ſpecie libelli erat, ſed uoluminis inſtar torquebatur, quo mo-
re priſci ſcripta edidiſſe feruntur, deductum nomen ab ἀπὸ ὄπισθεν. quod poſt
& retro ſignificat ἀπὸ γραφὴ quod eſt ſcriptura. Qui igitur tam a facie q̄ a ter-
go ſcripta exarabāt, in opiſthographo ſcripſiſſe ferebantur. Plinius Iunior: ele-
ctorū cōmentarios centum ſexaginta mihi reliquit opiſthographos, hoc eſt
etiam a tergo ſcriptos, unde morbum opiſtothonicum dici uolunt illorum
qui ceruicem retro flexam habuere. Sicut Opiſthocomæ, qui comas retro
ferre conſueuere, qualis Hectoris coma dicit̄ fuiſſe. Fuere. n. apud ueteres char-
tarū diuerſa genera. Nam & ſingrapha & opiſthographa edebantur ſcripta.
Singrapha. n. uno, Opiſthographa utroq; exarātur latere. Quod uero teſta-
toris manu ſcriptum erat, Holographum qđ priuatim Chirographū. Quod
aūt quiſq; ſua manu ſcripſit Autographum. Præter quæ fuit Hieraticha ex bi-
blo in ægypto frequens ſacris tantum uoluminibus dicata. Hæ fuere a princi-
pio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ. Item fagi & ulmi: aut ſicut
Vlpianus cenſuit, ex tilia, philira, & papyro. Liber. n. interior pars eſt corticis
quæ ligno coeret, in quo ante uſum chartarū exarabantur ſcripta, uel in pal-
marum foliis ut Plinius notat. Fuitq; antiquiſſimi moris, publica monimē-
ta plumbeis uoluminibus. Priuata aūt lintheis deſcribi, in quibus nonnunq̄
publica. In Papyro, aūt perraro publica frequentius priuata edebantur. Is. n.
in paluſtribus ægypti frequens erat, qui intextus, farina glutinabatur. Erant

quoq; tabellæ cera illitæ in quibus monimenta litteris nonnunq̃ mandari le
gimus aliquando duplices plerunq; triplices, aut quincuplices colore diuerſæ.
Nam & luteæ erant, uirides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epiſtolas. In qn
cuplici honores & magiſtratus. In duplicibus, ſiquid eſſet arcanum & ſubti
cendum, interioreſq; animi notas magis adnotabant. Philiram uero corticem
eſſe Tiliæ græci aſſeuerant, in qua notas uerboꝝ & ſenſa, mandari litteris ſæ
pe proditum eſt. Poſt quas chartæ ædinæ quas pgamenas uocant fuere, Per
gami urbe troadis primum inuentæ, ubi cum Attalus, & Eumenes imperita
rent, nobilem illam omnium ſermone celebratam bibliothecam conquiſitis
undiq; exemplaribus edinis chartis conſtruxiſſe feruntur. Nãq; aliam Ptole
meus Philadelphus plus ducentoꝝ millium uoluminum in Alexandria di
ſpoſuit. Quam. M. Antonium Cleopatræ largitum fuiſſe. Nonnulli ad pri
mum duraſſe bellum cum Auguſto, aſſeuerant, quæ mox incendio abſum
pta fuit. Romæ aũt Aſinius Pollio uatum libris conſeruandis bibliothecã di
cauit primus. In qua. M. Varronis imaginem adhuc uiuẽtis, pro cumulo ma
gnæ gloriæ poſuiſſe fertur. Sicut Victorino ob doctrinæ magnitudinem ui
uenti, ſtatuam populus in foro poſuit. Apud Athenas Pyſiſtratus illius exem
plo bibliothecam fecit. Meminitq; Herodotus, priſca conſuetudine, hedinas
pelles, biblos nuncupaſſe ueteres, qđ aliquando biblorum inopia eiuſmodi
pelles ſcripturæ admouerent. Bragmanes litteras non ceris, nec libris, ſed in
ſindonibus ſullatis coloribus effinxere. Babylonii uero coctilibus Laterculis
mores, leges, atq; inſtituta tradidere. Quare Cleantes quod a Zenone audie
rat, in tegula oſſe adnotauit. Phenices animaliũ figuras litteraꝝ loco inſcalpe
bant lapidibus: ab his. n. profectus Cadmus litteras greciæ intulit, quæ æcdẽ
mãſere ſemp: & cum litteris ſermo: licet pelaſgica lingua ſæpe mutata & abſciſ
ſa fuerit. Sicut Aſſyriis Rhadamantus: Aegyptiis Mennon & Anubis: Phri
gibus Hercules. Latinis uero Carmenta & Pelaſgi: aut ab Corinthio Dema
ratho profecti. Vel ut putant alii Symonides & beroſus primos characteres
addidere. Quauis Agyptios per animalium figuras primum ſenſus mentis
effinxiſſe, & antiquiſſima monimenta mandaſſe litteris, nonnulli ferant. Alii
Aſſyrios qui notas litteraꝝ docuerint: arbitrantur primos. Nonnulli Ionum
Characteres a primis originibus æditos omnis uetuſtatis nuncios fuiſſe pu
tant. Sicut pherecidem Syrum proſam orationem inueniſſe. Proditũq; me
moriæ eſt Aegyptios litteras habuiſſe uſitatiſſimas quas ſinguli diſcũt: quas
uero dicunt ſacras interiores & recenditas, ſoli ſacerdotes norunt a parẽtibus
traditas, qui etiam ex omni æternitate reꝝ geſtaꝝ ſenſa effinxere. Atq; æthio
pes perplexo ſcripturæ genere uſos: ut non ex lateribus digeſtis ordinibus ut
nos cõmunis habet. Sed a ſũmo ad imum litteraꝝ ductus exararent qđ Ta
pocon græci appellant qui cum ſeptem Characteres habeant. Illorum ſinguli

quattuor recipiunt ſignificatus. Atq; ægyptios a dextra in ſiniſtra contra græcorum morem ductus diſponere. Atq; Indos abſq; uſu litterarũ oĩs æui res geſtas & memoratu dignas, Pythagorico more, memoriæ tenuiſſe. Illaſq; a parentibus traditas per manus poſteris dediſſe, qui tamen haud multo poſt in ſyndonibus ſcribere inceptarunt, totaſq; paginas monimentis rerum geſtarum impleuerunt. Fuitq; apud Carthaginenſes uetus conſtitutum, neqs græcas litteras aut Idioma ediſceret, cum arcana illorum conſilia & abditos ſenſus linguæ comertio & per occulta colloquia Dionyſio prodita intelligerent. Romanis quoq; per ſigna, ac paruas, breueſq; notas, multarũ litterarũ ſenſa colligere per notarios uſus inualuit. Adeo ut quis citato ſermone æditas in foro orationes per notas facile actuarii exciperent, ac ſenſa & uerba intelligerent. Quin etiam Romani principes lectores apud ſe habebãt, quos αναγνωστας dixere, cum ipſi occupati lectioni uacare nõ ualerent, qui etiã uſum latini ſermonis nonnullis coloniis pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis a populo Ro. tributum fuit ut publice latine loqui liceret, utq; præconibus latine uendendi, auctionandiq; facultas foret. Rurſus quæſiuit ubi explanari qui eſſet Ciſiarius, de quo apud Vlpianũ & legum peritos frequẽs mentio fit. Dixi ego Ciſiarium dici qui uehiculum duceret & quaſi aurigaret. Ciſium.n. uehiculi genus eſſe aperte liquet. Cicero in Antonium ſecũda Philippica. Inde ciſio celeriter ad urbem uenit, capite inuoluto. Et.n. uehiculorum curruumq; diuerſa fuiſſe genera non una facie apud authores legimus. Nam & Eſſedum, & Petoritum, Ciſium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arcena, Plauſtrum, Rheda, & Sarracum, Epiredium quod barbarum eſt. Carri, Conuinus & Arcirina. Licet diuerſi generis, omnes tamen, uehiculorũ numero fuere. Petoritum.n. gallicum fuit, rotarum quatuor. Pilentum ueneti coloris, quo matronæ uectabantur caſtæ, quas poſtea baſternas dixere. Couinus britannorum, eſſeda Belgarum, Thenſa Deorũ ex argento, Carrucæ Germanorum & Gallorum. Arcera infirmorum, erat enim plauſtrum tectum undiq;. Eas quidem Carrucas etiam in Italia frequentes fuiſſe comperimus. Quippe Nero Cæſar, nunq̃ minus mille carrucis, iter feciſſe fertur, longo ſemper agmine impedimentorum, incedente. Cenſuitq; iureconſultus tıulo locatiq; ſi Ciſiarius dum præterire contendit cæteros. Ciſium euertit, & ſeruum quaſſauit uel occidit, culpa non liberari. Sed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerũq; ſignis præmonſtrari. Caput. XXXI.

VT omnis antiquitas fabuloſa eſt, his qui in magnis diſcriminibus po

ſuci admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitoſaq; fortuna. Regium faſtigium & imperia quæſiuere, quo res admirabilior uideretur cōmenta miraculi non ſemel affinxit, ut qui ex grauibus periculis poſtea erepti forent, maieſtate & cura numinum non caſu aut fortuna ſeruati uiderentur. Romulum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos, cum exponi in proflué tem Amulius iuſſiſſet, a lupa diſtentis uberibus alitos: pleriq; omnes tradiderunt. Q d' cōmentum fabulæ ab exteris noſtri mutuati ſunt. Nā Cyro Perſarum Regi, cuius late imperium ualuit, ſeum ab Aſtiage expoſitus & pulſus infans forte canem ubera prebentem, illumq; a feris defendentem Paſtor gregis inueniſſe traditur / quæ res futuram ipſius magnitudinem haud dubiæ, portēdere uiſa eſt. Nec uana prædictio fuit. Quippe qui rerum geſtarum magnitudine paruo imperii ſpacio, omnes reges anteceſſerit. Hieronem Syracuſanum qd' ex ancilla æditus fuerat, in ſyluis expoſitum apes congeſto in os melle aliquandiu aluere, qui mox omnes aſperitates ſuperuadens tantum ingenio & uirtute ualuit, ut ob multa rei militaris facinora, regnum Syracuſis, & omnia ornamenta uirtutum, paulopoſt aſſequutus ſit. Hic eſt.n. ille Hiero, qui præcipua & cōſtanti fide rem Romanam iuuit: unoq; tenore amicus populi Romani & fidiſſimus cultor, perpetuo manſit. Pari exemplo traditur Semyramis circa Syriæ ſtagnum infans expoſita, ab auibus diu alita & educata, magno pſagio futuræ felicitatis, quæ mox ſublata a paſtoribus poſt uarios caſus. Regia coniunx fieri, & late imperitare meruit. Midæ quoq; Regi phrygiæ cum obdormiſceret. Formicæ quæ tritici grana in os congeſſere diuitias & opes īmodicas illi futuras euidentiſſimis oſtentis adnotarūt. Habis Tarteſſiorum Rex, magnis difficultatibus infans agitatus, tandem inter feras a cerua alitus, & haud multo poſt laqueo captus, poſt ſubactas gentes & domitas/ſeuientes fortunæ minas experiri deſiit, qui deinde regnum aſſequutus, documenta ægregii principis dedit. Summoq; iuſtitiæ temperamento illis gentibus præfuit. Quod cōmentum de Thelepho Herculis filio, qui aui iuſſu in ſyluis expoſitus fuerat, ueteres prodidere. Sicut Peliam ab equa. Paridem ab urſa, Egiſtum a capra: enutritos: fabulati ſunt. Adeo ex grauibus periculis ereptis: futuræ ſigna felicitatis: quandoq; fuere pnuncia. Rurſus Sandrocotto qui haud multo poſt Indorū rex fuit, cum Alexandro inuiſus, infeſtuſq; ſæuiciam fugiens, peruaſtas ſolitudines curis & inſomniis fatigatus languente corpore iaceret afflictus, ſoluſq; obdormiſceret. Leo horribilis & pertimeſcendus ſudorem dormienti deterſit lingua: quod oſtētum ex omni ſeuicia fortunæ: illum emerſurum, & mox imperii ppotentem deſignauit. Sicut Gordium dum conductis bobus agrum coleret: aues omnis generis circum uolātes, illum ex infima fortuna: ad ſummum honoris culmen proceſſurum oſtēderunt. Mitto Lyſimachum & alios quos referre multum operæ eſſet: qui

quibus deambulabat illum adduxiſſe. Et cum nihil reſponderet, ſumma papauerum capita, baculo decuſſiſſe, quo enygmate, quid uellet pater filius intellexit. Idem de Traſybulo mileſiorū Tyranno, non minoris perfidiæ ſcelerum accepimus. Cum enim a periandro corinthio, nuncio conſultus foret, quid ſibi agendum putaret, ut omni ſuſpicione procul, & metu uacuus imperitaret, qualiſue linguis foret, nichil aliud retuliſſe fertur preter q̄ quod nuncium periandri haud exploratæ fidei uirum in ſegetem meſſi matura adduxit/ſūmaſq; frumenti ariſtas. Baculo decuſſit, nullo uerbo reddito, eodem nuncio anxie proſequente & quid uellet periandro referri expectante. Quo facto intellexit ſagacis uir ingenii, ut ſi ciuibus dominari & Tyrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & ſumma capita rerū, quibuſcūq; modis poſſet e medio tolleret, taciti ſq; ambagibus ſublatis potentioribus illū regno potiturū depulſo metu affirmauit. Atq; hic periander fuit q Tyrannos ſi diutius dominari cuperēt, amore potius ciuium & caritate q̄ armis ſtiparentur monuit & ſuaſit. Non enim parua dixit munimenta, beneficentiā & ſtudia hominū ad perpetuitatē. Sed in hoc ſtrathagemate, quod de ſexto Tarquinio legitur, cuius fœda uicia & fœdiores libidines fuere, quod odio & diſſidio patris ſimulato ob ſuorū morū difficultatē ſuperbūq; ac imodicū imperium, fugam feciſſet. Gabioſq; infeſtam Tarquinio gētem petiiſſet ab illiſq; exercitui prefectus fuiſſet, uno atq; altero prelio proſpere rem egiſſet. Tunc demū creditā ſibi uniuerſam rem gabinā, ſublatis de medio primoribus patrū: haud difficulter nec magno certamine in manus tarquinii tradidiſſet. Haud abſimile factum, ſed pari exemplo eiſdemq; conſictis dolis, rem geſtam apud Perſas inuenimus. Namq; Aſſirii cum a Dario deſciuiſſent, Babyloniamq; urbem præualidam occupaſſent, difficiliſq; expugnatio foret. In magna rerum difficultate Zopyrus quidam ex optimatibus, homo callidus & ueterator, ex omni barbaria ad omne facinus promptiſſimus, animo inuerecundo & aſtu barbarico, truncis auribus & naſo/lacero corpore, & facie deformata fœdum in modum, ſingulare genus fraudis cōmētus fuit. Quippe ſimulans ſe a Dario tam fœde cæſum, cum illo oris dehoneſtamento, conſpicuus foret. Aſſyrios & Babyloniam petiit, aſſerens ſibi nullum niſi apud Darii hoſtes receptum tutum putaſſe. Inde ab Aſſyriis benigne exceptū turmis equitum præfectum dicunt fuiſſe, uno atq; altero prælio contra Darium proſpere rem geſſiſſe, & cum ex compoſito uictor fuiſſet. Tunc poſtq̄ Dux totius militiæ cōſtitutus fuit, uniuerſum ſibi creditum exercitum. Ipſamq; Babyloniam ualido præſidio munitam. In Darii manus haud multo negocio dediſſe. Pyſiſtratus quoq; memoratur callido aſtu & uafro ingenio: ut Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus ſibi illatis uulneribus & plagis, in forum prodiiſſe, & clamore querulo, magniſq; fletis incenſam multitudinē aduocaſſe, ea ſibi uulnera ab inimicis illata palā

uociferatus. Et cum cuſtodes corporis manus iuuenum audaciſſimorum accepiſſet, Tyrannidem Athenis magno ſcelere & perfidia inuaſiſſe, Neq; abſimili exemplo Dyoniſiũ qui Syracuſas flagitioſius occupauit, pari audacia & aſtu uſum fuiſſe accepimus. Namq; doloſis conſiliis ſe multorum inſidiis appetitum aſſeuerans prope concionantis in modum per infimas obteſtationes, apud populum peruicit, ut ſexcentos circa latera armatos ſumeret, quo agmine ſtipatus graui & ſuperbo dominatu patriam occupauit. Adeo pernicioſis exemplis & ueſana cupidine mouentur homines ut quod uirtute nequeunt callido aſtu & malo facinore aſſequãtur. Proditur memoriæ iuuenis inter ceteros nõ ignaui ſpiritus ex optimatibus quos ariſtodemus Tyrannis extorres fecerat hoc concilio uſus ut patriam ab impotenti ſeruitute liberaret. Nam corpore plagis afflicto ut fides haberetur, ad Ariſtodemum uenit: & quos fidiſſimos habebat, exciuit, illoſq; in ſaltus inuios & inacceſſos ubi diſpoſitæ erant inſidiæ adduxit, quibus debellatis & Tyranno occiſo. Cumas ſeruili iugo liberauit. Soſis uero Syracuſanus homo uerſuti ingenii nouãdi res occaſionẽ nactus: cum ſimilibus dolis ſanguine fœdatus & ueſte lacera lamentabili uoce contra Dionem multitudinem exciret, cõcilio parum celato, poſtq̃ diſcuit fraus, tãq̃ molitor nouarum rerum & uulgi turbator. Athenis iudicium ſubiit, & inteſtinæ fraudis penas luit.

ALEXANDRI : DE. ALEXANDRO IVRIS. PERITI. NEAPOLITANI GENIALIVM. DIERVM LIBER. TERTIVS

Quid dicatur idem apud Philoſophos & quid idem a Iure cōſultis diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput I.

ERMOLAVS Barbarus Amicus meus ſummus per q̃ fuit litteris homo ornatiſſimus boniſq; diſciplinis & ingenuis artibus exceultus ac preter ingenii amenitatē que plurima in homine fuit doctrina quoq; curioſa & eleganti, ad eum quottidie dum Romæ ageret, complures uiri bene litterati atq; in ſtudiis doctrinarum Magiſtri, Sapientieq; doctores facundiſſimi, exercendi animi cauſa frequentes uentitabāt. Accipiebatq; ſingulos ille aut noua lectione authoris nō uulgaris, non nunq̃ queſtiunculis ex Philoſophia, minime procacibus & petulantibus, ſed placidis & ingenioſis, ac pro eſtimatu cuiuſq; feſtiua quadam argucia animum laceſſentibus, ita ut ipſius cōſuetudine & ſermone quottidiano ſemper, quiſq; doctior & lepidior fieret. forte uero, cum feſta ſolēniq; die ad cenam ab eo inuitati, nō nulli ex noſtratibus boni adoloſcētes ſtudia humanitatis profeſſi, & nos una tranſactis negociis conueniremus, Excepit nos ille, cenula admodum lauta & frugi, non prodigis æpulis & paratu magno, ſed parco breui & parabili cibo, & ut tenui conuictu, ita ſumma uoluptate comitateq;, mutuos ipſe ſermones miſtos conuiualibus iocis in longum protrahebat, Cunq; intercenandum ſicut ſolebat in conuiuio familiari, Iuuenis quiſpiam letæ indolis & haud illiteratus, Theſei res geſtas nuper e plutarcho in latinum uerſas ſcite admodum & uenuſte lectitaret, quoq; pacto in Cretam delatus laberinei errores &

Q

minotauri monſtra ſuperarit reuerſoq; ut Athenienſes ob res fortiter geſtas
dies feſtos dedicarint, & alia permulta, ut ingenium facundiaq; eius fuit in
extollendis uendicandiſq; grecorum rebus pluſq̄ ſatis eſt profuſi. Hoc quoq;
legebat, nauim qua in Cretam Theſeus delatus fuerat, ad demetrii phalerei
tempora Athenis ſeruatam cuſtodiri. Et quia longo euo abſumpta materia
fuit. Lignis antiquioribus detractis nouiſq; cooptatis diu manſiſſe. Eaq; cum
eadem Theſei nauis diceretur, apud philoſophos, alioſq; Phiſicæ ſtudioſos,
an eadem eſſet nauis an uero altera, ancipitem quæſtionem incidiſſe: Cumq;
hæc & pleraq; ex plutarcho in hanc ſententiam ille legiſſet. Moroſa inquit Her
molaus & quæ nichil habeat controuerſiæ quæſtio hæc inter Philoſophos a
gitari cæpta fuit. Cui enim non explicatum eſt, ubi materia non eadem ſubeſt
quæ prius erat, & ſi loco illius altera ſuffecta ſit, mīme eandem rem dici opor-
tere: Conſtat enim nauim quæ demptis tabulatis & tignis. ex noua materia
cooptata eſt, non eandem eſſe. Siquidem cum quid idem eſſe dico. Illud ita
demum eſſe idem putandum eſt. Si nichil ei additum detractum ue ſit: Na-
uis ergo quæ ueteri dempta & noua cooptata materia facta eſt, quia non ea-
dem materia nunc eſt quæ olim fuit, eadem omnino dicenda non eſt: Cunq;
me qui una aderam quid de iſtiuſmodi re iudicii haberem potiſſime interroga-
ret. Reſpondi meminiſſe me in complurium Iuriſconſultorum Libris ſecus
longe atq; ipſe cenſeret ſcriptum legiſſe, quos omnes cōtra ſentire atq; iſti opi-
nioni aduerſari haud dubium fuit. Namq; Alphenus iuris ciuilis & ueterum
litterarum impenſe doctus, haud in merito exiſtimauit, ubi iudicium coram
uno pluribuſue agitari ceptum fuit. Si illis fato pfunctis alii ſuffecti ſint, idem
iudicium cenſeri. Et populum eundem eſſe qui nunc eſt, & qui ab hinc centū
annis fuit. Nauim quoq; quæ mutata ueteri materia noua ſuffecta eſt, non a-
liam ſed eandem decere exiſtimari: Quod ſi aliter dicimus, utiq; foret, ut nos
qui immutamur quottidie iidem non eſſemus qui ab hinc anno fuiſſemus:
Quin etiam ſi lōgius euagari libet, inueniemus ulpianum magna uirum au
thoritate, qui ob excellentem doctrinam. Aurelii Alexandri Imperatoris: Sa-
cri ſcriniorum Magiſter fuit, & Ponpeiū pariter uiris ſcientem & peritum, lit
teris prodidiſſe: Si grex mihi teſtamento legatus eſſet, iſq; adeo immutatus eſt
ut ne ouis quidem quæ ſcripti legati tempore fuit, hodie ſuperſit. Sed omnis
ex ſobole poſteanata ſuffectus ſit, eundem gregem dici, atq; ideo legatum te-
ſtamento deberi, quia cum quid loco alterius ſufficitur, idem exiſtimari haud
dubium eſt: Atq; hoc inquam apud ueteres uiris peritos ita in confeſſo fuit ut
exploratius nihil eſſe poſſit: Cunq; Hermolaus me fuiſſet intuitus, ueluti fa-
ceretur quod aſſerebam: Eſt inquit arbitror ut dicis, & ſi mihi hæc ſententia oī
no non prohibatur, cui prorſus non accedo: Et cū iſta ſit ueterū Iuris peritoꝝ
opinio ut modo dixti, aliquid obniti non auderem ſi penitus uera foret: Nam

quod aſſeueras Vlpianum & iureconſultos ſentire/facilis eſt & expedita diſtinctio, id quod aſſerunt cenſeri in caſibus per te modo explicatis, nõ tamen ut in omni re/omniq; negocio idem ſtatuendum cenſeam. Nam ſi altius rem intueri uolumus, profecto referre arbitror, cum quid idem eſſe dicimus, an illud eiuſdem ſubſtantiæ & formæ, an uero alterius dicamus. Formam uero a ſubſtantia abeſſe non ignoras, quas a ueſtris iureconſultis materiam & ſpeciem appellari audio, quam Ariſtoteles Idos nuncupat. Plato Ideam. Nonnulli materiam pleriq; cauſam & formam. Cum ergo aliquid idem eſſe dicos hoc apud Phyſicos ita receptum eſt, quod eſt uero propius, tunc demum, illud idem dici oportere, ſi eadem materia ſubeſt quæ prius fuit, & forma ſeu ſpecies immutata non eſt. Idq; poſſe internoſci, q\& mutatio formæ uel ſubſtantiæ diuerſam non eandem rem facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia cooptata eſt, & grex noua ſobole ſuffectus, ſic populus & alia hoc genus, quia materia ſeu nauis ſubſtantia non eadem eſt, quæ olim fuit, quippe quia illa dempta alia ſuffecta eſt. Licet forma uel ſpecies nauis, gregis, populi, eadem ſubſit: eandem rem non eſſe haud dubie efficit, cum diuerſa materia uel forma diſſimilem rem non eandem efficiat, alioqui dicendum foret, eaſdem nunc Athenas eſſe quæ quondam fuere, eandem Carthaginem, eandem deniq; Romam. Vrbes præualidas olim & populos prepotẽtes, nunc ut uides ita incendiis & ruinis deformatas, uaſtas, & infrequẽtes, ut illarum uix memoria aut ueſtigium extet. Veſtri uero iureconſulti rem aliter intuentes, licet materia rei mutata, ſi altera illius loco ſuffecta ſit, dum modo eadem ſpecies maneat, eandem rem dici putant. Credo quia nihil officit aut repugnat, quare illud, ex conſtitutione iuris, idem cenſeri non debeat. Et enim ſi in demortui loco ſuffectus eſt iudex, uel ſi teſtamento quiſpiam gregem legauit, ſeu quid aliud arbitrere, licet quod prius erat mutatum ſit/& aliud illius loco ſuffectum, Quia non propterea mutata reſtantis uoluntas probatur, ex qua iuris conſtitutio pendet/eandem rem cenſeri proculdubio facit. Vbi enim ratio legis ineſt, ibi idem eſſe iudicium bonum & equum eſt. Quod apud phiſicos qui rem acutius intuentur/ & magis hæc hæc ad uiuum reſecant (cum ſint rerum ſcientiſſimi & artium periti) non ita receptum eſt. Leges enim quod probabile eſt/quantumq; æquitas & ius ſuadet ſequuntur. Phiſici uero/quantum ueritas & ratio neceſſario conuincit efficiunt. Ex hoc igitur effici cogiq; poteſt/id de quo diſceptabatur. Nauim quæ mutata ueteri materia ex altera cooptata eſt, quia non eadem ſubſtantia ſubeſt quæ pridem fuit. Licet ueſtri iuriſconſulti aliter ſentiant, tamen ſecundum phyſicas rationes, eandem non eſſe, nec cenſeri, quia mutata materia, uel ſubſtantia, diuerſam ut dixi non eandem rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo ut erat ingenio, multaq; cum elegantia

uerborum, apud compluſculos qui aderamus, dum cenulam nobis daret.
Scite ſubtiliterq; diſſerebat.

Gentium diuerſarum mores in condendis, humandiſq; corporibus defuncto
rum, & qui Romanorum uſus fuerit. Caput. II.

ROmanos olim ab ortu Vrbis defuncta corpora humi cō
dere, neq; cremare conſueuiſſe illud argumēto eſt. Quod
Nummæ Pompilii corpus in arca lapidea, poſt multa ſe
cula a Gn. Terentio in Ianiculo inuentum, uetuſtiſſimi au
thores tradunt. Poſtea cum longinquis bellis defunctos
erui cognouiſſent, ut igni cremarentur decreto ſanſerunt.
Primus ex patriciis Cornelius Sylla traditur, qui decedens igni ſe cremari uo
luit, ueritus talionem. Nam ipſe corpus Marii & eruta oſſa ſubuertit, & in
Anienem miſit. Inde manſit diu, defunctos cremandi conſuetudo, a qua ſequu
tis temporibus dum Antonini Cæſares imperitarent, deſitum fuit. Tunc.n.
illo more abrogato denuo corpora humi condere cepere, ex inſtituto Thale
tis qui cum omnia ex aquis conſtare dicat, defunctos terræ mandari iuſſit,
ut humore diſſoluantur. Heraclytus uero igni tanq̄ ad originem ſuam reuer
tantur, quippe cum omnia ex igne conſtare diceret. Carthaginenſes uero cū
prius terra obruerent fato defunctos poſtea a Dario admoniti mutato con
ſilio igni tradidere. Apud Syros & Aegyptios condendi & nō cremandi cor
pora, medicataq; cadauera aſſeruandi in loculis uetuſtum morem inualuiſſe
accepimus. Condiebant enim cadauera Myrrha, Aloe, Cedro, Melle, Sale,
Cera, Bitumine, & Reſina, odoribus & unguentis delibuta. Ex ſucco enim
Cedri exanimum corpus ſeruari ſicut uiuentia corrumpi haud dubie perſpe
ctum eſt. Sudore quoq; ligni Thedæ conciſæ & furnis adactæ apud coldē
mortuos delibutos ſeruari prodiderunt, ita lineamentis, integris ut uiui appa
rerent, quod ab exteris Regibus uſurpatum accepimus, ut eorum corpora
non cremarent, ſed differta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderent.
In tātumq; odores ad defunctos pertinere creditum eſt, ut q̄uis cremarentur
unguenta tamen & odores flāme inicerent, Pithagorei non unguentis ſed fo
liis populi myrti & aloes ſtipati humi mandabantur, Sicut. M. Cato condi &
humari uoluit. Lycurgum legimus, nihil cum mortuo ſepeliri mandaſſe.
Sed puniceo amictu uelatum & oleæ fronde, circundatum terræ manda
ri uoluiſſe. Albanis pecuniam cum mortuis ſepelire in loculis mos erat. Ta
xilis, Bragmanis, & Iberis, uulturibus defuncta corpora obiicere. Barcheis
quæ apud Colchos & Iberos gens eſt, agnatos morbo extinctos uelut igna
uos & degeneres igni tradere, in bello aūt abſumptos tanq̄ fortes & ſtrenuos

obicere uulturibus. Parthi & Magi procul a noſtro orbe ſiti honeſtiſſimam
ſepulturam uulgo auium aut canum laniatus putauere, nudaq; tantum oſſa
quæ ſupererant terræ mandare aſſuerant. Sicut apud Hircanos quoꝝ horri
da & inculta uita eſt, aliaſq; gentes indomitas, canes pro ſepulchro fuere qui
ſepulchrales dicti. Hos affluēti cibo nutriebãt, & ſuos quiſq; canes parabat ĩ
uita, a qbus mortuus laceraretur, atq; hoc eximium & ſolēne putabaᷓ funus.
Perſæ lato defunctos cera circũlitos ut maxĩe diuturni eſſent domi cõdebant.
Aſſyrii in melle. Regũ uero in paludibus. Humi uero tradere, aut igne crema
re capitale fuit. Eſſedonũ traditur mos ut parētum funera cantibus ꝓſequanᷓ
mox cætibus ꝓpinquoꝝ aduocatis, qđ dictu auditu q; fœdum eſt. ipſis cada
ueribus, in mixtis ouillis carnibus ueſcanᷓ. Id qđ ab Indis & Maſſagetis uſur
patum ferunt, quoꝝ prodigioſa, ĩmaniſq; natura eſt. Nam ſenio confectos in
fruſta cedere, illorumq; carnibus ĩmiſtis pecudibus ueſci aſſueuere. Id quoq;
apud Derbices Perſicam gētem & cum Hibernis efferatis hoibus cõmune fu
it, ut parentes & affines qui ſuccubuere, comeſſe pietatis maximæq; honeſta
tis munus putarent, qđ Chriſippus philoſophus probauit, & lr̃is ꝓdere nõ
dubitauit. Fuitq; proditum eoſdem Derbices in more habuiſſe, uiros certam
progreſſos ætatem, more hoſtiaꝝ ĩmolare ad aras, mulieres uero ſeneſcentes
præfocare. Tradunt Hiperboreos illos penitiſſimos qui in extimo orbis tra-
ctu ſiti ſunt, hoĩes rigētes barbariæ & oĩ humano generi inſociales: eos q lõgo
æuo uixerũt, poſt æpulas & familiare cõuiuiũ ſertis redimitos, ex rupe abru
pta, in mare dare præcipites, quæ lex in Coho inſula ad helleſpontum fuiſſe
traditur, ut ſupra ſexaginta annos nati aconito uitam finire cogantur, ne ipſi
deſides & ignaui fortium uirorum cibaria aſſumerent, locumq; & partes alio
rum occuparent. Quod de Caſpiis quoq; memoriæ proditum eſt. Nam filii
parentes ſeptuagenarios domi clauſos, aut in loca inculta & deſerta, intimaſ
q; ſolitudines expoſitos, uel fame enectos ſiti & inopia cõficere, celebre funus
putarunt. In Scythia gens eſt, quæ parentum cadauera inter niues & glaciem
truncis affixa arboribus detineant, illa terræ mandare: pro ſcelere, proq; flagi-
tio arbitrati. In Phrygia mortuos ſacerdotes: non defodiunt, ſed ſuper lapi-
dibus decem cubitis erectos, ſublimes conſtituunt. Sicut Naſamones, qui ſe
dentes mortuos ſtatuebant. Thraces quoq; fama eſt & Indos ætate cõfectos:
illos præcipue, quibus ſtudium ſapientiæ fuit, incenſis rogis mortem oppe-
tere, & ſine aliquo funerum apparatu/lætos ſe in flammas iniicere, non re-
fugere, nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intonſos, &
ſcultos ultra Arabes, & Aethiopes: parētes & ſibi cõiunctiſſimos ĩ littoribus:
ita ut fluctibus opiauᷓ ſepelire. Ipſoſq; Aethiopes ad certos ãnos uitã ꝓducere
ꝗ exacta, diuerſo q̄ſq; fungaᷓ fato, exaiaq; corpa, uel ĩ flumē deiicere, uel uitro
optaſita ut itegra ſpectēᷓ. & poſteris ſpectaculo ſint aſſeruare. Peones ĩ ſtagnis

Ichthyophagi in mare defuntos abiiciunt. Troglodítæ Paliuri uirgis mortui
ceruicem cum pedibus alligantes efferunt. Deinde cadaueri lapídes aggerẽtes
cornu capræ inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pompa, proq; funere
exiſtimãtes. Quod a Gymneſiarum incolis uſurpatũ legimus ut inciſa & de
ſecta cadauera ín urnam imponant, deſuperq; ingentia ſaxa accumulent. Ara
bum uero mos proditus eſt, ut Regum & ſummorum ducum elata cadauera
in loca tetra & inculta ſtercore obruant, ac ceno & fimo aggeſta terræ impo-
nant. Panebiiſi quando rex moritur corpus quidem defodiunt, caput quidem
auratum ín templo auguſtiſſimo cõſecrant dicantq;. Sicut Saitanis, Reges
qui imperitarunt intra ſepta templi ſepelire aſſuetum erat, hoc ſepulturæ ge
nus optimum & pietatis ultimum officium eſtimantes. Lothophagis nul-
la ſepulchrorum habetur cura. Sed defunctos in mare deiiciunt parum refer-
re arbitrati, igni, terra, uel aqua diſſoluantur. Apud Athenienſes & oẽm fere
græciam corpora non cremare, ſed terræ condere & ſepelire cum funebri ue-
ſte. Phrygibus uero ígni imponere, antiquiſſimus mos fuiſſe prodítur. Sed
in humandis corporibus Athenienſes orientem uerſus. Megarenſes & Pheni
ces, ad occidentem uertere ſolebant. Afri uero ut græci ſepeliunt. Maxima au
tem ſepeliendorum cadauerum cura Athenienſibus fuiſſe fertur, præcipue bel
lo peremptorum, ita ut quíillos inhumatos relinquerent, quouis ſupplicio
dignos putarent. Iccirco ſummos duces, quia cæſos nauali pugna in mare de-
iecerant grauibus penis & capitis ſupplicio affecere, quibus cum peremptoꝝ
corpora aſſequi nequirent, illorum oſſa & diiecta membra paſſim ſtrata ex-
quirere & humo tegere defunctoſq; in acie tumulo publice extructo quot an
nis pro concione laudare, magnæ curæ fuit. Adeo ut Nicias cum exercitu iter
faciens, ne duoꝝ militum inhumata cadauera relinqueret, totum ſubſiſtere
agmen donec humarentur, iuſſerit. Et Cimon Milciadis filius ut pater ſepul-
chro conderetur, captiuum ſe ꝓbere non dubitauit. Traditum quoq; eſt Cha
res, morte ſublatos milites armatos ſepelire. Et Syndos tot priſces in ſepul-
chris mittere, quot hoſtes confeciſſet qui humaretur. Sicut Hiberi pro hoſti
um interfectorum numero tot obeliſcos apponunt, hoc inſigne teſtimoniu
uirtutis & expertiſſimum decus arbitrati. Condebant.n. priſci corpora uel ar-
cis lapideis aut fictilibus cum funebri tunica, quia nudum iacere cadauer pro
flagitio erat. Reges uero externos differtos odoribus in mõtibus ſæpeliunt,
unde deductum/ut illoꝝ ſepulchris pyramides apponant, aut colũnas. Ro-
mani uero in domibus quas ſinguli incolebant doliis aut uaſculis, qua ex cã
lares quos domeſticos uocãt deos colere cœperũt. Poſtea lege. xii. tabulaꝝ ne
in urbe ſepelirentur, neue urerentur graui fuit documento ſancitum, cuius uer
ba ſunt, in urbe ne ſepelito neue urito. Cineres tamen eius qui triumphaſſet,
aut imperatoris qui hoſtes bello domuiſſet, uel armis rempublicam auxiſſet

in urbem ferre licebat, quibus hoc honoris cauſa ut in foro conderentur, tributum eſt. Licet apud Sparthanos, ſecus longe ſeruatum ſit, Lycurgi lege, quibus & in urbe, & ſecus deoꝝ templa ſepelire permiſſum. Non ſic Athenis. Nam in campo extra urbem tumulus erat, in quo colũnæ extabant, in quibus defunctoꝝ nõia per ſingulas tribus qui illic conditi erant, continebãtur. Corinthi quoqꝫ extra urbem maximoꝝ uiroꝝ monimenta fuere. Inter ꝗ Diogenis Sinopenſis quem canem græci cognominarunt ſepulchrum uiſebatur. Reliqui uero in agris quiſqꝫ ſuis, aut in fundo ſuburbano, ſeu auito & patrio ſolo ex Senatus conſulto Duilio Conſule. Romæ humari cõſueuere. In quibus ſepeliendi licet toto generi & familiæ ius eſſet a principio, poſtea ut in familiam ius ſepulchri non deſcenderet, recentiore cura prouiſum fuit. Frequẽtius in flaminia aut latina uia, ac ſuburbiis & anfractibus uiaꝝ, Romanoꝝ gentilicia ſepulchra fuere. Ibiqꝫ Calatini, Scipiones, Seruilii, & Metelli, aliorumqꝫ honeſtiſſimæ familiæ condebantur: ad quæ uaſa figulini operis nõnũ ꝗ arma militaria: enſeſqꝫ & libellos: aliaqꝫ quæ defuncto cordi in uita fuerãt, quorũqꝫ efficaci ſtudio tenebatur ferre: & eodem ſepulchro tegere aſſuerant, ut ea quæ uiui dilexerant una conderentur. Memini dum Romæ agerem in uetuſtis ſepulchris quæ in uia Appia plurima uiſuntur, inter edificia: hortoſqꝫ interqꝫ coagmẽta lapidum, erutum cadauer fuiſſe: multo æuo uetuſtum adoleſcentulæ mulieris: faciæ: capillo: oculis: naribus & reliquis lineamentis prorſus integris & incorruptis: niſi qđ ueſtigia liquaminum & unguentoꝝ quibus delibutum fuerat apparebant: recenti ſpecie: inſcriptione nulla qua nomen defunctæ innoteſceret. Pomponius tamen uir ut in ea ætate ueteꝝ litterarum impẽſe doctus. Tulliolam, M. Tullii Ciceronis filiam de cuius obitu ad Seruium Sulpicium ſunt æpiſtolæ, aut Priſcillam Abaſcantii de qua Sylua papinii extat: fuiſſe augurabatur. Id quibus argumentis aſſeueraret cum nulla inſcriptions ueſtigia extarent: prorſus neſcimus.

Conſularia comicia per quos fiebant: quæ ue poteſtas Conſulis: quantũqꝫ ius & quæ dignitas foret. Caput. III.

COmicia Conſularia nouis Coss. creandis, non modo p Cõſules haberi: ſed per interregem. Nonnunꝗ abſentibus Conſulibus alterum Conſulem cuius erat ſors: ut Comiciis præeſſet: ex prouincia euocari, aut ſi morbo uel neceſſitate impediti: cõmodo reipublice auocari nõ poſſent. Dictatorem dici qui comiciis præeſſet ſæpe reſcriptum eſt. Dicebat. n. Dictator Conſulem ex patrum decreto: nonnunꝗ ex opinione ſua illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria conſilia forent: quiqꝫ e republica magis eſſe

uidebatur. Tam & ſi Dictatorem comicioꝝ cauſa aliquando ſe Conſulem cre
aſſe, & in magiſtratu fuiſſe legamus, qui comiciis habitis dictatura ſe abdica
bat. Eadem uero Comicia conſularia, non ſolum cum utrunq; conſulem fie
ri. Sed cum altero defuncto collegam cooptari oporteret ſæpe indici, haud du
bium eſt. Ipſiſq; comiciis plebem intereſſe ac centurias & tribus in campum
aduocari frequenter inuenimus, q̃uis ſine plebe per patres, clienteſq; patrum
plerunq; habita legamus. In quibus etiam abſentes non modo patricios, ſed
plebeios conſules, nominari licuit. Tam & ſi æuo ſuccedẽte ex longo interual
lo nobilitas adeo conſulatum inuaſit, ut ſoli patricii penes quos maximæ diui
tiæ fuere eiecta plebe ad cõſulatum aſſumerentur. Adeoq; plebs obnoxios ſũ
miſit animos ut nulli plebeio ad capeſcendos conſulatus & intermiſſum ho-
norem uendicandum animus fuerit/a qua impotẽtia nobilitatis poſt aliquot
annos urgente belli diſcrimine patricii deſiuere tunc cum perculſa nobilitate.
C. Marius nouus homo bello iugurtino Cos. factus plæbi Romanæ inter-
miſſum diu conſulatum reſtituit. Et tam & ſi niſi qui quæſturam ædilitatem
& præturam per gradus antea geſſiſſent ad Conſulatum nulli admitterent.
Plerũq; tñ eos qui nullos antea curules geſſerant magiſtratus, quibuſq; mã
datus honor nõ fuiſſet. Conſules creatos inuenimus. C. Claudius Cento, co
micioꝝ cauſa dictator dictus. P. Seruilium. Q. Filium Galbam qui nullum
antea honorem geſſerat. Conſulem creauit. Et Pompeius magnus ex. S. Cõ
ſulto legibus ſolutus priuſq̃ alicui magiſtratui pͣfuiſſet. Cos. factus eſt. Quo
rum noia poſtq̃ comitiis relati erant Conſules, in faſtis & annalibus. unde tẽ
pora & annos Romani deſignabãt in primis annotare ſoliti ſunt, ex quibus
turpiſſimoꝝ Conſulum propter flagitia & dedecora ſæpe noĩa inducebãtur:
id quod actis teſtabatur. Is uero qui Conſul dictus deſignatuſq; fuerat anteq̃
magiſtratum iniret, collegam ſibi ſæpe noĩabat, quod e republica uidebatur ut
poſitis ſimultatibus, una mente conſilio ac uirtute: nec fœdo certamine: & per
diſſidium quod praua ambitio ſolet, res publica ageretur, utq; ex uoluntate
ſua Cos. quem maxime appeteret: collegam haberet. Nonnunq̃ Senatus col
legam dixit. Sæpius uero ipſis comitiis duo fuere creati Conſules cõmuni ſtu
dio, uotoq;. Erant ergo Romæ bini Coss. poteſtate pari ſicut apud Hiberos
bini deliguntur rages: alter qui iura daret, alter qui populis præeſſet, & Car-
thaginenſibus duo annui reges præfuere qui ſuffetes dicti. Aliquando iudicũ
ordo præfuit qui regũ & perſonaꝝ ius habebant. Et Lacedemoniis bini præfe
cti, mox bini reges noĩe magiſq̃ imperio ex procli & heriſtenis familia primo
poſtea ex Eurithionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere: pari iure &
Imperio non diſſimili imperitarunt: tam & ſi Lycurgus reipublicæ curam per
ordines diuiſerit: quod apud Acheos ſimile accepimus, ut binos prætores an-
nuos ſibi præficerent: qui publicas res ſimul & iudicia curarent, aliquãdo decẽ

quos

quos Dimiurgos uocabant. Athenienſes uero poſt eiectos triginta Tyrãnos qui plures q̃ mille & quingentos ciues indemnatos necauerunt, neq; ſinebãt cognatos funeribus adeſſe, decem qui p̃eſſent per Traſibulum accepere, mox ipſis a pauſania eiectis Prytanes numero quinquaginta præfuere, quæ pars decima ſenatus erat, quoꝝ numerus quingentoꝝ fuit. In quo obſeruatum ẽ, ut nemo ex genere Athamantis natu maximus Prithanes fieret, qui & Rhodi ſummus erat magiſtratus. Apud Chaones aũt annui magiſtratus ex primoribus ciuium deliguntur. Armenioꝝ Megaſthenes Cretenſium Coſmi dicti ſunt. Sicut Perſaꝝ magi & Caramanges qui loco prætoris erant. Bœotiis undecim ſummæ rerum præerant qui pacis, bellicq; temporibus ius dicebant. Qui quidem Conſules & ſi pari honore eſſent, non tamen ſimul inſignia conſulatus, aut imperium habebant. Nam poſtq̃ Iunius Brutus eiecto Tarquinio & Regibus exterminatis cũ Collatino Coſs. creatus eſt, licet omnia iura & inſignia quæ apud Reges erant, populus conſulibus conceſſa uoluerit. Tamen ne duplicatus terror uideretur ſi apud utrũq; conſulem faſces uideret, cautum fuit, ut apud alterum, cum uidelicet qui imperium haberet faſces eſſent. Ideo alternis menſibus modo ad unum, modo ad alterum Cõſulem faſces tranſire uoluere. Idemq; ſequtis temporibus, dum imperium & reſpublica ſtetit, ſeruatum eſt. Sed tamen quo menſe faſces non habebat, accenſus apparebat Conſuli. Littores uero ſequebãtur, quod intermiſſum diu poſtea Cæſar reuocauit denuo. Et q̃uis Conſuli antiquiori faſces darentur prius, ueluti caniciem & annos uenerantes. Poſtea lege Iulia cautum fuit, ut ei qui plures liberos q̃ collega haberet, aut ſi numero pares eſſent, qui maritus foret præferretur, aut ſi omnia eſſent paria, antiquior faſces acciperet. Eos tamen qui ſecundum gererent conſulatum, alteri nouum ineunti præferri haud dubium eſt. Erant ergo conſulatus inſignia duodecim faſces, littores totidem. Purpurea prætexta: curuliſq; ſella. Quin etiam eum qui antea Cos. fuiſſet: iterum & ſæpius conſulem creari: & qui Dictaturam geſſiſſet, in conſulẽ aſſumi poſſe nemo dubitauit. Q. tamẽ Fabius Maximus legem tulit ad populum ne intra annos decem eundem conſulem refici liceret: quam legem cõſenſu tacito abrogatam Sylla iterum promulgauit. Creatis ergo Conſulibus prouinciæ nominabantur: ut eas uel ipſi inter ſe compararent ſortirẽtur ue: quos ire ad bellum, quos præeſſe exercitibus oporteret: uel ſi in deligẽdis prouinciis non conueniret: extra ſortem Senatus decerneret. Quod lege cunata cauebatur ut Senatus contra legem curiatam ſine ſorte prouincias deſignaret, aut ſi Senatus auerſaretur per populum agi poterat: ut extra ordinem Conſuli: prouincia daretur: tam & ſi utrunq; Conſulem in eandem prouinciam cum exercitu: profectum quandoq; legamus. Optionem tamen deligẽdæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari: aut ſuam ſortem permutare cum

Iudices apparento, militiæ ſummum ius habento, nemini parento, iuſſa his po
ipuli ſuprema lex eſto, eundemq; magiſtratum ni interfuerint decem anni ne
quis capito, ciuitatem annali lege ſeruanto, duella iuſta iuſtæ gerunto, ſociis pa
rento. Se & ſeruos continento, populiq; ſui gloriam augēto, demum cū lau-
de redeunto, & infra: Non nunq̃ ſine conſulto Senatus Conſulem magiſtra-
tu amouiſſe compertum eſt: Siquidem flaccus Cos, Te͠mū prætorem incō-
ſulto Senatu honore priuauit, & faſcibus: Diem quoq; dicere Tribuno plebis
& reliquis magiſtratibus pro Imperio poterat: Eundemq; ab omnibus magi-
ſtratibus cōmiciatum & contionem habere, deq; conſilio Senatus conſultum
facere, & ne fieret inhibere atq; ſi ere publica uidebatur Dictatorem dicere poſ
ſe, nulla controuerſia eſt: Cunq; honorum finis ſit conſulatus totiuſq; Impe-
rii mageſtatem gerat legatis undecimq; in curiam admiſſis ſolus ex authorita-
te Senatus reſponſa dabat, legemq; ad populum ferebat: Is tamen cum de ca-
pite ciuis agebatur, penam, Capitalem ue noxam inferendi ius non habebat,
lege ædita qua cauebatur, ut a Conſulibus, ne per omnia regiam poteſtatem
uendicarent impune prouocatio eſſet, neue in caput ciuis Romani niſi popu
li iuſſu animaduertere poſſent: Tunc enim qui noxæ capitis reus, ſceleris coar-
guitur, ad populum produci debebat, & dicta cauſa ex populi iudicio de capite
ciuis cognitio dabatur: Nam ſoli Dictatori & populo ius de nece ciuiū datum
eſt: Tam & ſi legamus Opimum Cos, contra inſtituta maiorum primum di-
ctatoriam ſibi uim uſurpaſſe. C. q; Gracchum & fuluium flaccum alioſq; ci-
ues, abſq; populi iudicio necaſſe: Si tamen Conſuli Senatus permitteret, qđ
in ſummis reipublicæ caſibus & magna mole periculorum fiebat, ut caueret ne
quid reſpublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi: illoſq; om
nibuſmodis coercendi, belli gerendi, domi foriſq; ſummum Imperium habē-
di ius dari cenſebatur: Ipſi tamen Conſuli Romanum ciuem etiam Senatorē
in carcerem duci iubere & mulctam irrogare facultas erat: Quod ſiquis parū
iuſto iudicio mulctam irrogatam aut indigno iniuriam factam querebatur, al
terius Cōſulis opem implorare, ad eumq; prouocare licebat, ipſiq; collegæ in-
tercedendi inhibendiq; nequid ſecus fieret: ius erat atq; poteſtas. Quod ſi quæ
cauſæ pretoriam excederent cognitionem de his quoq; apud Cōſulem iudiciū
eſſe perſpicuum eſt: Et q̃uis tanta poteſtas Conſulis foret, eoq; excellentiæ &
felicitatis creuerit ut totius reipublicæ & Imperii ſummam gereret: Si quid ta-
men impotenti animo contra rempublicam molitus fuiſſet, poterat ei ante tē-
pus finiti honoris Conſulatus abrogari & de gradu deiici, ſicut multis exem-
plis perſpicuum extat. Q. Cincinatus Dictator. L. Minutium Conſulatu abi
re iuſſit & Imperium illi abrogauit, quod eius ignauia caſtra hoſtes ob-
ſederant & pene expugnarant, fuitq; litteris memoriæ proditum quod in pro-
uintiam profectus Cos, cum exercitu: Inde decedere aut p̄ſidium dimittere uel

non eſſe Coſs. Sed uelut perfunctos magiſtratu proconſules nominari. Ipſosq; interim faſces & littores habere quoad ſibi proconſulare duraret imperium ſatis compertum & cognitum eſt.

Quæ ſint Sigillaria, uerbum ſæpius repetitum apud Sceuolam iureconſultum tertio de legatis. Caput. IIII.

VErba Sceuolæ iureconſulti libro iuris ciuilis reſponſoꝝ tertio de legatis, hæc fuere. Pater familias ita legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emã dari uolo. Is de ſigillaribus leues quidem nõ emerat, Lances autem emptas habebat, & dictauerat teſtamentum ante triduum q̃ moreretur. Quæſitum eſt an hæ lances quas emptas de Sigillaribus habuit legato cederent, cum nullas alias de ſigillaribus emerit, nec legauerit. Reſpondi ſecundum ea quæ proponerentur deberi eas quas de ſigillaribus emiſſet, Hactenus Sceuola. Quæſiui ego a uiro docto multi nominis inter cauſidicos, quid eſſet dicere lances quas de ſigillaribus emam dari uolo: Iſq; de ſigillaribus, leues quidem non emerat, ac ſæpius repetitum nomẽ de ſigillaribus qd deſignaret. Atq; ille cum ſigillaria uaſa eſſe diceret ad uſum neſcio quem præparata ĩformia & ĩpolita, & quædam nugalia ex authoritate interpretis. Demum poſt multa diblacterata uerba cum ſe quoq; in contextu uerboꝝ & eruendo ſenſu obſtruſo dubitare diceret, haud multo poſt nactus neſcio quã occaſionem, & cauſatus ſibi negociũ eſſe, nõ aliter explicato dubio qđ quærebam diſceſſit atq; abiit. Cuius illecebra admoneor ut peſſime cũ his actũ magnope cẽſeam, qui p̃termiſſo latinæ linguæ nitore & cultu uerboꝝ ſe protinus ad legum interp̃tamenta præcipites tradunt, magno errore nimis properæ feſtinationis. Siquidem hoc primum docendi ſunt, quonam modo uim ac ſenſa uerboꝝ, & iuriſconſultoꝝ mentem plane præcipiant ut ſiquid in controuerſiam uenit non præpoſteros ſenſus, ſed proprios aſſequantur ſignificatus. Sigillaria enim Vicum eſſe Romæ celebrem, ubi uenum res uenales exponebantur, ibiq; uaſa præcipua, ſignaq; exquiſitæ artis ex ære argentoq; fabrefieri ſolebant, unde nomen factum loco, notum fere & peruulgatum eſt. Suetonius in Claudio. Eſſedum argenteum inquit, ſumptuoſe fabrefactum & uenale ad ſigillaria redimi, concidiq; coram imperauit. Idem in Nerone. Sphorum Romæ circa Sigillaria comitatus eſt. Aulus Gellius. Noctium Atticarum. Apud Sigillaria forte in libraria ego &. L. Paulus cõſedebamus: & pleraq; eo ptinentia exempla ne exequar ſingula quæ oĩum ſermonibus celebrata ſunt. Huc ptinet qđ dies Sigillariornm Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & ſimulacra uenalia in ſigillaribus proponebatur;

ſcelerati reſoluto plumbo necarent, uel unco tractos in ſcalas Gemonias da-
rent præcipites, Exemplo Theſſalorũ quibus locus ſupplicio deſtinatus erat,
cui nomen corui ex quo noxii agebantur in preceps, unde frequens illud apud
Ariſtophanem ἐς κόρακας, Perſis uero carcer fuit nomine lethes & domici-
lium cineribus refectum ad quod niſi moriturus accedebat nemo, Syracuſis
quoq; lathomiæ, opus ex ſolido ſaxo in mirandam altitudinem depreſſum, &
omni aditu obſepto munitiſſimum. Apud Meſſenios carcer Theſaurus nomi
ne, locus ſub terra quadrato ſaxo in quo philepemenes necatus fertur, tam in
manis fuit, & ſæuus ut neq; uentum neq; auram acciperet, Romæ Baratrũ
dixere noxiorum cuſtodiam, Athenienſes ſeuiſſimum carcerem domum nun-
cuparunt, Sicut tributorum exactionem ciuitatis regimen, miti nomine indi
gnitatem rei temperantes, quo exemplo Appius Decem uir, Carcerem quem
conſtituit, domicilium plebis nũcupauit alii prõptuariã cellã nõ nulli publicũ
hoſpiciũ dixerũt: Sparthæ Decas erat locus in carcere ad pænã ædificatus, ubi
dãnatos mortẽ oppetere cogebãt, Et ſpelũca quã Ceadas uocarũt, quaſi pal-
lorẽ & lachrymas, tetræ caliginis & diri aſpectus, ſicut apud Romanos Tul-
lianũ, Cartaginẽſibus uero Anchon teterrimũ fuit domicilium, & apud Cy-
prios Ceramõ, Sicut Ethiopibus Macrobiis Heliotrapeza noxiorum locus
erat, Fuere aũt Scale Gemoniæ in Auẽtino, iuxta tẽplũ Iunonis Reginæ qđ
Veis captis Camillus dedicauit, Vnde aũt dãnatos ſuppliciis afficiebãt Sex-
triciũ uocarũt, præter quas lathomias, Albæ quoq; cuſtodiri noxios tanq̃ lo
co muniti ſſimo ſæpe notatũ eſt: Et q̃uis a principio originũ ſeueriſſimũ de Me
tio ſuffecio ſumptũ ſuppliciũ legamus, qui quadrigis diſtentus in diuerſa diſ-
cerptus fuit, tamẽ illud, uelut in mite, præterq; legũ humanitatẽ, in exemplũ
deductũ nõ eſt. Quin etiã mlctæ pecuniariæ certus fuit modus ꝑfinitus, quẽ
trãſcẽdere minime fas erat, Quippe de mlctarũ eſtimatione, tã a Cõſulibus q̃
Tribunis plebis, ſæpe ſenatus cõſulto ſæpe populi rogatiõe cautũ fuit, quibus
maxima erat mlcta triũ milliũ & uiginti aſſiũ, quia plus triginta bobus & dua
bus ouibus quẽpiã mlctari nõ decebat, eſtimabaturq; bos cẽtuſſibus ouis ue
ro decuſſibus: minima uero oue taxabať una, Sepius uero Romani Reges:
Homicidii cõſcios Arietis dãno mlctabãt, quã in ſacrificiis deoꝝ expẽdere cõ
ſueuere. Siqdẽ priſca pauptas ex noxioꝝ bonis ſacra diis exhibuiſſe ferť, quare
ſupplicia dicta, cautũq; fuit: ne qs mulctã indicẽdo bouẽ prius q̃ ouẽ nominã
retur in noceſceret Romanis mitiores ſemp placuiſſe penas: Apud Athenien-
ſes uero ſeruatũ inuenimus: ut mlctas in arã Iouis Seruatoris dedicarẽt: quã
ſemel illatã remictere nõ decebat: licet penas iure debitas pecunia redimere fas
foret, Platonis exẽplo qui ſingulis delictis denariã mulctã cõſtituit: ut pro cri-
minis exceſſu decuplum pene penderetur, Germanis quoq; homicidium certo
pecorum numero luebatur: leuiora uero crimina pecoris uel equi dãno: in me-

in diuerſum agit:tantūmodo facta cognoſcerent:perſonas non uiderēt:Q uare Thebani ut in corruptā iuſticiam ſignarent nec uariari gratia, iudicum imagines ſine manibus principis uero ſine oculis in foro propoſuere:ut ſignis oſtēderent:Iudices affectibus capi non oportere, Cauſaq; definita damnatos undecim uiris:pœnis afficiendos tradebant:quibus publica pena frequens cicuta erat:aut uenenum:Is uero Areopagus Athenis uicus cum templo Martis:in quo primum capitis iudicium latum eſt:fuiſſe dicitur:Apud quos fuit lege cautum ut qui cauſam dicit nec proemio utatur nec ad miſerationem aut inuidiā adducat:Q uippe mouere affectus per preconem prohibebatur orator:ne cui plus in miſericordia q̄ in cauſa ſpei eſſet:Bithinis e conſpectu ſolis tribunal erat quod illum tanq̄ ſacroſanctum:cauſe di iudicandæ preeſſe dicerent:Apud Babylonios ubi Reges iura dabant:quattuor aues:e tecti culmine pendere dicūt:que fortunæ uarietatem.& ne ſe ſupra hominem efferret admonerent:Cambyſes uero in ſede ubi iudex per ſordes iniuſte iudicarat ipſius detractum corium in lora concidit & tribunal ornauit:fertur Darius Sandocem colidis præfectū quod pecunia corruptus iniuſte iudicarat:cruce effeciſſe:Nero quoq; edicto cauit ne patroni cauſarum mercede aut muneribus patrociniis adeſſent. Tantiq; Areopagus fuit ut Heroas & ſemideos illuc in iudicium aduocatos dicerent, Et pyſiſtratus in eo iudicium ſubire non dubitarit:Q ui poſt aliquot ætates cum propter cōtinuas clades & belli mala fere deſtitutus eſſet : Cymon Athenienſis in priſtinum illum ſplendorem lucēq; reſtituit:Lacedemonii quoq; quos mortis ſupplicio dignos putarunt noctu non die plectere conſueuerunt:Cauſas uero iudices occluſi neminē uidētes ex clamore concionis iudicabāt, Q uod æq̄ apud Romanos fere cōperimus quibus ante horā decimam de abſente iudicare ius non erat.neq; intra triginta diem ſortiri dicam quod lege Rupilia uetabatur:Tam & ſi noctu ſumere ſupplicium de nocente non liceret:quia nota eſſe ſupplicia ad aliorum emēdationem publice cenſuere:Macedonibus:ſaxis opprimere delinquētem antiqui moris erat.Apud Memphitas homicidii reus ab oppidis:& cōmertio hominū exterminebatur:donec a Gynnoſophiſtis expiatus in patrium ſolum & lares proprios reſtitui merebatur:In Meroe uero ſi q̄d Rex deliquid : nulla afficitur pœna:Sed cunctis auerſantibus & quottidianū congreſſum negantibus merore & tabe conficitur:Egyptiis fuit in more ut hi de quibus ſumendum erat ſupplicium:ceruices fune innexas tenerent & frenata ora:ut eo inſigni penas luituri notarent̄ : pridieq; q̄ darent̄ neci: munuſcula & cenā ex Regis mēſa acciperēt:Q uē uſum cæſarū tēporibus inualuiſſe legimus:ut quos morte afficere uolebāt:illis exq̄ſita obſonia & partē cenæ mitterēt:Si uero indicta cauſa ſuppliciū ſumēdū foret:tradito libello ſuppliciū eadē q; demādarēt:ut hoc impatæ necis:ꝑteſtus & ſignū foret : Ethiopū tradit̄ mos ut delīquētes aureis cathenis uinciāt:& quos morti deſtinaſſēt: ꝑ lictorē ſignū

uidi,ut in theatro apud Egynam,populari tumultu omnium conſpiratione
miectu multe ueſtis, prefocaretur Athenieſes quoq; olim danabant reos nō ſi
totam ſimul legem ſed uel ſi unam ſillabam tranſgreſſi fuiſſent, Neq; pretereū
dum quod quidam Ethiopum Rex feciſſe proditur.ut delinquentium crimi⸗
na nō mortis pena,ſed naſi mutilatione puniret,ut eam oris turpitudinem ue⸗
riti circumſpectius a criminibus abſtinerent:Inter ceteros proditus eſt,Perſa⸗
rum Rex quidam,qui cum ciuili tumultu,fœdo eſſet conuicio ſactatus a deo
exarſit,ut totius populi nares reſcinderet.Apud Druides uero,& Carcetes Gal
liarum populos,ſacrificio interdicere grauiſſima pena notabatur,eos enim qui
bus ita interdictum erat,inter impios conſceleratoſq; habebant,ferturq; in ele
phantine Ethiopiæ ſacrilegos hac pena mulctari ut ophiuſam herbam bibere
cogantur,qua pota, ita terroribus & falſis imaginibus afficiuntur, ut mortem
ſibi conſciſcerent, Et in perſide ueneficos plecti,ut in amplo lapide caput im⸗
pingerent,rurſuſq; alio ſuper inducto illud effringerent: Apud quos fama eſt
delinquentes ante Regiam expectare iudicium,ibiq; pro criminis exceſſu ſup
plicium pati: Neq; pretermittendus Sabatus Ethiops qui criminis reos non
morte,ſed uinctos compedibus operi delegando plectebat: Aut Merentius.q
uiuum corpus putido cadaueri colligando,immaniſſimo cruciatu necabat ho
mines:Apud priſcos uero Romanorum ubi quis noxium & exitiale crimē ad
miſiſſet,niſi die ad populum dicta,& reo de crimine accuſato & conuicto,die⸗
q; conſtituta cauſæ dictionis,cauſaq; populi iudicio probata legitime:ſuppliciū
capitis de Romano ciue ſumere nō licebat:Dicebatur enim dies ad populum,
a magiſtratibus, aut a Tribunis plebis quibus ius dicēdi diē data facultas fuit:
non nunq̄ a priuatis.Siquidem lucullus cum nullum magiſtratū geſſiſſet an⸗
tea.Seruilio Auguri peculatus diem dixit:Et M.Cota uirili toga ſumpta Cn.
Carbonem reum:poſtulauit:Eoq; producto ad populum accuſatoribus teſti
buſq; adductis,ſi noxæ capitali & uero crimini locus erat,de reo ſupplicium ſu
mebatur iudicio populi:in qua re:mos erat ut tam ipſe reus qui capitis accerſi⸗
tur.cum ad populum producitur ad iudicii diem:q̄ amici & neceſſarii quiq; pro
ximi aderant prius q̄ in ſuffragiis tribus irent,ſqualida obſoletaq; ueſte,flentes
& ſordidati:barbam capillumq; ſummittāt,& penā deprecentur, ut eo ſqua⸗
lore et habitu deformi,populum ad miſerationem,pietatemq; adducerent:Le
gimus in Iudicio M. Manlii cum cauſam ad populum diceret,ne coniunctos
quidem ſanguine in capitis dimicationē.& dubiis rebus ueſtem mutaſſe. Et in⸗
ter clara nomina reorum,Apium claudiū cum a Tribunis plebis dicta illi dies
eſſet,non modo facie reorum non fuiſſe ſed tanto ſpiritu:& tam cōtumaci uul
tu cauſam egiſſe,ut manēte ferocia animi Tribunos perterrefaceret: Cōtra uero
cum in exilium Cicero ageretur:preter Senatum uniuerſum:ultra uiginti mil⸗
lia hominum ſordidas ueſtes & fœdum corporis habitum induiſſe:ut ob illius

excarnificati interirent: præterq; Eculeos: fidiculas: ergaſtula: & cruces: circum datoſq; corporibus ignes: lacerationes membrorum & incurſus beſtiarum, alioſq; enectos ueneno & fame, & dictu fœdiora exempla, quæ exequi longum eſſet: Conſpectius ſumptum fuiſſe ſupplicium de Regibus authores memorant, Namq; Antigonum iudeorũ Regem Antonius indicta cauſa, quod ante id tempus nulli regum contigit, ſecuri percuſſit: Et Agrippa Begum Mauruſiorum regem, Antonii partes ſequutum ſupplicio affecit: Fuitq; propterea, magiſtratus apud Cumeos, quem philactum uocāt, cuius erat munus, in frequentem Senatum uenire, Regeſq; manu apprehenſos de quorum iudicio agebatur detinere, donec de illorum premio aut pena patrum decreto ſtatueretur, Quod ſi is qui reus agitur, & capitis accerſitur predicta die in iudiciũ nõ uenit, uel domo abeſt, mos Romanus erat, ut ante fores ædium nomen clator tuba illum ad cauſam dicēdam quattuor diffinitis in locis citaret, neq; ante fas erat in eum capitis iudicium dari, aut de noxio ſupplicium ſumi, q̃ diſcuſſa cauſa crimine probato & reo conuicto, ne inauditi & indefenſi perirent: iudices uero qui pro exceſſu criminis litem daturi erant, conceptis uerbis ſe nihil habere, nihil precibus dare ſolēniſſimum iuſiurādum preſtare cogebātur, quod mox deprauatis iudiciis fieri deſitum eſt: Hoc quidem iuſiurandum apud Egyptios ſanctius preſtabatur in hæc uerba. Vt ne regis quidem minæ aut iuſſa, a recto bonoq; illos deducerent, aut tranſuerſos agerēt apud Athenienſes iuſiurandum iudices preſtant ſe ſecundum leges ſententiam daturos: & cauſam diffinituros. Iudicium uero de nocente ſic fiebat, ut prætor tribunal in primis aſcēderet, Noxio poſt terga ligarentur manus, Miſſo preconio ſilentium fieret, legitima deinde prætoris proferrentur uerba: Claſſicum ad ſpectaculum poſtea canerent, Suppliciumq; de noxio ſumerent, quod plerunq; non ſtatim ſumebatur, Quippe Senatus conſulto Tiberii tempore & palias conſtitutiones actum fuit, ut dānatorum pena in decimum ſemper differetur diem,

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ quæq; Atria Romæ fuerint.

Caput. VI

CVm Romæ in Ginnaſium litterariũ, quo plerìq; eruditorum conuenerant: Nos quoq; laxandi animi cauſa q̃nq; uētitaremus Doctor ibi quiſpiam Tulianæ lectionis ut ipſe aiebat profeſſor, ingenio alioqui exculto, ſed ſuæ laudis pluſq̃ ſatis eſſet uēdicator multo auditore circũdatus. Ciceronis orationem quã pro Milone inſcripſit, magno ingenio elaboratam: publice apud compuſculos lectitabat, eiuſq; diſpoſitionem & conſtitutionem, cõmuneſq; locos, ſingulaſq; partes & colores, aliaq; oratoriæ artis documēta: Diſci

pluuia recipitur.colũnis quadrifariam per ſingulos angulos diſpoſitis & Epi-
ſtiliis. Fuit quoq; atriũ publicum in Capitolio:& Atrium Scauri in quo ma/
ximæ colũnæ ex præruptiſſimis ſaxis collocatæ ferũtur:& aliud Pompeii quæ
poſtea ipſius curia facta eſt. Legimus quoq; Atrium Regium iuxta forum pi-
ſcarium:& duo Atria:Meuium:& Titiu3:quæ Portius Cato in lautumiis fecit.
Et Atrium Veſtæ:& Saturium in quo ſacrorum tubæ agna laſtrabantur. In
colle uero quirinali quod Regia aut Atrium fuerit:nec traditur quicq̃ nec inue-
nitur:Neq; ommittẽdum plures Regias uelut Regalis opulentiæ monimẽ-
ta:apud pleraſq; gentes laudibus celebrari:Nam Cirtha & Vtica Maſſeſſilo-
rũ Regum Regiæ fuere:Sicut Sbaris Colchorũ:'is Anthei:Iol iubæ & Za-
ma:pgami Eumenis: Cynare Byblus:Gnoſos Minois:Deicrari Blutiũ:Ha-
licarnaſus Cariæ principum:Eleuſa Archelai:Napatha Candacis Regiæ fue-
re: Darii uero Regia fertur Sadrace.in Aſſyria:Parthorum Suſa ubi hiemem
agunt Ecbathana & perſepolis ubi eſtatem quã Alexander iniectis facibus in-
cendit. Indorũ Regum Taxila. In Aegypto Abidus. Tigranis Arthaxata olĩ
Medorũ, nunc Parthorũ. Menonis Regia Suſis, Arhali Trallibus, & Sar-
dis Creſi Regia uiſebatur, quam Geruſiam fecere. Cyri aũt Regia Babylon
fuit, quam ſuſis anteferre ſtatuerat. Tam & ſi Perſarum mos foret in monti-
bus Regias facere, in quibus theſauros & antiquiſſimas gazas congerebant:
ut illas uelut ampliſſimum uirtutum monimẽtum poſteris relinquerent. Mi-
thridatis aũt erat Gabiris & Oenotriorũ Regum Pandoſiæ, Macedonũ De-
metrias:Ilion Priami. Scepſis Eneæ. Tolgus Pyrrhi. Alexandria uero tres ha-
buit regias, unam Lochian Promontorium, alteram Timonium appellauit
Antonius. Muſeum quoq; pars Regiarum erat. Etiam in Anthiochia Aſſy-
riorum regum Regia ferebatur. Sicut Sogdianæ gentis in maracanda:& Sa-
mi Polycratis. Alexander autem Macedo præcipue Arabiam quam ſedem
imperio delegerat, totius imperii regiam deſtinauit.

Quo apparatu, quibuſq; cerimoniis apud ueteres, defuncta corpora igni tra-
debantur, qualiſq; pompa exequiarum foret. Caput. VII.

QVo ritu, quibuſq; cerimoniis defuncta corpora efferri con-
ſueuiſſent, qualiſq; funerum apparatus & exequiarũ pompa
fuerit, a multis ſæpe authoribus intercīſe perſcriptum eſt. In
primis obſeruatum fuit, ut ꝓximus ſanguine morientis cor-
pus dum trahit aĩam amplexus, exhalantis ſpiritum oſculo
exciperet: flatumq; hauriret, mox decedentis oculos & ora
clauderet, uſq; ab homeri temporibus uſitatum. Nefas exiſtimantes a uiuen-
tibus decedentium oculos ſpectari, tam & ſi lege menia: ut Varro ſignificat;

ne filii parentibus oculos ſigillarent, cautũ fuerit. Naſamones uero præcipuæ
curant, ut morituros cum agere incipiunt animam, ſedentes conſtituant, ne
cubantes ſpiritum exhalent. Poſt quæ defuncti corpus per interualla concla-
matum, propriores affines calda abluere, deinde unguẽtis ungere, candidoq;
amictu induere, ac diebus ſeptem ſeruare ſolebant, ara conſtituta ubi odores
incenderent quæ acerra dicta eſt. Græcis uero decem & ſeptem diebus corpo
ra anteq̃ cremarentur, totidemq; noctibus ſeruare mos erat. Quiqdem ami
ctus non ex lana, ſed lino intexebatur. Aegyptiorũ exemplo, apud quos laneæ
ueſtes, nec cum cadauere ſepeliuntur, neq; in ædes deorũ ĩportantur. Id quoq;
a græcis uſurpatum fuit, ut ueſte alba cadauer, coroniſq; ornarent, & Peana
canentes ſepulchro inferrent. Die uero octauo per præconem indicto funere,
ne fraudarentur ſolẽni honore ſupremi dies, ut hoĩes ad honeſtandas exequi
as cõuenirent. His uerbis Ollus læto datus eſt, proclamabatur. Apud Spar-
thanos erat conſtitutum ut Rege defuncto equites obitum regis, enuncian-
tes curſitent, fœminæq; crinibus paſſis & libero conqueſtu, tinnitu ollas pul
ſent æneas, quibus nec nocte nec die quies. Tunc audito Regis obitu in om
nem formam luctus concedi permiſſum erat. Mulieresq; proxima affinitate
in ueſte candida & capite aperto ritu Romano eiulantes funus celebrare. Filii
uero tecto capite in ueſte pulla parentes efferre conſueuere. Apud græcos fœ-
minæ utriq; in candida ueſte, cum coronis ampliſſimi uiri exequias proſequũ
tur, & uelut in publico luctu cõplorant promiſcue. Quod fuit in more Sy
racuſanis qui candido amictu uelati & fronde coronati Thimeleonem extule-
re, cui perpetuos honores atq; in foro ſæpulchrum decreuere. Sicut Sycionii
Aratum in ueſte alba & coronis ſæpulchro intulere. Argiui quoq; in luctu al
bas ueſtes aqũa ablutas induunt & in candido amictu funus comitantur.
Aegyptii atq; Aſſyrii funera obſiti ſqualore & ſordibus, ac cœno obliti capillũ
ſumittentes & barba detonſa. Mileſii uero, raſis capitibus plangere conſueue
runt, qui mos apud Barbaros inoleuit frequens, ut in funere & caſibus auer
ſis, iuuenes tonderent comam, barbam ipſi ponerent, & uxorũ capita degla-
barent. Perſæ quoq; detonſis coniugibus & liberis, lacera ueſte, lugubri ulu-
latu, corpora efferebant, qui etiam in funere clarorũ uirorũ ſeipſos equos & iu
menta tondebant. Apud græcos conuenit in luctu, uiros comas alere, barbã
capillumq; ſummittere, mulieres uero tonſis crinibus eſſe, quẽ morem a Ro
manis uſurpatum legimus, ut ſorores defunctis fratribus & matres filiis orba
tæ in acerbo funeris luctu, cum flebili uociferatione detonſos crines corpo-
ri imponerẽt, qui mos antiquiſſimus uſq; ab Homero traditur. Apud quem
patrocli cadauer opertum amicorum capillis ſuperiectis fuit. Et Achiles flauã
comam in defuncti patrocli funere, manibus ſecuit. Quippe ea lugenti aptiſ-
ſima putantur, quæ indecora nec uſitata ſunt. Cuius rei cauſa in Lycia affines
& propinqui

& propinqui in funere muliebres ueſtes induunt, ut eam ueſtitus deformi-
tatem pertęſi citius a lachrymis abſtineant. Macedonibus aſſuetum erat, ut
crines tonſi defunctos lugeant. Nanq; Archelaus Macedoniæ rex Euripidē
tragicum intimum familiarem crinem tonſus luxit. In quo faceti ſſimum il-
lud Bionis proditur perinde: lugentes capillum euellere: quaſi caluicio meror
leuaretur. Carthaginenſes in luctu comas & ora lacerant & ubera plangunt.
Idem græcis in uſu fuit: ut in luctu capillum manu diſcindant & comā uel-
lant. Vtq; defuncti uxor: in fletu oculos corrumpat: quaſi hoc munus mo-
rientis foret. Aegyptiis quoq; traditur mos: ut in obitu Regis ſinguli capita
luto deturpent: & nudatis mām̄illis mulieres: uiriq; pectora plangant: atq; in
deformi illuuie duos et ſeptuaginta dies: cibis animantium: uino et omni pa-
ratu abſtineāt: ac recenſentes Regis uirtutes crebris ciulatibus luctum reno
uent. Si uero feles moriatur in luctus et mœroris ſignum ſola ſupercilia era-
dant. Apud Lacedemonios obitu regis enunciato Sparciathæ ſerui et mulie-
res. Ingenti coacta manu laceratis crinibus abſciſſa ueſte: cum uocibus et ulu
latu frontes manu plangunt, & capite conuerberato interitum miſerantes eū
fuiſſe optimum regum uoce ſignificant: quem morte ſublatum omni genere
honoꝝ uelut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Ideo præualuit mos re
gum et optimatum in funebri pompa ubi dolore inteſtino premūtur: ut de
coris īmemores cinere caput aſpergāt: faciem deturpent: tunicā diſcidant. Hu
mi iaceāt. comā uellant. Cōtra uero Thraces nā defunctos cū cantu: et luxu,
laſciuaq; geſticulatiōe: patrium carmen canētes efferre ſoliti ſunt. Maſſylieſes
quoq; nullo dolori īdulgētes funera cū neceſſariis adiecto cōuiuio celebrant.
Cymbri et Celtiberi: ſiq in acie mortē oppetūt: gaudio exultāt. Si aūt morbo
affecti decedūt: in ſqualore et luctu ſunt. Pellibus quoq; ueſtiri Romanos die
bus luctus, et q funus facerent: cuiuſq; cura et procuratio funeris erat ꝑtextā
pullam induere apud multos inuenio. Solitos etiam illoꝝ corpora qui magi
ſtratus & honores geſſerant, in prætexta purpura, togaq; conſulari uel Se-
natoria, uiroſq; triumphales in tunica Iouis, Plebeioꝝ uero in toga plebeia:
aut pallio efferre, & cum eiſdē illa cremare ſæpe comptum eſt. Lecto igitur
conſtrato purpura aut lintheis ſplendētibus & in eo defuncti corpore locato:
poſt ultimā cōclamatiōem Tibicine ꝓcedēte q neniā funebrē: qua laudes de-
functi & facta recēſebat, tū pudorē integritatē & fidē, nō ſaltabūdus ut olī,
ſ; ſtās phrygio modulo caneret, funus ꝓcedebat. Is. n. modus erat ad merorē
accōmodatior, qđ ideo īſtitutū ferūt: quaſi ī illas æternas amenitates. ac ī ſedes
& cōcilia pioꝝ poſt funera recepti uideant. Tā & ſi multi: hoc funeris ſolēne: &
oēm apparatū ꝑtermitti iuſſerint. Quippe. M. Aemilius lepidus prīceps ſena
tus decedēs: ꝓcepit filiis ut ſine lītheis: ſine purpura & tibicine funus ſibi facerēt
Et Atticus Pōpōius mltiq; clari uiri ſine pōpa funeris efferri uoluer̄. ꝑficaſq; q̄

luctui præeſſent aduocare uel præcio conducere ſolebant, quæ cantu & fune
bri carmine lamentarẽtur/uitamq; & præclara geſta, ſummaſq; uirtutes nõ
ſine miſeratione laudarent. Nonnunq̃ mimos qui perſonas effingerent, ac fa
cta dictaq; repreſentarent adhibebãt. Quas quidem nenias græcis in luctu
ſæpe decantari inuenimus, qui Appio coronati defuncti laudes recenſere car-
mine quod Ialemon uocant, & res memoratu dignas claro præconio celebra
re aſſuerant. Senatoribus uero & patriciis atq; ſummis ducibus tuba, mino
ribus & plebeis exequiali tibia canebant Siticines. Quam tibiam non in fu-
neribus modo, ſed in ſacris in ludis & conuiuiis adhibebant. Imperatoribus
etiam pluribus tubis meſtum clangentibus, quod a Charibus & Phenici-
bus deductum autumant, qui in funebri pompa breuibus tibiis lucubre ca-
nentibus uti conſueuere. Deferendi uero feretrum propinquioribus uirilis ſe
xus dabatur munus. Itaq; filii, parentes, & fratres ſorores elatos funere defe
rebant. Nonnunq̃ ſerui libertate donati, plerunq; Senatorii, Prætorii & con
ſulares, quiq; ampliſſimis honoribus functi erant. Imperatorum & conſula
rium uirorum feretrum detulere. Quare Pauli Aemilii qui de Macedonia tri
umphauit, legati macedonum, & Syllæ dictatoris pheretrum, Senatores &
ſacræ uirgines extulerunt. Et Metello filii tres conſulares, unus cenſorius, &
alter prætor lectum ſubiere. Dumq; effertur inſignia honorum quos geſſiſ-
ſet, ut faſces, ſecures, littores, armaq;/& dona militaria, coronaſq; omnis ge-
neris quas in uita meruiſſet. Vexilla atq; urbium dona & legionum. Spoliaq;
hoſtium ac munera quæ quis daturus erat, expreſſoſq; cera uultus, & decora
maiorum, totiuſq; familiæ longo ordine ſimulacra, & gentile ſtẽma præfere-
bant ab ultima origine, quanto cum poterãt apparatu. Quare. C. Cæſar in
amitæ funere Marii ſtatuas pro decore familiæ detuliſſe fertur. Et Tiberius
in Druſi funere originem Iuliæ gentis. Aeneam, omneſq; Albanorum reges:
Romulum & Appium clauſum, cæteraſq; Appiorum effigies lõgo ordine ꝑ
duxit. Ferunt quoq; Iuniam quæ Caſſio nupta fuit, uiginti Clariſſimarum
Familiarum imagines uelut indicium ſplendoris, & uetuſtatis familiæ in fu
nere præceſſiſſe, inter quos Manlios, & Quintios. Caſſiumq; & Brutum.
Non nunquam ut ampliore efferrentur funere, plures defuncto ſtrauere, le
ctos, qui inſtrati in pompa funeris anteibant. Sicut de Sylla, cui ſexmille,
& Marcello cui ſexcentos prælatos legimus. Tum ſiqui ab eo ſerui manu
emiſſi & libertate donati fuerant. Illi præcipue qui fide inſignes a domino co
gniti forent, herilem interitum miſerantes pleni lachrymarum, elatum cor-
pus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus uelatis, qui quanto plu-
res erant, tanto plus nominis, laudiſq; dedere, quod familiam totam de-
cedens Dominus tantis muneribus cumulaſſet, ac libertatis præcio aſ-
feciſſet. Non nunquam illos qui raſis capitibus triumphantis currum fuerant

proſequuti,eiuſdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris, præceſſiſſe in-
uenimus. Q. Terentium Culleonem,quem Scipio Africanus ſeruitio exe-
merat,quiq; triumphantis currum capite raſo fuerat proſequutus.eiuſdem ela
tum corpus pileatum preiſſe memorant,poſt ſequente proximorum affini-
um & amicorum turba,lugentis habitu,capillo dimiſſo in ueſte pulla aut ce
rulea:ut Cato ſignificat,cum enim adoloſcentis funus facerent ceruleum fre-
quentes induebant.Apud exteros uero pheus color ſumebatur in luctu.Nã
q; Antiochus audito fratris obitu,purpura depoſita pheum induit,qui inter
album & nigrum fuiſſe color traditur.Nonnunq̃ Senatu uniuerſo & magi-
ſtratibus cum uexillis interdum equitum turmis,ſi quando regum aut impe
ratorum funus efferrent comitantibus.Funeris enim hæc lex erat ut præce-
dente pompa funebri,uiui ſequantur,tanq̃ haud multo poſt morituri. Inte-
rim lectulo plæriq; flores & corollas iacere , nõnulli unguenta & odores alii
dona cumulare.Idq; noctu & obſcura luce ideo ardentes faces adhibebant.
Nam die funus efferre uetuſto more non licuit. Quod Demetrius Rex ca-
uit edicto ut ante lucem uel poſt crepuſculum efferantur corpora , die uero
non liceret.Sæpe tamen Imperatoris aut Ducis qui occubuiſſet in acie fu-
nus milites quantum poterant militaribus ſtudiis celebrarunt.Ea pompa fu
it,ut armatæ,inſtructæq; legiones in turmas & centurias cum uexillis mili-
taribus inuerſis aut abiectis militiæ inſignibus defunctum comitentur.Pha-
leraſq; equis detrahant,enſium mucrones & lancearum cuſpides humi de-
iectos ferant,& rogũ luſtrẽt.Id qđ apud Græcos etiam ſeruari meminimus.
Rogo igitur extructo & Pyra cupreſſo circũdata pp grauem cremati corpo-
ris nidorem,ne tetro odore abigerentur proximantes ac deſuper defuncto cor
pore locato,illius oculos anteq̃ cremaretur patefacere & celo oſtendere mos
erat.Apud alios trientem in os defuncti tanq̃ naulum imponere,quem apud
inferos dari pro portorio opinio fuit,& uana ſuperſtitione creditum,qđ apđ
Hermionẽſes uetabatur,quia pronus inde ad inferos deſcẽſus erat quaſi nau
lo nõ indigerent obituri. Sicut circa exitum Syrtium fuit lethos amnis,& in
Epyro atq; Heraclea pontica Acheruſius ſpecus,quẽ uſq; ad inferna patere di
xerũt,& cõtra Laodiceam os plutonium,in quo oẽ aĩatum moritur,& in Te
naro Laconiæ inferni hoſtia,& ſpelunca p quam Cerberũ eductum & furiarũ
templum eſſe ferebatur.Gallis uero mutuã. In uicẽ pecuniã dare quã apud in
feros poſt obitũ redderẽt,in uſu erat.Præfica aſſiſtente, & lamẽtabili carmi-
ne populum rogo circũdatum ad cõplorationes & lachrymas puocante. Po
pulo etiam largis fletibus & pari cõploratione reſpõdente.In quo luctu quæ
dam admiſerationem canebant carmina & uerſus ad Tibiam cũ laudibus &
lachrymis,pietatem,humanitatemq; & defuncti interitum miſerantes.Eam
uero pyram pro dignitate & honoribus quibus in uita functus erat, & pro-

ut ampliſſimos magiſtratus & imperia geſſerat modo maiorem, modo mi-
norem extruxere. Fuitq; lege. xii. tabularum cautum ne de lignis politis extrue-
retur. Donec per funerum miniſtros qui pollintores dicti ſunt, corpus igne
ſuppoſito cremabatur. In qua extruenda id ſeruatum eſt, ut præter arrida li-
gna, Papyrum quoq; quo facilius crementur nõnunq̃ crocum & uinum af-
fatim apponant. Germanis ſtruem rogi nec ueſte, nec odoribus, cumulare li-
cet, ſed ſua cuiq; arma & ſuus equus adiicitur rogo, corpora uero clariſſimorũ
uirorũ: niſi ex lectiſſimis lignis certi generis concremari ſine ullo funeris ſolẽ-
ni permittitur. Dumq; igne accenſo corpus ardebat: pro dignitate: preq; opi-
bus quibus quiſq; potens erat: ita amici & affines: quiq; coniunctiſſimi ade-
rant, quæ cara habebant & præcipui cultus: cum gemitu & queſtu miera-
bili in luctus & grauiſſimi doloris ſignum ignibus iaciebant. Itaq; multi ue-
ſtes triumphales enſeſq; & Baltheos: nonnulli arma militaria: mulieres uero
ne ſtudio uincerentur: ornamenta ſua, Armillas, Zonas, mundumq; mulie-
brem, uittaſq; uirginalis comæ: alii retortos circinos/ et torques ac bullas ꝓ-
textaſq; liberorum flãmæ indidere, Thuraq; unguenta & odores omnium
generum: quos lancibus ferebant. Quare multos copia odorum ad Pyram
exanimatos & præter infinita odoramẽta: in funere Syllæ ſtatuam iuſtæ ma-
gnitudinis ex odoribus abſumptam comperimus. Quæq; defuncto cariſſi-
ma & cordi fuiſſe arbitrabantur in uita, quarumq; rerum mirum & efficax
ſtudiũ fuerat, ut ſcuta, gladios, & arma, canes, dilectos equos, Luſcinias aueſ-
q; ad eundem rogum trucidatos, ut una cum defuncto cremarent igni trade-
bant, pleriq; uero ſeipſos. Vnde exemplis palam factum nouimus, multos ac-
cenſis dñorum rogis, doloris impatientes, uel uiolentas ſibi manus intuliſſe
aut igni pariter abſumptos eſſe. Q d' etiam de canibus qui caritate domino-
rum in flammas ſe iniecere memoriæ proditum eſt. Nam Hieronis & Ly-
ſimachi canes accenſis rogis dominorum in flammas ſe iniecisse / & uno in-
cendio arſiſſe tradunt, qui etiam erat Græcorum & Aethiopum præcipuus
mos, ut comas ad rogum diſſecent, corporiq; & igni imponant, boues &
pecora, equoſq; & canes in ignem mittant, uinumq;, & oleum fundant.
Vtq; rege morte ſublato, familiares & qui cum eo coniunctiſſime uixerant,
caritate principis uim uite ſibi ad rogum afferant, unaq; morte intereant. In-
dorum peruulgata hiſtoria eſt, ut uiro defuncto quæ cariſſima coniux in ui-
ta fuerat: eodẽ igne abſumatur: unaq; cõcremetur. Thracibus & getis erat iſte mos
ut uiro defuncto præcipue dilecta coniux maximo cultu ornata, ad tumulum
duci, & a ꝓpinquiore mactari, eodẽq; tumulo humari debeat. Gallis uero, ut
ſerui, cliẽtelæq; cũ dñis patroniſue una crementur uiuentes, eadẽq; pyra intereãt.
Gerri Scythica gens, defuncto rege in tumulo ubi cadauer odoribus deliburũ
erat: ꝑcipuã cõcubinã: pincernam: coquũ: agaſonẽ: ac miniſtrũ: una tumulare

equoſq; & quinquaginta ex miniſtris ad rogum præfocare aſſuerãt. Græcis uero uſurpatur:ut imperatore aut duce fato perfunctis:funus efferatur ſolẽni pompa & apparatu regio. Captiuiq; & milites circa rogum digladiẽtur:oueſq; et boues mactentur. Vtq; in omnem formam luctus concedatur: equi uiriq; tondantur. Propugnacula e menibus diruantur:templa lapidentur: aræ ſubuertantur. Lares abiiciantur. Partus exponantur:cibo abſtineant:ignis extinguatur:atq; in pompa funeris:magiſtratus Sacerdotes pueri: atq; iuuenes cum tropheis:coroniſq; & armis militaribus funus pſequantur. Cenas quoq; ferales apparari & Chrateres lacte:uino:& ſanguine:necnon mella & crocum ad rogum inferri ſolita inuenimus:ut una cum defuncto crementur. Fuitq; moris Galatharum ut defuncti familiares: & affines inſcriptas epiſtolas ad rogum conĩiciant uelut apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebremq; laudationem optimates & grandes natu:aut proximi neceſſarii in honore poſiti de laudibus defuncti habere:ac ſolẽni laudatione illius factaſ dictaq;:& totius uitæ curſum:maiorumq; laudes recenſere aſſuerant. Primus enim Valerius publicola mortuo Bruto ſupremas ipſius laudes:accurata oratione proſequtus fuit. Inde inſtitutum:ut clarorum uirorum in funeribus:ſolemnis laudatio eſſet. Nam & Appii decemuiri defuncti laudationem ſequtis temporibus plebs equis auribus audiuit. Et Scipionem in funere ſupremo ut hominem diuinum maximus cõmendauit. Fuitq; in uſu apud Aegyptios Rege defuncto anteq̃ iuſta dentur: per ſacerdotem qui proximam tenebat dignitatem:omnem uitæ ſeriem:& ipſius dicta: factaq; & an fuerit fortiſſime præliatus, an uero ſegnis & deſes:ex alto ſuggeſtu, in maximo omnium conuentu perlegi & recenſeri, & ſi uicia præualebant honore funeris priuari atq; inſepultum cadauer abiici. Si uero uirtutes præcellerent, omni honore cumulari, unguentis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos uero cuiuſq; ſortis homines ita laudari, ut ſine ulla opum fortunarum ue mentione, ſolam religionem, Iuſtitiam, pietatemq; comẽdarent. Apud Indos uero, multa ſecula uiguit mos, ut cum moritur quiſpiam, pro foribus domus:magiſtratus cui hoc munus impendebat, ante actam uitam, moreſq; deſcribat, ut uicia, laudeſq; innoteſcant omnibus, & palam fiant. Ferturq; Fabius Maximus præ cæteris unus qui in funere filii inteſtino dolore affectus oratione non infracta ad populum ipſius laudes magno ſpiritu diſſeruit. Quod a græcis ſimile quoddam accepimus ut defuncti laudes ſolemni oratione, & longo petito proemio proſequantur. Proditurq; primus Pericles fuiſſe qui carmine & laudibus eos qui in bello peloponeſſiaco pro patria occubuerãt pſequtus fuit. Alii uero Solonem Græcis funebrem oratiõem primũ iueniſſe ferũt. Et q̃uis a principio uiroꝶ tantum geſta nec mulieres laudare conſueſſent. Quia tñ Camilli tempore, collatum auꝶ, ut ſe ppl's Romanus a Gallis

redimeret dederunt. Cautum ſuit, ut in earum funeribus, ſicut in uirorum ſo
lẽnis laudatio eſſet. Nono uero die reliquias defuncti & cremati cineres, Ma
ter, ſoror, & propinqui, affineſq; nigra in ueſte & effuſis comis, aut Pontifi-
ces & Sacerdotes nõnunq̃ primores patrum perfuncti honoribus tunicati &
diſcincti lotis manibus & nudis pedibus, oſſa a cinere ſeparare & colligereea,
q; lacte & uino lauare, & deos manes aduocare. Græci uino & unguento in-
ſpergere ſolebant. Cunq; odoribus effuſi in lachrymas in urna condere, & lin
teo uẽtilare. Fuitq; ſeruatum apud Indos & Aegyptios, Regum funebres tu
nicas, quo cineres cremati a reliqua fauilla diſtincti iaceant, ex litio quod igne
nõ abſumitur conficere, eaſq; ad rogum defunctum corpus induere. Quip-
pe in Cariſto lapis naſcebatur, qui uelut lana intextus nullo igne adurebatur.
Tunc poſtq̃ defuncto conclamato & nomine deplorato ſatis lachrymaꝝ, lu-
ctuſq; fuerat. Ipſiq; ter aqua aſperſi & luſtrati erant: oĩ munere abſoluto, ſu/
premum Salue & Vale, tanq̃ nunq̃ eos uiſuri ultra conclamabant: & a Pre-
fica feralibus officiis/iuſtiſq; perſolutis poſt lamenta & conclamationes. Ilicet
dicebatur, qua uoce miſſum populum faciebat. Quiq; funus proſequuti, qq;
comites fuerant, uelut ſupremo functi officio ad proprios lares reuerſi, aqua
aſperſi, ſupergradiebantur, hoc ſe piaculo ex funere expiari arbitrati, quod ex
piationis genus ſuffitionem dixere, cuius rei cauſa ferias ſæpe indixerunt, quæ
denicales dictæ. Græci uero aqua luſtrantur pura, eademq; expurgãntur in
qua torrem ex altari extinxiſſent prius. Scythæ poſt funus, amicos excipien-
tes æpulum præbebant cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, ubi a
luctu quieuit animus. Viſcerationem & ludos funebres plerunq; gladiatori-
os muneraq;, Græcis gymnica certamina & equeſtria in defuncti memoriã
populo dari ſeruatum eſt/nonnunq̃ nauium curſus & naumachiam. In qua
uiſceratione fuit inſtitutum ut omnia carius uenirẽt, quare ad pollintum eme
re ſermo percrebuit. Ferturq; Nũmæ edictum ne piſces qui ſquamoſi nõ eſ-
ſent, ad pollintum emere fas foret. Scilicet ne nimis magno in funeralibus ce
nis mercarentur obſonia, quam cenam pollinturam dixere. In qua & ſi nihil
deeſſet: omniaq; affatim ſuppeterent, letari tñ minime decebat. Fuitq; inſtitu
ta ut per uini, cibiq; lenimen, defuncti deſiderium leuaretur. Præter quã erat
cena exequialis quæ ſenibus, & his qui multum ætate proceſſerant, dabatur:
in qua pranſi diſcedentes poſt ſupremum officium, alter alteri uale dicebat:
Quam Silicernium uocant, Athenis per funeri præfectos epulum apud de
functi maxime neceſſarium dari conſueuit. Argiuoꝝ uero inſtitutum fuit, ut
defuncti affines ſtatim ab exceſſu Apollini ſacrificent, & trigeſimo poſt die
Mercurio, Apolliniſq; ſacerdoti ordeum dent, ignemq; extinguant, & rurſus
accendant, carneſq; uictimaꝝ percoquant, quibus poſtea ueſcuntur. Eos q-
dem ludos apparatu magnifico, continuis nouem diebus, in hiſq; gladiatoꝝ

paria, qui uenalem ſanguinem habebant Romani exhibuere, ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idq; adeo uſu & moribus interdictum fuit, Vt. P. Sempronius uxori qđ ludis funebribus ĩterfuiſſet repudium dederit. Domi quoq; & in loco celebri defuncti imagines in memoriam poſteritatis: plerunq; cereas aut marmoreas uel æneas. Colũnas quoq; cum tropheis & titulis, ac magnificentiſſimis decretis, publico concilio erigere, & res geſtas monumentis inſcalpere leuandi deſiderii cauſa, antiquo more ſeruatum eſt. Quas etiam iniuria ceſis ciuibus, ſempiterno æuo duraturas publico decreto erexerunt, ut gratiam benemeritis ferrent. Apud Lacedemonios, his qui in re militari facinora geſſerant fortia. Statuas & colũnas pariter cum ellogiis poſt obitum dedere. Rege uero defuncto ipſius ſimulacrum, ita ut uiuus appareret. In toro, purpura & auro inſtrato effinxere. Tempus uero luctus ut erat a Nũma conſtitutum poſteri ſeruauere, qui puerum trimo minorẽ, nec lugeri, nec plangi uoluit. Id quod in Thera una ex cycladibus ſeruatum legimus. In qua pueri citra ſeptẽnium aut hoĩes ultra quinquageſimum annum indefleti fuere, qđ illi rapti in maturo funere, uix primum uitæ limen attigiſſent, iſti aũt ſatis diu uixiſſent. Neq; ultra menſes decem, filios parẽtum, aut uxores uiroꝝ mortem deflere ſtatuit. Quod lugendi tempus patri & filio æque fratri & ſorori cõmune eſſe uoluit, ultra uero non licuit, ne luctu indefeſſo & lachrymis nunq̃ deſinentibus domus & familia funeſtarentur: itaq; poſt annum parẽtes filiorum & fratres ſoroꝝ funera deflere uetuit, ab eo. n. tempore lamentis parcere iuſſum eſt. Tam & ſi nullum lugendi tempus uiris legitimum fuiſſe nõnulli credant, annumq; feminis tantum præfinitum ad deplorandum: maſculis non item, infra quem alteri nubere non licebat: & conceptonec dum ædito partu uetabantur. M. tñ Antoninus philoſophus, ne ultra quinq; dies lugerent Romani filium ſibi morte ſublatum ſummæ ſpei adoloſcentem edicto inhibuit. Q. uero Maximus filio conſulari, &. L. Paulus: duobus. paucis diebus amiſſis/&. M. Cato: mortuo prætore deſignato filio: non luxerunt. M. quoq; Bibulus. Cos. cum toto conſulatu domi delituiſſet: quo die de obitu duoꝝ filioꝝ certior fuit. In Senatũ uenit: & munus conſulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur: & Aſinio Pollione: qui quo die filium amiſit in conuiuio luxit. Contra Pericles cũ aĩo infracto ſemp fuiſſet amiſſo Paralo filio magnitudine doloris uictus: lachrymas uberes dedit: & eiulatus nunq̃ deſinentes. Filios uero minores decennio tot menſibus quot annis uixiſſent, a parentibus lugeri ſtatuit. Sed nec uxores a uiris: nec ſponſas lugeri fas putauit. Tempore uero luctus: matronæ purpuram: aurumq; deponunt, atraſq; ueſtes induunt & in pellibus degunt: nec illa reſumere donec eluxerunt licet. Viri aũt Senatorii laticlauum & annulos aureos exuentes pullas ueſtes ſumunt: barbam: capillumq; ſumittũt. Piceas

quoq; & cupreſſos ueluti ferales arbores & diti ſacras, in lugubri domo patricioꝝ amiſſis fratribus liberis & propinquis apponere mos erat. Græcis uero funeſti, & qui exequias duxiſſent, ut lapide lesbio extructas domos incolant qđ ſubtriſti eſſet aſpectu. Athenienſibus Solon flebiles lamentationes: & cætera dolorem teſtantia uelut inania & nihil uitæ proficiẽtia ſubſtulit. Lycurgus uero Lacedemoniis undecim dierum ſpacio luctum terminauit. Q đ a Thracibus & Maſſylienſibus uſurpatum legimus, qui quottidianas lachrymas & funeſta omnia, ac ſordes lucubres in funere inhibuere. Luctus aũt & meror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur cauſas, ut ſi liberi naſcerentur. Si pater aut filius, frater aut uir, ab hoſtibus capti reuertiſſent: aut cum proprior affinis q̃ qui lugeretur domi natus foret. Vel ſi puella dabatur nuptui. Publicus uero ſi luſtrum fieret aut uota ſoluerentur, uel ſacra Cæreris inſtarẽt. His enim caſibus domum, aut familiam in ſqualore, & ſordibus eſſe non decebat. Hoc quoq; notare contentus ſum, neq; puerum minorem ſeptẽnio, priusq̃ omnes geniti dentes forẽt, neq; fulmine ictos qui uita functi eſſent, rogis imponere aut corpora cremare: neq; hominem uita ſublatum feriis publicis efferre licuiſſe. Q uodq; quoties plura cadauera & aceruata corpora urerent aut incendi curarent, ſolitos eſſe funerum miniſtros: denis uirorum corporibus ſingula muliebria adiicere, ut unius adiumento cætera facilius deflagarent.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ uariis in locis tempeſtate noſtra comperte fuere. Caput. VIII.

TRitonem & Nereidas homineſq; mari genitos quos marinos appellant, præterq̃ qđ apud Plinium naturalis hiſtoriæ nono legeramus, noſtra quoq; tempeſtare conſpicuos fuiſſe multa documenta ſunt. In memoria mihi eſt, cũ adoloſcẽtulus ego, in porticu noſtra portanouẽſi Neapoli qñq; diuerterem, Draconettum Bonifacium Neapolitanum, Patriciæ gentis & inclytæ familiæ uirum ut in homine militari facundiæ florẽtiſ, & multaꝝ reꝝ cognitione clarum: tunc ſenecta uenerabilem, & debilitate pedum inualidum in conuentu maximo præſente atq; audiente me: referre ſolitũ uiſſe, ſe dum in Hiſpania militaret, marinum hominem uultu & corpore prorſus humano abſoluta ſimilitudine pubetenus: poſtremis uero in piſce deſinentibus uidiſſe in melle, ex ultima Mauritania & Oceani finibus ad Regulos ſub quibus ſtipendia faciebat: & honeſtum ordinem duxerat, pro monſtro allatum: fuiſſe autem facie hominis uetuſti capillo & barba hiſpido atq; irto, colore ceruleo, ſtatura pcera, & maiore humana. Alis quoq; tenui

cartilagine

cartilagine quibus marinos fluctus ſecabat, & membrana paſſim interlucẽ-
te munitum. Et hanc rem, non ſibi tantum, ſed pleriſq; ſummæ nobilitatis
uiris, notam & conſpicuam fuiſſe dicere. Sed nequis, hoc uanum aut cõmen
ticium fortaſſe putet. Theodorus Gaza uir græca facundia clarus, & philo-
ſophiæ præceptis imbutus ægregiæ. Apud Iouianum Pontanum ad quẽ fre-
quens uentitabat, compluresq; noſtrates, ſcite admodum & luculenter, ratio
cinabatur, ſe dum in peloponeſſo ageret & fœda maris tempeſtate oborta: du
riſſimo tempore anni, nõnulla piſcium monſtra procellæ ad littus illiſiſſent,
inter cætera uidiſſe Nereidem in littore, fluctibus expoſitam, uiuentem iam &
ſpirantem, uultu haud abſimili humano facie quoq; decora, neq; inuenuſta
ſpecie, corpore ſquamis irto, ad pubem uſq;, niſi qđ cætera in locuſtæ cau-
dam deſinebant, ad quam propere uiſendam cum frequens concurſus fieret.
Ipſeq; & nõnulli e propinquis oppidis uicini, affineſq; eo ſe contuliſſent, illã
frequenti turba circundatam, meſtam & aĩo conſternatam ut ex uultu con
iectari erat/in littore iacentem, crebroq; ſuſpirio fatigatam conſpexiſſe, mox
cum a tam frequenti corona inſpiceretur, ſeq; in ſicco deſtitutam uideret, pre
dolore gemitus ſpirantes, & lachrymas uberes dediſſe, cuius miſericordia mo
tus ipſe, ut erat mitis placiduſq;, cum turbam decedere de uia iuſſiſſet. Ipſam
interim brachiis & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptantem pau
latim ad aquas perueniſſe. Cunq; ſe præcipitem magno nixu in mare dediſ
ſet, ingenti impetu fluctus ſecare cœpiſſe, momentoq; temporis elapſam ex
oculis nuſq̃ apparuiſſe. Georgius quoq; Trapezuntius uir multi nominis &
magnæ eruditionis aperta profeſſione referebat amicis, ſe cum haud procul a
littore in fonte quodam ſpaciaretur, puellam conſpexiſſe eleganti forma un-
dis extantem pubetenus, & quaſi laſciuiret, ſubinde emergentem ſummergẽ
temq; ſe, quoaduſq; ſe conſpectam intelligens: haud amplius apparuit. Sed
ſuper oĩa in noſtro æuo haud abſimile factum accepimus in epyro, profecto
exemplum inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendum poſteris pu
tarunt & actis quoq; publicis teſtatum eſt. Ad fontem iugis aquæ ad quem
mulieres ex oppidulo aquatum uentitabant. Tritonem ſeu marinum homi
nem e ſpelunca quam forte ibi nactus fuerat, obſeruare ſolitum, ſi quãdo ſo
lam ad aquas accedentem, aut per littus obambulantem mulierem uideret
ipſum ex undis & ſpelunca leni greſſu, tacitiſq; ueſtigiis deſilire, & a tergo ac-
cedere: ac ui compreſſam mulierem ex inſidiis adoriri, & ad mare concubitus
cauſa arripere: arreptamq; ſub undis deferre conſueuiſſe. Quod cum apud
loci incolas percrebuiſſet: diligentius marinum monſtrum obſeruaſſe: & cũ
diutile laqueos illi intendiſſent: haud multo poſt: dolo captum: & laqueis uin
ctum cepiſſe. Cunq; cibo abſtineret: extra aquas diutius uiuere nequiſſet: ſqua
loreq; tandem & tedio ad extremã tabem ueniſſe. Tenet fama uenereos coſ

& flagrantiſſime mulierum amaſios eſſe, propterea oppidi incolas edicto inhibuiſſe, nequa deinceps ad fontem mulier niſi uiris comitata accederet. Hæc nos & eiuſmodi ab his q̃ diuerſa maria penetrarant, & eadẽ mõſtra, placidis aquis colludentia uidiſſent, & in occurſum nautis, exertis capitibus ab undis occurriſſe & uoces audiſſe referebant pleruncꝙ accepimus.

Qui Xiſtici, qui ue Themelici apud iureconſultos dicti ſint, quod ue officiũ: & quid nomina deſignarint. Capur. IX.

CVm Ioanne Platina uiro docto & antiquitatum ſtudioſo: ꝑ familiari conſuetudine ſæpe deambulabamus, & oẽs antiquitates, ueterumcꝙ monimenta atcꝙ ruinas Vrbis explorabamus. Dũcꝙ in ueteri ſæpulchro inter ſemiruta ueſtigia, in quirinali litteris mirandæ uetuſtatis, ſitu & ſenio oblitteratis. Epitaphiũ legeremus inſcalptũ his uerbis. L. THENODORVS . XYSTICVS . PARIDI . THYMELICO . BENE MERENTI . FECIT. Quærebat Platina, qui Xyſtici eſſent, qui ue Thymelici, nunquid artis nõia uel cognomenta forent. Cũcꝙ meminiſſe me apud authores, qui Xyſtici dicerentur legiſſe. Q d'cꝙ in Xyſtis uelut in gymnaſiis nudi exercebantur. Athletas Xyſticos dici reſpondiſſem. Xyſtos autẽ longas fuiſſe porticus ampla latitudine, & Gymnaſium ubi ambulationes eſſent, & arbores plerũcꝙ digeſtæ: in quibus athletæ hibernis ſæpe temporibus luctabantur: quas Græci Hypetras ſeu Paradromidas dicunt. Inſtar illorum quæ in Attica fuere Gymnaſia: quæ tria uel maxime memorantur. Lyceum Gymnoſarges & Achademia, qui aũt Thymelici eſſent, mihi nõ ſuccurrere, necꝙ in mentem uenire aſſeuerarem. Tum Platina quaſi admirans ait. Nũqd noſtro ciuili iure aliquam de Thymelicis mentionem fieri adnotaſſem. Nã de Xyſticis ſatis ſibi liquere: pugiles fuiſſe: uel ex eo qd' in Xyſtis & longis porticibus exercebantur: uel qd' haſtis decernerent, a græco uerbo ξυςὸν qd' eſt haſta: quare Xyſticos ludiones. qd' haſtis depugnarent uelut gladiatores: & Xyſtarchum qui Gymnaſio præeſſet nuncuparunt. Thymelicos uero eiuſdem generis pugiones ſeu hiſtriones fuiſſe ſe arbitrari. Siquidem Græci Hiſtrionicam Thymelim nuncupant, θυμέλην enĩ ſcenã dixerũt θυμελικὸν Scenicos & hiſtriones. Et niſi quid ſe fallat: de his apud iureconſultos in edictis ꝑtoꝝ mentiõem fieri aiebat. Fuere inquit Athletaꝝ & Hiſtrionũ ſpecies multifariæ. Nam & gladiatores & pugiles & Thymelici & Pancratiaſtes, Xyſtici: Panthomimi, Paleſtritæ & harenarii. Sicut Thraces Mirmillones: Sequutores & Reciarii: oẽs Athletaꝝ: Hiſtrionum & comedoꝝ numero habẽtur: Licet Panthomimos a Domitiano ſublatos: mox a Nerua reſtitutos. Demũ

a Traiano

a Traiano eiectos. Hiſtrioneſq; a Tiberio, & deinde Nerone, ob plurima flagitia Italia pulſos legamus: Thymelicum uero Choragium apparatum eſſe: Scenarum & hiſtrionum, quos omnes inter artifices adnumerari neminem fugit. Et plæraq; hoc genus memoriter & expedite, ut ſuus mos erat, ueteꝝ teſtimoniis exemplisq; referebat. Cum uero nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentariis uerſaremur deprehendimus, apud Vlpianum titulo de infamibus. Thymelicoꝝ Xyſticoꝝ & Athletaꝝ, qđ tunc nō cōmemineramus, mentionem haud dubiam fieri. Thymelicoſq; & Xyſticos inter Athletas, & eos qui in theatrum prodirent, ad ædendas in ſcena operas adnumerari. Id qđ Platina fuerat ꝑclare arbitratus. Cenſuiſſeq; iureconſultos qđ pugnandi cauſa in harenam prodirent, & ludricam facerēt: non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere. Cuius uerbis admoneor, ut ueꝝ eſſe cenſeam, qđ apud Ciceronem refert Aemilianus artem ludricam & Scænas qnq; Romanos probro duxiſſe, genuſq; hoc hoīum tanq̄ ſcurras improbiſſimos tribu amouere uoluiſſe. Q uare ſub Tiberio, in opera ſcenæ prodiiſſe famoſa nota cenſebatur. Q đ etiam Senatuſconſulto fuit uetitum, cautumq; ſeuere, ne equites Romani ludo & harena polluerentur. Tā & ſi fetatur Auguſtus Athletis conſeruaſſe priuilegia & ampliaſſe: cohertionemq; in hiſtriones magiſtratibus inhibuiſſe ita ut in eos aīaduerſionem nō haberent. Græcis uero produiſſe in ſcena inter Athletas honori fuit, necꝑbro datum eſt. Q uippe cum Plato ſummus fuiſſet Athleta poſt multiplices uictorias ſe philoſophiæ dedit. Verba uero Vlpiani ex reſponſis Sabini & Caſſii hæc fuere. Athletas omnino artem ludicram nō facere, uirtutis.n.gr̄a hoc facere, & utile uidetur ut neq; Thymelici neq; Xyſtici, neq; agitatores neq; q aquam equis ſpargunt cæteraq; coꝝ miniſteria qui certaminibus præſunt ſacris aut deſeruiunt igneminioſi. Ex quibus liquet Thymelicos & Xyſticos a iurecōſulto inter Athletas adnumerari. Sed quia de Pranchratiaſte & his qui in ſacris certaminibus aquam equis ſpargunt, mentio fit, qui fueriut hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi, dubitariq; potuit. Cum ꝑſertim nullā de his q aquā in certaminibus ſpargunt, mentionem fieri apud ueteres qđ meminerim ſciam, niſi eos dicamus fuiſſe q in ſtadio diſpoſiti: eqs ſponte currētibus quo uelocius metā cōtingerēt, aquā ꝑ uices ſpargere: itaq; illos ad curſum īpellere ſolerēt. Prāchratiaſtē uero: cū dici uolūt: q luctator ſimul & pugil foret. Q uippe cū alii pugiles: alii luctatores forēt, is q utroq; teneret ſtudio pugna.ſ. & lucta Pranchratiaſticus nūcupatur: & ubi exercent Prāchratium. Cēſuitq; Vlpianus ad legem aquiliā: illum qui dum exercetur in colluctatiōe uel Prāchratio aut pugilatu: aliquem oppreſſit uel occidit: aquilia teneri. Verba uero Vlpiani ex ea lege hæc ſunt. Siquis in colluctatione uel Pranchratio aut pugilatu: dum exercentur alius alium occiderit: Aquilia tenetur.

Locus ex Iuuenale de Trulla quid deſignet ex Authoritate Iuriſconſultoꝝ & alioꝝ teſtimonio explanatur. Caput. X.

TRullas pocula eſſe & uaſa potoria cenſeri haud īmerito pleriq; exiſtimarunt. Idq; qđ a Iuuenale dictum eſt de Trulla, de quo apud eruditos controuerſia eſt: nō id credi decere qđ uulgo putauerunt: ut de uaſe in quo alui proluuies effundit intelligatur, cum id aliud ſortitum nomen ſit, & a doctiſſimis Scaſium & Laſanum dicatur: ueroq; authoris ſenſui nō ſatis conueniat: ſed de uaſe potui parato intelligi oportere conſtat. Illudq; q̄ ſinceriſſime a poeta dictum fuiſſe. Laudare paratus.

Si bene ructauit ſi rectum minxit amicus
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

In quo illum ſignificari haud dubie putamus, qui poſtq̄ calicem exhauſit in ipſo fundo rictu: aut ſibilo crepitum facere more deteſtabili non fuit ueritus, ubi idem crimen bis arguere Satyricæ dignitatis fuit. Vel de eo qui poſtq̄ uini calicem hauſit: id qđ remanſit: ita eliſit in pauimēto ut reſonaret. Quod inſolentiſſimi animi: audacis & petulantis: nimiæq; ſecuritatis fuiſſe liquet, quem abuſum apud compotores & Helluones impuros: qui ſcortis: uinoq; madidi: & æpulis diſtenti erāt, Græcis inualuiſſe multi adnotarunt: ita ut ludus inde conuiualis foret, quem Cotabiſin appellarunt. cum reſiduum potus in æneas phialas iactarent: qui ſi ſonantior creperet: ſe ab amica redamari & mutuo affectu teneri putabant. Quod eſſe ꝓbabile & ab authoris ſenſu nō alienū: ex contextu uerboꝝ liquere putamus. Id uero qđ de Trulla diximus inter pocula cenſeri. Scite admodum a Sceuola libro tertio de legatis definitum eſt in hæc uerba. Seiæ dulciſſimæ poculum aureum qđ elegerit, fideiheredum cō micto ut darent: quæro cum in hereditate non ſint niſi trullæ: Scyphi: Modioli, Phialæ: an Seia de his ſpeciebus eligere poſſit. Reſpondi cum oīa potui parata pocula dicantur: poſſe, Plinius ſeptimo & trigeſimo hiſtoriæ naturalis, Titus Petronius inquit. uir conſularis inuidia Neronis, Myrrinam trullā trecentis ſextertiis emptam fregit, ut menſam eius exheredaret, Cicero in Verrem, ſexta actione: erat inquit uas uinarium ex una gēma prægrandi trulla excauata. Horatius quoq; in Satyris: qui uejentanū feſtis potare diebus: Campana ſolitus trulla: uappamq; profeſtis. Ex quibus licet eſtimare: trullam inter pocula & uaſa potui deſtinata cenſeri. Sicut Scyphus: Modiolus & phiala: & quam Varro dixit depeſca. Tam & ſi Scyphum Herculis: Canthaꝝ liberi poculum legamus, quo Marius poſt Cymbricam uictoriam potaſſe aſſidue dicitur. Fuit quoq; Heracleum Herculis poculum Sicut Neſtorida quo Neſtor utebatur: & Grāmaticum Homeri carmine celebratū: quæ in Dianæ

templo

templo affixa Capuæ uiſebantur. Notatumq; fuit inter Scyphos. Bœocios palmam tuliſſe qui Heracleotici dicti, & Alexandrinas cucurbitas cum exa-ruerint ad uſum uaſorum præcipuas fuiſſe. Præter quæ uinaria uaſa a græcis celebrant, Groſſus, Bicus, Gaſter Gaſterium, Bicarium, Cypellum, Amphicipellum, Cyphela, & qđ hodie ſeruat nomen Baucalium diuerſorum generum: & Cybium nauis inſtar. Præterea Dactylotum ex proiecturis digitorum nuncupatum: Gyala, Dynos, Cyborium, Cotyle, Encotylæ: Cadus & Cadiſcus & Theryclia non incelebres quibus Dionyſius libaſſe fertur. Id autem quod populari ſermone de Trulla ſecus dictum eſt, ab eruditis haud īmerito perperam iudicari. Succurrit tamen in hac re notare, qđ Pomponius iurecōſultus de auro & argento legato, memoriæ prodidit, legatis uaſis etiam ſcutellas & promulſidaria contineri. In quo animaduertimus, promulſidaria, uaſa qbus mulſum continetur nūcupari. Et licet græci οἰνόμελι, & μελίκρατον mulſum uocent. Vlpianus tamen de uino & oleo legato, uini appellatione, putat mulſum non contineri: οἰνόμελι uero contineri.

Exempla frugalitatis Priſcorum; & q̄ parco uictu contenti fuerint, & quādo luxus primum urbem inuaſerit. Caput. XI.

PRiſcæ frugalitatis & abſtinentiæ qua ueteres uſi fuere: multa & magna nobis documenta ſunt. Siquidem uini uſus adeo mulieribus interdictus fuit, ut uinum bibiſſe, perinde eſſet, ac ſi in adulterio, aut graui crimine deprehenſa capitali iudicio plectenda foret. Inoleuitq; uſus ut cognati affineſq; mulieribus oſculum ferrent. Scilicet an uinum bibiſſent ut ore explorarent. Idem Maſſilienſibus & Myleſiis pluribuſq; græcorum & barbarorum gentibus, apud quos hydropotæ fuerē mulieres: nec mulieres modo: ſed & uiri abſtemii. Apud Trogloditas licet reges mulſum bibant priuilegio honoris, uulgus tn̄ abſtemium eſt, & aquā potat cum paliuro, qđ & uiris eque Romæ criminoſum fuit, ad ānum uſq; trigeſimū. Seruo uero iterdictū penitus, niſi ſacrorum cā ſolēnibus feſtiſq; diebus. Q uē oſculandi quottidianū uſum, poſtea Tiberius Cæſar, edicto inhibuit. Legimus Romulū Vrbis cōditorē, qđ in cōuiuio uinū nō biberet, à cōuiuiis increpitū. Et. Q. Coponiū qđ uini amphorā ei cuius ſuffragio magiſtratū petebat dono dediſſet, ambitus fuiſſe cōdēnatum. Proditurq; memoriæ Egnatius Metellus uxorē qđ uinū biberat fuſte necaſſe. Et Cn. Domitius: mulierē q̄ uiſa eſt plus uini bibiſſe q̄ ualitudinis cā deceret dote mulctaſſe. Et matrōa magno natu, qđ claues cellæ uinariæ reſignaſſet iedia mori coacta. L. quoq; Papirius īpator aduerſus Sānites dimicaturus, uictori Ioui pocillū mulſi, ꝓ re magna uotū feciſſe dr̄, bibebāt. n. Murratā aut paſſum Sānā aut defrutū aliaq; eius generis potu dulcia Adeoq; eos q ſe uino īgurgitarēt oſos hēbant, ut ſequtis tēporibus Cenſores

tanq̃ indignos qui honores & publica munera gererent ſenatu amouerent, notaq; & ignominia pſtringerent. Indignum.n.uidebatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent. Q uiq; libidinum maculis notarētur, ad rem publicam accedere, aut de publicis conſultare. Q d' etiam Cretenſes Lacedemonios & Carthaginenſes factitaſſe nouimus, qui militibus ne efferos militia animos inſolentiæ aſſueſcerent, in omni militia uini potum interdixere: ex inſtituto Platonis, qui etiam magiſtratibus donec in honore eſſent uinum inhibuit. Id quod penes Athenienſes criminoſum erat, quibus ebrius princeps morte mulctabatur. Et Pittacus, temulentos ſiquid deliquiſſent duplici pena puniri curauit, ut formidine ſupplicii a uino promptius abſtinerent. Q uin etiam Aegyptiorum lex erat, ut certa uini ſubtaxata menſura Regi quottidianis ferculis daretur, ultra quam excedere non licebat, ne ſui impos per occaſionem & licentiam turpitudini & ſordibus uacaret. Sicut proditur de Moſſinetis: ultra Carambim flumen, qui regem quem delegere ſiquid praue deliquiſſet totius diei inedia mulctabant. Apud Locrenſes Zeleucus uinum uſq; adeo auerſatus fuit, ut etiam morbo affectis dari inhibuerit. Cauitq; ut qui uinum biberet capite lueret. Indi adeo abſtemii fuere ut niſi ſacrorum cauſa uinum bibere nulli fas foret, quibus erat conſtitutum, ut ſi temulentum Regem mulier occidiſſet, hoc donaretur munere, ut ſucceſſori nuberet. Perſarum quoq; milites adeo abſtemii traduntur, ut pane & aqua ſæpius uictitarint, panis condimentum & obſonium famem eſſe dictitantes: quibus tamen ſemel annis ſingulis inebriari permiſſum erat. Proditumq; eſt. Scythas cum inebriari gaudeant, & abſtemii ſint. Si quando ebrietatis dulcedine capi uellent ne contra conſtitutum facerent, in ignem coniectis herbis & fumo hauſto, haud aliter q̃ uino apoto, madidos fieri. Q uod de Thracibus traditur, qui æpulantes focos ambiunt: herbarum ſemine ignibus iniecto, cuius nidore capti, ebrios imitantur, & tanq̃ uino affecti, temulenti iacent, ſicut nepentes ſucco delibutis, triſtitiam diſcuti putarunt. Babylonii quoq; incenſo arborꝫ fructu & fumo hauſto ita ebrii redduntur ut tripudiis & cantibus exultēt. Indos ferunt ex fructu arundinū quæ mel gignūt aut uino ex dactylis, atq; ægyptios potu e frugibus inebriari. Q uin ēt populum Romanum multa ſecula nō pane. Sed pulte uictitaſſe. Piſtoreſq; p annos fere ſexcētos uſq; ad perſicum bellū, nullos Romæ fuiſſe ſatis cōſtat. Fiebat.n.puls illis ex aqua. Frumēti & fabarꝫ aut ordei farina, quam in ſacris & oblationibus deorum pro uictima adhibuere, qui quidem piſtores toſtū panem lautioribus coquere ſolebant, reliquæ multitudini far, ideo qd' far pinſebāt piſtores dicti. Q uippe cū ueteribus molarꝫ nullus uſus foret, ſꝫ fruges igne toſtas i pilas cōiectas pinſerēt: unde & piſones dictos uolūt. Id.n.molarꝫ iſtar erat. Fuitq; uetus mos ut iidē eſſent coci & piſtores. Lapſus mox tpibus

haud longo interuallo panes facere opus fuit mulierum. Ante uero fruges cognitas, gentibus plurimis, glandes fuere frumenti loco. Sicut Pira Argeis & Tirinthiis, Ficus Athenienſibus, quibus Chares adeo abundant ut illis enutriant pecora. Milium Meothicis, & lothometra, ex cuius ſemine conficiunt panes. Medis amindolæ. Ichthiophagis piſces. Aethiopibus locuſtæ & arundinum fructus. Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario eſſere. Chelonophagis teſtudines. Cardamum uero Perſis. Palmulæ aũt Carmanis & Babylonijs, Aegyptij ex loto diu uictitarũt. Alani carnibus nõ pane ueſcunt. Nomades & Gethaꝝ pars lacte. Indis aũt Caliſtiæ ſemen cibarium fuit, quorũ Reges oleribus & palmulis plerũq; uictum quæſiuerunt, ciboꝝ affluentiam uelut iuitamẽta ignauiæ auerſati. Epicurus quoq; ſũmus uoluptatis aſſertor uictu frugali & modeſto cõtentus, aqua & polenta aut pane ordeaceo uictũ quæſiuit, contraq; paupertatem inuictum aium geſſit, nõ qđ uoluptates auerſaret, ſed qđ in tenui uictu, ſe plus uoluptatis experiri aiebat, cuius rei argumentum eſt, qđ oleribus & pomis ac uilibus cibis, quibus uiuẽdum cẽluit ſ libros referſit. Inter quos ꝑditur Philinus quidam tantæ abſtinentiæ, ut nullo cibo niſi lacte uictitarit, & Moſcus Anthimolus ſophiſta ſolis caricis ueſci ſolitus. Pueris quoq; & Iuuenibus ut uerecũdiores eſſent, in magiſtroꝝ & affinium cõſpectu, foris cenitare, uiris aũt ut frugalitatis & parſimoniæ documenta darent, ꝑpalam cibum capere cõſuetudo fuit. Toruiq; illis ex ulua paluſtri fiebat aut ſtramẽto. Hiemeq; ad focũ, eſtate uero in ꝑpatulo & ſub dio, neq; ultra nouẽ ſingulis lectis cenitabãt, illoſq; lautioribus ueſci cibis nõ ſinebãt. Nam carnis aridæ, aut lardi pondo tria & ſallamentoꝝ librã quottidianis ferculis apponere criminoſum erat. Siquis ultra apponeret lege plectebatur. C. Fannij Cos. lege ante tertiũ punicũ bellum introductum eſt, neqđ uolucrũ præter unam gallinã quæ altilis nõ eſſet apponeretur. Vtq; modus cenaꝝ luxuria nõ deflueret. Singulis diebus præterq̃ ſaturnalibus & Romanis ludis uel plebeis, denos aſſes qui domeſticis cenis impenderent ꝑfiniuit, tantæq; frugalitatis fuere, ut mẽſam q̃uis parcam oĩno uacuã tolli nõ ſinerẽt. Sed ad cohibendũ appetitum ſemp aliquid reliquiaꝝ, qđ poſtera die cenã adiuuaret, ſupeſſe uoluerũt. Ouumq; & mel initio cõuiuij miniſtrarĩ. In ſecũdis uero menſis poma ſimul & mel dari cõſueuere. Quam uictus parſimoniam Athenis quoq; ſeruari tradiderũt. Nam Dioſcuris in Prythaneo prandiũ parabatur. In quo niſi oliuæ, caſeus, & porrum, dabatur obſonium. Et a Platone in lautiſſimis cænis, Sal, oliuæ, Caſeus, porrum atq; olera tantum ex agris iubentur apponi. Ac feſtis diebus pueri modeſti cum uerecunda grauitate maiorum laudes carmine decantare, grandioreſq; natu ſummo obſequio uereri. Illoſq; a conuiuijs domum reducere ſolebant, Militiæ & colendis agris adeo intenti, ut illuſtria inde cognomenta ferrent. Agrumq;

male colere, aut minus arare q̃ uertere cenſoria nota putabatur. Cunq; octo
dies culturæ agroꝝ impenderent, nonum urbanis rebus & nundinis deſtina
runt, tam & ſi priori æuo, frequentiores Romanis fuiſſe nundinas & tertio
quoq; die mercatu frequenti, nonnulli conueniſſe dicant. Q. Cincinatus ab
aratro ad dictaturam uocatus, poſtq̃ domitis hoſtibus triumphans urbem
iniit, licet non ex imperii maieſtate, aratrum tñ ſumere & agrum colere non
dubitauit. Curius Dentatus cum a Sãnitum legatis adiretur, rapa ſibi para-
re obſonium inuentus eſt, cui duos calones in caſtris fuiſſe aſſerunt, cum ſũ
mam imperii gereret. M. uero Antonino conſulari octo ſeruos/Carboni ſe-
ptem. Et. M. Catoni cum in Hiſpaniam Cõſul duceret, tres ſolum miniſtraſ
ſe. Fertur quoq; Helius Catus. Cos. cum in fictilibus cenaret, legatos Etho
lorum uaſa aurea offerentes repuliſſe. Atq; Epitus poeta qui primus latinoꝝ
heroica attigit adeo uictu fuiſſe tenui, ut in Auentino domuncula & unius
ancillæ miniſterio contentus fuerit, nec tamen id ſibi turpe quiſq̃ aut dede-
cori putauit. Siquidem paupertas tunc ſolida laus cenſebatur & uera uirtus.
Quam rem eſtimare licet/q; ælioꝛum familiam & Tuberonum, cum de-
cem & ſeptem eiuſdem cognominis forent, modicis ædibus cum uxoribus
& liberis eoſdem lares incoluiſſe, eundemq; agrum Veientanum araſſe, exq;
eius fructu uictitaſſe legimus. Modumq; agrorum ultra ſeptem iugera exce-
dere, aut denas argenti libras uiro triumphali in ſuppellectili eſſe, pniciosũ
erat, intra bina enim iugera poſſidere ſatis uiſum. Ita ut decem millia grauis
æris maximas putarent diuitias. Quin etiam adeo parci fuere & tenues, ut
non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refrenaſſe, aut pater-
nam non ſeruaſſe paupertatem, q̃ ingentes maiorum facultates largitioni-
bus abliguriſſe, multiq; oleribus leguminibuſq; contenti, abſq; eſu carniũ
ſæpe uictitarint. Documenta frugalitatis & abſtinentiæ inſignem memoriã
poſteritati exhibentes. Quam etiam Græcis ſolidæ laudis & ueræ comenda
tionis fuiſſe multi adnotarũt, legimus Thebanum Epaminundam totuicto
riis clarum imperatorem, adeo diuitiarum abſtinentiſſimum ut unica ueſte
contentus, ſi qñ uetuſtate collapſam reſarcire opus foret, domi clauſum ſe te
neret, quem Thebani publica impenſa & ære collato, ob inopiam extulerũt.
Ariſtides ſe magis gloriari paupertate publice teſtabatur, q̃ reliqui diuitiis.
Hipias quoq; philoſophus Eleus, ad id inopiæ deuenit, ut ueſtem anulum
Crepidas & ſoccos, quæq; cultui erant neceſſaria, ne quod temporis deperi-
ret, ſuis manibus elaboraret. De Lamacho fertur, quoties ab Athenienſibus
dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuam ab amicis pecuniam ſumere,
cum unde compararet non eſſet. Chrates, Diogenes, & Antiſthenes, aliiq; p
duntur philoſophi abiectis diuitiis, pera & baculo contentos uixiſſe. Phociõ
Pelopidas, Socrates, atq; Ephialtes pauprimi & iucultu teuuiſſimo uixere, oſũ

tamen optimi atqꝫ iuſtiſſimi. Adeoqꝫ luxuriam & molliorem cultum dete-
teſtati fuere, ut Thebis colūna in templo ſtatuta fuerit, in qua diræ execra-
tiones in Regem Menin qui molliorem uitæ cultum inuenit continebātur.
Poſtea paulatim frugales mores defluxere, paupertaſqꝫ probro haberi cœpit:
Luxuriæqꝫ peregrinæ inuictum malum ad effeminandos animos, ab exerci-
tu Aſiatico, in urbem primum inuectæ mores infecerunt, ſicut aurum Perſi
cum fugato Mardonio Athenienſium aīos labefactauit, & dira tabe infecit.
Inde illecebræ libidinum & reꝝ ſecundaꝝ luxus, in oēm licentiā craſſati. Pri
moſqꝫ Ionas, unguenti coronarumqꝫ & ſecundæ menſæ, conſuetudinem in-
uenere. Tum ueſtis Stragula, menſæqꝫ cithreæ heburneis pedibus inſiden-
tes, ineſtimabili cenſu, comparatæ. Epulæqꝫ lautiores & præter æpulas pſal-
triæ Ludiones, & alia conuiuiis oblectamenta inuenta ſunt. Hinc peregrina
obſonia: remotorumqꝫ littorum piſces & magno cenſu comparatæ dapes: fer
culaqꝫ ſextertium millies eſtimata, & gulæ nouiſſima irritumenta, aliaqꝫ exq
ſitiſſima condimenta & uentris prodigia inuenta ſunt, ut niſi quis illa appo-
neret, ſordidus & parum lautus haberetur. Adeoqꝫ luxus excreuit & eo pro
ceſſit luxuria affluentibus diuitiaꝝ copiis, ut obſonia lautiora maioreſqꝫ æpu
larum ſumptus, & magnas effuſiones edicto coercere, & luxurioſos appara
tus pluribus legibus inhibere neceſſe fuerit. Hinc Fannia, Orchia, Didia,
Oppia, Cornelia, Ancia, & Iulia leges ad cohibendam luxuriam uictus, ue-
ſtituſqꝫ & cenaꝝ īmodicos ſumptus latæ ſunt. Hinc cenſorum edictis, Vulſ-
ua, Verrina, Abdomina, & Glires æpulis & conuiuiis inhibita. Quod & Ly
curgum, factitaſſe nouimus, qui conuiuiorum apparatus & mēſas lautiores
uelut cupiditatum inuitamenta ſanctionibus inhibuit. Sæpiuſqꝫ abrogatis le
gibus nouæ poſtea editæ fuere. Et quāuis Antiocho Rege uicto. P. Licinius
Craſſus & Iulius Cæſar Cenſores, nequis unguenta exotica uenderet penis
inhibuerint, exemplo Lacedemoniorum qui unguentarios urbe exegere. Et
M. Antonius, & L. Flaccus, qđ legem de coercendis æpularum ſumptibus
antea latam Duronius Tribunus plebis abrogaſſet. Senatu cum amouerint
Tamen. Q. Helius Tubero prætura deiectus fuit, & deſpectui habitus qđ
in funere Africani Populū Romanum publico æpulo Edinis pellibus, & te
ſtis Samiis ac lectis ligneis excepiſſet, quod incultam parſimoniam in rebus
publicis non exhorruiſſet. Sicut de Cleomene fertur qui Lacedemoniis inui-
ſus fuit & ſubiratus: quod hoſpites iure nigro & pane igne durato Laconi-
co more ad æpulas admiſiſſet. Licet Cato Senior, qđ pellibus edinis in pu-
blico æpulo pro ſtragulis uſus eſſet, nō mediocrem laudem tulerit, qđ fru-
gales mores & continentiſſimos exemplo iuuaret: Fertur tamen Tiberius
Cæſar: cum de coercendo luxu legem ferre uellet, nec coerceri immodicos
ſumptus uideret poſſe. Satius duxiſſe omittere quod aſſequi nequiret, q̃ ten

tare turpiter quod poſtea non efficeret. Siſti deinde res non potuit quo minus tacito conſenſu deſtitutis moribus/ſumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, cum nullus eſſet ſumptibus modus, luxuſq; & ignauia nullis præſcriptis finibus, in uoraginem & gurgitez uitiorum ad nefas omne, uſq; adeo ꝓceſſerint, ut diuina & humana prophanarint, populoq; ſimul & plebi grauem perniciem attulerint.

Quæ ſint puræ & lectæ Hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ uictimæ quibus diis dicatæ fuerint. Caput. XII.

IN ſacrificiis deoꝝ fuit Pontificalis obſeruatio, ut duobus hoſtiaꝝ generibus, diis ſacra fiant. Vno iti quo cum litabatur: uoluntas dei per exta exqrebatur. Altero in quo ſola aía Deo conſecrabatur, quæ hoſtia aíalis dicta. He frequentes fuere, ouis, ſus, capra, bos, gallina, & anſer, quas cum imolabãt: niſi puræ eſſent & lectæ, ad rem diuinam non proficere putabant. Fuitq; opinio potius ex ædis & agnis quia mites ſunt, q̃ ex gallinaceis, ſuibus, & tauris, qm̃ aío abundant deos conſuli & futura prænoſci. Ideo ouilli pecoris hoſtiam nõ ab amplitudine, ſed quia animi eſt placidioris pontifices maximam duxerunt, lectæ aũt dicuntur hoſtiæ maiores & uberius depaſtæ quæ claudæ, morboſæ, aut uicioſæ non ſunt (quia pernoſci, niſi ex ſana uictima futura non poſſunt) quæue fixam aurem, uel caudam aculeatã, aut linguam nigram non habent. Nũma Pompilius deos fruge coli, & mola ſalſa ſupplicari iſtituit, quam molam ex farre, ſale, & aqua compoſuit, ſine qua nullum ſacrificium ratum fieri cenſuit. Atq; id far niſi toſtum eſſet, ad rem diuinam nõ eſſe purum ſtatuit. Ideo fornacalia & religioſos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebant, ſeruari iuſſit. Græci uero non far, ſed ordei primitias, libumq; & placẽtas ex ordeo diis offerri, ordeumq; ſale inſperſum in primis aræ infundi, ſatius duxere, ſine quo ſaluis cerimoniis nullum ſacrũ fieri poterat, illiq; qui primitias eiuſmodi colligebat eritologo dixere nomẽ. In quibus fornacalibus, qui non fuerant feriati, quiq; in ſua tribu ut erat cõſtitutum ſacrum non feciſſet, in quirinalibus ſacrificio expiare cogebatur. Iccirco quirinalia ſtultorum ferias dixere. Atq; oíbus fere diis ſuæ uictimæ, & ſua ſacra conſtituta ſunt, quæ præterire & tranſgredi non erat fas. Nãq; aliena hoſtia dii non placantur. Quippe Ioui Tauro, uerre, & ariete ſacra facere non licet, quia ſoli Neptunno Apollini & Marti taurus imolatur. Tam & ſi flaminis uxor oíbus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphi die Ioui Taurus hoſtia dicata ſit. Et apud Homerum Vlixes imolauit Ioui arietem. Iuppiter uero prodigialis mola ſalſa & ture placatur. Neptũno pleraq; gens de

nigro tauro Troezeni de fructuum primiciis ſacrificāt. Græci de cruribus tau
rorum. Vlixes ariete apro & tauro litauit. Athenis aūt licet octauo die mēſis
cuiuſq; Neptūno ſacrum fiat, non tñ de tauro ſemper. Neq; Apollini ſemp
græci de tauro, ſed multiplicis generis uictima ſacrificant. Nāq; Homero te
ſte alius tauro, alter ariete aliquis hirco ſacrum fecit. Ex bobus uero, uitulis
& pecudibus laudatiſſimæ uitulæ ad deoꝝ placamenta habentur. Ideo Ioui
a flamine oībus Idibus bos candidus, & ex agro faliſco uel Meuania īmola
tur. Nanq; illos ad uictimas farciunt, & deoꝝ ſeruant ſupplicia. Bos tñ iugo
ſubactus ſacrificio nō eſt purus. Fœtus uero bouis trigeſimo die. Pecoris ſepti
mo, ſuis uero niſi decimo a partu die puri habentur: ideo ſacres dicti. Creditū
q; eſt bouem quinquennalem: Inſignem Ioui uictimam: & pecudes cū bimæ
ſunt, ſacrificio maturas fieri, lege aūt Solonis de boue nulli deo ſacrificari licet
quia cum aīal ſit innocuum & agroꝝ cultui deditum in ſacris mactari uetuit.
Quippe ueteribus tantæ uenerationis erat, ut æque capitale eſſet bouem q̄
ciuem necaſſe. Aegyptii boues ruffas Tiphoni mactant/ Arabes pingues ca
melos in ara ignoti dei. Sicut nupturæ: uirginibus camelis ſacrificant, Heroi
bus uero, tauro, capro, & ariete litant. Fertur tamen Pythagoras præter a ſe
inſtituta & pſcripta qñq; bouem muſis. Ioui aūt gallum albis plumis īmolaſ
ſe: Solita utilia niſi cæſis tribus hoſtiis, tauro, ariete, & uerre, pura nō haben
tur. Sed tñ ut hi oēs ſolidi, firmiq; ſint. Nam uitulos ad aras humeris homi
num allatos: & claudicantes: & cuius cauda ad articulum ſuffraginis nō ptin
git, nō litare aīaduerſum eſt. Idq; apud Aegyptios ſeruari tantis cerimoniis,
ut linguam boui exerendo & caudæ pilos explorando, ſi uel unum pilum ni
grum repererint, hoſtiam tanq̄ impuram non admittāt. Græcis aūt tauri an
puri ſint, farina explorantur: caper ciceribus: capra: frigida aqua. Ruminales
quoq; hoſtias niſi bidentes ſiant, nō eſſe puras conſentiunt oēs. Ambaruale
uero ſacrum, niſi de porca fecunda & grauida: aut uitula fieri nō cōſueuit. Eſt
aūt ſacrum ambaruale cum arua & ſegetes ſolēni uictima luſtrantur: eam ui
ctimam maturis frugibus ter circumarua ducere cōuenit, omneſq; poſt eam
clamātes ſequi, ex quibus unus querna ornatus fronde cum ſolēni pſaltatu
compoſito carmine Cereri decantabat laudes: ac poſtq̄ lacte uino & fauo li
baſſent, anteq̄ fruges meterent porcam Cereri īmolabant: quæ præcidanea di
cta eſt. Fuitq; memoriæ proditum a Suilli pcoris genere: imolandi initium:
Romæ primum factum: eo argumento qđ ſus fœderibus & ſponſalibus ad
hibetur, & in initiis Cereri mactatur. Et q̄uis in ſacris Cereris uinum adhibe
re nefas ſit: in hoc tñ ſacro de uino libaſſe pontificales libri non uetarunt: quā
quidem imolari ab eo q mortuo iuſta feciſſet crimen admitti putabatur. Deo
rum quoq; matri nullum ſacrum niſi de porca fieri permiſſum. Et luſtrari ex
ercitum niſi ſuetoue: & tauris qui puri eſſent, non erat fas, qui poſtq̄ ter circū

inſtructas acies ducti erant precedente pompa & greſſu compoſito Martiim
molabatur. In ſacris deæ phrigiæ, quæ Matuta & mater deum dicta eſt, cui
Galli execti membra ſecabãt, cimbala pulſantes, porcam tanq̃ impuram ho
ſtiam Romani non admiſere: apud cuius ædem ſupplicantes filiis bona exo-
ptare uetantur matres. Nepotibus non utiq;: Bellone ſacerdotes non anima-
li hoſtia, nec uictima. ſed ſuo eruore ſacrificant, gladios enim diſtrictos utra-
q; manu tenẽtes: humeros ſibi & lacertos tanq̃ fanatici diſſecant: hoc ſangui
ne litari & crimina expiari putãtes: ita ut pro uulneribus ſtipes recipiãt. Aegy
ptii lunæ tantum & libero ſuem: reliquis diis boues mares: uituloſq; & an-
ſeres imolant. Capram tñ aut hircum nullo modo. Contra uero Britãni qui
bus leporem gallinam & anſerem in cenis apponere: aut diis efferre lege ueta
batur. In Myſia Abretani Iouis templum eſt: in quo ſuem comeſſe aut ma-
ctaſſe, ſcelus erat infandum & piaculare. Idem apud phenices quibus per oẽ
tempus: ſuibus abſtinere præcipitur. Fertur uero in Theſſalia Caſtnienſis Ve
neris fanum fuiſſe, & aliud in Syda Pamphiliæ & in Aſpendo argiuorum, &
Argis in feſto qđ Hyſteria dicitur. In quibus præter inſtituta, moreſq; aliorum
ſues mactare licet, cum in cæteris nullo modo fas ſit. Solum apud Tuſſas in
Aegypto ubi Venus cornuta colebatur: uacca Veneri imolabatur, & in Ni-
triotica præfectura ouis. In Aeſculapii ſacris niſi capræ & gallinæ imolantur:
Hæc; ad rem diuinam lutheo roſtro & pedibus: puræ nõ ſunt: nigræ uero &
imparibus digitis, idoneæ. Aſtris & ſtellis uolucres dicatæ fuerunt. Iſidi an-
ſer, gallus nocti & laribus: nonnunq̃ porcus: ſicut equs ſoli & Marti, Lunæ
taurus: Iunoni agna: Veneri columba: & capra Pani, & Mineruæ. Dianæ ue-
ro cerua. Quanq̃ libero: uino: melle: & lacte. Interdum capro & hirco ſacrũ
fieri nouimus. Mineruæ uero nihil caprini generis, ſed uaccam: aut boues in
iuges: & Iunoni: apud Lacedemonios capram imolari. Græci uero Mineruæ
iuuencam ſæpe indomitam auratis cornibus mactarunt: quare ἀιτοφάγος di
cta. Pyrrhus tñ dum Splene laborantibus medetur, albo ſemper gallo ſacri
ficauit. Soli uero in Apollonia oue, Pani & Syluano porco: nonnunq̃ lacte
litabatur. Fauno agna uel edo, Priapo aſino. Obſeruatumq; a Maſſagetis eſt
ut reliquis diis poſthabitis Soli equm imolent. Sicut a Sauromatis equas
diis patriis mactant. C. tñ Caligula eo ueſaniæ proceſſit ut ſibi tanq̃ numini
ſacro: Faſianos: phenicopteros & pauones mactari iuſſerit. Athenienſes tamẽ
annua ſolẽnia Mineruæ nõ capra: nec boue: ſed tauris & agnis exhibere ſo-
lent. Perſicæ uero Dianæ: boue lampadis caratere notata. Tempeſtati autem
agna pulla. Tradunt quoq; in parte Africæ Mineruæ ſacrum fieri ut ſine ui-
ctima puelle inuicem fuſtibus decernant. Perſæ quoq; equm Marti, Carma
ni Aſinum Luſitani hircum. Latini Picum: Lacedemonii equm: frequentius
canem: Sabelli taurum imolabant, Romani equm dexteriorem bigæ: Gall

Ciſalpini

Ciſalpini uerrem, diuerſo quiſq; conſilio, rituq;. ita ut a Phaſelitis quæ in Pã philia gens eſt, piſcibus ſalſis Marti & diis imoletur, & a Bœociis copaide co rona: ab aliis Timo. Ad opertanea uero ſacra: nigræ gallinæ non uident̃ puræ. Fuere aũt ſacra opertanea quæ ſeorſum ab hoium conſpectu in operto fi unt. Cereri Apollini & Bacho captis ſacrum fieri decere nonnulli putant. Sicut Veioui quem Apollinem dicunt, ritu Romano capra imolatur. Herculi & Cereri. xii. Kl's Ianuarias, ſue, panibus & mulſo ſacrum fit. Si tñ ſus pregnans ſit aliter non habetur pura. Et in fordicidiis niſi pregnante boue Pontifices litare ſolent, qui etiam dies in faſtis ordicalia dicuntur. Lares canũ pellibus ideo ornantur, quia domus fidi cuſtodes ſunt & alienis formidoloſi, domeſticis uero blandi atq; ad nocturnos ſtrepitus ſolliciti, ſicut canes: qui floribus & ſertis ture & fruge colunt̃, quorũ ædes in Campo Martio ab Aemilio Regillo prætore dicata fuit. In quorũ ſacris id cuſtoditur ut libertini ſacerdotes ſint, qui Auguſtales dicti, nihilq; de ſacrificio extra ædes mittatur foras Sed intra domeſticos lares oia abſumant. Sicut cum ſacrum Vulcano fit qđ proteruiam dixerant, niſi uictima & quodcunq; ſupereſt igni detur, ſacrificium pollui putabant. Domeſticis uero laribus rerũ dabantur primitiæ ſæpe etiam porcus, tam & ſi hoſtilibus laribus qd ab his hoſtes arcerentur ſæpe imolauit antiquitas, Gineciæ. Romani pro his qui domi naſcuntur canem imolant. Sicut græci proſerpinæ & Dianæ Sabei. Eſt aũt Ginecia, quã Romani bonam deam uocant, quæ ex corruptibilibus generationes facit, cui cum res diuina fit, optant neminem bonum euenire qui domi naſcatur. In Lupercalibus canem imolari menſe Februario quia lupo canis infenſus eſt, & in expiationibus cane litari legimus, atq; ad placandum caniculæ ſidus frugibus, inimicum etiam mactari canes: quas ſi ruffæ non ſunt, puras non putarunt: quod ſacrum, canarium augurium nũcupant. Pro frugibus quoq; & pecoribus ut rubigo auertatur lactenti catulo ſacrum fieri conuenit. Idq; rubigalibus per quirinalem flaminem ſacrum extra Vrbem fieri, in quo ſup exta canis tus & merum infundere mos erat, quos etiam catulos recẽs editos tam in adicialibus q̃ deorũ cenis ſæpe adhibuere. Apud Lacedæmonios Marti imolabatur canis. Et Bœociis, cane in duas partes diſſecto p medium ire expiatio fuit, idem & caribus ut exta canis diis offerre in uſu haberent. Viuas ẽt canes cruci affigi, atq; inter ædes iuuentutis & ſũmani ſingulis annis anſere inſidente deferri uulgo proditum eſt: quæ crux niſi ex ſambuco fieret: ſacrum rite fieri minime putarunt. Iſidi anſer propria uictima dictata eſt: Plutoni taurus: Proſerpinæ iuuenca & bos fuluus Auerno. Vlixes uero apud Homerum ariete & oue nigra herebo ſacrificauit. Sed nec ſemẽtez adminiſtrati: nec oues tondere: niſi catulo prius fieret: ullo modo licuit. Vinum in ſacris Cereris adhibere nefas eſt. Primitias uero frugum Cereri, uinum uero nouum Bacho

dare cōuenit, quibus ueſci priusq̃ ſacerdotes illa libaſſent minime fas erat. In
ſacris deæ Ruminæ inferre uinum expiatione dignum fuit. Quippe illi ſacrū
facientes, hoſtie lac non uinum inſpargebant. Et in ſacris floræ quam bonā
deam nuncupant cum uinum libant lac fuiſſe dicunt. Veſtæ quoq; nō uino
ſed de Numico flumine libatur, quibus diebus menſe Iunio molæ frumenta-
riæ & aſini ſertis & pane coronantur, ad cuius templum iuxta forum niſi nu
do pede accedere conuenit. Sicut in edem Dianæ apud Cretenſes quam Bri-
tomartem nominant. Proditumq; memoriæ eſt Romulum nunꝗ uino in ſa
cris, ſed lacte libaſſe. Athenienſes quoq; Mnemoſinæ Auroræ Soli Lunæ &
Vraniæ: nō uino, ſed aqua melle diluta ſacrificant. Vbi uero in ſacris uina liba
re diis neceſſuȝ erat, ex græca & impurata uite: ſeu fulmine tacta: aut quæ uul
neratis pedibus calcata uel imunditiæ polluta fuerat: aut iuxta quā homo la-
queo pependerat: quæq; circūciſis uinaceis profluxerat uina libare diis infau
ſtum erat. Thaſiis uero niſi uino libaneo odore turis diis prolibabatur, & in
Aſopo in æde Eumenidum niſi mulſo libare: & pro coronis floribus uti per
miſſum. Victimæ maiores dum imolantur auratis cornibus procedunt, mi-
nores coronatæ offeruntur. Eſt quoq; obſeruatum ut ſi cum uinum hoſtiæ
fundendum foret, potius molam aut fruges in caput ſpargerent: ordine præ
poſtero, aut ſi cum hoſtia ad aras ducitur: uehementius fuiſſet reluctata: oſtē
diſſetq; ſe inuitam altaribus admoueri, uel ab ara aufugiſſet, uel percuſſa mu
gitum dediſſet, aut in aliam corporis partem q̃ oporteret: cecidiſſet: piaculare
ſacrum & triſte auſpicium faceret: quaſi inuitis diis offerri uideretur. In qua re
aīaduertere licet: apud Hermionenſes boues præferoces facili ductu a mini-
ſtra ſacroꝝ perueruſta muliere, ſponte ad ſacrificium duci & imolari. Iones
tamen contra inſtituta moreſq; ſacroꝝ, tunc maxime hoſtiam litare & diis
gratam fieri putabant: cum inter imolandum taurus mugitus daret, funeſtā
q; familiam aut hoīem funere pollutum: nec ædes deoꝝ dedicare, nec publi
ca ſacra facere poſſe: liquet: niſi in lemuralibus & parentalibus: in quibus infe
ris diis dare inferias uſus obtinuit: quo tpe ædes deoꝝ clauſæ iacent. In lemu
ralibus fabam noctu iacere uſurpatum eſt. Lemures ſe ex domo eiicere clamā
tes, quā nigram eſſe conuenit. Ipſamq; lotis manibus & pede nudo per ora
uerſare, & poſt terga reiicere: eriſq; tinnitum facere, utq; Lemures fabis redē
pti domo abirent: nouies orare. Idq; maio menſe tribus noctibus fieri: donec
ſolutis religione aīs manes expiatos ducerent. In parētalibus aſſumere fabas
uſus obtinuit ſicut in peruigiliis Cicer. Ac ferales cœnas: lenteſq; & offas ad
ſepulchra illoꝝ ferre quibus parētarcius erat: quæ etiam feralia a ferēdis æpu
lis dicta ſunt: quas in defunctoꝝ ſepulchris ſuper nudam ſilicem apponebāt.
Notatumq; fuit in oībus ſacris feminini generis uictimas eſſe potiores. Itaq;
ſi p marem litari nō poterat: femina ſuccidanea dabatur; nō econtra. Nam, ſi p

feminam

feminam hoſtiam minime perlitatum foret:ſuccidaneam adhiberi nõ licebat. Apud Aegyptios ſecus, quibus feminam hoſtiam imolare eſt habitũ nefas. Barbaris quoq; circa montem caucaſum, & apud Derbices Perſicam gẽtem femininum aĩal uictimam dare, aut eius carnibus ueſci ſub graui documẽto uetabatur. Si tñ primis hoſtiis non litaſſent, aut ſi primum negligentia uel caſu non recte initum:aut curatum ſacrum foret, illas denuo augeri & ſæpius:ad expianda numina ꝑmittitur, donec ritæ perlitatum aĩaduerterent. Illđ quoq; non omittendum:conſueuiſſe Romanos pro rebus quas cito expediri cuperent, etate grãdioribus & decreſcentibus hoſtiis, ubi uero rem augeri uellent & produci, iuniori uictima ſacrificare. Vnamq; hoſtiam nunq̃ duobus diis aut incertis:ſed certo numini imolare, ſuperiſq; impares, inferis uero pares. Quotieſq; aliquid iuẽtu rarũ aut difficile ſacrificio adhiberi oporteret:illđ cera uel pane effictum apponere ſatis fuiſſe, ſimulacraq; eiuſmodi ficta & commenticia, ac ſi ipſa res repreſentaretur, eandem uim, uigoremq; habuiſſe, id qđ a græcis obſeruatum cõperimus. Cum.n. Ciziceni nigram bouem palladi quotãnis imolarent, & preſſi obſidione/bouem comparare nequirent, ex frumento illam effinxere, eoq; pacto perſoluto uoto numen expiarunt. Athenienſes quoq; in feſtis Iouis militii quæ dialia uocant, extra urbem:ſæpe non ueras uictimas:ſed cõmode effictas obtulere. Vtq; ſi pro infantibus imolandum foret, nõ grandis, ſed minor hoſtia mactetur. Notatumq; & illud eſt. In deorũ manium ſacris, auerſa & triſtia auſpicia aut dira & nefanda, magis fauſta & felicia eſſe, itaq; in his ſacris potius eſt non litare q̃ litare.

Quæ origo cenſorum, quæue poteſtas, & ex quam paruis initiis in q̃tum magnitudinis deuenerit. Caput. XIII.

Cenſorum origo licet a paruis initiis orta, eo tñ creuit: ad tãtumq; faſtigium deuenit, ut morũ diſciplinæq; Romanæ, decoris dedecoriſq; diſcrimen, uectigaliaq; & publicorũ locorum priuatorumq; arbitrium ſub illius cura & poteſtate foret: Totiuſq; reipublicæ circa morum diſciplinam ſupremũ ius haberet. Fuere.n. M. Geganio. Macerio iterum, &. T. Quintio Capitolino quintum Conſulibus primi Cenſores ſuffragiis populi creati. Papirius Semproniuſq;. Tam & ſi Seruium Tullium a quo iura militiæ conſtituta ſunt, primum Cenſorem fuiſſe, nõnulli credant: qđ populum Romanum primus cenſuiſſet. Qui magiſtratus & ſi a principio quinquẽnalis:poſtea a Mamerco Aemilio Dictatore cautum fuit:ut annua & ſeſmeſtris cenſura foret. Cuius rei cauſa ipſe Aemilius qđ ueterem cenſuræ ſtatum citra præfinitum minuiſſet a ꝓximis Cẽſoribus tribu motus & ærarius

ſactus eſt. Ad quã licet a principio admitterent patricii ſolum. Poſtea. P. Philo Dictatore alter Cenſorum. Deinde. Q. Pompeio, & Metello Coss. uterque ex plebe Cenſores creati. Demum eo dignatiõis uenit, ut niſi clari, illuſtreſque poſt triumphos & Conſulatus illam expeterent. Hi ergo cenſendi populi: & luſtri faciendi cã ab initio creati: eo pceſſere: ut maximarum, minimarũque rerum pcipue circa morum diſciplinã cognitionem aĩaduerſionemque haberent. Nam de iuramẽto cognoſcere: & in periuros aĩaduertere: epularum ſumptus cohibere, Senatores legere & cooptare, ſũmotis indigniſſimis & honeſtiſſimis allectis Principem Senatus conſtituere, ĩmeritoſque, pp turpitudinem ſordeſque uitæ. Senatu uel tribu amouere, notiſque & ignominiis afficere, aut in ceritũ tabulas referre etiam Aedilem, Quæſtoremque. Tum illos qui agrum male colerent, aut incurioſæ haberent, perditoſque & profuſos nepotes parumque honeſtis moribus uiuentes aut uerbis ĩciuilibus loquẽtes ærarios facere. Cẽſoriæ poteſtatis erat. In quo id fuit ſeruatum ut motis e Senatu, notas aſcriberent, & demerita notarent, qđ lege cenſoria cauebat cuius uerba aſcripſi. Cẽſores populi ſobolis: familiaſque cenſento, pecuniaſque. Vrbis, templa, uias, ærarium, uectigalia tuento. Populique partes in tribus diſtribuunto, & pecunias ĩ ciuitatis ordines partiunto, equitum peditumque prolem diſtribuunto, celibes eſſe prohibento, mores populi regunto, probrum in Senatu ne relinquunto: bini ſunto, magiſtratum quinquẽnium habento, reliqui magiſtratus annui ſunto, eaque poteſtas ſemper eſto, & infra. Referebant. n. cenſores in ceritum tabulas, illos quos ignominiæ cauſa ſuffragiis priuabant: qui quidem cenſores ciues ſic notabant, ut qui Senator eſſet, ob crimen eiiceretur ſenatu, qui eques: equum publicum uẽderet, qui uero plebeius in ceritum tabulas referretur. Obſeruatumque ut quem Cẽſores Senatu amouerẽt: nota queque & ignominia perſtringerent, eaque quæ ad publicam diſciplinam pertinerẽt lege edicta ſtatuerent. Denique eo dignationis uenere ut oĩum magiſtratuum principẽ locum tenerent: ad eamque niſi uiri Conſulares & maximis functi honoribus admitterentur nulli. Quin etiam uitam ſingulorum & mores inquirere. Exceptiſque Coss. præfecto urbis. Rege ſacrorum: & ueſtalibus uirginibus: circa diſciplinam morum in oẽs magiſtratus cenſere & aĩaduertere poterant. Quæ Cẽſura apud Siculos quoque magni nois fuit. Nam cum oẽs Siculi ex cenſu tributa conferant: oĩs poteſtas eſtimationis faciundæ cenſori permittitur. Hanc etiam inſtitutionem Carthaginẽſibus fuiſſe accepimus: ut illi præfectum morum & uitæ magiſtrum habeant: quem ferunt in Hamilcarem aĩaduertiſſe: congreſſumque cum Haſdrubale tunc in primo flore ætatis uetuiſſe, qa multi obloquebantur qđ parum integra fama eſſent. Apud Argos uero ſiquis in re quærenda negligens foret & remiſſus aut ſi deſidioſum & ſegnem uiderẽt Rationem unde uictum quæreret apud magiſtratum qui loco cenſoris erat

reddere

reddere cogebatur/qđ Areopagytæ Athenis ſæpe exequti ſunt, ut ꝗd quiſq; Atheniēſium ageret, & quo q̄ſtu uiueret magna cura ingrerēt. A Nabatheis ſeruatū legimus, ut negligens & remiſſus qui opes paternas minuiſſet pena mulctaret, cui uero res eſſet auctior daretur p̄mio. Id qđ Draconis lege caue bat, ut qui ocii dāñatus eſſet capite lueret. Amaſis quoq; Aegyptii rex iter cætera cōſtitutaꝑcipua lege cauit, ut uitæ rōnē ꝑtor a quocūq; exquirat/ut ſiqs turpi quæſtu uiueret uelut facinoroſus noxā lueret, Quā legem Solon imitatus fertur, ꝑcipue cauēdo/ut qui malis artibus degeret cuiq; ocio periret dies, pena afficeretur. Cuius rei cā Maſſilienſes, uates ſacrificulos qui q̄ſtus cā ſacra circūferebant, ſuis oppidis exegere, ne religionis ꝑtextu ociū ſectarentur & luxū. Quin etiā de paupertate orbitate & celibatu, querere, & contumaces plectere, Cenſorum munus erat. Furius Camillus cum cēſuram ageret, ut exhauſtæ ciuitati, pp aſſiduas bellorum clades, ciues ſuppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera penis coercuit, illos qui uiduarum nuptias quarum uiri bello ceciderant deuitarent. Eos uero qui ad ſenectutem celibes puenerant/æra penæ noīe ad ærarium ferre iuſſit. Quā legem. Q. etiā Metellus Numidicus iterum in cenſura promulgauit. Aedes quoq; ſacras, uias aquæductus, & loca publica faciēda locare, aut aquarum fluxus dare & ihibere poterāt. Siquidem Cato Cenſorius, aquā publicā quæ in priuatas domos & hortos deriuabat inhibuit, & porrecta in publicū ædificia demolitus fuit. Vectigalia quoq; & portoria noua ſtatuere, & uetera exigenda mādare, illaq; publicanis & cōductoribus locare nō uetabātur. Ea tñ ꝑſcribere, niſi Romæ & accito populo, eiuſq; placito & aſſenſu, ac publico p̄cone cōſulto, & niſi Kľis marciis quibus uectigalia locant Cenſori facultas non erat. In quo fuit aiaduerſum poſt Pauli Aemilii triumphum quem de oi Macedonia habuit Perſa deuicto, uſq; ad Hirciū & pāſam Coss. pplm Romanū uectigaliū collatiōe & tributo uacaſſe. Is. n. tm̄ auri & argenti ex manubiis in ærarium tulit: ut triburorum collationem & onera leuarit. Etiam de ære alieno cognoſcere, cēſoriæ poteſtatis erat. Animaduerſum tñ eſt, de nulla re cenſores q̄ de iureiurando ſeuerius iudicare conſueſſe, qđq; poſteriores priorum decretis plerunq; non ſtetere. Sæpiuſq; illa reſciderunt & antiquarunt. Poſt aliquot uero ætates Romani nimiam poteſtatem eſſe rati, Mucronem cēſorium multis remediis retuderunt, & ne impune inſoleſcerent/cenſuræ extenuatis uiribus, grauibus edictis coerciti ſunt. Quare. P. Clodius in Tribunatu plebiſcito ſanxit, ne quem Cenſores notarent, niſi antea legittime accuſatus, & utriuſq; Cenſoris iudicio damnatus foret. In tantum ut Metello cenſori qđ minus iuſte penam irrogaſſet, aquæ & igni īterdictū fuerit. Diuus uero Claudius dū Cēſurā gereret nullū niſi ſua uoce & ſine patrocinio uitæ rōnē reddere paſſus fuit. Clara quoq; cenſura fertur Appii Claudii, & Claudii Plaucii, qui uiam Appiam e

Roma Brunduſium ſtrauit, & aquã quæ Appia dicta eſt: ĩuehendã curauit.
Tam & ſi. C. Gracchum in tribunatu uias perpurgaſſe, & itinera ĩpertuia mu-
niuiſſe, ſinguliſq; miliaribus lapideas columellas ſtatuiſſe, & Scaurũ Aemi-
liam uſq; Sabatios. M. q; Lepidum, &. C. Flaminium in cõſulatu Ariminũ
uſq;, & deinde in Aquileiam flaminiã ſtrauiſſe legamus. Iulius quoq; Cæſar
cõmiſſa ſibi Appiæ cura, dũ illius refectioni uacat, magnas opes effudiſſe fert
quã poſtea collapſam Auguſtus ſibi muniẽdam deſumpſit, reliq; triũphali-
bus uiris delegatis, quas p̃cipuis opibus ornarũt. M. uero Aemilius Cos. pa-
catis Liguribus uiã a placẽtia ut flaminiæ cõmitteretur. Ariminũ uſq; ſtrauit
& Flaccus in cẽſura uiã p Formianum mõtem pduxit. Fuit quoq; iter cæle
bras latina & Valeria, altera uſq; ſinueſſam altera ad Marſos. Nã Salaria &
Nomẽtana haud multæ lõgitudinis p Sabinos cõſtratæ ſunt. Indis fuit ĩ uſu
ut p cõſiliarios purgent uiæ, q̃bus p dena ſtadia, ſingulos lapides locare, & di
uerticula ac diſtãtias adnotare negociũ erat. Athenis uero uiarũ curatores uni-
uerſæ fere ciuitatis adminiſtratiõem habebãt. Magni quoq; exẽpli Cẽſura fuit
Fabii Gurgitis, q licet defamatiſſimus poſtea ætate grauis. Cenſurã Seueriſ-
ſimis moribus egit. Sicut. L. Lentuli qui repetundarũ accuſatus haud multo
poſt. Cenſor ſanctiſſimus euaſit. Pre cæteris. M. Catonis cẽſura apud cẽs or
dines, plus nimio triſtis & uehemẽs habita eſt, quare p̃cipua flagrauit ĩuidia
qđ inuicto aĩo eſſet & inflexibili. Illud quoq; notatum eſt, ſolere cenſores no-
uos milites, & eos q ſupra ſeptimũ & decimũ annũ equo merere debuiſſent
nec militaſſent ærarios facere. Quare. M. Attilii Reguli, &. P. Curii Philõis
p̃clara cenſura numerat, qđ Iuuenũ Romanorũ duo millia, q Hãnibale Ita-
liã puaſtante, quadriẽnio militiã detrectaſſent, inter ærarios retulerunt, ſuffra
gioq; & comiciis priuarũt. Eis quoq; q parũ idoneæ militarent munuſue face
rent, equum adimere. Illiuſq; arma & equum uẽdere: alios ætate & uiribus ha-
biles ad militiã cogere, & ſacramẽto adigere, aut equũ publicũ dare, efficii Cẽ
ſoris erat: qđ a Solone olim cõſtitutũ ſcriũt q eadẽ pena afficiendum putauit
eũ q militare nollet & qui aciẽ deſereret q ue in acie timidus & ignauus eſſet,
Etiam equitatũ recẽſere, alios q legitima ſtipẽdia feciſſent, militia miſſos face
re, aut numeratis ſtipendiis cum laude miſſionẽ dare, uel equum deferre illis q
militaria munera obiuiſſent: nõnunq̃ ſi crimen expoſceret reum capitis agere
poterant. Quippe. M. Fabius Cenſor ſeuerior & durior. Fabium Butheonẽ
filium furti inſimulatum capitis reum egit, & ultimo affecit ſupplicio. Et q̃uis
qui Conſulatus Dictaturas & alios geſſerant magiſtratus ad Cenſuram ad-
mitti ſolerent. Plerunq; tamen ex edilitate qui nec prætor, nec Conſul fuiſ-
ſet, gradum ad Cenſuram feciſſe comperimus, præcipue cum ante acta uita
plena grauitatis foret. Craſſus Licinius qui nec præturã antea: nec cõſulatum
geſſerat, ad cenſuræ honorem ex ædilitate euectus fuit, quam una cum Pon

tificatu geſſit. Ac licet ex duobus Coss. altero defuncto collegę ſubrogando
haberentur comicia, alterq; conſul in defuncti locum cooptaretur, tamen ex
duobus cenſoribus altero deſito alium ſubrogari non licebat. Q uod. C. Iu
lio cenſore mortuo. L. Papirius curſor ne abiret magiſtratu. M. Cornelium
Malugmenſem collegam ſibi ſubrogarat, religio inuaſit, & piaculare fuit, qa
eo luſtro a gallis urbs capta eſt, ne in demortui locum Cenſor ſubrogaret.
Itaq; Cenſore uita functo, collegam magiſtratu abire oportebat. Q uauis
Appius Claudius Cecus contra mores inſtitutaq; maiorum, collega ſe ma-
giſtratu abdicante ſolus cenſuram gerere non dubitauit. Hec quoq; adnotaſ
ſe non pigebit, quod licet omnibus magiſtratibus circa morum diſciplinam
cenſura praeemineat, tamen Tribunatui plebis & aedilitati, illam quandoq;
ceſſiſſe conſtat. Ideo. P. Furio, & . M. Attilio cēſoribus, ab Appio Metello tri
buno plebis, qd quaeſtorem cum proximo anno tribu amouerant, & aera-
rium fecerant diem dictam, ipſoſq; in uincula duci iuſſiſſe comperimus. Nec
minus de. P. Sempronio plebis tribuno, qui Appium Claudium Cenſo-
rem, niſi collega interceſſiſſet, in uincla duci iuſſerat compertum eſt, quod
profecto non feciſſet, ſi id ſibi iure ſacroſanctae poteſtatis facere non liceret.
Q uãuis poſtea conſenſu Senatus, res diſcuſſa fuerit, ne Tribunicio furori
cenſura obnoxia foret. Fertur tamen Domicius Nero, Neronis auus, dum
aedilitatem gereret, adeo procax & animi immodicus fuiſſe, ut. L. Plancum
Cenſorem uia ſibi cedere coegerit. Illud quoq; non praeterierim, qd inter ope
ra cenſoria in primis cibaria anſerum qui peruigilem curam gerunt in Capi-
tolio, qd olim fuere urbis cuſtodes & imperii, Iouemq; miniandum. Ex ue
ctigalibus uero lacus lucrinus eruendus boni ominis cauſa locari conſueuerat
quibus cenſoribus incumbebat locationis leges dicere. Sicut Athenis Apo-
dectae, qui collationibus & uectigalibus praeerat, quorum iudicio quicquid
controuerſiae erat in publicis collationibus decernebatur. Q uodq; cura Ho
rologii inter opera cenſoria nõ in poſtremis erat. Atq; in delectu, cenſioneue
primi Valerii Silirini & Statorii priuilegio honoris noiantur. Q dq; hi qui
cenſoria nota antea notati fuere, licet cenſores poſſent creari: & quo minus cre
entur, cenſoria nota minus officiat, nñ hi qui cenſuram geſſiſſent q̃uis laudabi
liter, iterũ cēſores creari, aut ad munus cenſoriũ admitti nullo modo poterãt.
Idq; exẽplo. C. Getae, q a. L. Metello & Cn. Domitio Cenſoribus, Senatu
motus & ignominia notatus, haud longo poſt interuallo oblita memoria de
decoris & permulſis ciuium animis ad cenſuram euectus fuit. Illud quoq; nõ
ab re fuerit dixiſſe. Tiberii tempore magnis contentionibus actum in Sena-
tu, ut non modo cenſura, ſed reliqui magiſtratus quinquennales forent, &
niſi quinquennio ſingulo comicia magiſtratuum fierent, quae res primum di-
lata, mox perpetuo ſilentio oblitterata fuit.

Quid ſit apud iureconſultos cenaculariam exercere, qd Cathradomus, qd Sferiterium, & quid Hipocauſta. Caput. XIIII.

IN circulo iuris peritorum mutuo ſermocinantium præſen
te me, quæſitum eſt a notæ facundiæ uiro, quid ſit cenacu
lariam exercere. Siquidem ab Vlpiano titulo de his qui de
iecerunt, dictum fuit. Siquis cenaculariam exercens, modi
cum ſibi hoſpicium retinuerit, reſiduum uero pluribus lo
cauerit, ſi ex eo cenaculo deiectum effuſumue quid fuerit,
omnes teneri, cum ex mediano cenaculo deiectum probaretur, & tam & ſi
nonnulli diuerſa ſentirent ancipiti contentione diſtracti. Dixi ego quantum
cōminiſci potui ex Varronis authoritate. Cenaculum ſuperiora ædium, ad
quæ ſcalis aſcenderetur dici / quæ pars in quilinis & his qui domos conduce
rent locabatur. Fuitq; moris Priſci, ut pleriq; ex ædibus modicum quid ſibi
reciperent, ſuperiora uero domus inquilinis locarent. Fuiſſe enim Romæ ædi
ficia frequentia, pluribus cenaculis conſtructa, ædita in altum, quæ poſtea ab
Auguſto certa ſubtaxata menſura cohibita ſunt: multis teſtimoniis proba
tur. Cenaculariamq; exercere eum dici, qui eiuſmodi negocium ageret, loca
retq; inquilinis domorum cenacula conſueſſet. Græcis uero contra, nam ſupe
riora domus & alte penetralia ſibi recipiebant, ad inferiora autem ueſtibula
& ſub porticu Homero teſte hoſpites, diuertebant. Cenſuit ergo Vlpianus,
Si cenaculariam exercens, hoc eſt curam gerens eiuſmodi cenacula locandi,
modicū qd ex hoſpitio ſibi retinuerit, reſiduumq; pluribus locauerit, ſi ex cu
ius cenaculo deiectū qd eſſet, in noticiā nō uenit, oēs q incolerēt una actiōe
teneri, cōtraq; ſingulos agere licere, diciq; cenaculariā a cenaculis, ſicut Saga
riā a ſagis, de qua iurecōſultus ſexto & decimo digeſtoꝝ libro mētionē fecit.
Q ñ. ſ. ſaga & id genus ueſtimenti mercatur quiſpiam, quo pluris diſtrahē
do lucrum faciat. Sic Camelariā dixere cameloꝝ curationem, & Camelarios
cameloꝝ curatores, qđ munus pſonale eſt, de quibus apud iurecōſultos de
muneribus fit mentio frequens, & q uecturis uictū q̄ritabāt uellaturā facere
dixerūt. Rurſus quærebat qd ſignent illa labeonis uerba de actiōibus empti
dum inqt, qđ ſi periculoſam rem antea facere ſeruus conſuerat, ut ſi p Catha
dromum curreret uel in cloacā ſe dimitteret, tuq; uendito, a te ſeruo id impe
raſti qđ ſine periculo exequi nequibat, cēſuit Paulus teneri uenditorē ob necē
dānum ue, ſiquam in pniciem ſeruus incurriſſet. Quid Catadromus, & qd
eſſet cloaca quærebatur. Reſpōdi catadromū decurſionē dici, ſpaciū uel quo
equi currus ue agitarent, Præcipiti curſu. κατὰ τὸν δρόμον, per quem ſeruus cur
rendo, uel in cloacā ſe dimittēdo nimiꝝ uitæ piculū adibat. Quippe currus

uel equi impetu, dum incautius ſubit obteri, uel in Cloacam mergi poterat? Fuiſſe enim Cloacas Romæ in ingentem altitudinem depreſſas, receptaculum omnium purgamentorum urbis, a Priſco Tarquinio primum, mox a Superbo & demum interiecto tempore, a M. Agrippa profuſis ſumptibus & magna mole cōſtructas authores tradunt, per quas ſeptem amnes quaſi ſub urbe penſili ſolida ſtructura raperent omnia & auferrent, ad quas non ſine uitæ periculo deſcenſus erat. Neq; dubium quin ſeruus uix ſine noxa per catadromum currere, uel in cloacas deſcendere poterat. Tertia fuit quæſtio quid ſignent illa Vlpiani uerba titulo mandati quibus Aurelium hoſpiti ſuo medico mandaſſe dicit, ut in hortis ſuis Spheriterium & Hypocauſta, ſuæ ualitudinis cauſa Rauennæ conſtruat. Quid eſſet Spheriterium, & quid Hipocauſta ambigebatur. Cumq; cenſerent ex interpretis authoritate locum amenum dici Spheriterium. Hipocauſta uero ſubterraneum, & alia imperitiſſime. Tandem cum certaretur ſententiis, ex Plinii & aliorum authoritatibus compertum eſt. Spheriterium locum fuiſſe circularem qui plures capiebat circulos & ſpacia uariis luſibus diſtincta a Spherica figura dictum demulcendi, laxandiq; corporis & animi remittendi cauſa, a ſummis uiris, & magnis honoribus functis intra ædes, nonnunquam in thermis eſtructum. Erant enim loca deambulationi, quieti, & curſui, tum luctæ, iaculationi, & paleſtræ accommoda. Sicut Trigon locus triquetro ſimilis ubi pila exercebātur & ludo, græcis frequens erat. In hoc enim ad ualitudinem, tuendam Diuum Veſpaſianum remiſſo a negociis animo, mēbra defricare ſolitum. Suetonius memorat, & Alexandrum Seuerum teſte Lampridio, in Spheriterio luctari & currere, ac molliter exerceri accepimus. Hipocauſta uero cubiculū dici, undiq; occluſum, in quod aer non admittitur, ſed igne accenſo feruore atq; eſtu, uaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum ἀπὸ ὑποκαίειν quod eſt ſuccendere, quaſi uaporarium, quod caloris aſſeruandi cauſa fieret ſuitq; Vlpianus tertio de legatis. Quicquid comburendi cauſa, ſiue ad balnei calefactionem, ſiue ad dictarum hipocauſta paratum foret, ligni appellatiōe contineri. His.n. Hipocauſtis propter frigora quibus maxime obnoxii ſunt germanos, & eos qui gelidiſſimam plagam incolunt, ac loca aſſiduo niuis caſu inacceſſa, uti frequenter inſpicimus. In illiſq; uerſari duro tempore anni, ibiq; æpulari, ac ſeria & iocos agere. Hodieq; eiuſmodi Hipocauſta in noſtro orbe germanorum more, in difficultate Hiemis, ac gelida & niuali die a multis incoli uidemus.

Solere futuras calamitates, multo ante ſignis præmonſtrari, & miraculum quo uaſtitas Regni Neapolitani prædicta fuit. Caput. XV.

SOlere deum imortalem, cum aliquid diri uel aduerſi imineat, id portentis & prodigiis futuꝝ oſtendere, uenturaſq; calamitates ſignis miniſq; celeſtibus præmonſtrare: & ipſi nouimus, & a nõ cõtemnẽdis authoribus relatum accepimus. Quo tpe Tarquinius regno pulſus fuit, ſatis conſtat iminentis exitium canem loquutum fuiſſe, ſerpentemq; latraſſe, quo portento perniciem & exilium ſibi mox futurum oſtenſum eſt. Creſo lydoꝝ Regi qñ id concidit regnum, natum filium ſemeſtrem articulate loquutum diro & prodigioſo euentu, fatalem calamitatem quæ poſtea ſequuta eſt præſignaſſe dicitur. Gallis etiam ſenonibus ad urbem properantibus in noua uia ubi alloqutionis poſtea templum fuit, uocem auditam quæ gallos aduētare diceret, inter exempla relatum eſt. Sed ne infinitas ſpecies & nimis uetera ab ultima origine percenſere uidear. Patrum noſtroꝝ memoria euidentiſſimis oſtentis, anteq̃ in ponto Bizantium ab imaniſſimis Turcis terra, mariq; oppugnaretur, quo excidio quanta calamitas q̃tumq; uulnus Chriſtianæ reipublicæ illata fuerint; nemo ignorauit, compertum eſt, apud Comum citerioris galliæ urbem, uergente ad occaſum die, ingentem canum multitudinem per aera ferri. Poſtq; diuerſoꝝ pecoꝝ armẽta. Species peditum primo leuis armaturæ, deinde haſtatos ſcutatoſq; ſubſequi, equiteſq; in turmas diuiſos ingenti inſtructa acie proſequutos; horis ferme tribus imaginem aduentantis exercitus præbuiſſe. Demum corpore procero imanem & formidabilẽ hoiem ſupra q̃ dici poſſit, uelut exercitus ductorem terribili equo inſidẽtem proceſſiſſe, aliaq; ludibria oculoꝝ per inane apparuiſſe ingentium malorum prænuncia. Donec nocte appetente uiſio oĩs illa dilapſa eſt. Quæ oſtẽta ſututꝝ excidium, cædem & calamitatem quæ poſtea urgẽtibus fatis ſequuta ſũt; præſignaſſe nemo dubitauit. Sed qđ nos recenti exemplo experti uidimus, ꝑfecto haud minus eſt. Cum florente fortuna Ferdinãdi primi Regis Aragonii. Vrbs Neapolitana & regnum, nullis adhuc belli calamitatibus ꝑmeretur/ſatis conſtat Cathaldum ſanctum uirum qui ab hinc annis mille Pontifex urbi Tarentinæ præfuit, quẽq; patronum Tarentini ciues uenerantur & colunt, nocte intempeſta miniſtro ſacroꝝ cuipiam tunc ſacris initiato & in caſta religione educato: ſemel atq; iteꝝ in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe ut libellum a ſe conſcriptum quem in abdito loco uiuens abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erant, effodere & protinus ad regem deferri curaret, qui cum parum fidei ſomnio dediſſet, eadem ſibi per quietem ſæpius obuerſata ſpecie, cum primo diluculo ſolus moraretur in templo. Ipſum Cataldũ qua-

lis erat olim dum in uita ageret, pontificia ueſte & infula amictū, eidem tr ii
niſtro plane uigilanti apparuiſſe, & prædixiſſe, ut poſtera luce cum primum
poſſet, libellum a ſe conſcriptum in abdito loco quem in ſomnis prædixerat,
conditum effodere & Regi deferre ne cunctaretur, pœnam niſi faceret grauiter
cōminatus. Poſtera luce ſolēni pompa miniſtrum cum populi comitatu ad
latebram in qua longiſſimo æuo libellus latuerat, proceſſiſſe: cumq; plūbeis
tabellis obſignatum & clauis obſeratum inueniſſe ſatis cōſtat. In eo certū eſt
futuri regni excidium, miſerias, calamitates, & luctuoſa tēpora, atq; inſtan-
tia mala quæ poſtea ſequta ſunt: regi pdixiſſe. Id qd experimento didicimus, ma-
gna mercede ploſutum uidimus. Siquidem tanta uis diuinæ pdictionis fuit
ut haud multo poſt ipſum Ferdinandum: ſeu deum iraſcentis fato inſuperabili
qd uitari nō potuit, in primo belli apparatu e uita cōſtet exceſſiſſe. Caroluq;
gallorū Regem ingenti coacta manu: innumeris copiis Neapolitanum oē re
gnum inuaſiſſe. Alfonſumq; Ferdinandi primogenitum: poſt patris obitum
uix regno aſſumptum regno orbatum turpi fuga uelut in exilio diem ſuum
obiſſe. Mox ipſius filium Ferdinandum iuniorem, ſūmæ ſpei adoleſcentem,
miri erga oēs ſtudii & fauoris: cui rurſus regnū debebatur: ſero & fatali bel-
lo implicitum in ipſo ætatis flore immatura morte puerum occubuiſſe. Po-
ſtea gallos & Hiſpanos cōmunicato imperio & æquato regni iure, fugato
Federico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox regno ſucceſſerat: admotis
hoſtiliter legionibus & ampliore exercitu: denuo regnum inuaſiſſe, ſacra pro
fanaq; occupaſſe, bonorum direptiones feciſſe. Vrbes, uillas, uicoſq; oī belli
clade peruaſtatos: multa fœda & indigna paſſos. Oppida quoq; & municipia
cædibus & rapinis plena: prouinciaſq; hoſtilem in modum conquaſſatas, &
in extremum diſcrimen adductas: incendiis & ſtupris ac ſiquid ultra malorū
eſt patuiſſe, eūdemq; Regem nōdum functum fatalibus malis: poſt euerſam
domum & tot Vrbium clades, cum coniuge & liberis regno depulſum do-
mo & fortunis relictis in inimicorum manus ſupplicem ueniſſe, ibiq; mor-
bo & tabe confectum e uita tandem exceſſiſſe. Donec ad hæc tempora in q
bus formidare non deſinimus: & an ſatis piamenti & penarum adhuc perſ-
ſum ſit ignoramus: peruentum eſt.

Qui duum uiri, triumuiri, quatrum uiri, quinq; uiri, ſeptem uiri, decem ui
ri, quindecim uiri, & centum uiri fuerint. Caput. XVI.

DVum uiros ſacris faciundis qui carminum Sibyllæ & fato
rum populi Romani placandaq; & auertendæ deum iræ
antiſtites erant: quiq; quoties prodigia nunciarētur adiri ſo
lebant: a principio binos fuiſſe accepimus a Tarquinio inſti
tutos: quorū alterum. M. Atilium qd Arcana Sibyllæ pro

mulgare & palam facere auſus fuerat, uelut parricidam inſutum culleo pro-
iecit in mare. Lapſis deinde temporibus a Sextio & Licinio Tribunis plebis
cautum fuit, ut pro duum uiris ſacrorum decem uiri crearentur, quinq; pa-
trum, quinq; plebis, manſitq; hic numerus ad Cornelium fere Syllam, quo
tempore quindecem uiri qui ſacris faciundis, ſupplicationibus & lectiſterniis
præeſſent, quiq; placamenta deum & expiationes ediſcerent, officiaq; ceremo
niarum exequerentur, librorumq; & carminum Sibyllæ curam agerent pri
mum creati ſunt. Qui quidem libri a Tarquinio ſuperbo ære magno coem
pti ad Cornelium uſq; Syllam, manſere incolumes. Tunc.n. incenſo capito
lio cum omnia deflagrarent, ipſi pariter abſumpti fuere. Siti.n. erant in Capi
tolini Iouis templo, in arca lapidea loco ſubterraneo, magna cura, ſtudioq;
ſeruati. Tam & ſi ad Augusti tempora ſuperfuiſſe, eoſq; ſub Palatini Apol-
linis baſi conditos ſtetiſſe. Suetonius author ſit, ubi una cum martiorum car-
minibus & bagoes nymphæ, quæ Tuſcis artem ſcripſerat fulguritarum ſer-
uabantur. Eam uero Sibyllam putant Herithream, cui nomen Heriphile,
Alii poſt Heriphilem Herithream uixiſſe arbitrati ſunt/ quæ mulierum pri-
ma cecinit oracula. Fuit.n. Alexandri tempore. Nam Delphicam ante Tro-
iana bella uaticinatam, & pleraq; Homerum operi ſuo carmina accõmodaſ-
ſe ferunt. Alii Cumanam quæ Amolthea dicta eſt, dicunt fuiſſe. Præter quas
fuere uaticinio iſignes mulieres. Vna Athenais nomine. Apud Hebreos Sab
ba. Apud Chaones phaennis. Dodoneis peliæ. Licet Sibyllarum nomen, non
aſſequtæ. Nam Sibyllarum, quatuor præcipue nomen uendicarunt. Erythream
Samya, Aegyptia. Quibus poſtea adiectæ Iudea, Cumeaq;: quæ mente cõ
cita & numine afflatæ euentorum cõſequentiam carminibus prædixere. Eratq;
mos uaticinandi, ut ex primis litteris, cuiuſq; uerſus uaticinium contexerent:
qđ Plautum & Ennium in quibuſdam uerſibus feciſſe memorãt. Quibus
poſtea libris. Gabinius. M. Otacilius. & L. Valerius legati ex Conſulto Sena
tus Erythras profecti, mille uerſus, eiuſdem Erythreæ ſumma cura conqui
ſitos, in eodem ſacrario collocarunt: qui una religioſe culti: concelebratiq; ſũt
Mox Auguſtus incenſo Capitolio: bello ſociali: dato ſacerdotibus negocio
per omnem Samum: Ilium: & Erythras: Africam: Siciliam: & Italiam con-
quiri oĩa Sibyllæ carmina & quantum humana ope fieri poſſet, uera diſcer
ni & interpretari iuſſit. Et demum cum de libro Sibyllæ relatum ad patres
fuiſſet: quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiuſdem uatis iuſſerat: ſũ
ma ope Tiberius reſtitit: & ne reciperetur effecit. Et q̃uis decemuiris ſacrorum
alii ſuperadditi ſint, ita ut ad ſexaginta excreuiſſe dicantur. Semper tñ quinde
cem uiri dicti: uolatiq; ſunt. Creabat.n. eos Senatus, uel quõc oportere uide
batur Conſul. Quin etiam ex ſcito plebis. Duum uiros populum creaſſe: ple
runq; compertum eſt: qui niſi patricii eſſent: in numero eligi nequibãt, & niſi
poſt obitum

poſt obitum alium mutari aut cooptari non decebat, ab oĩq; urbano munere & belli cura imunes erant. Hi ergo & ſacras ædes dedicabant, & obſecrationes, expiationeſq; ad placandas, auertendaſq; deo℞ iras procurabant. Tũ ſi tetra prodigia nũciarentur aut monſtra. In dubiis reipublicæ caſibus. Iuſſu Senatus ad libros tanq̃ aditum adibant, illorũq; iuſſu quæ decreta erant aut pſcripta, uelut ex oraculo monita fiebant. Etiam lectiſternia curare, & ex præſcripto libro℞, ludis Apollinaribus, aut ſecularibus præeſſe, templa dedicare: ludos celebrare, uota concipere, ſupplicationibus, ſacrificiiſq; ſolẽnibus pfici ſolebant. Præter quos fuere duum uiri, quibus hẽc munus incumbebat, ut ſacras ædes dicarent authore Senatu aut facerent. Faciendaſq; locarent, aut reficerent. Hos quoq; ex Scito plebis: nõnunq̃ a Cõſule ſæpe a prætore creatos comperimus: eoq; abſoluto negocio: ab iniuncti muneris cura quieſcebãt Et duumuiri municipiorum & alii nauales quibus Naualium populi Romani quotieſq; inſtrui claſſem uel refici oportebat, utq; naualibus ſociis implerentur: cõmeatuq; & armamentis inſtruerentur negocium dabatur. Nec nõ aquæ ductuum deriuandarumq; aquarum, coloniæq; deducẽdæ: qui curam agerent quiq; id muneris exequerentur: ſæpe duum uiros fuiſſe comperimus Et alios Capitales qui perduellionis diem ad populum dicerent: & in facinoroſos aiaduerterent: a principio originum creatos. Diem uero perduellionis ad populum dicere: erat aliquem capitis accuſare:, uel mortis pena reum agere. Hos quoq; leuiori pena coercere: uel fuſtibus cedere poſſe: aut in carcerẽ duci iubere: nulla controuerſia eſt. Præter hos fuere triumuiri etiam capitales. Poſtq̃ Curius Dentatus de Sãnitibus triumphauit: tunc primum Romæ creati: qui de criminibus pariter cognoſcerent: & in facinoroſos ſiquid ſcelere; & perfidia deliquiſſent animaduerterent: qui uigilias per urbem diſponere: & nequi nocturni cætus fierent: obſeruare: ſieu qui molitores noua℞ re℞ hoſtilia auderent: proſpicere debebant: quæ cura lapſis temporibus ad præfectum uigilum tranſlata eſt. His quoq; ut carceribus Lathumia℞ intẽtior cura ageretur: carceriſq; cuſtodiam haberent. Vtq; necri deſtinatis menſa lanionia: Machera: & ſupplicii inſtrumenta præſto forent: cura: procuratioq; impendebat: ut cum in reos aiaduerti oporteret: ipſo℞ interuentu fieret. Q ui tam & ſi facinoroſos capitis agere & punire poſſent: uirgines tñ aut imaturas puellas licet maximo℞ criminum reas & penæ capitali obnoxias: triumuirali iudicio afficere non poterant: quo℞ cura: conſilioq; non modo incendia: ſed coniurationes clandeſtinæ & inteſtina urbis mala ſæpe depulſa ſunt. Nec me prætetrit poſt Cannenſem cladem pp ingruentem ærarii & militum inopiam. Trium uiros conquirendæ pecuniæ: monetales ſeu menſarios creatos fuiſſe: æris argenti: atq; auri flatores: quo℞ munus erat: numiſmata probi auri, & argenti: iuſtiq; ponderis examinare: & alios legendæ iuuẽtutis qui militiæ idoneos

per oppida conquiſitos aſcriberent/qđ quidem ingruente bellorum tumul
tu ſæpe fieri animaduertimus. Quo.n.tpe ad Cannas magna clade pugna
tum eſt, conſternata republica, triumuiris datum negocium fuit, ut non inge
nuos modo, ſed ſeruos ære coemptos, & mãcipia ad quattuor & uiginti mil
lia ſacramento adigerent. Etiam ſacris requirendis & edibus reficiendis: quã
doꝗ trium uiros præfuiſſe accepimus. Sicut reipublicæ conſtituendæ & legẽ
di ſenatus, aliosꝗ recognoſcendi turmas equitum cum fide, curaꝗ, ab Au
gucto inſtitutos, plerunꝗ aſſignando agro in coloniis & municipiis, quiꝗ
uigilias circuirent & incendiis occurrerent, qui nocturni appellati: qđ noctu
per urbem excubias agerent, triumuiros creari animaduerſum eſt. In qua re
proditum memoriæ fuit. M. Mulitium: Cn. Lollium, & .L. Sextium triumui
ros nocturnos, qđ in ſacra uia ad extinguendum incendium præſto nõ fu
iſſent: a Tribunis Pl. increpitos multam exoluiſſe, qui etiam ſupplendi Sena
torum numeꝝ, imeritosꝗ amouendi plerunꝗ ius habuere. Et ſi qñ ius di
cebant non in tribunali ſella curuli, ſicut Coſs. prætoreſue: ſed in ſubſelliis ue
lut tribuni & quæſtores iura dabant. Quotieſꝗ per Senatum populumꝗ
ager dandus uel diiudicandus aut coloniæ deducendæ forent, triumuiros qui
agrarii dicti ſunt, plerũꝗ pfuiſſe cõptum eſt, tam & ſi agꝝ pontinum quinꝗ
uiros diuiſiſſe & per uiginti uiros ac decemuiros agrum Capuæ & ſamniis di
uiſum ac ueteranis premia aſſignata legamus. Proditum tñ memoriæ eſt cũ
Tribuni pl. ferrent ad populum de decemuiris cum imperio creandis, ut quic
quid agri publici per Italiam, Syriam, uel Aſiam eſſet plebi diuideretur, legẽ
ꝗ promulgare contenderent. Ciceronem ſumma ope reſtitiſſe & uelut rem
peſtiferam rogationem antiquaſſe, eosꝗ magnifica oratione ſic fregiſſe ut ui
cti obmuteſcerent. Quatrum uiros uero creatos accepimus illos quibus de
ducendaꝝ coloniaꝝ, aut ſiquid nouum nunciatum foret: aut curai ẽt ne dãno
reſpublica afficeretur, obꝗ uaria negocia munus mandatũ erat. Præter quos
fuere quinꝗ uiri agris diuidundis, muris, turribuſꝗ reficiundis, Sæpius ut
plebem funebri pecunia eleuarent. Vtꝗ es alienum pro his qui ſoluendo nõ
eſſent de publico ſoluerent: qui menſarii nuncupati: quæ res quantum ad pa
trum: plebiſꝗ conciliandos animos profuerit, difficile dictu eſt. Quippe cũ
eſſet plebs obruta fœnore pecuniis in foro poſitis uim ingentem æris alieni
diſſoluerunt. Poſt quos uſu exigente quinꝗ uiri creati cis Tyberim & ultra
Tyberim qui poſſent ueſpertinis horis uices magiſtratuum gerere, cum ma
giſtratus ad id temporis in foro eſſe non deceret. Deniꝗ quoties aliqđ mu
nus factu difficile reipublice impendebat in quo præcipua aliquoꝝ opera, fi
deſꝗ exquirebatur: ubiꝗ multum ſtudii, curæꝗ opus erat: modo duum ui
ros, nunc triumuiros: aut quatrum uiros: quinꝗ uiros, ſex uiros: aut decemui
ros creauere: quoꝝ ope: cõſilioꝗ iniuncta munera ſæpe exequuti ſunt. Ipſiꝗ ne

godo

gotio abſoluto pro quo dicti creatiq; erant, ab iniuncto munere quieſcebãt. Fuitq; aduerſum q̃ ſi decemuiros locandis uectigalibus, qđ plerunq; uſu ueniebat Romani præfeciſſent, his ubiq; uectigalia diſtrahẽdi poteſtas erat, cum aliter niſi Romæ a Cenſoribus uectigalia locarentur. De ſeptem uiris Epulonum traditum accepimus, qđ hi a principio tres uiri fuere aſciti inter ſacerdotes/quibus togæ prætextæ ius datum ut Pontificibus. Hi fuere. C. Licinius Lucullus. T. Romulius, &. P. Portius Lecca qui legem de creãdis primum tulere: quos ꝓp ſacrorum multitudinem ut ludoꝝ æpulare ſacrificium conficerent: Pontifices ſacris præeſſe uoluere. Qui tpe procedente ſeptẽ creati fuere. Et quia ſacris æpulis præerant, cenarumq; pontificum quæ adiciales dictæ ſunt, curam agerent. Ipſiq; æpulas Ioui principi deorum, cæteriſq; diis indicerent: æpulones appellati: qui ſi qua iuſta & ſolẽnia ſacris deeſſent: ad Põtifices referebant: deq; illoꝝ conſilio ſententiaq; ſacra & omiſſas cerimonias decernebant. Hoꝝ filiæ ne inuitæ ueſtæ ſacerdotes fiant ſicut Auguris & Põtificis maximi, aut quindecem uiri ſacroꝝ ueteri priuilegio ĩmunes erant. Præter hos fuere decemuiri: ſub titulo æquandaꝝ legum a principio ſine prouocatione creati, mox alii litibus diiudicandis qui loco prætoꝝ in urbe ius dicebant. Quippe cum belli munia prætoribus deferrentur & ob id, urgente armoꝝ tumultu ab urbe auocarentur: ne iudicia Romæ deeſſent, illis in expeditionem profectis: decem uiros qui litibus diiudicandis, & noſcendis ſinguloꝝ poſtulatis præſto forent: ꝑfecerunt, prætoꝝ loco: cui magiſtratui Adrianus ante imperium præfuiſſe dicitur. Poſt quos fuit uiginti uiratus cauſis diiudicandis: qđ munus magnæ indolis iuuenibus conferri ſolebat. Illinc enim gradum ad reliquos honores auſpicabãtur uiri exculti ingenio & doctrina: Ad qđ Tiberius Neronem Germanici filium premoturus: qđ quinquẽnio maturius peteret q̃ per leges liceret: illum Senatui comendauit & ueniã peciit Et centum uiri ampliſſimum iudicium qui iura populo aliq̃diu dixere: a quibus nulla erat prouocatio: quoꝝ iudicia centum uiralia dicta. Ex ſingulis .n. tribubus terni iudices electi populo ius dicebant. Et q̃uis ex quinq; & triginta tribubus ſupra centum ſupereſſent quinq;: uſus optinuit ut ipſi centum uiri, eorumq; iudicia centum uiralia dicta ſint: qui oẽs cum iura daturi erãt haſta poſita in unum coibant, illorumq; iudicia in duas haſtas diuiſa erãt. Ideo centum uiralis haſta ſermonibus celebratur: qui de hereditatibus, teſtamẽtis uſucapionibus: tutelis: gentilitatibus: agnationibus: alluuionibus: nexis: mancipiis: & ſtillicidiis q̃ maxime ius dicebant. Qui cum ꝑ ptuibulentam confuſionem in longiſſimum lites traherent: perraroq; cauſas deciderent. Diuus Veſpaſianus ex tot iudicibus ſelegit quoſdam: qui breui curriculo: nec longo circuitu cauſas definirent. Domitianus quoq; centũuiralia decreta & conſtituta uelut ambitioſe edita reſcidiſſe fertur. Tantiq; exempli fuere, ut Romani ado

loſcentes primæ indolis experimenta a cauſis centum uiralibus auſpicarent.
Et cum antea ne nobiliſſimis quidem pateret aditus niſi a conſulari uiro ma-
gno fauore producerentur in foro uiri præclari, magnæq; eruditiōis. Poſtea
deprauato uſu obtentum eſt, ut ad declamandum tranſirent pueri extremæ
ſortis nullo diſcrimine aut delectu in quibus nec facundia eſſet nec eruditio.
Præterq; haſtam centumuiralem, mos erat militaris, ut ſi qua ciuitas ui ſub-
acta, hoſtili incurſu diripienda foret, a Duce exercitus ædito in loco haſta po
neretur, qua ſignificatione illam non deditione & pacto, ſed tanq̃ ui captam
diripi licere, & in bona & perſonas craſſari deſignabant, quæ haſta cruenta
nuncupatur. Nam captas nō deditas urbes diripi ueteres uoluere. Tum ſi qñ
bona proſcriptoꝝ hoſtium ue manubiæ, aut præda uenales forent, uectiga-
lia ue locarentur, uſus optinuit ut haſta poſita uenirent quæ publica dicta ē:
ſicut bello capti quod coronati, & ſerui ære comparati qđ ex ædito lapide enũ
ciabantur uenales/ſub corona & de lapide empti dicebantur, & qui turmatī
ueneunt in cathaſta. Fuitq; moris uetuſti, ut his qui transmare aduectis ue-
nales forent, quo a reliquis mancipiis dinoſcerentur alba creta pedes illinirēt.
Obſeruatumq; ut de ſeruis ſub pileo uenditis, emptori uenditor nihil præſta
ret, neq; euictionis iure teneretur tanq̃ inſignia forent mancipia & probatiſſi-
ma. Vtq; precones & qui bona proſcribūt, bona Regis Porſenæ uenalia ſin
gulis auctionibus proclament, ex eo deductum qđ diſcedens ab Vrbe Por-
ſena, caſtra cōmeatibus referta populo diripienda dediſſet. Præter quas fuit
haſta ſalutis ubi in ſumma inopia ad leuandam famem, haſta poſita publice
frumentum uenit. Græcis uero ubi uenalia producuntur mācipia, Cycli: ubi
uero conſcendunt ut eſſent conſpicua oībus Trapezæ dicta ſunt. Ac licet a
principio quæſtura functi centumuiros aduocare, & ad iudicia cogere cōſueſ
ſent. Auguſtus tñ cenſuit ut poſt poſitis quæſtoriis uiris. Decemuiri deſigna-
rentur, qui illos in unum cogerent, & ius dicere iuberent. Illud ego non præ-
terierim, apud Carthaginenſes centum uiros de numero Senatoꝝ fuiſſe aſci
tos, qui reꝝ geſtaꝝ & bellicæ adminiſtrationis rōnem a Ducibus exigerent.
Et ab Aegyptiis triginta iudices ex præcipuis ciuitatibus eligi ſolere, ex qui-
bus optimum eligebant, qui totius collegii caput & princeps foret. Et in Al-
gido in templo Dianæ quindecem uiros, tam diuinis miſteriis & ſacrificiis ſo
lēnibus q̃ reſponſis dandis præeſſe. Et Athenis Arnophagon religioſiſſimū
& ſūmum iudicium haberi. In quo Senatus & Populus una coibāt, quo tpe
a triginta tyrānis pene in extremum diſcrimen adductæ ſunt. Deinde exactis
Tyrānis decemuiri rēpublicam adminiſtrarunt, quorum cuiq; Decaduco no
men erat. Poſt hos Aſtynomi præfuere numero decem, quinq; in Pyreo, to
tidem in urbe, quibus cura pſaltriaꝝ īminebat & Tibicinum. Mox nouē ui-
roꝝ magiſtratum p̄cipuum fecere/qui ſortito creabātur annis ſingulis quos

Archontes

Archontes nũcupabant:Inter quos primus Archon primarius Archentium & longe princeps erat, a quo Athenienſes, ſicut Romania Cõſulibus & Lacedemonii a Tribunis, ãnos & tempora dinumerabant: Eum honorem qui ſummus erat magiſtratus, Hadrianus Cæſar dum Athenis ageret geſſiſſe fertur, Secundus a Regia dignatione βασιλευς Tertius a belli ductu, πολεμαρχος. Reliqui a legum latione θεσμοθεται dicti ſunt etate & uſu decti, qui domi iura dabant. querelas accuſationeſq; cognoſcebant, deq; controuerſiis equo examine decernebant. Etholis uero Polemarchus Claudendarũ portarum & urbis curam gerebat Clauesq; noctu detinebat. Interdiu autẽ cuſtodiis portarum aſſidebat.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus pluribus legibus a Romanis obuiam itum ſit. Caput XVII

POſt Vrbem conditã longo tempore nullam de Ambitu legem fuiſſe latam, multorum litteris proditũ eſt: Scilicet qa in dandis magiſtratibus & cõferendis honoribus, priſci Romani, non largitione & ambitu ſed uera uirtute nitebantur, ꝓpterq; res egregie geſtas domi militiaq; meritos ciues pretura ædilitate & conſulatu ampliſſimiſq; honoribus honeſtabant: Prima lex contra ambitus illorũ qui magiſtratus appeterent per Tribunos plebis, lata fuit, quo tempore poſt decem uiros Tribuni militũ conſulari poteſtate rei publicæ prefuere, qua necui album in ueſtimentum petitionis cauſa quenq̃ adire liceret, cauebatur: C. Deĩde petilius Tribunus pl. legẽ tulit ad populũ qua largitiões illorũ q honores pecunia mercarentur graui dãno & pena mulctauit: fuitq; ſeueriſſima diſciplina & ſub graui cenſura lex ſeruata qua ambitioni & cupiditati obuiam ſæpe itum eſt: ita ut inter exempla relatũ ſit, Q. Coponiũ quod uini amphorã ei cuius ſuffragio magiſtratũ petebat dono dederat ambitus condẽnatum penas Luiſſe, Cintius deinde legem tulit muneralẽ, qua grauiſſimis penis affecit eos qui a quo uis cãdidato, munus ſuffragii cauſa donũ ue acciperent, Inde cautum ut in petendis honoribus cãdidati ſine toga ad comicia deſcenderent, ne pecuniis in ſinu reconditis, tribuũ ſuffragia mercarentur: Sed cum quottidie hoc malum ſerpere uideretur magis & ambitus petentium cohereeri oporteret: Paulus Emilius Cos, legem tulit ad populum, qua ne cui ſuffragii cauſa munus dare liceret, multiplici pena interdixit: Poſtea lege calphurnia his qui mercede corrupti aut munere deliniti, Candidatis obuiam iſſẽt, quiq; precio illos ſectarentur, aut ſi prãdium ad captandos animos aut quid muneris exhibitũ foret, præter penas legibus conſtitutas, etiã pecuniaria mulcta dicta fuit, Id quod fabia lege caneba[t], qua prefinie

tur numerus ſectatorum, proſequentium in comiciis candidatos pena adiecta ſiquis plures aduocaret: Quam legem Marius etiã. In ſuo Tribunatu contra illos qui Tribuum ſuffragia ambirẽt, ſeueriſſime tulit: In tantũq; ambitus honorum inhibitus fuit, ut licinia lex & ebucia non modo illi qui de nouo creando magiſtratu ad populũ ferret: Sed nec ipſius collegæ & affini, curationẽ poteſtatẽue demandari, graui documẽto ſanciuerit: Demũ Marius in conſulatu denuo ita ambitum olum habuit ut aduerſus Cotam collegã & metellũ Tribunum.pl. Legẽ promulgarit. nequis largitione aut donis magiſtratũ honoreſue aſſequeretur: Mox pompeius magnus cum unicus eſſet conſul, aliã pertulit, qua peruicax illorũ cupido qui magiſtratus appeterẽt graui cẽſura mulctauit: Manſitq; diu Romæ hec uitæ integritas & obſeruãtia diſciplinæ, ut ꝓcul ambitione officiũ & uirtus pluris q̃ cenſus eſtimaretur: Adeo ut poſt longa tempora Catonẽ ambitus diẽ dixiſſe, illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: Qui ut obuiã effrenatis cupiditatibus iret, ſe quibuſcunq; q̃ honores mercarentur, pecuniaq; aut pollicitationibus ambirẽt, diem ad populũ dicturũ iure iurãdo firmauit, Poſtea uſq; adeo mores degenerarũt. Itaq; ambitio hominũ mẽtes peruaſit, ut ſine diſcrimine nullo pudore aut modeſtia in aſſequẽdis honoribus ꝑpalã largitiões fierẽt, neq; præturas Conſulatus aut poteſtates mercari turpe ducerẽt, palãq; cãdidati cũ ad comicia deſcenderẽt diuiſores haberẽt & magiſtros curiaꝝ, proq; aſſequẽdis honoribus, nũmos in tribus ꝓnũciare & pecunias deponere ac ꝑ ſequeſtrẽ ſpargere in turbas nõ formidarẽt. Et nequid turpitudinis deeſſet manus & operas clientũ, & comitum audaciſſimoꝝ ad uim & ſeditionẽ paratas hẽrẽt, ita ut ſediciosiſſimo cuiq;, temeritatiq; & audaciæ præcipuus locus foret, cũ populus mercede corruptus, atq; alii potẽtia amicoꝝ fulcti, ꝑ cædes et dimicationẽ, perq; omnẽ licẽtiã & audaciã. faſces, imperia, Sacerdotia, & triũphos darẽt, & nõ iuſto ſuffragio ſed armis lapidibuſq; ꝑ largitore certarẽt. Tãtaq; exarſit ambitio ut ex hac turbulẽta cõfuſiõe octo fere mẽſibus, urbẽ ĩter populares ꝓcellas patrũ & plebis certamina, dũ ſedicionibus uacãt ſine lege ſine imperio ſine honoribus diu caruiſſe magiſtratibus legamus, quæ quidẽ res nõ mediocri dãno dedecoriq; fuit, qui morbus Athenas quoq; ꝑuaſit: Nam cũ antea incorrupti mores fuiſſent. Primus Anitus Anchemeonis filius largitionibus ĩmodicis pecunias erogaſſe & ſuffragia mercatus fuiſſe dicitur. pernitiali exemplo magnæ turpitudinis & dedecoris inde ſubſequti. Deinde lycurgus ambicioſæ largitionis maius teſtimonium fecit, Nam donato ſingulis magiſtratibus talento Rex Spartæ creatus fuit: Donec M. Tullius Et Mox Diuus Iulius, Deinde Auguſtus ne qua occaſio fraudis pateret ĩter cæteras quas tulerũt Leges, ſeuera correctiõe ambitus illorũ q̃ largitionibus ſuffragia captabãt inhibuere. Et deinde a lurcone. Tribuno pl. ut qui nũmos in tribus pronũciaſſet & dediſſet. quo ad uiueret ãnua

Sextertia penæ nomine ſingulis tribubus pendere cogeretur. ſalutari edicto
cautum fuit: Sed eum effrenatæ cupiditati no n dum obuiam irent corruptio-
neſq; ſuffragiorum nichilominus immodicæ fierent. Senatus conſulto pro-
uiſum eſt, ut candidati ante inita ſuffragia nec conuiuentur nec munera mic-
tant neq; pecunias deponant. Quibus edictis legibus & ſenatus cõſultis, uix
tãdem ambitus illoꝝ qui honores peterẽt poſtq̃ diu puagati ſunt, cõpreſſeř.

Idus cuiuſq; menſis apud ueteres Romanorum maxime feſtas & feriatas fu iſſe & quid apud exteros: Caput XVIII

INter feſtos celebratoſq; dies quos in honore deorum uetus
religio ſanxit/Idus præcipue ſollẽnes ſẽper fuiſſe accepimus.
Nã præter q̃ qđ omes idus ioui feriatas, & a flamĩe diali bo
uẽ ĩmolari ſingulis idibus pſpectũ ſit. Tamẽ pcipuæ quedã
erant feriæ dibus idieatæ quas ueteres coli obſeruariq; iuſſe-
rũt, ut illas ptermictere & ĩſolẽnes reliqueř ducerent nefas:
Nanq; idibus ianuariis Tibicines feſtũ diẽ ageř multa licentia & laſciuia, mu
liebriq; habitu p urbẽ uadere ſolebãt. Cauſa uõ traditur, qđ cũ honoribus ã-
pliſſimis eſſẽt honeſtati, his poſtea exuti, uno agmine Tybur cõceſſeř, qui-
bus reuocandis libertus opaꝫ dedit q apparatis epulis quaſi rẽ diuinam factu-
rus, illos mulicbri ornatu, ita ut cõpti paratiq; erãt, uino & æpulis madidos
carpento Romã reportauit, mãſitq; ad poſteros feſta dies ãnua, ut eo habitu
triduo uagãtes p urbẽ perq; forũ cũ cãtu & Tybia incederent. Qua die, ob
Auguſti uictoriã quodq; Auguſti cognomẽ Octauio delatũ fuit, in templo
iouis Opt. Max. ueruex a flamine ĩmolabatur: Idibus februarii in Tyberis ĩſu
la ubi fauni ædes erat. Romani rẽ diuinã & ſacrũ ãnuũ fecerunt, Idus uero
Martias Ad ãnam perẽnam quo cõmode annare & perannare liceret, feſtas
Genialeſq; obſeruarũt, Largioribus poculis indulgentes, Ea enĩ nĩpha ſoror
Didonis credita, ĩ Aricino ſeu laurẽte ſedẽ habuiſſe fertur quã a ppetuitate pe
rẽnam nuncuparunt: Quæ idus infauſtæ & ominoſæ poſtea fueř, placuitq;
illas parricidiũ uocari qđ illis Diuus Ceſar coniuratoꝝ manibus cæſus occu
buit: Idibus Aprilis uictori ioui. Q. fabius ædẽ quã bello ſabino uouerat cũ
qbus cruẽto marte & in teſtinis ſæpe cladibus dimicatũ fuerat, dedicauit: Ea
q; dies feſta ĩpoſterũ haberi cepta. Hæc enĩ ædes in palatio fuit magno ſũptu
& mole cõſtructa: Maiis uõ Idibus mercatoꝝ feſtus agebat dies, qđ ea Mer
curio qui mercimoniis preeſt natalis foret: Qđq; Appio Claudio, Et P. Ser
uilio Coss. ædes illi dicata fuerat, qui menſis mercimoniis facer ĩpoſteꝝ ſẽper
habitus. Quippe eo menſe mercatores Maiæ Mercurioq; facũ faceř & ſuẽ
pgnantem immolare, ſeq; & merces ex mercurii fonte ad capenam luſtrare
aſſuerant ita magnos & uberes queſtus facere opinati: Hanc edẽ ad circum

maximum conſtructā dicunt fuiſſe precipuo opeř & magno impendio: quo
etiam die Scirpeas eff gies de ponte ſub licio ueſtales in Tyberim deiicere pro
duntur/cum prius homines conſueſſent: Idibus iuniis alter tibicinū dies āni
uerſarius agebatur feſtus. qua die Tibicines qui ſacris precinūt per urbē uade-
re feriatos, & ad edē Mineruæ couenirř ſolemne fuit: ipſaſq; minuſculas quin-
quatrus, q̄d diē quintū poſt idus feriarū haberent, ſicut triatrus ſexatrus ſep-
tēmatrus & decēmatrus, quo etiā tp̄e inuicti iouis ædes dicata fuit. idus aūt
iulias equitū turmæ feſta frōde & olea ornate in campo martio inſtructæ tā
q̄ qui congredi acie parant trabeati celebrant/magnis cerimoniis ut fuit a fabi
o inſtitutū. Nā prætoriæ cohortes inſtructe tāquā i hoſtes tēderēt, & eques
cōpoſitus p turmas in armis ſtabāt: In qua pōpa germanici Imagine p̄cedēte
equitū turmæ ſequebātur inſtructæ/cū militaribus donis quibus in teſtimo
niu uirtutis ob fortia facinora donati fuerant/eademq; dies/qd̓ pp̄ls Roma-
nus ducēs cōtra Latinos mira felicitate potitus fuerat. Cāſtori & Polluci ſa-
cra fuit & celebris: ferturq; origo ātiquiſſima. qd̓ tunc Caſtoris ædem uotā
latino bello. L. æmilio & Ceſone Coss. in foro ubi uiſi fuerant, Senatus dedi
cauit: Et ex illo traditum ut ſollemni apparatu/pompa a templo Matris deū
extra urbem, ad forum uſq; procederet. inde trabeati. Et olea coronati equites
ab æde Honoris ad Capitolium irent/Quem tranſuectionis morem diu inter
miſſum Octauius reuocauit/cauitq; ne quis in tranſuehendo (quod antea licu
erat) ab accuſatore detraheretur: Qui menſis Athenienſibus quoq; feſtus
erat. Quippe Nonis Iulii oſcophoria celebrant. in quibus oleæ ramū/pane fi
cis/Cotula mellis & fructuum priniciis onuſtū per ingenuos pueros / foribus
appēdunt ciuitatis: Et menſis munichionis unde uigeſimo die/equeſter ordo
pariter ioui ſollemni moř prodibat cum pompa. Idus uō Auguſti ſerui & ma
cipia atq; omīs famulatus feſtas obſeruarūt. qd̓ Seruius Tullius ācilla gēi-
tus i lucē tunc editus fuiſſet. quo tēpore uxoribus caput lauare felix fauſtūq;
putabaĩ. Sicut apud indos cū Rex capillos abluit. feſtū celebrant diē. donaq;
inuicem mittant/& diuicias oſtentant. qua die ſerui & ſeruæ æquato iure &
nullo diſcrimine Liber an ſeruus eſſet/cū dominis colludeř & feſtos dies Ro
me ageř ſolebant, Qui dies etiā pro natali magni Alexandri apud pleroſq; cē
ſebatur, ppterea religioſus & ſacer Dianæ habitus Nam facibus accenſis in ne
mus Aricinum ubi erat Diane tēplū ab urbe diſcurrebāt: Quo etiam men-
ſe res celebrata ſermonibus proditur/ut matronæ uirilis membri figuram di
uinis pene colerent honoribus. quam extra portam collinam ad ædem Vene-
ris cum pompa ſacrorum deferebant/ægyptiorum more/mox a caſtiſſima &
ſpectatæ pudiciciæ matrona. preter matronale decus in ſinu Veneris locaretur
Idus quoq; octobres feſtas fuiſſe tradunt/quo tempore in martio campo e-
quum qui october diceretur imolari ſeruatum eſt: Cuius caput/ut ex eo ſāguis

manaret, protinus in Regiam deferre, mox cauda deſecta illius cruore, arã
ſpargere, & in Reginoꝝ locuȝ deportare, illudq; panibus redimere aſſuerãt:
de quo inter Suburranos & ſacrauienſes magnis contentionibus non ſine di
ſcrimine certabatur. Ab Athenienſibus uero ſeruatum eſt, ut mẽſe Octobri
magnoꝝ myſterioꝝ. xiiii. Kl'ſ nouembris ſolẽnis agatur dies. Et liber pater
in Eleuſynam ex urbe trãſmittatur. Nouembri uero parua. Iunio aũt rurſus
magna celebrentur myſteria, quæ Cæreri ſacra erant, parua Proſerpinæ. In
quibus maxime cognitum eſt ut quã quis induit ueſtem iniciatus eã ne am-
plius exueret, donec lacera & pertrita foret. In aliis myſteriis traditur mos: ut
ueſtem in qua quiſpiam iniciatur templis & numinibus dicarent. Quæ qui
dem myſteria cum alieno tpe intueri nefas eſſet. Demetrius Rex ut illoꝝ par
ticeps fieret non ſuo tpe. Ianuarium & Iuniũ menſes nouembrem appellauit.
Idus uero decembres ſolẽnes fuiſſe nõnulli tradunt, qđ in curſu equoꝝ uicto
rem dexterioris bigæ ſacrũ Marti imolarent. Nonis Faunalia & Fauni feſta
peruigili anniuerſario colebantur Romæ. Athenis uero decima & octaua ip
ſius menſis die Eſculapii erant ſacra & feſta. Quod aũt dictũ eſt Idus Ioui,
kl'ſ Iunoni ſacras eſſe, ſcire licet certis authoribus traditum eſſe. Epicuros ſin
gulis menſibus ſtatas dies habere feriatas quas Icadas nõiant, hoc eſt uigeſi-
mam cuiuſq; mẽſis lunam, qđ ea natus Epicurus foret, quem tam ſancte ha
buere, ut illius imaginem non modo anulis, ſed poculis ferrent inſculptam.
Et ab Athenienſibus octauam cuiuſq; mẽſis Neptũno feſtam coli & feriari
A Græcis uero ſingulis kl'is deos uenerari. Sequentem poſt Kl'ſ diem Semi
deis & Heroibus tribuere, qui etiã ſtatas dies menſium certis numinibus cõ-
ſecrarunt. Siquidem Neomenia quæ apud nos Kl'æ ſunt, & ſeptima menſis
Phœbo. Quarta Mercurio. Octaua Theſeo dicatæ fuere. Apud Lacedemo
nios aũt ſingulis Kl'is totius ãni uini quartarius & farinæ Medinus, ac ſingu
la pecora Regibus uelut miniſtris ſacroꝝ Apollini mox imolanda dabant.

Defenſio Vlpiani definiẽtis inſtratum quid eſſet, & quid differt pulſare a uer
berare contra Grãmaticum illum falſo accuſantem. Caput. XIX.

HEſterno die familiaris meus in dicendo promptus & auda-
culus arguebat Vlpianũ iurecõſultũ ex authoritate doctoris
grãmatici, cuius libelli uulgo innotuere / qđ male definiſſet
inſtratum quid eſſet, cum oẽ ueſtimentum eſſe diceret qđ
iniicitur, qđ Vlpianus ex authoritate Labeonis affirmat. Nõ
enĩ ueſtimẽtum eſſe inſtratũ dixit ille, neq; ſtragulã ueſtẽ p
hoĩs ueſtimẽto. Sed pro lecti operimento tantum apud authores inueniri: &
pleraq; in hanc ſententiam adduxerat, cuius dicta cum percupide legeremus:

mirum in modum authoris incuriam admirati fuimus, qui licet abunde mul
ta diſſeruiſſet non inepte: in nonnullis tñ perlicentur profatus eſt. Quippe
cum ſtragulam non modo pro lecti operimento accipi, ſed pro hoís ueſtimẽ
to apud authores ſæpe legi inſpiciamus, Vlpianumq; ſignate & uere loqutũ:
qui inſtratum omne ueſtimentum quod inicitur definiuit. Trãquillus in Ne
rone. Funeratus eſt inquit Nero impenſa ducẽtoꝶ millium, Stragulis albis
auro intextis quibus uſus Kl'is Ianuariis fuerat. Pompeius feſtus grãmatico
rum longe eruditiſſimus qui uerboꝶ proprietates, uireſq; admodum penſita
uit. Veſtis inquit generaliter dicitur ut ſtragula ut pallium tunica, uel penula
T. Liuius tertio de Macedonico bello, & cum tibi uiro liceat, purpura in ue
ſte uti ſtragula. Paulus quoq; iurecõſultus ex pellibus ueſtes cõfici dicit: eũ &
tunicã & ſtragulã pelliceã nõnulli hẽant. Ex q̃bus ſtragulã ueſtẽ hoís deſi
gnare, ĩdubitata exẽpla ſũt. Rurſus eũdẽ Vlpianũ taxauit: qđ ex authoritate
offilii iurecõſulti cẽſuit, pulſare & uerberare eo differre, q̃a uerberat quis cũ do
lore, pulſat uero ſine dolore. Propterea Vlpiani definitiõez ĩuidioſe criminat,
tanq̃ poſſit aliq̃s cũ dolore pulſari/& ſine dolore uerberari, additq; uerberare
eẽ uerbere cedere, qđ eſt inſtrumẽtum longum & exile qualis eſt uirga, & ple
raq; eo pertinentia. Sed cum iſtius authoris uenia dixerim. Vlpiani mens alio
ſpectat. Quippe ſi mentem ipſius penſitamus, proculdubio intelligemus il
lum uerberari dici proprie, qui aíale corpus uerbere affligit, ipſumq; ſignate
& appoſite loqui, qui hoíem uel pecus uerberatum dixit nõ pulſatum. Cum
uero ad rem ſenſu carentem ictus inferuntur, tunc pulſare dicimur non uer
berare, ut pulſo oſtium lanam aut ueſtem uerbero hominem uel pecus. Neq;
illi aſſentior qui dixit uerberare eſſe uerbere cedere hoc eſt fuſte lõgo affligere.
Nam & pugnis & lapide uerberatum quẽpiam latine dicimus ſicut fuſte uel
baculo. Idq; Terentii teſtimonio uel maxime apparere. Leno. n. in adelphi cũ
ſe uerberatum dixiſſet mox deſignauit, quo uerbere eſſet afflictus, uſq; adeo
inquit mihi pugnis os fregit. Aul. Gellius noctium Athicaꝶ pro delectamen
to inquit habuit manu ſua uerberare. Tam & ſi uerberari rem anima & ſenſu
carentem apud authores plerunq; uſurpatum legamus. Plinius. xiiii. hiſtoriæ
naturalis. Campaniæ uina inquit, expoſita in cadis ſub diuo uerberari, Sole
Luna, imbre, ac uentis aptiſſimum, & alibi Carthago in Aphrica exercetur
alitu maris, & uerberatur imbri. Et pulſari rem animatam & ſenſu participẽ
q̃nq; comperimus. Suetonius in Galba ut inter conuentum matronaꝶ cor
recta iurgio inquit, & manu pulſata ſit. Quod non propriæ & ſignate, ſed
quaſi per Metaphoram accerſitum crediderim. Si tamen certis uerbis & ue
ra finitione ſignatis eloqui uolumus, pulſatum illud uere dici quod ſenſu ca
rens crebro ictu percutitur, ſiue oſtium aut pallium ſiue quid aliud dixeris:
Verberatum uero hominem aut animal quod uerbere afficitur dici cõuenire

prout Vlpianus præclare cenſuit, apud authores probatiſſimos certum atq; confeſſum eſt.

Quibus legibus Romano ciui data ĩmunitas fuerit ne uapularet & quæ iura competant dñis in ſeruos & patronis in libertos. Caput. XX.

SEruilius Cos. traditur primus, qui legem tulit, ne quis ciuẽ Romanum, uinctum clauſumq; teneret, quo minus edẽdi noĩs ei poteſtas foret. Et cũ primo in ciues Romanos uerberibus aĩaduerterent, ſæpiuſq; innocentes ob factionem & gratiam proprius inuidiæ forent, & pœnas luerẽt ĩmeritas. Portius Cato pro tergo ciuium ne cui impune inſultare liceret legem tuliſſe fertur, qua ſiquis uerberaſſet necaſſetue Romanum ciuem: graui iudicio mortis, cruciatus, bonorũq; & exilii pœnis mulctari ſanſit, quã legem Sempronius Cos. aliis latis, nouiſq; additis pœnis confirmauit, quæ Portia & Sempronia dictæ, quibus legibus de ciue Romano ſiquis capitis anquireretur populi iudicium erat, qđ fuerat. xii. tabulaꝶ lege ſancitum, ut de capite ciuis niſi centuriatis comiciis decerni nihil poſſet. Sed nec tolli de ciuitate uel a ſolo patrio relegari, aut in exilium agi niſi dicta cauſa & centuriatis comiciis poterat, qđ quidem triplicis generis erat, authore Martiano, aut. n. oĩum locoꝶ interdicebatur acceſſus præter unum, uel in inſulam deportabatur, aut ſicut Claudius Cæſar quoſdam mulctaſſe dicitur ut ultra tertium lapidem ab urbe egredi uetaret, qui etiam ſanxit, ut hi quibus prouincia interdictum eſſet. Vrbe quoq; ſummouerentur. Cunq; apud exteras gentes ſolum uertere & in exilium agi, pro ſupplicio minime dari ſoleret, quia non pena exilium erat, ſed ſupplicii diffugium, ne penas iure debitas luerent. Solis Romanis pro maleficio exilii pena fuit, quas poſtea leges Cor. Sylla oppſſa republica quã in dominatiõem uertit abrogauit. Quippe ĩter grauia & acerba plurima primus Romanoruꝫ ſine populi iuditio ciues morte mulctauit. Athenienſibus uero Cliſthenes exilii legem tulit primus, qui haud multo poſt ſua lege dãnatus penas luit. Deinde exilio quindecẽnali aut decẽnali nouarum rerum molitores, mulctare inualuit mos, quod genus Oſtrocyſmon dixerunt/ab Oſtracho ſiue teſtula per quam ſuffragia ferebant. Qui mos talis erat, ut in teſtulis nomen audacis & pernicioſi ciuis cuius potentiam formidabant comiciis inſcriberent. Et cuius plures erant teſtæ in urnam cõiectæ Is de concilii ſententia ab aris, fociſq; proiectus ut a ciuium arceretur aſpectu quindecim, aut decem annoꝶ exilio ſolum uertebat. Fuitq; conſtitutum ut ita dãnati argiuam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine uiſenda. quare qui illuc exulabant ſeruare bouem dicebant. Quæ comicia niſi ſupra

ſex millia ciuium concilio ad iudicii diem conuenirent nulla atq; irrita erant.
Ea quidem oſtracha, non plebeioꝝ atq; ignobilium cauſa, ſed ad retunden-
dam nobiliſſimoꝝ potentiam cõmenti fuere, ut extorres lare & patria quaſi ĩ
exilio conſeneſcerent. Quare Athenienſes ægrægios ciues & benemeritos: ſe
pius ob uirtutem, nequis amplius emineret, teſtula ablegarunt. Siq;dem præ
ter Theſeum quem in Scyrum exegerunt, Solon lator legum. Ariſtides quo
nemo iuſtior, & Themiſtocles aliiq; ob illoꝝ magnitudinem: in exilium acti
ſunt. Myleiadem uero mori coegerunt. Id. n. cptimo cuiq; Athenis uſu ue-
niebat ut in exilium ob eminentiam uirtutis pellerentur. Syracuſanis uero
Pethalyſmus exilii genus fuit, quo efferentis ſe ciuis audaciam, uirtutemq; cõ
primerent. Hi. n. nõ teſtula, ſed in oleæ frondibus ſuſpecti ciuis nomen inſcri-
bebant, & cuius folia plura exiſterent, illius conſpicuam magnitudinem qn-
quẽnali exilio mulctabant. Fuitq; finis Oſtracyſmi in hyperbole ignobili, &
minimæ ſortis uiro, qui ultimus hoc exilii genere exterminatus fuit. Poſtea
C. Gracchus incolumitati ciuium conſulens nequid in eos grauius conſule-
retur, alia ſacrata lege ſanciuit, ut qui in magiſtratu & honore poſitus ciuem
abſq; populi iudicio necaſſet, in eum populi aĩaduerſio foret, quam legem ſe
quti principes ſempiterna conſtitutione ſanxerunt, inſuper ſtatuerunt ut ci-
tra Senatus authoritatem de nece Romani ciuis decernendi nulli faculeas fo
ret. In eos uero qui Romani non ſunt, ne impune inſultare liceret, pluribus
legibus, ſanctionibuſq; obuiam itum eſt: ut lege iulia de ui, Cornelia de ſica
riis, & Aquilio plebiſcito, penis multifariam conſtitutis: quibus ſinguloꝝ in
dẽnitatibus ſalubriter conſultum fuit. Super ſeruis quoq; ne in eos grauius
æquo dñi aĩaduerterent: penæ ſunt conſtituræ. Siquidem nequã & cõtumax
ſeruus ut plauſtri lignum cui affigitur Temo quæ furca dicta eſt, in collo fe
rat, & eo quaſi iugo ſubactus manibus poſt terga reuinctus per ora omniũ
circũferatur, a ſinguliſq; furcifer appelletur, uelut uincti pedes & manus ĩce-
dant, nonnunq̃ Pauſycape: qua ori manus admouere prohibentur opus fa-
ciant, aut candenti lamina uel literis frontem & ora inurantur & uultus inſcri
batur, utq; neruo & compedibus coerceantur, hac deformi nota uel ut inſi-
gni aĩaduerſione affici ſolebant: ut ea ignominia affecto maior illi uerecũdia
eſſet, ad facinus. Piſtrino quoq; detrudi ſeruos & dãnari mancipia infida: uel
notis barbaricis inuri ut ob improbitatem inſignes forent. Tum poſt uerbe-
ra & cruciatus, uinculis nuditate fame ſiti & compedibus. Numelliſq; Cathe
nis: neruis, Pedicis, bois, & ſi crimen expoſceret cruce & lamina ſeruilem imo
dum affici uetus puulgata pena fuit. Apud Perſas uero conſuetum erat, ut ſi
ſeruus ære coemptus aufugiſſet a domino uinctus compedibus opus faceret
Si aũt ſponte reuertiſſet & fateretur admiſſum flagellis cederetur. Ipſis enĩ
nimiam fuiſſe ſeruitutem authores ꝓdunt, Quippe cum nulli manumittant

apud

apud parthos, nullaq; mancipia demto ſeruitutis iugo libera fiant : Contra apud indos & Taprobanæ incolas. quibus nulla fuit ſeruitus. omneſq; una ingenuitate tenentur. Babyloniis facinoroſi ſerui & contumaces per crines trahebantur, ut facinoris admiſſi penas darent, Germanis uerbere ſeruuum afficerē aut uiclis coercere habetur nefas. apud quos laxior ſeruitus erat & liber tinis pene par. Quippe ſibi aquirunt ſerui & peculium habent, Proditum tamen eſt, Helothas a Sparthanis bello ſubactos. cum rebellaſſent, ab Agy de perpetua ſeruitute dānatos. ut dominis illos manumicteret, aut extra Spar thanos fines uenundare non liceret. Dyogenes uero Cynicus Mathen ſeruū cum aufugiſſet non modo uerbērē non affecit / ſed liberum ire iuſſit ac dimiſit turpe exiſtimās Mathen ſine Dyogene uiuere poſſe / non autē Dyogenē ſine Mathe / Contra Lycurgus apud Sparthanos ſeruorum petulantiā tam ſeue ra cohibuit ut facinoroſos ſeruos dñis interficiēdi ius daret. Deinde tam diuus pius q̄ ſequti principes ſuper dominorum poteſtate in ſeruos ſalubriter cōſulu uerūt / ne dominis plus æquo ſeuire liceret ne ue in iuſta imperia dominoꝝ noxæ forent / ne ue domini ſeruos quottidianis uerberibus afficerent ſed loris cederent : Quibus conſtitutionibus cauetur. ut in eum qui ſuum occidiſſet ſeruū haud ſecus pena decerretur q̄ qui alienū necaſſet / Diuus quoq; Adrianus ſeruos a domīs occidi uetuit, & ſi quid deliquiſſēt pretoris iudicio pēa affici pce pit, ita ut umbriciā matronā qꝫ in ancillas ſupra modum ſeuiret. in quinquē niū relegaſſe ferant / qꝫ magis e re publica ducerent, permulcendo tractādoq; ſeruorum animos profici q̄ uerbere, Et tam ab his qui mācipio addicti aut ære coēpti ſunt, q̄ his qui manu emiſſi libertatē meruerunt. debita iura dnīs patroniſq; aſſertoribus conſtituit. Nā iura patronatus poſt libertatem impē ſam ſeruo dominis incolumia eſſe uoluit / quæ ex certis cauſis patronus dñs ue amictebat, Siquidē ſi libertum ſeruum ue optime meritum dū famis pericu lum adiret patronus nō aluit / aut ſi inuitus liberatem dedit / Lex elieſcencia & Diuus pius. ius patronatus patrono. & dominiū domino ademit / Quod & Claudius Cæſar ſanxit. ut egra & effecta mācipia ſi exponerentur ab omni fa mulatu & ſeruicio immunia forent: Item Si ad ius iurandum Libertū patro nus adegit / ne nubat ne ue uxorem ducat / eum ad ius patronatus Lex pariter nō admiſit: Tā & ſi lege iulia de maritandis ordinibus. hec iuramēta poſtea in ducta & remiſſa fuerint. ferūt propterea Cato Senior. male audiſſe tanq̄ aſpe rior & durior / qꝫ egra & affecta mācipia uelut bruta animalia ſenio debilitata domo exigeret, & uictum negaret / Contra u ō aduerſus male meritos īpuros & flagitioſos libertos. aut ſi delatoreꝫ ſūmiſiſſent uł patroni nomē detuliſſēt ſeu manifeſti criminis rei forent / patrono ius reuocādæ libertatis &, uniuerſa ꝑ merita abrogandi lege donabatur, Quod ab atheníenſibus decretis edictiſq; cautū erat / ut contumax ingratuſq; libertus ſub mācipio eſſe & ſeruire cogere

ui aut liberi ab omni pena tuti erant: Non nulli a prognatis Herculis Aſylum
Athenis primo inſtitutum ferunt, ad quod a patribus oppreſſis cōfugere fas
erat. Poſt quod in Rheteo littore fuit Aiacis Aſylum, & in Sygeo Achillis,
quorum exemplo Romulus & Alii Aſylum aperuere quo accedentes impu-
nitate donabantur. Apud Moloſſos Samothraſes, Crothoniaras, & Meſſe
nios, ac pleroſq; ad deorum aras confugiſſe pro Aſylo habitū eſt, uelut Ithą-
cenſibus Iouis ſeruatoris ara, Delictis enim non uolūtariis refugium eſſe aras
putauere, Athenienſibus Theſei ſæpulchrum id iuris habuit. ut ſerui ad illud
confugientes nexu ſoluerētur, Et ſparthæ Chalcioecum Mineruæ templum
ad quod pauſanias fugiens obſtruſo aditu morte mulctatus fuit, & aliud Cal
chicon ad quod Agis confugit, Et in Tenaro Neptuni fanū ad quod Cleon
brotus, & in Calauria inſula in egeo, etiam Neptuni tēplum, ad quod Demo
ſthenes cum aufugiſſet ab omni uiolenta incurſiōe Archie manſit illeſus. At-
q; in Thracia Dianæ templum inter Clitorium & Cynetham, Et in Aſpēdo
Panphilie Tiberii ſtatuæ pro Aſylo fuere, Sicut Dianæ Leucophriene oppreſ
ſis perfugium inuiolabile fuit: Palladis quoq; templum uelut Aſylum lacedæ
monii uenerantur, in quo nocentes etiam capitis dānati incolumes fiunt. Et in
Aphrodiſio & papho. Veneris, Apud Stratonicenſes. Iouis & triuiæ templa,
Siculis palyſci ara. in peloponneſſo Hermionæ fanum ſacrum Cereri & pro-
ſerpine, In Epheſo Arthemiſſium. Pergami ædes eſculapii, in Grecia Calido-
niæ palladis templum, tātæ dignationis fuere, ut capitalem fraudem auſi, aut
pecunia iudicati qui ad illa confugiſſent, noxa pecuniaq; exoluerentur: Apud
Scythas qui ad Ripheos confugiſſent, tanq̄ ſacroſanctos ſui iuris & arbitrii
erant: Sicut in ægypto in Oſyridis Aſylo iuxta Saym, & in Canopo Hercu-
lis templo, ad quod ſerui confugientes ſi iniciati forent, opprimi aut ui cogi nō
poterant: Traditumq; memorie eſt. in Lybia oppidum fuiſſe, ad quod ſiquis
ſeruus lapidem importaſſet liber & ſui potens erat, & Dulopolim in eadem, id
iuris habuiſſe ut qui ſeruus ad eā aufugiſſet omni nexu ſolueretur: Cinna ue-
ro ciuili manente bello cum per preconem edixiſſet, ut ſerui ad eum confugien
tes uelut ad Aſylum liberi forent, illoſq; ad pileum uocaſſet, magnas ſeruorū
& perditiſſimorum manus coegiſſe fertur. Sed cū propter Aſilorū impunita-
tes, multa facinora admitterentur, magna licentia. Tiberius Cæſar ne impu-
nita eſſent crimina, in munitates Aſylorum abrogauit, & exoletum morem
antiquauit, qui tamen ſamiæ Iunoni & eſculapii delubro ius ueteris im mu-
nitatis ob religionem reſtituit: Neq; omittendum ſeruis apud Romanos ſta-
ſii & Dioniſii, nec non ſtichi & Heræ frequens nomē fuiſſe, ſicut Athenis Da
uus & Geta, Cum enim, Daci antea Daui dicerentur. Ad Hiſtri fontes bello
ſubacti Athenienſibus ſeruierunt, inde ſeruile nomen Daui & Gethæ poſte-
ris reliquerunt, Apud Syros Dama. In paphlagonia Tybius, Apud phryges

tudine, Teſſeræ uero quattuor, namq; erant figuræ ex omni latere quadratæ quas græci κυβους uocant, Sed tamen in iactu Teſſeris utebantur tribus, talis uero quattuor, in quibus figuræ effictæ uicem numeri habebant, ſed quinatius numerus non erat in talis ſicut in Teſſeris, Tali autem Aſtragali græce dicti, & Aſtragalizontes talis ludentes, Geminū uero quadratum hoc eſt octo laterū dixere Aſphalum, Taxillorum ludus ex octo puntis uel figuris cōſtabat, Inter quos unus Stheſicorius nomine hoc eſt octonarius precipuus erat, Qui quidem turricula ſeu quæ dicebatur orcha uel fritillus ſuper parenti tabella puntis diſtincta iactabantur, ne luſoris manus iactum falleret, & nō caſu ſed fraude conſiſterent. Talorū uero canis dānoſus erat, Senio medius & anceps, Siquidem modo lucra non nunq̄ dānum afferebat, is uero quaternarium numerum facit. Chius uero ternarium. Venus autem quæ ſummū continet numerum, multum lucri affert, ſemperq; felici exitu ludum terminauit, Hec enim cani oppoſita Colias dicebatur, tricenariūq; abſoluebat numerum: Euripides, uero quatragenarium, In talis quoq; legimus uulturiū Herculem baſilicum que an ſigna fuerint uel numeri dubitatur ad huc, in Theſſeris Mydas fortunatiſſimus erat, in Taxillorum iactu ter ſex ſummam græcis afferunt uictoriam, tria uero ſummum dannum. Qua quidem alea portius Cato luſiſſe fertur animi laxandi cauſa, & Auguſtus effuſe. Domicianus & Claudius: qui etiam luſorium cōſcripſit opus: Inter reliquos Theodoricus Gothorum Rex, cum in alea uinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe, eaq; momenta domeſticos promerendis gratiis captare ſolitos ſicut cum Veſpaſianus in balneum tranſiret, Quibus quidem Theſſeris aptiſſima fuiſſe liguſta Plinius notauit: Fuit quoq; apud ueteres ludus pilæ & folliculi præcipue comendationis & magni ſtudii, quo & Iulius Cæſar & octauius, & alii clari uiri illuſtreſq; exercendi corporis & animi uegetādi cauſa ſtudioſiſſime luſere: Quo etiam Sceuola iureconſultus remiſſo a negociis animo luſiſſe proditur, non nunq̄ Theſſeris aut Calculis: Quod de Dyoniſio Tyranno traditur ut pila & folliculo aſſidue luderet: Reliqui uero Clariſſimi duces, aut Sapiētię profeſſores non improbandi, animum diuerſis ſtudiis iociſq; remiſere: Quippe Socrates dum animo uacaret, cum pueris minutis & facie liberali, iocari aſſuerat, Et Scipio Africanus conchas maris legendo ſæpe remiſit curas: Et Cato Cenſorius cum uerna & famulatu animum relaxauit, qui etiam qua die tulit repulſam in conuiuio luſit quod de Archia Tarentino proditur ut cum pueris & ſeruiciis luſus agitaret, Heraclitus quoq; Epheſius cum a negociis quieſceret, Aſtragalis luſiſſe fertur, Et Attalus Aſiæ Rex hortum pro deliciis coluit, non nunquam fundendis ſtatuis ocium occupauit: Memoratur Alexander Seuerus Imperator per dies feſtos perdicum & catulorum pugna ſe oblectaſſe. Et Amaſys Egypti Rex poſt ſeria morio-

nē egiſſe, Et Magnus ille Ageſylaus cum infante filio arundinem aſcendiſſe. Neqꝫ prætereundum quod de Demetrio proditum eſt, poliorchete, qui poſt negocia bellicas machinas, & de Europo Macedoniæ Rege qui in ocio lucernas fabricauit: Parthorum quoqꝫ Reges cum ocium ſuperaret cuſpides acuiſſe feruntur: Et Dionyſius iunior cura belli ſolutus, Plauſtella menſas, & ſedes mira arte compinxit: Attalus uero philomator pro oblectamẽto habuit, Helleborum, Aconitum, & Cicutam: uenenoſaſqꝫ herbas plantare ut fructum inde legeret: Sed tamen pila iuuenum luſus erat frequens in marcio campo fieri ſolitus, exqꝫ his altera paganica Trigonalis altera, in qua ſiniſtræ uſus præcipuus traditur: Namqꝫ illius impulſu magis q̃ dextræ ludus agebat, cuius erat uſus uel maxime in corporis motu & agilitate, ut ſciret apte pilam iacere atqꝫ excipere modo incurrere modo recurrere. Armis quoqꝫ & equis, tum haſta claua & pila, lucta uenatione & curſu exerceri Romanã iuuentutem uetus cõſuetudo fuit, pariter ſudem torquere equum agitare, arma tractare, ſicut iactu diſci, curſu ſaltu iaculatione uel ceſtu quos ludos penthatlum dixere, & ludiones penthatlos ſeu quinquertiones. Eratqꝫ Senatus conſulto cautum ut niſi his ludis pecuniam ludere liceret, Græcis uero octo fuere ludi quibus iuuentus exercebatur impune, Stadium, Dialum, Dolicum. Hoplites, Pygmen, pancratium, palen, & Alma hoc eſt ſaltus: Preter quos fuit Arpaſtum quod uolubili rotunditate in ſolo iactatur, qui ludus polluce authore fiebat, ut Iuuenes ingeminas diuiſi turmas intra lineas ceu metas conſiſterent. Arpaſtoqꝫ poſito in medio quiſqꝫ contenderet ut intra girum alterius lineæ in mitteretur, qd' ſi contingeret uictores erant, & Diſcus, fuit enim inſtar pilæ æneæ quæ brachiorum uiribus excepta & in altum miſſa excercebat corpora animoſqꝫ. ita ut quãtum quiſqꝫ uiribus preſtaret, maxime eniteret. Namqꝫ is fortior & præcipuo robore habebatur, qui illum ultra ſignatum ieciſſet ſcopum, ſicut Alteres erant enim circuli figura non ſpherica ſed dimidia longiore, in quibus digiti inſeri poſſent, quos facilibus brachiis rotabant. Et nunc iactando nunc rotando ludus committebatur, Fuit quoqꝫ petauri ludus admirationis præcipuæ, cũ per circulos quiſpiam ueloci curſu trãſuolat corpore ita librato ut circulum nõ offendat unde petauriſtæ ludiones dicti, follis autem ludus remiſſior & ignauior habitus. eo enim ſeneſqꝫ imbelli ætate ludere ſolebant, Horum authores lydos fuiſſe ferunt, qui ut famem qua premebantur facilius ferrent, in miſeriis hoc ſolacii inuenere ut ludo tempora tranſigerent: Apud Græcos frequens ludus erat Spheræ qua qui uiciſſet Rex dicebatur & imperabat, uictus uero Aſinus, & uictoris mandata exequebatur, cui ſpheromachia nomẽ, quo in gymnaſio iuuentus exerceri conſuerat: Sparthanis paleſtra, Athenienſibus præter paleſtram quam primi inuenere, erat equeſter ludus quem dixere Apobatem, quo phocionis filius ſæpiſſime luxit & uictor fuit: Proditurqꝫ ger-

manorū mos peculiaris, ut cum omnia luxiſſēt nichilq; pecuniarum ſuper eſſet, in iactu extremo de libertate contenderent. Victuſq; in alea ſeruicium pati & addici uictori uelut mācipium paciebatur, Apud quos frequens ludus erat ut nudi iuuenes īter gladios & infeſtas frameas ſe inuicem iactitent, illaſq; ſaltu tranſiliant illeſi, Græcis quoq; locus erat cui nomen enectyle quo uicti uincentium genua manibus excipiētes ſublimes deferunt, & alius Cyndalyſmus apud plebem frequens, quem clauis excercebant, Nucibus uero & par impar uel coturnicum & gallinaceorum certamine, quo ludo Antonius & octauius luſiſſe, & melioribus ominibus uictor abiſſe fertur, aut turbidine uel micantibus digitis non nunq̄ ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere ſolitauere. Nummis quoq; in ſublime iactatis caput uel nauium petere, ut quod tunc fore eueniret & petitis reſponderet id uictoriam daret, aut dormientibus oculos & ora pingere frequens erat puerorꝫ luſus, Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permiſſum, ſicut iuuenibus alea, reliquo animi tempore uetabatur: parthorum uero pueris ludus erat aurei tali quibus certo āni tempore indulgere licebat: Sed quod modo eſt de ocellatis nucibus dictum, memini doctos uiros ſuper nucibus ocellatis eiuſmodi quæ eſſent. ancipitem diu cogitationem duxiſſe. uariaq; in opiniōe uerſari, & alios nuces auellanas alios amingdalas putare, neq; ſatis certā ferre ſentētiam ſuper Tranquilli uerbis, quibus Auguſtum laxandi animi cauſa cum pueris facie liberali ocellatis nucibus luſiſſe dicit, quod uero nos ſentimus & ꝓbabilius putamus, id eſt eiuſmodi, ut nuces ocellatas, nucleos quos in perſicis pomis ſitos inſpicimus dicamus eſſe, quibus perſæpe ludere noſtrates pueros hodie uidemus, dictoſq; ocellatos propter ocellos & foramina quibus muniuntur undiq;. Neq; de amingdala & auellana uel ocilla ſicut error habet, Sed de perſicorum oſſibus quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum luſus eſt, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ ſententiæ fore.

Quę uota olim ſollemnia fuere apud Romanos, & quæ exteris, qui ue uota concipere & quo modo ſoliti ſint. Caput XXII

QVi mos uetuſtus in uotis nūcupādis olim, quæq; ſollēnitas cōcipiēdorꝫ fuiſſet, multi, uariæ executi ſunt, in primis obſeruatū legimus, ut ſimul ac Cōſuli aut Imꝑatori, cui belli ſūma cōmiſſa erat, de euētu belli incerta ſpe fluctuāti, uotū uouere collibitū eſſet, ſi id incōſulto Senatu: aut citra populi authoritatē faceret. de manubiis uł hoſtiū ſpoliis aut ſi nō ſufficerēt ſua īpēſa exoluere teneret: Vouebant enim ſæpius tēpla ædeſue deorꝫ. Ludiq;

aut diis ſtatuæ quibus numina placari, aut expiati crimina putabãt, Mon nũ
q̃ mulſi pocillum pro magno munere diis uotum inuenimus: In quo fuit ſer/
uatum, ut uelato capite, & ueſte caput opertus, Imperator prætor aut Conſul
uotum effundat, illudq; conceptis uerbis ſuſcipiat. Quos quidem ludos ple/
runq; imperatores uouerunt ex anno imperii computatos, ut ſcilicet totidem
dierum ludi fierent, quod illi annis imperio prefuiſſẽt: Ideo Galienus Ceſar de
uictis Syris in Aſia, Decennalia uota celebrauit, Theodoſius Vicennalia &
Tricennalia. Sicut Denariæ cerimoniæ & tricenariæ quarum ſacra adituris de
cem aut triginta diebus obſeruantia præcipitur, Et Centenariæ cenæ a cente/
nis ſextertiis, & uaſa milliaria, aproſq; milliarios a ponderibus dictos compe/
rimus, Porticus quoq; centenarias & milliarias dicimus a paſſuum longitudi
ne dimẽſas: Veſtes etiam coronaſq; ex auro & gemmis plerunq; numinibus
uotas & uoto perſoluto dicatas inuenimus: Quæ quidem uota pro imperii
eternitate, non nunq̃ pro ſalute ciuium uerbis ſollemnibus concipi ſolebant,
In quo id ſeruatum eſt, ut niſi tertio die poſt kl's Ianuarias pro ſalute principis
uotum concipiatur, utq; ſollemne iuſiurandum nuncupationibus uotorum
preſtetur: Etiam pro itu & reditu, proq; incolumitate principis, iacere ſtipem
ad lacum Curcii, aut ludorum celebritas, apud Romanos uotum fuiſſe com
pertum eſt: Quotieſq; pro principis incolumitate concipiebatur uotum, Ti/
berio imperante id ſeruatum eſt, ut in uotorum nũcupatione, Neronem Dru/
ſumq; diis cõmendarent: Que uero Dictator, Cos, aut pretor uota ſuſcipie/
bat non aliter niſi uerbis conceptis, præeunte pontifice maximo, nequid pre/
poſtere dicatur: concipi poterant, Ex incerta quoq; pecunia & quæ non exta/
ret, uotum conciſpi poſſe plerũq; animauerſum eſt, Si tamen ſemel uotũ emiſ
ſum foret, illud denuo irritum facere non licebat: Quod ſi incerta pecunia fuiſ
ſet pro qua uotum conciperetur, eaq; bello uſui non eſſet, illam reponi nec cũ
alia miſceri oportebat, quod niſi factum eſſet, uotum non rite emiſſum, nec re/
ligione uouentem exolui putarunt: Quod ſi Ver ſacrum in magnis reip. caſi/
bus uotum uouendum foret, illa infixa religio animis fuit, ut niſi ex authori/
tate collegii pontificum uotum fieret, non uotum, ſed inconſulta pollicitatio
cenſeretur. Hoc enim anteq̃ emitteretur, patribus renunciari, & populi iuſſu
ac conſulto Senatus arbitratuq; pontificum fieri debebat, aliter rite factũ cõ/
ceptũ ue eſſe minus cenſuere Illudq; a prætore uł cõſule aut põtifice maximo
emitti pperã: In hoc eni uoto, q̃cquid ex ſuibus ouibus & agnis inter kl's Mar
tias & Idus Maias apud quẽq; natũ æditũ ue fuiſſet, uoto contineri dixerũt
pueros quoq; & puellas q̃ inter hæc tẽpora editi fuiſſẽt haud dubie uoto cõpre
hẽdi, Sed q̃a imolare eos turpe ducerẽt, hoc piaculari ſacro expiarunt: ut adul
tos uelarẽt: uelatoſq; extra fines exigerẽt, q̃ neruæ dicti ſunt, quo piaculo liberi
religiõe putabãt: Cuius iſtar Methapõtinos uotũ uouiſſe ferũt, Nã uoti com

poтes auream eſtatem Apollini deuouerunt, quod eſſe arbitramur, uberrimũ
et quæſtuoſiſſimũ annum deo et numibus cõſecrari, Puteꝗ aĩauerſum uer
ſacrum antea uotum et poſt temporũ interualla perſolutũ, religione uouẽtem
et populum exoluiſſe riteꝗ exolutum uideri: Præter quæ, ecatombas uoue-
re græcis et Romanis antiqui moris fuit/olim cum peſtilenti contagio et gra
ui morbo laborarent/quod a laconibus primum inuentum fuiſſe dicũt, Cu-
ius uoti obſeruatio talis erat, ut centum aræ uno in loco aggeſto ceſpite fierẽt/
in eiſꝗ centũ boues, centũ oues, centumꝗ ſues, uno tempore immolarent,
Si uero imperatorũ uotũ eſſet, centum leones centũꝗ aquilæ una mactaren-
tur, Fuitꝗ conſtitutum ut cum ecatombæ uel publica uota ſoluebãtur popu
li luctus & meror deſineret. Namꝗ in luctu uouere eſt mali auſpicii & deteſta
bilis: Eſt quoꝗ memoriæ proditũ, non diis tantũ ſed & uẽtis uelut ſancto nu
mini uota perſoluta: Quippe Auguſtus Circio ne galliam rapide infeſtaret
uotum exoluit, & ſacrum fecit cuius tanta plerũꝗ uis erat ut tecta auferret, Ca
labri Iapygi, Apuli uento Apulo. Arthenæ Scyroni. Pamphilii Cagneo, ne
incolas tabe afficerent neue arua depopularentur, Præcipue Turii magno af
fecti beneficio boreæ uti deo uota perſoluerũt, quod Dyoniſii claſſem quã ad
eorum excidium parauerat, uehementior cohortus funditus euertiſſet, Sicut
xerxe in greciam innumerabiles copias ducente Delphicum reſpondiſſe græ-
cis oraculum ferunt, ut uentos precarentur ſibi auxilio adeſſe. qui ara uẽtis ex-
tructa, illos propitios habuerunt, tota fere hoſtiũ claſſe demerſa, in agro quo
ꝗ Sicionio uentis extructam aram legimus: cui quot annis noctem unam uo
ta effundunt: ut lenita uis uenti deſineret, cum turbine uentorum, uillæ arbu-
ſta: fruges: paſſim deuaſtarentur: Et apud Methonem palladi Anamotidi
templum dicatum eſt, ne uiolentiores perflantes loca deuaſtarent, ponti uero
& Perſarum Regum uouendi modus erat, ut in excelſis iugis & ſummo uer-
tice montium pyram conſtruant, alteramꝗ deſuper breuiorem, Ipſeꝗ ad py
ram ligna rex inferat primus, Iouiꝗ militari lac & mel inſpergat, & poſtq̃ ui-
num mel & odores infuderit, uelut propiciato deo uota enunciet, pulmentoꝗ
preparato quod aſtantibus datur, pyræ ignem inferat, quo incendio eſtuante
aere, uix illuc accedere permittitur: Græcis uero frequens uſus erat, ut ſtatuas
longo æuo duraturas diis uouerent, Quippe Micanore egrotante, Ariſtote-
les uota fecit pro incolumitate, Satuas ſe Ioui Seruatori unam, alteram Iu-
noni ſoſpitæ dicaturum. qui loti & pura ueſte amicti in ſuperiore domus tha-
lamo plerunꝗ uota effundunt, & diis ſupplicant,: Athenieẽſes uero, cum in au
reis & argenteis uaſibus diis propinaſſent & peana cecиniſſent, tunc demum
ſanctiſſimis cerimoniis celum ſuſpicientes uota nuncupabant, Ea autem
ex primigeniis agnis, non nunq̃ ex bobus qui iugum non ſubiiſſent fre-
quentia fuere, In quo fuit ſeruatum ut ramus ex ſacra olea alba lana coronatus

in emiſſione uotorum adhiberetur, Sicut parthorum Reges & Magi, Hic/
thegrethon quæ Niethylopa dicitur herbam coloris ignei æ ſpinæ foliis adhi-
bebant, magnis ſæpe laudibus celebratam, qua non adhibita, nullũ uotum
rite concipi arbitrati ſunt: quicum deos euocabant, Maimacidã herbam quæ
in deſertis petris & ſaxis prerupriſſimis naſcitur, admiſcebãt, Apud egyptios
uero, pro pueris morbo affectis uota concipiebant. ut ſi deus uoto adeſſet, de/
ſectum capillũ diis dedicarent, Myſis niſi immolato prius equo & litato, extiſ
q; depaſtis, uota concipere non licuit: Inter ſolẽnia autem uota fuiſſe traditur
quoties exercitus duces de ſpoliis hoſtium uulcano uotũ feciſſent, id enim ſol
uebatur ut fuſis fugatiſq; hoſtibus ſcuta, gladios, & arma, ſpoliaq;, non nũq̃
bellorum machinas, curruſq; & inutiles naues, uno in loco aggerant, pyraq;
extructa, circumſtante populo & frequentiſſimo exercitu uelut diſpoſita acie,
Dux more patrio diſcinctus. Vulcano Marti & palladi, incendat. Ipſeq; Dux.
indutus purpuram, primus ardentem facem ſumere, ambaſq; manus in celũ
tendere deinde in pyram ſummittere debeat, toto circum exercitu exultante &
percuſſis armis plaudẽte, pyraq; & armis exuſtis ſacra & rem diuinam faciãt,
tã & ſi arma militaria nõ exuri, Sed belli more cremari ſolita legamus: Apud
Hermunduros, inter ſolẽnia uota belli Duces ſacrare diuerſam aciem, illamq;
Marti & Mercurio deuouere conſueuerunt: quo uoto: equi, uiri, ſpolia: & ma/
chinæ, & cuncta bello quæſita, occidioni dantur: Artaxerxes pro uxoris ſalu-
te, terræ uotum faciens, ſe illam actacta humo ſollẽni prece adoraturum pro-
miſit, Et Berenyces, ut deo uota ſolueret, nudo pede & abraſo capillo Hiero/
ſolimis ante tribunal ſupplicauit: Non nunq̃ frequẽs apud ueteres, uotũ fuit
ut decima prædæ & ſpoliorum quicquid ex hoſtibus captũ fuiſſet Ioui & diis
deuouerẽt Quare Iupiter predator nũcupatus, Sicut Camillus captis Veiis
uotum uouiſſe dicitur: Id enim ſoluebatur, ut predæ parte diuendita, donũ diis
& numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, ut belli iure quæſita plerũ
q; uero partem marti deuouerent, in quo id erat conſtitutũ ut diuina ope im/
plorata is plus ſpei ferret, & propitios facilius haberet deos qui maiorem pre-
dæ partem diis deuouiſſet: Qua tempeſtate Crochoniatæ aduerſus locrẽſes,
graues teſtataſq; inimicicias habebant, bello dimicaturi, cum decimã predæ
Apollini uouiſſent, locrenſes ut uoto uincerent nonam deuouere, Et cũ Galli
Ariſtonico duce contra Romanos militarent, deq; hoſtium preda aureũ tor/
quẽ Marti ꝓmiſiſſent, Flaminius ut uoto uinceret, de torquibus gallorum
Marti tropheum poſuit: Aratus uero Sicionius cum ſexcentorium hominũ
capita, ne ab aduerſariis uoto uinceretur ſe deo immolaturũ uouiſſet, uoti cõ/
pos exoluere uotum theſſalico dolo recuſauit: Fuitq; uouentium mos ut qui
compotes uoti fuiſſent, quo potiora ſumerent, ueteribus perſolutis, nouis, ſe
obligarent uotis. Vtq; pater qui ſolus authorandi poteſtatem habet, uotũ filii

nomine cõcipere ipſumq; numinibus obligare poſſit: Decimã quoq; fructuũ
Herculi paſſim uoueri, uotumq; effundi ſolere Romæ in uſu comperimus,
quod auſpicaciſſimum duxerunt, & fortunatiſſimum: Qua de cauſa, lucul/
lum peritum Romani moris & iuris, quod Decimam Herculi uouiſſet, uotũ/
q; perſoluiſſet, maximis auctum opibus fortuniſq; eſtimarunt: Illud utiq; ue/
rum eſt: Conſules deſignatos ipſo die initi magiſtratus in bellum profecturos
concionem ad populum habere. Capitolium adire, ibiq; ſacrificio perfecto uo
ta effundere ſolere, tunc ſuſcepto emiſſoq; uoto cum ſe numinibus obligarent
rei uoti appellati, cum autem uoti compotes promiſſa exoluiſſent dãnati uoti
dicti ſunt: Quoties grauia & acerba ac miſera & intoleranda quiſpiam pate/
retur indigne, uoti & imprecationis genus maximum erat, ut poſitis humi ge/
nibus: ambas palmas crebis ictibus ſolo incuteret: aut torrẽ ignitum ianue ap
poneret, illicq; obuianti delibatis ſacris: madente lachrymis ſinu deos ſuperos
atq; inferos: celum noctemq; conteſtans: necem: exilium, diraſq; calamitates
furiali carmine imprecetur, & ſæua quedam numina aduocans, illum cũ om/
ni ſtirpe & gente: caput: domũ: fortunas deuouere & preiereuntem execrari de
beat: que imprecatio dici non poteſt, q̃ miri & efficacis ſtudii ſit ad uim diuini
tatis cõmouendam: Quibus diris Acteium Tribunũ. pl. execratum ferũt M.
Craſſum ad bellũ parthicũ ꝓdeuntẽ: magno poſt exitio cõſequto. Cretẽſibus
uero acerbiſſima cenſetur imprecatio: omnibus uotis expetere: ut hi quos deuo
uemus mala conſuetudine delectentur: qua imprecatione nulla eſt: efficatior
ad excidium properãdum. Tanq̃ qui in abuſum ſemel lapſus fuiſſet: amplius
emendare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret: Ideo Carõdas graues
pænas ſanxiſſe fertur. ac omni ſupplicio dignos putaſſe illos qui cum malis aſ/
ſueſcerent: Apud Sparthanos: inter ſeuiſſimas execrationes fuit ιπποτροφια
quá caballationem recentiores uocant, id eſt equorum enutritio, eo quod ma
gno ſtaret impendio & homines ſuaui captu: ad prenitiẽ duceret. Nam mor/
bus alendi equos, nõ pauperes ut aiunt ſed arua frumentifera ſectatur: Extatq;
in ueteribus monimentis: quod qui Opi deæ quæ terra dicta eſt, uotum con/
cipiunt: ſedentes uotum effundere inq; concipiendo terram tangere debeant:
Vtq; pro bouum incolumitate agricolæ, Siluano uota perſoluant. farris ado
rei lardi ac pulpæ, & uini. Pro equis Hipponæ. Caſtori & polluci nautæ, & q
naufragiũ timẽt, Qui uero laboribus angũtur Tutano. Fures lauerne: Iuue
nes Horæ, Sicut paſtores panideo pro pecoribus, & qui uiam profecturi ſunt
Herculi ſupplicant: Siluano quoq; in ſingula bouum capita. adoreo, lardo, &
uini ſextario: ſubtaxata menſura uotum fit: ferunt paſtoricios Afros inter uo/
ta & primiciarũ loco aurem pecudis precidere: illamq; ceruice aduerſa ſupra do/
mũ abiicere, pro noctibus uero ſerta unguenta & coronas Veneri aut cupidi
ni dona ferre. Cumq; diis manibus & Diti concipitur uotum quæ deuotio po

tius dicta eſt, Ouibus tribus atris Telluri Iouiq; ſacrum fit, In quorum precatione qui rem diuinam facit, cum tellurem inuocat, manibus terram tangit, cum uero Iouem ſublatis in celum manibus præcationem peragit, Cum autem uotum effunditur manus pectori admouere præcipitur, aliter uotum nõ rite concipi, ſed pollui ſacra inexpiabili relligione putarunt: Animauerſum tamen eſt, pontificum decreto caueri, ut ſi ab exercitus duce, diis manibus quiſpiam deuotus & conſecratus foret, neq; is in acie cecidiſſet: ut diti ſatiſſiat ſignum ſeptem pedes altum in terram defodi oportere, ubiq; ſignũ effoſſum fuiſſet, illic hoſtias immolari non licere: Et tam & ſi res deo Deuotas nemo ſibi aſciſſere queat, Hominem tamen deo deuotum aut diis conſecratũ occidere permitti impune, eamq; cædem capitali noxe non haberi, tanq̃ illius anima nõ ad nos ſed ad deos pertineat, Illud quoq; inter authores conuenit, fuiſſe apud Gallos inter conſceleratas præces & nefaria uota quæ nec more nec iure concipiuntur, frequenti in uſu, ut in magnis diſcriminibus & extremis caſibus homines ſe diis immolaturos, Romanis ferro ſe digladiaturos, aut pro alterius ſalute: ſe & caput ſuum deuoturos, non nunq̃ in tenã ſe prodituros & Hiſtrionicam ſaltaturos, Apud G æcos decimum quẽq; Apollini delphico, daturos. locrẽſibus uirgines ſe ꝓſtituturos. Apud alios deſectũ crinem diis oblaturos, & apud perſas uiuos homines defoſſuros uouerent: Quare Ametris xerxis uxor, ut gratiam diis referret quod in uita diu proceſſerat, quattuordecim. illuſtrium perſarum liberos, ſub terram uiuos defodiſſe & uotum perſoluiſſe dicitur, tanq̃ his uotis & diris in precationibus dii immortalles & celeſtia numina placẽtur, Ipſis enim defodere uiuẽtes uulgato in uſu fuit: Idomeneus uero Cretenſium rex Cum Naufragus ex uoto conſcelerato filium ſibi obuiam factum immolare diis uellet, illumq; perditum iret, a Cretenſibus pulſus & patria eiectus fuit, Pauſanias autem lacedemoniorum dux ad plateas uictor cõtra Macdonium, Cum de manubiis tripodem aureã delphis uotum ſoluiſſet, ſuumq; nomen inſcriberet, lacedemonii perteſi inſolentiam epigrãma induxerunt, & ciuitatum nomina inſcripſerunt: Neq; preterierim reſponſum Hãmonis Athenienſibus datum, Ioui magis cordi eſſe, uota lacedemoniorum tenuia & modicas oblationes pias & caſtas, q̃ immodica & opulentia Atheniẽſium atq; opimis hoſtiis & uictimis illorum foedari aras. Id quod Pythagoras cenſuit, ture & libis magis gaudere & placatiores eſſe deos, q̃ echatombis & multo ſanguine aſſidue aras cumulari.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona quos maximis criminibus dannarant publicare & quæ porticus Romæ inſignes fuerint. Caput XXIII

ADuerti ſæpe animum conſueuiſſe Romanos, quos pro cri-
minibus oppido grauibus ſupplicio affecerãt, illorum bona
propter criminis deteſtandum facinus publicare, illacq; deſti
nare publicis uſibus, ita ut domini ſupplicium bonorum pu
blicatio ſequeretur: Sic Tarquinio Rege eiecto, ager qui Tar-
quiniorum quondam fuerat, Marti dicatus, campus Mar-
tius dictus eſt: Sic. C. Caſſii domus, cui ob affectati regni crimen dies perduel
lionis dicta fuit, euerſa & demolita area ante telluris edem facta eſt, Domus
preterea M. Mallii Capitolini quæ quondam in arce fuerat, qui ſuſpicione re
gni penas dedit de ſaxo deiectus, edes atq; officina monetæ fuit, In qua ædeli
thei libri in quibus erant fata Romanorum ſeruabantur. Nam Sybillinos &
Martianos, ad quos decem uiri quoties dii conſulendi ſunt a dire ſolent, in Ca
pitolini Iouis & Apollinis templo in palatio ſeruari certum eſt, Inde Senatus
decreto iuſſuq; populi, ne quis arcẽ incoleret, neue manliæ gentis homo, Mar
ci prenomen ferret, cautum fuit: ut æterna memoria dedecoris generi & nomi
ni ſuo inuſta foret: Et cum Macellus quidam nequam & criminoſus qui in
ganeo & luſtris uitam egerat, propter latrocinia ſordeſq; uitæ capitali ſupplicio
penas dediſſet: bonis publicatis in ipſius domo ab emilio & fuluio Cẽſoribus
Macellum ubi obſonia uenderentur locum extructum ferunt: Tam & ſi fo-
rum Olitoriũ Romæ antiqum Mãcellum fuiſſe tradant: Sp. quoq; Melii
domus quod turpiter regnum appetere conatus eſſet, poſtq̃ capitis accerſitus
penas dedit, patrimonio publicato æquimelium dicta eſt: Meminimus quoq;
Vitruuii Vacci cuius in palatio domus ob illius facinoris penam publicata &
euerſa Vacciprata loco nomen dedit: Nec minus M. flacci turbulẽti ciuis qui
cum. C. Graccho ſeditionem molitus fuit: cuius domum. Q. Catulus de ma
nubiis Cymbricis porticum fecit, quæ Catuli appellatur: ut tantorum crimi-
num facinora. nomen denoraret, ſuppliciiq; inſignis memoria foret ſempiter-
na: Quibus exemplis Sylla Dictator & mox. C. Cæſar de bonis proſcripto
rum publicandis pernicioſas leges tulere: que Iulia & Cornelia dicte, unde tot
ſectiones & omnis generis ſectores emerſerunt: In quam porticum Ciceronis
domus in digno facinore euerſa iuſſu Clodii mutata fertur: Sed meminiſſe o-
portet: præter hãc. Q. Catuli plures Romæ porticus in ſigni nomine fuiſſe:
Nam pompeii porticus ante ipſius curiam fuit, & altera octauiæ iuxta ædem
Iunonis. In qua ſigna militaria olim a Dalmatis Domicio adempta mox ab
Auguſto reſtituta diu manſere, Et philippi porticus Herculis imagine & He-
lena Zeuſidis manu celebrata: Porticum quoq; duplicem ad Circum flami-
neum: ab opere Corinthiam a. Cn. octauo qui de perſeo naualem triumphum
egit magnifice inſtructam legimus atq; numitiam & metelli, iuxta edem ſta-
toris Iouis, per quas matronæ uectari & ſpaciari ſolebant, Fuit preterea por-

ticus Q uirini antiquo opere uiſenda, & lucii & Caii, atq; alia liuiæ & octauiæ
ab auguſto quondam ſed alienis nominibus conſtructæ. In qua ampla præ/
toria fuiſſe memorant, quibus ab auguſto demolitis porticus ſub nomine li/
uiæ non minoris cultus Maieſtatiſq; ſuffecta eſt: Et porticus claudiæ ubi am
bulationes ſubdiales miro ingenio elaboratæ fuerunt, celebratur quoq; porti
cus Auguſti in palatio cum biblioteca græca latinaq; Numidico marmore p
ſuam ſimetriam extructa: In qua Belidum imagines quinquaginta, quæ ma/
ritos necauerunt ſitæ erant. Et Vipſana & ſeptorum marmore & imaginibus,
tum lauretis & magnificis operibus exculta: Athenis uero porticus poecyle &
altera uaria ubi Mercurius æneus erat, celebratiſſimæ picturæ narietate, mi/
ris laudibus feruntur, ubi pugna marathonia depicta, & alia pyſanactia, &
poecyle in Elyde, quam æcum uocabant: ferturq; de Olympiæ porticu quã
Eptaphonon uocitant diuerſa ſtructuræ facie, mirum: ut uox conclamata per
ſeptem orbes ruptis ſpaciis, eandem multiplicato ſono referat: Sicut in Cizico
turres ſeptem, acceptas uoces numeroſo percuſſu multiplicãt, Inter quas An
giportus patricia non in poſtremis fuit, iuxta ædem Dianæ ad quam iugredi
uiros relligio non ſinit, Extra quoq; portam Trigeminam unam porticum,
& alteram ad portam fontinalem iuxta Martis arã ab edilibus curulibus ex
mulctaticia pecunia conſtructas fuiſſe a multis prodita memoria eſt, Sed quia
de poecyli porticu loquor Sciẽdũ eſt, ihac ſtoicos philoſophari, ſicut pipathe
ticos in lycio, quare zeno quod in porticu docebat quæ græce ϛτῳα dcitur: au
thor Stoice ſectæ perhibetur: Epicurus uero ſcholam & conuentus in hortis
habuit, ubi philoſophabatur.

Q uã multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Romanis
quod ue principium anni ſit. Caput XXIIII

DE multiplici ãno apud pleraſq; gentes animauertimus diſpa
res differentias & multiformes ſpecies fuiſſe, alioſq; alia ob
ſeruatione, ãnum metiri, ita ut ſuo quenq; ingenio, & pro ut
cuiq; commodum fuit, annum dimẽſos inueniamus: Perſis
non obſcura nec incelebri ratione trecentorum ſexaginta quĩ
q; dierum annus prefinitur: Ex Græcis pleriq; ſingulis quat/
tuor menſibus annum ſtatuere, non nulli ad ſolis curſum terminarunt, qua
re licabas dicebatur. Q uidam ex Barbaris trium menſium effecerunt, Ar/
chades interdum uno non nunq̃ tribus menſibus ãnũ metiti ſunt, ita ut qua
tripartitis temporibus diuiſo ſolis curſu per ſingula tempora annum efficerẽt
Alii æſtate unum alterum Hieme commenti fuere, plures a tribus temporibus
æſtate hieme & uere, quattuor menſium annũ ſtatuere, Egyptii non una facie
ſed multi/

ſed multiplici ſorte uariarunt, ut quandoq; trium ſæpius quattuor menſium annum efficerent, plerunq; menſis ſpacio ad curſum lunæ metiebantur: Fuere qui crederent Cares & Acarnanes, aliquando ſex menſium frequentius mēſtruum annum feciſſe: Indos quoq; diligenti dimenſione plena annorum ſpacia ſeruaſſe. Menſes uero in quinos denos dies præter alios definiſſe: Sed poſt omnes uariatis temporibus Egyptios uerum annum repperiſſe atq; odſeruata ratione aſtrorum, ad ſolis curſum diuiſiſſe ſatis conſtat, duodecim menſibus āno aſſignatis quos tricenum dierum numero ſingulos terminarūt, quē propter motus conuertentes & uiciſſitudines, ante inuentas litteras ita effinxere, ut Draco curuus in ſe flexus ſuam caudam morderet: quæ deſcriptio, quod uolubili orbe circum agitur annum deſignauit. Dixereq; annum lunarem dierum triginta, alii trecentorum quinquaginta quattuor effecere annumq; Ioui menſes uero Iunoni dicarunt: Fertur ſolon ita metitum fuiſſe annum, ut ad lunæ curſum modo antecedentis ſolem modo ſubſequentis dimenſio anni fieret, quod indos facere inuenimus, ut ad lunæ meatus, cum ſe in cornua curuabat, tempora notarent, Solarem uero qui ex duodecim menſibus conſtat trecentorum ſexaginta dierum effecere: Thebani uero ſacerdotes ex ſolis curſu annum dimetientes, duodecim tricenorum dierum quinos adiecere, qui uertentem annum efficerent: Sunt qui tradant Thaletem Mileſium in trecētos ſexaginta quinq; dies annum diuiſiſſe primumq; ueram dimenſionem cōmentum fuiſſe, Omnibus autem Sideribus in ſuum recurrentibus orbem, ita ut poſt omnium ſiderum contorſionem ad eundem locum unde digreſſa fuerunt regreſſio fieret cum multa annorū interceſſerint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidem poſt duodecim millium & nongentorum quinquaginta quattuor annorum ſpacia fieri mathematici uolunt, Idq; Arabes in primis opinati ſunt, Non nulli niſi poſt quindecim annorum millia conuerſionem maioris anni fieri iudicarunt, Alii ex triginta & ſex annorum millibus Pleriq; ex ſingulis tribus millibus multi mille quatricentorum & ſexaginta annorum circuitu terminari dixerunt. Cum luna & ſol aliaq; ſidera, poſt multa ſecula & ætates ſuis locis & originibus reſtituta forent, quem mundanum annum nuncupant, Galli autem, poſt trigeſimum annum ſeculum fieri putant: In Italia apud lauinios tredecim menſium ſpacio hoc eſt trecentis ſeptuaginta quattuor diebus annus claudebatur: Romulus decem mēſium curriculo definiuit annum. Martiumq; principium fecit: quintumq; ab eo quintilem & reliquos deinceps nuncupauit: Numa uero Pompilius aliquāto moroſius ueſtigans, primus ad ſolis curſum poſt Egyptios in duodecim menſes annum dimenſus fuit: Ianuario & februario adiectis, Ianuarioq; initium dedit, tunc uere anni principium eſſe arbitratus cum poſt hibernum tropyeum, ſol quo ulterius progrediatur non habēs perfecto curſu Zodiaci per ſingulas ſtatiōes

celeri meatu ad nos reuerti incipit. Quem quia tricenis diebus per ſingulos menſes luna non perficit, ita diſpenſauit intercalandos dies, ut uigeſimo anno ad metam eandem ſolis unde orſi eſſent, plenis annorum ſpaciis dies congruerent, quod erat apud græcos aliter inſtitutum, nam ita intercalabant, ut tertio quoq; anno menſem intercalarem adiicerent, Egyptii uero tricenis diebus quibus ãnus claudebatur, quinos dies ſingulis annis pro intercalari adiicere: ſæpiuſq; in deſcribendo intercalari uariatum fuit, Donec clivus Auguſtus intercalario mẽſe ſublato ita annum deſignauit, ut quarto quoquo anno abſoluto non autem incipiente ut Cæſar diiudicarat, unus intercalaretur dies ut ad ſolis curſum dimẽſio anni cõgrueret, Hebrei ab equinoctio uerno, Græcia ſolſticio, Egyg:ii ab autũno initium fecere anni, quibus September erat principium cui Hermen dixere nomen, Ex quibus Aliiprimum menſem totius anni Their nuncupant: Alii ut Achei & pleriq; circa ortum uergiliarum uelut anni principio magiſtratus & honores ineunt. Etholi poſt autũnale equinoctium Comicia faciunt. Diuides a ſexta quaq; luna augurantur anni initiũ. Eratq; annus naturalis qui duodecim ſpacio menſium claudebatur, & ciuilis uariarum gentium opinione definitus. Nam & trieteris duorum annorum ſpacio annorum conſtabat tertio incipiente, Olympias ex quattuor quinto redeunte, Eudoxi annus octo ex noſtris continet. Is enim ad ueram anni cognitionem proxime acceſſit, deinde Hipparcus, poſtea Ptolomeus, Demum Cæſar. Caldaicus duodecim, Methonkus undeuiginti Saturni triginta annorũ fuit, Iouis duodecim, Martis duorum, Alii ſeptimum quemq; obſeruarunt annum propterea quod ætatis hominis ſignũ imprimeret: Nõ nulli per ætates annos diſtinxere ita ut ſingulis ætatibus triginta annorum ſpacium darent, itaq; pro gentium arbitrio proq; uoluntate, non nunq̃ iudicio imperitæ multitudinis ciuilis ãnus terminabatur quem magnum pleriq; dicunt: Sed q̃uis anni principium Ianuarius fecerit, Tamen ſequẽtis temporibus, quoad comicia & ineundos magiſtratus diuerſa Romanis anni principia fuere: Nam. p. Ebutio &. Q. Seruilio Coss. k̃lis Sextilibus principiũ anni agebatur. in eiſdemq;. Cõſules prætores & reliqui magiſtratus, honores inibant, Quo autem tempore decem uiri reipublicæ prefuere, non Sextiles k̃læ ſed Id's Maiæ ſollẽnes, in eundis magiſtratibus fuere. Donec Tribunis militum conſulari poteſtate creatis cum Veientes diutine & graui bello premerentur, ad Id's decembres anni principium haberi ceptum fuit in quibus magiſtratus inibant & honores dabant. Manſit hæc deſcriptio anni ad ſecundum punicum bellum, quo Romani exitiali bello conflictati ſunt ex quo tempore Idus Martias anni principium fecere, Sepiuſq; ſuper anni principio Romani uariarũt, ut modo k̃lis quintilibus modo Octobribus K̃lis, pro ut res tempuſq; poſtalabant, anni principium facerent, Donec ad auguſti tempora uentum eſt, in quibus rurſus k̃lis

ſus k'lis Ianuariis ſuſcipiēdis honoribus āni pricipiū fecere: Fuit tamē memorie pditū Nerone impante cenſuiſſe ſenatū, ut Decēbri m̄ēſe quo in lucem ædi tus erat, anni pncipiū fieret. Sicut Auguſto regnāte, officioſe I eū urbes quo die ad ſe primū uenifſet, āni initiū fecerūt, Eſt quoq; illa obſeruatio ſollēnis nimiū diu ſeruata q̄ quis principio āni, mēſibus uariato, tñ ſicut initio ſei uari cōpta fuit ita ad poſtremū māſit, Vt i aris Veſtalibus nouū ignē k'lis Martiis accēderēt, laureas uirides tā in cōſularibus faſcibus q̄ edibus Regis ſacrorū, flaminū, ueſtaliū, atq; Curiæ, ueteribus mutarēt, mercedē magiſtris ſoluerēt, uectigalia locarēt, matronæ ſeruis cenas apponerēt, & feſtū diē agerēt, quare matronalia dicta: muneraq; uiri mulieribus mitterēt, ut in Saturnalibus uiris mulieres, comicia auſpicarētur: Sed qđ de martio loqmur, a pmo Vrbis ortu āni principiū feciſſe, aiaduertēdū, prioribus ſeculis apud uarias gētes miræ obſeruationis fuiſſe, Siquidē Numa pmus, Mox Albani, Aricini, & Tuſculani, Martiū, totius āni tertiū fecerūt, Sabini & peligni quartū, lauiētes & phaliſci quintū, Hernici ſextū, Equuli decimū locū in āni cōſtitutiōe, Martiū habere uoluerūt: Athenieñſibus uero Martius Anaſteriō dicit, ab aliis Munichio Aprilis Chronius & Anteſtyriō ab egyptiis pamenothus, Maius Metagetniō q̄ apud Syracuſanos Carnius, ab oleis Meſius nuncupatur, Iunius Boedromiū: Panemus Iulius. Auguſtus Thiatis, Gorpias ſeptēber q̄ ab Egyptiis tot, ab eiſdē Choe & Thybis Decēber, poſſidio & Mechiris Ianuarius q̄ apud Iones lyneos dicit qđ Bachi tūc feſta fierēt, Targellinus aūt Februarius: Eratq; uetus cōſtitutū apud Pōtifices ut ſua numina mēſibus pficerēt, mēſeſq; ſingulis numinibus dicarēt. Q uippe Ianuarius Iunoni erat ſacer, Neptuno Februarius. Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, maius Apollini, Iunius Mercurio, Ioui Iulius. Auguſtus Cereri. Vulcano September. Marti October, Nouēber Dianæ: & Veſtæ Decēber: Ab Athenieñſibus uero ut Ianuarius q̄ erat āni principiū, utq; pma & ultima dies cuiuſq; mēſis Demetrii noīe appellaret, aliqñ lege cautū fuit: Cū Demetrio plus nimio indulgerēt & famularent: Cuius exēplo nō nulli ex Cæſaribus, ppetua felicitate inſolētes, mēſibus ſua noīa indiderūt. fauore imperitæ mltitudinis ducti, Nā Septēber & Iunius Germanici noīe appellati ſunt, October Domicianus, Aprilis Neroneus Maius Claudius, Sicut Auguſti & Iulii noīa uelut ſanctiora Diuo Ceſari & Octauio. uulgi opinio & cōſenſus cōſecrauit, Tiberius uero Cæſar ne ſeptēber ſuo noīe neue october linius uocaret, apđ populū intereeſſit & puicit. Cōmodo aūt Antonino p Aguſto Cōmodū, p Septēbri Herculē, p Octobri inuictū p Nouēbri exuperatorium, p Decembri Amazoniū, aſſentatores noīa indiderunt, a Tacito uero Cæſare September Tacitus dictus eſt.

Q ui Topiarii apud Iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo an ueniant Topiarii, & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem. Caput XXV

CVm æſtate anni in Vaticano ego & franciſcus Helius, & nõ
nulli ſtudiis & honeſtis artibus dediti, ſole iam occiduo dcã-
bularemus, & de opere topiario mericio fieret: Q uidam do
ctrina & fama celebri & tunc in numero patronorum alle-
ctus, homo maledicus & conuiciator. quæſiuit a me, credo
explorandi cauſa qui eſſent Topiarii quod ue Topiariũ opus
foret: Cunq; ego a Iureconſultis quos profitebatur de opere Topiario & To-
piariis multimodam mentionem non ambiguo ſignificatu fieri reſpondiſſem
potuiſſeq; uel ab illis didiciſſe: Ipſe uero id pnegabar, & paulo cõmotior, haud
uſq̃ de Topiariis apud Iure conſultos, mentionem fieri petulanti dicto aſſere-
bat, Sed cum libri tunc copia non eſſet, ne uiderer tumultuoſius agere, & cõ
tentionibus magis q̃ iure contendere, in aliud tempus dilatis ſermonibus quæ
tunc mihi in mentem uenerunt, dixi Topiarios inter prædiorum ruſticorum
operarios cẽſeri, dictoſq; a Græcis qui arbuſculos, uirgultaq; ductilia facili fle
xu in uarias formas figuraſq;, modo humi, modo per ruris ſpacia uario & ſo-
lerti ingenio effingerent & concinnarẽt, Fuiſſeq; moris priſci, Buxo Myrto
aut alio uirgulto uarias hominum effigies nauiumq; formas aut turrium ædi
um uel cubiculorum ſpecies, in ortis per huiuſmodi operis magiſtros qui To
piarii dicti ſunt, effingi & concinnari ἀπὸ τῶν τόπων. hoc eſt a locis quæ uir-
gultis eiuſmodi effinguntur, que quidem ars in ortis colendis frequens fuit,
nec faſtidiẽda ſedulitas. quo opere hortos noſtrates. myrto, roſis, edera, aliiſq;
uirgultis per iſtiuſmodi operarios excultos uidemus, quibus ille cum uix ac-
quieuiſſet, haud multo poſt digreſſus eſt. Ego quoq; cum me domum rece-
piſſem leui defunctus opera non modo ab Vlpiano ſed aliis quoq; iureccon-
ſultis de Topiariis & opere Topiario quod ille pernegabat, mentionem mul-
timodam, abunde fieri animaduerti, atq; reſpondiſſe Vlpianum inter cæteros
fundo inſtructo legato non modo inſtrumenta fundi, ſed ſi uiridaria ſint etiã
Topiarios accedere legato. Verba ex Vlpiani reſpõſis de inſtructo fundo hæc
ſunt, Q uibuſdam regionibus accedunt, Si uilla cultior eſt, ueluti Atrienſes
Scopari, Si etiam uiridaria Topiarii, ſi ſundus ſaltus paſtioneſq; habeat, gre-
ges pecorum paſtoreſq; ſaltuarii: Sed cum de Scopariis mentio fiat, non omit
tendum ſeruorum ſpecies a iureconſultis ab opera & miniſterio multiplices
cenſeri. inter quos fuere Atriarii focarii qui & mediaſtini dicti ſunt, Arearii &
hercitæ qui uerſantur in agris: Capſarios enim paulus notauit: q ueſtimẽta in
balneis ſeruanda ſuſcipiũt: Vlpianus uero qui libros deferũt Capſarios appel
lauit: Saccularios aũt q uetitas exercent artes quiq; in ſacculos ablata reponũt,
Et Apolidas qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opuſq; publicum deporta
ti ſeu ad inſulas relegati ſunt, qui & inſularii appellati, Orcinos dici libero-

tos arbitrantur quidam, quos teſtator poſt obitum liberos iuſſit ita ut heres
patronatus ius haberet nō dominus, præter quos numerantur originarii &
adſcripticii q aſcripti fūdo quē colunt ita ſunt, ut niſi cū fundo alienari queant:
Originarii uero q ex adſcripticiis in ipſo ſolo quē incolunt nati educatiq; ſunt
uicarium ſeruum Vlpianus cenſuit qui ordinario ſubeſt & illi paret, Et forni-
carium qui fornaci calcariæ ſeu ferrariæ ſeruit & inuigilat, poſt quos fuere A-
manuenſes & Diſpenſatores. alteri quorum opera uelut ſcribarum dn̄s utit.
Alteri qui æra diſpenſant, impendiaq; & expenſa rationibus notāt, & inſerūt:
Recepticius uero dicitur qui ob uicium redibetur.

Trium ſummorū uirorum ſomnia pares exitus habuiſſe. quiue ſomnia qua-
lia uiderant uera fuiſſe experti ſunt. Caput XXVI.

QVod olim Diuo Cæſari anteq̄ in Citeriorem galliam mouiſ-
ſet & infeſta in Vrbem ferret arma in ſomnis oblatum eſt.
cum ſibi per quietem uiſum fuit, matri ſtuprū intuliſſe. quo
ſomnio ad ſpem ampliſſimam coniectores illum excitarunt,
dominium orbis ſibi dari interpretati. Idem ſomnium Hip-
piæ piſiſtrati filio, qui Tyranni ſucceſſor patriam crudelius oc
cupauit, dum priuatus ad huc Regium affectat faſtigium haud diſpari euen-
tu, oblatum fuiſſe memorant, Siquidem nocturna ſpecies matris / cum qua
coire uidebatur / ſibi per quietem oblata fertur, qua de re, Imperiū late ſibi por
tendi, coniectores, reſponderunt. Ipſeq; ſomnio monitus & ſpei plenus Athe
narū domino haud multo poſt potitus fuit: Hic eſt enim ille Hypias. qui Ty
ranidem non ſine in mani ſcelere agreſſus, patre impotentior effrenatiorq; cū
exul ſolum uertiſſet, impia contra patriam arma molitus fuit, Deniq; cū Da-
rio conſpirans in pugna Marathonia cæſus, penas patriæ & penatibus dedit:
Alter uero eiuſdem piſiſtrati filius Hipparcus / qui multorum Tyrānorum ſe
uiciam anteceſſit, cum patriam & ciues impotenti dominatu opprimeret. con
iuratione in caput Tyranni facta, ab Harmodio & Ariſtogitone fortiſſimis Iu
uenibus non ſine omnium ſalute cæſus fuit, quorum nomina deuota liberta-
ti, nequando ſeruis indere liceret, Athenenſes publica deteſtatione ſanxerunt:
Rurſus quod Aſtyagi Aſſyriorum Regi in ſomnis oblata ſpecies tulit, qui
ex naturalibus filiæ uitam enatam cuius palmite omnis Aſia obumbraret ui-
diſſe uiſus erat, Quare cōſulti Arioli, nepōtē futurū qui toti, Aſiæ īperitaret,
& Regni ſibi reſpōderūt portēdi Euerſionē, Hec nimirū Cyro Aſſyriorū Re
gi relatū īſōniū fuit, Nā maximū, filiorū Hyſtaſpis q Darius erat, duabus alis
altera Aſiam, Altera Europā obūbrāte p qetē ſibi ītimū familiarē uidiſſe in-
ſomniū ferunt, cuius rei imagine nulla fuit cōtrouerſia quin poſt eū Darius re

gno potitetur, Id quod ueriſſimo euentu conſequtum eſt, Quippe Cyro uita functo. Darius ex coniuratis unus, interfectis magis qui Regi m occuparant, ſolus Aſſyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantumq; uirtute effecit ut illud maius auctiuſq; relinqueret: Cui inſomnio compar eſt xerxis uiſio qui cum in greciam duceret, olea cuius ramis omnis terra obumbraretur coronari uiſus erat, mox illa cum ſomnio euaneſcente, Huic ſimile accepimus quod mater octauii uterum ferens, ſua inteſtina per omnem terræ ambitum explicari imaginata fuit, ueriſſimo preſagio, quo late ipſius imperium protendi euentus docuit: Rurſus quod eidem Diuo Iulio uiſio p quietem oblata portendit, cum ſupra nubem uolitare, & celum uertice contingere uidebatur, parem exitum habuit, cũ ſomnio cambyſis. quo Smerdis fratris, Regio ſolio ſedentis, & cælum uertice contingentis oſtendere ſpecies uiſa eſt, Quod tamen utriq; exitium tuliſſe necemq; & cladem portendiſſe cõſtat, Siquidẽ alter a Bruto & Caſſio cædis authoribus oppreſſus fuit, Alter uero cum in ſuſpicionem affectati regni ueniſſet/occiſus, non cogitati forſan facinoris penas dedit/ Quód compar fuit cum inſomnio Iulii Cæſaris qui pridie q̃ periret, ſe iuxta ſolium Iouis conſiſtere & e cælo precipitatum ſomniauit, Sed animaduertendum, inter inſomnia quæ aliquando uiſa dormienti apparent, qualia in ſomniis animo præuiderant, talia in luce expertos fuiſſe non nullos memorari, inter quos ne nimiũ multa complectar, Peticius nauis Gubernator memoriæ proditus eſt exempli memorabilis inter pauca. qui cum in portu ad Laryſſam ſtaret: Pompeium ad ſe ſqualidũ merentemq; ueſte obſoleta & ſordida uenire uiſus erat. quod inſomnium, cum ſequenti luce ſociis enarraret/haud multo poſt ipſum pugna pharſalica terribili ſtrage profligatum/qualem in ſomnis præſagiſſet, ad ſe citato gradu properantem conſpexit/ex maximo faſtigio ad extrema deiectum: Spectator quoq; ludorum qui ſtans in ſubſellio, a mmirmillone qualem adeſſe uidebat ſe confici in ſomnis contemplatus erat, haud minori memoria dignus eſt, Nam ſicut conceſſoribus ſomnium uidiſſe enarrauit/ita ab illo fuſcina occiſus, euentu miſerabili uerum inſomnium periculo docuit: Illud utiq; non eſt ab re dixiſſe. antiqui moris fuiſſe oracula & futurorum preſcientiã, quibuſdam exhibitis ſacris per inſomnia dari, qui mos talis erat, ut uictimas cederent, mox ſacrificio perfecto ſub pellibus Cæſarum ouium incubantes ſomnia captarent/eaq; lymphatica inſomnia ueriſſimos exitus ſortiri: Poſſentq; pleraq; felicitatis/miſeriarũq; exempla referri, illorum qui quales ſpecies in ſomnis uiderant, tales poſtea exitus experti didicere/quæ exequi non oportunũ reor: Hoc utiq; iter coniectores ſomniorum receptum eſt, ut quæ poſt uina & cibos, quæ ue repetito ſomno eueniunt in ſomnia. quæ ue fiunt/ cum folia ex arboribus decidunt, ea plerumq; uana eſtimari. Quotieſq; alicui mente confuſa ſtupentiq; ex abrupto ſom

nus aufugit/uelut dirum in magnam ſomniantis perniciem receſſurum: Illud
quoq; haud abnuerim apud coniectores obſeruatum fuiſſe, ſomnia & noctur
nas uiſiones contrarios euentus ſortiti, flereq; uapulare & iugulari obuerſarũ
in ſomnis proſperos euentus facere: Contra uero ridere dulcibus uelci & ueue
nerea frui, damna & langores: Timere, autem a ſomno/mali morbi & futu-
ræ egritudinis ſignum eſt.

Qui Rex Sacrificulus olim apud Romanos foret/quod ue illi nomen, & quæ Sacra obiret. Caput XXVII.

CVm a principio urbis multa & magna ſacra Reges obirent
ad quos de relligione deq; ſacrificiis & cerimoniis deorum ſa
cerdotes ſæpe conſultum ibant/qui etiam rem diuinam faciẽ
tibus aderant: Ne bonis auſpiciis ceptum confirmatumq; re
gium nomen/poſt exterminatos reges aboleretur penitus,
neue derelictis ſacris regium nomen ex peterẽt lõge antiquiſ
ſimum rati ſacra quæ penes Reges erant alicui demandare, Regem ſacrificu-
lum crearũt: Qui ſacrorum Rex dictus ſine regio imperio ſolo nomine rex,
ſacra quæ penes Reges erant obiret, ac cerimoniis preeſſet, quem creatum aut
in locum decedẽtis ſuffectum ſicut reliquos ſacerdotes, inaugurari cõportebat:
Eratq; non annuũ ſed perpetuum ſacerdotiũ, inmune ab omni belli tumul-
tu, Neq; enim Rex ſacrorum militare/ſtipendia ue facere aut caſtris & legio
nibus preeſſe poterat/propter ſuſpectum inuiſumq; Regium nomẽ/neq; ma
giſtratũ gerere aut contionẽ habere, uel cum populo agere: Namq; eius pote-
ſtas ſola relligione & templis tenebatur, Primus enim Manius papirius ex pa
triciis, Bruto Conſule Rex creatus fuit, cui ius ſacrificandi, & de ſacris decer-
nendi reliquerunt, eumq; Pontifici Maximo ſubiecerunt, Ideo in ſacris æpu-
lis poſt Maximum Põtificem, ſupra flaminem Dialem Martialem & Qui
rinalem accũbebat, Atq; licet a principio a populo crearetur ex patriciis & mul
tis honoribus functis. Poſt aliquot etates a minore parte populi & ſelectis, ca-
latis Cõmiciis (quibus fiunt ſacerdotes) ex plebe creari cæpit, Tunc cum Ma
ximus Curio plebeius homo rex ſacrorum fuit, Cuius uxor Regina ſacro-
rum hoc habet proprium ut quoties ſacra facit, ex malo punico uirgulam quã
inarculum dicunt pro infula deferat quæ omnibus k̃lis Iunoni ſacrum facere,
eiq; porcum uel agnum mactare debet in Regia: Ad quem ueſtales uirgines
die conſtituta annis ſingulis uentitare, & ne ſacra negligerentur quæ ſuæ fidei
tutelæq; credita erant, premonere ſolebant. Erat ergo Regis ſacrorum mu-
nus Quinto Id. Ianuarias Iano, arietem immolare dieſq; faſtos predicere &
nefaſtos: Sacra procurare, & quæ ſacrificio uſui eſſent miniſtrare. Ideo ſacra

facturi lanē farra & fruges lauros & uerbenas quæq; ſacrificio oportuna ſunt,
Regem petunt, Ad eumq; tam intra q̃ extra pomerium, populi ciueſq; quiq;
in agris agunt imperiti morũ ciuilium atq; una agricolæ, de ſacris feſtiſq; die-
bus conſultum uadunt & ſacra poſtulant: Ipſeq; feriarum cauſas, & quid quo
quo menſe faciendum a quibuſq; cauendum eſſet prædicebat premonebatq;.
cui hoc proprium dicunt fuiſſe, ut ſacrificium in comicio peragat, quo perfecto
nulla cunctatione uel mora ſe ex foro proripiat, quādo uero diuinis rebus per-
fectis in comicium uenit in faſtis notabatur, Vtq; k'lis Martiis fores Regis ſa-
crorum flaminis & Pontificis Maximi noua exornentur lauro, Sicut pala-
tinæ ædes & Auguſtæ, quercus uirides non nunq̃ lauros habuere, cuius filiæ
ad ſacerdotium Veſtæ inuitæ eligi nequeunt, Nam priuilegio honoris ab hoc
onere imunes erant, uolentes uero non uetantur: Quæ autem eiuſmodi ſa-
cra fuerint ſolis Regibus credita, quo ue piaculari ſacro expiarentur, Licet priſ
cis monumentis perſcriptum fuerit, apud noſtros tamē quia nimis antiqua &
obſoleta ſunt, memoria obſcurata nec traditur certum nec nobis interpretari
facile eſt.

Tuſci unde duxerint originem quæ ue duodecim urbes fuerint, quarum con-
cilio bella gerebantur. Caput XXVIII.

TVſcorum gens olim celebris fuiſſe traditur prepotens armis
uiriſq;. Siquidem plurimum illi terra multum mari ualuerũt
totamq̃ Italiæ longitudinem, ab alpibus ad fretum ſiculum
fama nominis ſui impleuerunt, tantum in re militari proceſ
ſere, ut tuſcorum armis & multitudine hominum, & quia fi
nitimi urbi erant, nulla apud Italos terribiliora, fuerint: Illo-
rum origo a lydiis fluxiſſe dicitur, Nam cum Mæonia quōdam agrorum ſte
rilitate premeretur, neq; alimētis ſufficeret, eaq; uictus caritas foret, ut patrias
ſedes relinquere cogerentur: Lydorum Rex ſuperante multitudine, dimidiam
populi partem ſedibus extram ad nouas ſedes quærendas Thyrrenio filio tra
dere coactus fuit, cui prodigium factum eſt/ut ab ineunte pueritia incanuiſſe
tradatur, Qui nauibus mare ingreſſi, pulſis umbris, armata iuuentute loca
tenuere ubi nunc Thyrrena dicta eſt, Eos etiam Tuſcos a Tuſco Rege qui
ex prognatis Herculis fuit, ſeu a cultu deorum & ritu ſacrifico cuius cultores
Thyoſcos græci uocāt, dictos pleriq; auctumant, Hi ergo profecti domo &
maria emenſi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum & diſciplina mi
litari magna ſobole aucti, mirum eſt q̃ facile coaluerint, Quippe citra apen-
num duodecim magnis Vrbibus Præſidentes, mare inferum Thyrrenũ ue-
citarũt, Quantũq; a Tyberi ad Macrā tractus eſt, fines propagarũt, Trās

Apeninũ uero totidem coloniis deductis ab Adria ipſorum colonia Adriati-
cum mare dixerunt, atq; in principatus diuiſi duodecim lucumones uocabu-
lo gentis dictos, id eſt magiſtratus, qui duodecim potentiſſimis urbibus im-
peritarent præfecere, Indeq; cõmuni Rege creato, ſingulas urbes ſingulos lic
tores mittere ſeruatum eſt: Sicut in conuentu Amphictionum, a ſingulis ur-
bibus Pylagoras mittebatur, autũni & ueris tempore: Vnde Romani, faſces
lictorem, Trabeam, pretextam, curulemq; ſellam, togam pictam, & palma
tam tunicam, tubas, & ſocrorum ritus atq; alia imperii ornamenta ſumpſere:
Cuius exemplo in Pamphilia & lycia, lyciacus conuentus erat ex tribus & ui
ginti Vrbibus Mximi nominis, quorum ſuffragiis lyciæ præfectus magiſtra
tuſq; creabantur: quarum maxima tria fert ſuffragia. media duo reliquiæ ſin-
gula, idq; erat ratum quod pluriſum aſſenſu niteretur, Et alter Achaicus ex de
cẽ, hæ fuerunt patræ, Dymæ, Pharæ, Tritea, Lenotia, Egyra, Pellenæ, Ce
raunia, & carinia. quorum ſuffragiis quæſtor unus, & Dux unus eligebatur,
Cui ſimilem accepimus cõuẽtum, Tretapolim apud Rhodios. Gabyræ, Bu
bonis, Balbure, & Oenoandri quarum ſingulæ ſingulis ſuffragiis ualent, Ga
byra uero duobus: Sed quæ iſtæ duodecim urbes Tuſcorum quæ aliis precel
lebant, queq; nomina fuerint, haud facile compertum tradiderim, quantum
uero coniectari & ex authoꝝ monumentis aſſequi licuit, Fuere in primis Mã
tua quæ principatum Etruriæ & præfecturas habuit, Deinde Tarquinii, a
Tarconte prefecto urbis & Vetulonia quæ conſularia ornamenta urbi dedit:
Peruſia ubi Iuno. Etruſcorum numen colebatur eximie, oppidum armis ui-
riſq; potens & nulli inferius claritate: Coritus & arecium, quæ ferme Etruriæ
fuerunt capita: Item Cere quondam Agillina: Veii urbs natura ſituq; in pri-
mis nobilis, Fidenæ & Vulſinum Etruſcorum opulentiſſimum, quas uali-
diſſimas olim ætruriæ Vrbes & felitæ fertilitatis fuiſſe, celebris fama eſt: Clu
ſium, cui carma ſoli dixere nomen, Item Volaterræ inter Etruriæ Vrbes lon
ge maximæ: Hi ergo communiter Rege creato, hoſtili iminente tumultu, ſi
qua arma ſuſcipienda aut detrectanda forent, unanimi conſpiratione & con-
cordi conſilio conferebant, quod concilium ad Voltunæ fanum etruſcæ deæ
in totius etruriæ medio, Habebatur: Fuit enim fanum Voltunæ prope Vul
ſinium ut uulgo factitãt, haud procul a Ciminiis iugis. Quippe in agro uul
ſinienſi quo facilior eſſet aditus, conuentus toti etruriæ, ſi quid conſulto opus
foret indicebatur. quod quidem, nono quoquo die indici ſolebat, & ob id cre
bra concilia & nonas multiplices apud etruſcos inueniri tradunt: Lydi autem
ſunt qui quondam Meones dicti, inter phrigiam & Chariam ſeu lyciam iux
ta Meandrum, ubi Hermus & pactolus uiſendi fontes qui arenas emitiũt au
reas, ex Thimoli rupe & monte Iro defluentes uberrima loca inundant. Fra

menti & pecoris atq; agrorum ubertate florentia, quibus in tota fere Aſia nec fortior nec magis ſtrenua gens ulla habita eſt, in qua urbes inſignes, Lepra, Epheſus, Colophon, Clazomene, phoca & Sardis lydorum caput, habitāt q; uicis pluribus: Is uero Hermus Myſiæ initium facit, & ut ferunt ex monte Didimene lapſus, campos uberes perlabitur, In quibus Diane templum Coloene, ubi diebus ſolemnibus Symiæ pſaltare dicuntur, Inde cum pactolo in phocaicum labitur mare: Flumina autem auriferis harenis celebria traduntur, padus Italiæ, pactolus lydiæ. Tagus in Hiberia. Ganges in India atq; Hebrus in Thracia: Gemmas uero mittunt, Aeſis, Mater, & Ganges.

ALEXANDRI. DE ALEXANDRO IVRECONSVLTI. NEAPOLITANI.

GENIALIVM. DIERVM. LIBER: QVARTVS.

Locus ex Martiale cum Ioãne Veneto diſcuſſus. dum caloris incõmoda ſub umbra fraxini propulſarent. Caput I.

IN SVBVRBANVM, ſuum, prædiolo meo ꝓximũ in agro Vaticano. Ioannes Venetus uir ætate noſtra multi nominis, & Græcarum litterarum facundia clarus, nos & compluſculos honeſtiſſimos uiros, æſtate anni, cum omnes æſtiuatum concederent, ad ſe aduocabat, in quo quidem rure præter mitiſſimũ cælum quo præcipue nitebat, & amena diuerticula uiſu iucunda, frõdoſum nemus manu cõſitum, & umbroſa cõuallis per quam aqula, per uarias herbulas leni murmure uagabatur non nihil amenitatis decoriſq; addebat, parabatq; nobis interdum ipſe cenulam ex oluſculis, & a ſe lectis herbis, facetoq; nos ſæpe cõuiuio excipiebat, Nõnunq̃ ficus biferas & poma perſica cum acidis malis & ĩmaturis aſperrimi guſtus, quibus mirifice oblectabatur, bellaria exhibebat: Interim dum cena apparabatur, ſub fraxino patulis ramis unde proſpectus ad Vrbem erat, in letiſſimo gramine conſedebamus, inibiq; remittentes animum, feſtiuiſſimis queſtiunculis, luculentoq; & uario ſermone, non nunq̃ lectione authoris non inuenuſti, caloris incõmoda & flagrantem æſtum propulſabamus, uelut fuit una die cũ nos una cũ nonnullis earumdẽ diſciplinarum ſectatoribus honeſtis adoleſcentibus ad umbram ut fit, in ſalubri aura uniuerſi aſſideremus. Iuuenis quiſpiam Martialis Epigrammata quæ forte ſecum detulerat, admodum uenuſte lectitabat, Cunq; ipſius authoris, ſatiſ feſtiua carmina pleraq; non ſine multo lepore percurriſſet, tale inter cætera Epigramma legebatur.

Quod nubis Proculina concubino.
Et mœchum modo nunc facis maritum
Ne lex Iulia te notare poſſit.
Non nubis proculina ſed fateris.

Quo perlecto conuerſus Ioannes ad Corelium uirum doctum & ſapientem
qui una aderat, & Neapoli Romam recens aduenerat, Quid tu inquit Core
licenſes hunc authorem ſentire uoluiſſe, cum hanc mulierem. quæ ueteris cō
ſuetudinis ptæſa, concubinū legitimū uirū duxit, non nubere ſed fateri adulte
riū dixit: Neq; enim ſatis perſpicere queo/in quo ſe adulterā fateatur cum legi-
bus inhibitam conſuetudinem /reliquerit, & legitimo potius coniugio co-
pulari uoluerit: Quin immo ubi prius mechando deliquiſſet, nunc ue-
nia digna foret, quæ exploſa peſſima uitæ conſuetudine, ad legitimum ma
trimonium conuolauit: Cumq; ille ſe reputare dixiſſet, quod ea mulier quæ in
crimen ſuſpicionemq; uenit, cum aliquo mœchari / neq; id exploratum ſatis,
aut palam factum eſt. ſi eiuſmodi ſuſpicione flagrans/concubinum, uirū du-
xit/ſuſpicione procul ſublata. rem palam aperta profeſſione efficere, & reatum
ſuum confiteri. quippe quæ ortam adulterii ſuſpicionem nuptiis confirmarit:
Et hoc poetam intelligere ſe arbitrari reſpondiſſet: Quid ſi inquit Ioānes mu
lier hæc non in ſuſpicionem uenit/ neq; concubinatum diffitetur, Siquidem
non diſſimulanter/ſed perdito pudore / palam mœchata eſt. Et nunc perteſa
ueteris conſuetudinis cum concubino coniugali nexu legitime copulatur. qui
bus de cauſis ipſam profiteri reatum dicere poſſimus non equidem uideo. pro
pterea inquit, aut author hic loquetur perperam aut inuenuſte. qui hos uer-
ſus ad unicum dum taxat modum perſtrinxerit, Neq; ego poetam hunc tā
inconſiderate loqutum arbitror. ut lepidum hoc Epigramma unica tantum
ſpecie, abſtruſo & recondito ſignificatu concluſerit/ ut de ea ſolum loqui ten
leatur. quæ adulterii ſuſpicione flagrauit non quæ palam adulterata fuit: cū
preſertim author hic habeat hoc proprium ut nulla circūlocutione uſus ſim-
pliciſſimis uerbis iocos ſuos admodum uenuſte proſequatur. Et ad me con-
uerſus petiit, ut ſiquid aliter cenſerem/ in medium afferrem, Tum ego memi
ni inq̄ niſi fallor lege Iulia de adulteriis cautum fuiſſe / ut ſi qua mulier cum a-
liquo mœcharetur/cumq; poſtea coniugali copula uirum duxiſſet, ſiue uete-
ris conſuetudinis in honeſtæ / ſiue criminis perteſa. Non propterea adulterii
crimen, aut ſi quid eſſet offenſum dilui uel extingui, ſiue palam ſiue clam mœ
chata fuiſſet, imo tanq̄ in confeſſam, adulterii pena lege exercetur, & hoc Iu-
reconſulti cenſerunt, legem Iuliam interpretati, Nam cōmiſſum antea adulte
rium cum quo ſe mulier poſtea matrimonio deuinxit, uelamento matrimonii
non extingui dixerunt, idq; poetam nūc ſentire me arbitrari reſpōdi, ut ſi mu
lier hæc ſeueritatem legis Iuliæ uerita ne pœna notaretur, concubinū uirū du
xiſſet, hoc modo adulterii crimen eludere poſſe arbitrata, non dilui pœnā poe
ta inquit, ſed plus negocii habere quippe cum crimen illam confiteri certum
ſit, ſiquidem Lex Iulia per inde ream afficit & ſupplicio dignam cenſet, ac ſi

reatum ſuum & ſe adulteram fateretur, quod uel hoc ipſo confiteri uiſa eſt eã
fraudẽ admictere & Penam Legis eludere conata ſit: Et enim multa fuiſſe ca
pita legis Iuliæ apte liquet, Neq; enĩ temeratores ſolũ nuptiarũ capitis lex Iu-
lia accerſiuit, Sed & eos, qui neq; modo neq; iure legibus tradito ab uxore di
uertunt, graui pena proſequitur, Quin etiam qui dotale prædium inuita uxo
re alienat, aut qui turpibus libidinibus uel impudico uicio ſe imiſcet penam le
gis Iuliæ non euadit: Fuere enim multiplices leges Iuliæ non unis latæ tempo
ribus, ut de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impenſa-
rum conuiuiis præfinitur. Iulia peculatus, Iulia ambitus. Repetundarumq;
pecuniarum, quas a prouincialibus quiſpiam nequiter extorſit, quam. L. Piſo
frugi de pecuniis repetundis primus tulit: In eos qui ærarium uel prouinciarũ
pecunias aut dona depeculati ſunt, De annona, de Reſiduis, de ui publica, de
ueneficiis ut ſiquis noxio poculo aut impuris medicaminibus, aliquem fuerit
inſectatus, & maieſtatis, quæ quidem lex in eos, qui contra principem aut rẽ
publicam hoſtile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoq;
Iulia, quid in prouintiam eunti magiſtratui aut preſidi, a ſociis tribui dariq; o
porteat præfinitur: Nam præter fenum tectum & ligna/aliud gratis nihil de
beri putauit: Eademq; lege cui ex Conſulibus prius falces ſumẽdi poteſtas ſit/
haud perplexe definitur, præterq; iſta hominum uitæ proficientia eadem le-
ge, multa, acri & perpenſo iudicio animaduerſa fuere: Sed inter reliqua legis
Iuliæ conſtituta, nulla ut uerum eloquamur, ſeueriori animaduerſione coerci-
ta ſunt, quam adulterii crimina & Maieſtatis, His enim criminibus obno-
xios ita lex punit, & proſequitur, ut leui ſuſpicione aſtrictos tanquam reos de
putet & conuincat, Quam quidem poſt Argiuum Hiectum qui primus in a
dulteros legem ſanxit. Diuus Iulius, Mox Auguſtus, aliquanto enixius per-
tulere, grauiq; coertione & multiplici pæna adulteria coereuere, & Tiberius pe
nam grauiorem adulteris ſanxit, quod amicitiæ fœdus ab hiis corrumpi puta
ret, adeo ut etiam propinquis adulteræ ultra ducenteſimum lapidem exilium
indixerit. Domicianus quoq; & poſt illum multi Cæſares, Iuliam legem, no
uis æditionibus innouarunt, Ita ut Diuus Seuerus non ſolum pena teneri, il
lum qui in nuptam adulterium admiſit, ædicto cauerit, Sed qui in ſponſam,
quia nec qualemcũq; ſpem matrimonii uiolare fas eſt: Sicut inceſtum admic
tere Lex putauit, illum qui ſtupra uirginum matronarumq; attentaſſet, etiã
ſine ſtupro, Apud Indos uero, æthiopes, Maſſagetas, Barbaraſq; natiões im
punita adulteria fuere, Lacedemonii adulteria non nouerunt, Ideo Lycurgi
Lege in adulteros nulla pena fuit: Solon uero ut ab adulteriis cohiberetur Iu
uentus, coemptas meretriculas Athenis proſtituit primus, obuiaſq; in Vene
rem eſſe uoluit ne matronarum contagio pollucrent, Troglodítarũ Lex erat,
ut qui Tyranni uxorem corrumperet, oue mulctaretur, Nomades com-

Iulia diffinitur, coercere, decere/neq; uelaměto matrimonii crimen dilui uel ex
tingui: His nos quæſtiunculis & aliis feſtiuis ſermonibus dũ cenulã nobis da
ret, cum Ioãne ueneto caloris incõmoda, & æſtus iniuriã propulſabamus.

Q uæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros quo ue pac
to educi cõſueuerint, & quid Teſſera, quid uexillũ ſit. Caput II.

SIgna militaria quæ exercitũ præire conſuerãt, cũ acies educen
dæ & manus cum hoſtibus conferendæ forent, a princiqio fe
ni manipulos fuiſſe accepimus, quos haſtis alligatos ſignife
ri deferre & illis præeuntibus decernere ſolebant, unde, & ma
nipulares dicti: Aucto mox imperio ꝓpagatiſq; finibus, qui
q; ſigna ex ærario depromi & militum acies ac legiones prei⸗
re aſſuerant, Hæc fuerunt, Aquilæ, Lupi, Minotauri/Equi, & Apri/ſimula⸗
cra, quibus pre euntibus, legiones educere & ferro decernere mos erat, Inter q̃
Apri effigiem quintum tenuiſſe locum accepimus, Sed tamen cum dimican⸗
dum foret ſola aquila quæ ordines præiret, & caſtris educebatur, & ſub eo ue
xillo pugnabatur: Reliqua uero in caſtris ante pretorium fixa locabãtur: Hoc
enim inſigni Iouem aduerſus Titanas uſum ferunt, inde ad Cretenſes, a Cre⸗
tenſibus ad Troianos/demum in latium ab Enea tranſlatum defluxiſſe, quo
poſtea Romani uelut præcipuo uexillo in bellis uſi ſunt. Proprius uero eſt,
quod Ioue dimicante contra ſaturnum, aquilæ augurio tanq̃ felici & fortuna
to, regni uictor euaſit/quo exemplo Romani aquilam uelut auſpicatiſſimum
ſignum habuere, quam unam habuiſſe non ſatis fuit: Ideo plures educere in⸗
ſtitutum erat, ita ut ſingulas legiones aquilæ ante irẽt: Obſeruatumq; ut Ro
manæ legiones niſi ubi aquilarum/iugum foret in caſtris/ nunq̃ fere hiberna
rent, Seueriſſimaq; diſciplina cohortes quarum deſidia ſigna amiſſa forent ple
ctebantur: C. deinde Marius bello cimbrico reliquis depoſitis militaribus ſi⸗
gnis ſolam aquilam tenuiſſe fertur: eamq; argenteam magiſq̃ auream habuiſ
ſe, quod fulgentior ex argento atq; conſpectior foret, quam tanta relligione co
luere, ut feſtis illam diebus, unguentis haberent delibutam, mireq; obſerua⸗
tionis erat, ut Romana ſigna quæ in caſtris ante prætorium figebantur, non
ante euellerentur cum acie dimicandum foret, q̃ captatis auſpiciis legiones in
prælium prodirent, prælia enim maiores noſtri nunquam gerebant niſi auſ⸗
picato, Q uæ ſi cum foras educi deberent, facili ductu euellerentur, & leuia
tranſlatu forent, proſperrimi augurii & indubitatæ erat uictoriæ ſignum,
contra uero, ſi in eximendo magno impulſu opus foret, tunc cladem &
exidium futurum haud dubie premonſtrabant: Cumq; in conflictu bel
lorum manus conferebant, ipſa militaria ſigna in media locabantur acie,

ut pro ſignis anteſignani poſt ſigna alia pugnaret acies, non nunquam in pri
ma fronte multiplici ſubſidio firmata preibant ordines, Perſis quoq; aurea
aquila ſupra oblongam haſtam patentibus ;alis militare ſignum fuit, Non
nunq̃ ſolis ſimulacrum ſacerq; & eternus ignis, Atheniẽſibus Noctua, The
banis Sphĩgis affigies, Eææ Inſulæ Marina turtur, Cymbris æneus Taurus
Eumeni Ceres & Alexander, Chratero & Neoptolemo Minerua, militiæ ſi-
gnũ in bello notabatur: Cyrus aureum gallum affixum lanceæ militi in acie
pro uexillo dedit Fertur oſiris canem geſtaſſe pro inſigni armorum: Et Po-
rus indorum Rex. Herculis ſimulacrum, quod deſeruiſſe, militare flagitium
habebatur, Indis autem Regibus ſepius nulla imago aut effigies ſed tintina-
bula & tympanum præcedunt, Egyptii quoq; animalia quæ colunt. effictis
tabellis pro bellico inſigni habuere, Germani effigies lucis detractas preire iu
bent: Inſubres ſi qñ præcipua bella ſumturi erant, aurea ſigna quæ in mobilia
uocant, e templo Mineruæ efferentes, preferunt phalangi: Cõſueuiſſe etiam
ſingulas turmas, manipulos & cohortes ac legiones, proprium uexillum &
militare ſignum habere, uulgo proditũ eſt, Vt cuius eſſet, legionis quiſq; mi
les, & ſub quo duce militaret, facile dinoſceret, ne ſine ſignis ſine impio inordi
nati & icõpoſiti ducerent, ſed conſpicua oĩbus ſigna forent: In quibus nomen
Imperatoris aut Conſulis, nõ nunq̃ Draconis effictí imago, quare Draconа-
rii dicti milites, quod uexillum purpureũ erat, aliaq; inſignia perſcripta erant:
Namq; Diuus Iulius, Vexillo quintæ legionis, quod contra iubam Elephan
torum uictrix fuerat, Elephantum inſcripxit, Alioq; inſigni legionarii milites
alio prætoriani, diſſimiliq; auxiliares utebantur: Poſtea ut Imperatorum ima-
gines per imaginiferos deferrentur in acie, pro ſignis uulgo ſeruatum eſt: Non
nunq̃ labans quadratum haſtæ appenſum quod labarum dixere pro uexillo
fuit: Signa uero educendi exercitus & certaminis conſerendi, in Romanis le-
gionibus, concentus tubarum & cornuum, Et ſi quando ſilentio educendæ fo
rent Teſſeram fuiſſe accepimus: Eam uero tubam, Tyrrhenus Pyſeus inue-
nit primus æneam. cum antea ex cornu bubulo fieret, Tamen buccina in præ
toriis caſtris ſemel, in conſularibus uero bis dabatur ſignum, qua tuba pedi-
tes, equites uero lytuo ad pugnam aduocati ſepe notatum eſt: Eratq; mos mi
litaris ut quoties mouenda erant ſigna caſtra uc, & ad reliqua belli munia, ſo-
li cornicines ſignum darent: Excubias uero ſomniq; & uigiliarum tempora
buccina deſignarent, Si autem legiones ducendæ in hoſtes, & acie decernen-
dum foret, aut receptui canendum: & cornua & tubæ, eodem concentu cane
rent. Si conciones aduocarent aut ſilentium indicerent, per tibicinem indice-
batur. Perſis uero proficiſcendi hora ſignificatur cornu, Egyptiis ſiſtro Ale-
xander Macedo, cum tubæ ſonitus tumultuante exercitu non exaudiretur. iuſ
ſit perticam ex qua ſignum eminebat quæ omnibus conſpicua foret. ſupra ta-

bernaculum ſigi, quo uiſo, quiſq; miles paratus in hoſtem iret, Quæ quidē
tubæ non in ſingulis modo legionibus Sed cohortibus & turmis, prælii ſig
num dare, nec non diei noctiſq; horas uigiliaſq; diuidere ſolebant: Lacedemō
nii & phriges nō cornuum tubarumq; ſignis Sed tibiarum miti ſono & mo
dulo leni temperari conſueuere: Lycurgus enim militibus tibiam pro claſſico
dedit: Ea enim Tibia quæ phrigia dicitur, a dextra unum a ſiniſtra duo fora-
mina habuit/cuius modulos non unos accepimus, Quippe pro modulo ſo
norum ita animos mulcere aut accendere ſolebant: Siquidem Eolius modus
ſimplex fuit. Aſius uarius, Lydius querulus, Phrigius religioſus/Dorius bel-
licoſus, Gigius autem hilaris & letus, Ionicus floridus, Græci autem in rebus
ſeriis ſæpe dorium adhibuerunt: Apud quos fuit in bello modulus ad Tibiā
Hormius, & Horthius In cōmeſſationibus Paroenius, Lacedemoniis Enua
terius. Athniēſibus Cyclius, Hunc Horthiū tā rapide audienciū animos ac-
cēdere ferunt: ut cum illū Alexādro Thimotheus concineret: uelut furens: &
efferatus in rabiem protinus ad arma exiluerit: Præter quod Caſtorium me-
los laconicum ad excitandos militum animos multum ualuiſſe fertur: Qui
etiam in proſequēdis hoſtibus effuſe fugientibus/aut ſi receptui canendum eſ
ſet, diuerſi tradunť moduli, ad militū excitandos animos aut ſedandos. Qui
quidem Lacedemonii prælium inituri pluribus concinentibus Tibiis acies in
eunt, ut his modulis capti mature incederēt, ferociamq; & imodicos animos
cohiberent, neue id quod in concurſu magnorum preliorum uſu uenit hoſtē
cupide inſequti, ſæue & atrociter contra uictos inſultarent, ita ut longius effu
ſi acies confunderent & perturbarent: Romanæ uero Tibiæ primo quaternis
foraminibus poſtea tot pertuſis excultæ fuere, ut haud multum abeſſent a tu
ba. Quarum diuerſa traduntur genera. Nam precentoriæ erant & Veſcæ qui
bus in ſacris precinebant, & Puellatoriæ ſono clariore. ac Gigruitæ & Milui-
næ quæ in acutos exeunt ſonos/ſicuť a locis lydiæ Corithiæ & ægyptiæ ſonis
diuerſis & nominibus uariis: Cretenſes autem Cythara fidibus & Tibiis utū-
tur in præliis, quibus inſtructas acies accendunt: Parthis Cornua, ſæpius in
gens tympanum cum ferreis tintinabulis, pugnæ acuebant animos, quod q-
dem lance concaua corio undiq; protento & clauis æneis affixum erat, quod
ſimul ac diuerberabant, ignoto & horribili ſonitu tonitrus inſtar intonabat:
Lydi autem cum fiſtula & Fidicine, Indi cū Cymbalorum & Tympanorū
pulſu in hoſtes ducunt, Id enim erat tubarum loco. Non enim Tibias habe-
bant Indi niſi in Regia cum Rex dormitum uadit: Sicut Reges Siculi ad Ci
tharæ & auium cantus dormiebant: Galathis uero Barbara tuba horribili ſo
no bellicum occinuit/contra apud Buſyritas & lycopolitas in Egypto quibus
tubis canere uetabatur, quod ſonū Aſininum redderent, ipſi enim Aſinos exi-
tiali odio proſequntur propter Typhonem aſini colorem/preferentem: Cym

bri protentas uehiculorum pelles tantis pulſabant ictibus ut ingentem fragorem redderent: Apud pœnos & in caſtris Hannibalis rubrã ueſtem tabernaculo ducis ꝑtenſam, plerũꝗ tubæ ſonitum. Illyriis lintheum protentũ aut rubicundam tunicam fariſſæ appoſitam, aliis protentam purpuram indicium certaminis fuiſſe proditum eſt: quo uiſo quiſꝗ miles preuideret præcaueretꝗ & ſe ad pugnam accingeret: quod in Romanis caſtris obſeruatum legimus, ut rubra ueſte tabernaculo ducis protenta diẽ prælii preſignarent, Dario ſup tabernaculũ imago ſolis criſtallo incluſa ſigni loco fulgebat in caſtris, Apud Sparthanos in uſu erat, ut quoties fortiter & magnis utrinꝗ uiribus decernẽdum foret, milites capita comerent, capillum barbamꝗ depecterent, quo argumento periculum ſe animæ adire, & hoſtiles ſpiritus gerere ſignabant: erãt enim Sparthani milites comati omnes, Sicut Mileſii Thurii & Tarentini, ac cæteri quibus laconica inſtituta placuerunt, Ideo cum Perſarum duces, milites leonidæ comatos & multo pectine comptos uidiſſent, ferunt illos deſpectui habuiſſe/uelut deſides & ignauos. Cum uero animi uigorem & fortitudinem fuiſſent in acie experti/animorum preſtantiam admiratos obſtupuiſſe. In Nauali autem prælio, uexillo ex prætoria naui in ſublimi elato pugnæ ſignum militi dabatur, Non nunꝗ concuſſu ueli aut Clamidis aduentus demõſtrabatur, exceſſu uero diſceſſus, Sicut in nocte lumen & in die fumus inſidias aduentuſꝗ hoſtium & occulta conſilia plerũꝗ indicarunt, Apud Athenienſes puniceo paludamento e naui prætoria/contra Lacedemoniorum claſſem, pugne ſignum ſæpe datum eſt: Lyſander æreo clipeo, e naui elato irruptionis ſignum dedit: Bruti uero nauis prætoria quo ab aliis dinoſceretur. O. ſignum habuiſſe fertur, Tam & ſi ſingulæ naues deorum imagines ferrent, ſub quorum eſſent tutela. Namꝗ aliæ Neptunũ, Nõ nullæ Piſtricis/Centauri Equi uel Draconis inſignia habuere, Græcis uero nauibus ex inſularũ nominibus plerumꝗ nomina fuere, Quippe Gnidurgis ex Gnido nauis dicta, Samena qđ ex ſamo rotũdæ figuræ, Parona qđ ex paro, & Cercyrion ex corcyra. Cercuriã aũt quaſi caudatã appellarũt, S.cut Afractã Rhodioꝝ, cõtra tẽpeſtates ĩbellẽ Dycrotã Mytilenꝫoꝝ, legimus quoꝗ in lybia fuiſſe nauigia quæ hirci & capri tulere nomina. Barbarũꝗ nauigiũ frequens habuiſſe arctis lateribus quod cameram dixere/lata aluo in modum tecti occluſa pari utrinꝗ prora, quod ſine noxa mutari & uolui ex omni latere poſſet, Supparum uero Alexãdrinæ nauis proprium inſigne fuit. Nam ſolis Alexandrinis ſuppara uelorum licebat inten ꝺere Sicut corbes onerariis nauibus pro ſigno ſuſpẽdebatur. M: uero Antonius ſucceſſu rerum inſolens, purpureũ uelum prætoriæ naui apđ Accium pro inſigni dedit, quo abiecto uictus fugientem uxorẽ fuit proſecutus. Id quod Alcibiades feciſſe dicitur ut prætoriam nauim cum uelo purpureo haberet: Alexander quoꝗ cum indum nauigaret, uerſicolori uelo totius

claſſis inſignia uariauit: Fuitq́ obſeruatum lumen in prætoria naui quod cæ-tera claſſis proſequitur, ſpectatiſſimum inſigne noctu fuiſſe, Quare Scipio in Africam tranſmiſſurus, uelis in altum datis, ſingula roſtratæ naui, bina one rariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere ſignū aut uelum/ad alterius preſcriptum, ſe imperata facere & mandatis obſequi ſigni-ficari: Abiectis uero armis plauſū facere, aut naui uelatā iſulis occurrere ſuppli candi genus eſſe probatum eſt: Sed quod modo de Teſſera dictum fuit, ani-maduertimus Teſſeram Symbolum fuiſſe bellicum & ſignum quo ſocii mi lites dignoſcebantur ab hoſtibus, ut pro quibus & contra quos arma ſume-rent, facile dinoſcerent, Eam fuiſſe in caſtris Diui Cæſaris Venerem genitricē: in Pompei magni Herculem muictum, In Pompei iuuenis, pietatem, In An tonii exercitu lar deus fuit, in Syllæ autem Apollo: Neronem uero Optimā matrem militibus Teſſeram dediſſe tradunt: Ipſeq́ Diuus Cæſar quandoq́ felicitatem, non nunq̄ uictoriam militibus Teſſerā propoſuit. Brutus in phi lippis Apollinem: Cyri autem Teſſera fuit, Iupiter belli ſocius & dux. Diuus uero Antoninus equanimitatis: C. Caligula priapum & Venerem Caſſio tā q̄ molli & effeminato ſignum dedit: Claudius Cæſar grecanico uerſu defini-uit Teſſeram in hæc uerba. Virum ulciſci decet quando quiſpiam prior iniu-riatur ſiue moleſtus eſt: Demetrius Iouem & uictoriam militibus edixit Teſſe ram: Fertur Antiochus cognomento Sother aduerſus Galathas ducturus ſi gnum propoſuiſſe bene ualere, Et Mecenas quoties in caſtris Ducis fungeba tur officio, diſcinti Teſſeram dediſſe: Quam quidam ſiue quem incolumen reuerti, Siue caſtra metari, aut corpora curare, & prandere milites, Seu qua ui gilia educi legiones conueniret, uel quid aliud ſilentio agi oporteret, pro mili-tari ſigno dare ſoliti ſunt: Qua data ſatis conſtabat, non errore ſed conſilio & Imperio Ducis, Ea quæ iubebantur fieri: Fuitq́ probatum experimentis, teſ ſera accepta milites ordines ſeruare frequentes, ea uero ſublata aciem diſſipari. Alii Teſſeram menſuram fuiſſe, qua frumentum militibus metiebantur, non inepte arbitrati ſunt: Erat preterea Vexillum Cerulei ruſſiq́ coloris, quo educ to inq́ arce propoſito, ſatis conſtabat milites, ſi quid ſubitum ingrueret in re præcipiti non iuſto delectu, ſed tumultuaria manu, arma expedire & Iuſticio indicto nomina dare, etiam ſine uacationis priuilegio/Saga ſumi, & inter ſe cō iurare, legiones conſcribi, delectum feſtinanter haberi, arma apparari oporte-re, que quidem tumultuaria manus & ſubitariæ legiones dicebantur, cum ad ſubitos hoſtium incurſus in præcipiti celeritate, non ſatis laxamenti iuſto de-lectui Ducibus dabatur, iuſti autem fuere dies triginta, intra quos expeditioni milites apparari neceſſe erat, Illud autem ſatis conſtat, concuſſu & crepitu ar-morū uictoriam ſignificari, Exortationis, feri, Apud Græcos ἰτ παιάν. Apud Afros inice inice ſeditionis ſignum fuit. Pileumq́ in haſtā propoſitum, ad li-

bertatem proclamari. Manus expedire atq; alte illas efferre conſenſio milita-
ris erat, Manus uero Imperatori protentare milites, initium armorum, & fla-
grante ſeditione tumultum ſuſcitari, Ad arma conclamari Hoſtes adeſſe ſigni
ficari. Defectionis, Athenionem uocare, Is enim Athenio ſiculus fuit, qui Dre
panetis deficientibus cum capita factionis aſſumeret, Interempto domino, &
ex ergaſtulis coacta ſeruorum manu & comitibus uoluntariis regnum ſibi aſ
cuit: Fuiſſe enim factiones partium in Sicilia quemadmodum in græcia ſatis
conſtat: In omni fere græcia fuerūt partes Doricæ & Ionicæ. inter Dores erāt
Lacedemonii. Inter Iones Athenienſes: Athenas quoq; in factiones tres diui
ſas legimus, In Dyachreos, Pedios, & paralios. aliquando in duas Tucididis
unam. Periclis alteram: Aut in plebeiorū, cui Polyporcon, & optimatū, cui
caſſander preerant. Non nunq̄ in plures ſcilicet, Ephialtis, Myronidis, Tho
midæ, Cymonis & leochratis: Teſſaliam uero in egeſareros & petreios. Et in
Argo Ariſtippi & Ariſtei. Et apd' Myleſios una plutis. Altera Chrromacha
factio fuit: Sicut apud Carthaginenſes Barchina & Hanonis, Alibi ſimul'ras
plebeiorum & paucorum. Quippe pericles plebem Cymon optimates foue
bat: Gallia uero cum in factiones duas diuiſa foret, alterius Hedui, alterius Se
quani capita fuere, Licurgus Sparthan in duas factiones diuiſit, quas philas
& obas nūcupauit, etiam peloponeſſus uariis nitebatur factionibus, Namq;
Argini, Helii, Mantinenſes, aliiq; finitimi Lacedemonis diuerſarum factio-
num fuere: In chio autem fuere factiones duæ, & cum alterius princeps Ono-
madeus, uictoria contra alteram potitus eſſet, alterius factionis uiros ab urbe
minime exigendos curauit, ne inimicorum metu uacuus (quod uſu plerūq;
uenit) diſſidium cum amicis fereret: Conſueuiſſe quoq; Romanos milites:
Itaq; militari diſciplina traditum ferunt, ut ſtipendii pecuniam aut aliunde pa-
ratam quæ unicuiq; ſuper eſſet pugnæ tempore, apud ſigna in ſarcinulis de-
ponerent, eamq; Imperatores iuxta ſigna ſeruari mandarent, Quod ideo cō
ſtitutum ferunt, ut non modo patriæ & latium, ſed fortunarum ſuarum, mi
lites defenſores paratiores proptereaq; fortiores forēt, Et licet dimidia pars ſti
pendii apud ſigna ſequeſtrari prius ſoleret, Tamen Domicianus, ne ultra mil
le nūmos deponerentur a ſingulis, edictoprohibuit: Quod ab Aſiaticis Ro
manos ſumpſiſſe crediderī, quibus fuit in more, ut militiam ſequuti quæ pre-
cioſa haberent & magni cenſus, ſecum in expeditionem ferrent, ut tuendi neceſ
ſitate quæ illis erant cariſſima. plurima & maxima prælia obirent, promptiuſ
q; dimicarent, perſæ uero non pecuniam & gazas ſed pellices uelut cariſſima
pignora quæ ſtimulis agerent, apud ſigna deponebant, ut pro his quæ erant
exoptatiſſimæ, & quas maxime diligerent, uelut coniugum & patriæ memo-
res, forti & preſenti animo mortem oppetere non dubitarent: Illud quoq; pro
ditum memoriæ eſt, quoties duo ſimul Coſs. hiſdem creati auſpiciis, contra

eoſdem

eoſdem hoſtes ducerent legiones, tam itineris, q̃ ineundi certaminis ſignum,
ab ãtiquiore & Cõſulari aut pluribus honoribus funto dari cõſueſſe, Quod
q; ſi quando patricios & ſenatum aduocare conſules uellent, p preconem ſin
gulis nominatis, aut buccina, plebeios uero Tribunus, plebis per miniſtros
non ſingulos expreſſis nominibus, ſed uniuerſos cornu, aduocabat.

Quæ fuerint Romanis comicia centuriata, quæ curiata. quæ tributa & quæ
calata. Caput III.

QVod Centuriatis Comiciis Conſules. Tribuni militares præ
tores & reliqui magiſtratus, qui maiora auſpicia habebãt cre
arentur nemini dubium fuit: Cum enim quattuor eſſent co
miciorum genera. Edilicia. pretoria, Tribunicia, & conſularia
quibus poſtea addita Cenſoria & quæſtoria. Centuriata fue
re, quæ niſi auſpicato fieri poterant: uocatis cẽturiis, partibus
diſtributis, cẽturiatim aut tributim: deſcriptis ordinibus. Claſſibus, ætatibus
auditis authoribus, & re promulgara & cognita. Vocabantur enim centuriæ
in Martium campum, quo conuenire facilius poſſent, ubi libera erat, ſuffra
gandi poteſtas, ibiq; comiciorum die, ex cenſu & ætate, illorum qui ex qua
libet tribu in centurias ſelecti erant & in claſſes (Nam populus in cẽtum tur
mas diuidebatur) Non autem mixtim ex colluuione omnium, per pontẽ ſuf
fragia ferebant, Quæ tamen comicia ſi quando populus coire nollet, per pa
tres clienteſq; patrum fieri poterant, poſitoq; uexillo in arce, exercitus præſidii
cauſa imperabatur. Idq; propterea cautum, quod intra urbem comicia habe
re aut legere militem non decebat, Quippe armatis legionibus urbem ingre
di fas nõ erat, ne graſſatoribus obnoxia foret,: Candidatorum uero mos fuit
cum comicia fiunt & in ſuffragium ciues uadunt. In candida ueſte ſine toga in
campum deſcendere. cum clientibus gentilibuſq;. ſingulaſq; tribus prehenſa
re & circuire: Homineſq; etiam tenuiſſimos & ignotos quorum ſuffragiis ni
tuntur rogare, atq; illos per ſe & cõmunes amicos appellare, obſecrare & ob
teſtari, quorum nomina memoriter referenda erant, quod ſi qui facere nequi
rent, ad hibito nomenclatore faciebant, Tam & ſi cautum poſtea fuerit, ne
candidatis nomenclatores adeſſent, ſuaq; merita & facinora domiforiſq; con
memorare/demiſſiſq; & humilibus uerbis ſupplicare/nihil deniq; fraudis aut
lenocinii omictere, precẽdere amicos ambire patronos, domos ſtationeſq; cir
cuire, admonere beneficii perlicere donis Iuuenes, & ingẽtia polliceri/ nihil re
liqui facere ut ſibi in conſequendis honoribus ſocii & adiutores ſint, atq; in pe
titione ſuffragentur: In qua re elaborandum erat, ut adoleſcentes nobiles &

ſummo loco natos ſtudioſos haberent, qui omni ſtudio & comitate, rogan-
di perſuadendiq; erant, ut ſe amicos ſuffragatores, duces, atq; aſſertores exhi-
berent, competitoribuſq; inuidiam, ſibiq; ſtudia hominum, fauoremq; con-
ciliarent: Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, poteſtates
& Imperia peruiciſſe inuenimus: Cum enim populus tam Romuli q̃ Tulli le-
gibus comiciorum princeps foret, ita ut quos creare magiſtratus uellet illi po-
teſtas eſſet, his artibus delinimentiſq; ſingulorũ animos captare oportebat,
Quod licet eſſet in uſu frequens, non nulli tamen hoc ſupplicandi genus ue-
lut ſordidum & parum libero homĩe dignum deuitarunt, ſiquidem. L. Craſ-
ſus nunq̃ adduci potuit, ut preſente. Q. Sceuola more candidatorum popu-
lo ſupplicaret: phocioni quoq; cũ nunq̃ ſupplicare populo ſuſtinuiſſet & ideo
comiciis intereſſe noller, abſenti & inuito honores delati ſunt: Qui etiam cã-
didati ut plus authoritatis ferrent, utq; iuſta ſuffragatione digni haberentur,
cognomenta ſepe clariſſimarum familiarum deſumpſerunt, eaq; propria & pe-
culiaris licentia candidatorum fuit, ut bonum nomen ferrent, & ex optimati-
bus iudicarentur, Nec minore ſtudio his quos rogabant agere gratias, Nam
mirum & efficax ſtudium, in agendis gratiis habebatur, Singulos deniq; pre
enſare, obuiaſq; manus dare, ſalutare & omnibus arridere debebant: Qui ut
conſpicui eſſent, utq; a populo ſpectarentur, nũdinarum tempore & mercatu
frequenti quo opifices & agreſtes ad Vrbem cõmeabãt (Cum nona quaq;
die fora cõſtituerẽtur) in edito colle ſpectandos ſe prebebant, ut popularem
gratiam fauoremq; aucuparentur, Idq; poſt aliquod ſecula lapſis iam & deflu-
xis moribus fieri ſeruatum eſt. Antea enim ſine ambitu ſuffragiorum aut his
lenociniis: preſente Senatu, ſummo ſilentio ipſi per ſe candidati in comiciis ui-
tam ſuã belli domiq; decora atq; officia in rem publicam, & quid ſingulis uni
uerſiſq; preſtitiſſent, tum maiorum fortiter facta, longa & accurata oratiõe ex-
plicabant, qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine, honores geſſiſ-
ſent, teſteſq; & laudatores dabant, qui omnes equiſſimis animis audiebant,
Quæ rerum geſtarum cõmemoratio non ficta, longe plus poterat q̃ præces
& ambita ſuffragia, quæ poſtea urbem inuaſere, Quibus quidem comiciis,
plerũq; Dictator, Cos, aut prætor maioreſq; magiſtratus preerant, Ante cu
ius curulem Sellam candidati ſuffragia excipiebant: Scita uero ſuffragiorum
non genti qui ex ordine Iudicum erant, ſelecti cuſtodiebant, & ne quid frau-
dis doliue admitti poſſet, neue quis teſſerulas in loculum coniiceret ſollicite cu
rabant, Quippe ſingulis tribubus comiciorum die non ſolum cuſtodes ſed
rogatores & diſtributores præerant, Deſcribebantur nomina tribuum uel cẽ
turiarum, quæ intra cancellos quibus ouilia nomẽ erat, Vt quæq; uocata fue
rat ex urna ut ſors ferebat introducta. ſuffragabatur: Demum tribuum ſortit-

cione facta

cione facta in ciſtellam poſita/quam ſitulam dixere, renũciabant preconis uo-
ce, quem quæq; tribus cãdidatum elegiſſet: fuitq; priſci moris, ut Veturia cu-
ius erat prerogatiua ſuffragiorum, pro ſuo candidato prius in ſuffragium iret:
Namq; ex centuriis militaribus facto iterum delectu tam ex iunioribus q̃ ue-
teranis præſtantiores in proprias ſe ligebant centurias/quarum erat preroga-
tiua ſuffragiorum per uices, quibus ueturiæ nomen datum: Nõ nunq̃ alia ſer-
uata eſt ſuffragiorum ratio, Siquidem. L. Caſſius longinus Tribunus ple-
bis. C. Mario & flacco/Coſs, ut populus per tabellas puntis diſtinctas ſuffra-
gia ferret/legem tulit tabellariam/quæ diu ſancta & incorrupta mãſit: Ea enĩ
lege, ne qua inuidia oriret, & quo magis animo libero/uota impartirẽt, cautũ
fuit, ut nõ uoce, ſed pũtis ſuffragarent: Punto enim in tabella appoſito per ſin-
gulas tribus pro quo candidato ſuffragia conferrent/dinoſci poterat: Qui-
bus tabellis/nihil aliquando melius uiſum/cum illis ambitus & contionum
licentia, palam adempta fuerit: poſtea animaduertentes, quia authoritas opti-
matum & illorum qui honoribus preſtant/plus uoce quam punto haud du-
bie poterat/poſtpoſitis tabellis/ad aperta ſuffragia, & primum ordinem comi-
ciorum redire, non nunquam diſcoloribus ceris ſigna ſuffragiorum & ſentẽ-
tiarum notabantur, quod in iudiciis quoq; fieri animaduertimus. Perſæpe ue-
ro uniuerſus populus effuſo ſtudio & fauore accenſus/aliquem inſignem can-
didatum ob excellentem uirtutem militarem/cuius ſumma dignitas/maxi-
meq; res geſtæ fuere cuntis ſuffragiis. Conſulem aut prætorem ædilem aut
Cenſorem declarauit, & comiciis renunciauit, Quibus in ſuffragium miſ-
ſis. Conſul qui præſidebat, cum qui ad honores promotus fuerat, primus
uoce renũciabat, mox preconis uoce populo palã fiebat: in quo prodigium me-
moriæ eſt, Domicianum morte affeciſſe flauium Sabinum. quod Conſula-
rium comiciorum die, preco illum non Conſulem, ſed per errorem ad popu-
lum Imperatorem declarauit. Qui uero Candidatus renunciatus/deſigna-
tuſq; fuerat/anteq̃ iniret magiſtratum, ſollẽne carmen precationis prefatus ſi-
cut mos eſt/celebri oratione/populo uniuerſo agere gratias/eumq; honoratiſ-
centiſſimis uerbis alloqui, & de ſe bonam ſpem polliceri debebat, quod Pau-
lus æmilius cum aduerſus Perſen totis comiciis/Coſ, foret renunciatus face-
re recuſauit: Nam palam profeſſus eſt, nullas ſe gratias populo debiturũ, quin
ſi meliorem nacti eſſent/liberam ſe eligendi poteſtatem populo daturum dixit
inde e cãpo q deſignatus declaratuſq; fuerat, ĩ Capitoliũ, mox ab uniuerſo po-
pulo in domũ ſuã deducebat. Quod ſi p̃mis ſuffragiis minus ualere poterãt
parũq; uiriũ in ꝓmouendo candidato fuiſſet, Quippe cũ bina demo de eiſdẽ
cãdidatis ſepe comicia fierẽt, quo facilius in comiciis cõcordia populi firmaret:
plerũq; ꝓlatis comiciis fracto aĩo ſqualore & lachrimis demiſſi & ſupplices cã

didati.ſingulos etiam de plebe homines/ atq; humillimum quemq; prehenſa
re populoq; uniuerſo ſupplicare ſolebant.ita ut quod prius aſſequi nō poterāt
pietate motus ppl's traderet:id enim in comiciis plerunq; eueniebat/ut dies in
termiſſus/rumoreſq; temere diſſipati.aut fabula ficta uel minima offenſiun-
cula/paruaq; rerum momenta.totam ſæpe rationem comiciorum perturba-
rent/& magnos motus excirent:Fiebat enim ſæpe tum miſeratione/tum ſplē
dore uitæ,non nunq̄ gratia/aut meritis antea exhibitis/ut magni caſus inter-
cederent fieretq; repentina mutatio.ut qui modo erant repudiati/honeſtiſſi-
ma ſuffragatione haberentur.digni/preſertim a populo/qui uelut mare/ſem
piterna agitatione mouetur:Non nunq̄ in conferendis honoribus/populum
bis cenſuiſſe & ſuffragia dediſſe compertum eſt:Centuriatiſq; & curiatis co
miciis diuerſa ſuffragia cōtuliſſe/quod ideo fit/ut cuiq; libera facultas foret po
ſtremis comiciis mutare ſuffragium/ſi quem primæ ſuffragationis peniteret,
fertur tamen C.Cæſar.comicia ita cum populo partitus,ut pro parte dimidia
candidatorum quos populus uellet/exceptis Conſulatus petitoribus,pro al-
tera dimidia quos ipſe dediſſet/pronunciaret,perſæpe uero/in comiciis Con-
ſularibus quia Imperatores deligebantur/ præter populum uniuerſum etiam
militaris ordo,& equites frequentiſſimo concilio aduocati intererant:Q uip-
pe ſuffragatiōe militari ſummi plerūq; duces delecti ſunt : Scipioni enim Afri
cano iuſſus populus inire ſuffragium omnis militaris ordo/omneſq; centuriæ
& tribus/ad unum Imperium in Hiſpaniam detulere/Q uoties diſſimilia ſuf
fragia diuerſis comiciis darentur,illa preualere certum eſt / quæ iuſtis comiciis
fierent:Prerogatiua enim ſuffragiorum ſemper iuſtorum comiciorum fuit:
Q uod autem dempta toga candidatos in campum prodire obſeruatum eſt:
propterea conſtitutum ferunt,ne per occultos ſinus pecuniis abſconſis / largi
tione & ambitu ſuffragia mercarentur/aut ſaltem ut cicatrices & uulnera quæ
pro patria proq; ciuibus pugnando paſſi ſunt conſpicua forent , proditumq;
memoriæ eſt/Africani ſuperioris filium/Cum preturæ candidatus in campū
deſcenderet/candidam quam induerat togam/ turpitudinis maculis obſoleſa
ctam oſtendiſſe/magnoq; dedecore/totius populi ſuffragio repulſam tuliſſe:
Q uæ quidem centuriata comicia per cornicinem indici . Curiata uero per li-
ctorem calari ſolebant:Fuere aūt Curiata Comicia/ in quibus non de magi-
ſtratibus conferendis.ſed de exercitu/de legibus, de legatis/deq; ducibus deli-
gendis,& legionibus inter Coss.partiendis/de prouinciis/de genere belli de
q; his quæ ad rem pertinent militarem/& an contra hoſtes arma ſumere expe
diret/decernebat,ut ſi rogationē probaret populus,bellū fieret.ſi uero antiqua
ret.ceſſaret ab armis:in qbus ſuffragia nō ex cēſu & ætate ſicut in Cēturiatis,
ſed ex generibus oium ætatū & ordinū promiſcua multitudine ferri aſſuerant:

Cum enim uiritim Tribules dabant ſuffragia, & ubi accedebat ſingulorum
totiuſq; uulgi opinio & conſenſus/ ea comicia curiata: Cum uero per ſingu-
las Centurias unus ferebatur calculus, Centuriata dicta ſunt: Ideo in curiatis
omnis poteſtas ſuffragiorum & comiciorum euentus penes populum ſtetit.
Nam ſingulis popularibus, etiã deſpectiſſimo cuiq; uiritim ſuffragãdi/ proq;
ſuo candidato decertandi poteſtas erat: in Centuriatis uero cum nõ ſinguli cẽ
ſerent, Sed per Centurias ſuffragia ferrent, in quibus copiæ aliquorum plus
poterant, pro eo quod ex omni tribu præcipui opibus & dignitate/ in Centu
rias ſelecti ſuffragabantur. Diuitum ſuffragationem preualuiſſe certum eſt: In
terdum uero, Curiatis comiciis, Tribunos.pl. Tribunoſq; militares & alios
magiſtratus extra ordinem creatos inuenimus: Tunc maxime/ cum hi magi-
ſtratus primum inuenti conſtitutiq; ſunt: Erat enim conſentaneum, in no-
uis magiſtratibus creandis, nõ aliquorum, ſed totius populi ſuffragia poſtu
lari: Quod niſi comiciis curiatis fieri poſſe nemo dubitauit: fuit quoq; aiad-
uerſum leges quæ ad populum pertinerent, quandoq; Centuriatis comiciis la
tas, Siquidem. L. Valerius publicola Comiciis centuriatis legem tulit, nequis
magiſtratus ciuem prouocantem uerberaret necaret ue: præter quæ, fuere Ca
lata comicia, quæ curiata & Centuriata continent. Hec enim ſunt Pontificis
Maximi & ſacerdotum, in quibus non omnes ſed deſcripti ſelectiq; conueni-
re & ſuffragia ferre poterant, Nam cum uniuerſum populum, ſacerdotia mã
dare uel quenq̃ ſacris preficere, propter religionem non diceret. Cn. Domicio
Tribuno.pl. legem ferente, cautum eſt, ut minor pars populi ſelectiq; uocarẽ-
tur, & ab ea parte qui dignus collegio foret, in ſacerdotium aſſumptus coop-
taretur: ideo non plures q̃ decem & ſeptem tribus, in pontificis aut ſacerdotũ
comiciis, unq̃ interfuiſſe compertum eſt: Quæ non comicia, ſed populi con
cilium dicebatur, quippe qui non populum uniuerſum ſed tantum partem cõ
cilio aduocarent: Cunq; ſacerdotium maximæ eſſet authoritatis propter reli-
gionem, Decuit ſacerdotes comicia habere propria in quibus ad ſacerdotium
aſſumerentur: His quoq; comiciis calatis, quæ arbitris pontificibus fiunt, arro
gationes illorum qui cum ſui iuris ſint, in alterius tranſeunt poteſtatem fieri cõ
pertum eſt. Hec enim comicia illa ſunt calata. quæ pro collegio pontificum,
aut Regis ſacrorum/ auguris ue, aut flaminis inaugurandorum cauſa fiunt,
Siquidem ut hi crearentur, & in collegium admitterentur, ſacris ue præfice-
rentur, & inaugurarentur, calatis comiciis decernebatur: Calatis quoq; Co-
miciis & ſacrorum deteſtationem & teſtamenta fieri, animaduerſum eſt: Tria
enim ueteribus fuere teſtamentorum genera/ Vnũ quod calatis comiciis fie-
bat/ Alterum quod per æs & libram, libripende adhibito & emptore fami-
liæ: Tertium quod procintum uocabatur, cum milites ituri in prælium, nul-
la legum ſollemnitate, tribus aut quattuor adhibitis, raptim apud com-

militones teſtabantur, qui mos talis erat, ut milites cum decernere parant,
ante q̃ togam circumcingerent aut clypeos arriperent, tribus aut quattuor au
dientibus heredem ſibi nuncuparent ſiquid in acie ſecus eueniret: poſtremo fu
ere comicia tributa, quæ tunc fieri cognitũ eſt Cum non ex generibus homi
num, neq; ex cenſu & ætate, ſed per regiones urbis tributim uicatimq; ſuffra-
gabantur, in quibus intereſſe tribus & ſuffragari per regiones & compita aſ-
ſuerant: poſt aliquot uero ſæcula. P. Scipio Africanus & L. Mũmius Cenſo
res ſuffragia mutaſſe feruntur, ut regionatim ſuffragarẽtur, pro generibus ho
minum cauſiſq; & queſtibus, tribus deſcribendo. Quibus comiciis, ut Tri-
buni plebis minoreſq; magiſtratus fierent, a Volerone primum, deinde a le-
ctorio Tribuno plebis rogatione promulgata cauebatur, ne patricii quos uel
lent tribunos per clientum ſuffragia crearent, non populus: Quibus etiã tri-
butis comiciis Tribuni militares ſæpe creati fuere, qui Comiciati dicti. in qui-
bus ſi deeſſent Senatorii ordinis candidati Auguſtus Octauius illos ex eque
ſtri ordine ſuffecit, ita ut finito honore in utro uellent ordine permanerent:
Et licet Centuriata Comicia niſi decreto Senatus & auſpicato, ac ſacrificio per
fecto, & litato fieri minime ſolerent, tamen Tributa comicia quia minimorũ
magiſtratuum ſunt, nec Senatus Conſulto nec augurato, nulliſq; preceden-
tibus ſacrificiis facta & eadem die abſoluta rata erant: Tam & ſi lege helia & fu
ſia nequis per eos dies quibus cum populo agitur, niſi de celo prius ſeruaſſet
agere liceret, cautũ fuerit: Eratq; mos aſpicandorum comiciorum, ut cũ prefa
tione deorum dearumq; bonis fauſtiſq; nominibus ac diis bene iuuãtibus cõ
cilia inirent: apud Argiuos uero indictis comiciis. Cum prætor in præfationis
carmine Iouem Apollinem atq; Herculem præfari ſoleret ut ſucceſſus darent
proſperos, poſtea Philippi nomen adiecerũt præfationi, aſſentationis genus.
Illud tñ non prætericrim neq; comicialibus diebus more maiorum Senatum
haberi, neq; nundinarum tempore, comicia fieri licere, ne a legibus accipien-
dis quæ trinũdino dabantur, plebem auocari contingeret neue interpellaren-
tur nundinatores, utq; ruſticis qui in urbem ueniunt componẽdi lites, & trã
ſigendi facultas foret: Quodq; die, imbribus aut turbine procelloſo, aut ſi
fœda tempeſtas cum grandine, uel ſi tonitrua aut uenti fierent, uel ſi in frequẽ
ti multitudine quiſpiam morbo concideret, comiciorum die, & niſi ſeruatum
de celo eſſet prius quo ad centuriata comicia, cũ populo agi nõ licebat, habita
q; in his & ꝑmota, tanq̃ fœda tempeſtate facta dirimi oportebat, augurũ reſ-
ponſo qui quid uicii interceſſiſſet, renũciabãt, idq; lege Helia & fuſia, in quo
id fuit memoriæ proditũ, cũ Appius pulcher ad populũ cauſam diceret, q̃d
nauali prælio uictus, per contemptũ religionis claſſem amiſiſſet. omneſq; tri-
bus in eius noxam ſuffragia ferrent, beneficio tempeſtatis adiutũ penã effu-
giſſe: Nam ſubito imbri & turbine coorto ſublatis comiciis iudicium euaſit.

ante uero Comicia habita quid uicii intercesſiſſet, renunciare auguri non lice
bat quia diuinare uidebatur. Q uodq; cum feminis comiciorum nulla fuit co
munio, ideo mulieres nec comiciis intereſſe, nec ſuffragia ferre, neq; foro aut
concionibus in miſceri, & propterea nec arrogari poterāt, quod erat apud A
thenienſes conſtitutum, ut nulla feminarum conciliis publicis aduocetur, uel
ferre ſuffragium aut concionibus uirorum intereſſe ualeat: fuitq; moris apud
eos, quo frequentius comiciis aſſueſſerent, ut ſinguli ſuffragatores nūmos ac
ciperent, quod a Caliſtrate primum inuentum ferunt, Nam cum propter aſ
ſiduas bellorum expeditiones, Athenienſes a rebus urbanis diſtracti uix foro
aſſueſcerent, & per infrequentiam comicia cogi nequirēt: Q uippe cū ex omni
populo, in quo uis arduo negotio, ultra quinq; millia non cōuenirent, ut poſt
habitis negociis ad rem publicam accederent, & de publicis conſultarent, ali
quo inuitamento cohortandi fuere: Neq; ab his quorum īminutum Imperiū
fuit, apud Romanos comicia haberi, tāq̄ in fauſti prodigii & infandi ominis
foret, Neq; illorum qui rei agerentur nomina ad petendos honores admicti
niſi crimine inducto & abſoluto, Neq; abſentium rationem habendam licet
non nulli legibus ſoluti, contra comiciorum morem, abſentes ſuffragia pertu
lerint. Q uod a locris Anphiſcis qui haud procul delphis incolunt factū me
minimus, apud quos nullius abſentis habetur ratio, ſed cum concio aduoca
tur, non ſolum Pilagoræ & ſacratores, ſed omnis multitudo illorum qui ſa
cra faciunt conueniunt, & ſuffragia ferunt. Q uotieſq; non iuſtus comiciorū
rogator fuiſſet, comicia inde habita minus legitima cenſeri: Et licet eum qui
comicia haberet, aut illis preeſſet, ad honores aſſumi non deceret, plerūq; ta
men qui comiciis præfuere, licet peſſimo exēplo, aliorū miniſterio & opera il
los aſſequi meruere. Eſtq; memoriæ datum ſexagenarios maiores, & homīes
grandeuæ ætatis, quod ciuilibus uacarēt muneribus, ad comicia ſuffragii cau
ſa deſcendere cogi nequire, quare deiecti de ponte & de pontani ſenes dicti ſunt
Namq; iuuenes olim ſenes de ponte deturbaſſe dicuntur, cum illis non idem
maneret uigor, & animi ſenſus eſſet obtuſus: Q uodq; comicia magiſtratuū
non ſolum per dictatorem Conſulem & pretorem, ſed per interregem, ædilē
quæſtorem, Tribunum. Pl. præfectum urbis, Tribunumq; celerum, aut Pō
tificem Maximum de Senatus ſententia plebiſq; ſcito, non nunq̄ per populū
indici compertum eſt: ipſe tn̄ pretor Cōſularibus comiciis author eſſe nō po
teſt, quod maius uerſaretur Imperium in Conſulibus creandis q̄ ut per pre
torem explicaretur, Cumq; Cæſarū temporibus arbitrio Pricipis, non nunq̄
tribuū ſuffragio comicia fierēt, Tiberius Cæſar īter cætera cōſtituta, e cāpo ad
pr̄s illa trāſferri uoluit quoꝝ cōcilio et ſuffragio etiā ſn̄ pp̄lo cādidati ad hono
res et ipi a ꝓuecti fuer̄, ex duobus tn̄ cōſulibus ei q minor natu foret comicioꝝ
hab̄dorꝝ munus dari cōſueuit, Sine aut cōſulis, p̄toris uel tribuni aut alterius

magiſtratus decreto, populo & plebi cōuenire, aut clandeſtinos cœtus coicio
nes uel conciliabula habere (ne quis malo exemplo populum ſeuocaret, uel ſe
cretas conſultationes faceret) non licebat.

Quando primum ædilitas cœperit, & quot fuerint Aediles, & qui Curules & qui plebei. Caput IIII.

QVo tempore exactis regibus, & conſulibus creatis plebs cō-
tentione maxima, cum patribus certauit, & tandem ut alter
ex conſulibus, plebeius foret obtinuit, Patres pro cōmunica
to plebi conſulatu, ædilitatem ſimul, & præturam, uendica-
runt: Igitur, curuli ædilitate creata, illam Cn. Quintio Capi
tolino, &. P. Cornelio Scipioni ex patribus dederūt, poſtea
alternis ānis modo ex plebe, nunc ex patridus ediles creari cepti, munuſq; pro
miſcuum fuit. Donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata eſt.
Tunc cum Cn. flauius Appii ſcriba libertino patre natus, cum. Q. Anitio p̄
neſtino, haud multo ante hoſte populi Romani Edilis curulis, Ius ciuile in
penetralibus pōtificū diuulgauit. dieſq; faſtos in albo ꝓpoſuit, ac ædem cōcor
diæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit, Demum diſſidente plebe
a patribus, ut duo eſſent plebis ædiles, ſicut duo patricii antea fuerāt plebi eſt-
a patribus conceſſum: Lapſis inde temporibus, cum Iulius Cæſar rerum po-
tiretur, tunc primum ſex ædiles creati. duo patricii qui cereales dicti qui curam
gererent annonæ forenſis copiæq; cibariorum reliqui ex plebe, quorum præ-
cipuū munus erat, Vrbis, ædium ſacrarum, priuatarumq; curam agere, ad
eoſq; abſentibus uel impeditis Conſulibus ſumma rerum, & maieſtas Con-
ſularis Imperii ſæpe delata eſt: Hi præcipue curabant ut ædificia publica priua
taq; fierēt, Vtq; templa, Theatra, Stadia, fora, porticus, Curiæ & Baſylicæ.
atq; mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur. Quod lege ue-
teri ſancitū erat, in hæc uerba, Sumptoq; ædiles curatores Vrbis. Annonæ,
ludorumq; ſollēnium olliſq; ad honoris amplioris gradū, prius acceſſus eſto,
& infra, Quibus ſacrarum rerum procuratio & totius urbis tutela ſæpe cō-
miſſa eſt. Ad quos etiam Senatus conſulta & ſcita plebis, ut in æde ſacra con
derentur, deferebantur: Præparando conuehendoq; frumēto & oleo ne urbs
penuria ānonæ, neue caritate laboraret, utq; cōmeatus quæq; bello uſui forēt
in caſtra deferrentur, ædiliū muneris erat, Ideo Manius Martius & Trebius
ediles plebis, quod in ſumma Caritate frumētum populo in modios aſſibus
dedere, cōmeatuſq; inuexere ſtatuas in capitolio & palatio cum titulis hono₂
meruere: Et. M. Seruilius. T. filius ædilis Curulis, qđ olei denas libras ſingu
lis aſſibus p̄ſtitit, celebri memoria dignus fuit: etiā in eoſq; pluſq̄ lege diffinitū

erat agri poſſiderent diem dicere, matronas probri accuſare: Foeneratores co-
ercere: Popinas & ganeata obſonia inhibere, in facta dictaq; in ciuilia atq; im
proba animaduertere, atq; in exilium agere, ædiliciæ poteſtatis erat: Nero ta-
men dum munere ædilicio fungitur, ne quid cocti in popinis ueniret, præter le
gumina & olera interdixiſſe fertur, Qui etiam nimiam ædilium poteſtatem
cohibuit, ſtatuitq; quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, quã
tumq; penæ irrogarent: Circa religionem ne qui niſi Romani dii patrio mo-
re colerẽtur, neue a uetuſtis cerimoniis decederent ædilibus præcipua cura fu
it: quorum edictis cautum eſt ut Iudeorum Aegyptiorumq; ſacra ritus & ceri
moniæ ex urbe pellerentur, & exigerentur: Senatus conſulta eccipere, ſuper e-
mendis uendendiſq; ſeruis aut iumentis ſi ex fide bona uenirent, deq; illarum
uicio & morbo cognitionem animaduerſionemq; habere. Thermarũ curam
agere, illaſq; ne eſſent inmũdæ neue nimis eſtuarẽt curare, ædiliciæ cognitio-
nis erat: Demenſutis quoq; & uertendis uiis deq; alea cognoſcere deſuperq;
edicta proponere, quæ ædilicia dicta ſunt, mulctamq; non parenti irrogare,
aut nota turpitudinis afficere, poterant: Horum exemplo ephori Lacedemo-
nũs fuere. et in Theſſalia ædiles qbus uirgas lixæ præferebant, quorũ munus
erat ãnonã & forum cupedinis curare, apud Græcos & Etholos Agorano-
mi quorum edictis uendentium & ementium rabies coercebatur. qui hoc etiã
ſibi arrogarunt, de uenditarum emptarumq; rerum uſu & comertio, deq; cõ
uentionibus & pactis cognoſcere, in tantumq; honoris culmen ædilitas pro-
uecta fuit, ut Vrbe peſte laborante, maieſtatem Conſularis Imperii ad ædiles
decidiſſe. T. liuius author ſit. Ac iam bonis temporibus, ab optimis quibuſq;
ſplendor ædilitatis quæſitus fuerit: Nã & duo Craſſi, &. Q. Mutius, & p. lẽ
tulus, & Scaurus ſummis honoribus functi ædilitatem magnificẽtiſſime geſ
ſere, illamq; magni muneris loco exequuti fuere, Paulus quoq; æmilius, cum
duodecim magnis cõpetitoribus in petitione ædilitatis p̃latus fuerit, pro ſum-
mo honore duxit: Sũt tamen exempla illorum qui repulſam impeticione ædi
litatis perpeſſi mox conſulatus præturas & ſummos honores meruere, inter
quos. C. Marius qui in duabus ædilitatis peticionibus Curulis ſcilicet & ple-
beiæ, una die bis repulſam tulit, ſepties deinde. Cos. fieri meruit: Scipio uero
æmilianus, cum candidatus ædilitatis in campum deſcẽderet, ab uniuerſo po
pulo, fructum ubertimum cepit. Mam pro ædili omniũ ſuffragatione Cos.
factus eſt: L. lucullus cum ante adultam fratris ætatẽ magiſtratus petere nol
let, tantum gratia & fauore ualuit ut abſens una cum fratre, ædilis relatus fue
rit, Veſpaſianus uero cãdidatus ædilitatis quinquies repulſam paſſus, Demũ
ad Imperium fuit euectus: Et q̃uis ædilitas per ſe proprium munus foret, ſe-
pe tamen magiſtros equitum & Tribunos plebis ſimul cũ magiſterio & tri-
bunatu ædilitatem geſſiſſe comperimus: Cn. flauium Appii Ceci ſcribam, cũ

tribunatu plebis ædilitatem, & T. Sempronium, magiſterium equitũ una
cum ædilitate habuiſſe conſtat: Tam & ſi duos magiſtratus preſertim curu-
les ſimul gerere, antea interdictum fuerit: Munera etiam magnificentiſſima,
& ludos apparatiſſimos ad conciliandũ populi fauorẽ, p ædiles plebis aut Cu
rules nũc Romanos nũc plebeios, nõ nunq̃ ſcenicos. publica uel priuata ipſe
ſa aut exmulctaticia pecunia curari & inſtaurari plerũq; adnotauimus, i quibus
uenationes belluarum, quæq; mira ſpectatu, & inſolita ſunt, non nunq̃ gla-
diatorum paria qui digladiarẽtur, ſpectaculis exhibuere: quæ munera cũ mag
nificentiſſime per ædiles edita fuiſſent, gradus ad ampliſſimos honores ma
giſtratuſq; fecere: Illud memoriæ datum eſt eos qui ſcriptum facerent ad ædi
litatem admicti nequiſſe, propterea flauius ſcriba, quia ſcriptum fecerat, niſi
iuraſſet ſe ſcriptum nõ facturum, ad ædilitatem admiſſus non fuiſſet, Quod
q; ædiles ſicut Tribuni plebis ſacroſancti aliquando habiti ſunt, Quod licet
ueteri conſtet exemplo, lexq; a ualerio Conſule poſt decem uiros lata, tã Tri-
bunos q̃ ædiles, Iudices, atq; decem uiros inuiolatos ſanxiſſet, Tamẽ quia ædi
les Curules neq; preenſionem, nec uocationem habere, nec lictore uti, eoſq;
a priuato ad maius tribunal, preendi duciq; a magiſtratibus nouimus, ppter-
ea ædilem non eſſe ſacroſanctũ opinati ſunt: quod Demicianus Cæſar facto
declarauit, qui Tribuno pl. author fuit ædilem repetundarum accuſandi. Iu-
diceſq; in eum a Senatu petendi. Qui quidem ædiles non Romæ tantũ, ſed
in oppidis & uicis ignobilibus ſæpe fuere magiſtratus, qui de mẽſuris et rebus
mimis iura dabãt: Hoc quoq; notatũ eſt. poſſe ædiles exhauſto atq; inopi æra
rio/nouũ uectigal cõſtituere, quo rei publicæ oneribus cõſulatur: Quodq;
ſicut Tribunos plebis ad Tribunatum, ita ædiles ſiue curules ſeu plebeios qui
patrem haberent ſuperſtitem ad ædilitatem minime admicti poſſe, exemplis
maxime probatum eſt.

Iudicium ignaui Iudicis ſuper controuerſo Iure, perperam iudicantis hauſtũ
aquæ per fundum alienum non deberi. Caput V.

SVper controuerſo Iure in foro Romano, me preſente apud
ignauum Iudicem qui preſidebat, dum quotidiana patroci-
nia preſtarem, aſpera & uehemens quæſtio agitari cepta eſt:
Petebatur enim a teſtatoris filio, cui hauſtus aquæ in fundo
quem alteri legauerat, teſtamento exceptus fuerat, iſq; fons
imodicis caloribus poſtea exaruerat, deinde tribus poſt ãnis
denuo emerſerat, ex teſtatoris uoluntate: ſe ad illius hauſtum per fundum le-
gatum admicti: Cui contra ſtabat fundi dominus, & deſita aqua ſeruitutem
ſe nullam debere aiebat: Quippe cum aqua cuius hauſtus teſtamento excep-
ptus fuerat

ptus fuerat fonte areſacto eſſe deſierit, ceſſare etiam ſeruitutem, quæ propter-
ea debebatur dicẽdum erat, Et ubi hauſtus aquæ ex nouo fonte, illi forſan de
beretur, ius tamen eundi per fundum ſuum, ſe inuito illi non eſſe, pluraq; in
hanc ſen tentiam adduxerat, quibus non diſſimulanter queſtioni reſpõdere ui
debatur: Cõtra uero teſtatoris filius, relicta a patre ſeruitute & hauſtu aquæ ſi
bi legato, etiam aditum ad aquam qui nullibi niſi per fundũ patere poterat, re
lictum dicebat, cũ nullus aquæ uſus foret, niſi haurire liceret, neq; poſſe hau
riri, niſi per fundum aditus eſſet. Quod ſi fieret ſecus, profecto cum ſibi aliun
de haurire non daretur. ipſe legato præter teſtatoris uoluntatem, fruſtratus fo
ret. Quod eſt pudendũ dicere: Rurſus tã & ſi aqua deſita fuiſſet/ſeu eſtu ue-
hementi/ſeu quouis modo areſacta, ea poſtea renata Ius priſtinum ſibi debe
ri aſſerebat, Nã quãdiu/aqua e fonte manaret ius hauriendi ſibi integrũ eſſe
dicendum erat: Cumq; ĩmodicis iurgiis deſuper obſtreperent & turpibus uo
cibus inuicem con flictarentur, Iudex qui aſſidebat/ ſeuerus & uehemens am
borum audito poſtulatu, pauca interfatus, queſiuit an aqua ex fonte areſacto
penitus fluere deſiiſſet, & cum triennio aquam ex fonte manare deſiſſe, quip
pe cum tenuis non perẽnis foret: Illamq; denuo ſcaturiſſe/tabulis & teſtibus
planum feciſſent, deq; hoc nulla controuerſia foret: Hoc aſſeuerato parumper
ſubdubitare uiſus/paulo poſt, eo inclinauit ſententia, ut eundi per fundũ alie-
num, & aquam deſitam rurſus hauriendi/teſtatoris filio ius non eſſe, ſibi liq̃-
re, iniquiſſimo decreto pronũciaret: Qua iniuria decreti cum uehementer il-
le offenſus reclamaſſet, & ꝑpterea me adiuiſſet/peteretq; ut ſibi in cauſa adeſ-
ſem. utq; ſuas partes propugnationemq; mea cura patrociniòq; ſuſciperem.
Quæſiui ego a Iudice, ut bona cũ uenia diceret mihi. quo Iure qua lege, aut
exemplo, iſti cui ſeruitus teſtamento relicta fuerat/ Ius non eſſe hauriendi, ex
fonte renato declaraſſet: Siquidem ſi hauſtus aquæ teſtamento legatus erat,
iter quoq; ad hauſtum/ex æquo & bono relictum uideri debet, cum niſi hau
rire liceret, nihil preſtaret commodi legatum nihil opis: Idq; tam Paulum &
Marcellum, q̃ Neratiũ & Vlpianum de ſeruitutibus ſentire aſſeueraui. Quin
etiam de ſumptibus funerum idem Vlpianus cenſuit: Si in fundo a me uen-
dito ſæpulchrum mihi excepero, iter quoq; ad ſepulcrum/exceptum uideri, cũ
ſubſequens antecedens ſupponat: Neq; repugnat quod areſcente fonte deſita
ſeruitus uidebatur, quia ſatis habet rationis explicatæ quod mox fonte renato
Ius idem mihi deberi qui uis poteſt intelligere, idq; Iabolenum & Paulum
de ſeruitutibus etiam cenſuiſſe. Quin etiam Aetilicinus conſultiſſimus uir,
ſuper hac controuerſia. Cæſarem Statilio tauro in hanc ſententiam reſcrip-
ſiſſe dicit, Idq; cum lege & Iure affirmare contenderem, peteremq; ut more
inſtitutoq; maiorum, ſi quid iudicando deliquiſſet/caueret/ ne magno ſaltem
afficeretur incomodo, is qui in meam fidẽ clientelamq; uenerat: Iudex ad me

conuerſus, grauiter credo ferens ſe frequenti auditorio interpellatũ, ſic machabundus & uultu fere minaci, ſemel inquit deleta aqua, poſtq̃ fons exaruit, ius illam hauriendi pariter deſitum uideri, Quippe cum aqua nulla ſit que debeatur, ſeruitutem extinctã amplius non reuocari reſpondit: Cunq; ego contra dicerem, horum authoritatibus nixus, pluraq; in meam ſententiam adducerem, preſertim cum nemo tam indoctus ignaruſq; rerum foret, uel qui primis ut autem labris iura deguſtarit, qui reſtituta re, in ſtatum priorẽ, idem ius qđ antea fuerat, re integra incolume eſſe negaret: ipſe autem egregius nebulo cum in eãdem ſententiam iret, illamq; nullo argumento nec iudiciali diſceptatione ut modeſti iudices ſolent, dilueret uel firmaret, ſiquid probandum aut refellẽdum eſſet, ſed prope ad extremam inſaniam uecors excandeſceret, Ego qui probe noram ſpiritum eius ne inſectatione & conuiciis agerem, dicẽdi pauſam feci, ſatiuſq; duxi clienti ſalutari concilio prodeſſe, q̃ rationibus non proficientibus, cum homine illiberali & clamoſo nequicq̃ diſceptare, Cliẽtiq; ut ad maius tribunal prouocaret perſuaſi, profuitq; prouocaſſe, Namq; haud multo poſt diſcuſſo negocio, lege & iure, inducto iudicis decreto probabili & recto iudicio pro teſtatoris filio lis data eſt: Verba uero Cæſaris ad Statilium Seuerum ex eius epiſtola hæc fuere: Succurrendum his putaui, itaq; quod ius habuerunt, tunc cum primum ea aqua peruenire ad eos non potuit, id eis reſtitui placet.

Quanta ſeueritate a Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit. Capur VI.

QVanta diſciplina cauerint Romani, ne qui magiſtratus gererent nimia licentia abuterentur, illud documento eſt, quod pluribus legibus, plebiſcitis & Senatus conſultis preſcripti fines magiſtratuũ & poteſtas coartata fuit, præcipue cauendo ne imperioſa illorum licentia, extra girum rationis excederet: P. Valerius, is qui cũ L. Bruto poſt Reges exactos Cos. factus eſt, ad terrorem increſcentis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, ut a coqunq; magiſtratu ad populum prouocandi, cuiuis poteſtas foret: ſcilicet exiſtimans maioris Imperii aduocatione nimiam magiſtratuum licentiam coartari, Tam & ſi regum temporibus prouocationem a Regibus fuiſſe ad populum, idq; pontificalibus libris caueri multi contendant, quam legem a Murena Conſule/ quo tempore Sora & Alba Coloniæ deductæ ſunt/ iterũ latam comperio: poſtea exacto decem uirorum Imperio, populus Romanus ut licentiæ temeritatiq; obuiam iret, præter auxilium tribunicium/ nouã ſanciendo legem conſtituit, ne quis illũ magiſtratum/ ſublata interceſſione crearet/ cum qui

ret/cum qui creaſſet/ius faſq; eſſet occidi, Q uod mox Duillus/Cos. alia con
ſtitutione inouauit, ut qui magiſtratum ſublata prouocatione creaſſet/ tergo
& capite lueret, lapſis inde temporibus cum opes plurimorum preualerēt, hu
milioreſq; a ditioribus aſſidue premerentur. hiſq; ſuperbe auareq; imperitaceēt,
Iterum ualeria lex / tanq̄ unicum præſidium libertatis/ ante primum punicū
bellum lata fuit, qua inter cætera cum qui prouocaſſet / a quouis magiſtratu
uirgis cedi & ſecuri percuti uetuit/ penam tamen ſi ſecus feciſſet non adiecit/ni
ſi improbe factum uideri: Cunq; ad huc non ſatis inocentiæ conſultum foret,
& plebis libertas opprimeretur magis/ſæpiuſq; hoc malum increbeſceret, ini
ta tandem ratio eſt/qua ſalubriter tenuioribus conſultum foret. Siquidē mar
tius Valerius. Cos. legem de prouocatione ad populum ab eadem familia ſæ-
pius latam tanq̄ patronam & uindicem libertatis tertio promulgauit/grauiſ-
ſimiſq; penis affecit/cum qui ſpreto more patrio ad maius tribunal prouoca-
re inhiberet, in tantum ut etiam de ui & maieſtate dānatis / ius prouocandi ad
populum dederit/Tam & ſi poſt decurſa ſecula/Caligula/ne lōgo circuitu du
cerentur lites, nimias ꝓuocationes inhibuerit: Sed quis tot legibus aduocatio
maioris poteſtatis quæ ab iniuria tenuiores uendicaret/permiſſa foret, non dū
tñ ſatis petulātiæ & effrenate licentiæ ꝓuiſum erat / niſi caueret ne ſæpius eadē
imperia gerendo nimis aliquoꝝ potentia inſoleſceret. Ideo. Q. Martius Cen
ſor legem tulit ad populum ne quis eundem honorem bis ambiret. Et dein-
de Fabius Maximus aliam recitari iuſſit/ quod etiā plebiſcito cauebatur ne in
tra annos decem eandem poteſtatem gerere liceret. L. deinde Sylla, aliquem
prius prætorem q̄ Q uſtorem fieri aut Cōſulē q̄ prætorem / edita lege uetuit:
eundemq; niſi decurſo decēnii ſpacio bis uni magiſtratui preeſſe graui pena in
terdixit, arbitratus frequentes honorum uiciſſitudines / nimiæ poteſtatis eſſe
& potentiæ non ferendæ. Q uod haud multo poſt noua conſtitutione inno
uatum fuit, cautūq; ne cui intra uigeſimum annum/muneris publici ad mini-
ſtratio daretur. Et cum licentia præſidum in edendis ſpectaculis multo pro-
uincialibus dāno/& incomodis foret. quotidieq; nouis collationibus ex hauri
rentur, Nero uetuit ne gladiatorū munus aut ferarum ſpectaculum præſides
in prouinciis ederent: Q uo etiam tempore ſtatutum eſt/ ut qui perperam ad
principem uel ſenatum prouocaſſet pecuniam penæ nomine in ærarium fer-
re & mulctam exoluere cogeretur, pluraq; extāt plebiſcita quibus ne duos ma
giſtratus preſertim curules uno anno habere. neue plebeium magiſtratū pa-
tricio gerere liceret/cauebatur. Q uin etiam pro magiſtratu aliquid gerere in-
hibitum erat niſi prius ſacramento adactus fuiſſet, quod ideo cautum ferunt,
ne ſpe & cupiditate improba imperia & honores aſſumerent, iurabant enim
apud Conſulem uel Senatum ſollenne iuſiurandum per deos/ poſtea ut in æ-

ta principium iurarent Cæſarum temporibus ſeruatū eſt: neq; enim plus quī q; dies niſi qui iuraſſet in legem Imperium gerere licebat. Si quitamen in magiſtratu auare ſuperbe & inſolenter ſe geſſiſſent. ipſos ante tēpus finiti honoris Imperio deſiſtere & de gradu deiici iubebant, Primusq; cui abrogatum Imperiū fuerit Tarquinius ſuperbus proditus eſt, q ꝓpter inſolentiam regno pulſus fuit. poſtea exactis Regibus Sergium & uirginium Tribunos Cōſulares quod male ad Veios pugnaſſent, Et Cn. Malliū & Seruilium Cepionē procōſules quod ipſorum temeritate clades ingens accepta fuiſſet. Et a Cymbris cæſi & caſtris exuti eſſent/ aliosq; ignauiæ inſimulatos abrogato Imperio/ante tempus finiti honoris/ Senatus magiſtratu abire, & inſignia Imperii dimittere coegit. Quod & .C. Graccus alio plebiſcito confirmauit/ cauens ut ſicui ante tempus propter indignitatem Imperium eſſet abrogatum/ is alterius adeundi honoris facultatem nō haberet, neue maxima Imperia diuturna eſſent quod unum officere libertati cognitum eſt. Magiſtratus & honores geri ultra ānū/ ānaria lege ꝓhibet: Iulius uero Cæſar lege ſanxit, ne prætoriæ ꝓuītie ultra ānum, neue Conſulares plus biennio optinerentur. Tiberius collatos ſemel honores non facile ademit Cum ſaturos & opulētos præſides minus noxios prouincialibus duceret, Neue finito magiſtratu is qui ꝓuinciæ præfuiſſet impune inſultaſſe gauderet. triginta diebus lege cornelia ſucceſſorem expectare/ & ex prouincia reuerſus rationem adminiſtrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures Cōſules prætoreſq; functos honoribus/ quod mēte improba auare & crudeliter in prouincia ſe geſſiſſet/ dānatos & ærarios factos inuenimus. apud Græcos uero lege cauebatur ut qui geſti muneris rationem non redderet Alogii teneretur/ apud Athenienſes quiſquis ad rem publicam acceſſiſſet rationibus ita obnoxius erat / ut etiam ſacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publice eligi conſueuit qui redditus ciuitatis ꝑ ſingulos magiſtratus populo reſignaret, neminē q; coronari licebat qui rationibus reddendis obnoxius foret. Carthaginenſibus ne inſoleſcerent magiſtratus toto Imperii tempore uinū interdicebatur, ita abſtemios moderatiores fore arbitrati/ Thebanis lex data eſt. ut ad munera publica nemo accederet/ niſi qui ānis decē a mercimoniis deſtitiſſet, Bythinis. ut minor ānis triginta ad honores admitti nequiret quod tamen Auguſtus ita prefiniuit ut ab ānis duobus & uiginti admoueri iuuenes ad munera iuberet. Quod ſi forte finito magiſtratu quiſ ꝙ prouinciam ſucceſſori tradere negaret/ uel ultra iuſtum tempus faſces retineret/ is uelut Maieſtatis reus in principem & rem publicam agebatur, Cui ſimile apud Thebanos accepimus/ nam qui ultra preſcriptum honores geſſerat/ conſpirationis reus capite luebat, fertur tamē Epaminūdas Thebanus dum patriæ conſultum uult/ preturæ quam gerebat/ ultra prefinitum

tempus

tempus præfuiſſe nec ſucceſſori exercitum tradidiſſe quo tempore Lacedemonios graui bello & inteſtinis cladibus affecit, ne ſi honore decederet, Thebani tanto progreſſu rerum fruſtrarentur, cuius rei cauſa capitis anquiſitus omnium uotis abſolutus fuit. Carthaginenſibus quoq; tam ſeuera uiguit diſciplina ut ſi quis Imperator aut dux, prauo conſilio licet felici euentu, pugnaſſet, fœdo ſupplicio in crucem elatus, morte pœnas dabat, Romani uero duces qui temeritate uel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fugæ & pauoris inſimulati eſſent pecunia & exilio ſæpe mulctati ſunt, lege quoq; a Valerio publicola primum lata cautum fuit, ut qui Imperium magiſtratum ue a populo non accepiſſet, capite plecteretur quod, ab Athenienſibus ſeruatum eſt quibus nulli erant magiſtratus niſi ſortione publica & ſuffragiis populi creati. Tanta uidelicet cura tantaq; ſollicitudine maiores noſtri, contra inſolentiam magiſtratuum præſidia legum inuenere.

Qui ordo in diſponẽdis aciebus & quæ norma militiæ apd' Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud exteros. Caput VII.

Militum ordines in Romanis caſtris plures fuiſſe, exq; diuerſis formis inſtrui acies conſueſſe, & firmari ſubſidiis, ſæpe notatum eſt, Species uero militum a principio ita diſtinctæ fuere, ut aut inter haſtatos: & leuis armaturæ milites, aut in principibus uel inter Triarios eſſent. Et licet de inſtruendis diſponendiſq; aciebus certa lex tradi nequiret. Quia ex monte, flumin, euel locorum ſitu facili uel impedito aut ex ſubiecta planicie & natura regionis perluſtrata oculis, prouidens diligenſq; dux, explorato & præuiſo, acies dirigere & copias admouere debet. Et nunc directa, nunc cuneata uel trigona, aut hemicycla, modo late fuſa, & pretenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequens apud Perſas & ſiculos fuit, in hoſtes uadere aut hoſtium uim eccipere, Nunc frontem uel cuneum, nunc ſubſidia Orbem, Globum, Forfices, ſerras, Turres atq; alas facere, ita ut terrarum ſitui ſe accomodet, & qualitati inſinuet, Tamen ubi locus tempuſq; patitur. Hec acierum forma & turmarum deſcriptio magnas acies fudit. Nam primi erant haſtati, qui haſta tantum geſaq;, & Pilani qui Pilo primos congreſſus excipiebant. Fuit autem Pilum ligneo haſtili & ferro quadrato oblongo & præacuto, Hi ergo quindecim manipuli erant expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores & leuis armaturæ milites, qui in prima fronte ſiti, dato ſigno in hoſtes incurrere, ac pilis miſſilibuſq; hoſtem ferire, deinde gla-

diis cominus congredi ſolebant, in quibus Tirones qui nuper militiæ aſciti erãt militabant, ab hiſq; primi erant congreſſus, & hoſtes laceſſiri aſſuerant, Mos ergo Romanus erat, inſtructo paratoq; exercitu cũ congredi acie, parant, deos primum conſulere, mox auſpicato & litato, ne incertis auſpiciis, & turbatis religionibus acies cõmicterent ſolem uenerari, & in hoſtes ducere, ſicut in Syria mos erat. Cumq; Claſſico ſigno dato pugnam ineunt primo occurſu ad ardorem excitandum, ardentiſſimo clamore, concurrere & ſigna inferre, qui ſi cõſona uoce æditus, neq; impar, uarius uel diſſonus foret, haud dubie ſatis animorum ad certamen eſſe & futurã uictoriam ſpondebant, namq; is erat index uolũtatis & animi cuiuſq;. Si uero excitatior crebriorq; ab hoſte ſublatus eſſet, quo euentus prælii caſurus foret, indicium haud dubium prebebant, in qua quidem re ad ardorem animi excitandum non ſolum acies ſed ipſa quoq; ſigna militaria inferebant. Neq; enim parui momenti fuit, illa prima uis & congreſſio militaris, cum alacres & fiduciæ pleni ardenti clamore ſimul in hoſtes ibant & ſigna inferebant, intolerabili clamore animorum uno impetu conſenciẽte ac uirtute. quæ res magnarum uictoriarum plerumq; cauſam dedit. Quare. a Iulio Cæſare, Pompeius haud imerito imperitiæ arguitur, quod in pugna pharſalica milites certaminis auidos, impetum accipere non inferre iuſſit. Quod quidem Cyri conſilium fuit, ut ſi hoſtes tumultuoſius irruerent, taciti milites impetum eccipere nt. Si autem taciturni eſſent, clamore & ſtrepitu acies inuaderent. Galli & Germani quibus inconſulta ira & furor eſt, ſi qñ cũ hoſte cõgredi parant, diſſono & truci cantu quem barritũ uocant, cum ululatu & tripudiis ſcuta quatientes prælia inibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabantur, aut patrio more nudis corporibus horrendoq; uocis ſono. Non nunq̃ ut auſpicium pugnæ ſumerent, captiuum, cũ ſuo milite committebant unde belli omen augurati in hoſtes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in uſu erat, non ante acies cõmictere, quam per matres familias, quas plurimas educebant in caſtris ſicut Dionyſius q armatas Thyeſis mulieres habuit, an decernendum eſſet, ſortibus & uaticinio predictum foret. Ambrones non curſu furioſo ſed in ceſſu tardo arma pulſantes Rhithmis cũ greſſu & pulſu armorum conſonantibus ſuum nomen exprimentes in hoſtes ducũt. Vbii & Treuiri uirorum cantu & feminarum ululatu, terrorem faciunt, & uoce obtundunt. Ethiopes cum cecinit bellicum clamoribus diſſonis tumultuantur & ſui moris tripudiis exultant. Syri autem in primo congreſſu ſolem uenerati imodicis uocibus exultantes curſu quam citatiſſimo acies ſubeunt & in hoſtes irruunt, ita uano metu deturbari & ludificari hoſtẽ opinati. Atheniẽſes & lacedemonii peana canẽtes & hymnos Ioui cõgredi ſolẽt, qd' frequẽs apd' Græcos fuiſſe notatũ eſt, fuitq; Sparthanoꝶ mos ut ãte

hoſtium congreſſum amori ſacra faciant. Vtq; Reges Laconici anteq̃ ſigna inferant. muſis imolent, clementiæq; & amiciciæ non Marti, Satius ducẽtes, pactione hoſtium animos, & pace incruenta conciliare q̃ prelii ſubire aleam et multa hoſtium cæde uictoria potiri. Cyrus autem ne hoſtium efferis clamoribus milites perculſi trepidarent, hymnũ polluci & Caſtori canere iuſſit, quo concentu effecit, ne improuiſa formidine caperentur. Poſt haſtatos ſequebantur Principes, qui uiribus & ætate fortiores, in quĩdecim pariter diſtincti manipulos ſcuto & inſignibus armis ſub ipſis ſignis militabant, qui non continenter iuncti erant, ſed modicis ſpaciis diſcreti quaſi in ſubſidiis politi. Vt ſi haſtati commiſſo prælio ab hoſtibus deturbati retro cederẽt, ad Principes et grauioris militiæ uiros receptus tutus foret, Hiq; cum ad hoſtium ſubitos conatus preſto eſſent, obnixi urgenteſq; integris uiribus feſſos adcurrentur, & impreſſionem facerent. Poſt Principes uero Triarii pluribus uexillis ordines ducebant. Erant enim ueterani milites magnæ & expertæ uirtutis, qui ſtabili genere pugne aſſueti, Scuta & haſtas tenentes humi fixas genu dextro ĩnixi prelii euentum & Imperatoris nutum expectabant ad inuadendum, qui modico etiam interuallo ſeiuncti a Principibus conſidebant, Hiſq; ordinibus cum procinctæ acies ſtarent, ſi a Principibus haud feliciter pugnatum eſſet, nec ad arcẽdam uim ſatis roboris aut uirum foret, ut uicti perculſi & conſternati cæderent perditis prope rebus & deſperata ſalute, ſe ad Triarios per interualla ordinum ſenſim referebant. At tunc exurgentes Triarii, in quibus omnis belli moles quodq; uirium erat, eſſe putabatur (namq; his uicere aut mori decretum erat) conferti pluribus ordinibus firmata acie tanquam uallo minuti ſtrictis mucronibus ita ut uir uiro, armis arma coniuncta forent uias claudebant ita magno præſidio firmati in hoſtes ibant, ut dirumpi ea acies non poſſet, Neq; enim longũ certamen & increſcens uis diutius durare poſſet, niſi ſecũda acies primæ & integri feſſis ſuccederent. Cyrus quoq; haud abſimili exemplo ita aciem inſtruxit, ut qui primi in prælio, quiq; primarum centuriarum milites eſſent, in ſecundis pugnarent ultimi, Deinde ultimi ſuccederent ad primos ita acie inſtructa, ut ſeruato ordine progredi ad pugnam & cum opus foret pedem retro ferre poſſent. Germani uero per familias & propinquitates cuneis acies inſtruebant, Sarmatæ per turmas quibus inſuperabiles erant, pedeſtri uero pugna nihil ignauius. Scythæ. Thraces. et Macedones, cuneo q̃ mediam urgerei aciem, frequenter uſi ſunt, per ſæ & Siculi quadrato agmine, Celtiberi tantum cuneo ualebant, ut quacunq; parte decurrerent irruptionem facerent, Galli bifronti acie pugnabant cuius uſus talis erat, ut nullam militibus terga dandi ſpem oſtenderet, Lacedemonii cum in cornu incedunt, turma in poſtremis ſequitur, quæ ſe ad frontem & in latus flectere queat, & cum opus foret, uerterent ſe ſinguli ordines & depugnarent. Ageſylaus

quoq; quadrato agmine exercitum ſæpe duxit, ita ut dimidium ãte dimidium
uero poſt exercitum haberet. Theſſali Rombi figuram primi inuenere quod
facile circumagitur, cuius ope adiuti hoſtibus preualuere. Ferũt Triballos po
pulos omnem aciem in quattuor phalanges & quicquid eſt copiarum diuide
re. Primam ex imbellibus. Secundam ex optimis qui robore preſtabant &
uiribus. Tertiam ex equitibus, Quartam ex mulieribus, quæ in fugam con
uerſos conuiciis inceſſerent. Latini uero populi cum antea Phalanges ſimiles
Macedonicis facerent, poſtea diſciplina Romana edocti manipulatim acies in
ſtruebant. apud Sparthanos in expeditionibus obeundis Reges erant Pri-
mi cum cohortibus ſuis, in receſſu uero poſtremi. Athenienſibus lege cautũ
erat, ut Polemarchus, cum acie decernitur dextrum ſemper latus teneat, inde-
q; in hoſtes irruat. Thebani cum ad leuthram ſiniſtro cornu Lacedemonios
fugaſſent, & uictoria potiti eſſent, omnibus preliis obſeruarunt, ut ſiniſtro cor
nu principatum darent. Eratq; inter lacedemonios et Athenienſes conuentũ
ut ſi arma contra eoſdem hoſtes ferrent. Athenienſes ſiniſtrum Lacedemonii
dextrum in acie tenerent locum. Tam & ſi in pugna aduerſus Mardonium
Athenienſes dextrum cornu contra Perſas, Lacedemonii ſiniſtrũ cõtra Boeo
tios & Theſſalos tenuere, Cumq; aduerſus Mardonium & Medos Atheniẽ
ſes & Thegeates ſuper inſtruendis aciebus diſſiderent, dextrum cornu uſur-
pantibus Athenienſibus, Ariſtidis authoritate effectum eſt, ne intempeſti-
ue contenderent, quamcunq; partem in acie dediſſent, ſe uiriliter operam na-
uaturum profeſſus. Cui non abſimile eſt. Quod cum Themiſtocles, cũ Eu
ribiade Lacedemoniorum duce contra Xerxem claſſem ducerent, & de duca
tu orta contentio eſſet, facile ceſſit, aſſerens intempeſtiuam contentionẽ e ſua
re publica nõ eſſe, ſed eum uideri principem qui meliorẽ operam nauaſſet. apđ
Lacedemonios uero milites ex Scyro inſula, cum ſiniſtrum ſibi locum delegiſ
ſent, in acie, ſemper obſeruarũt ut deinceps ſiniſtrum cornu tenerẽt. Fertur q;
Pſametychus egypti Rex cum pugnaturus contra aſſyrios ignominiæ loco
Egyptios in ſiniſtra, mercennarios uero & externos in dextra Phalangis lo-
cauiſſet, exercitus alienationem & diſſidium paſſus fuiſſe. More tamen Ro-
mano antiquiori duci, dextrum cornu dari conſueuit. Siniſtrum uero quia mi
nus curæ & ſolitudinis habet, Iuniori & minus aſſueto. Quãuis ſiniſtro nõ
nũq̃ ſummos duces attributos, ĩueniamus. Tullus enĩ Hoſtilius aduerſus fi-
denates pugnaturus, ſiniſtrum ſibi deſumpſit cornu, dextrum uero Metio de
dit. Darius quoq; ad Arbelam cum ſibi ſiniſtrum tuendum ſumeret Mazeo
dextrum aſſignauit. Si tñ inter duces de loco nõ conueniret, plerũq; de ordi-
ne agminis quẽ tenerẽt, inuicẽ ſortiebãtur. Cunq; ſigna militaria in media lo
carẽtur acie, ita ut ꝑ ſignis ãteſignani poſt ſigna alia pugnaret acies, quoties ho
ſtiũ ĩpetu anteſignani uicti cederẽt, ne nudarẽtur pugnatoribus ſigna collata

ſtatim gradu ex ſecunda prima fiebat acies. ita ut a ſuo quiſq; manipulo uel cohorte pugnans non recederet, qui omnes ita docti inſtructiq; erant, ut ad nutum monentis intenti, ad illius Imperium ſe in turmas colligere, rurſus diuidere poſſent, obſiſtere, circuire, mutare pugnam, modo a fronte, nunc a cornibus occurrere, ſequi ſigna, ordines ſeruare, conſiſtere & locum non deſerere tam facile ſcirent, ut ſigno dato expediti & dicto uelotius mandatis parerent, erant enim ita inſtructæ acies ut faciles partienti faciles iungenti forēt, taliſq; diſciplina ut etiam in conflictu belli & dum preliatur miles in ſua legione cohorte uel manipulo, maneret, ab eaq; pugnans non recederet. Hoc quoq; proditum eſt, quod quoties grauis armatura hoſtem fugaſſet, ne turmæ equitū curſu & fuga inſequendo diſſiparentur, ſignaq; & ordines relinquerēt, leuem armaturam funditores, ſagyttarioſq; qui hoſtes longius agerent, & trepidātes opprimerent emittebant. Quod longe ſecus apud Lacedemonios fuiſſe tradunt. Quippe in pugna acerrimi exiſtunt, diuq; & fortiter preliantur, dū hoſtem in fugam uertant, quibus fugatis, effuſos inſequi neſciunt. Cum enī hoſtem dare terga coegiſſent continuo redibant in ordines, Neq; enim uidebatur decorum ſatis, in fugientem hoſtem & agmen conſternatum inferre ſigna, & in terga dantes ius uictoris exercere. Quotieſq; ad ultimum laboris & periculi uentum erat, ut ſolutis ordinibus uage diſſipati milites forent, in ſumma deſperatione & diffidentia, rem in aſperis preliis ſæpe temptatam, felici euētu multi magno ſtudio executi ſunt, ut diſſipati milites ad ſuos mox ordines redirent. Deinde coacto agmine, omnes uno impetu impreſſionem facerent, & ultro, in hoſtes irruerent, magnoq; ardore animorum pugnam repararēt, id quod apud Germanos frequens fuit, ut cedere loco, & rurſus inſtare pro cōſilio haberent, uel ut equites dimiſſis equis ad proximos euaderent, immiſcentes ſe peditibus dum fluctuatur acies hoſti obuiam irent, ideo ut ſpe fuge erepta equato omnium periculo pedeſtri prælio acrius inſiſterēt. uel ut in hoſtes acrius incurrerent, detractis frenis cum effuſum curſum temperare nequirēt, equos concitatos agerent, & impreſſione facta, ui uiam facerēt, ſparſoſq; & incompoſitos adorirentur. Nō nunq̄ ut uexillo ſigniferis adempto, & in hoſtiū agmē aut intra uallum iniecto, quo acrius ſubirent, inſtando atq; urgendo, ne illo potiretur hoſtis maiori impreſſione dimicantes ita irruerēt, ut lapſam plerumq; aciē repararent. Apud Cymbros in more fuit ne fuga ſigna & ordines diſſiparent, turmas & robora legionum longis cathenis inuicem connectere & per baltheos milites colligare, ut ita nexi firmius propugnarent. In quo traditur operepretiū q̄d cū Lacedemonii contra Thegeates dimicarent, & de uictoria confiſi uincula ſecū ferrēt q̄bus illos uinctos ducerent. Poſtea uicti & fugati a Tegeatibus eiſdem uinculis nexi & captiui ducti ſunt. Romanis frequens uſus erat, cuneū facere & phalangem, ut inuicem ſcutis ānexis, & ſuper

capita elatis denſa teſtitudine ſuccederent/unaq; conſpiratione & conſenſu in orbem ſe colligerent & impreſſionem facerent, Illud quoq; ſalutare creditum eſt/tranſfugas detractis armis nequid inſidiarum ſimulata tranſitione moliri poſſint/in poſtremam aciem inducere, nanq; illis credere non facile licet: Profuit quoq; ſalubre conſilium, quod in magna conſternatione, abſciſſis rebus & deſperata ſalute, a Romanis ſæpe factitatum nouimus, ut diſpoſitis equitũ turmis ante munimenta fugientes temere ex prælio ad caſtra milites pauidos & conſternatos pro hoſte haberent/illoſq; ſtrictis gladiis inuaderent /ut nõ minus a tergo q̃ a fronte infeſtas acies uiderent: Hec enim ultima deſperatio non nunq̃ militum animos ita inceſſit, ut inclinatas, & turpi fuga profligatas acies plerũq; repararint / tantoq; ardore pugnam legamus reſtitutam, ut milites ancipiti coacti metu/uictoriam ex hoſtium manibus ſæpe eripuerint: Fuit hoc quoq; notatum dum acies præliãtur & armis decernunt/ petere ut defuncta corpora liceat ſepelire, uel poſt prælium abire/ conceſſum deuictoria uideri: Eos enim qui uicerunt precario aliquid ab hoſte petere nõ decebat: Sicut confeſſio cedentis & detrectãtis certamen ubi hoſtes ad pugnam elici nequeunt, pro uictoria fuit: apud Gallos & Hiſpanos brachia & manus inermes tendere/apud Romanos capita ſcutis ſubdere/& arma tradere deditionis ſignum erat/Quare Pompeiani, in pugna Pharſalica paſſis palmis ſalutem petiere: Armis quoq; dimiſſis ſalutationẽ more militari facere/magno ſæpe præſidio extitit militibus: lũtis uelatiſq; manibus ſupplicare/aut cum infulis & uelamẽtis prodire. apud Græcos manus inermes dare/Indis cum pateris occurrere & uina libare, Aut e ex ſolis ara accenſis facibus obuiam prodire, in fidẽ uenire & poteſtatem ſignum fuit: Neq; enim decebat illos qui paſſis palmis in deditionem ueniſſent morte afficere/ aut in eos uelut hoſtes inſultare: Dextris autem exertis & ſublatis manibus incedere apud Græcos & Perſas pacis ſignum erat/ſicut Aſſyriis & Maſſilienſibus cum infulis/Græcis cum olee ramis aut lauro accedere. et Barbaris florẽtes capiti corollas geſtare: Egyptiorũ mos traditur ut ſupplice ueſte ſumpta & prelatis omnibus ſacris pacem deprecentur, Gallorum occurrere magiſtratus cum pueris & feminis, apud Perſas terram & aquam offerre deditionis ſignum erat. Quare Darii legati cũ ab Athenienſibus magnificiis uerbis terram & aquam peterent. ab eiſdem alii in baratrum, non nulli in puteos precipites acti ſunt. apud Lacedemonios ſcutis poſitis manus excutere, in ſingulari pugna uox herbando, ſe uictum fateri ſignificat, ſicut olim bello captũ cũ ſalutem peterent in diſcrimine extremo ſaltẽ dicere ceperũt. Athletarum mos erat ut in certamine uicti, digitum aut manum exerendo pacem peti oſtenderent. Fuitq; ſententia Braſyde pelopõnẽſium ducis, cum acies decernere parant, inſtructo exercitu, lancearum frequentem motum & galearum, aqua parte futura ſit fuga demonſtrare. Eſſe quoq; Roma

næ militiæ comperimus, ut equites in prælio duplici utantur equo, ut uni fatigato, alter recens expeditusꝗ ſuccedat. Quodꝗ ſicut miles pedeſtris militiæ arma & uallum, & quoties opus foret plus dimidiati menſis cibaria, ita equites præter arma & gladium folliculis frumentum deferebant, in nauali autem prælio, conſtitutum eſt, ut milites non militari ſolum fungantur munere, ſed uelut claſſiarii remigent, & per tabulata nauiarum miniſteria exequantur, hoſtiumꝗ tela excipiant, & ſcutis auertant. Hanc diſciplinam militarem lycurgus non omnibus ſignificandam cenſuit. Ideo lege cauit ne contra eoſdem ſæpius mouerent arma, ne iterum repugnando diutino bello aſſueſcere, & longa militia hoſtes diſciplinis erudiri contingeret. Ideoꝗ bellicoſiores effrenatiores forēt. Accuſaturꝗ Ageſylaus quod cōtinuis bellis quibus Bœociā infeſtauit, Thebanos ocioſos & bellorum rudes ita erudiuit diſciplina & uſu armorum, ut ſæpe ipſe ab eiſdem, in extremum uite diſcrimen, cum toto exercitu lapſus fuerit.

An ſapienti uxor ducenda ſit, & quæ ad propagandam ſobolem indulcta cōmoda a Romanis fuerint. Caput VIII.

Vetus quæſtio fuit, & a prudentibus in utranꝗ partem agitata, & ad huc in quæſtione eſt, an ſapienti uxorē ducere expediat. Compater amicus meus, Homo facetus multæꝗ uenuſtatis & multi ſalis, cui in omni ſermone mira fuit urbanitas, ſemperꝗ uenuſte dicta ſemperꝗ oportunos iocos habebat. Si quem in noſtra parthenope uxorem ducere audiſſet, eum grauibus conuiciis perinde ac ſi in aliquod crimen prolapſus foret inceſſere ſolebat, quod homo liber & ſui potens in ſeruitutem mancipari, & ſub Imperi uxorio ſeruilem in modum excruciari non curaſſet, habens ſemper illud in ore Thaletis Myleſii. Qui Iuuenis cur uxorem nō duceret interrogatus, quia intempeſtiuū erat reſpondit. Iterum ſenex cum ad coniugium urgeretur, rurſus intempeſtiuū dixit, hac ambage uerborum ſapienti nunꝗ uxorē ducendam fore demoſtrans: Verum qui hæc perpenſo iudicio explorare uult, profecto in coniugiis multa inueniet cōmoda uſui uitæ neceſſaria, ſine quibus uix homini ſapienti celibem uitam ducere expediet. Siquidem non parua adiumenta ex hac ſocietate homini uel inquieto & fatigato, ad requiem forenſiū exercitationum, uel in ſecunda fortuna ad ampliorem fructum leticiæ, cū habeat cum qua congaudeat, parantur: preſertim ſiquis moratam & non quotidiani dāni, ac fœdis & pudendis uiciis nequiſſimam feminā nactus fuerit. Nec minus cum ſtudio & labore, foris bona queſiuerit, ſupereſſe domi qui ea diligentiſſime tueatur, haud mediocre præſidium uitæ putauerūt. Illud quoꝗ nō

parui refert, habere in miſeriis ſolatium, in periculis adiumentum, ſociaq; ui-
tæ etiam in calamitate, quæ te per inde ac ſe foueat & amplectatur. Adde mu
tua pignora tori genialis, ſoboliſq; quam ſibi quiſq; poſt futuram, & bonorũ
participam cernit: ingenitamq; caritatem in filios, animoſq; conſociatos. quæ
ad ciuitatis & rei pu. præſidium, nec minus ad propagationem nominis ualẽt
ſempiternam. Quibus delinimẽtis aductus Socrates, nec xantippe q̃uis mo
roſa & iurgioſa Nec Pythagoras, Crates & Ariſtoteles, aliiq; ſapiẽtiſſimi ui
ri coniugio carere uoluerunt. Quod legibus lycurgis mandaſſe fertur. Nam
ſiqui in orbitate & ſolitudine celibes uixiſſent, ea afficiebantur ignomia ut a lu
dis arcerentur, per hyemem uero forum nudi circuire cogerẽtur. Sparthæ enl
tam celebi q̃ ſero & malo marito legibus indicta pena fuit: quæ iudicia Caco-
gamia & obſigamia dicta: Cretenſes uero felici inſtituto uſurparunt, ut e græ
ge Iuuenum deligerent forma conſpicuos, quos ad uxores ducendas, propa-
gandamq; ſobolem ui & lege compellerent. Thuriorũ lex erat ut Iuuenes pri-
mo ætatis flore. ad ducendas uxores muneribus honoribuſq; inuitarẽt. qui ue
ro ea defunta alteram ſuperduxiſſet, is inuiſus & execrabilis diis hominibuſq;
ab omni honoris aditu, & magiſtratu arcebatur, Platonis uero legibus caue-
tur, ut qui ad quintum & trigeſimum ãnum manſiſſet celebs, nullo dignus
honore & omniũ poſtremus haberetur. cuius rei cauſa, Romanos magiſtra-
tus ad coniugium & prolem excitandam, non ſolum pœnis coercere repugnã
tes. Sed & premiis inuitare Iuuentutem ſæpe numero uidemus. Furius Ca/
millus & poſtumius cum cenſuram agerent, his qui ad ſenectutem celibes per
ueniſſent: aut qui uiduarum nuptias, quarum uiri bello ceciderãt detrectarẽt:
mulctam penæ nomine in ærarium ferre iuſſerunt. Q. Metellus Humidius
Cenſor, & poſtea Diuus Iulius deinde Auguſtus liberorum gignendorũ &
Sobolis cauſa, legem de maritandis ordinibus tulere. Eos ad progeniem pro
pagandam premiis & in munitatibus inuitãtes. Siquidem cui tres erant liberi
uacatio muneris cui plures libertas donabatur, quod a Lacedemoniis conſti-
tutum ferunt, ut trium liberorum parens, a cuſtodia & excubiis, quattuor ue
ro, ab omni onere imunis foret. Quin etiam præturas quæſturas & conſula
tus honoreſq; & magiſtratus, Romani ueteres niſi parentibus plurium libe-
rorum comiciis dedere. Quare exemplis palam factum nouimus, plures can
didatos cum ad comicia & campum deſcenderent, fictis adoptionibus liberos
ſibi peſſimo more ementitos fuiſſe. Quod poſtea Senatus cõſulto ſublatum
fuit, ne ſimulata filiorum adoptio ueris parentibus fraudi eſſet, ſemperq; ma-
riti & plurium liberorum parentes, in omni negocio, pautiores liberos habẽ
tibus aut ſine uxore degentibus antelati fuere, Perſarũ more qui ingentia mu
nera his qui plures genuerant filios proponere ſoliti ſunt. Quorum Reges ſi
quando Perſidem adirent, ſingulis mulieribus ad ſobolis inuitamenta ſingu-

los aureos

los aureos dare cōſueuere, pregnātibus uero duplices. Quo Rrx Ochus cū
eſſet ſordide auaritiæ ne quid elargiretur adire recuſauit. Mulirribuſq; quæ tri-
um liberorum matres forent, etiam uiuo patre teſtari & ſine curatore de bo-
nis diſponere, negociaq; alia gerere permiſſum erat, Viroq; deredente ſine li-
beris, omnium bonorum heres lege Romuli uxor erat. Si uero cum liberis,
æqualem bonorum partem cum liberis ferebat. Vtq; non ſeuera & triſtis, ſed
læta atq; hilaris illorum pudicicia foret, uxoribus nec molere nec coquere aut
alio ſeruili munere fungi permiſere. Nuptaſq; pecuniarum & fortunarum ui-
ri ſacrorumq; ſocias eſſe, iuſſere. Illoſq; qui in uxorrm aut librros uiolēias ma
nus intulliſſent uelut ſanctiſſima Deorum templa uiolaſſent, impios conſce-
leratoſq; duxerunt. Veteres enim, mulieres propter infirmitatem conſilii ſub
parentum tutela cognatorumq; eſſe uoluere, donec uiro drſponſatæ coniuga
li copula iungerentur, tunc rnim a tutela liberæ in uirorum manu, non in ſrr-
uitio erant. Ideo & mariti mores pro lege habere atq; his ſe accomodare con-
uenit. Contra decet uirum curare ad cultum uictumq; ei ne quid deſit. Namq;
uxori male tractationis contra uirum actio datur. Cauendumq; ne uxoris im
perio maritus agatur. Nam illum famoſum deſpectumq; paulo momēto pre
cipitem ageret. Quare uerbum Catonis talia exprobantis in Romanos ſæ-
pe emanauit. Illos omnibus gētibus armis imperitare, ipſis uero uxores. Fuit
q; ideo proditum in Aſſyria lunæ templum apud Carras fuiſſe, in quo qui lu
næ ſupplicaret uxoris Imperio ſubigi, qui uero luno deo ſacrum faceret uxori
dominari ferebatur. Quibus etiam mos a Semyramide traditus per diu mā
ſit, ut uiris uxores dominrntur. Saurc mathas etiam ferunt, hoc habere præ-
cipuū, ut uiri ſub Imperio uxorio & famulatu ſint. apud Egyptios ut uiro mu
lier præficiatur lege cauebatur, teſtantibus uxoribus inter ſollēnia ſponſaliorū
in primis uirū ſuo arbitrio parere oportere. Sparthanæ mulieres minime mu
liebris animi uiris imperant, domeſticiſq; negociis ſolæ præſunt. curaq; omnis
& procuratio ad ipſas pertinet. In quo frrtur lepide dictum Gorgonis uxoris
leonidæ, quæ cum ab hoſpite argueretur quod ſolæ Sparthanæ uiris imperi-
tarent, haud imerito inquit. Nam ſolæ uiros parturiunt. Semper tamen bo-
num maritum agere q̄ in re publica magnum uirum eſſe pluris ueteres cen-
ſuerunt. Ipſiſq; ad coniugii & ſobolis inuitamenta, inter muliebria iura, habū
dant i auro, mundoq; muliebri aureiſq; ſegmentis & purpura omnibuſq; de-
linimentis uti permiſere. Quare in maximis bellis ſæpe matronas auro colla
to inops ærarium ſubleuaſſe & magna rei publice adiumenta dediſſe perſpe-
ctum eſt, legimus ſecundo punico bello, cum res publica infeſtis hoſtibus af
flictaretur, ſcirentq; matronæ ærarium populi Romani bello ex hauriri, ipſas
cœtibus factis, ſponte aurum & ornamenta ſua, in ærarium contuliſſe, cuius
rei cauſa ut feſtis profeſtiſq; diebus, dum ad ſacra & ludos irent, carpento ue-

herentur, a Senatu datum eſt. Camilli quoqꝫ tempore, cum a gallis populũ
Romanum redimere oporteret, in anguſtia ærarii quicquid auri & ornamen
torum erat, matronas publice contuliſſe, eoqꝫ ſe populum redemiſſe accepi-
mus. Propterea ut earum ſicut uirorum in funere ſollẽpnis laudatio eſſet, Se-
natus conſulto cautum fuit. Primaqꝫ popilia a Craſſo filio laudata fertur, in fu
nere. Poſtea Iulius Cæſar defunctã primus laudauit uxorem. Et Nero poppeæ
formam & alia fortunæ munera pro roſtris magnifice extulit. Aliiqꝫ deinceps
defunctorum laudes ad populum ſollẽni oratione proſequuti ſunt. Vtqꝫ perpe-
tuum hoc coniugale fœdus & ſine biſſidio foret, uxori uirum relinquere & cũ
alio copulari nequaꝗ̃ licebat, Viro autem niſi uxor in adulterio aut ueneficio
ſeu clauium adulteratione deprehenſa foret, aut ſi uinum biberet, leges a Ro-
mulo latæ diuertere nulli ſinebant. qui aliter diſſidium feciſſet, bona uiri ad ux
orem deuolui uoluere, Quare. L. Antonius a Cenſoribus notatus & Sena-
tu motus fertur. quod nullo conſilio aut modo, quam in matrimonium duxe
rat repudiaſſet. Et Tiberius Cæſar queſtorem gradu deiecit. quod quam con
iugem duxerat tertia poſt die dimiſit, Tam & ſi ex leuibus cauſis repudiũ inter
ceſſiſſe plerunqꝫ inueniamus, Siquidem. Q. Antiſtius uxorem quod cum
libertina fabulari uiderat repudiauit, Et. C. Sulpitius quod. inuelato capite fo
ras prodiiſſet. Quippe ueſte a capite deducta matronas incedere, minime fas
erat. P. quoqꝫ ſempronius quod ludos ſe inſcio ſpectaſſet uxori repudium re-
miſit, Taxaturqꝫ Mecenas in conſtantiæ, quod cum ab uxore ſemel diuertiſ-
ſet, illamqꝫ reconciliata gratia paulo poſt reduxiſſet, iterum ac tertio cum ea ſi-
multate exorta repudium fecit, & mox in gratiam uenit. Quare millies cum
duxiſſe uxorem ferebatur, cum unam haberet, Paulus uero Aemilius cũ ar-
gueretur quod poſt longum tempus uxorem papiriam fecundam & formo-
ſam dimiſiſſet, dixiſſe ferunt, neminem ſcire, in qua parte calceus licet ſpecioſus
foret, ſuos premeret digitos. Domicianus tamen Auguſtus equitem Roma-
num ob reductam uxorem cum qua Maritus ob adulterii crimẽ diſſidium fe
cerat, Iudicum albo eraſit, & nota affecit, Et. M. lepidus quod Apuleiæ uxo
ris deſideriũ poſt diuortium ferre nequiret, morbo extabuit. Sicut Antiſtia re
pudiata a Pompeio, ipſius mater indignitatem fere non ualens, necem ſibi ma
nu conſciuit. Solon uero lege conſtituit, ut qui uxorem exturbaſſet dotem illi
reſtitueret, alioqui interuſurium ſexquidragmale ob moram ſoluere cogere-
tur. Primus enim. P. Caruilius ruga poſt ãnum quingenteſimum trigeſimũ
tertium uel undeuigeſimum ab Vrbe cõdita cum uxorem duxiſſet, ex qua ui
cio corporis liberos ſuſcipere nequiſſet ſterilitatis cauſa diuortium fecit, quod
apud diuerſas gentes fiebat conditionibus uariis. Nam Thuriis hac lege per-
mittitur, ut neutri cum iuniore ſponſa aut uiro coniugium poſtea inire liceret
ne libidine aut illecebra uoluptatum magis ꝗ̃ cauſa diuertiſſe uideantur: apud

alios his

alios his uerbis concipitut diuortium, ut pari uoto uir & uxor inuicem dicerēt tuas res tibi habeto: in ſponſalibus uero dirimendis, hæc fuere uerba, conditione tua non utar. Athenienſibus libello repudii porrecto, a uiro uel uxore, an cōcedi debeat, magiſtratus decernit, apud Germanos ſemel cum nupta tranſigitur, cum qua ſeneſcendum erat, neq; a uiro diuertere neq; poſt obitum alteri nubere permictitur, id tamen memoriæ proditum eſt, uxori concepto necdū edito ptu, poſt diuortiū alteri nubere nō licere. Dānaturq; Auguſtus Octauius quod liuiā Druſillam ex altero uiro abduxit grauidam quam probauit unice, Neq; in ius uocanti matronam eius corpus tangere, aut a magiſtratibus ſummoueri permictitur, ut a tactu alienæ manus inuiolata maneat, Sed matronæ in ſemitis uiros de uia decedere iuſſum eſt, quod & Senatus conſulto cauebatur, Neq; dotale prædium, quod ue dotis cauſa exibitum eſſet, uiro inuita uxore alienare, quod lege Iulia uetatur, ne uxor indotata maneat. Expedit enim reipublicæ dotatas eſſe uxores, licet priſcis ſæculis dos apud Romanos æſgraue fuerit, mox decem milia æris dotes non exceſſere, poſtea corruptis moribus ad quatraginta millia ſupergreſſæ ſunt, in tantū ut megulia q̄d quingenta ærium milia dotem dederat, dotatæ nomen tulerit, fuit tamen lege cautum ut ſi mulier uiro in manum conueniret, omnia quæ mulieris fuiſſent uiro accederent dotis nomine, Proditumq; eſt, populum Romanum. C. fabricii & Cn. Scipionis ac Manii Curii filias, quod ob tenuē rem familiarem pro natalibus nubere non poſſent, de publico dotaſſe, Sicut Athenienſes Ariſtidis filias ob modicas facultates, ære collato, connubio locarunt. Solon uero & lycurgus ſalubriter conſulentes ne ſponſæ, magno coniugia inirent, uiris dotes dare legibus uetuere. Germanorum fuit uetus conſtitutū. ut uiri uxoribus dotes dare cogantur, qua non exhibita, nihil conſociatum aut fœderatum ſponſalia haberent, idem Cantabris ut niſi a uiro ſponſæ dos fuiſſet ſoluta, nullum eſſet matrimonii fœdus, apud Indos pari bouum ſponſas mercari permittitur, qui cum in plures diuidantur ordines unius tribus uiro, alterius ſumere non licet, Maſſilienſibus ultra aureos centum dotem dare nulli permictitur. Cretenſibus dimidia pars bonorū quæ fratri contingit, ſorori dotis nomine accedit, Apud Gallos quantam pecuniam uir ab uxore accipit dotis nomine tantam de ſuo conferre tenetur, ut quod inde redūdaret, cum fructibus ſuperſtiti accederet. Egyptii uero adeo dotes auerſati ſunt, ut qui uiri dotes acciperent uelut mancipia uxori addicerentur. Cartaginenſes non dotibus ſed nuptiarum impenſis quas in modicas faciunt modum ſtatuere, fuitq; conſtitutum apud Sparthanos ut qui rei querendæ cauſa locupletum affinitates quærerent, pena mulctarentur. Quare lacedemonii quod lyſandro ſuperſtite, illius filias ſe ducturos uxores promiſerant, & eo morte ſublato ducere recuſa-

rant, optimo iure. Ephoris Iudicibus penas dedere, quod ſpe premiorum lo-
cupletum affinitatem affectaſſent, Siquid uero ab uxore delictum eſſet, aut ſi
quæ ſimultates offenſiones ue forent, ſiquidem leuia & per ignorantiam ad-
miſſa, clementi animaduerſione & molliſſimis penis emendabant, Siquid ue
ro grauius, de eo uir nō in Iudicio & foro, ſed remiſſo Iudicioꝝ munere ne liti
bus obſtreperent, cū ꝓpinquis tanq̃ domoſticis iudicibus cognoſcebant, quic
quid diſſidii foret in ſacello deæ uiriplacæ, illarumq; contumaciam penis ſeue-
rioribus aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Cæſar ſtatuit,
ut propinqui & neceſſarii matronas proſtratæ pudiciciæ quibus accuſator de-
eſſet, comuni ſententia coercerent, Nō nunq̃ uxoris offenſa mariti iudicio per-
miſſa fuit. Nam Pomponia grecina capitis & famæ poſtulata Iudicio mariti
inſons renunciata eſt. Athenis uero erat magiſtratus, qui diſſidentes cum ui-
ris uxores quæ non ſincera fide in gratiam rediiſſent, ſine iurgio & ſine offen-
ſa conciliaret. In quo Crates Dyogenis ſectator fuit, qui litium omniū & iur-
giorum moderator & arbiter inter propinquos precipue habitus eſt. Sicut a-
pud Sparthanos Armoſini, erant magiſtratus qui mulierum petulantiam in
modeſtiamq; cohibebant, apud alios fuere conciliatrices quæ uiris uxores &
uxoribus uiros conciliarent. Adeoq; more maiorum muliebri pudori ſalubri
tēperamento conſultū fuit, ut ne priuatā quidē rē agere feminas, niſi autho-
re parente fratre uiroq; ꝑmiſerint. Illud certe nō eſt ab re dixiſſe, quod q̃ uno
uiro contentæ erant, quæq; matronale decus ſeruaſſent incolume, haud ali-
ter q̃ pudicæ corona donabantur. Quæ uero poſt uiri obitum coniugium
miſſet niſi poſt decimum menſem nupſiſſet leuis & in pudica atq; infamiæ inu
ſta putabatur. Ideo pregnantem bouē Numæ legibus imolare, & ita facinus
expiare cogebat, Neq; omictendū quondā uxores uiris & matres filiis, tuni-
cas togaſq; facere, eaſq; acu & licio ac telis intexere cōſueſſe, Summoſq; Impe
ratores & duces a neceſſariis ſæpe ueſtes contextas induiſſe. Quare Alexan-
der Macedo & Auguſtus Octauius, domeſticis tunicis ab uxore, matre, & ſo
rore aut nepte confectis, uſi ſunt, quas ueteri more in atrio domus cum clien
tibus Romani intexebāt, Græci uero in Oeco & pro oeco. Quippe apud ma
tronas quondam lanificium magnæ laudi fuit, lanamq; feciſſe mulierem pu-
diciciæ & probitatis ſignum erat, quod a phrigibus inſtitutum ad Romanos
fluxiſſe putarim, quibus Actalus Rex primus aurum ueſtibus intexere inſti
tuit. Vnde phrigiones dicti qui pictas ueſtes intexebant. Quo enim tempore
inter Romanos & Sabinos fœdus ictum eſt, cum Romulo & Tacio conue
nit ut Sabinæ ab omni opere preter q̃ lanificio imunes forent, ſcribitq; Varro
lanam cum colo & fuſo Tanaquilis & Sandalia in templo Anci Martii, ad
ſua tempora duraſſe incolumen, factamq; ab ea togam regiam uirgulatā, qua

Seruius Tullius

Seruius Tullius uſus fuit. Erat tamen pagana lege ſancitum, ne mulieres in uia torquerent fuſos aut illos detectos ferrent, quoniam frugum prouentibus auerſari putabatur. Vtq; lanificium ueteribus cordi fuiſſe adnotarent. Sponſam nuptiarum die colum comptam & fuſum cum ſtamine, ad uirum deferre iuſſere, quẽ morem apud multos etiam nunc coli obſeruariq; uidemus, precipue hiberos, quibus quicquid texunt mulieres in cõmune conferunt, & uirorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumulatur & præcio. Pheacenſes quoq; homero teſte, ſicut rei naualis uiri, ita mulieres penſa trahendi & acu ueſtes intexendi periti ſunt. Non ſic Egyptiis, nam uiris domi penſa curare, feminis uero in foro uacare uſus erat. apud Perſas autẽ matronas lanæ admouere manus aut Calatum & penſa tractare, probro & turpitudini dabatur.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia tam ex uitibus quã fluctu maris proueniunt. Caput IX.

PRofecto rem mirificam & oſtento ſimilem, & quæ dici credicq; uix poſſit, amicus meus ſummus nuper enarrauit mihi quam ego his cõmẽtaciunculis meis adiicere dubitaſſem ita uidetur eſſe rara dictu & ſuper omnem in pudentiam, prorſuſq; ridiculæ uanitatis, niſi hoc pro comperto & explorato, multorum teſtimonio comprobaſſet, qui ſe non audiſſe uel legiſſe. Sed oculis uidiſſe & manibus attrectaſſe aſſerebant. In Citeriori Germania intra danubium loca eſſe, in quibus niſi contra frigora & gelu, ac ferã ſæuamq; hiemem, uites maxima parte anni ſub niuibus humo contectæ iaceant. Cum nulla his, contra inmodica frigora tempeſtateſq;, firmitas ſit (ut pote in tractu gelidiſſimo) prorſus a'gore intereant. Eas demum liquatis niuibus æſtate anni ingruente & calore celi, mirifice germinare & frondes geniculatas emictere, Sed uini parum effundere. Interq; eas non nullas neſcio qua celi temperie, ſeu occulta & ceca origine, uites exiſtere, peculiari miraculo & admirationis præcipuæ, quæ clauiculos & plerũq; candicantia folia ex puro auro germinẽt, & ſimľ coaleſcãt, illoſq; uidiſſe & manibus attrectaſſe, Regibuſq; et ſũmis ducibus una cũ palmite uitis rimoſo cortice dono datos, ingẽti miraclo fuiſſe, neq; id ubiq; & paſſim, ſed aliis atq; aliis in locis & mõ hic mõ alibi fortuito euẽtu, & ꝑ ut, nature libitũ fuit euenire, idq; apđ incolas pro oſtẽto minie haberi, Sed qa in locis pluribus id acciderẽ ſoleat, quaſi inter quotidiana et frequẽtia reputari. Cuius rei cauſã q̃rẽtibus nobis, & plerisq; eruditos cõſulẽtibus phiſicæ nõ ignaros, q naturaliũ reꝝ momẽta & cauſas didicere, nemo

eorum quiſquam ſatis exploratam ferre ſententiam, aut quæſtioni ſatiſſacere
uiſus fuit. adeo difficiles cauſas explicatuſq; habebat, niſi quod ex contagio ter-
ræ & glebæ ubi hæc prouenirent, cum ibi auri fodinas eſſe certum ſit, ſubtus in
radicibus coaleſcere aurum, & una ingenitum & condenſatum occulta ui &
origine, dum germina emittunt, mirabili naturæ conſtituto, aut decreto ſtel-
larum, aurum ſimul erumpere, & ita germina concipere, frondeſq; aureas e-
mittere crediderunt, Sicut in Scythia authores tradunt, in montibus ubi mi-
nium effoditur, ex terræ contagione & cæli moderamine extare rubras niues.
Iunius Dentatus parthenopeus, ingenio ornatiſſimo uir a prime nobilis, &
eruditus, quo cum, mihi a primo ætatis gradu, uetus & magna amicicia fuit,
referre ſolebat, pleraq; pdigioſa & admirabilia, inter quæ, miraculum ingens
in penitiſſimis oris Britanniæ & ſinu intimo, ubi æſtus effuſi oceani, ſecundi
& reciproci ad lunæ augmenta & dãna, ac frequentes fluxus maris & reflu-
xus haud ſecus quam tẽpeſtas ſtatis uicibus littora infeſtant, ab authoribus
memorati exiſtunt, ſæpe malos & nauium carinas uetuſtate tabeſcẽtes, ad lit-
tora expoſitos & diutina aqua madefactos, quoſdam ueluti fungos breui pe-
diculo, iuxta aquas gignere, paulatimq; adoleſcere iter fluctus, lapſiſq; diebus
etiam moueri, ſed tamen a trunco minime diuelli. Interiecto deinde tempore,
uelut ad iuſtam magnitudinem peruenerint, mirum dictu tradit, quod omnẽ
ſuperat fidem, fungos eiuſmodi ita genitos, a trũco ſpõte euelli, mox alis emiſ-
ſis & penniculis enatis euolare, & marinas aues exiſtere ueſciq; piſciculis litto-
ralibus, perq; maria paſſim enatare, pariterq; apud incolas mirum non habe-
ri. Sed quia paſſim id euenire ſoleat, quotidiano uſu miraculum eſſe deſinere,
Hæc inquam mirifica uiderentur, niſi monſtrifica eſſe ubiq; ſolertis prouiden-
tiſq; naturæ opera experimento uideremus. Ita enim parens natura compara-
uit & opus fabricata eſt, ut ſub orbe diuerſiſſimo, pleraq; dictu admirabilia,
excedentia fidem inexplicabili difficultate gignãtur. Nam quis crederet quod
Ariſtoteles Cicero & Plinius tradunt, in ponto euxino apud Hypanim flu-
uium tenues membranas acinorum modo naſci arboribus, ex quibus mox
uolucris quadruplex, quæ ultra diem uitalis non ſit erũpere conſpiciatur. Aut
quod idem ſcribit Ariſtoteles περι θαυμασιων ακουσματων. In Cipro genus quo-
dam gigni æris, auro non abſimilis, quod in fruſta minutiſſima conciſum a-
gricolæ ſerant, mox ad pluuiam excriri & coaleſcere & poſtq̃ adoleuerit ad iu-
ſtam maturitatem, colligi & recondi. Vel quod idem compertum in hiberia
dicit, Paſtores quandoq; Syluam incẽdiſſe, mox tellure conſciſſa multũ ar-
gẽti deliquati effudiſſe, iudicatũq; eſſe, glebã refertã uenulis oricalcũ argẽtũq;
educere. Aliaq; q̃ arduæ ſunt explicatiõis & difficultatis imẽſæ. Atq; ut reliqua
omittant, nõ ne uſu quotidiano aſſiduoq; expimẽto didicimus, ex minimis par-
uiſq; ſeminibus leui calore fotis, aĩati uermiculos mirabili cõſtituto, q fronde

conteċti & æducati, paulo poſt cum adoleuerint, Sery cum unde nobis precioſarum ueſtium uſus eſt, ex ſe emiċtant, & demum cum adulti fuerint gignant ex ſe cucullos & folliculla, in quibus recōditi īmoriantur, indeq; enaſcantur papiliones candiduli, qui inuicem nexi pariūt ſemina ex quibus denuo naſci queant.. Iſta quidem frequenti apud nos ſpectaculo quaſi quotidiana uiluere, quæ ſi aliis referantur quibus hæc incomperta ſunt, prorſus incredibilia & fide caritura ac fictis ſermonibus ſimilia haud dubie, uiderentur. In qua quidē re mirari ſuccurrit, quod procopius Græcus author. literis & monumentis recentium hiſtoriarum prodidit, Iuſtiniani temporibus cōmentum hoc ſeryci, ſolerti ingenio quæſitum, Primum in Italiam allatum fuiſſe, cum antea incompertum foret & incognitum. Cuius dicto licet coniectari, ſeryceas ueſtes ex uermiculis quales hodie uiſuntur, apud prius ſeculum & ueteres Romanorum non fuiſſe, licet byſſus & purpura ac ueſtes ſerycee, diſſimili uidelicet licio contextæ, omnium ſermonibus celebratæ ſint, quod ex frondium caniciē depectunt ſeres. Byſſumq; apud Indos frequentem gigni tradunt ex arbore populo haud diſſimili, foliis uero ſalici, quem in Græcia etiā naſci pauſanias prodit, apud eoſq; lanigeras arbores florem emictere, cum nucleo, quo detracto reliquum ut lana carminetur, Atq; in Perſicis inſulis, arbores inſtar cotonei mali cucurbitas emictere, quæ mox ruptæ lanuginis pilas oſtendant ex quibus conficiuntur ueſtes. Et in Atlante arbores naſci, quarum comæ lanugine ueſtiuntur, q̄ ſerycis uelleribus nō cedant. Quod nobis quoq; ſatis ꝓbabile, nec a fide deuium uideretur, niſi apud Indos & Egyptios bombicem coham intexere uermes qui aranearum more fila deducant multiplici lectione uideremus.

Locus ex Iuuenale declaratur & quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amictebatur uel dabatur. Caput X.

IN Iuuenalis ſatyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorum ſectatores fiunt hos uerſus poſtremos, meminimus legiſſe. Omnia ferre.

Si potes & debes, pulſandum uertice raſo
Prebebis quandoq; caput, nec dura timebis
Flagra pati, his æpulis, & tali dignus amico.

Quos pleriq; parū docti grāmatici uerborum inuolucro interpretati ita ſtudioſos demorantur, ut non ſit facile eſtimare, quæ tandem authoris mens, et qui uerborū ſenſus exiſtat, qui tn̄ ſi explorato Iudicio exponātur, ꝓfecto manifeſti apertiq; fiēt. Et licet aliud alii autumēt erudiciores. huic ego opinioni accederem, quæ magis ex conteſtu uerboꝝ redūdat. Q d cū antea mltis crimīa

rionibus illos qui menſas potentiorum ſectantur, & aliena quadra ſtudent uiuere, poeta fuerit inſectatus, poſt multa quæ ſub alieno Imperio digna atq; indigna pati neceſſe eſt, ut tandem ſe in libertatem, uendicent, & iugum quē imperioſi domini ferendo ſeruicium, ſponte ſubierant, Demum e collo diſcuciant, ſuadendo concludat. Quodq; pulſandum caput uertice raſo, probe arbitratur, Scilicet modum quo liber quiſpiā a prætore fit, deſignauit. Fuit enī antiqui moris, ut qui ex ſeruitute in libertatem uocabatur. raſo capite ad prætorem itaret, apud quem bis terq; caput percuſſus, uel per lictorem percuti iuſſus uirgula quæ uindicta ducta eſt, aut feſtuca in eum iacta, cum eum uertiſſet dominus, prætoris iuſſu ſeruitute eximeretur, quiq; libertatē eo modo nactus fuerat, manumiſſus uindicta dicebatur, quo genere manumiſſionis, libertatem una & ciuitatem Romanam aſſequebatur. Scilicet a Vindicio uitelliorum ſeu Aquiliorum ſeruo, cuius indicio detecta coniuratione de opprimendis conſulibus, authore T. liuio primus libertate & ciuitate donatus eſt. Cautumq; fuit, ut qui ita libertatem aſſequti eſſent, uindicta manumiſſi dicerentur. Raſo enim capite tam illi qui liberi fiebāt, quaſi tempeſtatem effugiſſent quam q bello capti ſeruitute exempti fuerant incedere & triumphantis currum proſequi conſueuere, obſeruatumq; fuit, ut in templo feronie libertorum dea tam ſerui quam addicti ex compedibus & ergaſtulo libertorum munia acciperent. Non ergo inſcite, debere eos qui potentioribus tam ſeruiliter famulantur, Caput raſo uertice prætori pulſandum prebere ſeq; in libertatem uendicare, nec dura uirronis flagra patienda eſſe poeta cenſuit, Scilicet alludēs ad eos qui ex ſeruitute a prætoræ manumiſſi & libertate donati ſunt, apd Lacedemonios uero, qui ſerui mancipio eximuntur fronde coronati incedunt et templa circūeunt, apud quos hi qui a Tyrannis liberati erant, aſcripti uocabantur. Sed notādum apud Romanos libertatum triplices fuiſſe ſpecies. Nā pleriq; manumiſſi liberi ſimul & ciues Romani erant, quæ maior libertas & ex uindicta appellatur. Alii teſtamento uel in æde ſacra aut ante Conſulem ut inquit Caius. Non nulli cenſu fiebant liberi, quo genere manumiſſionis, etiā ciuitatem Romanam aſſequebantur. Cum enim ſoli ciues cenſerentur, ſiquis ſeruus iubente domino, in cenſum relatus eſſet, & liber & ciuis erat, qui tamen cenſus non ius ciuitatis confirmabat, Sed indicabat eum qui cenſus fuiſſet, pro ciue ſe geſſiſſe: Quam quidem ciuitatem & libertatem, niſi aut proſcriptione ſolum uertendo, aut ſi aqua & igni interdictum foret ex decreto Senatus iuſſuq; populi nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Romanum ſine authoritate Sanatus ciuem eſſe deſinere fas erat, niſi capti ab hoſtibus fuiſſent tunc enim quoad captiui erant, ius ciuium & ciuitatem amittebant qui ſi in Vrbem poſtea redirent, Iura ciuitatis & libertatis poſt liminio recipiunt, Itaq; liberi & ciues Romani fiunt, fuitq; memo-

riæ proditum, ut quem pater aut populus uendidiſſet, uel pater patratus ho-
ſtibus dediſſet, ſi ab hoſtibus receptus ſuceptuſq; fuiſſet cum eo nullum poſt
liminium foret. Quod ſi is quem pater patratus deuouerat, receptus non ſit
cum eo poſt liminium eſſe conſentiunt omnes. Cum nec dedicio nec donacio
ſine acceptione intelligi poſſit. Ciuitatemq; Romanam amicti ſi Romanus ci
uis urbis alterius iura aſciuerit, multi cenſuere, cũ duarũ ciuitatũ iure ciuili ne-
mo cenſeatur ciuis. Animaduerſumq; eſt, cum qui ab impeeatore ciuitate do-
natus eſſet, nunquam ob crimen populi Iudicio fuiſſe condemnatum. Siqui
tamen rei capitis agerentur, & ob id ſolum uerterent, non prius ciuitatẽ ami-
ſiſſe cenſebantur, quam eſſent recepti in eam quo uertendi ſoli cauſa uenerant,
Idq; nõ ademptione ciuitatis, ſed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc uero
ciuitatẽ a principio pciſſime populus Ro. dabat. Quippe Craſſo & Sceuo-
la. Coss. ne Ius ciuitatis, in colluuione, & quaſi promiſcuum foret. Cautũ fuit
ne hi qui ciues Romani non eſſent, pro ciuibus fierent. Quare punico ardẽ-
te bello Murrina Syeacuſanus, ob plurima in rempublicam merita & quod
in Sicilia cum equitatu tranſierat ad noſtros ex authoritate Senatus & roga-
tiõe populi ciuitate donatus fuit, loco magni muneris. Mox lege Gelia & Cor
nelia, ut niſi quibus. Cn. Pompeius ciuitatem dediſſet nemo ciuis fieret decre-
tum eſt. Quo tempore Theophanem Mytileneum ciuitate donauit, ꝓ cõ-
cione. Antea uero lege Apuleia quam Saturninus Conſule. C. Mario tuliſſe
dicitur, ut in ſingulas latinas colonias ternos ciues facere liceret, cautum erat:
Deide lege Pompeia quam Pompeius ſtrabo tulit, ueteribus incolis tranſpa
danis idem Iuris quod latinis coloniis tributum eſt, quos poſtea ciuitate do-
nauit. C. quoq; Gracchus Italos & Romanos eodem Iure cenſuit, quo tẽpo
re Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit. Primuſq; Fuluius flaccus Cos.
Italos ut in ciuitatem aſſumerentur excitaſſe dicitur. Deinde Tyrreni Lucani
& Sannites Iure ciuitatis donati fuere. Demum Sylla illorum ſeruos qui ci-
uili bello ceciderant partium ſuarum in libertatem uendicauit, & ciues eſſe uo-
luit. qui tam & ſi ius ciuitatis haberẽt, nõ tñ cũ ueteribus tribubus ſuffragia fe
rebant. Sed ex illis uelut nouis incolis alias effecit tribus, in quibus ultimi ſuf
fragabant, ita fiebat ut ad illos perraro ſuffragii Ius ueniret. Quæ omnia poſt
ciuile bellum cum rerum Sylla potiretur, & ſummam Imperii teneret, ſubla
ta & inducta in melius emendauit. Nam magnæ ſibi curæ fuit, non in collu-
uione omniũ neq; apud exteros nomem Romanum paſſim uulgari. Ideo po
puli iuſſu comiciis centuriatis, ſingulis municipiis ius ciuitatis quod antea ac-
ceperant ademit. Quod & licinia lege & mucia cauebat. Quippe cum Italiæ
populi magna pars ſe pro ciuibus gererent, Licinius Craſſus, orator & Mu-
tius Sceuola pont. Max. ut in ſuũ quiſq; ius rediret legẽ de regẽdis ciuitatibus
tulerunt cum ſumma cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerentur.

qua lege ita alienati animi ſunt, ut principium belli Italici fuerit. Itaq; ius ciuita-
tis quod cum infimis antea promiſcuum erat, apud paucos redundans opta-
bilius fuit. Diuus poſtea Cæſar medicinam profeſſos & liberalium artium do-
ctores præcipui muneris loco ciuitate donauit, qui cum Nouocomenſibus
ius ciuitatis dediſſet, Marcellus Cos. id irritum fecit, arreptumq; Decurionẽ
Nouocomenſem uirgis in foro pulſauit, præfatus ea dediſſe uerbera, ne ſe Ro-
manum ciuem aliquando cenſeret. Marius quoq; legem tulit ut niſi ex decre-
to populi nemini in regione eſſe liceret. Mox Syllæ exemplo mille homines
camertes propter nauatam inſigniter operam in bello ciuitate donauit. Erat q;
conſtitutum ut qui in numero ciuium Romanorum aſciti, quiq; ciuitatẽ Ro-
manam populi iuſſu aſſequuti fuerant (ne quid diſcriminis cum ueris ciuibus
foret) pudendas artes & homine Romano indignas non pertractarent, ac
mutatis exploſiſq; ueteribus nominibus. P. Cornelii Metellorumq; & Clau-
diorum, aliorumq; nobilium Romanorum priſca nomina tanq̃ ueri ciues &
cultu Romano educati, uſurparent. Demũ Auguſtus Cæſar uindex Maie-
ſtatis Romanæ, ne unq̃ tortus aut uinctus ullo libertatis genere ciuitatẽ naſ-
ciſceretur edita lege ſtatuit, Ipſamq; parciſſime & uelut magnum operepreciũ
largitius fuit. Quod & Claudius Cæſar prohibuit. Nam peregrinæ conditio-
nis homines, gentilia Romanorum nomina aſſumere uetuit, ciuitatemq; ro-
manam uſurpantes, ſecuri percuſſit. Sed animaduertendum, non omnes qui
in ciuitatem aſciti erant protinus ſuffragii ius in tribus habuiſſe, uel ad magi-
ſtratus & honores admiſſos eſſe. Quia niſi ius ſuffragii a populo his imparti-
retur, atq; in tribus admiſſi deſcriptiq; fuiſſent, ad dandos honores promouẽ-
doſq; magiſtratus ius ſuffragii non habebant. Siquidem multis dabatur ciui-
tas ſine ſuffragio, pleriſq; ius quiritum, non nullis libertas aliquibus ius muni-
cipii & fœderis, pluribus ius latii. Alii tanquã coloni aut ſtipendiarii & uecti-
gales habiti, non nulli, ſponſione in amiciciam recepti fuere. Quam quidem
ſuffragii lationem, ſine conſulto Senatus ſolus populus ut beneficium trade-
bat. Ius uero Quiritium primum Archagato medico cum taberna, in com-
pito Acilio datum fuiſſe legimus. Municipiſ uero illis, qui ex alienis ciuitati-
bus aſciti, munerum Romanæ ciuitatis participes erant, niſi quod ad ſuffra-
gia ferenda & magiſtratus admicti non poterant. Sicut fundanis formianis:
Cumanis, Acerranis, Lauiniis, & Tuſculanis, qui haud multo poſt in ciuita-
tem admiſſi fuere. His namq; & campanis equitibus ciuitas ſine ſuffragio da-
ta fuit, quibus poſtea & Arpinatibus ius ſuffragii quod antea negabatur con-
ceſſum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas ſine ſuffragii latione conlata eſt, con-
ciliaq; & connubia adempta, magiſtratibuſq; interdictum, preterq̃ incurãdis
ſacris. Et cum Putheoli Salernum & buſſentum, pro eo quod aſcripti coloni
nomina dediſſent ſe pro ciuibus gererent, Senatus Iudicauit non eſſe ciues,

Non nunq̃ qui ex municipiis ſuo iure & legibus utentes. Muneris tantum cũ populo Romano participes erant, nullis neceſſitatibus aut alia lege uel fœdere aſtricti municipes dicti ſunt, Sicut. M. Cato ſenex. T. Coruncanus. C. Marius. M. Tullius & alii, Tertio qui ad ciuitatẽ Romanam ita ueneſũt uti municipia eſſent ſue cuiuſq; ciuitatis & coloniæ, ut Tiburtes preneſtini, piſani, Vrbinates, Nolani, Bobutinẽſes placentini Nepeſini Sutrini, lucẽſes, ſuntq; ob ſeruatum ut ita recepti peregrinorum loco non haberentur, ſed ciuium. Et tã et ſi, Ius coloniæ quam municipii ſemper maius & auctius fuerit, quod coloni iura inſtitutaq; populi Romani nihil ſui arbitrii habẽt, municipes uero ſuis utuntur moribus & inſtitutis ſine Imperio. P. Romani. tamẽ in coloniam ſemel auſpicato deductam, illa incolumi noua colonia deduci nequit, licet illa exiſtente, noui coloni deduci ualeant, differt tamen colonia a municipio, quia ex ciuitate colonia alio traducitur. Municipes uero aliunde in ciuitatem ueniũt in quo animaduertendum, plura fuiſſe coloniarum genera, Namq; aliæ latinæ aliæ ciuium Romanorum dictæ ſunt, aliæ ex utriſq; non nullæ ex peditibus uel equitibus, cum in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſa mictebantur, Siquidem Bononia colonia latina fuit, Mutina & Parma ciuiũ Romanorum, Placentia equites ſolos habuit latinos, licet. Cicero placẽtiam municipium non coloniam dicat eſſe. Eratq; cõſtitutum ut ſingulæ coloniæ, annuã penſionem populo Romano penderẽt, tam & ſi Liuius Druſus Tri. pl. duodecim colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur. Fertur tamen populus Romanus Ilienſibus ob generis uetuſtatem, & quia authores Romanæ ſtirpis fuerant pleniſſimam imunitatem dediſſe, ut tutelæ curæq; excuſationem haberent, Tyriis uero libertatem, Sicut Athenienſibus & Theſſalonicis, quibus etiam Diuus Seuerus ob egregiam fidem Italicum ius dedit. Cizicenis uero, cum mithridatico bello ob inſignem operam libertatem meruiſſent, poſtea Tiberius Cæſar quod inſolenter in ciues Romanos ſe geſſiſſent, libertatem ademit & ſtipendiarios fecit. Nero quoq; uniuerſæ Achaiæ libertatem dedit, Græciamq; liberam dimiſit, & nationes alpium maritimas in ius latii tranſtulit. Ex inſulis uero. Cephalenia Iacynthus, Egyna liberæ fuere. in Africa Carthago, leptis. Adrumentum, Ruſpina, Tapſus. Quæ etiam a Diuo Seuero & Antonino Iuris Italici factæ ſunt, Otho lingonibus uniuerſis ciuitatem dedit. Ex finitimis Hoſtia. Antium, Minturnẽſes, Tarracinæ & aliæ plures, militiæ aliorumq; munerum uacatione fungebantur. In Sicilia, quia prima omniũ prouincia facta eſt. Mamertina ciuitas & Tauromenitana fœderatæ, libere uero & imunes. Centurupina. Alexina, Segeſtana, Alicienſis, & Parnomitana, inter quas, Centurpini, & Segeſtani latinitatis iura obtinebant. Eratq; uetus mos, ut qui ius latii haberẽt, alios ſumere magiſtratus aut præſides non tenerentur, niſi Romanos ciues. Neumaſenſes enim cum ius

latĩi obtinerent, ad ædilitatem & quæſturam alioſq; honores nullos niſi Romanos ciues admiſere. Poſtea liberalitate populi Romani ex oĩ genere, omniq; natione terrarum benemeritos de nomine Romano quorum uirtus enituit. In ciuitatem aſciſſere & fide ac ſocietate iungere, uſus inualuit. Eſtq; inter exempla non ſtipẽdiarios modo, Sed hoſtes populi Romani qui ad noſtros Imperatores profugiſſent, aut magno uſui reipublice fuiſſent, quin etiam ſeruos bene de republica meritos, ciuitate donatos eſſe. Itaq; Tuſculanos, equos Volſcos, Hernicos bello uictos, poſt uictoriã, ciuiũ numero Ro. ad ſciuere, ſuæq; tutelæ duxere, & ueluti patroni clientes in fidem accepere, cognationeq; & hoſpicio iunxere. Sic Iulios alba Coruncanos Camerio, Portios Tuſculo oriundos in Senatum acciuerunt. Lapſis deinde temporibus latius hoc ius propagatum fuit, ita ut in hiſpania oppida latio antiquitus donata unde triginta numerentur, libertate ſex, fœdere tria, ſtipendiaria centũ uiginti. In Citeriori uero, oppida ciuium Romanorum tredecim, latinorum ueterum duo de uiginti fuerint, fæderatum unũ. Stipendiaria centum triginta quinq;. Inter quas paecenſes, & Emeracenſes in Luſitania iuris Italici fuere, in Africa ciuiũ Romanorum quindecim. Deniq; re publica uariis caſibus agitata Veſpaſianus uniuerſæ hiſpaniæ ius latii tribuit. Otho lingonibus uniuerſis ciuitatem dedit. Claudius uero Cæſar, omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauramatas, ciuitate donare & togatos uidere ſtatuit. Quin etiam non modo in iura ciuium ſed in Imperium ſæpe externos Romani acciuere. Primus enim Traianus externus & deinceps alii ad Imperium promoti feruntur. Solon uero Athenienſibus, preter eos, qui ſacra & genus, aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, niſi ei qui aut perpetuo exilio patria pulſus eſſet, aut alicuius artis cauſa cum penatibus et domo: Athenas commigraſſet. Poſtea pericles legem tulit, ut hi ſoli Athenienſes fierent qui utroq; parente Athenienſi ciue nati forent. In tantum ut Euagoras uix propter multiplicia beneficia ciuitate donari meruerit. Qui etiam author fuit, ut ex non legitimo matrimonio æditi ciuium non cenſerentur numero. Licet contra legem a ſe æditam, illegitimũ filium ſibi ſuperſtitem ciuiũ loco haberi uoluerit. Deinde inquilini & aduẽticii paſſim in ciuitatẽ adſciti fuere, coacti tributi nomine dracmas duodecim quot annis pendere, feminæ uero ſex. Lacedemonii uero Lycurgi legibus & Thebani nouos incolas & peregrinam ſtirpem non admiſcere. Sed ius ciuitatis & urbis uſum peregrinis interdixere, uictoſq; armis pro alienis arcuere. Finitimos tamen quos Helotas nuncupant, pari iure uixiſſe, & aprocli & Euriſthenis heraclidibus deſcendẽtes in ciuitatem aſcitos fuiſſe comperimus. Quin etiam peregrinis Sparthã adire, omni tempore non licuit, quod illorum comertia uitarent. quare Diri noxeni quaſi fallentes hoſpitem dicti ſunt. Nec ſolum Sparthæ peregrinos

et conuenas non admiſerunt. Sed ſi quis eius Spartha diſcedens apud extε
ros moraretur capite luebat, quibus nec peregrinari licitum erat, ne uerſucias
& dolos a peregrinis haurirent. Neq; aliud lacedemoniis & Atheniēſibus fuiſ
ſe ferē exitio (q̄q̄ multū armis ualerent) niſi quod uictos bello oſos haberēt,
nulloq; comercii iure dignos ducerent. Qua de re, photion Atheniēſibus ſu
biratus fuit quod filium Sparthem ad peregrina noſcenda inſtituta dimiſiſſet
Tyrteum tamen poetam Lacedemonii ciuitate donarunt contra inſtituta ma
iorum. quod ideo factum pauſanias ait nequando illis obici poſſet, quod pere
grino duce uſi fuiſſent. Athenienſibus quandoq; lege cautū fuit, nequis Athe
niēſium megaram pedem inferret, mulcta capitis indicta, quod odio eos pro
ſequerentur perniciali, pœnis ſiquis ui tempeſtatis aut hoſtium impetu ad eo
rum lictora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginen
ſes quoq; adeo peregrinos oſos habebāt, ut qui in Sardiniam aut Herculis co
lūnas adnauigabāt mari demergerent, quod de Scythis quoq; proditum eſt,
qui adeo peregrinos inſectati fuerūt, ut eos omni uitæ cōmertio prohiberent,
Anacharſim quod ſacra Græco more faceret occiderint. Idem de Scythetau
ris qui pro hoſtiis aduenas īmolabant proditū eſt. Inter cæteros feruntur Gā
phaſantes in intimis Lybiæ oris adeo hominum comertia fugere ut nulli ſe pe
regrino miſceri ſinant, & Seres, qui cætus & congreſſus fugiunt hominum
ita ut rerum precia oculis eſtimantes ſua tradunt. aliena non emāt, Scilicet ar
bitrati iura ciuium cum peregrinis comunicari non oportere, apud Indos quo
q; niſi triduo hoſpitem diuertere licebat, ne ciues lōgo uſu diſſimiles mores im
buerent, & in alienas leges rituſq; tranſirent. In Egypto quoq; apud Buſyrim
et Cynoſpolim hoſpites non diuertebant neq; admictebantur alieni. qui oī
bus fere barbaris mos exoletus erat, ut hoſpites finibus pellerent. Claudius
quoq; Cæſar peregrinos ferre gentilicia Romanorum nomina uetuit edicto,
proditumq; eſt de Epydauris mirum, quod cum Illyricos mores oſos habe
rent, nec illorum comertia uitare poſſent, ut ſe a contagione accolarum ſerua
rent imunes, ita cauiſſe, ut unum ſeligerent ætate grauem qui ſolus ad illos pe
netraret, cum quo comertium haberent, quem poletem dixerunt. Contra ue
ro Germanis ius hoſpicii ſanctiſſimum erat, hoſpicióſq; ita enixe indulgebant,
ut quēq̄ hoſpitum cum quo menſa fuiſſet communis & ſacrificia. arcere tecto
aut auerſari nefas ducerent. Idem apud lucanos quibus lege cauebatur, ut ſiς
quis ſole occaſo diuertentes hoſpites notos ignotoſq; domo exigereret, κακο
ξενιας, teneretur, mulctamq; eo nomine pēdere cogeretur. Calabri quoq; ho
ſpites comi hoſpicio benigne inuitant, Pyra illis affatim apponendo, Traditū
tamen memoriæ eſt, cum inter Megarenſes & Corynthios de Imperio certa
retur, captiuos in bello tam leniter habuiſſe, ut illos uelut hoſpites in uicem
tractarent, & ſine precio dimiſſos Dorixenos appellarent. Illis enim Iupiter

ξενιος in precipuo cultu erat, id eſt hoſpitalis. quare milites cum hoſtibus ex-
tra aciem familiaria iura ſeruabant, in acie uero pugnabant uehementiſſime.
Græcis quoq; diſſimiles & lōge diſpares libertatis ſpecies fuere, Siquidem nō
pari libertate fruuntur aut uectigali & tributo premuntur oēs, Quippe Te-
nedii & Hemii uectigales erāt: Chii Tributorum immunes & liberi nauibus
tantummodo preſtandis obnoxii: Cytheris laconiæ inſula hoc tantum pre-
mebatur onere. ut e ſpartha prefectum quot annis acciperet ad reddendum iu
ra: laconesp ræter amicorum miniſteria aliud nihil tributi nomine pendebāt.
Vici quoq; circa Babyloniam ad prebenda cibaria canibus regum cogeban-
tur, reliquis exempti oneribus. Ethiopes uero tertio quoq; anno binos ſemo
dios auri rudis Dario Regi pēdere dicūtur, ducenos faſces hebeni, quinos pue
ros, & Elephantorum dentes uigenos. Sicut Colchi centenos pueros & toti
dem uirgines, reliquorum tributorum īmunes. Indi autem æquali omnes p̄-
muntur onere, nam quartam fructuum partem regibus annis ſingulis pen-
dere cogunt̄, Syri ut inqt Vlpianus, a quartodecimo maſculi a duodecimo fe-
minæ ad quītū & ſexageſimū anū tributa cōferūt. Lepis ī Africa tm̄ uectiga
libus ualuit ut ſingula in dies talenta Cartaginenſibus uectigal penderet, Si-
cut ex effoſſione æris in macedonia ſingula talenta in ſingulos dies Alexādro
pendebantur. Et Babylon Regi Perſarum ſingulis diebus ſingulas argento
plenas artabas ſoluebat, apud Romanos uero qui populi liberi erant, tributi
nihil conferebant. Stipendiarii autem ad militum opus ſtipendia pendere co-
gebātur. Licet ex Cæſaribus pleriq; uectigalia noua & inaudita propoſuerint,
ut pro edulis quæ tota urbe uenirent, pro litibus atq; Iudiciis quatrageſimam
ſummæ, ſicut Caligula exegit, ex gerulis octauam, ex proſtitutis quantū una
quæq; uno concubitu mereret. Veſpaſianus quoq; uectigalia reuocauit noua,
& grauia prouinciis auxit. Antiquis enim Romanorū ex agris & noualibus
decima ſeminum dabatur uectigalis nomine, Namq; Aratores decimam fru
menti Po. Ro. pendere cogebantur, Tiberius Cæſar centeſimam rerum ue-
nalium in ducēteſimā relaxaſſe dicitur. Et Nero in initio ſui principatus quo
gratiam popularem aucuparetur, quintam & uigeſimam uenalium mācipio
rum remiſiſſe, & Traianus Vectigal uigeſimarū ſubſtuliſſe. Proditumq; me
moriæ eſt, cum in dubium ueniret qui liberi eſſent populi qui ue ſtipendiarii.
a M. Antonio publicos tabularios inſtitutos, ut ſi in prouincia quiſpiam cau
ſam liberalem diceret, per eos teſtationes libertatis & alia īmunitatis documē
ta Romam ferrēt. Minorem uero libertatem ſeu mediam, ii aſſequi dicceban-
tur, qui manu a prætore emiſſi non Romani ciues Sed latini nominis tan-
tum ex lege Iunia norbana fiebant. Vel ſuprema uoluntate domini teſtamē
to, ſi eū hoc expreſſo manumiſiſſet, aut ſi inter amicos dextra apprehenſum
ad ſe conuertens liberum eſſe iuſſiſſet. Hi enim hiis imunitatibus quæ latinis

populis ſocietate & fœdere iuntis indulcta erant, fungebantur. Nam & in urbe ut latini cenſebantur & in caſtris ut milites ex latinis coloniis, nõ ut externi aut leuium armorum auxiliarii ſtipendia merebant. Fuitq; obſeruatum ut qui ius ciuitatis haberet, ſi latinas colonias incoleret, non ideo ſolum uertiſſe, aut ius ciuitatis amiſiſſe putaretur. Et q̃uis in Romanis caſtris, qui militabãt ſiquid deliquiſſent, Si externi flagellis & uirgis, ſi uero Romani ciues forent, uitibus cederentur. Tamen liuius Druſus, & C. Graecus, Tribuni. pl. ne liceret quempiam latini nominis, uirgis afficere ſed uitibus plebiſciro ſanxerunt, in hac re, latinos populos Romanis coequantes. Tertiam deniq; libertatem quam minimam dixere aſſequntur hi qui manumiſſi nec ciuitatem nec ius latii habentes. dediticiorum numero cenſentur, qui nullis priuilegiis fulcti, uiuentes liberi erant. Et uelut ingenui munia publica priuataq; obire, magiſtratuſq; & cætera dignitatis ornamenta quæ libero debentur aſſequi poterant, Morientes autem uitam una & libertatem amictebant, ideo decedentes neq; teſtari poterant, neq; poſt obitum de bonis diſponere, præter patroni uolũtatem. Adeo ut eorum bonis quaſi ſerui peculio, manumiſſores potirentur. Quod etiam, cum latinæ libertatis hominibus multi comũne Dixerunt. Fuere autem Dediticii qui uicti armis & in fidem recepti, tantum ne ſeruirent neue ſub mancipio eſſent, ĩmunes facti ſunt, cuius etiam generis feruntur ſerui qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi aut publice pro criminibus cæſi, uel in quorum facie notæ ſeruitutis impreſſæ fuere. Diuq; hæc diſcrimina libertatum & diſſimiles ſpecies fuere. Donec ſequti principes perteſi multiplices uariaſq; libertates dari, ueteribus legibus abrogatis, nouiſq; aſcitis & cooptatis exequato omnium iure ſtatuerunt, ut manumiſſi apud prætorem plenam aſſequantur ciuitatem & libertatem, unde abuſus inualuit poſtea deprauatis moribus, ut multi ſerui per rapinas & furta quæſitis pecuniis libertatem a dominis emerent, ſtatimq; liberi & ciues Romani fierent.

Qui fuerit modus conſulendi Senatus & ubi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent, & quid apud exteros. Caput XI.

SEnatores a Romulo cẽtũ creatos fuiſſe, q ob honorẽ patres eorumq; progenies patricii dicti ſint. quorum conſilio reſpublica niteretur domiforiſq; multi prodidere. Deinde cõmunicata urbe cum Sabinis & Tacio, Idem Romulus alios cẽtum legit in patres, explens numerum ducentorum. Poſtea Tarquinius priſcus, in orbitate Senatus legiſſe centum alios fertur, minorum gentium appellatos. Tam & ſi a Bruto familias minorũ gẽtium inuentas non nulli credant. Primus enim Valerius publicola poſt exac-

tos reges patrum numerum a ſuperbo cædibus īminutū expleuit, & ampliſſi
mum ordinem auxit, quattuor & ſexaginta ſupra cētum ex equeſtri ordine in
concilium cooptatis, ita ut trecentorū numerum faceret qui ad lecti dicti ſunt
Quos enim poſt exterminatos reges ætate graues ſpectataqꝫ probitatis ui-
debant, Senatui tanq̃ grauiſſimo ſanctiſſimoqꝫ concilio adſcribebant, Qui
bus cum alii in locum decedentium ſuffecti & in Senatum literis adſcripti eſ-
ſent, cōſcriptos uocarūt, mō plures mō pauciores, ita ut frequens Senatus &
qcqd erat patrū, ex fere trecentis Senatoribus cōſtaret. Et cū Iulius Cæſar, ſu
pra mille Senatores belli caſibus īminuto ordini, aſciuiſſet. Auguſtus Octa-
uius ſelectos & per purgatos duabus lectiōibus, remotis indigniſſimis in pri
ſtinum decorem reuocauit. Hiqꝫ ueluti præſides & reipublicæ cuſtodes tantæ
authoritatis fuere, ut ſi populus regem aut magiſtratum quēpiam iuſſiſſet, id
ſic ratum foret, ſi Senatus author fieret, leges quoqꝫ a populo latæ, haud ali
ter ratæ fuerunt, quam ſi patrum conſenſu approbarentur. In reliquis uero ita
preſcripta Senatus poteſtas erat, ut Iudicium populi authoritate Senatus re
ſcindi non poſſet. Athenis uero Senatus fuit quingentorum. qui una cum tri
bunis & quæſtoribus Seneſqꝫ cum Iunioribus de rebus ſingulis decernebāt.
Poſtea Areopagytæ ſanctior Senatus a Solone delectus eſt, quorum conſi
lio librata moderatione ciuitatis iura ſeruabantur, bella indicebātur, lites expli
cabātur. Non nunq̃ eumolpidæ & precones publico concilio præfuere, Ma
ximum uero a mille & quadringentis gerebatur cui Arnophoron dixere no-
men, in quo una & Senatus & populus aderat, Lacedemoniorū Senatus ex
duo de triginta ſenibus conſtabat, qui niſi ſexageſimum impleſſent annum in
Senatum adſcribi non poterāt. apud Epydaurios centum octuaginta rēpu-
blicam adminiſtrabant, ex quibus nobiliſſimos popularium deligebant Se-
natores, quos Artinos uocabant & Conipodes. Carthaginenſibus pro Sena
tu præfuere Seniores, non nunq̃ Iudicum ordo, qui perpetuus erat magiſtra
tus & nunq̃ niſi cum uita deſinebat. Cato apud Vticam trecentorum conci-
lium legit. Maſſylienſes ſexcentos quos Thymucos appellarunt, ex quibus
quindecim principes, tres præſides erant, authoritate & opibus lōge primi, ne
moqꝫ Thymucus fieri poterat, niſi qui iuſtos filios haberet. In Gnydo ſexa-
ginta preſuere ex optimatibus. Amnymones appellati, ad quos de rebus ma
ximis referebant. Qui uero ſententiam rogabat Apheſter dictus eſt. Achei
cōmune concilium Arnarion uocarunt. qui de rebus publicis conſulturi in Io
uis luco Enario coibant, cui decē preſidebant, quos Demyurgos uocatos fe-
runt. Sicut Bithini & Galathæ concilium trecentorum in locum Dryminetū
aduocabant. apud Argyuos octuaginta uiri, idē apud Manthinēſes. In Ely-
de autem ſexaginta Senatus uice fungebantur. Cretenſes decem habuere pre
fectos qui de rebus maximis decernebant. apud Bithinos minorem annis tri
ginta in Senatū

ginta in Senatũ aſſiſtere non licet. Etholorum concilium multiplex fuit quod Apocletum nuncupant. Maximũ uero Crothoniatarum concilium erat, nec facile explicatu & turbulentæ confuſionis, in quo ſiquid conſulto ſtatuendũ erat, mille delectos conſulebant uiros, ubi pre tumultu minus decerni quicꝗ lege poterat. Sicut apud Seres maximus ordo ex quinqꝫ millibus conſiliariis fiebat, qui in apparatu belli elephantem ſinguli preſtare tenebantur. Q. Hortenſius Tribunus pl. deinde philo dictator legem tulere ut plebiſcita omnes quirites tenerent, utqꝫ leges a populo latæ rite ꝓmulgatæ non eſſent, niſi poſt initum populi ſuffragiũ patres authores fierent. A primo uero urbis ortu poſt exactos reges de nulla re populus diiudicaſſe aut ſuffragia tuliſſe traditur, niſi ex conſulto Senatus. Prius enim iubebat populus deinde confirmabat Senatus, quod æuo ſubſequente fieri deſitum eſt. Nam de his quæ plebs ſciuit, nõ Senatus ut prius diiudicabat. Sed deprauato uſu, de his quæ Senatus cognorat, populus iudex erat, quod a Lacedemoniis ſeruari meminimus, ut ſententiã quã Senatores Regeſqꝫ cẽſuerãt, populo decernẽdi corrigẽdiqꝫ facultas foret, iubẽte lycurgo qui cooptandi Senatus & legendi quos uellet magiſtratus ius populo dedit. Contra Athenienſes iubente Alcibiade, nã omne regimẽ & ſummã imperii a populo ad Senatũ tranſtulere. Sylla quoqꝫ dũ rerũ potiretur trecẽtos legit Senatores, ſanxitqꝫ ut niſi ex conſulto Senatus nihil ad populũ ferretur. Erat igitur Senatoris officiũ tã de promouendis magiſtratibus ꝓuinciiſqꝫ adminiſtrandis, ꝗ de bellis, triumphis, ſupplicationibuſqꝫ decernẽdis, deqꝫ preſidibus in prouincias & auxiliis ſummittẽdis, de lege, de fœdere, & pactionibus, ac totã gerenda rep. libere ſentire, ac fortẽ conſtantẽqꝫ ſententiã dicere. Neqꝫ enim in adminiſtrãda rep. gerendoqꝫ imperio, quicꝗ bello uel pace decerni poterat niſi patrũ authoritate & decreto Senatus. Q uippe Senatui de rebus omnibus decernẽdi libera facultas erat, niſi in magiſtratibus creãdis & legibus ſanciẽdis, aut ſi in hoſtes arma mouẽda uel a bello recedẽdũ, paceſqꝫ & fœdera incũda forẽt, tũc enĩ ſine populi iuſſu Senatũ nihil ſentire uel decernere poſſe liquet, prouinciaꝝ tũ decernẽdaꝝ, Impatoriſqꝫ deligẽdi iudiciũ atqꝫ ærarii diſpenſandi munus ad Senatũ ſine populo ſemper ſpectaſſe nemo dubitauit, Tam & ſi populum Romanum contra Senatus decreta, prouincias nõ nunꝗ demãdaſſe legamus, pacta quoqꝫ ſpõſioneſqꝫ in iuſſu populi factа, & ſi ꝑ Senatũ poſtulata aut Cõſules, populũ nõ tenere, nulliuſqꝫ roboris eſſe haud dubiũ eſt. Senatores quoqꝫ uel a Dictatore legẽdi Senatus cauſa, uel a Cẽſoribus, ſeu triũ uiris qui ius legẽdi Senatus habebãt, & eos ex gente patricia Romanos primũ ciues ſũma dignitate & amplis honoribus functos legi & cooptari ſolitos inuenimus. Deĩde ex ordine eqͥſtri, poſtremo plebeios et ultimæ ſortis, ꝑ grãm & libidinẽ, cenſus habita ratione nõ moꝝ. Nõ nunꝗ libertinorũ filios. Appius enim Claudius Cæcus, dũ Cenſurã ageret, filiis

libertinorum in Senatum adſcitis, ordinem inquinaſſe dicitur primus. Nec
longo poſt interuallo exteræ gentes & tranſalpinæ nationes, Senatorum iu-
ra in urbe adipiſci & in Senatum admicti meruere. Primiq; Hedui qui iura fra
ternitatis cum Romanis habebant, deinde alii illorum exemplo admiſſi in Se
natum, & ius ſuffragii habuiſſe feruntur. Nero uero quis preceps & furibun-
dus, libertinorum filios diu in curiam nõ aſciuit, admiſſoſq; gradu deiecit. Au
guſtus Octauius tanti Senatores fecit, ut ſingulos nominatim ſedentes in cu
ria ſalutaret, & diſcedens, nullo ſe mouẽte uale diceret. Veſpaſianus quoq; nõ
oportere maledici Senatori, remaledici autem ius eſſe reſpondit. Alexãder Se
uerus Imperator nullum in Senatum admiſit, neq; laticlauum ademit, aut pe
na affici paſſus fuit, niſi de conſilio Senatus. Quod Diuus Nerua & Hadria
nus iurauerat, ſe nunq̃ Senatorem niſi ex conſulto Senatus puniturum, qui
cum libertum ſuum inter duos Senatores mediũ ambulantẽ uidiſſet, miſit
qui illũ colapho cederet, indignũ arbitratus, preripere illis honorẽ quorũ po-
terat eſſe ſeruus. Tanteq; dignationis habiti ſunt, ut Tiberius Cæſar illis quã
doq; aſſurgeret, & deuia decederet. Claudius quoq; tãti Senatores fecit, ut de
maiore negocio acturus in Senatu, medius inter Conſulum ſellas tribunicio
ſubſellio ſederet. Contra Heliogabalus uniuerſum Senatum adeo flocci fecit
ut Senatores oẽs urbe expulerit. illoſq; ſeruos togatos eſſe dixerit. Qui tamẽ
non ſtatim ut in Senatum lecti erãt, ius ſuffragii habebant. Siquidẽ qui in po
ſtremis ſcripti fuerant neq; ſuffragari neq; per ſe cenſere aliquid poterant, ſed
in ſentẽtiam quam princeps in Senatu dixiſſet ire oportebat. Siqui tamẽ præ
turam Cenſuramq; aut alios magiſtratus non Senatores geſſiſſent, ius pro
pterea ſuffragandi, aut in curiam eundi non habebant. Non enim quia præ-
tor aut quæſtor fuerat, ideo in Senatum admicti aut publici concilii particeps
fieri poterat. Neq; is Senator cui abrogatum Imperium fuiſſet. Siquidem. L.
Caſſius Tri. Pl. C. Mario & L. flacco. Coſs. legem tulit, ut quem populus
dãnaſſet, cui ue honorem abrogaſſet, is de gradu deiectus, ius in Senatum ue
niendi aut ſuffragandi non haberet. Senatores quoq; q honoribus functi eſ
ſent, quiq; curules geſſerant magiſtratus curuli ſella in Senatum & Curiam
uehi, et cũ ſceptris, ſi Duces aut uiri conſulares fuiſſent, qui uero nõ geſſiſſent
pedibus ire in curiam, & quod uidebatur e re publica cenſere, & ideo pedarios
nuncupari perſpectum eſt, qui tam & ſi in Senatu deeſſe non ſolerent, cũ de
triũphis aut ſupplicationibus agitur. Tamen ſi cum Senatus cogẽdus foret,
ad Cõſulis edictũ nõ conuenirent, aut cõtumatius parerẽt, pignoribus & mul
cta plectebantur. Siqui tamen Senatores quintum & ſexageſimũ ãnũ ætatis
exceſſiſſent, eos cogi inuitos aut cõtumaces pignore uel pecunia plecti nõ de-
cebat, Senatori eni ſexagenario ad eã ætatẽ, in Senatũ nõ ueniſſe, nulli fraudi
fuit, ſemp tñ in ſenatũ frequẽtẽ ueniſſe & fortẽ ſniam dixiſſe, boni Senatoris

eſt habitum. Fertur uero Cato Iunior tam & ſi ãnis grauior eſſet, cum in eo
uigeret uis ingenii conſiliiq;, nulla re nulloq; negocio adduci potuiſſe ut in fre
quẽtem Senatũ uenire moraretur. Sicut de Nicia ferebatur qui aſſiduus ſem
per in Athenienſium Senatu erat. Tam & ſi Senatores plerumq; in ſenãculo
ſtationẽ habere, & inde citato gradu nõ expectato edicto in curiam ire ſolitos
legamus. Sed animaduertendũ non cuicunq; conuocandi Senatus uel Cõ-
ſultum faciendi Ius poteſtatemq; fuiſſe. Quia ſolis magiſtratibus qui uoca-
tionem prenſionemq; habebant, ut dictatori Conſuli & prætori, aut Tribu-
no. Pl. Tribunoq; militari, uel Vrbis prefecto aut interregi, conuocandi Se-
natus, ius poteſtaſq; fuit, priuatis enim hominibus aduocandi Senatum fa-
cultas non dabatur. Neq; in loco profano Senatores conuenire ad conſultan
dum. Sed in loco Auguſto & ſacro & ubi deorum templa eſſent. Neq; ante lu
cem uel poſt occaſum diei factum Senatus conſultum ualere, aut ratum eſ-
ſe liquet. Debereq; prius auſpicari, & ab ingreſſu hoſtias ĩmolari apud aram il
lius dei in cuius templo cõuenirent, quorum exta Tribunis erariis uenire mos
erat, uel ſicut Auguſtus cenſuit, ture & mero ſupplicare ut rite Senatus con-
ſultum fiat, exemplo Athenienſium qui omnibus publicis conciliis Mantes
ſacerdotes qui ſacra facerent adhibebant, & lacedemoniorum qui ſenatui ſem
per augurem adeſſe uoluere. Senatuſq; conſultum uel per ſingulorum ſentẽ-
tias exquiſitas & per calculos coniectos in urnis, cũ de quoquo negocio quid
quiſq; ſentit conſulitur, & ſuo loco rogatus ſententiam dicit. Aut cum uerbo
aſſentitur fieri adnotatum eſt. Et in perrogandis ſententiis poſt relationem
Cõſulis, debere a cõſulari gradu incipi, & principẽ in Senatu aut Cõſulẽ de-
ſignatũ prius, deinde ordine reliquos rogari. Nõ nunq̃ obſeruatũ eſt, ut ex cõ
ſularibus euo maximi rogarẽtur primi. Deinde inferiores, Iuuenes uero uix ro
gari, quaſi pudor eſſet, Iuuenẽ ſene ſapientiorẽ uideri. Et ſi certaret ſententiis,
nec ſatis liqueret, tũc uel differri cõſultationẽ, uel ſi duæ Senatũ diſtinerẽt ſen
tentiæ, cũ aliud alii cẽſeant, id qđ Senatus maxima pars decerneret, id ratũ fie
ri. Aut ſi nõ probaretur, ſententiã diuidi. Hoc erat ut ſi plures cauſæ indiſqui-
ſitionẽ uenirẽt ut de ſingulis referatur poſtulare, & quod in parte placeret id ſe
qui. Vel per diſceſſionẽ tũc cũ unius exquiſito uoto cæteri qui in ſuffragiũ itu-
ri erãt in illius ſententiã pedibus irent, uel ſi manũ porrigerẽt, aut cũ de ſcripto
ſentẽtiã dicerẽt. In quo id fuit traditũ, ut de diuinis rebus prius. Et de republi
ca infinite, aut ſingulis rebus finite ad Senatũ referatur, ſiquid publici priuati
q; negocii foret ſtatuẽdũ. Nõ nũq̃ licuit, ſenatori priuſ q̃ ordine ſentẽtiæ roga
rẽtur poſtulare ut extra ordinẽ de rep. dicere liceret, apđ Athenięſes uero ĩfre-
quẽti Senatu ꝓ cuiuſq; ætate ſentẽtiæ rogabãt. Regibus aũt lacedemonioꝝ
binos calculos ponẽdi cũ ſentẽtiã dicũt ĩ Senatu facultas erat, tertium uero ſi
qđ pro ſe decerni uellẽt, Græcis & pleriſq; gentibus fabis ſuffragia dabantur.

Syracuſanis nemo ſententiam dicit rogatus, ſed ut quiſq; ætatæ & honore an
teit, ita ſua ſponte quid ſui conſilii ſit, in medium affert, non rogatus, aut ſi ta-
cent omnes ſorte dicere coguntur, quibus in uſu erat, ut in contionem prodi-
turi per literarum elementa ſorte educerentur. Quare Dyoniſius proditurus
cum. M. ſortitus fuiſſet, futuram ſibi monarchiã cauillatus eſt. Lycurgus ue-
ro cum eſſent adoloſcentes loquatiores & in conciliis obſterperent, cauit edi-
to ut nemo in foro nec in publico conſeſſu diceret niſi rogatus. apud Heduos
fuit conſtitutum ut qui in Senatu ſententiam dicit ex eadam familia rogare ne
minem poſſit, quid eſſet ſentẽtiæ & opinionis ſuæ, proditumq; memoriæ eſt.
Germanos cõcilio coacto ſiquid quod minus placeret propoſitum eſſet, mur
mure & fremitu diſſentire & ſententiam aſpernari. Siquid uero complacitum
fuiſſet, frameas & tela cõcutere, Sonoq; armorũ & tripudiis approbare. Ma
cedonum quoq; fuit mos, ut in publica cõſultatione ſiquid improbarent, ha
ſtis ſcuta quatientes obſtreperent, & auerſarentur. Lacedemonii ſummis cla-
moribus agunt, nec calculis ſententiam dicunt, nec admurmuratione ſuffra-
gia ferunt. Aut ſi cuius partis clamor contentior eſſet, non facile dinoſcerent,
in duas partes ſuffragatores tranſire iubent, ut quæ pars maior eſſet animad-
uerterent. Apud quos uſu receptum erat, ut ſinguli in contionibus baculũ fer
rent. Belgis uero contra, nam ſiquid publico concilio ſtatuendum erat, miro
ſilentio decernunt. Siquis autem fremeret aliquo cõcionante, parte ueſtis mul
ctabatur, Gallis & Germanis ut in publicis conſultationibus armati conue-
niant, & quid facto opus ſit decernant in more fuit, & ſi tumultuarentur ſilẽ-
tium ſacerdotes indicebant. Apud Tyrios ſecus, apud quos ſiquis cum telo cõ
tioni intereſſet capite luebat. Id tamen Atheniẽſibus fato datum erat, ut abu
ſi ingenio ſiquid publico concilio decernendum foret, in deteriorem partem
plerumq; ſtatuant, ſemperq; quod in diſcrimen adducit cõcilium ſequantur.
Quare uerbum Anacharſis fuit. Sapientes in contionibus ſententiam dice-
re apud Græcos, ſtultos uero di iudicare. Perſarũ uero mos fertur, inter æpu-
las poſtq̃ uino in caluerant, haud ſecus quam reliqui in contionibus, conci-
lium habere, & de rebus maximis decernere. Sed tamen non idem ſemper or
do rogandi Senatus fuit. Siquidem modo primus rogabatur, qui princeps le
ctus erat in Senatu, a cenſoribus. Is autem legi debebat princeps Senatus, q
ex Cenſoriis uiris qui cenſuram antea geſſiſſent antiquior ſuper uiueret, non
nunquam Conſules deſignati, aut uiri conſulares æuo maximi ſummis hono
ribus functi. Sæpe aliqui extra ordinem a Conſulibus ſtudio & neceſſitudine
ductis rogabãtur primi. Obſeruatũq; fuit, ne quẽ citra cõſularẽ locũ extra or-
dinẽ primũ Cõſul rogaret. Quẽ tñ ordinẽ rogandi ſententias. k̃lis Ianuariis
ſeruare ceperat, is toto ãno perpetim ſeruabatur. Diuũ tamẽ Auguſtũ ſentẽ-
tias de maiore negocio nõ ordine nec more, ſed pro ut libuiſſet rogaſſe ferunt.

Germani uero pro ætate & nobilitate in contionibus audiuntur primi ſiqua
conſultatio foret. Rogabant ergo ſententiã conſules quiq; ſenatui preerant,
patres qui concilio aderant, ipſoſq; dum de re quapiam cõſultant, dumq; diſ-
ſerendo altercãdoq; ſententiam dicunt, quicquid e fide ſua ducerent, ſtantes eſ-
ſe oportere. Poſt uero ſententiam aſſidere, In quo fuit prohibitum ne poplites
alternis genibus imponerent. quod eos eſſe ocioſos & non preparatis animis
deſignaret. quod Athenis quoq; ſeruatũ meminimus ut precone pronunciã-
te in theatro uel curia, ſtantes ſinguli decernant quid ſuæ opinionis foret. Ius
tamen Senatori erat, ut rogatus ſententiam perpetua oratione & q̃ uoluit diu
dicendo diem abſumeret, adeo ut non nullos horis ſeptem, pleroſq; dies to-
tas, concionem in Senatu habuiſſe tradant, In foro aũt lege cauebatur ut ſex
horæ accuſatori, reo uero darentur nouem ne paucioribus clepſidris tempo-
re preſcripto precipitarent cauſas. Ex quibus non nulli ne orationes premedi-
tatas memoriæ mandarent, nimiumq; in eo tempus abſumerent, deſcriptas
contiones e libello lectitarunt. Poſtea Cn. Pompeius quaſi frenos eloquentiæ
dedit, ex quo tempore intra pauciſſimas neq; ultra tres horas, per orare coge-
bãtur. Nam due horæ accuſatori, tres reo dabantur, unaq; die & ab accuſato-
re & reo perorari iuſſum. quia multi data opera in ſerum rem trahebant, tem-
puſq; diffundebant, rebus non definitis. Si tamen aliquorum opinioni aſſenti-
ri uellent, poterent etiam ſedentes, illi opinioni cui uiſum erat, ſtudio & uolũ-
tate accedere, Ius tamen fuit Senatori a ſententia quam ſemel dixerat, ſi proba-
bile quid contra afferretur deduci, aut ſi ambigua foret nec facilis explicatu il-
lam interpretari. Id tamen notatum eſt, parum fuiſſe in Senatu, breuiter cen-
ſere & recte ſentire, niſi facunde ſententiam tueretur, & argumentis firmaret.
Poſt omnes uero rogari, & nouiſſimum dicere ſententiam ignominæ loco eſt
habitum. In qua re ſuccurrit ãnotare. quod literis proditum eſt. M. perpennã
&. L. uoluſium ſaturninum, omnibus quos in Senatu ſententiam rogauerãt
ſuperſtites fuiſſe. Cumq; antea Senatus conſulta pro uoluntate Conſulũ ſup-
primeretur uel enũciarẽtur. Poſtea a. l. Valerio &. M. Horatio Coss. ſtatutũ
fuit, ut ampliſſimi ordinis decreta ad edem Cereris ab ædilibus deferentur, de-
mum ut in ærarium deponerentur. Q uod etiam Auguſtus cauit, ne Sena-
tus acta publicarentur, neue magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouin-
cias mitterentur. Ex his tamen quedam fuere tacita Senatus cõſulta, quæ pa-
lam enunciare non licebat, quæ in ſanctiore Senatu & concilio arcano, tanq̃
in receſſu ſemoto ſeruabãtur, quibus decernendis neq; ſcribe, neq; ſerui publi-
ci intererãt, ne cõmunicatio cõſilii foret, cauebatq; nequis enũciaret. apd' Car-
thaginẽſes uero trigita Senatoꝝ p̃ncipes ſãctiori cõcilio et arcanis negociis p̄-
poſiti erant, q̃ tãq̃ celeſte arcanũ, dici nõ põt, q̃ alto ſilẽtio obtegerent. Q ui
etiam ſanctior Senatus Athenis fuiſſe proditur, ſine cuius concilio aliquid gra

uius decerni aut ferri ad populum Solonis lege uetabatur. Syracuſani autem
ſanctiorem Senatum non habebant. Sed ſiquid arduum & per difficile imi-
nebat. Solius Thimeleonis ſummi Ducis uelut ſancto arcanoqꝫ concilio Iu-
dicio decernebant. Etholis Apoclethi, ſanctiſſimum & arcanarum rerum fue-
re concilium. quorum conſultatione, ſi quod inſtaret periculum, decerni opor-
tebat. Cæſarum uero temporibus decreta Senatus que ad principem pertine-
rent, non arcano Senatui, ſed libris elephãtinis mandabãtur, qui ſumma cu-
ra in Vlpia bibliotheca ut eſſent perpetuo monumento ſeruabãtur. Quę qui-
dem arcana patrum concilia quanto ſilentio obtegerentur, illud argumento
eſt. Quod. Q. Fabius Maximus cum de tertio punico bello quod in arca-
no concilio decretũ erat. Craſſo in itinere obnũciaſſet, a Senatu grauiter incre-
pitus & conuiciis affectus fuit. Alia uero conſulta, quæ tacita non erant, poſt
quã mature ſtatuta fuerant, de concilii ſententia, in Concione quæ pro ueſti-
bulo curiæ obuerſabatur, recitari & publice edi poterant. Erant igitur Sena-
toris inſignia, Tunica & purpura. laticlauus, Ius ſpectandi in orcheſtra, &
æpulandi publice, tam in epulo Iouis, in Capitolio, quam ludorũ cauſa. Qui-
quidẽ Laticlauus propria ueſtis Senatoris erat, qua Senatus dignitas & am-
pliſſimus ordo notabatur. Non nunq̃ Senatoribus uti penulis quanq̃ tenuiſ-
ſimo cultu forent, indulctum fuit. Quippe Alexander Seuerus Imperator,
ut Senatores ingraueſcenti ætate frigoris cauſa penulis uti poſſent, priuilegio
indulxit. ſepiuſqꝫ aliis inſigniis uti licere, datum eſt. Quippe C. Duilio qui na-
uali prælio Carthaginẽſium claſſem fudit, præter curulem ſellam, ut quoties
a cena rediret funale præferretur, & tibicen precineret conceſſum fuit. Et. M.
Valerio Voleſi filio, quod Sabinos fudit fugauitqꝫ & caſtris exuit, locum in
circo ad ſpectandũ cũ ſella curuli ſibi poſteriſqꝫ pmiſſum nouimus. L. quoqꝫ
Metello qui oculis orbam ſenectutẽ egit, ut quoties in Senatũ iret, curru ue-
heretur fuit pro munere datum. Non nunq̃ antiquior ſententiæ dicẽdæ locus,
toga pretexta, Sella curulis, ius imaginis in memoriã poſteritatis, & in ueſtẽ
purpurea ſpectandi, pro magnis officiis in rem publicam, Senatoribus mu-
nera data ſunt, Tãtæqꝫ dignatiõis fuere ſequtis temporibus, ut in oppidis per
loca & conuentus umbraculis uterentur indulctum ſit. Mox ſequti Cæſares
eum ordinem ampliſſimis honoribus honeſtarunt, præcipue Alexander Se-
uerus ut dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carruciſqꝫ Senatori uti p-
miſit. Vtqꝫ ſanctior reuerẽtiorqꝫ ordo putaretur ex Senatoribus, illos qui pri-
cipali dignitate inſignes forẽt, in ordinẽ patriciatus quæ maior ampliorqꝫ di-
gnitas habetur, multos aſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſ-
ſimo inuento. Fuitqꝫ lege ſancitum, ne mulieres cuiuſuis negocii cauſa Sena-
tum aut curiam adirent, niſi quod Heliogabalus ſenaculum mulierum in col-
le quirinali conſtituit primus. qui præter mores inſtitutaqꝫ maiorum ut in orẽ-

dine Senatorio mater admicteretſ a Senatu peruicit. Sicut de Meſa Varia eiuſ
dem Heliogabali auia proditum eſt. cui tributum ferunt, ut femina in Sena
tu ſederet, patres conſuleret, & ſententiam diceret, cæteraq; Senatoris munia
obiret. Q uod de xerxe authores tradunt, qui in arcano cõcilio cum delectos
Perſarum proceres conſuleret. Arthemiſiam ſepe ad conſultandum accerſiuit
cuius ſententiam ſequutus fuit. Antea uero. Claudii & Neronis tempore, cum
non pro dignitate uideretur. Agrippinam patrum conſultationibus admicti.
decreuere patres, ut a tergo abditis foribus ſtaret, uelo diſcreta, quod uiſum ar
ceret, aditum admicteret. Lacedemoniis uero mulieres adhibere publicis cõ-
ciliis illaſq; frequenti curia in exequendis negociis ſocias aſſumere, uſus erat,
apud quos feminarum arbitrio decernũtur multa. Idem apud Germanos, ut
ubi plurimum negocii ſit, feminarum conſiliis regantur, quarum pleraſq; ut
deas colunt. Neq; omictendum quod de Troglodytis traditur, quibus tanti
exempli fuere mulieres, ut in conflictu bellorum matronarum intercurſu in-
feſtas acies dirimant, adeo ut ipſis intercedentibus preliari ducerẽt nefas. Q d'
etiam apud Germanos frequens fuit, ut illarum feminæ quas plurimas in ca-
ſtris habebant, labentem ſæpe aciem reſtituant, aut in feſtiſſimos animos cõ
cilient. Celtæ uero & Galli non ſolum mulieres conciliis admictunt. Sed quic
quid eſt contentionis feminarum Iudicio decernunt. Ita ut inteſtina ſepe odia
illarum interuentu ſedaſſe ferantur. Proditumq; memoriæ eſt, in fœdere cum
Hãnibale & Gallis icto, caueri, ut ſocietas ſtaret eo Iure, quod ſi Carthaginen
ſis aliquod admiſſum pateretur a Gallis, eius rei iudicium penes Gallicas mu-
lieres foret, Si uero Gallus a Carthaginenſi, penes magiſtratum Carthagi-
nenſem cognitio eſſet. Vtq; pueri pretextati cum parentibus Senatoribus bo
ni exempli cauſa in Senatum uentitarent. Q uod poſt papirium pretextatũ
ne quis in Senatu geſta enunciaret, longo ex inde tẽpore fieri deſitum eſt. Ne
q; illud pretereundum memoriæ datum fuiſſe, legatis exteriſq; gentibus in Se
natum admiſſis Romanos Coss. niſi latine reſponſa dare cõſueſſe. Q uibus
admiſſis more tradito a patribus, poteſtatem, ſiquid uellẽt Senatus faciebat,
Græci uero concilio indicto per precones ſiquis quid peteret enũciabant. Si-
cut Attrebates & Bellouaci, tubarum cantu cõcilium aduocabant. Siqui uero
proprio ſermone loqui uellent, his in Senatum admiſſis interpretes dabãtur:
per quos quæ opus erant proponebant, per eoſdemq; cõſulta Senatus & reſ
ponſa accipiebant. Et tam & ſi Molo Rhetor in Senatu Græce declamaſſe di
catur primus. Tiberius tamẽ adeo Græcum ſermonem oſum habuit, ut in Se
natu neſcio quid Græce prolaturus ueniam petierit. Et Claudius Cæſar, Gre
cæ prouintiæ principem quod latine neſciret, albo Iudicum eraſit, & peregri-
natũ miſit, Inualuitq; mos, ut mẽſe Februario uſq; ad kal̃s Martias p Coss.
deſignatos Senatus legatorum audiendis poſtulatis & ſociorum querimo-

nĩs quotidie detur, ne tedio aut longa expectatione & mora fruſtrarẽtur quæ quidem decreta Senatus in prouincias quiſq; ſuas cum ſingulis actis referebant. Illud quoq; ſatis conſtat. Cenſum Senatorium ad nũmos octingenta millium olim fuiſſe, quem Cæſar Auguſtus & ſequti principes ad duodecies centies ſextertium auxerunt, & ne quis eorum inops aut egens foret illos largo uiatico & magnis muneribus proſequti ſunt. Tiberius uero preterq̃ quod Cenſum Senatorium iuuit, & honeſtam paupertatem inocentium ſubleuauit, prodigos tamen & egentiſſimos uel ſenatu mouit aut loco cedere coegit, fertur tamen Claudius laudaſſe illos qui ob rei familiaris anguſtiam Senatorio ordini ſponte ceſſiſſent. Et Nero Senatoribus qui tenui re familiari eſſent ãnua ſalaria ſtatuiſſe. Et M. Antoninus philoſophus, ut Senatores peregrini, quartam bonorum & fortunarum ſaltem in Italia poſſiderent lege ſanxiſſe. Quotieſq; ambo Conſules adeſſent, Senatum unius Iuſſu conuocari nõ licuiſſe. Quodq; Comicialibus diebus ex lege pupia, aut tetris & nefaſtis, ſeu cum tonuiſſet aut uentorum procellæ tempeſtates ue fuiſſent, Senatum haberi nõ decebat His tñ comicialibus q quirinalia ſequnt Senatũ non impediri non nulli putant id quod Athenis quoq; & Syracuſis præcipue obſeruatũ fuit. Nam terræ motu facto aut tempeſtate ingruente concilium differri oportebat. Fuitq; adnotatum poſt horam decimam, nouam cognitionem cauſæ in Senatu haberi non licere. Neq; patrum decreta in Erarium ante lucem deferri poſſe, quod Senatus conſulto Tiberio poſtulante uetabatur. Quo tempore comicia e campo ad patres tranſlata fuere, cum ad eam diem & ſi arbitrio principis niterentur, plura tamen ſuffragiis tribuum fierent, Auguſtus tamẽ Octauius ut bis in mẽſe legitimus Senatus haberetur kalis ſcilicet & Idibus edicto cauit. Ac niſi exacto quarto & uigeſimo ætatis anno in Senatum quempiam admicti non licere, præter admodum paucos quibus ob egregiam uirtutis indolem, hoc a Senatu indulctum fuit. Tam & ſi Auguſtus quo celerius liberi Senatorum Senatui aſſueſcerent, Iuuenibus poſt uirilem togã protinus laticlauum dediſſe & curiæ admiſiſſe feratur. Fuitq; uetus conſtitutum ut adoloſcẽtes Senatorum filii primo flore ætatis, parentes & neceſſarios in ueſtibulo curiæ operiant, illoſq; Senatu egreſſos domũ reducant & comitentur, Senatoribuſq; ad plebem tranſire & iura patrum amictere & plebeia ſubire licuiſſe. Quod præter. M. Mallium qui primus a patribus ad plebem defecit aliis pluribus id datum & permiſſum fuit.

Quæ origo fuerit ſacrorum lupercalium & quo modo celebrari quãdoq; coli ſolerent, & quã uariæ deorum effigies fuerint. Caput XII.

DE origine lupercalium diuerſa ab authoribus prodita ſunt.
Quippe a Romulo & Remo poſtq̃ Numitori auo occiſo
Amulio regnum reſtitutum eſt, ipſiq; condendæ urbis locũ
in regionibus in quibus geniti educatiq; erant, nacti ſunt, ſa-
cra eiuſmodi inſtituta ferunt, cum capti æpulis & uino incin-
cti pellibus hoſtiarum per luxum & laciuiã currerent. Quæ
Inuum uocauere. Multi ab Archadibus qui cum euandro in hæc loca uene-
rant, hoc ſollẽne ludicrum in honorem lycei panos allatum fuiſſe auctumãt,
Sunt qui putent, Romulum & Remum, cum fauno ſacra facerent clamo-
re paſtorum excitos quorum oues abactæ erant, in latrones preda onuſtos
incurriſſe nudos, predamq; detraxiſſe, qua poſtq̃ potiti ſunt, ſacra inſtituiſſe
ut nudi iuuenes incincti pellibus per ludum & laſciuiam currerent. ex quibus
alii fauiani non nulli quintiliani dicti. Quod ſacrum expiationis cauſa iuuen-
tum, ad inferos pertinere argumento eſt. quod menſe Februario hoc eſt XV.
kal's Martias quo populus purgatur & inferorum placantur manes, hoc ſa-
crum celebrari tradũt, quodq; Iunoni februatæ tunc ſacra fiant, cuius feriæ,
lupercalia ſunt. in quo licet antea adoleſcentes paſſim currerent, poſtea Augu
ſtus Octauius dum pudori conſultum uoluit, ne inberbes curſitarent decreto
ſanciuit. in eo quoq; capræ imolantur candidæ, quæ ſollẽnis uictima in luper
calibus habetur. Quibus immolatis uiri honeſto loco nati, quos lupercos di
cunt, duo ibi ſiſterent, quorum frontes & ora cultro ſanguine hoſtiarum in-
fuſo inuicem intingerent, mox lana lacte madida ſanguinem detergerẽt, qui-
bus de more in riſum effuſis, dum Cachinnant, tergora in lora inciderent, nu
diq; & uncti, amicti caprina pelle in orbem diſcurrerẽt, uultu hilari uſq; ad in
eptias, obuiamq; turbam eiſdem loris in peterent, quare Creppi dicti, obſer-
uatumq; ut a ficu Ruminali ubi Romulus & Remus expoſiti fuerant, cur-
ſum inceptarent. concitoq; gradu per urbem uaderent, quibus mulieres occur
rere & palmas feriendas prebere aſſuerant, fœcunditatem & partus facilitatẽ
propterea ſibi dari arbitratæ. Quod ſacrum in palatino monte ubi panos tẽ-
plum fuit colebatur, cuius ſimulacrum Caprina facie, rubro colore, hirtis cor
nibus, pectore ſideribus radiãte, infima ſui parte hiſpida, & caprino pede fuit.
altera manu fiſtulam tenens, altera pedum incurtuum. In cuius etiam ſacris
canem immolari tradunt. Quippe Pan magnum & ſanctiſſimum habeba-
tur numen. Egyptiis enim ex octo diis habetur maximus. qui & Iouis ſimu-
lacrum arietis facie effinxere, Mendeſii pana ſummis percolunt honoribus,
adeo ut hircum pro deo colant, mulieresq; cum hircis coire dicantur, Caprarĩ
q; maximo in honore ſint, apud Thebanos arietes tanti fuere ut non mactā-
rẽtur, ſed eſſent ſacroſancti, Archades pani & Ioui lyceo ſtata die, humana ui-
ctima ſacrificãt, in cuius templo umbras non cadere opinio fuit. Athenienſes

iuuis hoſtiis & ardenti candelabro litant. In Parthenio monte Panos de ūt bruerat, ubi locus nomine Aula omnibus animalibus uelut Aſylum quem leones & lupi dum feras inſectantur adire non audent, ſed protinus ſubſiſtūt & feras relinquunt. Sicut in Dianæ Ethóliæ luco in Venetis fabulantur, canes dum feras inſequuntur ubi ad lucum confugerint ab inſectatiōe quieſcere. Idē in montibus quos Græci Menalos uocant Ariſtoteles prodit, ad quos ubi feræ a canibus impetuntur tanq̄ in tutiſſimā arcem ſe recipiunt. Ipſiq; ultra preſcriptum progredi non audent. Quod de Bœotiis perdicibus memoriæ proditum eſt, ut preſcriptū finem & quaſi metas habeāt in aera, ultra quas meare non poſſunt. Mirumq; euenire in pedaſia regione Cariæ, ut cum Ioui lyceo ſtata die ſacrificetur capram e pedaſſo ſua ſponte ad ſacrificii locum uenire & ſe imolandam prebere dicant. Romanis uero preter alios deos fuit Veiouis ſimulacrum quem dixere Appollinem, cuius caput ornatur cornibus ſagittaſq; manu tenet, iuxta quem aries iacet. Sicut Imago Apollinis Smynthei premens murem effingitur. Atq; in Egypto in templo Vulcani eius ſimulacrum cum mure apprehenſo conſpicitur, propterea quod Arabes cum regionem inuaſiſſent, Vulcanus magnam uim murium effudiſſe, arcuſq; & habenas corrodi feciſſe atq; ita hoſtes fugaſſe dicitur. Fauno quoq; Capram imolari nouimus quātis ſemideo. Cuius ædes una ad forum olitorium. Altera ad Tiberis ripam Iouis & fauni. Veiouis templum inter duos lucos erat. Capitolium & palatium, preter quæ fuit Soſpita Iuno lauini, Cuius ſimulacrum caprina pelle uelatur annis ſingulis. Sed quia de Imaginibus ſermo eſt, non omictendū id quod a Thiriis obſeruatū legimus ut deorum ſimulacris uincula ānectant ne euocarentur & abirent, cum eos hoſtili carmine euocatos abituros timerēt Romani quoq; Saturni effigiem toto anno uinctam laneo uinclo habuere, feſtis ſolum diebus Saturnaliorum, uinclis exoluentes. Egyptii cum Oſyrim quem ſolem & maximum deorum nūcupant effingere contendunt. Sceptrū in cuius ſummo oculi ſpecies inerat, effinxerunt. Serapidi uero, modium appönunt ſupra caput. Perſæ figurant ſolem leonis rictu cum Tyara utraq; manu cornua premente. Indi Gryphos iungunt Solis quadrigæ, phenicibus Solis ſimulacrum lapis eſt niger qui ab imo rotundus tenuatur in cuneum. apud Peones Diſcus breuis longo lingno appoſitus pro ſigne colebatur. In Actica Apollo uerticoſus exurgit in pyramidem, Iis uero apud Suecos in modum lyburnæ. Et Iuppiter labradeus cum ſecuri, ſicut terræ ſimulacrum cū claui, Paphia quoq; Venus fuit non humana effigie, ſed informi, Latiore initio metæ in modum faſtigiata. Helei Venerem Hirco inſidentem, altero pede teſtudinē prementem effinxere, Et phigalenſes Cererem habitu mulieris in petra iacentis, capite & iuba equina, tunica uero demiſſa. apud Celtas Hercules fuit cognomento ογμιος, imagine decrepiti ſenis, capite incompto, pelle rugoſa, Dextra clauam

tra clauam tenens, ſiniſtra protentum arcum, multos mortales cathenis uin ctos ducens, quibus altiſſima quercus erat Iouis ſignum, ſicut palladis Atticæ & Cereris farræ informe lignum. In Cypro Venus barbata uirili ſpecie & ha bitu muliebri. Apud Thuſſas in Egypto cum cornibus bubulis effingebať. Fuitq; apud Aſcalon Syriæ Dercera Dea facie hominis, cuius poſtrema deſi nebant in piſcem. Mercurii imago Græcis fertur quadrato ſtatu capite ſolum effićto, tali ſpeciæ pluribus figuratis, quos pro in mortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant, Eratq; opinio Pythagoræ nõ ex omni ligno exculpi Mer curios decere. Hãmonis uero effigies umbilico ſimilis habeť. Et apud Arabes lapis Tetragonus pro deo. Olimpii autem Iouis in Attica os ex ebore aureoq; conſtat, reliquum corpus ex luto & gipſo, ſupra cuius caput horæ & parcæ ui ſuntur, ſic Mineruæ. Trenalis os erat ligneũ, manus & pedes marmoreæ. Ma tris deũ ſimulacrũ, nec quã ſit materia aut ſpecie nec a quo artifice noſcebatur. Boni euentus ſpecies erat, pauperis habitu dextra pateram ſiniſtra ſpicam tenẽ te. Diuiciarum uero deus Sparthe & cæci & iacentis facie colebať, Iuſticia apud Egyptios fuit ſine capite. Oſyris uero canino. Dyoniſii forma una barbata al tera cornuti tertia adoloſcentis uiſebatur. Mirumq; prodi de Mennonis ſta tua ut cum matutino ſolis radio illuſtratur, æris tinitum & ſpeciem loquentis prebeat. Sicut de Serapidis ſimulacro in Aegypto, templo ita eſtructo, ut ex oriens ſol, os & labra illuſtraret. Nec prætereundum quod æthiopibus in uſu uenit, ut deorum ſimulacra, minio illinirent, illa pro maieſtate numinum ſan ćtiora & auguſtiora arbitrati. Et apud Aegyptios & phenices ut ſingulis dis ſingulas alas adderent, Saturno uero quattuor, duas protentas duas uero re miſſas, & oculos quattuor, ut ſignarent ipſum dormientem uigilare, & uigi lantem dormire cõſueſſe. Quodq; Athenienſes ſiquem Athletarum uićtorẽ deſignabant, ſtatuam illi obnixo genu cum ſcuto porrećta haſta, impetum ex cipere effinnxerunt, pro eo quod Chabrias milites Ageſylai hoc ſtatu impetũ eccipere docuit & uićtor fuit. Fertur lycinius in Alabandeos facetiſſime cauilla tus, quod ſtatuæ quæ erant in balneis, eſſent habitu iura dantiũ & cauſas agẽ tiũ. Quæ uero in foro, omnes diſcos tenerent. Illud quoq; non in poſtremis fuerit. Rhodi ſupra ſeptingẽta tria millia ſignorum nec pauciora Athenis. Del phis atq; Olympiæ fuiſſe, Romæ uero tantum ſtatuarum, ut alter populus lapideus uideretur.

Quæ uicia ex loci natura aut celi climate quibuſdam gentibus ita innata ſint, ut illa habeant propria & perpetua. Caput XIII.

LVcius Parthenopeus. Deliciæ amor & decus noſtrum, inge
nio fuit homo eleganti, ſermoneq; per quam docto & excul
to. Vultu Ilari & feſtiuo, præditus omni urbanitate & omni
ſale. Sed cultu corporis inuenuſto, ueſteq; humili & in hone
ſta, adeoq; omnium rerum hominumq; contẽptor, ut ſum
mæ nobilitatis uiros ne congreſſu quidem ſuo dignaretur. Et
niſi litteratos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci penderet & nihili du-
ceret. Deniq; nulli ob noxius liber & ſuo arbitratu uiuebat. Is dum neapoli eſ-
ſemus, doctis iuuenibus comitatus ad nos uentitabat, congreſſuq; hominis
eloquentiſſimi & mihi amiciſſimi fruebamur, totos fere dies. Dumq; ut fit, di
uerſarum gentium mores apud nos, ſcite ſuctiliterq; pẽſitaret, memini ipſum
dicere ſolere. Quod ſicut quædam regiones ſunt quæ acuta ingenia & ſoler-
tia gignunt, ut quibus eſt aer purus & tenuis, uelut Athenis. Alia quæ retuſa
& ebetiora ut quibus craſſus & pinguis, ſicut Thebis, ita ex celi rigore uel cle
mentia, non nunq̃ ex ſiderum ſtatu uel influxu uirtutes uiciaq; gẽtibus in na-
ſci, quæ ingenita adeo loci incolas afficiunt, itaq; corporibus animiſq; inſident
ut illa habeant propria & perpetua. Siquidem Campani ſuperbi natura, et bo
nitate agrorum ex mitiſſimo celo & affluenti copia uoluptatum terreſtriũ ma
ritimarumq; rerum ſemper habiti ſunt. Domicilium enim ſuperbiæ ut Cicero
inquit penes campanos fuit. Argyui & Brucii ex more inſito genti, latrones. Il
lorum namq; ingenia latronicis leta ſunt, & rapinis gaudent, Rhegini pauidi
& formidoloſi. Itali nobilitate præſtant & Regali quadam magnificentia lau
ti & magni ſunt. Galli ſuper inſitam genti uanitatem mobiles & ſtolidi, contẽ
tionis auidi conſiliiſq; capiendis non ratione ſed impetu feruntur, tamẽ religio
ni deditos eſſe, haud dubium eſt, Hiſpani iactabundi duri & parci, abactoreſq;
acerrimi ad inediam laboreſq; atq; ad mortem parati. Græci licet ingenio & fa
cundia preſtent, eos tamen nationis uicio unde greca fides in prouerbium ue-
nit, aſſentatores leues atq; infideles eſſe, manifeſtum eſt. Cappadoces Cilices
et Cretenſes ſuopte ingenio fraudulenti & mendaces, quippe promiſſi fidem
fallunt & periurio ſe aſtringũt, in quorum notã grecum illud eſt. τρια καππα
κακιστα. Afri ſubdoli et mendaces. Cum enim multũ claſſe rebuſq; maritimis
ualeant, uſu & comertio multarum gentium ad fallendum proni & ſolertes
ſunt. Apud eos enim frequenter mercatores uentitant et ſtudio quæſtus quæ
nſui ſunt merces important. Numidæ uero leuiſſimæ fidei ingenia. Chii petu-
lantiſſimi. Nam cum tribunal ephororum fœdaſſent, ob petulantiam qua na
turæ uicio laborant ab ephoris impune tulere. Galatæ minaces, Syri cupidi &
auari præter modum rerum appetentes, gẽs inquieta auidaq; in nouas res. A-
lexandrini deriſores & dicaces. Indi & Perſæ ocioſi, neq; enim ab re proditum
eſt, ocium fratrem eſſe libertatis. Hi enim cum perpetuo liberi ſint in ocio de-
gunt. Contra

gunt. Contra uero lydos & phriges cum Regibus ſeruiant negociis intentos eſſe & laborioſos. Emporitani imbelles & barbari. Etholi & locrenſes fœdifragi. Druidæ religioſi & malefici ſupra quam dici poteſt. Nā dedita ſuperſticionibus gens in ſacris hominē imolant, & cruore captiuorum adolent aras. Viſcumq̨ & alia dictu nefanda pro numinibus colunt, fuere enim Druidæ gens Gallica in Belgis, apud Gallos pre omnibus ſacri. Sicut enim apud Perſas magi. In Grecia philoſophi, In Babylonia Chaldei. apud Indos Brachmanes, In Aethyopia Gimnoſophiſtæ. apud Scythas agrippei. Abii & Calui In Aegypto Heliopolitani. apud Hyperboreos Arymphei atq̨ in Hiſpania Turdetani, ſacri habentur. Sic apud Gallos Druidæ magno in precio ſunt, & diuinis prope laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis iuxta Afros Humidaſq̨ degūt, agri uberis & fertilis ſoli, Germani uero & Cymbri Duri & laborioſi, Latrociniis tamen & rapinis quarum nullam infamiam putant a puericia dediti. Q uare Cymbros Germani predones uocant, quorum uires ad impetum ualidæ ſunt, momento temporis dilabuntur. Corſi Diri & imanes horribilis ingeniis, quippe qui ipſas belluas crudelitate uincant, truci ore ingenitā imanitatē pferētes, Scythæ quoq̨ rapidi & feroces, & dira feritate graſſantes, ſuis tñ rebus contenti, nihil alienum appetētes, apud quos nihil eſt, furto grauius. Aſiani, Iones, Abideni, Medi, Arabes, Tarētini et Galathæ molles & effeminati, eneruatis animis, ad inertiam nequiciamq̨ parati, omnibus imbuti delinimentis, in Gynnaſiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebræ enim luxuriæ ad extingendum uigorem animi apud eos ſunt, Addebat etiam ſiculos uafro & monſtrifico ingenio, & aſtos ſupra Bizātium doloſos maxime. Contra uero Cumanos in Eolia hebetes & inſulſos. Q uippe qui pluuiæ tempore niſi admoneantur uoce preconis, porticus non ſubeāt. Sicut Bœocios & Thebanos qui plus habere uirium quam ingenii feruntur. Et Syracuſanos uariæ multiplicilq̨ naturæ, aut enim excellentiſſimos eſſe et omni uirtutum genere preditos, aut improbiſſimos & omnibus uiciis deprauatos, quod de Athenienſibus quoq̨ proditur. Atq̨ Heduos iracundos & temerarios turbulenti & concitati animi. Et ligures duros agreſtes & fallaces ſuapte natura et ex ſterili agro & aſpero quem incolunt, nihil ferendo niſi magno labore partum. Sed cum ligurum quidam firmates non nulli Apuani, pleriq̨ montani. Alii Hiluaces. Alii fruſinates dicantur, hoc non conuenire niſi tranſmontanis liguribus aſſerebat. His enim cum longe ab hominū commercio & cultu diſtent & in arrido ſolo luctentur, facile euenire ut agreſtes duri & inmanes fiant. Hoc modo lucius noſter apud nos ſermocinatus, peracri iudicio locorum mores examinabat, uiciaq̨ & uirtutes rimabat. Sed qa mentio locoꝝ & moꝝ diſtinctio facta eſt, hoc dicerē auſim lōga obſeruatiōe ꝓbatū eas regiōes q̄ celi clemētia & affluenti copia gaudent, ſenſu hebetes & obtuſa

ff

mente, plerumq; homines gignere, quæ uero difficiles & agreſtes ſunt, ſin-
gulari ingenio uiros educere. Ita enim parens natura, ſiue ille effector mundi de
us comparauit, ut ubi rerum ubertas & copia ſit, ibi bonarum artium ſtudia
ſæpe & ingenia deſint. Senſit tamen Ariſtoteles, eos qui Scythiam uerſus lo
ca deſerta incolunt, animo quidem abundare, ingenii non ſatis habere, qui ue-
ro mitiorem plagam, ingenio & arte præſtare. Neq; omiſerim quod maxi-
mus Tyrius græcus author cum primis prodidit, Crotoniatas paleſtra et gyn
nico certamine ualere, Lacedemonios pedeſtri. Athenienſes nauali. Venatu
Cretenſes, Sybarites luxu, Thebanos uero Tibiis, Iones autem choro & cã
tu. Q uietiam adnotauit uulgari adagio ferri. Medicam molliciem, Sardana
pali luxum. Delicias Ionicas, Siculas menſas, Saltationes Sybariticas. Co-
rynthias meretrices, Artium quoq; diſciplinas Menander dixit, natiua conſue
tudine diſtingui nationibus uariis. Namq; Mythilenei Cithara delectantur,
Thebani Tibia, Alexandrini Geometria ualent, Athenienſes ſtatuaria & pi
ctura, Crotoniatæ medicina, Agynetæ, Athletharum pugna. Q uod proxi
me accedit ad id quod Euſtachius memoriæ prodidit forſan mutuatus ab il-
lis, Bœotios circa paleſtram, reliquaſq; artes Gymnicas ualde probari, atheni
enſes in naualibus, Theſſalos in equeſtri, quippe cum ex equo primum pu-
gnare docuerint, lacedemonios legibus ualere, Cyreneos in Ephetica ſcientia.
Q uod autem de Theſſalo equitatu dictum eſt, qui conferto prælio inſupera
biles erant, non pretereundum Philippum macedonem qui totius Greciæ co
munis hoſtis & predo habitus eſt, ut Theſſalos equites uelut firmiſſimum ro
bur & longe optimos bello ſuæ phalangi adiungeret. Theſſaliam propterea
inuaſiſſe, illamq; incendiis & ruinis deformaſſe.

An ſit idem Deprecari quod Recuſare, contra quorundam Gramaticorum
opinionem. Caput XIIII.

QVid in mentem uenerit non nullis grammaticis, qui nõ tem
perantes maledictis, multa nec perpenſo iudicio, nec exami-
nato modo digeſta præcipere non uerentur, non ſatis conii-
cio. Nuper cum in comentariolos obſeruationum Grãmati-
ci cuiuſpiam, quos de latina dicendi norma uiuens ædiderat
forte incidiſſem, in quibus graui cenſura antiquiſſimum quẽ
q; authorẽ taxat, ita ipm loqutũ offendimus ut diceret. Aulũ Gelliũ male ſen
ciſſe, qđ depcari abhominari uel deteſtari eſſe dixit, cẽſuitq; depcari nihil eſſe,
aliud, q̃ dicto uel facto recuſare, quaſi multum diſcriminis foret inter abhoſari
& recuſare. Idq; Ouidii authoritate probare nixus fuit de ponto, Sepe precor
mortem, mortem quoq; deprecor idem. Ne mea Sarmaticum contegat oſſa

ſolū in quibus uerſibus deprecari pro recuſare intelligit, quod uerbis pluribus affirmare contendit quæ conſulto preterimus, Sed libet interrogare, num proprio ſignificatu latine dixerim, Scipio fœdus cum Hānibale in re deprecatur, quia paciſci cū Hannibale recuſat. Aut Romani cū Pyrrho pacē deprecātur, quia pacem abnegarunt. Contraq; hanc uerbi ſignificationem, ſecus ab authoribus dictum, & uerbum deprecari in alio ſenſu accipi uidemus. T. Liuius ſexto ab urbe condita, non preripiam inquit, gratiam publici officii deprecandi. Cicero prima actione in Verrem. Si libere quæ ſentio de re publica dixero primū deprecor ne iraſcatur. Suetonius in Cæſare, Senatum litteris dep̄catus eſt, & ueterum authoritatibus pluribus, in quibus ſi deprecari recuſare dixeris, profecto abſurde & barbare loqueris. Hic enim Deprecari idem eſt, quod ualde precari. De enim præpoſitio adiecta uerbo plerūq; auget, ut demirari, defraudare, deierare. Rurſus quod ille authoritate Ouidii motus, uoluit deprecari idem eſſe quod recuſare, Idem Liuius exploratius oſtendit tertio de macedonico bello. At Hercule non ius ſed iniuriam deprecantur. Suetonius in Tiberio. Claudium inquit adeo uiolentū & contumacē, ut ne capitis quidē reus deprecari ſubſtinuerit, Cicero in legem agrariā. Siquid deliquero nullæ ſunt imagines quæ me a uobis deprecentur, quibus in locis non ſignate nec p̄prie loquetur, qui deprecari recuſare dixerit. Sed uerus probabiliſq; ſenſus eſt tam in Ouidii q̄ proximis authoritatibus. Id eſſe deprecari quod ſuppliciter petere & precibus expoſcere, ne quid fiat quod tu uitare cupis & cōtendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non ſimpliciter recuſans mortem, ſed ſuppliciter expoſcens, ne mors contingat inter tot truces imaneſq; homines. Et ille iniuriam uel ſupplicium deprecatur. Videlicet rogat ne inferatur iniuria neue conuicium fiat. Multum longeq; diſtat deprecari a recuſare. Quippe deprecari eſt precibus rogare, & ſummiſſe obteſtari ne quid fiat, Recuſare uero, iure & manu contendere & quadam mentis uecordia minaciter magis quam præcibus expoſcere, Cæſar cōmentario quinto. Hedui nec deprecandi nec recuſandi cauſa legatos ad Cæſarem mittere uolebant. Cicero Tuſculanarum quæſtionum ſecundo, de Anaxarcho inquit Democritoq; cogitetur, qui cum in manus Cyri nicochreontis incidiſſet, nullum genus ſupplicii deprecatus eſt, neq; recuſauit. Pluribuſq; patet exemplis ſicui illa perſequi libeat. Ex quibus ſine controuerſia liquet. Deprecari id eſſe quod precari, Sed dupliciter, uno modo uehementi ſtudio & enixe precari, ut quid fiat, & tunc de prepoſitio auget ut primis authoritatibus quas ſupra memoraui oſtenſum eſt. Altero præcibus eniti & rogare, ne quid fiat ſeu eueniat tale qđ tu nolles euenire, et futurum deteſtaris, ſicut eſt proxime dictū. Et tunc de prepoſitio non augendi ſed uim potius minuendi habet. De enim adiecta uerbo duplicē ſignificatū licet diuerſum capit ut plerūq; ſolet. Plurimūq; intereſſe in utro accipias ſigni

ſicatu. Quonam modo & utro magis conueniat ſenſu, ex ipſa lectione & cō
textu uerborum prout obuia ſunt, cuiuis uel mediocriter erudito, facile eſt
dinoſcere.

Triplex queſitum ſuper non nullis uerbis Iuriſconſultorum ſub obſcuris quis ſit illorum ſignificatus, quæ ue pecuniæ olim fuerint. Caput XV.

CVm Romæ palatini fori iudicia operiremur, quidam nō ex
plebe homo pollens eruditione & doctrina, ad me adiit, &
percontatus eſt, quid ſibi uellet Vlpianus de officio procō-
ſulis eſtimantis, cum qui prouinciæ preeſſet, diſſimulare nō
debere, ſiquos cauſarum cōcinnatores aut litiū m redempto
res deprehendiſſet. Quis eſſet litium concinnator, & quis re
demptor querebatur. Et quia facilis explicatu queſtio erat, leui functus opera
reſpondi cōcinnatorem litium eū dici qui nouas lites, ſimulatis captionibus &
cauillis improbis in longū ducere molitur, cū ſibi iure agere nō liceret. Cōcin-
nare enī eſſe rē efficttis mēdaciis oībus lenociniis ppolire, ſicut is p unguētis de
libutus madēti coma & capillo cōpoſito cōſpicitur, quos. M. Cato Vitiligato
res nūcupat, Græce aūt κεάτ ς δίκων. quaſi ſector litiū, Redēptorēq; cauſa
rū cū dici, qui lites quottidianas pecunia mercari, illaſq; pactionibus muneri-
buſq; pellicere conaretur, haud ſecus q̄ qui domos edificiumq; faciendum ute
dū ue præcio conducit, qui etiā quadruplator & interceptor alienæ litis dictus
eſt, quos hoīes tāq̄ in ciuiles & malarū artiū artifices Iure conſulti iure inceſſe
re. Iterū queſiuit ex me quid eſſet quod Alphenus legē, aquiliā interpretatus in
quit. Quod ſi Tabernarius a pretereunte flagello in quo dolor eſſet, fuiſſet
cæſus, ſi illi repugnādo oculū eruiſſet gladio, propter id admiſſum aquilia nō
teneri, quod diceretur flagellū in quo dolor eſſet quærebatur. Cūq; nō nulli
falſa opiniōe perſuaſi flagellū quod dolorē afferat, ideo dolorē in eo eſſe aſſere
rēt. Dixi ego mēdum in hac dictiōe fuiſſe ingenue me arbitrari, neq; iurecon-
ſultum tam inſcite loquutum, ut in flagello dolorē eſſe dicat pro eo quod fla-
gris inflictis dolorem affert. Cum iureconſulti nō per metaphoras nec circui
tu longo, ſed munde admodum & circunciſe loquantur. Sed pro eo quod do
lor eſſet ſcriptum fuit, dolon eſſet dicendum fuiſſe, neq; aliter a iureconſulto
ſcriptum ueris patere argumentis. Dolonem enim lignum uel fuſtem ſignare
in quo ferrum acuta cuſpide lateret, quod haud ſecus quā gladius uulnera in-
gerat Varronis teſtimonio probatur. In eo enim latens pugio ita ſitus erat ut
foris minus appareret. Idq; coarguitur facili argumento, quod non erat con-
ſentaneū, ut ſi a pretereūte leui flagello Tabernarius ictus foret, illi repugnā-
do ferro decernere, & oculum eruere liceret, pro ut in quæſtione eſt. Quippe

inculpata tutela non eſſet, cum non pari ſed maiore impetu armorum iniu-
riam propulſaret, quod eſt lege uetitum. Dicendũ ergo fuit, aliquid occulti te-
li flagello latuiſſe, quo percuſſus tabernarius impune prætereuntẽ gladio rep
cutere, & illi oculum eruere ualuit. Hoc dolone Tiberiũ Gracchum ne opor-
tunus iniuriæ foret, accintũ proceſſiſſe in forum authores tradunt, quo hone-
ſtius & diſſimulato telo in curiam iret. Et Claudiũ Cæſarẽ a duobus equeſtris
ordinis cum dolone & uenatorio cultro preſtolantibus pene opreſſũ, Sueto-
nius refert. Tertio conſuluit me, quod eſſet Iudiciũ Eremocidiũ de quo apud
Iuſtinianum fit mentio frequens, contra quod reſtitutionem dari leges uolue
re. Cũq; aliquorum diſcreparet ſententia, peruici tandẽ Eremocidiũ dici Iudi
cium cum quid reo abſente in diſquiſitionẽ uenit, ſuperq; Iure cõtrouerſo mo
ta lite, ſolus actor nullo ſe opponente exercuit, contraq; reum indicta cauſa lis
data fuit. ἀπὸ τῆς ἐρήμου. hoc eſt ſolitudine, eo q᷑ ſolus actor nullibi reo cõ-
parente, nec ſignis collatis ut aiunt, optinuit, contra quod reſciſſionem plerũ-
q; dari leges uoluere. Demũ cum ſermo incidiſſet quid emptio quid permuta-
tio eſſet, queſitum fuit, quo in loco Homerus meminit Achiuos non pecunia
nec ære ſignato Sed rudi maſſa æris uel ferri uinum mercari & cum mancipiis
permutare conſueſſe. Cuius authoritate Vlpianus de contrahenda emptione,
etiam ſine pecunia fieri emptionem aſſeuerat. Dixi id de quo conſulebamur mi
hi imprompt u nõ ſuccurrere. Sed tamẽ meminiſſe me, tam apud exteros quã
Romanos eris ſignati argentiq; & pecuniarũ longo tempore nullũ uſum fuiſ
ſe, merceſq; non pecuniæ interuentu, nec ſignato ære, ſed rebus cõmutare cõ-
ſueſſe. Siquidem Armeni, Scythæ, ſeres & Sarmatæ, nõ interceſſu pecuniæ
res emere, ſed rerũ cõmertio pmutare aſſuerãt. Deſerta enĩ & uacua cultoribus
loca hominibuſq; ĩfrequẽtia magiſq̃ urbes ĩcolebãt. Indi quoq; illi penitiſſimi
et Heſſenii idẽ factitarũt, Nã fuſo ære utebãtur aut auricalcho (quippe cũ uete
res Auricalchũ p̃ciosius auro ducerent) pcuſſo uero minime, luſitani graui ſar
cina æris uel fruſto argẽti ſæpius nũmi loco uſi fuere, Lacedemonii lycurgi le
gibus omnẽ auri argentiq; uſum amouẽtes, ferrũ & rudẽ maſſam uaſti põde
ris pro pecunia habuere. Sicut Bizantii ferri maſſam pro nummo appende-
bant. Meſſuli uero in Africa populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuiſ-
ſe feruntur, cum quibus merces ſæpe mercatores cõmutabant. In Britannia
gẽs in hoſpita iuxta Scyllirã inſulã, permutãdo dare neceſſaria & accipere cõ-
ſuerant. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certum pondus delibratis. Quod
apud Baleares fuit in more, ut omnem auri aut argẽti materiã execrati nullius
generis nũmos ad ſe afferri ſinerent. Idem de Carmanis & Babytacis qui in
tygri ſunt, memoriæ proditum eſt, ut omnia metalli genera coementes, illa
in profunda terrarum & abditas ſolitudines ſuffodiant, ne pecuniæ commer-
tio eneruaretur animi indoles, ingeniũq;. Quod de Indis & Aethiopibus

traditum accepimus, qui auri materiam tam uili eſtimarunt ut cathenas no-
xiorum tantū ex illo conflarent. Omnes deniq; gentes nariq; neſq; apud prius
ſæculum mercibus res inuicem cōmutare, uel coriis bouū nūmorū loco, aut
bobus pecudibuſq; ac ferreis uirgis uſos comperimus. Homeri teſtimonio q
res cenſu & eſtimatione dignas non pecunia ſed bouum & pecudum nume-
ro taxauit, cum nihil tunc impēſo precio ueniret: Primi igitur Lydi aureum &
argēteum nūmum cum tunc nullus foret, inueniſſe traduntur, Tā & ſi Aegy-
næ argentum Primo ſignatum non nulli credant. Alii apud Heleos pondera
& ex argento nūmos a phedone inuentos putant. Apud Perſas uero Darius
ex auro monetam percuſſit primus, in latio Saturnus æreum nūmum reppe-
riſſe traditur. Romanis quoq; auri argentiq; ſignati longo tēpore nullus uſus
fuit. Pecudibus enim & iumentis bobuſq; res permutare, ſonteſq; plectere ſo-
lebant, æſtimabaturq; bos centuſſibus, ouis uero decuſſibus. Coriis uero bo-
uum nūmos percuſſos a primis originibus iudicare licet, quod Numa Pom-
pilius Scorteos aſſes congiarium populo dediſſe fertur. Poſt quos Dionyſius
ex Stanno conflauit nūmos. Interiecto deinde tempore ære graui Romanos
uſos comperimus quo appenſo non numerato debita exoluabant, quo tem-
pore Seruius Tullius Rex primus nota pecudum æs ſignaſſe proditur, unde
& pecunia dicta. Cuius rei cauſa in uetuſtiſſimis nūmis bouis pecudis aut ſuis
ſignum incuſſum apparet. Sed q̄uis a Seruo Tullio pecunia percuſſa, nō pro
pterea a graui ære precii uomine, quod inter licentem ementemq; cōuenit exol
uēdo deſitum eſt. Quippe poſt decemuiros etiam ære graui Romanos uſos
fuiſſe, debitaq; exoluiſſe authores tradunt, quod æs graue maſſa æris fuit, nō
percuſſa aut ſignata, appendi nō numerari ſolita, Sequutis mox tēporibus Ser
uio Cepione & Cn. Sempronio Coss. poſt Actilium Regulum, argēteo nū
mo primum figurato, Romæ altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora
incuſſa fuit. Tam & ſi, quinq; annis ante primum punicum bellum argenteū
nūmum Romæ ſignatum, non nulli credant. Demū poſt ānos duos & ſexa
ginta aurei apud Romanos eadem nota incuſſi fuere. Deinde Bigæ & qua-
drigæ ac uictoria, quare uictoriati Bigati & quadrigati dicti. Fertur tamen Li
uius Druſus in Tribunatu tertiam æris partem argento miſcuiſſe & ſigno ui-
ctoriæ pariter nūmum percuſſiſſe cui Victoriato nomen. In Triente autem &
quadrante Romani, rates icuſſere. Perſæ Statheres daricos numiſmatata ha
bere dicuntur, Græci & Athenienſes. Tethrachinam & Cithophoros ac Phi
lippeos nūmos, qui bouis imaginem longo tempore habuere incuſſam, tūc
primum a Theſeo inuentos, ut ab armis ad agrorum cultum ciues auocaret.
Cuius formæ Heleis numiſma fuit, in quo bouis imago deſignabatur, præ-
ter quos fuere Oſcenſes & Statheres darici, Philippei & Alexandrei qui ex au
ro cudebantur, in quibus mulæ cum curru uidebantur effictæ. Poſtea Noc-

tua cum mineruæ facie Athenis incudi cepta. Vnde illud proditũ eſt Gylippi ſeruum Ephoris detuliſſe, multas ſub tectis cubare noctuas, quod lyſandri pecuniam quam Gylippus fuerat depeculatus ſub tecto condiderat. Troezeni Cum Neptunum præcipuum colant. Tridentem nũmo effictũ habuere. Perſicus uero nummus Sagittarium incuſſum habuit, qui daricus etiã Dictus, Germani Serram qui ſerrati. Dardani duos inſculpſere Gallos. Rhegini leporem & currum. Cephalenes equum. Thaſii Perſen. Argiui Murem, Mytilenei Sapphus imaginẽ. Tarentini nũmi Taras Neptũni filium qui delphino uectabatur. Aſpẽdii paleſtras, locri aũt Ozolæ Heſperũ ſtellã effinxere, apud Chios ænea moneta fuit cui nomẽ Homerus, Peloponeſiorũ numiſma teſtudinis figurã habuit, cui Cheloni dixere nomẽ. Cizizeni altera parte Cybelem altera leonẽ. Tenedii ſecurim & facies duas eadẽ ceruice proeminẽtes. Corynthiaci qui poli dicebantur Pegaſum, Gergythii aũt qui in phrigia minore ſunt Sybillæ imaginẽ quod inde eſſet oriunda, hoc ſempiternæ laudi fore arbitrati. Poſtea uero nouicio inuento, ut imagines Cæſarũ cum inſcriptione & titulis nũmis aſcriberentur obſeruatũ eſt. Quare Nero Cæſar in habitu Citharedi ſe nũmo inſculpſit. Auguſtus Octauius nota ſideris Capricorni ſub quo in lucẽ æditus erat argenteũ nũmũ percuſſiſſe dicitur. Deniq; cũ apud priſcos ſolũ nullus nũmorũ uſus foret, iudicare licet Homeri tẽporibus non pecunia nec ære ſignato, ſed mercibus inuicem achiuos uinũ æs & ferrũ armis & mãcipiis emere conſueſſe. Cum uero hac ad monitione actentior factus ἐν τῇ ζ. τῆς ἰλιάδος ὀμήρου ῥαψωδίας uerſarer: eos uerſus haud multo negocio comperi: qui tales ſunt.

παννύχιοι μὲν ἔπειτα καρηκομόωντες ἀχαιοί·
δαίνυντο τρῶες δὲ κατὰ πτόλιν ἠδ' ἐπίκουροι
παννύχιος δέ σφιν κακὰ μήδετο μητίετα ζεὺς·
σμερδαλέα κτυπέων τοὺς δὲ χλωρὸν δέος ᾕρει·
Vnde reportabant criniti uina pelaſgi
Aeris quidam, alii fulgentis munere ferri.
At ſcutis alii. pars bobus mancipiis ue.
Mutabant paſſim & conuiuia leta parabant.

Quæ portæ Vrbis Romæ præcipuæ fuerint, & unde nomina ſumpſerint, & ex quibus cauſis cognomenta. Caput XVI.

VRbis Romæ ſicut ſepiſſime pomerium prolatũ fuit, ita multiplices portas pro murorũ ambitu extructas fuiſſe facile eſt coniectari. Nam cum a prima origine fundamenta Vrbis in Palatino monte fuerint, cuius radicibus antiquiſſimum pomerium terminabatur, tribus portis tunc Vrbs cõtenta erat. Hæ fuerunt Carmentalis quæ ſcelerata, Pãdana quæ libera

dicta eſt, & Mugonia quam trigoniam a tribus angulis uocatam ſcriũt. id autem pomerium quod Romulus poſuit a foro Boario procedens ad magnam Herculis aram. Inde per ima montis palatini ad aram conſucii, mox ad curias ueteres, & demũ ad ſacellum lariũ, protendebatur. Et cum eſſet tunc Roma quadrata ad forum Romanum procedebat. Varro autem a Sylua quæ erat in area Apollinis in palatio, uſq; ad ſupercilium ſcalarum Cachii in auẽtino occidentem uerſus. Et ad Tugurium Fauſtuli ubi caſa Romuli fuit. Prima Vrbis fundamenta protendi aſſeuerat. Adiecto deinde Capitolino colle a T. Tatio quem Archades Saturnium uocarunt, ſatis conſtat portam illic excitati caſtelli Saturniã nũcupaſſe, que pandana eo quod ſemper pateret dicta eſt. Cũq; infima Capitolini montis carmentæ habitaculum fuerint, inde carmentali portæ nomen datũ, quæ & Scelerata, eo quod trecenti & ſex fabii inde prodeuntes infauſto prælio ad cremetam omnes a Veientibus oppreſſi & miſerãda nece, ceſi fuere, Iuxta quam ædes Matris Matutæ & Bellonæ, & Columna ex qua dabatur belli ſignum, ſiquando contra hoſtes preualentes ſumebãtur arma. Ad hanc portam, matronas Carmentæ nimphæ quæ mater euandri fuit, ãnuas hoſtias imolare & ſacrum facere produnt. Sed eũ Tarquinius priſcus, quadrato ſaxo primus, & deinde Seruius Tullius pomerium protuliſſent, duoſq; urbi colles adieciſſet, ita ut ſeptem collium urbs fieret, qui ultimus urbis ambitũ auxiſſe fertur, ac reliqui Reges urbem parum mœnibus ualidam aggere & foſſis muniuiſſent, portarum quoq; numerum augeri conſentaneum fuit, eoq; magnitudinis urbs ꝓceſſit, ſæpius aucto dilatoq; pomerio, ut quattuor & triginta portæ per omnem ambitũ Romæ fuiſſe legamus Ipſum ꝗ pomeriũ Aurelianum Cæſarem tandem definiſſe ut ad milia paſſuũ triginta mœnia protenderet. Tam & ſi Nero Hoſtiam tenus mœnia promouere, atq; Inde foſſa, mare ueteri urbi ſtatuiſſet inducere. Exquilinam ergo Viminalem, Quirinalem portas & Celimõtanã, a collibus urbis ubi ſitæ erãt, uetuſto nomine denoïarunt, ꝗuis qđ Quirini ſacello foret proxima Quirinalem dictam non nulli ferant, iuxta quam Veneris Erycinæ tẽplum. Quæ quidem Viminalis aliquando numentana dicta eſt, ſicut Exquilinam Taurinam a capite tauri inſculpto uocata:n ferunt. Capenam uero, conſtat affluẽtium aquarum multiplices habuiſſe decurſus. Illinc enim ad Martis ædẽ ſemita fuit quadrato ſaxo, ubi & manalis lapis qui in urbem delatus pluuias excitare dicebatur. Sicut aqua in Lycei Iouis fonte ſiquãdo ſiccitate laboraretur. Sacerdotis manu querno ramo agitata cogebat nubes, largoſq; effundebat imbres. Et Athenis terræ fuiſſe ſimulacrum pauſanias prodit, ſuppliciter a Ioue aquam expetentis uero euentu, cuius ara in monte Hymeto uiſebatur quam ὄμβριον, quaſi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quã magi incolũt. Dolium uidiſſe Apollinius tradit quo aperto in defectu aquarum nebulæ

emiſtuntur

emictuntur quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiam documẽtum Democriti fuit, ut ad imbres excitandos caput & collum Chameleontis ligno roboris uri preceperit. Ad eandemq; Capenã aqua Mercurii erat magnis ſtudiis celebrata qua mercatores Idibus Maiis ſe inſpargebant & ſua. ubires quæſtus propterea facere arbitrati. Et Almon aquæ riuulus cuius aqua Sacerdotes furore ueſano interſe digladiantes Cybelis ſimulacrum expeſſinũte aductum quot annis abluebant. Iuxta quam M. Marcellus ſecundo punico bello ædem uirtutis antea uotam dedicauit. Mutionis uero a Mutione q illi aliquando præfuit, & Minutia quia Minutii ſacello erat proxima, quẽ pro deo uetuſtas coluit, Et ſalutaris ab æde ſalutis. Et Rhautumena ab Auriga Rhautumenio qui Veiis Curſu uicerat, quo e curru effuſo equi citatiſſimi cũ palma in capitolium contenderunt, Porte dictæ denominateq; ſunt, Catulariam uero dixere quod iuxta eam ad placandum caniculæ ſydus frugibus inimicum ĩmolarentur ruffæ canes. Et piacularẽ propter oſtenta & piacula quæ illic fiebant aſſiduæ, dici Pompeius memorat, Collina quoq; quæ Agonenſis dicta eſt, ꝑpter anfractus multiplices quod partim edita partim decliuia eſſent loca, nomen ſortita dicitur, extra quam Veneris, Ericinæ & quietis tẽpla fuere, & iuxta campus cui ſcelerati nomen fuit. in quo inceſti dãnatas uiuas deſcedere ueſtales aſſueuere. Romanulam uero, & Collatinam, Alteram quod ex Sabinis Romam patens uia foret, alteram quod illinc collaciam expeditum iter eſſet denominarunt. Sicut ferentinam, quod ferentinum ferret, & Gabiuſam quod Gabios. Hanc uero Collatinã aliquando Pincianam dictam nõ nulli uolunt, quod nomẽ ad huc manet, a proximo palatio deductum, unde demolita marmora Theodoricus Rex Rauennam deportauit, fuit quoq; Romula porta quam Sabini Romanulã uocauerũt, quod per eã proximus Romam aditus eſſet, q̃ gradus ad noualia & Volup æ ſacellũ habuit. Et Querculana quod quercum proximam haberet, Et Randaſculana quod ære munita foret, Siquidem a ueteribus æs Randus dicebatur. In qua caput Aeneũ longo tempore ſtetiſſe memorãt, poſtq̃ Genutius Tipus prætor oraculo monitus ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, acceſſumq; denegauit. Sicut Ianualis a Iani ſigno ibidem affixo nomẽ uendicauit, quæ ſub colle uiminali fuiſſe traditur, per quam uim aquarum ingẽtem magnis procellis cõtra Sabinos fluxiſſe, illoſq; uiolentiſſimis tempeſtatibus opprexiſſe memorant. Quam Romanulam Ianualẽ & Mutionis non in pomerœio ſed intra Vrbis ambitũ ſitas, non nulli uolunt. Nam de Trigemina & lauernali ſatis conſtat, alterã propter trigeminorum pugnam, cum regnãte Tullo inter Romanos & Albanos a trigeminis pugna cõmiſſa fuit. Alteram quod ad lacum lauernæ facilis inde uia foret, nomina tuliſſe. Fuit enim lauerna furum dea in cuius luco ut impunita eſſent furta, predam fures ſortiri, & rapaciſſimum quenq; ĩmolare

tradiderunt. Eſt tamen literis proditum latinos populos á is ſingulis ad Tri-
geminam Euandro ueluti deo ſacrum facere. Sicut matronæ apud Carmen-
talem Carmentæ. Sanqualis proxima ædibus Ancii Regis porta fuit nō in-
celebris. Et altera libitinenſis, per quam fato defuncti efferebantur, & Mugo-
nia a bouum mugitu qui illic frequentes erant denominata, iuxta quā Tarqui
nius Priſcus habitaſſe fertur, quæ & Trigillia dicta eſt, preter quas fuere Ne-
uia, Lauicana, Metia, & flumentana iuxta quam fluxiſſe Tyberim uolūt. Ex
hac enim ad petellinum lucum modica uia erat. Et Triumphalis per quā triū
phi die aurati currus, captiua præda, & Pompa triumphi procedebat, Aurelia
Vaticana & Portuenſis quæ ſeptimiana nouicia denominatione. Ac fontina-
lis transtiberim, q̄d haud ꝓcul inde fontiū ſacra fontibus & puteis coronatis
fierent dictæ nominateq; ſunt, Sed pre cæteris unā legimus fuiſſe cui feneſtræ
dedere nomen, uel quod humilis & anguſta foret. Siue quod Tarquinio priſ
co regnante, cum a paſtoribus oppreſſus fuiſſet ex inſidiis. Tanaquil inde po-
pulum alloquuta ipſius interitum tam diu diſſimulauit donec Seruium Tulliū
regni ſucceſſorem fecit. Eſt quoq; illud animaduertere. Quod cum mœnia ci
uitatum ſancta ſint, proptereaq; illa tranſgredi ſine piaculo fas non ſit, certiſq;
præfinitis ſpaciis Pomerio inaugurato, fuerint conſecrata, ita ut quicquid circa
ea ſoli eſſet, neq; habitari neq; arari liceret. Portas tamen ſanctas haberi mini
me decebat. Quippe eū ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre alia-
q; profana facere cui uis permiſſum fuerit. Apud exteros uero portæ præcipua
denominatiōe iſtæ ferūtur. Scea apud Troiam, in cuius ſuper liminio laume
dontis cadauer ſepulchro conditum erat. Sicut murus & amnis eiuſdem no-
minis fuere, Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica & ſacra & Charonia, ꝑ
quam dānati ferebantur ad ſupplicium, & Dypylus omnibus patentior, at-
q; aliæ Nimphades nomine, Megaris fuit Triaſia quæ Diplon dicta, Corin-
thi Teneatica, Thebarum porte Homoloide nūcupate ſunt, apud Sycionios
quoq; ſacra fuit ubi Epopei uiſebatur monimentū. In Argo Diampares, apud
Leōtinos Iracea, in Zicicho Thracia, apud Tybur Rarana. Capuæ Iouis ubi
platea Selapſia in qua unguentarii negociantur, Cremonæ Brixiana, Tarenti
Temenitida, Syracuſis Menidite, Trogillorū, & Agradiane, extra quas fre
quentia ſepulchra uiſebantur. Babyloniæ uero licet plures celebrentur, tamē
precipue, Semiramidis, Ninorū, Chaldeorū, Belides, & Cyſſiæ.

Quo ritu, quibuſq; cerimoniis Hoſtia apud priſcos diis imolabatur, & quo
modo fiebant ſacra & quid apud exteros. Caput XVII.

Q Vi mos ſacrorum fuerit. quoq; ritu, aut quibus exemplis ho-
ſtia cederetur & res diuina fieret, ueteribus monumentis inter
ciſe perſcriptum eſt, Etiam & ſi, ſingulis fere diis ſua ſacra in-
ſtituta forent, quæ tranſgredi aut præterire ducerent nefas,
neq; deos omnes, eiſdem ſacris ſemper. Sed alios, aliis ritibus
cerimoniiſq; placari deceret. Tamen in omni ſacrificio, ſtatas cerimonias, et ſo
lita ſollēnia conuenit obſeruari, quas ſi preterirēt, haud dubie, piaculum fieri et
ſacra pollui putabant. Siquidem in omnibus ſacris, ſacerdos cum diis īmolat
& rem diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, & a Venere abſtinet
ut lautus puruſq; accedat. Quippe Ieiunii & caſtimoniæ ſacra adituris mirā
obſeruationē fuiſſe authores tradunt, legimus Nūmam Pompilium cū pro
frugibus faceret, eſu carnium & Venere abſtinuiſſe. Et Iulianum Cæſarē ole
ribus leguminibuſq; contentū ſæpe cenitaſſe ob religionem, atq; eos qui Iſi-
dis ſacris iniciandi erant dies decem parcere carnibus & uino, & Egyptios fe-
ſtis quibuſdam diebus ieiunia ſeruare, Aquæ uero aſperſione corporis labem
tolli & caſtimoniam preſtari putabant, Præterq; Myſos & Eſſenos alioſq; q
ob religionē animātibus abſtinent, celebemq; uitā agunt, qui Abii & Anym
phi dicti ſunt. Conſtat Sacerdotes matris deum ſamia teſta ſibi uirilia ampu-
tare. atq; illos qui maxima ſacra obibant ut in caſta religione manerēt, & pro
cul a mulierum contagio uitam agerent, herbis quibuſdam emaſculari, & ui-
rilitatem amictere. Vtq; nulla niſi ſacrorum maneret cura, nudiq; & uacui re-
ligioni intenderēt, cunctarum rerum dn̄io ſe abdicare. Quod iure Pontificio
cauebatur, cuius uerba ſunt. Ad diuos adeunto, caſte pietatem adhibento, o-
pes amouento, qui ſecus faxit, deus ipſe uindex erit. Quam caſtimoniā apđ
exteros quoq; ſeruari meminimus. Quippe in Theſmophoris matronæ A-
thenienſes ut Veneris ictus cohiberent, foliis uitilium cubilia ſubſternebant,
non nulli garo ex piſcibus qui ſquamam non habent, quod incendia libidi-
num reprimeret & irritos conatus faceret in ſacris uſi ſunt, qđ Ageſylaus pu
tabat, deos non minus religioſis operibus quā ſacrificiis caſtis delectari, legi-
mus quoq; Hyerophantas Athenienſium poſtq̄ in Pontificatum euecti erāt
ut caſtiſſime ſanctiſſimeq; Sacrū facerent, cicutæ ſorbitione caſtrari, & Egy
ptios ſacerdotes negotiis omiſſis, mulieribus nunq̄ idulgere, carnibuſq; & ui
no abſtinere, atq; Gynnoſophiſtas adeo abſtinentiæ ſtudioſos ut pomis ſo-
lum oriza & farina alantur, in Creta quoq; Euripides teſtatur quos uocāt Io
uis Prophetas non modo carnibus ſed ne coctis quidem ueſci. Et Indoꝝ Ma
gos qui ad ſolis Sacerdotium euecti erant, carnibus abſtinere, & nunq̄ ſub
tecto eſſe, ſed lineis uelari & ſub dio uitam agere. Quin etiam obſeruatum in
uenimus ut qui rem diuinam facturus erat, ad ſuam leuandā culpam ſe in pri
mis reum dicere debeat, & noxæ penitere, ac fateri admiſſum, ultūq; ſume-

mictere, & ad omnē modeſtiam fingere. Deinde ipſe aut publicus preco prece-
dens ſacra, hoc age clamitet, uoceq; excitet populum, ac uirga turbā ſummo-
ueat quæ cōmentaculum dicta eſt, Silentiumq; indicat, ne mala uox obſtre-
pet, neue qd triſte auribus accipiat, & ſacris fauere & intentos eſſe iubeat. Nā-
q; in deorum ſacrificiis taciturnitate in primis & intentis animis opus erat, qa
ſi opus facientem ſacerdos inter ſacra uidiſſet, temerari & pollui ſacra putabā-
tur, religione inexpiabili. Ideo cuſtos dabatur qui ſacra inſpiceret & alter qui lin
guis fauere iuberet. Græcis autem, ad ſacrificium acceſſurus hoc prefatur pri-
mum. τις τῇδε, hoc eſt quis hic, qui uero interſunt ſacris referunt πολλοὶ κἀ-
γαθοί. quod eſt dicere multi & boni. Nam polluti homicidio, aut ſanguine in
fecti humano, homineſq; turpiſſimarum ſordium, ſacris arcebantur, neue a-
ras contingerēt aut ſacrificio intereſſent lege uetabantur. Et quia a quibuſdam
ſacris mulieres innuptas aut ſeruitio preſſos uel ære coemptos abeſſe oporte-
bat. Ideo in ſacrorum app iratu Lictor prefabatur. Hoſtis uictus, mulier uir-
go exeſto, In Cheronea uero Sacerdos lorum tenens pro ædibus Matutæ
clamitat, non ſeruum ingredi non ſeruam, non Etholum non Etholam, cū
his ſacrificio adeſſe non liceret. Apud Magos qui lentigines habēt tanq̄ in ui-
ſi diis īmortalibus ab aris procul fiunt. Et hi qui elati reuixerūt, quibuſq; uiuē
tibus exequiæ factæ ſunt, uelut profani a ſacris arcebantur, ſicut a Sacerdo-
tio bis nupti. Apud Germanos qui ſcutum amiſiſſet in acie, ſacris intereſſe nō
poterat. Et apud Aegytios ſubulcis uniuerſis tēpla interdicta fuere, & Hebreis
menſtruatis & his qui impetiginem habent, Scytis quoq; qui nullū hoſtem
interfeciſſet in acie, in ſollēnibus libare non poterat, reliqui iniciati adeſſe non
uetantur, Romanis uero ſi quæ ſacrificio mulieres interſunt capita uelant. Cū
q; adorat qui rem diuinā facit uelato capite ne auerſus animus a ſacris fiat, dex-
tram ad oſculum ferre & ſe in orbem circumagere prout Nūma inſtituit, ne-
ceſſum habet. Quodq; Tibicines et Cytharedi qui lyras ſepticordes tenderēt
in deorum ſacrificiis cum cantu & longis tibiis precinant, & nequid aliud aga
tur exaudiaturq; moneant. Illiq; ius in æde ueſcendi habeant, priſca eſt religio
ne ſeruatum, quæ quidem tibiæ ſacrorum ex buſſo, que uero ludis precinebāt
ex oſſe aſinino aut argento fiebant, quod ille miti ſono ad rem diuinā, iſte ſtri
denti & acuto ad prelium accenderent. Fuere enim tibiarum, ſpecies plurimæ,
ad uſus uarios. Nam lybies plagiolon uocant quæ ex lotho fiunt. Elimos ex
buxo & lauro, Celtæ ex calamis utuntur fiſtula. Aegytii ex ſtipula ordeacea.
Scythæ & Arimaſpi ex aquilarum & uulturum oſſibus ex qbus aliquæ erāt
ſerranæ quæ equales habent cauernas, aut phrygiæ quæ impares & inequales
Poſt aliquot uero tempora ne tibiæ precinerent in ſacris fuit lege cautū. Egy-
ptiis in uſu erat, non tibias ſed cantus adhibere in ſacris, quibus ſeptem uoca-
les deos modulata uoce collaudare tibiarū & cytharæ loco fuit, Iudei in ſacris

non modo

non modo tibia ſed tympanis concinunt. Vtq; ſuæ hoſtiæ diis dicatæ ſint &
ſuperis albæ, inferis uero nigræ imolentur, neq; duobus diis unam hoſtiam
mactari, quia utri deo res diuina fieret, facile non dinoſcerent, in omni ſacrifi-
cio uulgo ſeruatum eſt. Namq; aliena hoſtia uel debili & manca, quæq; relu-
ctatur & ſe admoueri altaribus non ſinit dii non placantur, fugientemq; ho-
ſtiam quæq; altaria detractaret, ubicunq; nanciſcerentur mactari oportebat,
ne piaculum fieret. Et ſicut ſuæ hoſtiæ numinibus dicatæ ſunt, ita & aræ fue-
runt. Superis enim a terra exaltatis aris, Terreſtribus in terra, inferis uero ſub
effoſſa terra ſacra facere conuenit, quod apud Indos fuit diu ſeruatum, ut ter
reſtribus diis in cauernis. Soli uero in ſublimi ſacrum faciant. Non nunq̃ ſine
ara in nudo ſolo & pauimēto ſacra peregiſſe Græcos compertū eſt. Heumeus
apud Homerū ſuper Eſcharā, uictimā fecit. Arabes arulā ſuper arā cōſtituūt
in illaq; Soli imolare & tus adolere ſolent. Hæ enim ad normā quadratæ fue
runt. Superq; eis ſacra facturi ceſpitem ex gramine ſeu uerbenas apponunt,
iſtæ enim fauſtæ in omnibus ſacris habitæ, quas ex ſacro loco decerpere con
uenit. Ipſaſq; aras ſuorum numinum fronde ornare, ut Ioui Eſculo, Apollini
lauro, Mineruæ olea, Veneri Myrto, Herculi populo, Baccho Edera, Pani
uero Pino. Diti autem Cupreſſo. Quanq̃ ad aram maximam Herculi ſacra
facturi ſola lauro neq; alia coronentur fronde. Thraces & Iudei pro lege ha-
bent in omnibus ſacris hedera coronari. Cappadoces ambroſia, apud Egyp-
tios, hedera uitibus præfertur. Druidæ nullum ſacrum ſine roboris fronde cō
ficiūt. Ptolemeus Helychryſio coronauit deos. Thraces uero nō ſolū corona
ti ſed ſcuta & gladios hedera ornati in ſollēnibus libāt. Iſiaci abſyntii marini ra
mū uirgultis ceteris ꝑferūt. Aegyptii in Iouis pōpa, & Magi mirica, Hermio-
nēſes Hyacitho coronātur ĩ ſacris, parthi ex diuerſo gramīe coronata agna o-
dores incēdūt. Ferūt Egyptios Agroſi herba manibus decerpta adoraſſe et pa
pyri flore coronaſſe deos. Veſpaſianus uero coronas ex Cinnamomio interra
ſili auro, ſæpe tēplis dicauit, apd' alios autē fagi cortex religioſus fuit. Non ſic
Thebis & Athenis nāq; in Palladis tēplo haud facile qſq̃ hederā inuenit. Ea
uero hedera q̃ fert racemos labruſcæ mō quā Similacē nomināt, & arbores q̃
nec ſerūtur nec fructū ferūt, infauſtæ oībus habēt' ſacris, & dānatæ religionis,
apd' Perſas nō mō qui ſacrificat, ſed hoſtia & q ſacris interſunt feſta ornātur
frōde, Indis cōtra, nāq; ex his coronatus ſacrificat nemo, Perſæ tū nec deorū
imagines habēt, nec tēpla erigūt. Erāt eni ediū ſacraꝝ & ſimulacroꝝ euerſo-
res, ſed in loco mūdo & excelſo cū ꝑcatiōe diis uictimas imolāt. qd' a pleriſq;
uſurpatū iuenimus. Nā Carmeli deus colebat' cui nec tēplū erat nec ſimulacrū
ſed ara tm̄ & diuinus cultus. Iudei mēte ſola unū numē colūt. Ideo nulla apd'
eos ſimlacra nō mō tēplis ſed nec urbibus iſūt. Germani quoq; nullā humani
oris ſpeciē diis pre eorū magnitudine dederūt, nec templa dicarūt.. Sed lucos

et nemora deorum nominibus appellant, illa uelut ſacra templa uenerati. Sa-
cerdos autem & qui uictimā facit, pura in ueſte & candida, nam color albus
deo gratus in primis, in textili tela nec maioris operæ quā meſtrue, non nūq̃
in purpura & auro. Triumphales uiri & qui amplos honores geſſerant. in triū
phi ornatu, aut ĩ pretexta, lotis manibus & frōde coronati, ſacri & uenerabiles
nudis pedibus & tonſa coma ad rē diuinā accedebāt. Idq; a Pythagora traditū
Lacedemonii obſeruarunt qui nudis pedibus adorandum ſacrificandumq; cē
fuerunt. Pura autem & religioſa dicebatur ueſtis, qua rem diuinam facturi, fe-
ſta utuntur die, ea quidem erat ſoluta omni uinclo, nullis maculis nec ſqualo-
re obſita, nec funeſta aut fulgurata. Quod ſiquis nece aliqua pollutus fuiſſet,
bis ſeptem uicibus inundationibuſq; ueſtes abluebat aqua, his piamentis ab
ĩmundicia emaculari arbitrati. Aegyptii uero laneas ueſtes non inferunt in deo
rum templa nec cum his cadauera ſepeliunt. Hoſtia ſi maior erat auratis corni
bus, ſi minor coronata illius dei fronde cui ſacra fiunt incedebat. Infulaq; lanea
et candida uicta circundata ante aras nullo uinclo ligata ſiſtebatur, neq; enim
in ſacris uinctum quid eſſe poterat. Contra uero apud Senones, nam lucū ſa-
crum uenerantur, quem niſi uinculo ligatus ingredi nemo poterat, qui ſi for-
te prolapſus corruiſſet attolli mĩme licebat, ſed per humum reptare neceſſum
erat. In Scythia quoq; Marti ſacrum fit, in quo uictima primis pedibus ligata
ad aram ſiſtitur cui laqueum in collo iniiciunt ac baculo circunducto ſtrangu-
lant, ſine precatione & uotis. Quam quidem aqua de fonte Iuturnæ qui cir-
ca numicum labitur, quæq; in omnibus ſacris adhibetur in primis inſperge-
bant eam uero aquam ſuper terrā poſuiſſe, piaculum & triſte omen erat. Ideo
uas lato ore & fundo anguſto in quo hauriretur ne ſtare poſſet, in ſacris adhi
bebant, cui cadum alii Scyphum dixere nomen. Illudq; manibus tenere opor
tebat. Quod quidem flaminicæ uirgines ſacrorum miniſtræ, aut Veſtalium
famulæ non nunquam pueri flaminum miniſtri quos camillos appellant pa-
trimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Ex hac aqua egros cu-
rari & bonæ ualitudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes uero aqua erat
ex Calliroe fōte magnæ religiōis ĩ maxĩs ſacris & ſpōſaliciis cerimoniis ĩ q̃bus
aliā adhibere nefas habebāt. Fert̃ ĩ Delii Apollinis tēplo p̃cipua aqua fuiſſe ſa
crificātiū uſui accomoda, quam ad alios uſus hauſiſſe magni criminis inſtar
erat, Græci ĩ ſacrificiis et expiatiōibus Eleutherii aquā frequētes adhibēt, Troe
zeni ex Hippochrene, Perſici Reges ex Cohaſpide, quā peregre profecturi ſe-
cum ferūt, Arabū Reges ex Euleo, qui ortus a medis præcipuo nitore fluit.
pre cæteris uero Aegyptii tanti nili aquā fecere, ut cum Hydria ad templum
humeris ferebatur omnes procūberent & ſublatis manibus diis grãs agerent.
Feruntq; Babylonios Reges ex nilo & hiſtro aquas inter gazas cōdere aſſue
uiſſe, uelut hoc argumentum ſuæ magnitudinis oſtēderēt, cum per tot ſpacia

terrarũ, totq; in uias regiões aducctæ fuerint. Ipſe uero Sacerdos lanea infula
uelatus & fronde coronatus, aram manibus tenens ad orientẽ uerſus. Q uip
pe matutinum tempus ſacrificiis idoneum eſtimarunt, cum deos tunc aſſide-
re templis, & matutinis ſalutationibus adeſſe opinio foret, Magorum & Per
ſarum exemplo, quibus in more fuit primo ſemper diluculo canere diis, hym
noſq; & laudes dare, oriẽtemq; ſolem uenerari, meditato & ſolẽni præcatio-
nis carmine uerbis priſcis ex ãnalium uetuſtate erutis, numina & deos preca-
tus uota effundebat, quam precationem plerũq; ter geminabat. Indi uero &
Gynnoſophiſtæ in meridie & ubi multum diei proceſſerat ĩmolare diis uſur-
parunt. Q uod Mercurius in Aſclepio exiſtimauit ut adorantes medio die cõ
uertantur in auſtrum, occiduo in occaſum. Si uero primum oriatur ſol in or-
tum. Fuitq; Apollonii Thianei opinio, ſummo diluculo cum diis uerſari, pro
cedente mox die, de diis loqui oportere. Moſes autem & Hebrei occidentẽ ſpe
ctari cenſuerunt. Ea uero infula ex lana alba & coccho fuit, inſtar faſciæ, plerũ
q; lata non nunq̃ tortilis & rotunda, ex qua uittæ hinc inde defluebant. Prin
cipiumq; precationis a Iano & Veſta que in omnibus ſacris præcipua numi
na ſunt, quæq; in uotis nũcupandis præfationẽ perpetuã meruere fieri opor-
tebat, ut per eos ad reliquos deos aditus pateat, quibus tus et merũ offerebat,
in primis. In qua precatione obſeruatur. Vt Iuppiter pater Optimus Maxi-
mus, Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes deniq; dii ſacro carmine patres
aduocẽtur. Q uod ĩ omni ſacro cõſtitutũ fuit, ut cuiuis deo ſacrificetur, neceſ
ſe foret poſt ipſum reliquos aduocari, ut hi uolẽtes & propicii uotis & præca-
tionibus adſint. Antoninus uero Imperator deũ Heliogabalũ quẽ magni nu
minis loco habuit, in p̃fatione ſacrorũ reliquis diis p̃poni uoluit, & Domicia-
nus Palladẽ uelut genitricẽ, & ſe Palladis filiũ per ſacrificulos in primis iuſſit,
aduocari. In Peloponeſo aũt Melliſſa nimpha q̃ uſum mellis gentibus dedit,
in oĩ p̃fatiõe ſacrorũ p̃ncipiũ p̃catiõis fecit. Q uã qdẽ p̃cationẽ plerũq; ter repe
tebãt, ſicut libationẽ. Diis deinde & uotis rite nũcupatis, eundẽ Ianũ in fine p̃
cationis denuo aduocare neceſſum erat, ut is deus p̃cationis caput & finẽ fa-
ceret, Sine p̃catione aũt uictimas cedere, aut deos rite cõſuli fas nõ putarunt,
Itaq; ſua carmina ſuæq; p̃cationes ſingulis diis inſtitutæ ſunt, quas plerunq;
ne qd p̃poſtere dicatur aliquis ex ſcripto p̃ire, & ad uerbũ referre ſolebat. Fer-
tur tñ pyrrhus Epyrota ubi ĩmolabat nullas effundere p̃cationes ſolitus, niſi
quod ſanitatem & bene ualere precabatur a diis. Apud Indos hi qui Pedalii no
cantur, inter uota preceſq; ſolam iuſticiam petere in uſu habent, quaſi hoc mu
nere deum ampliſſimũ eſſet mortalibus datum, Socrates in Phedro ut pul-
cher intus fiat, utq; bona animi & corporis bene haberent Et ut dentur opti-
ma precari docuit. Apollonius Tianeus a diis poſcebat, ut bonos cognoſce-
ret, malos uitaret. Interdum pauca habere & nullius indigere precatio fuit,

quam quidem precationē nunc ſacra præcedere, nunc ſubſequi plerūq; finem claudere non nulli uolunt. Manibuſq; precātem aram tenere oportebat. quia niſi teneretur ara ſolas preces non litare perſpectum eſt, Pellex tamen Nūmæ legibus aram tangere uetabatur quam ſi tetigiſſet agnum ſolutis crinibus cedere cogebatur. Precibuſq; peractis & rite deprecato numine, qui rem diuinā facit, ſe ad dextram uoluere & circumuertere, manūq; priore digito in erectum pollicē reſidente ori admouere, deinde ſedere uetuſto mouere debet, uelut diis ratas præces habentibus. Galli uero ſe ad leuam uertere religioſius putarunt, Græci poſt effuſas præces manus oſculantur. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes fanum aliquod manum labris admouent, tanq̄ deos uenerarentur & timerent, rataſq; præces ſignificarent. Frugeſq; in caput uictimæ aut molam ex farre molito & ſale deinde nouum uinum aut coſtum & maſcula tura inter cornua fundebat, mactam eſſe hoſtiam uoce ſignificans, quod quidem ad uictimarum probationem proficere credebant, ut ſi non obſtupuiſſent ſacrificio probarentur idoneæ, Græci autem non fruges ſed ordeum ſale conſperſum aris inſpergebant. Ad Therei ſepulchrum megaris dum ſacrum fit, calculis pro ordeo utuntur. Diane uero Propileæ mulieres eleuſine, nullā niſi ex ordeo ibi nato molam conficere poſſunt, proditūq; memoriæ eſt. Iliacis tēporibus ueteres nō ture nec coſto, ſed cedri & citri fumo deos adoleuiſſe. atq; Sabeos cum omnia odorum genera diis accumulent, de Myrra tamen nihil imptiri, quaſi numinibus ſubiratos, qđ ſolā myrrā ex oībus odoribus apud ſe gigni non ſuiſſent, Sine mola enim ſalſa nullum diis ſacrificium ratū fieri putabant, In ea efficaciorem uim placandis numinibus et cōmouendæ diuinati eſſe opinati. Vinum uero antequā funderet, ſacerdos propinabat prius Scipulo aut ſimpuuio ligneo uel fictili admodum paruo quod in ſacrificali apparatu erat Cyato haud diſſimile, illudq; ſecundum libacionem aſtātibus circumferebat ut pariter libarent. Tum ſetas inter cornua uictimæ manu excerptas tanquā prima libamina in ignem mictere, obliqumq; cultrū a fronte ad caudam uictimæ ducere, & ſe ad orientem uertere debebat, quod in ſacrificio habebatur primum. Siquidem prima ſacrificii pars erat libare diis, ſecūda īmolare, tertia reddere, quarta litare, facibuſq; adhibitis ex tedæ ligno ut in quercūq; ſacro fieri mos erat, quas niſi mares ferre alius nemo poterat, & igne accēſo ſup aras (neq; enim ſine igne ullū ſacrificiū fieri licebat) cū etiā ſabbatis lucernas accendere diis priſco more ſeruatū ſit, accintos miniſtros q ſacrificanti preſto aderant, uictimam īmolare iubebat, qui uictimarii ſeu cultrarii a non nullis popæ & Agones dicti ſunt. Qui illam ſupra uerticem plerūq; infra iugulum feriebant. Indi uero uictimam non iugulare ſed precluſo ſpiritu necare eſſue rant, nequid deperiret, neue quid mancum deo offerretur. Græci autem moris erat, ſi celeſtibus diis uictimam facerent, ſic hoſtiæ caput ſtatuere

ut celum ſpectaret. Si uero inferis ut terram deſpiceret. Quibus quidem mi-
niſtris niſi iuſſi eſſent mactare nõ licebat. Ideo ſuccinti nutum Imperiumq; ex-
pectantes agon, dicebant, Interim ceſa uictima alii uaſa ut cruorem exciperẽt
cadenti hoſtiæ ſupponebant, alii decoriabant. Mox haruſpex flamen aut ſacer
dos cultro ferreo uiſcera & iecinora rimabatur, in illiſq; deos cõſulebat, & an
perlitatũ foret explorabat attente, apud Galathas uero non haruſpex ſed Phi
loſophus aderat, ſine quo ſacrum diis nullum exhiberi poterat. Is autem cul-
ter ferreus erat & oblongus manubrio heburno clauis æneis, ære Cyprio, &
capulo argento ornatus. Namq; manu uiſcera tangere non decebat, ne qua of
fenſa pollutis ſacris contraheretur, apud Delphos fuit uſurpatum, ut cultro
quo diis ĩmolabant de nocentibus ſupplicium ſumerent. Perſæ & cappado-
ces nõ gladio ſed ſtipite mactabãt hoſtias. Romani etiam malleo, apud Ho
merum querno trũco. Quibus inſpectis ex omni uiſcere, & membro primi-
tias, parteſq; deſectas farina farris inuoluere, & in calatis ſacrificanti offerre de-
bebat. Tunc hoſtia proſecta dicebatur, quas ſacerdos aris imponẽs foculo ac
cenſo comburebat. Hoc enim in omni ſacrificio ſeruatum eſt, ut de ſingulis ob
latis aut deo ĩmolatis particulas tanq̃ libamina ut holocauſtum fiat in ignem
mitterent. Egyptii Sacerdotes ĩmolata uictima caput abſcindunt. Illudq; di-
ris carminibus execrati in flumen deiiciunt, cum precatione ſollẽni ut ſiquid
aduerſi caſurum foret, in caput illud redundaret, apud Græcos ex ceſa uictima
non nunq̃ capite & uentre excepto, cætera dabantur diis, linguæ uero preco-
nibus. Hũc uero ignẽ ex olea, lauro uł quercu craſſioris corticis, aut cuius cau
dex cauus fungoſuſq; foret accẽdere uł numinibus adolere nefas erat. Hæc enĩ
ligna tanq̃ dira maliq; ominis deteſtati ſunt, quem ignem ſubdita face accen-
debant, cumq; partim ex fumo, quas uertigines faceret, quantumq; ſe attolle
ret, partim ex flamma ſi lucidior aut obtuſior & qua ſpecie foret, multi obſer
uarunt, qui Capnouantes dicti. Si autem mortuo carbone ſacrificetur ſignũ
neglectæ religionis fore, & pniciosũ, nemo dubitauit. Perſis ligna arida dẽ
pto cortice ſacrificio apponere, deſuperq; oleum fundere & aruinam pinguem
ignemq; appoſitum non flatu ſed uentulo excitare in uſu fuit, Soliq; uelut de
orum maximo cum uirgultorum faſces apponunt & incendium ſuſcitant, his
uerbis proloqui, ede ignis domine, apud Siculos in colle uulcanio iuxta petrẽ
ſiũ ſtagnum dum ſacrum fit ſarmẽtoꝝ faſces ſuper aras ſua ſpõte ignẽ cõcipere
et nullo flãte alitu ĩcẽdiũ fieri fabulãtur, ſicut de Seleuco tradit q̃ cũ Ioui in pel
la uictimã faceret ligna aris ĩpoſita ultro arſerũt. Et de Egnatia lympha in ap
pulis i cuius ara lignis extructis ignẽ ſua ſpõte excitari opinio erat. Tradũt Ma
gos apđ Perſas dũ ſacrũ fit carnes ſup myrto & lauro appoſitas ſubtilibus uir
gis adurẽ. Atq; heretrieſes mulieres in Cerealibus obſeruaĩ, ut cæſa uictima
carnibus nõ igne coctis ſed ſole torridis ueſcãtur. et apđ ſcytas ſacrũ fieri martj

ubi uictimarum carnes ipſarum oſſibus aduruntur, Luſitani uero ignitis lapidibus ſacrificales carnes coquunt. Ioſides licet ex omni ligno incēdant aras ſpinas tamen aſparagi, aut ſtramina in ſacrificiis cremare nefas habent. Mox farra uiſceribus ſpargens probata libataq; exta lancibus impoſita aræ ſuperponebat, uiſceraq; detractis extis, flāmis & foculo mictebat, deſuper tus et coſtū. Ea quidē uiſcera licet nunq̃ abluta elixa perſæ fiebant, uinūq; aris poſtea fundebat, & tūc porrici hoſtia dicebatur, perſæ uero ex imolata uictima nihil diis adolent, ſola anima deos contentos eſſe rati. Luſitani quoq; ex hoſtia imolata nihil concidunt, ſed exta perſpiciunt & diuinant. Thiſetæ in Aſia & Argini oſſa uictimæ tantum in ignē mictunt & deflagrant, ipſi autem ueſcuntur carnibus. Apud Aegyptios inualuit mos ut imolata uictima dum ſacrificium ardet, omnes ſe diuerberent, & flagris afficiant. Quare uerbum Xenophanis phiſici proditur non inuenuſtum, qui cum Agyptios ſeſe cōuerberantes & lugentes in ſacris uidiſſet, admonuit ut ſi deos eſſe crederent quibus ſacra miniſtrabant, ne lugerent, ſi uero homines ne ſacrificarent. Quod fere a Lacedemoniis uſurpatum fuit, ut in adoloſcētes Ephebos circa aras flagris deſeuirēt. Ex reliquis uero hoſtiæ mēbris, cenā apparabant, quibus qui ſacris interfuere ueſci licebat. Græci uero ſatis habent femora hoſtiæ in duo fruſta conciſa igni ſubicere ut ex his holocauſtum fieret, Viſceribuſq; ſuper prunas aſſis pro ientaculo, mox carnibus ueru decoctis diſcumbentes ueſci. Quibus ex legis preſcripto portiunculam ad domeſticos afferre, & amicis partes uictimarum impartire licebat, extraneos autem ad ſacra, adhibere fas non erat, apud Lacedemonios autem in publica uiſceratione primi Reges erant, quibus duplum q̃ cæteris dabatur, priuilegioq; honoris, præter libamina imolatorū quoq; āialium coria debebantur, Ordeaceaſq; pultes libaq; & farra, ac fructuum primitias nō auro uel argento ſed fictili urna et catino, aut Simpullo, uel ligneo Sciſo, qui ne carie abſumeretur pice oblitus erat, aut Gutto fagino ſicut Marius Curius, diis prolibare ſoliti ſunt, uetuſtiſſimā religionem qua in deorum ſacrificiis fictilibus utebātur deſignantes, qui pietate religione & iuſtis precibus non cenſu, deos placari putabant. Quippe tunc maxime dii propicii eſſe crediti ſunt cum fictiles erant. Hoſtiaq; imolata & miſteriis peractis, qui ſacris intererāt uiſco & farre appoſito cum rotundis paniceis quas in honore deorum adhibebant, ſtantes ueſcebantur. Siquidem in ædibus deorum & æpulari ſimul & ſacrum fieri ſeruatum eſt. Nam menſæ in ſacris ædibus ararum uicē prebebant. Quibus quidem extis & carnibus ſacrificalibus niſi rite ſacrificio perfecto ueſci nō licebat. Delphis uero aſſuetum eſt, ut imolantes uictimam, excluſis ceteris ueſcantur, ad quam extraneos admictere nefas erat. Cōtra in ſacris Hecatæ in quibus qui ſacrū fecit, de ſacrificio ueſci nō pmictitur. Quæ quidem exta ueru aſſa apponebantur ſemper, cum heroicis temporibus non

ueſcerentur elixis. A rietis tamen non ueru coċta ſed elixa in olla apponuntur. Aliter ritu prepoſtero ſacrum fieret. Interq; ueſcendum laudes diis canere aſſuerant, his quibus ſacrum fieret, pedibuſq; circum aras pſallere ad numerũ, carminaq; & hymnos canere, ac cymbala pulſantes Choros agitare. Fuitq; obſeruatum ut ſacrificantes aras circumcurrerẽt, curſum auſpicati a leua dextrorſum quod religioſius putarunt, mox a dextra leuorſum, Cumq; hymnorum plures ſpecies forent quibus pſallebant diis. Hi tamen fuere in uſu frequẽtes. Hypingos Dianæ, Apollini Pean, & proſodia, Dyoniſio Diċtyrambus, Cereri Iulus, Veneri Eroticus, id eſt amatorius, præter quos fuere proſodias Hyporchema & Staſimon. Q uod ideo inuentum eſt, ne qua pars corporis religione uacaret, quaſi penitus ſacro numine afflati quodam furore capti forẽt. Memphitæ uero in Oſyridis templo dum ſacrificant præter aliorum morem nec canere tibias nec pſallere ſoliti ſunt. Et Græcorum pleriq; cum nulla numinis afflatione ſacrificia perficiunt, ſed animo remiſſo abſq; tibia uel cantu. Contra apud Indos, quibus nulla fuit numinis cõſalutatio uel ſacrificium niſi adhibita pſaltatio foret. In Delo quoq; abſq; pſaltatione uel muſica ſacrũ nullum fiebat. Fertur Antoninus Cæſar cum deo Heliogabalo ſacrum faceret, mulieres pheniſſas quæ in orbem curſitarent. Cymbalaq; & organa muſica circum aras pſallerent adhibuiſſe. Et Cybelis ſacerdos cum tinitu Cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum facere, apud Curetas quoq; nullum fit ſacrum ſine ſtrepitu & fragore, tympanis una tubiſq; pulſantibus. R e igitur diuina & cerimoniis concelebratis, Sacerdos tunc. I licet ſuccłamabat, qua uoce illos qui inter fuerant miſſos faciebat, apud Græcos uero functus miſterio ſacerdos ſic renunciat λαοὶς ἀφισὶς quaſi populum miſſum faceret. Si qua tamen myſteria in ſacris inſtauranda forent iniciati manebant profanos autem foras exigebant. Namq; hoc erat uſu frequens ut omnia myſteria ſecreta ſint, ſummaq; in his ſilentĳ fides habeatur, ſicut in Samotracis & Eleuſinis. Illud utiq; in ſacrificiis ſeruatũ nequaq̃ p̃terierĩ, ut mola ſalſa & farre nõ mõ frons uiċtimæ ſed foci cultriq; aſpergãtur una. Q uodq; imolata uiċtima ſi non litaſſent, hoſtias denuo augeri iterum ac ſæpius & maioribus hoſtiis ſacrum inſtaurari iubebant, donec inuenta pace deum & propiciato numine rite perlitatum eſtimarent.

Q uæ militibus operam in bello nauãtibus militaria dona ab Imperatoribus olim dari ſolita fuerint. Caput XVIII.

PRiſcis temporibus militaria dona quæ militibus fortem operam nauãtibus in bello a ducibus dabãtur. Heminæ uł quartarii farris fuere, unde Adorea laus bellica diċta, Binaq; iugera aut tantum agri quãtum uno die circũ araſſent, ampliſſima dona putauere. Præcia enim militiæ hec habita ſunt ma

xima, ut poſt exhauſtos labores, milites emeritis ſtipendiis, ſanguine & ſudore partis agris donarentur. Hos enim letiſſimos fructus, uelut opimam prędam laborum periculorumq; accipiebant. Quippe perniciosum ciuem putabant cui bina aut ſeptem iugera nõ eſſent ſatis, Præter quæ ut ad decora militiæ magis intenderent animos, quoq; honoratior teſtatiorq; eorum, uirtus foret mercede propoſita. Obſidionalem, Ciuicam, Muralem, Naualem, Caſtrenſem, & aureas coronas, ampliſſimaq; alia honoris genera inuenere, quibus donabantur, qui urbes, Caſtra aut exercitus obſidione liberaſſent, ciuem ue ſeruaſſent, uel primi obſeſſe urbis muros ſubiſſent. Primus enim. A. Poſtumius dictator ad lacum regillum caſtris expugnatis, magni muneris loco auream coronam dediſſe fertur. Mox ſequti duces militibus ut eſſent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidẽ frequenti prætorio egrægiis laudibus cumulatis cum prefatione uirtutum militibus tradebant, apud Græcos, duces in unum coeuntes in concilio agitant, & ſententiis decernunt, quẽ primum, quem ſecundum, qui depulſas hoſtiũ copias longius egerit, & quo pmio aut honore dignus ſit diiudicant. Idq; apud deorum aras in Iſthmo, in clito Neptuni templo, ſumpto ab ara ſuffragio, & ut erant ſentenciæ ſic agro et uacatione donare, ac pro merito premia lagiri ſolebãt, apud Indos uero nullo militari dono aut hoſtili preda donabatur miles niſi qui hoſtis caput retuliſſet in caſtra: Sed pre cæteris corona ciuica maxime fuit ornatus, cui cedunt. aureæ, murales, caſtrenſes atq; roſtratæ. Eratq; propriũ ius ciuicæ, ut illa donatus perpetuo eam geſtare liceret, & ludos ineunti, a populo & Senatu uniuerſo aſſurgeretur, Ius ſpectandi inter Senatores, munerum uacatio ſibi patriq; et auo paterno. Precipua uero obſidionalis, tãq̃ uirtutis pferẽs ſpectatiſſimũ inſigne eſtimatiõe imenſa lõge pcellere credita eſt. Hæc enim ex illo fiebat gramine ubi ciues obſidione eſſent liberati. qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur. Quippe cæteras, Impatores aut Duces ſingulis militibus tradunt. Graminea uero uelut multo maximum decus preferens niſi ab uniuerſo exercitu ſeruatori ſuo concedi minime poterat. Ciuica ex Querna fronde fit. Muralis in pinorum ſimilitudinem, Naualis inſtar nauium roſtris, quæ uero Caſtrenſis uelut efficto uallo figurabatur. Hac obſidionali. Q. Cincinatus a Minucio & toto exercitu quod illius opera obſidione liberati fuerant primus donatus fertur. Et deinde. M. Valerius. Cos. contra Sannites. P. Deciũ Tribunum militum quod eius conſilio & miniſterio exercitus ex ſaltu anguſto & arctiſſimis faucibus euaſerat, præter Gramineam qua ab uniuerſo exercitu et ſuo præſidio donatus fuit, etiam aurea corona & centum bobus eximioq; uno albo opimo auratis cornibus donauit. Eadẽq; obſidionalis fabio Maximo Imperatori quod cunctando rem publicam & ciues ſeruaſſet, a toto exercitu, Senatuq; & populo, cõmuni conſpiratione et cõſenſu tributa eſt. Et bel

lo Cymbrico

lo Cymbrico. Cn. Teio Atinati quod cuntãtẽ primipilũ interfecerat, ipſeq́ arrepto uexillo per caſtra hoſtium eruperat, exercitũq́ incolumẽ eduxerat, præter Gramineã, ut pretextatus ad tibicinem imolaret foculo accenſo conceſſum fuit. Cõtigitq́ idem honos ſemel. L. Sicinio Dentato. et M. Calphurnio Tribuno. Quod M. Actilium Regulum, primo punico bello in Sicilia cum exercitu, hoſtium excidio liberaſſet. Deinde Scipio Aemalianus bello Africano. Mox Sylla bello marſico, Demũ Iulius Cæſar in expugnatione Mytilenæ, et Auguſtus, obſidionali & ciuica donati fuere, Ea enim ciuica ſingularis ſalutis ſignum erat, Obſidionalis uero uniuerſorum. Roſtratam uero accepit primus M. Varro bello pyratico donante Cn. Pompeio, & deinde Agrippa bello ſiculo ab Auguſto, quod in conflictu naualis pugnæ, in naues hoſtium inſiliſſent primi, Corniculaſq́ et aureas coronas phalerasq́ argenteas & aureos torques, tum armillas, adde uexilla cerulea honoris cauſa ob nauatam inſigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora militibus quã ſepiſſime ab impatoribus dari adnotatũ eſt. Sed auxiliares & externi, aureis. Romani argẽteis torquibus donabãtur. Contra uero armillas nõ externis ſed ciuibus tradebant, Auguſtus tamẽ Octauius facilius phaleras & torques & quicquid auro conſtaret, quã murales, Caſtrẽſes aut ciuicas coronas munera dedit. C. autem Caligula noui generis coronas Solis & lunæ ac ſiderum ſpecie cõmẽtus fuit. Scipio uero Emilianus regum & ſociorum munera oblata pro tribunali recipiens in pullicas tabulas per Queſtorem referri iuſſa, poſtmodũ fortibus uiris, pro meritis tradebat. Præterq́ aureos torques etiam duplicẽ ãnonam, interdum militiæ uacationem & imunitatem ob uirtutis premium, nõ nunq̃ duplex ſtipendium Imperatores largiti ſunt, Aeraq́ multiplicia ſagaq́ et tunicæ ſingulis militibus qui rebus fortiter geſtis interfuere, plerũq́ uis ciuitatis ex lege calphurnia, uel Senatoria fungi dignitate, inter patres, aut diebus ſollemnibus coronatum incedere, uelut premia uictoriæ haud quaquam ſpernẽda munera fuere. Neq́ dubium, illos quorum opera inſignis in bello ſtetiſſet, perditæq́ & afflictæ res reſtitutæ eſſent, pluries donis muneribuſq́ honeſtari. C. Sicinius Dentatus Clarus uir ingenio factiſq́, ob ægregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obſidionali una, muralibus tribus Ciuicis quattuor, Torquibus tribus & octuaginta. Haſtis puris duo deuiginti. Armillis plus cẽtum ſexaginta donatus fuit. Habeturq́ inter exempla hũc Sicinũ, militaribus donis, omniũ honores & uirtutum premia anteiſſe. Hæ quidem haſtæ quod nullo ferro munitæ forent puræ dictæ ſunt, quibus donabãtur plerũq́ milites qui tunc primũ militare facinus in bello admiſiſſent. Cui proximus fuit Mallius Capitolinus qui uix decimo & ſeptimo ætatis anno bina ex hoſtibus ſpolia tulit, primuſq́ murali corona donatus, ciuicas ſex militaria dona ſex & uiginti meruit ob uirtutem. Quin etiam, illud perſpe

ctum eſt, in ãnonæ caritate, & rebus anguſtiſſimis, militẽ ob rei militaris ſin-
gularem ſcientiã collato frumento & pecore donari. Manipulumq; haſtatorũ
ob inſignem operam corniculis armilliſq; argẽteis. Sp.q; Nautium a Papirio.
Cos. bello contra Sãnites, etiam coronis aureis donatũ, prætereq; aureas pa-
teras, Sellaſq; curules eburneas, & Scipionem eburneum, haſtæ quoq; Tu-
nicæ palmatæ & pictæ, atq; in bello nauali uexilla cerulea, non nunq̃ altioris
dignitatis gradus aut militaris ordinis prerogatiua, militibus qui ſtrenuã ope
ram nauarunt, munera tributa fuere, Summis uero Ducibus Triũphalis ſta
tua aut Conſularia ornamenta. In quo animaduerſum eſt, populũ Athenien
ſem p raro uirtutis premium aliquibus ſtatuas dediſſe, in quibus illorum no
mina inſcriberent, ut populi hoc uideretur beneficium, non illorũ qui id me-
ruiſſent. Nemoq; qui preclarum aliquod geſſerat facinus prout cuiuſq; meri-
tum uirtuſq; fuit, militaribus donis indonatus abiſſe fertur, adeo ut Q uin-
cius prætor deuictis hiſpaniis, equites nouo genere honoris catellis & fiſtulis
donarit, proditum tamen eſt, fuluio nobiliori a Catone obiectum quod leuiſ-
ſimis de cauſis, ut pote quod puteum ſtrenue effoderant, aut uallum curarant
coronis milites donaſſet. Cæſari quoq; Auguſto multiplicia hec munera lar-
gienti obiectum a militibus fuit puerilia hæc deliramenta eſſe, Namq; exerci-
tui pecunia & agris, nõ his honoribus opus erat, Legibus uero Solonis apd'
Athenienſes cauebatur, ut pter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerãt
illorum filii qui bello occubuiſſent publice alerẽtur, & bonis diſciplinis inſtrue
rentur. Q uod Pyſiſtratus cauiſſe dicitur, ut filii parentum quorum uirtus in
ſignis in bello fuerat dona acciperent. Frequens tamen illis munus erat, Co-
rona ex auro non nunq̃ teniis & uictis caput ornare, aut publica ſepultura in
Ceramico. Namq; intra mænia ſepelire non licebat, niſi qui ob ſingularem ex
cellentiam precipuum hoc donum meruiſſẽt. Legimus Syracuſanum Dyo
nem parta uictoria a militibus aurea, & Themiſtoclem quod Græciam libe-
raſſet, a Lacedemoniis corona oleaginea & curru eximio donatos laudatoſq;
magnifice. Ac Myleiadem ob pugnã Marathoniam in qua ultra centum mil
lia Perſaꝝ una acie uicit ab Athenienſibus cõſequtũ, ut in Poecile porticu ſua
imago in prætoꝝ numero exculperetur inter primores. Agamẽnon uero Ho
meri teſtimonio Aiacem quod cum Hectore pugnaſſet, bouis ĩmolati tergore
et cornibus, Achillem uero præter ſeptem tripodes & uiginti lebetes decemq;
auri talenta equorum duodecim & ſeptem leſbidum feminarum munere do-
nauit, Plateenſibus ob nauatam inſigniter operam in bello perſico munus oc
tu ginta talenta largitus fuit, Scythis uero mos erat, his qui hoſtem ſuperaſ-
ſent: ſemel ãnis ſingulis Crathere regio uinum bibere, quod uictoribus cir-
cumferebat: qui uero pluribus cæſis uictor fuiſſet duobus calicibus potare. Ro
manis uero traditur uſus ut quorum parentes reip. cauſa occubuiſſent, liberi

premia ferrent

premia ferrent, quæ illis deberentur. Si tamē Regibus fœderatis aut ſociis mictenda dona forent. Scipio eburneus toga picta & palmata tunica cum Sella curuli, frequentia fuere. Erat autem Ceramicus extra Athenas locus in quo deorum hominũq; excellentium ſimulacra & ſtatuas publico decreto erigere, atq; eos qui pro patria occubuiſſent ſepelire, illiſq; erectis tumulis inſcriptiones et Elogia, decretaq; ac titulos apponere aſſuerant, inter quas Chryſippi imago porrecta manu uiſebatur, aliorũq; philoſophorum diuerſo geſtu et modo. Singulis enim ſæpulchris ſingulæ colũnæ affigebantur, cum inſcriptionibus & titulis quos ob ægregia quiſq; facinora meruiſſet, ibiq; uelut monimentis et tropheis celebrata illorum memoria fuit. Alter uero Ceramicus intra urbē locus erat Athenis diuerſorium ſcortorum, cui nomen Caſaliuo, ſicut Græcis Celoſta, & Romæ Sũmemium ubi proſtrabant meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuere. Nam & Sphyntæ, Caſaluades, Lecaſtriæ, Caſorides, & Caſaritæ dictæ, apud latinos lupæ. Poſtea ſequuti Cæſares, Centuriones, legatoſq; legionum pro magnis officiis in rem publicam, cõſularibus ornamentis, aut equo publico, non nunq̃ triumphali ſtatua donauere. Quod a Macedodibus antea fuit uſurpatum. Namq; Alexander Macedo centum uiginti equites qui in campis Adraſteis ceciderãt, ꝓpter multa belli decora equeſtribus ſtatuis donauit, illorumq; filios patrum ſtipendia ferre iuſſit. Illud tamen haud indignum eſt quod annotetur. Quod uiri triumphales qui triũphalia ornamenta meruiſſent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipſi dona aliis fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterant. Quodq; uigēte hoſte & niſi debellato dona militaria duces largiri non ſolebant. Et licet milites in caſtris perexiguo ad ueſcendum argento uterentur, militariq; diſciplina horridus miles, non celatus auro & argento, ſed ferro & animis deberet eſſe munitus, tamen eiuſmodi dona, quibus uirtutis gratia miles donabatur, ueluti inuitamenta uirtutum, permulcendis militum animis tãti fuere, itaq; animos ad res magnas acuebant, ut his honoribus aucti & confirmati, quiſq; ſuũ decus faceret, deſtinarētq; animis uincere aut mori, mortēq; potiuſ q̃ ignomioſam ſeruitutē preoptarent, uitã deniq; & quecũq; pericula nihili penderent.

Deluſiones demonum malorum a multis expertas fuiſſe, qui diuerſis imaginibus homines deluſere. Caput XIX.

NOn eſt profecto fabuloſum quod apud ſanctos uiros authores memorant, ut cum tetris ſpiritibus quos demones uocãt congreſſum habuerint, illoſq; diuerſis imaginibus ac multiplici ſpecie, prope deluſerint, Siquidem noſtra quoq; memoria id eueniſſe cõptum eſt. Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, rem dictu admirabilē hec prodētibus

nobis ſibi eueniſſe enarrauit, quod cum credi uix poſſet, illam multorũ teſtimonio comprobauit. Se cum apud coniunctiſſimũ & ſibi familiarem Neapoli diuerteret & noctis ſilentio clamantis de uia, & opem implorantis uocẽ hominis audiſſet, cum accenſo lumine accurriſſet, ut quid rei eſſet inquireret, ibi demonem & dirũ quoddã numen tetra & horribili ſpecie cõſpexiſſe, qui Iuuenem quempiã clamantem & reluctantẽ in uia infeſtis manibus inuadere quærebat, quo conſpecto, cum miſer ille ad ipſum quem prope uidebat accurriſſet, & ne apprehenderetur quanto poterat nixu ipſius ueſtem & manũ apprehendiſſet, ſe diuino ſepius aduocato numine. Cum multum diuq; fruſtra fuiſſet reluctatus, uix tandem demonem abegiſſe, quo demum abacto. Cũm Iuuenem animo conſternatum in domum recepiſſet, nunq̃ quod ſe dimitteret aut pallium relaxaret, efficere quiſſe, tantaq; eum torpedo inuaſit, ut mente cuncta ſui compos non eſſet, cum ſibi prorſus repreſentari & ante oculos obuerſari illa ſpecies uideretur. Tandem ad ſe redditus, rem quo pacto ſe habuerat enarrauit. Conſtabat enim prauis illum moribus & inciuilibus cũ dei contemptu diu uixiſſe, in parenteſq; tunc iurgatum, contumelias & intolleranda probra dixiſſe, deuotionibus execrationibuſq; diris ab his agitatum abiiſſe. Sed ne cui hæc uana uel ficta ſermonibus uideãtur, Author eſt Thomas monachus homo minime malus cuius ego fidem probitatẽq; pluribus in rebus expertus didici, qui ſerio mihi retulit, quod cum in monaſterio & ſacris ædibus quæ in lucanis montibus ſunt, cũ pluribus iurgatus foret, et poſt imodica conuitcia & rixas, animo perturbato inde ſe proriperet, Cum per nemora iter ſolus intenderet. Speciem hominis uultu tetro, nigra barba promiſſis tunicis, uultu aſpectuq; deformi & ſæuo, obuiam habuiſſe, quem cum cõpellaret, quid ille ſolus per deuia errabundus incederet. Dixit equm quo uectabatur amiſiſſe, atq; in proximos campos illum euaſiſſe credere. Cumq; per ſinus inuios equm una quæſitum pergerent, ad profluẽtem in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redundabant, deueniſſe. Et cum monachus ut aquã traiiceret calceos ſibi eximere appararet, illum magnopere coegiſſe, & tãdem peruiciſſe, ut ſuper ſpatulas ſuas aſcenderet, potiuſq; a ſe qui corpore maior erat, uectaretur, qui uix acquieſcens, cum ſuper illius ſpatulas ut ſuccollaret monachus aſcenderet, illeq; iam aquam ingredi appararet, dũ uada exquirit, illius pedes, non humana ſed tetra & deformi ſpecie conſpexit, quo animaduerſo, horribili terrore percitus: deum ut ſibi preſto adeſſet, acclamauit. Mox demonẽ & diram illam ſpeciem, diuino audito uerbo, ſtridore querulo & ui maxima quanta dici poteſt, ita e conſpectu abiiſſe dicit, ut iminentẽ quercũ ingẽti impetu colliſerit, ac perfractis ramis funditus euerterit. Ipſeq; conſternatus, atq; exanimis diu iacuerit. Credebat enim quod a uero non aberret niſi preuidiſſet, illum in rapidiſſimos uortices, & uoragines fluminis prealtas, ſe fuiſſe necaturum.

Sed pre omnibus quæ audiuerim, aut uiderim res eſt admiratiõe digna, quã recenti memoria, eueniſſe comperimus Romæ. Quippe nota res eſt, cum apud Gabios quidam infimæ ſortis & obſcuris natalibus adoleſcens ueſanus et furioſus, cuius praui mores & uita facinoroſa fuerat, in parẽtem grauibus uirgis conuiciatus foret, poſt iurgia ĩmodica cum furiis agitatus aduocato demõe cui ſe deuouerat, homo ille improbus & impurus, furore cecus & amẽs diſceſſiſſet, & Romam petere cepiſſet eo conſilio ut aliquod dirum facinus in patrem moliretur, dum iter faceret, demonem facie hominis truculenta, ſordida barba & capillo, ueſteq; obſoleta & ſqualida obuiam habuiſſe, quo cum ſimul pergerent, illum interrogaſſe Iuuenem, quem animo anxio & ſollicito uidebat, quid tam triſtis incederet, atq; ille, cum quid ſibi iurgii cum patre fuiſſet, quod ꝓ aliquid ſceleſti facinoris patrare cuperet, reſpondiſſet, demonem illum ſe quoq; ſimili caſu percitum fuiſſe dicere, pro inde pergerent & ſuas iniurias ultum irent, Cumq; nocte appetente ad urbem applicuiſſent, in proximo hoſpicio diuertiſſe, atq; in cubiculum quod a Caupone utriq; exhibitũ fuit haud multo poſt, cubitum iuiſſe. Cumq; una cubarent, peſtem illam in manẽ. Cum illum ſomno oppreſſum uideret, infeſtis manibus iugulum hominis apprehendiſſe ut eliſis faucibus necaret, quem iam oppreſſiſſet, ni expergefactus ille, dei opem & auxilium aduocaſſet. Quo audito furiam illam teterrimã ſtridore & tumultu maximo, tantoq; impetu cubiculum unde euaſit dicit colliſiſſe, ut tigna & tectum euerterit, tegulaſq; penitus perfregerit. Quo ſtrepitu, cum magiſter hoſpicii excitatus ſurgeret, & quid ruinæ & ſtrepitus eſſet inclamaret, allato mox lumine, rem ſicuti erat adoleſcens ille quem ſolũ et ſeminecem inuenerat enarrauit, tectumq; colliſum et perfractum, unde demon e conſpectu abiit demon ſtrauit. Quo malo perterritus, cum ſuæ turpitudinis & ante actæ uitæ non ſolum pigeret ſed puderet, diuino afflatus ſpiritu, peroſus ſcelera, boni exempli & procul a populari tumultu, uitam egit. Multas quoq; malorum demonum illuſiones, perſæpe apud ſanctos uiros fuiſſe legimus quas noſtra non ſemel uidit etas. Quibus ſalutaribus exemplis admonemur ut premuniti aduerſus illorum inſidias ſimus, qui nobis inimici infeſtiq; ſunt, & tanquam in ſpecula quotidie in inſidiis ſtant, neue deſides & ignaui concepta opinione populari illorum qui iſta minime credunt, in aliquod diſcrimen dilabamur.

Quando dies tam apud Romanos q̃ exteras gentes incipiat, Et qui dies atri ue fauſti ſint. Caput XXI.

PEruulgatum fere eſt. Egyptios & Athenienſes, diem a Solis occaſu facere & ad alterum occidentem terminare. Ita ut quod ſpacii inter duplicem occaſum fuit, integrum diem putarent, Perſæ et Babylonii contra, nam diem ab ortu ſolis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. Vmbri & Hetruſci a ſexta hora ad alterius ſextam, Romani a media nocte ad mediam ſequentem, ita quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerēt. Vulgus omne ab oriente luce ad tenebras. Galli & Germani ita ſunt metiti diem, ut temporum ſpacia non dierum numero, ſed per noctium uiciſſitudines computarent, noctesq; diebus ante ferrent. Ipſi enim noctes ante diem fuiſſe arbitrati ſunt. Fertur Solon Athenieſibus ſuaſiſſe, ut nō ad Solis ſed lunæ meatum dies & tempora dinumerarent. Thebei uero contra, nam dies non ad lunæ ſed Solis curſum metiti ſunt. Fuitq; tam Græcorum quā Siculorum mos, in primis curare ut ſui dies mēſesq; cum ſolis et lunæ ratione congruerent, & ſiquid diſcreparet tunc unum diem aut biduum ex ſingulo menſe adiicere uel adimere. Dierum uero quidam fauſti & agēdis rebus felices, quidam atri & triſti omine infames habiti, quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare euētus exicialis erat. In his, exercitū cōſcribere, legiones educere, manus cū hoſte conſerere, ſponſalia inire, peregre pficiſci, aut quicq̄ publicæ uel priuatæ rei moliri, inceptu fœdū & exiciale eſtimarūt. Obſeruatumq; fuit ut qui hoſtes bello tētare uel acies eo tēpore cōmictere curarent, rem in nō mediocre periculū diſcrimēq; adducerēt, magno poſtea exitio conſequto. Fuiſſe autem atros duxere dies, poſt Idus quintiles ad xv. Kl's. ſextiles duplici clade inſignes, quo ad Cremeram fabii cæſi, & quo ad Alliam fœde Romani a Gallis fuſi fugatiq; fuere. Quibus grauiter afflicta, & in extremum diſcrimē adducta Romana res fuit. Quare Vitellio Pōtificatum Maximum adepto. quod diem ad xv. Kl's ſextiles cerimoniis publicis ſacram concilio edixiſſet, dirum omen fuit. Qua calamitate doctus populus Romanus illum diem, nullius publicæ uel priuatæ rei inſignem & notabilem fecit. Cuius exemplo etiam poſtridie kl's, Nonas, & Idus, menſis cuiuſq; religioſos & ominales, ac infauſtos putauere. Propterea quod maximis clad.bus & infandis contumeliis populum Romanum tunc affectum fuiſſe liquet. Dies quoq; manibus ſacros, cum mundus patere dicitur, quibus occulta deorū maniū ſacra apparent, pleriq; omnes ueluti atros & ominoſos obſeruarunt. Illoſq; uelut fœdi exitus, & ancipitis fortunæ deteſtati ſunt. Hi fuere dies poſtridie uulcanalia, & ante tertio nonas Octobris, & ante ſexto Idus nouembris. Etiam menſe Maio dies quibus Remuria celebrantur, ut occiſi Remi umbra placaretur, & nonis Iulii quæ Caprotinæ dictæ ſunt, qua die Romulus apparere deſiit. Et dum feralia ſeu parentalia diis manibus fiunt, ac impuris diebus

quibus ancylia non dum condita in templo Martis erant, tam nuptiis quam itineri ominoſos exiciales, & euitabiles duxerũt. Et quia ante quarto nonas ſextiles populus Romanus ardẽte punico bello ad cãnas inſignem cladẽ paſſus fuit, etiã ante quarto nonas Kl'as & Idus cuiuſq; mẽſis, ueluti triſti euentu infelices, pari ſuperſticione, deuitarunt. Feriis quoq; latinis ſtatis uel cõmunibus, aut Saturnalibus ac diebus feſtis & ſacris, ludiſq; publicis, licet fauſti ſe liceſq; forẽt, tamẽ prælium cõmicti, uel rei militaris delectum haberi, aut quoq̃ peregre proficiſci, tanq̃ piaculari die ominoſum erat, dirum atq; peſtiferum. Præter hos fuere dies profeſti, faſti, interciſi & preliares, quia feriis publicis quibuſdam, hoſtem laceſſere uetabatur. Quippe diuiſa tempora uoluptatis & laborum, remiſſionum & curarũ Romani ueteres habuere. Profeſtis enim diebus, quaſi procul a religione, rem publicam & priuatam gerere licet, quia comiciales comperendinos & preliares continent. Comiciales fuere, quibus cum populo agi licebat, concilio coacto niſi ſi quæ feriæ cõceptæ eſſent, quibus nõ liceret. Comperendini quibus uadimonium dicere et uadare permiſſum, fuitq; animaduerſum in profeſtis etiam faſtos contineri, quibus fari ius erat, Feſti uero dies diis dicati fuere, in quibus forenſibus negociis omiſſis. Sacrificia, ferias, ludos, æpulaſq; ſolẽnes celebrare, ac inter uota & ſacra, fauſtaq; omnia uerſari, uerbiſq; profanis abſtinere conuenit. Interciſi autẽ dicti, in quibus deorum ſimul atq; hominum res agere licet. Nam mane & ueſpere fari inhibetur, medio tempore inter cæſam hoſtiam & porrectam fari permictitur. Faſti etiam dies in quibus ius fatur id eſt dicitur, nefaſti in quibus non redditur ius nec fari licet. Profeſtos etiam dies, qui erant ante faſtos, non nulli dictos uolunt. Idus quoq; martias quod illis C. Cæſar coniuratorum manibus cæſus occubuit, placuit parricidium uocari, ideo inter atros & ominoſos receptæ. Quotieſq; incurrente anno dies cepit, qui adiectus mũdinis foret, totum annum luctuoſis caſibus & diro euentu infelicem incurrere opinati ſunt. Proditum tamen memoriæ eſt. Statas dies anni infelices aut fortunatas apud uarias gentes pro multiplici euentu non una ratione obſeruari. Siquidem Calcedonii, cuiuſq; menſis uigeſimam primam diem funeſtam & portẽtoſam habuere quod illa Darii præfectus, ipſorum pueros caſtrauit & in perſidem miſit. Parthi diem qua arſaces Seleucum uicit tanq̃ Initiũ libertatis, fauſtum felicemq; obſeruarunt. Cyrus diem qua Scytas & Sacas clade afflixit, adeo felicem habuit ut eam Sacham appellarit. Sicut Aſiani feſtam diem mutiam nũcuparũt, qđ Q. Mutius aſiam ſingulariter rexerat. Athenĩẽſes quartã Necathomueonis qui mẽſis erat Soli ſacer, duplici uictoria inſignẽ uelut fortunatã obſeruandã preceperũt, qua ad leuchras & Geraſtrũ feliciter pugnatum eſt. Idẽ quartãdecimã Boedromonis aut ſecũdũ Boetios ſextã & uigeſimã panemi mẽſis qđ Artabazũ & Perſas e Græcia fugarũt felices habuer̃, qua die

liberatori Ioui uictimas cedūt & ſacrū faciūt, Perſæ uero tertiā & ſextam mē-
ſis Vordromionis tanq̄ lugubres & defamatiſſimas deuitarunt. Quibus die
bus in pugna marathonia & ad plateas & ad Michalē, a Grecis conflictati &
magnas Clades perpeſſi ſunt. Qui etiā diem qua magi qui regnum occupa-
rāt interempti ſunt, tā ſolemnē habuerūt, ut illā Magaphoniā, hoc eſt ma-
gorum occiſionē appellarent, qua die nulli magorꝝ extra limen prodire fas eſt.
Menſis quoq; Targelion plerūq; manifeſtū īfortuniū fecit. In quo Alexan-
der Macedo apud Granicum Duces regis Targilionis et Dariū clade afflixit.
Et Carthaginēſes a Thimeleone in Sicilia uicti, fuſi fugatiq; fuere. Contra ue
ro ſextus Targellionis dies multis auſpicatiſſimus erat. In eo enim Socratis
natalis dies proditur fuiſſe, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucē ædi-
tus eadem uita functus fertur. Sicut de magno Pompeio qui altera poſt nata-
lem ſuum die, & Actalo qui ipſo natali die morte ſublati fuere, proditum eſt.
Quam diem Phylippus Macedo ut letam & fortunatā mirifice obſeruauit,
quod triplici gaudio delibutus fuit. Nam quadrigas ſuas ea die olympia uiciſ-
ſe accepit. Et Parmenionem ducem hoſtes fudiſſe. Natūq; ſibi Alexandrū fi-
lium fuiſſe. Qua nocte deflagraſſe templū Dianæ Epheſiæ authores memo
rāt, ab Heroſtrato incenſum, ut famā nominis ſcelere propagaret. Qua etiā
die iterum Perſæ ad Plateas ingenti clade ſuperati traduntur, atq; Ideo ex uo-
to Milcyadis capras trecentas Athenienſes quotānis īmolare. Ipſi quoq; Car
thaginenſes nonum diem menſis Methathgitnionis pluribus calamitatibus
inuiſum & deteſtabilē habuere, qua magnis infelicitatibus & infortuniis op-
preſſi ſunt. Contra uero Syracuſani quartam ſupra uigeſimam menſis Maii
quē illi Carniū uocant. Quod Athenienſes cum toto exercitu ad Aſynaram
flumen, memorabili clade profligarant, præcipue felicem habuerunt. In qua
re proditum memoriæ eſt. Thimeleontem Syracuſanorum ducem p̄cipuas
uictorias ſemper Syracuſanis natali ſuo dediſſe, adeo ut ipſius natalis diē, om-
nes Siculi uelut multiplicis uictoriæ authorē feſtū agerēt, ſicut de Iulio Cæſa
re proditur qui Idus Iulii natalē ſuū fortunatas ſemp habuit & felices, Xerxes
uero diē qua Rex dictus fuit, tanq̄ Imperii natalē, ſingulis ānis inſignē cele-
brauit, qua dyademate ornatus, gaudio delibutus cenā ꝓceribus dabat, cui
Tytā dixere nomē, fuitq; adnotatū diē qua Alcybiades Athenas ab exilio re
meauit, certiſſimū illi p̄ſignaſſe exitiū qđ funeſta tūc colerētur ſacra, qua tem-
pli ornamēta deponere. Pauimēta tegere et Iuſticio indicto a negociis q̄eſcere,
mos erat. Sicut quītadecima Iulii meſtiſſima fuit, qua mulieres Athenis ieiu-
niū ſeruāt, & cū ſacra Adonia celebrāt, & apđ Romanos vi. kl's Aprilis, quo
die cultores matris deū plāgere & lamētari īcipiūt. Auguſtus uero mirū imo
dū obſeruauit, ne poſtridie nundinas quoq; ꝓficiſceretur aut nonis quicq̄ rei
ſerie inchoaret, quod illas infortunatas multis fuerat expertus exemplis, apud

Cretenſes obſeruatum eſt, ut albis lapillis letos dies, lugubres nigris calculis
adnotarent, Idem apud Thraces. Romani quoq; quid quaq; die lucri dãniue
feciſſẽt litteris deſignabãt, quæ Ephemerides dictæ. Nam uetuſti moris erat
unũ quemq; domeſticam rationem totius uitæ ſuæ, per dies ſingulos adnota-
re, Cæſar autem in conſulatu diurna acta Senatus & populi publicari manda-
uit, teſtãtia ſiue letum quid ſiue triſte cecidiſſet. Fuitq; ex dignitate populi Ro-
mani, res illuſtres ſemper annalibus, quottidiana uero diurnis actis manda-
re litteris. Sed tam & ſi arebus arduis ominoſa dies deterreat, non nullita-
men, omnem hanc religionem ludificati ſunt. Proſperoq; euentu contra uul-
gi opinionem minime obſeruandam cenſuerunt. C. Cæſar cum admoneretur
ne ante brumam copias in Africam tranſmicteret, nulla relligionis cura felici-
ter tranſmiſit. L. etiã lucullus Cũ cõtra Tigranem duceret legiones, nulla fuit
religiõe motus, quin pridie nõn. Octobris (quæ dies atra forte inciderat) cõ-
tra inumerabiles parthorum copias, prelio decerneret, aſſerens ſe ex atro & lu-
gubri feliciſſimũ illum diem facturum, nec euentus defuit, nam prælium in-
greſſus parua manu ingẽtes hoſtiũ copias incredibili felicitate ſuperauit, mili-
teſq; imperiũ auſpiciũq; ſequuti ſuũ memorabili uictoria Tigranis regia & re-
gno pariter potiti ſunt. Dion quoq; Syracuſanus cũ contra Dyoniſiũ motu-
rus luna eclypſim pateretur & tota deliteſceret, nullo prodigio aut oſtẽto mo-
ratus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dñatu Syracuſas liberaret. Quod de
Pelopida dũ contra Alexãdrũ pherecũ ducit & aliis memoriæ proditũ eſt, Ro-
mulo quoq; licet felici augurio nato, in ortu tamẽ & obitu ſolẽ deſeciſſe dicũt.
Alexãder uero Macedo cũ ducturus cõtra Dariũ luna Eclypſim pateret̃ & ob
id milites trepidarẽt, Aegyptios aſciuit uates, cauſaſq; defectiõis expromere iuſ-
ſit. Qui dũ contra Perſas dimicaturus Iunio mẽſe exercitũ duceret, qđ apud
Macedones luctuoſum erat, contempta religione feliciter dimicauit, aſſerens
menſem Iunium, ſecundum Maium appellari iuſſiſſe. Sunt tamen exempla
Romanis, eandem diem luctuoſam & mox felicem intercedentibus ãnis eue-
niſſe. Nam qua die Craſſus magno dedecore profligatus a parthis ceſus fuit,
eadem licet aliquot decurſis annis, Ventidius Pacorum & Parthos ſingulari
uictoria magnis cladibus interfecit. Et die qua a Cymbris profligato exerci-
tu Romani cæſi fuere ingenti clade, eadem poſtea lucullus cõtra Tygranẽ &
Armenios quos magna cede debellauit & caſtris exuit gloriã tulit inſignẽ. Au-
guſto quoq; octauio. Idẽ dies ſuſcepti imperii primus & uitæ ſupremus fuiſſe
traditur. Q. uero fuluio cõtigit, ut qua die priore anno ex prætura triumpha-
rat, eadẽ poſtea de liguribus bello uictis triũphans urbem iniret. Græci quoq;
qua die ad plateas cõtra Mardoniũ feliciter dimicarũt, eadem, licet intercedẽ-
tibus ãnis ad Mycalẽ uicerũt. Sed Sciẽdũ populũ Romanũ quoties hoſtiũ
uim propulſarent, aut illatam iniuriam laceſſiti depellerent, quo minus arma

ſumerent & hoſtibus obuiam irent, nulla religione teneri, atroſq; & euitabiles
dies nullos cenſere. Illoſq; tantum obſeruare, cum inferenda in hoſtes arma,
non propulſanda forent. Feriatis enim diebus, uim cuiq̃ inferre piaculare eſt,
propulſare non utiq;. Illud etiam ſuccurrit ad viii. K'las Aprilis Romanos le-
ticiæ diem colore, quem Ilaria nuncupant. Quo tempore Sol Zodiaci pera-
grato ſpacio, per omnes ſignorum ſtationes ad nos reuertens, lõgiores noctí-
bus efficit dies, quibus feſta ſolẽnia & ludos publicos ac dies ilares concele-
brant, quo menſe mulieres Veneri ſacrum facere, & myrto coronatas lauare
tradunt, Athenis, lunæ Ebdomadibus feſtos agere dies & Iuuenes conuiua-
ri ſolemne fuit. Apud Indos erat patrius mos, ut cum dies primum augeri in-
cipiũt, Rex cum Regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equoſq; & ni
gros tauros diis imolet, ueluti felices & fortunatos. Ipſi enim nigrũ albo pre-
tulerunt & ſanctius duxerunt,. Quodq; Sextilibus K'lis ex ueteribus domi
bus migrare & nouas incolere Romani conſuerant. Illaſq; ueluti boni euen-
tus & fortunatas obſeruarunt. Neq; pretericrim, diebus atris & infauſtis Põ
tificum iuſſu, non modo a bellis gerendis & rei publicæ cura, ſed a rebus diui
nis & ſacrificiis deorum ſuperſederi iuſſum. Quippe diebus inauſpicatis & omi-
noſis nullum ſacrificium rite fieri Pontifices putarunt, niſi ordæ hoc eſt p̃gnã
tes imolarentur boues, quare ordales dies nũcupati. Romanoſq; a primis ori
ginibus ad primum punicum bellum ortus tãtum & occaſus dierum, poſtea
meridiem accenſo pronũciante notare cõſueuiſſe, Aeuo poſtea ſubſequẽte diẽ
in horas, noctemq; in uigilias diuiſiſſe, ita ut maximã diem in duodecim mi-
nimã uero in decem horas partirentur. Noctem uero ita metiti ſunt, ut modo
in horas duodecim, nunc in quattuor uigilias etiam longiſſimas noctes facili
diuiſione diſtinguerẽt. Veſper, conticinium, al's intẽpeſtatem, Gallicinium &
luc ferum, ſicut in ternas horas ſingulas uigilias penſitarent. Diem uero in lu-
ciferũ, Mane, ortum, meridiem, & occaſum. Tam & ſi diem ſimul & noctẽ,
non nunq̃ in horas uiginti quattuor dimẽſas, ueteres obſeruaſſe legamus. Ho
ramq; balnei hieme nonã æſtate uero octauã fuiſſe. Ipſamq; umbris poſtea
Clepſydris notare conſueſſe, ita ut tribus Clepſydris aut paulo plus hora fini
retur. Horarum quoq; duo genera fuere, namq; ex his quædam æquinoctia-
les. Iſomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporũ licet uniformes eſſent, diẽ
a nocte diſſimili numero uariarunt. Aliæ tẽporales ſeu uulgares quæ a Græ-
cis Cericæ, quibus ſinguli dies æſtu pariter atq; Hieme, duodenis horis conti-
nẽtur. Solaria enim antiqui eo libramento habuere diſtincta, ut Sexta diei ho
ra meridies, noctis quoq; ſexta hora media nox deſignaretur. Cum enim le-
ge naturæ, radii ſolares alii hiberni alii æſtiui ſint, ita umbræ aliæ equinoctia-
les aliæ æſtiuæ, aliæ hibernæ fuere. Erant enim horologia ita figurata, & ea fi
nitione deſcripta uti æquinoctialis brumalis & ſolſticialis dies, in partes duode

tim aſſidue diuiſus foret, horaſq; pro qualitate temporum & dierum, modo
maiores nunc minores, non nunꝗ creſcentes, aliquãdo breuiores oſtenderẽt,
quod cõmentum Anaximenes Mileſius excogitaſſe dicitur primus, quas qui
dem enũciare Romanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mẽtio fa
cta eſt, non omictendũ balnea apud maiores nocte aut ante auroram nulli pa
tuiſſe, utq; ſine metu cuiq; lauare liceret, a primis tenebris ad auroram ſequen
tem clauſa fuiſſe. Siquidem noctu lauare ueteribus interdictum erat. Hadria-
nus uero Cæſar ante octauam niſi ualitudine laboraret publicis balneis nemi
nem admiſit. Tempuſq; lauandi a meridie ad ueſperam deſtinauit, quo tempo
re proſtrare meretricibus permiſſum. Alexander poſtea Seuerus nequid po-
pulo in comodaretur, nocturna conceſſit balnea oleo pro luminibus prebi-
to, quæ cum antea promiſcua eſſent uiris æque & mulieribus, ipſe poſt Anto
ninum philoſopum lauacra miſta ſummouit, ſæpeq; cum populo in thermis
una lauit, quod de. T. Veſpaſiano legitur, ut plerũq; in thermis, admiſſa plebe
lauaret. Et licet a primis originibus, cum pauca eſſent balnea & nullius cul-
tus. Romani raro lauarent, brachiaq; & crura labore fatigati tantum ablue-
rent, et toti niſi nundinis lauarent. Tamen poſt aliquot ætates balnea & ther-
mæ publicis uſibus, multimodæ fuerunt, magna mole & ſumptu cõſtructæ
Alexandrino & numidico marmore, latis ſpecularibus, mira celatura & arte.
Nam præter Agrippinas, Heronianas: Veſpaſiani & Titi, celebrantur Domi
cianæ, Alexandrinæ: Gordianæ: Seuerianæ: Aurelianæ, & Conſtantinianæ:
ſolidiſſima ſtructura & ſumptu profuſo. Conſtatq; M. Agrippam ut populo
placeret, centum ſeptuaginta balnea ſeu lacus in prouinciarum formam, Ro-
mæ gratuita prebuiſſe, in quibus & ſi calda prius abluerẽt, poſtea ut a balneis
corpora multa frigida ſtringerent, conſtitutum ferunt, nec prius ungi niſi la-
uiſſent, cũq; pro ſingulis olim daretur quadrans. Diuus Antoninus ob po-
pularem gratiam balneum ſine mercede exhibuit. Cõmodus uero Impator,
tãto ſtudio balnea ꝓſequutus fuit, ut ſepties atq; octies diebus ſingulis lauaret.
Q d' de Gordiano et Gallieno ꝓditum eſt, q æſtate quinges Hyeme uero bis
in die lauere. Illud certe ſatis cõſtat, Cartaginẽſibus diſtincta fuiſſe balnea pa
triciorum & plebeiorum, moremq; preualuiſſe, ut in quibus patricii lauabant
ad illa plebei non accederẽt. Græcis uero contra, nulla enim diſtinctio ordinis
fuit, aut perſonarum. Diuites namq; cum pauperibus lauare & patricios cum
plebeis nullo diſcrimine licebat. In quibus tanta plerũq; hominum cuiuſq; or
dinis cõcurrebat turba, ut balneatores ſi uulgi maior uis ingrueret, pertæſi fre
quentiam, eræ granum quod uertigines facit, carbonibus inücerent, ut tedio
odoris diffugerẽt, Germani uero nõ in balneis ſed fluminibus lauabant. Ideo
nandi periti et ſummi urinatores habiti Si quando tamen lauarent balneis, cal
da abluebantur, lautiq; ueſcebantur. Dardanis & Illyriis ter ſolum lauare per

mictitur.primo ſcilicet natali die. Secundo in nuptiis. Tertio in obitu cuiuſq; Luſitanis frigida tantum lauare licet. Sicut Sparthanis quibus, calda corpus abluere uetitum eſt, quos cum Apollonius Thianeus molles & unguēto delibutos uideret, aduocatis Ephoris balnea interdixit, ſenectam hominū calida approbans balnea. Cumq; Epheſii balneis prepoſitum lapidibus appeterent quod illa non calefeciſſet, ſummopere teſtitit cum frigida lauare ſatius duceret. Ethiopes Macrobii fonte abluuntur in quo loti, perinde ac oleo, uncti membris agiles fiunt, & uiolam olēt. Scythæ nullo fonte lauāt. Sed uxoribus aquam fundentibus, corpora ſcabro lapide conterunt. Cupreſſo Cedro et Thuris ligno confricantes. Aſſyriis licet lauare diebus ſingulis peculiare ſit, tamen a coitu & in morte precipuū. Apud Celtiberos uero obſeruatum eſt, ut in balneis non aqua ſed locio diu ſeruato lauent, denteſq; & Gyngiuas pumicent, quod & Cantabri factitarunt, hanc optimam curationem, & exhauſtis uiribus mire proficere arbitrati.

Locus Martialis in diſtichis elucidatus, in quo pleriq; interpretes Grammatici lapſi ſunt. Caput XXI.

Nicolaus Perottus Sypontinus præſul homo fuit accurato ingenio & lectiōe multa exercitus, cum Domicius Calderinus uir ut in ea tēpeſtate doctus, & emulatione doctrinæ & morum diſſimilitudine oſum habebat, iurgiiſq; & cōuiciis apud ſuos ſectatores plerūq; inceſſebat. Sepiuſq; apud ſtudioſos in inuidiam illum crimenq; uocabat, & ut ſunt, fere ingenia, in explicandis authoribus ſiquid in controuerſiam ueniret, uterq; potius, quo pacto diuerſus ab altero, diſſentiret, quam quid uerae lectionis eſſet rimabatur. Cum autem in Scholis Romæ eodem tēpore Martialis apophoreta publice lectitarent. Cuius hoc diſtichon fuit.

In precio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.
Ocia ſed ſcopis nunc Analecta dabunt.

Ita iſtos uerſus uterq; interpretatus eſt, ut poſt multa deblacterata uerba uix aliquem ſenſum illorum dictis elicere queas, cum modo mendum in uerſu poſtremo fuiſſe alter aſſeueret & pro ocia precium poni oportere, modo aſarota non ab a, priuatiua ſed intētiua dicta eſſe affirmet. Alter ita pleraq; nugalia iurgiis & maledictis plena effundat, ut equidē ſingula enarrare & referre pigeat. Qui uerſus ſi penſitati recte fuerint, abſq; multo uerborum uolumine, plani expeditiq; fient. Cum enim Analecta reliquias eſſe ciborum qui e mēſa cadūt in pauimētum nemo dubitet, ipſaq; purgamenta cenæ quæq; euerri ſolent, in pauimentis ueluti ibi relicta eſſent e paruulis minutiſq; teſtulis, per calculoſ

colore diſtinctos

colore diſtinctos opere lytoſtrato ita effingi ut uera uideantur Plinius author
ſit, atq; ideo Aſarota quaſi inuerribilia dicta, quippe cum σαρω grece ſcopa di-
catur. Non ab re, ipſa nunc analecta ſeu purgamenta, ocia ſcopis dare author
affirmat. Cum ea in pauimento e paruis teſtulis efficta, talia forent, ut ſcopis
euerri nullo modo ualeant, et ideo ocia ſcopis dare neceſſe ſit, cum his euerren-
dis nullus ſcoparũ uſus foret. Ipſi uero pertinaci odio diſſidẽtes, nõ quæ effin-
gi ſolebant purgamenta cenæ cogitarunt. Sed de ueris analectis & reliquiis ce-
narum diſceptantes quæ cadunt e menſa, in aſſequendo authoris ſenſu mul-
tipliciter laborarunt. Depicta ergo qurgamenta cenæ ita ſolo horere dixit, ut
ocia ſcopis dare neceſſe foret, quem ſenſum ita expoſitum, aperte liquere, ne-
minem fallit.

Exempla legis Iuliæ & papiæ quibus quæ lege Iulia indulcta erant, lege papia fuere prohibita. Caput XXII.

QVod lege Iulia de maritãdis ordinibus apud ueteres cautum
fuit, ut hi quibus uigor Iuuenilis foret, primo flore ætatis ad
uxores ducendas, liberoſq; educandos propagãdumq; ſobo-
lem non ſolum premiis inuitati, ſed pena deterriti cogerẽtur.
Id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictũ erat.
Quippe Sexagenariis & ſupra eam ætatem ducere uxores,
fuit, hac lege uetitũ, Turpe enim uiſum eſt, & foediſſima res ſenectuti, ut qui-
bus ad eam ætatem ſors liberos dediſſet, aut celibes uixiſſent, his quaſi emeri-
tis etate effecta, aliunde liberos querere libido foret. Hanc poſtea legem Clau-
dius Cæſar abrogauit. Nam ſexagenarios & ultra, liberos gignere, & prolis
cauſa ad coniugium admicti decere arbitratus eſt. Rurſus quod eadẽ lex Iu-
lia cauit, quod ſi liberta quæ patrono nupſit eo inuito ab eo diuertiſſet, nõ mo-
do poſt diuortium aliĩ nubere inuito patrono prohibetur, Sed patroni coniu-
gium, ita lex tutata eſt & ratum habuit, ut eo etiam uolente alterius coniugii
facultatem eripuerit, id etiam lege Papia inhibitum fuit. Siquidem Senatorẽ
eiuſq; liberos libertinas duxere uxores perpetua conſtitutione prohibuit, ita ut
intra uirum Senatorium & libertam, aut libertini ſtatus mulierem nullũ ma-
trimonium cenſuerit eſſe, Senatorium uidelicet ſanguinem, libertino admiſtũ
quaſi contagio pollui arbitrata. Eademq; lege Papia, certa delatoribus premia
conſtituta ſunt. Nam cum facinoroſi & perditi homines clandeſtina facinora
admicterent quæ ad aliorum perniciem & cõmune tendebant excitium utileq;
uideretur plures delatores eſſe, qui offenſas ſpecularentur in principem, neq;d
impune perditiſſimi homines moliri poſſent, delatoribus certa premia conſti-
tuit, eaq; cũ dimidiũ illatæ mulctæ antea fuiſſent. Nero princeps delatorũ licen-

tiam uolens comprimere eadem premia ad quartas reuocauit, quare quadru-
platores dicti quod quartam partem de proſcriptorum bonis quos detulerāt,
conſequerentur, Tiberius uero Cæſar cauſa præcipui quæſtus tantum delato
ribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, ſiue quid ueri ſiue uani referrent. Nā
ebriorum ſermo excipiebatur, Simplicitas iocantium, & quodcumq; dictum
capite & fortunis luebatur, adeo ut capitale eſſet, circa Auguſti ſimulacrū ſer-
uū cecidiſſe, ueſtem mutaſſe, effigiemq; impreſſam nūmo uel anulo latrinæ
aut lupanari intuliſſe, dictū factumq; eius aliqua æſtimatione leſiſſe, ita ut pri-
mores Senatus & magna hominum uis, infimas delationes exercerēt. Cum
q; Senatus de premiis accuſatorum abrogandis aliquando agendū putaret:
Tiberius dictitans iura ſubuerti ſi cuſtodes legum amouerentur, tantum licē
tiæ delatoribus dedit, ut pleriq; criminis poſtulati ante iudicium ſuppliciū pre
uenerint. Vitellius quoq; delatos mathematicos inauditos capite puniuit. Do
micianus dum rapinis intendit animū ita aures delatoribus patefecit ut ni-
hil cuiq; tutum eſſet, delatorq; delatorem timeret, & cauſidici cauſarum actio
nibus poſt habitis, ad delationes ſe conferrent. Quod de Conſtantino tra-
ditur, ut delatores omni tēpore admitteret, eoſq;, ingenti ſtudio foueret. Nō
ſic Veſpaſianus & Titus, qui adeo illos inſectati fuerunt, & odio proſequti
uelut publico exitio deſtinatos, ut flagellis cæſos per amphitheatri harenam
ſpectandos traducerent, ut penis coerciti a noxiis deferēdis abſtinerent. Pius
uero Antoninus delatores ſi non probarent, capitali pena affecit, ſi probarent
oblato premio dimiſit infames, Idem factum memoratur de opilio Macrino
Imperatore ut delatores minime admitteret, ſed undiq; conquiſitos penis &
dāno mulctaret. Fuitq; ueteri ſanctione cōſtitutum, ut neq; mulieri neq; dā
nato criminis, neq; militi aut ueteranis, neq; uiris clariſſimis ob dignitatem
criminoſum deferendi licitum eſſet, Fertur Dionyſius Tyrannus, cum in ci-
ues nullo placatiore animo eſſet. Sagogidas diſpoſitos habuiſſe qui ſingulorũ
dicta factaq; referrent. Circa patroni quoq; ad bona liberti admiſſionē & pa-
tronatus iura eadem lex ſatis Cōmode prouidit. Nam ſi libertus cui centū mil
lium ſextertiorum cenſus fuiſſet, duos unum ue liberos poſt obitum reliquiſ-
ſet, ad uirilem bonorū partē patronum admittebat. Si uero tres aut ultra ha-
beret filios ſuperſtites, nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fue-
re quoq; & alia legis Papiæ ſalubriter conſtituta, inter quæ ut uiginti ueſtales
uirgines quæ ſacri & æterni ignis peremnem curam agerent, Pontificis Ma-
ximi ſcitu ad ſacerdotium eligerentur & cooptarentur. Vtq; nemo ad hono-
res magiſtratus ue admitteretur niſi ciuis effici aut ciuitate donari ātea meruiſ
ſet. Propterea M. Perpennæ probrum, obiectum fuit, falſoq; Cos. fuiſſe cre
ditus eſt, quod contra legem Papiam, priuſq; admitteretur ad ciuitatē. Cos.
factus fuit. Procedente mox tempore, cum ius ciuitatis paſſim & ſine delectu

etiam infimæ

etiam infimæ ſortis hominibus daretur. Idq́ſ fœdum neq́ſ ex imperii maieſta-
te uiſum foret. lege papia cautum eſt ut peregrini urbe romana uti prohiberē-
tur, ad eamq́ſ alienigeni non admiſcerentur. Sed quam uis lex Iulia libertina-
rum coniugia priori cōſtitutione admiſerit, lapſis poſtea temporibus eadem
lex. libertinas, & ludicram aut ſcenā exercentes Senatorio uiro admiſceri gra-
ui pena interdixit, Videlicet ne Senarorius ordo cōtagio libertinarum pollue-
retur. Verba ex ea lege hæc ſunt. Qui Senator eſt, qui ue filius nepos ue ex
filio pro nepos ue ex filia natus cuius eorum eſt erit ue, ne quis eorum ſpōſam
uxorem ue ſciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa cuiuſue pa-
ter materue, artem ludicram facit, fecerit ue, ſponſa nuptaue ſciens dolo malo
eſto. Neue quis eorum dolo malo ſciens, ſponſam uxorem ue habeto. Hacte-
nus lex Iulia. Poſt aliquot uero ætates, Aurelianus Cæſar conſtitutiones legis
Papiæ uelut uaniſſimas induxit & abrogauit. Claudius uero Cæſar adeo libe-
rarum mulierum quæ ſeruis nubunt coniugium odio proſequutus fuit, ut præ-
ter legem ingenuitatis præterq́ſ inſtituta maiorum, filios inde æditos, non in-
genuæ cōditionis ſed libertinos eſſe, iuraq́ſ libertorum nanciſci & ingenuita-
tis amictere lege ſanciuerit. Ipſaq́ſ ſi maritus ignoraſſet ſerua eſſet. Si uero cō-
ſcius fuiſſet liberta. Diuus uero Veſpaſianus ſtatuit edicto, ut libera quæ ſe alie-
no ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. Contra uero alia conſtitutione cauit, ut ſi
ſerua mulier hac lege ueniret, ne proſtitueretur. Si contra legem uenditionis
proſtituta foret, ut eſſet libera proſtituēſq́ſ ius patronatus nō haberet. Aegy-
ptiis autem nullus ex ſerua genitus habetur ſeruus aut illegitimus quia ſolū
patrem ingenuitatem & genus preſtare, matrem uero, natalibus nihil cōfer-
re putabant. Perycles autem Athenis author fuit, ut qui ex ſerua aut non le-
gitimo coniugio nati eſſent, uel turpi nota affecti forent, ciuium non haberē-
tur numero, ſed externorum.

Quod ius, quæue poteſtas Dictatoris Romæ & exteris fuerit, & aqbus di-ci & quanto tempore debuerit. Caput XXIII:

QVi de creando Dictatore exploratum ius habuere, hoc quo-
q́ſ adnotarunt. Dictatorē dici qui apud ueteres magiſter po-
puli uocabatur, idq́ſ libris auguralibus extare, magno argu-
mento, quod ab eo magiſter equitū dicitur. In eo enim ius
Maieſtatis & totius iperii fuit, cuius ductu & auſpicio ſæpe
res publica & imperiū ſtetit, quē magiſtratum ex Albanis
deductum auctumant, pleriq́ſ a Græcis quos illi αἰ'υντας. aut a Lacedæmo-
niis quos αρμοσταs Theſſali Archos dixere, qui parem regiæ dignitati pote-
ſtatem habent. Hedui Vergobretum, ſummū magiſtratum qui uitæ neciſq́ſ

imperium tenet. Hiberi Ibem uocant. Peni Suſecem, Aegyptii Diocetem qui
poſt regem totius Regie curationem habet, Sicut apud Perſas Megaſtanes
et Chiliarchus. Hi uero Eſymnetæ ueluti Tyrãni quãdoq; imperitarũt, qua
lem Mythileni Pythacum elegere, & Hyparchi apud eoſdem, & Trallianis
Aſiarchæ, apud Magnetes Magnetarches, ab Acheis Dyorigius & Demiur
gis, a Thebanis Archinus ab Olcis Meddix, ſummi magiſtratus appellati,
apud Carthagineſes Dionyſiarchus. Capuæ Mediatuticus, Neapoli Demar
chus, Tarenti Demochrates, In Cappadocia Satrapes, In Paphlagonia Dy
naſtes. Apud longobardos Exarchus. Cretenſibus Coſmi fuere, qui uice re-
gum imperitarunt, quibus in uſu erat ut nunq̃ caput raſitarent, ſed barbã ca
pillumq; ſummitterent. Sicut Platheenſium princeps ferrum tangere, aut a-
liam ueſtem quã candidã induere, perpetua lege uetabatur, Perſis unus Rex
ſummæ poteſtatis perpetuo præerat & nunq̃ niſi morte mutabatur. Argis li-
cet unus foret, tamen ãnis ſingulis amoueri ſeruatum eſt. Athenienſes cũ re-
gali antea regerentur imperio, poſtea Regio dominatu abrogato libertatẽ tu
entes popularem ſtatum delegere. Apud lacedemonios uero qui ſummum ge
rebat imperium aliquando rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex
quo nouiſſimi ſparthe regnarunt, Imperio illibato, aut ex Eurycionitidis &
Agydis familia, ſæpius duo ex ſtirpe Procli & Euriſthenis prognatis Hercu-
lis, ex quarum altera in alteram tranſire non licebat, qui tamẽ non ut Reges
ſummũ ius habebãt, quia iuris omnis publici poteſtas penes Senatum erat.
Sic in Papho ex Ciniraſorum gente, & Athenis ex Erethei ſtirpe magiſtra-
tus ad ſacra Cereris fiebant, In Ionia quoq; niſi ex Codri progenie fieri Rex
nemo poterat, & Apud Myleſios niſi ex Scamandri Hectoris filii & Aſcanii
Eneæ, Idem apud Marcomãnos & Quados ex Marobudui & Tudri gene-
re, exemplo Rheginorum quibus princeps ex Meſſeniorum ſtirpe fit. Perſid
quoq; Reges ex Achemenidarum familia ſoli fiunt. Et apud Siculos ex Te-
line prognati, inferorum deorum lõgo tempore ſacrificuli erant qui a duobus
queſtoribus regi ſolebant ſumme poteſtatis, uno lylibitano altero Syracuſa-
no, etiam Corithi Bacchiadum familia annis ducẽtis imperitauit, quos Cyp
ſelus Tyrãnus poſtea exegit, cuius factionis Demarathus & Tarquinius do
mo eiecti regnum Romæ tenuerunt. Non nunq̃ Seniores & nobiliſſimi po-
pularium lacedemoniis ampliſſimum geſſere magiſtratum. Parthi quandoq;
ex duobus collegiis cognatorum ſcilicet & magorum binos Reges crearunt.
In Meroe nemo ſummũ gerebat Imperium niſi qui preualido corpore cæte-
ris anteſtaret, Gordii Regem quã obeſum & prepinguẽ eſſe uoluere quod ex
corporis mole animi indolem diiudicarent. Apud Medos niſi qui uiribus ex-
celleret, precipuoq; robore cæteris emineret, iure gentis nemo Rex eligitur, et
in Lybia ſolum qui citiſſimo curſu ualeret pro Rege imperitauit. Sicut apud

Gatheos indicam gentem qui inſigni corporis forma cæteris anteiret, in quo traditur mirum, ex tot millitibus armatorum quos xerſes in Greciam duxit, neminẽ ſibi corporis magnitudine aut ſpecie preſtitiſſe. Ethiopes quocꝫ ſi quãdo regiæ ſtirpis uir deeſſet, maximarum uirium quicꝫ opibus & robore precelleret, Regem eligebant. Sidoniis contra, nam niſi regia ſtirpe ortus foret, neminem dominari ſinunt. Sabeis poſt conſtitutum regem primus ex nobilioribus iure gentis, ad ſucceſſionem aſpirat regni, cui hoc proprium eſt, ut extra ſepta prodire non audeat, quo uenerationis plus ineſſet, quod ſi extra Regiam conſpicitur, lapidibus impetitur. Fuitcꝫ obſeruatum in Taprobane, ut qui liberos haberet in regem aſſumi nõ poſſet, ne regnum hereditario iure ſibi uendicaret, & apud Germanos ut ex generis nobilitate rex fieret dux uero ex uirtute, Apud Perſas uero ut Rex fiat nemo niſi qui magorum diſciplinis imbutus eſſet, quibus nefas erat, illegitimum tenere regnum ſi legitimus ſuperuiueret. Vtcꝫ in regem aſſumtus in principio dominatus quodcuncꝫ optaret a populo donum ferat. Proditumcꝫ memoriæ eſt. Sitonũ gentibus iuxta ſueuos & Germanos uetuſto more non uirum ſed feminam dominari, Regiumcꝫ nomen, tam Græcis quã Romanis longo tempore inuiſum fuiſſe, a nulliſcꝫ in Græcia uſurpatum niſi a philippi & Alexandri poſteris. Atcꝫ ex Alexandri Ducibus Eumene uiuente, neminem Regium nomen ſibi uendicaſſe. Sed p̃fectos appellari ſolitos, Donec Eumene defuncto Athenienſes Antygono & Demetrio in modice obſequentes, inter plurimos honores regium illis nomen, uelut altius faſtigium detulere, licet Sycioniis primũ Aegialeũ regnũ in Græcia tenuiſſe multi aſſeuerent Romani quocꝫ ſocium atcꝫ amicum, niſi benemeritos & magnis officiis deuinctos nullos appellarunt. Et tam & ſi Dymochraciam, hoc eſt popularem potentiam aliqui præcipue cõmẽdarint, & alii Aryſtochraciam id eſt optimatum regimen, tamen unius Imperium pietate & religione incliti ſub quo non grauis dominatus, ſed iuſtum & legitimum Imperium eſſet, omnium conſenſu prefertur cæteris. Eum ergo Dictatorem primo uel ab uno ex Coſs. ex authorita patrum etiam ſine populo, uel ex Senatus conſulto aut ex Scitu plebis a populo, uel a Conſule iuſſu populi, & ſi inter Conſules non conueniret ſortiri eum qui dicat, uel a Tribuno militum conſulari poteſtate, non nunq̃ a prætore dici licebat. Quotieſcꝫ alteri ex Conſulibus dicendi dictatorem poteſtas fuit, ſemper illi qui faſces haberet, & niſi uirum conſularem & in agro Romano, oriente nocte & ſilentio dicere licuit. Tam & ſi Conſulem ſuum collegam dixiſſe, & prætores ante cõſulatum ſæpe dictos fuiſſe compertum ſit. Poteratcꝫ ſecundo, tertio, & deinceps idem dictator dici, Inde quia dictus eſſet non creatus, nec comiciis electus ut reliqui magiſtratus Dictatorem dici uolunt, Qui non Apud

Romanos ſolum, Sed Carthaginenſes, fidenates, Lauinienſes, Albanos, Tuſculanos Samnites, & omne fere latiũ multæ erat poteſtatis, & ſummi Imperii. Is aũt Dictator ſimulatq; dictus erat, magiſtrum equitũ uelut Impẽrii ſociũ nominabat cui ſumma rei bellicæ dabatur, tã & ſi a Senatu uel po-pulo una plerũq; dictos inueniamus. T. largiũ bello latino, cũ in ancipiti ter-rore eſſet Senatus, Dictatorem, & una. Sp. Caſſium magiſtrũ equitũ dixit, qui uelut miniſter conſiliorũ Dictatori aderat, atq; ad ipſius preſcriptũ parere oportebat, ita ut ſi quando abeſſe cõtingeret eius uices gerere & munia obire poſſet. Et licet ãte. Q. fabium Maximũ neminẽ niſi a Senatu uel Cõſule di-ctum inueniamus. Tamẽ ſecundo punico bello, cum acerrimo prælio & ma-ximo Res publica afflictaretur, nouo exemplo populus ſine patribus quod nunq̃ factum antea, eundem fabium Dictatorem, &. Q. Minutium magi-ſtrũ equitum dixit. Cumq; a principio patricii tantũ & conſulares dicerentur, haud longis poſt temporibus plebeios dictos comperimus. Cum enim om-ne nomen hetruſcum, tarquinienſibus & faliſcis ducibus infeſto exercitu in Romanos copias admouerẽt, aduerſus tantã belli molẽ primus de plebe Di-ctator dictus C. Martius Rutilius fuit, qui magiſtrũ equitum C. plautium de plebe hominem ſibi cooptauit, & ex Inde ius arbitriumq; Dictatoris creã-di Senatui populoq; tributũ eſt. Donec procedente tempore. Cor. Sylla qui uictam armis rem publicam in dominationem uertit, contra mores inſtituta q; maiorum Dictatorem ſe ipſum dixit, illiuſq; Imperium in annos centum ſibi prorogauit. Quo exemplo C. Cæſar perpetuæ Dictaturæ munus uendi cauit. Erat igitur ſummum Dictatoris Imperium. Nam & capite mulctare & conſulatu deiicere. Honoreſq; aliis abrogare aliis conferre poterat. Qui tã-tæ poteſtatis erat, ut liceret ei ſine Senatus aut populi concilio Romanos ci-ues in uinclis conicẽre atq; indẽnatos morte afficere. Nam ſalus ciuium uni-uerſorũ, ius de tergo uitaq;, leges, Iudicia, libertas, aræ, foci & dii penates, inſu-per bona coniuges ac liberorum pudor & pudicicia, eius tutelæ poteſtati, fidei q; credebantur, cognitiones quoq; capitaliũ rerũ habere, in exiliũ agere, bonis interdicere, capite mulctare, bellũ, paces, fœdera, ſocietateſq; etiam iniuſſu po-puli facere & dirimere, ſui arbitrii & iuris erat. Nam ſiquid collibuiſſet, ſiue delectum habere, ſiue ad hoſtes ducere, aut aliques auxilio iuuare, ipſius di-cto parere oportebat, cuius erat arbitriũ pro numine, nulliq; ꝓuocare licebat. Neq; enĩ ut in Cõſulibus q pari ſunt poteſtate & iiſdẽ auſpiciis creati alterius auxiliũ, ſperare licebat, Deniq; dictatore creato omniũ iuridictio ceſſat & cõ-niuet. Cõſules, Prætores, ædileſq;, & reliq magiſtratus ſub illius Impio cõti-ceſcũt, ꝑter Tribunos plebis, illiq; nõ duodeci faſces ut Cõſuli, ſed quattuor et uigiti lictores cũ ſecuribus faſcibuſq; apparebãt, q etiã tãtæ maieſtatis erat, ut ſi quãdo in Cõſulis prouinciã iret, ut ſupremus ordo notaretſ, ſine lictori-

bus aut aliquo inſigni honorum Conſul ueritus Maieſtatem uiri ſolus pro-
cedebat, priuatuſq; ubi dictator erat et ſine magiſtratu cenſebatur. Et quia ma
ximum Dictatoris Imperiũ, poteſtaſq; imperioſa erat. Pactiones uel fœdera
iniuſſu ſuo inita nullarum uiriũ fuiſſe liquet. Illaq; ſuo iuſſu abrogari poterãt
& induci. Sed q̃uis eo excellentiæ creuerit dictator ut ſummum teneret Impe
rium præcipuaq; maieſtate polleret, ipſi tamen equo uehi minime ius erat. Id
enim ueteri lege exceptum fuerat. Scilicet ut inhibita nimia poteſtate, tantus
honor aliquo fine preſcriptus populi ſuffragio indigeret. Ideo ſi quando in ex-
peditionem eques ire uellet, ut equum ſibi aſcendere liceret ad populum ferebat,
exq; permiſſu populi equo uehi poterat. Quod tñ Cato Iunior licet in ſum-
mo eſſet magiſtratu, minime curauit. Nam maxima itinera et longas uias, pe
dibus ſemper non nunq̃ canterio ſarcinis adoperto obiuit expeditus, ſicut de
Ageſylao proditur. Cunq; ad ſex menſes dictaturæ munus antea præfinitum
foret, multos debellatis et domitis hoſtibus & munere abſoluto, citra mẽſem
Dictatura exceſſiſſe comperimus, non nullis etiam ultra annum per denos ui-
cenoſq; dies, prorogatam fuiſſe, Alios oblatum Dictaturæ munus renunciaſ
ſe, ſicut de Terentio Varrone qui ad Cãnas inſigni ſtrage profligatus fuit, pro
ditum eſt. Alios cum Dictatura ſimul cõſulatũ geſſiſſe, quod de Sylla & Cæ
ſare legimus. Quotieſq; ſe abdicare & munere abſolui uolebat, prius ma-
giſtrum equitum abire magiſtratu neceſſum erat, ne Dictatore deſito equitũ
magiſter qui proximũ gerebat Imperium in ſumno ſolus honore aliquid mo
liretur. Neq; ante Dictatura abdicare illũ ſinebãt, quã iuſſu patrũ prius Cõ-
ſulibus creatis qui rei publicæ preeſſent Imperium dimitteret, quo dimiſſo
poſtq̃ honore abiit pauca & modice loquutus, a populo & primoribus patrũ
frequenti amicorum officio ſtipatus, cum gratulatione & gaudio domum de
ducebatur, quod fere omnibus magiſtratibus comune fuit, niſi quod cicero di
ſceſſurus conſulatu, de rebus a ſe geſtis a. Q. Macello prohibitus eſt concio
nari. Proditum tamen memoriæ eſt, quoſdam depoſita Dictatura ſe Conſu-
les dixiſſe (q̃uis peſſimo exemplo) & cum collega Cõſulatũ geſſiſſe. Quod
malum ne ſerperet latius tam conſulto Senatus, quã tacito conſenſu ſublatũ
fuit. Illud certe conuenit inter omnes, Dictatorem ſine magiſtro equitum cre
ari non licere. Sicut enim a prima antiquitate Tribunus Celerum Regi ade-
rat, cuius ope Rex nitebatur, & legatus Conſuli, ac prætori qræſtor auxilio
et adiumento erant, Sic Dictatori magiſter equitum & Imperatori præfe-
ctus pretorio. Quibus abſentibus hi quaſi ſuffecti honori præſidioq; erant,
ut ſi quando abeſſe, aut grauiore morbo laborare contigeret. Ipſorum uicem
gererent, & munia obirent, ac quedam inter eos ſocietas & coniunctio Im
perii, uirtutis & ignauiæ cuiuſq; teſtes forent, Apud Lacedemonios a ly-
curgo inſtitutum ferunt, ut octo & uiginti ſeniores Regi adeſſent, ac duo

propinquiores & cuntubernales quos ipſe elegerat qui phytii appellantur
ut ſiquid caſurum foret animaduerterent, ipſiuſq; munia & officium obirent.
Non nunquã Ephori in expeditionem profecto Regi cuſtodem & imperii
ſocium dedere. Tam & ſi Augur ꝑpetuus regũ aſſeſſor foret. In Meroe Rex
quatraginta rectores accipit. Getæ Cogeonum qui Regi adeſſet fecere, qui tã
tæ dignationis erat, ut diuina mente preditus haberetur, Apud Habatheos q
intimus Regi preſto aderat, frater dicebatur, qui prudentia ante ibat ceteris.
Sed quod eſt de prefecto pretorio dictum, animaduertendum, temporis cur
ſu procedente ex longo interuallo, a Ceſaribus fuiſſe inſtitutum, ut qui Se-
nator eſſet ad perfecturam pretorii euchi non poſſet. Q ui cum per Senatum
antea eligeretur. Auguſtus Cæſar habitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſtatuit ut pre
fectus pretorio de numero pretorum ſorte eligeretur, cui dum aſſumitur prin
ceps gladium precingit pro imperio & poteſtate, In quo fertur egregiũ Tra-
iani uerbum dum prefecto prætorio enſem cingeret, ut ſi iuſte Imperaret, pro
ſe, ſin iniuſte contra ſe illum ſumeret admonẽtis Cũq; antea unus foret. Cõ
modus Imperator uelut nimiæ potentiæ duos eſſe uoluit, eam poteſtatem ue
lut in partes diuiſam tutiorem arbitratus. Donec Seuerus Alexander Impera
tor, ne non Senator de Senatore iudicaret, prefectos pretorio Senatores iuſ-
ſit eſſe, ad eos enim Senatorum cognicio & Iudicium, Iuſq; & animaduerſio
ſpeſtauit.

Q uid Mina quid Drachma, quid Aſſis, Denarius Sextertium & talentum
apud Gentes diuerſas ualuerit. Capur XXIIII.

Eν ἑαυτοντιμωρουμένω, Terẽtii Comici Chremes Menedemo
conſilium dans, ut amanti filio, quã minimo diſpendio con
ſulat, ipſum his uerbis affatur. Et te perdere talẽtum iſto mo
do ſatius eſt, quã illo minam, putabant nõ nulli ſtudioſi Mi
nam modicæ ſummæ monetam fuiſſe, ita ut uix Denarii põ
dus equaret, quod fere ex ſenſu uerborum conſtare uideba-
tur. Sed cum in pleraq; non ignobilium authorum lectione uerſaremur, in-
uenimus Minarum diuerſa genera qualitateſq; multiplices ita ut nũmorum
inexplicabiles ſpecies perſcrutati, in magnis uerſaremur anguſtiis, cũ ſumma
eſſet diſſentio, nihilq; explorati animaduerti diffiniriq; poſſet. Nã minarum
quaſdã ex Drachmis ſeptuagita gnq; cõſtare legimus, quaſdã Atticas quaꝝ
ſexagita paruũ talentũ efficiũt. Aliquã põderis maioris quæ ex centũ fere &
uigınti denariis fit. Aliã apud Athenienſes ſeptuaginta triũ drachmaꝝ nume
ro taxari. Non nullas Euboicas quarum ſeptuaginta babylonium efficiunt
talentum. Ex quo iudicare licet, non tam modici ualoris minam apud priſcos

fuiſſe, ea enim μνᾶ dicitur Græce, quæ tum numi tum libræ nomen habet, apud quos ſyclis ſexaginta cõmuni eſtimatione appendebat, qui obolos mille & ducẽtos patiũt. Nã uiginti obolos ſiclum efficere haud dubiũ eſt. Drachmarũ quoq; multiplicia fuere genera, ex quibus aliquæ denos efficiũt aſſes, aliquarũ duæ et dimidiata integrũ ſextertiũ. Cõſtititq; Drachmã Atticã & argẽteũ denariũ Romanũ paris eſtimationis fuiſſe. Numũq; Drachmã & denariũ idem ualuiſſe. Quãuis alii contra, qui duas Drachmas & dimidiã decem nũmos noſtrates efficere contendunt. Dion uero Drachmas pro aſſibus accipit. Centumq; drachmas, centũ denariis argenteis equari cenſuit, qui librã efficiunt, qđ plutarchus & alii teſtati ſunt, Cõmuni tamen eſtimatione Drachma ſex obolis aut æreis ſignatis appendebat, qui ſinguli quaternis quadrantibus ualebant. Obolus uero ſex ſylicas. Sylicamq; & ſcrupulũ idem eſſe opinati ſunt. Drachmãq; in ponderibus partem unciæ octauam feciſſe, continere enim ſcrupulos tres. Siliquas uero duodeuiginti, Nam ſingulos ſcrupulos ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Egynenſiũ maior attica decem obolis permutabatur. Denariorũ quoq; diuerſa fuere genera. Nam & denos aſſes ſingulos pondo Denarios efficere legimus, quod es graue dicebatur, unde ex decem æreis denarius. Duoſq; Ciſtophoros Denarii põdus pẽdere. Nõnulli Denariũ ex ſiliquis quattuor & uiginti confecere, alii ex decem & octo. Drachmãq; & denariũ idem eſſe Sexq; millia Denariorum integrum ſolidũ efficere & hoc eſſe Talentum Achaicum, arbitrati ſunt. Primo tamen punico bello, populus Romanus cum ærarium laboraret, aſſes unciales fecit, placuitq; æreum Denarium ſexdecim aſſibus permutari, quinariũ octonis. Sextertiũ uero quaternis aſſibus ualere, ita ut Sextertius nũmus Drachmas quaternas faceret. Notaq; Denariorũ bigæ & quadrigæ fuere, quare bigati & quadrigati dicti. Poſtea uero lege a papirio lata aſſes ſemiunciales facti. In militari uero ſtipendio denarius pro aſſibus decem militibus dabatur. Antea uero libralis aſſis & Dipondius æque appendebat. Quo autem tempore decem uiri legum ferendarum cauſa imperitarunt. Romani librariis aſſibus uſi fuere, tam & ſi Q. Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. Cumq; ſecundo punico bello librarii eſſes fierent, ut populus ære alieno non magno incõmodo leuaretur, debitaq; exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librariis ſenos percuſſere, ita ut ex librariis ſextarii fierent qui demtis tribus unciis tantundem ualerent, plerumq; tamen compertum eſt, denos aſſes pondo ſingulas libras efficere, Sed tamen aſſem minorem eſſe monetam & haud multo eſtimari argumento eſt, quod In multa a pretore irroganda, bos centuſſibus eſtimabatur, ouis uero decuſſibus. Hos tamen Aſſes Græci obolos, alii ſtipes dixere, quos exigui ualoris fuiſſe haud dubie conſtat, nam ſinguli quaternis aſſibus ualebant & octo calchis, tam & ſi Plinius decem

Calchis obolũ eſtimari dixerit. Tres enim obolus frequens cõtinet ſiliquas, nõ nunq̃ ſex, ea enim quadrageſimã ſupra centeſimã partẽ unciæ facit, erat q; ſemiobolus, Diobolus, Triobolus, qui etiã quadrãtes Dicalcha & tricalcha dicti. Obolq; nomẽ tulit qđ uetus Athenienſiũ nũmus obeliſcũ ſculptum habuit. Sextertioꝝ uero quidã maiores alii minores fuere. q ex quaternis aſſibus conſtabãt. Erat enim is Sextertius quarta denarii pars, quo tempore decuſſis ualebat, ex quibus apparet, ex ſexdecim quoq; aſſibus denariũ conſtare. duaſq; Drachmas & dimidiã Sextertiũ conflare. Alii ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſextertiũ efficiũt, quẽ minimũ appellãt, quia nõ duos aſſes tantũ ſed ſemiſſem quoq; tertii aſſis continebat. Fuit enim illius multiplex uariaq; natura, eiuſmodi Sextertios fuiſſe opinamur quos Iulius Cæſar nouiſſimo teſtamento ſuo uiritim trecenos populo legauit, cũ amplioris ſummæ neq; erogari potuiſſent, & ad exhibendũ ſingulis tãtã pecuniã uix ullius ſufficerent facultates. Maior uero ex centũ drachmis achaicis ſeu denariis cõſtabat: Romani uero ex argenti libra aut paulo infra tria efficiũt ſextertia, ita ut cẽtũ ſextertia libris triginta argenti appenderent. Alii Sextertiũ ex dipõdio & ſemiſſe conficiunt, qui duas libras & dimidiam facit. Quare uiginti quattuor ſextertia talentũ Atticũ efficere relatũ eſt, quod teſte uarrone ſexagita argenti libris taxabatur, quo fit ut eiuſmodi ſextertius nũmus duas libras & dimidiã cõtineat. Sunt qui putẽt ex auri libra quatraginta millia æriũ ſignari, quod & Plinius arbitratus eſt. Mille quoq; ſextertiis unũ aureũ cõputari, nouiſſimis Cæſarũ tẽporibus a Iurecõſultus legem Papiã interpretãtibus relatum accepimus, is aũt aureus Chriſius dicebatur, quoꝝ ſeptuaginta & quinq; in ſingulas expendebãt libras. Præter quos fuere ſtateres aurei qui Mina permutabãtur, Alii argẽtei quoꝝ decẽ Chriſiũ efficiunt. Talentũ quoq; ueteribus multiplex fuiſſe inuenimus nec unius generis. Sed aliud Atticũ ſex milliũ denariorũ, aliud Alexandrinũ duodecim, Neapolitanũ ſex, Syracuſanũ triũ ſummã nõ exceſſit. Euboicũ uero quattuor milliũ Romanæ monetæ, Achaicũ etiã ſex milliũ fuiſſe aſſerunt, præter quod fuit Ptolemaicũ. Syriũ & Anthiochenũ, et Babyloniũ quod duobus minis atticis taxabatur. Erãtq; Talentoꝝ ſpecies multimodæ, ita ut ſicut libra & põdo nõ equa oĩbus ita diſſimilia talẽta fuerint. Eſt tamẽ proditũ memoriæ ex mille ſextertiis Talẽta attica paulo minus quatraginta effici, ex qua adnumeratiõe fit, ex uiginti quinq; ſextertiis talentũ Atticũ cõflari. Cõmuni tñ eſtimatione Talentũ decuplo maius mina taxabatur. Author autẽ eſt Priſcianus Talentũ paruũ minarũ ſexaginta. Magnum uero octuaginta triũ & unciarũ quattuor. Atticũ uero magnũ Talentũ, octuagita libris Romanis põderibus pẽdere. Paruũ uero ſexaginta minis atticis taxari. Procedente mox tempore Talentũ atticũ uiginti & quattuor ſextertiis Romanis eſtimatũ fuit, ea ſumma eſt quattuor & uiginti nũmorũ

mallíū. Siquidē mille nūmi Romanū quoq; Sextertiū efficiūt. Quin etiam Atticū talentū quandoq; ſexdecim ſextereiis taxari uarro ſignificat. Aegyptiū q; octuaginta ponderibus pendere. In tributorū uero taxatione exhibitū Romanis talentū haud minus pondo octuaginta Romanis ponderibus pendebat. Cuius generis talenta cū leges pacis Anthioco datæ ſunt, Romanis æqs péſionibus exhibita fuere. Idemq; in uectigalibus & portoriis ſeruari cōperimus, In qua quidē re, fuit memoriæ proditū, Romanos uictis gentibus nationibuſq; tributi nomine argentū nō aurū indixiſſe. Sunt tamē exempla cētū talenta nō nunq̄ duodecim pōdo Romanis pōderibus effeciſſe, pondo autē idem eſſe quod libra omnes cōſentiunt. Quod quidē talentū plerūq; non ex pecunia percuſſa, ſed ex maſſa argenti auri ue, aut eboris ferri quoq; & aluminis, aut hebani quod tributi loco ab Ethiopibus & Perſarū Regibus appendebatur, conſtare uolunt, legimus ſingula millia talentū turis ānua Arabes Regibus Perſarū penſitaſſe. Ipſoſq; Ethiopes uicenos dentes elephantorū eiſdē pendere conſueſſe, Romanoſq; a Corſis centū millia pondo ceræ tributi nomine exegiſſe, & Cappadoces Perſis quingentos equos & mulorum duo millia ānua dediſſe. Plerūq; ex pecunia percuſſa, quod frequēs fuit. Nam ex tribus aureis etiā talentū conſtare pollux author eſt, quod aureis tribus atticis ualebat. Aureus autē duabus Drachmis atticis taxabatur. Argēteū uero minis atticis ſexaginta, Babylonicū uero ſæpe duo millia & ſeptingentas minas atticas effeciſſe uolunt. Ipſum tñ Romanū talentū quā ſepiſſime ſeptuaginta librarū fuit. Apud alios uero minimæ ſummæ & parui eſtimabat, Homero teſte qui in ludis funebribus patrocli cū primus uictor bouē accepiſſet donū, ultimus duo talenta premiū tulit. Hoc quoq; ex authoribus conſtat quod a cō dita urbe ad Pyrrhū regem populus Romanus argēto ſignato minime uſus fuit Rudi enim ære appenſo nō numerato utebantur, poſtq; percuſſam monetā placuit Denariū pro decē libris æris quinarium pro quinq;, Sextertiū pro dipōdio & ſemiſſe cōputari. Fuiſſeq; in ueteri nūmo æreo altera parte Ianum bifrontē, altera prorā nauis exculptam, & in antiqua moneta bouis ouiſq; imagines, quæ res Romanos gregibus olim & pecudibus ualuiſſe argumēto fuit, quare pecunia dicta. Iani aūt bifrontis nota & nauis prora ideo inſculpta ferūtur, ut priſcos latinos tūc efferū genus cū paſtoriciā uitā agerēt e fera agreſtiq; uita, legibus & omni rerū affluentia que illuc terra mariq; importabātur, a Iano qui cultioris uitæ modū inuenit excultos denotaret. Neq; omittendū quod Plinius naturalis Hiſtoriæ libro retulit. Seruiliorū familiā trientē ſacrū coluiſſe, illiq; ſtatis diebus noua religione ſacrū feciſſe, qui cū uaria ſpecie, & forma diſſimili uideretur, modo acceſſionē & fortunæ incrementa nō nunq̄ dāna familiæ preſignabat. Illud quoq; admonitu non inutile dixerim, Lugduni Romanos imperatores argētū aurumq; & monetæ omne

genus ſignare conſueſſe, Siue quod prōpta ibi adcudendũ metalli copia foret. Seu quod munitiſſimus locus & acceſſu difficilis ad cōfluentes quod ibi Rhodano arar cōmiſcetur eſſe cenſebatur.

Quæ Theatra Romæ fuerint, & qui circi quorumq; extent ueſtigia & quæ penitus conciderint. Caput XXV.

IN conuentu eruditorum preſente me ſermo haberi ceptus eſt de theatris, quæ multa in urbe fuere, cur paucorũ ueſtigia extent, cum plurima legamus fuiſſe. Romanoſq; bellis confectis adeo ſpectaculis deditos ut illa apparatiſſime exhibētes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cũq; ex his quidam, populum Romanũ pedibus ſtantem ſine ſcena diu ſpeſtaſſe aſſererent, mox ſub tabernaculis ligneis aut harundine fulctis, quod Senatus Conſulto intra urbem, propriuſue mille paſſus Theatra habere, aut ludos niſi ſtantem ſpeſtare non liceret. Ideo rata fuiſſe, illorũq; ſub ſtructiones & diruta ueſtigia nũc extare. Plures tamē fuere, qui plurimorum quæ ſequtis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modo, Sed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim poſt ſecundũ punicũ bellũ. P. Cornelius Naſica cũ a cēſoribus locatum ſpectādis ludis theatrũ extrueretur, uelut publicis moribus nociturum demoliri fecerit, populuſq; ſtans aliquandiu ſpectauerit. Et Auguſti tempore tria theatra ſolum & amphitheatrũ Romæ fuerint. Tamen ſubſequēte æuo quin theatra circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit. Tunc maxime cũ urbs Roma eo excellentiæ & felicitatis creuerit, ut edificiorũ magnitudine ad ſummũ maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim ueterum monumētis. Marcelli theatrũ operis ſumptuoſiſſimi ad infimum argileti iuxta templum pietatis cōditum fuiſſe, quod Auguſtus Marcelli nomine inſcripſit. Octauia uero mater Auguſti ſoror, eius memoriæ biblyothecā addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim ille Marcellus cui cum filiā Auguſtus deſpōſaſſet, haud multo poſt egregius adoleſcens acerbo funere ſublatus fuit. Et theatrũ Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici ſcena trecētarum ſexaginta colũnarũ, ſigniſq; æneis tribus millibus conſpicuũ, cuius cauea ut Author Plinius eſt, ſupra hominum octuaginta millũ capax erat. Aut Curionis, qui poſt homines natos theatrũ uerſatile & temporaneum mirabili cōmento conſtruxit, operum longe maximũ & conſpiciendum. Primus enim. L. Mũmius exacto Achaico triumpho theatrum temporaneũ & Scenam lignea compage poſuiſſe fertur. Cumq; apud fidenas theatrũ memorabili caſu cum magna hominũ pernicie & ingenti ſtrage corruiſſet. Senatus conſulto cautum fuit ne quis in poſterum theatra

niſi ſolidæ

niſi ſolidæ firmitatis extrueret. Antea enim Põpeius Magnus perpetue mãſurum ſolida materia edificauit, primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo & elephantorum pugnã quod illi fuit uicio & crimini datum, cum antea ligneis gradibus ſcena fieret. Quod a Pompeio magna ex parte ceptũ. Caligulam perfeciſſe. Neronemq; in aduentu Tyridatis armeniorum Regis inauraſſe legimus. Iuxta quod Iouis ſtatua uiſenda magnitudine, cui arcus marmoreus a claudio Cæſare Tiberio dicatus proximus erat, Cuius exemplo Iulius Cæſar molem amphitheatri ingentem in campo Martio ſubſtructionibus maximis erexit, quam poſtea Auguſtus Mauſeolũ edificaturus teſte trãquillo demolitus fuit. Et Cornelii balbi Theatrum, cui quattuor colũnæ ex ochnite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla prorſus ueſtigia cernimus. Et Pompei Amphitheatrum ampla magnitudine & mole. Quippe tam profuſi ſumptus fuit ut hominum quatraginta millia cõmode ſedibus acciperet. Nec non Amphitheatrum tauri ſumma impenſa extructũ, nec minus caſtrẽſe quod in exquiliis fuit, & Neronis cuius ne imago quidem extat. Cæſaris uero theatrum iuxta Capitolium cuius tantum ſemiruta ueſtigia uidemus tanti ſplendoris fuit ut urbem atq; Imperium honeſtaret. Quantæ autem admirationis fuiſſe amphiteatrum urbe media credimus mirificum opus a Veſpaſiano fundatum, cum ipſius fere demoliti nunc ruinas ſolidiſſima ſtructura demiremur. In quo eſtruendo omnes Imperatores Regeſq; magnificẽtia ante ceſſit, quibus monumentis illud decus maieſtatis & Imperii quo urbs Romana floruit, facile eſt coniectari. Quid de Theatro lapideo iuxta quod ædẽ equeſtris fortunæ fuiſſe memorant, cuius ne ueſtigium quidem relictum eſt. Circum uero maximum celebratiſſimũ trium ſtadiorum longitudine a Tarquinio priſco locum ſpectaculis deſignatũ ubi Iunonis & Dianæ templa erexit, & mox a Cæſare Dictatore mirifico opere inſtauratum uidemus, Illiuſq; ad huc ueſtigia extare. Vbi Veneris ædes quam Fabius ex mulctaticia pecunia faciendam curauit, liberiq; & liberæ. Iuuentutis & Cereris quas Aul, poſtumius Dictator uouerat, atq; Herculis fanũ Soliſq; et Mercurii, bellonæ et floræ edes fuere, ibiq; lupercal, & circum flaminiũ uidimus aliquando, quorũ uix ſemiruta ueſtigia licet inſpicere. Atq; hic circus flaminius eſt, quondã prata flaminia, iuxta quem Apollinis edes inter ipſum et olitorium forum, inqua Senatus haberi conſuerat. Ac Iouis Statoris templum, licet alterũ in porticu metelli, et Tertium in radice palacii fuiſſe legamus, quod a Romulo in pugna cum Tatio & Sabinis uotũ eſſe dictitant. Fuit quoq; Neronis circus in Vaticano Et circus floræ iuxta ipſius tẽplum, & Intimus quem iuxta urbis murum fuiſſe Varro ſignificat, cuius licet intermortua memoria ſit, tamen figulos ibi proximos, & Myrtetum a quo ſacellum Veneris Myrteæ quæ murtia dicta eſt, & illius aram ſub Auentino antiquiſſimam legimus. Hoc quoq; nõ

in poſtremis fuerit, prioribus ſæculis non modo ſpectaculis & ludis publicis ueteres theatra habuiſſe frequentia. Sed cum contiones aut populi concilium haberi, uľ toti plebi aliquid exhiberi uellent. Id in theatro ubi concionantem exaudire & quo conuenire frequentius poſſent, ex alto ſuggeſtu ſedentibus & ſilentibus cunctis facere conſueſſe, idq; Græcis precipuo in more fuiſſe, licet Athenis theatrum locus legitimæ contionis non eſſet. Quo malo uetus illa Græcia concidit, in quorum theatris concilio populi indicto ubi rudes & ignaui promiſcue conſederãt, confuſa populari & militari turba, uariis et diſſonis clamoribus inſanæ contionis, bella ſuſcipiebant, ciues proſcribebant. Prætotores eligebãt, premiaq; bene meritis ciuibus, interdum penas, circumductis ut nulis inferebant.

Qui fuerit medius unguis & infamis digitus, qbuſq; digitis quæ fuerit qualitates & nomina. Caput XXVI.

PErſuaſum habent pleriq; in uerſu Iuuenalis decimæ, dum inquit. Cum fortunæ ipſe minaci. Mandaret laqueum mediũ q; oſtenderet unguẽ. Per hec uerba id notari qđ uulgo omnes contumeliis conciti faciũt, ubi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obſcenum in modum probrum obiciunt, quo argumento illum faſtidire & deſpicere oſtendũt, quod tamẽ longe ſecus in ueteri uſu fuiſſe apparet. Quippe infamis digiti obiectu qui medius eſt, ipſum in quem obiicitur infamẽ notari duxerunt. Fuit enim priſci moris, ut ſi quos floccipenderent aut inſigni contumelia, uel deformi conuicio afficerent, id obiectu medii digiti protenti non autem compreſſi denotarent, quod eſt a Græcis uſurpatum ut contractis reliquis digitis, medium ignominiæ cauſa protenderent, quod ἐσκιμαλισαι dixere. σκιμαλίζειν enim pretentare eſt digito an gallinæ oua cõceperint Sicut ἀτερίζειν, ubi quẽpiã floccifacere oſtendunt. Quare ab Athenienſibus medius Cathapygos quaſi Cinedus & ſcortum adnominatur, quod infamiã incuteret & conuiciũ faceret, Apud Græcos Sycophanta, aut Hodidocos, quaſi obſeſſor uiarũ & latro, uel propudium, conuicium cenſebatur maximũ. Sicut Perſis muliere uirũ ignauiorẽ appellare, nulla inſignior cõtumelia fuit, apud Aegyptios. Aſini nomen obiectare magnũ eſt ingerere probrũ, quod Typhonis hoſtis Oſiridis colorẽ ferret. Quare cũ Perſarũ Regẽ Ochum ſummi dedecoris loco ægyptii aſinũ appellarẽt, in tantũ exarſit ut diceret, faciã ut hic aſinus ueſtrũ bouẽ depaſcetur, qui haud multo poſt ingenti coacta manu, occupata egypto, apim ĩmolauit. In quo ãnotare ſuccurrit quod tradit Herodotus Quod cum Scytharũ equitatus quo præcipue ualent, in Egyptios irrueret, rugitu

aſinorum et

aſinorũ & mulorũ inſolito (quippe cũ apud Scythas nulli ſint, Egyptiis uero frequentes) adeo equos Scytharũ fuiſſe conſternatos ut protinus fugam fecerint, Egyptiiſq; inſignẽ uictoriã dederit. Id quoq; a Marciale non inſcite oſtenſum eſt. Rideto multũ qui te ſextule cinedum. Dixerit, & digitũ porrigito mediũ, uelut eo argumento uirũ in probiſſimæ nequiciæ deſignaret. Ex quinq; enim digitis quos ſacros Mineruæ religio ſanxit, cuiq; ſuũ, nomen inditũ fuit & qualitas, neq; ab re nominati ſunt. Pollex enim primus quia aliis maior & longe princeps eſt, quodq; reliquis anteſtat & prope dominatur dictus, quippe cuius adiumento reliqui regũtur, itaq; nõ inmerito is apud Græcos ἀντιχειρ, quaſi altera dicebatur manus, cum in una quaq; re ſotius & adiutor ſit, Hunc premere antiqui iubent cũ alicui bene precantur & propicii ſunt, bonũ omen eteſſicaces preces futuras interpretati, utrũq; uero pollicẽ iungere uehemẽtius laudare eſt. Vertere aũt pollicẽ male precari. Cũq; pollex Moncondylus ſit reliqui fuere dycondili id eſt duplicis cõmiſſuræ, ubi uero in digito nõ erat flexus phalanx dicebatur. In pedibus aũt, pollici ſcandenti proximũ a ſaliendo Halluci dixere nomen. Reliqui in pedibus digiti Monocapi hoc eſt unius flexus fuere. In qua quidẽ re, memoriæ proditũ eſt. Pyrrhi pollicẽ dextri pedis diuinã uim habuiſſe, ut ſplene laborãtibus preſentiſſimo remedio ſuccurreret, qui etiã in pyra cũ reliquo corpore abſumi nequiuit. ſicut de Iamiſco proditur qui apud Lucanos regnauit cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artoxerxe qui manu altera longior Macrochir, nomẽ tulit. Proximus uero a pollice indicis nomẽ habet, qui etiã ſalutaris uocabatur, quo ori admoto ſilentiũ indicimus. Scilicet nil ſanctius ad ſalutẽ oris ſilentio eſtimãtes. Ideo ſacellũ Angeronæ quæ dea p̃ſul ſilentii obſignato ore effingitur inter antiquiſſimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito ſalutari Martiũ Septimũ qui ex fabro ferrario Imperiũ tenuit, tãtũ ualuiſſe dicũt, ut currus ex aduerſo nitentes repulerit & fortiſſimũ quẽq; colliſerit. Tiberius quoq; digitis atq; articulis ita firmis fuiſſe fertur, ut recẽs malũ ſalutari digito terebraret. Cõtra uero Auguſtus illo perſæpe laborauit, ita ut uix cornei circuli ſupplemẽto ſcripturæ admoueret. Hoc etiã indicamus quare indicis nomẽ tulit, exprobamus & minas inferimus. Tertius qui medius & reliquis maior eſt, famoſus habetur petulans & libidinoſus, cuius obiectu ut modo ſignificaui, probrũ obiectamus alteriuſq; famã ledimus & deteſtamur. Et quia deſes & ignauus i medio ſitus nulli rei adiumẽto eſt. Iccirco deſpectiſſimus habitus. Qui etiã Verpus dicebatur. Nãq; Iudeis uſq; eo euiluit, ut Interanea exulcerata & putreſcẽtia uiſcera, illo recõderẽt et fouerẽt. Fuitq; adnotatũ apud ueteres Græcos, ut qui medio digito tanq̃ per indicẽ aliquẽ oſtẽderẽt, arguerẽtur inſaniæ. Quare uerbũ Diogenis proditur multos per digitũ inſanire, quod medio digito ſe philoſophantẽ peregrinis demõſtrarent. Cũq; reliquos auro gẽmiſq;

inſignirent, hunc priſci Romani nudũ & honore deſtitutũ reliquere, ueluti infami contumelia notaretur. Galli uero & Britãni medio tantum ãnulos adiiciunt, illum precipuo honore excolentes. Proditumq; eſt, ãnulum e ſiniſtra in longiſſimum dextræ transferri ſæpe ſingultus & grauedines leuare, a Græcis uero medius non famoſi nomen habet, ſed medici. Digitis enim apud illos hec indita noĩa fuere, ἀντιχεὶρ δεικτικὸς ἰατρὸς δακτυλιώτης ὠτίτης. ac ſi dicas, Pollex Index Medicus annularis auricularis, Apud Pollucem hæc fuere nomina. Micros hoc eſt paruus, deinde paracemos q ſequitur, poſtea Meſſos, deinde lycanos. Demũ Antichyr aut megas, Romani uero proximũ minimo ãnularem ſeu medicũ nũcupãt. Illo enim cum ueniam poſcimus adiis, locum Nemeſeos quæ dea ultrix malorum fuit fautrix uero bonorũ poſt aurem dextram obſignamus, ipſa enim Rhãnuſia dicta ibi locum uenerationis habet. Rhamnes enim a Marathone haud plus ſexagita ſtadiis abeſt, ubi Nemeſis fanum memoratur præcipuũ ab Adraſco edificatum, cuius ſimulacrũ altera manu fraxineum ramum: altera phialam geſtat, quem locum qui eam uenerantur actingunt, cum in ipſa aure memoriæ locus foret. Eundemq; minimo proximum in ſponſalibus anulo exornamus quia tenuiſſimã uenã inde ad cordis ima penetrare arbitrãtur, Hunc ægyptii tanq̃ ſacrum multis odoribus delibutum habere aſſuerant. Habuiſſeq; hoc proprium ferunt, ut complicatus, ſenarium qui perfectiſſimus eſt, numerum deſignaret. Minimũ uero quia omnibus minor minus officii habet, quodq; eius ope minus indigemus, propterea dici auctumant, cui etiam auriculari nomẽ eſt, quod illius ope aurium ſordes, quæq; in his incõmoda ſunt adimimus & leuamus, tarditatiq; aurium aut ſiquid in eis putidi fuerit uel Purulenti ſuccurrimus. Fuitq; literis proditum crebro ſcabere aurem dextram minimo, furoris ſignum eſſe, eiuſq; tinitum crebriorẽ morbum corpori adactum premonſtrare. Si quem tamen dimicationi uel pugnæ ueteres laceſſebant, minimo prouocante inuitabãt. Eſt quoq; animaduertere quod qui minimo geſtatur ãnulus achares dicitur, quo uero Index ornatur Coriamos, latini autem leuis materiæ anulum qui minimo geſtatur æſtiuũ nũcupant, In auctionibus & locationibus actollere digitum ſe emptorem & conductorem, in certamine & pugna deditionẽ, manũ uero protendere pacem peti ſignificabant, quibus in uſu erat ritu priſco ut qui forenſia ſtipendia auſpicabatur brachium extra togam exerere, non auderet.

ALEXANDRI. DE ALEXANDRO. IVRECONSVLTI. NEAPOLITANI. GENIALIVM. DIERVM. LIBER. QVINTVS.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus. Caput I.

D GABRIELEM. Altilium uirum modeſtiſſimũ
doctiſſimumq; cum quo mihi a prima adoleſcentia, inti-
ma familiaritas fuit, quod is tũc ad pontificatum euectus
a fuerat, nos & aliquot bonarum artium ſtudioſi iuuenes
ſummo loco nati. Neapoli congratulatum ueneramus,
ad quem ut uenimus excepti ab eo comiter & benigne fui
mus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, poſt
mutuam ſalutationem, lætis precationibus ei gratularemur, cumq; honorẽ
ſibi a diis fortunari, & quod nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ uolu
ptati eſſe, ac bene locatum munus in homine morum honeſtate, & omni do
ctrina conſpicuo, ſperareq; illud ſibi & urbi noſtræ ornamento ceſſurum, pro
fiteremur. Poſt mutuos inter nos mira ſuauitate æditos ſermones, ad mul-
tam diem, cum iam adueſperaſceret & cenæ tempus appeteret. Indeq; nos di-
gredi uolentes uniuerſi aſſurgeremus, impenſe rogauit, inuitauitq; nos diu re
cuſantes, atq; excepit, ipſe admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio,
ſed cenula non iniocunda minimeq; ſumptuoſa & petulanti, uerum admo-
dum elegãti & frugi. Olerum ſcilicet ferculo thirſis uiridibus minuſculis, cau
liculis teneris tunc in florem erumpentibus leuiter igni admotis, & piſciculis
multo pipere & nuce conditis, cũ precoci uua & primis pomis ex lucano ſuo,
quæ ad ſe delata, ſecundas nobis menſas ipſe prepararat, Cumq; miti caſtoq;
inter nos procedente ſermone, uariato luſu, ad finem cenulæ uentum foret,
quempiam qui ibi aſſiſtebat, raræ indolis puerum, forma & ſpecie liberali, lit
terulis ſatis aſperſum, ad ſe aduocauit, ac unum quemq; noſtrum per uices di
cere iuſſit, quod quiſq; uellet ſibi ab illo cani epigrãma. Cũq; non nullis enũ-
ciatis uerſibus, quos miris modulis & cõcẽtu ad modũ ſuaui p q̃ feſtiuiter ad

ad lyram ille decantarat, a quodam noſtrate, in eo cætu ſeruata eius uice, hoc epigrãma prolatum fuit.

Quod non argentum quod non tibi miſimus aurum
Hoc facimus cauſa Stella diſerte tua.
Quiſquis magna dedit, uoluit ſibi magna remicti.
Fictilibus noctris exoneratus eris.

Quos uerſus cum admodum concíniter ſuauiterq́ ille fuiſſet modulatus. Quid eſt altilius inquit quod hic author dicit, quod qui multas opes liberaliter largitus eſt, expetat ipſe tantundem ſibi reddi ab eo, quem munere affecit, equidem ignoro, cum ſatis conſtet quod is qui ingenue liberalis eſt, non id appetit, ut beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi eſt, auaritiæ & appetentiæ quæ ſemper puſilli fuit, diſpar longe & diuerſa exiſtit. Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur, is profecto ita liberalis eſt, ut quod dedit beneficium non mercetur, et quanto quiſq́ magno & erecto animo eſt, ut ingentia largiatur, ita magni putat fuiſſe, multo plura & maiora ſi poſſet largiri, neq́ beneficii collati unquam penitere. Alioqui qui opis emolumenti ue cauſa largitur, uirtutis nomen amictit, ingentiaq́ cum animi bona fœdare neceſſe eſt. Neq́ enim ut Cicero inquit, ſi ob tuam cauſam cuiq̃ commodes beneficium id putandum eſt, ſed fœneratio. Contra uero auari & cupidi eſt, ſi quod forte munus erogauit, tantundem aut multo plura poſtulare, & uelut datæ mercis precium ferre, quæ ſi ut uidetis repugnantia ſunt, quo nunc modo in unum cocant & in eodem ſubiecto ſint, non ſane intelligo. Cum ergo author hic dicat, quod qui magna dedit, quod officium magni & liberalis eſt, magna ſibi poſtulet remicti, quod eſſe cupidi & auari ſatis conſtat. Equidem eundem liberalis dantis et auari repoſcentis animum in unum ponere uidetur, quod eſſe minime poteſt nec decet. Cumq́ uir quiſpiam, haud ſane ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maxime, putare diceret, poetam non ingenui & liberalis ſed cupidi & turpis animi uim naturamq́ hoc Epigrammate deſignaſſe, quod uſu compertum eſſet, alieri appetentem eius ingenii eſſe, ut ſi quid benigna manu dedit, præpoſtero more & turbato gentium iure, maiora ſibi reddi poſtulet, & ideo contra officium facit, qui ita beneficium dando fœneratur. Iſtumq́ quicunq́ eſt, qui tam ſtolide largitur, auari potiuſq̃ liberalis officiũ ferre. Nunquam inquit Altilius tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certe ſcio ut cum liberalem exprimere oſtendat, cupidũ potius et appetentẽ deſignaſſe credatur, cũ preſertĩ indefinito utatur uerbo, abſonũq́ & ab omni prorſus candore alienum uideri poterat, turpis animi potiuſq̃ uere igenui uĩ exprimere uoluiſſe. Et ad me cõuerſus quid Cenſerem in hac re potiſſime interrogauit. Tum ego me arbitrari dixi, quod is qui munificus & liberalis eſt, licet ingenue largiatur & libenter

officium faciat, tamen natura ita eſſe comparatum ut qui beneficium accipit eo conſilio & animo ſit, ut illi aquo accepit, ad tantundem ſponte obligatus maneat, cumꝗ pari obſequio deuinciat ut ſimilem ſi occaſio detur, gratiam referat, qui de ſe benemeritus fuit, idꝗ fit non animi appetentia aut lucri ſpe ſuadẽte. Sed quod ita homini natura pſcripſit, ut ampla precia beneficiis demus. Siquidem ad promerendum nulla efficatior uis, q̃ officium manet. Atꝗ ita hoc perſpicuum eſt, fixum homini ingenitumꝗ fuiſſe, ut ſicut ſe a ui & iniuria tutari & illatam contumeliam ulciſci ac talionem reddere, iubente natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio penſare & conferre cogamur. Nec tantum eadem menſura ſed multo maiore ſi poteſt, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec uocare ad calculos, expenſorum & acceptorum. Ideo non ĩmerito Gratias unam auerſam duaſꝗ nos aſpicientes ueteres effinxere quia geminata gratia & cumulatior ad nos redire debet. Quarum nomina paſithea. Aglæa, & Euphroſine, Apud lacedemonios traduntur duæ, ab Homero una uxor Vulcani. Illarũꝗ ædes in foro medio ueteres poſuere, ut gratia meriti cui uis in promtu foret, atꝗ ad promerendum, quiſꝗ eſſet facilis & expeditus. Quod quidẽ ius naturæ eſt, nullo iure ciuili aut plebiſcito. Itaꝗ ſiquis eum qui de ſe benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neꝗ illud grate acceptũ fert. Quippe qui nihil adiumenti nihil opis confert, is profecto tanquam uiolator humani iuris ita de officio decedit, ut omni humana ope indignus, ingrati criminoſi & mali hominis ſuſpicionem non euadat, ſimulꝗ famæ iacturam facere certũ ſit. Quod apud Athenienſes & macedones lege cauebatur, ut haud ſecus ad uerſus male meritos ingrati actio detur, ius iudiciumꝗ dicatur, ac ſi ere alieno aut graui crimine nexi forent. Nam beneficii memoriam authore Demoſthene, qui recipit habere debet, qui uero dedit, ſtatim obliuiſci. Perſæ quoꝗ illũ qui accepto beneficio, gratiam cum poſſit non refert, graui pena proſequũtur in eumꝗ lege agere licet, tanquam magno eſſet ſcelere pollutus. Germani cõtra, nam collati beneficii merito nihil ſibi dederi putant neꝗ acceptis obligantur. Cum ergo author hic dicat eum qui magna dedit, magna ſibi uelle remecti, non cupidi animum penſare uoluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potius & ingenui, quodꝗ natura iubente cogimur, ut eum qui beneficia in nos contulit alio officio deuincamus, certa ſtabiliꝗ ſententia multo maiora & quã maxima largiri, quæ obligatio ad ἀντίδωρα dicta eſt, beneficium enim cui collatum eſt ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Eſt inquit Altilius ita ut dicis, poſſetꝗ ueritas carminis & mens authoris ex tuo ſenſu facile iudicari, promptaꝗ & expedita defenſio foret, niſi aliud ex contextu uerborum liqueret. Sed in hoc ego anceps ad huc & dubius ſum, quod poeta iſtud non naturæ tribuit ſicut tu aſſeueras ut ea cogẽte qui beneficiũ accepit, alio officio

obſtrictus maneat, ſed hoc tribuit uoluntati dantis, illo ſcilicet qui ſponte largitur, quiq; beneficiũ contulit id poſtulante. Namq; his utitur uerbis Siquis magna dedit, uoluit ſibi magna remicti, qđ uerbũ cupidi & expetẽtis eſt, & ꝑpterea auari. Conuincimur ergo authorem potius benemerẽtis uoluntatem, quã uim naturæ penſitare uoluiſſe? Et cum is qui largitur eo animo ſit, ut ob gratiam meriti tantũdem repetat, profecto appetentem & turpem animũ nõ autem ingenuũ & liberalem, preferre uidetur. Ergo auari potius non autem prompte liberalis animum poeta expẽdere uolut. Tum ego, eſt inquã quod dubitetur. Sed tamen ſi uera & ſalubri ratione rem penſare uolumus. qui mihi naturæ Imperio ad dandum faciendum ue deuinctus manet, eundem mihi uelle obnoxium manere qui a me officium accipit profecto non negauerim ut dare facereq; teneatur quod natura Imperat, quodq; iura diuina & humana uolunt, ne ſubeat ingrati culpam, licet ego libenter dem & ingenue liberalis ſim. Neq; propterea animũ uideor deturpare, quod in quem beneficium contuli, eũdem obnoxium mihi eſſe uolo. Igitur cum lege naturæ qui officiũ accipit debitor maneat, proculdubio me uelle, quod mihi naturæ Imperio debetur non negauerim, neq; propterea liberalis officium iminuo aut deturpo. Nam Graciæ debicio ita homini ingenita eſt, ut diuelli nullo modo q̃at, quã dantem appetere uelut promeritum, non eſt contra officium, niſi ſit fortaſſe quod tu ſecus arbitrere, Tum Altilius mitiut erat ingenio, aut hoc inquit uerum eſt, quod modo dixti, aut profecto ſua tempora in quibus qui multa dabant, multa repetere uolebant, feſtiuiter ut ſolet, poeta hic criminatur.

Quot plebis Tribuni a primordio Vrbis fuerint, quæ ue poteſtas, & qui cõſulari poteſtate, & qui Tribuni Erarii. Caput II.

TRibuni plebis qui poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem, ut eſſent præſidio aduerſus potentiam magiſtratuũ creati ſunt, bini a principio fuere. C. Scilicet licinius. et P. Albinus e, plebe homines comiciis curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſumpſere, ita ut quinq; eſſent qui plebis tribunatum gererent, ſinguli ex ſingulis claſſibus, cautumq; fuit, ne cui patricio cum gerere honorem liceret. Cũq; propter crebras patrum & plebis cõtentiones ſedicio gliſceret magis in dies Tribunorũq; numerũ augeri oporteret, q̄ munimẽtũ eſſent libertatis. a. L. Trebonio rogatione ꝑmulgata trigeſimo poſt exacto ãno cautũ fuit, ut decẽ numero poteſtas finiret, biniq; ex ſingulis claſſibus fierent, q̄ iterũ ac tertio refici, & inſequẽtes annos a ſe ipſis creari poterãt. Tã & ſi, ne eoſdẽ Tribunos populus uideret, neue collegã cooptare ius foret, præcipua lege ex ceptũ. fuerit, qua lege cauebat ut eſſent ſacroſan

ecti in hæc uerba. Plebs quos pro ſe contra uim, auxilii ergo decem creauerit, tribuni eius ſunto, quodq; hi prohibuiſſent, quodq; hi plebem rogaſſent ratum eſto ſanctiq; ſunto, neue plebem orbã tribunis relinquunto & infra. Qui etiam eo poteſtatis uenere, ut comicia Cõſulum prætorum ue, & aliorum magiſtratuum habere, & ne quid fieret inhibere. Senatum diſſoluere, reliquis tribunis & quibuſcunq; magiſtratibus diem dicere. Aerarii curam gerere, patricios cogere, mulctam irrogare, atq; Senatus decreta approbare & improbare poterant, eoq; quod Tribuni plebis ſanxiſſent lege ab Hortenſio lata cautum fuit, ut omnes tenerentur. Hinc quæ a tribunis plebis ædita ſunt, plebiſcita dicuntur. Fuitq; præcipuo quodam iure excelſa & inſolens tribunicia poteſtas. Adeo ut M. Veccium in capitis dimicationem ueniſſe & ultimo affectum ſupplicio fuiſſe, quod tranſeunti Tribuno non decederet de uia, ſcriptũ inueniamus. Donec Sylla rerum potens cum rei publicæ imperitaret, tribuniciam poteſtatem ita fregit & cõminuit, ut legem ferret, ne cui qui tribunatum geſſiſſet ad alios honores pateret aditus, uelut indignus honore publico ſemper futurus. Interceſſionem tamen liberam tribuno nichilominus reliquit, quam poſtea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem interceſſio etiam pretoribus cõpetebat. Quippe intercedere etiã pretor ꝑtori poterat. Qui licet tantæ poteſtatis forent, ut etiã Conſulem in carcerẽ ducere. Dictatoriq; comminari & mulctam irrogare poſſent, ſiquid tamen ſceleſto conſilio contra commoda plebis geſſiſſet. aut exorta offenſione apud collegas minus iuſte interceſſiſſet. poterat ei a reliquis tribunis dies ad populum dici, Iuſſuq; populi aut Tribunorum in carcerẽ duci, eiq; tribunatus abrogari & in exilium agi & Senatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno. Pl. in crimen adducto. quod M. Emilio lepido Pontifici Maximo conuicium feciſſet, contumeliaq; & probis affeciſſet, a populo mulcta dicta fuit. Et L. Cotam Tribunum plebis, cum es alienum abnegaret, eo quod in ius uocari & magiſtratus Imperio cogi non poſſet, collegæ illum coegere comminatiq; ſunt, niſi es ſolueret alienum, ſe creditoribus illum dedituros ſi poſtulaſſent, aliiq; tribuni ſuffragio populi ſæpe coerciti fuere, penes quem coertio tribunorum fuit. Sed tam & ſi Tribunatus, plebis foret magiſtratus, ſequtis inde temporibus, a plebe ad Senatum trãſlatus fert, ita ut Senatores & patricii tribunatũ gerere ampliſſimũ munus putarent, quod poſt Syllæ tempora obſeruatum inuenimus, in tantũ ut extra urbem tribuno prouincias demandari illiſq; cũ Imperio ꝑfuiſſe, exercitus ductaſſe, faſceſq; & lictores habuiſſe legamus. Primuſq; C. Cotta legem tulit, ut tribunus gerere honores & prouinciis preeſſe ac magiſtratus extra urbem ſortiri poſſet, a principio enim extra urbem ultra mille paſſus tribuno nulla erat poteſtas aut Imperiũ. Demũ Cæſares tribuniciam poteſtatẽ tam cupide appetiuerunt ut magni muneris loco, proq;

Regali poteſtate illis delata ſit. Quippe Auguſtus ne Regis aut Dictatoris
nomen aſſumeret. Tribuniciam poteſtatẽ uelut ſublime faſtigiũ, & ſumma
potentia ſubnixus foret, per ſeptem & triginta ãnos perpetuam geſſit. Quã
etiam Tiberius in quinquẽnium accepit. Ipſamq; Druſo conferri a populo pro
ſummo decore habuit. Et deinceps Otho & ſequti Cæſares Ampliſſimi Im-
perii loco appetiuere, licet ſero Veſpaſianus illam fuerit aſſequutus. Adeoq; pro
ceſſit tribunicia poteſtas ut actum aliquando fuerit in Senatu, ut nõ a Coſs.
ſed ab his qui tribuniciam gererẽt poteſtatẽ ãnos & tempora dinumerarent.
Poſtea uero a Nerone illi ordini infenſo tribunorum facultas maximis edictis
coercita fuit, cautumq; ſeuere, ne Tribuni ius pretorum aut Coſs. preriperẽt;
neue quẽpiam ex italia euocarent, cum quo lege agi poſſet, ne ue quid intra
domũ pro poteſtate agerent, neue illatam mulctã a tribunis, queſtores erarii
infra menſes quattuor in publicas tabulas referrent. Sed præter hos plebis tri
bunos, fuere alii Conſulari poteſtate, anno trecenteſimo tertio decimo ab ur-
be condita iiſdem auſpiciis quibus Cõſules creati, tam ex plebe quã patribus.
Nam cum Canuleius legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe conſu
les facere liceret, Patreſq; ne Conſulatus cum plebe promiſcuus foret, uehe-
menter obſiſterent, eo res deducta eſt, ut Tribuni militum Conſulari poteſta
te fierent, tam ex plebe quã patribus, idemq; iuris quod Conſules haberent.
Nam & Sella curuli & Conſulari pretexta, lictoribus & faſcibus Conſulari
bus inſignes erant, ac primo tres patricii creati. Mox cum defectiones populo
rum & tot ſimul orientia bella tres obire non ualerent, illorum numerus au-
ctus fertur, ut modo quattuor; modo quinq; interdum ſex nõ nũq̃ octo crea
rentur, tunc cum a Romanis Veii diutino & graui bello premebãtur, ad tã
tã enim belli molem tribunorũ auxerunt numerũ quot nunq̃ antea facti, p
quod tempus tribus ãnis ſine Conſulibus Romana res fuit, ſicut decem ui-
ris legum ferendarum cauſa creatis biennio defuere. Donec deſito tribuorum
militũ magiſtratu, & per ingentia certamina uicto Senatu, ut Coſs. etiam de
plebe fierent egre nobilitas paſſa eſt. In qua re admirari ſuccurrit. Quod Põ
ponius iureconſultus de origine uiris litteris prodidit. Tribunos militares con
ſulari poteſtate ad uiginti numerum auctos Romæ fuiſſe, quod nunq̃ fando
auditum, & apud authores tacitũ & pretermiſſum eſt, cum tot tribunorũ Im
peria ambiguis decretis, certiſſimo exitio rei publicæ fuiſſent. Præter hos fue-
re, ærarii tribuni ex tertio Iudicum genere, quorum cognitio in pecuniariis &
minoribus cauſis plerũq; fuit. Quippe cum ſoli antea Senatores iudicarent,
ob eamq; rem inuiſi plebi fierent. C. Gracchus rogatione promulgata trecẽ-
tos ex equeſtri ordine adiecit iudices, parem Senatoribus numerũ, ut metu
cõmunicati Imperii, iudicia æqua lance penſitarent, Iudicaruntq; aliq̃diu, iu-
dicia integre & incorrupte. Victor deinde Sylla ſublatis equeſtris ordinis iu-

dicis, ſolos Senatores, iuris cognitionē habere, & Iudicia ferre iuſſit, q ānis
decē licenter iudicia exercuere per turpitudinem & ſordes. Donec ab Aurelio
pretore, alia rogatione iterum comunicata iudicia fuere. Senatui equitibus &
tribunis ærariis que lex Iudiciaria dicta eſt, quo tempore uerres peculatus cri
minis cauſam dixit, quibus uetitū lege Gabinia fuit ne ex Singrapha ius dice
re liceret. Quos poſtea Diuus Iulius, noua conſtitutione abrogauit. Nā Iu
dicia ad duo tantū genera redegit, equeſtris ſcilicet ordinis & Senatorii. Tri-
bunos uero ærarios quod erat tertium ſubſtulit. Quos deinde reſtitutos &
iura ſicut prius dixiſſe facile crediderim. Siquidē Auguſtus Cæſar ad has Iu-
dicum decurias, quartam adiecit que Ducenariorū dicta eſt, quæ de minimis
iudicaret. M. deinde Plautius, nobilitate ſuffragante tuliſſe ad populum dici-
tur & peruiciſſe ut ſingulæ tribus quindenos crearēt iudices, qui numerus ſex
cētos quinq; & uiginti expleuit, inter quos erant. Senatores & plebei tribuni
ærarii dicti. Quod cōpar fuit cū eo quod Athenis ſtatutū comperimus, ut a
mille quadringētis, furti aut ambitus & Iniuriarū quoq; iudicatū ſit. poſt quos
C. Caligula quintam adiecit decuriam Galba ſextā adiicere recuſauit, quæ qui
dē diuerſis erant diſcretæ nominibus. Nāq; alii tribuni æris. alii Selecti, nō nul
li Iudices, plerīq; nōgēti, nūcupati, quorū ſortitio fiebat, quoties iura dicturi e
rāt, ne qd doli aſtuſue admitteret͂, neue Iudicātis ſuſpicio, Iudicii fidē eleuaret,
Illorū enī noīa inſculta tabellis & in urnā cōiecta ſorte educebantur. Māſitq;
cōſtitutū neq; ex nouis ciuibus collegio adnumeratus inter decurias iudica-
ret. Veq; in portia baſylica quā Cato erexit, nō e tribunalibus dicerēt ſicut pre
tores ſed e ſubſelliis, qđ nō ſummi honoris ſed minores eſſent magiſtratus,
qbus etiā hoc curæ fuit, ut publicā pecuniā ſignarēt, illiuſq; curā agerēt. Sō-
tiūq; uincula ſeruarēt, Verba legis fuere, Tribuni ſunto. Domi pecuniā publi
cā cuſtodiūto Vincula ſontiū ſeruāto, æs argētū aurū publice ſignanto. Hoc
quoq; meminiſſe nō pigebit, qđ tā & ſi aduerſus reliquos magiſtratus iure ſa
croſanctæ poteſtatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita ut uno intercedente
nihil reliq decernere ualeāt, Tñ aduerſus dictatoriā uim, aut Veſtales uirgi-
nes quæ uelut ſacroſanctæ ab hominis tactu illeſæ manent, nulli tribunorum
intercedere, uetare aut prohibere facultas eſt.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera aut bella indicerent͂, & quid
ab exteris ſeruatum ſit. Caput III.

FEciales quos fœderibus ſanciendis & rebus repetēdis, ac bel
lis indicendis Romanos habuiſſe conſtat, a Tullo Hoſtilio
ſeu Anco Martio, ut uero alii a Numa Pompilio creatos fuiſ
ſe liquet, qui ab antiqua gente, Equiculis iura & uerba ſo-
lemnia quibus res repetuntur, & bella indicuntur accepere.
Horum collegium a principio uiginti fuere, quibus & patri

patrato ut nunq̃ lineo amictu uterentur proprium fuit, qui tam & ſi fœderibus ſanctiendis & bellis indicendis, aut rebus repetendis quæ preter ius, preterq; fas ademptæ ſunt, adhiberentur. Tamen ſiqui legati populi Romani q iure gentium ſancti ſunt, a quo uis populo aut natione uiolati forent, ut hi dederentur qui iura gentium temere uiolaſſent, per feciales cauebatur. Erat enim ueteribus ius legatorum ſanctum & inuiolabile, cum hominũ præſidio munitum tũ diuino iure defenſum. quod etiam inter bella & hoſtium tela incolume ſeruabatur. Fuit ergo proprium collegii fecialium, tam de bellis iuſtiſq; fœderibus, pactionibuſq; & conditionibus populorum Regum terrarũ & nationum, quã de illatis iniuriis, ſociis fœderatiſq; gẽtibus, cognoſcere, raptaq; & hoſtili modo deuaſtata belli iure repetere, Tum ſi hoſtes æqua poſtulent, aut ſi præter legem fœderis, ſe aliquid perpeſſos querantur. Si ſua ſponte aut leſi & laceſſiti arma ſumpſerint. Si infida pax ſeruanda, Si induciæ aut bella, iuſte indicta & pacta ſint, Si petita ex fœdere danda, Si authores defectionis depoſcendi, Si contra fidem cõuentionis & ius gentium uenire liceat, animaduertere, belli paciſq; iura exequi, & perpenſo iudicio eſtimare. Quæ uerba iuris fecialis ſic habent, Belli pacis, fœderum, induciarum, oratorum, feciales iudices ſunto & infra. Sed tamen ea fœdera pactioneſq; quæ cum ſociis inire decet, feciales ſancire aut pacta concipere haud aliter poterant, quã ſi Cõſulis aut prætoris authoritate, intercedente Senatus conſulto iuſſuq; populi pmiſſum foret, In iuſſu enim populi, aut citra Senatus authoritatem, nihil ſanciri poſſe quod populum teneat, haud dubiũ eſt. Fiebat enim Senatus Conſultum in hæc uerba, ut priuas uerbenas priuoſq; lapides pretorem poſcerent, qui uerbenam ex arce & Sagmina (herbæ enim genus eſt) ac lapidem ſilicẽ ex tẽplo Iouis feretrii daret, fecialeſq; ea ſecum ferrent. Ac porca ad hibita uetere prefatione, priſcis carminibus, ad preſtitutam diem, in foro ſeu ubi cõuenerat enũciatis, fecialis ſceptrũ manu tenẽs, pro Iouis ſimulacro tanq̃ is fœderi adhiberetur, filo lanæ capite uelatus & uerbena coronatus. Iouẽ, Martẽ, cæteroſq; obteſtari deos, & dira obſecratione precari debebat, ut ſiquis corũ fœdera uiolaſſet, aut illa ſciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quẽadmodum ipſe porcã percuteret. Quibus obteſtationibus quã ſanctiſſime prolatis, ſecũdum rem diuinam precationemq;, lapide ſilice porcam percutiebat, mox aqua & igne in ſacris adhibitis illam ĩmolabant, qua cæſa iura pacis & fœdera conuenta icta eſſe rite putauere, hanc fidem ſocialem & ſanctiſſimũ fœdus eſſe arbitrati quo nihil ſanctius firmiuſq; fuit. Idq; ante meridiem & primo diluculo. Nam poſt meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ urbis, in fœderibus pacis, pactionibuſq;, pro uerbena myrtus ſumebatur, Apud Græcos niſi preconibus adhibitis, legatos minime hoſtiũ fines ingredi decebat, neq; legationis munere fungi quenq̃, ni prius infuſa a-

qua ab eiſdẽ

qua ab eiſdem, manus abluiſſent. Iouiq; coronatis poculis propinaſſent. Hi tamen legati qui cum patriis ſacris Olympum aut pithiam miſſi erant, ſacri, qui uero fœdera percutiebant quaſi pacis arbriti & interpretes σπονδοφόροι, dicti. Quæ fœdera pactioneſq; poſtq̃ cum exteris & ultimis gentibus inita erant, Romani in templo Capitolini Iouis colũna aut æneis tabulis inſculpta ut perpetua monimenta extarent, nõ nunq̃ in faſtos & annales referebãt, aut in æde Iouis piſcii in Clipeo ligneo, corio bouis imolati inſcripta. Græci In Iouis Olympii templo, & in arce Athenis, tanq̃ in abdito quodam, plerunq; tabulis ex antiquo eræ ut eſſent teſtata monumẽtis, ſancta & ſacrata habuere, non nunq̃ in Iſthmo aut ludis pythiis, fœdera icta & leges dictas, pactioneſq; erectis titulis perpetuo tẽpore duraturis publicabant. Athenienſes plerũq; intra urbem, Lacedemonii in Amycleo ſocietatum & fœderum tabulas fideli cuſtodia ſeruabant. Eratq; Romanis conſtitutum, ut nunq̃ cum hoſte armato cõditionem fœderis acciperent, neq; citra Senatus aut populi iuſſum ſocietates & fœdera inirent, neq; cum aliquibus pacato imperio uti, ni prius omnia diuina & humana tradidiſſent, & præſidiũ accepiſſent, aut deniq; ſocietate & fœdere aſtricti eſſent. Feruntq; Athenienſes nunq̃ niſi inueſte pulla & malis uictos, pacem & fœdera iniſſe. Qua re ſignificabant, ſuorum clade admonitos & ultima ductos neceſſitate, poſt inumeras cedes uiribus extenuatis pacem petere. Carthaginenſes & Siculi fœdera & inducias nõ per feciales ſed per tubicinem ſepe iniuerunt. Apud Græcos uero exteraſq; nationes fœderum percuciendorũ multimodæ ſpecies erant. Nam porco ariete & tauro imolatis pacis fœdus inire & res repetere ſolebant, qui belli tempore caduceatores dicti in pace uero legati. Ex quibus feriebant pleriq; fœdera, uel pane preciſo & inuicem guſtato, aut uini poculo epoto. Non nulli agnũ marẽ candidi uelleris agnam uero pullam adhibebant, utq; ex utriuſq; uertice pilis diſſectis, & uiciſſim diſtributis manibuſq; aqua infuſa & uino pateris, mox ſoli et telluri illis imolatis, leges pacis & fœdera inibãt, quibus qui contra iret, turpiſſimo facinore & in expiabili ſcelere tenebatur. Fertur Ariſtides, ut ictum fœdus cum omni Græcia firmaret, poſt diras execrationes, accenſos ferreos ordes, in mare deiecisse, adiurãs ut ita extinguerentur, cũ omni ſtirpe & gente, q̃ cõtra fœdus irent, uelut ignitum illud ferrum, aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per uices elicitum cruorẽ lingendo quod Medis lydiſq; ſanctiſſimũ fœderis uinculũ, & iuſiurandũ eſſe putabatur, quaſi mutuo cruore ſacratum, Id quod Carmani frequentes factitarunt, ut in epulis percuſſa faciei uena, profluentẽ cruorem uino miſcerent, inuicemq; propinarẽt, ſummũ fœdus amicitiæ mutuũ ſanguinẽ guſtaſſe rati. Naſamonibus fidei dãdæ hæc lex erat, ut porrectum uini poculum de manu alterius alter ſumat, inuicemq; hauriat, aut ſi poculum deeſſet terræ cinerem lingerent, Indis ſocietas erat ma-

xima de Tantali aqua potare, de qua ſiqui una bibiſſent, ea obteſtatione te-
nebantur, ut eiuſdem fati & fortunæ foedus iniſſe cenſerentur. Apud Arabes
aſſuetum erat, ut acuta ſilice, digitos manus expungerent. Veſtiſq; utriuſq; la-
neos floccos ſanguine qui inde fluxerat delibutos, ſeptem lapidibus delinirẽt,
diroq; carmine in execrationem capitis, illius qui contra iret ædito, paribus uo-
tis, fœdera percuterent. Scythis grandem calicem mero plenum, mutui ſan-
guinis fuſo cruore miſcere, & poſtq̃ gladium & ſagytas eo perfuderant illud
inuicem epotare maximũ erat concordiæ uinculum, quo epoto, diuini huma-
niq; iuris fœdus æquis legibus ictum erat. Galli cum quibus fide & iureiuran-
do iunguntur omnes collatis militaribus ſignis adeſſe iubent. Britãni Indictis
cetibus & ſacrificiis, conſpirationem fidemq; ſanciebant, atq; ita cõmuni con-
ſilio & una mente, pia & eterna pax inita cenſebatur. Neq; omiſerim Perſas,
apud quos inter uinum & æpulas frequenti conuiuio, in quo uxores & filios
ceteroſq; quos caros habent, tanq̃ fidei pignora adhibebant, ibiq; inter ſacra
menſæ, uelut apud hoſpitales deos fœdera & pacta inibant, eam fidem ſocia-
lem rati & manſuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanorũ
fuit, ut de pace & bello deq; fœderibus, ſocietatibus, amiciciis, Sponſaliis &
pactis, in conuiuiis inter pocula decernant. Macroni quæ gens Perſica eſt, cũ
haſtam more ipſorum barbaricam tradunt, aliamq; more gentis cum qua
fœdere iunguntur accipiunt, ſe maxima & firmiſſima pactione teneri & pari
uinculo aſtringi putabant. Ferunt non nulli Clearcum lacedemoniorum du-
cem, cum barbaris quibuſdam fœdus ſanxiſſe, ut cæſo Ioui tauro, lupo, apro
et ariete, Greci gladios, barbari lanceas in ſanguine uictimarum intingerent.
Thraces quoq; & Aegyptii e cornibus bouum uina libare alterna uice, conci-
liati amoris, & manſuræ fidei certiſſima pignora cenſuere. Quippe ueteribus
cornua bouũ poculorum preſtabant uicem. Apud Armenios & Hiberos pre
ualuit mos, ut pollices manus, inuicem cõiurantes necterent, mox arctiſſimo
nodo perſtrictis collectum ſanguinem leui ictu percuterent, manãtemq; inde
cruorem lamberent, In qua quidem re, proditur Rhadamiſtus Regis hibe-
riæ filius dum ſimulat, cum Mithridate armeniæ Rege fœdus inire, & ob id
colligandi pollices forent, lorum ad terrã callido aſtu, decidere ſimulaſſe, quo
Mithridatis pedes uinculo iuaſit, ipſumq; cum uxore et liberis captiuos duxit
et nece affecit, Etholi quia feroces & imanes, Parthi quia libertatem tuentes
nemini ſeruire paciebantur, aut uinculo fidei aſtringi, nullam fœderis legẽ pa-
ciſci aſſuerant. Siquid tamẽ uellent confœderatũ, licet egre et difficulter, apd
altaria complexi dextras, tanq̃ diis teſtibus & arbitris, poſt q̃ ſacra libaſſent,
pacta polliceri ſolebant, ita ſe equiſſimo iure conſociatos & arcanũ fœdus inire
putantes. Idem ab hircanis mediſq; factitatum, ut dextras dextræ iungentes,
conuentiones & pacta ſancirent. Fuitq; literis proditum, ut ſiqui ſceleſti facino

tis conſcii

ris conſcii magni criminis admittendi coniurationem inirent, quo magis cō ſociato facinori nexi forent, poſt diras īprecationes execrationesꝗ. ii qui clan deſtino ſcelere obſtringebantur, poculum humani ſanguinis admixto mero circunferrent, omnesꝗ ad facinus adiurati de poculo libarent, aut iugulato ho mine poſt ex hauſtum ſanguinē diris imprecationibus & furiali carmine ex ta tangerent. Quod quidem maximū uinculū cōmuni ſcelere pollutis & di ra execratio habebatur. Manetꝗ conſtitutū apud Scythas, ut qui opis ege ret inſigni calamitate preſſus, īmolato boue & carnibus decoctis ſupra tergus uictime ſtratus humi expectet, donec quiſpiā opē laturus adueniat carne de libata, dextro pede tergori appoſito, quo prodeunte, eo abſtringebatur fœde re, quo nihil ſanctius dici aut eſtimari poterat. Quod ſi cui bellum indicendū foret, aut pia & iuſta arma mouenda, mos Romanus erat, prius res repeti, mox bellum denunciari. Quippe cum nullum putarent iuſtum bellum niſi quod rebus petitis geratur, aut antea denūciatum foret & ſolēni more indi ctum. Fecialibus enim prohibentibus aut non probantibus, neꝗ Conſuli, neꝗ Senatui aut populo arma in hoſtes ſumere licebat. Sed tamen cum res repetuntur, obſeruatum eſt, ut populi iuſſu ad fines illorum, quattuor fecia les quos oratores nuncupant uerbena coronati, res petitum irent, ac deos fœ deris ultores teſtes facerent. Ex qbus Verbenarius gramē cū terra euulſum ferebat ex arce, legatusꝗ filo lanæ capite uelato, res ſibi dari clara uoce poſce ret, quæ Clarigatio dicta, his uerbis. Iouem ego teſtem facio. Si ego impie in iuſteꝗ illas res dedier populo. Ro. mihiꝗ ex poſco, tum patriæ compotē nū ꝗ ſinas eſſe, quæ ſi preſtituta die nō darētur, poſt dies tres & triginta, eot enī ſolēnes fuere. Pater patratus qui fecialiū princeps erat, pariter coronatus bel lum indiceret, non enim cuicūꝗ ex fecialibus ſed ſoli patri patrato indicendi belli facultas erat. Quem fecialis uerbena caput & frontem cingens, indicen di belli aut percutiendi fœderis principem faciebat. Ibat enim pater patratus ad hoſtium fines, & uerba ſolēnia prefatus bellum a populo Romano con tra preſcriptos hoſtes, ob legitimas quas conſueuerat cauſas clara uoce indice bat, poſt quam clarigationem mos erat, ut de Senatus concilio & populi iuſ ſu, fecialis haſtam ferratam aut ſanguineā preuſtam ad fines illorum iaceret, et non minus tribus puberibus, preſentibus bellum indiceret, & ita denun ciari & indici iuſtum piumꝗ bellum, putauere. Poſt quæ quaſi claſſico per ſonato ſublatis comerciis, militi arma capere & copias cogere licebat, ad ho ſtes ducere, excurſiones facere, p̄das agere, fines populari, coſꝗ ferro igniꝗ ua ſtare, frumenta ſuccidere, edificia incendere, atꝗ omnia hoſtiliter agere. Apud Carthaginenſes haſtam mittere uel caduceum belli paciſꝗ ſignum fuit. Gallo rum mos habuit, ut druidis iubentibus cum bellum indicendum foret, arma tum concilium indicerent: penes quos arbitrium bellorū & pacis erat: & qui

nouiſſimus accederet, nouis exemplorū modis afficeretur, tunc enim princi-
pium bellorū eſſe, & arma legitime indicta putarunt. Græcis uero in uſu fuit,
ut fecialis poſt res repetitas ſi ad conſtitutā diem non darentur, arietem in ho
ſtium agros ſtatim immitteret, eo modo bellum indictum & armis uti licere
arbitrati. Corinthiis & pleriſqꝫ gentibus per caduceatorem bellum indiceba-
tur, qui in pacis argumentū Caduceum circūdata effigie anguiū inuicē con-
nexorum deferebat, quem tamē non admiſiſſe aut finibus excedere iuſſiſſe nul
li fraudi fuit. Indis uero Anchora erat pro caduceo, Carthaginenſibus theſſe-
ra, Apud Syros ſignum dextræ, quod apud lingones erat hoſpicii ſymbolū,
Perſæ latacem herbam uelut caduceū & pacis ſymbolum ferebant. Atheniē-
ſes Ereſionem cum indumento pro caduceo habebant, a Lacedemoniis per p̄
cones ſæpe bellum indictum eſt, apud quos, mittere legatos cum lana, cō-
minatio cenſebatur, niſi paritum fuiſſet, ſe mandata exequuturos. Preualuitqꝫ
Græcorum mos ut quoties procinctæ acies congredi parant, ante prima ſigna
ſtaret uates laureos ferens ramos & corollas, cui Pyroforo dixere nomē, quo
niam lampada preferret, quem uiolare ſummū habebatur nefas, quod legati
munere fungeretur, utqꝫ in fœdere percutiendo Hycetheria hoc eſt oleæ ra-
mū cum uitta lanea legati ferant, quo pretenſo ab omni ſeuicia hoſtili & uiolē
ta incurſione tuti erant. De ſagminibus uero etiam apud Martianū iureconſul
tum de diuiſione rerum teſtatum inuenimus cuius uerba ſunt. Sagmina ſunt
herbæ quas legat: populi Romani ferre ſolent, ne quis eos uiolaret, ſicut lega
ti Græcorum ferunt quæ uocantur Hycetheria, tam & ſi Cerycium dici opor
tere non nulli putent, κηρυκεῖον. enim legatorum ornatus erat, ἱκετεύειν ſup-
plicare dicitur. In qua quidem re, ſcitu dignum eſt, olim Dario cōtra Scythas
pugnaturo, ab illis caduceatorem miſſum, cum aue, mure & rana ac ſagytt-
tis quinqꝫ, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas preualere ſignificā
tes. Illud quoqꝫ in iure fecialium queſitum eſt, utrum Regibus contra quos ſu
mūtur arma, an uero i regni finibus aut aliquo eius præſidio bellū indici opor
teret. Et an ſi contra ſocios fœderatoſqꝫ arma ſumenda eſſent, amicitiæ prius
renūciari neceſſe foret. Et placuit, ſiue coram ſiue in præſidio, ſiue ſodalitati &
fœderibus renūciatum fuiſſet, ſiue non, quodcūqꝫ eorum factum eſſet, rite id
factum uideri. Eſt tamen obſeruatum, ut ſiqua contentio inter amicos interce-
deret, ſodalitati prius & hoſpicio renūciari. Nam & Germanicus Piſoni prius
amicitiam, & Criſpinus Badio hoſpicium remiſit. Amaſis quoqꝫ animo pre-
ſumens Polycratis ruinam ex ſucceſſu continuæ felicitatis, ut minus doleret
miſit qui ſolidati & amicitiæ renūciaret. Eratqꝫ moris priſci quoties dirimerēt
amicitias aut ſodalitates, etiam domo interdicere, iſqꝫ finis gratiæ foret. Neqꝫ
omiſerim Tybarenos adeo iuſtos ut non prius cum hoſte cōgrediantur quā
diem locum & decertādi horam ex fide per feciales hoſti renūciarēt. Quodqꝫ

non nulli

nonnnllli prodiderunt, id quod mihi nõ probatur, & pro certo affirmare nõ auſim. Legatum populi Romani ſi mandata minus uera actuliſſet, aut patrum integra fide fœdus percuſſiſſet, uelut ſi populus mandata dediſſet per inde teneri & fœdere coerceri.

Pleraq; ueterum prenomina unde deducta fuerint & denominata & de nonis Caprotinis, quæ tradantur. Capur IIII.

QVeri a pluribus audio unde ueterũ illa prenomina. Sp. Sex C. Cn. T. et pleraq; a ueteribus uſurpata, deducta fuerint quæq; uis prenominum foret. Et dum priſcos ritus, ueterũq; exempla cura cogitationeq; admicto, dumq; antiquitatis monimẽta colligo. inuenimus Romanos antiquiſſima prenomina uelut notiſſima non integris dictionibus ſed luciſis & ſimplicibus litteris notare, ut. T. pro Tito. L. pro lucio. Q. ꝑ quinto. Modo dupliciut. Cn. Sp. pro Cneo Spurio, non nunq̃ triplici ut Sex pro Sexto. Et Cneos quidẽ a generando. Titos atuendo denominari. Alteros tanq̃ ſobolis procreande auſpicia ſortiti. Alteros quaſi tuẽdæ patriæ omẽ aſſequuti forent, unde & titulos quod patriam tuerẽtur, uel q̃d inſignia capitis ea ornamẽta ferrẽt quibus titulos dixere nomẽ, dictos autumãt, ſicut Spurios ſine patre genitos denomiari. Fuit enĩ priſci moris, ut cũ ſine pr̃e certo, aliquẽ notarẽt illũ nõ exarata dictiõe ſed per ſimplices diuiſaſq; literas ſcilicet p S. et P. ſine patre ſignificarẽt, Lucios quoq; & manios ferũt. Alteros quaſi oriẽte luce. Alteros quaſi mane æditos, & poſtumos q̃d poſt patris obitũ editi eſſent nũcupari. Sexti uero quinti & decimi, tũ Nonii Septimii & Octaii a numero genituræ indita nomina fuere. Pleriq; a Tullo hoſtilio Quintios ſicut Seruilios, Tullios, Geganios, Curiatios, & Cloelios ex albanis Romã aduocatos ferũt. Eratq; propriũ Quintioꝝ familiæ ut uiri æque ac feminæ, nullo tẽpore utãtur auro. Mamercos q̃d nomen Oſcũ eſt, a Marte genitos dicũt, Sicut Martios, q̃d Emilioꝝ prenomẽ fuit propriũ. Caius uero & Caia æque uiris ac feminis prenomĩa frequẽtia fuere, maxime in ſolẽnibus nuptiarũ uſurpata, uidelicet Caiæ Ceciliæ quæ Tanaquil dicta eſt, felix fauſtũq; cõiugiũ fortunaſq; augurati. Quod etiã freques prenomẽ Tarẽtinis ferunt quo brutũ terrenũ & colonũ hominẽ deſignabãt. Siquidẽ γία terra eſt, unde γίος et γαῖος, deductos uolũt. Et tametſi in ueteribus monimẽtis. C. littera Caiũ denotaret, ea tñ inuerſa hac figura. Ɔ. Caiã deſignauit. Illud tamen admonitu non inutile duxerim, neminem Romanorum ſine prenomine appellari. Idq; ex eo inſtitutum quod cum inter Romulũ & Tatiũ ſocietas & cõmunicatio imperii inita eſſet, ut una conſentio unus populus una mẽs atq; idem corpus ſublato diſcrimine notaretur, ut Romani Sabinorum, Sabini

Romanorū noīa ſuis nomībus preponerēt equato regni iure, & cōſociato im
perio cautū fuit. Quare prenomina ueteꝝ fuiſſe ex ſabinis noībus deducta
multoꝝ opínio fuit. Quin etiā excellētes uiros et principali dignitate inſignes
ſolis ꝑnominibus nominaſſe magnificētius honeſtiuſq̧ duxere, tanq̄ eb illo-
rū amplitudinē uulgo noti & cōſpicui forēt. Cūq̧ mācipiis & Seruis, nullū
cognomētū aut prenomē ueteres imptirēt, ſoloq̧ appellarēt nomīe. Si quā-
do tamē manu emiſſi libertatē meruiſſent, ut inter ſeruilē perſonā & liberā
diſcrimē nomīs foret, cū illis ordo Honos & locus acceſſerit, ꝑnomīa patro-
noꝝ, ac ſi diſciplina, & cultu Romano eſſēt educati ſepiſſime ſibi arrogarūt,
quare Marcipores Lucipores, Publipores, a Marco lucio & publio, multi ſer
uitute exēpti nūcupati ſunt. Nec modo libertoꝝ hoc fuit ꝓpriū, ſed adoptiui
filii & arrogati, adoptātiū ſæpe nomina & prenoīa atq̧ cognomēta deſumſe-
re. Inter quos erant addicti. Quitā & ſi nomē prenomē ac tribū in preſenti
habeāt. Illos tñ ſeruiſſe & ſub alterius mācipio fuiſſe liquet. Fuere aūt addicti
qui cū nō eſſent ſoluēdo, creditoribus addicebantur, mox precio ꝑſoluto, ſeu
qua uis cauſa, etiā citra dñi uolūtatē ſeruitute exēpti, & libertate donati ſunt.
Preter hos erāt abſciſſi & lenones æqua fere cōditione ac ſerui, nullo cogno-
mēto aut ordīe infames. Namq̧ Senatus conſulto prohibitū erat ne abſciſſi
quibuſq̧ uirilia execta forēt, ut pote ſemiuiri, aut Lenones querēdi iuris aut
poſtulādi cauſa tribunalia adirēt. Ideo Vectilius leno in cauſa teſtamētaria a
Q. Metello deiectus fuit, & a ſubſellio prohibitus quia leno erat, quē ꝓ libe
ro propterea habendū nō cēſuere. Eſt tñ literis proditū, ut niſi inter ingenuos
aut ex ingenuis ortūdos nullū gētilitatis cognomē foret nā ſeruoꝝ liberto-
rūq̧ nulla cognatio nec gētilitas erat, apud Athenięſes uero conſtitutū eſt ut
nemo ex femina genitus maternū ſibi nomē aſciſſeret. Nā feminis indere fa-
miliæ cognomēta lege uetabatur. Id quod æquæ a Romanis factitatū cōpe
rimus. Tū ne quis illas Athenias uocaret edicto cautū fuit, e diuerſo apud ly-
cios nam ex matribus non patribus gentilicia fuere nomina, filiaſq̧ non fi-
lios ſuos habuere heredes, pluſq̧ honoris feminis quam uiris tributum eſt.
Neq̧ omittendum, nonis Iulii, quibus e uita conceſſit Romulus, quas Ca
protinas & uulgi fugam appellant. Romanos urbe excedentes, ad capreæ
paludem ſacra facere. Dumq̧ ad rem diuinam uadunt ueterum prenomina,
ut Caium, Lucium, Martium aliaq̧ priſca nomina inclamare. Sicut in Oſco
phoriis Athenięſes ob Egei mortē dolentiū uoces imictātur. Ancillaſq̧ cul-
tu decoras in matronali habitu cū occurrētibus prelii imaginē effingere, qđ
olim cū latinis Romani geſſere, unde celebritatis cauſa & origo eſt. Tectaſq̧
umbra caprifici, æpulas & alia leticiæ inuitamēta celebrare. In quibus ſacris
hoc ſeruari meminimus ut inter ſolēnia de caprifici lacte apponatur. Illud pre
terea notatū eſt. Romanas mulieres ſine cognomēto ſolis prenominibus ad

iecto nomine denominari. Quodq; Marci prenomē uelut pniciosum & in-
fame pleriq; magnopere deuitarunt. Poſtq̄. M. Mallio crimine affectati re-
gni, turpi iudicio cōuicto, ne cui gētili, nomē. M. Mallio foret. Senatus con-
ſulto cautū fuit, quod generi & nomini ſuo, inuſtā dedecoris notā attuliſſet,
Sicut Claudia gens ꝓpter gentiliū flagitia, cū luciorū alter cædis, alter latro-
cinii dānatus foret, ad diluendā memoriā dedecoris, lucii prenomē deuitauit.
Quodq; Domicia gēs cæteris pretermiſſis. Cn. et lucii prenomē, peculiare
ſibi deſumpſit. Siquidem ex enobarbis authore tranquillo continua ſerie tres
lucii Reliqui uero Cnei prenomina eadem ſerie uendicarunt.

Quid ſit apud Iureconſultos Heliocaminus, quid zeta & unde deductum
nomen & denominatum. Caput V.

IN Circo flaminio dū poſt īmodicos calores ſole occiduo
deambularemus, adiit ad nos cōtubernalis meus quiſpiam
ꝓficiēs in iure ciuili ſed nimis inepte gl'ioſus, & ꝑcontatus eſt,
quid eſſet qđ Vlpianus de Seruitutibus urbanorū dixit, qđ
ſi arbor ate cōpacta Heliocamino meo ſolē adimeret, eo qđ
umbrā facit in loco Heliocamini id cōtra ſeruitutē tibi face-
re nō licere. Quid eſſet Heliocaminus percūctabatur. Cumq; de uerbi ſigni-
ficatu ambigeretur. Dixi Heliocaminū uaporariū quodā ſolare & apricū lo-
cū dici ad quē Sol hybernus accedēs ipſum euaporat & calefacit, deductū no-
mē. ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου id eſt ſolis uaporario ſeu eſtuario. Fuiſſeq; mo-
ris priſci, ut iuxta zetā Heliocaminus cōſtruatur. Zeta enim locus erat unius
cubiculi capax ſolē hibernū ꝓſpectās ita cōſtructa ut per Heliocaminū uapo-
rē acciperet, erat enī cubiculū hibernū frigori accōmodatū, qđ nūc ſole, nūc
igne eſtuaret. Quare Heliogabalū Indicos odores ad uaporādas zetas accē-
dere cōſueuiſſe authores tradūt. Fuit ergo opinio Vlpiani qđ ſi Heliocamino
meo & uaporario eiuſmodi, ad quē ſol admicti debet, arbor ꝑte cōpacta of-
ficiat, ita qđ ad eū admicti nequeat, id uelut cōtra ſeruitutē factū, nō rite fa-
ctum uideri.

Quādo primū interregnū ceptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Ro-
mæ creati conſueuerint. Caput VI.

QVo tēpore Romulus ad Capreæ paludē Humanitatē exu-
iſſe fertur, ſatis cōſtat patres cōſcriptos de Regni ſucceſſore
ſollicitos, decē decuriis factis, ſingulisq; in ſingulas decurias
creatis, ut decem imperitarent, unuſq; cum inſigniis imperii
& lictoribus eſſet interreges creauiſſe, quod imperium per
orbem ire & quinq; dierum ſpacio terminari iuſſerunt. Alii
per ternos quaternoſq; dies, interregni ſpacium per ſingulos iuiſſe, atq;
anno uno Senatores qui centum numero erant, Imperium tenuiſſe ferunt.

Pleriqꝫ aſſerūt cū ducēti Senatores eſſent, a patribus fuiſſe conſtitutū, ut per
quinos dies ſinguli qui faſces & Imperii inſignia habebant, imperitarēt, fun-
ctuſqꝫ Impio primus ſecūdo, & reliqs deinceps, regni curā munuſqꝫ traderet:
Nōnulli putāt, qđ cū centū & quinquagita patres eſſent, ſinguli cū faſcibus
prodeūtes, ſex noctis horas & ſex diei quirino īperitauēt & ſacrū fecerūt, tan
tundē Tatio ꝗ regni cōſors erat, ānuūqꝫ interuallū fuiſſe, donec Numa Pōpi
lio rege creato, Romulo regni ſucceſſor datus eſt. Māſitqꝫ mos poſt exactos
Reges ut ſiqua fortuna aut caſu Coss. creari nequirēt, uel uicio creati forent,
aut ſiqua turbulēta cōfuſio & neceſſitas ꝑmeret, donec de Cōſulatu decerne-
ret aut Dictator reip. daretur, interreges ꝑeſſent, ꝗ populo uice cōſulū iura da
rēt. Quin etiā ſi cōtentio inter patres & plebē foret de magiſtratibus creādis,
aut abſentibus Cōſulibus cōmicia haberi nō poſſent, uel uicio creatis magi-
ſtratibus auſpicia renouari oporteret. Vel Cōſulibus morte ſublatis, de comi
tiis & creādis Cōſulibus cōtentio eſſet, interreges creari, cōpertū eſt ut eſſent
ꝗ cōmicia haberent, magiſtratuūqꝫ munia obirēt. Qui quidē interreges ſine
populi ſuffragio ad cōcilīū plebe nō admiſſa a patribus tantū auſpicato creabā
tur. Quoticiqꝫ per interregē cōmicia fiebāt, in patrū poteſtate euentū cōmi-
ciorū fuiſſe, liquet. Quippe nemo interrex qui author cōmicioꝝ foret, niſi ex
patribus erat. Dicebat uero Cōſulē plerūqꝫ interrex ex patrum decreto quem
ipſi uoluiſſent, quod officium prodendi interregem oratoris fuiſſe autumant,
Poteratqꝫ non modo pretor. Sed Cos. aut Dictator interrex fieri. Et ſi qñ
proditus interrex munus pro quo dicebatur exequi nequiret, exacto dierum
quinqꝫ ſpacio, alius ſuccedebat qui uices ſuſciperet, donec per ſingulos in or
bem irent, ut modo tertius, nunc quintus aut quartus, non nunꝗ quartus
decimus, plerumqꝫ uigeſimus proditus interrex Coss. magiſtratus ue fa-
ceret, aut cōmicia haberet. Quos quidem interreges dum honori preerant.
Conſulum uicem gerere, idemqꝫ iuris & poteſtatis habere haud dubium eſt.
Donec abſoluto reipublicæ munere, interregum poteſtas finiretur. In quo
id plerūqꝫ eueniſſe comperimus ut proditus interrex, cōmiciis quæ ipſe habuiſ
ſet. Conſul crearetur. Sicut de. L. Poſtumio Metello traditur, qui his cōmiciis
quibus interrex preerat, cum Iunio bubulco. Cos. factus eſt. Qui etiā tan
tæ poteſtatis erant, ut legem ferre poſſent, Senatū cōſulere, & Cōſulis mu-
nia obire. Hoc quoqꝫ dicere haud piget, ſine cauſa interregē dicere haud licere,
Sed cū turbulētæ cūfuſiōes aut tumultus cōmicia īpedirēt, et niſi ad quattuor
kl's Februarias creari licuiſſe. Et ſi qñ cōmicioꝝ cauſa interrex ꝓditus eēt, qđ
plerūqꝫ uſu ueniebat, nūꝗ ab eo ꝗ primus ꝓderet, ſed ꝗ ſecūdo aut tertio ac
deinceps in orbē iſſent, uel cōmicia fieri uel dictatorē dici, aut Cōſulē uel tribu
nū creari. Fert uero Sylla cū ſummæ eſſet potētiæ. Cōſulibus morbo ſubla-
tis, per Senatū interregē creari mādaſſe. Scilicet qui nō Conſulū cōmicia exē

plo ueteri indiceret. Sed ut ſe dictatorem ad imaginem antiquitatis indictis cō
miciis crearet. Neq; negauerim Ceſarum temporibus nullum interregnū fuiſ-
ſe, cum unius Imperio occupata re publica Senatus eſſet negligens & remiſ-
ſus, & uix ulla foret libertatis imago niſi poſt Aurelianū cum de principe deli-
gendo, Senatus opinione uaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus
non conſentiret, per ſex menſes deligendo principi interregnum fuiſſe. Donec
Tacitus in Imperio aſſumptus fuit, qui ſummi principis ſpem oſtendit. Tam
et ſi morte ſublatis Ceſaribus quoties de principe deligendo ambigebatur, ad
Senatū, Romanā rē ptinuiſſe, mltiplici exēplo ꝓbatū ſit, qđ Traianus face
re deſtinarat ut ſiqd ei eueniſſet hūanitus, principē reipublice Senatus daret.

Sacrificium latinarum quomodo in albano fiebat, & quæ erant feriæ qui ue
populi ad ſacrum conuenirent. Caput VII.

ROmanos Coſs. cōmiciis creatos, ſortitís prouinciis aut ex-
tra ſortem datis, latinas ferias indicere conſueuiſſe plane per
ſpicuum eſt, Iouiq; latiali in monte Albano ſacrū facere qđ
latiar dixere, ubi carnem latinis populis dare mos erat, quæ
uiſceratio dicta. Eſt enim mons albanus inter albam & ur-
bem Romā tractu fere pari diſiunctus, ubi templū a Tar-
quinio ſupbo Ioui latiali conſtructū ferūt, ſacrūq; inſtitutū ad quod latini po
puli numero ſeptē & quatragita, ſtato tēpore, nō nunq̄ noctu ad lumīa fre-
quētes cōuenirēt, ibiq; nūdinas haberēt. Vtq; alii agnos, alii caſeos, nonnulli
lac, pleriq; molā ad cōmune æpulū afferrēt, & una taurū īmolarent cōcordi
ſuffragio ſtatutū erat, tauroq; īmolato & cæſa uictima, riteq; ſacrificio pfecto
ut quiſq; populus qui ad ſacrum acceſſerat, & quæq; ciuitas carnem poſceret
de tauroq; partem acciperet priſci moris erat. Principatus uero ſacri & publici
concilii caput, haud dubie penes Romanos fuit, quas quidem ferias concepti
uas non ſtatiuas eſſe, multi putauerunt. Cum enim feriaq; quattuor eſſent ge
nera. Statiuæ, conceptiuæ, impetratiue, aut nundine. Statiuæ fuerūt quæ ſta
tis diebus ac menſibus ſeruātur ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Conce-
ptiuæ quæ in diem certā a Pontifice uel magiſtratu concipiūtur, ut Latinæ Se
mētinæ, Pagonalia, uel compitalia, Imperratiuæ quas Conſul pretor ue, aut
Pontifex Maximus pro arbitrio indixit. Nūdine uero ſemper Paganorum ha
bitæ ſunt feriæ, quas Hortēſius nefaſtas eſſe ſanxit, ut ruſticis qui nūdinan-
di cauſa in urbem uenerant, lites componere & leges accipere facultas foret.
Quod quidem ſacrum uelut āniuerſarium ſine praculo nec pretermicti nec
ſupprimi poterat. Ideo ſi dilatum aut omiſſum foret, pi.culum admicti puta-
batur. Namq; illud iterari aut intermicti uel non ſuo tempore celebrari pro-
digium erat. Propterea. C. Flaminio quod ſecundo punico bello. Coſ. latiſ-

nas non indixiſſet, neq; ſacrum in albano feciſſet, ſed lixæ modo ſine more ſi
ne auſpiciis ad exercitum profectus eſſet, dirum fuit, & haud multo poſt, pu-
blica clade expiatum. Siquidem ad Traſimenum cũ inconſulta audacia in ho
ſtes irruiſſet, depulſis & diſſipatis copiis, totoq; exercitu profligato, & nefan
da cede afflicto, pretermiſſi ſacri penas dedit. Quod ſi in eo ſacro, non om-
nes latini carnem accepiſſent ſed aliqui dilati preteriti ue fuiſſent, aut neglectæ
cerimoniæ intermiſſum ue ſolēne eſſet, tanq̃ non rite exhibitum foret, denuo
inſtaurari oportebat. Ea uero quæ non ãniuerſaria ſed kl'endaria dicuntur ſa-
cra, ſi quo caſu aut fortuna dilata uel ſuo tempore omiſſa forent, & diferri &
nouari & repeti poſſe ſine piaculo ueteres credidere. Has ergo Latinas Tarqui
nius a principio in unam diem indixit, Poſt Reges uero exactos altera populi
iuſſu adiici cepta fuit. Demum reſtituta plebe que ad ſacrum montẽ ſeceſſerat
iu tres aut quattuor dies indictas a Conſule uel prefecto Latinarũ fuiſſe. Inter
iecto deinde tempore in decem dilatas ſeruataſq; inuenimus. Vltra quos, duo
etiam poſt latinas religioſi dies habiti, quo tempore, ſolẽne ludicrum in capi-
tolio fieri, quadrigæq; concito curſu decertare, uictorq; certaminis in palmã
uictoriæ, abſynthium bibere ſolebat, quibus diebus, ſi eum latinis & populo
Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabãtur. Namq; in di
ctis feriis latinos populos inuicẽ arma ſumere aut acie decernere, uel agros ho
ſtili modo uaſtare ſine graui prodigio non decebat, tunc enim odia offenſio-
neſq; quieſcebant. Cumq; poſt pugnam cum ueientibus ad ueſuuiũ, fœdus
ictum fuerit cum laurentibus, deinceps ſingulis annis poteſt decimum lati-
narum denuo innouari ſeruatum eſt. Sed ſicut hoc ſacrum in albano, ſic Vene
ris templum lauini celebre latinis populis erat, ad quod conuenire, & ãnua ſa
cra ſtato facere aſſuerant, quorum Ardeates qui antiſtites templi erant præci
puam geſſere curam. Manſitq; in poſterum ut ſi quod nomini latino impen-
deret bellum, uitandæ iniurie cauſa, in Albano aut ad lucum ferẽtinæ quid fa
cto opus foret, cõmuni concilio decernerent. Anagnini autẽ concilium Herni
cis populis in Circo quem maritimũ uocant indicebant. Grecis uero conuen-
tũ Amphictionum ab amphictione Heleni filio inuentum, quod fuit ſanctiſ
ſimũ Greciæ concilium, huius inſtar ſacri tenuiſſe dicunt, ad quem duodecim
florentes Greciæ urbes inicio ueris & autũni conuenire, & Cereri ſacrum face
re deq; maximis rebus cõmuni decreto decernere ſolebant, quod ad Thermo
pilas indicebatur, & philaicum uocant, fuere autem populi qui exciti ſedibus
illuc confluebant. Iones, Dorii, Perrebii, Bœcii, Medontes, Achei, Phthii,
Melienſes, Dolopes, Aeneanes, Delphi, & Phocenſes. Preter quos Homolo
ctos populos huius ſacri imaginem pretuliſſe tradunt. Diſſecto enim in mi-
nimas partes boue imolato, fœdus iungunt & ſacrum faciunt. Nec deſunt q
Dianæ templum quod eſt in laconiæ finibus, huius figuram optinere dicant,

Illic enim lacones & meſſenii ſtatuto ſacrificio quod in diem certam quot ãnis
faciunt crebra concilia indicunt, & aduerſus maximos conatus de ſumma re.
conſultant. Lugduni quoq; ubi Arar Rhodano cõmiſcetur cõmunis ara fini
timos conciuit populos numero ſexaginta, ad quod ſacrum ſinguli euocati in
genti coacta manu aduentabant, deq; rebus magnis, indicto concilio decerne
bant. Concilium quoq; etholorum quod panetolium uocant, magni nomi-
nis fuit, in quo niſi in Panetholico & Pyrrhiaco concilio de bello uel pace de-
cerni nihil poterat. In Palladis Ioniæ tẽplo, Pamboetia ſacra cõcurrente Bœ
tia tota, & concilia populorum magno concurſu ad omnes hoſtiũ motus fre
quentia fiunt. Et Panegyres Athenis quinto quoq; anno. Atq; in Neptuni tẽ
plo heliconii ab uniuerſis Ionibus conuentus & ſacrum fit, quod uocãt panio
nia. Fuitq; alter cõuentus amphictionum in troezena templo Neptuni incly
to, quo ex ſeptem ciuitatibus populi ad cõmune ſacrum pari uſu & cõmertio
coibant. Hæ fuere Athenæ, Praſium, Epydaurus, Egyna, Nauplia, Orcho-
menus, & Minyus, Apud Chares autem Criſaorei Iouis tẽplum omnibus
Charibus cõmunis concilii locus erat. Et Sybaritis Omarii Iouis delubrum
in quo Sybaritæ Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Doriis in Epytro
pio Appolline ad quem conuenientes cum uxoribus & liberis ſacrificant, ibiq;
ex omnibus oppidis & uicis ſiqua conſultatio fieret, ciues & incolæ concilio
adeſſe aſſuerant. Pre ceteris uero Sẽnonum cõuẽtus fertur ĩmaniſſimus, quo
omnes eiuſdem ſanguinis, ſtatuto tempore in ſyluã religione ſacram conue-
niunt, cæſoq; publice homine, barbara feritate uictimam faciunt & de bel-
lis conſultant. Præter quos fuit cõuentus in olympia Dianæ Alpheoniæ iux
ta Alpheum, Sicut Elaphiæ, & Daphniæ ac laureæ, qui annis ſingulis ſtato
die celebrantur. Vni ſoli feruntur Britanni qui cum uariis factionibus laborẽt
ad ꝓpulſandũ cõe periculũ nullos aut pauciſſimos cõuentus habẽt, ita fit ut
cum uires conſociatas non teneant, dum ſinguli oppugnantur, uniuerſi ſuccũ
bant, in Albano autem, qui populi cõuenirent & carnem poſcerent. Hi ferme
traduntur. Albenſes, Albani, Eſolani, Accienſes, Abolani, Nubetani, Bolã-
cii, Coretii, Ortenſes, Latinienſes, Longani, Manates, Macrales, Munien-
ſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Siſolen
ſes, Tolerenſes, Corniculani, Ficulei, Vetuſcamerii, Amerioli, Tutienſes, Ve
natulani, Vicellẽſes. Præter hos fuere Ardeates, Violanẽſes, Bubetani, Cor
ni, Varientani, Gabini, Lauinienſes, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bo-
uillani, Preneſtini, Pedani, Corniculani, Atricani, Scaptemii, adde ẽt Laurẽ
ſes cum quibus & Romanis poſt decimum latinarum ſingulis annis fœdus
renouatur ut percenſuimus.

Q ui ludi Olympici, q Phytii, qui Iſtmii, & qui Nemei, olim apud Græcos, et qui Circenſes Romæ fuerint. Capvt VIII.

QVæ uictoribus premia in ludis Olympicis fuerint, quibus ue
coronis donarentur, a nonnullis quæſitum eſt. Olympicos
enim ludos propter Olympii Iouis delubrũ, quod in Achaia
fuit celebratiſſimũ dictos accepimus, qui iuxta Pyſam & Eli
dem, in campo cui Olympia nomen, magno conuentu to-
tius Grecia, certamine gymnico & equeſtri celebrari conſue-
rant, quod delubrum in agro Pyſano ab Elide trecentis fere ſtadiis aberat. Py
ſæ autem pars erat Olympia. Q uos ab Hercule inſtitutos in Pelopis hono-
rem, anno mundi quatricenteſimo ſupra quattuor millia fama diſtulit, In qui
bus primus Corebus qui Olympia uinceret fuiſſe traditur. Ipſumq; Herculẽ
ſtadium illic metatum quod maius q̃ reliqua fuiſſe memorãt. Q ui quidem
Hercules non is fuit qui ex Ioue & Alcmena natus fertur, Sed qui in Creta
genitus inter Ideos Dactylos adnominatus eſt, certantibus ibidem Hercule
Pœneo, Epymede, Iaſio & Ida fratribus Ideis. Nonnulli ab Iphito eius filio,
et licurgo Olympicos iuẽtos primũ autumãt. Pleriq; Oenomaum ludos &
equorũ curſus apud Elidẽ edidiſſe uolunt, quorum prefecturã Helei longo tẽ-
pore habuere, in quibus agrigentini equi atq; Aetnei ſemper preceleres habiti,
et Ex epyro primas in Olympiacis meruere, atq; ex Venecia, in ſacris certami
nibus ſæpe nobilitati ſunt, præcipui uero Nyſei quibus Perſarũ Reges utebã
tur, & apud Eleos educati quibus non ſegnis equorũ cura fuit. Q uippe qui
equas finibus eductas inirifaciant, quod eſſet experimento cognitum miræ fe
licitatis prolem inde puenire, Sicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos
pecudibus admictunt, ut fecundiſſimos habeant fœtus uberes & queſtuo-
ſos, laudaturq; Atheas Rex ſcytharum quod tanto equorũ ſtudio flagrarit
ut equum ipſe pecteret & manibus ſuis ornaret, qui cum a legatis Philippi con
ſpiceretur, an ipſe idem faceret interrogauit. Fertur tamen Alcihiades ſeptem
quadrigas miræ pernicitatis ad Olympia deduxiſſe & uictor fuiſſe, & Hecra-
tides Theſſalus equa pregnãte Olympia uiciſſe. Atq; Archidami Sparthano
rum Regis filia inter feminas uictricem palmã tuliſſe. Ab Homero autẽ cele-
bratur Clytoneus pheacum uelociſſimus, in Paleſtra Eurialus, in ſaltu An-
chyalus, in pugillatu laodomas, in dyſco Elatreus. Præceteris prodit Theo-
genes curſu lucta & pugillatu ita celebris famæ ut mille & ducentas coronas
tulerit. Et glaucus de mili filius qui cũ ipſum arãtẽ pugno excuſſum uomerẽ
aratro indidiſſe cõſpiceret pr̃, admirans illũ produxit in Olympia, & cũ arte
aduerſarii eluderetur Pater clamauit τιϛ απαρότρου id eſt uulnus ab aratro ut
tã fortiter percuteret ſicut olim pugno uomerẽ aratro indiderat quod ille au-

dicns & tunc

diens & tunc uicit & ſepe alias. Hoſq; ludos qui uarii & multiplices erant, nã Paleſtra, pugnis, curſu & lucta certabatur, quarto quoquo ãno celebrari, qď tempus Olympiadem dixere, unde Græci ãnorum curricula & tempora dinumerãt, atq; in his decem prefectos ſorte ductos diiudicare celebris fama eſt, uictoreſq; quorũ uirtus præcipua fuit. Oleaſtro coronari, uel Calliſte phano (oleæ enim genus erat) uelut grande uirtutis precium ferrent & pˉter coronã uictori ſtatuam Olympiæ dicari, Tam & ſi Olympiæ uictorem, coronis aureis aut æneis uulgo donari quãdoq; proditum ſit. Antea. n. in ſacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit, ſic Athenis panathenea quibus peplũ Mineruæ ferebatur ſingulis luſtris ſunt fieri ſolita, in quibus ſolẽni carmine per tubicinẽ & preconẽ ludicrum indicebatur, nudoſq; ad Certandũ ingredi athletas, neq; cõgreſſurum quẽpiam cum quo certaretur eligere, ſed cum primo prodeunte congrediendũ eſſe. Neq; ad ſpectandũ mulieres admicti preter unam pherenicem, quæ mater filia & ſoror Olympionicarum fuit, & ceteris ſacerdotes mulieres, neq; barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Mylciadi certamen equeſtrẽ & Gymnicũ Cherſonitæ fecerunt, in quo nulli lampſaceno pugnare permictitur, proditũq; memorie fuit, a prima Olympiade uſq; ad uigeſimã ſextam Heleos Olimpiaco ſemper certamini prefuiſſe, in quo licet prius Atlethæ ſub ligacula ferrent, poſtea lacedemonii decertantiũ corpora nudari mox oleo perfundi edocuere. Primus enim qui nudare corpora in Olimpiis agreſſus fuerit Hacãtus lacedemonius fuiſſe traditur, antea enĩ pudori ducebãt, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoq; inſtitutũ ut qui largitione corruptis aduerſariis pugnarent, quiq; athletæ ad preſcriptũ tempus non uenirent, multa plecterentur, utq; nefario ſcelere conuicti aut crimine dãnati, nec in certamen uenirent neq; ante commiſſionem ſpectaculi ad immolandum accederent. Quippe Athletarum parẽtes & omnem ſtirpem citra labem eſſe uoluerũt, Sorte quoq; duci ad pugnãdum paria athletarum. Et de loco interſe pugiles decernere, exemplis ſæpe probatum eſt. Que ſortitio fiebat ut calculis in urnam coniectis binæ compares licteræ inſcriberẽtur, quiq; eductis ſortibus pares ſortiti erant, inuicem cõmicterentur. Horum imaginem ludorũ Cato Romã tranſtuliſſe dicitur, cũ in Theatro ſpectacula edidiſſet, uictoribuſq; non ex auro ſicut olim, ſed ex oleaſtro ſicut in Olympicis coronas propoſuiſſet, cuius exẽplo Auguſtus, poſt pugnã Acciacam Olympicorũ imaginẽ & ludos illis emulos apud Accium in ſinu ambracio Appollini conſecrauit, illorumq; curam multis propoſitis coronis lacedemoniis demandauit. Preter quos in agro leontino Olympicos ludos Herculi Paleſtræ inſtitutos Diodorus memorat, qui ſi intermicterẽtur ſacerdotes muti fierent, et ſi ſacra repeterent liberarenť morbo. Ferturq; Sylla, Olympiade quinta & ſeptuageſima ſupra centeſimam, Athletas & reliqua ex Olympiis certamina

Romā traduxiſſe, & ſolū ſtadii curſum illis reliquiſſe. Nero uero contra. Nāq; agona muſicū Olympiis addidit & primus preter aſſuetum celebrauit, in quibus aurigauit & coronā meruit. Fuitq; literis proditum ſi libet credere, ab imolato tauro, deo quem Miodem uocāt, dum Olympiorū celebritas manet, muſcas ad unū cateruatim piſas cōcedere, rurſuſq; ludis abſolutis eodē reuerti. Sicut in leucade apud Aecum Apollinis ubi panegyri celebritas futura erat, muſcas boue imolato illius diſtentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, a Phitone interempto. Pythii dicti in Appollinis honorē celebres fuere, a Dyomede primū inſtituti magna religione ſacri, in quibus uictores lauro coronati triumpharunt. Qui apud delphos in phocide ubi templū Apollinis erat, magnopere culti cō:celebratiq; ſunt, in quibus Comediæ & tragediæ, & alia fabularum argumēta ſpectatoribus exhiberi atq; ad ſpectandum tibia & cātu inuitari ſolebāt. Tertii Iſthmii in Iſthmo achayæ iuxta Corinthū in megarenſium ſinu delubro Neptuni inclyto inter Ionium & Egeum a conuentu totius Achaiæ profuſis ſumptibus fiebant, qui in honorem Melicerte ſeu palemonis aut portūni Marini dei māſere, quos quidē noctu a principio mox die celebrari inſtitutū eſt. Hos enim a Theſeo emulatione Herculis q Olympia inſtituit primum inuentos memorant, qui & quinquēnales erant, tanta religione ſacri, ut cum eos Cypſelus Tyrannus Corinthius intermiſſo more reliquiſſet, illorūq; prope intermortua memoria eſſet, ne tanta celebritas pretermitteretur. Corinthii aliquando enixius ex omni ſeculorum memoria ſolēnes celebrarūt, quos tanto deinceps ſtudio coluere, ut ne deleta quidē Achaia a.L: Mūmio, & tota Corintho maximo bello conuulſa, ab eorum ſpectaculis deſiuerint. Cumq; deſerta Corintho celebrandis ludis ciues ſupereſſe nequirent. Sicioniis proximis incolis ne celebritas intermitteretur, cultum curāq; demandarunt. In quibus præcipuus honor ſpectaculi Atheniēſibus datus. Si quidem tantum ſpacii quantū uelum nauis occuparet, ut cæteris preferrentur ſubſelliaq; precipua haberent, cum corinthiis conueniſſe dicuntur. Et q̄uis in Iſthmo uictores apii coronam premium ferrent. Poſtea pinea coronari, decmū a Solone ut qui Iſtmia uiciſſet centum Dracmas qui uero Olympia quingentas ferret, cautū fuit, Præter quæ munera hoc etiam uictori tributum eſt, ut uictor ſtatua donetur, illiq; publice decernantur alimenta. Si aūt ter Olympia uiciſſet, Statuæ quas Iconas uocant, ſimilitudine mēbrorum expreſſa dicarentur. Nōnunq̄ ut cum quadrigis triūphantium more uectentur in patriā aut pro ampliori munere, coronis uictiſq; exornētur. Reuerſuriq; diſiecta parte muri urbes incant, ſtatuaq; In foro & perpetua imunitate fruātur. Adeo ut Græcis Olympionicē eſſe maius cenſeretur munus q̄ Rome de hoſtibus triūphus. Quod Romanis etiam in uſu fuit, ut Athletas qui ſacris certaminibus coronam meruiſſent, uacatiōe munerū, curæ tutelæq; & perpetua imunitate donarent.

Q uartos autẽ Nemeos a Nemea Sylua in Archemori honorẽ inſtitutos
ferunt. Hic enim Lycurgi filius Opheltes dictus cui a ſerpente interempto in
patris ſolatium ludi manſere, quos dicunt Nemeos, quorũ non minor appa-
ratus & celebritas erat. Tam & ſi a Molorcho qui Herculẽ ſuſcepit hoſpicio,
cuius filius a Leone interemptus fuerat, eo enecato primũ inſtitutos dicant,
in quibus maiorum imagines ſicut in funebri pompa longo ordine repreſen-
tari, atq; equorũ curſu, ſimul diſco, ceſtu, & Paleſtra dimicari, uictoreſq; apio
coronari ſolebant. Ideo quod ſuper hanc herbam reptantẽ puerum a dracone
interemptũ ferant. Inde fuit Græcis apii corona funeralis, maiorumq; ſepul-
chris ex apio coronas apponi, illoq; ornari & tegi ſeruatum eſt, quæ ſepulchra
les dictæ. In quibus nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximiæ, ex-
cuſſo rectore polynice, palmã tuliſſe. Præter quos fuit delphis Cycharedo℞
certamẽ quod & pythia dixere ad quod Cycharedi Tibicines & fidicines con
currebant, & in Delo certamen a Theſeo inſtitutũ in quo, nouo exemplo pal
mæ uictoribus dabãtur, Romæ uero. P. Cornelio Aruina & C. Mario Ru
tilio. Coſs. palmæ primũ uictoribus dari ceptæ. Alexãder uero Macedo e Per
ſa arbore coronas propoſuit primus, Pergami autem & Athenis fuit pugna
gallinaceorum & Coturnicũ, tanti decoris, ut ad illud tanq̃ gladiatorum mu
nus effuſiſſimo ſtudio, omnes cõuenirent. Et certamen picturæ Corinthi &
Delphis. Et Egynæ ſacra certamia ab Eaco inuẽta, & Thebis Heraclea & Io
lacea Megaris uero Dioclea. Et ob taurũ a Theſeo interfectũ Marathonea in
quibus phialam argenteam uictor accipiebat. In Delyciacis autem bouẽ, ſicut
in certamine Dyctirãbo℞ poetis dabatur bos, uel tripos cũ inſcripto epigrã-
mate, & Sparthæ in certamine poetarum, premium ex farina & melle quod
Syrmeã dixere. In Panathaneis uero olei Ceramũ uelut amplum preciũ ui-
ctor accipiebat. Ea quidem duplicia fuere, nam & magna quinto quoq; ãno
& minora ſingulis fiebant, apud Pellenen erat Appollinis Agon ubi ex argẽ-
to propoſita premia certãtibus fuere, que Theoxenion uocabãt. Et aqud pla
teas certamen Gymnicum in quo coronæ dabantur ex auro. Et ludi Eleuthe
rii quod illic Grecorum copiæ Mardoniũ cum trecentis millibus Perſarum de
leuiſſent, & apud Rhodios ludi qui uocantur Halia, atq; certamẽ Hyrundi-
nũ et cornicũ. Erantq; feſta Iouis Diaſia, & Pãdia, ſicut Iunonis Herea, Mu-
ſa℞ Muſea, Cereris Demetria, Mercurii Hermea, In q̃bus Chlenæ ueſtes pel
leicæ dabant, quæ ſæpe in agonibus fuere p̃mia, Gymnica quoq; in honorẽ
Androgei Minos ſtatuiſſe fertur, in q̃bus premiũ uictori pueros propoſuit,
apud Nemeã uero obſcura quadam ambage Hipposelinũ dabatur donum,
quibus muneribus cum prefacione uirtutũ, uictores donabãtur, Præter quæ
fuerunt Promethea ut currentes in Paleſtra tedam ardentẽ geſtarent, eamq;
defatigatus proximo iſq; poſtea defeſſus alteri & deinceps alius alii traderet,

aut troiæ decurſionem, ultimus uero quod ex collatione populi fiebat ærarius
dictus. Equis enim mira uelocitate currentibus inſidentes leuiſſimos currus
ingenui pueri, curſu q̃ citatiſſimo agitabant, qui præcipua arte ſatis gnari do-
ctiq; erāt examuſſim ſeruare normā ne ipſi aut quadrigæ agitatæ aliquo tē
poris pūcto metas cōtingerent, utq; p̄ſingulos miſſus idē currus per quina ſpa
cia ſine offenſione circuiret. Quæ quidem metæ cum antea ligneæ fuiſſent,
Claudius auratas inſtituit. Fuitq; moris ut ante cōmiſſionem circenſium,
miniſtri cum equis deſultoriis miſſus exituros nūciarent. In his quoq; qua-
tuor factiones pro anni tēporibus, uidelicet Veneta quæ cerulea, Praſina quæ
uiridis dicta eſt, Alba & Roſea miro fauentium ſtudio coli celebrariq; ſolitæ
ſunt. Viridis enim color Veri dicatus erat, Eſtati roſeus, Hiemi Venetus, Al
bus autūno. Nonnulli uero per elementa colores diuiſere. Quippe Hiacyn-
thus aeri dabatur, Coccus ætheri, biſſus terræ, purpura mari. Pannoq; uer-
ſicolore perſingulas factiones certabatur, in quibus ſpectantium fauor & au-
ra popularis gratiaq; & ſtudium ad uictoriam multū loci dedit. Nam tan-
to fauentiū ſtudio hinc inde certabat, cū ſuos quiſq; clamore & plauſu foue-
ret, ut magis ſtudio, & colore pāni ac fauore quo affecti erant, q̃ uera uirtute
niterentur, iſq; popularis fauor & gratia non dubiam plerūq; uictoriam de-
dit, Adeo ut non populus modo ſed & principes ingenti ſtudio & gratia fa-
ctionū contenderent. Siquidem Vitellius uenetæ factioni ita addictus erat, ut
eos per æqua & iniqua amplo fauore proſequeretur, adeo ut quoſdā qui clare
maledixerant occidi iuberet. Sicut Praſinæ deditus erat Caligula & Nero Cæ
ſar, Caligula enim Sextertium uicies agitatori Cythico contulit. Nero uero
cum quereretur tractū Praſinum agitatorem & ob id iurgaretur a magiſtro
de Hectore ſe loqui mentitus eſt. Fertur autem Verus Antoninus a Vene
tæ factionis hominibus quam odio execrabili proſequebatur intoleranda pro
bra & contumelias tuliſſe, quod contra eos Praſinæ ſtuderet, illoſq; ſtudio &
commodis proſequeretur. Caracalla uero cum in aurigam cui ſtudebat, Popu-
lus cauillatus eſſet, exercitum Imiſit & pœnas exegit. Ad has quattuor factio
nes alias aurati purpureiq; panni Domicianum addidiſſe Suetonius memo-
rat. Erantq; Circenſium duo genera, patricii qui per patres, plebei qui per ple
bem agebantur ſtato die, menſe Nouembri, quos Claudius Imperator ſæ-
pe cōmiſit & celebrauit. In quibus preter ſpectacula etiam deorum ſimula-
cra non nunq̃ Imperatorum & Ducum imagines habitu triumphali ob ſtu
dium fauoremq; popularem erga principes equeſtres aut pedeſtres, aliquan-
do uictorias cum palmis. Ferculaq; & tenſa curruſq; elephantorum produci,
& p̄lata pōpa efferri ſolebāt. Quare Germanici equeſtrem ſtatuā ex ebore
circenſi pōpa prelatā cōperimus. Et Antoninus defunctæ fauſtinæ imaginē
cunctis circenſibus p̄ferri uoluit, q̃ quidē imagines nōnūq̃ aureæ uel argēteæ

plerumq; erant gypſee, aut ex hebore, in quo illud adnotatũ fuit, ut loca per quæ pompa & deorum ſimulacra uectabantur, ne recondita ſacra e tenaculis deſpicerẽtur oraculo monitiuelis cooperirẽt. Preualuitq; mos, ut pretor alius ue magiſtratus qui ludis preerat, mappam aurigis mitteret, & curſus ſignum daret, quod erat futurorum Circenſium initiũ, id quod a Nerone certo euentu ceptum ut Caſsiodorus ait fluxit ad poſteros. Poſt quos adnumerantur Circenſes Cereales & Seculares atq; alii nauales, ubi in circo maximo imiſſo euripo, naues metis appoſitis ne illas contingerent curſu præcipiti concurrebant. Illud utiq; non in poſtremis fuerit, quod tam in circenſibus q̃ ſacris certaminibus magna cura ſeruatum eſt, ut qui intempeſtiue ſurgunt aut qui ante alios exeunt colaphis cedantur. Quodq; qui coronã meruiſſet tanq̃ ad ſupremum faſtigium uentum foret, nihil ultra de uiriũ aut artis incremẽto ſperaret. Vtq; non minus bonos forteſq; uiros qui ad certamen prouocarent, neq; cum quo certaretur inuenirent, cum nemo luctari aut cõgredi auderet, q̃ eos qui fortiter pugnaſſent & uiciſſent, merita palma aut poſito conſtitutoq; premio donarent, neq; enim minus coronari pugiles qui abſq; ſudore in certaminibus, q̃ qui pugnando palmam aſſequuti ſunt cauebatur, licet adnotatum quandoq; exemplis legamus ut ſi Athleta eo fortitudinis proceſſerit ut non inueniret parem, plures uni obiicerentur cum quibus periculum faceret & decertaret. Nam ut uictor quis declaretur & uictoriæ inſigne ferat emulo opus eſſe dixerunt. Neq; pretereundem Gymnica certamina Eleis precipua fuiſſe. Thymelica Corinthiis, Scenica Athenienſibus.

Mirã exempla que in montibus & lapidibus hodie uiſuntur unde originem & cauſas duxerint. Cap. IX.

INgens cupido aios ſtimulauit illorũ, qui rerum naturæ originem & cauſas diligenti eſtimatione ſcrutati ſunt, quod orbis huius quẽ incolimus imenſi & in explicabilis, totiuſq; naturæ rerum cuius æternam uertiginem & irrequietum ambitum uidemus, principium & origo ſit, quod equidem inmẽſæ queſtionis fuit. Thales ille Myleſius inter ſeptem præcipue celebratus, cum quo ſacerdotes Aegyptii & uates Pindarus ex humore omnia conſtare dixerunt, Anaximenes ex aere, Heraclitus Ephræſius ſtoici & parmenides ignem, Anaximãder Myliſius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigentinus quatuor elementa. Plato deum & Hylẽ unde elementa deriuantur. Xenophanes aquã ſimul & terrã, rerũ originẽ principiumq; duxerunt. Epicurus autem leucippus & democritus Abderites ex Atomis ſiue ex paruis minutiſq; corporibus temere concurrentibus in

unū confuſis & condenſatis, omnium elementorum uim atq; ſubſtantiam rerumq; formas & figuras oriri dicunt. Indi & Bracmanes preter quattuor elementa quintam naturam ex qua celū & ſidera conſtarent effinxerunt. hāc q; rerum machinam & hunc terræ globum, quem incolimus quandoq; indigeſtum & confuſum nullo rerum diſcrimine aut ordine olim unum Chaos extitiſſe. Poſtea diuino conſilio & delectu, ſiue ex paruis huiuſmodi corporibus & ſempiterna illa incurſione athomorum, ſiue quia grauiora in profundum, leuia uero celeſti labefactata motu & ancipiti contentione diſtracta natura uolente in altum euolauere. hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aerem iſtamq; quam incolimus terram, mutuo licet contrario fulcta nexu, ex illa illuuione & turbulenta confuſione emerſiſſe, & prout plus minus ue illius denſatæ materiæ, uel humoris fuere participes, ita montes & ædita, nunc conualles & depreſſa, modo maria & flumina, fonteſq; & lacus, campoſq; ac diuerſas rerum facies & tanta naturæ miracula, ſummū illum artificem & rectorem deum, omnium conditorem tantæq; molis fabricatorem, diuino magiſterio examinato modo effeciſſe. Humoremq; in undas, leuiaq; in aera & ignes, quodq; minus defecatum erat, in terras diuina ſorte diſtincta receſſiſſe. Donec ad certam iſtam ſolidamq; peruenit ſpeciem, aeremq; quo fruimur, quemq; incolimus & haurimus. In hiſq; forte eueniſſe ut pleraq; alterius ſpeciei & formæ, in tante machinæ molitione cum terra ſimul coaluerint. Huiuſq; rei argumentum eſſe, quod terram mobilem & ſolubilem paulatim confuſam, longiſſimo æuo, in lapides dureſcere, diuerſarumq; rerum ſpecies intra lapidum uiſcera unum corpus effici. Illaq; ſimul in omni eternitate condenſari, ac diuerſas facies quottidie artificem naturam moliri uidemus. Quare diuerſi coloris marmora in quibus miſturas inexplicabiles in uno nunc corpore concretas inſpicimus, quandoq; diſiuncta & ſeparata, multiplicium corporum fuiſſe facile crediderim, quæ quidem res illius primæ originis & coaceruationis indubia argumēta prebet. Siue quod nonnulli tradunt diuerſis cardinibus inductis aquis, uel mari ſedibus ſuis excito, ſeu nimbis effuſis, diluuio quondam inundaſſet mundus. Poſtea cum fluctibus & mari omnia miſcerent, deſitis tempeſtatibus & terræ ſitu defecato, poſt tot aquarum moles & agitationes fluctuum, ſolidas apparuiſſe terras, propterea in montibus q̄uis longe a mari, ea quæ in lictoralibus uadis cernuntur nunc inueniri, & quamuis mediterranea, ſpecie tamen lictorali apparere. In memoria mihi eſt, lapidem duri marmoris non unius coloris uidiſſe in montibus calabris, longo a mari receſſu, in quo multiplices conchas maris congeſtas & ſimul concretas cum ipſo marmore in unum corpus coaluiſſe uideres, quas quidem oſſeas & non lapideas eſſe, & quales in lictoralibus uadis inſpicimus facile erat cernere. Quod ſi marmor in fruſtra diſſectum

reſecaſſes, etiam multiplices conchas ſingulis fruſtis quaſi natiuas conſidere et cum lapide una diſcindi uideres. Quod profecto multum preſtat argumenti, diſſimilia corpora diſiuncta prius, poſtea colluuione rerum miſta & longo euo coaceruata coaluiſſe. Quod genus marmoris in quo cōchilia uideantur plurima in Theſſalia & Hemonia precipue apparere authores memorant, Atq; in Aegypto ſalſuginem eſudare Herodotus tradit, ita ut in collibus editioribus ea quæ mari incito expuuntur facile conſpiciantur. Apud Megarenſes quoq; & omnem macedoniam ex rupium preruptiſſimis ſaxis lapides excauari non nulli teſtati ſunt, in quibus pleraq; ſpecie appareant littorali, multaq; edificia & magnas moles ex illis conſtrui. Iouianus Pontanus ad hoc æui uir haud dubie clarus ingenio factiſq;, cum pleriſq; nobilibus preſente me, ſermocinabatur, ſe in promotorio pauſilippi iuxta neapolim ui tempeſtatis ingenti lapſu ꝑruto monte, uidiſſe in medio abſciſſi collis, trabem ligneam undiq; latere montis, duro lapide cinctam, cum montis dorſo concreuiſſe & in unum corpus coaluiſſe. Et hanc rem mirificam quæ non minore miraculo fuit, ꝙ conchilia in mōtibus, non uni tantū ſpectaculo fuiſſe. Sed ne quis hoc fictum cōmentum arbitretur, Peruulgata res eſt, paucis ante nos ſeculis dum neapoli marmora edificii cauſa diſcinderentur, adamantem mire ſplendidū, non natiua uena aut rudi & informi ſed abſoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira celatura & arte, in medio marmoris cōcretum fabros inueniſſe, cumq; pro miraculo Regi dono datū inter cubiculi archana cōſpicuū fuiſſe, hodieq; inter illuſtria adnumerari. Preter quæ, mira profecto ſunt quæ a pleriſq; digna memoratu ꝓdūtur. Palamedes amicus meus calcariæ fornacis p̄cipuus artifex, ingenio gnauo & induſtrio, author alioq; grauis, ſæpe mihi retulit, ſe dū marmora diſcinderet, in medio ſilicis ꝙ niſi ui malleoꝝ dirumpi haud facile poterat, oleū quaſi in uaſe renclusum inueniſſe odoris immenſi et aſpectu iucundo, cui medica uis fuiſſe dicebatur, quo effuſo manus ſibi, diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, ſtante ſemper ſolida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit non equidem ſcio. Nos etiam apud authores legimus ſi uera tradunt, in Chiorū lapidicinis diffiſſo ſaxo caput effictum paniſci apparuiſſe, & ad betim hiſpaniæ lapides naſci, quibus ſciſſis ex puro auro fruſta & lapillos conſpiciant, & ab Europo uſq; elym quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in ſaxa mutari, aut quod de puluere putheolano traditur ꝙ marinis aquis tactis dureſcit in ſaxū, et in mari rubro ſyluas uiuere, oleāq; & laurū, in quibus fungi enaſcātur ꝙ mox ſole tacti cōuertātur in pumicem. Atq; in lucania cappadocia & Hierapoli Myſiæ, nō nullas eſſe aquas, ꝗbus uirgulta & ligna cōiecta, breui poſt lapideſcunt. Quod ſi aqs hoc datū eſt ſiue lege fatoꝝ, ſiue cōſilio dei, ꝙ reliqua mūdi opa eterna cōſtitutione molitur, ut arenas & glarrā, aliaſq; hoc genus ſpēs conſo-

lidet & indureſcat, quanto probabilius eſt, parentẽ rerũ naturã, longiſſimo æuo ea quæ diſiuncta fuerãt, phiſica ui & ratione conſolidare potuiſſe, cum ꝑſertim mõtes lapideſq; adoleſcere in dies, exhauſtaq; effoſſionibus loca ſua ui rurſus repleri, aliaq; attenuari & iminui. Ac maria quæ ſempiterna agitatione mouentur alia recedere pleraq; inundare ac locorum facies mutari quotidie ſpectemus.

Q uã uarium & multiplex iuſiurandũ apud diuerſas gentes fuerit & ꝑ quos deos iurare conſueuerint. Caput X.

QVam uarium & multiplex iuſiurandum apud gentes fuerit a nonnullis proditum memoriæ eſt. Per terram per amnes per fontes, ꝑ undas fluentes, ſmaniſſimũ ſtctiſſimũq; iuſiurãdum fuiſſe Grecorum ueteres credidere. Apud eoſdemq; q ſanctam & inuiolabilem preſtant fidem, in Theſmopheræ hoc eſt legiferæ Cæreris templũ deſcendere, & quibuſdam exhibitis ſacris deæ purpuram induere, incenſiſq; facibus uelut preſentibus numinibus per quicquid eſt deorum deierare ſolebat, aut per regium ſceptrum in quo iura dabant teſte Homero, quod prepotens iuſiurandum regibus uiſum, ita ut maxima obſtricti fide tenerentur. Nonnũq̃ uerre apprehenſo & ſtricto in iugulum gladio, celum, terras, ſolẽ, & ultrices furias aduocare & teſtes facere, mox uerre imolato & in mare deiecto iuſiurandum prebere, quo preſtito nihil præterea querendum homini erat. Athenienſibus ex ſolis Grecis per iiſdem iurare licuit. Nonnũq̃ deorum aras tangere ſanctiſſimum iuſiurandum putabatur. Apud Thebeos per Oſiridem. Scythis per ſolium Regis, aut per uentum & acynacem, ſolẽne iuramentum fuit. Apud Epidauros per Semelem, apud Thraces ꝑ Mercurium, Maſſagetis per Thanaim & Meotidem paludem. Capadocibus per montem quem pro deo colunt. Perſarum mos erat per mithram hoc eſt ſolem iurare. Aegyptii allium porrum & cæpas uelut ſanctiſſima numina uenerati ſunt, que fallere aut illorum periurio aſtringi ſine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno per Capparim. Ioãnes per Cambrem, Lampon per anſerem. Socrates per canẽ & platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercum & hircum. Sophlocles per la perſas hoc eſt Caſtorem & pollucem, deierare conſueuiſſe. Ethiopes per defunctos quos colebant in uita quorũ corpora uitro ſeruabãt deierarũt. Lacones per Sparthanos & Argyuos deos. Armenii iuſiurandũ de rebus magnis in templo Anaitidis deæ quam maximi numinis inſtar habebant, ab ipſiſq; religioſe colebatur preſtare conſuerant. Apud non nullos per obſcenos & fedos cibos, ab aliis per caput alterius, aut per menſam & fruges, nonnunq̃ ſuper deſectis carnibus aut militaribus armis, apud Syracuſanos tactis

certis ignitis iurabatur. Grecorum pleriqꝫ per Rhadamantũ. Pithagorei per
quaternionem, ſiquidẽ hunc numerũ ad animæ integritatem ſpectare dicũt
in his fuere mens, Scientia, Opinio & ſenſus, Aphri per uiros inſignes q uir
tutibus enituere. Peni per patrios deos, fidem iureiurando ſacrarunt. Orphe
us autẽ ſi quis diuinam iuſticiam acteſtari uellet, per numina octo iurare per-
miſit, ignem, aquã, terrã, celum, Lunam, Solem, Phanẽ, & noctẽ. Philoſo-
phi per Socratẽ, tanq̃ numen ſanctiſſimũ. Indi per aquã ſandaracinam quæ
apud magos e fonte manabat, maximũ iuſiurandũ eſtimarunt, ita ut degerã
tes graui nexu & certiſſimo exitio tenerentur. Neqꝫ omiſerim prienenſiũ ſpe-
ctatiſſimũ iuramentũ, qui cum ad internicionẽ ad locũ qui dicitur quercus cũ
Myleſiis graui bello decertaſſent, in eoqꝫ liberos & cara pignora amiſiſſent, ſi-
quid ſanctiore foedere firmare uellent, per tenebras quæ apud quercum deie-
rabant. Sicut Augilis qui circa Cyrenem ſunt, & Naſamonibus niſi per ma-
nes defunctorum, quos ueluti deos colebant, iurare fas erat, illorum ſepulcra
contingentes, quod Egyptiis quoqꝫ in more fuit, ut per defunctos quos in ſi
ctilibus circa templa condiderant maximũ putarent iuſiurandũ, contra cuius
religionem uenire non liceba t. Penorũ mos traditur, ut aram & ſacra tangen
tes, uel agnũ leua, dextra ſilicem tenentes deos hominesqꝫ conteſtentur, ut ſi il
los ſciens falleret, ita ſe Iuppiter feriret q̃admodũ ipſe agnũ percuteret. Quin
etiam uetus Romanis inoleuit mos, ut iuraturi per Iouem, modo ad deorum
aras ſacrificio p̄fecto, ignem aram atqꝫ exta tangerent, modo ſuper cæſis ho
ſtiis iurarent. Nonnũq̃ lapidem ſilicem tenentes hæc ad uerbum proferrent.
Si ſciens fallo me Iuppiter ſalua urbe arceqꝫ bonis eiiciat, uti ego lapidẽ hunc
eiicio, quibus enũciatis lapidem manu emictebat. Ideo per Iouem lapidem ſo
lẽniſſimum ſanctiſſimũqꝫ iuſiurandum ueteribus fuiſſe proditum eſt. Illudqꝫ
intentiori cura ſeruari oportebat. Quod quidem in foederibus publicis ſolẽ-
nius p̄ſtabatur, ut foecialis ſumpto manibus lapide, pactis cõuentis ſtare pro
micteret, in hæc uerba, ſi recte ac ſine dolo malo hoc foedus atqꝫ hoc iuſiuran
dum facio, dii mihi cuncta felicia preſtent. Sin aliter aut facio aut cogito, cæte
ris omnibus ſaluis ſolus Ego pereã uti lapis hic e manibus meis decidet, poſt
quam precationem manu lapidem eiiciebat, cui iuramento nullis opibus nul
loqꝫ negocio contra ire fas erat. Præter quæ frequens Romanis fuit iuſiuran
dum per deos & deorum numina, perqꝫ terram mare & ſidera Sicut per deũ
fidium qui Sabinorũ deus eſt, cuius ædes in quirinali fuit, per parẽtes uero p̄-
ſtari iuſiurandum illoſqꝫ iuramẽtis aduocare, illiberalis ſermo eſt habitus. Pre
cæteris autem ex omni memoria ſanctiſſimũ iuſiurandũ apud Romanos ui
ſum eſt, ut iurans terram tenens, celum deoſqꝫ conteſtans, conceptis uerbis
ſe & caput ſuum, ac ſtirpem & familiam bona & fortunas quibuſdam additis
precationibus deuoueret. Poſt aliquot uero tempeſtates per ſalutẽ & genium

principis deierare, longe preſtantiſſimum iuſiurandũ haberi ceptũ, cui nulla
ui nulloq; imperio contra ire fas erat, Quod Tiberius Cæſar de ſe preſtari ue
tuit. Nam ne in acta ſua iurarent, neue nomen ſuum teſtarentur aut genium
obſtinatiſſime reſtitit. Quod etiam de Nerone proditur, ut cum ãtea in acta
principium iurarent magiſtratus, collegam ſuum Antiſtium in ſua acta iura-
re inhibuerit. C. Caligula maximum iuramẽtum nec pro concione nec ad mi
lites niſi per nomen Druſillæ preſtitit, cui plus nimio addictus erat. Claudius
uero per Auguſtum. Eſt quoq; omniũ ſermone celebratum, & magnis euẽ
tis periculiſq; expiatum, quod in ara Palyſcorum Lacu ſeû Cratere religioſo
breui & profundo ſemperq; lurido apud Siculos iuramentũ preſtabatur, ad
quem multiplici ſcaturigine ebullientem, iurantes ſponſione facta religioſe ac
cedebant, & qui caſte & ſine labe criminis iuraſſet, illeſus & ualidus abibat, q
uero cõtra religionem iuriſiurandi fidem abiuraſſet, reus criminis, in lacu de
merſus, leſæ conſcientiæ & peierati numinis morte penas dabat, in quorum
templo fama fert Chrateres quoſdam incerta & ceca origine, igneos globos
perpetim euomere, & feruentem aquã tetri odoris inde eſtuare. Quod Ari-
ſtoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit qui iuxta palicos in Sicilia ma-
nat, in quo tabellas inſcripto iuramento ſi recte iuratũ foret ſuper natare, neq;
liquore perfundi aſſeuerat, ſi perperam protinus in profundum rapi neq; ap-
parere ultra. Idem in Sardinia quaſdam aquarũ ſcaturigines facere. Nam ubi
periurium erat, quicunq; in eis in merſus cecitate admiſſum facinus luebat,
qui uero integer ad iuſiurandum acce:debat, incolumi fama clarius cernebat,
Iuxta Thianã quoq; fons Ioui ſacer, frigidus ebullire traditur, qui cum cæteris
foret in noxius, periuris ſolum puſtulas liuentes, & uomicas facit calamitoſas.
Atq; in Bythinia iuxta Brieti templum fons cerimoniis ſacer manare feruen-
tis naturæ, ubi periuri uelut urente flamma necabantur, ita ut magno malo p
iurium lueretur. Tenet opinio in Archadia apud aq: ã ſtygem quæ e petra ma
nabat, preſentiſſimi ueneni, ad Honacrim, idem iuſ urãdum preſtari ſub inſi-
gni documento ſpretæ religionis. Namq; in fraude & perfidia deierantium ex-
tremi diſcriminis erat. Sicut ſubterraneus ſpecus ad Corinthum qui Palemo
nis dicitur a nemine adiri fertur, ſine periurii pena memorabili. Fuitq; in uſu,
apud Athenienſes ut iuſiurandũ quod publice in fœderibus preſtabat͂ poſtq̃
per Senatum exhibitum erat, quo ſanctius foret, queſtores, apud Argos ue-
ro pretores confirmẽt, apud Mantineam uates & belliduces. In Elyde autem
opifices & legum periti, nequid repentino motu Imperitæ multitudinis, mu-
tari, aut ſecus fieri diciq; poſſet. Pre cæteris uero maximũ uinculum iuramen-
ti apud Sãnites uetuſta religione fuiſſe traditum eſt, ut ara in medio conſtitu-
ta ac cæſis uictimis omni aditu perſepto, iurans introducatur, & futiali carmi-
ne inter ſtragem uictimarum dira execratione aſtringatur, qui etiam archadi

bus mos erat, inter cedes uictimarum ſolẽnem fidem & iuſiurandum dare.
Grecis uero libantes diis in edibus ſacris iurare, magnum uinculum iuramen-
ti exiſtimatum eſt. Illud utiq; profuerit admonuiſſe diu ſeruatum apud Ro-
manos, ut neq; uiri per Caſtorem neq; mulieres per Herculem, iuſiurandũ
darent, per pollucem uero utriq; iurare non uetantur. Sepius tamen maſcu-
li per deos, mulieres per deas iurare uſurparunt, licet Socrates apud Platonẽ
per Iunonem iuraſſe legatur. Quodq; qui Herculem aut Dyoniſium uel
deum phidium iuraturi ſunt, ſub diuo iurare cogantur, ſub tecto autem nõ de-
cebat, quia cum obuiam eundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti,
in umbra & ſub tecto tãq; ſub ignaui ocio illos appellare turpe erat. Fuit quo-
q; literis proditũ, Pontifici Maximo per deos iurare licuiſſe, per liberos uero
non licuiſſe. Solus tamen flamendialis iuramentũ preſtare, perpetua lege ue-
tabatur, ideo ſi quãdo in magiſtratu aſſumptus p leges iurare tenebatur, aliũ
qui uicem illius ageret ſufficere, & ita in leges iurare cogebatur. Subit tamen
reputatio idem apud phriges ſeruari, qui non modo nullo iuramento adigun-
tur, ſed nec alios ad deierandum cogunt. Ferunt uero Gallos & pœnos nul-
la religione iuriſiurandi moueri quin ubi uiſum fuerit deſeuiant, nullo rapinis
modo aut ſeuiciæ prefinito. Sicut Aphrodiſium iuramentum pro uano habe-
ri ueteres uoluerunt, nanq; ueteri adagio amantibus uerum ludificare permiſ-
ſum eſt. Fertur uero Dyoniſii Tyranni uerbum, ſicut pueros talis, ita iuramẽ-
tis homines fruſtrari oportere. Illud quoq; notatum eſt. Euripidem & Ari-
ſtophanem taxaſſe Sparthanos uelut infidos dãnoſoſq; quibus nec ara nec fi-
des, nec iuſiurandũ foret. Idq; uero teſtimonio probari, quod corrupto mu-
neribus rege Ariſtochrate bello cõtra Meſſenios, leſa fide iuriſiurandi, primi
martiam uirtutem uenalem fecere: Quod de Theſſalis quoq; poetæ tradũt,
quibus ex fortuna pendet fides, cũ bello pelopõneſſiaco fœdera & deos obli-
ti, in ipſa acie ab Athenieſibus ad Lacedemonios, mutatis ordinibus tranſfu-
gerint. Quare theſſala fides uelut uana & fluxa in prouerbium uenit. Par-
this quoq; fides nulla niſi quantum expedit, quibus utilitas ſemper eſt fide ſan-
ctior, idem Afris Syriſq;, Soli tamen Arabes perſæq; fidem ſeruare didicere,
tanti. n. fidẽ fecere, ut humanã ſocietatẽ cũ fide tolli crederẽ, cõtraq; utilitatẽ
fides illis ſemper antiquior fuit. Vno tamẽ exẽplo proditur Amaſis, Perſarũ
Rex labefactaſſe fidem, qui cum Barceis ſuper occultam foueam fœdus feri-
ret id ratum fore iurauit, quo ad humus illa firma ſolidaq; maneret. Mox re-
tecta fouea, fœdus ſoluit, & iuſiurandum rupit. Præ cæteris traditur Zeno-
chrati tanta fides habita, ut cum nullius iniurati teſtimonium admitteretur.
Soli Athenienſes ſine iuramenti religione aſſenſere, cumq; in iuratũ quod in-
ueterate fidei eſſet, in fidem atq; officium admiſere.

Quid ſit Exedra, quid Menianum de quibus apud Iure conſultes mentio frequens & quid Embamma. Cap. XI.

FVit in perpetua queſtione apud Iuriſperitos qui inter patronos cauſarum longe preſtantiſſimi habiti ſunt, quid Exedra & quid menianum eſſet, de quibus ab Vlpiano de his q̄ deiecerunt mentio fit. Et cum homo quiſpiam inſigniter impudens aſſereret, feneſtræ genus fuiſſe exedram, qualem in noſtris edibus, hodie conſpicimus, idq; improbiſſime contenderet. Alii aliter cenſentes ſedem eſſe putarunt, qua uiri maturo ingenio, ſtudio & bonis artibus dediti uti ſolitauere, idq; Ciceronis authoritate ſignificari de natura deorum, primo ubi ſe in Exedra ſedentē diſſerere aſſeuerat. Cūq; hic uerbi ſignificatus longe ab Vlpiani mente diſſideret, animaduerti tandem non ſedem ab Vlpiano ſed cubiculum deſignari colūnis fulctum & epiſtiliis pluribus exciſis ſpaciis, quibus proſpectus in uiam erat, aliquando ſub diuo nonnunq̄ ſub tecto. Menianum uero dici proiectum protentumq; ſpacium ultra ædes tignis porrectis, nullo munimēto fulctum ab imo, ambulandi ꝓſpiciendi ue cauſa. a . C. Menio Craſſi collega unde nomen mutuauit, inuentum. Cum enim. C. Menius. Catone & flacco Coss. domum uenderet ut ibi Baſilica extrueretur. Ius unius colūnæ ſupra quam tectum proiiceret & tigna imicteret ſibi excepit, quo ſuperiora latius paterent, & poſteri proſpectarent, cuius generis edificia inde meniana dicta, hodieq; id nomē optinuit, idq; a labeone de priuatis edificiis aptiſſime notari, cuius uerba fuere, Proiecta ſunt ea quæ ita prouehuntur ut nunq̄ conquieſcāt, cuiuſmodi ſunt meniana & ſubgrundia. Iterum quærebatur quid eſſet embāma de quo ab Vlpiano de uino & oleo legato an aceto deceat ānumerari, eleganter queritur. Cunq; in uerbi ſignificatu ſolliciti eſſent, neq; id aſſequi uiderentur poſſe, nos embāma cenſuimus contritos ſapores dici acido uino infuſos, aſperimi guſtus, ad acuendū excitandumq; ſtomachum, a uerbo ἐμβάπτω, quod eſt intingo. Seu ut putant alii acetum coagulatum quod uino dilutum aut aqua aceti ſaporem facit. Eſt igitur Vlpiani opinio aceto legato embamma per inde legato accedere ſicut acetum, quoniam eiuſdem ſaporis & naturæ ſunt. Verba uero Vlpiani de uino legato hæc fuere. *Si acetum quis legauerit non continebitur legato acetum quod uini numero fuit. Embamma uero continebitur quia aceti numero fuit.*

Quot uirgines ueſtales, quæ ue illarum diſciplina & inſtitutio fuerint, qua ue afficiatur pena inceſti damnata. Cap. XII.

Qui de ueſtalibus uirginibus memoriam reliquere, illas a Nu
ma pompilio primum lectas fuiſſe auctumant, quod ſacer-
dotiũ cum albæ oriundum eſſet. Idem Numa inde trãſlato
ſacro Romã aduocauit. Vtq; Veſtæ antiſtites aſſidue forẽt,
præcipua uirginitate & aliis cerimoniis ſanctas fecit. Cuius
inſtar ſacri in polliadis Mineruæ templo multa religione in
clyto in Attica fuiſſe legimus, in quo uirgines aſſidue degere, & lychnum in
extincti luminis ac palladium exiſtere multorum opinio fuit. Lychnum quoq;
in arce Ac[h]enis Mineruæ conſecratum ferunt, quem ſemel oleo repletum, aſ
ſidue lumini alimẽta ſufficere, ad inſequentis anni eundẽ diẽ prodiderũt. Ignẽ
quoq; peruigilem apud delphos cuſtodiri a mulieribus quæ matrimonio ſolu
te erãt, inuenimus, ubi ſi quando extinguebatur, ex ſolis flamma peregrinũ
elici oportebat. Perſæ quoq; ignem habent peruigilem. Sicut Caldei Me-
di & Aſſirii ut deorum maximũ, illiq; uelut ſacro numini hoſtias mactare,
& ſacra facere, atq; ex illo, euenta rerũ interpretari aſſuerant, apud quos Dia
næ Ecbathanæ templum fuit, quam Anethum uocant, cuius ſacerdotes p-
cul, a u[i]rili contagio in perpetua uirginitate degunt. In Britannia quoq; Mi
neruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nunq̃ caneſcere in fa-
uillas, ſed in ſaxeos globos uerti ferebãtur. Hæ autem uirgines in tẽplo Ve
ſtæ quod forma circulari fuit, inter Capitoliũ & palatiũ morabãtur aſſidue,
ad quod ingredi Interdiu uetabatur nemo, Sub noctem uero adire, pre pu-
dore maſculo nõ licebat, feminæ uero fas erat. In quo nulla Veſtæ effigies
aut ſimulachrũ deæ cui imolarent uiſebatur, quia Veſtã nihil aliud q̃ ani-
mum & diuinum putarunt ignem, que diuina mens animo concipitur, ocu
lis nõ uidet. Sicut Corinthi ædes parcarũ, Cereris & pſerpinæ nulla habere
ſimulachra dicũtur. Tam & ſi Veſtam uirginis ore Tympanum geſtantis
quod uentos contineat nõnulli effinxere, cuius aditum ex fonte Camenarũ
Veſtæ conſecrato, ex Numæ legibus ueſtales ſpargere aſſuerant. Quod q-
dẽ minime in auguratum fuit, ne quando in eo Senatus cogeretur, ideo nõ
eſſe templũ aliqui exiſtimarunt. Licet in atrio Veſtæ quod a templo ſeiun-
ctum erat, quandoq; haberi Senatum uideamus. Quibus uirginibus ne ſa
cra intermicterẽt ſtipendium de publico ſtatuit. Eas enim quattuor a prin-
cipio fuiſſe tradunt, quarum nomina Gegamia & Beremia, deinde Camilia et
Tarpeia, primum a Numa iniciatæ, & poſt Numam a Regibus ad ſacerdo
tium addictæ, lapſis inde temporibus, cum populus in ſex partes diuiſus fo-
ret, ut pro ſua quiſq; parte miniſtram haberet ſacrorum, duas additas fuiſſe
ferunt, donec

ferunt, donec aucto & propagato imperio collegium ueſtalium ad uiginti nu
merum conſtitutum fuit, quibus quæ præſidebat dicebatur maxima. Has
ergo arbitrio decretoq́ Pontificis Max. ingenuas & libero patre genitas, etiã
nolentes & ab inuitis ad ſacerdotium cogi compertum eſt, eas præcipue qui-
bus ſumma integritas, pudor & uirtus foret, niſi flaminis, Pontificis, Augu
ris, aut quindecem uiri ſacris faciundis. Tubicinis ue ſacrorum, uel ſeptem ui
ri æpulonum aut ſalii filia foret: Horum enim filias, inuitas & detrectantes
ad ſacerdotium cogi non poſſe, neq́ cuius pater tres aut ſupra filios non ha-
beret, neq́ illam cuius ſoror ueſtalis fuiſſet capta, pontificum decreto caueba
tur, neq́ illas quarum mater cum uiro diſſidium feciſſet, neq́ in eodem con
iugio maneret. Quarum ſiqua mortem oppeteret, in demortuæ locũ aliã
capi oportebat. Sed nec minor ſex, neq́ decẽ ãnis maior capi poterat, q̃ ue pa
trima et mĩtima nõ eſſet, neq́ ea q̃ aliquo oris aut ſẽſus uitio laboraret. Quæ
dum capitur a Pontifice Max. non ſuo nomine ſed amata appellatur, omen
ueteris denominationis ſequti, ſiquidem que prima ueſtalis capta fuit, hoc no
mine fertur nũcupata. Quibus quidem ad ſacerdotium admiſſis, aſſidua in
ſidens cura in erat, ignis ſacri & æterni qui in penetralibus Veſtæ in fictilibus
uaſculis ſeruabatur, quaſi celeſtis arcani cuſtodiam & curam fidelem per ui-
ces agere, ignemq́ ſeruare, quibus propter ſanctitatem & continuã uirginita
tem tantus eſt honos habitus, ut uelut ſacroſanctæ ab omni uirorũ contagio
intactæ forent, aduerſusq́ eas aut decreta iuſſusq́ earũ nulli magiſtratui inter-
cedẽdi facultas erat. Quibus hoc etiam tributum eſt, ut licet eſſent ſub patris
iure poſtq̃ ad ſacerdotiũ aſcitæ ſunt, ſuiiuris effectis, teſtandi manumitẽdiq́
etiam ſine curatore libera facultas foret. Ipſe tamẽ inteſtati hereditatem adire,
aut bonis ſuccedere, uel ipſis inteſtatis heredes aliqui eſſe nequibãt, quod uete
ri ſcito apud labeonẽ cauebatur. Cumq́ ſoli Theratiæ ueſtali, priuilegio hono
ris ius teſtimonii dicendi a populo datũ eſſet, hinc effici cogiq́ poteſt reliquas
teſtimonii ferendi ius non habere, eas tamen cum teſtimoniũ dicebãt, iudicio
& foro adeſſe oportebat. Tum ſiqua diſſidia & ſimultates uel aliquæ exortæ
offenſiones fuiſſent, aut ſedicio inteſtina coorta inter ciues, ut ueſtalibus inter-
cedẽtibus & deprecatricibus, & quaſi internũciis pacis fœdera inirẽtur illarũ
curæ mãdabatur, Hiſq́ mediis & procurantibus, offenſarũ culparũq́ uenia
impetrabatur. Teſtamenta quoq́ & quæ ſecretioris conſilii erant. quæ ue quis
celari & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucem promi uolebat apud illas de-
ponebantur, ut in fideli cuſtodia eſſent. Quibus poſtq̃ in ſacerdotium aſcitæ
fuerant, triginta annorum caſtitas preſcripta fuit. Primo enim decẽnio quæ
ad cultum & arcanas cerimonias ritusq́ ſacrorum ſpectarent, quæ ue ueſtuſſ
ſimis carminibus & monumentis prodita erãt, ediſcebant. Secũdo uero quæ
didicere opere complere & efficere. Tertio autem decennio ſacra et inſtituta,

rituſq; & cerimonias quas didiciſſent alias edocere oportebat. Tunc demum
exacto curriculo annorũ triginta uelut emeritis ſtipendiis, liberum erat, uel ſa
cerdotio ſolui & aliam uitam nãciſci, uel ſi uolet alii nubere, & filios educere,
aut ſacrorum curam gerere, & eodem cultu ornatuq; eſſe non uetabantur, tã
tæq; dignationis fuere, ut ſi extra atrium Veſtæ prodire uellent, niſi preceden
tibus faſcibus ob honorem ſacerdotii foras exire non liceret. Tum ſi ui mor-
bi aut neceſſitate templo excedebant, quo uenerationis plus ineſſet, matronas
& grandes natu matres inſignes morũ uerecundia & probitate, que eas comi
tarentur & cuſtodirent adhibebant, cui ad omnẽ occurſum, etiam Conſules
prætoreſq; de uia decedebant. Quod ſi dum foras uadũt, ad Capitale quiſq;
ſupplicium traheretur, ſi obuiã fieret, ipſum tunc mortem oppetere, aut no-
uiſſimo exemplo affici non decebat. Tantoq; cultu & honore ob ſanctitatẽ
ſacerdotii habitæ ſunt, ut ſeruicia fugitiua, nõdum urbẽ egreſſa, in loco preca
tionis retinerent, & ſeruitute eximerent. Ad ſe quoq; fugientes ab iniuria pro
hibere, atq; a cuiuſq; magiſtratus imperio intercedere poterant: ab eiſq; cum
ſacroſanctę forent aut decreto iuſſuq; earum, nulli magiſtratui nec Tribuno
plebis qui pariter ſacroſanctus eſt, prouocare permiſſum, tantũq; illarum iuſ
ſui uirium & roboris fuit, ut Claudia ueſtalis patrem iniuſſu populi trium-
phantem, ne cui Tribuno intercedere liceret, aſcenſo ſimul curru in Capitoliũ
ſequta fuerit. Quod ſi quando Veſtæ ignis cuius præcipuam ducebant cu-
ram, extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna ſemper
mercede expiatum fuit. Quippe ex eo formido & non mediocris terror re-
ligioq; Senatui, populoq; incuſſa erat. Illiſq; non procuratis aut diis nõ pro
piciatis, a rebus agendis grauibuſq; negociis haud ſecus abſtinebant q̃ ſi dira
& tetra prodigia aut portenta calamitoſa predicta forent. Ea uero Veſtalis
cuius cuſtodia fuerat, ob ſecordiam ſicut ob alia crimina, a Pontifice Maxi-
mo qui eas fideli cuſtodia ſeruabat, flagro plectebatur. In abdito enim con-
claui & penitus obſtruſo loco, eam obtento lintheo flagris plectebat. Ignẽ
uero extinctum ita ſuſcitabat, ut uas eneum perlucidum trium angulorũ ad
ſolis iubar obiiceret, ita ut undiq; acceſus in orbem coiret. Illudq; uſq; adeo
diuerberaret donec conceptum ignem arrida materia e libano in ædẽ ferret.
Quẽ quidẽ nouũ accẽdere kl'is Martiis q̃bus principium ãni agebat, quot
ãnis ſolitæ ſunt. Fuitq; is ignis perpetuus, in penetralibus ſacris & penu Ve-
ſtæ uelut ſanctiore receſſu conditus, in quo palladiũ & dii penates Troia ad-
uecti fatale pignus Imperii colebantur, ad q̃d nulli hominũ niſi ueſtalibus &
Pontificibus adire fas erat. Qui quidem dii fuere duo iuuenes ueteris artis
& operæ paruis imagunculis ſedentes, & militari more pila tenentes. Tam
& ſi palladium ab Enea aduectum, nonnulli Appollinem & Neptunum fe
cant. Alii Troianam palladem Romæ & lauini luchecriæ & Syritude demõ-
ſtrari tradunt.

ſtrari tradũt. Qui ab Enea in Italiã allati, lauini mãſere primũ, mox ab Iulo in albã a ſe conditã tranſlatos, priſtinã lauini ſedem ſua ſponte, repetiſſe dicũt. Quod ſi quando ueſtales ſacra diis libarent aut Veſtæ rẽ diuina facerẽt, eo cultu ornatuq; erant, ut licet uictatæ incederẽt album tunc ueſtimentũ quod ſuffibulũ uocãt, oblongum pretextũ quatrangulum in capite ſumerẽt, illudq; fibula ſubnecterent. Caſtaq; mola & ſale tuſo, ac in ollam fictilẽ miſſo & mox in aquam micto ſacra facerent, calicibuſq; fictilibus qui cululi dicti ſunt, Veſtæ & diis libarẽt. Scirpeaſq; effigies triginta numero quas Argeos uocant, ex uirgulto ſtatis diebus in Tyberim deiicerent, araſq; deorum numinibus accenſo foculo dicarent, quibus hoc proprium ferunt, ut delectũ capillũ tanq̃ ſacroſanctũ uulgo acteri nõ finerẽt. Sed in loto arbore conſpicuæ magnitudinis que in lucinæ ara colebat, apponerent, cui ob id capillatæ nomen. Tũ ſi quando ſacramento adigebant, niſi per ſuam Veſtã iurare licebat. Erat q; ueſtalium opus, annis ſingulis ſtata die regem ſacrorũ adire, utq; uigilaret neue diuina intermicteret, ꝓmonere precautreq;. Tantæq; dignationis & pudoris habitæ ſunt ut his preſentibus tanq̃ arbitris numinibus, nõ factis modo, ſed & uerbis obſcenis & ꝓtextatis abſtinerẽt. Eaſq; uelut auguſta & ſancta tẽpla atq; unicũ caſtitatis exẽplar religioſe obſeruarẽt. Et tã & ſi tãti exẽpli & diſciplinæ forẽt, illas tñ Athletarũ ſpectaculis & theatro interfuiſſe qñ ꝓ legimus, ſcilicet remiſſo officii munere de cõcilii ſententia. Siqua uero deteſtabili ſcelere polluta, omniũ ſentẽtiis Põtificũ inceſti cõuicta & dãnata foret, In eã manus aut uim inferre nulli licuit. Sed poſtq̃ familiã in poteſtate habere, & ſacris abſtinere iuſſa fuerat. Stata die ſubeffoſſa humo ad portã collinã in loco, cui ſcelerati nomẽ, uiuã defodiebant, uirginis uero ſtruprators em in comicio cedebant ad necem. In ea enim ſubterranea erat fouea ad quã gradibus deſcẽſus, & in imo lectulus lucerna ardens, panis ſimul & lac, item aqua & in gucto oleum. Virginem uero dannatam demptis uictis, e uertice feretro impoſitam cultu miſerabili maximo omnium horrore eo deducebant, quo ubi deducta fuerat uinclis ſolutam, Pontifex Maximus ſolẽne prefatus carmen, capite uelato ad oſtium foueæ conſtituebat, & poſtq̃ introgreſſa fuerat, illo auerſo & ſcalis ſublatis deſuperq; aggeſta humo defodiebant uiuam, ita ut ab omni hominis tactu illeſa extingueretur. Qua die, tanq̃ lugubri & ominoſa conſternata urbe, uelut ſi repentinum incommodum acciſſet, iuſticio indicto nihil publicæ magneq; rei agere licebat. Tanta uidelicet cura, tantaq; ſollicitudine priſci cauebant, ne qua in ſacerdotes & deo dicatas uirgines uis fieret. Fuere autem ueſtales inceſti dannatæ inter alias, Popilia, Emilia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia & Fleronia, inter quas Caparronia ſuſpendio ſupplicium preuenit. Fabia uero inceſtu cauſam dixit cum ei Catilina obiiceretur, & quia ſoror Terentiæ Ciceronis erat,

poſſe liquet. Si tamen tonet, in comicijs uiciũ oblatum creandis magiſtrati
bus, atq; ideo obnũciari oportere. Si uero grandinet ſimul & fulminet, cala
mitatem preſignari uolunt. Propterea cum omnes dii manubias albas ni-
graſq; habeant, ſolius Iouis rubras eſſe uolunt. Et quis etruſci uates nouẽ
diis fulminũ iactus poteſtateſq; tribuant, quorũ undecim fuere genera, Ro-
mani tamẽ diurna Ioui: Nocturna ſummano quẽ plutonẽ dicunt, tradide-
runt. Fuitq; memoriæ proditum ea fulmina quę ſolus Iuppiter excutit leta
eſſe, quæ uero cõcilio deorum aduocato, auerſa reputari. Ideo fulgetras ado-
rare & Popyſmatibus obſtrepere, conſenſum eſſe gẽtiũ, Plinius notauit.
Eſt autem Popiſma ſibilus tenuis ore emiſſus. Greci uero ut uim tonitrus &
ſpeciem fulminãtis celi auerterent, pateris uina effundebant. Traces dum ful
minat, aut tonat, in celum ſagittas intendunt, rati tonantem hoſtem eſſe dei,
quem ipſi colerent. Paulo tñ æmilio apud Amphipolim ſacrificante, Fulmẽ
e celo emiſſum cum ſacra cõbuſſiſſet, regni mutationẽ portendit, quod mox
conſequtũ eſt. Fuitq; opinio haruſpicũ, fulmĩa magnopere fieri in pollutis lo
cis, Ideo reliquias fulminis cũ ſacrificio ſepelire, diſperſoſq; ignes in unũ co-
gere & quadã tacita prece, terræ cõdere ſolebãt, quẽ locũ Bidental dixerunt.
Nonnulli impares tonitrus boni ominis eſſe & felicia portendere uolunt, pa
res autẽ, diros euentus & calamitates, Alii matutinos uentũ, Imbrẽ uero me
ridianos predicere. Serena tñ tempeſtate tonuiſſe, homineſq; aut ædeq; ſa-
cras de celo tactas eſſe, triſtis euentus fuiſſe, & auſpicii mali ſæpe notatũ eſt.
Contra uero Homerus Iouẽ ſereno intonuiſſe poſt effuſas preces, felix omẽ
& ratũ auſpiciũ fecit. M. Craſſo caſtra quæ trans euphratẽ metatus fuerat,
bis fulmĩe icta, triſte prodigiũ & infandas cædes attulere. Alii ex fulguribus,
quædã publica adnotarunt alia priuata, publica non ultra trigeſimũ portẽde
re annum niſi in deditione oppidi, priuata non ultra decimum auguriũ face-
re, niſi in ſponſalibus & natali die auſpicata, ex quibus quedam poſtularia
alia peſtifera pleraq; cõſiliaria dicta ſunt, aut monitoria uel auxiliaria, hoſpita
lia, uel regalia, nonnulla peremptalia quæ ſuperuenientiũ fulgurũ ſignifica-
tionẽ perimũt. Ea enim tantã uim habẽt, ut quicquid alia portenderẽt, illorũ
interuẽtu tollatur. Quod uero interuẽtu fulminis portentũ eſt, alterius ſi-
gnificatione tolli nequit, peſtifera mortẽ, poſtularia ſacrificiorũ emẽdationẽ ad
monent. Pars multo maxima tria fulminũ genera fecit, cõſiliariũ quod poſt
cogitatũ negociũ ſupuenit. Authoritatis cũ poſt rẽ perfectã bonũ aut malũ
quod futurũ ſit predicit. Status ubi nec opinantibus nobis fulmen interuenit.
Quæ uero fortuita ſunt & in caſu poſita nulla ratiõe ſubnixa, diuinationẽ nõ
recipiunt. Ex auibus uero Augures quaſdam obſcines quaſdã prepetes no
tarũt, Obſcines cantu prepetes uolatu auguriũ facere & futura pdicere. Sem
per enim cantus obſcinis cum ſiniſter eſt, ſecundiſſimus fuit. Ex prepetibus

auté, aquila Vulture & butheone. Anquali & inmuſilo letantur, eaſq; felicis
euentus eſſe cum ingentibus alis patulæ & porrectæ uolant, quaſdam di-
xere funebres que omine auerſo aliquid fieri uetant, non nullaſ ſuper uagane
as quæ ex ſummo acumine emictūt uocem, alia caduca auſpicia cum in té-
plo per augures metato aliquid excidit, pleraq; diuia que difficulter eueniunt.
Aquila ſi dextra ex parte uenit, felix omen facit, & magnarū rerū auſpicia,
quaſquidé uolatu auguriū facere, præcipue ſi ſtridentibus alis euolare uideāt,
omen futuri maximi boni ac leta & magna portendere dixerunt. Vultures
quoq; Romulo in cōdenda urbe preſens auſpiciū fecere. Sed tamé uultu-
res aquilarū fetus implumes occidiſſe, nidoſq; euertiſſe, ipſoſq; a paſtu pedi-
bus & roſtro abegiſſe, Tarquinio ſuperbo exiliū & regni amiſſionem quæ
mox ſequta ſunt, portenderunt. Aquilam Tarquinió Priſco pileum detra-
xiſſe in ſublimi, deinde capiti repoſuiſſe regnum ominatā ferunt. Sicut Ari-
ſtander aquilæ augurio uictoré Alexandrū prediuinauit. Rurſus correptū
iaculū e manu ſatellitū abſtuliſſe, & in profundum deieciſſe ue'ut prodigio-
ſum oſtentū. Dionyſio exilium & regnū ſibi abrogari funeſtaſq; calamita-
tes premonſtrauit. Fuitq; diu queſtionis an Sanqualis & ímuſylus inter aq
las cenſendi forent, quorum uolatus licet euo priore incognitus, ſecundiſſi-
mos habere euentus cenſebatur. Cumq; ex auibus omina multi obſerua-
rint, præcipui fuere Chares quibus Rex chara ex auibus auſpicium dedit pri
mus. Poſtea Arabes, Phriges, Cylices, Piſcides, Pamphili & Galli, auium
cantus & uolatus religioſe obſeruarūt, ex qbus uera auſpicia ominati ſunt,
quibus obſeruatis haud ſecus q̄ ex oraculis euenta rerum & negociorū pre
ſumpſere. Sepe tamen uulturem in ædem Iouis aut deorum uolaſſe prodigii
loco receptum eſt. Ideo uelut portentum maliq; auſpicii procuratum fuit.
Si tamen uultures, corui & aquilæ in unum coirent, cedé haud dubiam. & ſi
grues uolātes a recto flecterent curſu, & retro cederent, infandam nautis tem
peſtaté & mare periculoſum mox turbines & fluctus pnūciarūt. Ciconiam
nō ut grues prodigiū facere dicūt. Sed in auguriis nō dubiā ferre cōcordiæ
ſignificationé. Proxima eſt accipitrū natura pcipuū uero genus qd' Cyrtō ap
pellāt altero pede claudū qd' fortunatū nuptiis & pecuariæ rei opinati ſunt.
Cōtra Miluus diri maliq; ominis ſemperq; in fortunia premonſtrare credi-
tus. Triorchen uero cui principatum dedere augures & falconem felicis, eué
tus futuriq; maximi boni ſpē habere, Augurio expertiſſimo cōpertū eſt. Eſt
aūt Triorches qué butheoné antiqtas dixit, q qd' tris teſtes hēat Triorches di
ctus, Falconis uero auguriū tā auſpicaciſſimū tuſcis fuit, ut uiſo augurio Ca-
puā i ſolo feliciſſimo cōdiderit. Dario accipitrū uiſo duo Vulturū paria uellicā
tiū, omen fuit quod e cōiuratis ſumpto ſupplicio, haud multo poſt Perſarū re-
gno potiret. Picus uero Martius & Luſcinia efficaci auſpicio habētur, proſpe

raq; ſemper & felicia decreuerũt, inter quæ ardeolas quas leucos uocant, cũ
ad auſtrum uolant uel ſeptẽtrionem, magna ſemper portendere uoluerunt.
Solui enim pericula & metus exinaniri eorum aſpectu multorũ opinio fuit:
Luſcinia quæ in ore Steſichori infantis cecinit talem illum futurum deſigna-
uit, quantus poſtea fuit. Contra irundines infauſti ominis eſſe & ancipitem
afferre fortunam multi prodiderunt. Nam Cyro Regi dũ contra Scythas
bellum parat, irundinum uiſio infauſtam fecit expeditionem. Eedem quoq;
pyrrhi tabernaculo & in naui Antonii inſidentes ſuſcepti belli infelicitatem
& funeſtas clades portenderunt. Picus quoq; martius in capite prætoris iu-
ra reddentis deprenſus & occiſus futurum excidium auguratus fuit, in uexil-
lis uero Sabinorum inſidens, felix auguriũ fecit. Columba ſi comitata eſt,
proſperos ſucceſſus auguratur, cæteris autem nullius auſpicii credita eſt, ſicut
Cicnus nautis & his qui freto agi uolunt, proſperos curſus denunciat, reliqs
uero inauſpicatus. Cirrum tamen de genere aquilarum, columbã diſcerpen-
tem unguibus, felix nuncium attuliſſe Homerus uoluit. Prepoſteros aut
ueſpertinos Gallorum cantus optimi euentus multi notauere. Themiſto-
cli pridie q̃ in Xerxẽ duceret auditus Gallorum cantus uictoriæ mox futu-
ræ prenuncium fecit. Idq; ideo, quod uictus nequaq̃ canit, uictor uero ob-
ſtrepit & murmurat. Contra uero gallinarum, nam diri aliquid iminere aut
futurum incõmodum illarum cantus deſignauit. Inter reliquas uero inauſp-
icatiſſima fertur incendiaria & piacularis, propter quam Vrbs ſæpe luſtrata
fuit, quæ autem hæc fuerit maxie queſtionis eſt. Coruus quoq; inter aues
inauſpicatæ eſt garrulitatis, peſſimam uero coruorum ſignificationem maxi-
me cum glutiunt uocem uelut ſtrangulati Plinius notauit. Si uero ab ortu
clara uoce occinuerint preſentẽ felicitatẽ, cõtra uero ob occaſu exitiũ apportãt,
Coruos tñ pullos deuoraſſe reliquiaſq; i nidũ detuliſſe diſſidiũ inter Syllam
et Mariũ quo plurimo ſanguie pugnatũ eſt, deſignauit. Coruos quoq; aurũ
corroſiſſe uelut dirũ maliq; portẽti procuratũ fuit. Eedẽ quoq; aues inuolan-
les obſtrepẽteſq;. Alexandro Babiloniã ingreſſuro & Ciceroni iminẽs pericu-
lũ extremaſq; erũnas premonſtrarũt, A dextra tñ coruus & a ſiniſtra cornix
uel Picus, ſpẽ nõ ambiguã & ratũ auſpiciũ fecere. Maxime uero abhomi-
natus eſt bubo, triſtis & dira auis, uoce funeſta & gemitu, q formidoloſa, di-
raſq; neceſſitates & magnas moles inſtare portendit. Ipm tñ cãtu & ſtridore
q̃rulo dirũ facere auſpiciũ putãt, tacẽs nõ ſemp malus fuit. Quippe bubonis
aſpectus Agrippæ captiuo iudeorũ regnũ portẽdiſſe fert. Noctua quoq; nõ
ſemp iſortunia facit, nãq; uolãs iſignẽ de hoſte uictoriã quõq; apportauit, apd
Athenieſes. n. Noctuæ uolatus uictorie ſemp fecit auſpiciũ. Si tamen ſereno
canit tempeſtatem tẽpeſtate uero ſi occinuerit ſerenũ nũciare fertur. Eadem
uero in haſta Regis Pyrrhi inſidẽs cõtra argos euntis, fatũ illi & diſcrimẽ ex

tremum predixit. Apes quoq; ſuo examine dira oſtenta ſæpe & triſte auſpi
cium fecere, ſicut ante pugnam Pharſalicam in ara inſidentes, & in nauibus
conſpectæ dum per æquora ferrentur. Dioni & Pompeio magno, cladē per
niciosam & calamitoſos caſus prenotarunt. Et cum in caſtris Bruti examen
conſpicerent mutari caſtra haruſpices iuſſerunt nequid diri portēderent. Non
nunq̄ felici euentu, ſicut cum in caſtris Druſi uua dependente inſedere, quo
tempore ad Arbalonem proſperrime pugnatum fuit. Ipſas uero apicem ar
boris inſediſſe oppugnationis futuræ & teterrimi belli afferre ſigna multi ad
notarunt, quæ uero apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiam
ſpem eius magnitudinis attulerunt. Aliter Veſparum examē, nam calami
toſum auſpiciū facere probatum eſt. Aues autem omniū generū circūuolaſ
ſe, felicitatē magnæ fortunæ, diademaq; regium mox futurum Gordio oſtē
derunt. Ferunt in Alexandriæ deſcriptione, cum ob gypſi inopiā mœnia
farina frumenti deſignarentur, aues omnis generis illam depaſcentes omen
feciſſe, orreum uicinis gentibus quandoq; futuram. Ex tripudiis uero eſſe
auguria ueteres fabulati ſunt, ut ſi pulli non addixiſſent, uel ſi uitulus, e ſacri
ficātium manibus proripuiſſet, aut hoſtia profugiſſet, uel percuſſa mugitum
dediſſet, uel ſi inter ſacrificandum aliquid triſte oculis aut auribus occurriſ
ſet, ſiu in extis caput Iocineris defuiſſet, quæ omnia fœdi euentus eſſe, nemo
dubitauit. Flaminio ſacrificanti, uitulus qui multos cruore inſperſit, omen
magni terroris fecit. Vel cum pulli e cauea addicerent & paſcerentur, ita q̄d
tripudium facerent ſoliſtimū, quæ ſecundiſſima traduntur auſpicia. Nam
paſcentes aues uidere felicitatē portendere, multi cenſuerūt, Lydi, Perſæ, Hi
beri, & Thraces, non ex auibus, ſed maxima auguria ex uino obſeruarunt.
Nam uinū effundere, aut ueſtes uino inquinare felicis haud dubiæ fortunæ
ſigna eſſe, augurati ſunt. idq; atteſtante Homero, qui Vlixe diſcedente & bo
na uerba precante alcinoi uxorē humi facit uinum fundere, uelut preces ra
tas diis habituris. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futu
rorum predici putant, quos nullo opere contactos candidi coloris plurimos
educebant. In Cappadocia ex Myrricinis uirgis, in Scythia ex ſalignis hu
mi conſtratis, alii ex uibrata ſalicione oculi, quod augurium palmicum. In
lycia ex piſcibus quos Icthyomantos uocant, atq; Enaries Androgeni ex
Tyliæ fronde uaticinātur. Naſamones uero ex ſomniis ad ſepulcra defun
ctorum. Fuitq; apud Bizantios receptus mos, ut ſcombrorū Regem uide
re qui inter conchilia eſt miri aſpectus, aut iunctum iumentum ſtercus emi
ttere fortunatiſſimos euentus faciat, quæ ſingula augurum diſciplinis latius
tradita & precepta ſunt. Ex quatrupedibus autem fuere quæ pedeſtria dicū
tur auguria. Vt quæ a lupo, ſerpente, equo, uulpe cæteriſq; reptilibus ſiunt.
Lupum ſi ad dextram cōmeauerit, pleno ore, magnæ & proſperæ rei augu

rium ſatere & nullũ preſtantius eſſe opinãtur, contra lupos in Capitolio ui
ſos, prodigii loco eſt habitum, cuius cauſa luſtratum Capitolium quandoq;
uidemus. Lupũ quoq; caſtra introiſſe & laceratis obuiis intactum abiſſe,
exitium & cladẽ portendiſſe euentus docuit, toto poſtea exercitu ingenti cla
de affecto. Rurſus cum cerua a lupo fugata inter duas acies euaſiſſet illeſa,
inſignem uictoriam Romanis dedit. Lupos quoq; in foro uiſos, incolumes
euaſiſſe, armis opprimi patriam, & magna rerũ momenta deſignauit. Cum
in Lybiam colonia duceretur, lupos metas quibus agger deſignabatur mot
dicas diſſipaſſe uelut diri euentus effecit, quo minus deduceret. Non ſic San
nitibus deducentibus coloniam quo duce, auſpicatam deduxere quare Hyr-
pini dicti. Fuitq; animaduerſum lupum ſubnigrum obuiam factũ grande
diſcrimen afferre. Iuuenca ſi annicula aut mula ſi gemellos peperit oſtentum
dirum peſtemq; denũciat. Sicut leonis aſpectus famoſus fuit & inglorius,
itineraq; infeſta facere creditus. Namq; hoſtium pugnam ſæpe portenderũt.
Capræ uero ſalutaris. He enim Carano eximiæ felicitatis duces fuere, Aſi-
nũ leonem occidiſſe, omen magni terroris feciſſe, necemq; Alexandro portẽ
diſſe, literis mandatum eſt. Serpentem per impluuiũ decidiſſe, aut iter com
meãtuũ interrupiſſe illeſum, uel feram uulpẽ obuiam habuiſſe, aut canem alie
nas ædes introiſſe, formidoloſos caſus & inſignem calamitatẽ facere periti ad
notarunt. Serpentem quoq; extis ſolemnibus depaſtum, diri ominis & ex-
tremi exitii loco eſt habitum. Contra Syllæ inter ſacrificandum ſerpens ui-
ſus & elapſus, felicẽ uictoriam dedit. Suburbana uero colubris plena equoſq;
illis depaſtos. Creſo lydorum Regi ab externis regnum ſubigi portenderũt.
Mures cum candidi ſunt, letum auſpicium faciunt, licet illorum occentu diri
mi auſpicia dicantur. Namq; occentus ſoricis auditus Fabio maximo dicta
turam & C. flaminio magiſterium equitũ, deponendi cauſam dedit. Mures
quoq; in Argyllæ fundamentis appariuiſſe pugnãtes, ciues preferoces & mi
litares, haud dubio argumento preſignauit. Ea enim urbs ad Strymonem
bonis auſpiciis condita a muribus dicta eſt. Sicut Coronæ ciuitas in Pelo-
põneſo ad pamiſi flumen quod cornix Enea fundamentis apparuit felix no
men tulit. Siquid tamen mures arroſerint, triſtia ſemper & dira portenderũt.
Carboni Imperatori corroſis faſciis quibus in calciatu utebatur exitium pre
dixerunt. Aurumq; & clypeos corroſiſſe marſicum portendere bellum, lepus
quoq; occurrens in uia in fortunatũ iter preſagit, & ominoſum, idem uulpes
feta, & canis pregnans. Muſtela quoq; ſicut Picus a ſiniſtra ueniens, infauſti
ominis eſt. Feruntq; arietem inſolito colore natum miram felicitatem pre-
notaſſe. Ex diris ſunt offenſiões pedum, uoces exaudite, res oblate oculis, &
alia id genus, ex quibus certa captantur auſpicia: limen offendiſſe, laciniam
adheſiſſe, uel prolapſum cecidiſſe obſcenũ oſtentũ eſſe uulgo receptũ eſt. C-

Flaminius quo tempore ad Traſimenū oppreſſus interiit, cum in equum inſiluiſſet equo pro lapſus repente corruit. diro & fœdo euentu quo ad internecionem crudelem in modū ceſus occubuit, Neroni Cæſari Alexandriam profecturo lacinia abheſit. Diuus uero Auguſtus leuū ſibi calceum prepoſtere inductum animaduertit, qua die ſeditione militari prope afflictus eſt. Et Pompeio magno pullum amiculum qua die ad pharſaliam profligatus fuit, diras uaſtitates premonſtrauit. Voces quoq; exceptæ in utramq; partē magnopere augurium fecerunt. Icciroo in rerum principiis quod bonum felix fauſtumq; foret, prefabantur ueteres. Cum maximas clades urbs perpeſſa fuiſſet, & ancipiti contencione agerent patres, an relicto patrio ſolo Veios migrarent, uox centurionis audita hic manebimus optime, urbis ſedem ſtabiliſſe fertur. Aliter Craſſo in bellum profecturo qui cauneas ficus uenales clamabat, illud omen fecit, quo ſpoliatus fama & fortunis omnibus, memorabili clade profligatus interiit. Neroni rurſus paucis ante ipſius cedem diebus de Mauſeolo uox exaudita fertur nomine eum ciens, Auguſti quoq; Cæſaris ſupremo digreſſu ab urbe uox temere emiſſa auguriū fecit, non amplius Romæ eum futurū. Sicut Scipioni in africam profecturo, premontorium pulchri incolumē ſpem oſtendit. Contra Hānibali cum ex Italia Africā peteret, ſepulchrum diruptum auſpicium ferale. Bruto etiam & Caſſio proditoris in aciem obuius Ethiops calamitates preſignauit. Quare fœdiſſime & cruento bello, atq; inteſtina clade ita conflictati ſunt, ut ambo, uno prælio conciderent. Fertur quoq; Hadrianus Cæſar ex Mauri occurſu futurā mortem imaginatus. Non ſic Octauio Auguſto. Namq; Aſinus cui niconta nomē, & Aſinarius cui Euthico obuiā facti, omē certæ uictorie attulere. Ac ne nimius uidear neue diutius ſtudioſos fatigemus, de his hactenus dixiſſe, abūde fuerit. Illud quoq; haud dubium, Sues comeſſe fetus inter prodigia minime reputari. Siquidem id frequens neq; propterea ominoſum fuiſſe aſſiduis exemplis probatum eſt.

Quid ſenſerit Hieronimus porcarius de iniquo iudice, quibuſq; modis litigantes fruſtretur & deludat. Caput XIIII.

HIeronimus porcarius, diuini humaniq; Iuris ſciens, Homo liberi animi & acris ingenii fuit. Preterq; uberem facundiā, mira in eo erudicio, & in maledicēdo libertas ad miſto ſale, erat enim acri iudicio & ad irridēdum contentioſus et audax non infacetus, ita ut iocis urbanis unūquēq; carperet, & ad uiuum uſq; laceſſeret. is in conſeſſu nobilium dū apud eū pro familiari conſuetudine diuerterem, dicere ſolebat, quatuor modis, iudicia

eludi ueterū

eludi ueterũ ſcitis traditũ eſſe, odio, gratia, precio, aut timore, preter quæ ni-
hil eſſe quod iudicum animos flectat a uero literis mandatum dicebat. Sed
tamen, ſiquis improbũ aut pernicioſum Iudicem, nactus fuerit, qui iudicio &
legibus abuti uelit, innumeris fere modis iudicia eludi & preuaricari ſolere, cõ
tra ius faſq;. Quibus uero modis id fieret, memoriter ipſe & expedite diſſe
rebat. Neq; enim ſolum iniqus iudex inquit, qui alteri parti pronior eſt lon
gis interuallis differendo iudicium, clientem pro quo ius ſtare uidet fruſtrat
& decipit, ita ut longa mora fatigatus iudicium relinquere cogatur, aut donec
alius inſtructior fiat, expectet, ut alter interim dolo uictus occũbat. Sed etiã
cum non ex fide bona acta proponit & refert, cum quæ unius partis cauſam
agunt diligenter enunciat, quæ uero contra, ſupprimit & tacet, bonũ ius par
tis eludi atq; obteri dicebat. Quin etiam multos uidiſſe aſſerebat, qui illum
cum quo lis eſt, cui plus nimio fauet, quo pacto aduerſarii telis ſe opponat,
inſtruere non uerentur, cum quid in re quaq; conſilii capiendum ſit, alteri par
ti enunciant, ita ut ille paratior factus bonum alterius ius euertat & conuin-
cat. Cum alterius neq; uoces animis, nec querelas auribus admictant. Et
cum miſer ille timidus imprudenſq; rerũ iudicis fidem in plorando fruſtra ip
ſius aures fatigauerit. Iudex interim ſeuerus & uehemens, loquẽti obſtrepat
eumq; uel difficulter admictat, aut ĩpotenti ore obiurget, uel ſi admictit egre
& perinuitus diſſimulato ſermone uultuq;, cũ tedio admictere cogatur, quo
rum quidem nequitiæ & animi ad fallẽdum deſtinati nulla maiora inquit ar
gumenta ſunt, cum reconditus ille ſenſus & obſtruſus animus, quam labẽ
miſero illi afferat non facile dinoſcatur. Quin etiam perſæpe euenire dice-
bat ut malus iudex ut illũ improuidum ad inſidias ducat, & uana ſpe ludifi-
cetur, ſe dubitare in quo nihil uerendum ſit aſſeueret. Si quod autẽ in cauſæ
diſceptationem anceps dubium fiat, illud diſſimulanter omictat, ut cum ma
xime uiciſſe te credas, tunc tibi præcipue ſubeundũ periculum ſit. Nonnũq̃
euenire, ut cum diutius litigantem fruſtrari nequeat precibus ſeu querelis fa-
tigatus, cauſam in iudicio ſe producturum predicat, aliorumq; iudicum explo
ret uota non ut cauſam æquo iudicio terminet, ſed ut quo pacto inuadat ius
alterius ſolerter inquirat, illorumq; uotis in illius miſeri perniciem explora-
tis ſine religione & fide ipſum perditum eat. Si uero non dubiam ſpem ui-
ctoriæ uiderit, iudiciorum & litiũ mora ita rem producat, ut cum finire nutu
omnẽ diſceptationem ualeat, neutro inclinatis ſententiis ſuſpenſa omnia in-
fectaq; relinquat, deumq; ille conteſtans & hominum fidem, ſiquidem, quẽ
appellet, quem obteſtetur, quem imploret nullum habet, diuturna expecta-
tione & ampliore ſumptu uexatus de ſuo iure tandem decedere cogatur, quo
foedius dici eſtimariq; nihil potuit. Atq; utinam non his artibus fœdiſſime ue
xatos, nec quotidianis dãnis tenore uno opprimi miſeros uideremus. Po-

ſtremo morem peſſimo exemplo inualuiſſe dicebat ut iudices non iure, nec
iudicio, ſed per factionem & gratiam aut libidinem, perq; inuidiam iudiciorũ
uota conferant, illic preſertim ubi in orbem, ſuper iure controuerſo ſententiæ
explorantur, In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardeſcunt ſtu-
dia, ut maledictis interſe & conuiciis & plerumq; manibus uix temperent, tã
taq; iudiciorũ turpitudo fiat, ut nec iudicio nec diſceptatione, ſed libidine, perq;
omnes cupiditates ſuffragentur, ſtudiumq; & gratiã aliquorum potiuſq̃ ue-
ra iudicia inquirant: ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iu-
dicis, ſed impuri latronis modo, uelut officina nequitiæ per auaritiã & ſordes
bonum alterius ius inuadat, uanaq; iudicia precio aut gratia nundinetur, qui
quidem non legum periti ſed euerſores potius humani iuris dicendi ſunt. Re-
cte igitur Iſocrates nũq̃ effici exiſtimauit poſſe, ut hi qui male inſtituti aut mo
ribus prauis & inciuilibus ſunt iuſticiam aſſequantur. Deniq; nihil malo iudi-
ce peius, aduerſus quem nec imperia magiſtratuũ nec leges ualent: neq; faci-
le eſſe inuenire hominẽ, quem nec flectant preces nec dona tranuerſum agãt.
Inualuitq; uetus adagium apud cauſarium patronos, omni dimicatione, con-
tentione atq; cura enitendum, ut iudicem quẽ quis nactus fuerit, partim gra
tia, partim precio aut pactione, dando & pollicendo, propenſiorem ſibi quo
quomodo parent, quo incolumi amico nihil amplius querendum illi ſit, iſto
enim maxime effici modo, ut eum ad uoluntatem ſuam ille, nutuq; cõi ertat,
& qui gratia plus pñt, cauſa plus ualuiſſe uideantur, illiq; uel nunq̃ cauſa ca-
dant, uel preter ius faſq; iudicata ferant, & uictores fiant. Sed iam latius pro
ceſſi & liberius, quia me morum piget tedetq;. Male profecto humanis in-
geniis noſtra uicia conſuluere, cum iudicia, quæ fidei tutelæq; noſtræ credi-
ta ſunt, nõ ad ſalutẽ, ſed ad perniciẽ humani generis ceci cupiditate uertamus.

Quæ in ſmonibus quotidianis, uulgata prouerbia apud Romanos in uſu
fuerint, & quæ apud exteros frequentia. Caput XV.

VVlgata apud maiores prouerbia quæ magis fuerint obuia,
de quibus meminiſſe potuimus, premultis & fere innumeris
hæc plane accepimus, eaq; licet breuibus cõcluſa ſentenciis
in ſermone quottidiano uſurpata, aliud dicere uideantur, ut
aliud ſonent uerba, aliud ſentias, tamen ſub aliẽno intellectu
obliquis orationibus, quin magna plerũq; ſenia & rerũ do
cumenta appareant, nulli dubium fuit, Horum exemplorum plena uetu-
ſtas eſt. Nam ſiquos mutuo ſtudio teneri, & conſociatos ſibi inuicem operas
dare deſignabant, mutuum mulos ſcabere dicebãt. Quod ſcilicet ita opibus
ſe iuuarent & alter alteri preſidio eſſet, q̃admodum muli inuicem ſe confricã-
tes ſcabiunt

tes ſcabiunt. Contra uero cum aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fa-tigatur, ingenti periculo fructu nullo, Oleum ſimul & operam perdere aie-bant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνου πόκους ζητεῖς. hoc eſt aſini uellera quæris, quaſi ad id operam daret ubi laborando nihil proficeret, cui affine eſt. φάλακρον τίλλεις. hoc eſt caluum uellis. Et cum quis laceſſit ad pugnam, mox linquitur animo, ut cominus congredi non audeat. Cantheriũ in foſſa dixere, ſunt enim Cantherii equi teſticulis defectis & exectis genitalibus, qui cũ ſemine careant, languidiores & degeneres ſunt. Quare Scythis & Sar-matis peculiare eſt, equos pferoces eunuchos facere, quo mollitis animis mi-tiores fiant. Greco quoq; prouerbio increbuit, ut cum aliqua ita eſſent diſſo-ciata ut non facile conuẽtura putarentur. Nihil eſſe cum fidibus graculo uel cum amaracino ſui dicerent. Fuiſſe enim Amaracinũ fragrãtiſſimi odoris un-guentum ex Amaracho dilutum authores memorant. Ad hunc ſenſum in-lente unguentũ, cui proxime accedit, ὄνος πρὸς αὐλόν. hoc eſt Aſinus ad Ti-biam, & ὄνος λύρας. Et cũ quis diuerſus agitur & ita dubius animi fluctua-tur, ut nec abnuere nec polliceri audeat, & in quam uis partem declinet, pre-ſens dãnum aut exitium uideat, ſe inter ſacrum & ſaxum poſitum uulgo ia-ctitant, deductum ab eo qui in fœdere incundo porcam ſaxo ferit, ſicut Gre-cum eſt Adagium διομήδεια ἀνάγκη quod ſcilicet ita aſtrictus maneat, uelut apud Diomedem hoſpites quorum uiſceribus equas depauiſſe dicitur. In cũ uero quẽ diuerſæ trahunt curæ & incertus nutat, ut nunc in unam, nunc in alteram inclinet ſententiam. εὐμεταβολώτερος κοθόρνου. id eſt mutabilior Co-thurno ſermo percrebuit. Cothurnum enim Calciamenti genus eſſe qua-tuor angulorũ fabrefactum ita ut utriq; pedi & uiris ac mulieribus aptetur cõ-mode, perſpicue conſtat. Ruſus ſiquid certum & deſtinatum eſſet, nec uana expectatione ferrentur. Hoc re ad Sagram geſta certius eſſe, contra uero cũ irrita caderent promiſſa & uana ſpe ducerentur ſe auribus lupum tenere dice-bant. Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, inter os & offam multa incidere, cum aliquid diſcriminis in re certa & fere explorata futurũ timemus. Sicut græco fuit adagio uſurpatum πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. id eſt multa cadunt inter calicem ſupremaq; labra. Quod autem eſt de ſagra dictum inde fluxit adagium, quod cum decem locrorũ millia ad ſa-gram inſperata uictoria potiti eſſent aduerſus Crotoniatarum centũ & uigin-ti millia, idq; uix credibile uideretur, poſtea certis authoribus re comperta, in prouerbium ceſſit, ut cum quid certo certius ſignificarent re ad ſagram geſta nihil certius dicerent. Cumq; ingenti animi ſollicitudine premitur quiſpiam, reſq; ita in anguſto ſunt, ut trepidum diffidentẽq; animũ gerat, omniſq; mo-les negociorum uno in loco inclinatura uideatur, Hic mihi aqua heret dicere ſolemus, tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, pene ſuf-

mergitur. Et cum ex re quapiã totum pendet negocium, ubiq; tota moles
periculi iminet. Hic mihi prora & pupis eſt, uulgatus ſermo fuit. Contra ue
ro cum exoneratum animũ curis, diſcuſſa ſollicitudine gerimus, ut bona ſpe
impleamur, ſecuros in utramq; aurem dormire pollicemur. Sicut rem ſaluã
dicimus ſaltante ſene, tractum ab eo, quod cum Circenſes Romæ fierent, &
turbatis ludis aduentu Hãnibalis, in omen magni terroris receptũ eſſet, po-
ſtea reuerſi eum ſaltantem in circo ſenẽ inueniſſent rẽ ſaluã dixerunt. Cli-
tellas quoq; boui ad notas, cum munus uiro inerti collatũ uiderent. Q uiq;
de rebus quarum neſcius eſt, diiudicat, ſutorẽ ſupra crepidas iudicare dicũr.
Nouo quoq; genere prouerbii in uſu uenit, ut qui tam ad imperandum q̃ pa
rendum iuxta paratus foret, quiq; non ſegniter mandata exequitur, mulus
marianus diceretur. Namq; Marius quecunq; militibus mandauit onera ip
ſe inter infimos obiuit in primis. Q uãuis furculas quibus ſarcinas uiatores
gerunt, quas Marius primus cõmentus fuit, muros Marianos alii dictos ue
lint. Q uotieſq; uictoria ſine laborę quæſita foret alicui ἀκονιτὶ uiciſſe. Cõ
tra uero ubi multo negocio uictoria potiretũ quiſpiam κονιτὶ uiciſſe dicimus.
Cum enim puluere aſperſus Athleta uictor eſſet, cõiti uiciſſe dicebatur. So
lere enim athletas & multarum palmarum pugiles ad uires refouendas pul-
uere luctatorio inſpergi quo fortius dimicent fere peruulgatum eſt, quẽ ex ni-
lo precipuum fuiſſe uolunt. Pari exemplo cum parũ cõmodi affert uictoria,
& haud magno diſcrimine a uictore uictus abeſt. Cadmea uictoria dicit̃, apd
Græcos uero ἀδάκρυον πόλεμον. hoc eſt bellum ſine lachrimis, latinis autem
laureola in muſtaceis. Bullam quoq; dicebant, ſiquid haud multo poſt deſi
turum cernebant, eſt enim in aquis ſpuma tumens, quæ ex crebra agitatio-
ne naſcitur puntoq; temporis diſſoluitur. Q uare ſermo Dyogenis in eos
qui ob coronas Olympicas laſciuirent gaudio percrebuit, ut bullas accepiſſe
diceret, & Calcaria ſponte currenti addita ſiquẽ ſua ſponte ad audendum agẽ
dumq; hortamur. Oleum uero in ore geſtare dixerũt cui loqui inhibitũ eſt,
cuiq; uerbum facere non licet. Contra ubi quis lingua imodicus infinitæ li
centie & audacie eſt, qui moderari linguam neſciat, bizena temeritas diceba-
tur. Fuit enim bizenus Neptũni filius procax nimium & in ſolens. Et qui
ingenio timido & diffidenti ſcrupulum facit, ubi faciendus minime foret, no-
dum in ſcirpo querere dicebant. Siquem uero probum uirum deſignabant
qui nihil contra honeſtum moliretur, tutoq; eius fidei crederentur omnia, di
gnum eſſe cum quo in tenebris micent aſſerebant. Q ui uero ingenio per-
ſpicaci nulli occaſioni fraudis patet, γέρων πίθηκος οὐκ ἁλίσκεται hoc eſt ſenex
Simia non capitur prouerbium fecit. Contra ſiquis improbus ad nocendũ
paratus uenit, fenum habere in cornu dictus eſt. Erat enim priſci moris bo
bus qui cornu peterent feni manipulos apponere quo ad precauendum ho-

mines paratiores forẽt: Quare uerbũ Sicinii ſcurræ fuit in craſſum ideo cõ
uiciis parcere quod fenũ habere in cornu uideret. Dici quoqꝫ ius ad aſſem cũ
etiã minima librato examĩe moderata fuiſſent, uoluere, & qui ſe uictũ fatebat
herbando prouerbio iactabat. Quippe ſupplices & qui pacẽ petũt oleæ ra-
mos uelamẽta ſupplicũ aut gramen cũ terra euulſum uictori offerebant, uel
barbarico more ſertis coronati occurrebãt, quaſi illos quibus porrigerẽt duce
rent meliores. Mictere aũt noctuas athenas, γλαὺκας εις αθίνας uetus adagiũ
fuit, cũ ea quæ illi ſup ſunt, alicui damus. Cũ enim Athenis noctuæ affatim
exhuberẽt, qui illuc noctuas micteret, nimirũ ad ea loca merces ferret ubi ill'e
redũdarent. Et cũ quis neſcire ſimulat quæ percallet, Cretes neſcire pelagus
uulgo dicit, ex illo traditũ, qđ nemo cretẽſis nauiculariã, & pelagi comertia
neſciret. Quin etiam ex locis plura fluxere prouerbia. Nã ſiqui opibus cla-
ros & prepotentes flocci faciunt, illis ne decimã quidẽ Syracuſanorũ eſſe, &
cum loca & ſalubrẽ aerẽ celebrãt. Crotone ſalubriora dicũt, Scilicet qđ Sy
racuſas ditiſſimas ſicut Horcomenon in Boetia, & Crotonẽ compoſita aeris
temperie ſaluberrimã ferunt. Etiam a perſonis plura adagia fluxerunt. Nam
& zenone continẽtior, & Catone conſtantior & Ariſtide iuſtior crebro uſur
patum eſt. Eo pertinet non eſſe hominis cuiuſqꝫ Corinthum petere, quod
Preceps in luxuriam ciuitas ibiqꝫ illecebræ libidinum forent, que magno pa-
rabantur. Tum ſiquem affectum & negociis inutilem ducebant in quo ni-
hil adiumenti nihil conſilii foret, eum de ponte deiici oportere monebant ſiqui
dem grandeuos etatæ ad ſuffragia quæ comiciis dabantur non admictebãt.
Cum uero uehementer laboratur fortunæqꝫ in extremo ſunt, ita ut nulla da
retur ſpes melior, rem ad Triarios ueniſſe in prouerbium uenit. Cum enim
Triarii in ultimo eſſent preſidio ultra quos nihil opis ſperabatur, cum abſciſ
ſa omni ſpe, ad ultimum uentum eſſet, rem ad Triarios ueniſſe dicebant. Si
quid autem tarde cogitatum aut ſalubre conſilium ſero expenſum fuiſſet, ſe-
ro phriges ſapere ſermo fuit, quod a Grecis fluxiſſe autumant. Nam cum
decimo exacto anno poſt magnas clades Troiani Helenam ſimul & iure bel
li queſita Grecis reſtituenda cenſerent, ſero phriges ſapere prouerbium de-
ductum eſt. Et qui in re quapiam parum ſapere uiſus damnum patitur, qui
ſibi ſapiens prodeſſe nequit nequicquã ſapere dicitur, ad quam ſententiam
accedit Euripidis uerſus μίσω φυσιν ὅτι ὐκ ἀυτῶ σοφὸς. Hoc eſt odi ſapien
tem qui ſibi ſapiens non eſt. Et qui aſtu & dolis nimium ualet coriceus nun
cupatur, ex eo deductum, quod ex Corico latrones predæ aſſueti audacis in-
genii & ſummæ ſolertiæ forẽt, in eos quoqꝫ qui preferũt letitiã cum intus an-
gantur curis, quiqꝫ blandiciis uelant odium, Riſus ſardonius dicitur, quod in
Sardinia apiaſtro ſimilis herba naſcitur, cuius eſus deducto ore uelut ridẽtes
homines mortẽ oppetere cogit. Si quis uero obrutus malis cũ fortuna flu-

ctuatur, ut nichil ſibi proſpere cedat. Illum equũ habere ſcianũ aut aurum
Tholoſanum aſſeuerant, quod ſcilicet, ita excidio & continuis cladibus premi
tur, ut qui aurũ Tholoſanũ habuere, aut Seiani equũ, Sicut de Segmentis
Helene, & Heryphiles, aut Hermionæ monili authores tradunt, quorũ par
ticipes erũnarum continua mole oppreſſi, in extremũ uenere diſcrimen, Sicut
de Agaue, Iocaſta, Semele, Argia, & æriphile apparet, quod & grecis quoq; ui
ce puerbii fuit. κακα' ἰφι'αυτῳ ε'λκων γοσος κικιας ν'ιφος, mala ad ſe trahẽs ut
Cecias nubes, Id etiã apud Grecos in prouerbiũ ceſſit, ut in eum qui continuis
premit malis Grauiora Sambico pati dicerent. Cum uero quiſpiam iniqua
cõtentione uictus, ulterius dãno premitur, opprobium uictis adagium erat,
quod a Brẽno cum ſe Romani auro redimerẽt ſumptũ memorant. Tritum
quoq; prouerbiũ fuit, iocunde acti labores, cum bene nauatã a nobis operã
ſuaui memoria repetimus. Et cũ inter loquendũ medio affatu is ſuperuenit
de quo ſermo fit, lupũ in fabula qui minime nos loqui ſinat eſſe dixerunt.
Nam fere conſtat quem prior lupus uiderit pro loqui nequiſſe. Cumq; fraus
animo agitata, a bono honeſtoq; in prauum abſtrait, atq; in authoris reddit
perniciẽ, Malũ conſilium conſultori peſſimum in adagium uenit. Ac mille
modis euulgata prouerbia fuere quottidiano ſermone uſurpata quæ recenſe
re ſuperuacuæ diſputationis forent, quare ne exequar ſingula, cum nõ ſit ani
mus ea conſectari quæ ab aliis uberius explicata ſunt et lauius, de his hactenus
dixiſſe ſatis habeam. Illud utiq; antiqui moris erat, quod cum alicui precabã
tur bene, ut quicquid fuiſſet cupitum eueniret, ne quid diri aut infauſti ſucceſ
ſum lederet, pollicem premere iubebant. Quotieſq; in propinqua ſpe futuri
boni, ueniam adiis petimus in ſinum deſpuere ſolemus, uelut ratas preces diis
habituris. Cũq; in ſermone quottidiano quiſpiã male audiſſet, aut uerbo uo
ce ue offenſus foret, dicto ueniam poſcere, in auerſis uero enũciatis, meliora
ominari, atq; inuidiam uerbo abeſſe iubebant. In mentione defunctorum il
lorum memoriã non ſollicitari, in ſordidis & obſcenis dictis honorẽ auribus
ſeruare & prefari honeſtatẽ, ueteres cõſueſſe, memoriæ & literis proditũ eſt.

Qui primus legem Theatralẽ Romæ tulerit, & quot leges plebem a bepri
matibus poſtea diſtinxerint. Caput XVI.

INter eos q a prima origĩe ſpectacula Romæ ediderũt. Tar
quinius Priſcus opulẽtius inſtructiuſq; q aliqs regũ ludos fe
ciſſe dicit, is.n.in ludoꝝ appatu cultu & magnificẽtia oẽs ãte
ceſſit, ab ipſo.n. circus maximus ſpectaculis deſignatus lo
cus fuit, q poſtea edificioꝝ magnitudĩe et aulico apparatu ꝑ
cipuus ſemp exhibẽdis ludis eſt hitus, in quo mũera ingẽti
appatu mox exhibita fuẽr, diuiſis locis plebi p ſinglas curias. Cũq; intercedẽ

tibus ānis, patribus equitibuſq; ac plebi Romanæ confuſa loca fuiſſent, ubi
ſpectarēt. Cor. Scipione, & T. Sempronio Coſs. ludis Romanis per ædi
les curules diſcreta loca Senatoria a populo fuere, utq; ſuus cuiq; honos ſer-
uaret lege cautū fuit, ut optimatibus ſubſellia ꝓxima darētur, Quo tēpore
precipua loca orcheſtra Senatoribus data ſunt, ubi in ſcena pſaltabat & Cho
rus inducebatur, podiū Imperatori, & Conſulibus, proſcenia & pulpita opti
matibus, nōnunq̄ principi, ſiquidē Nero e proſcenio ſæpe ſpectauit, aliquan-
do e puluinari quod in prima fronte theatri ſpectaculoꝝ locus erat. Fertur tñ
Auguſtus Cæſar, legatos ſociarum fœderatarūq; gentium in Orcheſtra cō
ſidere uetuiſſe, cum quoſdam libertini generis illic ſpectaræ deprehendiſſet.
Poſt aliquot uero ætates, ut Imperator una cum ſacerdotibus in ſella impera
toria ludis præſideret, cōſuetudo inualuit. Quæ quidē ſcena in fronte thea
tri ab uno cornu ad alterum porrigebatur, Verſatilis, plerūq; ductilis, mul-
tis colūnis & epiſtiliis fulcta, quæ primo parietem nō habuit, ſed frondibus
obumbrabatur. Poſtea tabulis pictis in parietis morem cōponi cepta, quæ
ſpectaculoꝝ ſedes præcipue inde habitæ. Ea enim triplicis generis erat. Nāq;
tragica colūnis & deoꝝ ſignis exornabat, quibus & tabulis pictis, partim ab
amicis partim e grecia cōmodatis utebātur. Comica edificioꝝ figurā prefert,
Satyrica uero montibus inumbratur & Syluis, in ea.n. Hiſtrionū ſedes erāt
qui ad edēdas in ſcena operas locabātur, In orcheſtra aūt Chori, reliqua ue-
ro loca popularia fuere in q̄bus omnis ſexus & ætas, atq; infimus ordo ſine
diſcrimie ſpectabat, q̄ uero a ſedibus excluſi fuerāt excuneati dicti. Greci uero
præter hæc, Buleuthicū cōſtruxere in theatro ubi ſeniores, ſicut Ephebeum,
ubi iuuenes ſpectarēt, Ante hāc uero legē per ānos quingētos ſexagita a cōdi
ta urbe populus una cū patribus promiſcua iniquitate ſpectauit. Poſtea uero
P. Africanus ſuperior cum Cos. eſſet, cū T. longo, ludis Romanis, plurima
Senatoꝝ ſubſellia a populari cōſeſſu ſeparari iuſſit. Et cū eo diſcrimie aliorū
ſtudiū alioꝝ indignatio eſſet, prebuiſſe eius rei nouitas non mediocrē plebi
ſermonē dicit, adeo ut ipſum Africanū qđ eius rei author fuiſſet penituiſſe fe
rāt, grāmq; ingentē apud ordinē ſenatoriū ædiles peperenūt qui ſanxerunt ut
gradus gignitatiſq; cuiuſq; & fortunæ diſcrimē foret, manſitq; aliquādiu lex
ꝓbata, uſuq; didicere, multo preſtabilius eſſe, ſeruato gradu cuiuſq; q̄ in collu
uione omniū ſpectaculis intereſſe. Proditū tñ memoriæ eſt, tēpore quo pro
miſcuus ſpectaculoꝝ uſus erat, nunq̄ plebeiū p̄ modeſtia & uerecūdia āte uiꝝ
Senatoriū aut cōſularē ſpectarꝰ ſubſtinuiſſe. Cūq; poſt aliquot tēpa, plebs cū
p̄ribus cōfuſis ordinibus nichiloſius ſpeſtaret, ſex Helius petus et l. Cornelius
Cethegus Cenſores ne turba patribus miſceretur, cū tantū hominū conflue
ret in theatrum, alio edicto ſtatuere, quod non ſine indignatione plebis fa-
ctum memorant, quæ ſe deſpectui haberi & contemptam eſſe arbitrata eſt,

tam & ſi Helium petũ in cenſura collegam prioris Scipionis fuiſſe nonnulli
tradant, Rurſus cum haud longo poſt interuallo cõſtitutione abrogata, Se
natus & populus ſolutiſſimo more ſpectarẽt, Actilius Serranus et l. Scribo
nius libo Ediles curules, Scenicis ludis & Romanis ut diuiſa loca plebeiorũ
a patribus eſſent, populuſq; diſcretus a Senatoribus ſpectaret quarta promul
gata lege ſtatuere, ſpectaueręq; aliquãdiu, donec lege Iulia theatrali & Ro
ſcia, ut in quatuordecim ordinibus & ſubſelliis proximioribus, Senatores at
q; equites ſpectarẽt ſemota plebe optimatibus data facultas fuit. Quorum
numerũ a Diuo Iulio adeo exeretũ fuiſſe conſtat, ut quatuordecim ordines, &
proxima ſubſellia, ſolis ſenatoribus nõ ſufficerent. Adeo ut liberius mimus
inter equites ſedere iuſſus pre anguſtia recipi uix potuerit. Quod & Syllæ tẽ
poribus iterũ confuſum fuiſſe crediderim, Nã gladiatorum munus dedit, uiris
æquæ & mulieribus, locis promiſcuis & indiſtinctis, in magna licentia ſpe
ctandi, & ſine ullo diſcrimine honorũ. Cautũ deinde lege Othonis fuit, quã
Tribunus tulit, ut magis fortunarũ & pecuniæ q̃ generis aut honorũ ratio
haberetur. Et non modo patriciis aut equeſtris ordinis & Senatoriis uiris ſed
ſummis honoribus functis quibus quatringentorum ſextertiorum, ipſi patri aut q;
cenſus non fuiſſet, ſpectãdi inquattuordecim ſubſelliis ius non eſſet, eaq; lo
ca honoris cauſa diuitibus ſolum conſtituta fuere. Quippe tenues & ſordi
dæ inopiæ uiros, quãuis claros illuſtreſq; quibus quadringenta ſextertia non
eſſet cenſus, mixtim cũ ditioribus, in quatuordecim ſedere, minime decere ar
bitratus eſt. Tantaq; diuiciarũ ratio fuit, ut duo primi ordines tribuniciis &
plebeis ditioribus, excluſis patriciis uacarent. Idq; non ſine graui offenſione
nobilitatis. Quæ quidem ſubſellia ita compta habuere, ut crocũ & uinum
per ſingulos cuneos ſpargerẽt, illoſq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis
ris exornarent, nonnũq̃ minio & Cyſocolla harenã Circi ſternerent, ita ut
Hadrianus balſama & crocũ per gradus theatri ſtrauiſſe feratur, Primuſq;
Clodius pulcher fuiſſe traditur qui ſcenã uariis picturis ſigniſq; & tabulis or
nauit, Trebonius auro, alii argẽto, pleriq; ebore. Q. Catulus uelis carbaſi
nis theatrũ texit, lentulus Spinther biſſino uelo, Nero Cæſar auri ramẽta p
harena ſtrauit, & uela ſtellata colore celi poſuit, totũq; Põpei theatrũ in unũ
diẽ auro operuit. C. uero Antonius & Murena, ſcenã fecere argenteã. Caius
etiã priceps pegma ex argẽto duxit. Nõnũq̃ q ludos dabãt ne poplo ſol offi
ceret aulea ſuſpẽdebãt, plerũq; ſuppario uſi ſunt, qđ poſterior etas paulis ac
cepit, quæ nõ mõ in theatro, ſed ĩ cubiculis fere ſingulis habuerẽ ut ſiqd pulue
ris caderet exciperet, pditũq; memoriæ eſt. Cn. Pomp. ne poplo æſtus offi
ceret ẽt aq̃ decurſum p ſubſellia duxiſſe, Mox Diuũ Cæſarẽ ĩ ædilitate cĩ ſce
næ apparatu argẽteo uſum eſſe, qui et[illegible] in munere gladiatorio, forũ Roma
nũ & uiam ſacram in cliuum uſq; Capitolinũ lintheis contexit. Apud lacede

monios uero in omni cõmiſſiõe ludorũ, Regũ erant loca precipua, quibus ut inter ſpectandũ cuiq; liceret initi, priuilegiũ datum eſt: Athenis ſi peregrinus publicis ludis in theatro pſaltaret, mille draemis pena mulctabatur. Qua etiam Othonis lege decoctoribus qui fortunæ naufragio, nõ ſuo uicio decoxiſſent, certus in theatro locus cõſtitutus erat, ſicut uiatoribus tribuniciis ut eorũ quoq; uera & ſalubris ratio haberet. His quoq; qui artẽ ludricã exercuiſſent, ne in quatuordecim ſederent eadẽ lege cauebatur. Qui uero queſtũ ſui corporis feciſſent, quiq; uilitate & gula aut luxuria ſe authoraſſent, uel ære obligaſſent, a theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoq; ſtatutum ferũt, ut qui multis flagiciis dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ inſignis foret, a ſuggeſtis & ludis arceret. Idq; adeo procaciter ſeruatum eſt, ut prefecti ſubſelliorũ per cuneos diſpoſiti, e ſubſelliis in quibus îmeriti, ſedebant, quibus equeſter non fuiſſet cenſus, ui ſpectatores deiicerent. C. tamẽ Gracchum accepimus, cum animaduertiſſet contra inſtituta maiorũ, paſſim patriciis & plebeis loca ſpectaculorũ mercede locari, nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuiſſe demolitum. Solitoſq; Romanos principes, ob multa in rem. P. merita, Maſſilienſibus, exterarumq; gentium legatis ab ultimis oris, locum inter Senatores ſpectandi pro inſigni munere largiri, in quo proditur memoriæ de Germanis lepide factum, qui cum alios de Romanis bene meritos in ſenatorum ſubſelliis ſpectaſſent, ne inferiores officio uiderentur, ipſos non admiſſos ſua ſponte ſubſellia adiſſe, & una conſediſſe. Contra uero. L. flaminium. Q. fratrem, cum Senatu motus in cõmiſſione ludorum humilis & deſpectus extrema in parte ſederet. Populus uniuerſus ob fratris ægregia facinora reuocauit, & inter conſularia ſubſellia admiſit, Iidem tamen Maſſilienſes tam ſeuere diſciplinæ fuere ut nullum aditum iuuentuti in ſcenam uel theatrum darent, quod eſſent morum corruptela, ne per obſcenos motus iuuenes impudicicia laſciuirẽt. Auguſtus uero Cæſar, milites atq; equites ita diſcreuit, a populo, ut eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio equeſtrem cenſum non haberent, ſi tamen ipſis aut parentibus antea fuiſſet, in quatuordecim ſpectare permitteret edicto legis non obſtante, qui etiam cuneum ſuum pretextatis & pedagogis aſſignauit, feminas quoq; quæ promiſcue antea aſſuerãt niſi ex ſuperiore loco ſpectare iuſſit, adeo ut ſumma theatri deinceps ſolis matronis paterent, licet ab Athletarum ſpectaculis noua cõſtitutione omnem muliebrem ſexum poſtea abdicaret. Virginibus ueſtalibus contra prætoris tribunal locum dedit. Vtq; Senatoribus quoties quid ſpectandum publice ederetur, primus ſubſelliorum ordo uacaret, cauit edicto. Mox Tiberius ſpectantiũ ĩmodeſtiã exilio mulctauit, Et cũ confuſis nihilominus ordinibus & ſine . . rimie pſonaɋ ſpectarẽt, Claudius Cæſar Senatoribus loca reſtituit. Nero uero eqtũ ſubſellia ſedibus plebeioɋ & in

conditæ turbæ prepoſuit, ne equeſter ordo a plebe uulgari & ſordidis hominibus indiſtinctus foret. Quod & Domitianus ſequtis temporibus, renouata lege Theatrali pene obliterata, iterum feciſſe dicitur. Alexander autem Macedo militibus qui ſecũ militiam meruiſſent, poſt emerita ſtipendia priores ſedes in theatro, utq; coronati ſpectarent, pro munere largitus fuit. Eratq; conſtitutum Cæſarũ temporibus, ut ſtatio cohortis ludis aſſideret, ut Theatralem licentiam cohiberẽt, & ſiquid turbarum aut maioris tumultus ingrueret preſto forent. Quam Nero Cæſar dimouit quo maior ſpecies libertatis foret, & plebs modeſtiæ experimentum ſua ſponte daret. Illud ſine controuerſia conuenit, adeo poſt temporũ curricula degeneraſſe Romanos & cẽſus eſtimatione ferri ſolitos, ut non ſolum ad implendas equitis facultates, nõ minus millibus quadringentis opus eſſe ducerent. Sed ad Decurionatũ, nullos niſi quibus centum miliũ nũmum cenſus fuiſſet, promouendos curarẽt. Qui quidẽ Decurionatus & domi & foris magiſtratus præcipuus fuit. Nãq; erat decurio cubiculariorũ & municipalis, tum ille qui decem equitum turmis prefectus militabat, Decurio dictus eſt. Fuitq; Põponii opinio eos etiam qui in Senatum & conciliũ publicum aſciti fuerant cum coloniæ deducebantur, quaſi principes coloniæ, quæ pars decima colonorum erat Decurionum numero cenſeri.

Quid apud Sceuolam Iureconſultum ſit Hieroſiarcha & quid ſit Calix Diatretus. Caput XVII.

HEſterno die inter duos iuriſperitos, ueſanos an furioſos uero magis nomine cenſendos, neſcio. Clamoſa diſceptatio, & animoſa contentio fuit. Quid ſibi uellet Sceuola de legatis annuis qui cenſuit quod ſi teſtator ex redditu cenaculi & horrei Hieroſiarcho & libertis qui in templo illo erunt decem ãnua reliquiſſet, non ipſis modo, ſed & ſucceſſoribus legatum uideri. Quid eſſet Hieroſiarchus ab altero exquirebatur. Cũq; nugator ille uultu & uoce imodeſta ſacellum eſſe diceret uel locum diuino cultui deſtinatum, & pleraq; nugalia ex authoritate interpretis effunderet, alter qui non minus inſipiens & delirus erat, quo nam modo ſucceſſor ſacello dari poſſet edoceri poſtulabat, cũ Iureconſultus hominẽ ſignare uideatur non locum. Ille autẽ cum inſolentius & audatius eodem ſe uolueret, & iam non diſceptatione ſed petulantiſſimis uerbis uociferarẽtur tanto tumultu ut uix manibus temperarẽt, tandem cum multũ fuiſſent inuicem debachati ſedato clamore & contentione depoſita me qui ad hos tumultus forte incideram uelut cõmunẽ arbitrũ appellarũt. Dixi ego falſa illos duci opiniõe qui Hieroſiarchũ

locum dicerent aut ſacellum. Sed cum dici conuenire, qui prepoſitus rebus ſacris fuiſſet, quaſi princeps ſacrorum ἀπὸ τῶν ἱερῶν. quod eſt ſacrum καὶ ἄρχων quod princeps, quaſi rerum & ſacerdotu caput, quod pontificis maximi propriũ eſſe conuenit, ἱερεὺς, enim ſacerdos uocatur cuius diuinarũ rerũ cura & procuratio eſt. Eum Greci ἀρχιερέα dicunt quod idem plane ſignificat. Quippe qui ſacris preſunt cerimonus predictionibuſq; deorum multiplici nomine cenſentur. Namq; Hierophantas aliquos, alios Hierodidaſcalos nõ nullos Hieronomos. Pleroſq; Hierophilacos, aut Nomophilates qui frequentes erant, appellarunt, aut Stephephoros qui flaminũ, uel Oronopolos qui augurum loco fuere, Etiam quæſiuere ex me, quis eſſet Calix Diatretus ut explicarem de quo Vlpianum legẽ Aquiliam interpretatũ mentionem facere aiebant. Dixi ego quantum cõminiſci potui, diatretum Calicem dici ut Suydas interpretatur uas torno politum & detornatũ, cuius generis frequẽtia apud ueteres fuere. Tam & ſi Diarectum nonnulli dici putent, quod authore feſto per antiphraſim malũ diem ſignificat qui ſenſus haud dubie abſonus foret atq; impertinens. Cenſuit uero Vlpianus quod ſi Calicem Diatretum hoc eſt torno expolitum artifici reficiendum aut aptandũ dederim, ſi imperitia effractus foret, dãni iniuria teneri qui ſuſcepit, Si uero quod rimas habebat uicioſas fuerit excuſatus, artificem non teneri aquilia niſi periculo ſuo ſe facturũ conueniſſet, tunc enim ex locato agi oportere aquilia agi nõ poſſe.

In quo diſcretus ordo plebeius a patricio fuerit, & in quo patricius a Senatorio, q̃d' ue diſcrimẽ in ueſtibus, apud diuerſas gẽtes. Caput XVIII.

ROmulum urbis authorem in duos ordines populum diuiſiſſe plebeium ſcilicet & Senatoriũ, Illorumq; progeniẽ patricios ſeu optimates, exẽplo Athenieñſium quos ἀπατρίδας uocant, humiliores uero & inopem uulgum plebeios nũcupaſſe. Hiſq; ingenuas artes reliquiſſe, Videlicet patriciis militiam & magiſtratus gerere, Sacra facere, ius dicere, publica & urbana negocia adminiſtrare. Plebeis autem militiam & agrorum curã, pecoriſq; depaſcendi reliquaſq; ingenuas artes demandaſſe, ſatis conſtat, Mercaturam, ſordidas pudendaſq; artes ut popinariam & quæ manuales ſunt, ad uſum mortalitatis, aduenis & his qui recens aduenerãt delegaſſe. Romanos uero ſeruile miniſterium & laborioſa negocia exercere noluiſſe, quibus omnẽ quæſtum ſordidum interdixit, Nam quæſtus omnis patribus indecorus uiſus. Quod Theſeum in Athenarum inſtitutione, & Hipodomum Myleſiũ in conſtituendo optimo rei publicæ ſtatu, aliosq; urbium conditores feciſſe, ut ſecreti ciuium ordines, & ingenua officia a ſeruilibus diſtinta forent, plerumq;

literis adnotarunt, Hi enim rem publicam in triplicis ſtatus, qualitatis ue ho-
mines diuiſere. Ion uero Athenas in quatuor diſtinxit ordines. Nam ex ciui-
bus quoſdam agricolas, alios opifices deſignauit, nonnullos ſacris, reliquos
urbi præfecit, Theſpienſes autem in duo diuiſi ſunt genera Opifices & nobi-
litatem, qui adeo ſordidas artes & omnẽ queſtum auerſati fuere, ut miniſte-
rium aliquod didiciſſe, uel aruo ſtuduiſſe polluere nobilitatem crederent, itaq;
illorũ paupertas maxime inſignis fuit. Deniq; Egyptii Græci Scythæ, Per-
ſæ, & lydi, omnes qui artificio incũberent pro ignobilibus ducebant, qui ue-
ro miliciæ, generoſos, Scythis quoq; & thracibus qui in ocio degunt hone-
ſtiſſimi habentur, qui prudentia & authoritate anteibant cæteris. Arabes au-
tem illorum policiam trifariam diuiſere, ex quibus ſacerdotes primi ſunt, his
addunt artifices, Secundum agricolæ. Tertium milites tenent locũ. Quã
inſtitutionem ab Egyptiis oriundam, multi informandis urbibus & mori-
bus inſtituendis ſectati fuere. Quibus uero rebus patricii a plebe ſe cerne-
bantur, pluribus exemplis perſpectum eſt. Siquidem patricii & qui nobilita-
te preſtant, quiq; honeſte geniti & liberaliter educati erant, bullam in pecto-
re lunulas in pedibus habebant, erant enim fibulæ Eburneæ corniculantes
inſtar lunæ. Quod a Nũma inſtitutũ ferunt, ut Senatores eorũq; poſte-
ri nigris calceis lunas annecterẽt, ab Archadibus deductũ, ut ſe proſelenos
deſignarent, uelut ampliſſimum teſtimonium nobilitatis ferrent. Quippe
in Calceis Senatorum lunam aſcripſiſſe centum numerum deſignauit, quo
tunc Senatores continebantur. Ea enim bulla aurea fuiſſe traditur, figurã
cordis habẽs, qua etiam obſignaſſe dicuntur ueteres. Cum plebei & libertini
ſcorteo loro munirentur, quam quidẽ pueri ingenui & illorum qui equo me-
ruiſſent filii ad pubertatem uſq; una cum pretexta induebant. Illamq; exa-
cta pueritia ſolẽni feſto laribus ſubſpendebant, Sicut Romanæ puellæ puel-
lare rudimentum pupas Veneri Argiuæ. Et maturæ uiro compoſitum ca-
pillũ palladi, Troezenæ uero puellæ Hippolito crinem conſecrabant. In Sy-
cionia quoq; ὑγιείας hoc eſt ſanitatis ſimulacrum fuit, cui uirgines crines re-
ſecare, & capillos dicare ſolebant. Athenienſes cum exephæbis exceſſiſſent,
primicias crinium delphos deferebant, Et cum antiquiores comam circa tem-
pora aut poſteriorem crinem Apollini & fluminibus tonderent, tuo ſuccedẽ-
te Theſeus anteriorem capillum Delphis dedicauit, unde Theſeis tonſura ꝓ-
dita eſt, cuius exemplo Iuuenes cum primum ex ephebis exceſſiſſent anterio-
rem comam Phebo & eculapio aut libero obtulere primicias, Poſtea Roma-
ni adoleſcentes magnæ indolis primæ lanuginis barbam diis cõſecrare uſur-
parunt. Et cum primo Romani ciues ſine tunicis ſola toga amicti forent,
Poſtea ſubſtrictas breueſq; tunicas citra humerum deſinẽtes habuere. Ta-
lares uero & manicatas quas græci Chirodatas uocant, aut diſcintas induere

pro flagitio

pro flagitio fuit, quod erat barbaris propiũ talares ferre & manicatas tunicas,
Ideo æmilianus pauli filius. P. Sulpicio Gallo, q́d tunicis manus totas ope
rientibus uteretur. Et Cicero Verri, quod cũ talari tunica & pallio purpureo
incederet, ut probrum obiectauit. Quæ quidem tunica toga tegebatur, ſæ-
pius pretexta. Cato uero Senior cum tunica ſine manicis per hiemẽ inceſſit.
Et iunior nudis pedibus ueſte fuſca & ſine tunica ſola toga accintus ius in fo
ro dixit, idq; ex uetere inſtituto uſurparunt, quod Romuli ſtatuæ & Camil
li in Capitolio & roſtris togatæ ſinæ tunicis erant. Aurelianus tamen Cæſar
manicatas & albas tunicas ex prouinciis diuerſis, congiarium populo dediſſe
fertur. Fuitq; is corporis habitus, non mũdiciis cultus ſed uirilis, in quo per-
ſonæ decor & multa maieſtas inerat, Intra tunicam uero interula quam ſu-
buculam dixere carni proxima æque a uiris & mulieribus nullo diſcrimine ſu
mebatur. Nam poſtq̃ binas tunicas Romani habere ceperunt Varro ait, in
teriorem inſtituiſſe uocare ſubuculam & incluſiam, pretextã uero ſupra tuni-
cam, quiſq; honoratus et nobilis habebat, quam quidem pueri patricii aliq̃n
purpuream induebant. Inde enim prima cõmendatio ineuntis ætatis & ſpe
ciẽ uirtutis haberi ceptum, libertinis autẽ & peregrinis, cum quibus nul-
la eſſet neceſſitudo aut cõiunctio ſanguinis pretexta uti olim nõ licebat, poſt
aliquot uero tempora ut libertinorum filii illa uterẽtur uſus obtinuit. Quã
quidẽ purpurã magno honori patritus fuiſſe accepimus, erat.n.pro maieſta-
te in pueritia, maximeq; patritiũ ordinẽ a plebe diuidebat. Nãq; patritiis tyriæ
muricis purpura dabatur, cũ equeſter ordo & plebeius purpuram non indue
rẽt, cuius uſum antiquiſſimũ Plinius notauit. Sequtis inde temporibus ad
tantũ faſtigium deuenit, ut Catoni uticenſi ludos in ueſte purpurea ſpectan
di facultas a Senatu pro ſummo honoris gradu tributa ſit. Tribuno enim
plebis uel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas. Hi enim penulis
breui uillo precipue pluuio tempore aut lacerna utebantur. Quippe ueſtis
Tribuni plebis plebeiorũq; penula plerũq; fuit, ſicut ſagi, Endromis, & cu-
culi, Erant enim frigoribus apti, quibus imperatores uti non decebat. Tã
& ſi legamus Caligulam depictas penulas ſæpe induiſſe, & plebeiam purpu
ram diſtintam a patritia in uſu fuiſſe, erat enim fuſca & obſoleta, non muri-
ce & cocco ſed herbarum ſuccis infecta, eadem uero penula Senatores ple-
rũq; uſos foris inuenimus, intra urbem uero non licuit. Donec Alexander
Imperator dum ætati conſultum uoluit, ut Senatores ingraueſcenti etate in
tra urbem penulis uertentur, legem promulgaſſe dicitur, quas ſupra tunicã
induebant quod eſſent uilli groſſioris, ſicut Endromis lõgiori uillo pinguis
& craſſa, in frigoribus a diuitibus uſurpata. Quam quidem pretextam ad
uirilem etatem pueros deferre licuit. Poſt pubertatem uero in ſeptimo & de
cimo ætatis anno, dimiſſa pretexta togam induebant, aliquãdo puram niuei

candoris quæ uirilis dicta eſt. Eam tñ in quarto & uigeſimo a multis ſum-
ptã comperimus, ſæpius in decimo quinto & ſexto ac decimo. Quippe Au
guſtus Octauius Annorũ ſexdecim. Et. C. Cæſar in undeuigeſimo. Ne
ro autem uix pubeſcens togam uirilem ſumpſit, ante tempus quo maturus
Imperio uideretur. Diuus quoq; Antoninus Philoſophus & ex Cæſaribus
complures in quinto decimo uirilem deſumpſere togam. Tunc cum preceps
& lubrica Iuuenum ætas uidebatur. Quam ſupra pretextam nonnũq̃ pa-
tritii ſumebant, cum plebei ſine pretexta ſimplici toga amicerentur. Quippe
toga erat plebeiorum & infimi ordinis. Pretexta honeſtorum & nobiliũ, qđ
etiam circa mulieres ſeruabatur. Nam toga priſcis ſeculis in uſu promiſcuo tã
uirorum q̃ mulierum, nocturnũq; ac diurnum indumentũ fuit, ſicut pallio-
lum & penula. Poſtea uero illam diſtinxere. Quam feſta ſolẽniq; die, am-
pliſſimo cultu & apparatu magnifico, probi adoloſcentes ſumere ſolebant,
præcipue bachanalibus feſtis, menſe Martio, quibus diebus ſumere uirilem
togam in religione fuit, qua ſignabatur liberioris uitæ, pueris facultatem dari.
Potentiores & inſignes nobilitate & honoribus, etiam purpuream cum fre-
quenti comitatu apud delubra deorũ induebãt, indeq; in forum excepti So
lẽni officio deducebantur, tenuiores etiam arctã induxere togam. Nam pro
opibus ueteres magnas aut paruas habuerunt. Claudius tamen Cæſar to-
ge uirili die ſine apparatu aut ſolẽni officio in Capitolium deduci uoluit. Su-
pra tunicam uero uela pro togis induiſſe animi fuit imbellis & eneruati. Ea
quidem toga cui purpura pretextabatur illis tantum dari aſſuerat, quorũ pa
tres magiſtratus curules, & inſignes geſſerant honores. Namq; hic primus
Iuuentæ & bonæ indolis habitus eſt honos, omenq; futuræ uirtutis & ma-
gni nominis eſtimabatur. Germani uero in primis experimentis framea &
ſcuto, adoloſcentes exornabant, illinc enim cõmendationem ineuntis adolo-
ſcentiæ auſpicabãtur. Cretenſibus militaris ſtola, hos, & patera, Bithinis &
Ponticis, ſocci, & Palliũ. Argiuis pueris deferre clipeum, inſigne munus &
primum decus adoloſcentiæ Cenſebatur. Eam uero togam extremam induc
bant Romani, ſæpius eaſam nõnũq̃ pexam et uilloſam, nãq; erat Romana
grauitate digna, quã propriam habuere, ſicut greci pallium. Ideo qui Roma
ni ciues eſſe deſiceant, aut ciuitatis iura amiſerãt, quiq; relegati, quibuſq; aqua
& igni interdictum foret, togam induere non poterant, hi enim toga dimiſ-
ſa pallium ſumebant quod grecum fuiſſe ſatis conſtat. Togam uero raſam
phrigianã primum auguſti temporibus uſurpatam Plinius aſſeuerat, ſupra
quam multi lacernas induxere, ſæpe ludis feſtis in theatro que amphithea-
trales dictæ & militares erant. Aliæ coccineæ, Bethicæ uero albæ. Quam to
gam pleriq; laxiorem nõnulli breuiorem uſurparunt, legimus Catonem ſe-
niorẽ precurta toga & candida uſum & nunq̃ centũ dracmis maiore ſumptu.

Cæſarem

Cæſarem laticlauo fimbriato laxiore cintura. Auguſtum quaternis tunicis togiſq; nec reſtrictis nec fuſis, cum Torace laneo femoralibuſq; & tibialibus inceſſiſſe. Mecenatem molliori ueſtæ diſcinctum, Quare Malacinus dictus M. Antonium tunica ad coxam cincta & uilloſa clamide. Et ſex Pōpeium magni filium, poſt naualem uictoriam ceruleā ſemper deſumpſiſſe. Hortē ſuum cultiore habitu & elaborato. Neronemq; nullam ueſtem bis induiſſe ſepiuſq; in ornatu tragico cum cothurnis prodiiſſe. Et Caligulam cum deorum inſigniis, aurea barba & fulmine aut cum fuſcina & caduceo, plerumq; Veneris habitu aut gēmatum Manuleatum & Cycladatū, ſemperq; triumphalia ornamenta geſtaſſe. Veſpaſianumq; ueſte & habitu neglecto & uix a gregario milite differente. Sicut de Alexandro Macedone proditū eſt, cultu habituq; paulum a priuato abortente fuiſſe, & Hierone Syracuſano qui Regi uix decoro habitu inceſſit. Sic Diuus Seuerus uili amiculo & exigua ueſte adopertus, & a plebe uulgari nihil excellens. Et Tacitus ſimili cultu cū equalibus; nam in toga qua priuatus utebatur, in imperio ſepe uiſus fuit. Cōtra Heliogabalus nimis ſumptuoſa & magni cenſus. Is enim primus Holoſericam ueſtem induit, Gallienus quoq; cum Chlamyde purpurea gēmatis fibulis ſæpius tunica aurata prodiit. Fertur tamē Octauius Cæſar, liberis Senatorum, in quibus eſſet uirtutis ſpecimē, quo frequentius ſenatui aſſueſcerent ſumpta uirili toga laticlauium protinus dediſſe. Togam uero pretextam, ædiles, Queſtores, & qui magiſtratus & honores gerunt, ueluti honores ornamentū inſigne inducre ſoliti ſunt, quæ ex purpura fuiſſe traditur, nōnūq; bis tinta quod acrius coloratur dibapha dicta, quam lentulus ſpinter in Edilitate primus induiſſe fertur, cuius ualor, denariis mille in libras taxabat. Sed quod diſcriminis inter patritios & plebeios purpura faciebat, ut diſtinctū utrūq; ordinē notaret, hoc nimirum inter patritios & Senatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat, is enim laticlauus et latior tunica inſignia ordinis Senatorii fuere, quæ ordinem Senatoriū a patritio diſcernebant, quibus ampliſſimus ordo notabatur. Cum reliquis patriciis qui ad Senatum admiſſi non erant, illis uti non liceret. Quāuis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlauum diſtinctum a Senatorio tributum inueniamus, cuius uſus poſtea a Ceſaribus pro inſigni decoro impetrari conſueuit, in eo enim aureus clauus affigebatur, quem quia frequens & promiſcuus erat. Tacitus Cæſar interdixit, auroq; clauatis ueſtibus uti prohibuit. Erat preterea toga pͥtexta Conſularis & pretoria, quam hi qui Conſulatum præturā ue gerebāt ferre ſolitauerunt, quam etiam in coloniis & municipiis cuicūq; magiſtratui deferre ius erat; Ipſaq; enim & laticlauus inter antiquiſſima cenſentur urbis ornamenta. Quippe a Tullo Hoſtilio, nonnulli a balearibus inuentas primū autumant. quæ in omne euum poſtea manſere, Sicut ueſtem papauera

tā antiquiſſimam habere originem uolūt. Etiam tunica palmata & palmata toga triumphalis & toga picta, quas Coss. et hi qui deuictis hoſtibus triūpharunt ueluti auguſtas, atq; illuſtri & excelſo honori debitas accipiunt, præcipui cultus ornatuſq; fuere, in qbus decus totius imperii ingentiſq; uirtutis ſpecimen noſcebatur. Et enim palmata ueſtis in pace Conſulis, uictoria uero parta triumphantis indumētum erat. Quæ quidem purpureæ auro intextæ erant, & niſi triumphalibus uiris atq; ex Capitolio & palatio haud aliter dari ſolitæ, eo quod eſſent Iouis tunicæ perq̄ ſimiles, tam & ſi ſcutulatam. Phrigiatā, Surculatam quoq; ungulatā, & Clauatam, inter triumphales aliqui annotarint. Quam Scutulatam galli primū intexerunt, ſicut phrigiatam Phriges. Fertur tamē Gordianus Tunicam & Togam pictam primus ex Cæſaribus dum priuatus ageret propriā induiſſe, neq; ex Capitolio ut moris erat publicam deſumpſiſſe. Abolla autem externorū regum fertur ſicut Romanorum trabea, magni tamen ſblēdoris qua raro Romanos uſos inuenimus. Nam ſoli Reges aut Coss. trabeati inceſſere, Tam & ſi militarem nonnulli Senatoriū amictum abollam fuiſſe dicant. Quā pleriq; philoſophi deſumpſere, licet Græcos milites & philoſophos palliatos nōnūq̄ clamidatos legamus. Primus enim Romulus trabea uſus fuit, quæ triplicis generis erat. Namq; unū diis conſecratum ſola purpura intexebatur. Aliud regium ex purpura immixto albo, quam Reges. Coss. ue induebant. Tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & Cocco. quo genere augures uti aſſuecant, dum auguria capiant. Sepius tamen ſub tegmine puniceo alterno textu purpura diſtinguebatur. Neq; ſum ignarus, Maurorum Numidarūq; regum amictum eſſe purpureum ſagum. Quare Iuba Rex ſagulo uſus purpureo dicitur. Aſſiriorū tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autē perſis & armenis Regibus ac Lidis amictus purpureus quatrangulari figura & Cydaris, q̄uis perſici Reges triplici anaxiride & cultu duodecim milliū talentorū quandoq; uſi ſint. Phenicibus uero Syris & Cylicibus Regibus Chlamis cū crepidibus, Romanis quoq; lena q̄ chlena dicta regales cultus ornatuſq; fuere, Thaprobanæ Rex Syrmate ueſtitur, Cyrus ſtola medica, Habatheq; reges ſola purpura. Cleomenes ſæpius breui tunica amictus apparuit, Antigonus & Ariſtippus agreſti & Regi uix decoro habitu. Contra Demetrius non mō Diademate ſed ueſte ex auro & purpura conſpicuus erat. Sexticula uero non Regia ſed imperatoria ueſtis fuiſſe traditur. Athenienſes autem Reges ſæpe Creticum induebant, apud quos ex prouinciis ueſtes nomina ſumpſere. Nam preter Tarentinidam, fuit Sardonica, Sicula, Therea, Phrigia, & Caſiaca militibus propria, ac Deutoruga, Diphthera Paſtoricia & Biſſacena ac aliæ multiplicis generis. Sed quod diſcriminis inter uiros Senatorios & Conſules ac triumphales, purpura & palmata ueſtis faciebat ut cæ-

teris preſtarent,

teris preſtarēt, Idē diſcrimīs cultus ueſtituſq; in mulicribus fuit. Et enim ma
tronæ & ſpectatæ pudicitiæ mulieres niſi nigro capillo & lōge lateq; fuſa to-
ga ad talos demiſſa. ſtolaq; & flāmeo ac uictis & reticulo quo capita uelarēt
utebant. Cū meretrices flauū capillū haberēt & togā ſubductiorē abſq; flā
meo & uitta, quā togā uirilē quæ adulterii crimīe dānatæ erāt, dimiſſa Sto
la ſumere cogebātur. Nāq; meretrices proſtabāt cū toga & ſtolis pullis, q
bus etiā hiātino & cocco uti inhibitū eſt. Fuitq; aliqn̄ mulieribus uetitū, ne
uerſicolori ueſte uterētur lege opia, quod etiā a Nerone factū memorāt, qui
mulieribus Ametiſtini & Tyrii uſum interdixit. Q ue quidē ſtola plebeis, q
uis honeſtis nō dabat; Siquidē patritiæ & grādes natu matres illā honoris
cauſa deferebāt, erat enim ad imos pedes fluxa quā inſtita contexta ambi-
bat. Rectā uero tunicā & purā togā noua nupta induebat, quam etiā Ty
ronibus dum militiæ aſcribuntur tributam inuenimus. Cyclas quoq; Pal-
la & Ricinus cum Crocoto honeſtarum ueſtes fuere, uirginū & matronarū,
licet Cytharedis quādoq; palla in uſu fuerit que Syrma dicta eſt, erat enim
tragedorum. Cyclas uero rotunda, quam Alexander Romanus Imperator
matronis regiis dedit, quæ plus ſex unciis auri non haberet cū reticulo, & pal
liū auro aſperſum cum in auribus & monili bachato. Crocotō quoq; rotū-
da & fimbriata ſed tantū locupletibus conceſſa. Vittaſq; & ſupparū ac to-
gā pretextā ſolæ uirgines deferebant, quæ nuptis non dabantur. Erant.n.
inſignia pudoris & uerecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris de
fluentes aut reticulo collectos ferre, licet uittarum duo genera inueniamus.
Virginalem unam, alteram nuptialem qua nubentes uelabantur, Stro-
phium uero pectoralem faſciam uel Capitis ornatum, nonnulli cingulum
fuiſſe auctumant, & ſoleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen Stro
phium mitras & purpureas faſceolas ancillarum fuiſſe amictus multi teſtati
ſunt, Idq; a Cicerone Clodio obiectum quod in Srophio mitra & purpurea
faſceola, ſe ancillam mētitus ſacra bonæ deæ polluiſſet. Faſceolas uero cru
rales, crurum pedumq; uelamenta æque uiris ac mulieribus communes ali
qui uolunt, quæ ſæpe purpureæ nonnunq̄ conchiliatæ erant. Faſcie uero
pectorales dabantur pueris, quæ uirides fuere. Sicionia & ſocci calcei mulie-
bres delicatioris cultus, & amatorii. Erant enim ueteribus calcei ſpecie ua-
ria. Nam & Gallicæ, & Soleæ, & Cothurni. Tum Mullei albi, Heredacii,
Cerei, & linthei, Calceorum ſpecies ſunt, qui cum antea cōmunes uiris æque
ac mulieribus forent, ſequti Cæſares inter quos Aurelianus, illos uiris ade-
mere, & feminarum calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuiſſe
ex argento, cum ex auro uetarentur. Q ui mullei ſicut ueteribus monumē
tis extat, olim fuere calcei Albanorū Regū, deinde patriciorum facti, Demū
patriciis adēpti & mulieribus traditi. Sicut Crepidas antea Senatores, mox

equites, demũ milites habuere proprias. Soleas autẽ calciamenta dixere quibus plantarũ calces infine tegũtur, habenis iuncta cæteris prope nudis, apđ Acheos aũt Calcei feminaꝝ fuerẽ albi & tenues. Athenieẽſibus elaborate artis Iphicratides dicti, Græcis Nimphides & Arpides multiplici ſutura, ſicut Scythicæ, laconicæ, Perſicæ, Amyclaidæ, & Alcibiade. Perſæ enim Calceo utuntur alto & Duplo ut magni appareant, Aſſyrii paruo, Egyptii papiraceo, Babilonii ſoleis thebanis ſimillimo, Cretenſes militari, Nabathei ſandalio: Indi ex arborũ corticibus, nõnunq̃ ſoleas pedibus addebant. Phocion uero nudo pede inceſſit, & Cato Uticẽſis mira patientia ita ut uix cruda Hieme calciarẽt, quod de ſocratæ, & a Ariſtodemo legimus, Lycurgus quoq; pueris ſparthe pro calciamento pedum nuditatẽ dedit, quo facilius accliuia aſcenderẽt, & decliuia peragrarẽt. Empedocles ferreo calceo incedebat, Hiſpani e ſparto, ligures cãtabrico. Galli agreſtes perone. Demetrius uero Antigoni eo uanitatis ꝓceſſit, ut aureo calceo calciaret. Auguſtus altiuſculo uſus fuit ut ꝓcerior uideret'. Caligula ſocco muliebri, Dioclecianus et Heligabalus gẽmato, Carinus gẽmatis fibulis, apud Aegyptios aũt innuptas puellas calceis uti nõ licet, ut euagãdi licentia cohiberetur, cũ nudo pede extra ſepta ꝓdire nefas foret. Cupezia uero nõ muliebres ſed tibicinũ calceierãt. Palla uero picta cũ amiculo purpureo apud Perſas ſtola medica cũ armillis & torque. Egyptiis ſacra iſidis ueſtis, Reginaꝝ amictus ornatuſq; fuere qbus inſigniis uelut ueriſſimis notis, a uulgo ſecernebant'. Quã qdẽ pallã pueris puelliſq; q̃nq; tradicam legimus. Apud Græcos uero, Arabes, Lydos, Phriges, & Aſſyrios longa ſtola mytris & mytellis matronas, & uiros ornari traditũ eſt, Viroꝝ apud eoſdẽ frequẽs ueſtis ſtola quadrata fuit. Theſſalys demiſſa chlamis erat omni tẽpore accomodatior. Calãtica aũt Romanis capitis fuit ornatus nõ ueſtis, Licurgus iuuenibus una tm̃ ueſte, eaq; obſoleta & nullo diſcrimie a cæteris uti toto anno pmiſit. Zeno quoq; nullũ diſcrimen ueſtis eſſe inter ciues, ſed eoſdẽ amictus uiros ac mulieres ferre precipiebat. Solon plus tribus ueſtibus quẽ q̃ uti lege prohibuit. Apud reliquas uero gentes ueſtitus habituſq; diſſimiles fuere. Nam Gallis nobilioribus tinctas geſtare ueſtes aut ſaga hirſuta uirgata. Hieme craſſiora, eſtate ſubtiliora longis uillis, & bracas longis femoralibus auro pictas intonſas & uarii coloris quas Anaxirides Greci uocant, tum collo torques & monilia, frequens mos fuiſſe traditur.

Quas quidem bracas non apud Gallos modo ſed medos & Scythas aliiſq; barbaros in uſu comperimus. Tum Endromides & cuculli frigoribus apti, Gallorum propria comenta ſunt, Apud Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circumdare, & a fronte protenſum umbraculum quod atrahant cum uelint & retrahant. Alias protentas comas in altum erigere. Illaſq; baculo obuoluere, nonnullas ſinciput expilare, magni deco-

ris putabatur. Gnidanorum uxoribus qui iuxta lothophagos ſunt, multi
eſtimabatur fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterii ſume-
bant, illaq; præcipuæ dignationis erat quæ pluribus fimbriis muniretur. Si-
cut Curetibus qui Etholiam incolũt, longas ſtolas puellares inducere. Et An
deimachidarũ uxoribus utroq; crure æneam armillã innectere. Et Arabibus
Habatheiſq; tunicas cum ſubligaculis ferre. Indorũ fuit ornatus in ueſte cã
dida & carbaſis miræ tenuitatis auro purpuraq; diſtinctis. Medorũ oculis pi
ctis incedere, colorato capillo coma protẽſa circa collũ monili & armillis cir-
ca manus, capite uelato, ueſte perlucida & fluida. Cõtra uero Perſarũ, nam
Craſſiore utebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunq̃ ſtola Semiramidis.
Quare Alexãder Macedo utrorũq; inſpecto habitu perſicam induit ueſtem
medorũ admictere recuſauit. Sic Gratianus Cæſar, deuictis germanis Ro-
manũ neglexit cultũ, amictu alano atq; equo pariter uſus. Aſſyriorum mos
erat duplici amiculo ueſtiri altero lineo ad pedes demiſſo, altero laneo quod ſu
per induebant. Maurufiis craſſam ueſtem aut laceram quã induebant pro tẽ
pore uariare uetabatur. Perſæ amictum habent, eſtate purpureum. Hieme
uarium, Troglodite ſerpentum & piſcium coria, Maſſagetæ ex arborũ cor-
ticibus amictus intexebant Scythicis fere ſimiles. Mardorum genti propriũ
fuit, Craſſiorẽ ueſtem & non ultra genua inducre, Proq; capitis ornatu fun-
dã fronti ãnectere. Indi quoq; diſſimiles habitus corporis mira ſpecie uaria
runt. Namq; alii nudi agunt, Nonnulli piſcium, ferarum, aut auium pellibus
amicti ſunt, pleriq; lino multi lana ueſtiuntur. Alii in cultu corporis ita ac-
curati ut faciem coloribus pingant, candidam ueſtem induant, aurum, geſtẽt
lapillis ornentur. Mauri leonum, pardorum & Vrſorum tergoribus, alii ſer
pentum & piſcium coriis uelantur. Scythiæ magna pars tergore uulpiũ &
muriũ operti incedũt. Sicut Gelonii hoſtiũ cutibus, Britãni reliqua nudi uẽ
trẽ & ceruicẽ ferro cingunt, Hiſpani primũ breue ſagulũ mox ſtolas & togas
Romano more accepere, quare ſtolati dicti & togati. Gymneſiarum incolæ
iunceo ornãtur amictu', Belgæ hirſuto ſagulo, Germani Sago cũ fibula aut
ſi deeſt fibula ſpina conſerta, locupletes uero ſtricta ueſte ſingulos artus expri-
mẽte, Quin etiam apud ueteres ſapientiæ profeſſores diuerſi cultus corporis
ornatuſq; fuere. Namq; Dyogenes, corpore ſeminudo fuit, ueſte Humili &
ſordida, qui cum Rhodios ueſte conſpicuos cerneret, Illos dixit nimium inſo
lentes. Rurſus cum lacedemoniis in ueſte ſordida & in honeſta occurriſſet,
etiã hos inſolentes nũcupauit. Pythagoras alba amictus ueſte, neq; ex mor
tuo animali quippiã ferens, auream coronam geſtabat. Nonnunq̃ purpura-
tus. Chrates manthicam & ſordidum palliolum. Ariſtippus ſocraticus My
leſiam Clamidem aliquando amictum uiliorem induebat, cetera nudus.
Ariſtoteles uero decorus habitu, & nitido ueſtitu fuit, tonſa coma digitis re-

dimitis auro. Hipias cultu uiſendus, ſuis manibus elborato, ſicut Apollinius Thianeus lintheis, & Gorgias purpura cõſpicui erãt, Heraclides molliori ueſte, Zeno tenui pallio. Empedocles Agrigẽtinus ꝑter purpurã etiã calciamẽtis æreis incedebat, Demoſtenes molli tunica & nimis accurata. Ariſtides trita lacerna, Socrates uiliſſima ſtola, xenophon cũ thorace & clipeo. Fuitq; Homeri opinio antiquiſſimos grecorũ pelles leonũ pardorũq; ouiũ & caprarũ ac luporũ a principio induiſſe. Poſtea ĩpotentia muliebri eo ueſaniæ proceſſum fuit, ut maximos indutæ cultus, purpuraq; & auro ac gẽmis redimitæ procederent. Armillas anuloſq; in digitis aureos, colloq; monilia & Cathenas circa latera margaritis inſerta, in auribus uero uniones & Chilindros ad oſtentationẽ luxus Romanæ mulieres ferrẽt, ipſaſq; auro fulgentes iuncto uehiculo & carpẽtis, feſtis, ꝓfeſtiſq; diebus ꝑ urbẽ perq; oppida uehi proditũ ſit. Quod non modo Romanis, ſed & ſocioꝝ latini nominis uxoribus decoris cauſa tributũ ferunt, quibus quidem uehiculis niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent alias uti non decebat, a quibus uiri una ſedentes deſcẽdere minime cogi poterant, quaſi in tuto eſſent preſidio, priuilegio uxoris. Quare Domicianus Cæſar nouo ſtatuit edicto ut ꝓbroſis feminis lecticæ uſus adimeret. Fuitq; apud Atheniẽſes ſeruatũ ut acticæ feminæ doridã ueſtem quã prius induebant ſimillimã corinthiæ ne fibulis necterentur in lineam commutarent, & a Syracuſanis lege ſancitum, ne uiri aut mulieres, maiori ſumptu ornarentur niſi prius ſe conſtupratas & omni nequitia impudicas docerẽt. Quod prope cum Epheſiis compar fuit, qui cum uiciis inquinatiſſimi eſſent, neminem frugi uiuere paſſi ſunt. Hermodorumq;, quod uir probatiſſimus eſſet urbe exegere, qui Romæ poſtea leges decemuirales interpretatus ſtatua in comitio a populo donatus fuit. Hoc quoq; inter cætera notatũ eſt. Coss. paludatos nonnunq̃ trabeatos paludatis lictoribus ad bella ducere ſolitos. Namq; erat paludamentum ueſtis Imperatorum qua ſummi duces perſæpe utebantur, ornatus tamen militaris quam Chlamydem appellarunt. Militeſq; ſagatos militiæ domiq; incedere conſueſſe, Saga enim Chlamys & lacerna militum ueſtes fuere, adde etiam lenam quam ſuppremam induebãt, licet ſubſequtis tẽporibus Antoninus philoſophus Auguſtus, milites ſubſe ſtipẽdiarios togatos eſſe iuſſerit, nec unq̃ ſagatos incedere paſſus ſit. Mãſitq; diu Romæ cõſtitutũ, ut ſerui ingenuorũ ueſte nõ uterẽtur. Quippe q nec colobia nec calceos habebãt quæ liberis dabant. Crepidis quoq; aut mulleis uti ſuos aut plebeios erat lege uetitũ, Syracuſani uero ut diſcrimẽ ingenuæ & ſeruilis ꝑſonæ notarẽt, ſeruis eq Caractere inuſſerũt. Samii quoq; captiuos Atheniẽſes, noctuæ figura. Atheniẽſes uero Samios bello captos Samenæ nauis ſigno deformarunt, nonnunq̃ ſeruis litteras inuſerunt qui literati dicti, apud Lacedemonios quoq; ingenui alebãt comam, namq; oẽs comati

erant, cũ ſeruos crines habere nõ deceret, idem in omni fere grecia ubi ſeruis nutrire comã nefas erat, qui etiã ab ingenuis diſtinguebãtur tunica. Namq; Amphimaſcolos liberis Netheromaſcolos ſuiciis dabat. Apud Romanos uero ab urbe cõdita ad ãnũ quatrincẽteſimũ quiquageſimũ quartũ, Iuuenes pariter ac ſenes intõſos fuiſſe liquet. Sed poſtq̃. P. Ticinius e Sicilia tõſores ad duxit Romã, inde ut iuuenes raſitarẽt barbã capillũq; tõderẽt, ad annũ quatrageſimũ inſtitutũ manſit, poſt eũ uero nõ licebat. Primus enim qui barbã quotidie raſitaret, Africanus traditur, deinde Auguſtus, quod ſeruis uilioribus erat inhibitũ qui in tonſa barba & capillo irto fuere: Fuitq; aĩaduerſum ante, Hadrianũ Cæſarem, Imperatores barbam ſæpe raſitauiſſe: Ipſe enim ex Cæſaribus primus promiſſa barba inceſſit & capillo. Comodus Imperator cũ nulli tõſori crederet, ſicut Alexãder phereus, & Dyoniſius ſibi ipſe Cãdẽte carbone iuglandũ putamibus barbã adurebat, qui etiã fucato capillo cũ ramentis aureis inceſſit. Quod de. L. Vero & Galieno imperatoribus traditũ eſt qui auri ſcobẽ crinibus aſperſere, Arabes, Abantes, & Myſii ne in conflictu belli hoſtibus preda forẽt, anteriorẽ capillũ raſitarũt qui etiã puellarẽ Capillũ in rotũdum tondebant, tempora ſubradentes. Ferunt Curetas & Etholos pariter cum a fronte eſſent capillati & crinibus ab hoſtibus raperẽtur, frontẽ ab raſiſſe, & ab occipite ceſariem nutriſſe. Quod de Alexandro Macedone proditum eſt, qui barbã militibus radi iuſſit, ne hoſtili predæ anſam daret. Ferunt quoq; Machlyes natiua conſuetudine occiput crinitũ geſtare Sicut Auſes anteriorem capitis partẽ. Contra lycurgus Sparthanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe uoluit, licet more laconico barbam ad cutẽ raſitarant. Illos propterea aut uenuſtiores aut uiſu terribiliores eſſe arbitratus, apud eos enim populares a ceſarie noſcitabantur. Quod mauris & britannis in more fuit, ut cincinis ornati eſſent rutulis comis, & tam compoſito capillo, ut in inceſſu uix ſe contingi paterentur, omni corporis parte abraſa præter caput & labrum. Lycii comã tanti fecerunt, ut ne crines tonderent, æra penæ nomine, Mauſolo Regi Cariæ ſoluere non dubitarent. Argiui cum antea criniti eſſent, uicti a lacedemoniis amiſſis Thireis deplorandæ calamitatis cauſa capillos totonderunt, uouentes ſe non reſumpturos niſi Thireas recepiſſent, Sicut Sybari a Crotoniatis direpta, uniuerſi myleſii capita deraſerũt, & ingentẽ luctũ ediderũt. Maxies uero dextrã capitis partem comatã gerunt, ſiniſtram radunt. Luſitani aũt comas tõdere nefas ducunt, itaq; illas diffundunt ut feminæ. Idem & Galli comati qbus plurimus capillus erat, æque maribus & feminis inde nõe impoſito. Indi Capillũ pectunt ſæpius q̃ tondent, barba ſemp intonſa. Agathirſi cerulo fucãtur capillo. Arabes quoq; intonſi fuere barba ſolũ abraſa. Authores habeo Scythas & parthos quo maiorẽ terrorẽ incutiãt, quoq; ſubita & improuiſa formidic hoſtes

magis afficiant, hirſutis crinibus fuiſſe, idem apud Germanos Cattoſq; qui-
bus ruffus erat crinis coactus in nodum, qui etiã duxere nefas barbam ca-
pillumq; tondere aut alio cultu eſſe niſi hoſtis caput ex acie retuliſſent. Q uã
uis tradatur, parthorũ eſſe capillũ effundere, Germanorum iungere, Scytha
rum ſpargere. Egyptiis uero flaua coma deſpectui erat, & lege cautũ ne qs
eam ferret, quod ea Typhonus fuiſſe dicebatur, Sicut Agrigentini ceruleum
colorem interdixerunt quod eo phalaridis ſatellites uſi ſunt, apud Sueuos
uſurpatum eſt, horrentem capillum ligare in ſummo ut hoſtibus terrori ſint,
uel retro flectere. Dacæ cum caput radant totũ, in ſummo uertice cyrrũ cre
ſcere ſinunt. Contra Riphei nam mulieres pariter & uiri detonſo ſunt uertice
& capillo deraſo adeo ut glabri uideantur, Sicut Myconii omnes caluicio la-
borant, æque ut in cauno omnes lyenoſi, Non ſic in Aegypto ubi raro calui-
cium fuit, produnt Authores, Athenienſium uetuſtiſſimos, Capillis colligẽ
dis cycadas aureas annectere, ut eo argumẽto Auctochthones hoc eſt primos
& ſine origine ſe probarent. C. uero Cæſar comatos tanto deſpectui habuit,
ut quoties occurrerent occipicio raſo deturparet. Capillum uero aut barbam
inficere coloribus, imbellis fuiſſe & eneruati exempla ſunt, in primis Philippi
Macedonis, qui cum ex amicis antipatri arbitrum deligiſſet, quem aduertiſſet
barbã & capillum inficere, protinus gradu deiecit & iudicare uetuit, uelut mẽ-
dacem. Q uod compar fuit, cum eo qui Sparthæ concionabatur, quem cũ
Archidamus Rex fucato capillo uidiſſet, profari uetuit, & in medio affatu exi
gi iuſſit. Cui non incõuenit quod de Gorgia leontino proditum eſt, qui cum
in Olympiis de cõmuni Græcorum concordia inſigniter peroraret, Melan-
thus eum ludibrio habuit, quod de totius Greciæ concordia agitaret, qui ſe,
uxorem & ancillam concordes habere neſciret, quæ ob zelotipiam irata quo
tidie diſſidium peteret. In quo fuit experimẽtis cognitum, quod his qui e Sy
bari biberent fucarentur capilli nigri, qui uero e Crati flaui & fluxi Sicut de
Clitũno proditur in meuania, legimus tamen Hãnibalẽ ducentem in Italiã,
crinibus ſæpe mutatis ſe a Gallorum perfidia uindicaſſe, & Pyrrhum coma
coloribus fucata inceſſiſſe. Romanaſq; matronas rutilare capillos conſueſſe.
Mãſitq; Romæ obſuatũ in Saturnalibus, Sintheſibus uti, qbus diebus di-
miſſa toga Sintheſim ſumebãt. Q uãuis Nero Cæſar citra dies Saturnali-
cios, Sintheſim iduerit diſcíctus & diſcalciatus. Diebus autem nataliciis qbus
natalem quiſq; ſuum ãnuum celebrabat & Klis Ianuariis nonnũq̃ ludis Ro
manis, Albas lacernas pretextaſq; indutos incedere & ludos ſpectare. Nã in
ueſte pulla ludis intereſſe Auguſtus in hibuit, neue quis pullatorum media
cauea ſederet, edicto cauit. In ludis uero funebribus penulati ſpectatores erãt,
penulas enim tunc populus ſumebat, cum in cæteris togati conuenirent, ni-
ſi in gladiatorio munere ad quod frequentes penulati conuenere, quod Cõ-

modus Imperator ſeruari iuſſit. Ferunt primos lacedemonios ne populus in ludis algeret penulas ſumpſiſſe, Antoninus uero baſſianus nouo ueſtis genere populum donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Auguſti uero tempore toga raſa & phrigiana dari ceptæ. Illud etiam admonēdum exiſtimo, quoties inſigni calamitate uel clade, aut aliis belli caſibus populus affectus eſſet, in magna cōſternatione iuſtitium indici. Claudi ærarium & tabernas, ac iudicia tolli ſolere. Et quod per magnas calamitates fiebat, in meſticia publica, Romanos dimiſſis togis, poſitiſq; laticlauis & aureis anulis, ſaga ſumere, uelut in luctu & ſumma ſollicitudine ſe eſſe denotarent. Si tamen Conſulares uiri forent, licet ob calamitatē populus in ſagis eſſet, ipſi tamen in togis erāt, ne deformi terroq; habitu tantā dignitatem fœderent. Sed nec ſaga donec letiore fortuna aut illuſtri uictoria clades emendata foret, dimictebāt. Qua uictoria potiti, uel cum fuſis fugatiſq; hoſtibus, fœdiſſimum bellum finitum foret. Exuto iuſtitio, in cōmunis ſignum letitiæ populus uniuerſus pretextas, reliqui uero magiſtratus inſignia & ornamenta ſua ac priſtinum ornatū cultumq;, ſumebant, Illud quoq; diſcrimen ordinum perſonarumq; eſt notatu dignum, quod apud Tapyras Baſtetanos & Hiberos incultaſq; nationes circa hyrcaniam ſeruari meminimus ut uiri atras ueſtes induant, crineſq; longiores gerant. Feminæ uero albis tunicis ac breuibus tonſiſq; comis incedere cogantur, apud Parthos autem Perſaſq; equo uehi uel pedes iræ, nobilitatem a uulgo diſtinguebat, nullus enim honeſte genitus pedibus incedebat, quod compar fere cum Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedūt, matronæ nobiles lecticis uectabantur, eiſdemq; parthis qui principem locū habent anaxiridem triplam induunt & manicatam tunicam, plebs uero erat in tunicis ſine manicis, apud Indos biſſum induere niſi nobilis nemo poterat. Thracibus puntos eſſe in facie nobiliores demōſtrauit, non puntos ignobiles & obſcuros, idem Britānis, Gelonys & Agathirſis, apud quos qui ceruleo pinguntur honoribus preſtant, minus autem pingi humilitatis ſignum erat. Indis quoq; Athenienſibus & Perſis, in auribus ferre aurum nobilitatem deſignauit. Ex Germanis uiri clari illuſtreſq; ſtricta nec fluitante utuntur ueſte, cæteri ſagis cum fibula, apud Sueuos ingenui obliquāt crinem & nodo ſubſtringunt, cum ſerui fluxa coma & crinibus incedant. In lybia priores ſagis uelantur, uulgus uero beſtiarum pellibus amicti ſunt. In egypto uiri binis utuntur ueſtibus feminæ ſingulis, uniuerſis niſi lineas ferre ueſtes non licebat. Neq; referre Alienum fuerit, quod circumpadanis populis uſu ueniſſe tradunt, ut lugubres ueſtes longo tempore inducrent, inteſtino mœrore affecti propter phætontis caſum quod de celo præcipitatus, fulmine ictus & in Eridanū deiectus foret. Sicut in Daunia Ariſtoteles refert mares & feminas lugubria ueſtire, quod poſt Troiæ euerſionem cum illuc delati ſe-

des occupaſſent, ut orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum can-
didis abſtinuiſſe & pullas ueſtes deſumpſiſſe.

Q ui numerus augurũ quæ ue poteſtas aut ius condam fuerit, & quomodo auguria Captarentur. Caput XIX.

QVeſtioni diu res fuit, qui numerus augurũ olim apud Ro-
manos fuerit, quod ſacerdotium magnæ religionis fuiſſe cõ-
ſtat. Et tam & ſi a principio, ut in tribus centuriis, Ramnẽ-
ſi Titienſi & luceri, ſinguli eſſent Augures conſtitutum fo-
ret, quorum numerum imparem eſſe decere arbitrati ſunt:
Tamen ſequtis temporibus, quin ad quatuor, mox quinq;
numerum aucti fuerint, nulla controuerſia eſt. Donec ut non ultra nouem
collegiũ excederet Senatus conſulto cautum fuit. Idq; ante primum punicũ
bellum quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ fuere. Demum a Syl-
la Dictatore collegium propagatum ferunt, ut ultra nouem quindecim crea-
rentur, ita ut quattuor & uiginti eſſent. Hi ergo uelut interpretes internun-
ciiq; deorum tantæ dignationis habiti ſunt, ut eum qui Aruſpicinam fecerat,
in Senatum adſcribi & inter patres legi fas eſſe ducerent. Regibus quoq; ſi-
cut iura dare & ſapere, ita diuinare, regiũ munus erat. Itaq; a primo ortu ur-
bis iidem Reges & Augures erant, qui futura predicerent & iura darent. De-
niq; Romulus hoc ſacerdotio prædicus optimus augur fuiſſe traditur. Pro-
ditumq; eſt Romæ optimatum filios, ſex hetruriæ populis ut augurandi ar-
tem ediſcerent, ex decreto Senatus in diſciplinam tradi ſolitos, ut Romæ au-
gurandi ſcientia & ars innoteſceret. Q uæquidem incredibilis & pene diui-
na feſulis pollebat, ubi domicilium augurũ eſſe ferebatur, quod & ueteri le-
ge ſancitum erat in hæc uerba, prodigia & portenta ad hetruſcos Aruſpices ſi
Senatus iuſſerit deferunto. Hetruriæq; principes diſciplinam diſcunto. Q ui-
bus diuis decreuerint, procuranto, iidemq; fulgura & oſtenta pianto, Auſpi-
cia ſeruanto, Auguri parento, & infra. Singulis quoq; tribubus olim ſingu-
li augures præficiebantur, qui ſacris cerimoniis predictionibuſq; deorum pre-
eſſent, publica priuataq; auſpitia curarent, ſicut a Romulo, cõſtitutum fuit:
Poſtea uero comiciis curiatis quæ Pontificis Maximi dicunt, nõ a populo uni-
uerſo ſed a minore parte, & ſelectis quibus ſacerdotia mandare curæ erat, de
concilii ſententia eligebantur. Namq; ipſi nominabant quos digniſſimos iu-
dicarunt. Nonnũq̃ ſi quis augur deceſſiſſet, a duobus unus nominari & a to-
to deinde collegio expeti, & cooptari poterat. Q ui poſtq̃ ad ſacerdotium ad-
miſſi fuerant, mox inaugurari ut mos erat, captatiſq; auguriis in collegiũ ad-
mittebantur. Et tam & ſi preſentes admitterentur ſoli, ſepius tamen abſentiũ

habitam

habitam rationem comperimus, quod lege Iulia cauebatur. Cūq; ſacerdo-
tia ſemel collata ob plurimas cauſas adimi ſolerent, ſolus auguratus perpe-
tuus fuit, ideo ſemel collatus, quo ad uita ſuppetit, etiam magnis interceden-
tibus cauſis uiuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duo-
bus & ſexaginta ānis ſumma cum laude auguratum geſſiſſe ad Vltimā ſene
ctam. Siquis tamen augur ulcus pateretur licet in ſacerdotio foret, augurā
di tamen ius non habebat. Ex ulceratis quoq; auibus auguria captari non
licere, ſiquidem morboſæ aues auſpicia nulla faciunt, ſæpe relatum eſt. In au
gurū enim collegio illud precipue ſeruatur, ut ſicut quiſq; ætate precedit ita
maxime primatum teneat. Quippe inter augures maiores natu, etiam his
qui cum Imperio ſunt preferri ſolent. Horum ergo proprium fuit ex auibus
uaticinia obſeruare, ſignaq; rerū futurarū & a diis monita cōtēplari, Si oportu
ne euolaſſent aut ſedes idoneas accepiſſent obnūciare. De prodigiis, Sōniis,
Auguriis, atq; oraculis, portentis extiſq; reſponſa dare. Tum obſeruationes
auſpiciorū, procurationēs expiationeſq;, uatum libros, portentorū explanatio
nes, & monita deorum edicere, ſiquid ingruente fato caſurum foret, & quod
ſaluis auſpiciis fieret. Quod ue augurium letū, quod ue piaculare eſſet, quod
minas celeſtes ingruenteſq; calamitates aut fatale exitium afferret premone-
re & uaticinari, quæ lege augurali latius decreta & perſcripta ſunt, cuius uer
ba aſcripſi, Interpretes Iouis, Opt. Max. publici augures, ſignis & auſpiciis
poſtea uidento. Diſciplinam tenento, Sacerdoteſq; uineta, uirgeta, & ſalicta
publica auguranto, quiq; agent rem duelli, quiſq; populare auſpicium premo
nento olliq; obtemperanto, diuorūq; iras prouidento, hiſq; parento, celiq;
fulgura regionibus ratis denotanto. Vrbemq; & templa & agros liberata &
effata habento, quæq; augures iniuſta nefaſta uicioſa dira defixerint irrita in
fectaq; ſunto quiq; non paruerit capitale eſto, & infra. Ipſiq; auguriis auſpi
ciiſq; captandis intereſſe debent eaq; notare ac inſpicere & referre, & an egre
gie eſſet litatum declarare. Quibuſq; hoſtiis & quibus ſacris ac ſupplica-
tionibus & ad quæ puluinaria tetra prodigia procurarentur aut expiarentur
enūciare. Sed tamen ſoli auguri ſine collegio auſpicia interpretari non licuit,
totum enim collegium cenſere & ſententiam ferre decebat, ſiquid exquiſitius
interpretari uellent, ſi durior forte caſus ambiguæ foret interpretationis qui
in dubium controuerſiamq; ueniret, ad quos etiam de ſingulis prodigiis &
portentis, quæ eorum predictio foret, & an fœdo uel felici exitu euentura eſ-
ſent, omnes tanq̄ ad aditum aliquem conſultum ibant. Tum ſiqui magiſtra
tus uicio creati forent, eorum reſponſo uel admittebantur uel magiſtratu abi
re cogebātur, itaq; dictatores, Coss. p̄tores & reliqui magiſtratus uicio crea-
ti, nequid diuini obſtaret ex reſponſo aruſpicum magiſtratu abire ſæpe coacti
ſunt. Poterantq; augures propter tetra prodigia aut ſiquid officeret, comitia

creandis magiſtratibus uel impedire uel uiciare. Quotieſq; ex arce auguriũ petebant, lituum ſine nodo hoc eſt baculũ a ſummo inflexum in parte qua robuſtior eſt, quod inſigne augurale fuit, tenebant, quo celi regiones & certa ſpacia quibus uidenda ad ſe pertinere uolebant, quæ tẽpla dicta ſunt p̄finirent, & certa finitione ſignarent, ut quod dexteum quod ue ſiniſtrũ eſſet, oculis & animo metiri poſſent, Nam manu celi ſpatia notare ſaluis auſpitiis non licebat. Quo quidem lituo Augur proſpectu in Vrbem atq; agros captato regiones ab oriente ad occaſum terminabat, limite decumano & cardine ex tranſuerſo, ſigno metato quo oculi ferrent quã longiſſime. Qui quidem lituus etiam regium fuit inſigne, in quo poteſtas dirimendarũ litium eſſe noſcebatur, Proditũq; memoriæ eſt, Romuli lituum ambas cuſpideſ ab imo & a ſummo inflexas habuiſſe, preter formam litui auguralis. Ex notatis uero regionibus prima antica, poſterior poſtica, tum dextra & ſiniſtra dictæ. Quãuis hetruſci uates celeſtium prodigiorum periti, celum in duodecim partes diuiſerint, Anticamq; ad occiduum quoniã omnis illuc inclinat motus, & poſticam ad orientem, dextras ad ſeptentrionem, ſiniſtras uero ad meridiẽ proclinare uoluerunt. Sedebat enim augur uelato capite, & duplici toga auguali que lena dicta eſt, uel trabea amictus ex purpura & cocco cum captabat auſpitia, & lituo celi regiones notabat, Ipſeq; ceſa uictima obſeruatis notatiſq; ſignis longum carmen prefatus preces effundebat, quas ſi forte non rite dixiſſet, nequid prepoſtere diceretur aliquo preeunte emictebat. Grecis uero Augur non trabea amictus, ſed toga candida uelatus poſcit auguria. Macedonibus quoq; Vates in amictu candido aureã gerens coronam, captat auguria & uaticinatur. Poſt effuſas uero præces oculis in celum fixis ſedere cõuenit, momentis omnibus paratũ intentũq; toto animo affixũ, facto ubiq; ſilentio, ne qd uideret ẽ audiret ue, qd' auſpitium dirimeret, quo ad de celo ſeruaſſet, captataq; auguria & ſigna miſſa forent, quibus miſſis, ex auibus, quæ oſcines, quæ prepetes uel inferæ, & an tacitæ uel ſtrepentes aduolarent & ſi dextra uel ſiniſtra quæ ue admiſſiuæ eſſent, & quæ arculæ quæ ue cliuiæ aut Inebræ quæ uetarent. Tum ſi motus pronus uel obliqus, ſupinus an erectus aut in latera referebat, conueniebatq; ex templo augurem abire & augurium firmari. Namq; unũ uidiſſe auſpitium non erat ſatis. Adnotatũq; exemplis eſt, nõ ubiq; & paſſim auguri captare auſpitia licere, quia niſi in preſcriptis deſtinatiſq; locis quibus teſqua nomen, aut in arce, uel ad ueteres curias, augures, Pontifices uero niſi in poſtmurio auſpitia captare fas erat. Sed ſciendum, non omnibus auguribus ſed ſoli magiſtro augurum de celo auſpicari licuiſſe, qui huic muneri prefectus magiſter a collegio eligebatur. Obſeruatumq; ut ſi extra urbem, aut in pomerio uel domo cõducta ſeu quouis tabernaculo, quod ceperat, augur auſpicetur, & inter augurandum nõ dum firmis

ſignis, urbem

ignis urbem aut pomerium inauſpicato tranſgreſſus foret, ut rite captentur auſpicia, primũ omicti tabernaculũ & alterũ ſumi neceſſe fore, denuoq; auſpicari oportere, ex quo nouus auſpiciorum inſtauratur aſpectus. Et cum certa dies auſpiciis dicata eſſet, poſt mediam noctem ad mediam futurã diem auſpicari licere. Septima autem aut ſexta diei hora non decebat. Namq; incipiẽte aut creſcente die, non autem deſinente iuſta auſpitia fuere. Poſt ſextilem quoq; menſem quo tempore aues aut imbecillæ aut morboſæ ſunt, uel pulli earum imperfecti, auſpicari nõ licuit, eo enim tempore a Põtifice maximo de celo ſeruare uetabatur. In quo id fuit conſtitutum, ut non modo morboſis auibus, ſed cuicũq; funeri augur admouere manus & feralia attrectare uetaretur. Si autẽ poſt augurium ſuſceptũ ad aquã uenire contigeret ne eius interuentus, auguriũ fruſtraretur, quod aque interceſſu interrũpi certũ eſt. Fuſis precibus aquã haurire & uota promictere oportebat. Poteratq; idem & pontifex & augur eſſe, duobuſq; ſimul ſacerdotiis preponi, cui etiam lictor preibat ſicut Pontifici Maximo. Et tam & ſi poſt ſuſceptos honores auguratus conferri ſoleret, tamen Fabius Maximus admodum adoleſcens priuſq̃ ullum gereret magiſtratum auguratam geſſiſſe dicitur. Quoties q; pro diuerſis captarentur, illius preualere auſpitia qui in ſummo eſſet magiſtratu certum eſt, ideo Conſulis auſpitia ſi cum prætoris cõfundantur preponi haud dubiũ eſſe. Fuitq; exemplis cognitum, apud augures, optimis auſpitiis ea geri quæ pro reipublice, ſalute ſuſciperentur, quæ contra inauſpicata eſſe & mõſtruoſa. Illud quoq; dixiſſe nõ ab re fuerit, occentu ſoricis dirimi auſpitia ſicut aquæ interuentu irrita fiunt. Vtq; luminaria domus auguralis ſemp aperta ſint, nulloq; operculo claudantur. Quodq; cũ auſpicia captant, celo non turbido nec ꝓcelloſo, aut pluuio, ſed aura ſilenti, & placida, ubi omnia pura & tranquilla ſunt auſpiſcentur. Ne uenti flatus, aut tempeſtas auium greſſus a ſuo curſu diuertat. Eſtq; obſeruatũ ut minora auſpitia ſemper maioribus cedant licet priora ſint. Siquidem Cornicis aut columbarum auſpitia aquila ſuperueniente irrita fiunt aquilarum uero augurium fulmine adueniente nullum eſt.

Qui eſſent equi funales in tranquillo, contra non nullorum interpretationẽ probabilis opinio. Caput. XX.

ANceps quæſtio fuit apud Grammaticos ambiguo ſenſu in utranq; partem agitata qui eſſent equi funales, qui in ſolẽni triumphi apparatu, iuxta triumphãtis currum incedebãt Nuper incetu peritiorum, in controuerſiam certamẽq; uenit, quonã modo accipi conueniat quod eſt in Trãquillo dictum. Tiberium Acciaco triumpho Auguſti currum fuiſſe

comitatū, ſiniſteriore funali equo, cū Germanicus dexteriore ueheretur, qui
eſſent funales equi querebāt. Cumq; uaria & fere populari opinione ferrent
nobiſq; cum minime probaretur, uiſum tandē eſt, funales dici equos, qui fu
nibus alligati currū triūphātis traherent, quibus precūtibus ſummi impera-
tores uectabantur triumphi die/in quibus ingenui pueri ſedere ueteri more ſo
lebant. Pretextatos enim filios in equis triumphantium uehi & Cicero me
minit & multi prodidere. Quare Paulus emilius deuicta macedonia, filios
duos impuberes, & Germanicus currum quinq; liberis onuſtum in trium-
pho duxit. M. quoq; Anthonius philoſophus, & Verus, triumphi die. M.
Puellas uirgines in equis triumphalibus uexere. Vel quod in his inſiderent
qui funalia preferebant & faces, propterea funales dictos ueterum authorita-
te probari. Nam peruulguatum fere eſt, faces & lumina tam in apparatu tri
umphi q̃ iuxta triumphantem deferri ſolere. Diuus enim Cæſar ad lumina
quadringenta in capitolium triumphans aſcendit, Elephantis lichnos dextra
ſiniſtraq; geſtantibus. Quod eo conſtitutū ferunt, tum ut ſpectatior triū-
phi apparatus & conſpectior foret, tum ut lumina ſi forte tenebris obortis,
Pompæ triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras preſto forent,
Ipſeq; triūphans luminibus circa adhibitis cōſpectior fieret. Propterea haud
ab re uiſum, ſicut in Cæſaris, triumpho elephātos lychnos geſtaſſe legimus
compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantē ferre, dici probabi-
liter poſſe. Vnde funales equos a funalibus quæ in equis triumphalibus p̄-
ferebant, probe dici argumentamur. Ex quibus licuit nobis eſtimare, uel q̄d
funibus currum traherent, uel quod faces iuxta triumphantem deferrent ſi-
cut ueteri exemplo probatum eſt. Funales equos dici & eſtimari.

Qui fuerit apud ueteres cenandi uſus, quæue hora prandii & cenæ quotq;
ſingulis lectis cenitabant, & quid apud exteros. Caput XXI.

ANtiquis torum ex paluſtri ulua, & ex ſtramento, uel ex ce-
ſpite fuiſſe, & longo tempore ex pulte non pane Romanos
uictitaſſe perſpicuum exemplis & probatū eſt, Poſtea cum
ānis intercedentibus ex illo agreſti cultu deſitum eſſet, men-
ſas, in quibus æpularent ex acere aut fraxino quadratas, de
inde orbicularas feciſſe, inqbus prāderēt & cenarēt, ſatis cō
ſtat. Quē morē a laconibus Romanos ſumpſiſſe crediderim, qbus nullæ
fuere mēſæ niſi ex robore, Romanis enim antea lecti erāt Archaici & Bœtoi
humiles & breues. Labentibus de inde moribus, tantæ luxuriæ factæ ſunt,
ut ærati primum lecti, Abaci, Triclinia, & Monopodia, que Cn. Mallius
Aſia deuicta primum uexit in triumpho, Deinde Citreæ menſæ quæ elephā

tinis pedibus

tinis pedibus ſubtinebantur orbiculatæ magno ſumptu fierent, quarũ pre-
cium auro appẽdebant, aut ex ebore uel teſtudine, ſeptis putaminibus in la-
minas, Quod Carbilius pollio inſtituit primus, adeo ut non modo men-
ſas ſed lectos & repoſitoria teſtudinũ putamine ueſtirent. In cœnaculis enim
domorum aut tricliniis ſtratis tribus lectis priſci illi ſedentes cœnitabant, in
quibus tres fuiſſe menſas Varro ſignificat, ex quibus una uinaria orbiculata
Clybantum dicta a poculis quam κυλικας Græci uocant, altera lapidea oblon
ga columella ſuffulta cui Cartibulum, tertia quadrata quæ uaſa detinebat cui
urnarium dixere nomen. Perſæ uero cum antea in uimineis thoris diſcum
berent, poſtea lectos auro fulgentes & gemmis magnifice conſtruxere, inqui
bus uaſa non minoris cenſus adequarunt, quos tanto cenſu excultos ac regiũ
apparatum in caſtris, Pauſanias cum deuicto Mardonio ad plateas, uidiſſet,
illo neglecto modica menſa laconicam cœnam feciſſe dicitur. Greci in ſimpo-
dio Grecienſi frequenter cœnitarunt. Apud Romanos uero Heliogabalus ar
genteas primus menſas habuiſſe dicitur, quibus in ſolemni æpulo duæ tan
tum menſæ adhibebantur, una carnium, altera pomorum. Namq; ueteribus
cibus mundus erat & ſimplex, neq; operoſis conditurisaut appetentia exqui
ſitus, ſed ſine apparatu & ſine impenſa. Prandium enim & cœna in propatu-
lo fiebat quia palam cenitare dedecus non erat, ſecreto uero cenitaſſe probro
& ignominæ fuit. Id quod lacedemoniis lycurgi lege cauebatur, quod ideo
conſtitutum ferunt, ne quis ſblendidius altero ueſceretur. Hiemeq; ad focũ
æſtiuo anni tempore in aprico cenitabant. Ouum uero & mel initium cœnæ
facere, In ſecundis menſis poma & mel ſicut ad principia conuiuii & multi-
formes nuces dari aſſueuere. Apud maiores autẽ ſemen candidi papaueris cũ
melle et lactuca plerumq; menſas ſecundas fecit, deinde ut uua, ficus, pyrum
& alia pomorũ genera darentur bellaria in uſu fuit. Hiberis autem ut in Sym
poſiis glandem in ſecundis menſis tribuant, magni putabatur. Grecis oua
cum turdis & leporinis carnibus ac melliris placentis ſecundæ menſæ frequẽ
tius data ſunt, quibus erat iſte mos ut in fine cœnæ linguas igne torridas poſt
ſermones deguſtandas darent. Precipua tamen bellaria traduntur fuiſſe ac-
tica, lauta atq; eximia. Platonis uero bellaria fuere ficus, Cicer, faba, Myrti
bacæ, & ex fago glans prunis toſta. Fertur Heliogabalus pro luxus affluen-
tia paraſitos in ſecundis menſis nouo genere edulii ſaginaſſe. Nam cereas da
pes aut lignea edulia uel eburnea ſæpe fictilia aut marmorea exhibuit, cum
per ſingulos miſſus tantum biberent, uelut ueſcerentur, & manus ablue-
rent. Panem uero paniceaſq; menſas non argenteis uaſculis ſed uimineis ca-
niſtris Romani inferebant, Greci uero per ꝑmas. Quos ex m'tiplici genere
uariarunt. Nam & plebeius erat & ſiligineus qui candore preſtabat & tritico

precipue cāpano quod authore Varrone ceteris preſtaret. Sicut in falerno ui-
num in caſinati oleū in Tuſculano ficū, in tarentino mel preferebatur ceteris
Erat & ſecundarius panis & oſtrearius. Arthologanus Speuſicus, ſubcineri-
cius, & Artopreſius, inter quæ ptiſanam uelut ſaluberrimam magnopere co-
mendarūt, quæ a Grecis ſumpta origine ad Romanos fluxit. Poſt quam ha
licam Romani inuenere, cuius Greci in expertes ſunt. Grecis quoq; multipli
cia panum genera comperimus. Nam & Zimitas hoc eſt fermētatos, & obe
lias & Cribanitas, & Candrydias & Apiritas, Pytirias, & Pyrinos panes le
gimus. Placentarum quoq; genera uaria. Tarentinas Craſſianas, Siculas,
Cluſtras, Plicias, Guctatas, Montianas, Muſtaceas & ſpiras quæ fiunt ex
Caſeo. Proditumq; memoriæ eſt antiquiſſimos Romanorum, cene tantū
panem adhibuiſſe, prandio uero carnibus ueſci, non elixis, ſed aſſis & ueru
decoctis aut frictis, quibus parthi abſtinebant, & niſi uenatu queſitis nulli
ueſci permiſſum. Et cum pauciſſimi conuiuæ erant, non minores tribus.
Cum plurimi non ultra nouem in eadem menſa eiſdemq; lectis cenitabant-
tam & ſi uetus feratur adagium ſeptem conuiuium, nouem conuitium face-
re, quod ſcilicet, obſtrepente multitudine, tumultuantur potius q̃ in ſobrio cō
uictu ſint. Græcis quattuor aut quinq; conuictores imis menſis adhibere ſatiſ
erat. Germanis uero ſeparatæ ſingulis conuiuis ſedes ſunt, & ſua cuiq; in accu
bitu menſa. Fertur tamen. L. Verus Imperator præter exempla maiorum, cū
duodecim ſolēni conuiuio primus accubuiſſe. Homerus uſq; ad decem pro
bauit, in Sympoſio autem Platonis octo cōueniunt & uiginti. In quibus mē
ſis Romani liberos cum pueris puelliſq; adhibebant, qui ad fulcra lectorum
ſerui ad pedes. In ipſis autem lectis cum uiris cubantibus feminæ ſedentes ce
nitabant, a principio enim maiores noſtri ſedentes epulabantur laconum mo
re, adhibitis etiam principium liberis, apud ſummos uiros, cū cæteris id æta-
tis pueris nobilibus qui propria & partiore menſa, in conſpectu affinium ue-
ſcebantur. Apud Græcos uero feminas in uirili conuiuio accumbere niſi pro-
pinquorum non licebat, quibus conſuetudo manſit ut in primis æpulis bre
uioribus poculis tranſigerent, in fine uero laxiora adhiberent, quare greco
more bibere, eſt capationbus poculis haurire, quibus lex data ut in ſimpo-
ſiis aut biberent aut abirent. Sicut apud Scythas Scytiſſare, erat intempe-
ratius bibere. Nonnulli græco more bibere dicunt eſſe, quoties deos aut ami
cos īter pocula appellarēt ſingulos noīatim, toties haurire & large merū bibe
re. Vtq; cū magiſtratus & honores dabāt, uina pateris circūferrēt. Cūq; ali-
cui ꝓpinaſſent noīatim deſignare cui poculū darēt, & primo deos deinde ami
cos appellare, totieſq; haurire affatim & bona a diis ꝑcari. Et tā & ſi uino uim
ſapiētiæ adhiberi putarēt, ſi qñ tñ uinū aq̄ admiſcerēt illud tepefactis niuibus

diluebãt nõnunq̃ marinã uino adhibebant, quo incorruptius foret. Roma-
nis etiam corollas poculis accipere, feſtiſq; diebus coronatos & ſertis redimi-
tos epulari mos erat, cum lẽniſcis, erant enim faſciæ coloratæ quæ coronis ad
debantur, cautũq; fuit ut etruſcis corollis lẽniſci tantum aurei darentur. Sũ-
pta ab Ionibus conſuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inue-
nere, quod ab indis uſurpatur ut ad familiare conuiuium coronati accedant.
Quin etiam uetuſti moris erat, fercula exquiſita & lautiora a miniſtris coro
natis cum cãtu & tibicine in cenis ſollẽnibus afferri, poculiſq; coronatis bibe
re, ſummãq; cenarum lauticiam tripatina diſtinguere, una murenarum, alte-
ra luporum, tertia mixionis piſcis, & ne intepeſcerent cũ obſoniis focos quoq;
transferri inſtitutum. Singuliſq; poculis ſingulos deos aut heroas, nõnunq̃
amicos aduocare, aſtante cantorum turba ac toto ſeruicio & famulatu, quoꝝ
alter reliquias colligit, quæ e mẽſa cadunt, alter murmur compeſcit, alius ſpu
ta e pauimẽto & ſiquid ĩmundi eſt uerrit, eoq; proceſſere delitiæ, declinatis cor
ruptiſq; moribus ut totos apros una menſa apponerent, quem primus Ro
manorũ ſeruilius Rullus appoſuiſſe fertur. Deinde multam uenationem &
cõdimentorum uarietatem apponi uſurpatum. Quin etiam uerſatilia cena-
tionum laquearia Nero cõmentus fuit, ut cum fercula admictebantur, alia
facies cubiculi deſineret, alia ſuccederet. Egyptiorum mos traditur, ut in fa-
miliaribus cenis braſſicã preſumant in primis, eo edulii genere ebrietatem di-
ſcuti arbitrati, quã Cato oleribus prepoſuit cũctis, ita ut mane illam eſſe opor
teret ieiunum. Nonnulli nuces, lupinos, Citrum & Apiũ, quod uenenis pro
deſſent, uelut antidotum præcepere. Græci uino madentes oleo perungunt
& ſale, qui etiam ante reliquas dapes, ſal uelut amicitiæ ſymbolum hoſpiti-
bus apponunt, ſicut Romani lactucas, quod ebrietatem diſcuteret. Quin
etiam Aegyptiorum uſus erat, ut in ſolẽni æpulo propinquorum & affiniũ
qui deceſſere aromatibus referta corpora hiſdem lineamentis & ſpecie recen-
tiſſima ac ſi uiui eſſent, introducant, hiſq; preſentibus & quaſi conuiuis adhi-
bitis epulentur. Et ſi quando Regum conuiuiis aduocarentur uaſa haberent
in quibus uentrem leuarent aut uomerent. Cretenſibus accubantes ueſci
inſtar magni criminis erat itaq; ſtantes epulabantur, contra luſitani nam ſe-
dentes cenitabant, quod Alexander Macedo fecit, qui ſedens ueſcebat̃. Græ-
ci quoq; in toris ex bouũ tergoribus aſſidentes, ordine ludunt & ueſcuntur,
Galli dũ cenant inſtramentis aſſident, Galathæ in pellibus lupoꝝ aut canũ,
Cato iunior poſt ciuile bellũ non accumbens ut prius ſed ſedens cibo partiore
uſus fuit. Contra de Terẽtio Varrõe & Hãnibale legit̃ ut poſt afflictas res
ſtãtes cenitarẽt. Apud Indos ſolus Rex ĩ lecto ex ſtramẽtis facto accubat, cæ-
teri ſedẽtes epulant̃. Sparthanis cõmunia erant cõuiuia, paupes cũ ditioribus,
eodẽ ueſcunt̃ obſonio, feſtiſq; diebus quos fiditiã nũcupãt nigrũ ius et panẽ

ignidaratum apponunt, utq; Regi duplum obſoniorum q̃ cæteris detur, le-
ge ſancitum erat, nõ ſacietatis gratia, ſed ut poſſet obſonio quẽ uellet honora-
re. Qui etiã aſſuerant, excellentium uirorũ laudes ignauorum feda ſcelera in
æpulis canere ad lyram quæ dicunt ſcolia. Idem apud Athenienſes. Nam in
celebri æpulo quod Syciſſiam uocant, tenuiores cum ditioribus una conue-
niunt, & equalem obſoniorum partem ferunt. Cretenſes eiuſmodi comeſſa
tiones Andria dicunt. Perſe Tictã Greci πιλίαν Syri Grãmatias. Fuere quoq;
Sparthanis cenæ copides in quibus capra ĩmolabatur, & alia Aeclon. Apud
Indos ara menſe in modum conſtituta pluribus accubantibus circũ. In eaq;
carnibus appoſitis, quilibet conuiua e ſua ſede ad menſam uadit, & quam uult
partem capit, atq; in ſedem reuerſus carnibus & pane, ueſcitur, qui etiam com
meſſationes in propatulo laconico more faciebant. Neq; alienum fuerit qd'
apud Gymnoſophiſtas traditur, ut paratis inſtructiſq; menſis anteq̃ dapes
apponantur, adoloſcentes ſinguli qui ad æpulum conueniunt, quid generi hu
mano lucri fecerint, quod ue ſapienter dictum factum ue fuerit illa luce coram
ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus nihil frugi ĩ mediũ
affert, in pranſus manet & foras extruditur, quibus diſciplinis illos ad uirtu-
tem acuebant. Perſarum mos erat inter pocula de rebus ſeriis conſultare, &
poſt cõmeſſationes ſiquid ſanctiore foedere concludi uellent concubinas aduo
care, & circũferre, tanq̃ ea adhiberent foederi que apud eos ſancta & cara ſunt
Idem Battrianis, ut inter pocula de bellis cõſultent & ſiquid complacitum eſt
merũ largius infundãt, & Grecis, quibus uetuſtiſſimo iure uſurpatur ut poſt
q̃ magnifice epulati fuerant, quaſi refoto animo, de bellis decernãt largioribus
poculis, quæ ſiquando circũferebant a dextris incipiebãt. Thraces poſt intem
peratiſſimas æerpotationes primo in uino & alea uerſari, mox ad illicitos con-
cubitus accedere ſolebant. Siqui uero ea uecordia fuere ut poſt æpulas nudas
mulieres introducant. Dyoniſu prioris exemplo, aut alia q̃ ſibi obſonia conui
uiis miniſtrent, fuit pro flagitio habitum uelut Scelus & nequicia ſingularis.
Interq; epulas & pocula primum libare diis dapes & bene precari conuiuis,
& ſecundum precationẽ dapibus cum modeſtia ueſci, priſci moris erat, haud
aliter q̃ ſi ſacrum epulum eſſet. Siquidem apud maiores inter res ſacras menſa
habebatur. Nam Pyſide cenantes parentum manibus primitias reddunt. Ro
mani & Greci, in conuictu familiari ciborum particulis & uino in ignem con-
iectis libamina diis dabant, & primicias cenarum laribus quibus ſal cum pa-
ne & caſeo pro pulmentario ceſſit. Vtq; primus calix Ioui olympio miſceatur.
Secundus Heroibus. Tertius ſeruatori Ioui. Et cum uinum purum daba
batur obſeruatum eſt, ut Iouem ſoſpitem aduocarent, ne temulentos fa-
ceret. Cum uero aqua dilutum Iouem appellare ſaluatorem. Perſarum
Reges, ante cibum de modeſtia diſputant, ante ſacrificium de Iuſticia, an-

te bellum de fortitudine. Et poſt trinam potationem cũ modeſtia æpulati bona a diis precabãtur. Nonnulli inter bellaria honores diis, & magnis Heroibus dabant. Cũ uero apparatu magnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabãtur, trinis ferculis, ſequtis mox tẽporibus etiam ſenis Romani cenã exhibuere. Idq; luxuria erat. Q uomõ Auguſtus conuiuia iniſſe fertur, quibus non amplius trinis ferculis aut cũ abundantiſſime ſenis conuiuabatur. Iulius uero Cæſar in Egypto conuiuia multiplici ferculo protraxit cũ Cleopatra ad primã lucẽ. Nero quoq; effuſus in luxum & æpulas, a medio die ad medias noctes, inter uina & ſcorta accubaſſe fertur. Domicianus nõ ultra ſolis occaſum. Et Heliogabalus tã perditæ nequiciæ & luxuriæ fuiſſe, ut uiginti duo fercula ingentiũ obſonioꝝ una cena admiſerit, nũq̃ lotis lintheamibus uſus, ſed nouis et recẽtibus ſemp ſicut Gallienus q aureis lintheamibus ſtrauit. Caligula una die cẽties ſextertio cenauit q etiã ex auro panes & obſonia appoſuit. Vitellius quoq; inter apparatiſſimas epulas largiſſimo ſumptu diſcubuit, q una cena a fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectiſſimoꝝ piſciũ, & ſeptẽ auiũ appoſita tradũtur. Titus cõuiuia iſtituit iocũda magis q̃ pfuſa, Geta naxima prãdia per ſingulas litteras iubebat, ut pullũ Perdicẽ, pauonẽ, porcellũ, piſcẽ, & pernam unis epulis apponeret, & ſic p ſingula elemẽta apparatus diuideret. Heliogabalus eſtiua cõuiuia coloribus diſtinxit, ſicut luculus per deos. Auchor eſt Spartianus Heliũ uerũ Impatorẽ, omniũ primũ excogitaſſe pẽthapharmacũ, præcipui ſaporis, ex Sumine phaſiano, Cruſtulo, Aprugno, ſiue perna & pauone Inſtar Vitellianæ patinæ q̃ in mẽſo cõſtitit, quã Clipeũ Mineruæ appellauit Cui pxima fuit exopi patina, ſexcẽtis ſextertiis taxata, in qua aues uocales & canoras appoſuit nũmis ſex ſingulas coemptas. Pertinax uero Imperator cõtra, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata cena appoſuiſſe fertur. Diuus quoq; Cæſar, & Octauius Auguſtus in quotidianis cenis cibi minimi fuere, & uulgaris. Tiberius diebus ſolẽnibus pridiana ſæpe obſonia & ſemeſa appoſuit. Theodoſius modico & caſtrenſi cibo contentus fuit. Traianus etiam in ueſcendo frugaliſſimus fertur, Laudaturq; Iulianus imperator, quod ſtatarium prandium caperet, caſtrenſi cibo & miniſtro obuio contentus, qui per triduum, porcellum & leporem diuiſit. Regibus uero Aegypti in cenatũ magnificẽtia & regali luxu, nihil præter uitulũ & anſerẽ apponere licuit, Regibus perſarum niſi pane, pulte, cardamo & ſale ueſci. Antigonus etiã parco & uulgari cibo cõtẽtus fuit, Ariſtippus licet tyrãnidẽ occupaſſet cibo tñ uili refotus, & excluſis ſtipatoribus cenauit, ſicut Agathocles nũq̃ ſine fictilibus, memor paternæ obſcuritatis qđ ſigulo pr̃e genitus foret, adeo qđ iter uaſa aurea figulina ſp admiſerit, inter cæteros aũt helluones Annarus Babyloniæ rex tãti luxus fuiſſe proditur, & tam profundæ gulæ, ut ſtola muliebri amictus mero & unguento madens centum & quiquaginta pſaltriis ſimul accubãtibus

uelut officina nequitiæ, magnis effuſionibus cenitaret. Vinũ uero grecum ſe
mel tantum etiam in lautiſſimis cõuiuiis apponere ſolebant. Namq; ueteri-
bus fuere conuiuia iucunda magiſq̃ profuſa. Primuſq; Diuus Cæſar triũpha
libus cenis, quattuor uini genera præpter inſtituta maiorum dicitur apppoſuiſ
ſe. Falernum, Chium, leſbium & Mamertinum, Antiquiſſimi ut Varro ait,
primo utres, deinde Tinas, demũ uini amphoras & cupes appoſuere. Quod
teſte Homero heroicis temporibus fuit uſurpatum, ut uina utribus inferrent
Sylla præter omnis generis condimenta, uinum ſupra quadragenariũ æpulo
publice prebito populo dedit, Arabes cum lõgiore potu indulgerent/ nemi-
ni ſupra duodena pocula bibere fas erat. Germanis ſi indulxeris ad ebrietatẽ
quantũ concupiſcũt/ licet. Auguſtus Octauius ſenos ſextantes non exceſſit,
Hãnibal nunq̃ plus ſexrario uini indulſit. Cæſar quoq; uini parciſſimus fuit
& bene diluti. Alexander Macedo, ad unũquẽq; calicẽ multo colloquio ſer-
monẽ protrahebat, qui tamẽ aliquãdo triduo incaluit. Fertur Vticẽnſis quã
doq; ad auroram cũ amicis perpotando uigilaſſe, non ut mergeret ſed ut re-
primeret curas. Quod Plato non improbauit/ cum largiori uino aliquanto
refici aĩos putaret. Democritus uero quaternos cyatos ſextarios minime cen
ſuit excedere oportere. Siquidẽ iuxta anacharſim Primũ chraterẽ ad ſitim per
tinere dixit. Secundũ ad hilaritatẽ. Tertiũ ad uoluptatẽ. Quartũ ad inſaniã,
Vel ut Ebulus poeta Ciprius q̃ bene ſentientibus tria tantũ propinari pocula
putauit. Sanitati primũ, amori alterũ, tertiũ ſomno, quartũ nõ utiq; nr̃m ſed
iniuriæ, ultimũ uero ἑρμῆν appellari uoluit, nam poſtremo greci Mercurio li-
tabãt uelut ſomni largitori/ & bono Demoni cui gratias agebant κρᾶσις ἀγα
τοῦ δάιμονος Perſæ uero tribus libationibus factis a diis inmortalibus bona
precati conuiuium diſſoluebant. Tiberius uero biduũ & duas noctes potu cõ
tinuaſſe fertur, & Traianus capatioribus ſcyphis ſed citra ebrietatem bibiſſe.
Bonoſus autem bibit, quantũ nemo alius. Proditũq; memoriæ eſt Cõmo
dũ Ceſarem in eſtuationibus ingẽs uini poculũ haurire cunctis acclamanti-
bus uiue Cæſar. Inter ceteros prodit Zenocrates philoſophus iuitante Dio-
nyſio uini Coham hauſiſſe, & premiũ tuliſſe, atq; Ennius nimio hauſto me
ro articularem morbũ contraxiſſe, quo extinctus fuit. Apud Nabatheos ue
ro plura duodenis eſiccaſſe pocula erat ignominioſum. Ipſe uero Dionyſius
iunior uſq; adeo uino marcidus fuit, ut ad nonaginta dies mero incaluerit. So
crates tamẽ fertur uũq̃ iuno hilarior fuiſſe, ſed eodẽ ſtatu ſemp. Accuſaturq;
Mithridates tantæ bibacitatis ut premia plus haurientibus proponeret. Neq;
ſubticendũ quod leonides aduerſus bizantios uinolentiſſimos feciſſe dicitur,
qui cum obſidione premerent, neq; ciues pro moenibus continere poſſet, q̃d
paſſim ad cauponas curſitarent, ut illos in officio haberet, ad mænia caupo-
nas & uinarias officinas diſpoſuit, id quod apud Phigaleos bibaciſſimos pari

ter fecit. Inter omnes aũt Vinolentiſſimos promacus Macedo memoratur,
quattuor ingurgitans cantharos, & ob id ab Alexandro corona donatus, qui
triduo ſuperuixit poſtea. Et Nouellius Tricongius raræ gloriæ inter bibaciſſi
mos. Prandia uero priſci ante lucana habere, meridianum cibũ cenã dicere ſo
lebant. Quod & græcis uetuſtiſſimo in uſu fuit. Namqꝫ Eumeũ ſcribit Ho
merus matutina hora prãdium feciſſe. Poſtea illo more deſito ſeruatum eſt,
ut prandia in uſu non eſſent, ſed qua hora cena apparabatur ea prandiũ fie-
ret, quod tempus nona eſſe cõſueuit, ſæpe octaua, ante mediam uero diẽ prã
ſum fuiſſe, uel ante lucanã cenã feciſſe crimini dabatur. Idqꝫ erat diſſoluti &
Helluonis. Siquidem poſt forẽſia negotia tranſacta apud Perſcos fiebat prã
dium, cenas uero quod nocte plerũqꝫ fierent, ue ſpernas dixere. Sed tñ pran-
dium leue & modicũ, cena aũt fuit copioſior. Tam & ſi Ariſtoteles large prã
dendũ & parce cenandum putarit. Et licet Romanorũ antiquiſſimos noctu
cenaſſe nonnulli opinati fuerint. Conſtat tamen poſt multas ætates uſum in
ualuiſſe ut poſt meridianis horis ueſcerentur. Perſis quoqꝫ in meridie ſemel
tantum ueſci cõſuetudo fuit, qui erat Ethiopum mos, ut unico cibo conten-
ti eſſent, diebus ſingulis, ut alerent corpus non ſaginarent, tã & ſi abuſus po
ſtea Perſis inualuerit, ut amane ad ueſperã quicquid eſt temporis unico pran
dio concluderent. Fertur Alexander Macedo appetente nocte cenaſſe, & pri
mo diluculo prandio accubuiſſe, plerũqꝫ ad multam noctem cenã protraxiſ-
ſe. Galba ante lucem ueſcebatur. Cicero ante occaſum ſolis per raro diſcubuit.
Præ ceteris uero Tarentini uſurparunt matutinis ſe poculis ingurgitare, adeo
ut temulenti in forũ conueniant. Indi horam prandii aut cenæ non nouerũt
ſed ut cuiqꝫ libitum comeſſabãtur, qui etiã Perſarum & numidarũ mos, ut
quacũqꝫ hora ueſcerentur. Diogenes quoqꝫ nullam temporis horã prandio
definiuit. Senioribuſqꝫ uelut ætate uenerabilibus aut his qui prudentia & au
thoritate anteirẽt primi diſcubitus & honoratior locus dari, ipſiqꝫ ſublata mẽ
ſa primi aſſurgere conſuerant. Erat aũt Romanis locus honoratior qui ſum-
mus in menſa fuit, nonnulli in medio diſcubuiſſe honoratius putarũt. In imo
uero conuiuii dominus cenabat. Apud Græcos non modo loci dignitate ui
ros fama precellẽtes in concilio uel menſa ſed poculis maioribus, & carne opi
miore honeſtabant, Indis ut cuiqꝫ in mentẽ uenit in quacunqꝫ parte lecti diſ-
cumbere licet. Non enim honorum perſonæ ue ratio in menſa habetur. Apud
Perſas magna ratio menſæ preſertim Regiæ fuit, in qua præter matrẽ & Re
gis coniugem nemini intereſſe permittitur, tam & ſi matronas quandoqꝫ ad
hibitas legamus. Egyptiis aũt ſiquis ad cenam Regis non uocatus accederet,
capitis luit penam. Poſt æpulas uero eruditas confabulationes, deinde fides
& tibias, ac Symphonias & cantus, illorum qui maiorũ laudes carmine de
cantabãt adhibere, antiqui moris erat, Abydei in hoſpitali mẽſa & feſtis æpu

lis poſtq̃ opipare epulati fuerant, infantes admictunt garrulos & feſtiuos, ut
his obſtrepentibus garrientibuſq; cõuiuæ alaeriores fiant. Romani etiã mo
riones ut oris deformitate & ſtulticia oblectarent, non nunq̃ petulãtes & im
probos ſcurras qui laſciua licẽtia & inpudentiſſimis iocis, deriſui eſſent. Neq;
omictendũ quod de Sybaritis proditum eſt, apud quos omniũ libidinum il
lecebræ fuere, ut ad feſtum conuiuiũ & ſolẽne epulũ non pſaltrias modo &
Hiſtriones, ſed equos compoſito pſaltatu ad ſymphoniæ cantũ pſallentes in
troducant. Apud Gallatas & Celtas ad menſam poſtq̃ uino incaluerant ex
prouocatione dimicatur ad uulnera. Sicut apud Sannites inter æpulas erat
mos digladiari, quod mox Campani odio in Sãnites detractis armis uendica
runt, ut pro cenarũ magnificentia paria pugnatorũ deſtinarent. Idem factum
memoratur ab Indis, qui cum poſt æpulas, aureos chrateres circũtuliſſent
Strenuitatis & fortiũ factorum periculũ facerent. Octauius uero poſtq̃ fue-
rat diſcubitum picturas inuerſas conuiuis uenditabat. ut aut expleret deſide-
rium aut fruſtraretur, nonnunq̃ Hiſtriones aut Arethagolos admictebat. Ve
ſpaſianus dicacitati ſuper cenam & iocis ſcurulibus uſq; ad ineptias uacabat
Tiberius ex lectione quotidiana queſtiones frequenti conuiuio proponebat
Nero Cæſar Cytharedos aduocabat primi nominis. Cato Vticẽſis a cena de
ambulabat. Pomponius Acticus libellos lectitabat. Quod Alexander Se-
uerus fecit, ut in menſa familiari ſæpe librum legeret. Solitus uel legentes au
dire uel aliis legentibus ueſci. Hadrianus Comedias lectores & poetas admi
ctebat. Heliogabalus ſortes conuiuales poſt cenã proponebat ut alius habe
ret decem Camelos, alius muſcas uel auri libras aut decem oua, urſos, glires
& lactucas decem. Sylla q̃uis ferox & impotens in comeſſationibus comis
erat & facilis. Fertur quoq; idem ſeuerus Alexander, poſt æpulas, catulos cũ
porcellis & perdices ad pugnam ſepe cõmictere, & Cleomenes ſublatis men-
ſis uinum Chrateris circũferre, a Græcis uero Enigma & Griphus poſt con
uiualia luſus proponebatur, cuius captiones ſoluenti premium carnis portio
non ſoluenti pena erat, ut ſalſum hauriret poculum. Parthis admictere con-
cubinas poſt æpulas non improbatur, uxores aũt domi abditas in uirorum
conſpectu non adducunt. Babyloniis aũt in conuiuiis a principio feminarũ
modeſtus eſt habitus, paulatim deinde pudore profanato ſumma uelamẽta
exuunt, & poſt æpulas ultimis amiculis reuelatis pudibunda oſtendunt, in
omnẽq; licentiam iocorum & laciuiarũ, pudorẽ abiiciunt. Fuitq; ueteri mo-
re ſeruatũ, quod bibente aliquo ex conuiuis menſam tolli non ſinerẽt, namq;
hoc auſpiciu mali & deteſtabilis putabatur. Quod ſi inter cenandum fercu-
lum a menſa reuocatum foret, niſi cena continuaretur, niſiq; appoſitis æpulis
ueſcerentur, inter dira fuiſſe, Quin etiam per menſas deflare aut prolapſum
cibum e manu, non reddi, ominoſum erat, tam & ſi quorũdam opinio fuerit,

quæ e menſa decidunt in comuni conuictu, nec tollere nec guſtare, illa hero
um eſſe opinati. quodq; apud honoratos & doctos uiros nunquã fere ſine le
ctione cena fuit, & cum conuictus frequens in cenam & prandium diuiſus fo
ret/pleriq; tanto temperamẽto & tenui conuictu fuere, ut ſola cena contenti
nunquã ante ſolis occaſum & niſi poſt decimã accũberẽt, inter quos memo
ratur Aſinius pollio, qui cum eſſet tota die negocioſus, ita poſt decimã animũ
relaxauit, ut ne legendis minimis literulis uacaret. Quidam noctu, alii me-
dia die, negociis pauſam fecere. Nõnulli autem tãta ingluuie & uentre tã uo-
raci fuere, ut uelut impuri helluones effuſas perpotationes & exquiſita obſo-
nia, quadrifariam diuiderent in ientacula, prãdia, cenas, & comeſſatiões ſem
per inſtructis paratiſq; menſis tãto apparatu, donec uino madidi & crapula di
ſtenti fierent. Quod quidem obſcuris ſeuientibus moribus, a nõnullis peſ
ſimo exemplo factitatum eſt. Antea uero nõ licuit, ne ingentia animi bona
ingluuie corporis fœderent. Apud Siculos autem uſus erat bis in die æpulis
ſaginari & ſaturum fieri, quibus templũ ſaturitati dicatum erat, quare Sicu-
læ menſæ & Syracuſanæ delitiæ tanq̃ lautiſſime in prouerbium uenere. Si-
cut apud Græcos pharſali & Bœocii uoraciſſimi habiti. Quare ab Athenẽ
ſibus fatui, rudes & pingues dicti ſunt propter ἀδηφαγίαν. Quippe cũ a cõui
uiis crudi diſcederent, diſtenti rurſus ingurgitabat. Quod & Plato impiect a
uit, & Romani duxere nefas, ut bis in die ſaturum fieri uecordis eſſe ducerẽt.
Hoc quoq; apud cõuiuas ſeruatum legimus ut in familiari cõuiuio aut æpu
lis lautioribus aliquem atractum aut pulla in ueſte diſcumbere ducerẽt nefas.
Nam depulſo langore animi nõ in triſticia conuiuio intereſſe decet. Propterea
Vatinio quod in æpulo Q. Arrii atra in ueſte accubuerat, a Cicerone obie
ctum & crimini datum eſt. Quippe bellos cõuiuas & conuictores faciles, in
candida non pulla ueſte accumbere decet. Tam & ſi cenatoria & triclinaria
conuiuis dari, antiqui moris fuerit. Ferturq; Hadrianus Cæſar ſemper aut to
ga ſummiſſa aut pallio tectus accubuiſſe. Et Saloninus Imperator, milites
æpulari cum ſagis iuſſiſſe hieme grauibus æſtate tenuibus, quo tempore ſer
uatum eſt ut milites cum Imperatore cincti diſcumberent. Tum frequẽs hæc
fuit obſeruatio quod ſiquis ad cenam benigne inuitatus iret, alios pari affectu
aut ſanguine cõiunctos eiſdem aduocare æpulis nõ uetabatur, ueluti comites
ſecum & umbras duceret. Sua autem ſponte conuiuio aliis parato ſe intromi
ctere non decebat. Siquiuero non accerſiti & automati irent, in imã lecti ſpõ-
da deduci iubebant. Tum ſi forſan minus tempeſtiue neq; ad horam conſti
tutam, conuiua accederet, illum niſi triclinio circuito admicti non ſinebant, &
tunc epulari iuſſus diſcumbebat. Reges tamen ſparthanorum ſero prodeun-
tes cenæ parte mulctantur. Quippe ad cenam non eũtibus binæ Chenices
farinæ & uini ſingulæ Cotilæ, mictunt, dupla uero p̃ſentibus. Ideo Ephori

Agydi Regi lacedæmoniorũ cum ad phidicia nõ accederet cenæ partem petẽti abnegarunt. Tum ſi quando inter æpulas incendium quiſq̄ nominaret, ne quid ea res diri portẽderet, aquam ſub menſam inſpergebãt, a quibus obſeruatum eſt, ut aliquo ex cõuiuarum numero e triclinio prodeũte, uerri ſolum nullo modo ſinerent, hoc infandum omen, & pernicioſum portentũ augurati. Si tamen ad lumina cenarent aut illa in triclinio eſſent, ueteris inſtituti fuit ut lumen in lychno non extinguerent, ſed illud ſua ſponte emori ſinerent. Quodq; menſam priſci nũq̄ uacuam tolli iubebant, ſemperq; prandii partes ſupereſſe uoluere: Siue antiqui uictus perſimoniam, Siue morẽ, quo aliquid reliquiarum in menſa ſupereſſe felix omen erat, ueteri inſtituto adnotantes. Legimus tamen cena peracta, reliquias & ſemeſa obſonia miniſtris aſtãtibus diuidi & circũferri antiqui moris & exempli fuiſſe.

Quæ ipſe dictu admirabilia de umbrarũ figuris noctibus fere ſingulis Romæ expertus ſui. Caput XXIII.

NOta & uulgata res eſt, ædes quaſdam Romæ, quas ego incolui, euidentiſſimis oſtentis ita infames, ut nemo illas incolere auſus fuerit, quin aſſiduis umbrarum illuſionibus, & teteris imaginibus, noctibus fere ſingulis inquietetur. In quibus preter nocturnos tumultus, quos medio fere noctis ſilentio audiebamus, & horrendos fremitus cum eiulatu ſtriduloq; uocis ſono quibus lachrimari & tremere uidebatur, ſpeciem hominis ſqualida facie, uultu minaci, nigro corpore, & aſpectu formidabili, nomẽ ſuũ exprimentẽ, & opem implorantẽ, cernebamus. Sed ne quis hoc fabuloſum aut cõmentitiũ putet: Author eſt Nicolaus tuba uir multæ & expertæ fidei, qui cum rei explorandæ gratia cum nõnullis doctis iuuenibus prima face ad nos aduentaſſent, cupido inceſſit animo, hæc quæ a me promebantur, uero teſtimonio experiri, & an uera eſſent intueri. Et ne quid inexpetũ relinquerẽt, noctem peruigilem egere mecũ, ut rem notã exploratãq; haberent, neq; eos opinio fefellit. Nam cum accenſis luminibus peruigiles ſtarent, haud procul ſpecies hæc dira terribiliq; facie, & uultu tetro, repreſentata eſt, quam ipſi tumultuari & diris nos uocibus agitare uidebant, Cumq; omnia clamore & tumultu ſtreperent, poſt multa oculo℞ ludibria tantũ formidinis pauoriſq; intulit, ut territi & trepidi uix mente incolumi ſatis conſtarent. Et cum totæ ædes gemitu funeſto miſcerentur, ſinguliſq; cubiculis peſtis illa importuna obuerſaretur, dum propius accederemus, illam retro cedere & querula uoce lumen effugere cernebamus. Demũ cum multum diuq; tumultuata fuiſſet, haud multo poſt ubi multũ noctis proceſſit, uiſio omnis illa dilapſa eſt. Sed

pre cæteris

pre cæteris que ibi expertus ſum, non omiſtã miraculum ingens, quod mihi
plane uigilanti maiore aliquãto trepidatiõe haud multo poſt obuenit. Nã cũ
tenebris obortis cubiculi fores obſeraſſem, firma ſera, iacerem q; in lectulo
nulla adhuc quiete compoſita, Lumine accenſo: Horribilem illã ſpeciem fo-
ris iam tumultuari & cubiculi forem, manibus pulſare ſentiebam. Nec multo
poſt, ſimulacrũ illud, opertis addictiſq; foribus (uix credibile dictu) per com
miſſuras & rimas in cubiculum ſe intromiſit, quod ſub lectulo meo iacẽs cũ
Marcus alumnus & cliens meus, ut pote qui e conſpectu cubabat tetra &
dira facie aſpiceret, pauore ſubito conſternatus luctu & gemitu omnia opple-
bat, ipſamq; intromiſſam nõ ſine formidine clamabat, Idq; mihi cum clau-
ſum cubiculi oſtium aſpicerem, uix credibile uideretur, Interim dirum illud ſi-
mulacrum quod ſub lectulo iacebat meo, manũ & brachium protẽdere, lu-
menq; quod iuxta aderat, extinguere uidimus, quo extinto libellos meos, &
quicquid, rerũ erat, querula uoce miſcere, ac omnia euertere nõ deſtitit. Mox
cum ad tumultum exciti ſocii eo ſe contuliſſent. Lumẽq; intromiſſuri obuer-
ſarẽtur ueſtibulo. Interim ipſam opertum cubiculi oſtium manu aperire & fo
ras effugere uidimus. Erat enim ipſius ſpeties ut plane perſpeximus, ſimulacro
hominis nigerrimo nõ abſimilis: Illud utiq; mirum fuerit dignũq; memora-
tu, figuram illã dum nobiſcum ſic luctaretur, cum fores cubiculi reſeraſſet, ab
his qui lumẽ intromiſere, minime cõſpectã, Sed cũ primũ cubiculi fores exi
uit, elapſam ex oculis illico diſceſſiſſe & in auras euanuiſſe,

Q ui cultus domorũ quondã fuerit, & quare maiorꝫ imagines in poſtibus
& arma in atriis & ueſtibulis haberẽt, & qd de cæteris. Caput. XXIIII.

QVibus priſtini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis
adnotaſſe accepimus amplas domos in primis greſſibus ue
ſtibula habuiſſe, quæ ſpacia licet pars ædium forent, tamen
illa ꝓ ædibus fuiſſe nemo ignorauit, erat enim locus uacuus
perquẽ de uia ad fores patebat aditus, in quo preſtolari qui
ſalutatum uenerant, aut ſi conuento opus foret, tempus ope
riri ſolebant, quod quidem prima aut altera diei hora eſſe cõſueuit. Fuit enim
apud maiores nõ modica laus illis qui ex claris familiis erant, q̃ plurimos cliẽ
tes non modo cateruas togatorum ſed & tenuiores amicos habere, a quibus
obſeruarentur quottidie & colerentur, cumq; his ad forum deducerẽtur fre-
quenti comitatu. Namq; maximi decoris erat, amplos uiros illuſtreſq; etiam
ab infima plebe quotidie ſalutari, appeti, deduci, reduci & conſuli, eiſq; decedi
& aſſurgi. Fiebat.n. ſalutatio more priſco dextram iungendo dextre. Q uippe

cum referat Varro omnẽ antiquorũ honorem dextrarũ conſtitiſſe uirtute nõ nunq̃ oſculo, plerũq; aſſurgendo caputq; denudando quod apud noſtrates frequenti in uſu eſt, manſitq; obſeruatum, ut ſalutantes Imperatorẽ, anteq̃ admicterentur interiores aulici ſcrutarentur ſinumq; pretentarent nequis cũ telo eſſet. Nonnunq̃ ut ualentiſſimi ſerui cathenis religati pro oſtio aditum cuſtodirent, ne non uocati admicterentur. Laudaturq; Veſpaſianus. M. Antoninus & Alexander ſeuerus Imperatores quod ſalutarentur patente cubiculo, miniſtris admiſſionalibus remotis. Apud Parthos uero Regem adire uel ſalutare ſine munere nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos ſectabantur frequens ſporcula dabatur quæ prius centum quadrantes fuit. Deinde rectam dari inſtitutum. Quare uocatores principis dicti, qui ad cenam conuiuas admictebant, quorum nõnulli mercede accepta aliquos ſubditicios principum ſæpe cenis aduocarunt. Quam Nero ad ſportulas reuocauit, qui etiam plebi congiariũ quadragenos nũmos uiritim dedit. Siquidem Imperatoris munus quod populo dabatur congiariũ dictum eſt, quod uero militibus donatiuũ. Mox Domicianus ſportulas ad cenas reduxit. In qua frequẽs obſonium, panis, oleum, & porcina caro dari ſolita, abſq; uino. Diuus uero Iulius ad conciliandum populi fauorem frumentũ uiritim dedit, ternos modios & totidem olei libras, trecenos quoq; nũmos ſingulis, & centenos pro mora. Auguſtus Octauius frumentum plebi gratuitũ & menſtruum. Nero quadragenos nũmos uiritim congiarium largitus fuit. Caius uero Cæſar trecenos ſextertios, & forenſia uiris & pueris, ac feminis faſces purpuræ, & conchili, nõnunq̃ pro ſportulis panaria cum obſonio. Domitianus etiam cõgiarium nũmorum trecentorum. Senatui & equeſtri ordini panaria, plebi uero ſportellas cum obſonio. Cato Iunior nouo more tribuit ſportulas, Græcis ex tritico, raphano, Bliti, & Apio. Romanis autem uini amphoras, carnes porcinas ficus & lignorum faſces. Quãuis apud antiquiſſimos. Sextarii lactis darẽtur uini nunq̃, niſi quod a Cornelio Cethego in conſulatu muſtum rutatũ populo datum eſt. Ancus uero Martius Rex, ſalis modia ſex milia cõgiarium populo erogaſſe fertur, ex quo tantum quiſq; ferebat, quantũ in ſingulorum capita deſcriptum erat, ab undecimo ætatis anno. Auguſtus etiam tricenos, & quadragenos, nõnunq̃ ſingulis quinquagenos & ducentenos nũmos largitus fuit, ac ne minores quidem pueros preteriit. Sicut Traianus infantes quoq; ad ſportulas admiſit. Tiberius trecentenos uiritim dedit & prandium mille menſis, Galba dedit populo congiarium & epulũ Senatui et equeſtri ordini, ac præter æpulas forenſia uiris, feminis ac pueris faſcias purpuræ & conchilii, quibus ueteres pro caligis utebantur. Et mox Nero, Domicianus, Hadrianus, & reliqui Ceſares munera populo ſæpe largiti ſunt: Sed

Hadrianus

Hadrianus nouo more aromata balſama & crocum. Nõnunꝗ duplex cõgia
tiũ ternis per ſingulos aureis diuiſis. Cõmodus ſingulis denarios ſeptingenos
uicenos quinos. Aurelianus uero ad parthicum proditurus bellum, cum bi
libres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas, populus expectaret, Siligineas
dedit, nouo genere panis, quo deinceps uſi fuere, qui tñ populo uniuerſo, pa-
nem oleum & ſuillam carnem poſtea diuiſit uinũq; dare ſtatuerat niſi morte
preuẽtus fuiſſet. Fuitq; obſeruatũ ut principes aſſumpto imperio ad conciliã
dum fauorẽ congiariũ darent populo, quod annuũ plerũq; homines clariſſi-
mi et ſummis honoribus functi pro officio & cliẽtela uelut ſtipendiũ capiebãt
Erãt ergo hi quos iſti ſectabant illorum patroni & defenſores, ſuiq; officii du
cebãt in fidẽ illos & cliẽtelã habere, tutelæq; ſuæ ducere & ope iuuare. Quin
etiã nõ foris tantũ ſed intra domeſticos lares libertos ſeruoſq; ſalutatores cõ
perimus, qui bis in die frequẽtes aderãt, ut mane ſaluere, ueſperi ualere, dño
aut patrono dicerẽt. Nec non populis & nationibus ac bonis & fidelibus ſo-
ciis patronos publice fuiſſe Romæ hoïes honeſtiſſimos ſummo loco natos
qui fortunaꝝ ꝓpugnatores erãt, & ciuitatũ defenſores uõ penitẽdi, quoꝝ ſtu
dio & fide, ſingula negocia in Senatu faceſſerẽt, & promouerẽt. Siquidẽ Sy
racuſani in cliẽtela Marcelloꝝ fuere, lacedemonii ĩ Claudioꝝ. Putheolani bru
toꝝ, Neapolitani liciníoꝝ, Bononiẽſes Antonioꝝ. Allobroges ꝓ patrono fabio
ſanga uſi ſunt, Marius Herẽniis, Cæſar quoq; Græcoꝝ patrocinio plerũq;
affuit, plebs deniq; ipſa ſub patriciorũ equitũq; Romanoꝝ tutela per clien-
telas diuiſa erat. Quod a Romulo a primis originibus inſtitutum ferunt, ut
plebei ſingulos patronos ex patribus legerent quorum conſilio & authorita-
te niterentur. Præterq; ueſtibula fuere caua ædium & periſtilia ad quæ quiſq;
ſuo iure non uocatus admittebatur. In foribus uero & atriis domorum ara,
focus, & lar familiaris erant. Namq; focus erat ara deorum penatium, quẽ
inſtar numinis habebant. In quibus non deorum modo ſimulacra quos ſin
gulis edibus in larario colebant. Sed imagines ac expreſſos uultus illorum
qui familiæ decus fuere & ornamentum, ac principum & patronorum quos
quiſq; colebat habere aſſuerant. Quare. L. Vitellius Vitellii pater, Narciſſi
& pallantis imagines inter lares coluiſſe fertur, Cereæ enim imagines in
atriis domorum ſingulis diſponebantur armariis quos ita celebrabant co-
lebantq; ac ſi illi quorum uultus exprimebantur uiuerent. Quas feſtis die-
bus & in ſumma gratulatione & leticia, laureis ſertis & floribus ornare, illo
rumq; natales dies feſta luce celebrare ſolebant. In luctu uero & gemitu
familiæ tanquam conſcii doloris eſſent, & tacita meſticia fuieſtarentur,
deformare, Tantoq; honore dignos putabant, ut illas, cum ſingulis
imaginum titulis, illorum præcipue quorum ſumma dignitas maximeq;
res geſte fuere, in exequiali Pompa & apparatu funeris, extra ædes

cum referat Varro omnē antiquorū honorem dextrarū conſtitiſſe uirtute nō nunq̄ oſculo, plerūq; aſſurgendo caputq; denudando quod apud noſtrates frequenti in uſu eſt, manſitq; obſeruatum, ut ſalutantes Imperatorē, anteq̄ admicterentur interiores aulici ſcrutarentur ſinumq; pretentarent nequis cū telo eſſet. Nonnunq̄ ut ualentiſſimi ſerui cathenis religati pro oſtio aditum cuſtodirent, ne non uocati admicterentur. Laudaturq; Veſpaſianus. M. Antoninus & Alexander ſeuerus Imperatores quod ſalutarentur patente cubiculo, miniſtris admiſſionalibus remotis. Apud Parthos uero Regem adire uel ſalutare ſine munere nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos ſectabantur frequens ſporcula dabatur quæ prius centum quadrantes fuit. Deinde rectam dari inſtitutum. Quare uocatores principis dicti, qui ad cenam conuiuas admictebant, quorum nōnulli mercede accepta aliquos ſubditicios principum ſæpe cenis aduocarunt. Quam Nero ad ſportulas reuocauit, qui etiam plebi congiariū quadragenos nūmos uiritim dedit. Siquidem Imperatoris munus quod populo dabatur congiariū dictum eſt, quod uero militibus donatiuū. Mox Domicianus ſportulas ad cenas reduxit. In qua frequēs obſonium, panis, oleum, & porcina caro dari ſolita, abſq; uino. Diuus uero Iulius ad conciliandum populi fauorem frumentū uiritim dedit, ternos modios & totidem olei libras, trecenos quoq; nūmos ſingulis, & centenos pro mora. Auguſtus Octauius frumentum plebi gratuitū & menſtruum. Nero quadragenos nūmos uiritim congiarium largitus fuit. Caius uero Cæſar trecenos ſextertios, & forenſia uiris & pueris, ac feminis faſces purpuræ, & conchili, nōnunq̄ pro ſportulis panaria cum obſonio. Domitianus etiam cōgiarium nūmorum trecentorum. Senatui & equeſtri ordini panaria, plebi uero ſportellas cum obſonio. Cato Iunior nouo more tribuit ſportulas, Græcis ex tritico, raphano, Bliti, & Apio. Romanis autem uini amphoras, carnes porcinas ficus & lignorum faſcēs. Quāuis apud antiquiſſimos. Sextarii lactis darētur uini nunq̄, niſi quod a Cornelio Cethego in conſulatu muſtum rutatū populo datum eſt. Ancus uero Martius Rex, ſalis modia ſex milia cōgiarium populo erogaſſe fertur, ex quo tantum quiſq; ferebat, quantū in ſingulorum capita deſcriptum erat, ab undecimo ætatis anno. Auguſtus etiam tricenos, & quadragenos, nōnunq̄ ſingulis quinquagenos & ducentenos nūmos largitus fuit, at ne minores quidem pueros preteriit. Sicut Traianus infantes quoq; ad ſportulas admiſit. Tiberius trecentenos uiritim dedit & prandium mille menſis, Galba dedit populo congiarium & epulū Senatui et equeſtri ordini, ac præter æpulas forenſia uiris, feminis ac pueris faſcias purpuræ & conchilii, quibus ueteres pro caligis utebantur. Et mox Nero, Domicianus, Hadrianus, & reliqui Ceſares munera populo ſæpe largiti ſunt. Sed

Hadrianus

Hadrianus nouo more aromata balſama & crocum. Nõnunq̃ duplex cõgiariũ ternis per ſingulos aureis diuiſis. Cõmodus ſingulis denarios ſeptingenos uicenos quinos. Aurelianus uero ad parthicum proditurus bellum, cum bilibres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas, populus expectaret, Siligineas dedit, nouo genere panis, quo deinceps uſi fuere, qui tũ populo uniuerſo, panem oleum & ſuillam carnem poſtea diuiſit uinũq; dare ſtatuerat niſi morte preuẽtus fuiſſet. Fuitq; obſeruatũ ut principes aſſumpto imperio ad conciliãdum fauorẽ congiariũ darent populo, quod annuũ plerũq; homines clariſſimi et ſummis honoribus functi pro officio & cliẽtela uelut ſtipendiũ capiebãt Erãt ergo hi quos iſti ſectabant illorum patroni & defenſores, ſuiq; officii du cebãt in fidẽ illos & cliẽtelã habere, tutelæq; ſuæ ducere & ope iuuare. Quin etiã nõ foris tantũ ſed intra domeſticos lares libertos ſeruoſq; ſalutatores cõperimus, qui bis in die frequẽtes aderãt, ut mane ſaluere, ueſperi ualere, dño aut patrono dicerẽt. Nec non populis & nationibus ac bonis & fidelibus ſociis patronos publice fuiſſe Romæ hoĩes honeſtiſſimos ſummo loco natos qui fortunaꝝ ꝓpugnatores erãt, & ciuitatũ defenſores uõ penitẽdi, quoꝝ ſtudio & fide, ſingula negocia in Senatu faceſſerẽt, & promouerẽt. Siquidẽ Syracuſani in cliẽtela Marcelloꝝ fuere, lacedemonii ĩ Claudioꝝ. Putheolani brutoꝝ, Neapolitani liciníoꝝ, Bononiẽſes Antonioꝝ. Allobroges p̃ rono fabio ſanga uſi ſunt, Marius Herẽniis, Cæſar quoq; Græcoꝝ patrocinio plerunq; affuit, plebs deniq; ipſa ſub patriciorũ equitũq; Romanoꝝ tutela per clientelas diuiſa erat. Quod a Romulo a primis originibus inſtitutum ferunt, ut plebei ſingulos patronos ex patribus legerent quorum conſilio & authoritate niterentur. Præterq; ueſtibula fuere caua ædium & periſtilia ad quæ quiſq; ſuo iure non uocatus admittebatur. In foribus uero & atriis domorum ara, focus, & lar familiaris erant. Namq; focus erat ara deorum penatium, quẽ inſtar numinis habebant. In quibus non deorum modo ſimulacra quos ſingulis edibus in lararío colebant. Sed imagines ac expreſſos uultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamentum, ac principum & patronorum quos quiſq; colebat habere aſſuerant. Quare. L. Vitellius Vitellii pater, Narciſſi & pallantis imagines inter lares coluiſſe fertur, Ceræ enim imagines in atriis domorum ſingulis diſponebantur armariis quos ita celebrabant colebantq; ac ſi illi quorum uultus exprimebantur uiuerent. Quas feſtis diebus & in ſumma gratulatione & leticia, laureis ſertis & floribus ornare, illorumq; natales dies feſta luce celebrare ſolebant. In luctu uero & gemitu familiæ tanquam conſcii doloris eſſent, & tacita meſticia funeſtarentur, deformare, Tantoq; honore dignos putabant, ut illas, cum ſingulis imaginum titulis, illorum præcipue quorum ſumma dignitas maximeq; res geſte fuere, in exequiali Pompa & apparatu funeris, extra ædes

producerent, & longa ſerie uelut familiæ decora repreſentarēt, Illeq; defunctorū exequias & una funus comitarent, Ita tradito more ut domino, aut aliquo ex familia uita functo, illius imago tam circa limina domus, q̃ pro foribus locaretur, ut defuncti deſiderium repreſentata illa ſpecies leniret, poſteroſq; ad preclara facinora domi foriſq; obeunda inuitaret, In eiſdem quoq; atriis & foribus ac circa domorū limina hoſtium ſpolia quos quiſq; uiciſſet, quorumq; uictor extitiſſet, etiam, enſes, & Clipei, Galeæq; & currus ac deuictarum nauiū roſtra ueluti auitæ gloriæ & fortium factorū ornamenta affigi aſſueuere, que quanto uetuſtiora erant, tanto plus decoris & maieſtatis habebant. Ideo nec uetuſtate conſumpta reficiebantur nec effracta refarciebantur. Hæc enim omnium ad ſe uertebant oculos quo intuentiū animos cogitatio ſubiret, ut pari ipſi exemplo ad magna facinora magnaſq; res inuitarentur. Nec ſolum priuatas domos ſed porticus & deorum templa hoſtilibus ſpoliis tanq̃ tropheis exornare uetuſti moris erat, tantiq; exempli fuere, ut illa poſteris non mediocris ſtimulatio fuerit, ne degeneres ipſi neue ignaui tam claros triumphos turpibus factis dictiſq; fœdarent, Adeoq; hæc propria familiæ ornamenta ſunt habita, ut quãuis alienatis edibus nouo domino ſpolia & imagines refringere non liceret. Hãq; ſtatuas quibus ſplēdor & uetuſtas familiæ notabatur amouere, eſt habitum nefas. Belgarum uero fuit mos barbaricus ceſorū hoſtiū capita poſtibus tanq̃ ſpolia affigere, qui etiam Galatharum qui ultra Rhenū incolunt, uſus traditur, ut ſpolia hoſtiū ſanguine perfuſa, & trunca capita foribus affigant. Gelonorū hoſtium cutes, ut ea omnibus ſpectaculo ſint ac fortiū factorum inſigne documentum & hoſtibus pertimeſcēdū foret, in Aegypto autem in ueſtibulis domorum alas uulturum proponere indicium nobilitatis & uetuſtatis familiæ cenſebatur. Apud Phriges Pardalis pro foribus affixa Homero teſte, ſignum imunitatis erat, ne hoſtiū incurſibus pateret. Alexander uero captis thebis ut Pindari domui parceret, illam inſcribi iuſſit. In eiſdem quoq; atriis, Pynnacothecæ non mediocri paratu diſpoſitæ erant, In quibus tabulæ pictæ, celatum argētum, ſtragula ueſtis, ſigna & ornamenta reponebantur. Sicut Græcis fuere Cheli & Ciſtæ, faſcoli, & Riſcus, in quibus egregia ſupellex & muliebris mundus ſeruabatur. Quæ atria plerumq; inaugurata fuere, nãq; haud aliter in illis Senatus cogi poterat, q̃ ſi inaugurata templa fuiſſent. Non tamē oēs ſed ſolas palatinas ædes inaugurari ſeruatū eſt, ut habita in his Senatus decreta rata forēt. Eas quidē ædes ueluti auguſtiſſimas, ueſtibula regalia habere cognitum eſt, atriaq; patētiora, peryſtilia ampliſſima, & conclauia inſigni pauimēto. Tricliniaq;, & ampla prætoria, ac cenationes mira celatura & arte. Nonnūq̃ Xiſta, Colles, Nemora, hortos, Piſcinas, Euripos, amnes, & aquarū ductus, porticuſq; pauimētatas, cultu & laxitate conſpicuas, *Syluaſq;* & ambulationes, *Siquidem* in his publica

cõcilia & iudicia, arbitriaq; & cõuentus, frequẽtes fieri cõſuerãt, Inq; eatũdẽ
palatinaꝝ ædiũ ueſtibulo & pro foribus regiæ laurus ſemp & ciuica ex quer
cu, precipuũ inſigne elemẽtiæ Cæſarũ affixæ uiſebant. Quæ quidẽ atria in
primo aditu domus & proxi a ianuis extruebant, in qbus matres familias de
gere & lanæ opam dare aſſuerant, quod aliter a Græcis ſeruatũ meminimus.
Quibus Andronitis in primis ædibus erat. Gineciũ uero ubi mulieres opera
bãtur, in cõclaui & receſſu intimo pre pudore & modeſtia locabat, Ideo non
extra ſed ab intus fores pulſabãtur, ne imparatos offenderẽt, quod etiã a Par
this uſurpat, ut Gyneconiti, in ſecreta domus a uiris ſemotũ haberẽt, Quip
pe cũ nõ modo uxorũ ſed pellicũ pudiciciã ita ſuſpectã habeãt, ut niſi capite
operto & uelato uehiculo illas in publicũ ꝓdire ſinãt, neminiq; ꝓprius accede
re liceat. Apud quos reges quoq; in penetralibus regiæ occluſi ſub ſpeciæ Ma
ieſtatis delitеſcũt. Sed tamẽ triũphales domos, hoc amplũ habuiſſe ferũt, ut
fores de uia aperiãtur nõ intus, ſicut de publicolæ familia proditũ eſt, Preter
quæ, potẽtiorũ domos, baſylicas habere ante ueſtibulum magno ornamẽto
duxere, in quibus eſſet tribunal, tãꝗ̃ plus ineſſet auctoritatis, quod iudicia pu
blica ante ædes darẽtur, nõnũꝗ̃ ſcolaſticæ exercitationes & declamationes in
his fierẽt. Quippe cũ frequẽs ibi eſſet auditorii locus. Licet baſylicas foro rõ
iunctas pleruq; legamus, in quibus conuenirẽt negociatores & merces expo
nerẽt. Cõmunis tñ Thalami deſcriptio ſic erat, ut primo poneret loco ſeptũ
ubi ianua, Mox aula, Inde Porticus piſtylos ſoli expoſita, poſtea ꝓdromus,
ultio domus & in poſticis ediũ hortus. Cenaculũ uero ſupra ædes erat, ſcalis
ferẽtibus in publicũ, nõnunꝗ̃ in ædes uerſis. A pricipio uero urbis, tã ſimplex
uitæ cultus fuit, ut rudi cemento conſtructas domos, & ſcandulis robuſteis
aut ſtramenteis contectã urbem per annos quadringẽtos, uſq; ad pyrrhi bel
lũ legimus, qui modicus cultus, hiſpanis Aquitanis et luſitanis atq; Egyptiis
fuit, quibus in modicis diuerſoriis degere ſepulchra uero magnificentiſſima ex
truere patrii moris erat. Non ſic Agrigentini & Megarenſes, nam iuxta Pla
tonis uerbum, edificabant ut ſemper uicturi epulabantur ut morituri. Indi
quoq; in cultu corporis accuratiſſimi erant, in ſepulchris uero extruendis par
ci & modici. Gallis domicilia plutheis & Crathibus intexere mos erat, Britã
nis & ſueuis in tuguriis una cum armentis ſtabulari, liguribus montanis ſpe
luncas & uaſtiſſimos ſpecus incolere, aut cubilia modica & ſub oſcura, Ger
mani non cocrentibus edificiis habitãt, ſed ſuã quiſq; domũ ſpacio circũdat.
Medi diuerſoria habẽt magnis receſſibus circũdata & nemoribus manu cõſi
tis, alii latericias fecere domos ꝗ̃s Eurialus & Hiperpius iuenere ꝑmi. Scythæ
& Nomades quia fuſi p agros ſunt, carris quocũq; ſors tulit pro tecto & lare
utuntur, Hiperboreis nemora uel luci ac ſparſa tuguria domus ſunt. Nam
prealtas ſyluas & rupes inuias incolunt. Dardani foucas ſub fimo & ſordi

das ædes habent,. Phriges olim, & Trogloditæ ſub effoſsis tumulis, balea-
res in ſaxis concauis, cuniculis ad corporis magnitudinem dimenſis. Aliiex
ulua paluſtri latibula intexerunt. Mardoæ gens ſpecus infodiunt montibus
in quos ſe, coniuges & liberos receptant. Ethiopes & Indorũ magna pars
ſubterraneas domos habent, Maſsilienſes ex palleis, In Meroe ex palma,
Cathromotitæ ex ligno. Indi quoq; Egyptii & Britãni ex arundinibus. Ite-
thiophagi ex oſtreis marinis aut ex piſcium oſsibus tecta contignant. Chelo-
nophagi partim ex alga, partim ex teſtudinum teſtis, Gens circa Naſamones
et Trogloditas & Chaldei profugi ex ſale. Spythameiex ouorum putamini
bus et pennis. Contra uero Arabes & Sabei, nam limina, poſtes, Cellas, ful
cimenta parietes & domorũ tecta habent auguſtiſsima ex Ebore auro & ar-
gento atq; ſumptuoſo lapide & Smaragdo luxu ingenti, laquearia uero citro
& ebore extructa, qualem Alcinoi domum Homerus tradit, auro argento,
electro atq; ebore, fulgentem. Perſe quoq; magnas gazas & quicquid eſt au
ri in domibus ponũt, Regum Indorum Regia argenteis imaginibus tota di
ſtinguitur eamq; ex auro uites percurrũt, fulcte aureis columnis. Fuitq; inſti
tutum lycurgi apud Sparthanos, ut domorũ culmina ſecuri ianuas uero ſer
ra diſcindãt, ne quis inſignius altero edificaret. Quare Ageſylai domus a b in
opi & priuata haud diſsimilis fuit. Sicut Põpei domus uſq; ad tertiũ triũphũ:
Atheniẽſes cũ antea ſpecus & abditos ſaltus ĩcolerẽt, primi latericias ædes cal
ce & cemẽtis cõſtruxere: Poſtea uero in tãtũ magnitudinis urbis edificia ꝓceſ
ſere, ut tota edificiis exurgẽs, in quatuor aut quinq; cõtignatiões & multa tabu
lata tecta excitarẽt, maxiaſq; domos maximis domibus ĩponerẽt, ut orator
Ariſtides ꝓfeſſus fuit, ita ut auguſto Ceſari, ne urbs ruinis laboraret, magna
mole edificiorũ, ne quis ſupra ſeptuagita pedes ſublimius edificaret ĩhibere ne
ceſſe fuerit, licet ipſe modicas edes incoleret, & toro modice inſtrato cubaret.
Quod & Nero Ceſar poſt incẽſam urbẽ dimẽſis uicorũ ordinibus & uiarũ
ſpaciis ſtatuit, ne ultra p̃ſcriptũ edificia tollerẽtur. Quare Emilius Porcina, a
L. Caſsio accuſatus & pena mulctatus fuit, quod uillã nimis ſublimem, edifi
caſſet, produntq; Tyrios adeo æditas maximis cõtignatiõibus domos aliquã-
do ſtruxiſſe, ut parũ abfuerit, quin tota terremotu corruerit. Sed quæ ſint in-
ſtrumẽta domus, quæ relicta domo ĩſtructa ad nouũ dominum tranſeãt ſæ
pe quæſitũ eſt, & præter imagines, & affixa ſpolia, iſta etiã Paulus iurecõſul-
tus de inſtructo fundo adnotauit. Specularia, Pegmata, Canales, Harpago
nes, Hamos, Cẽtones, Scyphones, Scalas, perticas, Spõgiaſq;, qbus ĩſtru
mẽtis domus cõtra ui ignis ad ĩcertos caſus defendit. Squalor abluit & ĩmũ
diciæ purgant. Dixere aũt Centones ex uillis groſsioribus ſagula intexta uilio
ribus pannis quibus domorũ tecta, tabulata aut ligneæ machinæ militares,
aduerſus incendia ſi ignis maior uis ingruat muniuntur. Scyphones uero

fiſtulas follibus iunctas, ſeu machinas Nydraulicas quibus agitatis ad ſuperiora edium exhauriūt aquā, qui etiam organa neugmatica dicti. Arpagones ferreas manus ſeu aſſeres ferro unco prefixos, quo igni fuerenti obuiam irent quos ab Anacharſe Scytha inuentos nōnulli uolunt. Pegmata uero compactam machinā, ex ære marmore uel ligno, tum ornatus tum cōmodi cauſa, inſtar illorum quæ in Pompæ apparatu producūtur, quibus etiā intra ædes uti aſſuerant. Addit Paulus horologium æreum domi non affixum, & Prothyrum relicta domo inſtructa ad dominum tranſire. Eſt autem prothyrum inſtar ueſtibuli plerumq; opertum quod ante ædes & oſtiū fit. Quod non eſſe ueſtibulum merito nōnulli putāt. Sed ligneam ſtructurā in ipſo ueſtibulo ante fores, qua obſtāte, quaſi repagulo, apertis ianuis, quæ intus fiūt non apparent, ſumpſitq; nomen απρο quod ante ſignificat τιρ, autē ianuam Vnde Hyprothyra ualuarū illa hians cauitas dicta. Cenſuitq; Pomponius iureconſultus ex authoritate labeonis, Prothyra eiuſmodi ſi pro edibus ſint affixa ædium partem eſſe, tam & ſi facile demi poſſint & reponi. Sicut ligneā ſtructuram quæ eſtate tolli hieme reponi ſolet, ediū eſſe labeo putauit, quo niā perpetua cauſa parata forent, itaq; alienata domo prothyra eiuſmodi una cum domo ad emptorem tranſire uoluit. Verba uero Pomponii Iureconſulti de uerborum ſignificatione, hæc ſunt. Idem labeo ait prothyrum quod in ædibus fieri ſolet ædium eſt.

In extis inſpiciendis quæ proſpera quæ ue dira ſint, & que boni, quæ ue mali prenuncia. Capur. XXV.

QVi Augurum diſciplinam obſeruarunt, quiq; illorū preſcita perſcrutati ſunt, in fibris extiſq; inſpiciendis inter ea quæ dira, aut ſecunda eſſent, multū interfuiſſe uolunt, licet alii alio modo illa interpretari, & eorum euenta predicere ſoleant. Et tam & ſi in extis contineri, Cor, Cerebrum, pulmonē, Stomachum, lyenem, epar ſeu iecur, cōmuni opinione receptū it, quas Græci phrenas dicūt, incredibili fabrica cōiuncta, quorū ex habitu & colore, ſalubritatis & peſtilentiæ ſigna oſtendunt, tñ nullū diſcrimē uehemētius fuit q̄ ſi caput Iocineris uel ipſum iecur in extis defuiſſet, quod caput extorum dicit, tūc omē exitii malorūq; fuiſſe, funeſtumq; & magni terroris, niſi in ſollicitudine & metu quia curas tunc perimeret putarūt. Cumq; Epar ex non puro ſanguine ſit, quia ſanguis purus cogitur circa cor, tamen in epate ſedem uaticinii eſſe, & preſagium futurorū periti aruſpices opinati ſunt. Quo menſe Claudius Cæſar ueneno interceptus fuit, ſacrificanti iocinoris caput defuiſſe conſtat, quod & Caio principi eueniſſe memorāt, que exta peſtifera dicta fue

re. Si uero in iecore extremũ quod fibra dicitur, ita locaretur ut ab ima fibra, iocinera intrinſecus replicata eſſent, aut ſi geminũ iecur foret, per hæc læta & magna portendi, argumentaq; felicitatis eſſe nemo dubitauit. auctumq; iecoris caput aut duplicatum nimis letũ auſpicium facere, ſicut exta duplicata magnas facere acceſſiones, prolationemq; finiũ et triumphũ portendi uoluerũt. Et tam & ſi circa briletum & thernen in Tracia & in Cherſoneſſo iuxta propontidem tradat Plinius, bina iocinera leporibus ineſſe, & ſi alio transferãtur alterum interire, tamẽ id nõ eſſe prodigium omniũ opinione receptũ eſt. Syllæ immolanti iecur extrema ſui parte ſpeciẽ laureæ corone præſe tulit, mirabili oſtento felicitatis futuræ. Si uero liuidũ eſſet aut uitioſum uel ſi in coquendo diſtabuit, aut ſanies purulẽta effluεret, caput ue fibrarũ puſtulas haberet, piaculare eſſe, & magna facere infortunia conſtans opinio fuit. Idcirco denuo cęgebãtur uictimæ, donec iterũ cæſis hoſtiis litatum foret. Ex corde quoq; unde ſanguinis origo manat. Licet a principio auſpicia ſumere minime ſolerent, poſtea q̃ in extis corda rimari ceperũt, quo tempore pyrrhus poſt multiplices clades. Italia pulſus fuit, hoc obſeruarunt aruſpices, ut ſi cor ſilẽs iaceret, neq; palpitaret, aut in extis defuiſſet, calamitates portendi & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæſari dum rerũ potiretur immolanti, cor defuiſſe dicit, triſtiſſimo euentu. Nãq; haud multo poſt conſpiratione coniũctiſſimorũ eſſe ſuo occubuit. Quod de pertinace proditũ eſt, ut qua die morte ſublatus fuit, ſacrificanti non modo cor uictimæ, ſed epar deeſſet. Si autẽ in ſummo corde pinguedo foret, aut ſolito maius raptum ue ab aquila, aut auibus fuiſſet, nimiũ propicios deos oſtenderunt. Dum Hermochrates diis ſacra faceret, raptũ cor uictimæ & a coruo elatum in ſublime, felix auſpicium fecit, quo Cardiam urbem ad Corinthũ auſpicatiſſime condidit. Sicut auo Galbæ fulgur procuranti, cum aquila exta rapuiſſet & in ſublimẽ quercum detuliſſet, imperiũ portendit. Fuitq; aĩaduerſum, Cor quibus pregande eſſet, pauidos facere, quibus exiguum aſpectu formidabili & audaces. Quare Hermogenis ſummi rhetoris & qui precociſſimi ingenii fuit, mortui diſſecto corpore hiſpidum cor inuẽtum eſt. Tam & ſi tradatur apud eruditos eos qui hebeti eſſent ſenſu cor de duro & ſpiſſo, qui uero ingenio ualerent, molli fuiſſe. Id quod Plinius de Ariſtomene Meſſenio & alii de lyſandro cuius defũcti cor, piloſum inuentũ eſt meminere. Fel quoq; in extis augurium facere proditũ eſt, quod ſub epate anguſto ore & fundo ampliore apparet, ut purum illud clarumq; reddat. Si tamẽ geminũ reperitur, licet prodigiũ ſit tamẽ magnæ ſpei fortunã portẽdit. Quo enim tempore Auguſtus apud Accium profligato Antonio uictor fuit, eo ipſo uictoriæ die, geminũ fel in extis inueniſſe tradit. Arato quoq; ſacrificanti cum geminũ fel aruſpex inſpexiſſet, quæ capitali odio diſſiderent, mox ſincera fide conciliari, ſocietateſq; & fœdera iungi predixit, quod ueriſſimo

euentu poſtea conſecutum eſt. Fuitq; diſciplina augurali traditum ut fel Ne-
ptuno perpetuo dicatum ſit, uelut humoris authori. Quod ſi in extis præ-
grande fel inueniretur, prodigii loco eſt habitū. Sed quis prodigioſum ma-
gna ſemper & felicia portendit. Fert tamen Ariſtoteles in Naxo pręgrāde fel
pecoribus innaſci, Circa Calcidem euboæ & in ponto, pecori nullū eſſe Cer
uo quoq; & Damæ, equo, mulo & aſino. Camelo atq; apro uſq; deſuiſſe. Si
cut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Byſalcia lepores bina ie
cora. Et in agro cretenſi pecora circa Gnoſon ſplenem habere tradunt, circa
Cortinā non habere. Vel quod idem tradit in Seripho inſula & in Achanto
Macedoniæ et apud Cyrenem, ranas non coaxare. Et in Ematia macedoniæ
ſues unūgulos naſci, atq; in Cappadocia mulas fœtus parere, & in heleo agro
mulos non educi, neq; propterea ominoſum aut prodigiū uideri. Pulmo ue-
ro ſub corde eſt ſpirandi officina, is inciſus & geminus tēpus dirimere ꝛ diē
differre traditur. Si uero ſimplex eſſet & ſolidus, continuare temporū curricu
la, nullaſq; contatiōes & moras afferre opinati ſunt. Si uero pulmonis fibra
lateret, aut cum corde & iecore coniunctus foret, uel ſi paruo diſtinguitur in
teruallo, miſeros caſus portendere uoluerunt. Lyen aduerſus iecur, ſiniſtra in
parte eſt. Siquidem uentriculo āneċtitur & inteſtino ut iecur purum reddat.
Quod ſi in dextram uergeret. Ferale auſpicium & prędicere quæ magno ma
lo luūtur, haud dubium eſſe, qui tamen habūdans homines decolores facit.
Quare in terra Caria Caunios, quod ſub graui celo degunt, mirū inmodū
lyenoſos dicunt eſſe. Vnde uerbum Stratonici Cithæredi, illic ambulare mor
tuos quod omnes mirifice pallerent, facie tabifica. In fordicidiis ſacris, qui-
bus hoſtias quæ uterum ferunt īmolare precipitur, ſi fœtus biceps aut man-
cus in utero eſſet, uel interaneis exulceratis appareret, exta eiuſmodi, iminen-
tiū malorum nuncia eſſe creditum eſt. Dracones in extis apparuiſſe letum fe-
cere auſpicium. Contra Graccho ſacrificanti ad exta irrepſiſſe adeſo iocinere,
necē futuram & iminens fatum protenderūt, quę mox ſubſequta ſunt. Exta
quoq; de ſacrificantis manu, ab aquila fuiſſe rapta, tam efficaci auſpicio fue-
re, ut nullum preſentius aut felicius fuerit. Si tamē e manu decidiſſent, uel uiſ-
cera cruore infecta eſſent, aut liuida, nigriſq; diſtincta maculis, uel ſi omentū
& mēbrana uiſcera continens hians foret, aut ſanguine ſuffuſa, indubiā necē
et fatale exitium protenderunt, quale Craſſo euenit, cum contra parthos du-
cturus luſtraret exercitum, documēto futuræ magnæ calamitatis. Preciſa ue-
ro hoſtiarum capita ſuum ſanguinē aut exta lambere. Pyrro ſacrificāti, obitū
luctuoſum & fœdos euētus deſignarunt. Idem Cymoni formicarū cateruas
ſanguinem uictimæ corripuiſſe adnotarunt, ferunt tamen diuinādi periti, ſan
guinem uictimæ craſſiorē & calidiorem, efficaciorem uim portendere, qui ue
ro tenuior eſſet & frigidior, maiorem habere intelligentiam. Eſtq; inter exem

pſa preciſum caput uictimæ fluctu maris abſortum atq; exta nõ cõparuiſſe,
Calicratidi lacedæmonio interitũ uitæ actuliſſe. Subit tamen illa reputatio, ue
teribus tradi monumẽtis Gallinaceorũ fibras maxime diis gratas uideri ſicut
Talparũ, magi uerißima dicunt, illiſq; haud ſecus q̃ ſolẽni uictima pulcher-
rime litari. Hæc enim ſunt exta argutißima in quibus diuina mens ineſſe cre-
ditur. Fuiſſeq; Cypriorũ inuẽtũ ex ſuillis extis fieri diuinationẽ, quodq; niſi
ex ſana uictima neq; litari nec futura prenoſci poterant. Ea uero exta quæ ni
hil habent diuinationis, queq; expianti non litant, tanq̃ ſine nutu, nulloq; af-
flatu diuino muta dicuntur quibus non eſſe litatum notabatur. Quę autem
multum felicitatis & fortunæ pollicentur regalia dicta ſunt. Apud magos ue
ro Talparum exta & ranarum euẽtus fortunatos, nõnunq̃ magnos caſus pre
dicere crediderunt. Cumq; cætera uiſcera detractis extis poſtq̃ litatũ erat are
impoſita igni darentur, ipſa tamẽ exta nunq̃ elixa ſed ueru decocta apponebã
tur, ſola tamen arietis exta aqua elixa ſacris epulis apponũtur. Neptũno uero
& fluctibus cum ſacra faciunt mare ingreſſuri, aliquando ipſam hoſtiam non
nũq̃ cruda exta in mare porriciũt & uina infundunt. Illud utiq; non ab re fue
rit meminiſſe quod periti rerum literis adnotarunt, ſingulis uiſceribus homi
nũ ſuam uim & affectus ĩnatos fuiſſe, Iccirco homines ſplene ridere, felle ira
ſci, iecore amare, corde ſapere, & timere.

Cõſualia. Equiria & ludi Apollinares, quando a Romanis fierẽt, quo ue mo
do diti ſacra fiant & quo tempore. Caput XXVI.

ROmulũ urbis conditorem pace cum finitimis parta, Neptũ
no equeſtri ſolẽnes feciſſe ludos, conſualiaq; appellaſſe in q
bus ſabinas rapuit, authores memorant. Fuit enim cõſus
conſilii deus cuius ara in circo maximo undiq; aggeſta hu-
mo abdita erat, quod arcanum eſſe conſiliũ putarunt, quã
aram cũ ludos celebrant, omnibus adire fas eſt, reliquo ãni
tempore non eſt licitũ, in qua Romani ſacrificiis igneis aliiſq; ſolemnibus fe
ſtos agere dies aſſuerant, quæ feriæ publicæ dictæ ſunt, in quibus ſacris uicti
ma erat mulus, quoniam id genus quadrupedum primũ uehiculo iunctum
fuiſſe credunt, eoquod lunæ uehiculum traherent, equeſq; et aſinos coronis
ſertiſq; exornare & feriari neq; illos labori admictere mos erat, quod inſtitu
ta nauigatione cum omnium generum merces nauibus aduehantur, ocium
quodãmodo iumentis & remißio data ſit, uel quod equos primum Neptũ-
nus domuerat & equitandi artem inuenerat, quare Hyppius dicebatur. Huic
ſextili menſe die octaua poſt decimã equeſtres ludos Romulũ inſtituiſſe fe-
runt, quarto ab urbe condita anno qua die raptas ſabinas uolunt, tam & ſi
menſe martio

menſe Martio primũ conſualia inſtituta eoq; tempore raptas ſabinas nõnulli
teſtati ſint. Pleriq; diis laribus dum Romani ludos celebrant, Romulum ſa-
binas rapuiſſe dicunt. Erat ergo is ludus ut equi, & muli iuncti & ſoluti in
circo maximo magno ſpectantium ſtudio currerẽt. Qui uero fuerit raptarũ
numerus inter authores diſcrepat, quidam non ultra triginta fuiſſe tradunt,
quæ curiis nomina dedere, nõnulli quingentas, pleriq; ſeptẽ & uiginti ut Va
lerius Ancias, alii ſexcentas & tres ſupra octuaginta, preterq; ludos Conſua-
les, marti quoq; in martio cãpo idẽ Romulus ludos inſtituit quos ab equorũ
curſu equiria nũcupauit, qui ſi quando alluuione Tyberis inũdaſſet cãpum,
In Celio monte ubi Martialis campus erat, colebantur, ſicut ui fluminis inũ
dato Circo maximo, extra portam collinã ad ædẽ ueneris Herycinæ Apol
linares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares ex predicto Martianorum
Carminũ quibus Cãnenſis clades preſcripta fuit, bello punico ſecundo uicto
riæ cauſa inſtituti. Alii a. Cor. Sylla pretore urbis ex reſponſo Martianorũ
fratrum a quibus fata Romanorũ preſcripta erant, inuentos dicunt fuiſſe. In
quibus decem uiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latoneq;
boue aurata ſacra Greco ritu facere aſſuerant, quos pretore preſidente, popu-
lum laureatum ſpectaſſe, Apollini pro cuiuſq; copiis ſtipe data. T. liuius au-
thor eſt. Cumq; antea incerto die fierent. P. licinius Varus prætor urbis legẽ
tulit ut dies ante tertio nonã quintiles, his ludis ſtatus foret, iſq; in perpetuum
ſacer haberi ceptus eſt. In quorum celebritate, matronas ſpectatæ pudiciciæ
in propatulo æpulari, omniq; cerimoniarũ genere feſtum diem agere ꝓdũt,
pueroſq; manibus amplexos pſallere & hymnos Apollini canere, ſicut Dia-
næ uirgines. Que quidem equiria ſingulis annis xii. kl'as Maias in circo ma
ximo celebrarunt, qui dies cerealibus incurrebat, in quibus poſt equos, uul-
pes ſtipulis alligate accenſa flama curſitabant. Præterq; aram Conſi que in
Circo fuit, ab acceſſu hominum ſemota, etiam ara Dytis & proſerpinæ in lo-
co abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum
quod ibi Tyberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & ſerra, ad quã
rarus erat acceſſus hominum. Diis enim inferis aram non a terra ſublimem
ſed ſub effoſſa humo ſtatui decere putabant, ad quam ex præcepto Sybillini
carminis, altero & quinquageſimo anno ab urbe condita ſacra & ludos inſti-
tutos memorãt, ad eamq; ter ãnis ſingulis acceſſum placãdis manibus pate
re. Videlicet poſtridie uulcanalia & ãte ſexto Idus Nouẽbris & ãte tertio nonã
octobris. Apud Heleos uero Plutonis templũ ſemel tantum patefit & q̃uis
patens nulli introire licitum eſt, Sicionii quoq; ſemel ãnis ſingulis Eumeni-
dum prope Aſopũ diem agunt & ſacrum faciunt. Cumq; humanis capiti-
bus prius dytem placarent poſtea ab Hercule admoniti, hominum ſimula-
cra uictimas dederunt, Obſeruatũq; fuit, ut ſterilibus pecudibus & Iuuencis,

ac uino, melle, lacte, & ſanguine. Dyti ſacra fiant, Q uãq̃ Nũme legibus in
feris diis uina libare, uetaretur, his uerbis uino rogũ ne reſpergito: Eas quidẽ
aras quæ plerũq; geminæ fuerũt & pares, dum ſacra faciũt ſicut reliquas infe-
rorum nigris uictis aut ceruleis ornãt & cupreſſo, Cũq; pecudes immolãt ſpi
rantẽ cruorẽ in effoſſam terram mictũt;, Vinũq; lac & mel uua infundunt,
uiſceraq; cæſæ uictimæ ter circum aras ducũt, igne accẽſo, hoc piaculari ſacro
inferos euocari arbitrati. Inualuitq; mos ut infernis diis facturi ſacra pares ui-
ctimas eaſq; ſiniſtra immolẽt, & cum manes expiãdi ſunt pocula libent, ro-
gumq; uino aut ſepulchrum cõuerſa manu inſpergãt, in quibus litaſſe piacu
lum erat: nigraſq; hoſtias immolẽt, uinaq; effundãt, uaſaq; in ignem mictãt,
uiſceraq; igni appoſita, oleo inſpergãt. Q uippe dyti ſacra exhibẽtes cui omĩa
perdere propriũ eſt: lignaq; ſterilia, e ſepulchris eruta atro igni apponãt, neq;
oriẽte luce ut ſuperis ſed noctu uel meridie aut decreſcẽte die, hoſtiã immola-
re cõuenit, capite ita cõſtituto ut terram nõ celum ſpectet. Cũq; in deorum ſa-
cris qui rem diuinam facit corporis prius ablutione purgetur, inferis qui fune
bria exhibiturus eſt, ommiſſa ablutione leuitãtum ſpargitur ramo. Eſt tamẽ
fabii Seruiliani põtificis Max. diſciplina traditum ut atro die, manibus paren
tare nõ liceret, ne infeſti manes fierẽt. Q uia cum in his ſacris Ianum & Iouẽ
prefari neceſſe ſit, quem atro die aduocare piaculare eſt, eo die ſolẽni precatiõe
uti & inferis ſacrũ facere uetabatur. Hi tamen ludi ad Tarentũ ſeculares dicti
qui non ſtato die, ſed a prima origine, ſingulis cẽtum ãnis ex precepto Sybil
linorum carminũ fiebant, quorũ author Valerius publicola fuit, qui primus
cæſis fatris bobus, Dyti maribus proſerpinæ feminis, trinoctio ludos ad Terẽ
tum fecit. Proditur tamen decretum inter pontifices, ut ſi defunto cadaueri iu
ſta quiſpiam exhibere uult, & an humatũ eſſet in dubium ueniret, ſatis ha-
berẽt ſi quibuſdam ſacris precationibuſq; exhibitis, glebam abſenti cadaueri
aut terram inicerẽt, terq; iniecto puluere, a labe erroris cadauer, maneſq; expiã
ros ducerent. Atq; ſi operto humo cadauere, os exceptum fuiſſet, donec pur-
getur, inhumatum uideri. Eſt quoq; notatum in æde libitinæ ea quæ hu-
mandis corporibus uſui ſunt Romanos uenditare, qui niſi mẽſe exacto & ue
ſperi ac Februario menſe, mortuis dare inferias ſolebant. Delphi uero apud
aram Epithymbiæ ueneris manes euocabant, & defũtis parentabant. Græ
ci autem paucis a morte diebus feralia litabant defunctis obſequia, obſerua-
tũq;. Vt reliquo corpore combuſto plerũq; digitum mẽbrum ue, aut crines
ſeponerẽt, quibus tanq̃ cadaueri iuxta perſoluerẽt & parentarẽt. Exteris ue
ro gentibus diuerſa parẽtatio fuit. Nãq; Apud Platheẽſes manibus perẽpto
rum ciuiũ dabãtur inferiæ. ut precedẽte tibicine uehicula multa lauro & myr-
to fulca, cum coronis ſequãtur, mox, lactis uini & olei libationes ſuccedãt, de
inde purpurã indutus princeps cuius ductu res gerũtur, excluſis ſeruis, macta

to ante pyram tauro ubi Iouē & Mercuriū adoraſſet, manes illorum qui pro patria ceciderāt ad cenam aduocet. Poſtea Cratere merum libans, ſe defunctorum manibus propinare aſſeueret, Hoc modo illos uelut claro preconio excitos expiari opinati, Achyllis uero manes in Sygeo niſi nudos & unguentis delibutos circa ſepulchrum decurrentes, nudos expiare compertū eſt. Apud Albanos, manibus defunctorū parentare aut iuſta perſoluere nulli permictitur quod defunctos humana ope, putabant non egere. Eſſedones purgarū defuncti caput inaurant, illicq; quot annis hoſtias mactāt, & iuſta perſoluūt. Angilæ qui ultra Cyrenem ſunt, nullos deos preter defunctorū manes putabant, ab illis ubi tumulis incubuere ꝑ ſomnia reſponſa accipere opinati. Aegyptii dum manibus defunctorū parētant poſt preces oppleti lachrymis tumulum amplexantur & coronant, quibus mos erat, in inſula quæ abalos dicitur ut ſiquo merſo in flumine cadauer non appareret, centū annis illi funus facerent & ita manes expiarent. Delphi cum Pyrri tumulum nullo honore ātea coluiſſēt, poſtea cum didiciſſent, illū contra Gallos pro delphis affuiſſe pyrrhi manibus in poſterum parentarunt. Delii uero pueri & puelle, hyperboreis uirginibus uita functis, tonſis crinibus parentaſſe dicuntur, quos fuſis inuolutos ſupra illarum monumentum puelle deponunt, pueri uero in ſæpulchris. Getarum lex erat manes uiri defuncti, non aliter niſi morte uxoris expiari, Ad Therei ſepulchrum ſiqui parentant, aut imolant, ordei loco calculis utuntur, Romani uero floribus ornare ſæpulchrum & ſacrificio atq; æpulo defunctis parentare ſolent, nōnunq̄ ture & mero ſupplicare ſine tibicine quibus inacie ceſis, fuit tam ara q̄ ānua parentatio conſtituta. Et tam & ſi menſe Februario, mortuis dare inferias conſueſſent. Decius tamē & brutus contra maiorū inſtituta Decembri menſe parentabant, Proditurq; memoriæ Traianus Imperator, in ea domo qua Alexāder Macedo morte ſublatus fuit eius manibus parentaſſe & ſacrū feciſſe: Maxima uero manium euocatio Homeri teſtimonio apud auernū traditur fuiſſe, in quo cæſis uictimis & carmine effuſo manes defunctorū ab inferis per diras execrationes eliciūt. Mox tenuiſſima effigie & hominis ſimulacro ſub noctē apparente, reſpōſo accepto ſuper quo cōſulturi uenerant, e conſpectu imago, in auras, puncto temporis dilabitur: Notatūq; & illud. In deorum manium ſacris & feralibus cenis, preter lentes & offas apium apponi, quibus qui ſacris interant ueſcebantur, Neq; ſolū ſpectacula & ludos ſed deorum ſacrificia & manium parentationes, ſi quando minus rite exhibita, aut ſi non omnia iuſta & ſollennia ſeruata eſſent, ex leuibus ommiſſis cauſis aut plus iuſto ſeruatis ſecundo & tertio ac ſæpius, ueteres inſtaurare & reficere conſueſſe.

Que ſacra expiationis cauſa a romanis ſeruabantur & quibus ex cauſis ficrent, quæue apud exteros. Caput XXV.

INter plurima ſacra quæ uetus religio habuit, quædam ſolēnia & ſtata fuerunt, quæ eodem ſtilo modoq; indici ſemper & ſeruari ſolita ſunt, quorum ritus & cerimonias transgredi aut omictere nulli fas erat. Siquidem ſi lapidibus pluiſſet nouem diali ſemper ſacro expiatum fuit, hoc enim ſacrū nouem dies colebatur, quod uel prætor urbanus uel Pontifex Maximus ex Senatus decreto indicebat, Idq; uel celeſti uoce in albano miſſa uel aruſpicum monitu. Si uero celeſtes minæ terrores ue, aut tetra enunciarentur prodigia, formidineſq;, uel ſi terribilis ſpecies, aut quid nouum & inopinatum oblatum eſſet, ut cum duo uiſi ſoles, faces ue de celo colluſiſſent, aut crinita ſidera inſigni nouitate, uel igneus turbo atq; inſolita mūdi facies fulſiſſet. Strepitus ue armorum de celo auditus, & ingentibus procellis effuſus imber foret, uel miſto ſanguine tyberis fluxiſſet, tectaq; publica ædes ue deorum de celo tacta eſſent, aut alia terribilia mōſtra & prodigia celeſtia oſtentātia minas apparerēt, his auertendis terroribus, piacularibus ſacrificiis factis ad placādas deorum iras, uel feriæ indicebant, aut lectiſternia tribus ſtratis lectis Ioui Vulcano & Mineruæ (ſiquidem hi iactus fulminum poſſidebat) nō nunq̃ ludorum celebritate, decreto pontificum procurabantur: Fiebant enim ſupplicationes cum ſolēni precatione urbe tota, circa omnia delubra fanaq; & puluinaria in quibus honos diis dabatur. Senatoreſq; & patricii cum coniugibus & liberis, plerumq; coronati, nōnunq̃ omnes tribus & ordines precunte Pontifice Maximo, aliq̃n duumuiris p̄cedētibus pueris ingenuis, & libertinis ac uirginibus patrimis & matrimis coronatis uel lauream tenētibus manu, uoce modulata pronūciantibus carmen prelata pompa, frequentes ſupplicare, & pacē deū expoſcere ſolebant. Græci uero ſi quando territi malis, ſupplicabant, uetuſtū carmen inter uota, preceſq; cani uidebant, hoc tenore. Beatorum antiquiſſima ſanitas in omni tempore tecum ſum. Quæ quidem puluinaria apparatæ lecticæ diuorum erāt, in quibus numina pro maieſtate iuxta aras ſublimia extabant, quibus faſciculi ex uerbenis ſtruppi uocati, pro capitibus locabantur. Hæ quoq; ſupplicationes ſi quod iuſtum bellum in exteras nationes indictū aut ſi pro aris fociſq; & deorum templis ac ſolo patrio pugnādum foret, ut ea res populo Romano, ſociiſq;, ac nomini latino bene et fœliciter eueniret, utq; bonis auſpiciis ac diis bene iuuantibus arma ſumerent. Ac uictoribus bello uiris, ob res feliciter ductu eorum geſtas, in quibus grates diis agebant, mulieresq; eximios cultus, uiri pretextas atq; ampliſſima ornamēta ſumebāt, a Senatu maximi muneris loco, ſæpe tributæ ſunt, modo plurium dierum modo

paucorum

paucorum pro ut magnifice geſta & proſperi ſucceſſus poſtulabant. Diuo Iulio in expeditione gallica contra quos multiplici clade dimicatum eſt, ob claras pugnas quindecim dierum ſupplicatio decreta fuit. Et Decius Brutus ob profligatū Antoniū bello mutinenſi quod antea contigit nulli, quinquaginta dierū ſupplicationes meruit. Cicero quoq; in Senatu. C. Octauio ob res feliciter geſtas per omnia templa fanaq; pariter quinquaginta dierum ſupplicationes decreuit. In quibus grandes natu matres manibus amplexæ & uiri ſemotim coronati, procedere, & cum bonis precationibus & fauſtis ominibus ad templa conuenire & diis gratias agere ſolebant. In his quoq; præcipue ciues letari quod uitulari dixere, delubra patere, aras ſacrificiis fumare, honoreſq; ac donis cumulari, nōnunq̄ uinū & tus publice dari legimus. Fuitq; ſupplicatio aliquando prerogatiua triumphi. Ham quibus ob res bene geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multo poſt feliciter confectis bellis, a Senatu ſpecioſos triumphos datos comperimus, obſeruatūq; ut quocies obſecrationes ſupplicationeſq; aut lectiſternia indicebantur, a iurgiis & litibus tēperarent, uinctiſq; uincula demerent. Et tam & ſi, ob rei militaris facinora aut partam uictoriam ſupplicatio decerni ſoleret duci abſenti, uni tamen Ciceroni togato & preſenti, quod rem publicā, e coniuratorum manibus eripuerat & ciues conſeruarat ſupplicatio decreta fuit. Eſtq; aīaduerſum plerumq; a matronis quibus uiri eſſent Iunoni ſupplicatū primū in Capitolio, deinde in mari proximo unde hauſta aqua templū & ſimulacrum inſpergebant. Poſt aliquot uero ætates defluxis moribus & collapſa diſciplina militari, ob leuiſſimas ſæpe cauſas & quæ ad rē.pu. uix pertinerēt ſupplicatiōes decretas inuenimus. Quippe Neroni obrecitationē carminū in theatro, uel ob fugas ciuiū infandas & ob publicas clades quod ſeuitū eſſet in noxiorū bona, & leuibus de cauſis ſepe decreuit ſupplicationē Senatus. Nā quoties fugas aut cædes iuſſiſſet Nero, toties diis grates habitas authores referūt. Fuitq; iſta uaga & popularis ſupplicatio. Grecis aūt ob proſperos ſucceſſus & partā de hoſtibus uictoriā, rarēter ſupplicatio, ſæpius epulū p ſingulas tribus publice dari & ludi idici ſolebāt: Sicuitñ ſupplicatio pinſignibus factis dabat, apd Atheniēſes ſeruatū eſt, ut uaſa aurea & argētea in pōpis efferrēt, & ſacra decernerēt, quaſi hoc magnificū laudatiōis munus foret. Si uero ſemimares aut inſoliti animalium partus & alia monſtra informia edita eſſent, iuſſo fœtu exportari & in mare uel flumen deiici, a ter nouenis uirginibus, carmē per urbē canebat, donū deinde Iunoni ferebatur. Quod ſi bubo uel lupus cellam Iouis aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium Thedæ, aut uictimæ, nōnunq̄ ſulphuris & aquæ luſtratione urbem aut capitoliū expiarunt & luſtrarunt, quæ uictima amburbialis dicta. Licet ſingulo perfecto quinquēnio, per cenſores urbem luſtrari, Sue, oue, & tauro, aut uerre, tauro, & ariete, qui

circũ lucebantur quæ ſoli taurilia uocantur inueniamus. In quo fuit conſti-
tutum ut menſe Februario quo tempore urbs luſtratur, februo qui luſtratio
ni preeſt in primis litarent & ſacrum facerent. Mox Cenſor in magna ordi-
num frequentia deos imperii præſides ſolemni precatione aduocaret, ut rem
Romanã, urbes templa, fines, aquas perpetuo ſeruarẽt incolumes, & proſpe
ros ſucceſſus darent, dubiiſq; conatibus adeſſent: malaq; auerrũcarẽt, uotaq;
in ſequentem luſtrum promitteret, circumq; urbis pomeriũ ſereno celo. Põ
tifices, flamines, & omnes augures, ſacrificuli & uates, ueſtales uirgines, galli
ſacerdotes, ſeptem uiri æpulonum, quindecem uiri ſacrorum, & ſalii, ſequen-
tibus patribus: & omni plebe gabino ritu cum ſolemni precatione procede-
rent. Cumq; in precationis carmine cum luſtrum conderent: antea rogare-
tur: ut dii imortales rem Romanã uolentes propicii propagarent: & amplio
rem facerent, poſtea aucto propagatoq; late imperio ad ſummũ culmen. Sci
pio Emilianus Cenſor, in condendo luſtro: non ut ampliorem facerent: ſed
tantum ut rem Romanã ſeruarent incolumẽ Rogari iuſſit: tanq̃ ad ultimũ
amplitudinis prouecta eſſet. Manſitq; diu mos: ut in omni precatione cum
pro populo facerent: pro Senatu quoq; & quiritibus precarẽtur. Neq; fas
eſſet in ſolẽni prece: ſine altero alterũ nomiare. *Sicut* Athenienſes ut refert
Theopõpus cũ uota diis effunderẽt Chiis & ſibi proſpera precabant. Et in
Panagyris quæ ſingulis quinquẽniis fiebãt: per preconẽ ſibi & plateenſibus
bona precari uſurparũt. Deinde Philippo ſubirati ꝓpter continuas clades &
belli mala decreto ſanxerũt, ut quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi popu
lo ſociiſq; & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terreſtres naua
leſq; copias atq; omnẽ Macedoniã, exiciali carmine & diris imprecationibus
deteſtarentur. Nero tamẽ dum iſtmi opus auſpicatur, in prefationis carmi-
ne ſibi tantum & populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata Senatus
mentione. Vtq; cum luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur,
quia in publica leticia, illuuie & luctu fœdari non decebat. Sulphur quoq; lu
ſtrationibus adhiberi pleriq; uolunt. Fuit enim religioſum maximeq; ualuit
procurandis religionibus ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus
pluribus fiebat ob incolumitatẽ. Nã uitula p̄cedẽte, aut agna coronata. Meſ-
ſis, ager, fundus, terra, grex uel pecus ter circum luſtrabat, proſequente agre-
ſtium turba cum fiſtula, ſolemniq; pſaltatu & clamoribus, deũ deamq; cui
ſacra fiunt inuocante, uti morbos, uaſtitudinem, calamitates & intemperies
prohiberent, frumentaq; grandire & bene uenire ſinerent, paſtores pecoraq;
ſeruarent. Quod quidem ambaruale ſacrũ etiam tutandis imperii finibus fie
bat. Primus enim imperii finis, feſti locus, ad quintũ ſextum ue lapidẽ ab ur
be notabatur. Mox lauini ubi diis patriis Romani reges pro ſalute urbis ſa-
cere aſſuerãt. Poſtea Anco regnante, uſq; ad mare imperiũ prolatum,

oſtiaq; in hora tyberis condita. Tempore deinde procedente, longe dilato
auctoq; imperio poſt magnos progreſſus aliis in locis, ubi fines Romani im
perii erant, pontifices uno ſimul tempore uelut in patrio ſolo ſacrũ cõcelebra
rũt, & ambaruale uictimã fecerunt.: Donec Romani ĩperii terminus a Gadi
bus ad mare rubrũ & occeanum, ab oriente ad Euphratẽ quo lucullus ꝑceſ-
ſit, & Oruros, quo ductu Pompeii magni Romana ſigna illata ſunt,, impe-
rii terminus propagatus fuit, a meridiano uero ad tractum Lybiæ & ad Sep-
tentrionẽ ad Renum & hiſtrum, qui quidem latius proceſſerunt, ꝗ Cyri
imperiũ fuiſſe tradit, cuius regnũ terminos habuit, ab oriẽte mare rubrum,
ad ſeptẽtrionẽ pontũ euxinũ, ad occidentẽ Cyprũ & Egyptũ, ad meridiem
uero Ethiopiã. Sitñ ager luſtrãdus foret, ita luſtrabat, ut Iunoni & Iano ui
no libarẽt prius, mox Martẽ patrẽ ut ſciens uolensq; propitius adeſſet ſibi &
familiæ aduocarẽt, agrũq; perfecto ſacrificio luſtrarent. Apud Grecos urbs
exemplo epimenidis luſtrabat, ut binas oues nigri & candidi uelleris ex Vrbe
pago ue quo ire uellent, liberas dimitterent, ſubſequtis cuſtodibus, qui illas
ubicũq; accubuiſſent, benefacienti deo imolarent, Gallis uero luſtrandi urbẽ
uſus erat ut hoĩem purioribus cibis ãno ſaginarẽt, ac feſto die, urbe tota circũ
ductũ extra pomeriũ educerent, eumq; mox lapidibus obruerẽt. Si aũt oues
luſtrarentur obſeruatũ eſt, ut paſtor ſummo diluculo aqua illas inſpergeret
& ſulphure, herbaq; ſabina & lauro igne ſuccenſis circũ ouilia ſuffumigaret,
cũq; ſacro carmine milio & libo cũ lacte & ſapa pali ſacra faceret, quo ſuffitu,
pecora expiari & morbos depelli ac diras tabes exterminari putarũt. Quod
ſi exercitus luſtrãdus eſſet, is inſtructus, ꝓcedẽte Sue aut hirco, oue & tauro,
in cãpo Martio luſtrabat, armatoſq; milites pedites eqteſq; lauro coronatos
rẽ diuinã & luſtrale ſacrificiũ facere oportebat, ſubdiuo ut fuit a Seruio inſti-
tutũ, qui hoc luſtrationis genus inuenit primus, quẽ diẽ armi luſtrũ nũcupãt
in quo id magnopere ſeruat, ut qui hoſtias ducũt eligãtur bonis nominibus,
inde certa omina & felices ſucceſſus toto exercitui captantes. Manſitq; conſti
tutum ut cum exercitus & caſtra luſtrabãtur, triticum militibus pro cuiuſq;
contubernio daretur, & ſingulis dracmæ muneraq; & donatiuũ. Votaq; in
proximũ luſtrũ exoluenda duces promitterent. Macedonibus uero inter di-
uiſam hoſtiã priorẽ ad dextrã poſteriorẽ ad leuã uiæ, aut diſciſſæ canis uiſce-
ra, armatas copias & exercitum traducere, inſtructo paratoq; milite precede-
re, & ſimulacrum pugnæ edere. Cumq; cohorte regia, & omni belli appara-
tu arma ab ultima origine Regum proferre & ſacrum piaculare facere, luſtrã
dimos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiam in duas partes diſſe-
cto, exercitum traduxit, & hac uictima execrabili milites luſtrauit: & crimi-
na expiauit: Si uero claſſes naualeſq; copiæ luſtrarentur: diſpoſita claſſe
in littore: aram quæ mari abluebatur conſtruere conenit: in qua ſacerdos

tes uictimas cedecent, mox cir cumſtante exercitu ceſam uictimam atq; ex-
ta per claſſem in littore diſpoſitam nauiculis circũferrent, cum ſolemni car-
mine & precatione. Ducibus una inſidentibus in ſcaphis, diuiſæq; hoſtiæ par
tem in mare cum uiſceribus porricerent, partem uero flãmis adolerẽt, eo mo
do claſſem luſtrari & calamitates depelli opinati, Rogus quoq; militari mo-
re luſtrabatur, ut inſtructæ armatæq; acies ter circum incenſam pyram ubi
defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili car-
mine, nunc frena & baltheos, nũc galeas & criſtas, ſæpius enſes & arma ſpo
liaq; in ignem mictetent, & cum tripudiis decurrerent, hoſtiiſq; ad rogũ imo
latis inferias occiſorum manibus darent, flãmaq; extincta occiſorum cineres
multo harenæ aggere cumularent, cum tot urne ſingulis non ſufficerẽt. Cu
rias quoq; & populum purgari accepimus, ut excerptum uitulum ex forde bo
uis imolatæ utero (ſicut in fordicidiis mos eſt) per ueſtalem natu grandio
rem igni comburerent, exq; illius cinere & equi ſanguine aduſtiſq; fabarũ ſti-
pulis ſuffimen fieret quo populus & curiæ palilibus purgantur, quod quidẽ
in tẽplo Veſtæ præcipua cura ad dubios caſus & in certa fortunæ ſeruabat,
hoc modo ab infortuniis populũ uniuerſum expiari putantes. Preter quæ, tu-
bi luſtria ueteres celebrarũt diebus quibus Martio mẽſe tubæ ſacrorũ in atrio
ſaturio laſtrabantur. Somnia quoq; meticuloſa & curas, fluminis ablutio-
ne purgari & faſcinationes ſaliua ieiuna repelli ueteri ſuperſtitione creditũ eſt.
Apud Athenienſes & Lydos ſacrũ piaculare fit, ut cõtiones theatra & popu-
lum minutis porcellis luſtrent ꝑ periſtyarchos, & ita calamitates auerterẽt &
au…rũcarẽt. Sed quod eſt de ſulphure dictum idem de lauro & uerbenaca cõ
pertum eſt, ſiquidem uerbena & laurus, ſuffitionibus frequẽs fuit, propter
religionem animo incuſſam quod qui aliquo eſſent piaculo polluti ſæpius ſul
phure nõnunq̃ aqua, ouo, igni, uerbena & lauro expiantur, tres enim iſte ſpe
cies ueteribus fuere uſu frequentes, aut enim theda & ſulphure purgari uel
aqua ablui uel aere uentilari ſolebant, quod Homeri teſtimonio a grecis ſer-
natum legimus, apud quem Vlyxes cedem procorum igne & ſulphure expia
ri iuſſit, & Oreſtes aqua quæ ſeptem fluminibus confundebatur ablutus,
dimiſit furorem, quam marinã eſſe conuenit, cum propter uim igneam ma-
gnopere purgationibus conſentanea putetur. namq; mari ſæpe expiantur q̃
uiolata ſunt. Troezeni quoq; ut a materna cede Oreſtem expiarent, ex Hip-
pocrene aquã adhibuerũt, Inter reliquas uero expiatiões, prodit rarũ expiãdi
genus. Vt qui deos ſibi iratos & nũq̃ propicios cerneret, lintheatus lucernã
et lauræ manu tenẽs, genibus obrepere debeat, et uocibus acclamar, numiaq;
ſibi irata palã ꝓfiteri. Ipſam uero laurũ cũ ſuffitiõibus & magicæ adhibet,
accẽdere & igni admouer cõuenit, q̃ ſi admota ſonãtius crepit haud dubie ꝓ-
picia numia deſignauit. Si uero nullo murmure tacet, iſelicitatẽ, aliter in pro-

phants uſibus oleã aut laurũ cõburere, infandi auſpicii erat, ꝑterq; laurũ etiã myrtũ ſuffīcionibus addiderunt. Oleũq; & bitumẽ marina inſperſũ aqua admiſto ſulphure atq; æes in luſtrationibus expiationibuſq; adhiberi compertũ eſt. maximaq; dabatur opera ne quibus diebus, urbs populus ue excidium aut calamitatem inſignem paſſi fuiſſent, luſtrum quoquo modo fieret, quia fœdo exitu, & graui ſtrage omnia caſura putabantur. Quod ſi bouem aliud ue animal loqutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, ueteris inſtituti erat, ſub diuo Senatũ & patrũ conciliũ haberi, quod expiationis genus putarunt. Fiebat enim Senatus non in roſtris neq; in curia, ubi habet̃ frequẽs. Sed in loco aprico & patenti celo, ab auguribus tñ inaugurato, ne itritum Senatus conſultum fieret. Si uero terra ingenti concuſſa motu, aut urbs agri ue contremiſcerent, quod raro euenire & magna portẽdere dixerũt. Sæpius ſupplicationem in triduum decreuere, duum uiris preeuntibus, nonnunq̃ ut ex una familia, omnes coronati ſupplicarent, uel ferias ꝑtor urbanus egris leuãdis mentibus indiceret, contione aduocata. Nomen uero dei cui ſacrum fieret ſupprimebat, utq; a iurgiis & litibus temperarent admonebat. Fuitq; aĩaduerſum nunq̃ urbem Romam tremuiſſe quin alicuius futuri mali prenunciũ eſſet. Vtq; ſemel motu terræ enunciato, pro quo feriæ indictæ, conceptæ ue erant, alium terremotum eadem die nẽmo enũciaret, quod fœdum & magni diſcriminis foret. Cur autem dei nomen cui ſacrum fieret ſupprimebãt, illud cauſæ traditur, quod cum telluris motorẽ certũ deum qui eam uim haberet ueteres nõ dignoſcerẽt, illũ qui huic rei preeſſet, nũcupare pontificales uetarũt libri, & ne ancipiti eſtimatione ferrent̃, aliumq; pro alio deũ colerẽt, aut nõ offenſum numẽ placarẽt, ſatius duxere, dei nomẽ cui ſacra fierẽt ſupprimere, q̃ illũ fruſtra aut perperã nominare: Illud uero nõ eſt ab re dixiſſe qđ apud Athenięſes ſeruatũ legimus, ut ſiqua enũciarent̃ monſtra quæ expiatione egerẽt. Agyis id eſt ueſtibulariis diis in ſemitis uiarũ ſacra exhiberẽt. Quare Agyleus Apollo colebatur eximie, ut ſi id bene & feliciter caſurum eſſet, proſperos ſucceſſus darent, & promiſſa firmarent atq; admitterent. Si uero moles aliq̃ iſtaret mali, aditu inhibito & obſepto auerterẽt & auerrũcarent.

Quæ affinitas cum Sex Tarquinio ſuperbi filio, & quæ Collatino cũ Bruto & Lucreciæ cum utroq; fuerit. Caput XXVII.

SVper Ouidii Naſonis uerſu de faſtis ſecundo, ubi Lucretia Sex Tarquiũ ſupbi filiũ ſingulari ſcelere & audacia domi excepit, hoſtem pro hoſpite, cum illius ſtuprandæ, mala eum libido cepiſſet, dũ inquit. Comiter excipit̃ ſanguine iunctus erat. Quo iure cognatiõis lucretia Sex Tarqnio iungeret̃. Et qđ Iunio Bruto q Tarquiniũ regno eiecit affinitatis cum lucretia fuerit, apđ ſtudioſos, aio tũc ocioſo & remiſſo iter circulares iocos q̃

rebatur, ſuperuacua tunc forſan diſputatione. Cunq; nonnulli ob incertam cognationẽ Tarquinii Collatini, & Egerii, ancipiti eſtimatione ferrent. Nos in re obſcura ob uetuſtatem dum cognationis gradum per omnia exempla colligimus, inuenimus Iunium brutum Tarquinia ſorore ſuperbi Regis natũ, ut pote ex ſorore genitum Superbo nepotem fuiſſe. Collatinus uero cui lucretia nupta fuit, cum Egerii filius foret, ſiue ut nonnulli tradunt nepos, Ipſeq; Egerius cũ Tarquinii priſci frater fuerit, nihil ambigit qđ ſi Tarquinius priſcus ſupbo auus extitit, quin Collatinus nepos Egerii, frater Patruelis ſupbo, & Sexto auunculus fiat. Quod ſi Egeriũ Collatino patrẽ dicamus fuiſſe, pro ut frequens opinio eſt, haud dubie Collatinus Superbo nõ frater ſed uelut ex fratre aui natus, maior auũculus foret, Inuicemq; Sex Tarquinius, Collatino pro nepos fieret. Lucretia uero eo gradu quo Sex Tarquinius Collatino ſanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextũ attingeret. Quod ſi Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinii ſororibus editi ſint, pro ut alii eẽ ſent, nulla controuerſia eſt, quin Collatinus & brutus arctiſſimo gradu coniuncti ſiant. Ipſeq; ſextus Lucretiæ nepos ſit. Si autẽ Tarquinius priſcus Superbo, non auus ſed pater fuit ut multi exequti ſunt. Collatinus Egerii filius, & ſuperbus uelut ex duobus germanis prognati, fratres patrueles erunt, lucretiaq; Collatini uxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula eẽſeatur, Interq; Sextum & lucretiam iura ſummæ neceſſitudinis forent. Hic eſt enim ille Brutus omnium ſermone celebratus, qui legum & libertatis, ſummus autor & uindex, cum furere ſe ſimulaſſet, latentem animum nimium diu recõditũ ſuo tempore detexit, magnificaq; oratione non uecordis & dementis auunculo imperium abrogauit. Populuſq; Romanus auſpicium imperiũq;, ſequti ſuum, ex graui ſeruitio & dominatu regio ſe in libertatem uendicauit. Sed quod de Iunio Bruto qui Tarquinium regno eiecit, Idem de decio Bruto qui conſpirans cum Caſſio necem C. Cæſari intulere, ducesq; & aſſertores Romanæ Maieſtatis fuere, factum comperimus, Siquidem hic propiore affinitate Cæſari q̃ Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit, non enim nepos ut ille ſed filius eſſe creditus eſt. Nam cum Seruilia ſoror Vticenſis mater Bruti fuerit, cum qua adoleſcens Cæſar conſuetudinem non ſine probro habuiſſe fertur, cumq; eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret, haud dubie Cæſaris filius uulgo habitus eſt. Quod ipſum Cæſarem, die cædis ſuæ cum undiq; infeſtis mucronibus appeteretur dixiſſe ferunt. Iunia uero tertia Soror Bruti Caſſio nupta fuit. Portia autem Catonis filia mulier non muliebris ſpiritus, cum Bruto nupſiſſet, cum miris modis et ſuper omniũ amorum ardores amaſſe fertur, ex qua Bibulum tulit. Quæ cum poſt afflictas fortunas Bruti necem audiſſet, cum mori animo deſtinaſſet, idq; fixum ſtatutumq; haberet, & ne uim ſibi afferret uetita arma fuiſſent, ea preſentia ani-

mi fuit, ut clauſo cubiculi oſtio, ne cuiûs interuentus facinus moraretur, incēſo carbone & ſibi in fauces indito, memor generis & Romani nōis, necē ſibi ipſa conſciuit, tantus uigor animi ingeniiq; fuit. Tantiq; ſpiritus mulier admonitu patris, qui pariter manus ſibi mortifero uulnere intulerat fuiſſe credita eſt. In qua quidem re ſubit recordatio, ueteribus literis & annalium monumentis extare. Quod tam & ſi apud uarias gentes, uim ſibi afferre & necem ſua ſponte conſciſſere, dignum laude & magni fuerit habitum. Apud Thebanos tamen qui mortem ſibi conſciuit, nulla fuit laude dignus, quin potius id crimini dabatur & probo, eoq; facinore pudendam inſciciam & imperitiam coarguebat ſuam, uelut ſui carnifex inmaniſq; naturæ foret. Atheniēſes uero cum necem quiſq̃ ſibi manu conſciuiſſet, defuncto cadaueri manum tanq̃ facinoroſam abſcidunt. Illamq; diuiſam a corpore inhumatā relinqūt, reliquum uero cadauer humo tegūt. Quod Platonis documentum fuit, qui cenſuit, optimum quemq; infracto animo uim fortunæ, & incurſus calamitatum potius ferre, & niſi cum dies promiſſus aduenerit, neminē iniuſſu dei mortem ſibi conſciſſere, aut ante tempus fato fungi oportere, Idq; magnificentius preclariuſq; uideri.

ALEEXANDRI : DE : ALEXANDRO . IVRIS CONSVLTI . NEAPOLITANI : GENIALIVM . DIERVM . LIBER SEXTVS.

Locus ex tertio Ciceronis de officiis, quid uenditor emptori preſtare teneatur cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus. Caput. I.

VM SIGISMVNDO. Fulginate uiro docto
& multarum rerum cognitione claro, uetus mihi a prima
odoloſcentia conſuetudo fuit. Is quamq̃ multis rerum ac
cionibus pluribuſq; muneribus apud pontifices magno
uſui foret, ſi quando tamē negociis pauſa fieret, quod uix
illi contingere poterat, ut in tanta mole rerum ab īmodi-
co labore conquieſceret, Id quod ocii dabatur lectioni cla
rorum uirorum̄ aut ſuorū temporū ſcribendis annalibus, rebuſq; uel pace uel
bello geſtis, perlibenter exhibebat. Nonnūq̃ in ſuo prediolo in monte Iani-
culo, miro proſpectu & collibus ameno ubi ædiculas habebat, cum amicis ſe
recipiebat, ibiq; lepidis iucundiſq; ſermonibus, id quod erat laxamenti una fa
miliariſſime conferebat. Preſtabat nonnūq̃ nobis ipſe cenulam ut nō nimis
inſolentem ſic profecto ſobriam & modeſtam ac temporibus cōſentaneam,
& ut erat ipſe comis faciliſq; natura, ita facilem nobis uictum, non exquiſitis
ualde obſoniis apparabat. Siquidem aſparagos altiles acido uino & pipere
conditos cum iuſculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, cum immatura uua
ibidē expreſſa & decocta largo ſuccu quibus per libenter ueſcebatur, obſonia
nobis exhibebat, addebat etiam pyrum pomūq; perſicum miro odore flagrā
tia. Poſt cenulam uero ſi quando ocium erat a negociis ut animo uacaret, il-
lius ſermonibus & congreſſu ſpectatæ uirtutis ac pacis artibus & īgenio cla
ri uiri diutius perfruebar. Forte autem cum æſtiuo āni tempore poſt meri-
dianis horis, eius rogatu accerſituq; ad eum uentitaremus, eundē ad aqulam
perſpicuo liquore & frigore manātem, per roſeta, arbuſculaſq; undiq; thopia
rio opere diſpoſitas perq; hortēſia ablaqueata, & letiſſima uireta nacti ſumus,
aderant ibi complures honeſti adoloſcentes, latinæ grecæq; eloquentiæ pro
feſſores, cum quibus de literarum ſtudiis per q̃ libēter ſermocinabatur, quos
ipſe minutis queſtiunculis uariæ eruditiōis diuerſimode exercebat. Inter quos
adoleſcens

adoleſcens quiſpiam indolis bone, libellum Ciceronis de officiis tertiū lecti-
tabat. Præterqꝫ multa ad edictum edilium pertinentia quæ ex fide bona em-
ptorem uenditori preſtare oportere cenſuit, hec legebantur. Si peſtilētes ædes
quis uendat, quæ ſalubres habeantur, aut in quibus ſerpentes ſint, teneri uen
ditorem ex edicto ædiliū id quod dolo uendiderat recipere, emptoriqꝫ præciū
reddere. Idem ſi in ānonæ caritate frumentum aliquo aduexerim, ſoluſqꝫ ego
ſciam multos illuc frumenta aducturos, ita ut illorum aduentu inopiā pau
lo poſt leuaturi ſint, illa me etiam nota facere, neqꝫ ſubticendū, ut taciturnita
te mea capiantur, pluriſqꝫ q̃ equum ſit frumentum ego uendam, omnia deniqꝫ
que uenditor ſciat emptor ignoret in diſtrahendis rebus ex bona fide preſta-
ri oportere, & pleraqꝫ boc genus periocunde lectitabat. Cumqꝫ hæc, & mul-
ta in hanc ſententiam ille legiſſet. Quonam inquit ſigiſmundus iſtud acci-
dat modo, ut uenditor ea quæ diuerſa & longe aliena ſunt, in diſtrahēdis mer
cibus preſtare teneatur, equidem ignoro. Nā ut in re quam diſtrahere quiſpiā
uult, quid morbi uiciiqꝫ ſit emptori uenditor palam facere debeat, puto ad edi
ctum edilium pertinere, ut ſi ſeruus fur erro ue ſit, aut equs calce uel bos cor-
nu petere ſoleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes peſtilentes ſint habeanſqꝫ
ſalubres, uel quid occulti uicii latentiſqꝫ morbi ſit, illud enūciari debere facile
inquit aſſenſerim, quæ uero extrinſecus manent in caſu poſita, illa per uendito
rem predici, ad eaqꝫ edictum ædilium, leges ue ullas extēdi, nequaq̃ inquit mi
hi quiſq̃ perſuadet. Ideo ſe mirari Ciceronē qui tanq̃ aliquid morbi uiciiqꝫ in
eſſet in re uendita, per inde id quod poſtea euenturum, & in caſu & fortuna
ſitum eſſet, per uenditorē prenūciari uoluerit. Cumqꝫ ex his qui aſſiſtebāt
quidam ætate grauis & in literis ſatis proficiens, ſe arbitrari reſpōdiſſet, quod
ſicut quedam quæ ad morbū uiciumqꝫ rei uenditæ uix pertinent, ſed tamen
quo uis modo pro futura ſunt noſſe, ediles ne emptores capiantur, a uendito
ribus enūciari & palam fieri mandauerūt, ita hoc quoqꝫ iuſſiſſe. Sicut inquit
uetus edictum ædiliū fuit, ne ueteranus ſeruus pro nouicio ueneat etiā, ſi nul
lo morbo uicioqꝫ affectus ſit. Veqꝫ ſi mulus caſtratus ſit, tam & ſi æque bo-
nus, emptorem non latere uoluerunt. Ita ſi ſciam aliquos in ſumma frumen-
ti inopia, paulo poſt annonæ caritatem leuaturos, illa a me prenoſci debere,
ne fraudis occaſio detur, pariter cenſuerunt, atqꝫ ex æquo & bono iuſſerunt,
ut quod proſcribenti liquet, etiam ſi forte euenturum ſit, enūciari debeat, ne
quod uenditor ſciat emptor ignoret. Nunq̃ inquit Sigiſmūs id mihi in men-
tem uenire poſſet, neqꝫ quiſq̃ mihi argumentis defendet, ut edictum ediliū,
hoc cōprehendere cēſeam, ut euenta negociorum quæ temere & fortuito fu-
tura ſunt, per uenditorem predici debeant, quæ ſi reticeantur redibicioni pro-
pterea locus ſit, cum iſtud aſſerere, ſummæ mihi uideatur inprobitatis & inſci
tiæ. Cumqꝫ ex me quid mihi probaretur exquireret, reſpondi magni referre in

re, de qua agitur, quid morbi uiciiq; eſſet enũciare, an quæ caſu futura ſint pre
dicere & diuinare. Quæ enim inſunt in re, quæ diſtrahitur, & ad ipſius per-
tinent notionem, quã uenditor ante preſenſit, ut ſi quo morbo uicioq; labo-
ret, uel labe afficiatur, ex edicto edilium, nota facere iubemur emptori, quæ
uero pendent a caſu & fortuna, & diuerſa ſunt, nullis nos legibus aut edictis
cogi enũciare. Quid enim intereſt mea, ſi nauis ex Aſia ueniens huc merces
allatura & paulo poſt arctiſſimã ãnonam leuatura ſit, dũ modo in re de qua
agitur nihil dolo malo factum ſit. Alioqui dicendum foret, an frumenti olei
& uini quod diſtrahere quiſpiam uolet, ãnona uel caritas eo ãno futura ſit, ul
ſi canchri ſidere, aut uaſtitatæ ſeu alia frugum peſte, aut ira deum, ſata interi-
tura, uel hoſtium ſtrage uel Caſmate ea res deperitura ſit, quod ut uidetis nõ
eſt in re de qua agitur ſed in caſu poſitum, & illa predicere profecto ridiculũ
foret. Nã quod edicto edilium cautum eſt, ut preſtetur a uenditore, nequid
in re proſcripta uicii, lateat ne ue quid ueri reticeatur, aut fictũ quid accerſitum
ue aliquid ſit aliunde, & quod ſtetur pacti & cõuenti formulæ, ſatis eſſe lege
pſpectum, ne quid uicii latentis ſupptimatur quod ipſe ſciat, emptor ignotet.
Alioqui ipſum redibitorio iudicio teneri certum eſt, idq; nõ adeo ſeuere & re-
ſtricte iure ciuili traditum eſſe. Sed parce & molliter. Quippe ſi quid uendi-
tor dixit, cõmendãdæ ſuæ mercis cauſa. Illud preſtari ædiles non coegere, ut
ſi ſeruũ frugi, dicto audientem eſſe, uenditor dixerit, quæ enim comendandæ
mercis cauſa in uenditionibus dicũtur, uenditorem non obligant. Neq; enim
conſtituta auctione ita quis proſcribit, fundum ſterilem, aut domũ peſtilentẽ
uendo. At ſi dicat ſeruum literatum artificem, Nomẽclatorem, Arithmetri-
cum, fabrum aut textorem quo pluris ueneat, id preſtare proculdubio cogit.
Preterea in re modica decipi emptorem poſſe, etiam iureconſulti uoluere. Nõ
enim redibitorio iudicio teneri dixerunt, cum qui pluris aliquanto rem diſtra-
xit, q̃ quanti eſtimata ſit. Siquidem res bona fide uendita, propter minimã rẽ
inempta fieri non debet: Sed ubi ita imenſo mercatur quiſpiam, ut magnam
pati iacturam neceſſe habeat, tunc redibitioni locum fore, edicto ediliũ cautũ
fuiſſe. Quod ſi ita eſt, huic ſententiæ conuenit, hoc q; argumento coniunci-
mur. Ut neq; eum qui nauem huc frumentũ aducturam, cuius aduentus
ãnonæ caritatẽ & arctos cõmeatus leuaturus ſit, neq; eum qui frumenta diri-
pi, agros uaſtari, uel ãnum aduerſum frugibus, longe ante preſenſerit & mini-
me enũciarit, redibitorio iudicio teneri arbitrer. Cũ hæc nõ inſint in re quæ p
ſcribitur, ſed in euentu fortunæ. Et quod nunc Cicero inquit, cum qui rem
diſtrahit debere etiam que aliunde futura ſunt enũciare, ut ſi nauẽ huc frumẽ
tum aducturã ſciat, quo uilitas ãnonæ, conſecutura aut uenditæ merces ui-
liores future ſint, emptori predicere, profecto eo pertinere crediderim ut preci-
pi intelligamus ab eo qui ex intimo artificio uirũ bonum inſtituit & ita inſti-

tuit ut ne

fuit ut ne minima quidem in re quo uis preteſtu contra iura legeſq; contraq; humani generis ſocietatem aliquid admiſſurus ſit, non cum qui de ciuilibus actionibus quantũq; moribus legibuſq; permiſſum ſit, inquirat. Q uæſtioni diu res fuit, quid uirum bonu quid ciuilem & politicũ deceat. Viro enim bono hoc datur, ut ubiq; ſanctus ubiq; caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimũ fuerit, ne dicam uicium, qui nullo malo perterritus nulla calamitate uictus fortunæ cedat, nihil expetat nihil dicat, nihil faciat in uita niſi ſumma cum laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei peniteat. Seruetq; fœdera humani generis ita inuiolata in magnis mimiſq; rebus, ut ne minima quidem conſcientie labe detineatur. Ciuilem uero dixere hominẽ, qui legum iudiciorũq; metuens, quantũ moribus legibuſq; tributum eſt, id tanto temperamento agit, ut quo ad fieri poſſit nihil perperam aut in conſulte admiſſurus ſit, qui ſua prouidentia, relligione, fide, quantũq; ratione prouideri potuit, rei publice & ciuium ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines & indomitas cupiditates, uerecundiam ſeruet, atq; etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, ut ei uilia officai, humaniq; generis fœdera q̃ minimũ ledat. Q uippe eũ nos optimũ dicimus cui pauciora deſunt. Q uæ cum ita ſint non fuit ab re, ut ſanctus iſte homo tam defecato animo & tã integer, quem nos magis fingimus q̃ inuenimus, non modo ſiquid eſſet in re uicii. Sed & ſiquid aliunde futurũ putaret, ut nullam officii partem deſerat (q̃quis minimũ) predicere teneatur. H æc nos cum Sigiſmũdo fulginate, ingenii magni & ſpectatæ uirtutis uiro flagrante dici eſtu, incredibili ſuauitate diſſerebamus.

Q ue maxima fuerint oracula, quæ ue templa celebria apud pleraſq; gẽtes, in magna religione & cultu. Capur II.

INter oracula quæ apud Græcos Afroſq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines uenticabant. Delphicum in terris clariſſimũ fuiſſe cultu & religione longe excellẽs uno oĩum teſtimonio traditum eſt. Fuit enim Delphos totius orbis umbilicus, cõmune humani generis oraculum. In monte parnaſſo excelſo et prerupte alto ſita ciuitas, nullis mœnibus ſed tm̃ abruptis rupibus ſaxiſq; munita, arduo & difficili aſcenſu, in quo Niſa ciuitas libero conſecrata. Cyrra uero ad montis radices iuxta mare. Erat autem Parnaſus phocidis mons in Boeocia in duos diuiſus colles. Cythcrea ethiampeũ quoq; alter libero. Apollini alter dicati fuere. Helycon uero muſis in Cythoronis autẽ uertice Sphartiearum nimpharũ antrũ colebatur q mõs iuxta Olympũ ſitus erat, ſupra quem olympi editiſſimus uertex decem fere ſta

diis attollebantur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia & in Theſ-
ſalia, Miſia, Cylicia, Elyde & Archadia excelſus quidem attollitur. Templũ
uero intra urbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructa, ſed natiua
precipicia muniuere aditu difficili & anguſto. Quippe quẽ ex quinq; lapidi-
bus tantũ uelut mole obiecta obſtructum ferant. In medio aũt exigua pla-
nicies & ĩ ea hiatus, ex quo uentus & acer ſpiritus manãs, mentes uatũ in ue
cordiã uertit. Eoq; ſpiritu ex ĩſimo ſpecu ædito quaſi diuino afflatu phebas in
tripode ſtans, mente furibunda ſtatis diebus quibus fari licet conſulentibus
reſponſa canit. Licet ferant Apollinẽ ſex menſibus apud Lycios ſex apud de-
lum uaticinari, reliqua uero oracula aliquando Idibus nõnunq̃ klẽis: nunc die
oriente nunc deſinente reſponſa dabãt, quæ a mulieribus tantũ quæ erant tẽ-
pli uates uaticinatis in modũ ferebantur, in quo id precipuũ fuit ut qui oracu
lum conſulit breui admodũ oratione quid uelit expoſcat, utq; nullum latine
edatur oraculum, neq; ædi prius q̃ ab imo dum ſacrificant tota uictima con-
tremiſcat. Nec capitis cõmotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illam partibus qua
tioporterẽ. In quo proditur memoriæ, cum infaſto die pythiam reluctatem et
inuitam Alexander cogeret, illa in ui coactam quod eſſet inuictus reſpondiſ-
ſe quod pro omine acceptum ueridico preſagio futuræ magnitudinis prenun
cium fecit, in eo quidem templo, Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie.
In Delo Draconis, in lycia uero lupi. Quam urbem python ob interfectũ
Pythonem dictam cõperimus. Nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, &
ludi pythii, & ipſa uates pythia dicta, & Pytheũ oraculi locus. Sparthæ quo
q; Pythios nũcupant qui delphos ad conſulendum oraculũ mictebantur, q̃
publice cum Regibus cibaria habent & ueſcunt̃ una. Huc ex omni orbe pra
ua religione incuſſa, qua ſe hominũ uanitas cõfundebat, uiri principali digni-
tate inſignes frequentes conſultum ibant, eaq; ex omnibus uera & longe cla-
riſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorũq; ampliſſimis donis,
muneribuſq; & multarũ urbium theſauris refertum templũ fuit. Inter quos
Agillinorũ & Spinenſium non in poſtremis gazæ fuere. Quod quidem cũ
cta oracula antiquitate excellebat. Proximũ huic fertur, Dodonei Iouis ora-
culum. Dodona enim ampla in Epyro ciuitas & ſatis florens habita. Epirus
autem Molloſſorum regnũ erat, templum uero iuxta nemus Ioui ſacrum in
quo arbores reſponſa dare dicebantur, omnibus circa populis ſanctũ, a pelaſ-
gis conſtructum & paludibus circũfuſum, quercuſq; uocales illic fuiſſe fama
uulgauit, ad quas ut indubiis caſibus reſponſa acciperent, capti ſuperſticione
homines religioſe accedebant. Fuitq; proditum memoriæ, quercui Dodoneæ
famulantes diuinãdi facultatem accipere. Soliſq; Boeociis ſi quando conſulto
opus foret, uiros reſponſa dare. Primãq; fagum & columbã dodonæ uatici-
natã, quotieſq; oraculum edebatur lebetes æneos ad numerũ ſiue caſu ſiue cõ

ſulto tinnitus

ſulto tinitus edere canoros. In quo Deucaliõ & pyrra deſinẽtibus aquis poſt
diluuiũ conſediſſe & numen cõſuluiſſe perhibẽtur. Subinde Alexander Epi-
ri rex eodem oraculo monitus, ut urbem Pandoſiam & amnẽ Achrruſium
tãq̃ fatalia loca uitaret in reſponſis habuit, Oraculi ſortẽ de his quæ in The-
ſprotis eſſent intelligere arbitratus. Qui cum infeſtiſſimas gentes in brueiis
armis petit, & belli iure uaſtat, apud eiuſdem nominis loca, infanda ſtrage ui-
ctus, oraculi fidem uerã impleuit. Quod quidem templũ Philippus Mace-
do uelut imanis predo ſicut pleraq; omni rapinarũ genere uaſtauit, & incen-
dit. Vaſaq; & quæ precioſa erant imiſſo exercitu diripuit. In eo quoq; fons ſa
cer uiſebatur qui cũ faces accenſas extingueret, admotas procul accendit. Ter
tium uero Didimei Apollinis oraculum antiquiſſimum & multi nominis ha
betur quod Brancidarum nũcupant, Branceus enim Theſſalus fuit Apollini
dilectus & filius habitus quem interfectum dolens templo & diuinitate ſacra-
uit. Is autem Apollo Myleſius dictus. Eſt autem Myletus totius Ioniæ ca-
put. Templum uero ad decem & octo ſtadia ab urbe a littore aũt uigintiab
erat, maxima mole & profuſis ſumptibus extructum, auctũq; ampliſſimis
donis. Quod Xerſes deorum hominũq; contemptor dum inumerabilibus
copiis Greciæ bellum parat nulla religione aut deum uerecũdia ſicut multa in-
cendiis & ruinis deformauit, templumq; & aras euertit. Annis deinde interce
dentibus Myleſii oraculo moniti uberiori impenſa illud omniũ maximum &
dignum tanto numine reſtaurarũt, ita ut ob magnitudinem faſtigio eſtruen
do nullæ contignationes ſuffecerint. Quartum in urbe Buti latonæ oracu-
lum inclytum diuiciis memorant. Vrbs autẽ Buti in egypto contra nili oſtiũ
quod Sebeneticum dicitur. Templum uero media in urbe ſitum omnibus
circa populis ſanctum & cerimoniis ſacrum erat, porticum habens decem paſ
ſibus altã in quo oraculũ cãbyſi redditũ eſt. In Ecbatanis illũ deceſſurũ, am
biguo noïe decepto cũ alteræ apd' Syros alteræ in medis eſſent. Delii quoq;
ſortes & oracula indubia ſemper habita ſunt. Fuit autem Delos una ex Cy,
cladibus cui nomen ortigia. Edes uero mari iminebat a qua proximus in Eu-
boeam traiectus erat, quinq; enim paſſuum millibus ab Tanacra aberat. Ta-
nacra aũt in Euboea uetus tradit' ciuitas, In quo qdẽ tẽplo ĩpm Apollinẽ na-
tũ & alitũ fabulant', tãtæ religiõis, ut ne Perſæ qdẽ cũ inumerabilibus copiis
bellũ parãt, et omnia belli iure uaſtant, uiolẽtas aut ſacrilegas admouere ma-
nus auſi fuerint, in cuius ara nullũ ĩmolari aĩal prodĩtũ eſt. Quare morbo &
peſtilẽti cõtagiõe coacti delii, id decreto ſanxerũt, ne hoĩes defũctos ibi crema
rẽt, neue ſepellirẽt, neq; in delo canes alerẽt, ſcilicet ut ab oĩ cede iſula ĩmunis
foret. Cumq; oraculo moniti Athenienſes Delum expiarent, hoc expiatio-
nis genus inuenere ut cadauera ſepulchris condita inde eruerent, atq; edixere,
nequis in Delo moreretur neue quis homo naſceretur. Sed morituri & pa-

riturę mulieres in Rrenā inſulam Delo proximā tranſmigrarēt. Cuius arę hoc proditur mirū & monſtrificum, ut ex dextris cornibus animalium mira arte compactis erecta fuerit. Sicut Thebis aram Apollinis Spodii ex ſacrificiorum cineribus conſtructam ferunt unde cognomen tulit, quam nōnulli inter orbis miracula adnumerāt, ad quam cum acceſſiſſet Pythagoras ipſum ob religionem adoraſſe fertur, & ne aram ſanguine fœderat hoſtiam immolare noluit, ſed frumento ordeo & placenta ſigne iue ſacrum fecit. Quę inſula tantę ſanctitudinis habita eſt, ut ad eam quot ānis Athenienſes tacti religione uariis mercibus onuſtam nauim micterent, quo tempore, quēq uinciri aut ſupplicio affici religioni fuit, donec rediret nauis. Cūq; cętera reſponſa Apollinis ſub nubilo uerborum & ſenſu ambiguo redderentur, ſola Delii oracula nullo tegmento expoſita atq; aperta fuere. Etiam in Attica ara Iouis ſupremi exemplo haud diſſimili traditur, ad quam nihil conuenit animatū immolari. Sed uariis libamentis & bellariis abſq; uino ſacrificatur. In Paphię quoq; Veneris ara, licet ex cęſis hoſtiis captentur auſpicia, illic tamen ſanguinem effundere non decebat, igne enim puro & precibus tantum altaria adolent, in cuius ſacris certiſſima edoꝝ fibris fides habita ſemp. In Pathara quoq; lycię, oraculū Apollinis & delubrū magnę felicitatis fert in quo ſex ānis mēſibus reſpōſa dant, quę lycię ſortes dictę. Eo enim excellētię creuit, ut opibus & fide delphico haud abſimile fuerit. Pręter quę, Amphiarai & Trophonii oracula Gręcis inclitę religionis fuere, ea enim uetuſtate & fide precipua habita ſunt. Fuit enim Amphiaraus diuinus uates, cui oropii diuinos honores primi decreuere, edēq; illi cādido marmore dedere, quē tanto cultu ſtudioq; Grecia honorauit, ut inter deos illū reciperet. In eoq; ſolo ac ſede ubi humatus ſepultuſq; eſt, certiſſima reſponſa daret, que quidem in ſomnis edebantur. Nam poſt purgationem & ſacrificia diis quorum nomina in ara inſculpta erant, mactato ariete pellem ſubſternebant, in qua incubantes, ſomnia captabant, illorum ſignificatus & euenta mox interpretati. Eratq; publica conſtitutiōe ſancitum ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormiſceret, aut uaticinaretur. Fons quoq; in eo uiſebatur ad quem qui accepto oraculo morbo leuabantur, argentum & aurum ſignatum mictere tenebantur. Apud Canopum quoq; in templo Serapis. Et in fano paſiphę & in pergamo Eſculapii, atq; in Narbaca apud Hyrcanos oracula pariter ex ſomniis edebantur, & apud Troezenos Ardali ara, in qua ſomnio & muſis immolabatur, quiq; reſponſa accipiunt integrum diem a cibo, a uino autem tridui abſtinere conuenit, a quibus edita ſors olim Mardonio fuit, qua contra Sparthanos in acie pugnans occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes ceca opinione ducti, tantum fidei dedere, ut eorū reſponſis moniti ſeuientes tempeſtates & prælia uitaſſe credantur. Quod quidem Amphiarai

templũ in Attica. Trophonii uero apud Thebas Boetiæ fuit, a Cadmo ut di
citur cõ ditas Bachi & Herculis patriam, quas Alexãder Macedo, diruit, ciui-
bus ſub corona uenũdatis, quæ ἑπταπύλαι dictæ ſunt, quæ ciuitas iuxta Mag
neſiam & Theſſaliã haud longe a mari ſita eſt, ubi Trophonii oraculũ mul-
ti nominis, qui cũ a Boeotiis de Thebano bello conſuleretur ibiq; res diuina
fieret, Gallos gallinaceos perpetim cecinisse ferũt, quo cõcentu Thebanis inſi
gnis uictoria prædicta fuit. Aliæ uero Thebæ in Aegypto fuere in regiõe The
baida ἑκατόμπυλαι quas nõnulli Heliopolim pleriq; Thebas dixere, quæ ciui
tas a buſiri condita ſtadiorũ centum quatraginta ambitu ferebat. Aliæ in Theſ
ſalia iuxta amphiſum amnẽ, quæ Pthioticæ dictæ. Et in lycia aliæ Thebe pa
tria Andromedes. Aliæ iuxta Myletũ, In Ionia quoq;. In Syria. In Attica,
Cathaonia & in Italia apud Lucanos Thebæ fuiſſe tradunt. Preter quod fuit
Trophonii Iouis oraculum in lebadea Boeotiæ in hiatu ſubterraneo tetro &
horrido, imo & anguſto receſſu, ad quẽ ſcalis deſcenſus erat, quo cõſulentes
magnis difficultatibus deſcendere nudos, aut in ueſte alba & lineo uel purpu
reo amiculo, placentaſq; lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forẽt
aut noxæ, hauſtoq; oraculo per alium terre hiatum ad ſuperiora niti. Inquo
illud proditur mirum, eum qui poſt conſultum oraculum inde digreſſus fo-
ret, animo ſemp afflicto & iacẽti, nunq̃ ridere ſolitũ eſſe, iuxta quod duo fon
tes uiſebant alter lethæ cuius aquã deſcẽſuri ſi haurirẽt, omniũ darẽt obliuio,
alter memoriæ ex cuius hauſtu, omnium quæ unq̃ uidiſſet recordatio ſub-
iret. Sicut Thaſiis duo uini genera naſci prodũtur alterũ quod ſomnũ cõcilia
ret, alterũ quod fugaret. ipſius uero ſtatua nõ in tẽplo ſed in tumulo nimis edi
to uiſebat, quæ ferreis obeliſcis obſepta erat. Fuit quoq; ultra Cyrenẽ in exti-
mo ſinu apud Garamãtes Iouis Hãmonis auguſtiſſimũ & antiq̃ſſimũ ora-
culũ in uaſtis ſolitudinibus & cãpis torridis ſuccitate ſterili ac nudo ſolo, ad
quod ſole exurẽte eſtu flagrãtiſſimo, per imenſas harenarum moles uaſtãq;
planiciem calore & ſiti infeſtã, uix iter cuiq̃ tolerabile fuit. Siquidẽ uentus eas
ſicut fluctus, nunc huc nũc illuc agitare, & cãpos uelut maria infeſtare ſolet,
nubes enim pulueris uehit & fœda tempeſtate uexat, poſt quæ, nemus fre-
quenti ſylua oleaq; & proceris arboribus fontibuſq; paſſim manãtibus ame
num in mediis arenis & ſitu arido haud plus quatraginta ſtadiorum oraculi
ſepta claudebat, ultra uero late deſerta regio, ueſtigio humano in acceſſa. Cir-
ca uero Ammonii paſſim loca icolũt. Ipſe uero Ammõ, hircino capite & pelle
amictus miris cerimoniis colebat. Hũc ſacerdotes cũ reſpõſa petũt aurato na
uigio uectare & patriũ carmẽ canerẽ, eoq; ꝓpiciatio petẽtibus reſpõſa dare ſole
bãt, quæ nõ uerbis ſed nutu ſigniſq; ſuboſcuris ab ãmone edebãt. Quod q
dẽ ad tãtæ maieſtatis faſtigiũ uenit, ut illuc poſt Cãbyſem Alexandrum ma
cedonẽ per ingẽtes eſtus omni tractu ſitiente, penetraſſe, pro miraculo fuerit,

In Aegypto quoq; Apis oraculũ omniũ ſermone celebratur, erat enim bos,
qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota in-
ſignis, duplicibus pilis in cauda & lingua cantharo notatus, quem certos ui-
tæ ãnos excedere non licebat. Hunc in lacum demerſum Aegyptii indicto iu
ſticio ueſte abſciſſa & laceratis crinibus defunctum plangebant, inuento uero
mirifice letabantur, reſponſa autem dare non ut reliqua oracula ſolitus, ſed ſi
manu oblatum pabulũ ſumſiſſet a conſulentibus, ſecundos euentus atq; om
nia proſpera decernebat. Si uero abnueret, in dubio malo & memorãdis, cla
dibus caſura diuinabat. Ideo cum a Germanico pabulum oblatũ renuiſſet,
funeſtum omen & indubiam necem, que paulo poſt ſequta eſt prenũciauit.
A Thenediis uero ſeruatum eſt, pregnantem uaccã enutriri cui ueluti puerpe
ræ famulantur. Apud æthiopes gens eſt nubas uocant, & in Africa ptoem-
bari quibus Regis uice canis dominatur, quem mirifice obſeruant ex illius
motu & nutu imperia & quæ ſint placita augurantes. Perſis quoq; ut author
eſt Ariſtophanes aliquando Gallus regis uice prefuit, & imperitauit. Sed præ
ter hæc oracula que auguſtiſſima & ſancta habita ſunt, templa quoq; diuiciis
& ſanctitate inclita præcipua celebrantur. In Grecia Olympii, in Arabia Tri
phili, in Cydonia dicti, in Alexandria Iouis Sinopitæ, In Lybia & Andro,
Dioniſii, In Epidauro Eſculapii, in iſthmo & Tenaro, Sumio Euboæ atq;
Attica & Calabris Neptuni. In Acarnania Accii. In Claro Actio & leucade
lycia & Sellenuntia Apollinis. In Capadocia, Bellonæ. In eademq; & Io-
nia atq; Epheſo Dianæ, in Alycarnaſſo Mineruæ, in papho Veneris, in Boſ
phoro Apaturiæ, in Cipro Acreæ Veneris, in Locris proſerpinæ, in Acaia &
Catina Cereris. In Samo Argys Metapõto & ĩ lucania Iunonis. Sed q̃d eſt
de Olympio dictũ, hoc tẽplũ in agro Piſano fuit, haud ꝑeul ab Elide, ante
q̃d lucus agreſti olea cõſitus & ſtadiũ oĩum maximũ iuxta q̃d Alpheus ꝓter
fluẽs ex Archidia, mare ingredit̃. In fano aũt Iouis Triphili colũna ex ſolido
auro multo æuo uetuſta cũ titulis reꝝ geſtaꝝ ſacrata uiſebat̃, quã ipm Ioueẽ
ſtatuiſſe ferũt. Acreæ uero ueneris tẽplũ mulieribus nec uider̃ nec adire fas eſt
Sicut eunoſti fanũ ĩ tanagra adeo mulieribus ĩterdictũ fuit, ut ſi quo infortu-
nio aut uaſtitate Thanagrei opprimerent̃, diligẽter ĩgrerẽt, ne qua mulier cõ
ſulto aut caſu tẽplo appropinquaſſet. Caſthabilis Perſicæ Dianæ fanũ tantæ
fuit religiõis, ut illic dicatæ uirgines (q̃d uix credi põt) ſup prunas nudis pe-
dibus ambulẽt in noxiæ, ſicut in templo feroniæ ſuper ignẽ afflati numine
incedebãt, & ad montem Soracte familiæ quas Hirpias uocant ſuper incen-
ſam ſtruem inſultabant impune, quibus perpetuo Senatus conſulto uacatio
numerum data eſt. In Acreæ autem Cereris tẽplo fons manat cerimoniis ſa-
cer, in quem grauiore morbo impliciti introſpicientes, ſpeculo in fontem de-
miſſo euenta ualitudinis internoſcant. Sicut Trallibus in antro Charonio,

& apud Egyptios in Iſidis, & in Melopidæ ſemideæ templo in bubaſto, ab egrotis ualitudinis remedia in ſomniis preſciũtur. Fuitq; mos ut hi qui morbis leuari meruiſſēt, remedia & qua curatione leuarentur in æde Eſculapii uellut in albo proponerent, ut eſſent ſempiterno monumento & ceteros exemplo iuuarent. Contrariæ uero religionis Catinenſis cereris ꝙ Acreæ ſacrarium fuit, ad iſtud enim uiris accedere non licet. Sacra uero per mulieres miniſtrari & uirgines perfici ſolebant, cuius ſimulacrũ non modo tangere ſed ne uidere quidē homini fas eſt. Samiæ aũt Iunonis dignum ſua amplitudine templum inter ſeptem orbis miracula adnumeratur, quod ad Vrbe haud plus uiginti ſtadiis aberat, In laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, ut cineres in ara perflantibus uentis inmobiles maneant, ſicut ara Veneris paphiæ ſub paluſtri celo nullis pluuiis humectatur. Metapontinæ Iunonis tēplũ hoc ꝓmiraculo habuit, ut uitigineis colũnis fulciret. In lybia liberi patris tēplũ & oppidũ ab uno eodēq; bis inueniri negant. Epheſie aũt Dianæ ſupra omniũ ſeculoꝝ memoriã celebratiſſima & auguſtiſſima ædes fuit, magnis effuſionibus & profuſiſſima ipenſa a tota Aſia cõſtructa, ſeptē ſtadiis ab urbe nudo & paluſtri ſolo. In cuius feſto ãnuo iuuenes primo flore ætatis & uirgines cultu excellēti ꝓcedere ad tēplũ prelata põpa, & feſtũ diē agere ſpõſaliaq; inuicē inire cõſuerãt. Delubrũ uero Neptũni in Achaia erectheũ cognominatũ hoc memorabile habuit ut aqua in puteo flante auſtro fluctuaret/ cæteris uero perflantibus uentis iaceret ĩmota/ cui cõpar Ariſtoteles tradit de Pythopoli urbe ad Aſcaniã paludem cuius putei hieme eſiccantur: eſtate uero ad ſuperficiem redundant. Et apud Gades in Herculis templo puteum inundante occeano eſiccari/ quod uero de Clario dicimus/ eſt animaduertendũ. In claro Iouē Neptũnum & plutonem mundũ fuiſſe ſortitos / qui mox nugis inumeris orbē impleuere/ & Colophone in Apollinis delubro uates mlta aqua epota ex ſubiecta lacuna ſpũ diuino tactos reſpõſa dare. Sicut apđ ligireos in Thracia ex ĩtimo adito libero cõſecrato plurimo mero exhauſto ueluti numĩe afflatos uaticinari. Fuitq; aĩaduerſum ĩ Clario Apollinis nõ feminã ut delphis, ſed certis e familiis ſacerdotes aut ex Myleto accitos plerũq; literaꝝ ignaros hauſta fontis aq̃ uaticinia referre. Et ĩ Andro in tēplo liberi patris manare fontē ꝗ nonis Ianuarii uini ſaporē hēat, qđ ſi e cõſpectu tēpli auferat, rurſus in aquã trãſeat. Nec defuere ꝗ crederēt apđ Heleos in Bachi feſto qđ θυιαν uocãt, tres lebetes in tēplo ſua ſpõte ēpleri uino. Et in Byſalcia tēplũ Dyoniſii eſſe, in quo cũ ſacra perſoluũtur, ſi grata deo ſunt, mira lux effundit, cõtra uero miræ tenebre. Atq; in egyra niſi ſanguine tauri epoto ſacerdotē nõ uaticinari. Cui cõpar miraculũ fertur, Hierapolis antrũ eſſe, qđ cũ mortiferũ exalet, in eo intercũt oĩa niſi execta, & quæ uirilitatē amiſere. Et apud pothnias Boeociæ manate fontē ex quo equæ indigenæ haurientes concitentur in rabiem. Mirum

quoq; quod circa Halicarnaſſum Antiſtiti Mineruæ euenire traditur, ut quoties Amphictienſibus qui ea loca incolunt, aliquid aduerſi caſurum foret, grã dis illi naſcatur barba, quaſi eo portento futuras illis, calamitates deſponderet. Sicut in terra Carya, mulieribus templo dicatis pilos in genis aut mento in naſci futuræ diuinationis ſignum erat.

Qui fuerint legati Conſulum uel prætorum quæ ue iuridictio aut illorum poteſtas ſit. Caput III.

CONſules deſignatos cum primũ prouincias ſortiti eſſent, legatos ſibi nominare, uelut comites expeditionis & adiutores negociorũ, quorũ ope conſilioq; niterentur, quiq; ipſorum uices gererent quoties abeſſe contingeret, uulgo notatũ eſt. Qui ſicut duo erant Conſules, ipſi duo pariter fuere, quos uel preſentes legebat Senatus, magna prudentia uiros ſummis honoribus functos, uel abſentes nominabat, quibus poſt. Cos s. totius prouintiæ legionũq;, atq; exercitus curatio mandata eſt. Tam & ſi nõnullos a Conſulibus nominatos, ut pari uoto & una mẽte, rem publicã adminiſtrarẽt, ex decreto Senatus ſepiſſime legationis munere functos legamus. Vnuſquiſq; ergo Conſul ſuũ legatũ habebat, quo precipuo conſultore ac miniſtro conſiliorũ, in rebus gerendis delectuq; habendo totaq; adminiſtranda puincia utebatur, quorũ conſilio & authoritate uel prælia ſuſcipiebãt uel bello abſtinebant, qui etiam decreta Conſulum & arcana conſilia ſæpiſſime exequebãtur cum fide & cura. Conſulibuſq; functis cõſulatu & finito magiſtratu, legatos uelut legationis munere functos honore abire oportebat, qui quidem plerũq; ex plebe aut patribus, nõnunq̃ pretorii aut Conſulares fuere. Etiam pretores urbis quiq; antea conſulatum geſſiſſent, & magnos bello uiros functos honoribus & triũphis homines fidos acceptoſq; legatiõis munere fungi comperimus. Illorũq; procuratiõe & cura prouincias ab hoſtili incurſu defenſas, & ſæpe in officio retentas fuiſſe, quorũ etiam authoritas tam in adminiſtranda prouincia q̃ ducendo exercitu acieq; inſtruenda, & quãdo eſſent admoturi copias, tanti fuit, ut abſentibus, uel impeditis Conſulibus ſummã imperii tenerent. Conſiliorũ & fortiũ factorum ac meritæ uirtutis & ignauiæ cuiuſq;, qua cura, qua fide & diligentia quaq; diſciplina militari, duces exercitui & caſtris prefuiſſent, ſiquid fictum uanũq; aut parũ integra ueritate afferrẽt, locupletiſſimi teſtes erant, ſoli deniq; geſta Cõſulũ diligenti eſtimatione perpendere, & penſitare debebãt. Tum Conſulibus laborãtibus aut morbo implicitis uel fato perfunctis ipſi supereſſe & munia obire poterant. Namq; ipſorum erat officiũ fiduciariã rei publicæ operam dare, poſt. Cos. prætoſ

rem ue, non tamen idem iuris & poteſtatis habere, ne imperatorias ſibi par
tes uendicarẽt. Siquidem legati munus eſt, omnia ad preſcriptũ imperiũq;
Conſulis agere, Imperatoris uero ſummæ rei conſulere & liberũ tenere impe
rium, eo conſultore & miniſtro. M. Claudius legatus contra literas. L. Cor
nelii Cos. de pugna aduerſus boios ad Senatum magnifice ſcriptas, priuatim
de Conſulis negligentia pluribus per literas ſignificauit, quæ illi mox exi-
tio criminiq; fuerunt. Namq; illũ criminando effecit, quo minus. L. Corne
lius de Boiis triumpharet. Ipſiuſq; denegati triumphi teſtimoniũ legati, pre-
cipua cauſa fuit, Quanq̃. Cn. Mallius, contradicentibus decẽ legatis in cri-
men adductus acta per ſe cauſa in Senatu, crimine abſolutus, de Gallogrecis
magnifice triumpharit. Quin etiam ſiquid per legatos in prouincia abſenti-
bus Coss. & dum eorũ uicem gerũt fortiter ac dignũ laude & triumpho ge-
ſtum foret, poterat ſine Conſule ſolus legatus ſuo iure & merito triumphare.
De parthis & Pacoro Ventidius. M. Antonii legatus ſine Antonio licet no-
uo exemplo triumphauit. Caius etiam Marius legatus Metelli Conſulis, ip-
ſum criminando effecit, ut poſt habito Metello, de Iugurta triumpharit, ante
cuius currum, cum duobus filiis ductus eſt in triumpho. Quin etiam patrẽ
filio legatum fuiſſe, & fratrem fratri ſepiſſime cõpertũ eſt. Q. Fabium Ma-
ximũ: Q. filio Conſuli legatum aduerſus Sãnites ad ſueſſulam obuiam pro
diſſe, & cum experiri uellet an ſciret Conſulem agere, iuſſum ab eo obſequiũ
preſtitiſſe & equo deſcendiſſe, Authores memorant. P. q; Scipionẽ cui Afri-
cano fuit cognomẽ. Scipioni fratri aduerſus Antiochum Conſuli deſtinato
legatũ ueniſſe, tantũq; authoritate effeciſſe, ut uicto antiocho & pace Eume-
ni conceſſa, frater cuius legatus uenerat de Antiocho & omni Aſia triumpha
rit, ob Aſiamq; a ſe uictam Aſiatici cognomẽ reportarit. Illud quoq; notatũ
eſt, quoties Conſuli prorogatum fuiſſet imperiũ etiam legati munus ad id tẽ
pus diffundi ſæpe & prorogari. Aiaduerſumq; & illud, a primis originibus le
gatum proconſulis ſine equo ingredi conſueſſe. Poſtea uero a Seuero inſtitu
tum, ut in uehiculis ſederẽt, & ſiue morte obita ſiue caſu legatus, in prouincia
eſſe deſiiſſet, legationis munus ſolum Conſulem ſine Senatu dediſſe. Ipſũq;
Conſulem aut Senatũ unum plures ue legatos, Imperatori impedito qui ui-
cem ſuam gererent, & rebus gerendis ſufficerent ſæpius creauiſſe, comiteſq;
expeditionis dediſſe. C. Cæſari Imperatori, cuius in re militari præcipua uir-
tus fuit, dum contra efferas gentes bellum parat, decem legatos cõſilii ſocios
decreuit Senatus, quibus adiutoribus & miniſtris magnas res geſſiſſe fertur.
Pompeius quoq; bello pyratico, cõtra tot ꝑdones & cõmunes hoſtes omni
genere rapinarũ graſſantes, cum ſolus ſupreſſe nequiret, quinq; & uiginti le-
gatos accepit, tam & ſi aliquando ſolus ipſe legati munus obiret. Q. etiam
fuluio Conſuli graui uulnere affecto, cum exercitui & caſtris preeſſe nequiret

aduerſus Hānibilē. ex patrū decreto tres Legati additi fuere. Q uinctiā in ex
peditionē iturū Conſulē, plures et ultra ſex Legatos Comites duxiſſe cōpertū
eſt. quibus lictores cum faſcibus pro muneris dignitate publice dabantur, q
illis uelut publico magiſtratui præcedebāt. Subſequtis poſtea temporibus in
tantū legatorum munus proceſſit, & ad id faſtigii deuenit, ut quoties laborā
tibus prouinciis ſubſidia mictenda forent aut ſiquid publici priuatiq; negocii
maneret, ubi plurimū laboris & periculi impenderet, ea frequēs Senatus per
legatos decerneret, illiſq; prouinciæ adminiſtrandæ, munus curamq; delega-
ret, quæ libera dicta legatio eſt. Nam ſolis ſine Conſule aut prætore legati mu
nere fungebantur. Q uæ etiā legatio a Senatu uel populo ſæpiſſime daba
tur his qui honeſtam proficiſcendi cauſam aut pretextum fugæ per ſpeciem
honoris quærerēt, quo honoratius eciperētur. Q uin & ſcriptum legimus
obſeruatūq; fuiſſe, legatos legionū non in Senatu modo ſed a ducibus exer-
cituū plerūq; creari, qui ſingulis pluribuſq; legionibus prepoſiti, illarū admi-
niſtrationē curamq; gererent, qui ſiquid per occaſionem & licentiā dignum
aīaduerſione admiſiſſent, poterat eis legationis munus abrogari & de gradu
deiici, quotieſq; quæſtor cum legato Conſulis, cōcurrit, in eiſdem actionibus
& pari cauſa, queſtor tanq̃ plus ferat honoris, preponi ſolet. Nec modo Cos.
ſed & pretorem legatos in prouincia unū plures ue habere, quorum cōſilio ni
terentur niſi prætores urbani forent, quibus nihil opus eſſe legatis cenſuerūt.
Illud quoq; proditū eſt, legatum qui in Africam accederet, ſiquid opere pre-
ciū aut dignū laude in prouincia admiſiſſet, haud multo poſt, inculpatæ uitæ
teſtimonio illam proconſulē adminiſtraſſe. Tum ſi quādo in acie uel caſtris
urgentibus hoſtibus conſulto opus foret, per legatum qui ſummæ rerū pre-
erat & primas tenebat, poſt Cos. rem ad Conciliū deferri, ubi legati legio-
num, primores centurionū queſtores Tribuniq; & prefecti caſtrorū conſul-
tantes capita conferebant, & quicquid opus erat facto, cōmuni animo conci-
lioq; decernebant, & demū ut erant ſententiæ legati iudicio imperioq; ſancie-
bant. Ab exteris uero Ageſylaus proditur tanti legati munus feciſſe, ut quam
uis Imperator maximus legatorū tamē officia obire, non dubitarit.

Q ui Magni dii, qui cōmunes aut indigetes dicti, quæ ue deorum cognomē
ta & Iunonis Romæ templa fuerint. Caput IIII.

D Eorum quos priſci coluere, nomina poteſtateſq; multipli-
ces olim ueteres ſtatuiſſe haud ambiguū eſt. Nam quidam
ex his magni quos Greci τιους μεγαλως, uocant, plerique cō-
munes dicti ſunt inferioris notæ. Magni fuere Iuppiter, Mi
nerua, Mercurius, quos e Samothracia in Italiam Aeneas
attulit. Alii maiorū gentiū deos duodecim ſtatuere. Hi ſue

re, Iuno,

te Iuno, Veſta Minerua Ceres, Diana Venus, uirorũ autem. Iuppiter, Mars Mercurius. Neptũnus, Vulcanus, Apollo, qui etiam dii penates, ab Enio appellati, magniq́ dicti, uel quod reliquos genere famaq́ precelleret, uel qđ infinitæ poteſtatis forent. M. Varro Celum & terras, principes deorũ. Aegyptii Serapim & Iſim. In latio Saturnum & Opem, pleriq́ deos penates magnos opinati ſunt. Dixere aũt penates, per quos ſpiramus, & corporis & animi uires poſſidemus, Hos dicũt eſſe Iouem in medio Ethere Iunonẽ in imo, in ſummo uero Mineruã, Alii Apollinẽ & Neptũnum. Martem uero Bellonam & Victoriã, comunes & Vſitatiores deos nũcupari, ea ut dicunt cauſa, quod omnibus preſto ſunt, & modo ab uno nunc ab alio beneficia conferri, & paſſim homines iuuari putãt. Nõnulli matrem deum, Solem, lunam. Plutonẽ & Martem, cõmunes dixere deos, quod hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curaq́ obſeruãtur. Nam Perſe ignem deũ colunt. Scythæ precipuum deorũ Martem, cui equos ĩmolant. Maſſagetæ & pæni Solẽ, & lunãt Alii plutonem uelut præcipua numina uenerantur, Licet ſolem Perſarũ, lunã Græcorum præſidem nõnulli credant. Varro autẽ, qui magna hæc inquiſitione collegit, ex omni deorum turba quos ſupra triginta millia fuiſſe auctumat quoſdam ſecluſit quos ſelectos nũcupauit, Hi fuere, Ianus, Iuppiter Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, luna, Diana, Venus, & Veſta. Illoſq́ ſelectos uelut uſitatiora numina appellauit. Geniales uero deos multi putant. Aquã terrã ignem & aerem, his addunt Solem & lunã, ex quibus ſeminibus gignũtur omnia, quibus natali die, quiſq́ ſacrum facit, quod gignendarũ rerum uim haberent, qui genius deorũ filius & parens hominum habetur. Tam & ſi binos genios ab ipſo natali die cuiq́ mortali deorũ munere dates, bonum ſcilicet & malũ. Empedocles reputant, menander unũ. Alii Iunonẽ & Genium ſuum ſingulis dederunt, quaſi preſides & propugnatores. Lares quoq́ inter deos receptos fuiſſe, multorum teſtimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuatarũ ædium triuiorum uiarũq́ atq́ urbis curam agunt, Ideo preſtites nũcupari. Hos Egyptii quatuor fuiſſe putãt quos ſimul atq́ in lucem æditus fuiſſet homo, illius peruigilẽ curam agere opinãtur quorũ nomina Dymon, Tychis, Heros, & Anachis. Fuitq́ Platonis opinio homines qui ſumma integritate uixiſſent, poſt fata effici lares, Si uero improbi deteſtabileſq́ fuiſſent, lemures. Ipſe enim trinas fecit deorũ ſpecies, ex qbus unus eſt, ſummus primus & ſolus deus. Alteri medii ques Celicolas uocat. Tertii qui diis ſunt minores, Celicolis maiores. Dæmones uero miniſtros deorũ, cuſtodes autem hominũ putauit. Dii nempe ruris & agricolarum quos uitæ agreſtis homines & ruſtici coluerunt, Hi ferunt. Iuppiter, Tellus, Sol & luna, Ceres, & liber, Rubigus & flora, Minerua & Ve

nus, Lympha & bonus euentus, qui morbos uaſtitudinē calamitatem intē-
periesq; depellunt. Preter hos fuere dii indigetes, qui ex hominibus in deorum
numerū aſciti propter eximias belli paciſq; artes, quod de genere humano be
ne meriti eſſent, poſt mortem numinibus æquari celebrē poſteris memoriā,
reliquerūt, ut Hercules, & Aeneas quem uocant indigetē, Caſtor & pollux.
Eſculapius & Romulus atq; alii quidum uixere functi laboribus, ob fortia
facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultiq; ſunt, ut ex ho
minibus in deorū cetum aſciti pro diis celebrarētur & colerentur, quos uelut
aſcripticios & nouos incolas poſt fata in celum receptos putauere, Fuit enim
hæc cōſentiens obſeruatio, præcipue apud Lacones, ut eximios preclaroſq;
uiros qui obuiam eundo periculis rē publicā auxiſſent, ob Egregia facinora
ciuibus & patriæ exhibita, ut gratiā meriti redderēt, in deorū ſedes receptos
conſecrarent & in celū tollerent. Illiſq; diuinos honores & humano faſtigio
ampliora decernerent. Templaq; flammes puluinar & aras, ac ſedes inmor-
talitatis exhiberent. Greci uero propter beneficia, uiuentes etiam celo conſe-
crare, & īmortalitate donare conſueuerūt, quod Apotheoſim dixere. Sicut de
Platone & Ageſilao legimus, atq; aliis qui in cetu celeſtium recepti, in uita di-
uinos honores meruere, illiſq; certamina, ludos & ſacra āniuerſaria dicarūt,
tanq̄ numinibus aut Heroibus, Illis preſertim qui Tyrānos exegerunt aut
uindices libertatis fuerunt. Hiq; tanq̄ mortale faſtigium egreſſi omniū con-
ſenſu in conſilio celeſtium aſciti pro diis haberi & coli cepti ſunt. Hinc etiam
Romani, Cæſares quorū opera & uirtute res Romana creuit, & imperii fines
late propagati ſunt, poſt funera īmortali memoria conſerarunt, & indeos re
ceperunt, qui ob eternam gloriā dii indigetes dicti, nominibus plerūq; muta
tis & nouis cooptatis. Siquidem Romulus Q uirinus, Ino Matuta, leucho
tea Albunea, Melicerta palemon & portunus, leda Nemeſis, Circe Marica,
Nerlila Hora, Rhea deorum mater Idea Dindimena, Philena peſſimuncia,
& Cybeles ac Berecynthia dictæ ſunt. Indi uero Iouem pluuialem & Gan-
gem flumen, uelut indigetes deos, carmine inconditо uenerantur, Meroitæ
Herculem Pana & iſim, Germani Tuiſtionem, deū terra æditum & Mānū
filium, Aſtynphaliſſi Achillem, Perſæ amanū & Anandatū, Veneti Diome
dem inſtar numinis habent, cui etiam candidum īmolabant equū. Sicut Egy
ptii Iſidem, Mauri Iubam, Pæni Vranū, Maerdones Gabyrū, latini faunū
Siculi Adranum, lybici pſaphonem, ne omnes percenſeā deos, Is enim pſa-
phon cum deſpectiſſimus eſſet & ultimæ notæ, uocales aues edocuit hæc uer
ba eloqui, Magnus deus pſaphon, quibus dimiſſis in lucos audita uoce apud
rudes populos eſt pro deo habitus. Traces zamolxin, Syri aſtartem Adad
& Agartin, Arabes Dyaſarem, Horici Tibilineū & Afri Celeſtum, Egionen
ſes maceranas deas, & gens iuxta Naucratim ægypti Theutum, uelut pre-
ſentiſſima numia

ſentiſſima numina coluerunt, qui omnes ex hominibus poſt funera diuinitate donati, diiq; indigetes poſt conſecratione͂ habiti ſunt. Quam quide͂ ſic fieri nouimus ut Imperatore qui referendus in deos & conſecrādus erat, uita functo, Pyramin tabernaculi formā conſtruere͂t, quod auro & æbore. Signiſq; & tabulis pictis exornatū mirifice, alio deſuper breuiori uſq; ad terciā contignatione͂ erigebant, aquila cum omniū odorum aggeſtu in ſummo culmine locata. Lectoq; conſtrato purpura & auro, in quo defuncti effigies iacebat. Senatus equeſter ordo ac uiri triūphales quiq; ampliſſimos honores geſſerant procedentes lectum deferebāt in pyram, cum carmine & hymnis, omnibuſq; humanis diuiniſq; aggeſtis honoribus. Demū incenſa pyra cum uapore & fumo aquila agitata/e ſummo culmine tabernaculi, aera peciſſet, religio incuſſa fuit, Ipſius animā per inane celū peciſſe ipſumq; defecato quod mortale erat & caducum, in numero celeſtium & cōcilio deorum recipi & haberi. Quam cōſecrationem Apotheoſin Greci nūcuparunt, qui deinceps inter diuos relatus pro deo colebatur. Fuitq; Senatus conſulto cautū, ne quis ex Ceſaribus niſi ex decreto patrum inter deos referretur. Mirum tame͂ de Dioclétiano proditur, qui ſponte depoſito imperio, nonū poſt ānum, primus ſine imperio populi iuſſu, patribus authoribus, celeſtes honores, & Apotheoſim meruit. Et de Conſtantino maximo qui diuerſarum religionum aſſenſu, ab Ethnicis inter diuos relatus fuit, & a Chriſtianis inter ſanctos. Feruntq; magnū illum Ageſylaum, cū a Thaſiis apotheoſi honoratus & inter diuos relatus fuiſſet uiuens, illos interogaſſe, ut ſi deos faciendi poteſtatem haberent, prius ſe ipſos conſecrarent, poſtea ſe deificarent. Contra Empedocles, nā tanto ſtudio captus fuit ut pro numine coleretur, ut in medium ethnæ incendiū uiue͂s ſe deiiceret, inter cæteros proditur Eutimus poeta locris oriundus, oraculi iuſſu, uiuens cōſecratus, & inter diuos relatus. Patrios uero dixere deos qui ſingulis urbibus preſunt, illarumq; preſides & propugnatores ſunt. Vt Apollo & Minerua Athenis, Ilienſibus, & Gnoſiis, qui inde illam oriundā ferunt, licet Alalchamenii ſuam dicant, Thebis Boeociis liber & Hercules, Iuno Carthagini quam humano cruore placabant, eademq; Samo Sparthæ et Micenis, atq; argis ubi nata fertur, Venus Cypro & Papho, Apollo Rhodiis, lemno Vulcanus, Naxus libero, Ideq; Apollo delphis, Thenarus Neptūno, Cizicenis Pallas quod ea urbs pro dote illi fuerat, Thenediis Tenens deus, Alabadenſibus Alabandus, Cretenſibus Diana, quam Brithomarte͂ uocant, Theſpienſibus & Parianis cupido. Romanis uero Mars, qui præcipuo honore inſignes a ſuis ciuibus colebantur eximie, quāuis numen quod urbi preeſſet, palam facere nefas putarent, ne euocationes quæ ad auertenda numina, quæ urbibus preſunt, fieri ab hoſtibus ſolent, ipſis aliquādo innoteſcerent. Erat enim uetus mos, ut in urbium obſidione ubi ab ultimā dimi

cationem uentũ eſſet, tutelares deos, ſub quorum præſidio urbs foret, certo
carmine & uerbis conceptis, in nouas ſedes euocarẽt, templaq; amplicta & ſo
lemnes aras illis promitterent, nefas opinati deos urbium præſides, urbe ho
ſtiliter directa uelut mancipia captiuos habere. Perſis uero & Aegyptiis nul-
los patrios habere deos in uſu fuit, quod euocationibus illos migrare ex oppi
dis & ſine tutela deſeri timerent. Alii uincla & Cathenas ãnectebãt diis. Nõ
nulli ſponſores a diis petebant, ne euocarentur & abirent. Tyrii enim obſidio
ne preſſi, Herculis Simulacrum quod magna religione colunt, ne urbem
deſereret, aurea cathena deuinxere, Neq; ſolum inſignes urbes cõſpicuæ ma-
gnitudinis, ſed oppida pene deformata & modici uici, ne hoſtili uaſtarentur in
curſu patrios deos coluiſſe feruntur, Siquidem Cruſtumini Deluentinũ pe-
culiarem habuere, Narniẽſes Viridianũ, Aſculani Ancariam, Volſinienſes,
Hurciam, Otriculani Valentiam, Sutrini quoq; Noreiã. Sed tam & ſi pecu
liaris Iuno Carthagini fuerit & precipuum numẽ. Romæ tamen nõ mino-
ris obſeruãtiæ cultuſq; habita eſt. Quippe q̃ cordi Romanis & q̃ regali ma
gnificentia culta celebrataq; ſit, illud argumento fuerit, quod poſt initũ con
ſulatum Conſules: Iunoni Soſpitæ ſacrum faciunt. Quodq; ſingulorum
menſiũ kľs precipue martias ſuo numini dicarunt & ſanctas habuerũt, quare
matronalia dicta quod matronæ illas celebrãt, pro coniugiis & ſacrum faciũt
quodq; ea die Iunonis ædes coli cepta fuit, Sicut Aprili menſe Veneri matro-
næ myrto coronatæ lauant, eius uariæ poteſtates & nomĩa fuere. Nã & Cu-
retis, lucina, Matrona, Regina & Opigena, quod parturientibus opem fert,
Hera, Interduca, Cinxia, Hippia, a Tuſcis Cipra, a laurentibus kalendaris, a
Corynthiis Anetiſtos dicta eſt, quam & matrẽ deum nũcupant, alii pelaſgã,
Sicut Venus, Cypris, Adonis, Verticorda, Aphroditis, Ab Aſſyriis Milicta
ab Arabibus Alicta, a Grecis pitho, ab Heleis Vrania, a Scythis Arginipaſa
a Cypriis Barbata, etiam Calua Armata, Pandemus, Apoſtrapha, & Calli-
pygos, a Thebanis prepotens, a Perſis quoq; Mitra Appellata eſt. Nec mi-
nus Apollinem nominibus uariis uocatum ferunt. Quippe apud Athame
nos Titan, apud Aegyptios oſiris, a Perſis ubi in antro colitur Mythra nũ-
cupatur, a lydiis lymios ab aliis Eleus. In Taurominio Archigetes, a Syra-
cuſanis Themites, a Græcis Tyreos cui ſacrum ante fores faciũt, apud Pachi
ni incolas lybiſtinus, a Scythis Oeteſyris a leſbiis Myriceus, quod myrices
hoc eſt uirgas teneret, apud Sparthanos Carnius dictus eſt, ab Athenienſi-
bus patrous & Alexicacos, a Myleſiis & Deliis Vlios & Peonicus, In Archa
dia Epycurus, apď Heleos obſophagus, Ab aliis lycius, Phebus, Phaneus,
Iſmenus, & ortus dicebatur. Obſeruatumq; apud Thraces lacedemonios
& Boeocios fuit, Apollinem & liberum patrem eadem ſacra habere hiſdẽq;
honoribus coli. Batho uero Siculi Moricum dixere nomen, Arabes, Oracal
et Adoncum,

et Adoneū, Aliī lyeū, Herebintū Sabaziū, lacedemonii Scythitem & Mili
chiū uocitarunt, cuius faciē muſto intingere & ficis ornare uetus mos erat.
Tradūt quoq; Mineruas diuerſis cognominari noībus. Nā & Trigemina,
Glaucopis & Sais ab ægyptiis appellatur, a Myleſiis Aſiſia, apud quos mi
rificum fuit templū, a Grecis Arthemis, a Cretēſibus Dyctina phebe & Dia
na, a Siculis lien quia parturientiū ſoluit dolores. Prima enim fertur Iouis fi
lia, Secunda nilo orta quā ægyptii Salete dixerunt. Tertia quam Arrhades
Chorion nominās, quarta pallātis que patrē interemit, ipſam uiciare conan
tē, cui pinnarū Talaria affinxerunt. Mercuriū quoq; multiplici ferunt uoca
tū nomie. Nam Galli Theutatē, Egyptii Their appellarūt, quos quinq; nu
merari pleriq; autumāt, ſicut Vulcanos plures, Cybelem quoq; alii Rheā
dixere, alii Berecinthiā, pleriq; bonā deam. Iſidem uero phriges peſſimūticā
matrem deū uocant. Attici Cecropiam Mineruā, Cyprii paphiam Venerē,
Cretes Dictynnā Dianā. Siculi Stygiā proſerpinā. Eleuſini uetuſtam Cere
rem. Alii Iunonem, nōnulli Bellonam, pleriq; echatē. Prima uero Iunonis
ædes a Camillo dicata eſt in Auentino, quæ cæteris longe multūq; preſtitit,
ad quā Simulacrū Iunonis Veientanæ allatū memorāt, quam Reginā no
minatā uolunt, Altera in Capitolio iuxta quam ſacri anſeres paſcebātur, quæ
& Regina dicta eſt. Tertia in Arce cognomento monetæ in area in qua M.
Mallii Capitollini domus fuit, quā a. L. furio Dictatore uotā nōnulli memo
rāt. Nā cū nouo motu tota urbs contremiſceret, & qbus piamentis, cui ut
deo ſacrum fieret, nō dignoſcerent, ex arce uocē auditā ferunt monentem ut
ſue plena ſacrum Iunoni, & procuratio fieret, Inde Monetæ nomē datum,
Nouimus quoq; in uico iugario aram Iunonis Iugæ conſpici quæ cōiugiis p̄
eſſe dicebatur, ſicut Cinſia & Gamilia iuno a nubentibus ſancte colebat, cui
ſacrificantes obſeruāt, ut bylem a uiſceribus hoſtiæ dimoueāt, illamq; iuxta
arā defodiāt loco abdito & operto, ut ſignarēt ſine bili matrimonia eē oporte
re. In exqliis quoq; laciniæ Iunonis tēplū fuit, & in foro olitorio ara Iunonis
Matutæ. Edē i palatio etiā Iunonis Soſpitæ ſūmo honore cultā inuenimus
iuxta tēplum Cybelis cuius aram Nūme legibus pellex tāgeř uetabat. Nam
in colle Viminali & inporticu Octauiæ Iunonis tēplū & arā fuiſſe uulgo p
ditū memoriæ eſt. Neq; omictēdū noua religiōe & barbara cerimonia apud
diuerſas gētes Iunoni ſacrū fieri. Nā lauini tēplū Iunōis erat et iuxta ſpecus un̄
pdiēs draco uirginis manu paſcebat. In Syria in fano ātiqſſimo ſacerdotes dū
Iunoni ſacrificāt īuicē digladiant, ſicut Corybātes ī ſacris magnæ deæ, et in tē
plo Dianæ apd Ariciā, apd Crotonē ſacerdos breui ſcuto ſupſtās ſacrū facit,
et uictimā Iunōi cedit. In Samo niſi hitu nubētis et nuptiaꝝ ſolēnibus ꝑuatis
Iunoni ſacrū facere nō licet. In ſtymphalo Archadiæ Iunoni triplex ſacrū ex tri
bus cognomibus ſituaū uelut puellæ, alteꝝ ut Ioui nupte, tertiū uelut uiduę.

Sami quoq; ut dicata Iunoni templa lyſandria uocent, Senatus conſulto cau tũ fuit, et Argis in ara Iunonis, nulli externo aut peregrino ſacrum facere per mittitur.

Ex quibus oppidis quibuſq; regionibus aut terrarũ oris ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euaſere. Caput V.

EX multis magnis animis ampliſſimiſq; ingeniis, quę unq̃ uidimus aut legimus, illorũ qui ſtudio diſciplinarũ exteras nationes conquiſiuere, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudoxus, Democritus, Pithagoras, Archita, & Plato, clari ſapientia, qui ad Gynnoſophiſtas ſpectãdoſq; ſiderũ motus, diſciplinaſq; ediſcendas tanq̃ ad mercaturã bonarũ artiũ profecti ſunt. Is uero Eudoxus ſummus perhibetur aſtrologus, qua tempeſtate, Galli ſenones urbẽ peruaſtarũt, Pithagoras Tarquinii ſuperbi tempore uiguit. Platonẽ uero poſt quadringenteſimũ urbis annũ ad Dionyſium ueniſſe fama uulgauit. Archita autem dũ diſcendi ſtudio flagrat multas per oras peregrinatus, captus a pyratis & uenũdatus eſt. Sic Thales ille Mileſius cuius ſunt mlta & mirãda inuẽta, deinde Solõ & lygurgus, ut legũ ſanctionũq; quas tulere cauſas rõneſq; curioſius pẽſitarẽt, aliiq; illuſtres uiri, nol lũ uitæ cultũ aut paratũ requirẽtes, ptim Egyptios & Ethiopes, partim Syros Arabas, Perſas, Parthos, Hyrcanos & Indos, oẽs deniq; terrarũ fibras ac diuerſi orbis ultimas oras rimãdo, nihil inexpertũ reliq̃re, dũ ſtudia bonarũ artiũ, & ueri cognitionẽ undiq; emẽdicarẽt, ita ut ex oĩbus ſapientiſſimis uiris quos ulla unq̃ tulit ætas, in patrio ſolo pauciſſimos funeratos ìuenias. Quibus exculti doctrinis, tñ proceſſere, ut multa ingeniorũ doctrinarũq; monumẽta poſteris reliq̃rint. Suaſq; nõ urbes modo & oppida, ſed regiões & gentes magnis noĩbus nobilitarint. Præcipue uero Myletus Ioniæ, mltiplici doctrina prædictis uiris excelluiſſe fert. Nã & Thaletis aſtrologi qui inter ſapiẽtes adnominat, Anaximenis philoſophi mathematicorũ nobiliſſimi q horologiũ oſtẽdit primus. Thimothei muſici & Anaximãdri phiſici, Nechatei Hiſtorici atq; Eſchinis Oratoris q magno in precio fuere, aliiſq; ſcientiſſimis uiris floruiſſe fert. Ingenia quoq; Aſiatica ſua laude fraudẽda nõ ſunt. Ex hac enim poeta Anacreon, Minermus, et Anthimacus claro preconio celebrati. Deinde Hyponax, & Sapho, atq; Alceus poetæ qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecateus, Herodotus, Ephorus, & Theopompus hiſtorici, aliiq; præcipua doctrina uiri illam ſempiternæ laudi memoriæq; cõmendarunt. Fuit præterea Cartheia ſeu Iulida, parua circa delon inſula clara ingeniis uiriſq;, ex ea enim Symonides Poeta qui ſcripſit multa preclare, & Bachilides, Deinde Heraſiſtratus medendi arte clarus cuius plura documenta ſunt. Atq; Ariſto Bionis emulus ex Peripathetica diſci-

plina duxere originē. Nec minus ex Bithimia & Cyrenis nō diſpari laudi cenſendi. Ex illa enim Zenochrates philoſophus Et Dioniſius Dyaleticus, Hipparcus & Theodoſius. Itē Theophanes orator, in cauſis forēſibus uerſatus egregie, & Aſclepiades medicus. Ex Cyrenis uero Callimachus qui ælegos ſcripſit primus, quo tēpore Liuius Poeta Romæ fabulā dedit, & Ariſtippus Socraticus Floruiſſe dicit, cuius filia Aretha tātū ingenio ualuit, ut poſt Ariſtippū ſcolas cū laude rexerit, & diſciplinas docuerit. Preter q̄s urbes, Tharſus, Alabāda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, uariis eruditionibus & doctrinis excelluere, ꝑpaucoſq; & ſummo ingenio uiros eduxere. Sed qd' eſt de Symoni de dictū, magni exempli illius caſus fuere, bis monitu diuū partim ruina, partim naufragio erepti. Aſclepiades uero publico ferē preconio, qd' freneticos & mente īminuta laborantes, concētu ſonorū, mirabili experimēto ad ſanitatē reuocarit. De Anachreonte inter mira exēpla fatū memoratur, & memorabilis illa mors, acino uuæ paſſæ ſtrangulati, quæ res infirmitatis humanæ nos cōmonefacit, fortunæq; uarietatis atq; imminētiū calamitatum, uitæq; uariis caſibus expoſitæ, magna nobis documenta dari.

Q uo apparatu & qua pōpa quātoq; ciuium ſtudio olim Romani Triūphos agerēt, q̄s ordo ſuari, & quæ in Triūpho ferri cōſuerant Caput VI.

QVæ triūphantiū pōpa & q̄s ordo fuerit, quātoq; oīum ſtudio & apparatu ducibus exercituum, poſt res feliciter geſtas Triūphus deferri cōſueſſet, intercilē ueteꝝ monumētis traditū eſt. In primis fuit obſeruatū, ut q impatores rebus bene geſtis, poſt multa facinora militaria domitis hoſtibus triūphū poſcerēt, pacatā prouinciā ſucceſſori in primis traderēt, exercitūq; uictorē & opimū ꝑda, teſteſq; uirtutis & ignauiæ cuiuſq; meritiq; & īmeriti Romā reducerēt. Inq; ædē bellonæ extra urbē Senatu euocato. (Neq;.n. triūphū petēti, urbē inire fas erat) de rebus a ſe geſtis magnifice, quæ opida q̄ſq; ꝓuincias bello iuciſſent, aut qbus cū hoſtibus ſignis collatis cōfliziſſent, quæq; egregia ipſi feciſſēt, quotq; hoſtiū millia cecidiſſent, oīa deniq; belli decora, ordine diſſerebāt, ubi legatos, Tribunos militū, Centuriones, milites deniq; exercitus, quo notior teſtatiorq; eoꝝ uirtus foret, adeſſe oportebat, ut meritæ illius uirtutis cui tātus honor debebatur, ſiquid ueri uanīq; referret, teſtes forēt. Auguſtus uero Octauius in tēplo Martis Victoris qd' in foro ſuo poſuit, Senatū de bellis deq; triūphis cōſuli, ut q; ꝓuincias cū impio petituri inde deducerent, In eoq; reuerſi ex ꝓuincia triūphorū inſignia deponerent, decreto ſanciuit. Tam & ii in Martio campo & in pratis flaminiis non ſemel de triumpho actum inueniamus. Apud Argiuos ex militia reuerſi duces, cum militum agmine totoq; exercitu. In Charadro extra

urbē concilium aduocabant. Ibiq; de militaribus donis quæ cuiq; deberentur, optimatū conſenſu decernebant. Sæpius tamē abſenti duci cum de rebus geſtis egregie, maxime cognitum eſſet, a Senatu decretus triumphus fuit. Cūq; res bello geſtæ triumpho digne uiderentur, prout erant ſententiæ populi iuſſu, patribus authoribus triumphū decernebant. aut ſi Senatus auerſaretur, per Tribunos ad populum ferri poſſe, populūq; citra Senatus authoritatem triūphos ſæpe decreuiſſe cōpeitum eſt. Valerio & Horatio Coss. uictis Sabinis & Volſcis, cum triumphus negaretur. L. Icilius Tribunus plebis de illorum triumpho ad populum tulit, qui primi ex ſcito plebis nullo decernente Senatu triumpharunt. Et M. Rutilio Dictatori de plebe homini deditis & uictis hoſtibus ſine patrum authoritate, ſolo iuſſu populi triumphare licuit. Tam & ſplures, cum Romæ aduerſante Senatu honos negaretur, in Albano honeſtos triūphos egiſſe legamus. Primuſq;. M. Papyrus Maſſo cū Romæ negaretur, in Albano, & alii illius exemplo triūpharūt. M. uero Antonio, magnæ inuidiæ fuit, qđ cū deberet Romæ, Alexādriæ de Parthis triūphauit. Et Domicio Enobarbo quod deuictis Aruernis, nullo decernēte Senatu elephāto uectus uelut triūphās totā Italiā peruagarit. Māſitq; diu mos Romæ de domitis nationibus & hoſtibus bello uictis triūphādi, ad probū uſq; impatorē. Is enim ultimus Cæſarū triūphaſſe tradi[illegible]. Poſt quē obliterata uirtute militari, cū uigor ille animi defuiſſet & imperiū deflexiſſet, nulli Ceſarū triūphaſſe legūtur, Quāuis alii Belliſariū q ſub Iuſtiniano meruit coronā, poſtremū oium triūphaſſe cōtendebāt. Fuitq; maxíe cognitū, a cōdita urbe ad Veſpaſianū & Titū, deuictis debellatiſq; nationibus ab ultimo urbe, Romanos p tot ſecula uiginti ſupra trecētos triūphos egiſſe. Exq; Sānitibus ſolū hoſtibus preualētibus, multiplici tandē clade effectis & debellatis, quatuor ſupra triginta triūphos iniſſe. Plurieſq; de Gallis q̄ de reliquo orbe terraꝝ, duces Romanos triūphaſſe. Et tā & ſi Romanis tantū ciuibus olim triūphus decerneret, Vni tñ Cornelio Balbo externo & Gaditano ob deuictos Garamātes tributū legimus. Mirūq; pdi de uétidio B.ſſo q ductus in triūpho, & mulio, eo proceſſit, ut Romanoꝝ primus felicitate mira de pthis triūpharit. Fuluius poſtea Tuſculanus cū & ciuis & Cos. Tuſculi fuiſſet, & ad Romanos trāſiſſet, tā feliciter egit, ut Tuſculū extra ſortē uelut puinciā aſſequtus triūphū Romæ de ſua patria egerit, eo ipo āno ciuitate donatus & Cōſul factus. M. quoq; ppenna Grecus homo, poſtea. Cos. de ariſtonico iuſtiſſimū Romæ duxit triūphū. Proditus tñ eſt fuluius flaccus tātæ moderationis fuiſſe, ut decretū ſibi triūphi honorē ob modeſtiā recuſarit. Et M. Fabius qa fratrē bello amiſerat triūpho ceſſiſſe. Tiberius quoq; Cæſar de illiriis parta uictoria, triumphare noluit, conſternata tunc ciuitate ppter uarianā cladē Sicut Marius deuictis Theutonis triumphū diſtulit,

conſpicatus patriam aduentantibus cimbris laborare. Septimius quoq; Se uerus, deuictis parthis, cũ pedum ualitudine laboraret triumphũ recuſauit. Igitur decreto triumpho Romani magiſtratus & omnes tribus obuiæ. Flamineſq; purpura & ſacerdotes ac põtifices apicibus uelati laudãtes gratãteſq; atq; uiri triumphales Cõſulareſq;, cunctaq; nobilitas & Senatus in pretexta & laticlauis, tũ omnis ſexus & ætas frequentes cum coniugibus & liberis in leticia publica, omnibus deniq; ordinibus effuſis cum gaudio ad excipiendũ uiſendũq; prodibant. Apud Athenienſes uero, ſi quãdo ſummi duces rebus feliciter geſtis urbem Inirent, non modo a magiſtratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum eſt. Sed deorum quoq; imagines producere obuiam, & diem uictoriæ conſecrare mos erat. Ingredienti deinde longo ordine. Montium fluminũ, oppidorum & urbium ſpecies quas bello peruicerat & ui expugnarat, precedebãt. Vrbes enim mõtes & flumina regioneſq; quas impatores bello domuiſſent in triũpho duci uetuſti moris erat. Quare T. Quintius Dictator, Preneſte ĩ deditionẽ accepto, ſignũ pneſte duxit triũphãs, & M. Marcellus, Syracuſas. Et Scipio Aſiaticus, centũ triginta oppidorũ ſimulacra uno triũpho detulit, & C. Cæſar Maſſiliã, Nilũ, Rhenum, Rhodanũq; ex auro & farũ ex ebore. Sepe etiã pre multitudine oppidorũ effictas turres pro expugnatis urbibus, captarũ ciuitatũ ſimulacra ferentes in triũpho, detulere. Fere Sylla cũ oẽs Aſiæ & Greciæ urbes bello domitas in triũpho duxiſſet, nulla Romanoꝝ oppida, aut ciuiũ imagines ducere uoluiſſe, Nõ ſic Cæſar. Nã imagines Scipionis petrei & Catonis inter Pompæ fecula repſentauit, Inter quæ tabellas grãdioribus literis inſcriptas, cũ titulis, in qbus naues captæ, urbes tributo affectæ, ſeruæ aut uectigales, in fidẽ ue accepte oppidaq; expugnata, gẽtes perdomitæ, & reges bello uicti cõtinebãtur. Tũ pegmata in tertium quartũq; nidum, uelut exertis ramis ſurgẽtia, & ſimulacra bellorũ artifici manu elaborata preferebant, ubi captarũ urbiũ præliorũq; effictæ ſpecies erãt. Vbi acies uictas & fugatas, pulſos cõſternatoſq; hoſtes. Caſtelloꝝ excidia, exercituſq; intra fuſos, urbes populari, ferro igniq; uaſtari, ædificia incendi, menia diſturbari, clauſtra reuelli, totaſq; imagines pliorum effictas facile erat cernere. His ſuccedebant ſpolia hoſtium, & captiua arma, tum currus ſpoliis onuſti, militariaq; ſigna ex domitis gentibus nõ erecta ſed inuerſa, Poſt hæc Cathapultæ Baliſtæ & tormentorum omne genus ui expugnatũ, ac belli apparatus, machinæq; ad urbiũ excidia, Roſtraq; nauiũ ui captarũ, naueſq; roſtratæ bello uictæ, præferebant. Quare Luculus longas & roſtratas decẽ ultra centũ in triũpho duxit. Preterea falcati currus. Clipeiq; inſignes & ſcuta, qbus. L. Papirius Dictator de Sãnitibus triũphãs foꝝ ornauit, tũ lecticæ aureæ. Eneaq; uł argẽtea ſigna, ex deuictis gẽtibus, quoꝝ ſupra ducẽta octuagitã & marmorea fere toudẽ. M. fuluius ĩ triũ

pho quẽ de Etholis & Cephalenia habuit, carpẽtis uexit. Curruſq; aurei uel argẽtei. Vaſaq; aurea & argentea omnis generis, Spoliaq; ciuitatũ ui captarum, tum coronæ aureæ & urbium dona & populorũ, quibus a ſociis & fœdere iunctis pro uirtute dux donatus fuerat, ſuo ordine ſequebantur, quarũ nõnullos ſupra octingentas, & duo millia detuliſſe comperimus. Quodq; auri uel argenti facti ſignatiq; ex manubiis & urbium ſpoliis partim rudibus maſſis quæſitum foret, id omne deferri in triumpho & perſcriptum in tabulis, in ærarium eſt condi ſolitum, legimus ſcipionem cui Africano fuit cognomen, bello Cartaginenſi ex preda, argenti celati pondo numero quadringẽta & uaſorum aureorũ pondo ducenta millia, Paulumq; æmilium deuicta Macedonia, uaſorum aureorũ, auriq; & argenti ſignati tantũ detuliſſe, ut ex illo populus Romanus tributum pendere deſierit. Quin etiam Herculis ſignũ ante triumphantẽ non raro in pompa uehi ſolere. Tum ſiquid uiſendum & memorabile atq; æuo priore incognitũ in deuicta prouincia fuiſſet, uelut rem ſpectatiſſimã nouo inuento una afferri cõpertum eſt. Veſpaſianus Iudea capta Balſamũ nunq̃ alias uiſam arborem, & Pompeius uicto Mithridate Hebenum primi oſtenderunt. Eundẽq; Pompeium tertio triumpho quem de Aſia & ponto habuit, inter ſolemnia. Alueum cum Theſſeris luſorium e gẽmis duabus magnitudinis miræ, nulla gẽmarum ad eam accedente detuliſſe & Aurelianum Ceſarem præter alia ſpectatiſſima Tygrides, Alces, & Camecleopardales in triumphi pompa oſtendiſſe authores memorãt. Prætere quæ, Elephantos aut equos in bello captos, ſimul & obſides qui a fœderatis gentibus & ſociis dati erant tanq̃ pacis pignora deduci notatũ eſt. Qui mos Syracuſanis frequens erat, ut captiuos equos tonſis crinibus, uictores autẽ lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos aũt Curius dentarus poſt Italia uictum fugatumq; Pyrrum quatuor captiuos detulit prims.uL. quoq; Cecilius Metellus rebus aduerſus pœnos fœliciter geſtis primo punico bello centum & uiginti. Et. P. Cornelius Naſica triumpho gallico, preter multa memoranda equorum gregem bello coptorum. Et Scipio Aſiaticus deuicto Anthioco ultra mille & ducentos heburneos dentes. Et Cn. Mallius deuicta Aſia, monopodia & Abacos ac triclinia erata ueſtem q; ſtragulam detulere. Poſt hos Tubicines multiplici ſono claſſicum canentes incedebãt, quos longo ordine candidi boues, tauriq; auratis cornibus infuliſq; & uictis ornati & auro, mox imolandi ſequebantur. Hos comitabantur ſuccinti adoloſcẽtes, aureas argenteaſq; patinas tenẽtes, quibus ſuccedebant Tribuni militũ, Centuriones, prefecti, equiteſq; inſignes, ac pedites uictoris exercitus, qui ob egregia facinora, & nauatam in bello operã, dona militaria meruiſſent. Nec non milites quorum ſpectatiſſima uirtus in bello fuit, quiq; ab Imperatore, Ciuicis, muralibus, Caſtrẽſibus ue coronis, Torqbuſq; aureis, phaleris aut

armillis donati erant, inſignes militaribus donis ſpoliis armiſq; fulgentes pī-
bant, ſequentibus mox legatis & Tribunis legionum in equis. Tum Reges
& captiui nobiles & ſiqui bello capti inſignes forent, precipue, hoſtium duces
contra quos indictum fuiſſet bellum ex tanto faſtigio deiecti, in uehiculis aut
ferculis, ceteri uero cateruatim uincti cathenis in ſeruicii notam precedebant.
Quare Pompeius magnus regum filios & obſides numero quatuor & tri-
ginta ſupra trecētos, pretuliſſe fertur, inter quos Tigranem, Ariſtobolum, &
Mythridatis filios quinq;, filias uero duas. C. queq; Ceſar Africano triūpho
iubæ Regis filium infantem qui mox clarus ingenio euaſit ante currum du-
xit. Et cum Catonis, Scipionis & petrei, aliorumq; imagines uariis caſibus af-
fectos detuliſſet, Pompei ſimulacrum deferri paſſus non fuit. Quod ſi mor-
te obita minime duci ualuiſſent, illorū imagines & ſimulacra per ſæpe delata
ſunt. Cum enim Scipio deuicta Carthagine Haſdrubalē. Et Paulus Emi-
lius perſeum & filios. Mariuſq; iugurtam regno deturbatos contra decus re-
gium duxiſſent captiuos in triumpho. Auguſtus poſt bellum Acciacum Ale
xandrino triumpho cum Cleopatram ducere nequiret, ipſius imaginē quæ
manu ſibi mortem conſciuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas pto-
lemeorum congeſtas tantumq; auri & pecuniarum inuexit, ut precia poſſeſ-
ſionum uenalium exinde duplicia ſtatuerentur. Proditumq; memoriæ eſt, lu
cullum triumpho mithridatico aureum Mithridatis ſimulacrum ſex pedum,
& Clypeum ex precioſis gēmis preter alia inſignia detuliſſe. Et Pompeium
magnum Pharnacis ſtatuam argenteam, ſuam uero ex margaritis, & ſigna
aurea tria, & alia myrrhina, coronaſq; ex gēmis & margaritis tres & triginta
adduxiſſe, Captiuoſq; belli iure uinctos duci noluiſſe, ſed patrio more ſuccin
tos ire iuſſit, quos exacta pompa regali munificentia liberos donatoſq; remi-
ſit. Scipio uero Emilianus expugnata Numancia, nec ſpolia nec predam nec
captiuos tulit. Quippe cum quicquid eſſet auri uel argenti & ſpoliorum, ac
precioſiſſima rerum, & demū ſe ipſos, Numantini cede & incendio abſumpſe
rint, nullaq; re niſi uictoria ipſe potitus fuerit. Id tamen in triumphali pōpa
ſeruatum memimus, ut cum de foro in Capitolium flecteret triūphans. Ho-
ſtium captiuos inſignes qui ſemina diſcordiarum & belli auctores fuiſſent, in
cuſtodiam detrudi iuberet, ut exacta pompa neci darentur. Quare cū Adia
torix tetrarcha Galatharum, quod in triumpho Acciaco ductus, ſeruato mo
re iugulatus fuiſſet cum filio, inſciente Auguſto, nimiū indoluiſſe Auguſtus
& lachrimas effudiſſe fertur, Hadrianus quoq; triumphū qui Traiano debe-
batur, cum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit. Quip-
pe triumphi apparatu precedente & omni preda, Traiani imaginem tanq̄
uictoris inſignis uictoriæ cuius ipſe dux & author fuit, in triūphali curru ue-
xit. Et quia Romulum patrum memoria captis Veiis, Veientium ducem ſe-

nio affectum in triũpho capptiuum duxit, inde & inter ſolemnia decrepitus
ſenex eſoletus & excors qui emula facie illũ mentiretur puerili bulla ornatus
ante currum duceretur aliquandiu manſit, Precone Sardianum ſenẽ procla-
mante. Nam Veios Sardianorum fuiſſe coloniam ueteres tradidere, Impe
ratoriq; triũphantiq; oleagineis ſertis ornati aureas coronas preferebant mini
ſtri, quæ his qui triumphum meritum procuraſſent dari aſſuerant. Vniuerſo
mox Senatu in albis pretextis iuxta currum longe maximũ triũphi ſpectacu
lum exhibente. Tum Citharedorum & Tibicinũ ſolertiſſimi artifices, quos
lydios uocant, canẽtes pſallenteſq; ibant coronati, In quorũ medio quiſpiã
pene delirus, qui inconditis locis ineptire uidebatur in talari ueſte, fimbriis au
reis & armillis ornatus, laſciuia geſticulatione uſq; ad ineptias riſus cõmoue-
bat. Inter quos Ciceriæ effigiem argutam & mãduci, magnis malis, ore hiã
ti cum crepitu dentium, aut petreiæ quæ ebriam anũ effingebat nõnunq̃ ad
hibuere. Tantaq; erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponẽdis rebus
ſuffectura non uideretur, plerũq; triduum nõnunq̃ dies integros & noctes to
tas in apparatu pompæ tributos legamus. Siquidem æmilius Paulus de Re
ge Perſa. Et Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharũt, Iulius Cæ
ſar quater eodem menſe, & Diuus Auguſtus tres egit triũphos continuo tri
duo. Ipſe uero triumphans cui tãtus honos dabatur, curru aurato ſublimis
atq; ornatu hũano auguſtior, quatuor inſignibus equis cæteris altior & ma
gnificentior uehebatur, precedentibus lictoribus coronatus in purpura, cum
inſigniis imperii & magiſtratus quem gerebat. Qui ut conſpectior uideretur
minio illini ſolebat, exemplo Aſſyriorum & medorũ, apud quos inungi ocu
los & faciem pingi ex Cyri inſtituto aſſuetum eſt, Perſarum reges Heirathe
cum adipe leonino. Et Ethiopum proceres minio colorantur, quo facie non
inuenulta ſed pro imperii maieſtate forma conſpicui fiant. Scire tamen licet
Romulum cum de ueientibus triumphauit, ſine curru egiſſe triumphũ. Pri-
mũq; Tarquinium priſcum, ut uero plures certioreſq; tradunt, Valeriũ pu-
blicolã quod Tuſcos bello uicerat quatri iugo curru triumphaſſe, Geſtamẽq;
triũphantiũ apud prius ſeculũ bullã fuiſſe, remediis ĩditis in ea quæ cõtra in
uidiam proiicerent. Poſtea Camillum quod antea licuit nulli in triumpho al
bentibus equis urbem iniſſe tradunt, Procedente mox tempore Põpeius ma
gnus triũpho Africano, & Diuus Cæſar gallico elephantis, & M. Antonius
leonibus ad currum preter aliorum inſtituta triumpharunt. Nero autem Cæ
ſar monſtrifico inuento Hermafroditas equas portenti loco ad currum du-
xit, Heliogabalus maiore inſania quaternis canibus, mox tygribus uectatus
fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currũ triũphauit, inter cæteros proditur Se-
ſoſtrix Egypti Rex regno inpotenti inſolens eo ferociæ proceſſiſſe, ut ſorte
ductos Reges annis ſingulis a currum iungeret, ut ea pompa per omnium
ora uectaretur

ora uectaretur triumphans. Quod non abſimile a Tygranis inſolentia ui detur, cui tanta fuit ſecordia ut Reges & Dynaſtæ ſeruilia preberent. Alexā der tamen Seuerus Imperator, cum de Perſis triumpharet non curru triumphali ſed pedibus ſequente curru quatuor elephantorum palacium aſcendit. Tarquinius uero Priſcus aurea tunica proceſſit ornatus. Pompeius Chlamyde magni Alexandri. Ipſos uero triumphātes myrto prius authore maſſurio mox lauro plexo, & ex laureto quod a liuia Auguſta pactum erat poſtq̄ Cæſares imperitarunt, deinde aurea coronari inſtitutum ferunt. Ex lauro autē ideo, uel quod ſpectatiſſima in monte parnaſſo uel quod fulmīe afflari nunq̄ compertum ſit. Quam quidem coronam, non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſeruum in curru eodem qui ſupra illius uerticem ipſam teneret poſt ſe habere tradunt. Suſpicari licet, uel quod oneri ferendo triumphantē fatigari minime uolebant, uel ut humanæ fragilitatis memor foret, cum iuxta aſſidere ſeruum in eodem uideret curru, ne per inſolentiā nimis ſibi placeret & triumphatu ſuperbiret. Quam quidē exacto triumpho in gremio Capitolini Iouis locare uel templis dicare ſolebant, quod beneficio deorum inmortalium de hoſtibus triumphare contigiſſet. Sunt tamē Authores in altera triumphā tis manu laurū, in altera teneri ſceptrum, dū triūphali uehitur curru. In eqs uero triumphantium ingenui pueri, aut uirgines non dum adultæ proxima cognatione iunctæ, ad habenas cognati & affines in ueſte candida, iuxta latera ſcribæ & miniſtri qui ducem ſequuti comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per uias effuſi, omnis ſexus & ætas in cōmuni gaudio, flores iacere, & paſſim diis libare, alii uictimas cedere, undiq; turis & odorum copia exalante. Poſt currum uero captiui ſeruitute exēpti & libertate donati ſequebantur, omnes capitibus raſis & pileati, quaſi effugiſſe ſeruicii tempeſtatem uiderentur. Quare T. Flaminii currum quide Macedonia & Nabide triumphauit, Romanoꝝ ſupra duo millia captiuoꝝ qui bello capti ab Annibale diuenditi fuerant, quos per uniuerſam greciā conquiſitos redemerat, liberi poſt liminio capitibus raſis ſequuti ſunt. Et Cn. Cornelio qui de inſubribus & Cenomanis triumphauit, turba Cremonēſium, placētinorumq; colonorum, ab eo obſidione & ſeruitute exempti pileati poſt currum inceſſere, Proditum tamē memoriæ eſt L. Furio qui in prætura de Gallis triumphauit nec captiuos preceſſiſſe nec ſpolia prelata nec milites ſequtos. M.q; Acilium de Anthioco & Etholis ſine militibus triumphaſſe & ſine exercitu. Fuere tamē qui traderent Tribunos prefectoſq; legionum, Centuriones & legatos, eqs aut carpento inſidentes, interdum pedibus in pompa triumphali currum proſequtos. Nam Tiberium triumphantē legati legionum cum triumphalibus ornamentis ſequuti fuere. Et Meſſalina poſt Claudii Cæſaris currum, carpēto uecta fuit. Et Aurelianus Cæſar Zenobiam uinctam aureis cathenis car

pento duxit, Poſt hec uictrices legiones militeſq; uictoris exercitus armati ac diuiſi in turmas pleni fortunarum gloriæq;, cum iocorum laſciuia, & carmine triumphali ludibundi & ſpoliis ornati, uerba & inconditos uerſus in triũphantem militari more iactantes ſequebãtur. Quare Camillus Romulus & parens patriæ ac conditor urbis, ſicut Marius Cymbrico triumpho tertius conditor appellatus eſt. Et Cæſar inter militares iocos a Nicomede ſubactus, & mæchus gallus, ſapſana quoq; ſe uixiſſe apud Dirachium milites in Cæſarem inter iocos cauillati fuere. M. uero Mallium in triumpho quem de Gallogrecis habuit, milites inter iocos uelut nimis indulgentem & ambicioſum taxa iere. Dumq; per urbẽ põpa & tantus ordo procedit, per uias perq; omnes aditus & deorum templa patentia paſſim tricliniis ſtratis omniũ generum ætatum & ordinum effuſa multitudo inter uota preceſq; ad aras diis libabant, Hoſtias mactabãt, Grates diis agebant, conceptãq; leticiam cantu & carmine ac letis acclamationibus ſignificabant, Donec cum omni apparatu cũq; his militaribus iocis per mediã urbem & uelabrum perq; ſacrã uiam leti & ouantes in Capitolium, aſcenderẽt, ubi tauros in pompa ductos in Iouis optimi Maximi templo ĩmolabat, quos prius q̃ de nece hoſtiũ ducis certiſſimis conſtaret argumentis triumphantẽ minime ĩmolare debere, multi arbitrati ſunt. Epulum poſt hæc magnificẽtiſſimũ & lautum omni apparatus genere ubertimis ampliſſimiſq; obſoniis ac ſumptu magnifico publice dabatur, in quo turdos & murenas inter obſonia apparari & uina præcipua atq; unguenta minio delibuta exhiberi conſuerant. Quare Diuus Cæſar merito celebratur, qui Africano triumpho præter obſonia apparatiſſima uno die in duobus & uiginti millibus tricliniorum inſtructis paratiſq; menſis epulũ regali magnificentia ac uini falerni amphoras centum, & Chii Cados centum populo dediſſe fertur, ubi ſex murenarum millia una cena exhibuit. Tiberius quoq; mille menſis prandium parauit. Ad illud etiam Coss. inuitari, mox ne uenirent rogari ſolebant. Scilicet ne quis maior triumphante honorem qui illi debebatur preriperet, utq; locus honeſtiſſimus triumphãti, cui tantus honos habitus eſt daretur, ut illum a cena omnis ordo & ætas officii cauſa, domũ ſine offenſione reduceret, quæ preſentibus Coss. alteri tribui non decebat. Interdum uero notatum eſt, Epulas, extructaſq; menſas ante domos in promiſcuo uſu rerum omniũ uictricibus legionibus quo agmine triumphantem ſequebãtur, exhibitas fuiſſe. Et poſt triumphum, ut gratia eſſet cumulatior aurum coronarium ex uictis bello gentibus, ob conceſſam uitam imperatori dari, quod quidem niſi triumpho recepto preſtari non decebat, pro eo quod pro corona triumphi a ſociis & bell ouictis gentibus quaſi uectigal dabatur, quod Adrianus primo Italiæ remiſit & in prouinciis minuit. Deinde uero Alexander Seuerus una cum negociatorio, populo illud dono dedit, Togas quoq;

gas quoq; & ſagula æraq; & dona multiplicia, ſingulis militibus pro meritis ab imperatore elargiri, In quo id ſeruatum eſt, ut quod pediti, duplex centurioni, triplex equiti daretur, una cum ſtipendio militari & frumento duplici, Tribuno uero multo magis, Animaduerſumq; & illud eſt, imperatorē cui belli ſumma cōmiſſa fuit, decreto iam triumpho anteq̃ urbem iniret, ſæpe Tribunos, præfectos, equites, cēturionesq; ob fortia facinora militaribus donis in primis ornaſſe & bene meritis præmia largitū eſſe. Ipſoſq; cum donis & inſigniis militaribus in pōpa triumphi præcedere triumphātem, nonnūq̃ ſe qui conſueſſe. Preterq; aſſuetos honores, uel locum i circo ad ſpectandū cū laurea & ſella curuli inter uiros triumphales conſulareſq; ſibi & poſteris, uel ut in ueſte triumphali ludos ſpectaret, arcumq; marmoreū nonnūq̃ ſtatuā in foro pedeſtrem aut equeſtrem ampliore ſumptu eum decretis & titulis honorum, In comicio, In Roſtris in foro in palatio in Capitolio, aut in cella Iouis (qui rariſſimus honor contigit) Senatum & populū triūphanti aliaq; inſignia uirtutum dona honoreſq; dediſſe.

Reſponſum Raphaeli Volaterrano, quare legum & cauſarum ſtudio intermiſſo in his mitioribus ſtudiis oblectaremur. Caput VII.

Q Verebat aliquando ex me dū Romæ agerē, Raphael Volaterranus uir inſignis doctrinæ & uirtutis, cui ad mores emendatiſſimos, grauitas libero homine digna non modicam acceſſionem faciebat, quid cauſæ foret, quod eū cauſarum patrociniis & foro, uſq; a pueritia eſſem additus, illis poſt habitis & quaſi forenſibus negociis præter miſſis, in his ſtudiis mitioribus ita me oblectarer, ut cauſarum patrociniis bellum indixiſſe uiderer, Cui hoc cauſe referebā, quod leges quæ ad cōmunē utilitatē æditæ ſtudio & labore maximo quæſitæ & meditatæ nobis forent, neq; ab his qui iura darent coli, neq; per inde ut oporteret precipi uiderem, dolerēq; iuri dicundo illos plerūq; preſidere, qui eas uel turpiter ignorarent, uel p gratiam & ſordes facile corrumpi ſinerent, & quibus ſeruandarum legum precipua īminet cura, hi maxime legum ſcita cōtemnerent, quibus rebus effici ut tot ſcita & decreta, ueterum monimentis nobis tradita maximiſq; īgeniis elaborata & tam penſiculate expenſa, unus homūculus nequiſſimus audaciſſimuſq; ignarus legum Iudiciorum & fori, qui magiſtratui preeſſet non salubri temperamento nec diſceptione ac iudicio, ſed auſu temerario & omni iure neglecto, ad ſuam libidinem per ſcelus & nequitiam euerteret, Horum nō minima exempla dicebam fore, ea quæ dudum experti uidimus. Nuper cum Romæ cuſtodias cognoſcerem, operepretium fuit uidere, quæ rerū miracula

monſtris & portentis ſimilia ac dictu faſtidiẽda, quæ ue turpidines, ad aliquo
rum libidinem admicterentur contra ius faſq́ꝫ. Siquidem ſacerdotẽ quẽpiã
in his nacti ſumus, grauem & ſanctum uirũ uita & moribus ornatiſſimum
hominẽ profecto honeſtæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere macera-
tũ, indigniſſimã fortunã ſubire coactũ, pro eo quod pecuniã ſibi traditã ab
eo qui illam furto ſubtraxerat, ut uero dño reſtitueretur, illius iuſſu manda-
toq́ꝫ reſtituerat, ſuppreſſo authore, ipſumq́ꝫ quæſtionibus ſubdi uidimus &
tormentis uexari, ut illum qui cõſcientia culpæ et ſpe ueniæ adductus, abſlu
liſſe confeſſus fuerat, palam faceret, delinquentẽq́ꝫ delicta quæ ille penitens
culpæ duxerat enũciaret, quo diſcrimine adactus pauper ſenior confitẽtis pec
catum & delinquentem enũciare coactus fuit. Quod quidem ſcripto iure ue
titum ſanctionibuſq́ꝫ & decretis interdictum eſſe conſtat. Rurſus aliũ in ma
ni ſcelere coopertum, hominẽ inpuriſſimum turpiſſimũq́ꝫ qui maximorum
criminum reus, teſtibus tabulis teſtimoniis & certiſſimis documentis conui-
ctus fuerat, que nec ipſe gloriabundus diffitebatur, quiq́ꝫ legum iudiciorũq́ꝫ
penis ſeuiſſime coercendus erat, ab eiſdem ergaſtulis, ſola præſidentis temeri
tate, nullo negocio dimitti & liberari, aliaſq́ꝫ audacias & turpitudines, ne di-
cam ſcelera indigna auditu, profatuq́ꝫ, quæ uix credenti nõ modo enunciata
ſed uiſa & comperta fuere, Iaſon mataſſalanus & Ludouicus matha cum ſa-
cerdotalibus quibus fungebant̃ muneribus cedere nollent, quæſitis occaſioni
bus ad inimicorũ libidinem tetro carcere uſq́ꝫ eo tenti fuere, donec illoꝝ ar-
bitrio ſingulis ornamentis fama & fortunis omnibus ex turbati quo ad illis
liberet excruciati ſunt, non uero iudicio, ſed preſidentis ſola temeritate & libi-
dine, ne proſequar uiros uitæ inculpatiſſimæ ſumma integritate & fide fal-
ſis criminibus circũuentos, ab impotentibus inimicis miſeros & laborantes,
in quos grauiter crudeliterq́ꝫ conſultum uidimus, uel ut afflictas fortunas in
uaderent, ipſoſq́ꝫ de poſſeſſione & antiquiſſimis ſedibus deturbarent, uel ut
inuidorum libidini obtemperarent, aliaq́ꝫ in miſeros ædita exẽpla, nulla pie-
tate in ſupplices & calamitoſos, eoſq́ꝫ innoxios turpibus iudiciis conflictari &
uſq́ꝫ premi ab his qui gratia & opibus plus poſſunt pollentq́ꝫ, alioſ uero Au-
thores manifeſti facinoris ne appellari quidẽ. Quæ cũ uiderẽ, patroniſq́ꝫ cõ
tra uim potentiorum aut gratiã nihil præſidii eſſe, nihil opis, fruſtra non in le
gum controuerſiis & ediſcendis tot caſuum uarietatibus tam periculate ædi-
tis tantũ laboris & uigiliarum ſuſcipere tantoq́ꝫ uos ſtudio fatigari dicebam,
cum ad ignauiſſimi inpuriſſimiq́ꝫ cuiuſq́ꝫ temeritatem qui iuri dicundo præ-
ſideret, quem leges uirum bonum eſſe uolunt, non equo iure, ſed ad gratiam
& libidinem iudicia ferri, decretaq́ꝫ legum tanto conſilio ædita, conuelli & la-
befactari uiderem.

Que ſit bona dea, & quæ a ueteribus illi ſacra fierent, quid ue Rubigalia floralia & Vinalia forent. Caput VIII.

INter eos quibus iſta indagare curæ fuit, ſæpe q̄ſitū eſt, quæ ſit bona dea cuius numē, tātopere coli a Romanis legimus, quod ſacrū a principio originū incoatū dū Imperiū ſtetit, incredibili cerimonia colebať. Multi putauere florā bonam deā eſſe, qui flauii ſeu fauni quondā uxor, uino madēs myrteis flagris a uiro ceſa, poſtea cū facti peniteret, & ipſius deſiderio tabeſceret, diuinis honoribus coli cepta fuit, in cuius ædē licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre nō decebat, in memoriam ueteris mulctæ, ſicut in Tenedo tibicinem adire Tenes templū, aut Achillis mentionem facere, ob ueteris ignomiæ memoriam uetabatur. Et apud Rhodios preconem accedere ad occidionis templum interdictum erat. Quidam Græcorum ex liberi matribus illam effinxere. Alii Medeam, pleriq; Semelē, multi proſerpinam putāt, Romani Driada fauni uxorem, cuius ne nomen quidem, uiros intelligere fas erat. Qui uero bonam deam dicunt fauni uxorem, illā tā illibatæ caſtitatis fuiſſe opinati ſunt, ut extra Gyneceū nūq̄ egreſſa nec uirū uiderit unq̄, nec a uiro conſpecta, nomēq; fando nullibi auditū ſit. Quæ quidē ſacra cum Maio menſe pro ſalute populi fierent, quicquid eſſet maſculum domo exigebatur, ita ut non modo extra cōſpectū ſummouerētur uiri, ſed maſculæ quoq; picturæ tegerētur, quod cōpar Myſiæ Cereris ſacrū optinere dicunt, in quo cum ſeptem operētur dies, tertia a templo exactis uiris, pulſis etiā canibus maribus mulieres celebrabāt. Cumq; in ſacris bonæ deæ uino libetur, illud non ſuo nomine noncupant. Sed lac dicunt eſſe, uini tamen amphoram in ſacris obuolutam apponunt, quam dixere mellariam ad quod ſacrum niſi caſtas, quæq; a uiris abſtinuiſſent nullas accedere licebat, templūq; deæ neq; uirum ingredi nec intereſſe permictitur: cuius limina purpureis uictis uelabantur: quæ non ubiq; & paſſim ſed in maximi pontificis domo: in receſſu intimo nocte non aūt die fiebāt. Et licet nocturna ſacra priſco ritu mulieribus interdicta fuerint: In hoc tamen ſacro cum pro populo facerent mulieres noctu intereſſe non uetantur, quod quidē tantæ religionis eſt habitū, ut illud ueſtales uirgines obirēt & per illas ſacrū fieret, cuius ædes alteræ in auentino alteræ iuxta Iſidis tēplū fuere ad nouā uiā. Alii dixere bonā deā quā Græci Gyneciā nuncupāt, cuius feſtis diebus palmite tabernacula mulieres intexūt interq; ſolēnia draconē apponūt, quod ſacrū nō in pōtificis domo ſed in ædibus qſq; ſuis celebrare aſſuerat, aut illis q̄ eſſent, in imperio Cōſulari uel prætoria dignitate. Dumq; ſacrū fit, cuntos mares domo exigunt ne polluerentur & piaculum fieret, cum ritu ſacrorū neq; deā

conſpici, neq; ſacerdotes palā fieri liceat. Vxor enim exornata domo manibus
exactis nouē cōtinuas noctes operata furiali inceſſu, cū æris crepitu & fana-
tico diſcurſu ſacra peragit, aliis ſimili temulētia ad id ſacrū accitis mulieribus,
unde occaſio frequēs mechādi & facultas adulteris data eſt, In cuius ſacrificiis
canes īmolātur quiq; huic ſupplicāt maledictis & probris deam inceſſunt ne
minēq; optant bonum inuenire qui domi naſcatur. Quippe eam dixere bo-
nam deam quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gyneciam qua
ſi rerum genitricem uocant. Quod ſacrum Damium a more prepoſtero, ip
ſaq; Damia, Sacerdoſq; Damiatrix dicta. Cuius inſtar apud Siculos dicūt
fuiſſe, apud quos ſacrum Cereri decem diebus, uerbis turpibus & obſcenis ce
lebrari produnt, magna uerborum licentia, ſcilicet arbitrate, ex obſcenitate uer
borum & iocorum laſciuia Cereris luctum merorem q; leuari, quem ex ra-
ptu filiæ conceperat. Nonnulli opem dixere bonam deam quæ & Maya di-
cta eſt, quam nominibus uariis, faunā & fatuam & matrem deum, & Ideā
& phrigiam, peſſimuntiam, Cybelem, Rheā et Phrygiā nūcupant, quia ho
minibus fauet, & opē liberis preſtat, fatuāq; dictam, quod infantes in lucem
æditos fandi modos & uerba edoceat, cui qui uota concipiunt manu terram
tangentes, uelut parenti & genetrici ſupplicāt. Cūq; in omnibus ſacris qui
rem diuinam facit uelare caput ſoleat, huic aperto capite & inuelato ſacrificat.
Quam deam Aegyptiis celebre nūmen fuiſſe aſſeuerant, Cuius ſimulacrū ſi
niſtra ſcyphū tenet, dextra Siſtrū, hoc eſt æneum crepitaculū, quod nō ſpi-
ritu ſed motu concuſſum perſonat, ab illiſq; Iſis dicta, cui peruigilia excubieq;
nocturnæ a puellis peraguntur, Cuius ſacerdotes linea amicti ſtola per ur-
bem lugentes uagabantur, mox leti ſacra perficiunt, in cuius feſto qui ex col
legio ſunt ſacerdotes diuerſas facies induunt ornatu uario. Nā alius incinctus
baltheo militem agit, alius cū uenabulo uenator incedit, alius longa ſtola fe
minā mentitur, nōnulli cum faſcibus procedūt uelut magiſtratus. Poſt quæ
mulieres candidis amiculis ſerta ferentes cum ſpeculis & pectine ante ſimula-
crum deæ famulantur, ipſamq; comentes cum lucernis & lampade ſequuntur.
Et quia Saturni & Vulcani uxor dicitur. Ideo flamen Vulcanalis kl'is Maiis
illi rem diuinam facit, & pregnantem ſuem mactat Maiæ & Mercurio, cuius
ferias Saturnalibus incurrere notatum eſt, feſtoſq; illi dies Opalia fuiſſe, quæ
tertio die poſt Saturnalia aguntur, Sicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Ago
nalia, Carmentalia, Ageronalia & Vortunalia, Preter quæ, fuerunt ſacra
popularia non certis familiis tributa, ut fornacalia, Palilia, laralia. Fuit
autem ædes Opis in Capitolio una, altera in uico Iugario, Opis & Saturni,
Notatumq; his qui ope indigerent ad Aſylum Cereris panem dari, quibus
nunquam templum claudebatur, ſicut edem hortæ recluſam eſſe uoluerunt,
cum ſit hortari ad res magnas adducere. Iſidis uero ædes una patricia al-

tera uero Antenodora dicta eſt, cuius templum in regione martii templi fuit, proximũ tyberi iuxta ſepta & ouile. Sed quia de Agonalibus loquor, ſciendũ Agonalia ſtatiuas ferias fuiſſe, quibus Iano. Quinto Idus Ianuarias mactat aries, dictiq; Agonales dies, qd a principe ciuitatis interrogat. (Quippe ãti qui Agõ mactare dixerũt) qd uerbũ in ſolẽnibus frequẽs uſurpat, ppterea princeps gregis imolabat, quoꝝ authorẽ Numã põpilium ferunt. Carmẽtalia uero a matribus familias ãnis ſingulis fiunt. xviii. kl's Februarias, in quibus aliquid ſcorteũ aut ſua morte peremptũ attuliſſe magnũ crimẽ erat. Robigalia a Nũma quoq; inſtituta ſunt, ne rubigo ſegetes, neue uredo aut grãdo inuaderet. Ideo ſexto kl's maii agebant, quo die Robigo deo ſacrũ fieri docuit. Floralia a flora ſũpſere nomẽ, cui ut arbores affatim efflorefcerẽt, ad iuſtã q; magnitudinẽ fructus accederẽt, quarto kl's Maii oraculo mõiti ſacra cõſti tuerunt. Nãq; hec tẽpora frugibus metuẽda ſunt. In cuius feſtis diebus feminas quæ uulgato corpore queſtũ faciũt denudari, & pudẽdis obſeniſq; inuectatis, per luxũ & laſciuiã currere, & impudicos iocos agere ſeruatũ eſt, quibus etiã ædiles cicer fabas & miſſilia plebi ſpargere aſſuerãt, leporeſq; & capreas aliaq; mitia aĩalia ludis admittere, quos in uico patricio aut pximo celebrabant, noctuq; accenſis facibus, cum multa obſcenitate uerborum per urbem uadere & ad tubæ ſonitum conuenire. Fuit enim flora nobile ſcortum huius author argumenti, quæ cum prepotens eſſet, & diuitiis affluerer, populum Romanum morte obita heredem fecit, pecuniamq; annuãq; ludis exhiberi uoluit, quorum inſtar ludorum antiſteria apud Athenienſes ſimili licentia fuere. Vertũnalia uero dies feſtos Vertũno dicatos habuere Octobri menſe cuius ſacellum in uico turario erat uertentibus ſe ad dexteram ſub baſylicæ angulo, qui deus mercaturæ & uertendarũ rerum habitus. Vinalia autem erãt duplicia, altera uinis deguſtandis xii. kl's Martias cum uina pura ſunt, quo die Ioui nouum uinum libare mos eſt, quod ex dolio hauſtum calpare eximebant. Altera quibus flamen dialis uindemiam auſpicatus maturis uuis, uinum legere & uindemiam fieri iubet, quibus diebus agnam Ioui immolat, interq; ceſa & porrecta uinũ legit quo tempore ex fano Veneris uinum affatim effundebant. Fuitq; ueteri lege ſancitum ut flamen Martialis diceret diẽ ueteri uino libando medicaminis cauſa, Inde uſurpatũ uerbum, nouũ uetus uinũ bibo, nouo ueteri uino morbo medeor, unde meditrinæ nomẽ deæ, cu ius ſacra meditrinalia & dies meditrinalis. Sicut ad primicias pomorũ noua eſſe dicebant uetera, & alia exoptabant noua ominis cauſa. Præter quæ fuerũt ruſtica uinalia quod Veneri ædes tũc dicata foret eiuſq; tutelæ olitores addicerentur qbus diebus, erãt feriati, quæ dies tẽpeſtatibus leniẽdis ſolemnis habebatur, qua nouum uinũ in urbẽ ferre & in cellis uinariis condere aſſuerãt. Apud Tuſculanos lege cautum erat, ne quis nouũ uinũ ante q̃ uinalia calen

in urbē inueheret, laurētibus neqꝫ pomū ex alieno legeret in arimū quod hu
meris uectaret. Græcis ante uernū equinoctiū neqꝫ uitē incideret, neqꝫ uuam
ante æquinoctiū autūnale guſtaret, Romanis uino & nouis frugibus anteq̃
ſacerdos primicias libaſſet ueſci non licuit. Grecis quoqꝫ in uſu erat, in feſto
cui Pythoegi i nomē quo dolia relinunt uinum affatim haurire, ad cuius po
tū nō ſeruos modo ſed mercēnarios, cliētes, & ruſticā turbā, aduocabant.

Tantum & quantū comperatiuo nōnunq̃ coniūgi, ædemqꝫ pro domo ſæpe apud authores inueniri. Caput VIIII.

CVm a tumultuariis negociis, ingenii uegetandi cauſa, ani
mū ad māſuetiores muſas quãqꝫ diuerterē, incidimus forte
ad id tēporis cū hæc cōmentaremur, in libellū Elegātiarū
quē ſic inſcripſerat grāmatici cuiuſpia docti hominis & cōfi
dētis, q pleraq, exquiſite & nō indiſerte, ex authoribus adno
taſſe uidebat, in quibus ita ſcriptū legimus, tantum & quā
tum uerbo & poſitiuo, tanto & quāto cōparatiuo iūgi oportere, ut quāto es
doctior tāto es melior, quātū potes tantū elabora. Arguitqꝫ lactantiū, uelut
parū diſerte loqutū, quāto frequēter impellit tāto firmiter roborat. Sed cū
nos lōge ſecus a probatiſſimis hæc obſeruata legiſſemus, pfecto id nō uſqꝫ
quaqꝫ uerū putamus, ipſumqꝫ q inter grāmaticos principē locū facile tenuit,
qđ citra calūniā dictū ſit, i acumine pceſſiſſe. Eſto. u. quod ſic fuerit ab autho
ribus ſæpe uſurpatū, quin ſecus dici ſcribiqꝫ poſſit citra rephenſionē, nō ne
gauerī. Siquidē & tantū cū quāto, & cū poſitiuo aut cōperatiuo iūgi nō indi
ſerte plerūqꝫ uidemus. Fuitqꝫ hæc oro nō erudita ſolū ſed ſuis mūeris oibus
abſoluta. T. Liuius tertio ab urbe cōdita, quātū iuniores patrū plebi ſe magis
inſinuabāt, eo acrius cōtra tribuni tendebāt. L. Florus Epithomatū ſecūdo,
Numātia inquit quātū Carthaginis capuæ Corinthi opibus inferior, ita uir
tutis nomie & honore par oibus. Idē de Caſſiano bello, ſed quāto eſt effica
tior fortuna q̃ uirtus, tātū eſſe uirtutē, Plinius Nepos epiſtolaꝝ ultimo, quā
tū ab huiuſmodi cupiditatibus remotior eius animus eſſet, tāto īpēſius, Ta
citus hiſtoriaꝝ quinto. Tiberius inqt, quāto intētus olim publicas ad curas
tāto occultior ī luſus, Plinius quoqꝫ hiſtoriæ naturalis xxx. multū ſuplatiuo
iūxit, Domus inqt multū pulcherrima cōſenſu oium ætate ea in colle qrinali.
C. aquilii fuit. Quin ēt dixit Grāmaticus noſter pxime accedere ad ui cōpa
ratiuoꝝ ante & poſt, ut tāto ego ante ueni nō tātū. Cōtra qđ authoritas pli
nii & alioꝝ obuia eſt, Naturalis hiſtoriæ xviii. Quātū igit uniuerſas terras
ager cāpanus antecedit, tantū ipſum pars eius quæ laboriæ dicitur. Cæſar cō
mentario vi. omni inquit nobilitate eduorum interfecta, tantum potentia an
teceſſerunt, & aliis paſſim authoribus probatiſſimis in quibus liquet, tantū

tũ quãto, & cõperatiuo & poſitiuo, nõ abſq; cultu latini ſermonis iungi licere. In eodẽ quoq; libello ſcriptũ fuit. Aedẽ ſingulari pro templo, plurali numero pro domo accipi oportere, niſi ſacras adieceris, quod tñ ſecus dictũ definitũq; plerũq; eſt. Q. Curtius libro quinto, ſtabant inquit ad fores ædis eius in qua rex ueſcebatur, & alibi excubabant ſeruatis noctiũ uicibus proximi foribus ædis, Cicero pro cluentio, atq; illo tẽpore inquit, in æde T. Annii hominis honeſtiſſimi Scalenus accerſitus ab oppianico uenit. Rurſus ædes plurali pro tẽplo. T. liuius nõ ſemel ponit. Duũ uiri inquit creati fuere edibus dedicãdis, Suetonius in Claudio Spectacula inquit edidit cũ prius ad ſuperiores ædes ſupplicaſſet. Neq; abnueri, quin frequẽs habeat uſus, ut ædes pluratiuo numero pro domo, pro tẽplo uero ſingulari dici cõueniat. Sed tamẽ quin altero etiã modo latine dici poſſit, iſq; ſermo citra reprehenſionẽ probabilis ſit, licet partius circũſpectiuſq;, antiqua dicta et ueteꝝ authoritas facit.

Quæ lege xii. tabularum utiliter & cõmode, quæ ue parum conſulte, & nimis ſeuere ſcripta uidebantur. Caput X.

A Condita urbe ad annũ fere trecenteſimũ, populũ Romanũ ancipiti bello diſtractũ ſine legibus certis, ſuis tantũ moribus uixiſſe neq; externas leges cõquiſiſſe ſatis cõſtat. Trecenteſimo demũ exacto anno, poſt finitimos ſuperatos, bello quietis rebus, cũ res publica legibus formãda uideretur. Decẽ uiros legũ ferendaꝝ cauſa crearũt, qui Athenas profecti ad iura ſtatuenda, ut peregrina inſtitura, ſcita, moreſq; noſcerẽt, diuino cõſilio leges xii tabulis in æs inciſas in foro propoſuere, excerptas a Solonis legibus, q̃ axibus ligneis cõtinebant, qbus boni æquiq; iuſſa, praui delictorũq; depulſio, tũ Iudicioꝝ ordo, & beneuiuẽdi norma, penæq; ac premia cõſtituta ſunt, a qbus poſtea oĩs diuini Humaniq; nr̃i iuris ſanctio manauit. Quæ quidẽ leges, cũ longi tẽporis abuſu, antiquatæ eſſent, & uetuſtate cõſenuiſſent, nouis poſtea æditis, quæ eadẽ illa cõtinerẽt, licet mutatis uerbis, eadem tñ ſcita, & cõſtituta mãſere. Primi. n. q leges ſcriptas ꝓpoſuere, æquãdæ libertatis cauſa Zephirii fueræ locri in bruciis, a Zephirio promõtorio dicti aiacis Oilei ſocii, licet Alii in Boeocia locri Opuntii ꝓdant, patroeli patria. Alii Epicnemedii in eadẽ boeocia, Alii ozolæ a malo odore nũcupati in lybia. His ergo zephiriis Zeleucus Sparthanorum & Cretenſium placita imitatus qui a Minoe, uetuſtas leges acceperant, acerbiores leges conſcripſit, penaſq; iure debitas, iuris atq; iniuriæ regulas ſcripto prefiniuit, ut metu iudiciorum & penarum a criminibus abſtinerent. Antea enim omnis animaduerſio criminis non ſcripto iure, ſed iudicis arbitrio edebatur. Poſtea Athenienſes a Dracone & Solone ſcriptas Leges, in Pritano ab eo fixas & pro-

poſitas iuraq; & iudicia acceperunt. Demũ Romani moderando iura ſummis infimiſq; æquando, illorum exemplo ſcriptas promulgarũt. Et ſicut Cretenſibus Minos, Sic Zoroaſtes Bathrianis & Perſis leges dedit, Caronda Carthaginenſibus, Zamolſis Scythis, Plato Magneſiis & Siculis, Egyptiis uero Mina, Triſmegiſtus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Andronodorus Calcydenſibus qui in Thracia ſunt. Prothagoras autem Thuriis, quibus poſtea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta illas cum Romanis cõmutauit. Lacedemonii uero non iure ſcripto, ſed moribus tantum uſu ãnorum cõprobatis pro lege uſi ſunt. Ideo lycurgus leges ſcriptas Spartanis nullas dedit. Sed omnium conſenſu mores tanq̃ ſi lex ædita fuiſſet, experiundo obſeruarunt. Indi quoq; literas non nouere, ſed æquiſſimos mores, legis uice habuere, Hiq; adeo tenaces fuere ut omni ſcripto iuri anteirent. Sed quæ priſcis inſtitutis, per conditores Romani iuris eiſdem tabulis ad uerbum ſcripta fuerint, parum cõperta ſunt, cum ad manũ non ſint, nulliq; ãnales extent, nullaq; monumenta uetuſtatis. Niſi quod pauca quæ ad morũ diſciplinam & iudicia ſpectant, intercise authores produnt. Extãtq; ut multi aſſerũt Hermodori Epheſii legum decemuiralium primi interpretis ſcripta relata, cuius ſtatua ob id fuit in comicio erecta. Ex quibus pleraq; explorate & ſatis utiliter, quædam duriter & inhumane, nõnulla remiſſe & leniter uidentur conſtituta, quorũ aliqua probanda, multa uelut inmitia & agreſtia refellenda ſunt, niſi forte, multo æuo interciſos & reconditos illius ſenſus nõ tenemus. Ex his non alienum fuerit aliqua licet nimis peruetuſta & obſoleta adnotaſſe. Nam faciẽ carpere, & genas radere unguibus mulieres per comede uetabant. Neq; magicis artibus ſegetem ex alieno traducere, neq; defunctorũ corpora in urbe uri aut ſepeliri utiliter ſanciuerunt. Eiulatuſq; & flebiles quæſtus quotidianaſq; lachrymas & cantus lugubres in funeribus inhibuere, Sicut a Solone conſtitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc ſunt, faciem ne carpito, neue alienam ſegetem pellexeris, mulieres genas ne radunto, ne ue leſſum funeris ergo habento, in urbe ne urito neue ſepelito. Tum ſiquis in ſuo arborem pangxit a uicini fundo quinq; ſaltem pedes abeſſe uoluit, in hæc uerba, Siquid in agro plantaueris quinq; pedes a uicino abeſto, Si ficum aut oleam pedes nouem abeſto. Quod autẽ alienam ſegetem pellicere ueneficiis lex uetuit, ideo cautum eſt, quod carmine euocari fruges & alio tranſferri ueteres credidere, quod ne liceret ad alterius iniuriam condere etiã lege ſanxerunt, inſuper filiis ſub patris iure eſſe, illoſq; uictus neceſſitatis ue cauſa patrio iure uẽdere & precium queſtui eſſe uſq; ad tertiam auctionem, neue id fraudi ignominiæ ue eſſet, neq; filiis quicq̃ in bonis eſſe, patribus uiuentibus uoluere, niſi patrio iure emancipatione ſolutus foret, aut ſe iubente ſponſam filius duxiſſet, quod antea a Nũma Pompilio cautum fuerat, quem etiã pater occidere poterat. Sed

cum a priſca illa ſeueritate poſtea deſiuiſſent, ſequti interpretes ius naturæ ſequti cauerunt, ut liberi parentes alant aut uinciantur. Quam emancipationem ſeu cuius rei alienationem, ſecundũ formulas antiqui iuris, ita fieri iubebat, ut non minus quinqꝫ teſtibus Romanis ciuibus & libripende qui librã æneam tenebat, is qui mancipium accipit æs tenens ita dicat, Hunc ego hominẽ ex iure quiritum meũ eſſe aio, poſt quæ uerba ære percutit libram, atqꝫ illi æs dat a quo mancipium accipit, quaſi per imaginariã uenditionem precii loco in ius ſuum & ditionem uendicaret, de alterius manu. Quecunqꝫ igitur alienatio xii tabulis haud aliter niſi hac ſolẽnitate fieri iure poterat, aut ceſſione quæ fieret apud magiſtratum populi Romani. Vt cui res iure cedit rẽ tenens ita uendicet. Hunc ego hominẽ ex iure quiritum meũ eſſe aio, mox prętor interroget eum qui cedit, an contra uendicet, quo negante aut tacente ei q uendicarat rem adiicit, idqꝫ legis actio dicitur, quia traditiõe pura ceſſio rei mãcipi non explicabatur. Quare uſurpatur ut in emptione rerum quæ mancipi ſunt, libra interponeretur, & libripendes. Si tamen filius e muliere, quæ uulgato corpore quæſtum fecit, & non iuſtis nuptiis æditus, aut a patre, nullis foret artibus inſtructus, lege Solonis patrem alere, minime cogi poterat. Glandem quoqꝫ ſuam in alienum fundũ procidentem ut liceat tollere in alieno, quiqꝫ iniuria alterius arbores cecidiſſet, in ſingulas ſiclos æris uigintiquinqꝫ penam ſoluere cogebat. Tum inter iura ſtillicidiorum & parietũ, nequis ædibus tignum iniunctũ eximere cogatur, ſed duplum pro eo preſtari neue quadrupes pauperiem alteri faxit, ſed dari animal pro noxa aut eius offerri eſtimationem lege cauebatur. Quod a Solone ſtatutum erat, ut ſi canis morſu affeciſſet quippiã, quattuor pedum capiſtro nexus dederetur, quod de omni quoqꝫ pecore ſancitum eſt. Iiſdemqꝫ legibus quoties de alicuius ſtatu cauſa agitur, ut liber an ſeruus ſit in dubium ueniat dari uindicias ſecundum libertatem aut ſeruitutem cauebatur. Vtqꝫ ad agrum meũ per tuũ eunti uia mihi pateat, que in porrecto octo, in anfractu ſexdecim pedum foret. Dari autem Vindicias ſecundum libertatem tunc dicebatur, cum prætor ſuper aſſertionẽ liberi capitis aut ſeruilis perſonæ quem aſſertor ſeruum aut liberũ dicit de quo ambigitur, datis induciis decernit edicto, ne interim aſſerto uis inferri aleat p aſſertorem, Sed in libertate qua fungitur maneat. Cum uero pretor aſſertum in ſeruitute pro ſeruo teneri apud aſſertorem interim iubet. Vindiciæ ſecundũ ſeruitutem dicuntur dari. Furta quoqꝫ eadem lex uſqꝫ adeo auerſata eſt, & tam ſeuera correctione plectit, ut furem manifeſtam in ſeruitutem tradat illi cui furto quid ſubtractum foret. Furem uero nocte deprenſum quoquo modo, die uero ſi telo ſe defenderet, & demũ cum clamore occidi permiſerit. In hæc uerba ſi nox furtum factum ſit, ſi in aliquis occidit iure celus eſto. Furta quoqꝫ per lancem & licium concepta uelut manifeſta ſeueriori pena puniuit.

e diuerſo lycurgus Sparthanis furta impunita eſſe uoluit, quo magis acuerentur ingenia animoq; eſſent uegeto & ſolerti, exẽplo Germanorum & Aegyptiorum qui furta legibus inulta reliquere. Si tamen ſacerdoti exhibita fuiſſent, furi ablatæ rei pars lucro accedebat, Apud Perſas fuere Cardaces q̃bus nullus erat rapinis modus. Nam per occaſionem & licentiã rapto uiuere permittitur. Fertur tamen Dionyſius ſenior, cum ſceleris conuictos grauius puniret, illos qui ueſtes furabantur impune abire iuſſiſſe. Cõtra uero apud Scythas quibus nihil erat furto grauius. Seueriſſima enim plectebantur pena q̃ turbato gentium iure de poſſeſſione dominos euerterẽt. Indi quoq; a rapinis uelut contra hominũ ſocietatem contraq; diuinum humanũq; ius magnopere abſtinuere, adeo ut ſi quis uectigal furatus eſſet, capite lueret. Tã & ſi Herodotus author ſit, Thauroſcitas furandi licẽtia ſibi uictũ queritare. Id quod Solon apud Athenas ſanctionibus magnopere uetuit, cauẽs ut ſi quis quod non poſuiſſet tolleret, tanq̃ improbus penas daret. Præ cæteris Draco legũ lator ut ab alieno omnes manũ abſtinerent, furta tam moroſiſſime penſitauit, ut eum qui ſtercorandi cauſa ſtercus bubulum abſtuliſſet, aut olera, capitis ſupplicio afficeret. Cẽſuitq; furto teneri etiã qui iumentũ alioſum q̃ quo utendũ acceperat deduceret. In lycia ferunt conſtitutum ut ſi liber homo q̃d piã furatur libertate amiſſa ſeruus cogatur eſſe & mancipiũ. Alexãder quoq; ſeuerus adeo uindex furtorum fuit, ut præter ſeueriſſimas penas, nullum raptorem aut furem ſalutationi admiſerit, illoſq; uelut nequiſſimos e conſpectu ſummouerit. Dixere aũt furta per lancem & lyciũ, quod fures qui in alienas penetrabant ædes, plerũq; ut eſt ſagax furum ſolertia, lyciũ ferebant quo furta alligarent, & lancem pre oculis ne inoteſcerent. Eadem quoq; lex cetus nocturnos & coitiones, in urbe nocte fieri uetuit, quod lapſu mox temporis obliteratũ poſtea Gabinia lege inouatũ fuit. Noctẽq; ita lex definiuit, ut poſt ſolis occaſum noctem eſſe decerneret. Verba legis hec ſunt, ante meridiẽ cauſam conjicito, cum perorant ambo preſentes, poſt meridiem preſenti litẽ addicito, Si ambo preſentes, ſol occaſus ſuprema tẽpeſtas eſto. Venditæq; rei & traditæ, niſi perſoluto precio uel ſatiſfacto, haud aliter rem ad emptorem trãſferri uoluit. Furtiuæq; rei uſucapionẽ & dominiũ inhibuit, quo etiã iure cauebatur, in rebus uendundis ea preſtari oportere, quæ eſſent nuncupata, ita ut pacti & conuenti ſtetur formulæ, quæ qui infitiatus foret duplicẽ ſubiret penam. Quod mox a iure conſultis qui formulas de dolo malo inuenerũt, cautius ſtatutũ eſt. Nam in re uendita ſiquid ineſſet uicii, quod emptor ignoret uenditor ſciat, reticentiam quoq; mulctari iuſſerunt. Erat tñ lege conſtitutum, ut ſi quis peteret quod infitiaretur, dubia argumẽtorum fide, ambo petitor & reus, æreos quingentos apud pontificem deponerent, quod iuramentum dicebatur, & demũ re diſcuſſa, uictor pro quo iudicium ſtaret, nũmos reciperet,

reciperet, uicti uero ad ærarium ferebatur. Et tam & ſi lege xii. tabula℞, uſu
capione biẽnali fundi dominium tranſiret ad emptorẽ, nihilq́ de urbanis ca
ueretur prediis, iure conſulti poſtea legem interpretati, idem placitũ iuris æq-
tate ad urbana tranſtulere, qua etiã lege cautum fuit ut ueſtibulum ſepulchri
ſicut ſepulchrũ uſu capere non liceret. Frugem quoq́ alterius aratio queſitã
nocte pauiſſe, uel infame carmen propoſuiſſe, puberi xii. tabulis capitale fuit,
impuberi uero pretoris arbitratu fuſtis pena. Eumq́ qui hoſtem concitaſſet
aut opem tuliſſet capite puniuit. Furti quoq́ noxalis actio lege xii. tabula℞
conſtituta erat, ut ſi ſeruus quadrupes ue, furtum dãnum ue admiſit, uel frau
de aut perfidia quid parauit, dedendo ſeruũ aut quadrupedem liberetur domi
nus. Quod ſi ſeruus equs ue meus in ſtadio coronã meruiſſet, domino de-
beri cauebatur, his uerbis, qui coronam parit ipſe pecuniam ue eius uirtutis er
go arguitur quam ſeruus equi ue meruiſſent. Et hæc omnia ſapientia prope
ſingulari eiſdem tabulis ſancita & ſacrata fuere. Nec tantum circa corrigẽdos
plectendoſq́ mores. Sed circa ultimas uoluntates & bonorum ſucceſſiones
teſtamento debitas, & ad parentum bona admiſſionem, eiſdem tabulis iu-
ra perſcripta ſunt. Nam maſculos æque ac feminas ad bona parentum pariter
uocauit, eoſq́ ſiue teſtamento ualido ſiue nullo nec ſolũ natos ſed poſtumos
ſutos & neceſſarios heredes eſſe iuſſit proq́ hereditariis portionibus legata di
ſtribui uoluit. Quod olim Ephialtes Ephorus lacedemoniis lege prohibuit.
Nam rogationem tulit nimis inſolentem, ut liceret patri filiis ommiſſis extra
neos ſcribere ſucceſſores, hoc agens, ut filium quem odio proſequebatur ex-
heredaret. Solon uero niſi extarent filii, quos teſtator uoluit, ſcribi heredes iuſ
ſit pro uoluntate. Apud Arabes lege cauetur, ut fratres gentilium hereditatũ
ſucceſſores antecedant filios, quia natu grandiores ſunt, lycii populi filias non
filios heredes nũcupant, & a matribus cognomenta ferunt, qui etiã apud Cã
tabros uetus erat mos, ut maribus omiſſis filias ex aſſe inſtituant. Germanis
uero de bonis teſtari non licebat. Sed ſi liberi eſtarent, ad inteſtati patris here-
reditatem admittebantur, ſi minus proximiores propinqui. Apud Aethio-
pes, ad regni ſucceſſionem non Regis ſed fratrum filii uocabantur, Proditũ
tamẽ memoriæ eſt, Metelli filios Romæ a patre hereditate excuſſos teſtamẽ
tum tamen irritum non feciſſe, ſatius arbitrati bonorum exterres fieri, q̃ qua
lemcũq́ patris uoluntatem non tueri. Non ſic Hortenſius orator & fuluius
flaccus. Nam ſceleſtiſſimos filios, & parricidii conuictos, q̃uis bonis ſe abdi-
caturos iuraſſent, heredes tamen bonorum reliquere. Actilia uero Variola cũ
a patre octogenario, hereditate excuſſa eſſet, centumuirali tamẽ iudicio ad pa
tris bona admiſſa fuit, pro eo quod undecimo poſt die, nouercam ei ſuperdu-
xerat, uelut decrepitus pater ætate deſiperet. Libertorum quoq́ hereditatẽ &
tutelam filiorum ſi inteſtati deceſſiſſent ad patronum pertinere. Quibuſq́

tutor datus non eſſet, proximos agnatos, uelut fide & conſtantia ſingulari ad tutelam & curam aduocauit. Fuitq; apud Thurios lege cautum, ut bonorū & fortunarum pupilli agnati proximi curam agerent ipſius uero educatio & morum inſtitutio, maternis affinibus daretur, Solonis tamē lege cautū fuit ne is tutor eſſet, ad quem poſt obitū pupilli bona redundarent, ne qua fraus neu quis dolus compoſitus pupillo exitio forent, quæ tutela fiduciaria dicta, quippe fiduciā is habere dicitur cui res aliqua mācipatur & ceditur ut haud multo poſt, illam mancipanti reddat. Eos lacedemonii proditos nūcupant, qui alterius tutelam curamq; ſuſcipiunt. Apud indos lege cauetur ut patre defuncto, filiis tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini non ciues dētur. Atq; ſi nemo ſuus heres patri exiſteret decedenti proximos agnatos heredes iuſſit eſſe. His uerbis, agnatus proximus familiam habeto. Si tamen capite minuti eſſent, illos ad bona decedētis lex non admiſtebat. Patronūq; ad bona liberti, tunc demū peculiūq; admiſit, ſi nemo ſuus heres foret, Suſpectumq; tutorem a pupilli tutela amoueri. Furioſoſq; & prodigos, quiq; patrimonium profuſis ſumtibus debachantur, in agnatorum tutela & cura eſſe uoluit, quibus etiā bonorum adminiſtratio lege interdicta fuit. Viro quoq; ab uxore diuertere aut res ſuas ſibi habere niſi cauſa legitime cognita eiſdem tabulis uetabatur. Quo diuortio nulla uxoris culpa ſubſequto dos integra repetebatur. Si uero culpa ineſſet, uſq; ad dimidium dotis in ſingulos liberos ſexta a marito retinebatur. Interdum ſi diuortium fieret, quod melius æquius eſſet, apud uirum manere, quod uero non eſſet melius æquius, id uxor poſt diuortium uendicare iubebatur. Quod ſi in confeſſum aut iudicatum lis data foret, triginta dies exoluendo debito prefixi fuere. Verba legis ſunt, æris confeſſi rebuſq; iudicatis triginta dies iuſti ſunto. Poſt deinde manus iniectio eſto. Quod ſi clientem aut eum qui in fidem patrociniumq; uenit, quiſq̄ nequā & improbus fraude aut dolo fruſtraretur, eum lex haud ſecus puniuit, ac ſi capitali iudicio eſſet affectus, in hæc uerba. Patronus ſi clienti fraudem fecerit ſacer eſto. Neq; enim leui animaduerſione dignum cenſuit eum qui fidē labefactaſſet, quiq; fruſtraretur illum qui in ſuam fidem & clientelam uenit, ſeq; illi cōmiſit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni ſe cōmiſit cariorē haberi q̄ propinquos affineſq; ueteres uoluere. Id quod Perſis & Indis magni criminis inſtar erat, quorum lege cauetur, ut qui clientem decepiſſet, quiq; ter mendatio abuſus fuiſſet, illi per omnem uitam ſilentium indiceretur nulloq; magiſtratu aut honore dignus haberet. Arthoxerxes quoq; mirifice mēdatium auerſatus fuit, adeo ut mendacis hominis linguam triplici clauo affici iuſſerit. Fertur Epaminūdas tam ſeuerus ueritatis cultor fuiſſe, ut ne ioco quidem quandoq; mentitus ſit. E diuerſo, egyptus nullus mētiendi modus ſummaq; mentiendi impunitas erat. Eademq; lex ut ex duabus pluribus ue ſententiis decretis

tentiis decretis ut, quoties ancipiti res cõtentione diſtrahitur, ſemper ut anti
quo abroget nouum, utq; poſtremũ quod populus iuſſiſſet id ratum foret,
ſanctum uoluit, & pleraq; notatu & ſcitu digna, quæ omnia perpenſo iudicio
& librata moderatione, a priſcis legum conditoribus, cõmode cõſtituta ſunt,
quorum argumẽto coniicimus q examinato modo priſci iuris interpretes ſci-
ta legum promulgarunt. Contra uero multa incurioſe & ſubruſtice, partim
inſolenter & inhumane non probabili nec recto iudicio eadem lege decreta ui
dentur & conſtituta, quæ forſan aut ſigniter præuiſa, aut negligenter animad
uerſa fuere. Nam de qua re in iudicio diſceptabatur, in re preſenti & apud pre-
torem exhibita ex lege xii. tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure
manu conſertum dicitur. Atq; de ea niſi coram exhibita, minime decerni aut
iure agi lege poterat. Quodq; ſi homo in iudicium citatur & morbo aut ſe-
nio affectus ad ingrediendum inualidus foret, iumentũ aut plauſtrum lex da
ri iubebat, quo eger ille forte ſpiritum exalans ſuppremis ãnis ſiſteretur. Vi-
delicet nondum per patronos, & aſſertores aut ſponſores agendi forma con-
ſtituta, cuius uerba aſcripſi. Si in ius uocat, ſi morbus euitas ue uicium extitit,
qui in ius uocabit, iumentũ dato, ſi nolet arcerã ne ſternito, id quod lege clia
poſtea fuit ſublatum cautũq; ut locuples, ſn iudicio clienti adeſſet, in hæc uer
ba aſſiduo uindex aſſiduus eſto, dixere autem aſſiduum qui pluribus aſſibus
& fortunis locuplex foret. nec minus ſeuere q̃ duriter, q̃ ſiquis conſulto aut ca
ſu, alterius mẽbrum rupit, aut ſecuit, e pacto talio pena erat. Tum quod ſimi
le monſtri eſt, & omnem eſuperat ſecordiam Si ob æs alienum creditori de-
bitor additus foret, poſt diſtractum patrimoniũ re familiari deſtitutus, poſtq;
uincula & cathenas, membra eius breuiſſimo laniatu, ad creditorum libidinẽ
diuidi iubebat, Iniquiſſimo decreto ſeuæ atrocitatis ĩmanitatiſq;. Verba legis
ſunt, in ius ducito ni iudicatum faxit, aut ſe ui & iure uendicat, ſtatim ducito
uincito, aut neruo & compedibus quindecim põdo nec minore, ſi uolet, ma
iore uincito, Si uolet ſuo uiuito, ni ſuo uiuit, qui cũ uinctum habet libras far
ris in dies ſi uolet plus dato. Tertiis nundinis partis ſecanto, ſi plus minus
ue ſecuerint ſine fraude eſto, & infra. Hanc uero legem Athenis Solon antea
abrogarat, nam corpus pro re addici aut ſuper eo fœnerari ſanctionibus ue-
tuit, quæ lex Siſarthea dicta quaſi oneris leuamẽ, qua etiam cauit, ut preter bo
na debitoris in tergore & corpus nulla uexatio eſſet, Sicut poſt triginta tyrã
nos parta libertate. Athenienſes Amneſtiam hoc eſt malorum obliuionẽ le-
gem edidere, qua ueterum admiſſorum impunitas dabatur. Idem ab Aegy-
ptiis cautum affirmant, ut ultra res & bona debitoris, nulla in corpus aiad-
uerſio foret, nam pecuniæ creditæ bona non corpus dixere obnoxiũ, quibus
in uſu erat, ut defunctorum corpora unguentis delibuta ac ſi uiui eſſent credi
tori oppignorarent, & ſuper his fœnerarentur, magno dedecore illorũ qui

conſtituta die non reluiſſet. Poſt aliquot uero tempora ab Athēienſibus cautum fuit, ut ſi litem pater non perſoluiſſet, filius exoluere, & uinclis publicis interim detineri cogeret͂, Sicut de Cymone & aliis traditur, Apud Boeotios qui æs alienum non diſſoluit, in foro ſedere cogitur, & circūſtante plebe in os & ora corbem accipere, qua nulla fuit ignomia maior. Indis uero qui creditum morat͂, a creditore reus agitur, mox prefixa die, ſi non ſoluit, manu trūca & oculo effoſſo morte afficitur, Apud Pyſidas quoq; de abiurato depoſito maximū erat iudicium, ut abiurans facinus morte lueret, Nec minus ſeuere, quod falſum teſtimonium dixiſſe cōuictum de ſaxo lex deiici iubebat quod ab Aegyptiis ductum facile crediderim quibus omne periurium & ueri ludificatio diis abiuratis morte luebatur, quod deos una atq; homines offendiſſet, mox ſubſequtis legibus mitior pena periurio data eſt, quarū uerba ſunt, periurii pena diuina exitium, Humana dedecus uiolati iuris iurādi eſto, Apud Indos uero de periurio cōuictus manuum pedumq; digitis & extremis mēbris decurtabatur, Iudicem quoq; aut arbitrum iure datū, cōuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nūdinatur non minori ſeueritate capite puniuit, cuius rei cauſa poſt aliquot ſecula. M. Cinthius legem tulit ad populum, qua cauſidicis munera, ob patrocinia largiri uetuit, ſæpiuſq; lege repetita, Poſtea Claudius iuſſit ut ſine patrono quiſq;, uitæ rationem redderet, Contra uero in eum qui inſigni cōtumelia quēpiam affeciſſet, tam leuem mulctam dixit, ut illi qui ſumma turpitudine fœdatus erat, ultra uiginti quinq; æris mulctā conuicians non deberet, ut tantulo īpēdio ſumma iniuria lueretur. Verba legis ſunt, Siquis alteri iniuriam faxit, uiginti quinq; æris pena ſunto. Siquis tamen occentauiſſet, aut carmen condidiſſet, quod infamiam faceret, flagitiumq; alteri, capitale ſit. Solon uero Seueriori diſciplina coercuit iniurias. Nam pro conuicio popularem uoluit actionem dari, ita ut cui uis agendi facultas foret. Cumq; maſculorum progeniē ad parentū bona, ſine diſcrimine lex uocaret. Illos qui per feminini ſexus neceſſitudinem pariter ſunt coniuncti, ita oſos habuit, ut nec inter matrem & filiam ius ſuccedendi daret. Et cum propter mēbrum ruptum fractum ue talionem conſtituerit, his uerbis, Siquis mēbrum rupit in eum talio eſto, Illi qui alteri os fregit, cum ea corporis pars ſanctior in homine ſit, ob id admiſſum nimium tenuiter penam dixit, cum propter oris dignitatem ſeueriori pena uindicandum foret. Decedentium quoq; uoluntates ita lex fouit, ut omne patrimonium & quicquid in bonis eſſet, teſtatori legare permiſerit, nihil apud heredē q onus aditionis habet, ex defuncti ſubſtantia remanente. Verba legis ſunt, uti legaſſet ſuæ rei quiſq; ita ius eſto. Et pleraq; hoc genus, quæ acerbiſſima dura nimis, & agreſtia uiſa ſunt. Quod autem lex ſi cliens morbo ſontico impedit quo minus ſiſti ualeat, iubet diem iudicii eſſe diffuſum, ex bono & æquo fa

c. ū crediderim

ctũ crediderim, Siqdẽ ſequuti iurecõſulti legẽ xii. tabularũ interp̃tati, morbo ĩpedito iudicioq; tẽpora dilabi noluere. Sed cũ oĩs illa decẽuiralis Seueritas, ac triſtis et inhũana ratio tã lege ebucia q̃ aliis edictis, penitus ĩ ducta fuerint, ſequti poſtea iuris interpretes miti & tractabili ratiõe, eaſdem leges indefeſſo ſtudio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ uero equiora uidebant̃ ſequti, propoſitas controuerſias uberius explicarunt, itaq; effecerunt, ut graui per penſo iudicio, æquiſſima nobis iura ſanctiſſimaq; hodie tradantur.

Sacrũ ſeptimontiũ in qbus locis urbis fieret, qui ue ſeptẽ colles urbis ſint, q̃ ue in illis præcipuæ dignationis loca forent. Caput XI.

SEptimontiũ feſtũ agere Romanos, qd̃ ſeptimus urbi collis additus foret, apud Authores legimus, quo tẽpore in ſeptẽ locis ſacrũ fieri Varro ſignificat, palatio, Subura, Velia Fagutali, Celio, Opio, & ceſpo. quo die per urbẽ uehiculis ferri crimioſum erat, qui paganalia dictus, qd̃ non populi, ſed mõtanorũ & agreſtiũ, dies feſtus erat, quod. n. ĩ palatio ſacrũ fiebat, palatiar, ſicut in Vimiali fagutal dictũ eſt, Sed inter Vrbis colles Capitolinũ fuiſſe precipuũ nemo dubitat, q Saturnius ab Archadibus qui ea loca incolebãt primo nũcupatus, portãq; illic excitati caſtelli Saturniã habuit. Fanũq; Saturni ĩ Capitolii faucibus, qd̃ ærariũ populi Romani fuit, q etiã Tarpeius a Veſtali oppreſſa armis, poſtea Capitolinus ex hoĩs capite inuento dũ tẽpli fundamẽta effodiũt, denoĩatus eſt, in quo p̃ter Iouis Optimi Max. tẽplũ Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuere, tria. n. ſacella paruo diſtincta ſpacio uiſebant̃. Mediũ Iouis Tonãtis, ad dextrã Mineruæ ad Siniſtrã Iunonis. Q d̃ quidẽ Iouis tẽplũ ſemp Sabinis patuiſſe traditũ eſt, ex fœdere, qd̃ inter Romulũ et Tatiũ ictũ fuit, iuxta qd̃ ſacri anſeres q puigiles excubitores erãt, affluẽti cibo paſcebant̃. In eoq; fœdera cũ Cartaginẽſibus icta & ĩnouata, & cũ Actalo p̃gami rege æneis tabulis pactiõeſq; & priuilegia Senatus cõſulta, plebiſcita, & ĩmunitates uſq; ab exordio urbis cũ exteris gẽtibus inita ſeruabant̃, q̃ nõ modo ĩ tabulis ſed in Clypeis quoq; qñq; ſcripta fuere. Siqdẽ fœdus gabiorũ cũ Romanis in corio bouis rotũdo inſtar clipei deſcriptũ uiſebat̃. Fidei quoq; & Termini tẽpla iuxta erãt. Martis uero & Iunonis Monete ĩ Arce, cuius ſolũ, domus M. Mãlii Capitolini p̃nicioſi ciuis fuiſſe tradit̃, q nouarũ rerũ cupiẽs regnũ appeter̃ aggreſſus eſt, ĩ quẽ fuit iuſta aĩaduerſiõe uĩdicatũ. Q uæ qdẽ arx capitolio adheſit excubiis ualloq; circũdata, ĩ q̃ ſitũ erat Iouis ſimulacrũ ab ortu urbis e cup̃ſſo, mẽtis quoq; et ueneris ericynæ atq; opis et iuuẽtutis edicule ĩibi fuer̃, atq; oĩa deorũ ſimulacra ĩ capitolio fuiſſe p̃dunt̃, inter q̃ ara Iouis piſtoris et Veneris caluæ quã ſub tecto noĩare religio nõ ſinebat, ibiq; atriũ publicũ et curiã calabrã q̃ caſæ romuli p̃xima

fuit ubi minor pōtifex feſtos enūciabat dies. Aedéq; Tonantis Iouis ab Au
guſto, nouáq; aliā cuſtodi Ioui cōditam a Domiciano authores memorant.
Q uæ curia et Romuli caſa ī memoriā uetuſtatis e, culmo fuit et ſtramentis,
quo mos ueterꝫ & hūilis ille cultus notaret. Sicut Areopagus Athenis ad āti
quitatis exēplar luto & palea tegebat. Hūc mōtē auſpicato conditū, poſt incē
ſam a Gallis urbē quaſi ꝓpugnaculū īperii ſaxo quadrato cinctū fuiſſe me
morāt, quē Oratius Puluillus una cū tēplo dedicauit, intericcto deinde qua
dringentorꝫ & quindecim ānorꝫ ſpacio, incendio abſumptū Sylla reſtituit.
Mox magnificis operibus & imaginibus magni ſumptus exornatus mons
fuit, præcipue Iouis & Apollinis ſtatua cubitorꝫ triginta alucullo, ex Apollo
nia ponti urbe trāſlata, quē deinde reſtitutū. Q .Catulus dedicauit, qđ unū
ſuæ felicitati defuiſſe Sylla teſtatus fuit. Sed cū rurſus in Vitelliū ſeditiōe, diſ
ſidentibus pretorianis a plebe, ciuili rabie eſſet euerſus. Veſpaſianus illū de
nuo reſtituere agreſſus non perfecit morte preuentus. Demum Domicianus
in Imperio reſtitutum conſecrauit. Sed præter hoc, fuit aliud Capitolium ca
puæ arx munitiſſima, aliud beneuēti, Sicut apud Carthaginēſes Byrſa opus
inuictum late proſpectans, Eſculapio ut ferunt dicatum, quod erat Carthagi
ni inſtar Capitolii. Et apud Argos arces duæ ex quibus laryſſa ægregie mu
nita. Et Corynthi Acrocorynthus, munitiſſimus uertex qui urbi iminet,
atq; Athenis Munichia & Cecropia, cui πόλις nomen, locus natura magis
q̄ opere ſeptus. Nam pelaſgicum quæ Athenarum pars editior erat, incolere
oraculo moniti uetabant. Suſis aūt Memnoniū, in Samo Cyathis & Ama
ſtris, iuxta paphlagoniā Seſamis pro arce fuit & munimēto. Apud Heduos
Bibracte, Brucíorꝫ Triuertex, Syracuſis Achradina, Meſſene aūt Ithomæ,
quā Acrocorynthū Philippus ſi haberet, utroq; cornu bouē tenere Deme
trius dictitauit, ſicut Greciæ cōpedes Corinthū, Chalcidē, & demetriadē idē
Philippus appellauit. Arx uero Thebana Cadmea dicebat, Egypti Regum
Mēphis, Babyloniis ptera, Hieroſolimis Meſade, Maſſiliēſibus epheſiū. Pa
latinus uero mōs Capitolio ꝓximus qn Archades habeat authores nemo du
bitat, quē a Palāthea urbe Archadiæ dictū autumāt, ipſumq; aborigines & the
ate ꝑfectos tenuiſſe, aut a balatu pecorꝫ, ſeu pale paſtorꝫ dea, uł a palatia lati
ni uxore, ſiue ab hipborea pallātis filia, uel qđ ibi pallas defunctus ſit, nomē
ſortitū uolūt, Cōſtatq; ꝑma fundamēta urbis ibi iacta. Romáq; q̄drată Ro
mulū fundaſſe, Palatinūq; ne oportunus iiuriæ foret muniuiſſe, Poſtea ædē
uictoriæ & tēplū Apollinis & muſarꝫ quod magna mole cōſtruxit, cū biblio
theca greca latinaq; Auguſtū addidiſſe. Ibiq; Sacellū deæ uiriplacæ ad qđ uir
& uxor diſſidentes conuenire & in gratiam æquiſſimis animis redire aſſue
rant, ac febris fanum ædemq; matris magnæ quæ Berecynthia dicta eſt, ac
templum lunæ noctilucæ, delubrumq; Iunonis ſoſpitæ, haud longe poſt

eſtructa fuiſſe. Etiã lucus Veſtæ a palacii radice ad nouã uſq; uiã deuexus fuit,
& lupercal ubi Romulus & Remus alti ferũtur & æducati, Regionẽq; pa
palatĩi ad Capita bubula multos inibi noiaſſe ubi poſtea ſacrariũ fuit. Huicq;
regioni Germalia & Veliã ac ſacri portũ, & domũ ſcauri ſpectare, quã Clo-
dius mercatus fuerat & ad ſacrã uſq; uiã protẽdi Varro ſignificat. Ibi quoq;
pclara domus. Cn. octauii qui ex ea familia Cos. fuit pmus, Craſſiq; Orato
ris. Q. Catuli atq; C. Aquilii & lepidi. Tẽplũ quoq; Iouis ſtatoris in palacii
radice cõſtructũ a Romulo quo tẽpe iter Romanos et Sabinos pugnatũ ẽ,
mkiaſſeuerãt. Ibi quoq; Ciceronis domus q̃ iuſſu Clodii demolita, i porticũ
libertatis trãſlata fuit, fuiſſe fert, cui poſtea & Valerio Max. ædes ĩpẽſa publi
ca edificatas ferũt. Ac Vitruuii Bachi q author defectionis fuerat, quas dirutas
una cũ bonis Sẽnoni ſangi cõſecratas. T. liuius author eſt. De Auẽtino autẽ
qd ibi Rex Albanoꝝ ſeu aboriginũ Auentinus plio ſuſus & ſepultus monti
nomẽ dederit, uel ab aduẽtu, qd cõmune oĩum latinoꝝ Diane tẽplũ ibi erat,
ad qd finitimi frequẽtes uẽtitabãt, ſiue ab aduectu, qd olim paludibus diſclu
ſus mõs erat, ratibuſq; aduecti illuc cõmeabãt. An ab Auẽte amne Sabino
rũ qui loca tenuere ut Varro ſignificat dictus ſit, incerta opinio eſt. Q uiquis
dẽ collis modice altus duodecim fere ſtadioꝝ ãbitu eſſe ferebat. In quo pter
Dianæ tẽplũ ubi bouũ cornua ſuſpẽdebãt, lauretũ atq; Iunonis Reginæ &
Mineruæ tẽpla fuere. Ibiq; ædes bonæ deæ & libertatis, quã ex mulctaticia
pecunia Gracchus faciendã locauit. Forũq; piſtoriũ & ſcalæ Gemoniæ ex q
bus dãnati dabant pcipites, araq; Ioui Elicio, ad eliciẽdos fulguꝝ monitus a
Tullo Hoſtilio dicata, ac ædes lunæ, Remoniũq;, quẽ locũ Remus ad faugu
radũ tẽpla cæpit, & Armiluſtrũ, ubi Tatius Romulo cõſors regni ſepultus
erat, atq; ara Veneris Myrteæ quã murciã uocãt, fuiſſe tradunt. Illud plane
cõſtat, primos latinos capta urbe politorio ab Anco Martio, Auẽtinũ inco-
luiſſe. Procedente mox tempore cautũ fuiſſe ut in Saturnalibus ad illum fre
quentes Romani cõmearent. Q uodq; ex ſeptem Vrbis collibus, cũ cæteri
intra pomerium ſint, ſolus ab Vrbe diſcluſus intra menia longo tempore ad-
miſſus non fuit. Siue quod plebs eo ſeceſſiſſet, Siue quod Remo auſpicãte
illic aues non addixiſſent, uelut ominoſum, extra pomerium fuiſſe. Celius ue
ro a Celio iubenno hetruſco, qui cum non parua manu Romulo contra la-
tinos ducenti ſuppecias tulit, quod ibi locum & ſedem habuere, dictus cogno
minatuſq; eſt, cui quondam querculano nomẽ quod multiplici quercu ſep-
tus muniret. Cũ uero Tullius Hoſtilius alba diruta Albanos Romã tradu
xiſſet, Celiũ urbi addidit, quoq; frequẽtius incoleret ibi ſũpſit Regiã, ex quo
ad plana urbis leni cliuo & prope æqus deſcenſus erat. In eo enim tẽplũ Diui
Claudii a Nerone demolitum poſtea a Veſpaſiano inſtauratum magna mole
cõſtructũ erat, ibiq; Mamurræ domus & Tetricoꝝ ædes, fauni. Veneris &

Cupidinis tēpla fuere, & Carnæ deæ ſacellū, quæ uitalia fouere dicebat. Cā-
puſq; Martialis, in quo ſi qñ Tyberis ſupfuſus cāpū Martiū inūdaret, equi-
ria fiebāt, In eo quoq; duo aquæ ductus, alter Claudii in palatiū, Caracallæ
alter in Capitoliū hodie uiſunt. Cōſtat.n. Romæ aquaꝝ multiplices ductus
fuiſſe tēporibus uariis. Nā pter Appiā, cerulcā, & Curtiā, Fuit Anio uetus,
Martia, Tepula, Iulia: Virgo: Alſietina quæ auguſta: Claudia et Anio nouus
quæ in urbē influūt, inter quas Martia pcipuo nitore fluit, ex fucino lacu de-
fluēs, quā P. & Q uintius Martii Romā primi deduxere. Cerulea uero &
Curtia. a. C. Cæſare & Claudio: magno impēdio & ſubſtructiōibus maxi-
mis a quatrageſimo lapide ad urbē ducte fuere, Inter quas Claudia ex Celio
mōte in Auētinū perēni manabat fonte. Cuius aquæ ductus duos Caligula
innouauit, q ex fontibus Ceruleo et Curtio deducti pro eo qđ illos Claudius
uouo lapideo opere abſoluiſſet, Claudiæ dictæ ſunt aquæ. Alter uero Anio
nouus, in plurimos & uberes lacus diuiſus fuit, Reliq a cōditoribus aut a lo-
cis denominātur, quaꝝ hodie ductus ſūptuoſiſſimi operis licet inſpicere, par-
tim extātes: partim collapſos & deformatos. Hūc mōtē authore Trāquillo
cū multæ inſulæ in eo deflagraſſēt. Tiberius Cæſar: precio exhibito reſtituit
quē ppterea Auguſtū ex ſuo noīe nūcupauit. Exglias aūt Seruius Tullius
auxit: & ut loco dignitas foret regiā ibi ſumpſit: quas qđ excultæ ab eo po-
tiſſime fuerint exglias nūcupauit. Tā & ſi ab excubiis regiis dictas nōnulli cre
dāt: antea. n. qđ ſecticeps erat Ceſpius nomē tulit: Hic ex Vrbis collibus ſo-
lus duplici iugo & aggere munit cū reliq ſinguli cōtēti ſint: ex qbus alter ceſ
pius nūcupat alter Oppius: qui & lacū fagutalē & hortos Mecenatis: & la-
tiū & Q uerculanū, Sacellūq; & lucū Martis una cōplexus eſt. Male quoq;
fortūæ & Iunōis lucinæ tēpla, cuius feſta dies kl̄s. Mar. colebat a matronis,
qđ pturiētibus opē ferret et lucē daret. Extra uero Exglias locus fuit, cui pu-
ticolæ nomē, ubi puteos in quos defunctoꝝ publice cadauera in ſubiectā fo-
ueā mictebant fuiſſe pditū eſt, exēplo Themiſtoclis qui Melitæ tēplū iuxta
domū cōſtituit, ī quo dānatoꝝ corpora cū ueſtibus & laq̄is cōdebant. Q ui-
rinalis quoq; & Viminalis, quin inter ſeptē numerent, nulla cōtrouerſia eſt.
Sed Q uirinalis a qrini fano qui ibi colebat, ſiue qđ a Curibus pfecti loca te
nuerūt nūcupat, qui Agonius, & porta q̄ illuc ferebat Agonēſis, q̄ ēt Colli-
na dicta. Cūq; in Q uirinali diuerſi ageres forēt, ſinguli ſua noīa ſortiti fue-
re. Nāq; ex his uni Tricepſos ad ædem Q uirini cōtra quā ſacellū Senionis
Sagi uiſebat, alteri ſalutari ob ſalutis ædē. Tertio Mutiali ad ædē dei Diffidii
nomē erat, ut uarro inqt. In eo quoq; Numa Pōpilius domū habuit q̄ ad Au
guſti tēpa māſit icolumis, ubi & pmogeniæ fortunæ tēplū q̄ publica dicta ē
ac fidii Sabini dei, Salutis et floræ tēpla fuere. Habuitq; circū multa memoria
dignū, & Vallē quirinalē ubi Pomponii Attici domus, cui tā philianæ no-

mẽ aliaſq; domos clariſſimas. Viminalis uero, uel ab ara Iouis Viminei, uel
qđ ibi Viminũ ſylua eſſet, denominatus fert, ubi cãpus uiminalis, lucus Pe
telinus & templũ Iunonis lucinæ. Qui quidẽ colles a Seruio Tullio poſt cẽ
ſum perfectum urbi additi ſunt. Hic enim adiecto Exquilino & Viminali,
quod intermedii ſpacii eſt, ſtadiorũ ſex, e collina porta ad Exquilinã, turribus
muniuit & muro ſepſit, ne qñ excurſiones illinc fierẽt, & hoſtiũ præſidiũ fo-
ret, in cuius medio porta uiminalis nomẽ habet. Habuitq; hortos Saluſtia-
nos qui præter amenitatẽ, profuſiſſimi ſumptus erãt. Poſt aliquot uero tem
pora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mõs fuit. Inter quas con-
ſpicuæ magnitudinis. M. Craſſi, domo, nec minore ſumtu. C. Aquilii eqtis iu
ris ſcientiſſimi qui primus de dolo malo inuenit formulas, cuius pleraq; extãt
ægregie cõſtituta, nec nõ. Q. Catuli inſtructas, aliaſq; Romanorum ciuiũ
ædes conſpicuas, in eodem colle ãnotauere annales.

Qui flamines primi Romæ fuerint quod ue flaminis officium, quibus ue
eſſent cerimoniis addicti. Caput XII.

NVma Põpilius ſummus religionũ cultor, inter cætera inuẽ
ta & cõſtituta, Flaminẽ Iouis aſſiduũ ſacerdotẽ legiſſe fert
qui re & eſtimatiõe magna fuit, eũq; inſigni ueſte, toga pre
texta & curuli ſella ac lictore adornaſſe, duoſq; illi flamines
aſciuiſſe, unũ Marti. Quirino alterũ, genere famaq; longe
pncipes, qbus ſacra faciẽdi et uictimas imolãdi datũ munus
erat. Poſt aliquot uero tẽpeſtates, aucta ciuitate, cũ augeri ſacerdocia oporte-
ret, qndecim flamĩes cõſtituti fuere, q oẽs a diis qbus ſacra faciebãt cognomẽ
ta ſortiti ſunt, quorũ primus Dialis, Vltimus Pomonalis, pomona.n. pomo
rũ dea eſt. Martialis uero, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmẽtalis,
Falacer, & Palatualis, ac petiti flamẽ, Martiani ſodalis & reliq deinceps poſt
dialẽ fuere. Dialis.n. qđ Iouis ſacerdos foret. Furinalis a furida, cuius etiã fe
riæ furinales, Falacer, a falacre pomorũ deo. Palatualis uero q a illi deæ in cu
ius tutela palatiũ erat ſacra faciebat, noia cepere, poſt quos nõ nullis ex Cæſa-
ribus in deos relatis poſt funera, flamĩes tributi ex Cæſarũ noibus quorũ ſa-
cris preerãt denominant. Vt Martianus, Heluianus, Antonianus & reliqui,
erãtq; Curiales flamines maiores, plebis uero minores. Nã præter pſcriptos,
cũ in ſua quiſq; curia publica ſacra facerẽt, ſinguliſq; curiis, ſui miniſtri eſſent,
a quibus ſacra populo dabãtur, hi nimirũ curiales flamines, eo quod Curiis
preeſſent dicti ſunt, Singulis enim Curiis, bini prepoſiti erant ſacerdotes, ho
neſti ordinis, moribus & uirtute preſtantes, quorum nemo citra quinquage
ſimũ ãnum inferior ætate fuit, qui niſi a collegio nominarentur, ad flamini-
um admicti non poterãt. Quippe ſacerdotes niſi quos digniſſimos putabãt

ad collegiū nullos admiſere, admiſſiq; inaugurabātur, quo die, Auguribus,
Pontificibus, Regi ſacrorum, & Veſtalibus uirginibus, cenas opiperas ma-
gnifice apparabant, quæ adiciales ſeu Adipales dictæ. Nonnūq̄ uero pontifi-
cem maximū flaminem creauiſſe exemplis relatum eſt. Siquidem. Cn. Va
leſius flaccus a. P. Licinio Pontifice Maximo Dialis flamē creatus ſacerdo-
cium geſſit magnifice, qui cum fuiſſet uita & moribus inquinatiſſimus & pa
rum ſecūda fama, poſtea ſumma religione & cōtinencia flaminio prefuit, ma
gnoq; honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sepe tamē a Dictatore flami-
nē proditum, plerūq; a populo uel principe cōperimus. Qui tam & ſi prodi
tus eſſet, non tamen ſacerdotium gerebat: quin a Pontificibus prius eſſet in
collegiū cooptatus. Qui quidem, qđ pileū geſtaret in quo uirgula oleaginea
modicū lanæ habēs i ſūmo iſtar fungi ierat, flamies quaſi filamies dicti ſūt,
quē cū per eſtū ferre non poſſent, dempto pileo caput ligabant filo, quod nu
do capite incedere fas non erat, Solus tamē inter reliquos flamies Dialis al
bo galero inſignis eſt, quem niſi ex ouis albæ tergore Ioui imolatæ fieri non
decebat, ut eo inſigni, a reliquis conſpicuus foret. Feſto tamen die flamen &
ſi eſtu laboraret, filo dempto pileū ſumebat, tunc enim filo ligaſſe caput nō
ſatis erat. Quippe celebri diem flaminē ſine pileo eſſe non conuenit. Eſt ta-
men obſeruatum inter flamies, Dialem aſſidue pileum lanāq; geſtare, cum
reliquis flamibus, tunc cum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die, cum pi-
leo eſſe deceat. Si tamen mortem oppetere Dialem forte contingeret, tūc cū
agit animā cum pileo eſſe minime conuenit, depoſito enim pileo decumbere
& animā efflare oportebat, aliter apud egyptios, nam ſacrarum litterarū ſcri
ptores qui loco flaminis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitis, non pileū
deferunt. Horum ergo in ſacrificiis deoꝝ, nō minimū ius poteſtaſq; fuit. Nā
quæ ſacra diis darentur, & quæ uictimæ cederentur, & quando exta offerren
tur, & an pfecto ſacrificio litatū foret, enūciare debebāt, tū ſacroꝝ cura & ceri-
moniaꝝ ad eos ſpectauit, & ptinuit. Quod ſacerdotiū nō ſicut Auguris ppe
tuū erat, Siqdē ſi ſacra nō rite feciſſet, aut neglectæ religiōis flamē argui poſ
et, ſeu aliquid aduerſus cōſtitutū faceret, flaminio abire oportebat, Sulpitius
enim flamē quod inter ſacrificandū apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio deiectus
fuit. C. etiam Claudius & Cornelius Cethegus quod exta uictimæ perperā
dederat abire flaminio neceſſum habuit. Cumq; flamen ſacra diis dare & ho
ſtiam imolare uult. Flamineum puerum aut puellam iuxta habebat, qui pa
ratiintentiq; miniſterio & ſacrificanti preſto forent, quæq; exequēda quæ pa-
trii moris & ritus erāt, ſacris miniſtrarēt, quos niſi ingenuos patrimos & ma-
trimos eſſe decebat, Cui ad ſacra eunti, preco, precimitator dictus, preire, &
premonere ſolebat populo, ut dum ſacra fiunt ab opere ceſſarent, qui ſi con
tumatius parent, pignoribus & mulcta plectebantur. Neq; enim flaminē au

regē ſacrorū religioſis diebus aut feriatis opus facientē uidere fas erat. Quin etiam dum, operatur ſacris, eo corporis ornatu erat, ut fibulis æneis acontus uictimas cederet & diis libaret. Ipſiuſq; uxorem, cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audiſſet feriari neceſſum erat. Cui hoc eſt muneris loco datū, ut a uiro diuertere non liceret. Namq; ipſe unius uir uxoris, & flamica uiri unius uxor eligebat, Sicut ægyptii ad Tauri ſacra ſemel maritū aſſumpſere. Cūq; ob ſacerdotii dignitatem, in Senatū ueniendi & ſententiā dicendi, antea flamini licuerit, idq; poſt temporū curricula eorum deſidia obliteratū eſſet. L. flaccus flamen rē longe intermiſſam reuocauit, eiq; & reliquis flaminibus ut ueteri iure uſurpato, in Senatū ingredi & publico concilio intereſſe, togamq; pretextam & ampliſſimi ordinis ornamenta habere liceret, Senatus conſulto datum eſt. Tam & ſi Carbaſum flaminis indumentū propriū fuiſſe dicant. Ex eo enim quoties frequens Senatus haberetur flamini haud ſecus q̄ Senatori in curiam ueniendi, conſultandi ſuffragandi cenſendiq; poteſtas data fuit. Et tā & ſi flamines ſacerdotio addicti eſſent, non tamen, a belli muneribus erāt imunes, ſæpiuſq; res a patribus tentata, & in utrāq; partem ſermonibus agitata fuit, deſuperq; lex lata fuiſſet, ut tam flamines q̄ reliqui ſacerdotes militiæ munere uacarent, niſi gallorum iminēte tumultu, cum res publica milite egeret, a milicia minime auocandos decreuiſſent. Sæpe tñ flamines ne ad bellū irent religione inhibitos ferunt. Quippe Cæcilius Metellus Pontifex Max. Aul. poſtumium Conſulem quoniā flamen Martialis erat, ne ad bellū proficiſceretur, neue ſtipendia faceret inhibuit, alioſq; uetitos fuiſſe conſtat, ne cura belli & rei militaris procuratio, illos a ſacris auocaret. Nōnunq̄ uero Dialem flaminē extra Italiam ſortitum prouintiam inuenimus aſſerentē, nullas religiones Diali Martiali & Quirinali prouintias ſortiri uetuiſſe. Auguſtus tamen Octauius ānuam abſentiam & prouintiarum adminiſtrationē Diali concedi uetuit, ne a cura ſacrorum nimiū diu abeſſet. Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cerimoniis aſtrictus erat. Quippe ſoli flamini in primis iurare non licebat, nefas eſtimantes cui deorum ſacra & cerimoniæ credita ſunt, ipſi uerbo aſſerenti fidem non habere, cui hoc munus impendebat, ut ſingulis idibus quas feriatas habebat, bouem Ioui imolaret. Vtq; ad flaminium aſſumptus, e patrio iure inmunis confeſtim ſui potens fiat. Eidemq; ſub diuo ungi uel ſine interula eſſe, aut equo uehi, noctem ue unam ab urbe abeſſe non licebat. Si tamen aduerſa ualitudo Dialem inceſſiſſet, Pontificis maximi arbitrio ultra binoctium abeſſe poterat, Dum ne diebus publici ſacrificii, nec ſæpius q̄ bis eodem āno procul fiat. Dialemq; cōiuge defuncta flaminio abire oportebat, quia ſine coniuge eſſe, aut iterum cōiugio copulari non decebat. Namq; bis nupti ſacerdotio pelluntur. Quod ab Aegyptiis æque ſeruatum eſt, ut ſemel tantum ſacerdoti nubere fas ſit, cū,

purpurea quæ crinibus ānectitur. Hoc quoq; non in poſtremis fuerit, quod ſiquis nocens ad flaminē accederet, illo die ab omni pena criminis tutus erat, qui ſi uinclis nexus foret, eiſdem ſolutus laxabatur. Ac licet ſacerdoti ut rebus diuinis impenſius uacaret, neue a ſacris cultuq; & religione deorū aliarum rerum cura ſe iungeret, magiſtratus gerere non liceret. Tamen & flaminē honores geſſiſſe, & Conſulatum una & flaminiū adminiſtraſſe, ac tam rebus diuinis q̄ humanis præfuiſſe atq; utriuſq; honoris ornamenta geſtaſſe, apud multos tradita memoria eſt.

In quot cohortes Manipulos, Centurias, Decuriaſq; Phalanx diuidatur & quæ illius deſcriptio fuerit. Caput XIII.

Quod legio quondam apud Romanos fuit, Id phalangem Græcis Macedonibus, & Dardanis, exteriſq; nationibus ualuiſſe, monumentis proditū eſt. Ea enim in libero campo, et ſi quando exſpaciari licuit, magno uſui fuit. Cum uero arctis faucibus & preruptis ſaxis aut inter uiarum anguſta, premitur, non eſt ea uis poteſtaſq;. Quippe Macedonica phalanx immobilis ſemper ex ſtabili peditum agmine, nec partiri nec diuidi facilis erat, quod in Romana legione lōge ſecus. Quotieſq; coniūctos ſeruat ordines, & ſuis turmis ita fertur inſtructa, ut continēti agmine uir uiro, armis arma cōiuncta forent, magno preſidio munita, ad uictoriā maxima momenta fecit. Sicut orthia phalanx quæ in cornua procedit & in profunditatem, ita inſtruebatur, ut nec a tergo aſſiliri, nec a frōte occurſari neq; a lateribus pre magnitudine circūueniri poſſet, quod etiam macedonicæ phalangi erat propriū prelongas haſtas ante clipeos obiicere ita ut niſi in libero campo eius nullus uſus foret. Si uero laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta, robore ſimul atq; ordine diſſipato, omnis uis uirtuſq; eius puncto temporis diſſoluūtur. Hanc qui de inſtruendis aciebus memoriam reliquere, quiq; in ea deſcribenda multū ſtudii & operæ contriuere ex nouē armatorū millibus, alii ex quinq; & uiginti millibus ut Syri, Perſæ ex quatraginta millibus definiere. Cuius exēplo Perſeus, aduerſus æmilium paulū ex quatraginta millibus phalangem inſtruxit, Alexander Romanus Impator ex triginta millibus. Macedones uero ex ſexdecim millibus trecentis octuaginta quatuor militibus conſtare dixerūt quos phalangitas uocant, Sicut a Philippo primū mox ab alexandro deſcripta fuit, qua quidem exteri duces uelut firmiſſimo robore uſi fuere. Nam tāti momenti fuit ut incredibile dictu ſit, q̄ parua manu quantas copias fuderit, Sequtis inde tempeſtatibus græcorum duces diuerſas turmas legioneſq; deſcripſere, inter quas Macedonū robur Sariphorus magni eſtimabatur, quo uelut firmiſſimo munimēto īpoſterum uſi ſunt, lacedemonii raras inſtruxere

phalanges, Germani denſatis agminibus ſcutis capita contecti, obiectis parmis, phalangem ita cōpoſuerunt ut ad irrūpendum magna momēta faceret. Ea uero phalanx ita deſcripta erat, ut in minimas partes diuidi, rurſus momēto temporis in unū colligi poſſet, quoq; diſtinctior eſſet ſingulæ ipſius partes propria ſortitæ ſunt nomina, Siquidem hæc phalanx quadruplaris in ſingulas duplares diuiditur, quibus cornua nomē indidere, quarum ſingulæ octo millia centum nonaginta duos milites habent, decurias uero quingētas duodecim. Hanc poſtea duplarem in duas ſimplares iterū partiti fuere, quarum ſingulas ex hominibus quatuor millibus octuaginta ſex effecerunt itē Simplaris iſta in duas rurſus diuiditur partes, quibus nomē meros, quæ hoīum duorum millium quatraginta triū deſcribitur, quarum quelibet, ex centū uiginti octo decuriis conſtat. Rurſus meros cohortem miliariā facit, ea autē eſt hominū mille uiginti quattuor hoc eſt centuriarū ſexaginta quatuor, cuius prefectus maior Tribunus appellatur. Iſta deinde miliaria in duas quingentarias, quarū ſingulæ homines quingentos duodenos centurias triginta duas habent, eiuſq; ductor Tribunus minor, eandē ꝑ quingentariā in duos manipulos partiti ſunt. Singuli uero manipuli homines recipiunt ducentos quinquaginta ſex, decurias uero ſexdecim cui ductor manipularius præerat, quam & Senagiam uocant, Rurſus manipulū duas centurias facere uolūt, quarum quælibet milites centū uiginti octo, hoc eſt, octo decurias capit. Nā duplicata centuria manipulū facit, cuius prefectus centurio ordinarius uocatur. Simplex uero Centuria duas quadrupales decurias facit, quarum ſingulæ hominū quatuor & ſexaginta, quæ quadrupalis in duas duplares diuidit, quarum ex triginta & duobus militibus ſunt ſingulæ. Duplariſq; decuria in ſimplarē quæ ex ſexdecim militibus ſcribi diciq; cōſueuit. Hec. n. totius phalangis Macedonice quā ex ſexdecim millibus trecentis octuaginta quatuor militibus ueteres effecerunt percōmoda deſcriptio fuit. In qua duo ſunt cornua, duplareſq; phalanges duæ, Singulares quatuor, partes octo, cohortes milliariæ ſexdecim. Quingentariæ triginta duæ, Manipuli ſexaginta quatuor, Centuriæ centū uiginti octo, Decuriæ quadrupales ducentæ quinquaquinta ſex, duplares ſexcentæ duodecim, Simplares mille uiginti quattuor. Ex his ergo effici cogiq; poteſt, Quid phalanx, quid cohors, Manipulus, Centuria, Decuria ue ſit, quantumq; militum in diſponendis aciebus externa deſcriptione unaquæq; capere aſſueuit. Qua quidem phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquando uſos cōperimus, illamq; non uno militum numero deſcripſiſſe. Nam contra Mythridatē & Archelaum Sylla, & Romani pleriq; duces, contra exteros phalāge uſi ſunt. Poſtea uero manipulatim ſtruere aciem cepere. Illamq; in plures ordines, turmas, decurias cēturiaſq; atq; ordines diuiſere. Galli uero & Celtiberi atq; exteræ nationes ple

req; non

teq; non phalangē ſed Cateruas habuere, hominum denū, aliquando ſenū milliū. Sed quod eſt de cohorte milliaria dictum uel quingētaria, licet aīaduertere, illam diſſimili modo grecos uariaſſe, qui pro tempore & locis, & pro ut quiſq; cōmodum putauit cohortes non una facie deſcripſere. Siquidē Polibius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Callyſthēnes, ex ſeptingentis. Ephorus ex quingentis, Gorgyas ex quadringentis lectis uiris quam ſacram nūcupauit. Samnites quadragenariam fecere cohortem quæ lintheata dicta. Camertes ſexcentoꝝ hominū cohortem Romanis aliquādo miſere ex fœdere. Neſtor uero apud Homerum, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit ut in conflictu preliorum alter alteri opem ferret et inuicem ſe iuuarēt. Fuitq; miræ obſeruationis apud Græcos ut prima cohors tanq̄ firmiſſimū robur ex quadrigentis militibus fiat, a Romanis uero preter miliariam & quingentariam etiam ex ducentis militibus primū Syllæ temporibus cohortē deſcriptam fuiſſe, apud multos nota memoria eſt.

Res ſacræ religioſæ & ſanctæ quæ cenſerentur apud ueteres, quibuſq; ſacrū aut ſanctum facere licuit. Caput XIIII.

Res ſacras Religioſas & ſanctas, in nullius ſemp bonis fuiſſe ueteri lege ſeruatum eſt, erāt enim ſacra diuino cultui mācipata. Ait enim Trebatius quicquid deoꝝ ergo habetur ſacrum eſt, ſiue ædes ſiue ara, uel ſignum, locus aut pecunia, ſiue quicquid aliud more inſtitutoq; ciuitatis rite diis conſeſecratum foret. Ea uero conſecratio, uel a Conſule, aut imperatore accēſo foculo fit, cum Tibicine uerbis priſcis & ſolemnibus, precūte uerba pontifice maximo, prefante carmen, capite uelato & contione aduocata, ac iuſſu populi. Iniuſſu enim populi iuxta diuinas traditiones conſecrari, ædem, terrā, agrum aut ſanciri nihil poterat, Poſtea latū ad populū fuit, Plebſq; ſciuit, ut in templi conſecratione aræ ue, etiam iuſſus Senatus Tribunorumq; plebis maioris partis intereſſet, in quo illud ſeruatū eſt, ne una cella duobus diis dicetur. Demū lege papiria non modo templa & aras ſed ne priuatas quidem ædes, ſine iuſſu populi conſecrare aut ſempiterna religione obligare licuit. Nam quod priuatus religionis ergo ſacrauit ſacrum non eſſe conſentiunt oēs. Fuitq; Platonis ſententia ut deorum delubra nemo priuatus conſtituat, Satis arbitratus ad īmolandum publica templa patere. Funeſtamq; familiam aut hominem funere pollutum templū aram ue dedicare, aut a lugentibus ſacrificari uel aliquid conſecrari uetabatur. Namq; in luctu diis ſupplicare, non ſacrificare licebat. Cum ſine gemitu aut morſu animi ſacris intereſſe deceat, Propterea in ſacrificiis āniuerſariis & ædis dedicatiōe pu

tim. Namq; Hadrianus & mox Antoninus pius auguſtus, ius antiquum re-
nouans, necui intra urbem ſepelire liceret, decretiſq; ſanciuere, quæ Platonis
etiam inſtitutio fuit, ut in agro infecundo & ſterili ſæpulchra conſtruerentur
ne uiuẽtibus officiaẽ. Cũq; tota familia ſepulchri patris familias pꝛiceps foret.
(Q uippe extra ſacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox
tempore ne in genus & poſteros ſæpulchra deſcenderent, alia fuit lege ſanci-
tum, Donec nouo poſtea edicto, ad genus & familiam pertinuere. Q uæ
quidem pro dignitate & opibus fiebant, maiora ſi Imperatores aut ſummos
duces amplis honoribus funtos ſepeliri contigeret, minora uero ſi mediocris
fortunæ uiros ſæpulchro condi curarent, in quibus literis adnotabant, quot
pedes a fronte, quot in latitudinem Sacer locus procederet. Sed cum profu-
ſiſſimæ impenſæ & magnæ moles ſepulchrorum quotidie fierent. Seque-
tis inde temporibus, ne ampliori opere, eccitari ſepulchrum q̃ quinq; diebus
abſolueretur, nec maiori lapide q̃ qui laudes ſepulti & titulos honorum acci-
peret lege cautum fuit. Q uod græci Epiodium ſiue epithafium dixere, id
quod Plato legibus cauit, & Græci ſanciuere ne quis maioris operæ ſepul-
chrum eccitaret, q̃ quod decem homines triduo perficerent. Ne ue Hermas
in Ceramico apponere, aut longo petito prohemio Epigramma inſcribere
fas foret. Mox Demetrius Rex nouis ſepulturis modum ſtatuit, ſanxitq; ſu-
per defuncti cineres erigi columellam, quæ ultra cubitos tres non extaret.
Q uod Sylla lege promulgata conſtituit, qua funebres impenſæ & ambi-
tioſæ exequiæ atq; ad Rogum munera nec non conuiuiorũ impendia preleri
pro fine taxabantur, qui tamẽ in Metellæ coniugis funere legẽ ſuã tranſgreſ-
ſus profuſiõe maxĩa exequias dedit, licurgus uero defuncti nomẽ tumulo aſ-
cribi uetuit niſi illius q fortiter pro patria occubuiſſet & operã in bello rei pu-
blice nauaſſet. Solõ uero pena coercuit, illos qui ſæpulchra delerẽt, aut in gen-
tilia alienũ iferrẽt. Aegyptiis tria fuerẽ ſepulchroꝝ genera, unũ præcipuũ et ma-
ximi ſumptus, qđ argẽti talẽto taxabaẽ Mediũ minaꝝ uiginti, hũile uero
ex leui materia mĩme impẽſæ. Clariora fuerẽ ethiopibus. Nã ditioꝝ monimẽ-
ta ex auro fiũt. Tenuiora ex argẽto, inopes aũt cõdunẽ fictilibus, Indi & Ger-
mani operoſa ſepulchra ut grauia defunctis aſpernati ſunt, itaq; humili cõde-
bantur tumulo. Cyrus uero apud Xenophontẽ, non auro nec argẽto cõdi
ſed terræ corpus reddi uoluit, uelut matri. Singuloſq; ſingulis ſepulchris con-
di apud Romanos diu permanſit, quod ab Athenienſibus uſurpatũ eſt. Me-
garenſes contra. Nam tria aut quatuor defuncta corpora ſingulis conde-
bant tumulis, prona. Contra Diogenes Cynicus Nam corpus in faciem
ſepelliri cenſuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus, in publico
tamen non fuiſſe ius ſæpulturæ, ex decreto Pontificum cauebatur.

Sed cum uis morbi Romę paſſim per ignota capita uagaretur, Antoninus Philoſophus Auguſtus ut paſſim in urbe liceret humari cauit edicto, loco non deſinito. Si qui tamen Tyranni male de republiba meriti ſupplicio aſfecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte in honeſta aut malo leto occubuiſſent, uel celeſti eſſent afflati numine, illos condi ſepulchro aut humari non decebat, itaq; inſepulti abiiciebantur. Vnius tamen Phocionis publico iudicio dannati cum inſepultum cadauer iaceret, ſeruilis manus ſepeliſſe fertur. Si autem de celo ſæpulchrum tactum aut fulmine ictum eſſet, locum a deo expeti & propterea conſecrari putarunt, quod lycurgo & Euripidi poeta contigiſſe ferunt, quorum ſepulchra de celo tacta ſunt. Eratq; Græcis lege cautum ut qui patrimonium prodegerat, ſæpulchro patrio non humaretur ſed externo. Neue quis ob proditionem reus Athenis cumularetur, tanq̃ ob cri men famoſus foret. Ideo Phocionis aliorumq; qui proditionis inſimulati penas dederant cadauera extra fines Acticos exegerunt. Cymon uero Miltiadis filius ut pater qui obierat in carcere, humaretur, captiuum ſe preſtitit & ſeruituti mãcipauit. Apud egyptios ſi quẽ prauis moribus uixiſſe contingeret eiectũ cadauer in uaſtis ſolitudinibus exponũt Perſæ dãnatorũ corpora feris & canibus abiiciunt, in quo illud tradũt mirũ, quod cũ Clearchi cadauer ob crimẽ inſimulati canibus expoſitũ foret, magna uis uẽti exoriẽs illud puluere texit, tanq̃ diis ſignificãtibus immeritũ penas dediſſe. Hoſtiũ enĩ ſepulchra no bis religioſa nõ ſunt, Ideo uiolari ſine piaculo poſſunt, lapideſq; inde ſublatos in quẽlibet uſũ conuertere, non eſt uetitũ. Atq; licet Athenis magna fuerit ſepulchrorũ cura, non minor tamen Romanis, qui publica monimenta etiam pauperibus & ſeruis ubi conderentur edificarunt. Apud Grecos quoq; deteſtabili crimini obnoxius erat, & capitis pena dignus qui in ſepultum cadauer reliquiſſet, adeo ut equos & canes parentis affectu, Cymonẽ & Xantippum luxiſſe, & tumulo indidiſſe legamus, Anſer quoq; lacydi philoſopho ita adheſiſſe fertur, ut nec domi neq; foris ab eo diſcederet, quem elatum funere, effuſis lachrymis ſepeliuit. Alexander quoq; Bucephalo duxit exequias ſicut Agrigentini equis ſepulchra & pyramides erexere. Inter quos Auguſtus Octauius & poſtea Hadrianus Cæſar equo tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus & carmen inſcripſiſſe, Cõmodus quoq; praſino equo mortuo ſepulchrum in uaticano fecit. Et Romani coruo dedere exequias precedente tibicine, duorũ Ethiopũ humeris elato. Egyptii uero cũ feles aut aliqđ morit̃ cuius ſuperſtitioni addicti ſunt. Sindone contectũ & ſale atq; aromatibus deliburũ aĩal ſepeliũt. Q uare circa Myridis paludẽ Cornicis atq; ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide uiſebantur. Tantaq; apud Græcos cura ſepulturæ fuit ut decem pretores quod bello nauali apud Argynuſſas ui tempe

ſtatis acti defunctos in acie non ſepelliſſent, ab Athenienſibus capitis accer-
ſiti & ultimo ſupplicio affecti ſint. Et lacedemonii dum contra Meſſenios du
cunt, ne milites qui bello ceciderãt inſepulti manerẽt Teſſeras in brachiis in-
ſculptis noĩbus habuere. Inoleuitq; mos Athenis ut ſingulæ tribus ſingulas
arcas in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorũ qui bello ceciderant ſuæ
cuiuſq; tribus inquiſita colligerent, in expeditione uehiculis ferant. Vnus au-
tem thorus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non appare-
rent, & poſtꝗ in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent in honorati, in
ſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolemni oratiõe de ipſorum laudibus,
quod pro patria mortẽ pugnando paſſi fuerant illos magnificis uerbis atq;
honoribus extulerunt, tamet ſi ea procuratio funeris, inter pudẽdas & mime
ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen oſſa cinereſq; in alienũ ſæpulchrũ
deferrentur illa eruere loci dominus, & ſine pontificum decreto alio tranſferre
non poterat. Eſt tamen lege cautum ut locus fulmine ictus illico religioſus et
in nullius bonis fiat, quod cum deus conſecraſſe uidebatur. Vtq; iuxta ſepul
chrum nouum, propius ue ſexaginta pedes, inuito domino edes admouere
non liceat. Ideo inuiolabilia habita quæ nec preſcribi poterant nec uſucapi
ſicut nec publica. Et tam Romana lege ꝗ Solonis nequis alienum buſtum
uiolaret aut deiiceret grauiſſima fuit pena interdum quare ſepulchri uiolati ac
tio conſtituta eſt. Notatumq; & illud ſepulchra & loca religioſa ipſa intiquita
te ſantiora fieri, eoq; diruto nichilominus religioſum locum eſſe. Quippe ſe
pulchrorum ſantitas in ipſo ſolo manet. Sancta uero dicuntur loca quæ ſa-
crata legibus plebiſcitis ue ſancita penis adiectis inuiolata manent. Siquidem
ſanctiones aut obteſtatione aut conſecratione uel penis cõſecrantur. Itaq; mu
ri & mœnia ciuitatum, quod illa tranſgredi non licet, & tam intra ꝗ extra po
merium omnes ab his arceantur nec cuiꝗ edificia illis admouere fas eſt, augu-
ſta & ſancta dicta ſunt, ideo illibata iuris ſanctione defenduntur. Capitale.n.
fuit, & ſeueriori pena coercitum etiã lege Romuli, illi, qui menia tranſgreſ-
ſus attigiſſet. Neq; mænia ſolum ſed ipſum pomerium, quantũq; circa mœ
nia loci eſt, quod neq; arari fas erat ſanctum eſſe liquet. Tam & ſi ſacra & re-
ligioſa quandoq; ſancta dicta ſint, leges quoq; quarum iuſſa penis & ſuppli
ciis ac religionibus in eternũ coercentur, eo quia non debent penæ ſanctione
corrumpi ſanctæ dicuntur, quam breuem eſſe conuenit, uelut monita oracu
lorũ diuinitus miſſa, ut paucis iubeant nõ pluribus diſputent, ſuadeãtq; ma-
gis ꝗ cõminent. Quas quidẽ Plato iuſſit eſſe ꝗ pauciſſimas, Nã ſi ſuo iure
funguntˀ magiſtratus nihil opus eſſe multiplici lege putauit. Vbi uero horũ i-
probitate alio detorquentˀ, ex legũ mltitudie pniciẽ afferri dicebat. Fuitq; opi
nio Cleonis apđ Thucydidẽ, ſatius eſſe malis legibus aſſuetã ciuitatẽ nõ faci
le mutari ꝗ bonis inconſtanter uti. Sed tamen leges a populo latæ aliter ratæ

non habetur, q̄ ſi patres authores fiant poſt q̄ fuit de cœlo ſeruatū, niſiꝗ ad populum prius latæ ſcriba ſuggerente, conſenſu populi non per uim, iuſſuꝗ Senatus trinūdino promulgatæ, & per p̄conem prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac in ærarium conditæ fuiſſent. Nā ſacroſanctū quid fieri minime poterat niſi per populum plebemꝗ ſacratū eſſet, Ideo Conſulibus legem curiatā ferentibus quia a populo non recepta ſed a tribuno plebis ſepe intercessum fuerat pro lege habitā nō eſt. Proditūꝗ memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus ſæpe cauſam dediſſe, quia ubi perperā uiuitur multiplicibus edūdis legibus magna dat̃ occaſio, Inde apud ægynetas cautū eſt, ut qui nouæ condēdæ legis cauſam daret, inuiſus omibus & execrabilis fieret, Sic apud Indos, ſiquis aliq̄d pernicioſi inueniſſet, niſi p̄tinus remedio ſuccurreret, morte plectebat̃. Quæ quidē leges licet in æternū, æditæ, cū aut uſus coarguit aut rerum ſtatus facit inutiles pro tempore mutari & induci ac facile abrogari poſſunt. Portæ uero ciuitatis nō ut mœnia ſancta ſunt, quia cum per illas defuncta ferantur corpora, ſacro ſanctas minime putarunt, quod enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctū fieri minime poteſt, tam & ſi alia feratur cauſa. Cum enim urbium conditores mœnia ſignarent, incincti ritu gabino id eſt toga reiecta circa humeros, taurum ad dextram iterius uaccam æneo aratro iungebant, ſtiuamꝗ tenētes incuruā ita ut omnes glebæ in ſteriorem ruerēt partem, perfecto ſacrificio menia ſignabant, ubi uero portæ futuræ erant, id loci minime ſulcabant, ſed aratrum ſuſpendentes portarum ſpacia reliquere intacta. Ideo cum mœnia ſignata ſolemni ſacrificio ſancta ſint, Portæ quia ſignari illas uel ſulcari minime decebat, ſanctæ minime fuere, in quo id ſeruatum meminimus, ut fruges in ſubiectam foueam demictant, & ex uicina terra exaggerent, bouesꝗ ſulcatis mœnibus īmolent. Macedones uero ubi primū urbis mœnia futura erant, polentam inter ſolemnia adhibuere. Quod quidem aratrum non ædificandis modo urbibus, ſed illis funditus euertendis inducebatur, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotarent. Fuitꝗ conſtitutum ut nemo Cæſarum niſi qui imperii fines propagaſſet non prouinciali ſed Italico agro quæſito, nationesꝗ ſignis collatis & iuſto prælio perdomuiſſet, ius proferendi pomerii haberet. In qua re eſt animaduerſum Syllam ultimum Romanorum pomerium protuliſſe, & poſt Syllam, Claudium Cæſarem terminos urbis propagaſſe. Si uero non pomeriū ſed templi ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationem fieri accepimus, ut Serena luce, omnē areā & ſpacium uictis, coroniſꝗ cuincerēt. Mox milites et ueſtales uirgines, cum pueris puelliſꝗ patrimis et matrimis ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, bouecꝗ & tauro aream luſtrarent. Pretorꝗ preſides deos precatus & magiſtratus una, ſacerdotesꝗ & Senatus, cū eq̄tibus & populo, ſaxum ingens fundamētis iniicerent, paſſimꝗ auri & argenti ſtipes, &

metallorũ primicias nullis fornacibus euictas aggerarent, in quo præcipue cauendum, ne ſaxum, aurũ ue in aliud opus deſtinatũ, apponãt. Notatumq́ et illud, ut non ſolum funeſti, a cõſecratione & ſacris arceantur, ſed mãchi, qq́ inſignes debilitate corporis, aut mẽbro non ſatis utiles ſunt, uelut indigni qui ſacra tractarent, propterea. M. Sergius ob prauitatẽ iminutioneq́ corporis a ſacris, ut mancus amotus fuit, quod ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoq́ in uſu fuiſſe traditũ eſt, quibus morbo affectũ, oculo aut mẽbro deficientem, dominari, uel ſacris preeſſe inhibetur. Quodq́ res & loca deorum ĩmortaliũ diuino cultui mãcipata iuſſu populi per põtifices mutari & trãſferri ac profana fieri poſſe, uerbis cõceptis amota religiõe ſæpe cõpertum eſt.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ eſſet et quæ furia et falcidia explanatur. Capur XV.

CVm Palatini fori iudicia operiremur, & tedio interdum ac mora offenderemur, in Bibliothecam pontificum quæ ibi fuit proxima ſæpe diuertebamus, ibiq́ in quoſcunq́ inciderãmus libellos, uaria lectione, cum amicis conterebamus, Cũq́ Ciceronis Catonem maiorem in ibi forte nacti eſſemus. Hæc uerba quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc penſitabamus. Cum ego quinq́ & ſexaginta ãnos natus legem uoconiam magna uoce, & bonis lateribus ſuaſiſſem. Quid Voconia lege quam tunc Cato ſuaſit, cautũ fuiſſet, apud non nullos qui aderant, querebatur. Et cum ex noſtratibus homo quiſpiam fori & iudiciorum non ignarus. Idem quod furia, & falcidia, Voconia lege caueri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis ultra dodrantem legare liceret. Vtq́ quarta hereditatis pars ſcripto heredi ſaltem maneret incolumis, ſepiuſq́ hanc legem abrogatã noua conſtitutione exercitatam eſſe, & pleraq́ induceret. Dixi ego indubio errore labi illos qui idem Voconia quod furia aut falcidia ſtatutũ fuiſſe contenderent. Quippe furia & falcidia contra legis xii. tabulatum antiquiſſima decreta a principio latæ fuere. Cum enim xii. tabulis quomodo uolet, & cui quãtumq́ uolet, de bonis diſponend, illaq́ ſiue inſtitutionis ſiue legati iure relinquendi data facultas foret. Poſtea lege falcidia & furia ut niſi ad dodrantem legare liceret ſtatutum fuit. Interiectis inde temporibus. Q. Volumius ſaxa. Tr. Pl. tulit ad populum ne quis heredem mulierem faceret, coercitaeq́ eo plebiſcito mulierum hereditates ſunt. Mox lege Voconia quam C. Voconius Aricinus: Tr. Pl. tulit ſancitum fuit, ut non feminas modo, ſed nequis cenſus heredem etiam unicam relinqueret filiam, quam legem Cato perſuaſit, quo quidem plebiſcito ne liceret legare mulieribus ultra quadrantem ſub graui documento uetabatur. Nam cum ſolidæ hereditates &

magna patrimonia mulieribus aſſiduæ legarentur, prorſus ut admirabile uideatur quãtum mulierum opes hereditatibus accreuiſſent. Cũ obuiam eundum putarent, ne tam imodicæ largitiones mulieribus fierent quibus temere abutebãtur, cautum fuit lege Voconia, ut non ultra quadrantẽ, hoc eſt quartam hereditatis partẽ, mulieribus ex quo uis peculio obuenire poſſet, lege autem falcidia non ad quadrantem ſicut in Voconia ſed ne ultra dodrantẽ in legatis, cui uis abſumere poteſtas foret cauebatur, ut ſaltem quarta pars hereditatis & bonorum, heredi ſcripto qui in bona & nomen aſcitus erat, maneret icolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantũ interdixit ne ultra quadrantẽ legaretur, lex falcidia ad omnium hereditatẽ extendit, cauens ne ultra dodrantẽ, hoc eſt nouem uncias teſtatori in legatis ab ſumere facultas foret. Poſt aliquot uero ætates, cum multi adulteri preteritis liberis integrum aſſem mechis teſtamẽto relinquerent, Domicianus Cæſar ſalubri conſtitutione, probroſis feminis quæ mœcharentur, ius capiendi hereditates legataq; ademit, neue lecticis uectarentur inhibuit. Quod aũt uerbis legis cauebatur, ne quis cenſus heredem etiam unicam relinqueret filiam, Cenſus is dicebatur qui multam pecuniam & ultra centũ millia nũmum in poſſeſſione haberet. Nam cui multæ eſſent pecuniæ, multi cenſus eſtimabatur. Verba uero legis xii. tabularum quibus libera facultas diſponendi teſtatori datur, hæc fuere, uti legaſſet ſuæ rei quiſq; ita ius eſto.

Quid reſponderim Hieronimo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper cum ad honores admicterentur alii. Caput XVI.

DEmirabatur aliquãdo Hieronymus Maſſainus uir multæ eruditionis, & in ſtudiis bonarũ artium non minus atq; in rerum actionibus uerſatus habunde, cur cum plurimos futiles & ignauos, ad honores & ſacerdotia promotos, magnoſq; & opulentos quotidie uideat, me tamẽ ipſe in eadem fortuna eodemq; ſemper tenore aſpiceret, cui mercedem laborum ſtudiorũq; deberi putaret. Quotieſq; in eos ſermones uenit, obiurgabundus & cõmoto ſimilis, meã ſegniciem accuſabat, increpitaq; ignauia, tantis tu inquit laboribus tam diu nihil ſapere didiciſti. Cũq; me non nimis laborare, & mea ſorte & parabili fortuna contentũ reſpondiſſem, is ut me erigeret, languentemq; ſpem excitaret, conſilium dedit ut facerem, quod quẽpiam hominẽ aſtu & inſigni arte longe clariſſimũ feciſſe comperit, qui cum nullis bonis artibus ad pontificatum, obrepere poſſet, dolia uini præcipui pleraq; mercatus, ea põtifici dono dedit, ſuſpicatus fore id quod euenit, quo maxime munere effecit, ut proximo Senatu multo ampliora tulerit. Namq; & hono

nibus & pontificio donatus poſtea fuit. Alioſq; referebat homines deſpectiſſimos turpiſſimoſq; qui predæ & rapinis aſſueti pecunias ſiue iure ſiue iniuria a calamitoſis erogatas aut ui extortas ad fiſcum conferebant, quibus artibus effecere ut clari prepotenteſq; euaderẽt. Alioſq; ignobiles & obſcuros ſortis infimæ atq; e ceno emerſos ut aiunt, qui cũ permodica re familiari eſſent & gratia pollerent, tantũ ualuiſſe, ut ad ſacerdotia & pontificatus cum multi clari & diſerti uiri concurrerent omniũ ſuffragatione cæteris prelati ſint. In numeroſq; referebat alios moribus perditiſſimis, qui ſceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obreplere. Memoria teneo cum pueris nobis, quidam magna doctrina & in primis honeſtus uir, non minus græce q̃ latine doctus, nihil preſidii nihil ſibi opis ad degendã uitam parare potuiſſet, uitamq; admodũ tenuem & anxiam duceret, cũ inuidos mores cerneret, ac probitati preclusam uiam & quid ſibi faciundũ eſſet animo uolueret, ut aliquid in poſterum uitæ ſubſidium parare poſſet, eo ueſaniæ proceſſit ut coactus inopia obſcenis & libero homine indignis artibus uacaret, quibus uero artibus non libet dicere, ita fœde & pudendæ ſunt, cõſectaq; fuit ſibi res ex ſententia. Nãq; haud multo poſt & ſacerdotio & opibus auctus affluens & beatus tranquilliſſime uitam egit. Adeo deſpecta fortuna ubi nullus honos uirtuti eſt, extrema experiri aliquãdo cogit. Quibus ego exemplis admonitus uehementer animo conſternatus ſum, ne quãdo ut eiuſmodi honores appeterem, ſubirẽ ſceleſti conſilii & conſcientiæ notam, longe igitur multumq; preſtat, tutiuſq; fuit uti ingenio meo, uacuũq; his moleſtiis, modico ciuiliq; cultu cõtentum eſſe, neq; in ambitionẽ nõ neceſſariam incurrere, q̃ bona animi ſiqua ſibi homo, ſtudio & labore parauit, ea turpi queſtu peſſimo exemplo fœdare.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus Ouatio differt a triumpho. Caput XVII.

Romani duces qui in hoſtes uictricia tulere arma, ſi minus ea que geſſerant triumpho digna forent, ut tantũ ferrent honoris, per ſæpe cum domũ reuertiſſent, minoribus triumphis, et ouatione honeſtati ſunt, quam græci euan nũcupãt. Cauſæ uero ouandi nec triumphandi hæ ferme traduntur, Si non debellati hoſtes penitus, ſed ſolum pericula depulſa ſunt. Fuſiq; & fugati, perculſi & conſternati, aut a populationibus coerciti, non autem multis & magnis cladibus affecti forent. Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata, uel paululum laboris admiſſum, aut non in ſua, & ſibi conſtituta, ſed in aliena prouincia res geſſiſſent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt de prouincia triumphos agere non poterant. Si nondũ pacata prouincia reliquiæ bellorum ſupereſſent. Si bella non rite indicta, uel cum hoſte

non legitimo, ſed populo Romano indigno, ut cum ſeruis pyratis & fugiti-
uis bellum fuiſſet. Vel ſi dedicione facta mediocri certamine, & incruēto præ
lio pugnatum eſſet, aut ſi ex prouintia exercitus non deportatus nec ſucceſſo
ri traditus foret. His omnibus ouare nec triumphare legitimo triumpho per
miſſum eſt. Primus enim poſtumius Tubertus traditur, qui bello ſabino ui
ctor quod haud multo negocio hoſtem fuderat, urbem ouans iniit, inde inſti
tutum, ut ob premiſſas cauſas ouacio detur non triumphus. Pompa uero et
apparatus, idem fere ouantis qui & triumphantis. Sed tamen minor perhi-
betur. Nam & uniuerſo Senatu & omnibus ordinibus obuiam effuſis para-
tu mogno urbem inibat. Et oppida bello capta ſignaq; militaria, Spoliaq; &
captiua arma, muneraq; quibus donatus fuerat, pre ſe gerebat. Tum duces
bello capti & obſides dati, bellorum machinæ & currus, uaſaq; aurea & argē
tea ac quicquid pecuniarum ex manubiis & preda exactum foret, etiam coro
næ oppidorum quibus a ſociis honeſtatus fuerat, Tū ſiqui milites donis mi-
litaribus torquibuſq; & armillis donati eſſent, pulcherrimo comitatu precede
bant. Ipſe uero Dux cui ouandi honos datur, myrtea inſignis corona ſceptrū
manu tenens, non triūphali picta uel aurata ueſte nec curru quatriiugo ut triū
phantes, ſed purpura decorus, inſidens equo. Neq; Senatu ſub pretextis iux
ta currū triumphantis more, ſed eo ſubſequente, ſola plebe & equeſtri ordine
aut equitibus preeuntibus incedebat. Sed notandū, eos quibus ouandi daba
tur ius, priſcis ſeculis ſine exercitu aut legionibus urbem pedibus iniuiſſe, lap
ſis poſtea temporibus at equo ueherentur morem preualuiſſe, exq; duobus
impatoribus rebus bene geſtis, alteri triumphum, alteri ut ouans urbem ini-
ret datum eſſe. Cum lucretio Tricipitino Veturius. Cos. de Volſcis & eqs
triumphauit, Sed alteri ut curru quatriiugo triumphantem legiones ſeque-
rentur. Veturio uero ut ſine legionibus, ouans equo ueheretur, a Senatu, da
tum fuit, Bello etiam punico ſecundo. M. liuius, & Claudius Nero, de Haſ-
drubale & pænis triumpharunt. Sed liuius curru triumphans cum legioni-
bus. Nero autem ſine exercitu equo urbem iniſſe proditur. Interdū uero ouā
tes lauro non myrto coronatos inuenimus. Siquidem. M. Craſſus de fugiti
uis & ſparthaco quos collatis ſignis uicerat, ex conſulto Senatus auro coro-
natus ouaſſe traditur. Et Tiberius Cæſar cum de uindelicis meſta ciuitate p
pter repentinum incomodū triumphare nollet, non equo ſed curru cū triū-
phalibus ornamentis lauro ornatus ouans ingreſſus eſt. Turmas quoq; eq
tum non lauro ſed olea ornatas, cum militaribus iocis & uerſibus incondi-
tis ouanti precedere, non ſubſequi, ut in triumphis ſolet. Neq; ouantes can-
didos tauros aut boues mactare, ut erat triumphāti mos, ſed coronatas oues
ante ſe agere, illaſq; exacta pompa imolare compertum eſt, quare ouationem
dixere, neq; clangentibus tubis ut ille martius triūphus ſolet, ſed modulanti-
bus tibiis

bus tibiis

bus tibiis deduci, Illud quoqꝫ notatum perhibẽt, tam in maioribus ꝗ minori
bus triumphis, niſi quibus præcipui honoris aut priuilegii prerogatiua indul
ctum fuiſſet, ut equo uectarentur, omnes qui ouanti aut triumphãti prodi-
rent obuiam, quiqꝫ erant comites, pedibus & non equo inceſſiſſe, quod lon
go poſt tẽpore obſeruatũ mãſiſſe in triũphali põpa, multa documenta ſunt.

Qui erant Tribuni militum in Romanis caſtris, quæ ue poteſtas & officiũ
foret, aut iuriſdictio. Caput XVIII.

TRibunos militũ qui caſtris & legionibus preerãt, imperiũ
in milites habere, exercituiqꝫ & ſummæ rerum preeſſe, fere
peruulgatũ eſt. Qui tam & ſi a primis originibus, terni
ex ſingulis tribubus Ramnenſi Titienſi & luceri crearẽtur.
Tamen militari lege ut ſingulis quatuor legionibus ſeni ac
deni tribuni preeſſent ſancitum erat. Qui licet a Conſuli-
bus & ſummis ducibus antea eligerentur poſt aliquot ætates ut militari ſuf
fragio & prerogatiua crearentur, militibus munus datum fuit, lapſis mox tẽ
poribus ut populi ſuffragio & Tribuni rogatione fierent legẽ cautum fuit, ex
quibus qui a Coss. creabantur Ruffuli mox Rutuli nũcupati, eo quod Ru
tulius Ruffus Cos. de illorũ imperio primus tuliſſet. Aliorum uero Tribu-
norum militarium duo fuere genera aut enim ſuffecti erãt aut comiciati. Suf-
fecti militari ſuffragio in caſtris. Comiciati uero populi iuſſu comiciis creabã
tur. Demũ ſequuti Ceſares Tribunos ipſi delegere, homines inſigni teſtimo-
nio in quibus eſſet ſpecimẽ, magne & expertæ uirtutis. Quare Hadrianus
Cæſar uiros etatis exactæ & ſummæ prudentiæ doctos ætatæ & uſu, ad Tri
bunatũ euexit, ueruitqꝫ edicto ne imberbis, adoleſcens ue Tribunus fieret.
Fuitqꝫ priſci moris ut cum princeps ad Tribunatũ quẽpiam eueheret, gladiũ
illi in manu traderet, quo ſignabatur in milites iure militari habere imperium
Cuius edicti uerba ſic habent, milites quibus iuſſi erunt parento eorumqꝫ tri
buni ſunto, & infra. Huic laeones & Preſidii prefecto Artnoſtrem dixere no
men, qui magiſtratus Semeſtris erat. Illorũqꝫ præcipuũ munus, Caſtrorũ
& exercitus curam egere, ne ſine munimento ſine cuſtodiis ſint, peruigiles ex-
cubias iubere ne quid occulto ſpeculatu hoſtes moliri poſſint. In primiſqꝫ mi
lites ad ſolemne iuſiurandũ adigere. Neqꝫ enim militi arma capere fas erat, ni
prius apud Tribunũ legitimũ preſtitiſſet iuſiurandum, qui etiam in caſtris
iura dabant, quoqꝫ in promptu eſſent & nihil moraretur imperiũ, illorũ ſta-
tio in caſtrorũ principiis erat, ubi tribunal habere & iura dare aſſuerant, qui-
bus non uirgas ut Conſuli aut prætori, Sed ad terrorẽ audaciæ uites lictores
preferebant, cõtumaceſqꝫ milites Romani uel latini nois iuſſa minus exequẽ

tes, non uirgis ſed uitibus per centuriones, externos uero fuſtibus plectebãt Alexander tamẽ Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, ſed milites ante ire iuſſit, quatuor tribuno, ſex duci, decem uero legato. Eratq; militari lege cautũ ut ſi miles dum cedit ob crimẽ, uitem frangeret, aut Centurionis uel Tribuni manũ teneret de gradu deiectus militia amoueretur. Si autẽ uiolentas manus inferret capite lueret. Cumq; reliqui milites paſſim ferreos haberent ãnulos. Tribunis tamẽ Centurionibus & legatis aut his quibus ordo & imperiũ erat aurei dabantur, a quibus ſiue in hoſtes ducere ſiue caſtra metari, ſiue in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni uel in ſtatiões & uigilias ire conueniret, Theſſeram milites petebant. Ipſi uero ab impatore quod dari oporteret ſignum aſſumebant, copiaſq; equitum & peditũ quoties dimicandũ erat ornari & inſtrui atq; in aciẽ educi iubebãt. Milites quoq; in conflictu preliorum ſingulos & uniuerſos hortari & monere, atq; inceſſantes aĩaduertere Tribuni proprium munus erat. Miſſionem quoq; militibus perfunctis militia ſi cauſam probarent ex authoritate & iuſſu Conſulis dabant. Quod fuluius cohortẽ legionis in qua tribunus erat, ſine iuſſu Cõſulum miſſam fecerat. Q. fuluius flaccus Cenſor illum ærarium fecit & Senatu amouit. Si qui tamen poſt miſſionẽ ſtudio pugnæ militare cuperent, niſi ſecundo ſacramento aſcripti eſſent, arma ſumere & merere aut in hoſtes tendere nequibant. Marcellus notauit Tribunorum militũ officium eſſe, milites in caſtris habere dicto audientes & intentos imperio, ad exercitationes deducere, in ſtationes mittere, claues portarum ſuſcipere, ne occulta colloquia ſerant, neue quis author noui conſilii cum hoſtibus moliri quid poſſit, Stationes uigilias munitioneſq; ne infrequentes ſint, nonnũq̃ interdiu ſæpius noctu circuire, milites ſingulis momentis inſtructos paratoſq; habere, ſiue pabulatum ſiue frumentatũ uadant, preſertim ſi in procintu hoſtes ſint, exploratoq; in hoſtes ducere. Cũq; frumentũ militibus admetitur, ne quid minus æquo inpartiant intereſſe, neue pernicioſa fame aut inopia afficiantur, utq; preparati cõmeatus abunde ſufficiant alimẽtis, ne arma, uiri, equi, aut pecunia deſint, cum imperatore multo ante preuidere. Nam Romani duces rationẽ comertiorum præcipuam habuere ſemper, Caſtris locum capere, ualitudinarios inſpicere, Sauciorum curam agere, nomina militum memoriæ tenere. Quippe Imperatorẽ aut tribunũ ignorare milites pudenda inſcicia eſt. Neq; aliud othonem ad imperiũ euexit q̃ quod quemq; militũ, in agmĩe in ſtationibus in itinere nomine compellabat ſuo, ex hoc gratiam & ſtudia hominum aſſequutus. Querelas quoq; militum audire, illorũq; delicta militari lege plectere, infidum dãnoſumq; militem militiæ gradu deiicere tribunorum poteſtatis eſt. Fertur tamen Aurelianus Cæſar tam ſeueræ diſciplinæ fuiſſe, ut Tribuno per epiſtolam mandarit ut militum manus contineret, nequis pullum

aut ouem raperet, aut uuã ex uineis, aut ex ſegete ſpicas. Vt arma terſa calciamenta fortia, ueſtis noua, equs defricatus & mulus cẽturionatus foret. Fuitq; antiqui moris ut miles in caſtris ad Centurionem, Centurio ad Tribunum mane ſalutatum uadat, & ad edictum preſto ſint. Ac licet Tribunis militum Centuriones ſubſint, & decuriones. Ipſi tamen legati imperio parent. Eratq; militari lege cautum, ne quis ubi Tribunus militum fuiſſet poſtea ordinum ductor eſſet. Namq; Centurio Decurio & ordinis ductor tribuno inferiores ſunt. Alexander uero macedo tanti Tribunos & decuriones fecit, ut nemině niſi ſexagenarium ordines ducere ſiuerit. Hoc quoq; notatum eſt cũ qui preconium faceret inter Decuriones admicti non licere, & multo magis inter tribunos: Si tamen antea preconium feciſſet & poſtea artem deſiuiſſet ad decurionatum admicti poterat, ad Tribunatũ non utiq;, inſuper obſeruatum ut ſi quando in aliquos iuſta mouenda forent arma, Senatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum ſæpe tuliſſe. Quodq; ueteri inſtituto ad tribunatum admicti nemo poterat, niſi prius alam duxiſſet, neq; alam ducere niſi cohorti prefuiſſet. Siquidem cohors erat ala inferior. Tribunatus uero legionum poſt alam conferri dariq; conſueuit.

Qui ludi Scenici qui Magalenſes, qui Taurii, Cõpitalicii, Iuuenales & Honorarii fuerint. Caput. XIX.

INter ſpectatiſſimos ludos qui plurimi Romæ fuerunt Romani ludi a regibus inſtituti primũ, qui & magni & Circẽſes dicti precipui ſemper habiti ſunt, Ioui Iunoni, & Mineruæ celebres. Nã ſingulis diis ſinguli erant dicati ludi. Quippe Venationes & munera Saturno, Scenici libero, Circenſes Neptuno, aliiq; aliis numinibus dabantur, quos ad placenda numina, una cum ſacrificiis eumq; cantu & tibia celebrabant, pretoris edicto id decernente, in hæc uerba, 'ludis publicis quod ſine curriculo & ſine corporis certatione ſiat, popularem leticiam cantu ſydibus & tibiis moderanto, eaq; cum diuino honore iungũto, & infra. Quos etiam urgente bellorũ tumultu pretermictere duxerunt nefas. Cum enim ſecundo punico bello externis hoſtibus Italia afflictaretur & cunta bello arderent, eoſdem magnifice apparateq; factos, & in plures dies inſtauratos oleiq; congios in uicos datos fuiſſe comperimus, poſtea confectis bellis & rebus cõtra ſamnites geſtis magnifice, Romanos faciendos curaſſe, illoſq; coronatũ populum ſpectaſſe, uictoribuſq; palmas e græcia tranſlato more, atq; epulum ludorum cauſa ædiles dediſſe. T. liuius authot eſt, fuere quoq; ludi magni quos poſt pugnam ad Traſimenũ uotos inuenimus, æris trecẽtis triginta tribus millibus bobus

albis quadringentis, multiſq; hoſtiis & aliis diuiciis clari, quos a. M. Acilio Cos. in apparatu belli contra Anthiocum iterũ uotos & magno ſumtu exolutos ac dies decem concinuos celebratos tradunt, in quorũ celebritate, precipua per ſingula puluinaria mictebantur munera. Anno inde ab urbe fere quadringenteſimo, cum uis morbi ingens urbem peruaſiſſet & graui celo uulgacentur morbi, tantaq; tabes & uis mali ingrueret, ut nullũ peſtis ſuffugiũ foret. Cum ope diuina luem mime leuari crederent, uictis ſuperſtitione animis Scenici primũ ludi apparatu magnifico facti ſunt. Quos ludiões ex Hetruria, motibus non indecoris, uerſibus ridiculis cum cantu & Tibicine adhibitis hiſtrionibus ſaltentes celebrarunt. Eoſq; ab edilibus Curulibus ſecũdo punico bello per quatriduum inſtauratos ac noctu luminibus accenſis celebrari, miſſiliaq; uarii generis ſpargi authores memorant, in quibus inter ludrica ſcenæ Comediæ repreſentari ſolebant, multis fabularum argumẽtis & opparatu uario, quarum ſex fuere genera. Namq; ex his alia ſtataria, alia motoria aliæ togatæ nõnullæ palliatæ, pleræq; pretextatæ aut Atellanæ. Eratq; conſtitutum ut Comedi cum ſoccis proſcenia inirent. Actores Tragedarum cum cothurnis, planipedes excalciati, Scenici certatores nudi circa pudenda tantum uelati. Vtq; ad obſtentationem ſcenæ, in argumentũ fabulæ pro pſonis quas gerebant, uarios amictus inducerent. Quippe Agamenõ ſceptrũ ferebat, pellem bubulcus, Achilles arma, Thelephus penulam & peram ita ut pro fabulæ argumento congruẽs apparatus fieret, per artifices ſcenicos qui imitarentur affectus. Vtq; in ſcena quinq; tantũ ſeruarentur actus. Nam ſcenico ludioni quinqes pdeũti ultra prodire non licuit, quod in tragedia quoq; ſeruatum eſt, ut non plures q̃ quinq; perſonarum actus fierent. Vtq; finito argumento & ſcena perſonis uacua chorus & Tibicen introducatur, in ueteri uero comedia ſeruatur, ut primarũ partium, cõmunes actiones ſint, aut geſta militiæ domiq;, poſtremarũ uero conuiuia cantus potiones & luſus. Poſtea ſeu ob morum prauitatem ſeu quia mali exempli ludi erant, perniciemq; ciuibus afferebant, ita ſcenicos inſectati ſunt, ut Scipio naſica in cenſura ſcenicos ludiones tribu mouiſſe & ærarios feciſſe dicatur, licet inſtitutum foret ut actores Atellanarũ tribu non mouerentur, ſed ſtipendia facerent & mererẽt, fuitq; uetus mos diu ſeruatus, ut primiciæ ſpectaculorum a ludicris ſcenicoꝝ choreis inciperent. Cumq; Ideam deorum matrem ex peſſinunte Romani aduocaſſent, preter munera & apparatus magnificentiã ludos in honorẽ deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habiti ſunt, quos. M. Iunius Brutus cum templo in palatio dedicauit, qui etiam ſcenici dicti. Illoſq; megalenſes appellarũt, illorumq; curam ædiles gerere, ac ueris inicio prelata diuiciarum pompa celebrare. Permiſſaq; ludendi licentia perſonatos iuuenes, magiſtratuum priua-

torumq;

torũq; mumia & perſonas, ac facta dictaq; imitari, & ante deæ ſimulacrũ lu-
dere, matronaſq; ſpectatæ pudicitiæ in his pſallere, memoriæ datũ eſt. Qui-
bus diebus Romanæ cõſuetudinis erat, cõuiuia & ſodalitates inuicẽ agere &
cõmeſſari uictu tamẽ frugali & modeſto, nec die tantum ſed noctu æpulari.
Nãq; hi ludi precipue caſti, magno fauore ſpectantiũ cõſpicui erant, ad quos
ſeruos adire non licebat, Illoſq; prætores & magiſtratus purpurati, in toga
& pretexta atq; in ornatu maximo celebrarũt, quare purpura megalenſis, in
uulgi prouerbiũ uenit. Quibus diebus ſtipem cogere, Ideæ matris familiis
proprium fuit, quod edicto cauebatur his uerbis, preter Ideæ matris familias
eoſq; iuſtis diebus nequis ſtipem cogito & infra, in quibus fuit conſtitutũ ut
patricii megalẽſibus motitarẽt, plebs uero Cerealibus, Præter hos fuer Tau
rii diis inferis conſecrati, quorũ origo fertur antiquiſſima. Cũ enim regnãte ſu-
perbo, uis morbi, & inſanabilis pernicies per cẽs urbis regiones & cõpita per
uagata eſſet, aſſiduiſq; funeribus exhauſta ciuitas foret, atq; ob eſum carniũ
taurorũ peſtifer anus grauidas mulieres ita affeciſſet, ut ſiſti peſtilẽtia nequi-
ret, in deorũ inferorũ placamenta hos ludos cõcelebrarunt, qui Taurii dicti,
quod ob taurinæ carnis morbũ, inuẽti primũ concelebratiq; ſunt, in quibus
metas circum currere uelut in circenſibus ſeruatum eſt. Compitalicios uero
laribus quos bis in ãno uernis eſtiuiſq; floribus ornabant dicatos pleriq; au
tumant, quorum origo, ab ultima antiquitate fuiſſe proditur. Cum enim
priſco Tarquinio regnãte in foco genitale repente apparuiſſet, quo in ſinu ad
moto, mater Seruii Tullii Ocreſies ſtupẽs miraculo haud multo poſt Ser
uium Tullium enixa peperit qui mox regno ſucceſſit, & quod puero caput
arſerit, laris filius eſſe creditus eſt, inde compitalicii ludi primum inſtituti in
uentiq; fuere, quos per uicorum magiſtros fieri & in compitis celebrari, ac per
multum temporis deſitos, cum ſolemnia ludorum intermictere nefas eſſet,
poſt.l. luſcllũ & C. Mariũ. Coss. a.l. piſone reuocatos & magno apparatu
inſtauratos memorant, qui poſtea non per uicorum magiſtros ſed prefectos
uicorum celebrari cepti, & demum ſublatis collegiis haud multo poſt diſcuſſi
fuere. Tam & ſi ab Athenienſibus primum inſtitutos compitalicios nonnulli
credant, in quibus premium uictori hircus donabatur, poſt quos, Iuuenales
Funebres & Seculares uario & ſolerti ingenio inde recepti paratiq; ſunt, in
Iuuenalibus enim licet Iuuenum cauſa inſtituti forent, in hiſq; adoleſcen
tes per luſus & laciuiam admicterentur, plerumq; tamen anus, & grandeuas
natu matres, ſeneſq; ingraueſcenti etate, ludis admiſſos comperimus, luſus
erat quem ludebant, turmæ puerorum primo etatis flore, & Iuuenes gene-
roſi ſpiritus, ut equis inſtratis hinc inde, diſpoſitis turmis tãq̃ acie inſtru-
cta, cõpoſito agmine, in iuſtæ modum pugnæ curſitarent, ſpeciemq; prelii,
mõ in occurſum eũdo nũc a tergo & in girũ occurſando pberent & cãpeſtrẽ

& &

prælium ꝗ incedant tunicati. Vtq; ante cõgreſſum multa fiant, quæ non ad uulnus ſed ad ſpeciem geſticulationis & motus agilitatem uideantur, procedẽte mox pugna, ut nudi digladientur, neq; in uulnere ingemiſcant, neue iniuſſi decũbant, neue poſtq̃ decubuiſſent ferrũ accipere iuſſi ſegnes & contabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamen inſignes nobilitate & opibus, neq; obſcuri generis homines plerũq; prodiere. Nã & Nero Cæſar quadringentos Senatores & ſexcẽtos equites ad ferrum exhibuit. Et Domiciani tẽporibus, nobiles, ad ſpecimẽ uirtutis oſtendendũ, in harenam prodire non dubitarunt, qui non uirorum modo pugnas, ſed feminarum noctu cõmiſit. Donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & harena pollueiẽtur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus in honorem defuncti patris fuiſſe traditur. Alii Appiũ Claudium & fuluiũ Coſs. in foro boario gladiatores cõmiſiſſe primos aſſeuerãt. In quo preter apparatus magnificentiã, imaniſſimas feras hominesq; qui cũ his cõcurrerent ad pugnã exhibuit, ad quos matronas admicti erat lege uetitũ, ne inmanitati, aut feritati aſſueſcerent, Sicut ab athletarũ ſpectaculis, muliebrẽ ſexum Auguſtus auocauit, & dimouit. Non ſic cretenſibus, qui precipuas & magno natu mulieres ad gladiatorũ munus admictebãt, & ſparthæ nulla eſt tã nobilis mulier quæ precio cõducta nõ ad ſcenã prodeat. Cũq; antea gladiatorii ludi Imperatorũ munus forent, Claudius princeps ut pecunia queſtorꝫ fierẽt, cauit edicto, quos ꝑpter cedes & imanitatẽ, qđq; mali exẽpli eſſent, poſtea edi ꝓhibuit. Et q͞a nõnulli inopes & modicis facultatibus ſordida mercede conductos gladiatores ad ferrũ exhibebãt, Tiberio imperãte Senatus cõſulto cautũ fuit nequis gladiatoriũ munus daret, cui minus quadringẽtis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot uero ætates Theodoricus gothorum Rex, ita gladiatores odio proſequtus fuit, ut optantibus Romanis non modo illos denegarit, ſed nunq̃ poſtea edi permiſerit. Fuitq; in uſu ut in funebribus eſſent ſpectatores penulati, cum in cæteris togati conuenirent: Seculares uero ludos quod ſingulis centum & decem ãnis uel quod ſemel tantũ hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum ueteres hac finitione terminarunt. Alii niſi decurſo trium ætatum ſpacio ſeculares fieri negauerunt, qui ſupra tiberim, ſepius in capitolio magna frequentia & fauore ſunt ædi ſolici, ad quos licet preco inuitaret ad ludos quos nec uidiſſet quiſq̃ nec uiſurus eſſet. Illos tamen citra hunc annorum numerum per ſæpe celebratos comperimus. Nam & Diuus Auguſtus ſeculares fecit. Et haud multo poſt Claudius celebrauit, quo interuallo tres & ſexaginta haud amplius interfuere ãni. Mox Domicianus illos inſtaurauit habita temporis ratione ex quo ab Auguſto editi fuerãt, quos Romæ per omnia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & proſerpinæ, lecti ſternium per

uigilia & ſupplicationes inſtar Cæreris initiorũ fieri ſolebant, carmĩe & hym
nis, in capitolio a pueris puelliſq; patrimis & matrimis, in Apollinis & Dianæ
laudem modulato, cũ quibus ſæpe Circenſes dabãtur una. Q uorũ inſtitu
tio fertur antiquiſſima. Cũ enim Valerius publicola qui reges eiecit, tres fi-
lios morbo laborantes ex uoto recepiſſet incolumes, Voti reus hos inſtituit
primus & celebrauit, quos antea preteritos uel intermiſſos Diuus Auguſtus
magnifico apparatu celebrauit, q̃uis non uera ratione dimenſa in quibus iu-
uenes ſine aliquo maiore natu propinquorum, nocturno ſpectaculo intereſſe
uetuit. Poſtremo Domicianus ſeptimos exhibuit, ad ſua tempora ab ortu ur
bis obſeruatos. Et Demũ poſt curricula temporum, Philippus Imperator,
milleſimo urbis ãno, ex omni ſeculorum memoria apparatiſſimos ſeculares
fecit, In quibus præter elephantos triginta, leones, Tygres, Alces, atq; Hie-
nas & Bebos, etiam gladiatorum paria mille, Hippopothamũ & Rinocero
tem feraſq; ĩmaniſſimas uenationi dedit. Preter quos, fuere, ludi Theatrales
& Honorarii qui æque ac funebres ſtati non ſunt. Sed ut quiſq; ad honores
ut edilitatem preturam uel Conſulatũ, euectus erat, ad conciliandum populi
fauorem maxima hos leticia coluit & celebrauit, in quibus elephantorum &
leonũ pugnas aliarũq; belluarũ uenationes frequenter exhibitas inuenimus.
Primus enim Sceuola in curuli ædilitate leonum pugnas dediſſe fertur, mox
Pompeius lubatos trecẽtos quindecim, Cæſar quadringẽtos, Donec Sena
tus conſulto cautũ fuit, ne Africanas in urbẽ inueherẽt. Cõtra Cn. Aufidius
Tr. pl. Nam Circenſium cauſa importari iuſſit. Poſtea Auguſtus, tigrim &
Domicius Enobardus centum urſos numidicos in ædilitate, & totidem ue-
natores æthiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum ſtudii &
fauoris ad conciliandum populariũ aĩos attulerit, cum magnifico ſumptu ex
hibita fuiſſent, enarratu difficile eſt. Siquidem qui illa ample & largiter dediſ-
ſent, aut qui munificentia reliquos anteiſſent, facillimos aditus ad honores
cõſulatus & præturas reliquoſq; magiſtratus ꝓximis comiciis habuere, quo
rum cura & procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob ſecordiam pre
termiſiſſet, populare odium & offenſam haud dubie incurrit, & uelut ſordi-
dus & parum ciuilis eſt pro deſpectiſſimo habitus. Mamerco enim homini
ditiſſimo, quod ædilitatem ne ſumptus in exhibendis ludis faceret aſſequi nõ
curaſſet, in conſulatu repulſam attulit, in his enim res commenticias, fa-
bellas & ſcenas repreſentare, tum monſtra & uiſu incognita, uenationeſq; &
pugnas populo dare aſſuerant, ad quas mulieres deſcendiſſe, & cum ĩmaniſ-
ſimis feris ſæpe depugnaſſe comperimus, tanto omnium ſtudio ut triginta
& amplius dies, ſe poſitis negociis Romani ludis impenderent, quos poſtea
Auguſtus coartauit, ne ludorum celebritas nimiũ diu actus forẽſes & negocia
moraret. Theatrales quoq; ludos in liberi patris honorẽ inuentos fuiſſe oẽs

fere conſentiũt, quos ab Athenienſibus originẽ duxiſſe ferũt, qui primi nouẽ
bri mẽſe Bachanalia et ludos Gynnicos, ac liberales celebrarũt, tãta licentia ut
nympharũ & Heroũ habitu bachantes prodirent in forum, & ad ſonum ti
biæ cũ laſciua geſticulatione cõpoſitis modis pſallerent. Vinũq; cum bella-
nis lybaq; ex melle, magna bibendi licẽtia circũferrent, quos plerũq; popu-
lus coronatus ſpectauit. Quæ ſacra præter q̃ quod p anũ delirã & temulen
tã indicerentur, eo inſolentiæ proceſſere, ut mulieres uiriq; ornati hedera, crine
fluxo, lymphatis animis debachatæ cũ Thyrſis uelut inſaniẽtes, & furore af
flatæ obuios ferrẽt. Miniſtri quoq; fanatici nõ minore ueſania ferulas geſta
rent, tanta temulẽtia & uerborum licentia ut. M. Varro niſi ab amentibus fie
ri potuiſſe negaret. Quare miniſtræ menades dictæ, inter quos Syleni, Sa
tyri, Bachæ, lenæ, & Chiæ, Mimallones, Naiades, Nymphæ & Tityri, ſa-
cris operabãtur, in his quoq; cõmeſſationes, Thyaſi, Tibiæ, & cãtus frequẽ
tes erant. Et quoniã ad aĩæ purgationẽ pertinere dicerent, etiam Vannũ quo
triticum purgatur & ouum ſpherali figura adhibebant. Quæ ſacra proce-
dente tẽpore cũ ex diurnis nocturna fierẽt, (Vnde Nyctilea appellata ſunt)
promiſcuis ingenuorũ & feminarũ ſtupris, cũ ſtrepitu & ululatu in omne fa-
cinus & libidinẽ, perpetuo Senatus conſulto nõ in urbe modo, ſed per omnẽ
italiã coercita fuere, maximiſq; penis inhibitum, ne bachanalia Romæ neue
in italia fierẽt, cũ in cõtubernio ſordidiſſimorũ patrarentur, eſſentq; maximo
rum ſcelerum cauſa & ſeminarium. Apud Thraces orgya Bachi ab Orpheo
inſtituta niſi a mẽſtruoſis fiebant. Euianes Bachi feſta celebrãt in quibus lu
diones primo, mox ſpectatores multo uino epoto ad arma concurrũt, a Ba-
bylonijs quoq; feſtus dies Bacho plurimo mero exhauſto colebatur, in quo
noctẽ perẽnem laſciuis geſticulationibus & largiori potu indulgebãt. Apud
Eleos Bachæ Dyoniſio pſallentes modulata uoce precãtur ut bouino pede ad
ſe accedat, lautus integer menſis libero dicabatur, quibus diebus obſcenis uer-
bis & ſpurciſſimis abuti permiſſum, quod Helyogabalus inſtituiſſe fertur, ut
in uindemiarũ feſto multa impudica & obſcena iactarentur in dominos. Id
quod noſtrates ſeruare etiam num ſolemne habent. Donec per forum uirile
membrum plauſtro tranſueherent, cui matrona ſpectatæ pudiciciæ uelut ſan
cto numini coronam imponebat. Quod etiam Varro fieri conſueſſe in re-
liqua Italia ſcribit, tanta turpitudine, ut per dies feſtos liberi mẽbrũ per agros
ploſtellis, mox in urbẽ cũ cãtu & ululatu ferrẽt. Ab ægyptiis tãto ab uſu Ba
chanalia fiebãt, ut temere ingurgitati, ſtatuas cubitales p pagos circũferãt p
tẽta mẽtula magnitudine uiſenda precũte Tibia & Choro cũ Mercurii ſtatua
ueretro porrecto, quas femlæ & magno natu matres uelut põpã triũphalẽ
preſſe agebãt, tã fœdo ſpectaulo, ut nihil improbius aut nequius foret. Eadẽ
quoq; licentia Athenis uulgo uſurpatur Nouẽbri mẽſe quo Bachanalia cele-

brabant ut phanatica multitudo bacharum habitu, per urbẽ procederet, fuit
preterea quinquẽnale ludicrum, in quo tam uerſu q̃ proſa oratione grece lati-
neq; tum muſica per Cytharedos & Cythariſtas tum Gynnicis ludis certa-
batur, quos Nero Cæſar primus ad morem greci certaminis e grecia Romã
deduxiſſe, Iouiq; Capitolino dicaſſe, atq; ſingulis quinquẽniis magno certa-
mine animoꝝ celebraſſe fertur, iam intermiſſos ducentis ãnis a. L. Mummii
triũpho qui primus hoc ſpectaculi genus in urbe preſtitit, In quibus quantũ
quiſq; facundi aut candore ingenii eniteret, facile apparebat. C. uero Caligu
la, Horũ inſtar miſcellos lugduni fecit, grecæ latineq; facundæ experimento,
in quo certamine lege ſancitum erat, ut uicti uictoribus. hoc premii darent ut
ipſorum laudes tanq̃ obnoxii ſcriberent, & carmine celebrarent. Poſtea a Do
miciano triplex inſtitutum ferunt Capitolino Ioui, Muſicũ, equeſtre, & Gyn
nicum, aliquanto pluriũ coronatorũ, in quibus Papinius Stacius uictus fer
tur, uictor autẽ & ter coronatus in certamine albano, quod Domicianus pa-
riter inſtituit, In quo pa te certatim Mineruæ pſallebant hymnos. In eo ue
ro. P. Mimographus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoq; ad Theſei ſepul
chrum celebres hi ludi manſere, in quibus tragedorum certamen magno cõ-
uentu totius greciæ fuiſſe tradunt, eo enim uiri eloquentiſſimi ex omni grecia
exciti cõfluxere, inter quos Eſchilus primus tragediam dedit, in eo uictor So
phocles, uictus Eſchines, haud multo poſt, merore uictus occubuit, quibus
etiam ludis, decem iudices ex ſingulis curiis prefuere. Fuitq; in more ut hyr-
cus premium tragedo foret. Vtq; lyrici iuuencã imolarent, Tragedi Hyrcũ
poetæ taurum. Proditur tamen, Comicus Menander, cum centum & octo
ſcripſiſſet fabulas in certamine Comedorum licet eſſet ſuperior tamẽ ambitu
& factione a philemone uictus renunciatus, In Elyde quoq; poetæ accepto
Themate carminibus certabant, uictorq; coronã ferebat donum, Sicut Ar
chelaus Mauſolo agona propoſuit, & ludos in quibus doctiſſimi ſæpe decer-
tarunt, Inter quos Theopompus Iſocratis diſcipulus, omniũ conſenſu ꝓpter
ſingularem uim ingenii uictoriam tulit. Vna tamẽ prodit Corinna, muſca
lyrica dicta, tanta erudiciõe claruiſſe, ut Thebis cum pindaro carminibus cer-
taret, & quinquies uictrix foret. Et Ariſtophanes cum certamini poetarum
iudex preſideret, poetæ illaudato uictoriam dediſſe, quod ſua non aliena reci-
taſſet. Eutimus quoq; locris oriundus tam diſerta ſcripſit carmina, ut olym
picis ludis ſemper uictor fuerit, ſemel tantũ uni poſt habitus. Quin etiam
Neapoli quinquẽnale certamen fuiſſe tradunt muſicum & Gynicũ illiſ emu-
lum quæ in greæcia ſumma laude celebrantur, quod etiam noctibus magna
luce ignium ſingulis quinquẽniis Romæ fiebat, magnis oratorum & uatũ
certaminibus. Neq; omiſerim a quibuſdã traditum memoriæ. Heſiodũ car-
minibus cum Homero in certamine poetarum cõtendiſſe Victoremq; Heſio

dum epigrãma cum Tripode in Helycone poſuiſſe. Erant preter hos plebei ludi, ſpectatiſſimi qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati ſunt, quos non nõnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montẽ inſtitutos ferũt, ob cõſociatos patrum plebiſq; aĩos, quos poſtea. L. Sylla perdomitis hoſtibus magna plebis expectatiõe reſtituit, quorum ediles plebis arbitri & moderatores erant, in quorum celebritatæ ſeruatũ memimus, ut quoties inſtaurarent, ab his ludorum cauſa æpulũ daretur, quos ex uariis cauſis non ſemel inſtauratos comperimus. Cereales uero quin in Cereris honorem magnificentiſſime fierent nulla controuerſia eſt, quos Circenſes dictos nonnulli uolũt. Nam & deoꝝ imagines in his longo ordine produci, & circũ metas curſu contendere ſolebant, ouumq; in Cerealis pompæ apparatu numerabatur primum, in quibus peruigilia noctu fiebant, ſicut in ſacris Iſidis excubiæ, in his quoq; ediles plebis pro equorum curſu plerũq; gladiatoꝝ certamẽ exhibuere. Cereri enim ad quinto kl's Aprilis ãnnis ſingulis Romani rem diuinã more patrio facere aſſuerant, quæ ſacra, quod e grecia tranſlata eſſent & per grecos curata greca dicta ſunt. Fuiſſe enim in grecia ſacra eleuſinæ Cereris ſpectatiſſima authores memorant, quæ oſcura luce fiebant. Sacerdoteſq; facibus diſcurrentes curſu fanatico ſacra peragebant, a quibus uelut ſanctiſſimis & impollutis impii conſceleratiq; amouebantur uoce preconis, ita ut templũ uelut omni religione ſanctũ, alicuius criminis aut noxe conſcio adire non licebat quod ſi quis adiiſſet non iniciatus capite luebat, ad quod Nero conſcientia ſceleris agitatus ingredi ueritus fuit. Non ſic Antoninus philoſophus auguſtus. Nam fretus inocentia & uitæ integritate ſine diſcrimine adiuit, Cuius myſteria magno ſilentio inclyta uelut arcanum quid ſanctũq; in uulgus efferre non licebat. Quod ſacrum a ſolis matronis fiebat annis ſingulis, Romaniq; in toga candida ſpectare ludos, mulereſq; in ueſte alba pariter ſacrum facere ſolebant, in quo id fuit obſeruatum, ut tunc diis gratum eſſe cenſerẽt, ſi a letis nec funere pollutis celebraretur. Vtq; in ſacris Cæreris, ante noctem epuletur nemo atq; a uino in primis & uenere abſtineãt. Vtq; quinto quoq; ãno ex Sybillinis carminibus prodigiorũ cauſa ieiuniũ fiat, inter quæ præcipuũ fuit ut ſacris iniciatos calda abluerent primũ, quod caſtitati preeſſe ducerent, Apud Athenas in ſacris Cæreris que dicuntur adonia mulieres ſimulacra defunctorum efferre multaq; funeſta & calamitoſa iuſto cõploratu & gemitu effingere traduntur, in cuius ſacrificio acticæ uirgines inter ſolemnia repoſita ciſtis ſacra capitibus q̃ occulte deferunt, cum Cæreri ſacrum q̃ occultiſſimis cerimonĩis fieret. Quippe profano homini Cereris mundũ uidere nefas erat, Apud Siculos uero Cereri & proſerpinæ diuerſo anni tẽpore ſacrum fit, Proſerpinæ enim maturis meſſibus, decem feſtos agunt dies. Cereri uero cum ſemẽ in terram mittitur. Grecis autẽ in tribus ludis præter q̃ in cerealibus accenſas fa

tes geſtare uetus mos habuit, in Prometheis, i Vulcaniis, in panethenaicis,
præter hos fuere ludi martrales martidicati, & alii piſcatorii ex queſtu piſcan-
tium. Alii Caſtrenſes, qui in caſtris pretorianis, plerũq; cum uenatione da-
bantur, nõnulli Miſcellanei ex ludionum multiplici genere. Alii palatini in
palatio triduo celebrari ſoliti, in diui Iulii honorem, qui uictã armis rem. P.
in dominatiõnẽ uertit, Alii Capitolini quod Iuppiter Opt. Max. ſuam ſedem
ſeruaſſet, qui aliis ſolemnibus additi, Collegiumq; nouũ authore Senatu in-
ſtitutum fuit. Præcipui Auguſtales quos Tiberii tempore Tribuni plebis in
Auguſti honorem facere inſtiterunt. Athenis uero, & in omni grecia multi-
plices fuere ludi, in quibus ad Aucupandã popularem gratiã Theophraſtus
fructum diuitiarum putauit maximũ. Nam panathenea Dionyſia Scyro-
phonia. Aloa. & Apaturia celebria fuere, apud Lacedemonios Gymnopodia
Hyacinthia & Chori. Paraui, Ceſtici ab Antenore iuẽti, quos inter reliquos
ãnumeraſſe non ab re fuit. Illud utiq; uerum eſt, quod quis ludorum mul-
tiplices ſpecies forent, tamen edilicia largitione quatuor curari ĩpenſius aſſue-
rant, Megalenſes, funebres, & Apollinares magno ſemper apparatu & habi
tu, in quibus non tuba aut fiſtula ut in aliis ſed ſola tibia canebant, quodq; ue
tuſto more quoties feſti ludi edebãtur illos omnis etas ſexus & ordo plerũq;
coronati ſpectabant. Quare. L. Craſſus cognomento diues, quod corollas
ex auro & argento imitatione foliorũ in ludis populo dediſſet, celebri memo
ria habetur. Fuitq; priſci moris, ut populus in theatro uel circo ſepe ludi-
crum a principe poſtularet cuius præcipuo ſtudio teneretur. Quotieſq; prin
ceps aut Imperator qui perdomitis hoſtibus triumphaſſet uel popularis ho-
mo plebi percarus ad ludos & Theatrum iret, cum primũ in conſpectu pro-
diret, cõmuni omniũ plauſu & fauore contionis fauſtiſq; acclamationibus to
tis theatris exciperetur. Nonnũq̃ uniuerſus populus aduenitẽti principi aſſur-
gere & lacernas deponere ſolebant ut rogati apparerent, qui honor ſummis
tantũ ducibus aut uiris ſumma integritate & fide obmerita in populũ dabat.
Cõtra uero deformatus ignominia, aut infenſus iſeſtuſq; populo clamoribus
explodebatur & ſibilis. Tum ſi quando ludi remiſſe & leniter aut non legiti-
me celebrarentur, uel ſiquo infortunio aut caſu repente coſtitiſſent, aut ſi tibicẽ
cõticuiſſet, uel inter ſolemnia ludorum cõmiſſo ſpectaculo ex ſubita; leticia ad
repentinũ motum tranſlati eſſent, aut ſi in enũciandis ludis uerſu edilis erraſ-
ſet aut uerbo, uel ante cõmiſſionẽ ludorum ſiue dum eduntur tumultus re-
pens, aut aliquid triſte auribus oculis ue occurriſſet, & ex uariis cauſis, tanq̃ ſi
nefario ſcelere polluti eſſent, eiuſmodi admiſſa ludorum inſtauratione procu
rabantur, & expiabantur. Cum enim pompa duceretur, quod obuius ſeruus
loris medio circo uapularet, infauſto augurio ludos pollutos pontifices puta
runt. Et cum in cerimoniarum apparatu thenſa procederet, quod equo con-
ſternato

ſternato auriga habenas ſiniſtra corripuiſſet, currumq; perperam egiſſet, & circumflexiſſet uelut ominoſum ludorũ inſtauratione, opus eſſe judicarunt.

Qui eſſet Vrbis prefectus, quod ue officium quarũq; rerum cognitionem animaduerſionemq; haberet. Caput XX.

SOlitos Romanos fuiſſe, cũ Reges & poſtea Conſules pretoreſq; rei pu. cauſa abeſſent, nequis repens tumultus fieret neue urbs ſine imperio eſſet, aut hoſtiũ incurſibus pateret, prefectum creare, qui urbi menibuſq; preſideret, ius redderet & ſubitis mederetur ſepe notatum eſt, qui ſiquid in urbe turbatum eſſet, cum res poſtularet iuuenturẽ armare, & per loca oportuna diſponere, arma telaq; in propugnaculis ingerere, caſtella cõmunire, muros turreſq; præſidio firmare atq; omnia cuſtodiis uigiliiſq; inſtructa habere, portas claudere, pro portis ſtationes diſpoſiteſq; ſtationarios milites, ad tuendam populi quietem, tenere deberet. Et nequid falleret aut nudatum præſidiis eſſet aĩaduertere, & oculis perluſtrare, nihil deniq; curæ aut laboris ommictere. Qui tam & ſi urbi prefectus foret, in ſuburbĩis æque cognicionem aĩaduerſionemq; habebat, illiq; exercitus demandatos, & gerendi belli ſæpe negocium datum eſſe liquet. Quam prefecturam a prima antiquitate Romæ fuiſſe multiplici exemplo apparet. Siquidem a Romulo primus Romulus a Tullo Hoſtilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater lucreciæ regnante ſuperbo urbis præfecturam meruere, deinde Coss. eam curationem demãdarunt. Poſt aliquot uero ætates, tanq̃ non ciuile munus, a multis aſpernatum eſt, ita ut eam curationẽ, uelut ignobilem repudiantibus plurimis. Q. Seruilius ut altereationes dirimeret, filium ſubſtiuerit, eumq; extra ſortem urbi prefecerit. Quã ſæpe intermiſſam fuiſſe crediderim. Quippe Auguſtus urbis prefecturam tanq̃ nouũ munus & officium creauit. Demũ in tantũ ꝓceſſit, ut Nero a cognicionibus prefecturæ urbis, honoris inicia auſpicaretur. Et piſo uiginti annos prefecturam urbis, uelut inſtar magni muneris gerere non dubitarit. Extatq; Diui Seueri epiſtola ad Fabium culleonem qua cognicio criminũ per totã Italiam ad prefectũ urbis delegatur, Relegandi quoq; ad inſulas uel deportandi quos delicti enormitas poſtulat, querelaſq; ſeruorum libertorũq; audiendi ſi de patronis dominis ue querantur, ius illi poteſtaſq; fuit, Carniũq; & fori boarii piſcarii & ſuarii cura cognicioq; ad eundem ſpectauit & pertinuit. Etiam Senatum per Vrbis prefectum uocari & conſuli poſſe, atq; abſentibus uel impeditis Conſulibus Senatus conſultum fieri nulla controuerſia eſt. Deniq; diligenter curare ne qua pars urbis labaret, neue per occaſionem & licentiã aliquid plebs moliri poſſet, Neue qd circa urbis cuſtodiam aut munus uigiliarum ſegniter exequtum foret, quod

ab homine inpigro ante perſpici potuiſſet preuidere precauereq; debebat, tan
tiq; exempli fuit, ut cum fediſſimo bello, res publica affligaretur, ſæpe urbi
ſaluti fuiſſe & imperio, magnaq; attuliſſe preſidia compertum ſit. Sed notan
dum hunc prefectũ, aut patriciæ gentis uirum aut Senatorẽ, deligi conſueſſe,
Idq; exemplo. M. Meſſalæ oratoris, qui auguſti tẽpore urbis prefectus fuit,
facile dinoſci, licet ſexto poſt die magiſtratu ſe abdicarit, non ingenuam & pa
rum ciuilem poteſtatem eſſe ratus. Et tam & ſi. L. piſonem & Coſſum prefe-
ctos urbis uino indulxiſſe, & multũ noctis conuiuiis exegiſſe legamus, adeo
ut biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulxerint, illos tamẽ
ſatis grauiter & inoffenſe, urbis tutelam adminiſtraſſe controuerſia non eſt,
Procedente mox tempore, in tantum prefectura urbis proceſſit, ut Sabino
Veſpaſiani fratri ad prefecturam proceſſiſſe magni muneris loco fuerit. Et p
tinax Imperator ex prefectura urbis ad imperiũ prouectus ſit, Rurſus poſt ali
quod interuallum tam infimæ ſortis habita eſt, ut Heliogabalus omnes le-
nones ad prefecturã urbis prouehere deſtinarit. Qui uero prefectus latinaræ
erat, etiam non ſenator fieri poterat. Quippe cum citra ætatẽ ſenatoriam ſæ
pe ãnis iunior crearetur, ex nobilioribus. Iccirco prefecto latinarum ſenatũ ha
bere non licuiſſe notatum eſt, inter quos. M. Antonius philoſophus q po-
ſtea imperitauit annis iunior prefecturã urbis geſſiſſe proditur, a Prienenſi-
bus quoq; in neptuni Elyconii ſacro quod cum Ionibus cõmune fuit, iuue-
nis ætate uix adulta prefectus creabatur & Rex. Ab Indis in ſex quinternio-
nes urbis prefectura diuiditur. Namq; alii peregrinos recipiunt, alii uitam &
mores notant, nõnulli defunctorum bona morteſq; inquirunt. Alii uenden-
dis mercibus preſunt, multi uenditarũ rerum exigunt decimas, ita ut omne ci
uitatis regimen illi moderentur. Græcis uero Vrbis prefectus ethnarches di
cebatur, ipſaq; præfectura Ethnarchia, præter quẽ fuit pretoriarũ cohortium
prefectus, annonæq; & uigilum qui in numero magiſtratuũ populi Romani
non ſunt, ſed extra ordinem utilitatis cauſa creati. Ad prefectum enim uigilũ
de incẽdiariis de furibus, de effractoribus de receptatoribus cognitio ptinuit.
Auguſtus uero Octauius cum plura orirentur incendia Romæ ſeptem co-
hortes oportunis locis cõſtituit, ut una quæq; binas urbis regiones tueretur,
quas prefecto uigilum ſubiecit. Prefectus uero annonæ ad leuandam frumẽ
ti inopiam conuectis cõmeatibus, plerũq; ubi preſuit & imperio, preter quos
fuit prefectus morum quem Cenſorem nũcupant, & haud multo poſt prefe
ctus caſtrorum & legionũ, ac prefectus palacii temporibus Cæſarum nouiſ-
ſimis additi, quæ dignitas proxima Ceſarum magnitudini fuit, Cui prefectu
ræ Cleander a Cõmodo prepoſitus memoratur, qui propter morũ inſolen-
tiam, cum filiis una crudeli ſupplicio excarnificatus penas dedit. Et ſimilis ſub
Hadriano qui depoſita palacii prefectura ad ociũ ſe tradidit, moriensq; inſcrip

ſit tumulo

ſit tumulo, quod cũ multos exegiſſet ãnos ſeptem tantum uixit, quibus ocio ſe dederat, celebratur quoq; Opilius Macrinus qui ex humili fortuna per Caracallã palatio præfectus mox ad imperium conſcendit. Illud quoq; a ueteribus factitatũ nouimus, ut quatuordecim curatores urbis una cũ prefecto tã urbi q̃ urbanis negociis preſint. Sed & illud notatum, ad urbis perfectũ appellationes omniũ poteſtatum, & illorum qui in honore erant pertinuiſſe, ipſarumq; cognitionẽ aĩaduerſionemq; habuiſſe, quod quidẽ noua conſtitutione a poſteris ſeruatũ eſt. Antea enim ex conſtituto Neronis appellationes a iudicibus ad Senatũ fiebant, cautũq; fuit, ut qui a priuatis iudicibus ad Senatum prouocaſſent, tantũ pecuniæ penæ nomine exoluere cogerentur quantũ qui imperatorẽ appellaſſent, a Senatu uero ad principẽ appellare non licere oratiõe Diui Hadriani cauebatur, nec a prefecto pretorio qui principis locum tenuit appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuiſſe fertur, liberamq; iuriſdictionem magiſtratibus dediſſe, ita ut ſine appellatione iudicatum exequerentur & placita ſeruarent. Quin etiã illud quæſitũ eſt, an tutorũ curatorũ qui nequiter & inofficioſe in tutela curaq; de officio decedentes uerſati fuiſſent, aut filiorum qui parentes quos uenerari decet, cõtumeliis probriſq; affeciſſent. In eoſq; turpiſſimũ facinus admictentes impias manus intuliſſent, cognitionem aĩaduerſionemq; prefectus haberet. Et placuit ab urbis prefecto in tutores curatoreſq; qui in euidenti colũnia tutelam curamq; geſſiſſent, aut in filios qui parentum dicto cõtumaces & minus audiẽtes forent animaduerti cognoſciq; poſſe, quod quidem tam legibus & Senatus conſultis, q̃ decretis edictiſq; principium alus ſuper alia editis & promulgatis ſancitum eſt.

Miraculum de homine qui extruſus e carcere, rurſuſq; in eo intruſus inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit. Caput XXI.

INter fabuloſa miracula & puerilibus fabellis ſimilia multas magnaſq; res quæ uix credi diciq; poſſunt, nullum tam impudens mendaciũ creditum eſt, q̃ quod ad hoſce annos in pelignis eueniſſe dicunt, quod cum nouũ cõmentũ putaret, & temere uulgatum, id uerum poſtea fuiſſe, tam fama celebri quæ ubiq; peruaſit & uulgata eſt, quam multorũ teſtimonio qui rem geſtã didicere non fictis ſermonibus ſed certiſſimis experimẽtis cõpertum eſt. Quo autẽ pacto ſe res habuerit hoc traditur modo, in pelignis oppidum uetuſtum eſt cuius nomẽ pretereo libens, licet obſcura origine haud tamen ignobile, in eo dñs qui urbi preerat, ſuperbe auareq; ciuibus imperitabat, ac trucibus dictis factiſq; in ſubditos ſeruilem in modum aĩaduertere ſolebat, eoſq; licet im pata facerent, neq; ſigniter mandata exequerent ob leues plerũq; cauſas penis & danno mulctabat. Forte autem cum homo

quiſpiam alioqui bonus ſed tenui reſamiliari inops atq; deſpectus ipſius do-
mini uenaticũ canem, cuius miro ſtudio tenebatur ita uerbere affeciſſet, ut
ob id periſſe putaretur. Cum id dominus reſciſſet uehementer offenſus, cũ
truci & minaci uultu grauiter increpitum in peſſimũ coniecit carcerem, ibiq;
cum uinctus graui cuſtodia teneretur, poſt aliquot dies, hi quibus diligens
ipſius cura mandata erat, clauſo iam carcere, & tam foribus q̃ omni aditu per
ſepto ne elabi poſſet, cum ad illum accederent ut ſolebãt, in eodem intus car
cere nuſq̃ inuenere, qui diu conquiſitus cum nõ appareret, nullumq; effugii
ueſtigium extaret, rem ad dominũ detulere; quod cũ credi uix poſſet, ipſeq;
mirũ in modum obſtupefieret, poſt tres ferme dies, iſdẽ foribus peſſulo fir-
matis, idem ipſe qui modo carceri additus fuerat, imprudentibus omnibus &
nemine conſcio, rurſus in eodem intus carcere intruſus apparuit, cuſtodeſq;
ut cibum afferrent aduocauit, qui cum propere acceſſiſſent, omneſq; miraçu
lo obſtupefierent, cum uultu tetro & horibili facie, luxatis uſtiſq; membris
aliter longe atq; pridem fuerat conſpexere, quem cũ interogaſſent unde elap-
ſus & rurſus in eodem intruſus carcere foret, quibuſq; in locis fuiſſet, & unde
tam fœdo & tetro uultu emerſiſſet, ipſe uelut elinguis cũ nullũ proferret uer
bum ſed attonito ſtupentiq; ſimilis foret, ut ad dominũ quantotius admicte
retur poſtulauit, habere quod illi propere nũciaret, magnum nec differendũ.
Cumq; ad eum protinus admiſſus eſſet, rem mirificam & admirabilem, ac di-
ctu audituq; formidoloſa & uix credenda miracula dicere orſus fuit. Nam ſe
ab inferis (ſi libet credere) remiſſum enarrauit. Siquidem cum diutius carce
ris ſqualorem ferre nequiret, ſeu deſperatione uictus ſeu iudicium reformidãs
inops conſilii malũ demonẽ ut ſibi preſto eſſet, ſeq; ex tam tetro carcere rela-
xaret, aduocaſſe, dixit. Nec multo poſt, demonem fœdo aſpectu & terribili fa
cie in eodem intus carcere aſpexiſſe, & ſecum pactum fuiſſe, ab eodemq; & fer
reis clauſtris, non ſine graui preſſura extrulum, in loca deinde inferna & pro
fundas uaſtitates ac fundum telluris intimæ actum eſſe precipitem, ſingulaq;
luſtraſſe. Impiorumq; ſupplicia & ſedes conſceleratas, eternaſq; tenebras &
erũnas uidiſſe, ac loca fœda & formidoloſa, regeſq; & ſummos duces in ab-
rupto hiatu & profundo uoraginis denſa merlos caligine afflictari, & furia-
rum ardentibus facibus agitari. Gemituſq; & eiulatus, ac dies nocteſq; plora-
tus mulierum & uirorum audiſſe. Pontificeſq; uidiſſe infulis & trabeis pur-
pura & auro diſtinctis ac gẽmis ornatos, aliaſq; miſerabiles facies omnis ge-
neris hominum etatũ & ordinum in cultu uario afflictos & iacentes inter p̃
altas noragines, alios inmenſo limo hauſtos æternis ſuppliciis & nocte crucia
ri, ipſorumq; dãnata ſcelera ſempiterno dolore puniri, inter quos plures quos
nouerat in uita adnotauit, & præcipue intimum familiarem quem dum in ui
ta ageret æqualẽ ſodalemq; habuerat, alloqutum dixit, ab eo probe agnitus

& miti ſatis

et miti ſatis ſermone reqſitus fuit quid rerũ ageret, & q̃d reliqui ſpei ſibi foret. Ipſeq; cũ pregraui ſeruicio & crudeli dñatu, uſq; premi reſpõdiſſet, illũ mandaſſe ut dño enũciaret, caueret neqd tale egeret in poſterũ, neue graui tributo & iniquo uectigali ſubditos opprimeret. Nãq; illi uacuã ſedẽ quã prope cernebat preſtitutã eſſe predixit. Et ut haud dubius promiſſi foret, fidẽq; ut dicto haberet, memiſſe inquit illũ debere ſecreti cõcilii & mutuæ pactionis, quã dũ una militarẽt, & in caſtris agerẽt, clam iniuiſſent, quoq; nemo particeps aut conſcius unq̃ fuit, quod conciliũ cũ memoriter ille enũciaſſet, & nõ ſolũ dicta cõuentaq; ſed & ſingula uerba ſpõſioneſq; quibus uterq; aſtrictus erat recenſuiſſet, ipſum dñm ordine hec audientẽ animo ſerio & attentiore factũ, mirũ imodũ obſtupuiſſe, ingenſq; aio formido incuſſa fuit, cõſideranti quonã modo quæ ſoli ſibi credita & nulli unq̃ enũciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio, quaſi numine afflatus explorata haberet, eaq; uultu interrito enũciaret, Adiiciũt miraculo, eundẽ interogaſſe illũ cũ quo tũc ſermo erat, apđ inferos, q nitido cultu ueſtituq; apparato uidebaᷓ, nũqd aliquo cruciatu affictarenᷓ q iſigni ueſte & auro cõſpicui forẽt, illũq; reſpõdiſſe, perẽni icẽdio, ſterq; maxios cruciatus & ſempiterno dolore uſq; premi & afflictari, idq; totũ qđ auro & purpura fulgeret ignẽ atq; incẽdiũ eſſe. Et cũ ipſe id experiri uolẽs ꝓprius manũ purpuræ admouiſſet, admonitũ ab eo fuiſſe, ne tangeret, & tñ efficere neqſſe, ut nõ ex caloris afflatu palmã ſibi manus quã tũc oſtẽdebat incẽdio & ipſi purpuræ admotã deflagraret. Erat enim puſtulis liuẽtibus & tetris ulceribus ueluti tabe & igne ſacro, maloq; qđ latius ſerpere uidebaᷓ fere cõſumpta. Referũt præterea q illũ adiuere, cũ poſtq̃ ab inferis emerſit, quaſi mẽte cõſternata hebetiq; auriũ oculorũq; ſenſu affectus foret, ſemp cogitabũdũ in rarũ ꝓdiiſſe ſermonẽ, uixq; ſæpius interrogatũ colloquẽti reſpõdiſſe. Vultu uero tã tetro & aſpectu tã deformi reuertiſſe, ut qui dudũ a cõiuge & liberis ꝓbe agnitus foret, is poſtq̃ remeauit ab inferis, tã diro uultu totiuſq; facie corpis diſſimilis effectus eſt, ut uix eundẽ illũ eſſe crederent. Sæpiuſq; obortis lachrimis ob faciei diritatẽ, & ſpeciẽ hois fœdiſſime mutatã notos affineſq; ipm alloquutos fuiſſe, egreq; ut ante obitũ q mox cõſequutus eſt, res ſuas diſpẽſaret, ac liberis & poſteritati cõſuleret, uitæ ſpaciũ habuiſſe.

Quot militũ ordines cuiuſue generis milites in romana militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros. Capit XXII.

Militũ ordĩes quos Romani duces habuerᷓ, qbus res magnas geſſere, hi ferme tradunᷓ, noie diuerſi. Nãq; rorarii dicti cũ qbus primi erãt cõgreſſus, q leuibus muniti armis, parmã & gladiũ gerẽtes, ſicut ros ante pluuiã ſic prius q̃ ꝓcurrerẽt aut acies admouerẽt, hoſtẽ inceſſebant, & primos concurſus excipiebant, Premittebatur .n. leuis armatura quæ elice

ret hoſtem gradu moueret, mox equitatũ libero curſu & robora legionum
im ĩctebant, quæ longius pellerent & fugarent. Qui etiam ante ſignani eo
quod primi agminis erant dicti, Sicut apud perſas Homotimi milites in prin
cipiis erant qui magnopere apud Reges nobilitati ſunt, inter quos pelrati &
cetrati, q peltas Cetraſq; (ſcutoꝝ enim genera ſunt) deferebãt haud mul-
to diſcrimine diuerſas, pelta enim Cetræ haud diſſimilis eſt. Nãq; erat cetra ſcu
tum ex loro, quo Afri, Hiſpani, Galli & Perſæ plerũq; uſi ſunt, in rombi fi-
gurã. Pelta uero breue ſcutum inſtar lunæ, parma figuræ latioris & circula-
ris. Luſitanis uero ſcuta fuere duorũ pedum latitudinis, quæ nec fibula nec an
ſa ſed loro nectebantur, Numidica ex coriis ſicut Grecis, Orretanis & Gallis
quãdoq; pro munimẽto fuit pelta, quis erant enſes obtuſa cuſpide, ſcuta uero
debilia. Hiphicrates quoq; pro parma militibus peltã dedit, haſteq; medum
duplicauit, & gladios lõgiores fecit, quare peltaſtæ apellati. Tracibus & Bel
gis dabatur pelta quam meridẽ dixere, liguribus ænea parma, Sardis pugio
cũ pelta. Celtiberis leue ſcutum & rotundũ. C. uero Marius parmulas mi-
litibus inhibuit, illas minus habiles & ſupuacuas arbitratus. Romani autẽ
Clypeos peditibus ſcuta equitibus dedere, quos quidẽ milites a prima origi-
ne clypeis uſos cõperimus, poſtq̃ uero ſtipendiarii facti ſunt, mutato armo-
rũ genere, Scuta maius tegmentũ ꝑ clypeis accepere, ſicut latini populi, qua
re ſcutatæ & cetratæ cohortes dictæ quæ excratibus plerũq; intexebant. An
tea enim Romulus argolico ſcuto utebatur. Poſt uero ictũ cũ Tacio fœdus
Romani dimiſſo Argolico Sabinorũ accepere ſcuta ſuaq; Romulus, cũ Sa
binis arma cõmutauit, q̃bus poſtea Romani uſi ſunt. Sãnitibus lata ad ſum
mũ equali faſtigio fuere, i imo uero cuneata. Marſis ampliſſima quæ decuma
na dicta ſunt, lucani quoq; ſcuta ex uimine cõfecta coriis tegebãt, Greci frequẽ
ter ruſſatis, Carthaginẽſes albis nõnunq̃ Clypeis diuerſa inſignia ferentibus
utebãt, Corinthii rubris, alba uero ferre ſcuta romanis erat ignominie loco,
Nã fortes utebãtur pictis, peni ex auro ſculptis imaginibus, Germani ſcuta
lectiſſimis coloribus diſtinxerũ. Greci quoq; diuerſa inſignia & numĩa addiderũ.
Quippe Grecoꝝ clypeis neptunus erat, Troianoꝝ Minerua, Vlixes Delphi
nis inſigne ĩ ſcuto ꝓtulit. Agamẽnõ formidinẽ capite leonino cũ epigrãmate.
Niciæ ſcutũ auro fulgebat & purpura, lacedemonii λ. Meſſenii μ. literas de-
ſcripſere, Alcibiades cupidinẽ cum ſagittis. Neocorus Aliarcus draconẽ, De-
moſtenes in ſcuto, aureis literis bonã fortunã inſcripſit. Legio ad cordubã
Põpei nomẽ, Perſis uero Cratis erat in manu leua, Gladius uł ſecuris ĩ dex-
tra, ſeꝗ Alexãder Macedo Argyraſpidas ab argenteis clypeis ſicut Alexãder
Seuerus Impator Cryſoaſpidas ab aureis nũcupaſſe, id qđ a Sãnitibus fuit
uſurpatũ ut argẽteis aureiſq; ſcutis ornarẽt. Galathæ aialiũ formas æneas ſcu
tis effinxerũ, ſicut lacedemonius qſpiã in ingẽti ſcuto, muſcã effictã habuit, &

Hanno Carthaginēſis argēteo clypeo cū imagine barchini Haſdrubalis cōſpicutus erat. Cleomenes uero docuit lacedemonios clypeos non ānulo ſuſpenſum ſed brachio innexū haberē quo ſe firmius ꝓtegerēt, Philipomenes Acheis cū ātea ſcutis leuioribus & ad ꝓtegēda corpa minus habilibus uterent̃ ꝓ ſcuto clypeū ꝓ haſtili Sariſſā dedit. Qui tñ ſcutati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebāt, ne crure effracto neci expoſiti forēt. Sarmatis uero nulla ſcuta fuere. Nāq; in cōflictu ꝑlioꝝ defendi ſcuto inhibētur, itaq; ad uulnera expoſiti toto corpore patebāt, Deinde pilani qui pilis depugnabat dicti. Fuit enim pilum haſtile habens & ferrum pedale, & trigonū ſtilo preacuto quod ſtuppa colligatū emictebāt, interdū haſtā habens triū pedū, nec minoris ꝓeminētiæ ferrea ueruta, quo miſſo, uelut ad id dato ſigno, citato gradu in hoſtes ibant, mox ſtrictis gladiis collato pede, cominus rem gerebāt, quæ ab hoſtibus miſſa Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebant, tā & ſi nōnunq̃ tāto ardore animorum ad arma concurſum & in hoſtes itum eſt, ut ne mora in pilis emictendis fieret, illa abiicerent, & ſtrictis gladiis cominus rem gererent, quæ quidem pila Romanis propria & ſua fuere arma, telum haud dubie q̃ haſta uehementius. Sicut geſſa gallorum, Saryſſæ, Macedonū, lancea hiſpanorū, Gladius lacedemoniorū, Acynacis Medorū, Falarica Saguntinorū, Sagaris pſarū, Rumphea Thracum, framea Germanoꝝ, & Sparus ruſticorum. Theutonicorū uero Cateiæ. Erat enim haſta anguſto & breui ferro, Rumphea aūt ingentis longitudinis. Tam & ſi hiſpanū gladium admodum breuem, & Sariſſam prelongam haſtam ferro affixo legamus. Etiā Sica Romanis frequens & peculiaris fuit. Quippe Romani milites utreq; latere ferebant ſicas dextra breuiorem, ſiniſtra lōgiorem, Proditumq; memoriæ eſt. C. Marium noua primū forma iacula feciſſe. Nam cum duplici telo antea munirentur, ipſe alterum admiſit, alterum ſubſtulit, & loco illius clauū panxit quo firmius inpingerent, Marcellus ad nolam lōgiora pila militibus diſtribuit, quo ferirent uehementius, cū carthaginēſes breuioribus & minus habilibus uterētur. Cleomenes uero docuit lacedemonios pro lancea Saryſſis uti, quas utraq; manu torquere aſſuefecit, Galathæ pro enſibus ſpatas geſtabant oblongas, quas a dextro latere cathenis ſubnectebant. Poſt quos haſtati q haſtam geſſaq; ferebant, qui etiam i prima fronte poſiti, haſtis preualidis ferro munitis militabant, erant enim fere Tyrones, tunc primum militiæ aſcripti. Deinde principes ordines ducebant, milites robuſtiores ætate & uſu doctiores, ab haſtatis per interualla diuiſi. Tercii uexilli Triarii fuere, qui ſi qua maior uis ingrueret, aut durior caſus principes repelleret, compreſſis ordinibus uno continente agmine totam aciem clauderent, laxatos, languenteſq; ordines magnis, uiribus repararent. Tantiq; roboris erant ut rebus abſciſſis & deploratis ſæpe debilitatam uirtutem, & fractos

reſtituere aĩos. Præter hos Velites, quod ueſtiti & nullis armis muniti, quo
expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ
tripedales breuiores q̃ æqueſtres & iacula quaternos longa pedes ferro prefi-
xo data ſunt, ex celeri curſu quaſi uolantes dicti, prompti ad excurſioues, qui
ad proſequendum inclinatam ſemel aciem, uagos effuſoſq; predatores exci-
piendum infeſtaſq; populationes & uaſtitatem inhibendum, tum ad ſubi-
tabelli & repentinas incurſiones mirum dictu eſt, quanto præſidio fuerint.
Hi enim ſecundo punico ardente bello dum Romani ad capuam ſedent, ut
contra equites quibus hoſtis preualebat repugnarent, a fuluio flacco procon
ſule primum inuenti inſtitutiq; ſunt, quibus additi ſequentibus bellis plerũq;
ſagittarii & cohors peligna uelitaribus armis, quorum tela ad remittendum
imperitis in habilia traduntur. Rurſus inter militũ ordines, alii deſcripti ſunt,
quibus pretorianis nomen qui iuxta ducis pretoriũ excubantes honore atq;
ordie preſtabant. Hi enim præcipuo robore & uirtute illuſtrés equites, mag-
na & firma preſidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculum & Impe
ratoris latera militabant, cum nobilitate & honoribus anteirent. Hos antea
celeres a Romulo dictos ferũt, Siquidem Romulus trecentos circa ſe, pacis
belliq; temporibus habuit expeditos, quos celeres nũcupauit, q poſtea flexu
mines demũ Troſſuli, quod oppidũ tuſcoꝝ troſſulũ ſine peditũ opera ui ce-
piſſent dicti ſunt, quos Nũma diſſoluit & antiquata milicia miſſos fecit. Pri
mus enim Tarquinius ſuperbus cuſtodiam ferociſſimorũ circa ſe habuit, ut
noctu penes regiam excubarentt, die autem illius latera cingerent. Obſerua-
tumq; fuit, ut is ſummã miliciæ gereret, & Impatoris uice fungeret, qui præ
toria caſtra et prætorianos haberet. Namq; omnis cura & procuratio rei mi-
litaris deſito imperio ueteri penes prætorianos fuit, qui quandoq; cum Ro-
mæ intra pomerium caſtrametantur magnarum diſſentionum cauſam pre-
buere. Nam per celebria urbis loca ſuper aſſumendo principe inextricabiles
ſæpæ pugnas conſerebant. Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpicia diſperſi po
pulares tumultus fererent, extra frequentia urbis pretorianis loca dedit, De-
niq; in tantum uiribus proceſſere, ut quem uellent ad ſpem Imperii impel
lerent, & in principem aſſumerent, aſſumptumq; mox deturbarẽt, eſſentq;
arbitri totius Imperii & moderatores. Qui etiam ſpeculatorum ordinem ha
bebant promptiſſimorum qui circa ducis latera excubabant Vnde magni ſæ
pe duces adiumenta ſumpſere. Quippe Africanus primus fortiſſimũ quẽq;
delegit qui ab eo non diſcederent, & cetero belli munere uacarent, Sequti de
inde Coſs. & demum Cæſares, cohortes circa latera, uelut firma & ualida pſ-
ſidia habuerunt. In urbe quoq; ex prefectura Rheatina delecti milites ad late
ra Conſulũ excubantes ſepe rei pu. operam nauarunt. Manus quoq; equitũ
Romanoꝝ armata præſidii cauſa ſenatui plerũq; affuit. Cato quoq; prõptos

circa ſe firmianos habuiſſe fertur. Fuitq; moris populi Romani ſociali fide & fœdere iunctis, quos Reges appellauiſſet, turmã equitũ Romanoꝝ honoris cauſa & militarẽ cuſtodiam uelut præſidiũ impartiri, Reges quoq; Aſiæ militũ cohortes & robora uirorũ habuere, quos Agraſpidas a genere armorum nũcuparũt. Lacedemoniorũ Reges generoſiſſimos iuuenes trecẽtos habuere cuſtodes. Athenienſes ſacrã cohortẽ quæ ex ſe inuicẽ amãtibus cõſtabat, quæ etiã apud Thebanos fuit. Alexãder Macedo Clypeatos & Perſaꝝ mille ſatellites excubitores aſciuit. Macedonũ quoq; Reges obſeruarũt nobiliũ liberos habere q̃ noctu ſeruatis uicibus pro foribus ubi Rex quieſcebat excubarent. Alexãder epyri ducentos lucanoꝝ exules habuit expeditos. Aratus uero ad corporis cuſtodiam delectos milites accepiſſe fertur. Pyſiſtratus Corynephoros, Marius ſatellites quos uocauit præcipites. Et Sulpicius Tribunus mariι tempore manũ equitũ iuniorũ cuſtodes aduocauit. Cumq; ſymbola in caſtris ab Antygono de nece Eumenis darent, Macedones mille milites expeditos ad ipſius cuſtodiã dederunt. Dionyſius preualidis ſeruis latera muniuit & efferis barbaris cõmiſit cuſtodiã, quos cũ dimicti Plato ſuaſiſſet, pene in diſcrimẽ uitæ & diſſidiũ uenit. Petreius beneficiariis & ceratis ſtipatus fuit. Apud Perſas turmæ imortaliũ quæ ex decẽ millibus conſtabant, ad extremos ſeruabãtur caſus, qui aureos torques & manicatas tunicas habuerẽ diſtinctas auro, ex quibus mille ſelectis mellophoris dixerẽ nomẽ. Donec Theodoſio impante ab Ardaburio & nomẽ & genus imortaliũ deſiere, quoꝝ inſtar ordo equitũ apud Gallos fuit, quẽ Tymachrelιã, Græci Stomotophilacas uocãt. Cyrus cuſtodes corporis eunuchos habuit quo magis in officio eſſent, eos preter illecebras uoluptatũ firmiſſimũ preſidiũ ratus. Indi uero Reges peruigiles mulieres habuere excubãtes. Maſſiniſſa parũ hoibus credens ſalutẽ ſuam canibus uallauit. Iulius aũt Cæſar omiſſis excubiis cuſtodes corporis nullos admiſit, ſatius arbitratus ſemel morti ſuccũbere, q̃ metu aſſiduo detineri, auguſtus Calaguritanoꝝ & Germanorũ manũ aduocauit. Sicut Tiberius Germanos & Galba euocatos. C. aũt Caligula Batauos Antoninus etiã Germanos equites acciuit, Traianus quoq; ſine ſtipatoribus aut militari cuſtodia per diu uixit. Fuitq; literis proditũ excubias militares & corporis cuſtodes nõ Ceſaribus modo. Sed auguſtis mulieribus ut matri & cõiugi Imperatoris olim apparuiſſe. Secundi ordinis cohortiũ urbanarũ milites ex Romanis frequenter aſcripti ſunt, ex quibus uexillares cohortes delegere. Tertii legionarii qui legionibus aſcripti militabant, qui tam ex ciuibus q̃ latini nominis & fœdere iunctis ciuitatibus ſacramẽto aſciti erãt, quoq; facilius dinoſcerentur diuerſa habuere inſignia. Namq; aliis pretoriani, aliis legionarii atq; urbanarum cohortium milites utebantur inſigniis. Preter quos fuere Cathafracti loricati equites ferro muniti & fulcti grauioribus armis, qui

ſtabili gradu congredi & uim excipere ſolebant, quibus arma erant galea Clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære haſta & gladius, caſſides uero & thoraces peditibus ſimiles. Hæc enim pre reliquis fortis & inuicta acies, tanto robore munimẽtoq; fuiſſe traditur, ut trepidã diffidentemq; aciem plerũq; repararit. Erat enim manus hæc ualidiſſima preq; ceteris terrori hoſtibus & formidini, ab hiſq; gentes ſæpius ſubactæ fuerunt & domitæ quibus & equis operimẽta fuere linthea quæ ferreis laminis inſtar plumæ nectebantur, profecto munimentum contra omne telum inſuperabile, quæ tanti fuere ut eas Hiphricates cum eneis cõmutarit, illaſq; Athenienſibus dederit. Priſcis uero ſeculis p pauci lintheis thoracibus Homero teſte depugnarunt. Maximæ uero firmitatis celebratur Thorax ille lintheus, Amaſis ægypti Regis cuius ſingula fila trecentis ſexaginta aliis conſtabant, in quo ex auro & lana uerſicolore diuerſis animaliũ figuris inſcriptæ eius uenationes erant. Nonnunq̃ equites galeis & clypeis ferro coruſcantibus, in equis inſidentes pariter ferro æreq; munitis in acies prodierunt, qui licet multimodis munirentur armis, ſuras tamen & femora nuda armis habebant, quo expeditiores pedibus forent, quos ſtatarios uocatos ferunt, quippe graue agmen qui niſi firma manu & lento greſſu prodibant in aciem. Galli crupellarios uocarunt quibus continuum tegmen erat ictibus ĩpenetrabile, Perſæ Clibanarios. Quod erat proprium Sarmatarũ ferreis laminis aut preduro corio conſerto muniri, qui cum turmis inſtructi uadunt mirũ dictu quãti roboris quantæq; formidinis ſint. Illorum uero pedeſtri pugna nihil ignauius, Græcis quoq; diſſimiles equitũ fuere ſpecies. Nã quidam Hippotoxetæ dicti, a ii Scenophori, pleriq; Iphicratẽſes ſummæ laudis, ſicut apud Romanos fabiani, alii Dimichæ grauioribus armis qui cum opus eſt pedeſtres fiunt acies, nonnulli Hippagogi, multi Anchippi q equis duobus merebant. Vltra quos in Romanis caſtris accenſi ſtipendia fecere, q in demortuorũ locũ ſuffecti cooptati ue fuerant, quaſi ad cenſum adiecti, qui & aſcripticii quod ſupplentes numerũ militũ legionibus aſcribebãtur. Fuitq; nomen ordinis militaris ſicut principes cõmentarienſes uel Corniculatii. Inter leuis uero armaturæ milites, ferentarii non in poſtremis erant funditores dicti ex balearibus frequentes, qui ſaxis & ſudibus uelut nimbo grandinis & omni genere telorum quæ feruntur nõ aũt geruntur, procul hoſtem miſſilibus arcent & in fugam agunt, nõnunq̃ enſe congrediuntur cõminus, q etiã in cornibus & hoſtem petere eminus ſolebant, quibus ſingulis tres fundæ e neruo uel iunco aut ſetis ſimplici habena fuere, Interdum triplici ſcutali fundis ſicut ab egio patris, & Dymis, funditores uſi ſunt, cum ſcuto & iaculo preuſto qui una cũ ſagitariis & iaculatoribus inceſſebant, qui uſus apud Indos p̃cipuus erat, ut miſſo lapide extremos pueri capillos attingant impune. Hi inferioris ordinis q̃ pedites deſpectis ſimiq; inter milites habiti ſunt. Quare

huic inconditæ turbæ ad populandū uaſtandūq; agros q̃ iuſte pugnæ idoneæ Cyrus ſeruos prefecit, quaſi illos non militare, ſed predæ & rapinis aſſuetos ſeruilia exercere duceret. Tam & ſi ſagittariorum & funditorum plerūq; delecta manus non temere congreſſi magna ad uictoriā momēta fecere. Qui quidem ſagittarii cum thorace tybialibus et pharetra enſe accinti nōnunq̃ ſine pharetra cum haſta & ſcuto preliabantur. Græcis uero, licet ex diuerſis prouinciis funditores & Sagitarii ſtipendia fecerint, tamē Cyrthei & elymei precipui habiti ſunt. Fertur Scipio Africanus aduerſus Numātinos dimicaturus omnibus cēturiis delectos ſagittarios funditoreſq; miſcuiſſe, qua deſcriptiōe effecit ut de Numantinis inſignem uictoriā tulerit. Metellus quoq; ducens in iugurtam funditores & ſagittarios inter magnipulos diuiſit, ita ut parum abfuerit, quin ingenti uictoria potiretur. Calones uero lixaſq; licet miliciæ ſacramento adigi non ſolerent, ſiquidem ſeruilia miniſtrabant militibus, illos tamē in aciem prodiſſe, bonam fidelemq; operam, rei pu. ſæpe nauaſſe comperimus, tunc cum acciſis rebus & re exterminata milituq; fracta uirtute militiam militare coacti ſunt, qui quod ligneas clauas uel uallū geſtarent dicti calones fuere. Calas enim antiqui dixerunt fuſtes quos ſerui portabant in comitatu dominoꝝ dum in expeditiōem uadunt, ſeu a πὸ τῶι ξώλωι, lixæ quoq; qui exercitum ſequti queſtus cauſa aquam militibus curabant, ſicut Bruciarii quorum opera ueluti ſeruorum magiſtratus utebantur perſepe militarunt & munera fecerūt. Cū enim ſecundo punico bello poſt cānenſem cladem Brucii ad Hānibalē primi defeciſſent, poſtea deuicto Hānibale eos Romani neq; milites ſcripſere neq; pro ſociis habuere, ſed magiſtratibus preſtare iuſſerunt ſeruorū munia militiæ domiq;, Sicut picentes, ob initam cū Hānibale ſocietatē pro militari officio uiatorum & tabellarioꝝ operas prebuere. Super eos quos dixi adnumerant caligati, quibus caligis militantibus uti permiſſum. Tā & ſi pro caligatis omne militū genus a militari caliga multi accipi contendāt, quæ quidē ferreis clauis multiplicibus munitæ erant, preter quos legitimi euocati & tumultuarii milites fuere, legitimi quod militiæ ſacramento iuſto delectu aſcripti militabant. Euocati qui ex prouinciis ſociiſq; ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis non latini nomīs militiæ munere fungebantur, qui nō milites ſed pro militibus habiti ſunt. Milites enim noīs latini proxime morē Romanū inſtructi erant, lingua moribus armorū genere congruentes, diſciplina deniq; & cultu Romano, qui plerūq; gabino ritu toga circum cinta ita ut lacinia reuocata hominē cingeret, militarūt. Tumultuarii uero dicti, qui repetino aduentu hoſtiū cum in diſcrimine extremo res foret, per trepidationē & metū raptim militiæ aſcribebant. Etiam proletarios & capite cenſos quandoq; munera feciſſe, & rei publicæ operā nauaſſe cōperimus, erant. n. hi tenuiſſimi & modicarū facultatū, qui non ultra mille & quingentos æris in cē-

ſum referebant, domi ad prolem excitandã deſtinati, dimiſſa militia & ſacra
mento ſoluti, qui temporibus rei pu. difficilimis cũ undiq; imperiũ fluctua
ret, rebus abſciſſis milites quandoq; ſcripti ſunt. Sicut cum poſt cãnenſem
pugnã, ſeruicia oberatos & mercẽnarios, ac capitalia auſos militiæ ſacramen
to adigere, populus coactus fuit, numero octo milliũ, qui in exẽplũ iuſti mi
litis militarũt, quos uolones dixere, quod ſponte militiæ aſciti, libertatis ſtu
dio militiã meruiſſent. Fuitq; aĩaduerſum in Romanis caſtris, niſi ingenuos
& libertinos ſeruitute exemptos militiã meruiſſe neminẽ, præter q̃ ſecũdo pu
nico bello quo Hãnibal penus Italiam omni clade belli peruaſtabat, quo po
pulus Romanus extremo diſcrimine adactus rem deſuetam uſurpauit, pri
mũq; ſeruitia ſacramento adegit. Poſtea ſociali bello ex libertinis duodecim
cohortes bonam fidelamq; operam rei pu. nauarunt. Mox Iulius Ceſar ex
magna parte per domitis hoſtibus, cum ob bellorũ clades in locum decedẽ
tium nullos ſufficere ualeret, ſeruos commodatos militiæ aſcripſit. Auguſtus
quoq; Octauius bello illirico & germanico cohortes libertorũ legit quos uo
luntarios appellauit illoſq; cum ingenuis cõmiſceri aut eodem uti armorũ ge
nere uetuit, Hos quoq; Rome incendiorũ cauſa & ſi grauior tumultus orire
inſtructos paratoſq; habuit. Ipſe enim ſeruos qui ciuilibus bellis ſtipendia fe
cerant confectis bellis dominis reſtituit, lapſis inde temporibus Antoninus
Cæſar uoluntarios quos obſequentes latrones uocauit, & gladiatores cõtra
hoſtes prepotentes militiæ armauit. Cleomenes quoq; Dux lacedemoniorũ
ſeruicia ad nouem millia libertate donaſſe & militiæ aſcripſiſſe fertur, cũ bel
lis attriti milite indigerent. Sed tamen capite cenſos propter inopiã & modi
cam rẽ familiarẽ diu ſacramento adſcribere non licuit, Donec. C. Marius ca
pite cenſos militiæ muneribus fungi & militare coegit, qui in exemplũ iuſti
militis militarunt. Poſtremo Cautarii dicti quibus cauſæ ne mererent legiti
me ſuppetebant, Sicut bñficiarii qui perfuncti militia & data miſſiõe poſt na
uatam inſigniter operã muneris uacatione donati & militia miſſi fuere, tam &
ſi beneficiarios quod bñficio tribunorũ ad militiã euecti erant, nõnulli dictos
credant. Tria enim fuere miſſionũ genera quibus milites exauctorabantur.
Honeſta cum emeritis ſtipendiis & functis comodis miſſionum, uacationis
munere donãtur, quo tempore ſcuta gladios & arma dicabant laribus, ſicut
gladiatores Herculi, quod diis iuuantibus perfuncti militia rudem accepiſſent
quod miſſionis tempus militi quinquagenario erat definitũ. Alii niſi decẽnio
ſtipẽdia meruiſſẽt, miſſionẽ petere neminẽ putarũt poſſe, More tñ Roma
no militare ſacramẽtũ in undecimũ diffundebat ãnũ quo exacto militia pfun
ctis miſſio dabat. Deinde ut ſextus decimus ãnus ſtipendii finẽ faceret, Tibe
rio imperante cautũ fuit, qui etiã militiæ tempus ad uigeſimũ annum propa
gauit, cautumq; ut niſi poſt Vigeſimum ãnum miſſio militi non daretur, Pre
torianæ uero

Pretorianæ uero cohortes niſi ãnis ſexdecim militaſſent, ad penates & dome
ſticos lares non remictebãtur. Apud Aſſyrios aũt Ninus Semiramis filius
ãnis ſingulis copias ſacramento ſolutas domũ remiſit. Rurſus nouos mili-
tes, militiæ ſacramento nullo preſtituto tempore adegit, quos tamen ultra an
nũ militiæ nunq̃ aſcripxit. Cauſaria uero miſſio dicitur cum ſenecta aut ualitu
dine auerſa, uicio ue corporis domos uellent aut res inuiſere ſuas, uel uiribus
parũ ualidi minus idonei muneribus eſſent. Ignomioſa quæ & proboſa dici-
tur, cum militi ob delictũ & graue crimẽ quibus reus agitur, ut quia tranſfu-
ga deſertor, aut fugitiuus arguitur, uel timide & diffidenter cum hoſte cõgre
ditur, ignomia notatus & militia exauthoratus fuit, in qua re licet aiaduerte-
re quod ſi tribunus militẽ exauthorauit hoc eſt inſignia militaria illi ademit, in
famia quoq; affeciſſe uidebatur. Poſt aliquot uero tempeſtates noui milites
nominibus uariis, a Ceſaribus penes quos fuit, ius arbitriũq; rerum omniũ
militie adigi cæpere. Nã præter gregarios qui uiliſſimi inter milites ſunt, fue-
re legionarii. Alarii & manipulares qui in legionibus alis uel manipulis mili-
tabant, ex quibus Nero auguſtianos, & diuus Claudius Daciſanos milites le
git, Probus uero Decimanos, Alexãder Seuerus Oſtenſionales, Tiberius ui
geſimanos, & alii primanos, ſecundanos quartanos quartadecimanos unde
uigeſimanos, duodeuigeſimanos, a legionũ numero magnæ & expertæ uir-
tutis. Apud ſpartanos Neodomadæ omniũ habentur fortiſſimi quos perſe
Gardates dicunt, Antoninus Ceſar lectos milites pitamitẽ & laconicã centu
riam appellauit. Egyptii & Ethiopes, Calaſyries & Hermothybies, Anthio
cus alam mille equitũ gencam. Dion uero Dionianos, Illud tamen ad memo
riam inſigne eſt, milites Romani nominis a condita, urbe ad tribunos, milita
res & captam a Gallis urbem, per ãnos fere trecentos quinquaginta ſuo ſum
tu & impenſa meruiſſe, ac ſtipendia feciſſe, parte enim ãni ſub pellibus mili-
tabant. Parte uero liberis uxori & penatibus ſibiq; & familiæ, agrum colen-
do & rei ruſticæ nauando operã, neceſſaria parabãt. Quo aũt tempore Veii
diutina obſidione & inteſtino malo, obſeſſi fuere, cum hiemare oporteret in
caſtris, Romani utili & neceſſario exemplo docti, militibus ſtipendiũ de pu-
blico ſtatuere, tunc primũ collata ſtipe æra militibus conſtituta ſunt. Et dein
ceps reliqua militia ſumptu & ære publico meruere. Nõnulli Anxure capto
ſub tribunis militaribus patres ſtipendium annuũ militibus decreuiſſe memo
rant, quod quidẽ denis aſſibus in dies ſingulos taxabatur. Poſtea Tiberio re-
gnante ſinguli denarii diurni dati, pretorianis uero bini, Scipio Africanus in
ſtituit, ut prætorianis ſexquiplex ſtipendium daretur, hoc eſt integrum & di-
midiatum. Domicianus quartum ſtipendiũ aureos ternos militi tradidiſſe fer
tur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro ſtipendio fuere, Cy
rus ternos obolos ſingulis nautis ſtipendium dedit q̃bus lyſander unũ addid

procurauit. Egiptii Calaſiriis & Hermothybiis quos precipuos habebant mi
lites preter predia dabant panis toſti pondera definita & carnis bubulæ mi-
nas ſingulis, uini uero ſextarios quaternos. Mercēnario milite populus Ro-
manus perraro adiutus fuit. Solum enim punico bello. Q. Fabio maxi-
mo, &. T. ſempronio gracco Coss. ope externa adiutus bella geſſit, & in hi
ſpania celtiberi ſtipēdiarii militis auxilio fulctus legiões duxit, quos latrones
quod mercede militarent, quaſi ferrientes nūcupauit antiquitas, qui plerūq;
circa imperatoris Latera excubabant. Galli geſſatas uocant milites mercēna-
rios. Inter ceteros Chares mercede militaſſe & auxilia cōduxiſſe tradūtur ideo
uiliores habiti. Fertur tamen Pruſias conductis in thracia mercēnariis militi-
bus ita bizantios obſediſſe ut extra moenia progredi nequirēt. Pathi nec mer
cēnarios nec ordinarios habēr exercitus quibus nec certa imperia nec duces
erant. Sed poſtq̄ iuſſu regis ad bellum educti fuerant, cōfectis bellis ad pro-
pria dilapſi, nullā mercedem ſtipendiorū perferunt niſi predā. Britāni nō ære
ſignato militant, ſed aurū argentū & alia metalla precium uictoriæ ferūt. Scy
this niſi capite hoſtis oblato miles predæ particeps fieri nequit. Chii autē cū
ſeruis mercēnariis pro milite uterētur, bello ſubacti ſeruis propriis uincti tra-
diti & in exiliū acti ſunt. Sicut Syracuſis aliquando poſſeſſores a cliētibus ex
acti fuere. Fertur uero Cato ſenior cū Celtiberorum manū ducentis talentis
& nimis magno ſtipendio conduxiſſet, & ob id increpitus ab amicis foret
quod ſummā nūq̄ exoluere ualeret, reſpondiſſe, ſi uicerimus ex hoſtili preda
illis ſatiſfiet, ſi uicti forſan erimus nō habebunt unde petant. Fuit p̄terea me
moriæ Literis proditū, apud tot diſſonas gentes linguis moribuſq; differētes
uaria etiā armorū ſpecie & diſſimili ornatu milites in aciem prodire & cū ho-
ſtibus congredi cōſueſſe, quē ſibi quiſq; propriū & peculiarem fecit. Et enim
Vaſcones tecto capite aut cum galea pugnare nefas habent. Etholi & Pelaſgi
dextro pede nudo dimicant, & ſiniſtro crure ueſtito armis. Albani & Hiberi
ferarum tergore caput amicti, Sace Scythica gens criſtatis galeis in acutum
deſinentibus, lacones pileati, Perſæ rutrrio pileo, luſitani criſtata galea & ner
nata caſſide, aut mitratis frontibus & iaculo hamato. Paphlagones haſta,
Sparthani breui pugione præliant. Salentini exerto humero, Gallogreci nul
lo ueſtitu calciatuq; amicti, quippe qui nunq̄ niſi inpugna nudentur. Balea-
res diſcinti, Chares funda, Perſæ parthi Cidones & Macæ ſagictis. Thraces
peltati cū iaculis & rumphea, lacones gladio breuiori, Carthaginēſes breui-
bus ſpiculis Oretani iaculo funda & gladio. Humidæ & maſſeſſuli effrena-
tis equis & ſine ephippiis mirabili uelocitate ita ut modo citato agmine fugiāt
modo inſequantur miræ ad cauendū ſōlertiæ, nōnunq̄ binos trahentes deſul
torios equos, ita ut inter pugnādum ex feſſo in recentē armati confeſtim trā-
ſcendant, quod compar fuit cum ſueuis & dardanis qui pariter confertim pu

gnant et

gnant & cedunt, Samnites uibrare haſtas anteq̃ dimicent aſſuerant, quibus in prælio non utuntur, Euboici & Afri haſtis cõgrediuntur quas uocant phalangas. Cretenſes cydonio arcu et ſaltu. Andabatæ niſi obſcuro celo nouo & inuſitato genere clauſis & cõniuentibus oculis aut incaligine et tenebris pugnãt. Idem apud Arios qui iuxta ſueuos incolunt: ut niſi atra nocte ꝓliari liceat. nigro ſcuto corpor̃ color̃ fucato et oculis uinctis, Auctyles quoq; lybici populi noctu pugnar̃ diſcũt die habent inducias. At nõ parthi quibus pugnare in tenebris eſt lege uetitum. Lacones uero ut in tenebris pugnare diſcerent nũq̃ noctu preuio lumine incedebant. Contra athenienſes, nam e cubiculo egredi noctu niſi prelato lumine ſolonis lege uetabãtur, Galli prelongis gladiis & ſine mucronibus & uaſtis ſcutis ſupra umbilicũ nudi dimicabant. Hiſpani breuioribus & acuminatis leues agilitate corporũ & armorum habitu. Nã lintheis pretextis cũ purpura & candidiſſimis tunicis præliant. Egyptii ſcutis oblongis ita ut uix hoſtem conſpiciant & magnis haſtis. Achei breuioribus neq; ad protegenda corpora habilibus, & haſtilibus minoribus, quibus philipomenes pro ſcuto clypeum pro haſtili ſaryſſam dedit. Macedones graui armatura breui gladiolo & leuibus peltis, Medi & Theſſali equitatu ualent, Maſſagetæ equis & peditibus. Aſſyrii Syri arabes atq; aſiatici fere omnes frequentius de curru preliantur, ſicut Britãni qui ingentibus gladiis ſine mucrone & breuibus cetris ictus excipiunt. Ipſi etiam Arabes uelocibus camelis cominus oblongo gladio eminus arcu & ſagyta, Bathriani bipennibus & leuibus ſcutis, Indi arcu tricubitali uel haſta, pelta et lato gladio, Mauri leonum & elephantũ pellibus urſorũq; amicti bella gerunt, Circa Meotim Iaxamathæ uiri pedibus, feminæ equeſtri prælio non enſe ſed laqueo depugnant, Sicut nomades qui per ſicce uiuunt hoſtem illaqueatum cõficiunt. Ex Germanis Roxani ſcuto torace & galea ex crudo bouis corio reliqui inmenſo ſcuto armantur & haſta enormi, Ethiopes arcubus longis nõ minus quatuor cubitis & ſagictis longiſſimis, parthi miſſilibus telis, aut ſagictis aſſueſcunt citis cohortibus, nunc occurſantes nũc terga dantes ſimulata fuga, qđ apud Sythas & germanos fortiſſimũ pugnæ genus cenſebatur ut cedere loco & rurſus inſtare pro conſilio haberent, quibus uſus erat cum feminis equabus preliari, quod ueſicas curſu leuarent;, mares uero in aciem nõ producere, Sicut Bathriani feminas camelas ad bella preparant, maribus in expeditione non utuntur. Sed tã & ſi Perſe medi & Aſſyrii effuſo curſu procurſando eminus iaculis & ſagictis hoſtem inceſſerent, haud longis inde temporibus Perſæ optimates thorace pectus, ſcuto ſiniſtram, dextrã gladio uel ſecuri muniuerunt. Lydi quoq; & plerîq; barbari longis brachis & longis criſtis ſed breui arcu & ſpiculo armantur. Quod autẽ de Cydoniis loquor non omictẽdũ nulli Grecorũ preter cretenſes ſagictis uti inſtitutũ patrũ eſſe. Nec ſolũ

Cydones perſas & parthos cateruis ſagictarioꝝ ualere, quos Hippotoxatos
uocant, Sed Ethiopes Arabas Indos, Scythas, Bathras, Sarmatas, adde
Egyptios, & oriẽtis populos contra ingentes hoſtiũ copias calamorũ & Sa-
gictarũ iactu præcipue ualuiſſe, quibus plerũꝗ ſolem obũbrant, & ideo ſe-
renos exoptãt dies, præ ceteris magneſii artem ſagictandi habuiſſe traduntur
precipuã, ubi oppidũ Mothona, in quo Philippus ſagicte iactu amiſit ocu-
lũ. Scythis autẽ adeo ſagictarũ ſtudium fuit, ut dextra ac ſiniſtra pariter ia-
culari & uice alterna in hoſtes mictere, ſublato diſcrimine callerent.

Quid ſit lex, quid plebiſcitum, Senatuſue conſultum, quid pretorum edicta uel reſponſa prudentum. Caput XXIIII.

VErum eſt quod proditur ab authoribus, a principio origi-
nũ nullas apud Romanos ex ſcripto populi iudicio leges la-
tas fuiſſe. Sed quod Reges iudiciũ ſtatuebant, id pro lege
ſeruabatur, arbitria enim principũ pro legibus erant. Quip-
pe cõdendarum legum, ius arbitriumꝗ tunc penes Reges
erat, cum delictorum penas premiaꝗ conſtituunt, & que-
relas ciuium, criminationeſꝗ admictunt. Hinc a Romulo leges curiatæ & re-
liquis regibus præcipue a Seruio Tullio abſꝗ populi cõcilio ſed tãtũ cõſulto
Senatu leges ſacratæ fuere, quibus etiã Reges tenebant, quas ſine ordine la-
tas Papirius in unũ collegit & aceruauit, unde ius papirianũ dictũ. Cũ uero
exterminatis regibus, Cõſules & annui magiſtratus preeſſent, ius poteſtaſꝗ
omnis legis condendæ Conſulibus collata fuit, qui quoties ex uſu erat, ex cõ-
ſulto Senatus leges ad populum tulere, quæ firmæ illibataꝗ mãſere, Neꝗ
Conſules modo, ſed dictatores, pretores, Ediles, Cenſoreſꝗ ad populum iu-
ra dare & legem ferre poterant, eaꝗ promulgata & demũ lata populi iuſſu
patribus authoribus, ita ſummos infimos aſtringebat, ut obedienter impe-
rata facere oporteret. Quod ſi in lege ferenda populus auerſaretur, aut Sena-
tus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari non ſineret, nul-
lius exempli nullarũꝗ uirium eſſe cenſebatur. Ferebat enim p̃co legẽ ad po-
pulũ, ex authoritate & iuſſu Dictatoris, Cõſulis, pretoris ue, ſubiciente uer-
ba & preeunte ſcriba, qui cum illã promulgaſſet, id demũ firmum erat. Si in
eo quod lege cauebatur populus author fieret. Ipſaꝗ lata & ꝓmulgata atꝗ i
es inciſa, & in ærarium cõdita, ita eius ſcitis omnes aſtringebat, ut eius fir-
ma maneret authoritas, aduerſuſꝗ eã ſiquid factum foret, poſſet nõ iure fa-
ctum uideri. Mulcta quoꝗ per legẽ lata aduerſus eum qui ſecus feciſſet, impu-
ne irrogari quibat. Siquid tamẽ ea promulgata addendũ legi foret detrahen-
dum ue, anteq̃ in foro propoſita & in æs inciſa fuiſſet facile licebat, poſtea ue-
ro uetabatur. Si tamen non trinũdino lex promulgaretur, aut ioue tonãte,

uel per uim et minas, ſeu per fulgura et tempeſtates, uel die ominoſo & piacu lari edita, Si contra plebis tribunorum ue interceſſiones, aut deniq; contra auſpicia feratur. Si neq; iurata p Conſules tribunos ue eſſet, poterat haud dubie abrogari & pro infecta haberi. Q uare cum M. Iubilius Druſus Tr. pl. leges pro optimatibus tuliſſet, Philippus. Cos. qui ei infenſus aderat, op tinuit a Senatu, ut leges eius uno. S. Conſulto tollerent, quia cõtra auſpicia latæ erant, propterea illis populum nõ teneri. Neq; enim fas erat pro lege recipi quod uicio & non iuſto imperio æditum fuiſſet aut ꝓmulgatum, Idq; lege ueteri cauebatur, his uerbis, legum iuſta imperia ſunto, hiſq; ciues modeſte & ſine recuſatiõe parento: & infra. Dictum eſt autẽ trinundino leges ferri: quod tribus nundinis proponi leges: demũ promulgari deberent. Siqd tamẽ alicui ob gratiam quod dignum aliquod opereprẽcium feciſſet: cõtra ius publicũ aut legẽ ſcriptam indulgendũ foret, nõnunq̃ Senatu poſtulãte populi iuſſu lex abrogabat, ut ille legibus ſolueret, exẽplo lacedemoniorũ, & ius interim cõniuebat, eademq; poſt ãnum ferebat denuo. Alexãder uero Seuerus Impator nullã ſacraſſe dicit legẽ, ſine uiginti iuris peritoꝝ & quinquaginta diſertiſſimorũ cõſilio, quod quidẽ ius in legẽ, morẽ & equitatẽ ueteres diuiſerũt, ius q; ad res humanas fas ad religionẽ pertinere uoluerũt, Sed notãdũ, nõ ſolũ leges æditas cõſenſu populi ſacratas. Sed & Scita plebis, Senatus cõſulta, edicta magiſtratuũ, ac iuris peritoꝝ authoritates et reſpõſa, demũ placita ꝑncipũ & res iudicatas, uim legis habuiſſe, i qbus ciuile omne ius cõſiſtit, Animaduerſionis enim metu magiſtratus dũ audaciæ & facinoribus obuiã eũt, his ueluti legibus oẽs alligarũt. Erãt enim plebiſcita quæ rogatione tribunicia legis cõdendæ cauſa plebs ſtatuebat, quæ licet a plebe ſcita eſſent, illa tamen uim legis habere haud dubium eſt. Q uintus enim Hortenſius cum plebs in Ianiculũ ſeceſſiſſet, in eſculeto legem lulit, ut ea quæ plebs iuſſiſſet omnes quirites tenerent, quam. L. Valerius, &. M. Horatius antea tulerant centuriatis comiciis. Magni tamen inter plebiſcita legeſq; intererat, quod plebiſcita tribuno rogante de his quæ ad plebem pertinent. Leges uero Conſule, uel pretore, aut alio magiſtratu conſulente rogabantur. Q ui tamen populus differt a plebe quod in populo patricii & Senatores cunctaq; nobilitas inſunt, in plebe uero patricii non inſunt. Non tamen quicquid populus iuſſit ratum eſſe decet, quia quod ius non eſſet populus iubere non poterat. Senatus quoq; conſulta, tam & ſi ad populum non ferantur, ſi tamen ea tribuni probaſſent & rata eſſe uellent, legis uim obtinuere. Erat enim Senatus conſultum quod Senatu iubente decernebatur ſine lege. Hæc enim illa ſunt decreta & conſulta patrum quæ iuris ſtatuendi cauſa non ob priuatam utilitatem, decreto ampliſſimi ordinis ſtatuuntur, quæ tunc rata erant, ſi Tribuni plebis ea cẽſuiſſent, aliter poterat Senatus conſultum per inter-

ceſſiones tribunicias impediri. Fuitq́ diu obſeruatum, in omnibus Senatus conſultis in quibus aliquem ſolui placebat, adiicere, ut de ea re, ad populum feratur, quod poſtea adiici deſitum eſt. Præter quæ, pretorum edicta quæ iuris ſtatuendi cauſa in albo proponuntur legum uicem habuere, ut cum doli metus ue cauſa, aut ui quod factum ſit uel clam, ſe ratum non habiturum promittit, quæ quidem edicta, uel ciuilis iuris declarandi uel interpretãdi, adiuuãdi ſupplendi ue cauſa a prætore proponebantur, quod ius honorarium dictũ eſt. Et cum pretores olim ob gratiam plerumq́ uarie ius dicerent, Cornelius legem tulit, ut niſi ex edictis ſuis perpetuis, & ſcripto iure pretores iura dare, non poſſent. Fuitq́ conſtitutũ, ut nõ pretores modo, ſed ædiles, Cenſoreſq́ de his quæ cuiuſq́ magiſtratus iuriſdictionis ſunt, quoties uaria & commutabilis ratio aliquid noui decernendi cauſam daret, edicta proponerẽt, eaq́ circumſpecte edita uelut iura legeſq́ promulgatas ſeruari mandarent, ita ut ſiquid contra factum eſſet, poterat in eum haud ſecus lege agi q̃ ſi decreta legum labefactaſſet, aut preteriiſſet. In quibus etiam ſeruatum comperimus, tunc cum proponuntur aut æduntur, in primis nomen Ceſaris cum honore prefari. Et tam & ſi annuam dici legem ædicta prætorum quidam cenſuerint. conſtat tamen illorum conſtituta haud ſecus q̃ ſi perpetua lex eſſet, ſæpe ualuiſſe. Eſtq́ memoriæ proditum, ut inſtar edictorum, pretoris interdicta ualeant. Nam ſiquid bono publico ne fieret, interdixit, haud ſecus in eos animaduertit, qui admiſere aliquid cõtra uetitum, q̃ ſiquid fieri iuſſiſſet, & ob nequiciam paritum non fuiſſet. Reſponſa deniq́ prudentum pro legibus ſæpe habita & recepta ſunt. Cum enim interpretandi iuris & ſententiæ ferendæ de his quæ i controuerſiã ueniunt, poteſtas his tributa eſſet, illorum reſponſa, librata moderatione ædita, ni mirũ eam uim optinuere, ac ſi leges ſacratæ fuiſſent, quæ quidem tantæ authoritatis fuere, ut ſuppreſſa ratione, illorum placita inſtar legis haberent, ante uero Auguſti tempora ius reſpondendi de iure controuerſo nulli datum fuit, Sed qui ſtudiorum ſuorum fiduciam habebant conſulentibus reſponſa dabant. Primus enim Auguſtus iure conſultis uelut legum miniſtris de iure reſpondendi, ſuper his quæ in dubiũ diſceptationemq́ uenirent munus dediſſe fertur, & ex illo traditum, ut reſpondendi interpretandiq́ iura, pro beneficio a principe peteretur facultas. Quare a Tiberio Ceſare, Sabino iureconſulto interpretandi iuris magni muneris loco ius tributum fuit, & poſt eum reliqui Ceſares id muneris ſui eſſe uoluere, adeo ut cum ab Hadriano uiri pretorii ut de iure reſpondere liceret, pro beneficio peterent, reſpondiſſe dicatur, hoc non peti a principe ſed preſtari ſolere, & ideo ſiquis ſui fiduciam haberet, eſſetq́ iuris ſciens, reſpondendi ſe facultatem, non negaturum. Quare illorũ reſponſis leges nõnunq̃ editæ ſæpius interpretatæ ſunt. Feruntq́ Mazacinos iuxta cappadoces cũ Carõdæ le

gibus uterentur, ne ſine interprete legum ſcita ſeruarent, ſiquod dubium ius emergeret, aliquem peritum iuris elegiſſe, cuius reſponſis & dictis parerent. Eiuſmodi fuere, tam papiniani, Seruii Sulpicii Pauli & Sceuolæ, q̄ Vlpiani Trebacii, Tuberonis, Caſſii & Saluii Iuliani, aliorumq; iuris conſultorum magno ſtudio curaq; elaborate ſententiæ, quibus tam leges q̄ plebis ſcita, pretorumq; edicta & Senatus conſulta interpretādi facultas erat, proq; illorū reſponſis in iudicio & foro ius ſæpe dictum eſt. Hic enim Caſſius nepos fuit, Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruii Sulpicii iuris ſcientiſſimus et conſultiſſimus. Papinianus uero Sceuolæ diſcipulus, ut in plurium eſt monumentis, ſub ſeuero principe in ſummam comendationem uenit. Vlpianus autem Paulus, Pomponius, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Caliſtratus, Hermogenes & Venuleuis, ſub Alexandro ſeuero floruere, in eius ſocietatē, & iura familiaritatis allecti, papiniani omnes diſcipuli. Vlpianum uero ipſe Alexāder pre ceteris ob morum probitatem, & ſingularē iuris ſcientiam, ampliſſimis honoribus honeſtauit, & re familiari auxit, qui tñ ab Heliogabalo qđ bonus uir eſſet, officio motus fuit. Alphenus uero ab adoleſcentia tōſtrinā exercuit, mox ſub Sulpicio iuris ſcientiſſimus euaſit, ita ut Cos. effici, & decedēs publico funere efferri meruerit. Trebatius licet ſub diſciplina Ciceronis iuris peritiſſimus aliquot libros de iure ciuili cōpoſuiſſet, & de religionibus nouē, tñ & uerſu Heroico plurimū ualuit, & inter poetas adnumeratus eſt. Saluius aūt Iulianus ꝑauus fuit, Didio Iuliano, q poſt pertinacē imperiū tenuit. Papinianū uero Caracalla iuſſit interfici, qđ fratris necē quē ſtrefecerat apđ Senatū excuſare nollet, aſſerentē non tā facile particidiū excuſari poſſe q̄ fieri. Fert̄ uero Calligula q hoſtis hūani generis dictus eſt, oīa iuriſ cōſultorꝫ placita inducere & p̄ter ſe, nullū de iure reſpōdere uoluiſſe. Poſtremo p̄ncipū placita q̄ cōſtitutiōes appellant̄ pro legibus etiā recepta fuere. Nā cū diuus Cæſar & ſequti principes ſummā iperii haberēt, & ſoli iura darēt, oīs cōdēdæ legis ius poteſtaſq; lege Hortēſia a populo ad principē tranſlata fuit, ita ut qđ principū decretis cōmunis iuris decernēdi cauſa ſtatutū eſſet ēq; ſine populi cōcilio ꝑ lege haberet̄. Nō tñ oīs Ceſaris uolūtas lex putāda eſt, qa ſiquid p̄nceps non publico decreto ut inter exēpla referat̄, ſed priuati iuris cauſa ſtatuiſſet id nō eſſe legē cōuenit, quippe prima decreta p̄ncipis in exemplū nō deducunt̄, Diuus aūt Traianus uir omni laude dignus, cū priuilegiis ab ſe editis, aut ob merita īdulctis multos ſinit atq; in exēplū trahi uideret, ue ritus ne cōtra leges moreſq; maiorꝫ ad alias cauſas pferrent̄, illaq; in iudiciis & foro pro lege acciperent, Diplomatibus libelliſq; nunq̄ ex ſcripto reſpondit, ne pernicioſum inde exemplū & quaſi ſeminarium mali oriretur, Sed tantū uerbo quibus uiſum eſt aſſenſiſſe fertur, aut ꝑuilegia indulxiſſe. Tā & ſi uetus mos eſſet principē ſcripto adire, & cōſulētibus p libellos reſpōdere. Qđ

& Nero fecit qui in iure dicūdo niſi ſcripto & ſequēti die, poſtulatoribus reſpōdit, ꝓdit̃ Tertius Anthiocus tāti decreta legū feciſſe, ut datis diplomatibus edixerit, ut ſiquid ſuo iuſſu cōtra leges & iura decretū foret, ne ſibi parerēt ipu neqꝫ obuerſarent̃, cuius exēplo Ageſylaus nō aliter ꝑmiſſa p̄ſtare uoluit q̄ ſi iuſta eſſent. M. quoqꝫ Antonius orator ex tot millibus ōronū nullā ex ſcripto edidit cōtionē, ut ſiqd parū laude dignū & cōtra legū decreta in his cōptū eſſet poſſet a ſe dictū inficiari. Q̃d parū ꝑſpiciēs. L. Craſſus orator, cū a M. bruto increpitus eſſet apud Iudices qd̃ ex duabus ōronibus capita inter ſe cōtraria edidiſſet, reſpōdit, ōrones eſſe cauſaꝝ et tēpoꝝ nō aūt hoium aut pronoꝝ.

Qui primi de plebe ad dictaturam, Conſulatum & preturam alioſqꝫ magiſtratus euecti fuerint, & de ephoris quæ tradantur. Capur XXIIII.

q Vo tēpore in mōte ſacro magiſtratus ſibi plebs creauit, quos ſacroſanctos fecit, id cautū eſt, ne cui patricio illos capere liceret, qd̃ nō ab re ſancitū fuit. Nā cum aduerſus potentiā patriciorū, tribunū ꝓpugnatorē fautorēqꝫ ſibi plebs creaſſet, ut querelas criminatiōeſqꝫ in patres acciperet, per iniqū uidebat̃, ut in quo defenſores ſibi plebs aſciuerat, ad id faſtigium honoris, illos qui ſibi infenſi infeſtiqꝫ erāt, aduocaret̃, quorū inſtar ephori apud lacedemonios habuere. Qui ſicut tribuni plebis Romæ conſularē poteſtatē, ita regū Sparthanoꝝ inſolentiā reprimerēt, ne impio ab uterent̃, nimiæqꝫ ferociæ & audaciæ aſſueſſerent. Qui a principio quinqꝫ ex amicorū numero fuere ut miniſtri regū auxilio allecti, Scilicet cum Reges foris bella gererent ipſi domi iura darent, primū a Theopōpo Sparthanorū rege inſtituti neceſſitatis cauſa, licet Sparthana lege cautū fuerit, utriqꝫ Regi cū exercitu foras ꝓdire, nō licere. Paulatim eo licentiæ proceſſere, ut Regi non aſſurgerent, & ſeorſum tribunal haberēt, & nō mō magiſtratus cōprimerēt & in diſquiſitionē uocarēt, ac de uēdendis emēdiſqꝫ rebus cognoſcerēt, Sed Regi quid facto opus erat p̄ſcriberēt, quibuſqꝫ ānis copiæ educēdæ forēt, queqꝫ tēpore equitatus aut grauis a. matura & peditū acies ꝓmouēdæ, enunciarent. Adeoqꝫ ciuium reꝝ gerēdaꝝ cēſores erāt, ut Archidamū lacedemonioꝝ regē grauit afficerint mlc͠ta, qd̃ cū uxore exigui corpis nuptias cōtraxiſſet, qd̃ liberos tm̄ nō reges ſe geniturū cogitaſſet, ipſmqꝫ in diſquiſitionē uocar̃ & i carcerem trudere atqꝫ morte afficere poſſent, ſicut de pauſania, Agyde, & aliis faſtitatū accepimus, eoqꝫ inſolentiæ proceſſere, ut cum iniſſent magiſtratum, ſeruis primum bellum indicerent, quod olim cum Meſſeniis conſpiraſſent, magniſqꝫ calamitatibus & multiplici incōmodo ſparthā affeciſſent, Mox, ut ſinguli barbam raſitarēt per p̄conem edicerēt, ut ſiqui minus dicto audiētes forēt, internoſcerēt. Vtqꝫ maiori formidini eſſent, iuxta tricliniū ubi tribunal habebāt timoris ſacellu erexere. Vtqꝫ occaſionē Regis criminādi ſcrutarētur, ſingulis nouēniis celū & ſidera ſilēti nocte obſeruarēt, ut ſi ſtellā ex celi

regiõe in aliã declinãtẽ aut radiantem uidiſſent, Reges cõtra deos aliq̃d molitos criminarent. Itaq; efficiebant ut regimini cedere, & magiſtratu abire cogerent. Erat tñ ius regi ut ſi ab ephoris uocatus, primæ & alteri iuſſioni non pareret, cõtumacia fraudi nõ eſſet, Tertiæ niſi paruiſſet impio cogi poterat. Qui quidẽ ephori una cũ Regibus ſingulis mẽſibus mutuo iurabãt, ꝓ legibus lycurgi impatũ ire, & regnũ incõcuſſum tenere. Hos poſtea Cleomenes eum crudelẽ inmodũ dñarent ſubſtulit, & reſtituta Regi poteſtate illos de gradu deiecit, & dñiũ abrogauit. Si tñ Reges diſſentirẽt uariatis ſentẽtiis illi q̃ uideret melior ſtandũ erat, qđ ſi in unã ſententiã cõuenirẽt, nulli ephorꝝ, cõtra ire fas erat. Ergo plebios magiſtratus nulli patricio ſumere licebat, idq; Volero Tribunus plebis rogatiõe ꝓmulgata ſtatuit, plebiſq; ſciuit, ut plebei magiſtratus ſine patribus ſed tñ admiſſa plebe tribuniciis comiciis fierẽt. Cumq; patricii magiſtratus auſpicato fierẽt, ſolos plebeios inauſpicatos eſſe & minoribus regi auſpiciis puulgatũ eſt. Et tã & ſi ad Dictaturã Cõſulatũ, preturã et Cẽſurã nulli niſi patricii antea admiterent, tñ ſequtis tẽporibus patricii magiſtratus cũ plebe cõmunicati fuere. Siquidẽ, Sextius ꝑmus de plebe. Cos. factus eſt, qđ deinde fuit licinia lege cautũ, quã. C. licinius &. L. Sextius Tri. pl. ꝓmulgarunt, ut Cõſulatus cũ plebe cõmunis foret. Q. quoq;. p. philo preturã, & Cl. licinius Stolo de plebe hoĩes magiſteriũ equitũ cum patribus geſſere. Quin etiã Dictaturã in qua ſummus ſplẽdor & amplitudo erat, Cẽſurãq; cum plebe, cõmunicatã inuenimus. Nã & M. Rutilius primus Dictator & Cẽſor, Deinde. Q. Põpeius & Q. Metellus uterq; ex plebe Cẽſores facti ſunt, quã legẽ philo Dictator tuliſſe fert. Oẽs deniq; patricii magiſtratus etiã põtificatus & ſacerdotia cum plebe cõmunicata fuere, Nec modo ex plebe ciues, ſed latini noĩs, & demũ exterarũ gentiũ populi, ad magiſtratus & honores romæ ꝓuecti fuerũt, Tribunatũ uero plebis lõgo tẽpore nihil cum patribus cõſociatũ habuiſſe cõperimus, niſi cum finito decẽuirali impio nouos tribunos plebis cooptari oporteret. Sp. Tarpeiũ & Aul eternium patricios & Cõſulares in collegiũ tribuni aſciuerunt. Et mox Minucius magr̃ equitũ q de Sp. Melio ſumpſit penas, & poſtea Appius pulcher ut Ptolomeo bellũ idiceret & Deinde. P. Clodius, ut Tr. plebis fieret, a patribus ad plebẽ trãſiuere. Donec poſt Syllæ tẽpora tribunatus plebis paſſim a patriciis & ſummis honoribus functis appeti cœpit. Qui ꝓuincias ſortiri & impiũ gerere atq; cũ faſcibus & lictoribus etiã extra urbẽ incedere ceperunt. Tantiq; poſtea honoris habitus eſt, ut populũ Romanũ Octauio Auguſto & deinceps Ceſaribus tribunatũ plebis dediſſe ꝓ magno fuerit munere exiſtimatum, Illud eſt tamẽ mĩme pretereundum, quod cum a Tribuno. pl. dies dici cõſuli pretoriq; poſſit, Ipſe tamẽ iure ſacroſanctæ poteſtatis ab omni potentia magiſtratus ĩmunis erat. Si tamen poteſtate tradita ab uteretur,

aut ſtiura plebis minueret, uel ubi intercedēdū mīme fuiſſet inter cederet, ſeu
ſi cōtra cōmoda plebis aliquid molitus eſſet, poterat ei dies dici, & a Conſule,
uel tribunis reus agi, cunctiſq; ſuffragātibus tribubus de gradu deici, & pe-
nis coerceri, tūc.n. ſacroſanctus eſſe deſinebat, & ꝓfanus erat: Quod nouē
tribuni pl. cū Sp. Caſſio ne magiſtratus more maioꝝ ſubrogarent, cōtra li-
bertatē populi Ro. cōiurarāt. Pl. Mutius. Tr. Pl. eis nō ſolū tribunatū abro
gauit. Sed & penas debitas iure & lege inferri puicit. Et Tiberius Gracchus
in tribunatu Octauiū collegā cōtra cōmoda plebis īercedētē tribuū maiori
parte ſuffragāte poteſtate ꝑuauit. Verba uero legis quibus tribunus. pl. ſacro
ſanctus fit aſcripſi. Tribunū inuitū tanq̄ unū e multis, nemo cogito agere,
neq; uerberato neq; alteri ut uerberet impato neq; occidito neq; occidi iubeto.
Siquis aūt ꝓhibitoꝝ hoꝝ quid fecerit ipius execrabiliſq; eſto, bonaq; eius pu
blicato ad ſacra cereris, & q aliquē hec agentiū occiderit, cædis expiatus eſto.

Quas acies quos ue exercitus, qui duces parua manu ꝓfligarint, quæ ue flu
mina Xerxis exercitus potarit. Caput XXV.

Acies ꝓfligatas & exercitus parua manu ceſos ad interitum
ita ut uix pauci ſupfuerint, tres ꝑcipuos ab authoribus me-
moratos ferūt, licet ex omni antiquitate ſiquis reputare uo-
let, inumeras, iueniet. Cū.n. Aſſirioꝝ rex Cyrus cōtra Scy
thas cū ualido exercitu occupaſſet bellū facere, poſtq̄ eos in
genti clade afflixit, ceſo etiā unico Regis filio, Thomyris re
gina Scythaꝝ diſſimulās egritudinē animi, iter anguſtiſſimes tramites aſſy-
rios nacta, ita illos excidit, ut parua manu hoſtiū ingētes copias fuderit, du-
cētaq; millia Perſaꝝ una acie trucidarit, tāta cæde ut ne nūcius quidē luctuo
ſæ cladis ſupfuerit. Alterā, cū inter locrēſes epizephyrios & Crotoniatas ſeui
entibus odiis certaret tāto furore animoꝝ & quaſi uecordia ad pugnā fuiſſe
ꝓcurſum ferūt, ut quindecim locroꝝ millia aduerſus Crotoniataꝝ cētū & ui
ginti millia ſeue & atrociter pugnā inire nō dubitarint, locrēſeſq; tā parua ma
nu tot millia Crotoniataꝝ felicitate mira, uno prælio actriuerint, ita ꝓfſus ut
ex ea ſtrage pauci uix fuga elapſi ſupfuiſſe dicant, eaq; ad ſagrā Methaponti
fluuiū cōmiſſa pugna ad poſteros celebrē memoriā nois dederit, uulgo iacta
to ꝓuerbio ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ σάγρα: Tertiā cū duce Myltiade in cāpis Ma
rathoniis cōtra Artaphernē, & Datym Darii ꝓfectos ab Athenieſibus uno
prælio feliciter pugnatū & debellatū eſt, in qua decē Athenienſiū millia Per-
ſarū plus cētum & decē millia crudelē in modū afflixerunt, toto cæſo exerci-
tu. Fuit aūt Marathō Atticæ ciuitas ab Athenis haud plus decem millibus
paſſibus diſtās. Iterū cū ānis intercedētibus cōtra xerxē arma greciæ inferen
tē, qui bellū diis hominibuſq; indixerat, memorabilis Sparthanoꝝ ad Ther-

mopylas & clauſtra illa tã natura q̃ munimẽto in expugnabilia, pugna cõmiſ
ſa fuit, tropheis & monimẽtis celebrata, quoꝝ tã inſolẽs uictoria prodit ut de
cẽ hominũ millia duce leonida cõtra inumerabiles perſaꝝ copias, clauſtra te-
nere, & ſexcenti Sparthani quingentoꝝ millũ caſtra iuadere nõ dubitarint.
ubi tanta ſtrage ad ſacietatẽ ſæuitum eſt, ut difficile dictu ſit, Sparthanorum
Atheniẽſumq; uel ſinguloꝝ precipuã uirtutẽ, uel uniuerſoꝝ laudes dinume
rare, ad id uero cladis ꝓceſſum, ut quid funerũ abſumptũ ſit, illud argumẽto
fuerit, quod cadauera paſſim ſtrata prælio uel tẽpeſtate, corporaq; morbo &
uaſtitate enecta, alioſq; alia peſte abſumptos, mare et terra uix ceperit. Q uiq;
nõ terreſtres naualeſq; copias ultra decies cẽtena peditũ, equitũ uero octua-
ginta millia armatorum in expeditionẽ duxerat, cuiq; ſexcẽta millia frumẽti
modia diurna cibo & tot flumĩa exauſta potui nõ ſufficerint, is cũ multa cæ-
de & fuga a pauciſſimis cæſus & ꝓfligatus incõſulti certamis & temerariæ ex
peditionis inſignes penas dederit. Ipſeq; tãti exercitus impator magnificus,
tãta clade oppreſſus, inermi naue, per ſtragẽ corporũ armorũq; uix effugerit.
In qua quidẽ re nõ minori miraculo prodit, tantas copias ab uno pithio by-
thino æpulo exceptas magnifice, frumentoq; ueſte, ac uiatico adiutas. Fuit
illa quoq; memorabilis exẽpli clades celebrata ſmonibus, cũ ad Granicũ am
nem aut Arbelã uel cum ad Amanicas pylas ifaucibus anguſtis ab Alexãdro
ſignis collatis cũ Dario pugnatũ eſt, in qua prope ad interneciõnẽ dimicatum
fuit. Vbi ultra cẽtũ millia ꝑſarũ peditũ ferunt cæſa equitũ uero decẽ millia, ex-
Macedonibus uero nõ ultra duos & triginta pedites, equites aũt cẽtum quin
quaginta occidiſſe, Ad granicũ uero barbaroꝝ uiginti millia equitũ uero duo
millia ſedum imodũ occubuere, cum ex Alexãdri exercitu quatuor & triginta
fuiſſe deſideratos, quidã monumẽtis teſtati ſint. Romani aũt licet incredibili
felicitate, ſæpe hoſtiũ copias ad extremũ exitiũ ꝓfligarint, tũ precipuis cladi-
bus & infanda ſtrage maxime hoſtẽ affecere. Vel cum. M. liuius & Claudius
Nero Haſdrubalẽ ſuppecias Hãnibali ferentẽ ad Metaurũ ingenti ſtrage de
bellarũt, ubi pãr cãnenſi cladi exitium redditũ fuiſſe memorãt. Vel cũ Fabius
æmilianus uix triginta millibus militũ ad Rhodanũ plus ducẽta Gallorum
millia ingenti ſtrage deleuit. Vel cum cõtra Anthiocum haud minus feliciter
pugnatũ eſt, plus quinquaginta millibus hoſtiũ cæſis, quatuor & uiginti eq-
tibus & trecẽtis peditibus Romæ deſideratis. Aut cũ. C. Marius Cymbros
& Theotonos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel cum Sylla contra
Mithridatẽ ad Orchomenũ & cheronẽã ducens, illius copias fudit & in inti-
mas ſolitudines egit. Aut cum cõtra Archelaũ nõ longe a pyreo cõmiſſo ꝓ-
lio ita eum deformauit, ut ex uiginti hoſtiũ millibus uix decem ſupfuerint, ex
Syllea uero exercitu uix quatuordeci deſiderati ſint, Aut cũ Põpeius eundẽ
Mithridatẽ ſtrage atrociſſima ꝓtulit, quatraginta millibus hoſtiũ cæſis, non

pluribus uigīti ex ſuis īterfectis. Vel cũ lucullus cõtra Tygranẽ bellũ magnis
conatibus agreſſus, multiplici cũ clade affecit, in quo Romanoꝝ uix pars ui
geſima copiis hoſtiũ accedere uiſa eſt, Cuius pugnæ tãta Romanoꝝ felicitas
fuiſſe tradit̃, ut ultra centũ millia hoſtiũ promiſcua cede occiſa, Romanoꝝ ue
ro nõ ultra centũ uulnerati occiſi aũt quinq; dicant̃. Tã paruo impẽdio tam
īſolẽs uictoria ſtetit. Helii quoq; Galli in expeditiõe Arabica memorabilis ui
ctoria īter illuſtria adnumerat̃, ut poſt excidia & uaſtatiões agrorũ, pluribus
oppidis expuniatis, plus triginta hominũ millibus fœde ceſis & pfligatis, nõ
ãplius ſeptẽ ex ſuis īterfectis, illuſtri uictoria potitus fuerit, Micto. C. Cæſa
ris felicitatẽ cuius lõge lateq; diffuſa uirtus fuit. Quoties belli caſibus agita
tus cõtra Aqtanos Heluecios, Aruernos, reliquoſq; Gallos & Germanos,
aliaſq; exteras & in cultis moribus gẽtes parua manu īnumeras hoſtiũ copi
as fudit. Quoties aduerſus maximos conatus inops īpe & impatus pſentiſſi
mo aĩo reſtitit. Quoties admotas hoſtiliter legiões fudit, quot prælia cõfe
cit, q̃ firmiſſima hoſtiũ pſidia ſæpe cõuulſit & labefactauit, quas urbes & gẽ
tes ui & obſidiõe domuit, aut deditas in dictionẽ fidẽq; recepit, ita ut an uirtu
te animi & mẽtis magnitudĩe, an felicitate & fortuna plus ualuerit, difficile ſit
diiudicare, Sed poſt tot ſucceſſus & felicitates, una Romanorũ clades inter
exempla memorat̃ inſignis, cũ. L. bebius in hiſpaniã ducẽs, agmine in explo
rato p abditos ſaltus & inuias regiões in inſidias pcipitatus, circũuentus a ligu
ribus & oppreſſus eſt, oportueritq; maſſilienſes, tã luctuoſam cladẽ per nun
cios Romanis ſignificare, Altera poſt cãnẽſem cladẽ cũ duce. C. Mallio &
Q. Cepione, a Cymbris & Theuthonis, legionibus fuſis, plus octuaginta
Romanorũ & ſociorũ millia ad Rhodanũ fœde ceſa & debellata fuere, ubi tã
tum cladis acceptũ, ut uix decẽ ſupfuiſſe dicant̃, qua clade popl̃s Ro. in tanto
pauore & luctu fuit, ut uelut ultima publicorũ malorũ paſſus, iuſticio īdicto
ſicut in magna cõſternatiõe aſſolet, ptextas & laticlauos dimiſerit & ſaga ſũp
ſerit, Sed ſup omnẽ indignitatẽ fœdi exẽpli & memoriæ eſt qd̃ de Valeria
no Cæſar̃ recentiore memoria pditũ eſt, q cum optimus fuerit infelix appa
ruit tñ, poſtq̃ uis illa uigorq; & uirtus bellica atq; antiquũ belli decus exoleſ
uit, q in expeditiõe in perſas cũ fœdiſſimo euentu pugnaſſet, a Sapore perſa
rũ Rege occiſo exercitu, captus uſq; eo deformatus fuit, tãtiſq; cõtumeliis ob
noxius, ut poſt afflictas fortunas nulla uerecũdia pſtinæ maieſtatis, cõtra de
cus impii, Regi pſarũ equũ aſcenſuro humi pſtratus dorſo gradũ faceret, adeo
Romani indigniſſimã fortunã & grauiſſimos caſus ac ſortis hũanæ uarieta
tẽ uelut magna documẽta mortalitatis nõnunq̃ expti fuer̃, In qua qdẽ re p
dit̃ uerbũ Galieni filii uecordis & deliri, q qua die de captiuitate patris reſciuit,
parũ curãs, uerbum Catonis uſurpauit, Sciebã inqt me genuiſſe mortalem.
Quæ aũt flumĩa a tot millibus perſaꝝ epota Xerxi nõ ſufficerint, hec præci
pue tradunt̃.

pue tradunt. Scamander et Onochonus in Theſſalia, Symois in phrygia, q ex Ida ſub ilio decurrẽs qũq; torrẽtior, ad Sygeũ mare ingredit. Chydorus in Bœcia, lyſus in Samothracia q per Thaſios fluit, Menala iuxta helleſpõtũ in lyſimachia. Addit Herodotus lacũ in ſinu eodẽ triginta ſtadiorũ, quẽ ſola iumẽta perſacũ, cũ aqua ſublaſſum ſaporem habeat & potui inſalubris homini ſit, paucis diebus eliceauere.

Quid uarie gentes de diis ſenſerint, & q̃ impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint. Caput XXVI.

Quam impia & falſa inter gẽtes olim de diis opinio fuerit, q̃q; multiformes deorũ uanitates, & q infandis ſacris, priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt, Siquidẽ primi mortales nulla doctrinæ ſcola nec ratiõe aut legẽ, ſed ſuo quiſq; ingenio & ꝑ ut ĩpetus animi tulit, deos genioſq; adoprãdo numina coluerũt. Primos.n. q antiquiſſimi fuerũt haſtas colore cæpiſſe aut ligna delibeata corticibus pro diis ueneratos accepimus, inde a Romanis religio fluxit ut ſingulis deorũ ſimulacris haſtas darẽt, tã & ſi antiqſſimos Romanorũ, centũ & ſeptuaginta ãnos ſine deorũ imaginibus uixiſſe nõnulli teſtati ſint, Indi quequid colere cœperũt precipue maxĩas arbores deos putauerũt, illaſq; pro numibus uenerati ſunt, quas ferro uiolaſſe capitale fuit, ex qbus nõnulli Draconẽ quinq; iugerũ uelut liberi patris ſimulacrũ coluerũt Perſæ & Maſſagetæ celũ Iouẽ Solẽ uero deũ maximũ dixerũt, equoſq; illi ſacrauerũt, quibus interdictũ erat ne quẽ præter ſolẽ, deũ colerent. Quicqd uero quernis arboribus naſcebat e celo miſſũ putabãt, iidẽ Soli, lunæ, Telluri, & igni, aquæ ac uẽtis ſacrũ facere inſtituerũt, quos cẽs deos, ignẽ uero ꝑcipuũ duxerũt, q̃ etiã Magorũ opinio fuit, cui Thales aſtipulat, q ignẽ tã religioſe coluerũt ut cremare corpa ducerẽt nefas, ne cõtagio cadaueris deorũ maximũ uiolarẽt. Multos cõperi ꝑſuaſum habere, Martẽ pugilẽ deũ eſſe & ꝑſentiſſimũ numẽ. Quare Neuri q iuxta Boryſtenẽ ſunt enſes ꝓ Martis ſimulacro adorabãt. Sũt qui arbitrẽtur uiſco qd in querna arbor naſcebat nullũ ꝑſentius numẽ eſtimari, Hi fuerũt Druidæ quorũ uana ſupſticio iter mortales ꝑcipua fuiſſe tradit, Alii mari porrectũ collẽ uelut ꝑſentẽ deũ coluerunt, quod eo occluſa uallis eſtu occeani nõ inundaret, Cappadocibus quoq; mõs deus habet, & Phriges Meãdro & Marſiæ ſacrificãt. Scythæ illi inhoſpitales qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſup ſarmẽtorũ faſcibus uetuſtiſſimo collocato acynaci uelut Martis ſimulacro ãnuis hoſtis litabãt, Peni Soli & lunæ uniuerſi ſacrificãt, Syri occecatis animis piſces & collumbã deos ſibi cõſecrarũt, Trogloditæ teſtudines, Helyopolitani bouẽ, Mẽphitæ Vaccã, lẽtopolitani leonẽ, Caprã & hircũ Mẽdeſii, Thebani aquilã, lycopolitani lupũ, Babylonii uero cepũ, ab his uelut propicio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Achorẽ magnũ deũ muſcarũ eſtimarũt, Arabes ad Mẽnoniũ Ci-

chopitecū cęlo dicarūt illius opē in rebus afflictis īplorātes, Micto Aegyp
tiorū ſupſtitionē, & falſarū opinionū ineptias q apim p̄cipuo honore uenera
ti ſolū reſpōſa dare, & pſperos euētus aut futuras calamitates p̄mōſtrare fabu
lati ſunt, modo iſim & oſiridē, mō Serapym, & qđ dicere piget, Crocodilos
a qbus hominē deuorari tāq̄ adeo expetitum, magni muneris habebat loco,
mō ichneumones, Ibes, & fœda aīalia aliaq; ludibria religionū uelut deorum
numia colētes, ita ut gentes aliquas q̄ felē aureā & alios qui Scarabeos, pro
diis haberēt, circa Scyenē fuiſſe legamus, Germani Solē, Vulcanū, & lunā,
ſolos deos quos cernebāt opinati ſunt, quæ Anaximādri opinio fuit, ut cele
ſtia ſidera deos eſſe crederet. Quin etiā Egyptii ſolis ſimulacrū dyplomati
bus cōſignatis adorāt, quē Horū nūcupāt illudq; p̄cibus & uotis frequētāt
aſſidue. Arabes Iouē & Bachū, Ethyopes ex diis unū mortalē, alterū inmor
talē putāt, nōnulli penā & bñſiliū, Aſſyrii & perſæ unū bonorū largitorem,
alterū malorū. Fuere qui crederēt nullos deos eſſe ceci & excordes oiaq; agi
fato aīaſq; cū corporibus interire una. Ex his p̄ter Dyagorā & Theodorum
Cyreneū, Euemerū Thegeatē & Callimachū ac prodicū Cæū, alioſq; plures
qui ἄθεοι dicti, fuere Callæci, gēs moribus effera, cultu in hūano & fero, neq;
more neq; iure uiuētes. Numidę Hāmonē in deſertis harenis magnis honori
bus frequētāt. Celtiberi cuipiā deo cuius ēt nomē ignorabāt, plena luna, no
cturnū ſacrū facere, & ante cuiuſq; fores ſaltibus īdecoris pnoctare didicerūt.
Qđ ſi illorū ſacrificia ſcrutari ac barbaros externoſq; ritus eruere conamur,
q̄ īpios cultus & q̄ infanda ſacra, apđ tot efferas natiōes uario gentiū ritu inue
nicmus, Scythotauri p hoſtiis Dianæ aduenas īmolabāt, lac dicei palladi uir
ginē, Archades Ioui lyceo puerū, pleriq; iuxta Boriſthenē uecordi animo ho
mīes uictimas dare, & in ſacrificiis deorū hūanis oſſibus adolere ſolebāt. Blē
miæ, Cymbri, Galli, Druidæ & Germani, ſtatis diebus hūanis litāt hoſtiis et
cruore captiuorū adolēt aras, tūc ppiciari deū maxīe arbitrati, cū per cruciatū
hoīes ex carnificarēt, ex penis hominū diuinationē & auguria captātes. Fuitq;
apđ phenices & Carthaginēſes nimiū diu ſuatū, ut īfātes p̄ncipali honore ī
ſignes ſorte ductos in regio ornatu Saturno īmolorēt hoſtias et quē ſors mor
ti deſtinarat, morte ſubtrahere nō licebat, quare m̄ltorū ciuiū largis fletibus
deplorata funera fuer̄, a qbus ſacris cū deſiuiſſēt, poſtea uicti ab Agathocle
deos ppterea ſubiratos arbitrātes ut numē placarēt, ducētos nobiliū filios ma
ctarūt ad aras. Adeo ceca mortaleras ſub noīe religiōis ad īfandas cædes ageba
tur p̄ceps, Id qđ a Rhodiis & Cretēſibus factitatū rōperimus, ut hominem
æpulis grauatū ac pueros īpuberes feſtis diebus Saturno mactarēt. in Chio
& Salamie, mos multa ſecula uiguit, ut Dyomedi & Dionyſio homines diſ
ſcerptos iugularēt, eiuſdēq; Dionyſii tēplū in Archadia fuit, in quo puellæ ad
arā, diſflagellabātur ad necē, ſicut Sparthæ ī ara mercurii et Orthiæ Dianæ
pueri. Quin etiā alii ingēti ſimulacro uiminibus intexto & uiuis holnibus

opleto, ac

oppleto, ac igne ſuccēſo hoībuſq; fœdū īmodū exanimatis, maximū holo-
cauſtū diis offerre putauerūt. Boiis & Celtis purgato captiui hoſtis capite,
caluariā auro celare, & ī eo poculo in ſolēnibus libare, religioſiſſimum erat.
Prodit Ariſtomenes Meſſenius Ioui quē Ithometē appellāt, trecētos ſimul
hoīes in qbus Theopōpus fuit, uno ſacrificio mactaſſe, & lacedemonios eo
ueſaniæ ꝓceſſiſſe, ut Marti hūana uictima litarēt. Galathæ & Maſſagetæ nō
aliter deos rite cōluli arbitrati ſunt, ꝗ iugulato hoīe apđ aras deoꝝ, ex cuius
caſu tū ex mēbroꝝ laniatu & fluxu ſanguīs futura diuinabāt. Cymbri no-
xios hoīes ſeruatos ſudibus affixos diis ꝓ hoſtiis dabāt. Galli præter Heſum
& Theucatē Mercuriū quos hūano cruore placabāt, grauioribus morbis aut
ꝑiculis affecti, ad placādas deoꝝ iras, aut hoīes īmolabant aut ſe īmolaturos
uouebāt, ad cuius arā ēt grādeuos etate ꝓ uictimis ꝑſecabant. Luſitanis ue-
tus mos erat ex īteſtinis hominū exta ꝑſpicere, atq; īde omina & diuinatiōes
captare, abſciſſaſq; captiuoꝝ dextras ꝓ munere diis offerre. Thraces Zamol
ſim quē maximū deū putāt nō aliter fieri ꝓpiciū eſtimarūt, ꝗ ſi ad arā fa-
cili lāceaꝝ ictu homo cōcideret, eā optimā et diis gratiſſimā uictimā opinati.
Germani quoq;, ritu barbarico Mercurio hūano cruore litare religioſiſſimū
putāt. Idē fecere Senones q eeſo publice hoīe infanda ſacra ſtatis diebus an
ni celebrabāt, his portētis delicta expiari opinati. Perſis quoq; ad habēdas diis
grās uiuētes Iuuenes eoſq; ſpirātas ſub terra defodere āſſuetū fuit, quē morē
grecis inoleuiſſe accepimus, ut in āniuerſaria celebritate bacho, uiuos hoīes ſa
crificēt, quiq; ita fuiſſet īmolatus maxīam īter ſuos ꝓbitatis laudē ferat. Lon
gū eſt exeq quit tauroꝝ mores fuerint, ut apđ aram hominē ſiſterēt, & poſt
ſollēnes ꝑces hoīs caput claua ferirēt, illudq; cruci affigerēt, truncūq; corpus
ex īgēti rupe in ꝑceps darēt, qđ eū leucadiis cōe fuiſſe tradit, ut ī Apollinis ſa
cro, auertēde deoꝝ iræ, hoīem de mōtis ſpecula deiicerēt, et ī mare ꝑcipitē age
rēt. Fuitq; apđ Albanos uſurpatū ut hoīem ſacris iniciatū q ſanctitate polle-
ret, diu ſeruatū & opipare ſaginatū apđ aras ſiſterēt, eūq; furiali carmine ex-
cantatū qbuſdā additis ꝑcationibus cū aliis hoſtiis īmolarēt, tātaq; aīoꝝ in
ſipiētia fuit & tā ꝑceps libido impiti uulgi, ut oēs fere mortales ī tēplis coire,
et nefandis libidinibus in miſceri ac pudēdis gēitalibus ſacrū facere, qđ ꝑcrea
tiōis ſeminariū forēt, nefas nō putarēt, ita ut Britānis lōgo tēpore mos inole
uerit, cōiuges & nurus nudas & ſucco herbaꝝ delibutas ad tēpla ducere et ita
ſupplicare ac captiuoꝝ ſanguīe diis litare. Et corinthi ſupra mille ꝓſtitutas in
tēplo Veneris aſſidue degere, & īflamata libidine ꝗſtui meretricio opam da-
re, & uelut ſacroꝝ miniſtras deæ famulari. Piget referre Romanos tūc rerum
dn̄os qbus fœdera, leges, & ſacra exteris dare nationibus imperiū fuit, quāto
in errorē & ꝗ tetra caligine uerſatus fuit, uictor ille gentiū populus & totius
dn̄ator orbis, omni ſupſticioni obnoxius, Iunones & Genios quotidie ſibi

aſciſcẽdo & noua numia adoptãdo, q etiãextra ordinaria ſacra ex fatalibus libris facerẽ coacti, grecũ et grecã, totidẽq; gallos, i foro boario ad placãdas deorũ iras, ſub terras uiuos defodere ueriti nõ fuerũt. Licuitq; diu i ſacris hoiem interimere & diis imolare, adeo ut Saturnũ et latialẽ Iouẽ hũana placarẽt hoſtia, cuius ſimulacrũ dũ ſacrificãt hũano ſanguie ꝑluebãt, Donec. Cn. Cornelio lẽtulo &. p. licinio Craſſo. Coss. Senatus cõſulto cautũ fuit, ne nouã inducerẽ religionẽ, neue hominẽ imolare, aut hũano ſanguie litare liceret, Ac præter notiſſimos deos homini uix iniciato & nõ dũ in lucẽ edito, turbas deorũ tanq̃ pediſſequos & pedagogos, & tot uanitates ꝓfecere: Proſam, Proſtuertã, Egeriã, fluoniã, lucinã, pilũnũ, picũnum, Eduſam, potinã, Maiã quæ fatua dicta eſt, quos ſibi deos finxit antiqtas, ẽt Stabilinũ & Statanũ, ac fabulinũ, alioſq; magnos, alios Geniales, alios indigetes, nõnullos patrios deos, uenerati. Adeo ignara ſupſticio hominũ, mẽtes deprauat, & nõ nunq̃ ſapientũ aĩos tranſuerſos agit: Quantũ debemus Chriſto dño, Regi, & Doctori, nr̃o, quẽ uerũ deũ ueneramur & ſcimus, quo premõſtrãte, exploſa ferarũ gentiũ doctrina, Rituq; inmani & barbaro, uerã religionẽ edocti, Humanitatẽ & uerũ deũ colimus, euictiſq; erroribus, & infandis ineptiis, quas priſci coluere, quid quemq; deceat, & quibus ſacris, quaq; mente Deum colere oporteat noſcitamus.

FINIS.

τῶ τιῶ χάριτις καὶ δόξα
βίβλω δ' ζωὴ
ις τοῦς ἀιωνας τῶν ἀιωνων
ἀμην

Regiſtrum

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy zz && 99 ꝶꝶ Omnes ſunt terni preter Z qui eſt duernus.

Romæ in ædibus Iacobi Mazochii Ro. academiæ bibliopolæ
Anno Virginei partus. M. D. X X I I. kalẽ.
Apri. Põt. S. D. N. de cuius noie pontificali adhuc nõ conſtat Anno primo.

Errores & defectus perperam admiſſi
per ſingula capita hic annotantur.

Ex libro primo.

Capite 2 folio 2 uerſu 21 extra Vitellius ma tri. adde. Et fauſtinæ uxori Antoninus, ſic Iuliani uxor & filia Auguſtæ appel latæ ſunt.

Capite 3. uerſu 3. folio 4. extra querelis/ emenda poſtulatis.

Capite 5. folio 7 intra uerſu 31. ipaq; ipſaq;.

Capite 9 uerſu 30. extra folio 10 Apius claudius cognomento. Caudex cognomento.

Capite 12. uerſu ultimo folio 13 extra exportari ſolitæ, exportari ſolita

Capite 13 uerſu 33. folio 16 intra Apolline calciario. Apolline culiciario

Capite 16. uerſu 4. folio 16. intra Et octauie & ſaliorum. Et octauie ſicut leucadiam & ſaliorum.

Capite 19. folio 22. extra uerſu 11. ſuſtinebatur: ſuſtinebantur

Capite 20. folio 23. uerſu ultimo intra Auxiliarios extnos: auxiliares extnos

Capite eodẽ uerſu 8. folio 27. extra Vel hoſtis feruendi: feriendi.

Capite 21. uerſu 18. folio 27. extra Egerit triumphos, adde ſicut camillo qui tres triumphos una egit: triplici uictoria ouans.

Capite 24. uerſu 19. folio 27. intra ſimie proſtitutæ: lamie proſtitute

Eodẽ folio uerſu 27: imas edes: unas edes

Eodem capite in fine folio 31. cum regno ſibi mendicauit/ ſibi uendicauit

Capite 27. uerſu 6. folio 34 xii ſecures icum faſcibus: cũ faſcibus

Eodem capite fol. 35. intra uerſu 23 Erectas pinulas geſtaret: Adde quod Helius uerus feciſſe dicit ut curſoribus alas pẽnatas inponeret, illoſq; uentorũ nominibus appellaret.

Capite 29. uerſu 8. fol. 37. intra bella uel paces inerit, inirent.

Ex libro ſecundo

Capite primo uerſu 22. fol. 38. extra ex proferẽtis uerba: & pferentis uerba

Capite 2. folio 41. extra uerſu ultimo: ptã cõgeſtũq;, adde & laſerpicii pondo cen tum undecim.

Capite 5. uerſu 17. folio 46. intra Sed matremſequebant, adde tã & ſi tra/ datur in grecia et apulia & Carthagine, Seruiles ſæpe nuptias curari.

Eodem capite uerſu 27 / folio predicto Vt matrem ſequuntur, ut matrẽ ſequantur.

Capite 8. uerſu 14. folio 47 itra magiſtra tus delegebat: magiſtratus delegabat.

Eodem capite folio 50. intra uerſu 30. nulli uerbaie: nulli uerberare.

Capite 11. uerſu 16. folio 53. intra Aquile uel flumis/ aquile ul fulminis

Capite 16. uerſu 19. folio 60. intra Crimẽ inceptũ: crimen cõceptum

Capite 19. uerſu 17. folio 63. extra quod de Seuero principe: quod de Hadriano & Seuero principe traditur.

Eodem capite folio 63. extra uerſu primo Pligioſius putarũt/ religioſius putarunt

Eodem capite uerſu 24. folio 65. intra Apud afros numidas: apud afros nu/ midaſq;.

Eodem capite uerſu 2. extra folio 65. aurem ueteres tangebant: adde propter ea tinitu ferunt aurium abſentium de nobis ſermones preſentiri.

Capite 21. uerſu 4. folio 69. intra: apud beroſus eudoxus Grecos gnidius Ari/ ſtoteles, apud Grecos: Beroſus eudo/ xus gnidius Ariſtot.

Eodem capite uerſu 22. folio 69. intra. An nos noues gentũ puerũ. Annos nouẽ genitum.

Capite 25. uerſu 26. extra: latiniſq; rheto/ ribus ãnua eentena daret: adde. Et de Antonino pio qui rhetoribus per oẽs prouincias ãnua ſalaria cõſtituit

Capite 29. folio 80. extra uerſu 10. extra Et Neronem equiaes ut operas harene Et Neronem eques ut operas harene

Eodem capite in fine uerſu cura ante pe/ nultimũ: edicto inhibuerit, adde: & pe ſcennius niger tãtæ ſeueritatis / ut ſũmo to omni argento in uaſis ligneis milli/ tes uesci iuſſerit

Capite 30. ſolio 71. uerſu primo & i itra
Erant guoq; tabelle, erāt quoq; tabelle
Et ſequenti uerſu leiqmus: legimus ali/
quando.
Eodem capite fol. 72. extra uerſu 10. adeo
ut qui ius citaio ſermone: ut q̄uis citato
ſermone.
Et paulo inferius: eſſeda Aelgarum, eſſeda
Belgarum.
Capite ultimo uerſu poſtremo fol. 84.
magniſq; fletis/ magniſq; fletibus

Ex libro tertio.

Capite primo uerſu ultimo fol. 85. laberi
nei errores/laberinti errores.
Eodem capite fol. 8. exrra uerſu 38.
hec ſententia oio nō prohibatur/non p
batur.
Capite 3. folio 89. intra uerſu 13.
Coss. creatus eſt Cos creatus eſt.
Capite 5. folio 94. uerſu 17. intra aut
Meretus q, aut Mezentius qui
Capite 7. folio 97. extra uerſu 18.
filu tres conſulares, adde duo triumpha
les. 4
Eodem capite folio 99. extra uerſu 18.
aſperſi ſupergrediebantur
ignem ſuper gradiebantur.
Capite 10. folio 103. uerſu 3. intra ad
uſum uaſorum precipuas fuiſſe adde/
fertur L. Craſſus orator duos habuiſſe
Scyphos mentoris manu centum ſex/
tertus emptos quibus ob pudorem
nunq̄ uſus fuit. Et cornelius Macrus in
ſacris propinare electrina petera que in
medio Alexandri uultum haberet in cir
cuitu uero breuibus ſignis omnē hiſto
riē & bella cōtinebat/ preter etc.
Capite 16. folio 115. uerſu 4. intra Dum
Athenis agereta: adde Et mox Galienus
geſſiſſe.
Capite 18. folio 160. iutra uerſu 6.
ſeriatum haberent: adde appellarunt,
ſicut triatus etc.
Capite 20. folio 117. uerſu 14. intra
Bona & liberos occupauit: adde Sicut
Sylla de Saxo deiecit ſeruum Sulpicii
domini proditorem ut ſibi gratificare/
retur: Diuus &c.
Eodem capite folio 120. in fine; nullus da/
batur locus, adde ſicut perſarum qui
nunq̄ Romæ ſeruiere: niſi ſub Alixādro
Seuero Imperatore. licet mox exhibito
precio ad ſuos reddit ſint. pōtifici &c.
Capite 21. eodem fol. extra uerſ 9. quam
palamedes: quem palamedes iuenitte
Eodem capite folio 133. intra uerſu 11
Caput uel nauium / uel nauim petere
Et in fine. aucllana: uel ocilla oſcilla
Capite 21. folio 133. uerſu penultimo
Qui nernæ dicti ſunt/qui uernæ dicti ſunt
eodem capite folio. 124. uerſu 2. puitq;
aiaduerſum/ſuitq; animaduerſum
& eodem folio uerſu 4. extra Marma/
cidam herbam: marmariidē herbam.
et inferius eodē folio 125. extra uerſu 51
in ſenā ſe pdituros, in ſcenā ſe pdituros
Capite 23. folio 26. uerſu 19. pecunia con
ſtructas: adde & Seueri porticū poſtea
adduam fuiſſe etc.
Capite 25. folio 1:8. folio 128. uerſu 4.
De Topiario mericio fieret, mētio fie/
ret.
Capite 28. folio 130 extra uerſu 18
Sedibus exitam ſedibus excitam

Ex libro quarto

Capite primo folio 131. uerſu 36. extra
Si uir adulteraret tu iudicio, tu ſuperha
bundat.
Capite 2. folio 135. uerſu 19. extra exceſ
ſu uero diſceſſus: exceſſu uero diſceſſus
Eodem capite fol. 136. uerſu 17. intra effe
minato ſignum dedit, adeo Seuerus
Septimius laboremus: pintax uero mi
litemus. Claudius &c.
Eodem folio paulo poſt uerſu 21
Q uā quidā ſiue quē/quā qdē ſiue quē.
Capite 3. fol. 139. intra uerſu 21.
propter religionē nō liceret/ nō deceret
Capite 6. folio 143. uerſu 4. intra
impeduacent, importarent.
Capite 7, folio 144. intra uerſu 13.
ita ut terrarum titus/ſitus/& intra
Satis roboris; aut uirtū: aut uirtū & infra
tanq̄ uallo minutti tāq̄ uallo munitu. &
infra collata ſtati gradu/collato ſtati gradu
Capite 8 uerſu 7 folio 147. intra inceſſere
lolebat/ſolebat/& paulo poſt ſub iperi
uxorio/imperio uxorio & infra

ligurgis mãdaſſe fertur ligurgus mãdaſſe fertur & infra ementitos fuſſe/fuiſſe, & infra biſſidio foret/diſſidio foret, & infra lacedemonii quod liſandro ſupſtite:q liſãdro.

Capite 10. fol.151. extra uerſu 9. que uindicta ducta eſt, dicta eſt & infra largitius fuit: largitus fuit.

Eodem capite fol.154. extra uerſu 26. & gratia prouinciis auxit. Adde. Alexander Seuerus Bracharariorũ, linhtheonũ, Curratorũ pallionũ:plauſtrariorũ / argẽtariorũ, auri ficũ & aliarum artium uectigal inſtituit ex quo thermas quas fundauerat publicis uſibus ornauit, antiqs &c. & infra impreſſe fuere/impreſſe erant.

Capite 11. fol.158. extra uerſu 21.

Quippe. C. Duilio. Nam. C. Duilio.

Capite 13. folio 161 uerſu poſtremo ociũ fratrem eſſe libertaus: adde quod de etholis quoq; traditur qui nullius imperio paruerunt.

Capite 15. folio 163, extra uerſu 10. ſicut is per unguẽtis delibutus, qui unguentis delibutus.

Eodem capite: folio 165. uerſu 17. Se nũmo inſculpſit/ adde/ Et Seuerus imperator habitu alexandri nũmos figurauit. Gallienus poſt occiſos ſatrapas perſarũ monetam qua perſas captos ducebat percuti iuſſit. Auguſtus &c.

Eodem capite infine/ in uerſibus Homeri dormitauit impreſſor/ quos induc & dele & pro illis ſubice.

ἐνθεν ἀρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί
ἄλλοι μὲν χαλκῷ ἄλλοι δὲ αἴθωνι σιδήρῳ
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν
ἄλλοι δ' ἀνδράποδεσσι τίθεντο δὲ
δαῖτα θάλειαν

Capite 17. folio 167. extra uerſu 6.
pollui ſacra putabantur: pollui putabãtur: & infra qui ortus a mediis/qui ortus a medis pecipuor &c.

Capite 18 folio 171. extra uerſu 30. muralis in pinorũ ſimilitudinẽ i pignorũ ſimilitudinẽ & infra folio 172. plerilq; uis ciuitatis, ius ciuitatis: & infra uerſu poſtremo meruit ob uirtutẽ: adde / pbus quoq; q poſtea in iperio aſſumptus fuit, cũ bello ſarmatico iã tribunus multa fortiter feciſſet, haſtis puris quatuor: corõis uallaribus duabus; corona ciuica una: uexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque uno & patera ſacrificali aurea quinq; libri una pro concióe donatus fuiſſe memorat: Quin etiã &c.

Capite 20. folio 175. extra uerſu penultimo: quoq; pficiſceret quoq; pficiſcerent & ifra fol.177. uerſu 10. meritricibus pmiſtũ adde lauacraq; pro ſexibus ſeparauit.

Capite 21. folio 178. uerſu penultimo
Solo horere. Solo herere.

Capite 21. eodem folio extra uerſu penultio priuſq; admicteret/priuſq admicteret.

Cap. 23. folio 181. extra uerſu 16. itra a Q. Macello prohibitus a. Q. Marcello et paulo poſt ac preteri qreſtor: ac ptori qſtor & eodẽ capite circa finẽ tutorẽ arbitratus ad de quo etiã tẽpore tres prefecti ptorio fuere, donec &c.

Et infine capitis, animaduerſio ſpectauit adde: Heligabalus uero adeo prefecturã inquinauit: & ſaltatorem & hiſtrionicam profeſſum prefectũ pretorii faceret.

Capite 24. folio 182. intra uerſu 31. librarii eſſes fierent/aſſes fierent.

Capite 25. uerſu 9. folio 183.
Ideo rata fuiſſe: rara fuiſſe.

Capite 26. folio 185. uerſu 28.
Digito terebraret, adde. Quod de claudio ſecundo Ceſare traditur qui digitis ita ualidis fuit ut ictu digitorum aut pugno ſepe eq dentes excuſſerit. cõtra &c.

Ex libro quinto.

Capite 7. folio 194. extra uerſu 22. ãnis poteſt decimũ: poſt decimum.
Capite 8. folio 196. uerſu 6. extra
Apud Accum Apollinis: apud Accium

Capite 13. folio 204. intra uerſu 20.
Hominesq; aut ædarq;: aut ædes

Capite 15. folio 209. intra uerſu 16.
Etiam a porſonis/a perſonis

Capite 18. folio 214. intra uerſu 37.
Ipſaq; enim/ipſa enim &c.

Eodem capite folio 215. intra uerſu 28.
Faſceolas uero crurules: faſceolas uero 24.

Capite 19. folio 220. extra uerſu primo firmis ignis, firmis ſignis urbem

Capite 21. folio 221. extra uerſu 17. Conuictores imis menſis: unis menſis.

Eodem capite folio 223. intra uerſu 2:
æmagnis Heroibus/& magnis Heroibus

et iuſra eodem folio extra uerſu 31.
nunq̄ iuno hilarior/nūq̄ uino hilariō
Eodem capite folio 224. intra uerſu ul/
timo Abydei in hoſpitali mēſa/abydeni
Capite 24. folio 227. intra uerſu 4.
populus gupectaret/expectaret.
Capite 25. folio 232. extra uerſu 17. iactus
fulminū poſſidebat/poſſidebant:& ifra
paulo poſt:canis iudebāt iubebāt & ifra
folio 234. uerſu ultimo intra conſtruef
concnit/conſtruere conuenit. Eedē fol.
extra uerſu 16. populum uniurſum po/
pulum uniuerſum et folio 235. intra ne
itrīrū ne irritum.
Capite ultimo folio 236. uerſu 8.
dabatur & probo:probro.

Ex libro ſexto.

Capite primo circa finem ſolio 238. ciui/
lia officai/ciuilia officia.
Capite 2. folio 238. extra uerſu primo
ſtadiis octallebantur/octollebatur &
paulo poſt uaticinatis in modū/uatici/
nātis in modū:et folio 239 extra uerſu 7.
Signe ine ſacrum fecit ſine igne ſacrum
fecit,& folio 240. intra uerſu 16. ſuccitate
ſiccitate.
Eodem folio extra uerſu 18. in Cydonia
dicti. Dictei:& paulo iſerius fluens ex
archidia/ex Archadia:& paulo poſt,in
Actee aūt Cereris/in Accaie aūt cereris
folio 241. quod ad urbe/quod ab urbe
Capite 5. fo. 245. doctrina predictis iuris
preditis uiris.
Capite 6. fo. 248. extra uerſu primo/ inde
& inter:inde ut inter/& uerſu poſtremo
ānis ſingulis a currū iungeret/ad currū
iungeret.
Capite 7. fo. 250. intra uerſu 5. eſſem ad/
dirus eſſem adictus. Eodē capite et folio
uerſu 27. inundarēt/inuaderent/& paulo
poſt fruſtra nō in legū/fruſtra nos in legū.
Capite 10 fo. 253. intra uerſu 35. furē mani
feſtā:furē manifeſtū/Eodē capite fo. 256.
uerſu 5. qui exanimato mō: q̄ examina
to modo, Eodem fo. extra uerſu primo
non reluiſſet/non reluiſſent.
Capite 11. 159. extra uerſu 18. celebri diē
celebri die:& fo. 260. uerſu 7. intra/in
ſenalum ueniendi:in ſenatum.
Capite 13. fo. 261. uerſu 5. uiarū auguſta/
uiarum anguſta.
Capite 14. fo. 263. intra uerſu 2. decretiſq;
ſanciuere/ adde edictis decretiſq; ſanci/
uere/& infra fo. 164. intra uerſu 18. in/
terdū/iterdictū & paulo poſt quod neq;
ararari adde quod nec coli neq; arari,
& in uerſu poſtremo rate nō habetur/ra
te non habetur.
Capite 17. uerſu 10. fo. 265. intra nōdum
pecata prouincia/ non dum pacata pro
uincia,& infra uerſu 22. Eodē fo. extra/
at equo ueherent/ ut equo ueherentur/
& paulo poſt auro coronatus oualle/
lauro coronatus ouaſſe.
Capite 19. fo. 268. extra uerſu 10. ſaltentes
celebrarunt/ſaltantes celebrarunt:et fol.
168. intra uerſu primo mumia & perſonas
munia & perſonas & infra uerſu 34. in
tra/luſus & lacunā:luſus & laſciuiam/et
paulo poſt q̄ſq; futures eſſet futurus eſ
ſet/& fo. 170. extra uerſu 8. quiſq; facū
di aut candore/facundia aut candore &
paulo poſt lauineq; facunde/facundiæ
experimento.
Eodē capite fo. 271. uerſu 2. intra prophe/
bis libertate pro plebis libertate.
Et paulo poſt uerſu 10. adire non lice/
bat:adire non liceret. Eodem folio ex/
tra uerſu 16. Megalenſes funebres/ad/
de circenſes & Apollinares.
Capite 10. fo. 272. intra uerſu 16. a Romu
lo primus Romulus/primus Romu/
lius/& paulo poſt ſubſtiuerit/ſubſtitue/
rit/& in fine capitis in euidenti colūnia.
calumnia.
Capite 21. fol. 274. intra uerſu 3. nequid
tale egeret:ageret/Ex capite 11. fol. eodē
extra uerſu primo hoſtē gradu moue/
ret/& hoſtē gradu moueret/& fol. 279.
circa finē dextra gladio/ dexträ gladio.
Capite 23. fol. 281. intra uerſu 6. proq; illo
reſponſis proq; illorum reſponſis.

FINIS.